ALİ EMÎRÎ DÎVÂNI

ALİ EMÎRÎ EFENDİ

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 172

Edebiyat ve Sanat Serisi	:	40
Kitabın Adı	:	ALİ EMÎRÎ DÎVÂNI
Müellifi	:	Ali Emîrî (ö. 23 Ocak 1924)
Özgün Dili	:	Osmanlı Türkçesi
Hazırlayan	:	Prof. Dr. Sadık Yazar İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğr. Üyesi
		Doç. Dr. Mustafa Uğurlu Arslan Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğr. Üyesi
Editör	:	Prof. Dr. Günay Kut
Redaktör	:	Doç. Dr. Bedri Mermutlu
Son Okuma	:	Uğur Öztürk Yazma Eser Uzmanı
Arşiv Kayıt	:	Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum Nr. 37, 38, 39
Kapak Görseli	:	Süheyl Ünver'in çizdiği Ali Emîrî portresi üzerine Ahmet Yakupoğlu'nun 1987 yılında yaptığı suluboya çalışması Millet Kütüphanesi, D. E. 270
Kitap Tasarım	:	AS-64 Basın-Yayın Tanıtım, Org. ve Paz. Ltd. Şti. Divanyolu Cad. Erçevik İşhanı, No: 211, Sultanahmet-İstanbul Tel: 0212 513 39 90 / www.as64.org • info@as64.org
Baskı	:	İmak Ofset Basım Yayın Akçaburgaz Mah. 137. Sk. No: 12 34522 Esenyurt/İstanbul Tel: 444 62 18 Sertifika No: 45523
Baskı Yeri ve Yılı	:	İstanbul 2020
Baskı Miktarı	:	1. Baskı, 1500 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Library of Congress A CIP Catalog Record

Ali Emîrî
Ali Emîrî Dîvânı

1. Edebiyat, 2. Türk Edebiyatı, 3. Osmanlı Şiiri, 4. Divan Edebiyatı, 5. Ali Emîrî

ISBN: 978-975-17-4749-5

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
info@yek.gov.tr
www.yek.gov.tr

ALİ EMÎRÎ DÎVÂNI

(İNCELEME - METİN)

ALİ EMÎRÎ
(ö. 1924)

Hazırlayan
Sadık Yazar
Mustafa Uğurlu Arslan

Editör
Günay Kut

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim, sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşa edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gökkubbe altında gelişen her değer, hakikatin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslâm ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tababete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine'de, Kâhire'de, Şam'da, Bağdat'ta, Buhara'da, Semerkant'ta, Horasan'da, Konya'da, Bursa'da, İstanbul'da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu örecek değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanlarının geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşa edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 4
KISALTMALAR 11
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ 12
ÖNSÖZ 13
İNCELEME 17
ALİ EMÎRÎ EFENDİ'NİN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ 17
A. ALİ EMÎRÎ'NİN HAYATI 17
1. Doğumu ve Ailesi 19
2. Çocukluğu ve Tahsil Hayatı 28
3. Memuriyet Hayatı 33
4. Vefatı 42
B. FİZİKÎ ÖZELLİKLERİ VE ŞAHSİYETİ 44
1. Fizikî Özellikleri 44
2. Şahsiyeti 45
a. Eleştirel Kişiliği 51
b. Nüktedanlığı 70
c. Vatanseverliği 70
d. Kitap Sevgisi 72
C. KÜTÜPHANECİLİĞİ 75
D. *DÎVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK* VE ALİ EMÎRÎ EFENDİ 80
E. ESERLERİ 83
1. Telif/Tercüme Eserleri 84
a. Osmanlı Hanedanı Üyelerine Dair Eserleri 84
b. Biyografik Eserleri 89
2. Derleme Çalışmaları 93
3. Tenkitleri 97
4. Diğer Eserleri 99
5. Çıkardığı Dergiler 104
a. Âmid-i Sevdâ 105
b. Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası (OTEM) 107
c. Târih ve Edebiyat Mecmuası (TEM) 111

6. Neşrettiği Eserler 113
a. Âsafnâme 114
b. Câm-ı Cem-Âyîn /Silsilenâme-i Osmânî 115
c. Mardin Mülûk-i Artukiyye Tarihi: Kitabeleri ve Sâir Vesâik-i Mühimme 116
d. Acâibü'l-Letâif (Hıtay Sefâretnâmesi) 116
e. Bardahî'nin *Câmi'u'l-Fürs* Diye Bilinen Eserinin Beşinci Bölümü 117
f. Edirne'de Selimiye Câmii 118
g. Kitâbü'l-İzzi ve'l-Menâfi' li'l-Mücâhidîn bi-Âlâti'l-Hurûbi ve'l-Medâfi' 119
h. Diğer Neşirleri 120
7. Projeleri 121
a. Kitap Projeleri 121
b. Neşir Projeleri 124
ALİ EMÎRÎ'NİN *DÎVÂN*'I 130
1. Ali Emîrî'nin Şiirlerinin Yer Aldığı Kaynaklar 130
a. Yazma Nüshalar 131
b. Dergilerdeki Şiirler 135
2. *Ali Emîrî Dîvânı*'ndaki Nazım Biçimleri 136
a. Kasideler 136
b. Musammat Nazım Biçimleri 147
c. Kıta Nazım Biçimleri ve Tarih Düşürmeler 159
d. Gazeller 164
e. Diğer Nazım Biçimleri 182
SONUÇ 183

***ALİ EMÎRÎ DÎVÂNI*'NIN ÇEVİRİYAZISI** 187
METNİN NEŞRİNDE DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR 187
METİN 195
KASĪDELER 197
TEVĀRĪH 404
GAZELLER 523
MUSAMMATLAR 1056
TERKĪB-BENDLER 1056
TERCĪ'-BENDLER 1071
MÜSEMMENLER 1074
MÜSEDDESLER 1084
TESDĪSLER 1108
MUHAMMESLER 1122
TAHMĪSLER 1124
MURABBALAR 1227
MUSARRA' VE MÜFREDLER 1237
MISRALAR 1246
KAYNAKÇA 1249
DİZİN 1263
EKLER
EK 1: *DÎVÂN*'DA YER ALAN ÂYET, HADİS VE DİĞER ARAPÇA CÜMLE YA DA İBARELER 1279
EK 2: ALİ EMÎRÎ'NİN YAZDIĞI NAZİRELER 1287
EK 3: ALİ EMÎRÎ'NİN ŞİİRLERİNE YAZILAN NAZİRELER 1309
EK 4: ALİ EMÎRÎ EFENDİ VE ESERLERİNE DAİR GÖRSELLER 1313

KISALTMALAR

AE : Ali Emîrî

AS : *Âmid-i Sevdâ*

c. : cilt

CM : *Cevâhirü'l-Mülûk*

DİA : *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*

EUM : *Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmuası*

G. : Gazel

GN : *Gülzâr-ı Nezâir*

K. : Kaside

Kıt. : Kıta

OTEM : *Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası*

OVŞ : *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*

s. : sayfa

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

sy. : Sayı

T : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Mehmed Reşad Bölümü 454

TEM : *Târih ve Edebiyat Mecmuası*

TŞA : *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*

YL : Yüksek Lisans

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

آ ا	Ȧ, ā, A, a E, e	ص	Ṣ, ṣ
ب	B, b	ض	Ḍ, ḍ, Ż, ż
پ	P, p	ط	Ṭ, ṭ
ت	T, t	ظ	Ẓ, ẓ
ث	Ṣ, ṣ	ع	ʿ
ج	C, c	غ	Ġ, ġ
چ	Ç, ç	ف	F, f
ح	Ḥ, ḥ	ق	Ḳ, ḳ
خ	Ḫ, ḫ	ك گ	K, k, G, g, ñ
د	D, d	ل	L, l
ذ	Ẕ, ẕ	م	M, m
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	و	V, v, O, o, Ö, ö, U, u, Ü, ü, ū, ō
ژ	J, j	ه	H, h, E, e, A, a
س	S, s	ى	Y, y, I, ı, İ, i, Ī, ī
ش	Ş, ş	ء	’

ÖNSÖZ

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nin payitahtında, bir asrı aşkın süredir devam eden yenileşme ve Batılılaşma hareketleri artık toplumun tüm katmanlarına yayılmıştı. Bunun tabii bir neticesi olarak yeni nesil Osmanlı aydını çok hevesli ve iştiyaklı bir şekilde yeni bir edebiyat geleneğiyle tanışıyorken payitahtın uzağında klasik Türk şiiri hâlâ geleneksel yollar ile meşk edilmeye devam ediliyordu. Böyle bir ortamda, Islahat Fermanı'nın hemen akabinde, 1858 yılında Diyarbakır'da doğan Ali Emîrî de klasik şiir zevkinin hâlâ egemen olduğu bir edebiyat ortamında yetişmiştir. Yine merkezdeki akranı çoğu düşünür ve edebiyatçıdan farklı olarak klasik eğitim merhalelerini takip ederek bilgiye açlığını gidermeye çalışmıştır. Aldığı bu klasik tedris ve edebiyat zevkinden dolayı ömrü boyunca iftihar edecek olan Emîrî, yine klasik himaye geleneği içerisinde memuriyet hayatına başlayıp yaklaşık kırk yıl Osmanlı Devleti'nin farklı bölgelerinde muhtelif görevlerde bulunmuştur. Bu itibarla yaşadığı dönemde azınlık durumuna düşen, "eslâf"a ve "kudemâ"ya hürmeti, mücadelelerinin merkezine alan bir neslin bayraktarlarından olan Ali Emîrî, memuriyet hayatından sonra demir attığı İstanbul'da kendisi de bu neslin son temsilcilerinden birisi olduğunu anlayacaktır. Yenileşmenin ancak "redd-i mîrâs" ile olacağına inanmış hevesli bir nesil ile nihayet karşılaşan Ali Emîrî, tüm gücünü bu nesil ile kavgaya hasr edip klasik kültürü canlı tutmaya çalışmışsa da bu çabasının gürül gürül akan bir nehre karşı durmaktan farklı olmadığını büyük bir sukûtuhayal ile anlamış olsa gerektir.

Gerek şiirlerinde gerekse düz yazılarında insan hayatının yegâne amacı olarak "iyi bir isim bırakmak, adını ölümsüzleştirmek" ilkesini vurgulayan Ali Emîrî, yaptığı hizmetler ile bu millete miras bıraktığı kütüphanesi ve eserleri dolayısıyla arzuladığı şekilde ismini ölümsüzleştirmiştir. Uzun yıllar boyunca daha ziyade *Dîvânu Lügâti't-Türk*'ü keşfetmesi ve oldukça seçkin kitaplardan oluşan kütüphanesi dolayısıyla hatırlanan ve bu bağlamda çeşitli bilimsel çalışmalara konu olan Ali Emîrî'nin eserleri ancak son senelerde araştırmacıların dikkatini çekmeye başlamıştır. Öyle ki son klasik Türk şairlerinden olmasına rağmen şiirleri bile henüz neşredilmiş değildi. İşte bu büyük boşluğu doldurmak maksadıyla, onun hayrü'l-haleflerinden sayılabilecek sayın Melek Gençboyacı ile Bedri Mermutlu'nun teklifleri üzerine Ali Emîrî'nin şiirlerini bir araya toplayıp onun divanını oluşturmaya karar verdik. Dolayısıyla bu kitabın

asıl amacı, klasik Türk şiirinin son demlerini yaşadığı bir dönemde, klasik kültürü soluyarak yetişen, oldukça velut bir şair olan Ali Emîrî'nin şiirlerini tenkitli neşir usullerine de uyarak ortaya koymaktır.

Bu çalışmanın asıl gayesi açıklandıktan sonra, konumlandırmasını daha sabit ve sınırlarını daha net kılmak için neyi amaçlamadığını da net olarak izah etmek gerekir diye düşünüyoruz. Bu çalışma bize oldukça zengin malzeme sunan eserleri, otobiyografisi ve muhtelif biyografilerinden hareketle Ali Emîrî'nin şahsiyeti, siyasi görüşleri, ideolojisi, dünya görüşü, içinde bulunduğu siyasi ortamda kendisini konumlandırışı, kavgası, edebî şahsiyeti, edebî anlayışı, poetikası gibi konular bu çalışmanın asıl konusu olarak belirlenmemiştir. Bu çalışmanın inceleme bölümünde yukarıdaki bahislere dair bazı tespit ve yorumlarla karşılaşılacak olsa da bunlar ile bu bahislere nokta konulması asla amaçlanmamaktadır. Ali Emîrî'ye dair hatırı sayılı bir araştırma külliyatı oluşmuş ise de biz yukarıda söz konusu edilen hususların kesinlikle müstakil bir çalışmaya konu olması gerektiğini düşünmekteyiz. Bundan ötürü de çalışmamızda, onun hayatı ve şahsiyetine dair kaynaklara titizlikle işaret etmeye ve edebî şahsiyetine dair yorumlar yaptırmayı mümkün kılacak tespitlerde bulunmaya çalıştık.

Elinizdeki bu çalışma, üç bölüme taksim edilmiş olup birinci bölümde Ali Emîrî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Emîrî'nin *Dîvân*'ını merkeze alan ikinci bölümde, evvela onun şiirlerinin bulunduğu kaynaklar (yazmalar, dergiler ve diğer eserleri) tanıtılmış, ardından da *Dîvân*'da yer alan şiirler nazım biçimlerine göre tasnif edilip her biri hakkında bilgiler verilmiştir. Birtakım sayısal verilerin yanı sıra bu manzumelerdeki vezin ve kafiye kullanımı üzerinde durulmuş ancak daha ziyade her bir nazım biçiminin muhtevası ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda kaside ve musammat nazım biçimlerindeki şiirlerin her birinin muhtevası özetlenmişken, çoğu tarih düşürmelerden oluşan kıta nazım biçimleri ile gazellerin muhtevası daha genel bir anlatımla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tarih düşürmelerin muhtevası bir tablo ile ortaya konulurken gazellerde, geleneksel gazel konularıyla mukayese edilerek Emîrî'nin gazellerinde farklı ve klasik edebiyat geleneğinde yeni olduğunu düşündüğümüz konular öne çıkarılmıştır. Her bir nazım biçiminin sonunda Emîrî'nin söz konusu edilen nazım biçimlerindeki üslubuna dair de genel çıkarımlar yapılmaya çalışılmış-

tır. Bununla ilintili olarak gazel nazım biçiminin sonunda Emîrî'nin nazireleri hakkında da bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmamızın üçüncü bölümü, Ali Emîrî'nin şiirlerine hasredilmiştir. Bu bölümün başında onun *Dîvân*'ını hazırlarken dikkat ettiğimiz hususları maddeler halinde açıkladık. *Dîvân* metninden sonra, Emîrî'nin yazdığı nazireler ile başka şairlerin kendisine yazdığı nazireleri gösteren uzunca bir tablo ek olarak verilmiştir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere *Ali Emîrî Dîvânı*'nı nasıl kurduğumuzu, çalışmamızın üçüncü bölümünün başında madde madde açıklamaya çalıştık. Çalışmamızın birinci ve ikinci bölümünü oluşturan inceleme bölümünde, imla ve seslendirmeye dair takip ettiğimiz usulü de burada açıklamayı gerekli görüyoruz. Birçok tarihî özel ad ile çok sayıda tarihî metinden yapılan iktibası ihtiva eden inceleme bölümünde; tarihsel kişi, yer, kurum, dergi, gazete ve kitap adlarının yazımında Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'ndeki usule uyduk. Başta Ali Emîrî'nin eserlerinden yapılan alıntılar olmak üzere, tarihî metinlerden yapılan iktibaslar için Arapça ve Farsça asıllı sözcüklerdeki uzun sesleri (^) işareti ile, ayın ع harfini (ʿ) işareti, hemze ء harfini de (ʾ) işareti ile gösterdiğimiz hafif (kısmî/yarım) çeviriyazım sistemini takip ettik. Bununla birlikte kelime başlarındaki hemze harfini göstermediğimiz gibi kâf (ق) ve gayın (غ) harflerinden sonra gelen uzatmaları da ā/ū/ī şeklinde çizgili olarak da gösterdik. Yukarıda söz konusu edilen özel adlar ile tarihî metinlerden yapılan iktibaslar dışında kalan tüm sözcükleri Türk Dil Kurumu'nun https://sozluk.gov.tr/ adresinde sunulan Güncel Türkçe Sözlük'teki seslendirmeye göre yazdık.

Yaklaşık dört seneyi aşan bir süre içerisinde hazırladığımız bu çalışmanın, tüm iyi niyetli gayretlerimize rağmen bazı hatalardan azade olamayacağını biliyoruz. Öte taraftan bu çalışmayı inceleme lutfunda bulunan kimi okuyucuların bazı eksiklikler, kimilerinin de bazı bölümleri zait bulması mümkündür. Biz bunların hepsine saygı göstereceğimizi temin eder, yapılacak iyi niyetli tüm eleştirilere ve tashih tekliflerine açık olduğumuzu bilhassa belirtmek isteriz.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında birçok kişinin emeği geçmiştir. Öncelikle çalışmanın tamamını okuyup çok önemli tashihler yaparak metnimizi önemli hatalardan arındıran kıymetli hocamız Prof. Dr. Günay Kut'a en samimi teşekkürlerimizi sunarız. Ancak aşağıda isimleri sayılacak katkı verenler için de geçerli olmak üzere, çalışmamızdaki tüm hata ve noksanlıklardan biz ha-

zırlayıcıların yegâne sorumlular olduğunu ifade etmek isteriz. Doç. Dr. Bedri Mermutlu da çalışmamızın her aşamasında katkılarını sunmuş, hazırladığımız metni okuma lutfunda bulunarak önemli tashihlerde bulunmuştur. Kendisine ziyadesiyle müteşekkiriz. Ali Emîrî Efendi'nin yegâne isteği olan "ibkâ-yı nâm" (adının ölümsüz kılınması) arzusunu içtenlikle takip ederek onun ismini her ortamda hatırlatmaya çalışan Millet Kütüphanesi'nin müdiresi Sayın Melek Gençboyacı da bu çalışmanın ortaya çıkması için tüm imkânlarını seferber etmiş, gerekli tüm kaynakları cömertçe bizimle paylaşmıştır. Bu çalışmanın ortaya çıkacak olması onun için en büyük teşekkür olmakla birlikte biz hassaten kendisine teşekkürlerimizi arz ediyoruz. Hazırladığımız inceleme bölümünü okuyup çok kıymetli eleştirilerini bizden esirgemeyen Prof. Dr. Mücahit Kaçar ile çalışmamızın son aşamasında hazırladığımız metni baştan sonuna kadar okuyarak önemli katkılarda bulunan kıymetli öğrencimiz Rumeysa Bayram'a teşekkür borçlu olduğumuzu ifade etmek isteriz. Çalışmamızdaki bazı problemli kelimelere bakıp bunlardaki birkaçını çözme lutfunda bulunan Dr. Milad Salmanî ile Ahmet Emin Saraç'a da ayrıca teşekkür ederiz.* Son olarak eserin basımını üstlenen Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığına, başta Kurum Başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit ile Çeviri ve Yayım Dairesi Başkanı Doç. Dr. Ferruh Özpilavcı olmak üzere eserin basım aşamasında katkılarını esirgemeyen İsmet İpek ve Uğur Öztürk'e şükranlarımızı sunarız.

Sadık Yazar
Mustafa Uğurlu Arslan

* Bunların dışında GEBİP kapsamında 2016 yılından beri çalışmalarımı destekleyen Türkiye Bilimler Akademisi'ne teşekkür ederim (Sadık Yazar).

İNCELEME

ALİ EMÎRÎ EFENDİ'NİN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

A. ALİ EMÎRÎ'NİN HAYATI

Her millet, nevi şahsına münhasır ilim, fikir ve sanat adamları yetiştirmiş ve milletlerin gücü, bir yerde ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığı ile ölçülmüştür. Osmanlı medeniyetinin son dönemlerinde yetişmiş en önemli şahsiyetlerden biri de Ali Emîrî'dir. Osmanlı modernizminin en yoğun dönemlerinde yaşamasına rağmen bir taraftan geleneğe sıkı sıkıya bağlı kalmış, diğer taraftan da devrin sosyal, siyasi ve edebî değişim ve gelişimlerini yakından takip etmeye çalışmıştır. Ömrünü ciddi bir sorumluluk bilinciyle geçiren Ali Emîrî, insan ve irfan tasavvurundan hareketle sonsuz bir hayranlık duyup içten bir bağlılık duyduğu kadim Osmanlı kültür mirasının gelecek nesillere aktarılmasında önemli görevler üstlenmiştir. Diyarbakır'dan başlayan irfan yolculuğu Elazığ, Kırşehir, Erzurum, Leskovik, Yanya, İşkodra ve Yemen gibi Osmanlı coğrafyasının pek çok vilâyetine kadar ulaşmış, gittiği her yerde resmî görevinin yanı sıra şahsi ilgisi sebebiyle çok sayıda kitap temin etmiş, bulunduğu coğrafyanın -İşkodra ve Yanya gibi- şair ve münevverlerini kayıt altına alarak unutulmaktan kurtarmıştır. Böylece bir taraftan Osmanlı kültür ve edebiyat mirasına ait yüzlerce şairi unutulmaktan kurtarırken; diğer taraftan ise sayısı on binleri bulan yazma eserleri gelecek nesillerin istifadesine sunmuştur. Tüm bunlarla birlikte Anadolu insanının irfanına hediye ettiği *Dîvânu Lügâti't-Türk* ve Millet Kütüphanesi, onun bir Osmanlı münevveri olarak daima anılmasına vesile olacaktır.

Ölümünün üzerinden bir asra yakın zaman geçen Ali Emîrî'nin hayatına dair makale ve ansiklopedi maddesi kapsamında yazılmış yazılar yanında Muhtar Tevfikoğlu ve Kemal Çelik'in Ali Emîrî'nin hayatı ve muhtelif vechelerine hasrettikleri birer kitabı da bulunmaktadır. Yaşadığı dönemde ya da vefatından sonra yazılmış bazı biyografik eserlerde de onun hayatına dair bilgiler bulunmaktadır. Öte taraftan Ali Emîrî'nin eserlerini yayıma hazırlayanlar da çalışmalarının başına onun hayatına dair bilgiler verdikleri bölümler eklemişlerdir. Türk kültürüne önemli katkıları bulunan Ali Emîrî'nin yeni nesillere

tanıtılması, dinî, siyasi ve edebî anlayışının ortaya çıkarılması bakımından bu çalışmaların çok önemli katkıları olmakla birlikte bir müddet sonra herhangi bir tashih ya da ekleme yapılmadan önceki bilgilerin olduğu gibi tekrarlandığı görülmektedir.

Ali Emîrî'nin tercümeihâlini oluşturmak bir açıdan kolaydır; çünkü bizzat kendisi her fırsatta kendisi ve çevresi hakkında bilgi vermede çok iştahlı davranmaktadır. Dolayısıyla onun hayatı hakkındaki en önemli kaynaklarımız kendisinin neredeyse her çalışmasına yayılan otobiyografik yazılarıdır. *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*'deki (TŞA) otobiyografisi yanında *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi* (OVŞ) adlı kitabının girişi de onun hayatına dair çok önemli bilgiler sunmaktadır. Ali Emîrî'nin hayatını yazmak bir nokta-i nazardan da zordur; çünkü Ali Emîrî'nin cömertçe verdiği bu bilgileri derleyip telif etmek sanıldığı kadar kolay değildir. Nitekim şu ana kadar yapılan çalışmalarda da daha ziyade TŞA'daki otobiyografisi kullanılmış ancak çıkardığı *Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası* (OTEM) ya da *Târih ve Edebiyat Mecmuası* (TEM) isimli dergileri genellikle ihmal edilmiştir. Hâlbuki bu dergiler, Ali Emîrî'nin sadece şiirler neşredip düz yazılar yazdığı bir dergiden çok daha fazla olarak Ali Emîrî'nin muhtelif veçhelerine dair geniş ve çok önemli bilgiler vermektedir. Bizzat kendi verdiği bilgiler iyi taranıp derlenerek birbiriyle ilişkileri kurulmadığından dolayı onun hayatına dair bazı noktalar yanlış anlaşılmış, bazıları muğlak kalmışken eserlerinin tam bir dökümü bile yapılamamıştır. Biz bu çalışmada öncelikle onun ulaşabildiğimiz tüm eserlerini (kitapları ve makaleleri) onun tercümeihâli zâviyesinden okuyup notlandırdık. Yukarıda bahis mevzuu edilen çalışmalarla birlikte onun hayatına dair derlenen arşiv malzemesini de göz önünde bulundurarak biyografisini oluşturmaya çalıştık.

Ali Emîrî'nin biyografisini oluştururken birçok kaynaktan yararlandık ancak bir çalışmadan yararlanırken çok dikkatli davrandığımızı ifade etmekte fayda vardır. Bu da, Ali Emîrî ile muasır olup onunla oldukça benzeşen şahsiyet özelliklerine sahip olan İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri* adlı kitabındaki Ali Emîrî biyografisidir. Kimilerince örnek biyografi olarak gösterilen bu biyografi, Ali Emîrî'nin vefatından sonra kaleme alınmış olup kanaatimizce adeta bir kin boşalmasıdır. Birbirlerine çok benzeyen bu iki önemli zatın arasında kendi dönemlerine göre makul sayılabilecek ya da sayılamayacak sebeplerden çok şiddetli bir husumet oluşmuştur. Ali Emîrî hayatta iken pek de

ses çıkarmayan İbnülemin[1] onun vefatından sonra yazdığı biyografide baştan sona kadar onu tahkir ve tahfif etmek için bir metin inşa etmiştir. Bu durum İbnülemin henüz hayatta iken de fark edilmiş olsa gerek ki Mithat Cemal Kuntay ile atıştıkları bir konuda Ali Emîrî'nin bu biyografisi gündeme gelmiştir.[2] Özetle anlatmak gerekirse, Mithat Cemal Kuntay *Nâmık Kemal* isimli eserinde, Nâmık Kemal'in Yûsuf Kâmil Paşa'yı sevmediğini yazar. İbnülemin Mahmud Kemal İnal bu bilgiye öfkelenip memlekete hizmet eden adamlar hakkında böyle şeyler yazılamayacağını söylemiştir. Bunun üzerine Mithat Cemal Kuntay şu cümlelerle İbnülemin'in Ali Emîrî'yi tahkir ettiğini ifade eder:

> Nâmık Kemal ismindeki eserimde Yûsuf Kâmil Paşa için, hakîkat nâmına söylediğim sözlere Bay İbnülemin Mahmud Kemal öfkelenmiş ve memlekete hizmet eden adamlar hakkında böyle şeyler yazılamayacağını söylemiştir. Hâlbuki memlekete hizmet eden adamlar hakkında böyle şeyler yazılabileceğini biz Bay İbnülemin Mahmud Kemal'den öğrendik. Memlekete dağ hacminde kitaplar yığını vakfeden rahmetli Ali Emîrî hakkında İbnülemin Mahmud Kemal'in bir yazısından…

İbnülemin, Mithat Cemal Kuntay'ın bu yazısına cevap verip yazdıklarının şaka mahiyetinde olup bunları Ali Emîrî'nin kendisine de söylediğini ifade ederse de[3] İbnülemin'in sadık bir dostu olan Hüseyin Vassâf'ın kaleme aldığı *Kemâlü'l-Kemâl* isimli kitabında Ali Emîrî'ye hasredilen bölüm[4] incelendiğinde, İbnülemin'in bu yazdıklarında samimi olduğunu düşünmenin zor olduğunu söylemek gerekir. Bu bahiste sözü daha fazla uzatmadan İbnülemin'in Ali Emîrî hakkında yazdıklarını oldukça şiddetli bir husumete dayanması sebebiyle elzem olmadıkça değerlendirmeye almadığımızı ifade etmek isteriz.

1. Doğumu ve Ailesi

Ali Emîrî, hicri 1274 yılında, Diyarbakır'da kültürlü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Kaynaklarda onun doğum tarihinin gün, ay ve yıl olarak tespit edilemediği ifade edilmektedir; nitekim şairin kendisi de *Tezkire-i*

1 İbnülemin bu sessizliğinde devrin önemli zatlarının telkinini ileri sürmektedir.

2 Bu atışma için bk. Dursun Gürlek, *İbnülemin Mahmud Kemal İnal: Cumhuriyet Devrinde Bir Osmanlı Efendisi,* Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2017, s. 302-304.

3 İbnülemin bu savunmasının başında bile Mithat Cemal Kuntay'ın Ali Emîrî'nin kıymetini tayin etmek için kullandığı "dağ hacminde kitaplar yığını" ifadesine şöyle bir şerh düşmekten kendini alamamıştır:
"Dağ hacminde değildir. Vakfettiği kitapların 'aded-i sahîhi, kütübhâne defterinde yazılıdır. Bununla berâber 'dağ' olsun 'tepe' olsun hizmeti takdîr olunur." Bk. Gürlek, *İbnülemin Mahmud Kemal İnal*, s. 303 (1 numaralı dipnot).

4 Bk. Hüseyin Vassâf, *Bir Eski Zaman Efendisi İbnülemin Mahmud Kemal Kemâlü'l-Kemâl* (haz. Fatih M. Şeker, İsmail Kara), Dergâh Yayınları, İstanbul 2009, s. 116-26.

Şuarâ-yı Âmid adlı eserinde doğum tarihini sadece yıl olarak şu sekilde kaydetmiştir: "Velâdet-i 'âcizânem 1274 sene-i hicriyyesindedir."[1] Ali Emîrî, ayrıca *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi* adlı eserinde de doğum yeri ve tarihini "Velâdetim hicrî 1274 ve milâdî 1857 senesindedir. Diyârbekir (Âmid) şehrinde dünyâya geldim."[2] şeklinde ifade etmektedir. Bununla birlikte *OTEM*'de bir şiir mecmuası oluşturmaya dair projesinden bahsederken 1274 yılının Ramazan ayında doğduğunu şu şekilde belirtmektedir:

"Tevellüd-i 'âcizânem 1274 Ramazân-ı şerîfinde olmasına nazaran sinnim altmış ikiyi bi'l-ikmâl, altmış üçe kadem basmış oluyor."[3]

Bu bilgiye göre, Ali Emîrî'nin doğumu neredeyse tüm kaynaklarda kayıtlı olduğu gibi 1857 değil Nisan-Mayıs 1858 yılına denk gelmektedir. Bu sadece kaynakların verdiği bilgiyi değil aynı zamanda şairin bizzat kendisinin *OŞV*'de verdiği bilgiyi de nakzetmektedir.

Kemal Çelik'in ifadesiyle Ali Emîrî, Diyarbakır ve çevresinin kültür hayatında önemli bir yeri olan seçkin bir aileye mensuptur.[4] "Emîrîzâdeler" diye bilinen bu ailenin geriye doğru takip edilebilen en eski üyesi Ali Emîrî'nin kendisiyle mahlasdaş olduğu büyük dedesi Mehmed Emîrî'dir. Ali Emîrî'nin *TŞA*'da oldukça geniş bir yer ayırıp kendisinden iftiharla bahsettiği Mehmed Emîrî'nin 1035/1625 dolaylarında doğduğu sanılmaktadır. Babasından kalan zengin bir servete sahip olan Mehmed Emîrî, ticaretle geçimini sağlamıştır. O aynı zamanda "Emîrî" mahlasıyla şiirler yazan ve yazdığı şiirleri ile yaşadığı yüzyılın iki önemli tezkirecisi olan Sâlim ve Safâyî'nin de dikkatini çekebilmiş bir şairdir. Ali Emîrî'nin edebî şahsiyetinin oluşumunda birinci dereceden amil olan Mehmed Emîrî, gerek kendisine yer veren tezkireciler gerekse de Ali Emîrî'nin vurguladığı üzere nesebi Hz. Peygamber'e kadar uzanan bir seyyiddir. Seyyid Mehmed Emîrî, hayatı boyunca Diyarbakır dışına çıkmayan ancak şiirleri Osmanlı coğrafyasını dolaşan divan sahibi bir şairdir.[5] Ali Emîrî bir

1 Ali Emîrî, *Tezkire-yi Şu'arâ-yı Âmid*, Birinci Cild, Matbaa-i Âmidi, Dersaadet 1328, s. 65.
2 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul 1918, s. 6.
3 Ali Emîrî, "Mu'azzam Bir Esere Teşebbüs", *OTEM*, sy. 6, 1334/1918, s. 118-19.
4 Kemal Çelik, *Bir Kitap Dostu: Ali Emîrî Efendi (1857-1924)*, Mor Yayınları, Ankara 2007, s. 12.
5 Seyyid Mehmed Emîrî'nin şu ana kadar iki eseri tespit edilebilmiştir. Bunlardan biri, Ali Emîrî'nin bir araya getirdiği şiirleridir. Bir divançe oluşturacak hacimde olan bu şiirler Millet Kütüphanesi AE Manzum 40'da kayıtlıdır. Emîrî'nin Milli Kütüphane'de Yz FB 484 numarada da bir nüshası bulunan bu şiirleri üzerine Mahmut Kaplan ve Hüseyin Alpsoy tarafından bir çalışma yapılmıştır. Bahsi geçen şiirlerin de neşredildiği bu çalışma 2012 yılında Ali Emîrî Hatırasına Diyarbakır'da düzenlenen *VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu*'nda sunulmuş ardından da neşredilmiştir. Bk. Mahmut Kaplan, Hüseyin Alpsoy,

anlamda kendi şairliğini de sağlam bir temel üzerine oturtmak için olsa gerek onun ne kadar önemli bir şair olduğunu şu cümlelerle aktarmaktadır:

> Fi'l-hakîka zamânında kesb-i iştihâr eden üdebâdan idi. Hattâ Vâlî, Hâmî gibi memleketimizin büyük şu'râsı; Sâlim, Safâyî tezkirelerinde münderic olmadığı hâlde müşârün ileyhin mestûr bulunması ve kezâlik Şeyhî'nin *Şakâyık-ı Nu'mâniyye*'ye zeyl olarak 1143 senesi nihâyetine kadar vefât eden fuzalâ ve şu'arâya dâ'ir yazdığı *Vekâyi'u'l-Fuzalâ*'sında sâbıku't-tercüme 'ârif-i billâh cenâb-ı Âgâh gibi bir zâtın ism ü resmi muharrer olmadığı hâlde müşârün ileyhin dâhil bulunması mertebe-i şöhretine delîl-i bâhirdir. Vefâtından kırk, elli sene sonra yazılan *Tezkire-i Râmiz*'de dahi ahvâl ve ba'zı âsârı zîver-i sutûrdur.[1]

Millet Kütüphanesi'nde yer alan AE Belge 28 numaralı berattan[2] ve bu beratın altına Ali Emîrî'nin koyduğu notlardan, büyük dedesi Seyyid Mehmed Emîrî'den itibaren onun silsilesi Aysun Eren'in hazırladığı aşağıdaki şecerede[3] tespit edilebilmektedir.

Bu şecereden anlaşıldığı kadarıyla Ali Emîrî'nin ailesini en azından beş batın geriye götürmek mümkündür. Büyük dedesi Seyyid Mehmed Emîrî Çelebi'den babası Seyyid Mehmed Şerif'e kadarki aile üyeleri arasında yer alan isimlerden birinin sanatkâr ya da ilmî kişiliğiyle öne çıkan bir isim olup olmadığı konusu araştırılmaya muhtaçtır; ancak Ali Emîrî'nin bu hususlarda bu isimler hakkında bir bilgi vermediğini söylemek gerekir. Kendi sanatçı kimliğini tarihî bir zemin üzerine temellendirme ve nesebinin asilliğini öne çıkarma noktasında hiç de ketum olmayan Ali Emîrî'nin bu noktada sessizliği bir anlam ifade eder diye düşünüyoruz. Şecerede Ali Emîrî'nin amcası ve erkek kardeşleri tespit edilebilmekteyse de halası/ları ya da kız kardeşlerine

---

"Diyarbakırlı Emîrî Çelebi-Hayatı ve Şiirleri", *Uluslararası VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Ali Emîrî Hatırasına)*, Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları, Diyarbakır 2014, s. 241-286. Ancak yakın zamanda bu şiirler başka bir makale çalışmasıyla yeniden neşredilmiştir. Bk. Timuçin Aykanat, "Diyarbakırlı Emîrî ve Divançesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* c. XI, sy. 61, 2018, s. 12-28. Makaleyi neşreden araştırmacı, kendisinden evvel yapılan neşirden haberdar olmadığı gibi, divançenin başka bir nüshası olduğunu söylemesine karşın sadece Milli Kütüphane'deki nüshasından hareketle şiirleri hazırlamıştır. Her bir şiirde fahiş hatalar bulunan bu neşrin nasıl bir hakem sürecinden geçtiğini anlamak oldukça zordur.

Emîrî'nin ikinci eseri ise Mahmut Kaplan'ın dört nüsha üzerinden metnini hazırladığı *Pendnâme*'dir. Kaplan'ın verdiği bilgiye göre 145 beyitten oluşan bu eser mesnevi nazım biçimi ve aruzun *müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün* vezni ile yazılmıştır. Şair, eserini oğluna hayat yolculuğunda edindiği birikimleri manzum olarak akıcı ve anlaşılır bir dille öğüt vermek amacıyla kaleme almıştır. Bk. Mahmut Kaplan, "Diyarbakırlı Emîrî ve *Nasîhat-nâme*'si", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* c. V, sy. 22, 2012, s. 72-84.

1 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, s. 48.

2 Beratın metni için bk. Melek Gençboyacı, "Diyarbakır'dan İstanbul'a Ali Emîrî Efendi", e-*Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, c. IV, sy. 7, Diyarbakır 2012, s. 226-230.

3 Aysun Eren, "Ali Emîrî'yi Okumak", *Ali Emîrî Hâtırasına VII. Kılasik Türk Edebiyatı Sempozyumu,* Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları, Diyarbakır 2014, s. 171.

dair herhangi bir isim görülmemektedir. Bu, şecerenin oluşturulma amacıyla ilgili olsa gerektir. Zira bahsi geçen berat, asırlar boyunca Emîrîzâdeler ailesinde bulunan Sülûkiyye Mescidi vakfının yeni mütevellîlerini belirlemektedir. Ancak Ali Emîrî'nin berata eklediği notlarda da herhangi bir hanım isminin bulunmaması, başka amillerin de etkili olabileceğini düşündürmektedir. Her hâlükârda şecereden anlaşıldığı kadarıyla Ali Emîrî'nin Seyyid Hasan isimli bir amcası ve üç erkek kardeşi bulunmaktadır. Kendisi ve kardeşi Seyyid Mahmud'un soyu devam etmemiş görünürken diğer iki kardeşinin çocukları ve torunlarının olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Ali Emîrî'nin günümüze kadar gelen ailesi hakkında araştırma yapacakların, üvey kardeşleri Ahmed Reşid ve Ahmed Âkif üzerinden gitmeleri gerekmektedir.

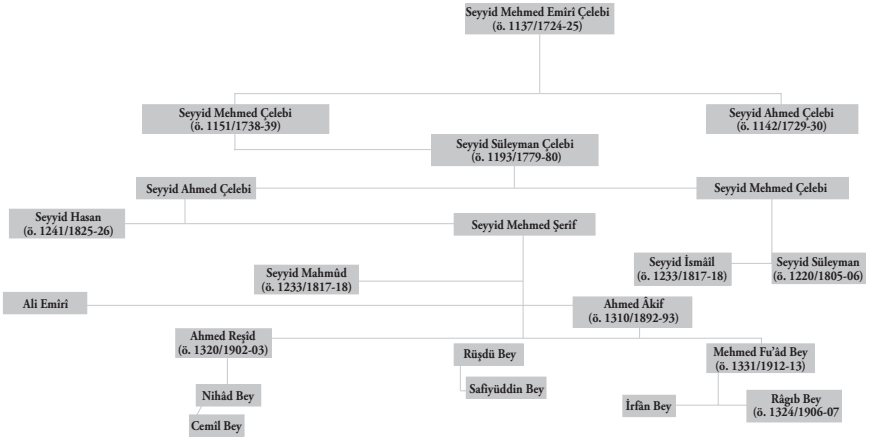

Şecerede de görüleceği üzere, Ali Emîrî'nin babasının ismi Seyyid Mehmed Şerif'tir. Diyarbakır-Bağdat arasında kervan işleten bir tüccar olup Emîrî Efendi doğduğunda altmış yaşını aşmış biridir. Annesi ise babasına göre oldukça gençtir. Bu durumda, babasının birden fazla evlilik yaptığını söylemek mümkündür. Ali Emîrî, babasının şahsiyeti ve vefatı ile ilgili şu bilgilere yer vermektedir:

> Pederim beni çok severdi. Lâkin aslâ yüz vermezdi. Çok ciddi, sâlih ve müttakî bir insandı. Yazmış olduğum levhalardan birini getirip göğsünün üstüne koyunca rûhunu teslîm etmiş. Akrabalardan gâyet bilgili bir kadın İstanbul'a geldiğinde o levhayı yâdigâr olarak bana getirmişdi. Ben de Millet Kütüphanesi'nin müze kısmına yerleştirdim.[1]

Ali Emîrî'nin annesinin adı Zübeyde Hanım'dır. Zübeyde Hanım, Ali Emîrî'nin büyük amcası ve hayatındaki en önemli hocalarından biri olan

1 Muzaffer Esen, "Ali Emîrî Efendi", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. II, Nurgök Matbaası, 1960, s. 659-660; Çelik, *Bir Kitap Dostu Ali Emîrî Efendi*, s. 13.

Şâbân Kâmî'nin yeğenidir. Diğer kaynaklarda rastlayamadığımız bu bilgiyi Ali Emîrî *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi* adlı eserinde şu şekilde dile getirmektedir:

> Rahmetli büyük 'amcam Mehmed Şa'bân Kâmî Efendi, bundan bir 'asır önce on beş sene bu kütübhânede (Sarı 'Abdurrahmân Paşa) kalmışdı. 1251 (1835) senesinde bu küçük odadayken, o zamân Islâhât İdâresi'nde görevli eski sadr-ı a'zamlardan rahmetli Mehmed Reşîd Paşa ziyâretine gelmiş ve rahmetli annem Zübeyde Hanım o sıralarda henûz yedi yaşında küçük bir çocuk olduğu için 'amcasının yanında oturuyormuş.[1]

Bu bilgileri doğru kabul edersek 1835 yılında 7 yaşında olan Zübeyde Hanım, Ali Emîrî'yi 28 yaşında iken doğurmuştur. Annesinin vefat tarihi Ali Emîrî'nin verdiği bir bilgiden çıkarılabilir. *OTEM*'in 21. sayısında, mebusluk için aday gösterilmesinin yaşı üzerinden eleştirilmesine cevap verirken sağlık durumunun ne kadar iyi olduğunu belirtip bunun kalıtımsal olarak böyle olduğunu ifade etmek üzere dedesinin 104 yaşında vefat ettiğini söylerken "Benim peder ve vâlidem 84 yaşlarında, zinde-vücûd oldukları hâlde nâgehânî birer ecel ile vefât etdiler."[2] demektedir. Bu durumda Zübeyde Hanım'ın 1912 ya da bu yıl civarında vefat ettiği anlaşılmaktadır. Hayatı boyunca annesinin kalbini kırmamak için hassasiyet gösterdiğini ifade eden Ali Emîrî, annesinin müttaki bir hanım olduğunu ifade ederken kendisine olan sevgisini ise şu şekilde dile getirmektedir:

> Vâlidem de böyle idi. Gece ve gündüz 'ibâdetini bitirmeden benimle konuşmaz idi. Bir akşam eve gelince elini öpdüm. Dedi ki: "Emîrî, ben sana sütümü, emeğimi cân ve gönülden helâl etdim. İnşallâh hîç zarûret görmezsin ve arkan yere gelmez."[3]

Ali Emîrî isimleri yukarıdaki şecerede tespit edilebilen kardeşlerinden Ahmed Âkif ve Ahmed Reşid'den türlü vesilelerle bahsederken diğer erkek kardeşi Seyyid Mahmud hakkında bilgi vermemektedir. Ahmed Âkif ve Ahmed Reşid'in, onun baba bir anneleri farklı üvey kardeşleri olduğu anlaşılmaktadır. Gerek şiirlerine koyduğu başlıklar gerekse yazdığı biyografik eserlerindeki bilgi kırıntılarından anlaşıldığına göre, Ali Emîrî'nin babası, aslen Diyarbakırlı olup hayatının büyük bir bölümünü Bolu'da geçirip burada vefat eden Halveti şeyhlerinden Şeyh Mustafa Safiyüddin'in[4] ismini belirleyemediğimiz bir kızı ile ev-

1 Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 38.
2 Ali Emîrî, "Şeyhûhet Vazîfe-i Sakîle", *OTEM*, sy. 21, 1336/1920, s. 504.
3 Çelik, *Bir Kitap Dostu Ali Emîrî Efendi*, s. 13.
4 Şeyh Mustafa Safiyüddin'in hayatı ve tasavvufî kişiliği hakkında yakın zamanlarda bir neşir yapılmıştır. Bk. Derviş İbrahim Hilmî, *Menâkıbnâme-i Mustafâ Safî-i Âmedî* (haz. Serdar Uğurlu), Kriter Yayınevi, İstanbul 2017.

lenmiştir. Menakıbını neşreden Serdar Uğurlu'nun verdiği bilgilere göre, Şeyh Mustafa Safiyüddin iki kere evlenmiştir. Birinci evlilikleri Diyarbakır'a gittikleri esnada olmuş ve bu evlilikten yalnızca bir kızı olmuştur. Kısa bir süre sonra ilk eşi vefat edince Şeyh Mustafa Safiyüddin, kızını Diyarbakır'da bulunan babasına emanet edip kendisi Bolu'ya dönmüştür. Uğurlu, şeyhin babasının yardımıyla bu kızını Diyarbakır'da evlendirdiğini ve bu evlilikten iki torununun olduğunu, anneleri vefat edince Ahmed Âkif ve Ahmed Reşid isimli bu iki torunun Bolu'ya getirildiğini haber vermektedir.[1] Bahsi geçen bu iki erkek çocuk, Ali Emîrî'nin kardeşleridir. Anlaşıldığına göre Ali Emîrî'nin babası, Ali Emîrî'nin annesi Zübeyde Hanım'dan evvel Şeyh Mustafa Safiyüddin Efendi'nin kızı ile evlenmiştir. Nitekim Ali Emîrî bunu açık olarak ifade etmektedir. Örneğin hazırladığımız divanında 4 numara ile kaydettiğimiz tahmisin başlığı şöyledir:

Birâderlerimiñ Vâlidesiniñ Pederi Bulunan Merḥûm Şeyḫ Muṣṭafâ Ṣafiyyüddîn Efendi Ḥażretleriniñ Bir Ġazel-i Muḥaḳḳıḳânelerineiñ Taḫmîsi

Yine *Mir'âtü'l-Fevâ'id* adlı eserinde de bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

> Bu medrese-i celîlede müderris-i vâlâ ve memlekete müftî-i sâhib-fetvâ olanların biri de âb-rû-yı fuzalâ Hamîdîzâde Mevlânâ 'Ömer bin Hüseyin el-Âmidî hazretleri ve bir diğeri de **peder-i vâlâ-güherimizin kâ'im-pederleri** Şeyh Mustafa Safî hazretlerinin vâlid-i 'âlîleri, nâ'ibü'ş-şer'-i memleket, fâzıl-ı bî-müdânî Mevlânâ Sâlih Efendi hazretleridir ki vefâtı 1236 (1820-21) senesindedir.[2]

Bu bilgiler, Ali Emîrî'nin şu ana kadar bahis mevzuu edilmeyen farklı akrabalık bağlarını, ilmî çevresinin ne kadar geniş olduğunu gösterdiği gibi, Ali Emîrî'nin divanında Şeyh Safiyüddin'in ölümü için bir mersiye yazıp onun ve oğlu Fâik Efendi'nin şiirlerine tahmîs yazmasını daha anlamlı kılmaktadır.

Ali Emîrî'nin 1310/1892-93'da vefat ettiğini kaydettiği kardeşi Ahmed Âkif, Bolu'da evlenip burada yerleşmiştir. Şiirle meşgul olduğu anlaşılan bu kardeşinin "istiğnâ" redifli gazeline yazdığı tahmisi "Birâderim Ahmed 'Âkif

1 Derviş İbrahim Hilmî, *Menâkıbnâme-i Mustafâ Safî-i Âmedî*, s. 11. Serdar Uğurlu, Şeyh Mustafa Safiyüddin Efendi'nin Ali Emîrî ile akrabalık ilişkisini çözemediğinden olsa gerek, Ali Emîrî'nin *Mir'âtü'l-Fevâ'id fî Terâcimi Meşâhîri Âmid* adlı eserinin mukaddimesinde bahsettiği, *Menâkıbnâme-i Şeyh Safî*'yi edinme sürecini farklı bir şekilde yorumlamıştır. Ali Emîrî bahsi geçen eserinin mukaddimesinde, eserinin kaynaklarını nasıl derlediğini izah ederken, Bolu'da bulunan kardeşi Ahmed Reşid'den Şeyh Mustafa Safiyüddin ve oğlu Fâik Bey'e dair bilgiler edinip kendisine göndermesini istemiştir. Ahmed Reşid bu bilgileri gönderdiği gibi şeyhin menakıbını da temin edip Ali Emîrî'ye göndermiştir. Serdar Uğurlu, Ahmed Reşid'in bu bilgileri, mesai arkadaşı olduğu şeyhin torunu Muhammed Reşid kanalıyla edindiğini söylerken aradaki akrabalık bağını kaçırdığı anlaşılmaktadır.

2 Ali Emîrî, *Mir'âtü'l-Fevâ'id fî Terâcimi Meşâhîri Âmid,* (haz. Günay Kut, Mesud Öğmen, Abdullah Demir), Türkiye Yazma Esrler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2014, c. I, s. 64.

Efendi'nin Bir Gazeliniñ Tahmîsi" başlığıyla takdim eden Ali Emîrî, divanındaki 431 numaralı müzeyyel gazelde, mahlas beytinden sonra kardeşi Âkif Efendi'ye dair şu beyitleri yazar:

Ḳardeşim ʻĀkif Efendi'niñ baḳıñ
Ḫāme-i pāki belāġat-cāmedir

Bolu ṭaḥrīrāt müdīridir bugün
Merd-i ʻāḳil kāmil ü fehhāmedir

Görmedim dünyāya geldim ben onu
Mā-cerāmız bir uzun ġam-nāmedir

Bolu'dan şu ḳıymet-ārā yādigār
Bu aḫ-ı müştāḳ u pür-ālāmedir

Luṭfu var olsun beni şād eyledi
Münşī-i Veysī-dil ü ʻallāmedir

Şevḳ ile gūyā yanımda bu ġazel
Hem-ʻayār-ı *Ḫamse* vü *Şeh-nāme*'dir

Ey Emīrī ben de tanẓīr eyledim
Bu naẓīrem yādigār-ı ḫāmedir (G. 481/8-14)

Yukarıdaki beyitlerden anlaşıldığı kadarıyla, Âkif Efendi Bolu'da tahrirat müdürü olarak çalışmaktadır. Ali Emîrî doğduğundan beri onu görmemiştir. Âkif Efendi kardeşi Ali Emîrî'ye hediye olmak üzere bir gazel yazıp göndermiş, Emîrî de bu gazele bir nazire ile karşılık vermiştir. *OTEM*'in 23. sayısında bu üvey kardeşinin Denizli Sancağı Tahrirat Müdürlüğü'nden emekli olup Bolu'da ikamet eylediği esnada 1311/1893-94 senesinde vefat eylediğini söylemektedir.[1]

Ali Emîrî, *Mir'âtü'l-Fevâ'id fî Terâcimi Meşâhîri Âmid* adlı eserinin "Mukaddime" bölümünde de bu kardeşinden bahseder. Bahsi geçen bu eserini hazırlık sürecinde, Diyarbakır dışında bulunup hayatta olan kimi zevatla iletişime geçtiğini söyleyen Ali Emîrî, "Bolu sancağı Tahrîrât müdîri birâderim ʻizzetlü Ahmed ʻÂkif Efendi'den kezâlik tercüme-i hâliyle baʻzı âsâr-ı şiʻriyyesini"[2] talep ettiğini ifade etmektedir.[3] Aynı bölümde Ali Emîrî diğer kardeşi

1 Ali Emîrî, "Gazel", *OTEM*, sy. 23, s. 575 (1. dipnot).
2 Ali Emîrî, *Mir'âtü'l-Fevâ'id*, c. I, s. 39.
3 Ali Emîrî, *Esâmî-i Şuʻarâ-yı Âmid* adlı eserinde de bu kardeşine bir madde tahsis etmiş ve yukarıdaki bilgilerle aşağı yukarı aynı bilgileri vermiştir. Bk. Ali Emiri Efendi, *Esâmî-i Şuʻarâ-yı Âmid* (haz. Galip Güner, Nurhan Güner), Ankara 2003, s. 38.

Ahmed Reşid Efendi'den de bir talepte bulunduğunu söylerken onu da "Bolu'da defter-i hâkânî me'mûrluğunda bulunan diğer birâderim…" diye nitelemektedir. Serdar Uğurlu'nun verdiği bilgiye göre Ahmed Reşid, Şeyh Mustafa Safiyüddin'den sonra onun yerine geçen Şeyhzâde Nasrullah Sırrı Efendi'ye damat olmuştur. Şeceredeki bilgiye göre Ahmed Reşid 1320/1902-03 yılında vefat etmiştir.

Ali Emîrî'nin ilmî ve şahsi yaşamında derin izler bırakan akrabalarından biri de büyük amcası (annesinin amcası) Şâbân Kâmî Efendi'dir. Şâbân Kâmî Efendi, XIX. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecinin hızlandığı yıllarda, 1220/1805 tarihinde Diyarbakır'da doğmuş ve yaşamının büyük bir kısmını bu şehirde geçirmiştir. Biri divan olmak üzere Arapça ve Türkçe on iki eser kaleme almıştır. Ali Emîrî ise hem hocası hem de büyük amcası olan Şâbân Kâmî Efendi'yi, onun vefatına düşürdüğü tarih manzumesinde âlim, müfessir, muhaddis, fakih, hafız, tecvidle Kur'an okuyabilen, musikişinas, şair, münşi, hattat, mutasavvıf, felsefeci, mantıkçı gibi sıfatlarla tavsif etmektedir (bk. Kıt. 58).

Tarih boyunca Diyarbakır'ın ilmî ve edebî cephesine Küçük Ahmedzâde Ebûbekir Efendi, Lebîb, Âgâh-ı Semerkandî, Hâmî gibi önemli isimler yön vermiş, XIX. yüzyılda ise, Ali Emîrî, Rûşenî, Vâsıf, Fâzıl, Feyzî, Mâhir, Naîm, Râif, Hayâlî Ahmed Efendi gibi pek çok âlim ve şair Şâbân Kâmî Efendi'nin rahle-i tedrisinden geçmiştir.[1] Genç yaşlarında hadis, fıkıh, tefsir, belagat gibi pek çok ilme vukufiyet kesbeden Kâmî, hat ve musiki ile yakından ilgilenmiş, hat sanatında icazet verebilecek kadar ilerlemiş ve *Hutût-ı Mütenevvi'a* isimli bir eser kaleme almıştır.[2] Ali Emîrî, onun şahsiyeti ile ilgili *Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid* adlı eserinde; ilim, irfan sahibi, cömert bir şahsiyet olduğunu dile getirmektedir:

> Üstâd-ı ekremimiz Mehmed Şa'bân Kâmî Efendi hazretleridir. 'İlm ü 'irfân ve kemâlât ile mevsûf ve cûd u sehâ ve kerem ile nâdirü'l-emsâl ve ma'rûzdur.[3]

Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası'ndaki bir yazısında ise Ali Emîrî, kendisinin daha çocuk yaşlarda olduğu yıllarda Diyarbakır'ın âdeta bir kütüpha-

1 Mustafa Uğurlu Arslan, *Diyârbekirli Kâmî ve Dîvânı*, DBY Yayınları, İstanbul 2018, s. 25.
2 Şâbân Kâmî, *Hutût-ı Mütenevvi'a*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eser Kütüphanesi, TY 09353.
3 Ali Emîrî, *Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid* (haz. Galip Güner, Nurhan Güner), Anıl Matbaa ve Cilt Evi, Ankara 2003, s. 48.

neye dönüşmüş olduğunu, Müftî Derviş Efendi'nin evlatlarının kütüphanesinde üç dört bin, başta Said Paşa olmak üzere şehrin diğer eşrâfının kütüphanelerinde yine üç dört bin, Şâbân Kâmî Efendi'nin kütüphanesinde ise on bin ciltlik kitap bulunduğunu şöyle ifade etmektedir:

> Benim dünyâya geldiğim zamân Diyârbekir şehri 'âdetâ bir kütübhâne şeklinde idi. Diyârbekir eşrâfından Müftî Dervîş Efendi merhûmun evlâdları hânesine gider, üç dört bin kitâb görür; Diyârbekirli Sa'îd Paşa'nın kâşânesine gider, yine bir o kadar kütüb-i nefîse bulurdum. Sâ'ir eşrâf hâneleri de böyle idi. Bizim hânelere gelince bizde, dayımlarda büyük 'amcam Şâ'bân Kâmî Efendi hazretlerinde bilâ-mübâlağa on bin cild kütüb-i 'âliyye mevcûd ve bu kitâbların cümlesi bana müfevvez idi.[1]

Ali Emîrî Efendi'nin yukarıda isimleri zikredilen akrabalarının dışında diğer akrabaları ve akrabalık yönünden ilişkileri şu şekildedir: Şâbân Kâmî Efendi'nin kaynaklarda ismi zikredilmeyen erkek bir kardeşinin olduğunu öğrenmekteyiz. Bu erkek kardeşinin ise üç çocuğu bulunmaktadır. Bu çocuklar Ali Emîrî'nin dayıları Abdülfettah Fethî ve Abdülkerim Abdî ile annesi Zübeyde Hanım'dır. Dolayısıyla Şâbân Kâmî Efendi, Ali Emîrî Efendi'nin değil de annesinin amcasıdır. Nitekim Ali Emîrî ondan bahsederken çoğunlukla "büyük amcam" diyerek buna işaret etmektedir. Dayıları Abdülfettah Fethî ve Abdülkerim Abdî'ye dair bilgilerimiz Ali Emîrî'nin verdiği bilgilerle sınırlıdır. Kendisini eğitenler arasında zikrettiği bu dayılarından her birinin ikişer gazeline tahmis de yazan Ali Emîrî, *Mardin Mülûk-i Artukiyye Tarihi* isimli neşrinin girişinde, 1295/1878 yılında Diyarbakır'dan Mardin'e gittiğinde, büyük dayısı Abdülfettah Fethî Efendi'nin Mardin Tahrirat müdürü, küçük dayısı Abdülkerim Abdî Efendi'nin Mardin Rusumat müdürü olduğu bilgisini vermektedir.[2] Bunun dışında *Esâmî-yi Şuarâ-yı Âmid* isimli eserinde de bu iki dayısına birer madde ayıran Emîrî, büyük dayısı Abdülfettah Fethî'nin 1252/1836-37 yılında doğup Siirt, Mardin sancakları evkaf muhasebeciliğinde, sonrasında Şirvan kaymakamlığında ve 1289/1873'den itibaren merkez mutasarrıflığı Meclis-i İdare baş kitabetinde çalıştıktan sonra 1293/1877 yılında Mardin Tahrirat müdürü olduğunu belirtmektedir.[3] Küçük dayısı Abdülkerim Abdî Efendi ise bir müddet Râgıbiyye Medresesi'nde ilim tahsil etmiş, sonrasında kalemde çalışmıştır. Ancak sonradan meslek değiştirip Mardin ve Siirt Rusu-

1 Ali Emîrî, "Mudhike I" *OTEM*, sy. 4, 1334/1918, s. 80-81.
2 Bk. Kâtib Ferdî, *Mardin Mülûk-i Artukiyye Tarihi* (nşr. Ali Emîrî), Kader Matbaası, Dersaadet 1331, s. 3.
3 Ali Emîrî, *Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid*, s. 45.

mat müdürlüklerinde çalıştıktan sonra 1295/1878 yılında Siverek Rusumat Müdürlüğü'nde çalışmıştır. Emîrî Efendi onun mürettep ve mükemmel bir divanı olduğunu kaydetmektedir.[1]

Hayatı ve divanı incelediğinde gazellerine tahmis yazılan yakın akrabalarından ve kendisinin verdiği bilgilerden şairin hem anne hem de baba tarafının oldukça kültürlü ve edebiyatla yakından ilgilenen geniş, münevver bir aile olduğu anlaşılmaktadır. Ali Emîrî Efendi'nin şair olan ve divanında bir kısmının şiirlerine nazireler yazmış olduğu yakın akrabalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Seyyid Mehmed Emîrî (Dedesi)
b) Şâbân Kâmî (Büyük amcası)
c) Abdülfettah Fethî Efendi (Dayısı)
d) Abdî Abdülkerim (Dayısı)
e) Abdullah Vehbî (Enişte si)
f) Ahmed Âkif (Kardeşi)
g) Mustafa Safî (Üvey annesinin babası)
h) Hayâlî Ahmed Bey (Şâbân Kâmî'nin oğlu/Amcazâdesi)

2. Çocukluğu ve Tahsil Hayatı

Ali Emîrî, ailenin son çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Onun doğduğu (1858) yıllarda, altmış yaşını geçmiş olan babası Mehmed Şerif Efendi, Diyarbakır-Bağdat arasında kervan işleten ve geniş çapta ticaretle uğraşan zengin bir kişidir. XIX. asrın sonlarında dünyaya gelen Ali Emîrî, çok erken yaşlarda tahsile başlamıştır. Bu anlamda ilköğrenim hayatına Diyarbakır'da bulunan Sülûkiyye Medresesi Sıbyan Mektebi'nde başlamıştır. Derin ilim merakı ve kuvvetli hafızası ile kısa zamanda ilimde büyük mesafeler katetmiştir.

Bir süre hocası Fethullah Feyzî Efendi'den ve diğer birçok müderristen ders almış, Sülûkiyye Mescidi Mektebi'nde Kur'an-ı Kerim ve ilmihâlden sonra *Emsile*, *Binâ* ve *Maksûd* kitaplarını okumuştur. Henüz sekiz-on yaşlarında iken Diyarbakır'da bulunan pek çok tarihî yapılar üzerindeki yazıları okumaya merak saran Ali Emîrî, Âşık Ömer ve Sünbülzâde Vehbî'nin divanları ile edebiyat ve şiirle tanışmıştır. Amcası Şâbân Kâmî Efendi'nin kendisine hediye ettiği ve içerisinde beş yüzden fazla şairin dört bin beyit kadar şiirinin bu-

1 Ali Emîrî, *Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid*, s. 39.

lunduğu bir mecmuayı kısa sürede ezberlediğini *TŞA*'da kendi tercümeihâlini yazdığı bölümde ifade etmektedir.[1] Özellikle küçük yaşlardan itibaren Diyarbakır'de müşâarelere katıldığını şu şekilde dile getirmektedir:

> Şa'bân Kâmî Efendi hazretlerinin yanına bir zât-ı zarîf geldi mi, bendenizi mektebden çağırdır, müşâ'are etdirirdi. Mutlak galebe bizde kalırdı. Ba'zen 'umûm yârân-ı meclis ittifâk ederlerdi, yine ifhâm ederdim.[2]

Ali Emîrî'nin daha çocuk denilebilecek yaşlarda şiirle meşguliyetinin izlerini *Dîvân*'ında da görmek mümkündür. Nitekim *Dîvân*'ında on beş yaşına varmadan Sultan Abdülaziz Han için kaleme aldığı bir kasidesinde altı yaşlarından itibaren pek çok eser okuduğunu, çokça şiir ezberlediğini, şiir yarışmalarında kendisini yenebilecek kimsenin bulunmadığını, pek çok babanın evlatlarına örnek olarak kendisini gösterdiklerini dile getirmektedir (K. 17/27-34). Ali Emîrî, *Dîvân*'ında on beş yaşlarında kaleme aldığı iki gazeline yer vermektedir. Bu gazellerden biri Râgıb Paşa'nın bir gazeline naziredir. Adı geçen gazellerin baş kısmında ilgili şu iki not yer almaktadır:

> "On beş çaġlarında söyledigim bir ġazeldi. / On beş yaşlarında iken söyledigim bir ġazeldir, gūyā Rāġıb Paşa'ya naẓīredir (bk. G. 629, G. 770)."

Ali Emîrî, ayrıca büyük amcası Mehmed Şâbân Kâmî Efendi'den belagat, gramer, meani, mantık ve daha yüksek ilimlerin öğrenilmesine yarayan alet ilimlerini öğrenmiş ve eski yazıyı güzel yazacak şekilde hat dersleri almıştır. Daha sonra Siirt sancağına bağlı Şirvan'da ikamet eden dayısı Abdülfettah Fethî Efendi'nin yanına giderek, orada çeşitli eserleri tetkik etmiştir. Şirvan'a gidişini kendisi şu şekilde anlatmaktadır:

> 1285/1868 senesinde dayımız Abdülfettâh Fethî Efendi hazretleri Siird sancağı dâhilinde Şîrvân kâyimmakâmlığında bulunuyordu. Şîrvân'a giderek bir sene ikāmetle *Gülistân*'ı ve *Kasîde-i Bürde* ve *Kasîde-i Emâlî*'yi ol vakt Şîrvân nâ'ibi bulunan fâzıl-ı bî-nazîr Nevinli Mehmed Emîn Efendi hazretlerinden okudum. Kürdçe tekellümü Şîrvân'da öğrendim.[3]

1869 yılında tekrar Diyarbakır'a gelerek Mehmed Şâbân Kâmî Efendi'nin yanında altı yıldan daha fazla öğrenimine devam etmiştir. Arapça *Avâmil* ve *İzhâr* okumuş, Hz. Ali'nin "kelâm-ı kibâr"ını (vecizelerini) ezberlemiştir. Sabah ve akşam derslerinde *Kâfiye*, *Îsâgūcî*, *Fenârî*, *Muhtasar-ı Meânî* gibi kitaplar okuyup irtifa, usturlap ilimlerini öğrenmiştir.

---

1 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, s. 66.
2 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, s. 65.
3 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, s. 65.

> 1286/1869 senesinde Diyârbekir'e gelerek Mehmed Şa'bân Kâmî Efendi hazretlerinden altı seneden mütecâviz tahsîl-i 'ulûm ve tekmîl-i hutûta müdâvim oldum. *'Avâmil* ve *İzhâr* ezberlemek sûretiyle ve Zeynîzâde mu'ribiyle berâber okundu. Hazret-i 'Alî Efendimizin kelâm-ı kibârları ezberlendi. Sabâh ve akşam derslerinde *Kâfiye* halli, *Îsâgūcî*, *Fenârî*, *Muhtasar-ı Me'ânî* kırâ'at olındı…1295/1878 üstâd-ı ekremimiz Şa'bân Kâmî Efendi hazretlerinden bu kere de *Şifâ-i Şerîf* ve *Tefsîr-i Şerîf-i Celâleyn* kırâ'atine sarf-ı makderet eylediğim gibi…[1]

Özellikle Mardin'de bulunduğu yıllarda Mardin halkının ekseriyetle Arapça konuşmaları Arapça pek çok kelime ve kavrama vukufiyet kesbetmesine sebep olmuş, Arapça şiirler yazmaya başlamıştır. Bu durumu Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid* adlı eserinde şu şekilde dile getirmektedir:

> Mardin ahâlîsi lisân-ı 'Arabî ile mütekellim olduklarından bizim kâmûslarda sıhâhlarda güç ile bulabildiğimiz lugatlerin ekserîsini kavm-i necîb-i 'Arab 'âdeta konuşurken telaffuz eylemekde oldukları câlib-i dikkat olduğundan bir haylî tedkîkât icrâsına mecbûr oldum. Birçok şu'arâ-yı Arab âsârını nakştırâz-ı hâfıza ederek 'Arabî şi'r söylemeye yeltendim.[2]

Ali Emîrî, *OTEM*'de yazmış olduğu bir yazısında bir taraftan ilmî hayatını özetlerken diğer taraftan devletin okullarından istifade edemediğini belirtmektedir. Ali Emîrî, kendisinin eğitim hayatının Diyarbakır'da Sülûkiyye Medresesi'nde başladığını, daha sonra amcası Şâbân Kâmî'den dersler alıp bir süre sonra Mardin'de Kasım Padişah Medresesi'nde eğitim gördüğünü ve henüz askerlik yaşına bile gelmemişken Hey'et-i Islâhiyye'ye girerek dört beş sene kadar Âbidin Paşa'nın hususi kitabetinde bulunduğunu dile getirmektedir. Bununla birlikte Ali Emîrî, devletin Rüşdiye, İdadiye ve Darülfünun'unda eğitim görmediğini dolayısıyla Devlet-i Aliyye'nin ekmeğini yediğini, çeşitli nimetlerinden istifade ettiğini ancak resmî olarak devlet okullarından hiçbir şekilde istifade edemediğini belirtmektedir:

> Bilirsiniz ki ben Diyârbekir'den yetişmiş ve ecdâdımın evlâdına 'â'id vakfı olan Sülûkiyye Mektebi'nde ba'dehû 'amcamın yanında ve bir müddet de Mardin'de Kâsım Paşa Medresesi müderrisi nezdinde tahsîl görmüş, henûz sinn-i 'askerîye vâsıl olmamış iken Hey'et-i Islâhiyye ketebesine iltihâk ederek dört beş sene kadar 'Âbidin Paşa merhûmun husûsî kitâbetinde bulundukdan sonra A'şâr müdürlüklerinde ve muhâsebecilik ve defterdârlık ve müfettişlik gibi mu'âmelât-ı mâliyyede rub'-ı 'asırdan ziyâde istihdâm olunmuş ve Meşrûtiyet'in zuhûrunda beş bin kuruş ma'zûliyyet ma'âşım var iken bir gûne me'mûriyet kabûl etmeyerek mücerred kitâb mütâ'alasıyla meşgûl olmak için 2600

1 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid,* s. 66.
2 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, s. 67.

> kuruşa kanâʿat ederek kendi rızâmla tekâʿüd olmuş idim. Devletin ne mekteb-i rüşdî ne de iʿdâdîsi ne de dârü'l-fünûnunu gördüm. Devlet kesesinden tahsîl için Avrupa'ya da gitmedim. Bâbıâlî'ce ve İstanbul'un sâ'ir devâ'irince de kesb-i selîka-i kemâlât edecek bir me'mûriyyetde istihdâm olunmadım. ʿÂbidîn Paşa tarafından defaʿât ile vilâyet mektûbculuğuna olsun inhâ olduğum hâlde tervîc olunmadı. Kenârlarda lâyıkıyla tahsîl-i kemâlâta gayr-i müsâʿid me'mûriyyetlerde ve mahallerde bulundum. Yaʿnî Devlet-i Aliyye'nin gerek kendim ve gerek ecdâdım nân u niʿmetiyle perverde olmuş bulunmakla berâber mekâtib-i resmiyyenin üzerimde hîçbir hakkı ve Avrupa'ya gönderilip uğrumda paralar sarf ederek yetişsin de vatan ve memlekete hizmet etsin yolunda benden arayacak hîçbir hesâbı yokdur.[1]

Ali Emîrî'nin bitmez tükenmez ilim aşkı on yedi yaşında iken Osmanlı sultanlarından Abdülaziz Hân için yazmış olduğu bir kasideye şu beyitlerle yansımıştır:

Geldiğim günden beri dünyāya diḳḳat eyledim
Kimseye etmez vefā bildim cihān-ı bī-vefā

Gördüm ammā muḥterem ʿilm ü hüner aṣḥābını
Añladım ʿilm ü hünerdir iftiḫār-ı mā-sivā

Etmedim dünyāda artıḳ başḳa şey'e iʿtibār
Başladım ʿilm ü hüner taḥsīline ben dā'imā (K. 16/34-36)

Ali Emîrî'nin eğitim hayatında önemli bir yeri olan ve daha sonraları şiirlerine de önemli yansımaları olan bir başka eğitimi ise 1875 yılında, on sekiz yaşında iken almış olduğu telgraf eğitimidir. Kendisi "Telgraf fennindeki seyyâle-i berkiyye hârikasına merak ederek 1292 (1875) senesinde altı mâh kadar baʿzı günler Diyârbekir telgırafhânesinde devâm ve az vakitde pek ziyâde meleke ve vukûf hâsıl eyledim."[2] demektedir. Telgraf teknolojisi karşısında heyecanını gizleyemeyen ve adeta bu cihaza hayran olan Ali Emîrî, telgrafla ilgili on üç beyitlik bir manzume de kaleme almıştır (bk. G. 617).

Ali Emîrî Efendi, sabahlara kadar kitapla meşgul olduğunu, yorulup uykuya daldığı zaman ise rüyasında okuduklarını tekrar ettiğini, bu sebeple arkadaşlarının onun yanında uyuyamadıklarını şu şekilde ifade etmektedir:

> Lamba kenârında kitâb mütâlaʿa ederken, sabâh olmak defâʿatla vâkiʿ oldu. Uyusam kimse yanıma yatamazdı. Okuduğum kitâbları sûret-i ʿalenî ile tekrâr edermişim.[3]

1 Ali Emîrî, "Ali Kemal Bey'e Cevap", *OTEM*, sy. 19, 1335/1919, s. 444-45.
2 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, s. 66.
3 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, s. 66.

Ali Emîrî, mensur olarak yukarıda ifade ettiklerini *Dîvân*'ında manzum olarak şu beyitle dile getirmektedir:

Gülşene gitsem de yanımda berāberdir kitāb
Uyḳuya varsam da dersim gösterir rü'yā bañа (K. 16/38)

Kitaplarla olan hemhâliyeti Ali Emîrî'nin hastalanmasına sebep olmuş ve doktorlar tarafından bir hava değişimi yapması gerektiği tavsiye edilmiştir. Ali Emîrî ise bu tavsiye üzerine Mardin'e, dayıları Abdülfettah Fethî ve Abdülkerim Abdî Efendilerin yanlarına gitmiş, sağlığına kavuştuktan sonra Mardin'de öğrenimine kaldığı yerden devam etmiştir. Bir yandan Kasım Padişah (Kāsımiye) Medresesi müderrisi Diyarbakırlı Ahmed Hilmî Efendi'nin -üç seneden fazla- sabah ve akşam derslerine devam eden Ali Emîrî, diğer yandan da geç vakitlere kadar kitap okumakla meşgul olmuştur. O yıllarda Firdevsî'nin *Şehnâmesi*'ni Bağdat'tan istetmiş ve Veysî'nin siyerini Arapça ve Farsça tamlamalarını çözdükten sonra anlayarak okuyup ezberlediğini dile getirmiştir.[1] Ali Emîrî, divanında yer yer mütalaa ettiği kitaplar ve müelliflerinin isimlerini de zikretmektedir. Bunlar arasında İbn Esîr, Hâkānî, Mes'ûdî, İbn Haldûn, Hâfız, Kā'ânî, Mevlânâ, Harîrî ve İbn Fâriz gibi isimler yer almaktadır (bk. K. 33/51-54).

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere; yetiştiği dönemde, merkezde yüzünü Avrupa'ya çevirmiş yeni ders müfredatlarıyla ve yeni okullarda yetişen bir nesil oluşup geleneksel olan her şeyin reddine doğru hızlı adımlarla ilerlerken merkezdeki çalkantılardan nispeten daha soyutlanmış bulunan ve taşrada doğup büyüyen Ali Emîrî ise geleneksel olan bir eğitim sistemiyle eğitimini tamamladıktan sonra geleneksel olanı kutsamaya doğru hızlı adımlarla yola koyulmuştur. Bu iki neslin karşılaşması, tabiatıyla orantısız bir mücadeleye kapı aralayacaktır.

Ali Emîrî'nin tahsil dönemini Aysun Eren'in hazırladığı[2] şu tabloyu kullanarak göstermekte fayda vardır:

1 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, s. 66.
2 Aysun Eren, "Ali Emîrî'yi Okumak", s. 173.

Tarih	Yer	Hoca	Tahsîl Olunan İlimler
1860'lı yılların başı	Diyarbakır (Sülûkiyye Mescid-i Şerîfi Mektebi)	Fethullah Feyzî Efendi	İlmihâl, hıfz-ı Kur'an, Emsile, Binâ
1868	Siirt (Dayısı Abdülfettah Fethî'nin yanında iken)	Nevinli Mehmed Efendi	Farsça ve Kürtçeyi öğrenir. Sa'dî'nin *Gülistân*'ı ile *Kasîde-i Bürde* ve *Kasîde-i Emâlî*'yi okur.
1869	Diyarbakır	Büyük amcası Şâbân Kâmî Efendi	Şiirle tanışma. Büyük amcasının kendisine hediye ettiği *Nevâdirü'l-Âsâr* isimli şiir mecmuasını ezberler. *Kâmûs-ı Osmânî*'yi ezberler. Hz. Ali'nin kelâm-ı kibârını ezberler. *Avâmil* ve *İzhâr*'ı ezberler. Zeynîzâde'nin mu'ribleriyle de bu iki kitabı tekrar eder. *Kâfiye*, *Îsâgūcî*, *Fenârî*, *Muhtas*ar-ı Meânî kitaplarını okur. İrtifa ve usturlap ilimlerine dair okumalar yapar.

Aynîzâde Mehmed Ali Efendi'nin imalı ifadelerle ilminin kaynağını sorması üzerine, Emîrî Efendi ömrünün son demlerinde neşretmeye başladığı *Târih ve Edebiyat Mecmuası*'nda kendisine cevap verir. Bu cevabında, çocukluk yaşlarından itibaren aldığı eğitimi ve kendisinden ders aldığı/okuduğu hocaları sayar. Buna göre o, şu hocalardan ders almıştır:

1. Fethullah Feyzî Efendi (Sülûkiyye Mescidi ve Mektebi muallimi ve imamı)
2. Şâbân Kâmî Efendi (Sarı Abdurrahman Paşa Kütüphanesi müderrisi, Ali Emîrî Efendi'nin büyük amcası)
3. Ahmed Hilmî Efendi (Mardin Kasım Padişah Medresesi müderrisi)
4. Said Paşa (Mardin mutasarrıfı, şair ve âlim)[1]

3. Memuriyet Hayatı

Klasik bir eğitim sisteminden geçerek yetişen Ali Emîrî, yine klasik himaye geleneği çerçevesinde memuriyet hayatına başlamıştır. Mardin'deki bir buçuk yıllık bir eğitim sürecinden sonra 1878 yılında ailesini ziyaret için Di-

1 Bk. Ali Emîrî, "Aynîzâde Mehmed Ali Beyefendi Hazretlerine", *TEM,* , sy. 4, 1338/1919, s. 81.

yarbakır'a dönen Ali Emîrî, burada büyük amcası ve babasının teşvikleri ile *Mir'âtü'l-Fevâid*'i yazmaya başladı. Üç ay sonra Mardin'e dönüp yazdıklarını Said Paşa'ya gösterince, Paşa bu projesini takdir edip devam etmesini şiddetle tavsiye etti. Bu sırada daha evvel aldığı telgraf eğitiminin bir neticesi olarak Diyarbakır'da bulunan telgrafhaneye üç yüz kuruşluk bir maaşla memur tayin edildiğine dair resmî bir yazı aldı. Emîrî bu göreve başlamaya niyetlenmişken ondaki şairlik kabiliyetini fark edip çalışkanlığı ve ilme açlığını takdir eden Said Paşa[1] klasik bir hami dürtüsüyle bu yetenekli genci himayesine almayı düşünmüştür. Bunun için kendisini yüz elli kuruş maaşla Mardin Tahrirat Kalemi katipliğine tayin ederek telgrafhanedeki göreve başlamasına engel olmuştur. Böylece ilk memuriyet görevine 1878 yılında Mardin'de başlayan Ali Emîrî, kısa bir süre sonra dayısının Mardin'den ayrılması sebebiyle kendisi de aynı yıl içerisinde görevinden istifa ederek tekrar Diyarbakır'a dönmüştür. Burada iken büyük amcası Kâmî Efendi'nin hocalığında eğitimine devam edip bir taraftan da *Mir'âtü'l-Fevâid*'i bitirmeye çalışır. 1296/1878-79'da bu kitabını tamamlayıp *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid* isimli eserine başlamak istediği sırada ikamet ettiği Diyarbakır'a (1878), Âbidin Paşa (1843-1906) başkanlığında "Diyarbekir-Ma'mûretü'l-'Azîz–Sivas Vilâyetleri Hey'et-i Islâhiyyesi" isminde bir heyet gelmiştir. Bı sıralarda Ali Emîrî ticarete atılmaya karar vermişken Said Paşa, Âbidin Paşa'ya onun çalışkanlığı ve şiire olan merakını anlatarak kendisinden övgüyle bahsetmiştir. Âbidin Paşa, Ali Emîrî ile görüşmüş ve Said Paşa'nın bu genç hakkındaki övgülerini sınamak için olsa gerek, kendisinden Nef'î'nin bir kasidesini tanzir etmesini istemiştir. Bu hadiseyi bizzat kendisi anlatan Emîrî, Said Paşa olsun Âbidin Paşa olsun, hamilerinin kendisini sanatı dolayısıyla beğendiklerini özellikle vurgulamak ister. Böylece bir taraftan -açık bir şekilde- şairlik kabiliyetini övdüğü bir taraftan da klasik himaye geleneğine eklemlendiğini yüksek perdeden dile getirmeye çalıştığı görülür. O, Âbidin Paşa'nın himayesine girmesini *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi* adlı eserinde aşağıdaki gibi naklederken daha evvel *TŞA*'da yazdığı versiyonu biraz değiştirmiş görünmektedir:

> Ben o zamân Mardin'e giderek üç sene kadar ikmâl-i tahsîle çalışmış ve Diyârbekir'e 'avdetimle yine tahsîl-i 'ulûm-ı mütenevvi'aya ikdâm ile berâber ticârete karâr vermiş yirmi yaşında bir genç idim. Sa'îd Paşa'nın 'âlî-cenâblığı ve

1 Ali Emîrî, türlü vesilelerle bu ilk hamisi bulunan Said Paşa ile tanışması, şiire ve ilme düşkünlüğünden dolayı onun takdirini kazanmasını uzun uzun anlatırken her fırsat bulduğunda kendisini hürmetle anmaktan geri durmamıştır. Örneğin bk. Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, s. 68-70.

> âdem yetiştirmeye olan meyl ve hevesi hasebiyle beni 'Âbidîn Paşa'ya tavsiye eder. "Lâkin nev'i şahsına mahsûs bir meslek sâhibi olduğundan hükûmet me'mûriyyeti kabûl etmez. Eğer kabûl ederse yetişir." dermiş. 'Âbidîn Beyefendi hazretleri bir gün bizzât hânemize gelerek beni imtihân etdi ve pek çok iltifât eylediğinden ne etmiş ise etmiş ve iltifât-ı feylesofâne ve 'âlî-cenâbânesiyle beni teshîr ederek Hey'et-i Islâhiyye ketebesi silkine idhâl eylemişdi. Ve ser-komiser Beyefendi beni i'timâda şâyân bir meslekde gördüğü için pek mahremâne muhâberâtını bana yazdırırdı.[1]

Ali Emîrî'nin yazmış olduğu nazireyi takdirle karşılayan Âbidin Paşa, kendisine beş yüz kuruş maaşla Islah Hey'eti müsevvidliğini teklif etmiştir.[2] İlk başta memleketinden ayrılmak istemediğinden bu teklife mesafeli yaklaşmış ise de görevin kırk günü aşmayacağı söylenince heyete dâhil olmayı kabul etmiştir. Emîrî, heyetle birlikte Ergani, Maden ve Ma'mûratülazîz'e gitti. Diyarbakır'a döneceği sırada Âbidin Paşa'nın kendisine daha evvel tevdi edilen Sivas valiliğine yönelmesi üzerine onunla birlikte Sivas'a gitmiştir. Ali Emîrî, Âbidin Paşa ile birlikte Diyarbakır'dan ayrılışını, Elazığ, Sivas ve İstanbul'a yapmış olduğu yolculuğunu *Dîvân*'ında, Âbidin Paşa için yazmış olduğu bir kasidede de anlatmaktadır (bk. K 33/41-48).

Diyarbakır'dan ayrılması üzerinden beş ay geçen Ali Emîrî, Âbidin Paşa'nın Selanik valiliğine tayin edilmesi üzerine onunla birlikte Selanik'e gitti.[3] İki ay sonra, Âbidin Paşa'nın Hariciye nazırlığı ile görevlendirilmesi neticesinde onunla birlikte İstanbul'a gitti. Bu vesileyle ilk defa İstanbul'a gelen Emîrî, Âbidin Paşa'nın üç ay kadar süren bu görevinden sonra Adana[4] valiliğine tayin edilmesi üzerine onunla birlikte Adana'ya gidip burada beş yıl kadar kalır.[5] Kendi ifadelerine göre, Adana'da beş yıl kalan Emîrî, hazırlanan sicil kaydına[6]

---

1 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 22-23.

2 Bk. Ali Emîrî, Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, s. 75.

3 Bu gidiş, beklendiği gibi kırk gün değil yaklaşık on beş sene sürecek, Emîrî ancak 1313/1895-96 yılında Ma'mûretülazîz Vilâyeti defterdarlığına görevlendirilmesi üzerine Diyarbakır'a geri döndüğünde birçok yakınını ve dostunu vefat etmiş bulacaktır.

4 Kemal Çelik bu görevi Atina olarak vermekte ise de bu "اطنه" kelimesinin yanlış değerlendirilmesinden kaynaklanan bir hatadır. Bk. Çelik, *Bir Kitap Dostu Ali Emîrî Efendi*, s. 19. Aynı hata başka çalışmalarda da tekrarlanmıştır. Bk. Eren, "Ali Emîrî'yi Okumak", s. 174.

5 Bk. Ali Emîrî, "Selâtîn-i Mu'azzama-i Osmâniyye'nin Tuğrâ-yı Garrâları ve Temlîknâmeler Kısmının Tuğrâ-yı Garrâları Yanında Hutût-ı Şâhâneleri", *OTEM*, sy. 30, s. 869.

6 Bahsi geçen sicil kaydı Başbakanlık Arşivi'nde Osmanlı Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Komisyonu defterlerinden 10 numaralı defterin 659-60 sayfaları arasında yer almaktadır. Bu kayıt Kemal Çelik'in çalışmasında ek olarak yer alırken (s. 138-46) Sadettin Baştürk tarafından da bir tebliğe konu edilmiştir. Bk. Sadettin Baştürk, "Ali Emîrî Efendi'nin Sicil Kaydı (Dâhiliyye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Komisyonu Defterlerine Göre)", *Ali Emîrî Hatırasına Uluslararası VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu*, Diyarbakır Valiliği, 2014, s. 58-63.

göre bu aralıkta birkaç görevde bulunmuştur. Bu bağlamda 2 Ağustos 1880'de 1750 kuruş maaş ile Ankara Vilâyeti merkez sancağı A'şâr müdürlüğüne tayin edilmiş, 10 Eylül 1880'de bu görevinden çekilmiştir. 1881 yılının Mart ayında aynı maaş ile İçil sancağı A'işâr müdürlüğüne, 12 Şubat 1882 tarihinde becayiş suretiyle Kozan, 1884 yılının Eylül ayında Adana Vilâyeti merkez sancak A'şâr müdürülüklerine nakledilmiştir. İki ay sonra bu görevinden alınan Ali Emîrî, 22 Şubat 1886 tarihinde Adana Vilâyeti A'şâr Nezâreti Baş Kitâbeti'ne memur olmuş, aynı yılın 10 Temmuz'unda tüm A'şâr idarelerinin kapatılmasıyla boşta kalıp İstanbul'a gelmiştir. Burada, 6 Şubat 1887 tarihinde 1800 kuruş maaş ile bugün Arnavutluk sınırları dâhilinde bulunan Yanya Vilâyeti Leskovik sancağı muhasebeciliğine tayin edilmiştir. 12 Temmuz 1888 tarihinde kendisinin ifadesiyle "'Âbidîn Paşa hazretlerinin taleb ve inhâsıyla"[1] Kırşehir sancağı muhasebeciliğine nakledilmiştir. 28 Eylül 1894'te 2300 kuruş maaşla son sancak muhasebeciliği olan Trablusşam sancağı muhasebeciliğine tayin edildi. Bundan sonra 1 Temmuz 1895 tarihinde 3600 kuruş maaş ile Ma'mûretülazîz Vilâyeti, 17 Aralık 1895 tarihinde de 5400 kuruş maaş ile Erzurum Vilâyeti defterdarlığına tayin edildi. Bu iki defterdarlık görevinden sonra, 13 Ağustos 1896 tarihinde 7500 kuruş maaş ile Yanya ve İşkodra maliye müfettişliğine tayin edilip 3 Nisan 1900 tarihinde 10.000 kuruş maaş ile tayin kararnamesi kendisine verilmek üzere Yemen Vilâyeti müfettişliğine tayini çıkmış ise de sicil kaydında verilen bilgiye göre mazeret beyan edip bu göreve başlamamıştır. Ali Emîrî'nin bu görevi reddetmesi, anlaşıldığı kadarıyla hoş karşılanmamıştır.[2] Ali Emîrî'nin kendi ifadesiyle, bu sırada bir görev kabul etmesi için tazyik edilince Halep defterdarlığını kabul eder. Bunun üzerine 20 Kasım 1900 tarihinde 4500 kuruş maaş ile Halep Vilâyeti defterdarlığı görevi kendisine tevdi edildi. Kitaplarını yanında götüremeyen Emîrî, bu görevine başlamakla birlikte yine kendi ifadelerine göre merkezden kendisine gelen yoğun telgraflar ve mektuplar ile kötü memurların görevlerine devam etmelerine izin verilmesi gibi, görevini layıkıyla yerine getirmeyi engelleyen sebeplerden

1 Ali Emîrî "Diyarbakırlı Sa'îd Paşa Merhûmun Bir Nebze Tercüme-i Hâli", *OTEM*, sy. 30, s. 900.

2 *OTEM*'de Ali Emîrî bu göreve başlamamasını şu şekilde izah eder:
"Yanya ve İşkodra vilâyetleri Mâliyye müfettişliğinde dört sene kadar bulunduğum esnâda on bin guruş ma'âşla Yemen Mâliyye müfettişliği şifreli telgrafla teklîf olunmuş idi. Tesâdüfî olarak o sırada Yemen'le muhâbere eylediğim bir kitâb sevkiyle müfettişliği kabûl eylediğimden irâde-i seniyye şeref-ta 'alluk ederek Der-sa'âdet'e gelmişdim. Dersa'âdet'de bulunduğum esnâda kitâb meselesi halledilmiş ve sadr-ı esbak merhûm Halîl Rif'at Paşa ile miyânemizde ufacık bir vak'a da tehaddüs etmiş olduğundan derhâl Yemen müfettişliğinden isti'fâ etmişdim." Bk. Ali Emîrî, "Kırım", *OTEM*, sy. 3, s. 47.

ötürü bir bahane ileri sürüp istifa etmiştir. Merkezden gelecek cevabı da beklemeden muhasebe kâtibini yerine vekil tayin ederek defterdarlıktan çekilir. İstifası kabul edilmeyip üç ay izin verilse de Ali Emîrî 17 Eylül 1901'de İstanbul'a gelip bir daha dönmez.[1] 22 Nisan 1905 tarihinde 4500 kuruş maaşla Maliye Kupon İdaresi Müdürlüğüne tayini çıkmış ancak bu görevine henüz başlamadan, 10000 kuruş maaşla Hey'et-i Islâhiyye ve Teftîşiyye azalığı göreviyle Yemen'e gider. Burada bir sene kaldıktan sonra Hudeyde'deki doktorlardan aldığı raporu öne sürüp bu görevden ayrılır. Merkeze döndüğünde, 23 Kasım 1907 tarihinde kendisine 5000 kuruş mazuliyet maaşı bağlanır. Meşrutiyet'in ikinci yılında ise 2600 kuruş maaşa kanaat ederek emekliye ayrılır. Ali Emîrî emekliye ayrılmasını farklı sebeplere bina etmektedir. *OTEM*'in 19. sayısında, "mücerred kitâb mütâla'asıyla meşgûl olmak için" kendi rızasıyla emekliye ayrıldığını söylerken kimi yazılarında da İttihat ve Terakkî yönetiminden hoşnutsuzluğunu ileri sürmektedir.

Ali Emîrî, memuriyet hayatında göstermiş olduğu üstün gayret ve çalışkanlığından dolayı Osmanlı Devleti tarafından çeşitli nişan ve taltiflerle ödüllendirilmiştir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:[2]

1. Ocak 1892'de derecesi rütbe-i sâliseye terfi edilip beşinci dereceden Mecîdî nişanıyla taltif edildi.
2. 11 Ağustos 1892'de *Levâmi'u'l-Hamîdiyye* isimli kitabından dolayı kendisine padişah tarafından sadakat ve kahramanlık gösterenlere verilen Gümüş Liyakat Madalyası takdim edildi.
3. Kırşehir kasabası kenarında Kazan'dan gelen muhacirlerin yerleştirilmesi esnasında gösterdiği üstün gayretten dolayı 13 Haziran 1893 tarihinde 4. rütbeden Mecîdî nişanına layık görüldü.
4. 16 Eylül 1893 tarihinde, görevi sırasında gösterdiği çabadan dolayı 4. rütbeden Devlet nişanına layık görülmüştür.
5. Memuriyet hayatında gösterdiği üstün hizmetlerden dolayı memuriyet derecesi 9 Mayıs 1894'te Rütbe-i Sâniye Sınıf-ı Sânîsi'ne yükseltilmiştir.
6. 3 Nisan 1898 senesinde memuriyetinde gösterdiği üstün hizmetten dolayı memuriyet derecesi Rütbe-i Ûlâ Sınıf-ı Sânîsi'ne yükseltilmiş-

1 Bk. Ali Emîrî, "Kırım", s. 48. Muzaffer Esen'in verdiği bilgiye göre, Ali Emîrî'nin bu görevinden ayrılmasının asıl sebebi padişahın fermanıyla ilkeleri arasında kalmasıdır. Detaylı bilgi için bk. Muzaffer Esen, "Ali Emîrî Efendi", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. II, İstanbul 1959, s. 660-61; Çelik, *Bir Kitap Dostu Ali Emîrî Efendi*, s. 22.

2 Bk. Baştürk, "Ali Emîrî Efendi'nin Sicil Kaydı", s. 308-24.

tir.

7. 22 Ekim 1900 tarihinde, başarılı çalışmaları dolayısıyla 2. dereceden Mecîdî nişanı ile ödüllendirilmiştir.
8. Hey'et-i Islâhiyye ve Teftîşiyye azalığı görevindeki güzel hizmeti dolayısıyla 25 Aralık 1905 tarihinde Altın Liyakat Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

Ali Emîrî, *OTEM*'de memuriyeti ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Yanya ve İşkodra Maliye müfettişliğinde dört yıl hizmet ettiğini, daha sonra kendisine on bin kuruş maaşla Yemen Maliye müfettişliğinin teklif edildiğini, Yemen'de dört seneye yakın kaldığını ve orada bulunduğu yıllarda Yemen'deki Türk şairler ile ilgili bir eser kaleme aldığını belirtmektedir.[1] *Mecmua*'da Ali Emîrî, devlet memurlarının liyakatsizliği ile ilgili fikirlerini de beyan etmektedir. Özellikle Halep defterdarlığına atandığı yılları anlatırken ehliyetsiz kimselerin önemli memuriyetlere getirildiğine, yolsuzluğun arttığına dikkat çekmekte ve ne kadar çabalarsa çabalasın bazı şeylerin düzelmesinin oldukça zor olduğunu anlayınca memuriyetten istifa edip İstanbul'a dönmek zorunda kaldığını dile getirmektedir.

> Bununla berâber gitdiğim günden i'tibâren merkezin lüzûmsuz ta'cîzinden Mâliyye'de Sa'îd Beğ ve mâbeynde 'İzzet Paşa imzâlarıyla tafsîli mûcib-i kelâl olacak derecede aldığım yolsuz telgraf ve şifrelerden ve husûsiyle fenâ me'mûrları mevki'lerinde muhâfaza vü himâye etmelerinden o kadar usandım ki mahallince hüsn-i idâre-i maslahatdan aslâ fütûr götürmediğim hâlde mücerred merkezî olarak zuhûra gelen yolsuzluklardan dolayı muhâfaza-i vâridâta ya imkân-ı müsâ'id olmayacağını veyâhud imkânın müsâ'id olmasına hakkıyla ve cân-siperâne bir sûretde çalışırlarsa, insân kendi istikbâlini pek büyük tehlikelere ilkā edeceğini cezm eylediğimden bir kefâlet bahânesini ortaya atarak isti'fâ eyledim ve cevâba intizâr etmeksizin mümeyyizi tevkîl ederek defterdârlıkdan çekildim. İsti'fâ kabûl olunmayarak üç mâh me'zûniyyet i'tâ buyuruldu ise de Dersa'âdet'e gelerek bir daha avdet etmedim.[2]

Ali Emîrî, özellikle İttihat ve Terakkî'nin faaliyetlerinden ciddi şekilde rahatsızlık duymuş ve emekliye ayrılma sürecini şu şekilde dile getirmiştir:

> Ma'zûliyet ma'âşımın 5.000 kuruş, emekli aylığımın da 2.600 kuruş tutduğunu bildiğim hâlde, kendi ârzûmla emekli oldum ve elli seneden beri vicdânımın taşıdığı durumların zıddı birtakım garîb hâllerle karşılaşdığımdan dolayı bir köşeye çekildim.[3]

1 Ali Emîrî, "Kırım", s. 47-48.
2 Ali Emîrî, "Kırım", s. 47-48.
3 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 38.

Yukarıda mensur olarak dile getirdiklerini şair *Dîvân*'ındaki 657 numaralı gazelde de manzum olarak ifade etmektedir.

Ali Emîrî, Osmanlı Devleti topraklarının bazı Avrupa devletlerinin topraklarından birkaç misli fazla olmasına rağmen gelirinin ancak Avrupa'nın bir vilâyeti kadar belki daha geri kaldığını düşündükçe hüzünlenip dünyaya bakmaktan utandığını belirtmektedir:

> Meselâ devr-i sâbıkda memâlikimiz Avrupa devletleri memâlikinin birkaç misli olduğu hâlde ʿumûm-ı vâridât-ı seniyyemiz o memâlik-i mütemeddinenin ancak birer vilâyeti nisbetinde ve belki daha dûn kaldığını gördükçe ve düşündükçe ve bunun tamâmıyla lâ-kaydî bir mesleğimizden ileri geldiğini anladıkça o kadar müteheyyic ve mahzûn olurdum ki dünyâya bakmağa hicâb ederdim.[1]

Bu sebeple geçici ve şahsi menfeatleri bırakarak baki kalan vatan için gece gündüz her dakika çalışmanın zaruri olduğunu ifade etmektedir:

> Bundan böyle olsun lüzûmunda fazla ve fânî olan istifâde-i şahsîyi bırakarak şân u şerefi ve bâkî kalan vatanı hidemât-ı ʿâliyye uğrunda gece gündüz demeyip her ân u dakîka çalışmak mübrem ve elzemdir.[2]

Ali Emîrî, aşağıdaki beyitlerde memuriyet hayatı boyunca pek çok sıkıntı ile karşılaştığını ancak vilâyetlerden sancaklara kadar pek çok yerde gece gündüz çalışarak kendisine tevdi edilen görevleri vatan sevgisi ile hakkıyla yerine getirmeye çalıştığını belirtmektedir:

Dört ay edip sefâlet ile zaḥmet iḫtiyār
Sancaḳlara ḳażâlara etdim ʿazîmeti

İfrâṭ-ı miḥnet ü siteme eyledim ṣebât
Terk etmedim devâm u ṣebât-ı seyâḥati

Ol mevsim-i ḥarâret içinde o yollarıñ
Cândan beni uṣandırıverdi veḫâmeti

Rûz u şebiñ yanımda benim farḳı yoḳ idi
Fikrimde ḳalmamışdı cihân ḫˇâb u râḥati

Mevlâ bilir ki ḥâlimi her kim görür ise
İẓhâr ederdi ḥüzn ü teʾeṣṣür ʿalâmeti

Maḥrûm-ı ḫarc-ı râh ü refîḳ ü enîs idim
ʿAvn-i İlâhî verdi bañа ṣabr u ġayreti

1 Ali Emîrî, "Kırım", s. 47-48.
2 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 17-18.

Her hangi bir ḳażāya ki etdim muvāṣalat
Ḥaḳḳ'ıñ ẓuhūra geldi kemāl-i 'ināyeti

Az bir zamān içinde bütün rü'yet eyledim
Taṣdīḳ edip ḥisābı ḳażālar ḥükūmeti

Ondan dönüp livāları da eyledim tamām
Çekdim ḫulāṣa bunda da çün renc ü zaḥmeti

'Avdet edip 'ināyet-i feyż-i Ḫudā ile
Ḳaṭ' eyledim umūr-ı ḥisāb-ı vilāyeti

Cedvelleri defātir ü eşyāyı bi't-tamām
Teslīm ile ḥükūmete aldım berā'eti (K. 41/10-20)

Memuriyeti boyunca hep dürüst bir memur olarak anılan Ali Emîrî, başından geçen bir hadiseyi şu şekilde nakletmektedir:

> Birçok zevât-ı kirâm ve tahkîkât me'mûrları bulunmak üzere Anadolu Islâhât Müfettiş-i 'Umûmiyyesi olarak Erzurum'ı teşrîf etmişlerdi. Erzurum Mâlî Sandığını ve Umûr-ı Hisâbiyyesini teftîş eder diye her gün müheyyâ bulunuyorduk. Bir gün yanına gitdim. Paşa Efendimiz Hazretleri, lutfen bir gün hisâbetimizi teftîş buyurunuz. İnşâallâh, muntazam göreceksiniz, dedim. Cevâben; Emîrî Efendi, ben senin gibi nâmûslu bir âdemin hisâbına bakmaya ve bakdırmaya hayâ ederim. Git, emîn olarak vazîfene bak, dedi.[1]

Ali Emîrî, *Dîvân*'ında da memuriyet hayatının otuz yıl devam ettiğini ve bu zaman içerisinde güzel bir şöhret elde ettiğini şu beyitle dile getirmektedir:

Otuz yıldır bütün ḫizmetlerimde
Güzel bir ṣīt ü şöhret etdim ibḳā (K. 29/36)

Emîrî'nin memuriyet hayatına dair muhtelif vesilelerle dile getirdiği bu bilgilerin büyük ölçüde doğru olduğu anlaşılmaktadır ancak kendisinin ifade ettiği gibi hakkında hiçbir şikâyet olmadığı mübalağadır. Zira Bedri Mermutlu'nun neşrettiği bir belgede, Ali Emîrî'nin Yanya'daki müfettişliği sırasında cereyan eden uygulamalarından rahatsızlığın dile getirildiği görülmektedir. 10 Şaban 1317/14 Aralık 1899 tarihli bu belgede, Ali Emîrî'nin "hilâf-ı usûl ve nizâm" olarak Leskovik Vergi Kitâbetine uşaklarından birini yerleştirdikten sonra damadı[2] Basri Efendi'yi başka bir memurun yerine Yanya Vergi Kitâbetine tayin ettirdiği bilgisi verildikten sonra belgeyi yazan kişi bu gayrimeşru

1 Ali Emîrî, "Millet Kütüphanesi Ne Sûretle Teşkil Etti?", *TEM*, sy. 3, 1338/1919, s. 64.

2 Belgede geçen "damatı" sözcüğündeki iyelik ekinin râci olduğu kelime net değildir. Burada bahsi geçen damatın Ali Emîrî'nin mi yoksa uşağının mı damatı olduğu net değildir.

uygulamayı merkeze haber verdiği için Ali Emîrî'nin kendisine kin güdüp makamına saygı duymadığını dile getirmektedir.[1]

Ali Emîrî Efendi, yukarıda zikredilen vilâyet ve sancaklar dışında emekliliğinden sonra da çesitli kurumlarda görevler almıştır. Millî Tetebbûlar Encümeni Riyâsetinde ve Târîh-i Osmânî Encümeni azalığında bulunmuş ve kıymettar vesikalar hediye etmek ve bastırmak suretiyle milli tarihimize hizmet etmiştir. Tasnîf-i Vesâik-i Târihiyye Encümeni'ne başkanlık etmiştir. Âsâr-ı İslâmiyye ve Milliyye Encümeni[2] başkanlığı yapmıştır. Gayriresmî olarak İstanbul Başbakanlık Arşivi'nde ve Vakıflar Nezâreti'nde çalışmıştır.[3] Vefatından önce ise Millet Kütüphanesi'nin müdürlüğünü yürütmüştür.

OTEM'in 18. sayısında yer verilen bir gazete haberine göre Ali Emîrî, 1919 yılında Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'nde tesisi kararlaştırılmış "Şerh-i Mütûn" kürsüsüne aday gösterilmiş ancak seçen kurulca hiçbir oy alamamıştır. Bu haberi yorumlayan Ali Emîrî, olaydan haberdar olduğunu ancak hiçbir zaman böyle bir göreve talip olmadığını şu cümlelerle izah eder:

> Dârülfünûn müderrisliği hâtırımdan geçmemiş olduğu gibi bundan altı yedi mâh mukaddem ba'zı müderris efendilerin benim Dârülfünûn müderrisliğine ta'yînime karâr verileceğini söylemeleri üzerine on bin kuruş ma'âş verilse bile yine kabûlde ma'zûr olacağımı ve zinhâr teşebbüs olunmamasını beyân eylemişdim.[4]

Böyle bir haberin çıkmasında Köprülüzâde'yi sorumlu tutan şair, seçim süreci ile ilgili Maârif Nezâreti'ni de eleştirir. Olayın peşini bırakmayan Emîrî Efendi, dergisinin bir sonraki sayısında önce yetiştiği eğitim sistemini dolayısıyla kendisini övüp gerek konuyla ilgili haber yaptıranlara gerekse kendisine oy vermeyen müderrislere meydan okuyarak onları yazdığı bir şiire nazire yazmaya davet eder. Eleştirilerini daha da ilerleten Emîrî, Köprülüzâde ve Ömer Seyfeddin gibi "edîb taslakları"nın kendisinin noktasız bir şiirine nazire yazmak bir tarafa bu şiirin birçok yerini okumaktan âciz olacaklarını söyler.[5]

---

1 Bedri Mermutlu, "Devlet Kayıtları Arasında Bulunan Ali Emîrî Efendi'ye İlişkin Belgeler", s. 242-43.

2 "Bu abd-i 'âciz bir sene *Osmanlı Târîh Encümeni* a'zâlığında ve bir mâh kadar da dârülfünûnda *Âsâr-ı İslâmiyye ve Milliyye Tetabbu' Emcümeni* riyâsetinde bulundum." Bk. Ali Emîrî, "Mecmû'a: Dervîş 'Alîzâde Abdurrahmân 'Âdil'in Ca'fer Beyefendi'ye Hitâben Yazdığı Mektûba Verilen Cevâb", *OTEM*, sy. 28, s. 769.

3 Ayrıntılı bilgi için bk. Raşit Gündoğdu, "Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığındaki Ali Emîrî Tasnifi Belgeleri (AE)", *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi'ye Armağan),* (yayına haz. Günay Kut-Bedri Mermutlu), Aralık 2017, s. 23-42.

4 Ali Emîrî, "Dârü'l-fünûn Şerh-i Mütûn Müderrisliği İntihâbı", *OTEM*, sy. 18, s. 412-13.

5 Bk. Ali Emîrî "'Alî Kemâl Bey'e Cevâb" *OTEM*, sy. 18, s. 448.

13 Mart 1877'de memuriyet hayatına başlayan Ali Emîrî'nin 25 Kasım 1909 tarihine kadar Osmanlı Devleti'nin Anadolu, Avrupa ve Arap Yarımadası'ndaki birçok bölgesinde görev yaptığı, devlete sadakatle hizmetinden dolayı altın liyakat madalyası ve beşinci dereceden ikinci dereceye kadar terfi edip Mecîdî nişanı ile taltif edildiği görülmektedir.[1] Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkıyyesi* adlı eserinde, "Benim nazarımda vatan 'aynıyla insân, insân 'aynıyla vatandır. Vatan olmazsa insân olmaz, insân bulunmazsa vatan bulunmaz."[2] diyerek vatana hizmetin insana hizmet olduğunu vurgulamıştır.

4. Vefatı

Ali Emîrî, 23 Ocak 1924 Çarşamba gecesi Şişli'de bulunan Fransız Hastanesi'nde vefat etmiştir. *Vatan* gazetesinde ölümüne dair yazılan haberde, Ali Emîrî'nin üç ay evvel hastalanıp Vâlide Hastanesi'nde tedavi edildikten sonra iyileştiği ancak dokuz gün evvel tedavi edilmek üzere Şişli Hastanesi'ne nakledildiği, burada Çarşamba gecesi sekte-i kalbden vefat ettiği yazılmaktadır.[3] Vefatıyla ilgili kaynaklarda çeşitli bilgilere rastlanmaktadır. Ahmed Refik onun son zamanlarını ve ölümünü şöyle anlatmaktadır:

> Emîrî Efendi son zamânlarında vücûdça düşkün bir hâlde idi. Nihâyet hastalandı. Kendisinde târîh düşürmek merâkı vardı; vefâtına bile târîhi kendi söyledi. Bir müddet hastanede tedâvî edildi ise de şifâyâb olamadı. Kânunusâni'nin 23. Çarşamba gecesi sabâha karşı irtihâl-i dâr-ı bekā eyledi.[4]

Muzaffer Esen ise Ali Emîrî'nin son günlerinde yanında bulunmadığını ancak 1924 yılında bir Ocak sabahı Beyoğlu Fransız Hastanesi'nde Hz. Peygamber'in şefaatinden ümidi olduğunu anlatan bir mısraın son kelimelerini tamamlayamadan son nefesini verdiğini dile getirmektedir.[5] Tâhirülmevlevî ise Ali Emîrî'nin vefatı ile ilgili duygularını şu şekilde dile getirmektedir*:*

> Füzelâ-yı ümmetden Diyârbekirli 'Alî Emîrî Efendi 16 Cemâziyelâhir 1324 ve 23 Kânûnusânî 1340 târîhine müsâdif Çarşamba gün ve havânın muhâlefetine rağmen fezâ'il-perver birçok zâtın teşyî'iyle Fâtih Câmi'-i Şerîf hazîresine defn olunmuşdur.[6]

1 Bk. Baştürk, "Ali Emîrî Efendi'nin Sicil Kaydı", s. 58-62.
2 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkıyyesi*, s. 97.
3 Abdülhakim Tuğluk, "Diyarbekirli Ali Emîrî Efendi'nin Vefatının Ardından Yazılanlar", *Diyarbakır: Âlimler, Ârifler, Edîpler* (editörler: İbrahim Özcoşar vd.), Ensar Neşriyat, İstanbul 2018, s. 61.
4 Ahmed Refik, "Ali Emîrî Efendi, Hayatı ve Âsârı", *İkdâm*, sy. 9631 (1340/1924), s. 45-51.
5 Muzaffer Esen, "Ali Emîrî Efendi", *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1960, c. II, s. 559-660.
6 Tâhirülmevlevî, "Ali Emîrî Merhum", *Mahfil Mecmuası*, c. 4, 1342, s. 165.

Tâhirülmevlevî, yazısının sonunda Ali Emîrî'nin vefatına düşürülmüş olan üç tarihe yer vermektedir. Bunlardan ikisi kendisine, biri ise Üsküdarlı Tal'at Efendi'ye aittir.

1
Yükselip rûh-ı Emîrî tenden
Bezm-i bâlâyı edindi menzil

Fevtinin oldu güher târîhi
"Kurb-ı Gufrâna revânı nâ'il"

2
Kabrine nûr-ı İlâhî dolsun
Mazhar-ı nûr-ı tecellâ olsun (Tâhirülmevlevî)

3
Cem'-i kitâba vaktini vakf etdi dâ'imā
Dehrin temâyül eylemedi hûb u ziştine

Târîh-i irtihâlini cevherle söyledim
"Gitdi 'Alî Emîrî Efendi behiştine" [1]

Vasiyeti üzerine Fatih Türbesi avlusuna defnedilmiştir. Vefatını haber veren gazetelerin verdiği bilgiye göre, yoğun kar ve tipiye rağmen, cenazesi öğleden evvel Gedikpaşa'da Tiyatro Caddesi'ndeki 15 numaralı evinden alınıp tekbirler eşliğinde kalabalık bir insan grubu ile Fatih Camii'ne getirilmiştir. Cenaze merasimine; Evkâf müdürleri, Müze müdürü Halil Bey, Mekâtib-i Askeriyye müfettiş-i umûmîsi Nâci Paşa, müverrih Ahmed Refik Bey, Dârülfünun ve Dârülmuallimîn'den bir heyet, "İhtifâl-i Millî Hey'eti", hafız ve imamlar iştirak etmişlerdir. Halife de yaveri Nizâmeddin Bey'i göndermiştir. Fatih Camii'nde cenaze namazı eda edildikten sonra Fatih Sultan Mehmed'in türbesine yakın bir kabristanda defnedilmiştir.

Ali Emîrî, ardından 19 Teşrînisânî 1339/13 Kasım 1923 tarihli bir vasiyetname bırakmıştır. Vasiyetnamede hiç kimseye borcu olmadığını dile getiren Emîrî, bir kuruş parasının da olmadığını belirtmektedir.[2]

Ali Emîrî'nin vefatı devrin gazetelerinde de yankı bulmuştur. Abdülhakim Tuğluk, yaptığı bir tarama ile onun vefatı üzerine yazılanları bir makalede derlemiştir.

1 Tâhirülmevlevî, "Ali Emîrî Merhum", s. 165; Saadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, Raşit Bütün Matbaası, İstanbul 1944, c. III, s. 1254.

2 Tuğluk, "Diyarbekirli Ali Emîrî Efendi'nin Vefatının Ardından Yazılanlar", s. 61.

B. FİZİKÎ ÖZELLİKLERİ VE ŞAHSİYETİ

1. Fizikî Özellikleri

Ali Emîrî'nin bir fotoğrafı bulunmamakla birlikte kendisini iyi tanıyan Süheyl Ünver, onun bir portresini çizmiştir. Bu portreden hareketle onun fizikî özellikleri ile ilgili kaynaklarda şu bilgilere yer verilmektedir:

> Yarı aklaşmış uzunca bir sakal bırakırdı. Yüzüne bir defa bile ustura değdirmemiştir. Boynu kısa fakat iri yarı bir vücuda sahip, kara gözlü, gözlük yerine sürekli pertavsız kullanan, zeki ve keskin bakışlı, göz çukurları derin, alnı geniş ve hafifçe çıkık, burun yapısı kemerli, yüz hatları düzgün, çehresi ve her haliyle ilk bakışta ilim adamı görüntüsü veren biriydi. Fesini hiç başından çıkarmazdı. İri yarı vücuduyla bir tezat teşkil edecek kadar ince bir sese sahipti.[1]

Tevfikoğlu ise Ali Emîrî Efendi'nin fizikî özellikleri ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

> Uzun boylu, iri yapılı, buğday tenli, yüz hatları düzgün, siyah gözlü, zeki ve keskin bakışlı, uzunca ala kır sakallı, çehresi her haliyle ilk bakışta ilim adamı izlenimi veren ciddi bir tip.[2]

Emîrî'nin kendisi de 1919'da yazdığı bir yazısında, oldukça sağlıklı bir hayat yaşadığını ve bir kere bile doktora müracaat etmediğini ifade etmektedir.[3]

Gerek kendi ifadeleri gerekse de onu tanıyanların verdiği bilgilere göre, Ali Emîrî'nin güçlü bir hafızaya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Küçük yaşlarda ezberlediği pek çok şiiri hafızasında tutmuş, bazı şairlerin bir divançe oluşturacak kadar çok şiirlerini hafızasından yeniden yazmış ve bu şiirleri unutulmaktan kurtarmıştır.[4] Kendisi, dayıları Abdülfettah Fethî ve Abdülkerim Abdî Efendilerin yanına Mardin'e gittiği ve orada Kasım Padişah Medresesi müderrisi Diyarbakırlı Ahmed Hilmî Efendi'den ders aldığı yılları anlatırken verdiği bilgiler onun hafızasının ne denli güçlü olduğunu göstermektedir:

> Hâl-i büzürgvârım tevsî'-i fezâ'il ve ma'lûmâta teşne olduğundan birçok kitâblar cem' ve hattâ *Şehnâme-i Firdevsî*'yi görmeyi ârzû eylediğimden Bağdâd'a telgraf yazılıp bir nüsha-i nefîsesi posta ile celb olundu. Münşiyân-ı kadîme-i 'Osmâniyye'nin pîşvâ-yı münferidi olan fâzıl-ı meşhûr cenâb-ı Veysî'nin *Dürretü't-Tâc fî-Sîret-i Sâhibü'l-Mi'râc* 'unvânlı siyer-i meshûrun lugat-i 'Arabiyye ve 'acîbesi hallolunduktan başka ibtidâdan intihâya kadar tamâmen ezber edilmişdir.[5]

---

1 Kemal Çelik, *Bir Kitap Dostu: Ali Emîrî Efendi*, s. 31.
2 Muhtar Tevfikoğlu, *Ali Emirî Efendi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988., s. 25.
3 Ali Emîrî, "Şeyhûhet Vazîfe-i Sakîle" *OTEM*, sy. 21, s. 504.
4 Bk. Nigâhi, *Dîvân* (haz. Ahmet Tanyıldız, Mustafa Uğurlu Arslan) DBY Yayınları, İstanbul 2017.
5 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid,* s. 66.

Ayrıca Osmanlıca lügatlerin anlaşılması en zor kelimelerini sorsalar bile izah ve ispat edecek kadar engin bir hafızaya sahip olduğu yine kendisinin şu ifadelerinden anlaşılmaktadır:

> Hele zabt-ı lugat husûsunda öyle bir selîkaya mâlîk oldum ki bir gün ahibbâdan birinin *Lugat-ı Osmâniyye*'ye mürâca'at etdiğini görünce, Onda lugat var mıdır ki mürâca'at ediyorsun, demiş bulundum. İhvân-ı kirâm ittifâk ederek *Lugat-ı Osmâniyye*'de ne kadar lugat-ı gâmiza var ise su'âl eylediler. Lehü'l-hamd hîçbirisinin ma'nâsını isâbet etdirmekten 'âciz kalmadım.[1]

Ali Emîrî, pek çok Arap şairinin şiirlerini de ezberlediğini ve Arapça şiirler yazmaya yeltendiğini ifade etmektedir. "Birçok şu'arâ-yı Arab âsârını nakştırâz-ı hâfıza ederek Arabî şi'r söylemeğe yeltendim."[2] Henüz dokuz yaşlarında iken amcası Şâbân Kâmî Efendi'nin kendisine hediye ettiği Mısır basması ve içerisinde beş yüzden fazla şairin dört bin beyit şiirinin bulunduğu kitabın tamamını ezberleyen[3] Ali Emîrî'nin, hafızası ile ilgili bazı ipuçları *Dîvân*'ında da görülmektedir. Aşağıdaki beyitlerde pek çok beyit ezberlediğini, çok sayıda divanı tetkik ettiğini dile getirmektedir:

Ezberimde olan āṣārı bilirler merci'
Bana ḳarşı gelemez kimse bu fende zinhār

Ezber etdim niçe merġūb u dil-ārā ebyāt
Niçe dīvānları gördüm niçe şīrīn eş'ār (K. 17/31-32)

Her ne kim levḥ-i ḳuyūda ṣebt eder erbāb-ı dil
Ben onu idrāk-i derrākimde ezber bulmuşam (K. 6/39)

2. Şahsiyeti

Kendisinden bahseden kaynakların ittifakıyla, Ali Emîrî nevi şahsına münhasır bir insandır. Daha çocukluğundan başlayarak yaşadığı hayatı göz önünde bulundurduğumuzda, onun genellikle "sıradan olan"a mesafeli durduğunu söylemek gerekir. O çocukluk yıllarını, akranları gibi oyun oynamak peşinde geçirmeyip her anını okumakla geçirdiğini iftiharla anlatır. İdrak ettiği çocukluk dönemini ayrıntılı olarak ortaya koymaktan âciz isek de, her vesile ile kendinden bahsettiği metinlerden anladığımız kadarıyla yetiştiği entelektüel muhitten saygı gören ve adeta çocukken büyütülmüş, sırtına âlimlik yükü yüklenmiş bir çocuk olarak yetişmiştir. Bundan dolayıdır ki şiir olsun nesir olsun birçok eserinde daha çocuk yaşlarında başardıklarından övünerek bahseder.

1 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid,* s. 67.
2 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid,* s. 67.
3 Bk. Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, s. 65.

Aldığı eğitimden bahsettiğimiz bölümden de anlaşılacağı üzere, o her vechesiyle geleneksel bir ortamda büyümüştür. Aldığı eğitim gelenekseldir, okuduğu kitaplar yüzyıllarca okunagelen kitaplardır, girdiği edebî ortamlar gelenekseldir, memuriyet hayatına başlama süreci gelenekseldir, ailesi geleneksel bir ailedir. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse o, Tanzimat süreciyle hızlanan Batılılaşma'nın henüz derinden etkilemediği bir ortamda yüzyıllardır süregelen bir gelenek içerisinde yetişmiştir. Buna çalışkanlığı, çok ileri düzeyde olduğunu düşündüğümüz araştırmacı ruhu ve merakı da eklenince Ali Emîrî, yaptığı okumalarla hiçbir boşluğa yer vermeyecek şekilde fikrî dünyasını doldurmuştur. Bundan dolayıdır ki kırklı yaşlarında, çökmek üzere olan İmparatorluğun merkezinde, Batılı değerlere iman edip "kadim" olana şiddetle karşı çıkan yeni bir nesille birebir karşı karşıya gelince -biraz afallamış olmasına karşın- geri adım atmamış ve bünyesini temelden sarsacak fikrî değişimlere karşı kapısını sıkıca kapatmıştır. Bu sebepten olsa gerek hakkında kalem oynatanların çoğu, gerek fikrî gerekse edebî olarak Emîrî'yi "geçmişte yaşayan" biri olarak takdim etmek isterler. Yazıları, telifatı ve kavgaları da bu algıyı teyit etmiş gibidir. Sözün özü, onun en önemli şahsiyet özelliklerinden biri "muhafazakârlık" olarak tespit edilebilir.

Ali Emîrî'nin sağlam bir dinî eğitim aldığında şüphe yoktur. Dinî vecibelerini ifa etmeye dair net ifadeleri olmasa da onun bu konuda tavizsiz olduğunu tahmin etmek güç değildir. Bunlardan öte o, Kemal Çelik'in "taassup derecesinde dindarlık"[1] olarak nitelediği kimi eylemlerden uzak durduğunu da iftiharla anlatmaktadır. Ebedî muarızı olan Köprülüzâde Fuad'a cevap verdiği bir yazısında şunları yazar:

> Ben sâye-i fahr-i risâletde müddet-i 'ömrümde rakı, şarâb ağzıma komadım, kumar oynamadım, hattâ sigara, enfiye, nargile, kahve ile de me'lûf olmadım. Yirmi seneden ziyâdedir İstanbul'da mukîm olduğum hâlde araba veyâhud tramvay ile mürûr etmek gibi zarûretler müstesnâ olmak üzere ben henûz Beyoğlu Tokatlıyan Tepebahçesi'ni görmedim. Ada'ya bir kerre olsun gitmedim…[2]

"Muhtar Tevfikoğlu'nun ifadesiyle Emîrî Efendi hayatında bir kez bile olsun fotoğraf cektirmediğini, sakalına asla jilet vurmadığını söyler."[3] Bu ifadeler bugünden bakıldığında taassupluk olarak telakki edilebilir ancak Ali

1 Çelik, *Bir Kitap Dostu Ali Emîrî Efendi*, s. 31.

2 Ali Emîrî, "'Bir Hiciv Münasebetiyle' Ser-levhasıyla 44 Sayılı *Yeni Mecmûa*'daki Makaleye Cevap", *OTEM*, sy. 3, s. 57.

3 Tevfikoğlu, *Ali Emirî Efendi*, s. 34.

Emîrî'nin çizgisi budur, onun hayat anlayışı da yaşadığı hayat da budur. O, yaşamı boyunca fotoğraf çektirmemiş, içki, sigara, kahve ve nargile gibi şeyleri ağzına sürmemiş, İslami hassasiyetleri güçlü, müttaki bir insan olarak yaşamıştır. Onun kimi yazılarında bu dinî anlayışı çerçevesinde bazı sosyal eleştirilerde bulunduğu da görülmektedir.

Tüm bunlara karşın Ali Emîrî, Mehmed Âkif Ersoy başta olmak üzere yaşadığı devrin bazı muhafazakâr âlim ve sanatkârlarına benzer bir anlayışla fen ve teknolojiye karşı duyarsız da kalmadığını defalarca ifade edip bunu şiirlerinde de belirtmiştir. Diyarbakır'da telgraf kursu aldığı gibi *Dîvân*'ında da fotoğraf, telgraf, vapur, gazete gibi yeniliklere yer vermiştir. Tıpkı Âkif gibi o da medeni ilerlemede, Batı'nın bu türden teknolojik gelişmelerinin yakından takip edilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Başta biyografik eserleri olmak üzere eserleri ve yazılarından anlaşıldığı kadarıyla Ali Emîrî tasavvuf kültürüne aşinadır; bu aşinalık kimilerine göre vukufiyet de olabilir. Her hâlükârda o, söylemsel bağlamda tasavvuf geleneğine uzak biri değildir, birçok yazısında mutasavvıflardan hürmetle ve saygıyla bahsetmektedir. Ancak yaptığımız araştırmalarda onun bir tarikata intisabı noktasında herhangi bir ipucuna rastlamadık. Haddizatında ondan böyle bir bağlılığı beklemediğimizi de ifade etmek isteriz. Zira o, meşreb olarak pek de kayda ve disipline gelecek biri gibi görünmemektedir.

Ali Emîrî'nin temel şahsiyet özelliklerinden biri de kanaatimizce yalnızlığı ve serazatlığıdır. Çocukluk döneminde bu yalnızlığını kalabalıklar içerisinde yaşamışsa da memuriyet hayatıyla birlikte artık bu kalabalıklardan da kurtulmuş ve hayatının geri kalanında evinde bir yakını olmadan tek başına uyumuş olmalıdır. Bu minvalde o, hayatı boyunca evlenmemiştir. Bir yazısında, "Ben belki kusûr ederim diye vâlideme hürmeten evlenmedim."[1] derse de bunu romantik bir izah ya da bir "hüsn-i ta'lîl" olarak değerlendirmemek güçtür. Zira o zaten yirmili yaşlarının başında memleketinden ayrılıp ancak on beş sene sonra memleketine muvakkaten kalmak üzere dönebilmiştir. Evliliğine engel, dile getirilmeyen bir durum var mıydı bilmiyoruz; ancak bizce Ali Emîrî'nin hayatını bir kadınla birleştirmemiş olmasının sebebi zaten evli olmasından kaynaklanmaktadır. Aşırı bir yorum gibi gelse de onun daha küçük yaşlarından itibaren ilme âşık olup onunla Katolik nikâhı kıydığını söylemek mümkün-

1 Çelik, *Bir Kitap Dostu Ali Emîrî Efendi*, s. 30-31.

dür. Nitekim beklenmedik bir şekilde ve pek de makul olmayan bir emeklilik maaşına razı olarak memuriyet hayatını sonlandırmasını da bu bağlamda okumanın mümkün olduğunu düşünüyoruz. Onun yalnızlığı sadece evlenmemiş olmasıyla izah edilemez; hayatının ilerleyen dönemlerinde aile üyeleriyle de ilişkisinin çok güçlü olmadığı anlaşılmaktadır. *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*'nde kimi ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla yalnızlık köşesine çekilmesinde Meşrutiyet sonrası siyasi olayların sebep olduğu ümitsizlik hâlinin de etkili olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle İttihat ve Terakkî'nin şımarıkça hareket ederek Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunu getiren başarısız siyasetini görünce "gücendim" redifli bir gazel yazarak "yeis köşesi"ne çekildiğini ifade eder.[1]

Ali Emîrî'nin diğer önemli ve zaman zaman da muarızları tarafından hevesle kullanılan bir şahsiyet özelliği de aşırı duygusal ve fevri yaratılışıdır. Kimileri tarafından "samimiyet"[2] olarak nitelendirilen bu özelliği onu hayatı boyunca zorluklarla karşı karşıya getirmiş, yer yer bazı dostları tarafından da eleştirilen bir özelliği olmuştur. Duygularını uçlarda yaşamaktan kendini alamayan Emîrî'nin, duygularını belli etmeyen, soğukkanlı, teenni ile hareket eden biri olduğunu söylemek güçtür. O, hayatı boyunca sevgisini de nefretini de yüksek sesle dile getirmiş ve yine hayatı boyunca her ikisine de sadık kalmıştır. Dolayısıyla o, kimilerine göre çok vefalı biriyken kimilerine göre çok kindar biri olabilir. Daha çocukluk yaşlarından başlayan bir muhabbetle "kudemâ" ve Osmanlı hanedanına samimi bir muhabbetle bağlanmasını da fikrî olarak kendisiyle aynı dünyada yer almadığı Köprülüzâde Fuad Efendi'ye karşı bitmeyen nefretini de bu bağlamda değerlendirmek gerekir. İbnülemin Mahmud Kemal İnal'in ifadelerini aşırı mübalağadan arındırıp diğer verilerle desteklediğimizde Ali Emîrî'nin ilişkilerinde ani iniş çıkışlar sergilediği de gözden kaçmamaktadır. Bir zamanlar kendisinden saygıyla bahsettiği ancak bir müddet sonra azılı düşmanlarından biri olan Ali Kemal'e yönelik yazılarını bu bağlamda takip ettiğimizde onun oldukça saygın ve nazik bir üsluptan nasıl kaba ve avam bir üsluba geçiş yaptığını görebiliriz. Çıkardığı *OTEM*'in herhangi bir sayısında bile onun bu fevri yaratılışını takip etmek mümkün olabilir.

1 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 18.

2 "İfrat ve tefritle yoğrulmuş mîzâcı, med ve cezirle bir anda coşup durulan rûhu, heyecanları, sevgileri, tutkuları, tepkileri, öfkeleri, tavırları, davranışlarıyla apayrı bir şahsiyet…Fakat her hâliyle her zaman samîmi…" bk. Tevfikoğlu, *Ali Emirî Efendi*, s. 27-28.

Ali Emîrî'nin bu duygusal kişiliğiyle ilintili olan bir diğer temel şahsiyet özelliği de kendini beğenme ve takdir beklentisidir. O kendini her türlü vesile ile doğrudan ya da dolaylı, bilinçli ya da bilinçsiz olarak methetmekten hoşlanır. Kimi konulardaki yetkinlik ve üstünlüğünün farkındadır ve bunu her seferinde vurgulamaktan geri kalmaz. Çocukluk yaşlarından itibaren ilme merak sarması ve erken gençlik döneminden itibaren de aldığı eğitimin, yaptığı okumaların semerelerini eser/ler kaleme alarak vermeye başlamasını, *Dîvân*'ı dahil çoğu eserinde, otobiyografik yazılarında ve dergilerde neşredilen yazılarında vurgulandığını görmek şaşırtıcı olmayacaktır. Özellikle şiir konusunda çok iddialıdır ve kendisine yakıştırılan "devrin Nef'î'si", "devrin Fuzûlî'si" gibi nitelemelerden de hoşlandığı anlaşılmaktadır. Öte taraftan o yine çocukluk yaşlarından itibaren kitap peşinde koşup nadir kitaplarla dolu bir kütüphane oluşturduğunun farkındadır ve her türlü vesile ile bunu vurgulamaktan geri kalmaz. Sadece neşrettiği dergilerde onlarca kez kendi kütüphanesine referans yaptığı, biyografik eserleri başta olmak üzere birçok eserinde kendi kütüphanesinde bulunan nadir eserlerden iftiharla bahsettiği görülmektedir. Bu şekildeki doğrudan övünmelerine birçok örnek gösterilebilir; ancak onun daha etkili olduğunu düşündüğümüz övünmeleri dolaylı olanlardır. Eserlerinde ya da neşrettiği dergilerde yer verdiği anekdotlar sayesinde başta kimi hanedan üyeleri olmak üzere ne kadar önemli kişilerle iletişim içinde olduğuna işaret eden şair, hamileri ya da önemli gördüğü kimi şahıslar üzerinden de ne kadar usta bir şair olduğunu, ne kadar dürüst bir memur olduğunu ve ne kadar önemli işler yaptığını imaen anlatmaya çalışmaktadır. Derginin bazı sayılarında kendisinin takdir edildiği mektuplara ya da şiirlere yer vermekten çok hoşlandığı anlaşılmaktadır. Mektup sahiplerinin de Emîrî'nin şahsiyetini çok iyi bildiklerinden olsa gerek kullandıkları methiye dili ve üslubunu geleneksel "inşâ" geleneğine yaklaştırmaya çalıştıkları görülmektedir. Örneğin Emîrî'nin birçok şiirine tahmis yazmış bulunan Urfalı Kürkçüzâde Osman Remzî, Emîrî'yi şu şekilde övmektedir:

> Şimdi sorulsa kimdir / Üstâd-ı küll cihânda
> Sensin 'aliyyü'l-a'lā / Ser-Âmidî Emîrî
> Mihr-i kemâlin olsun / Pertev-nisâr-ı 'âlem
> Döndükçe çarh-ı gerdûn / Ey Âmidî Emîrî[1]

1 Ali Emîrî, "Mecmû'a: Kürkçüzâde Osman Remzî'ye Teşekkür", *OTEM*, sy. 24, s. 604.

Bu aşırı övünmesi ve takdir beklentisi bazı kesimlerce eğlenceye alet edilmiş, kendisiyle alay edilen mektup ya da şiirlerin neşredilmesine sebep olmuştur. Emîrî Efendi, kendisini oldukça üzüp zor durumda bırakan bu haberlerin bir kısmına çok sert, bir kısmına da gücenikliğini belirtirek daha hafif tonda cevap vermiştir.

Tüm bu beğenilesi vasıflarının karşılığında Emîrî Efendi tabii olarak takdir beklemektedir. O kendisine yönelik tüm takdirleri ustaca değerlendirdiği gibi kendisinden esirgendiğini düşündüğü takdirlere karşı da çok aşırı bir reaksiyon verebilmektedir. Bunun neticesi bazen küskünlükle neticelenmektedir. Başladığı neşir projesini Köprülüzâde Fuad Bey'in eleştiri yazısı üzerine iptal etmesi, başkanlık ettiği encümenlerden beklediği ilgiyi görmeyince hemen istifa etmesi buna örnek verilebilir. O, Hâlis Efendi gibi birçok koleksiyonerin para karşılığında topladığı kitapları Avrupa ülkelerine sattığı bir ortamda, hayatı boyunca büyük emekler vererek topladığı kitaplarını, bir çırpıda milletine vakfetmesi karşısında takdir bekler. Ancak takdir bir yana vakıf sürecinin gecikmesi dolayısıyla kendisine eleştiriler yöneltilmesine şiddetle karşılık verirken bir taraftan da bu durum karşısında şaşırmakta bu takdirlerin esirgenmesini anlamlandıramamaktadır. Bizce bundaki en büyük amil, onun İmparatorluğun merkezinde baskın hâle gelen ve taşraya etkileri daha sınırlı ve yavaş olan Batılılaşma süreci ve anlayışını okuyamaması ya da okumak istememesidir. Zira geleneksel beğeni ölçütlerinin hâkim olduğu taşrada el üstünde tutulan bu "kudemâ" hayranı adam artık ötelenen, hor görülen bir geleneğin gözü kör bir muhafızı olarak telakki edilmiştir. Hâl böyle olunca sahip olduğunu düşündüğü meziyetleri ve üretimleri takdir görmek bir yana dursun kimi mahfillerce şiddetle eleştirilmektedir. Bu ise Emîrî Efendi'nin asla tahammül edemediği bir husustur. O gerek şahsına gerek değerler dünyasına olsun kendisine yönelik yapılan eleştirilere tahammül göstermez ve çok sert karşılık vermekten geri durmaz. Bu türden yazılarında Emîrî'nin öfkesini ve gazabını görmek mümkündür. Genellikle kendisine yöneltilen eleştirilere cevap vermeye çalışan Ali Emîrî, İbnülemin Mahmud Kemal İnal ve hiciv yazarı Abdülbaki Fevzî gibi birkaç isme deyim yerindeyse kendisi çatar ve ikisinden de çok sert karşılık görür. Bu eleştirileriyle birlikte kendisiyle oldukça benzer kişilik özellikleri gösteren ve bir zamanlar dostu olan İbnülemin ile Emîrî'nin ölümünden sonra bile devam edecek bir düşmanlığa kapı aralar.

Ali Emîrî'nin bu duygusal, fevri, eleştiriye tahammülsüz kişiliği; onu, huyuna suyuna gidilmesi, hoş görülmesi ve idare edilmesi gereken zor bir kişi hâline getirmiştir. Hâl böyle olunca da sahip olduğu bazı arkadaşlarını zamanla kaybetmiştir.

a. Eleştirel Kişiliği

Ali Emîrî Efendi'nin yukarıda söz konusu edilen şahsiyet özellikleriyle ilintili olarak onun, kalemi ve dili oldukça keskin bir münekkit olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle gazete ve dergilerdeki yazılarında, yer yer de *Dîvân*'ı ve diğer eserlerinde onun bu şahsiyetinin tezahürleri açıkça görülebilmektedir. Eleştirilerini şahsi, fikrî/ilmî, sosyal ve siyasi tenkitler şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

i. Şahsi/leştirilmiş Eleştirileri

Şahsi eleştirilerini "şahsileştirilmiş" eleştiriler olarak da değerlendirmek mümkündür. Zira bu türden eleştirilerinin çoğu başka zeminlerde başlayıp son raddede şahsileştirilmiş eleştirilerdir. Bir müddet sonra hakaret raddesine varıp katı bir husumete dönüşen Köprülüzâde Fuad'a yönelik eleştirilerini bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Nuri Sağlam tarafından müstakil bir çalışmaya[1] konu edildiği için burada detaylarına giremeyeceğimiz bu münakaşa, aslen ilmî bir zeminde başlamıştır. Bizzat kendi ifadelerinden anladığımız kadarıyla[2] Ali Emîrî'nin Köprülüzâde Fuad ile münakaşası ezeli değildir; daha evvel aralarında olumlu bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Köprülüzâde kendisini evinde sık sık ziyaret etmektedir. *Âsâr-ı İslâmiyye ve Milliyye Tetebbû Encümeni*'nde de bu karşılıklı saygıya dayanan ilişki devam etmiş görünmektedir. Ancak Ali Emîrî'nin 1915 yılında *Acâibü'l-Letâif*'i neşretmesinden sonra Köprülüzâde'nin aynı yılın sonunda bu neşirdeki hataları ortaya koyduğu makalesi bu olumlu ilişkiyi yerle bir etmiştir. Bu yazı üzerine başladığı neşir projesini iptal eden Ali Emîrî, bir müddet sesini çıkarmamıştır. Ancak 1917 yılında Maârif Nezâreti'nin bir *Osmanlı Tarihi* ve *Târîh-i Edebiyat-ı Osmâniyye* yazmak amacıyla birtakım söz sahibi kimselerin görüşüne başvurması üzerine iş çığırından çıkar. Bahsi geçen konuda kendi görüşüne başvurulan

1 Bk. Nuri Sağlam, "Ali Emîrî Efendi ile Mehmet Fuad Köprülü Arasındaki Münakaşalar I", *İlmi Araştırmalar*, sy. 10, İstanbul 2000, s. 113-134; Sağlam, "Ali Emîrî Efendi ile Mehmet Fuad Köprülü Arasındaki Münakaşalar II", *İlmi Araştırmalar*, sy. 11, İstanbul 2001, s. 89-98.

2 Bk. Ali Emîrî, "Sâbık Köprülüzâde Hakkında Bir Vesîka-i Mühimme", *OTEM*, sy. 6, s. 117.

Emîrî Efendi, projeye olumlu bakar ve bu yöndeki raporunu ilgili mercilere takdim ettiği gibi *Vakit* ve *Tanin* gazeteleri de bu raporu teyit ederek neşrederler. Ancak Köprülüzâde Mehmed Fuad *Yeni Mecmua* dergisinin "Tenkîd" kısmında "Bizde Millî Târîh Yazılabilir mi?" başlıklı bir yazı kaleme alarak bu yöndeki olumsuz düşüncesini, *Memleketde târîh telakkîsi henûz kurûn-ı vüstâî şeklinde bulunurken millî târîh hakkında hattâ çok eksik ve çok yanlış bir kaneva bile yapamayız,*[1] cümlesiyle özetler. Bu yazıya iki cevap yazmakla yetinmeyen Ali Emîrî, bizzat kendi ifadelerine göre Köprülüzâde'ye dair eleştirilerini neşretmek temel saiki üzerine *Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası*'nı çıkarmaya başlar. Bu derginin her sayısında ve her vesile ile Köprülüzâde'yi eleştiri yağmuruna tutar. Kendisi dışında Köprülüzâde'yi hedef alan bazı isimlerin de yazılarını dergisinde neşreden Emîrî Efendi, başka yazılarındaki ağır ve saygın üsluptan tamamıyla uzak, tahkir edici ve açık hakaret ifadeleriyle muarızına yüklenir. Oldukça şahsi ve duygusal bir dil ve üslubun kullanıldığı bu eleştirilerdeki "şahsileştirme"nin farkında olduğu anlaşılan Emîrî, bu noktada kendisine yöneltilebilecek olan eleştirileri de hesaba katarak tenkitlerini fikrî zemine çekmeye çalışır. Böylece olayı şahsileştirmekten uzaklaştırıp meşru bir zemin üzerinde temellendirmek ister gibidir. Bu anlamda bir yazısında muarızına, "Ne sana ve ne de hîçbir kimseye dünyâda şahsî olarak bir 'adâvetim yokdur…"[2] diyen Ali Emîrî, Köprülüzâde'yi Turancılık anlayışı çerçevesinde redd-i miras edip geleneksel değerlere, "eslâf"a ve hassaten Osmanlı hanedanına düşman olması bağlamında eleştirir. Bu noktada eli boş değildir; zira Ömer Faruk Akün'ün de ifade ettiği üzere, Köprülüzâde Mehmed Fuad, matbuat âlemindeki ilk yazılarında Türkçü düşünüşe mesafeli olup özellikle dil konularında bu görüşe aşırı muhalifken bir müddet sonra Ziya Gökalp'in de etkisiyle fikrî hayatında ciddi bir dönüşüm yaşayıp muarızı olduğu hareketin saflarına katıldı.[3] Bundan sonra yazdığı yazıları, içten bir "eslâf" ve Osmanlı hanedanı muhibbi olan Ali Emîrî'nin tepkisini çekti. Köprülüzâde'nin "Türk Edebiyâtının Îrân Edebiyâtındaki Te'sîri" başlıklı yazısındaki şu cümleleri, Emîrî'nin fikrî zemine çekmek istediği eleştirilerinin mihverini oluşturuyordu:

1 Köprülüzâde Mehmed Fuâd, "Bizde Millî Tarih Yazılabilir mi?", *Yeni Mecmûa*, c. I, sy. 22, 06 Kânûnuevvel 1917, s. 423.

2 Ali Emîrî, "'Bir Hiciv Münasebetiyle' Ser-levhasıyla 44 Sayılı *Yeni Mecmûa*'daki Makaleye Cevap", *OTEM*, sy. 3, s. 56.

3 Ömer Faruk Akün, "Mehmed Fuad Köprülü", *DİA*, c. 28, 2003, s. 474.

> Milliyyete ve millî lisâna ehemmiyyet vermemek husûsunda pâdişahlarımız da bir istisnâ gösteremediler. Şâyân-ı dikkat bir 'Acem şâ'iri olan Vassâf'ın târîh-i ma'rûfunu dâ'imâ yanında getiren Sultân Selîm, mâddeten fâtihi olduğu Îrân'ın ma'nevî esîri idi…[1]

Ali Emîrî, hayatının sonuna kadar devam edecek olan bu münakaşada Köprülüzâde'yi; tüm unsurlarıyla geleneksel değerlere düşman olmak, toy ve cahil olmak, mektep kaçkını olmak,[2] hakketmediği mevkileri işgal etmek, kendisine tevdi edilen ve karşılığında para aldığı görevlerini ihmal etmek, bir kez yayımlanmış makalelerini tekrar tekrar farklı dergilerde neşretmek, soyunu mensup olmadığı bir aileye (Köprülüler) dayandırmak gibi hususlarda itham etmiştir.

Ali Emîrî'nin Köprülüzâde'ye yönelttiği bu eleştirilerde, şahsi ve fikrî amiller yanında psikolojik amillerin de etkili olduğunu düşünüyoruz. Şöyle ki Köprülüzâde çok genç yaşta olmasına rağmen geniş bir sahada modern ilmî yöntemlerle önemli yazılar yazıp sadece Osmanlı Devleti'nde değil dünyanın farklı bölgelerindeki Türkoloji âlimlerinin dikkatlerini celbetmektedir. Hâl böyleyken Akün'ün de ifade ettiği üzere, onun bu yazılarında kendini hissettiren iddialı tutum ve etrafına yukarıdan bakan edası[3] farklı kişiler tarafından tenkit edilmiştir. Öte taraftan Köprülüzâde, Emîrî'nin fevri, duygusal ve kendini kaybetmiş görüntüsü veren eleştirilerine karşı soğukkanlılığını korurken eleştirilerini elden geldiğince şahsileştirmeden uzak, ilmî bir üslupla kaleme almaktadır. Haddizatında o, Emîrî'nin eleştirilerine sadece bir kez karşılık verip umursamaz tavır takınmıştır.

Önceleri aynı mahfillerde bulunup dost olduğu İbnülemin Mahmud Kemal İnal ile olan münakaşası da benzer bir karakter arz eder. İlmî tenkit olarak başlayan karşılıklı yazışma maalesef ebedî bir düşmanlığa dönüşür. Ali Emîrî, İbnülemin'in Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin neşredilen divanının başında yer alan uzunca takdimini eleştirince, İbnülemin çok sert cevap verir. Emîrî buna karşılık verdiği gibi *Hersekli Ârif Hikmet Efendi Dîvânı*'nın neşri ve "Abdurrahman Şeref Bey'in Fuad Paşa Konağı Nasıl Mâliyye Dâ'iresi Oldu?" başlıklı makalesindeki yanlışların da peşine düşer. Bu vesile ile de gazete sayfalarında atışırlar. Böylece ilmî bir zeminde başladığı görülen bir tartışma şahsileştirilir,

1 Ali Emîrî, "Türk Edebiyatının İran Edebiyatındaki Tesiri", *OTEM*, sy. 2, s. 24.
2 Köprülüzâde'nin Mekteb-i Hukuk'u tamamlamasına gönderme yapar.
3 Akün, "Mehmed Fuad Köprülü", s. 472.

iki taraf da birbirine karşı ciddi suçlamalarda bulunur. Ali Emîrî hayatta iken daha sakin kalmaya çalışan İbnülemin, Emîrî'nin vefatından sonra *Son Asır Türk Şairleri*'nde yazdığı biyografi ile adeta içini boşaltır.

Gazeteci ve yazar kimliğiyle tanınan Ali Kemal (ö. 1922) ile atışmaları da çok şiddetli olmuştur. Kendisinin ifadelerine bakılacak olursa Ali Emîrî *OTEM*'i çıkarmaktan vazgeçmesini de bu derginin devamı olarak *TEM*'i çıkarmasını da ona bağlamaktadır. Önceleri "dânişver-i ma'âlî-haslet", "Beyefendi hazretleri", "rûhum" ve "edîb-i muhterem" gibi oldukça hürmetle andığı bu arkadaşı ile ilişkisinin vardığı nokta, "Yalan söylüyorsun ey kezzâb-ı eşerr 'Alî Kemâl!" ya da "Senin ne kadar yalanlar uyduran bir hâ'in olduğun kâ'inâtın müsellemidir."[1] olacak kadar çarpıcıdır. Ali Emîrî'nin penceresinden bakıldığında olayın bu raddeye gelmesinin sebebi şahsidir. Buna göre Ali Kemal ortak bir arkadaşları vasıtasıyla Emîrî Efendi'den kütüphanesinde bulunan bir Kur'an-ı Kerim nüshasını kendisine vermesini talep eder; Emîrî bu talebi karşılayamayacağını ifade edince Ali Kemal kendisine gücenir. Bir müddet Emîrî bu gücenikliğin neden kaynaklandığını anlamaya çalışır ve Ali Kemal'e karşı saygın bir dil kullanmaktan vazgeçmez. Hatta Ali Kemal çıkardığı *Peyâm* gazetesinde kendisini tahkir ettiği bir şiir neşretmesine rağmen üslubunu bozmaz ve "Ricâ ederim, 'umûm milletin kan ağlamakta olduğu böyle bir zamânda beni eğlenceye ve mizâha âlet etmeyiniz."[2] şeklinde bir talepte bulunur. Son olarak *TEM*'in ikinci sayısında onun Kurtuluş Savaşı'na yönelik eleştirilerine son vermesini arkadaşça salık verir. Ancak Ali Kemal'in linç edilerek öldürülmesinden birkaç gün evvel, kitaplarını vakfetme sürecinde aleyhinde çıkan gazete haberlerinin tetikleyicisi olduğunu söyler ve artık saygın üslubunu terk eder.

Daha hafif tonda cereyan eden bir tartışma da Aynîzâde Mehmed Ali Bey ile gerçekleşmiştir. Ali Emîrî bu zat ile de zamanında dostluk yapmış, bundan öte Köprülüzâde Fuad Bey'e karşı mücadelesinde kendisinden yardım almıştır. Aynîzâde "Selim Sâbit" müstear ismiyle *OTEM*'de Köprülüzâde'nin ilmî çalışmalarını tenkit ettiği yazılar yazmıştı. Ancak seneler sonra, 1922 yılında, yine ilmî bir zeminde Aynîzâde ile görüş ayrılığına düşerler. Reşid Paşa ile ilgili olarak yazdığı makalesindeki bir hususa itiraz eden Aynîzâde'ye cevap

1 Ali Emîrî, "Millet Kütüphanesi Ne Sûretle Teşkil Etti?", *TEM*, sy. 3, s. 67.
2 Ali Emîrî, "Ali Kemal Bey'e Cevap", *OTEM*, sy. 19, s. 446.

veren Emîrî, kırıldığını açık eder. Sonrasında onun da Aynîzâde'nin yazdığı bir makaledeki görüşüne itiraz ederken kullandığı üslup sertleşir. Bunun üzerine Aynîzâde, Emîrî'nin üslubuna da itiraz ederek çıkardığı dergideki hatalı olduğunu düşündüğü uygulamalarına dair dostane bazı tavsiyelerde bulunur. Emîrî kendisine yöneltilen eleştirilere maddeler hâlinde ve oldukça ilmî bir üslup ile cevap vermesine karşın bu eski dostunun müstear ismini ifşa ettiği gibi kendisine karşı bazı tahkir ifadelerini kullanmaktan da kendini alamaz.

Ali Emîrî'nin yukarıda birkaç örneği verilen bu münakaşaları, kimileri için eğlence vesilesi olurken akl-ı selim sahibi bazı kimseler tarafından da nazikçe ve mümkün mertebe kırmadan eleştirilmiştir. Bunlardan biri *İkdam* gazetesi sahibi Ahmed Cevdet'tir. Aralarında bir dostluk oluşup oluşmadığına dair bilgimiz olmasa da Emîrî'nin bu zata büyük bir saygı duyduğu kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Ahmed Cevdet bir yazısında, ne kadar önemli bir kişi olduğundan bahsettikten sonra Ali Emîrî'nin hiddetli bir kimse olduğunu ve bu yönünün yer yer yazılarına yansıdığını şu şekilde dile getirir:

> 'Alî Emîrî Efendi hazretlerine yakıştıramadığım bir şey varsa o da bir zât-ı fezâ'il-simât ve cihân-dîde oldukları hâlde hiddetlerine pek ziyâde mağlûbiyetleri ve yazılarına dahi bunu nakletmeleridir.[1]

Buna karşılık Ali Emîrî, hafif tonda başladığı cevabi yazısında aşama aşama üslubunu ağırlaştırarak Ahmed Cevdet Bey'e dargınlığını ve kızgınlığını ifade eder. Yazısında büyük bir hayal kırıklığına uğradığı hissedilen Emîrî'nin, Ahmed Cevdet Bey'e bozulmasındaki asıl amil ise onun Köprülüzâde Fuad'a da sahip çıkmış olmasıdır. Konuyu bu yazıyla bitirmeyen Emîrî, sonraki sayıda da bir vesile bularak Cevdet Bey'e dargınlığını ifadeye devam edip şu beyitle bu meseleyi kendi açısından bir şekilde sonlandırır:

> Bıraksın Mîr Cevdet **ibtilâ-yı kîn ü ağrâzı**
> Bu 'âlî sözleri derk eylesin de kâm-bîn olsun[2]

Kendisine yöneltilen eleştirileri iyi takip edip bunlara cevap vermekte tereddüt etmeyen Ali Emîrî'nin cevabi yazılarındaki problem, olayı şahsileştiren üslubudur. Bundan dolayı aslen ilmî ya da fikrî zeminde başlayan ve çok faydalı olabilecek birçok tartışmanın dargınlık, küskünlük ve bazen düşmanlık ile sonuçlandığı görülmektedir.

---

1 Ali Emîrî, "İkdâm Sâhibi Ahmed Cevdet Beyefendi Hazretlerine", *OTEM*, sy. 28, 1335/1919, s. 792.
2 Ali Emîrî, "15. Nüshadaki Gazelimizin Tahmisi", *OTEM*, sy. 29, s. 806.

Şahsi kavgaları bir tarafa bırakıldığında Ali Emîrî'nin yaşadığı devrin sosyal, bürokratik ve siyasi aksaklıklarını yansıtan çok önemli eleştirileri de makaleleri, şiirleri ve eserlerinde akis bulmaktadır. Bunların bir kısmı yukarıda özetlemeye çalıştığımız münakaşalarına da yansımıştır. Bu noktada öncelikle onun maddi kültür unsurlarına yönelik eleştirilerinden bahsetmek gerekir.

ii. Kurumlara Yönelik Eleştirileri

Samimi bir vatansever olan Emîrî Efendi, yaşadığı dönemde maalesef gereği kadar itina gösterilmediği günümüzde daha iyi anlaşılan maddi kültür değerlerine yönelik çağının çok ötesinde bir şuura sahiptir. Daha çocukluk yaşlarından itibaren cami, medrese, kervansaray gibi mimari yapılar yanında Türk-İslam medeniyetinde bir açık sanat müzesine dönüşmüş olan mezarlıklarda araştırmalar yapmış, buralarda gördüğü tahripleri not etmiştir. *Mir'âtü'l-Fevâ'id*'i bu gözle okunduğunda, Emîrî'nin içi yanarak harap olmuş mezar taşlarından, çalınmış çinilerden ve berbat edilmiş tezhiplerden bahsettiği görülmektedir. Memuriyeti sırasında da bu bilinci devam etmiş, yeri geldiğinde kendi gücü nispetinde tamir faaliyetlerinde bulunmaya çalışmıştır. Kırşehir'de görevli bulunduğu sırada Hacı Bektâş-ı Velî türbesinin önündeki Kırklar meydanını genişlettirmiş, çeşmeleri ıslah ettirmiştir.[1]

İstanbul'daki ikameti sırasında bu şuuru daha da artmış ve "vicdannâme" adını verdiği raporlar yazarak Evkâf Nezâreti gibi ilgili mercilere göndermiş, ayrıca bunları çıkardığı dergide de neşretmiştir. Konuyla ilgili araştırmalar için belge değerindeki bu raporlarda Ali Emîrî, üç sene boyunca tamiri bitmeyen Köprülü Mehmed Kütüphanesi ile Fîruz Ağa Camii'nin vaat edilen sürede tamir edilemeyip kapalı tutulmasından tutunuz, Üsküdar Şemsi Paşa Camii'ndeki ahşap minberin Fîruz Ağa Camii'ne nakledilmesine, Hekimoğlu Ali Paşa Camii'nden arabalarla çalınan kıymetli çinilere, Ayasofya Camii'inin üst katlarında çürümeye ve rutubete terk edilen kayıtlardan Evkâf Müzesi'nden çalınan yüzlerce seccade, sorguç ve diğer kıymetli eşyaya ve harap hâlde bulunup akmayan çeşmelere kadar geniş bir zaviyede maddi kültür değerlerinin korunmamasına dair tespitlerde bulunup bu noktada şuursuz ve âciz olan yetkilileri şiddetle eleştirir. Ancak onun çeşmelere karşı özel bir hassasiyeti vardır.

1 Bk. Ali Emîrî, "Müessis-i Bünyân-ı Saltanat Osman Gazi Hazretlerinin Seyyid Edebali Hazretlerine Damat Olması ve Bu Münâsebet-i Mübâreke ile Devlet-i Muʿazzama-i Osmâniye'de Kılıç Kuşanmak Merâsimi", *OTEM*, sy. 20, s. 470-72.

Ekim 1919'da yazdığı bir vicdannâmesinde Divanyolu'ndan Fatih'e gelinceye kadar elli beş çeşme saydığını, bunlardan hiçbirinden su akmadığı gibi bazısının müzeyyen kitabelerinin bozulduğunu, bazılarının sanatlı yaldızlı yazılarının toz toprak içinde kaldığını kaydetmiştir. Aşağıdaki iki paragraf, onun bu eleştirilerini veciz bir şekilde ifade ettiği cümlelerindendir:

> …cevâmi' perîşân, enbiye-i hayriyye perîşân, kütübhâneler perîşân, kitâblar perîşân, her şey perîşân ve şâyân-ı te'essüf hâlinde.[1]
>
> …
>
> Bir çocuk kendi koyununun muhâfazasına çalışıyor da biz ise dünyâda nazîri bulunmayan eslâf ve ecdâdımızın bu kadar hayrât ve hasenât-ı 'azîmesini muhâfazaya çalışmak şöyle dursun evkâf me'mûrlarının başında bir muktedir ve müstakîm nâzır bile oturtamıyoruz. Yâ Erhame'r-Râhimîn! Bu ne hâldir![2]

Ali Emîrî, tarihî eserlerdeki bu ağır tahribatı ilgili mercilere not etmekle genellikle bir netice almadığı için başta Evkâf Nezâreti olmak üzere ilgili kurumlara sert eleştiriler getirir. O sadece eleştirmez yine kendince bazı çözüm önerilerinde bulunmayı da ihmal etmez. Bu içler acısı görüntünün içini acıttığını ifade edip bu vicdannâmelerle gelecek nesillere karşı üzerindeki görevi ifa ettiğini dile getirir.[3]

Ali Emîrî'nin kültürel mirasa sahip olunmaması noktasındaki eleştirilerinden bir kısmı da yazma eserlerin talan edilircesine memleketten çıkarılmasına karşı isyanında kendini belli etmektedir. Batılı koleksiyonerlerin kol gezdiği bir ortamda, ilgili kurumların gereken önlemleri almak bir tarafa *Dîvânu Lügâti't-Türk* örneğinde olduğu gibi bu yönde bir şuura ve yetkinliğe sahip olmaması, İstanbul'un adeta bir yazma eser çarşısı hâline gelmesine, bu yolla başta minyatürlü eserler olmak üzere birçok kıymetli yazmanın yurt dışına çıkarılmasına sebep olduğunu dile getirir. Onun bu yöndeki eleştirilerine örnekler çoktur; ancak önemli bir koleksiyoner olan çağdaşı Hâlis Efendi ve onun şahsında Evkâf ve Maârif nezaretlerine yönelttiği eleştiriler bunun için kâfi örnektir diye düşünüyoruz.[4] Ali Emîrî bu eleştirilerinde Hâlis Efendi'yi

---

1 Ali Emîrî, "İstanbul'un Yıkılmakda Olan Çeşmeleri ve Akmayan Evkâf Suları Hakkında Hasbeten lillâh İki Hafta Mukaddem Huzûr-ı Ma'âlî-nüşûr-ı Cenâb-ı Sadâret-penâhîye Takdîm Eylediğim Vicdannâme-i Çâkerânemin Sûretidir", *OTEM*, sy. 20, s. 478.

2 Ali Emîrî, "Âsâr-ı Muhallede-i Evkâfın Ahvâl-i Pür-melâli Hakkında İkinci Def'a Olarak Huzûr-ı Fehâmet-nüşûr-ı Cenâb-ı Sadâret-i Uzmâya Yigirmi Gün Mukaddem Takdîm Eylediğim Vicdannâme Sûretidir", *OTEM*, sy. 21, s. 493 (1. dipnot).

3 Ali Emîrî, "İstanbul'un Yıkılmakda Olan Çeşmeleri ve Akmayan Evkâf Suları Hakkında…", s. 478.

4 Bk. Ali Emîrî, "Mecmû'a (Hüseyin Nâmık Tarafından Gönderilen Mektûba Cevâb Sadedinde)", *OTEM*, sy. 14, s. 265-67; Ali Emîrî, "Yine Hâlis Efendi Ketm ve İzâ'a-i Kütüb Meselesi", *OTEM*, sy. 15, s. 299-300.

sahtekârlık, simsarlık ve kültürel değerleri talan etmekle itham ederken[1] ilgili kurumları da konuya lakayt kalmakla suçlar. "Kitap, kemâlât-ı vatanın rûh-ı muhalledidir."[2] özdeyişiyle kitabın bir ülkenin tarihini yansıtmaktaki rolünü izah eden Ali Emîrî, kitap-vatan ilişkisini sıkıca kurup bu noktada kitabın öz vatanında kalması ve istifadeden mahrum bırakılmamasını çok önemser. Bir koleksiyonerin topladığı kitapları satmak gibi bir hakkı olduğuna inansa da kitapların bir menfaat aracı hâline getirilmesine karşıdır. "Ben satmak için kitap almadım."[3] diyerek kitabın gerçek sahibi olan millete bırakılması gerektiğini düşünmektedir.

Maârif Nezâreti'nin Köprülüzâde Mehmed Fuad ve Ömer Seyfeddin gibi kişilerin öğrencileri Osmanlı tarihi ve edebiyatı hakkında yanlış yönlendirmeleri karşısında sessiz kalmasını da kurumlara yönelttiği eleştirileri arasında saymak mümkündür.[4]

iii. Sosyal Eleştirileri

Ali Emîrî'nin sosyal ve fikrî eleştirilerini kendi dünya görüşü yönlendirmektedir. Daha evvel de işaret ettiğimiz gibi onun dünya görüşü ise büyük ölçüde muhafazakârlık kavramı etrafında şekillenmektedir. O kadim kültüre, geleneksel değerlere sıkı sıkıya bağlı olmakla kalmaz, hayatını da bu değerlere göre tanzim edip yaşamıştır. Hayatının erken dönemlerinde inandığı değerlere ve sahip olduğu dünya görüşüne yönelik eleştirilerden uzakta ve daha ziyade kendisiyle aynı fikrî istikametteki ilim ve sanat erbabıyla muhatap olduğundan sosyal ve fikrî zemindeki eleştirilerine pek rastlanmaz. Ancak İstanbul'da ikamet etmeye başladıktan sonra, yeni ve artık egemen hâle gelen bir neslin, inandığı ve kutsadığı değerlere "pervasızca" saldırıp şiddetli eleştiriler yönelttiğini hayretler içerisinde kalarak görmüştür. Bu andan itibaren, çok güçlü akan bir nehre karşı yüzmek pahasına bazen inandığı değerler zemininde kendi şahsını bazen de kendi şahsında inandığı değerleri savunmaya başlamış ve bu noktada muarızlarına şiddetli tenkitler yöneltmiştir. Yukarıda Köprülüzâde Fuad ile olan münakaşasının şahsi tarafı üzerinde durduk; ancak onun bu münakaşası aynı zamanda bir fikrî mücadeledir. Zira o, Köprülüzâ-

1 Hâlis Efendi'ye yönelttiği eleştirilerinde Ali Emîrî'nin şahsi davasının da etkili olduğunu düşünüyoruz.
2 Ali Emîrî, "Teşekkür", *OTEM*, sy. 23, s. 563.
3 Ali Emîrî, "Teşekkür", s. 564.
4 Bk. Ali Emîrî, "Hâdim ve Hâfız-ı Emânet-i Mübâreke Hulefâ-yı Celîle-i Osmâniyye'nin Şeref-i Silsile-i Siyâdetleri ve İlm-i Celîl-i Ensâbın Fevâ'idi", *OTEM*, sy. 19, s. 417-435.

de ve Ömer Seyfeddin gibi onunla aynı fikrî anlayışta olan isimlerin başta sultanlar olmak üzere Osmanlı tarihi ve edebiyatına, hasılı kadim değerlere düşman olduklarını düşünmekte ve eleştirilerini de çoğunlukla buraya doğru kanalize etmektedir. Ali Emîrî'nin mücadele ettiği anlayış ve düşünce Meşrutiyet döneminden sonra siyasette de güçlü aksini hissettiren ve sonraki yıllarda ulusalcılığa evrilecek olan Türkçülük düşüncesidir. Her ne kadar farklı fraksiyonları bulunsa da bu düşüncenin bazı önemli temsilcileri Türkçülüğü İslam geleneğinden soyutlayarak telakki etmeye çalıştıklarından Ali Emîrî gibi İslamcılık ve Osmanlıcılık anlayışına yakın isimler tarafından eleştirilmiştir. Ali Emîrî de bu doğrultuda bir taraftan "kudemâ"ya ve kadim kültüre sahip çıkmak adına neşirler yapmakta bir taraftan da muarızlarına keskin bir dille eleştiriler yöneltip onların "hata"larını düzeltmeye çalışmaktadır. Bir dönem beraber hareket ettiği Aynîzâde Mehmed Ali Bey bir yazısında Yavuz Sultan Selim'in memlekette bulunan Hristiyanları başka yerlere gönderdiğini ifade edince buna şiddetle karşı çıkmış ve fikrî zemindeki eleştirilerini özetleyen şu cümlelere yer vermiştir:

> Gözümün nûru efendim! Benim altmış seneden beri çalışıp çabaladığım bu ma'sûm millet-i İslâmiyyeye haksız olarak vâki' olan iftirâlara karşı müdâfa'alar hâzırlamak ve târîh ve edebiyyâtımızı elden geldiği kadar inkişâf etdirmekten 'ibâret değil midir? Görmüyor musunuz hakkımızdaki isnâdât-ı fecâyi'in neşrine yine kendimiz aldanıp âlet oluyoruz.[1]

Ali Emîrî Köprülüzâde'nin şahsında akademik bilgi üretim merkezi olan Dârülfünun'u ve buradaki eğitimi de şiddetle eleştirir. Ali Kemal'e cevap verdiği bir yazısında, önceklikle yetiştiği klasik eğitim sistemini iftiharla izah edip devletin herhangi bir kurumunda eğitim almadığını, Bâbıâli ya da İstanbul'da prestijli bir memuriyet görevinde bulunmadığını, uğrunda dünyaca paralar sarf edilip Avrupa'ya gönderilmediğini belirtir. Sonrasında devlet eliyle büyük büyük paralar harcanarak yetiştirilip prestijli yerlere yerleştirilen kimselerin ne kadar "cahil" olduklarından bahsedip klasik eğitim sistemi ile modern eğitim sistemini karşılaştırır. Tercihini klasik eğitim sisteminden yana yapmakla kalmaz, meydan okuyarak "Talebeyi benim merkez-i tahsîl-i kemâlâtım olan Diyârbekr'e gönderiniz. Hem devlet bu kadar masraflardan kurtulur hem de her tâlib-i 'ilm benim gibi bir edîb-i yektâ, bir 'allâme-i müstesnâ olarak az vakitde 'avdet eder…"[2] der.

1 Ali Emîrî, "'Aynîzâde Mehmed Alî Beyefendi Hazretlerine", *TEM*, sy. 4, s. 81.
2 Ali Emîrî, "Ali Kemal Bey'e Cevap", *OTEM*, sy. 19, s. 446.

Genel olarak Osmanlı bilim insanı ve toplumu, özel olarak da Osmanlı akademisini temsil eden kişilerin tembelliğinden dem vuran Ali Emîrî, bu noktada olumsuz bir tablo çizer. Bir gün çalışmak üzere Râgıb Paşa Kütüphanesi'ne gittiğini, burada bir kişi dışında kimseyi bulamadığını söylerken kütüphaneden dönüşü sırasında karşılaştığı görüntünün içini acıttığını şu şekilde dile getirir:

> O zamân mektebler ta'tîl zamânı olduğundan kahvehâneleri, çayhâneleri hıncâhınc gördüm. Şüphe yok ki bunların pek çoğu mu'allimler ve sarıklı bazı hoca efendiler idi. Mekteblerimiz, medreselerimiz, kütübhânelerimiz bomboş durmakda iken bunların sokaklarda böyle sefîlâne bir sûretde süründüklerini gördükçe kendime beni böyle ten-perver ve tembel etmediğinden dolayı Cenâb-ı Hakk'a şükreder geçerdim.[1]

Toplumun tüm kesimleri dahil olmak üzere ilmin gereken değeri görmediğini söyleyen Ali Emîrî, buna Bayezid Umumi Kütüphanesi gibi kıymetli bir kütüphanenin hiçbir devlet görevlisi tarafından ziyaret edilmemesini örnek getirir. Toplum olarak "ye ye ye, iç iç iç, yat yat yat" modundan kurtulamadığımızı ve bunun sonucu olarak camiler, kütüphaneler, çeşmeler gibi maddi kültür değerlerimizin harap olmaktan kurtulamayacağını ifade eder.[2]

Ali Emîrî Dârülfünun temsilcileri saydığı kimselerin İttihat ve Terakkî anlayışının arka bahçesi yapılmasından da rahatsızlık duymaktadır. Bir yazısında ideal araştırmacı ve üniversite hocası özelliklerini saydıktan sonra, saydığı özellikleri edinmek için çalışmayıp da "Türk Ocağı'na bir şu'be-i âlet şeklinde bırakılırsa…" Maârif Nezâreti'nin buraya sarf ettiği paraları bir tımarhaneye sarf etmesinin daha makul olacağını dile getirir.

Emîrî Efendi, Köprülüzâde ve Ömer Seyfeddin örnekleminde edebiyat tarihçiliğinin problemlerine de işaret eder. "Meselâ derhâl, filân şâ'ir filân şâ'ire müreccahdır, diye hükm ediyorlar. Kendileri ise şi'rden bile anladıkları yok, yalnız ma'nâsız lâf çok. Hâlbuki Türkçe ifâde-i merâm etmek bu zamân için meziyyet-i mahsûsa değildir.[3]

Ali Emîrî, Türkçülük görüşüyle ilintilendirmeden de eğitim konusunda eleştiriler yapmaktadır. Ona göre medeniyetin beşiği olan bu vatan, tarih bo-

1 Ali Emîrî, "Ali Kemal Bey'e Cevâb", s. 448.
2 Ali Emîrî, "Fâtih Sultan Mehmed Hân Gazi Hazretlerinin Nefs-i Nefîs-i Hümâyûnları İçin Yazdırıp Mütâla'a Buyurdukları Kitaplar IV: Dördüncü Kitap", *OTEM*, sy. 25, s. 626.
3 Ali Emîrî, "Alî Kemâl Bey'e Cevâb", s. 438.

yunca nice önemli kimseler yetiştirdiği[1] hâlde bugün bu aziz vatanda yaşayanlar derin bir tembellik içinde bulunmaktadır. Bunun bir neticesi olarak cehalet ve gerikalmışlık memleketin her tarafını sarmıştır. O, fakirlik ve zaruretten şikâyet edilmesini doğru bulmaz; zira bunun tek sebebi vatan üzerinde yaşayanların tembelliği ve düşünme yoksunluğudur.[2] Emîrî, fakir olsun zengin olsun her bir çocuğun muhakkak eğitilmesi gerektiğine inandığını şu cümlelerle dile getirir:

> Fakat bir peder, hakîkî peder ve onun evlâdı er oğlu er ise ne fakîrzâde fakr ve zarûretine ne de ganîzâde âsâr-ı kâmrânî ve istirâhata bakmayıp gece gündüz tahsîl-i ʻulûma çalışır. Çünkü bir fakîrin fakr u zarûretini izâle eden nakdîne-i ʻulûm olduğu gibi bir hânedanın hânedanlığını tezyîn ve tezyîd etdiren yine fuyûzât-ı ʻulûmdur.[3]

Ali Emîrî, okullarda Türkçenin öğretilmesini de eleştirmektedir. Bu eleştirisini de Köprülüzâde Fuad ile ilişkilendirirken hayatında hiçbir hocadan Türkçe ders almadığını iftiharla belirtir ve "Şu mekteblerimizde Türkçe olarak edebiyyâta ve şiʻre dâ'ir okutdurulan kitâblar nedir?" sorusunu sorar. Bu soruya yine kendisi cevap verip bunun çocukları cahil bırakıp eski edebiyatımıza düşman yapmak için müslümanların vergilerinden para harcamaktan başka bir şey olmadığını ifade eder.[4]

iv. Siyasi Eleştirileri

Ali Emîrî'nin siyasi eleştirilerine yer vermeden önce, siyasi anlayışı üzerinde kısaca durmakta fayda vardır. Her şeyden evvel yazıları, şiirleri ve eserlerine bakıldığında Ali Emîrî'nin klasik himaye ilişkilerini aşacak şekilde Osmanlı hanedanına ve üyelerine aşırı muhabbet duyduğu açık bir şekilde görülür. Nitekim konu bir iki makalede de ele alınmıştır. Yaptığı araştırmaların büyük bir kısmını Osmanlı padişahlarına hasreden Emîrî'nin gözünde sultanlar eleştiri kabul etmez bir yerdedir. Kendisi herhangi bir padişahı eleştirmek bir yana, özellikle Meşrutiyet'ten sonra artan Osmanlı medeniyeti ve bu medeniyetin

1 "Görülüyor ki muhîtimizin gâyet parlak olan âsâr-ı mâziyesinde gençlerimizden ihtiyârlarımızdan ol kadar ʻulemâ fuzalâ hukemâ üdebâ zuhûra gelmişdir ki bunların her ferdi değil bizim için bütün ʻâlem-i beşeriyyet için mûcib-i fahr u şân oluyor." Bk. Ali Emîrî, "Millet Kütübhânesi Ne Sûretle Teşkîl Etdi?", s. 54.

2 "Fakr u zarûretten niçin şikâyet ediyorsun buna sebep senin tembelliğin ve noksânî-i tefekkür ü tabassurundur." bk. Ali Emîrî, "Millet Kütüphanesi Ne Sûretle Teşkil Etti?", s. 50.

3 Ali Emîrî, "Millet Kütübhânesi Ne Sûretle Teşkîl Etdi?", s. 52.

4 Ali Emîrî, "Cevâbı (Harbiye Nezâret-i Celîlesi Mektûbî-i Sâbıkı … ʻAlî Rızâ Beyefendi'nin Mektûbuna Cevâb)", *OTEM*, sy. 25, s. 646.

başat temsilcileri olan sultanlara yönelik eleştirilere asla tahammül edemediği gibi bu eleştirilere cevap verdiği yazıları, kızgınlığı ve öfkesinin tüm açıklığıyla görülebildiği yazılarıdır. Şairin bu tutumu geleneksel kültüre sıkı sıkıya bağlı muhafazakârlığından mı yoksa bir yönetim biçimi olarak saltanat sistemini uygun gördüğünden mi kaynaklanmaktadır? Bizce Emîrî'nin bu tavrında ilk durum daha etkili olmalıdır. Zira o Meşrutiyet ve onun getirdiği özgürlükçü havayı da alkışlayıp övdüğüne göre, onun bu tutumunda yönetim biçiminin çok fazla bir önemi yoktur. Dolayısıyla ona göre önemli olan yöneticilerdir; sistem önemli değildir.

Hayatı boyunca saltanat sistemi ve padişahlara yönelik tutumunda keskin bir değişiklik olmadığı anlaşılan Emîrî'nin Meşrutiyet'in ilanı ve II. Abdülhamid'in görevden uzaklaştırılması sonrasında bir müddet yutkunduğu hatta devrin modasında egemen olan jargonu bile kullanmak zorunda hissettiği görülmektedir. Örneğin II. Abdülhamid'in tahttan uzaklaştırılmasından sonra çok üzülmesine karşın düşüncelerini kamuoyuyla paylaşamamış, bu noktada yazdığı şiirlerini, özellikle de onun İttihat ve Terakkî eleştirisinde önemli bir yeri olan uzunca bir terciibendini ancak 1920 yılında neşredebilmiştir. Bu şiire yazdığı dipnotta Emîrî, şiiri II. Abdühamid'in hal'inden hemen sonra kaleme alıp imha etmek üzereyken birkaç arkadaşının "gün gelir neşredersin" uyarısıyla koruduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi* adlı kitabında, II. Abdülhamid devri için kullanılan "istibdâd devri" isimlendirmesini kabul ettiği gibi "Diyarbakır ve el-Cezire kıtasını **zulm-i İstibdâd** hakîkaten dil-hûn bir hâle getirmiştir."[1] cümlesinde, bu devrin zulmünden bile bahsetmiştir. Yine Meşrutiyet'in hemen başında çıkardığını söylediği *Âmid-i Sevdâ* dergisinin ilk yazısına şöyle başlar:

> Devr-i istibdâd ki sihr-i süfliyânesiyle bütün erbâb-ı 'irfân ve zekânın nümûne-i mu'cizât-ı kudret olan kalemlerini kırmış, lisânlarını ebkem etmiş, kitâblarını nâr-ı lehîb-i Nemrûdâneye yakmış. Cihân-ı hürriyet ve onun bedâyi'-i behişt-âsârından bulunan gülistân-ı fazîleti birer harâbezâr-ı hîçâhîçe döndürmüş idi. Hangi bir sâhib-kalemin kudreti olabilirdi ki ma'âlî-i umûr-ı medeniyyete hâdim ciddî olacak şekil ve hey'etde bir cerîde neşrini lisâna almağa cüret edebilsin.[2]

Bu jargonu kullanırken Emîrî'nin hedefinde padişah olmadığını düşünüyoruz. Nitekim kendisi de bu dönemde yazdığı yazılarının satır aralarında

1 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 106.
2 Ali Emîrî-i Âmidî, "Âmid", *Âmid-i Sevdâ*, sy. 1, s. 1.

isim vermeden padişahı dönemin olumsuzluklarından mazur görmeye çalışmaktadır.

> Bu mesleklere sülûk edenler hamiyyetsiz ve hâ'in idi fakat jurnalcilik ve hafiyyelikle cân yakanlar müstesnâ olmak şartıyla sâ'irlerinin noksân-ı kemâli i'tibârıyla bir dereceye kadar ma'zûr idi.[1]

Osmanlı'daki azınlıklara dair bir rapor olarak değerlendirilebilecek *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*'nde cömertçe serdettiği duygu ve düşünceleri başta olmak üzere yazılarından anlaşıldığı kadarıyla Ali Emîrî İmparatorluğun son döneminde kurtuluş çaresi olarak ortaya atılan düşüncelerden "Osmanlıcılık" düşüncesine yakındır. Söz konusu raporunda müslüman ve gayrimüslimlerin İmparatorluğun tüm coğrafyasında olduğu gibi başta Diyarbakır olmak üzere "Vilâyât-ı Şarkiyye" denilen bölgelerde de öteden beri barış içinde yaşadıklarını, ortaya çıkan problemlerin dışarıdan gelen tahrikler ile İttihat ve Terakkî yönetiminin basiretsizliğinden kaynaklandığını ifade etmeye çalışır. Bu itibarla o, İttihat ve Terakkî'nin kültürel politikalarına şiddetle karşı çıktığı gibi siyaset alanındaki görüşleri ve uygulamalarına da keskin bir şekilde itiraz etmiş ve fırsatını bulduğunda eleştirilerini en üst perdeden dile getirmekten çekinmemiştir.

Mondros Mütarekesi ve Wilson İlkeleri'nden oldukça ümitli olduğu anlaşılan Emîrî, vatanına ve halkına olan sosyal sorumluluğunun bir gereği olarak kalemine sarılıp *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi* isimli raporunu yazmıştır. Dönemin devlet adamları ve aydınlarının psikolojisini de yansıtan bu raporda Ali Emîrî'nin İngiltere, Fransa ve İtalya gibi Avrupa ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı oldukça iyimser bir bakış açısı geliştirdiği, bu devletlerden saygın bir dille bahsettiği gibi bunların öteden beri Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler içinde olduğunu anlatmaya çalışır. Bir örnek olması bakımından onun Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik ifadelerini iktibas etmekte fayda vardır:

> Öteden beri memâlik-i 'Osmâniyye 'aleyhinde bulunmamış ve bi'l-'aks ahâlîmize sanâyi', ticâret, zirâ'at, medeniyyet usûllerini öğretmek için ba'zı mahallerde nukûd-ı kesîre sarfıyla nâfi' mektebler açarak güzel rehberlikler icrâ eylemişdir.[2]

Yapılacak olan barış anlaşması görüşmelerinden hemen evvel yazılan bu ifadelerin oluşmasında Ali Emîrî'nin özellikle Wilson İlkeleri'nden çok umutlu olması etkili olmuş görünmektedir. Ancak onun bu tutumunda İttihat ve Terakkî'ye

1 Ali Emîrî-i Âmidî, "Âmid", s. 4.
2 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 4.

olan kızgınlığının da etkisi olduğunu düşünüyoruz; zira o Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndaki ağır yenilgisinin tek sorumlusu olarak İttihat ve Terakkî'yi gördüğü gibi, raporuna konu olan azınlıklarla ilgili problemlerin yegâne sebebi olarak da onları hedef tahtasına koymaktadır. Her ne sebebe binaen olursa olsun Ali Emîrî'nin bu ifadelerinde asırlarca tahakküm etmeye alışmış Osmanlı entelektüelinin gururundan ne kadar ödün verdiğini görmek mümkündür.

İmzalanan Mondros Mütekaresi'ne karşı düşüncelerini net olarak anlayamadığımız Emîrî'nin Milli Mücadele'ye bakışının nasıl geliştiğini takip etmek de güçtür. Ancak 1922'de Ali Kemal'e yazdığı nasihatvari mektupta safını net olarak belirlediği anlaşılmaktadır. O bu yazısında, Ali Kemal'in Milli Mücadele'ye karşıtlığını eleştirip geçmişe dayanan dostluklarına binaen bu tutumundan vazgeçmesi için onu uyarmaktadır.[1]

Siyasi anlayışını bu şekilde kısaca özetlemeye çalıştığımız Ali Emîrî'nin siyasi eleştirileri büyük ölçüde İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin uygulamalarına yönelik olmuştur. Müstakil bir çalışmaya konu olduğu için uzatmak istemediğimiz bu eleştirilerinde Ali Emîrî, tecrübesiz ve beceriksiz olarak nitelediği İttihat ve Terakkî'nin koca bir İmparatorluğu kısa bir sürede yerle bir ettiğini düşünmektedir. İfadelerine bakılırsa Ali Emîrî, en başından beri muhalif olduğu İttihat ve Terakkî'nin ülkeye hiçbir katkısı olmayacağını düşünmekle birlikte Meşrutiyet'in ilanına ümitle bakmıştır. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte içine girilen "hürriyyet ve müsâvât" havasını çok canlı ve sanatkârane bir şekilde tasvir ettiği *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*'nde[2] kendisi de bu havaya inanmış görünmektedir. Bu ilan karşısında sevinen gençleri sadakat, inanmışlıkla öven şair, Meşrutiyet'in iyi bir fırsat olduğunu ancak bunun değerlendirilemediğini dile getirmektedir. İşte bu fırsatın iyi değerlendirilmemesini tamamıyla İttihat ve Terakkî'ye bağlayan Emîrî, Osmanlı İmratorluğu'nun bu dönemden itibaren karşılaştığı tüm olumsuzlukların tek müsebbibi olarak bu kadroyu görecektir. Konuya dair görüşlerini ancak 1918'den sonra rahatça ve açıkça dile getirebilecektir. Ona göre eğer İttihat ve Terakkî, Kâmil Paşa gibi önemli devlet adamlarından istifade etseydi Meşrutiyet medenî bir gelişme için önemli bir aşama olacaktı. Ancak bu yapılmadığı gibi devletine bağlı kabiliyetli siyasetçiler bertaraf edilmiştir. Ali Emîrî, II. Abdülhamid'in tahttan uzaklaştırılması,

1 Bk. Ali Emîrî, "Vaktiyle Bi'l-Münâsebe 'Alî Kemâl Bey'e Nasîhat", *TEM*, sy. 2, s. 42-44.

2 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi,* s. 12-13.

Yıldız Sarayı'ndaki çok önemli eserlerin yağmalanması ve kendisine söz verildiği hâlde sürgüne gönderilmesiyle birlikte İttihat ve Terakkî'nin foyasının ortaya çıktığını söylemektedir.[1]

Gücü elinde bulunduran İttihat ve Terakkî'yi eleştirmekten herkesin korktuğunu[2] söyleyen Emîrî, öteden beri barış içerisinde içiçe yaşayan Osmanlı halklarının arasındaki düzenin de İttihat ve Terakkî tarafından bozulduğunu, bir anlamda Türkçülük ve Turancılık gibi ulus merkezli kurtuluş çarelerinin başarısız olduğunu şu şekilde dile getirir:

> İttihâd ve Terakkî Cem'iyyeti'nin her fenâlığından başka bir de Türkçülük ve Turancılık gibi mutlaka para çalmak ve mu'ayyen müştereklerine para çaldırmak için bir mes'ele ortaya çıkarması ve dâhil-i memâlikimiz her bir terakkî-i mâddiyye ve ma'neviyyeden mahrûm iken hâric-i memâliki gûyâ ihyâya kiyâm gibi dîvânelere yakışmayan hâlâtın zuhûru 'Osmânlılık nâm ve 'unvânından öteden beri memnûn olan her milletin birbiriyle olan uhuvvetlerine karşı pek çirkin görünmüş bu da başkaca insilâb-ı emniyyet ve herc ü merci dâ'î olmuşdur.[3]

İttihat ve Terakkî siyasetçilerinin şımarıkça ve kimseye danışmadan siyaset yapan başarısız, basiretsiz ve tedbirsiz kişilerden oluştuğu için dünya siyasetini okuyamadıklarını, dost ve düşmanı ülkeleri anlayamadıkları gibi İmparatorluğun bünyesinde bulunan azınlıklar arasında düşmanlıkların ortaya çıkmasına sebep olduklarını ifade eder:

> Zulm ile zaferin bir arada ictimâ' etmeyeceğini, zulm bir kapıdan girerse 'adâlet ve zaferin öteki kapıdan çıkıp savuşacağını idrâk ve takdîr eylemek basîret ve meziyyetinden mahrûm kaldılar.
>
> …
>
> İrtikâba, para kazanmağa, haydûdluğa dökülerek Ermenîlere, Rûmlara, 'Arablara, Kürdlere, Türklere el-hâsıl İttihâd ve Terakkî bayrağı altına girmeyen ve girip de bunlardaki fikr-i nâ-becâyı idrâk edip terk edenlere îcâb-ı harb ve zarûret-i siyâset perdesi altında etmedikleri gadr ve i'tisâf bırakmadılar.[4]

Devletin imkânlarına aykırı olarak iki üç milyon askeri silah altına almanın ne kadar büyük bir felaket olduğunu söyleyip İttihat ve Terakkî'nin bunu anlamak bir tarafa adeta bu hatalarıyla iftihar ederek yaptıklarının ne kadar büyük hamakat ve bu vatana hıyanet olduğunun farkına bile varmadıklarını ifade eden Emîrî, Erzurum/Sarıkamış örneğini vererek aldıkları başarısız kararlarla Osmanlı askerini telef etmelerinden içi yanarak bahseder.[5]

1 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 13.
2 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 15.
3 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 15.
4 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 16.
5 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 16-17.

Ali Emîrî, Reşid Paşa'nın hizmetlerini övdüğü bir yazısında İttihat ve Terakkî'nin sorumlu olduğu borçları aşağıdaki cümlelerle eleştirmektedir:

> Sonra ve on beş yirmi sene zarfında düyûn-ı devlet-i 'aliyye yüz milyon liraları geçmiş ve Samsun'dan Sivas'a kadar tesviye-i tarabyasına başlanılan şimendifer geri bırakıldıktan başka bu kadar milyonlar istikrâz olunduğu hâlde Dersa'âdet'den Anadolu semtine inşâ olunan şimendifer İzmir'den öteye geçememişdir.[1]

Onun İttihat ve Terakkî'nin henüz etkin olmadığı yıllarda devlet makamlarına bir ariza ile ulaştırdığı bir eleştirisi de, Anadolu'daki müslim-gayrimüslim nüfusuna yapılan yapay müdahale karşısında uyanık davranılmamasıdır. O, Mâbeyn-i Hümâyun Başkitâbetine, "Kırşehir Muhâsebecisi" sıfatıyla 28 Kânûnusâni 1308/9 Şubat 1898 tarihinde gönderdiği arizasında tren hattıyla birlikte Anadolu'da oluşan nüfus hareketliliğine dikkat çeker ve ilgililere bu konuda önlem alınmasını salık verir. Zira bazı ecnebi ülkeler Anadolu'daki Hristiyan nüfusu arttırıp dengeyi bozmak için oldukça ucuz olan arazileri istimlak etmektedirler. Buna karşılık İslam tarihinin farklı dönemlerinden örnekler vererek nüfusun geliştirilmesinin önemini anlatmaya çalışan Emîrî, çözüm yollarını da iki madde hâlinde yazar. Bunlardan birincisi vaiziyle, nasihiyle, memuruyla devletin bu konuda halkı teşvik etmesi; ikincisi de çok çocuk sahibi ailelere nakdî yardım yapılmasıdır.[2]

Ali Emîrî, yazıları ile şikâyet ettiği olumsuzlukları düzeltmeye çalıştığı gibi aktif bir siyasetçi olarak da elinden geleni yapmaya çalışmıştır. 1919 yılında 337 imzalı bir mazbata ile İstanbul mebusluğuna aday gösterilmiştir. Yaşlılığı ileri sürülerek bir gazetede mebusluk adaylığının eleştirilmesi üzerine Ali Emîrî kalemine sarılır ve süreci ayrıntılarıyla okuyucularına anlatır.[3] Buna göre, İstanbul ahalisinden bir kısım, kendisinden habersiz olarak onu mebus adayı gösterip imza toplamaya başlamışlardır. Hatırı sayılır bir imza sayısına ulaşınca da Emîrî'ye haber vermişlerdir. İş bu raddeye geldikten sonra yapılan teklifi geri çeviremeyeceğini söyleyen Ali Emîrî, aktif dünya siyasetçilerinden de örnekler vererek sağlıklı biri olduktan sonra yaşlılığın mebusluk görevi için engel olamayacağını izah etmeye çalışır. Bunu yaparken haberi yapan gazete ve editörüne sitemlerini iletmekten de geri kalmaz. Ali Emîrî, aday gösterildiği seçimlerde 430 kadar "müntehab-ı sânî"den altmışının oyunu alır; ancak bu,

1 Ali Emîrî, "'Ali Kemâl Bey'e Cevâb", s. 441.
2 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 6.
3 Ali Emîrî, "Şeyhûhet-Vazîfe-i Sakîle", *OTEM*, sy. 21, s. 502-505.

seçilmesi için yeterli olmaz. O bunda kısıtlı imkânların etkili olduğunu söylerken kendisine oy verenlere de teşekkür etmektedir.[1]

Ali Emîrî, eleştirilerini sadece kendi nefsini müdafaa için yapmamış zaman zaman toplum ahlakına zarar veren şahıs, olay ya da durumlarla ilgili yazılar da kaleme almıştır. Hususiyle yüksek eğitim tahsilinden mahrum, muallim, mubassır ya da mürebbi sıfatları ile anılan ancak bu ulvi seciyeleri şahsında barındırmayan bazı kimselere karşı Ali Emîrî, çok önemli eleştiri yazıları kaleme almıştır. Bunlardan biri Abdülbaki Fevzî'dir. Devlet büyükleri ve faziletli kimseler hakkında ahlaksızca hezeliyatlar ve hicviyeler kaleme alan bu şahsı Ali Emîrî bir yazısında şu şekilde eleştirmektedir:

> Geçenlerde bu ahlâksız âdemin Dâvûd Paşa Mektebi gibi Sultânî bir mektebin mürebbî ve mubassırı olduğunu, kendisi aslen Çorumlu olup henûz ikmâl-i mekâtib-i 'âliye etmeyenlerden bulunduğunu işidince müte'essir oldum. Çünkü bu ahlâksız âdem hem mesleğin olduğu mu'allimlere hürmet etmek ve bunları talebe nazarında hürmetli göstermek; ahlâken ve kânûnen ve hamiyyeten lâzım iken gazetelerle en rezîlâne hücûmları en ahlâk-ı 'âliyye ashâbından olan muhterem ve fâzıl mu'allim efendiler hakkındadır.[2]

Ali Emîrî'nin toplumsal hadiselere karşı duyarsız olmayan aydın kimliği ve duruşu, onun şiirlerine de yansımıştır. Onun eleştirileri, bazen yanlış uygulamalar içerisinde olan devlet memurlarına, hamiyetsiz kimselere, bazen Jön Türklere, İttihat ve Terakkî Cemiyeti'ne, bazen de kendisini haksız yere eleştirenlere karşı yapılmış eleştirilerdir.

Şair, nesrinde dile getirdiklerini *Dîvân*'ında da ifade etmekte ve olumsuz hadiselere karşı eleştirileri açıkça görülmektedir. Sultan Vahdeddin'in cülusu için yazmış olduğu kasidede Ali Emîrî, riyakâr ve menfaatleri peşinde koşan kimseleri şu şekilde eleştirmektedir:

Āh şunlar ki bütün āmāli cerr-i menfa'at
Āh şunlar ki bütün ālūde-i reyb ü riyā

Āh şunlar ki hezārān yüz ṭaşırlar her biri
Hem ṭutarlar her yüze biñ gūne mir'āt-i şeḳā

Her biri ẓāḥirde ḥoş-soḥbet mü'eddeb pür-vaḳār
Her biri ammā ḥaḳīḳat 'āleminde bī-ḥayā

1 Bk. Ali Emîrî, "Hakk-ı Kemterânemde Re'y Veren İstanbul Müntehab-ı Sânîlerine Arz-ı Teşekkür", *OTEM*, sy. 22, s. 546.

2 Ali Emîrî, "Millet Kütüphânesi Hakkında", *TEM*, sy. 2, s. 28.

Fikr ü ẕikri ḥācetinden faẕla terfîh-i ʻiyāl
Ẕikr ü fikri nā-becā talṭîf-i ṣıhr u aḳribā

Aḳribāsı olmayan biñ ehl-i istiḥḳāḳdan
Mültezemdir aḳribāsından bir echel muṭlaḳa (K. 31/40-44)

Aşağıdaki beyitlerde ise Ali Emîrî, İstanbul'daki israfın boyutlarını dile getirerek eleştirir. Ona göre dünya altından bir nehir olup İstanbul'a aksa yapılan israfla halk yine aç ve açıkta kalacaktır. Yemekten başka bir şey düşünmeyen insanların nasıl insanlar olduğunu sorgulamaktadır:

Hele İstanbul'uñ hīç ḥāl-i nā-hemvārını ṣorma
Ṣoyup dünyāyı gönderseñ yine bī-ṣabr u sāmāndır

Cihān başdan başa altundan enhār olsa da aḳsa
Şu isrāfāt ile ḫalḳı yine muḥtāc u ʻuryāndır

Yiyip içmekden özge hīç onlarda tefekkür yoḳ
İlāhī ben de bilmem ki bu insānlar ne insāndır (K. 40/46-48)

Aşağıdaki gazelde Ali Emîrî, bir devrin olumsuzluklarını tablolaştırmış; din, devlet ve milletin tedennisi karşısında duymuş olduğu derin ıstırabı dile getirmeye çalışmış gibidir. Şair, fırsat elden gitmeden cehaletten kurtulmak gerektiğini, ecdadın yaptığı gibi askerî ve ilmî sahada yeniden dünyaya hükmeden hamiyet sahibi bir nesil olmak için çalışmanın gerekliliğini dile getirmektedir:

Fırṣat elden gidiyor āh bu ġaflet yetişir
ʻĀlemiñ eyleyelim ḥāline diḳḳat yetişir

Beşeriyyet ṣıfat-ı ʻālīyesi böyle midir
Bu denā'et bu cehālet bu reẕālet yetişir

Biz idik ṣāḥib-i seyf ü ḳalemi dünyānıñ
Ġaleyān eylesin evvelki ḥamiyyet yetişir

ʻĀlemi ḳapladı envār-ı teraḳḳī baḳınız
Bizde lāyıḳ mı henūz böyle cehālet yetişir (G. 491/1-4)

Aşağıdaki beyitlerde ise toplumun içerisinde bulunduğu kötü hâli eleştirmeye devam etmektedir. Gafletle geçen yıllarda hiçbir şeyin elde edilemediğini, bu ataletin devlete ve millete bir ihanet olduğunu, ecdadımızın ruhunun bu durumdan rahatsızlık duyacağını dile getirmektedir:

Ne ḳazandıḳ bu ḳadar ġaflet-i pey-der-pey ile
Çekilen bunca felāket bize ʿibret yetişir

Laʿnet eyler bize ecdādımızıñ ervāḥı
Vaṭan u devlete artıḳ bu ihānet yetişir

Düşünüp ḥālimizi bārī ḥicāb eyleyelim
Niçe bir devlet ü dīne bu ḫıyānet yetişir

Niçe bir fırṣatı ġāṣıblara ġaṣb etdirelim
Ġaraż u şehvet ü isrāf u sefāhet yetişir (G. 491/5-8)

Ali Emîrî, milletteki ataletin sebebini de teşhis etmeye çalışmıştır. Toplum birbiri ile uğraşmaktan gözünü açıp da dünyanın ilmî ve siyasi hâlini idrak edememiştir. Bu sebeple içteki rekabeti bırakıp dışa bakılırsa ve gayrete gelinilirse Allah'ın inayetinin bu millete ulaşacağını ifade etmektedir:

Geliñiz göz açalım saʿy edelim ey millet
Edelim çāre-i müstaḳbele himmet yetişir

Ne şu beyhūde ġaraż birbirimizle bilemem
Baḳalım ḫārice dāḫilde reḳābet yetişir

Dest-gīr eyle yed-i ḳudret-i feyziñ yā Rab
Böyle mā-dūn-ı ümem ḳaldı bu millet yetişir

Biziz ol ümmet-i beyżā ki eğer saʿy etsek
Bize Allāh'dan imdād u ʿināyet yetişir

Başlarız müttefiḳan ġayrete inşāallāh
Ey Emīrī ederiz terk-i beṭālet yetişir (G. 491/9-13)

Ali Emîrî, *Dîvân*'ının pek çok yerinde vatan, millet, din, gelenek ve göreneklerde görülen yozlaşma ve aksaklıkları eleştirerek kalem yolu ile irşat etme misyonunu üstlenmiş gibidir. Nâmık Kemal'in bir gazeline yapmış olduğu tahmiste kendisini yersiz olarak eleştirenlere sert bir dille cevap vermektedir:

Ṣudūr eyler bu küstāḫāne sözler mest-i rüsvādan
Baña ṭaʿn etmeyiñ naḳṣ etdiğim mażmūn-ı maʿnādan
Ḫabīrim dāstān-ı Ḥażret-i Hārūn u Mūsā'dan
Olur āzürde ḫār-ı gülbün-i Ṭūr-ı tecellādan
Getirmez renciş-i külfet yed-i beyżā-yı istiġnā (T. 46/6)

b. Nüktedanlığı

Ali Emîrî, bütün eserlerinde izleri görülebilen eleştirel bakışı yanında keskin bir zekâya işaret eden nüktedan bir kişiliğe de sahiptir. Şiirlerinde de yankısını bulan bu özelliğine birkaç örnekle değinmekte fayda vardır. Klasik şiirdeki vefasız sevgili tipine yönelik değerlendirmelerini bu bağlamda okumak mümkündür. Emîrî, klasik şiirde idealize edilen ve yüceltici sıfatlarla anılan sevgili tipini genel olarak geleneğe uygun bir biçimde betimlemeye çalışır. Ancak onun divanında yer yer sevgili; sıygaya çekilen, hesap sorulan bir tip olarak da karşımıza çıkmaktadır. Aşağıdaki beyitte, güzellerin de gelenek görenek sahibi olması gerektiğini dile getirdikten sonra, sevgilinin bu yönünün eksikliğini nükteli bir üslupla dile getirmektedir:

Meh-pāreler de ʿādet ü erkānı bilmeli
Öğretmemiş o vālide-i bī-ẕekā sańa (G. 121/7)

Aşağıdaki beyitte ise, sevgilinin güzelliği geçince o zaman ondan intikamını alacağını, yalvarma sırasının sevgilide olacağını ironik bir dille ifade etmeye çalışmıştır:

Ḥüsnüñ geçince ben alırım senden intiḳām
Naḫvet düşer bańa o zamān ilticā sańa (G. 121/8)

Aşağıdaki beyitte de Ali Emîrî'nin nükteli söyleyişi dikkat çekmektedir. Şaire göre güzeller sevilmelidir. Güzeli sevmeyen "eşekzâde"dir:

Seviyor der Emīrī bir güzeli
Güzeli sevmeyen eşekzāde (G. 835/7)

Şair, aşağıdaki beyitte ise bir tecrübesini aktarırken anlatmak istediğini yine nükteli bir üslupla dile getirmektedir. Bin tecrübe ile sabittir ki ahmak olan kimse yine kendisi gibi bir ahmakı arkadaş olarak bulmaktadır:

Biñ tecrübeden ṣoñra (bu ḥāl) oldu muḥaḳḳaḳ
Elbette bulur kendi gibi aḥmaḳı aḥmaḳ (M. 15)

c. Vatanseverliği

Ali Emîrî'nin üzerinde durulması gereken mümeyyiz vasıflarından biri de katıksız bir vatanperver olmasıdır. O gerek şiirleri gerekse de kimi yazılarında vatan konusuna değindiği gibi *Âmid-i Sevdâ* mecmuasında "Vatan Muhabbeti-Saʿy ve Gayret, 'İlim" başlığıyla konuya dair müstakil bir makale de kaleme

almıştır. Bu makalesini *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi* adlı eserine de alan[1] Emîrî, vatan mefhumuna dair dile getirdiklerini söylemsel bağlamda bırakmayıp hayatına da yansıtmayı başarmıştır. Buna dair birçok örnek vermek mümkün olmakla birlikte, hayatı boyunca türlü türlü sıkıntılara katlanarak ve nice fedakârlıklar yaparak derleyip topladığı kitaplarını milletine bahşetmiş olması kâfi bir örnektir diye düşünüyoruz. Onun vatan anlayışının gelişmesinde Nâmık Kemal'in önemli etkisi olmuştur. Nitekim o da Nâmık Kemal gibi vatan etrafında "anne" imajı geliştirir.

Bahsi geçen makalesinde Ali Emîrî öncelikle vatanın tanımını yapmakta, daha sonra ise her birey için kendi vatanının ne anlama geldiğini ifade etmektedir. "Vatan ki insânların mehd-i zuhûru, sâha-i neşv ü nemâsı, ma'îşetgâh-ı hayâtıdır."[2] Yani vatan, kişinin geçmişiyle olan en güçlü bağı ve hayatının idamesini sağladığı temel kaynaktır; bu itibarla bir anne gibidir. Ancak bu kaynağı verimli ve şuurlu bir şekilde kullanacak olan yine insanlardır. Ona göre vatan ve insan birbirinden ayrı düşünülemez. "Benim nazarımda vatan 'aynıyla insân; insân 'aynıyla vatandır. Vatan olmazsa insân olmaz, insân bulunmazsa vatan bulunmaz."[3] der. Onun vatana dair görüşlerinde, çalışmak (*sa'y*) ve gayret önemli bir yer işgal etmekte ve içinde bulunulan tembellik hâli şiddetle eleştirilmektedir. Üzerinde yaşanılan vatanın çok önemli kaynaklara sahip olduğunu söyleyen Emîrî, gayret göstererek hem vatanın hem de içerisinde yaşayan bireylerin kalkınması için çalışmanın gerekliliğini vurgulamaktadır.[4]

Ali Emîrî, vatanı her şeyden mukaddes olarak görür. Dolayısıyla Ali Emîrî'ye göre vatan toprağı kadar içerisinde yaşayan hayvan ve insan da mukaddestir:

> Vatan her şey'den mukaddesdir. Evet, bu söz bence de doğrudur. Ben de milletimin, vatanımın te'âlîsini isterim. Hem öyle isterim ki vatanımın dağları altun, sahrâları zümürrüd, sularını kevser ve selsebîl olarak görmek ârzû ederdim. Değil bir İslâmın, hem-cinsim ve hem-vatanım olanlardan hangi bir ferd olursa olsun dünyânın en uzak bir köşesinde 'ilim ve 'irfân ve sanâyi', ma'ârifle teşhîr etse, gûyâ o mevki'i ihrâz eden kendi nefsim olduğunu kıyâs ederek dünyâlar kadar iftihâr ederdim. Hattâ vatanımın insânları şöyle dursun, köpeklerini Ashâb-ı Kehf'in Kıtmîr'i, develerini Hz. Sâlih'in devesi, atlarını Hz. 'Alî'nin Düldül'ü kadar sevmek isterim. Dünyâda bulunan hem-cinslerimden en küçük bir çocuk-

1 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 73-84.
2 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 73.
3 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 74.
4 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 73-75.

> dan en büyük bir ihtiyâra kadar bir ferdin muztarr, mahzûn, me'yûs kalmasını istersem Allâh benim dünyâda ve âhiretde belâmı versin.[1]

Ali Emîrî, yazılarında vurgulu bir şekilde işlediği vatan ve gayret temasını şiirlerinde de genişçe işlemektedir. Bu bağlamda onun yukarıda özetlemeye çalıştığımız vatan anlayışını "millet" redifli gazelinde (G. 251) oldukça veciz bir şekilde görmek mümkündür. Çalışmamızda 574 numarayla kayıtlı olan gazelinde de vatan ve millet uğruna çalışmak konusunu işleyen Emîrî, bu şiirini Diyarbakırlı Said Paşa'ya okuyunca ondan şu övgü dolu sözleri kaydetmiştir:

> Benim sinnim altmışa karîbdir. Ben hâlâ vatan ve memlekete lâyık hizmetde bulunamadım. Siz yirmi beş yaşında böyle feryâd eder iseniz ya biz ne yapalım?[2]

Emîrî'nin Çanakkale Savaşı'ndan sonra yazdığı şiirleri de onun vatan sevgisini söylemsel bağlamdan çıkarıp eyleme dönüştürdüğü önemli şiirlerindendir.[3]

d. Kitap Sevgisi

Ömrünü kitaplarına, kitaplarını da milletine adayan Ali Emîrî, belki de bugün adından çok bahsedilmesini, hayatını adamış olduğu kitaplarına ve sahip olduğu binlerce ciltlik kütüphanesine borçludur. Şairin, Kâşgarlı Mahmud'un *Dîvânu Lügâti't-Türk* adlı eserini keşfetmesi ile bu ünü ikiye katlanmıştır. Ali Emîrî'nin kitap merakı çok küçük yaşlarda başlamış, Diyarbakır'da vaktiyle bir milyon kırk bin ciltlik bir kütüphanenin varlığı kendisini heyecanlandırmış ve ömrünün büyük bir kısmını kitap toplamaya ve kitap yazmaya hasretmiştir.

> Bende kitâb merâkı dokuz yaşında hâsıl olmuşdur. Bugün tâm altmış senedir ne gecem gece, ne gündüzüm gündüzdür. 'Ömrüm kâmilen bu merâk arkasında koşmuşdur. Şöyle ki Diyârbekr'de bulunan beş yüz-altı yüz sene evvel tamâm 1.040.000 (bir milyon kırk bin) cildi hâvî bir kütübhâne bulunduğunu pederim ve akrabâlarım bana hikâye ederlerdi. Çocukluk bu ya, böyle milyonluk bir kütübhâne meydâna getiremezsem bile, karınca kararınca hîç olmazsa on beş bin-yirmi bin cildlik bir kütübhâne meydâna getirebilirim ya, diyerek dokuz yaşından şimdiye kadar -tam altmış sene oluyor- elime ne kadar para geçerse kâmilen kitâb almaya hasr ve tahsîs etmeye Cenâb-ı Hak ile ahd-ı misâk eyledim. İşte o târîhden beri kitâb almaya başladım.[4]

---

1 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 109.

2 Ali Emîrî, "Mecmû'amızın İhyâsı Hakkında Bir İki Söz", *TEM*, sy. 1, 1338/1919, s. 1.

3 Bu şiirlerin içeriği hakkında ilgili bölümde ayrıntılı bilgi verildiğinden burada ayrıca üzerinde durulmayacaktır.

4 Bkz. Ali Emîrî, "Diyârbekirde Vaktiyle Bir Milyon Kırk Bin Cildlik Büyük Bir Kütübhâne Vardı", *OTEM*, sy. 2, 1338/1919, s. 25-33.

Ali Emîrî, kitaplara karşı ilk merakının daha okula başlamadan evvel çocuk yaşlarda başladığını ifade etmektedir. Hususiyle Diyarbakır'da amca ve dayılarının evlerinde mübalağasız on bin kitabın bulunduğunu, Diyarbakır eşrafından Müftü Derviş Efendi'nin evlatlarının kütüphanesinde ise üç-dört bin cilt kitabın bulunduğunu, kendisinin hep bu kitapların içerisinde neler yazıldığını merak ettiğini şu şekilde ifade etmekedir:

> Ben henûz mektebe devâma başlamazdan evvel, her birini yerden kaldırmak kâbil olmayan bu büyük kitâblarda ne vardır, diye merâk ederek bu kitâbları okumaya başlamışdım.[1]

Sonraki yıllarda Ali Emîrî, henüz dokuz yaşlarında iken büyük amcası Şâbân Kâmî Efendi'nin kendisine Mısır basması nadir bir eser hediye ettiğini ve bu eserin içerisinde beş yüzden fazla şairin dört bin beyit şiirinin bulunduğunu ve bu kitabı kısa sürede ezberlediğini ifade etmektedir.[2]

Ali Emîrî, kendi tercümeihâlini de yazdığı *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid* adlı eserinde, bir dönem tarih kitaplarına merak sardığını, lamba kenarında sabahlara kadar kitaplarla meşgul olduğunu dile getirmektedir. Öyle ki bu yoğun okuma süreci kendisinde birtakım rahatsızlıkların ortaya çıkmasına sebep olmuş ve doktorlar, kitap mütalaalarına ara vermesi gerektiğini, hava değişikliği için tebdil-i mekâna ihtiyaç duyduğunu tembihlediklerini ifade etmiştir. Tebdil-i mekân için Mardin'e gittiği yıllarda on yedi yaşında olan Ali Emîrî, orada da üç yıla yakın ilim tahsilinde bulunmuş, Osmanlı Devleti dönemine kadar olan Artuklu ve Bayındır hükümdarlarına ait kitabelerin suretlerini eski yapılardan toplayıp kaydetmiştir.[3]

Muhtar Tevfikoğlu ise Ali Emîrî'nin kitap sevgisini şu şekilde dile getirmektedir:

> Bütün kitap hastaları gibi Ali Emîrî Efendi de ömrünü kitap tozları arasında geçirdi, onlarla haşir neşir oldu, onlarla beslendi. Yüzyılları dolduran bir büyük maceranın bütün safhalarını kitap sayfalarında yaşadı. Üzüntülerini, kederlerini, kırgınlıklarını eski kitapların yıpranmış ciltlerinde, sararmış yapraklarında unuttu. Bir kısmı el yazması eski eser, kendi gözünden bile kıskanarak muhafaza ettiği sevgilileriydi. Dünyasının ufukları onlarla ağarıyor, onlarla kararıyordu.[4]

---

1 Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, s. 88.
2 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid,* s. 65.
3 Bk. Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi,* s. 50.
4 Tevfikoğlu, *Ali Emirî Efendi*, s. 38.

Ali Emîrî için hayat, kitaptan başka bir şey değildir ve kitap almak için nafakasından kısmak onun için bir ıstırap değil bilakis zevktir. Ali Emîrî, *Mir'âtü'l-Fevâ'id*'in yazma sürecini anlatırken okumuş olduğu kitaplarla ilgili şu bilgilere yer vermektedir:

> Akrabâ ve ta'allukât-ı 'âcizânemde olan öyle küllî kitâblar şöyle dursun, yalınız büyük 'amcam ve üstâd-ı ekremim Şa'bân Kâmî Efendi hazretlerinde mevcûd bulunan kitâblar binlerle cildler teşkîl eylemekde olduğundan, gerek bunların içinde olan ve gerek hâricden ele geçen tevârîh-i meşhûreden okumadığım hîçbirisi kalmamış olmağla târîhlerin her birinde Diyârbekr'e â'id görmüş olduğum vukû'âtı hangi târîhin hangi faslında görmüş isem hâtırımda idi. O kitâblardan ser-â-pâ ahz eyledim.[1]

Bir kitap âşığı olan Ali Emîrî Efendi'nin *Dîvân*'ı incelendiğinde kitap sevgisi, kitapla ilgili düşünceleri, yaşamı boyunca okumuş olduğu kitaplar, şiirlerine yansımıştır. *Dîvân*'da kitap, şaire göre farklı açılardan ele alınmaktadır. Ali Emîrî, bazen kâinatı bir kitaba benzeterek kâinat kitabını okumamızı telkin eder, bazen nadir bulunan bir kitabın kıymetini, bazen de kıymetli bir eseri ehil olmayan kimseye vermemenin gerekliliğini dile getirir. Ali Emîrî, kitaba sadece kendisinden istifade edilebilecek bir nesne olarak değil aynı zamanda her geçen gün kendisine aşkının arttığı bir sevgili olarak bakmaktadır.

Ali Emîrî için hayat âdeta kitaptan ibarettir. Onun için aşk ve saadet kitap demektir. Şehrin insanları eğlenmek için çeşitli eğlence yerlerine giderken o, kitap sayfaları arasında ilim tahsil etmekten zevk aldığını belirtmektedir. Kendisinin tabiriyle her kitap kendisi için süslü birer sevgili gibidir. *Târih ve Edebiyat Mecmuası*'ndaki bir yazısında, kitaplarla olan bağını şu şekilde dile getirmektedir:

> Gerek derslerimi ve gerek târîhe dâ'ir kitâblarımı gündüzlerden başka gece yarılarına kadar okur ve hattâ ba'zı geceler lamba önünde kitâb mütâla'a etmekde olduğum hâlde sabâhı bulurdum. Şâyed uykum galebe ederek yatmış olsam gece rü'yâda dahi kitâb mütâla'a eder bir sûretde görürdüm. Târîh ve edebiyyât mütâla'asına o kadar inhimâk göstermiş idim ki her gece yatağımın etrâfında yirmiden ziyâde târîh ve edebiyyât kitâbları bulunurdu ve hâlâ da bu böyledir.[2]

Ali Emîrî, mensur olarak dile getirdiğini manzum olarak da aynı şekilde ifade etmektedir. Bahçelere gitse kitapları yanında, uykuya varsa rüyada yine kitap mütalaasındadır. Şehrin çocukları oyun ve eğlenceden zevk alırken kendisi ilim tahsilinden zevk almaktadır:

---

1 Ali Emîrî, *Mir'âtü'l-Fevâ'id fî Terâcimi Meşâhîri Âmid*, s. 27.

2 Ali Emîrî, "Aynîzâde Mehmed Ali Beyefendi Hazretlerine", s. 81.

Gülşene gitsem de yanımda berâberdir kitâb
Uyḳuya varsam da dersim gösterir rü'yā bańa

Lu'b ile ẕevḳ ü ṣafā etmekdedir eṭfāl-ı şehr
Ben ise taḥṣīl ile etmekdeyim ẕevḳ ü ṣafā

Nezd-i iḳdāmımda bir maḥbūb-i zībā her kitāb
Bir gülistāndır içinde sāḥa-i 'ilm ü 'alā (K. 16/38-40)

Emîrî Efendi, kitaba nazlı bir sevgili gibi yaklaşmakta, kendisinden ödünç kitap isteyenlere karşı da temkinli davranmaktadır. *Ezhâr-ı Hakîkat* adlı eserinde mensur olarak dile getirdiği, "Bir kitâb merâklısından, nâdir bir kitâbını istemek anı büyük bir felâkete uğratmakdır."[1] sözünü divanında ise şu mısralarla ifade eder:

Emīrī naḳş-ı esrār-ı dili keşf etme aġyāra
Emānet verme nā-dāna kitābıñ ḳadrini bilmez (G. 548/7)

Bir sevgili gibi gördüğü kitaplarla yaşamak kadar, kitaba dair hasbıhâli de çok sevmekte, yaratıcıdan Fuzûlî'nin *Yâ Rab belâ-yı 'aşk ile kıl âşinâ beni* dediği gibi kendisi de *Yâ Rab kitâb-ı feyze beni eyle âşinâ* (K. 1/72) temennisinde bulunmaktadır.[2]

O, kitapçı dükkânlarını mukaddes bildiğini söylerken, eğer memuriyet dışında bir meslek seçmem istenseydi şüphesiz olarak kitapçılığı seçerdim, der.[3]

C. KÜTÜPHANECİLİĞİ

Ali Emîrî, II. Meşrutiyet'in başlarında yaklaşık beş bin kuruş maaşla çalışırken, çok sevdiği kitaplarına daha fazla vakit ayırmak için iki bin altı yüz kuruş emekli maaşına iktifa ederek kendi isteği ile emekli olmuştur. O, hayatının geri kalanını çoğu nadir eserden oluşan binlerce kitabını bağışlayarak 17 Nisan 1916'da kurduğu Millet Kütüphanesi'nde geçirmiştir. Millet Kütüphanesi, İstanbul Fatih'te, Şeyhülislâm Feyzullah Efendi Medresesi binasında kurulmuştur. Feyziye Medresesi adıyla da anılan bina, 1701'de Şeyhülislâm

1 Ali Emîrî, *Ezhâr-ı Hakîkat*, Kader Matbaası 1316, s. 18. Emîrî bir yazısında da "Ba'zı öyle kitâblar vardır ki talep eylediğim zamân yerinde bulamazsam az kalır ki 'aklım yerinden oynasın." der. Bk. Ali Emîrî, "Teşekkür", *OTEM*, sy. 23, s. 563.

2 Ali Emîrî'nin şiirlerinde, onun kitaplara aşırı düşkünlüğünü de gösteren kitaba dair oldukça farklı mazmun ve benzetmeler bulunmaktadır. Bunlar için bk. Mustafa Uğurlu Arslan "Ali Emîrî Efendi Dîvânında Kitap ve Şairin 'Kitâb' Redifli Üç Gazeli" *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature], Prof. Dr. Mine Mengi Özel Sayısı*, yıl: 2, sy. 5, 2016, s. 272-285.

3 Ali Emîrî, "İfâde-i Mahsûsa", *OTEM*, sy. 25, s. 614.

Feyzullah Efendi tarafından büyük bir dersane, bir kütüphane, bir mescit ve on oda olarak inşa ettirilmiştir. Ali Emîrî Efendi, Millet Kütüphanesi'ni nasıl kurduğunu, kütüphanenin isminin neden "Millet Kütüphanesi" olarak belirlendiğini neşretmiş olduğu *Târih ve Edebiyat Mecmuası*'ndaki bir yazısında tüm ayrıntıları ile izah etmiştir. Bu yazısında Ali Emîrî, on bin ciltten fazla olan eserlerini eskiden beri milletine hediye etmek istediğini, evinin ahşap evlere yakın olması sebebiyle bir yangın korkusu yaşadığını, o vakitlerde Evkâf Nâzırı Şeyhülislâm Hayrî Efendi'nin kendisine bir mektup yazdığını dile getirmekte ve mektubu aynıyla neşretmektedir:

> (…) On bin cildden fazla olduğunu tahmîn etdim ve zâten kâlû belâdan beri millet nâmına vakf etmeğe karâr verdim. Yârân-ı kirâmım hâneme gelip mütâla'aya başladılar. Fakat ahşap binâlara bitişik olması yüzünden Allâh korusun bir harîk vukû' bulursa dünyâlar değen bu kitâbların bir daha yerine konulamayacağını yârân-ı kirâmım kemâl-i te'essüfle ihtâr etdiler. Ben kitâblarım için ne Evkâf'a ve ne de hîçbir mahalle mürâca'atda bulunmamışdım. Ol vakit Şeyhülislâm ve Evkâf Nâzırı bulunan zâtdan şöyle bir mektûb almışdım. Şeyhülislâm Hayrî Efendi'nin Mektûbu: Sa'âdetli Efendim hazretleri! Gülzâr-ı 'ilm ü 'irfânın dest-i ma'rifet-şinâsîleriyle vücûda gelmiş mecmû'a-i ezhârı olan kütübhâne-i 'âliyyelerinin şemîm-i feyz-bahşâsından 'umûmun istifâdesini te'mîn için muhteviyâtının vakf-ı ârzû-yı ma'ârif-gûsterisinde bulunduğu istibşâr olunmuş ve şevâmili necîb-i 'irfân-perverîleri o kıymetdâr kütübhâneyi vücûda getirmekdeki himmet-i ta'ab-nâ-pezîr-i kerîmâneleri kadr-i sezâ-vâr-ı tebcîl bulunmuş olup Evkâf Nezâreti bu girân-bahâ kütüb-i nefîseyi tensîb buyurulucak sûretde nâm-ı 'âlîlerine izâfetle tevsîm ve muhâfaza eylemek husûslarına âmâde bulunduğunun beyânına müsâberet kılındı Efendim. 20 Cemâzilevvel 1334, Şeyhülislâm Hayrî.[1]

Yazılarından anlaşıldığı kadarıyla Emîrî'nin kütüphane kurma noktasında kafasında gelişmiş projeleri vardır. Öncelikle o, sadece kendi kitaplarından oluşan bir kütüphane kurmak peşinde değildir. Kendi kitaplarına eklenecek 90.000 kitapla birlikte 100.000 ciltten oluşan bir Doğu kütüphanesi ile bu kütüphanenin yanında yine 100.000 ciltten oluşan bir Batı kütüphanesi gibi geniş bir kütüphane hayal etmektedir. Kurulacak bu kütüphanede her bir dile göre genel fihristler hazırlanacak, bunların yanında nadir kitaplar, müellif hattı kitaplar, meşhurların hatlarını ve mühürlerini barındıran kitaplar, sanatlı ciltler ya da kıymetli tezhiplere sahip olan kitaplar, meşhur hattatların kaleminden çıkan kitaplar, resimli kitaplar gibi yüz civarında hususi fihrist hazır-

1 Bk. Ali Emîrî, "Gazetelerin Hakkımdaki Neşriyyâtı", *TEM*, sy. 2, 1338/1919, s. 21. Millet Kütüphanesi'nin teşkili meselesinin ayrıntısı için ayrıca bk. sy. 3, s. 53-65.

lanacaktır.[1] Bu amacıyla neyi hedeflediğini de açıklayan Emîrî, günümüzde yeni yeni başlayan yazma kültürüne dair araştırmalara kaynak oluşturmak istediğini ifade ederken daha büyük bir projeden de şu şekilde bahsetmektedir:

> Tâ ki meselâ güzel mühürleri görmek ve tatbîk etmek isteyenler defterine mürâca'atıyla evâ'il-i İslâmiyye'den şimdiye kadar ne kadar mühürler var ise bir ânda görebileceklerdi. Mücellidler, resimler, hattâtlar el-hâsıl ne kadar erbâb-ı sanâyi' ve ma'ârif var ise mensûb olduğu sınıfın en 'âlî eserlerini bir ânda yüz bin kitâb içinde ayırıp mütâla'a ve tedkîk edip müstefîd olabilecekti.
>
> Ve bir defterde zamân-ı Peygamberî'den şimdiye kadar te'lîf olunan kitâbların seneleri ve diğer bir defterde zamân-ı Peygamberî'den şimdiye kadar yazılan yazma kitâbların sıra ile târîh-i tahrîrlerini gösterecekdi. Bundan da mütenevvi' yazılarımızın evâ'ili ne idi ve şimdi ne şekle girmişdir, görünecekdi.[2]

Ali Emîrî aynı mecmuada kütüphanesinin zenginliği ve hacmi ile ilgili de bilgi vermektedir:

> Cenâb-ı Hakk'a hamd ederim ki, Millet Kütüphanesi'nde bulunan kendi kitâblarım bugünkü günde takrîben yirmi bin râddesindedir. Şimdilik yirmi beş bine iblâğ etmek 'azmindeyim. Şeyhülislâm Hayrî Efendi ile Pîrîzâde İbrâhim Beyefendinin nezâretleri zamânında altı kütübhâneden nakl olunan ve Evkâf'tan verilen kitâblar da sekiz bin râddesinde olduğundan berâber otuz bine mütekâribdir. İnşâallâh karîben otuz bini de geçecektir.[3]

Yahya Kemal'in; *Yekpâre nûr olan bu kütübhâne-i nefîs / Yekpâre servetiydi bu âlemde kendinin*[4] dediği gibi Ali Emîrî büyük bir servete sahiptir ve Millet Kütüphanesi bin bir sıkıntıya, meşakkate göğüs gererek, bir sürü mahrumiyete katlanarak, bazen bir nadide eser peşinde diyar diyar dolaşarak elde edilen tükenmez bir servetin adıdır. Tâhirülmevlevî, *Mahfil Mecmuası*'nda Ali Emîrî'nin vefatıyla ilgili bir yazısında onun kütüphanesine dair görüşlerini şu şekilde dile getirmektedir:

> 'Ulûm ve âsâr-ı Şarkıyye hakkında ciddî tetebbu' ve ihtisâsı bulunan merhûmun edebiyyât ve târîhe dâ'ir ba'zı âsârı vardır. Şâheseri ise topladığı yigirmi bini mütecâviz âsâr-ı nefîseyi vakf ile te'sîs eylediği kütübhânedir.[5]

Millet Kütüphanesi, içerisinde, başta *Dîvânu Lügâti't-Türk* olmak üzere oldukça kıymetli nadir eserleri barındırmaktadır. Tevfikoğlu, kütüphanedeki nadir eserler ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

---

1 Ali Emîrî, "Teşekkür", *OTEM*, sy. 23, s. 560.
2 Ali Emîrî, "Teşekkür", s. 561.
3 Ali Emîrî, "Gazetelerin Hakkımdaki Neşriyyâtı", s. 21.
4 Yahya Kemal, *Eski Şiirin Rüzgârıyle*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 37.
5 Tâhirülmevlevî, "Ali Emîrî Merhûm", s. 165.

> Bütün Osmanlı padişahlarının, bazı şehzâdelerin, vezirlerin dîvânları… Fâtih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim, Kanûnî Sultan Süleyman ve diğer padişahların dîvânları yanında Cem Sultan'ın, Şehzade Korkud ve Bayezid'in (tezhip bakımından da hârikulâde) dîvânları… Hâsılı dünyada eşi ve benzeri bulunmayan bir koleksiyon. Tarih vesîkalarının yanı sıra bütün şehir ve limanları tek tek gösteren eski ve pek kıymetli haritalar. Dîvân şairlerinin minyatürlerini de ihtivâ eden *Meşâirü'ş-Şu'arâ* adlı Âşık Çelebi tezkiresi… Bunların yanında -az sayıda da olsa- Batı dünyasının üzerine titrediği manuscriptler, paha biçilemez orijinal vesîkalar: Jean Jacques Rousseau'nun ve Moliére'in birer el yazısı ile Emile Zola'nın bir mektubu gibi.[1]

Ahmed Refik ise Millet Kütüphanesi'nde oldukça kıymetli tarihî, özellikle de *Yemen Tarihi* ile ilgili başka hiçbir kütüphanede bulunmayan eserlerin mevcut olduğunu ifade etmiş, bu bağlamda Ali Emîrî ve Millet Kütüphanesi ile ilgili şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

> Bütün hayatını ve servetini eslâfın nâdîde eserlerini cem'e hatta yalınız cem'e değil, en güzîde sahîfelerini hâfızasına nakş etmeye hasr eylemişti. Bu sayede binlerce cild en nâdîde ve güzîde yazmalardan ve matbû eserlerden mürekkeb bir kütüphane vücûda getirmiş, onu da kemâl-i fahr ve ibtihâc ile milletine hediye etmiştir.[2]

Ali Emîrî, neşretmiş olduğu *OTEM* ve *TEM* mecmualarında yer yer Millet Kütüphanesi'nde bulunan kıymetli eser ve hatlardan da bahsetmektedir. Bunlardan birkaçı şu şekilde zikredilebilir:

1. Üstâd-ı müşârun ileyh Şeyh Hamdullâh hazretlerinin kitâb ve levha şeklinde gâyet kıymetli ve müte'addid hutût-ı üstâdâneleri Millet Kütüphânesi'nde mevcûddur.[3]
2. Defterdâr 'Alî Efendi'nin *Menâkıb-ı Hünerverân*-nâm kitâb-ı nâdirinin yazma bir nüshası Millet Kütübhânesi'nde mevcûddur.[4]
3. Nefeszâde İbrâhîm Efendi'nin *Gülzâr-ı Savâb*-nâm kitâb-ı kıymetdârı yazma Millet Kütübhânesi'nde mevcûddur.[5]
4. Rodosizâde'nin Türkçe iki cild üzerine tercümesi matbû' olup Millet Kütüphanesi'nde mevcûddur. Lâkin bu tercüme aslının sekiz on misli râddesinde noksândır. 'Arapça tekmîli de Millet Kütübhânesi'nde vardır.[6]

---

1 Tevfikoğlu, *Ali Emirî Efendi*, s. 66.
2 Çelik, *Bir Kitap Dostu Ali Emîrî Efendi*, s. 103.
3 Ali Emîrî, "Selâtîn-i 'İzâm ve Şehzâdegân-ı Fihâm-ı 'Osmânî Hazerâtının Hutût-ı Celîle ve Nâdireleri", *OTEM*, sy. 31, 1336/1918, s. 914.
4 Ali Emîrî, "Selâtîn-i 'İzâm ve Şehzâdegân-ı Fihâm-ı 'Osmânî Hazerâtının Hutût-ı Celîle ve Nâdireleri", s. 919.
5 Ali Emîrî, "Hutût-ı Hümâyûn-ı Selâtîn-i 'İzâm-ı 'Osmânî", *OTEM*, sy. 31, 1336/1918, s. 931.
6 *TEM*, sy. 2, 1338/1919, s. 26.

5. Hattât-ı bî-nazîr Hâfız ‘Osmân Efendi hazretlerinin birçok hutût-ı ‘âliyesi Millet Kütübhânesi’nde mevcuddur.[1]

Ali Emîrî’nin kurmuş olduğu Millet Kütüphanesi, aynı zamanda bir okul gibi hizmet vermiştir. Bu hususla ilgili Ali Emîrî, *Târih ve Edebiyat Mecmuası*’nda Millet Kütüphanesi’ne devam eden ve orada yetişen gençlerle ilgili bilgi vermektedir:

> Sekiz seneden beri Millet Kütübhânesi’ne devâm eden Seyfeddîn Beg oğlumuz tarafından bir manzûme yazılmışdı. Dünkü gün ba‘zı evrâkı karışdırırken elime geçdi, ‘aynen yazıyorum. Millet Kütübhânesi’nde hüsn-i ahlâk erbâbından böyle genç edîbler yetişdigini gördükçe Cenâb-ı Hakk’a hamd ederek iftihâr ediyorum.[2]

Muhtar Tevfikoğlu’nun da ifadesiyle Ali Emîrî, kütüphanesindeki kitapları basit bir koleksiyoncu gibi sayıyı çoğaltmak için “olsun da ne olursa olsun” zihniyetiyle değil, bir mütehassıs gözüyle tek tek seçerek, her birinin değerini takdir ederek biriktirmişti. Çocukluk yıllarından başlayarak çok okuyup araştırmalar yaptığı için de önüne gelen kitapların değerini isabetle tayin etmiştir. Öte taraftan Kemal Paşazâde’nin *Osmanlı Tarihi* örneğinde olduğu gibi, daha evvel belirlediği kimi kitapların ya da bir alana yönelik kitap koleksiyonunun da peşinde olduğu görülmektedir. Hâl böyle olunca da onun kütüphanesindeki birçok kitap muhtelif vechelerden özellikle “nadir” olmak bakımından kıymetlidir. Sadık Yazar, “Manzum Koleksiyonundan Hareketle Ali Emîrî’nin Kurduğu Millet Kütüphanesi’ndeki Nüshaları Az Bulunur Eserler” başlıklı bildirisinde, bahsi geçen koleksiyonda unik durumda olan onlarca divan tespit ettiği gibi, padişah ve şehzade şairler, Diyarbakırlı şairler[3], XIX. yüzyıl şairleri ve Hurûfî metinler bakımından söz konusu koleksiyonun en zengin koleksiyonlar arasında yer aldığını tespit etmiştir. Murat A. Karavelioğlu da söz konusu koleksiyondaki şiir mecmualarının değeri hakkında bizi destekler veriler sunmaktadır.[4]

---

1 Ali Emîrî, “Hutût-ı Hümâyûn-ı Selâtîn-i ‘İzâm-ı ‘Osmânî”, s. 933.

2 Ali Emîrî, “Târihî Şâ‘ir Âşık Gâzî Hasan”, *TEM,* sy. 5, 1338/1919, s. 99.

3 M. Sait Mermutlu da bahsi geçen kütüphanenin Diyarbakırlı şairler açısından önemine değinip bu şairlerin divanlarını tanıtmıştır. Bk. M. Sait Mermutlu, “Millet Kütüphanesi’nde Müellif Hattıyla ve Ali Emîrî Efendi İstinsahıyla Mevcut Diyarbakırlı Şairlere Ait Dîvânlar”, *Journal of Turkish Studies/ Türklük Bilgisi Araştırmaları (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi’ye Armağan),* (yayına hazırlayan: Günay Kut-Bedri Mermutlu), Aralık 2016, s. 287-312.

4 Bk. Murat A. Karavelioğlu, “Millet Yazma Eser Kütüphanesi AE MNZ 635 Numaralı Mecmûa”, *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi’ye Armağan),* (yayına hazırlayan: Günay Kut-Bedri Mermutlu), Aralık 2017, s. 43-65.

Ali Emîrî'nin kütüphanesi, sadece kıymetli ve nadir kitapları değil M. Uğur Derman'ın da bir yazısında[1] ortaya koymaya çalıştığı üzere aynı zamanda önemli bir hat koleksiyonunu da barındırmaktadır.

Ali Emîrî'nin kendisi de oluşturduğu kütüphanesinin ne kadar kıymetli olduğunun farkındadır. Yazdığı makalelerde, kitaplarda ya da neşrini gerçekleştirdiği eserlerde bir şekilde fırsatını bulup sözü kütüphanesine getirmeyi ihmal etmez. Bununla yetinmeyip bir müddet sonra kütüphanesindeki değerli yazmaları ilim âlemiyle de paylaşır. Fatih Sultan Mehmed'in mütalaa ettiği kitapları ele aldığı yazı dizisi, bu çabaları dâhilinde zikredilebilir.

D. *DÎVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK* VE ALİ EMÎRÎ EFENDİ

Kâşgarlı Mahmud tarafından 1072-1074 yılları arasında Bağdat'ta Abbâsî halifesine sunulmak üzere yazılan bu kıymetli eser, 1910'a kadar adı bilinen fakat kendisi meçhul bir eserdi. Kitap hakkında bugün pek çok bilimsel çalışmalar yapılıyorsa bunda Ali Emîrî'nin katkısı oldukça büyüktür. Ali Emîrî, *Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eseri duyma ve satın alma serüvenini *Târih ve Edebiyat Mecmuası*'nın üçüncü sayısında anlatmaktadır. Buna göre, geçmiş Mâliye Nâzırı Vanîzâde Nazif Paşa'nın mülkiyetinde bulunan bu kitap zaruri bir ihtiyaç üzerine aile üyeleri tarafından satılmak üzere Burhâneddin Efendi adında bir kitap sarrafına tevdi edilir. Kitap Meclis-i A'yân re'îs-i sâbıkı Mustafa Âsım Efendi'ye götürülür; kendisi eseri tetkik ettikten sonra dokuz yüz senelik nadir bir eser olduğunu ve eserin hemen Maârif Nâzırı Emrullah Efendi'ye götürülmesi gerektiğini ifade eder. Burhan Efendi, eseri Emrullah Efendi'ye götürür. Emrullah Efendi, kitapçıları toplar ve eseri tetkik ettirir. Kitapçılar eser için şunları söylerler: *Eğer eserin İstanbul fiyatını soruyorsanız fiyatı iki lira eder. Eğer Avrupa'ya göndermek şartıyla satarsanız yirmi lira kızıl altına alırız.* Durumu Emrullah Efendi'ye anlatmak için Maârif Nezâreti'ne giderler ancak Emrullah Efendi'yi bulamazlar.

Buraya kadar yaşananlardan Ali Emîrî Efendi'nin haberi yoktur. Bundan sonrasını ise yine kendisi şu şekilde nakletmektedir:

1 M. Uğur Derman, "Millet Kütüphanesi'nin Hat Koleksiyonu", *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi'ye Armağan),* (yayına hazırlayan: Günay Kut-Bedri Mermutlu), Aralık 2016, s. 59-85.

Benim bu mes'eleden aslâ haberim yok idi. Bir gece Diyârbekr Kırâ'athânesi'nde oturuyordum. Burhân Efendi geldi. Kitâbın münderecâtını hikâye etdi. Dünyâda Türklere dâ'ir böyle bir kitâb bulunduğuna ihtimâl vermediğimden bana rü'yâ ve hayâl gibi göründü. Burhâneddîn Efendi kavm-i necîb-i 'Arab'dan olduğundan o kitâbın her bir Türkçesi yanında 'Arabçası da münderic bulunduğundan bahs etmekle ve söylenilen sözleri uydurmak da kâbil olamayacağından şaşdım kaldım. Kitâbı görmek istedim, yarın akşam getireceğini va'ad etdi. Ferdâsı gece erken Diyârbekr Kırâ'athânesi'ne gitdim, sâ'atlerce oturdum. Gelen giden yok. Gâh kitâbı Ma'ârif Nezâreti aldığına gâhîce de böyle bir kitâbın ihtimâli olmadığına hükm eder dururdum. En ziyâde korkduğum, Ma'ârif Nezâreti alırsa arasından ba'zı nâdânın yaprak koparması ihtimâlini de der-pîş ile te'essüfler ederdim. Herkes dağılmağa başladı, ben de gitmege hâzırlandım. Mevsim kış ve havâ soğuk idi. Bir de elinde büyük bir kitâb olduğu hâlde Burhân Efendi içeriye girmesin mi? Gelip karşımda oturdu, buyurunuz, bakınız, dedi. Bir de bakayım Türk lisânına, Türk eş'ârına, Türk durûb-ı emsâline, Türk illerinin kürevî harîtasına, Türk bayraklarının resmine, Türk kadîm yazısına dâ'ir Hulefâ-i 'Abbâsiyye zamânında yazılmış bir kitâb. Ve hattâ Amerika'nın keşfinden dört-beş yüz sene kadar evvel te'lîf olındığı halde Cebelika nâmıyla Amerika da mevcûd. Sevincimden 'âdeta çıldıracağım. Fakat aslâ temkînimi bozmuyorum. Bayağı bir kitâb mütâla'a ediyorum vaz'iyetinde bulunuyordum. Kitâba mümkün olduğu kadar göz gezdirdikten sonra Burhân Efendi'nin, "Nasıl Efendim, kitâbı beğendiniz mi? Kitâbçıların tahmîn etdikleri yirmi liraya verelim mi yoksa daha ziyâde değeri var mıdır?" su'âline cevâben "Yigirmi lira pek münâsib hemen veriniz." dedim. Kalkıp giderken, "Şâyed Ma'ârif Nezâreti almazsa sakın başka yere götürme, bana getir, ben sana ayrıca üç lira ikrâmiye de veririm." dedim. O güne kadar böyle bir sözü lisâna almamışdım. İşte o gün mecbûr oldum. Ondan üç gece sonraya kadar ne gecem gece ve ne de gündüzüm gündüz. Fakat bir şey' ile mütesellî olurdum ki, her gece Burhân Efendi kırâ'athâneye gelir, bugün Ma'ârif nâzırını yerinde bulamadıklarını haber verirdi. Dördüncü akşam Burhân Efendi kemâl-i hiddetle kırâ'athâneye geldi. Dedi ki: Bu gün Ma'ârif nâzırını yerinde gördüm, kitâba, kitâbçıların yigirmi lira kıymet koyduğundan bahs etdim ve Kütübhâne-i 'Umûmiye'den yazılan cevâbnâmeyi verdim. Cevâba kemâl-i 'izz ü vakârla ne söylese begenirsiniz? "Haydi haydi, yigirmi liraya ben bir kütübhâne dolusu kitâb alırım. Kitâbını götür de o fiyat ile nereye istersen sat." Ben de kemâl-i hiddetle kitâbı alıp dışarıya çıkdım. Hemân doğruca Beyoğlu'na gidecek Ma'ârif Nezâreti'ne, Frenklere kitâbın kaç kuruşa satıldığını gösterecekdim. Fakat sana olan va'adim hâtırıma geldi. Bugünlük gitmedim, sâhibi otuz lira istiyor. Eğer otuz lira verirsen yarın kitâbı sana getireyim, dedi. Zâhirî birtakım 'adem-i muvâfakatdan sonra yarın kitâb bize getirilirse uyuşulacağını ümîd ediyorum, dedim. Hâlbuki o sırada hânemdeki nakit mevcûd yigirmi liradan 'ibâret idi. Çemberlitaş'da bir Rûm sarrâf var idi. Her vakit alışveriş ederdim. Sabahleyin gitdim, on lira istedim. Bir ay sonra vermek için ma'âş cüzdanımı karşılık bırakayım, dedim. Ben zan ediyordum ki; cüzdanı bırakmağa ne hâcet. Bir iki lira güzeşte istemek şartıyla derhâl buyurun efendim, on lirayı verecek. Eline kalem alıp birşeyler hesâb etdi. Nihâyet iki ay sonra verilmek şartıyla istediğiniz şu on liraya beş lira güzeşte vereceksiniz, dedi. El-hâsıl

> her kime mürâca'at etdim ise on lira bulamadım. Me'yûsen hâneme 'avdet etdim. Biraz sonra kitâb ile berâber Burhân da geldi. Pek düşünüyor ve kitâba bakıyordum. Düşündüğüm o târîhe kadar hiç kimseye Cenâb-ı Hak, "Param yok!" derdirtmemiş iken, "Şimdilik param yokdur, on lira borcum kalsın." demeye utanıyordum. Haydi cesâret edip söyeleyeyim, ba'zı i'tizâr beyânıyla kabûl etmezse benim için daha müşkil bir belâ idi. Ben buralarını düşünmekte iken kapı çalındı. Bir de bakayım ki merhum Fâ'ik Reşâd Beg'dir. Hemân kapıya koşdum. Merhûm içeriye girince ilk sözüm, "Begefendi üzerinizde on lira var mıdır?" oldu. Üzerimde yok ama evimde vardır, ister isen gidip getireyim, dedi. Haydi durma, git getir ama çabuk gel, dedim. Bu telâşın sebebini sordu. Şimdi söyleyemem. Git de gel sonra anlarsın, cevâbını verdim. Yukarı çıkıp bir geniş nefesle, işte yigirmi lira, on lirası şimdi gelecek. Otuz liraya satdığına dâ'ir yaz 'ilm ü haberi, dedim. Burhân 'ilm ü haberi yazdı. Çok sürmeden Fâ'ik Reşâd Beg de on lira ile geldi. Burhân otuz lirayı alınca, "Efendim bu, kitâbın bedelidir ya bana va'ad etdiğiniz üç lira nerde?" demesin mi! Dedim ki: Ey Burhân, görüyorsun ki istikrâz sûretiyle ödedim. Beş param kalmadı. Her aylık aldığım vakitlerde gel, her ayda bir lira vermek sûretiyle öderim. Râzı oldu ve öylece ödedim.[1]

Ali Emîrî'nin otuz üç reşat altını ödeyerek satın aldığı bu kitaba önce Maârif Nezâreti üç yüz altın teklif etmiş, daha sonra Macar İlimler Akademisi on bin altın teklif etmiş ancak bunu da kabul etmemiş, milletin menfaatini şahsi menfaatlerinin çok üstünde tutmuştur. Rifat Bilge, Ali Emîrî'ye yapılan para teklifine karşılık kendisinin şu cevabı verdiğini ifade etmiştir:

> Lûtfunuza, kadirşinaslığınıza teşekkür ederim. Çünkü vatanî, millî bir ufacık hizmet mukabilinde para almış olacağım. Bu ise vicdanıma ağır gelen bir şeydir. Siz parayı yardıma muhtaç olan birkaç namuslu aileye dağıtırsınız. Bu sadakanın adı da *Dîvânu Lügati't-Türk sadakası* olsun.[2]

Dîvânu Lügâti't-Türk'ün basım aşamasında da Ali Emîrî aynı alicenaplığı göstermiş ve Adliye nazırı İbrâhim Paşa kendisine yüz lira ikramiye verileceğini ifade edince cevabı sert olmuştur: "Ben simsâr degilim, dellâl degilim. Vatan nâmına bir kitâb istenilmiş, vermişim. Buna mukâbil para vermenin ne lüzûmu var. İstemem."[3] Bunun üzerine o sıra Mâliye nazırı vekilliği yapan Talat Paşa, Ali Emîrî'nin akrabalarından olan Basri Bey aracılığıyla kendisine, "Emîrî Efendi gâliba yüz lirayı az görüyor, üç yüz lira verilmesini emretdim. Kendisine söyle, gidip Ma'ârif'den parayı alsın." [4] şeklinde bir haber göndermesi üzerine Ali Emîrî'nin cevabı yine aynı şekilde olmuştur:

---

1 Ali Emîrî, "Millet Kütübhânesi Ne Sûretle Teşkîl Etdi?", s. 56-57.
2 Rifat Bilge, "*Dîvânu Lügati't-Türk* ve Emîrî Efendi", *Türk Kültürü*, yıl: 8, sy. 88, s. 262.
3 Ali Emîrî, "Millet Kütübhânesi Ne Sûretle Teşkîl Etdi?", s. 56.
4 Ali Emîrî, "Millet Kütübhânesi Ne Sûretle Teşkîl Etdi?", s. 56-57.

> Üç yüz lira degil bin lira olsa yine kabûl etmem. Dokuz yüz seneden beri eslâfımız tarafından kemâl-i i'tinâ ile muhâfaza edilerek bana vâsıl olan bir yegâne nüshanın tab' ve ta'dîdiyle pençe-i ziyâ'dan kurtulmuş olması bana mükâfât-ı kâfîdir.

Böylece Ali Emîrî bir taraftan vatansever bir Osmanlı evladı olduğunu gösterirken diğer taraftan ise kendisi hakkında "verilen parayı beğenmiyor" gibi yapılan dedikodulara cevap vermiştir.

E. ESERLERİ

Vefatından hemen sonra başlayarak Ali Emîrî'nin hayatı ve eserleri muhtelif çalışmalara konu edilmiş ve bu bağlamda hatırı sayılır bir külliyat oluşmuştur. Ancak sahaya önemli katkılar yapan bu çalışmaların birçoğunda Ali Emîrî'nin eserlerine dair sınırlı kaynaklardan hareket edilip birinci dereceden kaynaklara yeterince başvurulmadığı; dolayısıyla da onun eserlerinin tam olarak tespit edilemediği, yer yer de eserleri hakkında verilen bilgilerin hatalı olduğu görülmektedir. Hakan T. Karateke'nin *İşkodra Şairleri ve Ali Emîrî'nin Diğer Eserleri* başlıklı çalışması bunun istisnası olup bahsi geçen eserin Ali Emîrî'nin eserleri hakkında en güvenilir kaynak olduğunu düşünüyoruz. Biz bu çalışmada Karateke başta olmak üzere Ali Emîrî'nin eserleri hakkında şu ana kadar yazılanları dikkatle inceledikten sonra çıkardığı dergileri bu açıdan dikkatlice okuyup kendi kütüphanesinde araştırmalar yaptık. Böylece onun tüm eserleri ve projelerini elden geldiğince eksiksiz olarak tanıtmaya çalıştık.

Ali Emîrî'nin eserlerine genel olarak bir göz atıldığında şu ortak özelliklerden bahsedilebilir:

1. Ali Emîrî'nin tam ve son hâli elimize ulaşmış bazı müstakil eserlerinin yanında uzun süreli projeler hâlinde tasarlanan bazı eserleri de mevcuttur. Genellikle akim kalan bu projelerin kimi ürünleri neşredilmişken kimi ürünleri de günümüze ulaşmıştır. Hakkında bilgi verip tanıttığı hâlde bazı projelerinden ise hiçbir ürün tespit edilememiştir.
2. Ali Emîrî daha çocuk yaşından itibaren topladığı malzemeden farklı eserler üretmeyi amaçladığından yer yer tekrarlara düşmekten kendini kurtaramamıştır. Bu anlamda müstakil olarak neşrettiği kimi makalelerini daha sonradan kitaplarının arasına yerleştirebildiği görülebilmektedir. *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi* ile *Mir'âtü'l-Fevâ'id* adlı eserlerinde onun daha evvel müstakil olarak neşrettiği makaleleri bulmak mümkündür.

3. O, özellikle şehir kültürü ve biyografi konusunda[1] çalışkan bir araştırmacı olup bu sahadaki araştırmalarını uzun yıllara yayılan büyük projeler olarak tasarlamasına karşın bu araştırmaların ancak bir kısmını neşredebilmiştir. Bu itibarla onun biyografi sahasında kaleme aldığı eserleri önemli oranda belge niteliğindeki eserler olup ölmek üzere olan maddi ve manevi kültür değerlerinin korunması noktasında çok önemli çalışmalardır.
4. Aşağıdaki bölümde, eserleri arasında saydığımız neşir çalışmaları da dikkat çekmektedir. Neşir çalışmalarının önemini oldukça erken bir dönemde çok iyi anlamış biri olarak Ali Emîrî, her ne kadar fikrî olarak farklı bir çizgide bulunsa da dönemin baskın ideolojisine uygun olarak daha ziyade "Türklük" açısından değer verdiği bazı eserleri neşrettiği gibi neşredilmesi gereken eserler konusunda da kafa yormuş ve bu noktada bazı listeler çıkarmıştır.

1. Telif/Tercüme Eserleri

a. Osmanlı Hanedanı Üyelerine Dair Eserleri

i. Cevâhirü'l-Mülûk

Emîrî Efendi'nin hanedan mensuplarının şiirlerine eklemeler yapmak suretiyle oluşturduğu ve birincisi mukaddime olan iki ayrı cilt olarak bastırdığı eseridir. Eserin 1319/1901 yılında tabedilen 60 sayfa tutarındaki uzun mukaddime cildi, sultan şairler/şair sultanlar konusuyla ilgili olarak yazılmış bir inceleme ve değerlendirme mahiyetindedir. Emîrî, eserin bu cildinin basılmasını sağlayan II. Abdülhamid'in övgüsünü manzum ve mensur olarak yaptıktan sonra, muhtelif başlıklar altında, Osmanlı hanedanı ve padişahları, özellikle de bu padişahların şiirleri hakkında birtakım değerlendirmelerde bulunur. Öncelikle hanedana dair değerlendirmeler yapan yazar; Abbâsîlerin Irak'taki hâkimiyetlerinin sona erdiği tarih olan 656/1258 yılının Osmanlı hanedanının kurucusu olan Osman Gazi'nin doğum yılına denk gelmesi, bunda gizli olan manevi müjde ile Osmanlı padişahlarının önceki İslam devletlerinin sultanlarından daha faziletli olduklarına dair birtakım açıklamalar yaptıktan sonra, eserinin ortaya çıkış serüvenini uzunca hikâye eder.

1 Ali Emîrî'nin biyografi geleneğindeki yerine dair kısa bir değerlendirme için bk. Mustafa İsen, "Türk Biyografi Geleneğinde Ali Emîrî'nin Yeri", *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi'ye Armağan),* (yayına hazırlayan: Günay Kut-Bedri Mermutlu), Aralık 2016, s. 155-62.

Bu bölümde yazdıklarına bakılırsa; Emîrî Efendi Osmanlı padişahlarının sitayişi hakkında bir şeyler yazmayı düşünüp dururken, 1308/1890-91 yılında Kırşehir Sancağı muhasebeciliği görevinde bulunduğu sırada eline Yavuz Sultan Selim Han'ın, *Beni bir gözleri âhûya zebûn itdi felek* mısraı geçer ve bunu çok beğendiği için bu mısraya bir tahmis yazar. Bu tahmis *Ankara Vilâyeti* gazetesinde neşredildikten sonra yazar gerek vilâyetin içinden gerekse de dışından takdiri havi birçok mektup alır. İşte bu ilk başarılı denemesinden sonra yazar, "Selâtîn-i mu'azzama-i 'Osmâniyenin âsâr-ı şâhânelerini cem' ve tertîb ve tahmîs ve tebvîb etmeğe karâr verdim." (s. 20) der.

Emîrî, henüz yedi sekiz yaşlarından itibaren Osmanlı padişahlarına ait eserleri ayrı bir mecmuaya kaydettiği için; gereken yerlere haber göndermek suretiyle birkaç kitabın kendisine ulaştığını bir taraftan da elinde mevcut bulunan şiirlere tahmis ve terkibler yazmaya başladığını söyler. Bu işe giriştiği yıllarda, hanedan mensuplarına ait şiirlerin ancak 50-60 parçadan oluştuğunu söyleyen Emîrî Efendi, bir tesadüf neticesi olarak Kırşehir'in Keskin kazasının bir köyündeki bir adamdan satın aldığı bir kitapta, Osmanlı padişahlarının birçok şiiri ile bunlara yazılan nazireleri tespit ettiğini ve eldeki yeni malzemeyle birlikte, taslak hâlinde olan kitabının gittikçe büyüyerek birkaç yüz sayfayı aştığını ifade eder. Kitabının son hâlini padişaha takdim eden Emîrî, rütbe ve nişan ile taltif edilir.

Emîrî özellikle Erzurum'da bulduğu ve içinde Fatih, II. Bayezid, Yavuz Selim ve Kanûnî'ye ait Türkçe ve Farsça şiirlerin bulunduğu bir mecmuayı uzunca tavsif eder.

Hanedan üyelerine ait şiirleri toplama ve bunu bir kitap hâline getirme sürecini bu şekilde anlattıktan sonra; Osmanlı padişahlarının şiir yazmadaki kabiliyetleri, sadece Türkçe değil Arapça ve Farsça olarak da şiir yazabilmeleri, tarih manzumeleri yazmadaki maharetleri gibi konular hakkında bol bol örnekler vermek suretiyle açıklamalar yapar. Daha sonra Osmanlı padişahlarının hamilik özellikleri hakkında bilgi veren Emîrî, Osmanlı padişahlarının yaptıkları teşviklerle Türk edebiyatının terakki bulmasında önemli rol oynadıklarını anlatmaya çalışır.

Tüm bu değerlendirmelerden sonra Emîrî Efendi, "İşbu eser pâdişâhân-ı Âl-i 'Osmân hazerâtının âsâr-ı celîlü'l-iştihâr-ı şâhânelerini mutazammın bulunduğu için *Cevâhirü'l-Mülûk* nâmıyla tevsîm olundı." (s. 52) diyerek, şiirlerini tazmin ettiği padişahların isimlerini kaydeder.

Eserin 1330/1911-12 yılında neşredilen ikinci cildinde de kaynağını Osmanlı padişahlarının şiirlerinin oluşturduğu tahmis, tesdis, terkib ve tercî biçimlerindeki musammat nazım biçimleriyle yazılan şiirler bulunmaktadır. Eser, Diyarbakır Valiliği tarafından Latin harfleriyle de neşredilmiştir.[1]

Bir bütün hâline getirilip bastırılan *Cevâhirü'l-Mülûk* kitabının müsveddeleri, Millet Kütüphanesi'nde farklı yazmalar hâlinde bulunmaktadır. Bir karışıklığa sebebiyet vermemesi için bunları tanıtmakta fayda vardır.

Neşredilmiş hâliyle *Cevâhirü'l-Mülûk*'de ilk altı Osmanlı padişahının birkaç şiiri tahmis ya da tesdis edildikten sonra, 28-89 sayfaları arasında "Ebü'l-feth Sultân Mehmed Hân-ı Sânî Hazretlerinin Dîvân-ı Şâhânelerinin Tahmîsi" başlığıyla Avnî mahlaslı Fatih Sultan Mehmed'in yine Millet Kütüphanesi AE Manzum 350 numarada kayıtlı bulunan *Dîvân*'ındaki şiirlerine yazılan tahmis ve tesdislere yer verilmiştir. Bu bölümdeki tahmis ve tesdisler, Ali Emîrî'nin kendi el yazısıyla Millet Kütüphanesi AE Manzum 530 numarada, 48b-107a yaprakları arasında kaydedilmiştir.[2] 107 yapraktan oluşan bu yazmanın başında Ali Emîrî'nin "'Arz-ı Şükrân" (1b-5a) ve "Ebü'l-feth Sultân Mehmed Hân Hazretlerinin Dîvân-ı Şâhâneleri Hakkında Birkaç Söz"[3] başlıklı *Fâtih Dîvânı*'na dair tanıtıcı bilgileri havi (5b-25b) iki yazı bulunmaktadır. Yazmanın 26b-47a yaprakları arasına ise Fatih'in divançesi kaydedilmiştir. AE Manzum 531'de de *Avnî Dîvânı*'ndaki şiirlere yazılan tahmis ve tesdislerinin Ali Emîrî'nin eliyle çoğaltılan bir nüshası mevcuttur.

Cevâhirü'l-Mülûk'ün 90-183 sayfaları arasında da Adlî mahlaslı II. Bayezid'in divanında yer alan şiirlere yazılan tahmis ve tesdisler bulunmaktadır. Bunların yazma hâli de yine Millet Kütüphanesi'ndeki birkaç nüshada yer almaktadır. Ali Emîrî tarafından istinsah edilen AE Manzum 227 numaralı nüs-

1 Ali Emiri, *Cevâhirü'l-Mülûk* (haz. İdris Kadıoğlu, Halil Çeçen, Ramazan Sarıçiçek), Diyarbakır Valiliği, Diyarbakır 2013.

2 Neşredilen *Cevâhirü'l-Mülûk*'de de şiir sayısı aynı olarak yer alan bu bölüm Ülkü Akçay tarafından yüksek lisans çalışmasına konu edilmiştir. Akçay, çalışmasında Ali Emîrî'nin tahmis ve tesdislerini oluştururken bu nüshayı esas almış AE Manzum 531'deki nüsha ile *Cevâhirü'l-Mülûk*'deki farkları da kaydetmiştir. Bk. Ülkü Akçay, "Fatih Sultan Mehmed'in Eş'ârının Tahmîsât u Tesdîsâtı (Tahmîsât u Tesdîsât-ı Ali Emîrî)", Boğaziçi Üniversitesi, SBE, İstanbul 2013, (Basılmamış YLT). Ülkü Akçay, Ali Emîrî'nin *Cevâhirü'l-Mülûk*'deki tahmislerini değerlendirdiği bir yazı da kaleme almıştır. Bk. Ülkü Akçay, "Ali Emîrî'nin Hükümdar Şiirlerine Yazdığı Tahmisler Üzerine Bir İnceleme", *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi'ye Armağan),* (yayına hazırlayan: Günay Kut-Bedri Mermutlu), Aralık 2016, s. 1-16.

3 Yazmanın başında bulunan bu yazılar, yapılan yüksek lisans çalışmasında değerlendirmeye alınmamıştır; halbuki biz bu yazıların tahmis ve tesdis çalışmalarının bir parçası olduğunu düşünüyoruz.

ha bunlardan biridir. Bu nüshanın 1b-36a yapraklarında II. Bayezid'in Türkçe *Dîvân*'ı, 37b-39a arasında da Farsça birkaç şiirine yer verilmiştir. 40b-135a arasında Ali Emîrî'nin Adlî'nin Türkçe şiirlerine yazdığı 130 tahmis ve 9 tesdis yer alır. Bunların tamamı *Cevâhirü'l-Mülûk*'te söz konusu sayfalar arasında bulunmaktadır. Ancak 135b-141a arasında aynı padişahın Farsça şiirlerine yazılan 3 tahmis ve 4 tesdis ise *Cevâhirü'l-Mülûk*'de bulunmamaktadır. Ali Emîrî'nin Farsçaya vukufiyetini de göstermesi bakımından önemli olan bu şiirlerin yine Ali Emîrî ile ilgili çalışmalarda gözden kaçtığı görülmektedir.[1] Ali Emîrî'nin Adlî'nin şiirlerine yazdığı tahmis ve tesdislerin yine Ali Emîrî'nin el yazısıyla kaydedildiği bir diğer nüsha da AE Manzum 276 numaralı nüshadır. Emîrî bu nüshada, II. Bayezid *Dîvân*'ının matbu baskısının sonuna Türkçe şiirlere yazdığı tahmis ve tesdisleri bir forma hâlinde yapıştırmıştır. Adlî'nin şiirlerinin bulunduğu matbu kısımda da, sayfa kenarlarına yine birkaç şiir eklenmiştir. AE Manzum 528 nüshası da yukarıdaki nüshayla aynı yapıda düzenlenmiş olarak Adlî'nin Türkçe şiirlerine yazılan tahmis ve tesdisleri ihtiva etmektedir.

Sultan Selîm-i Evvel'in şiirlerine yazılan tahmis ve tesdisler ise *Cevâhirü'l-Mülûk*'ün 184-208 sayfaları arasında yer alırken, 209-224 sayfaları arasında da Muhibbî mahlasıyla şiirler yazan Kanûnî Sultan Süleyman'ın şiirlerine yazılan tahmis ve tesdisler bulunmaktadır. Yaptığımız taramalarda, bu bölümlerin müsveddelerine ulaşılamamıştır.

Cevâhirü'l-Mülûk de Ali Emîrî'nin diğer birçok eseri gibi tasarlandığı şekilde sonlandırılamamış bir eserdir. O, şiir yazan tüm Osmanlı padişahlarının şiirlerini bir araya getirip düzenledikten sonra bunlara tahmis ve tesdisler yazmayı tasarlamıştır. *OTEM*'de bu konuda şu bilgileri vermektedir:

> Selâtîn-i 'Osmâniyye'nin âsârının tahmîsâtını hâvî olan *Cevâhirü'l-Mülûk*'ü basdırmağa başladım. *Cevâhirü'l-Mülûk* pâdişâhânın ve şehzâdegânın âsâr-ı belîğânelerinin tahmîsâtını hâvî olmak üzere otuz bin beyitden mütecâvizdir. On üç formada Kanûnî Sultân Süleymân hazretlerinin âsârına vâsıl oldum. Birinci cildini, yirmi altı formaya on dört veyâ on beş bin beyte iblâğ sûretiyle ikmâl edecekdim. Bu meyânda Yavuz Sultân Selîm'e mahsûs Türkî eş'ârı birkaç yüz nüsha fazla basdırarak daha ol vakit mevki'-i intişâra koydum.[2]

1 Ali Emîrî'nin II. Bayezid'in (Adlî) Farsça şiirlerine yazdığı bu tahmis ve tesdisler müstakil bir çalışmayı hak etmektedir.

2 Ali Emîrî, "Mecmû'a: Mahrûkîzâde Ca'fer'in Mektubuna Cevap", *OTEM*, sy. 27, 1336/1918, s. 713.

Ali Emîrî bu satırların devamında, savaşın başlamasıyla birlikte toplumun içine sürüklendiği zor şartlar ve pahalılık neticesinde bu projesini akim bırakmak zorunda kaldığını ifade etmektedir.

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere, Ali Emîrî *Cevâhirü'l-Mülûk*'de sadece padişahların değil Osmanlı hanedanına mensup bazı şehzadelerin de şiirlerine tahmis ve tesdis yazmak istediğini söylemiştir. Onun kütüphanesinde bu noktada yaptığımız araştırmalar sonucunda, AE Manzum 755 numarada Ali Emîrî'nin dest-i hattıyla yazılmış bir yazma ile karşılaşılmaktadır. Bu yazmada Şehzade Cem başta olmak üzere, Kanûnî'nin oğulları Şehzade Mustafa ve Bayezid gibi birkaç şehzadenin şiirlerine tahmisler yazıldığı görülmektedir.

ii. Levâmi'u'l-Hamîdiyye

Emîrî Efendi'nin Osmanlı hanedanına duyduğu sevginin tam bir tezahürü olarak addedilebilecek bir diğer eseri de *Levâmi'u'l-Hamîdiyye*'dir. 1312/1894-95 yılında İstanbul'da Âlem Matbaası'nda basılan bu eserin jenerik sayfasında Emîrî Efendi kendisini "Kırşehri Sancağı Muhâsebecisi Diyârbekirli Ali Emîrî Efendi" diye arz eder.

Uzunca bir fihristten sonra başlayan bu eserde; geleneğe bağlı kalınarak öncelikle manzum birer münacat ve naata yer verilmiş, ardından da mensur olarak eserin yazılış sebebi uzunca anlatılmıştır. Bu bölümde hayli mübalağalı ifadelerle Osmanlı Devleti'nin sultanlarını, hasseten II. Abdülhamid'i muhtelif veçheleriyle övgüye boğan Emîrî; söylediklerini âdeta delillendirmek gayesiyle asr-ı evvel (başlangıç), mebde-i evâsıt (ortaların başı) ve asr-ı hâzırdan (içinde bulunulan asır) birer padişahı, Osman Gazi, III. Mehmed ve II. Abdülhamid'i seçip onların İslam dini ve Hz. Peygamber'e gösterdikleri riayet, hürmet ve muhabbeti gösteren bazı âdetlerine yer verir. II. Abdülhamid'in meziyetlerinin saymakla bitmeyeceğini söyleyen Ali Emîrî, onun hizmetlerine karşı kalben ve lisanen dualar ettiği gibi bu dualarına fiilî bir şahit olmak üzere *Levâmi'u'l-Hamîdiyye*'yi kaleme aldığını ifade eder:

Ali Emîrî, eserinin içeriğini de yirminci sayfadan itibaren açıklar. Âkif Paşa'nın (1787-1845) II. Abdülhamid'in doğumu üzerine kaleme aldığı tarih manzumesini eserinin başına aldığını söyleyen şair, bu şiirin altına padişahın cülusu üzerine kaleme aldığı 11 parça tarih manzumesini koyduğunu; bu şiirlerden sonra da padişahın tahtta olduğu 17 senenin her bir senesi için başka

kasidelerle birlikte "tebrîk-i sâl" (yeni yıl tebriği) tarihlerine yer verdiğini ifade eder.

Emîrî Efendi, öncelikle Âkif Paşa'nın II. Abdülhamid'in doğumu hakkındaki tarih manzumesine yer verdikten sonra, kendisinin padişahın cülusu için yazdığı 11 tarihe yer verir ki bunların dokuzu kaside, ikisi de kıta nazım biçimi ile yazılmıştır. Bundan sonra gelen tarihler ise yıl tebrikleridir. 1294-1310 (1877-78/1892-93) yılları arasındaki her bir yıl için (17 yıl) genellikle 3 veya 4 kıta yazılmışken, 1302 (1884-85) tarihi için 7 kıta ve 1 kaside; 1304 (1886-87) tarihi için de 4 kıta, 1 kaside yazılmıştır. "Tebrîknâme"ler için yazılan bu manzumelerin sayısı 61'dir. "Hâtime ve 'Arz-ı Teşekkür" başlıklı bir kaside ile sona eren eserin tamamlanış tarihi 1310/1892-93 olarak verilmiştir. Eserin çeviriyazı metni Hasan Doğan tarafından hazırlanıp neşredilmiştir.[1]

b. Biyografik Eserleri

Ali Emîrî, XIX. yüzyılın sonunda; içerik, dil ve anlatım açısından klasik biyografi geleneği ile modern biyografi geleneği arasında yer alan birçok çalışma yapmıştır. Onun biyografik çalışmalarını, henüz çocuk yaşta iken Doğu'nun kadim ilim ve kültür geleneğine dair işittiği rivayetleri delillendirmek dürtüsü başlatmış ve şekillendirmiştir. Farklı konularda birçok hacimli proje tasarlamış olan Ali Emîrî'nin seneler boyu devam eden araştırmalarına dayanan bu biyografik çalışmaları da büyük projeler şeklinde tasarlanmıştır.

i. Mir'âtü'l-Fevâ'id fî Terâcimi Meşâhîr-i Âmid

Ali Emîrî'nin biyografi sahasında en hacimli projesi olan bu eser, bizzat kendisinin ifadesiyle 6 cilt ve 1500 sayfa olarak tasarlanmıştır. Elimizde ise bu eserden sadece iki küçük cilt bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, eserin yazılış sebebi ve sürecinin uzunca hikâye edildiği, ayrıca yazarının hayatı, şahsiyeti ve dünya görüşü hakkında çok önemli ipuçları barındıran bir mukaddimedir. Nispeten daha hacimli olan ikinci cilt ise sadece elif harfindeki Diyarbakırlı meşhurların tercümeihâllerine yer verilen kısımdır.

---

1 Ali Emirî, *Levâmi'u'l-Hamîdiyye* (haz. Hasan Doğan), Buhara Yayınları, Diyarbakır 2017. Eserden istifadeyi zorlaştıran birçok okuma hatasını ihtiva eden bu neşrin gözden geçirilmesinde fayda vardır. *Levâmi'u'l-Hamîdiyye*'ye dair bir değerlendirme için ayrıca bk. Ülkü Akçay, "Ali Emîrî Efendi'nin Hânedan Sevgisi ve II. Abdülhamid'e Yazdığı *Levâmi'ü'l-Hamîdiyye* Adlı Eseri", *V. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi 2014 TUDOK 2014, 23-24 Haziran 2014: Bildiriler* (ed. Bahtiyar Aslan, haz. A. Dinçel Öte), İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul 2014, s. 405-412; Ülkü Akçay, "Ali Emîrî Efendi'nin Hânedan Sevgisi ve II. Abdülhamid'e Yazdığı *Levâmi'ü'l-Hamîdiyye* Adlı Eseri", *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 1, sy. 1, 2014, s. 11-18.

Ali Emîrî'nin neredeyse tüm eserleri ve yazılarında yankısını bulan, doğup büyüdüğü yere duyduğu samimi muhabbetinin bir ürünü olarak da değerlendirilebilecek bu eserin projesi, meraklı bir çocuğun dedesine ait bir şiiri okurken Diyarbakırlı başka bir şair ismiyle karşılaşması ve bunun kim olduğunu merak etmesi üzerine başlamıştır. Basit bir araştırma neticesinde, kendisini oldukça şaşırtan zengin bir şair, âlim ve sanatkâr kadrosuyla karşılaşan Ali Emîrî, konuyla ilgili bir eser yazılmadığını, böylece bahsi geçen isimlerin ancak sözlü gelenekte yaşadıklarını esefle gördükten sonra Diyarbakır'de yetişmiş şair ve ediplere dair bir tezkire yazmaya karar verir. Ancak böyle bir işin altından kalkmanın çok zor olduğunu tahmin eden Ali Emîrî, projesini başta dayısı Hâfız Mehmed Şâbân Kâmî Efendi olmak üzere yakınlarına anlatıp hepsinden bu konuda muvafakatlarını aldığı gibi kendisine yardım edecekleri konusunda onlardan söz de alır. Ancak işe girişip de belirlenen isimlere dair veri toplamak istediğinde ne kadar zor bir işle karşı karşıya olduğunu anlar ama vazgeçmek de içinden gelmez. Öncelikle Diyarbakırlı meşhurlara dair geçmiş biyografik kaynaklardaki bilgileri derlemekle işe başlar. Bunun için dayısı Şâbân Kâmî Efendi ile hamisi Said Paşa'nın kitapları arasında bulduğu biyografik eserler işine çok yaramış ancak bu kitaplıklarda erişemediği kimi tercümeihâlleri de İstanbul'dan getirtmiştir. Bu eserleri okuyup malzeme derlemeye başladığında da, tezkirecilerin kullandığı müphem ifadelerden dolayı Diyarbakırlı şairleri belirlemede çok zorluk çektiğini ifade eden yazar, başka kaynaklar arayışına girip şehrin mezarlıkları, tarihî binaları ve kitabelerinde projesine dair veriler toplamaya başlar. Bir sene kadar süren bu zorlu araştırmalar sonunda önemli veriler toplasa da bunların çok yetersiz olduğunu, Diyarbakırlı daha birçok şair ve âlim bulunduğunu ifade eden Ali Emîrî, eserinde önemli mimari eserleri, revaçta olan sanatları ve kütüphaneleri gibi Diyarbakır şehrinin kültür tarihine dair kısa bilgiler vermeyi de ihmal etmez.

Ali Emîrî'nin 1293/1877 yılında başlayıp[1] 1296/1878-79'da sona erdirdiğini[2] kaydettiği bu eseri, 2014 yılında geniş mukaddimesiyle birlikte iki cilt hâlinde çeviriyazı ve tıpkıbasım şeklinde neşredilmiştir.[3]

1 "Mukaddime" bölümü, s. 83.

2 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid,* s. 2, 70.

3 Bk. Ali Emîrî, *Mir'âtü'l-Fevâ'id fî Terâcimi Meşâhîri Âmid: Diyarbakır Ulema ve Eşrafı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, (yayına hazırlayanlar: Günay Kut, Mesud Öğmen, Abdullah Demir), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul 2014.

ii. Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid

Ali Emîrî'nin üç cilt olarak tertip edip tamamladığını söylediği; ancak elimizde sadece zâ harfine kadar olan bölümü ihtiva eden birinci cildi bulunan bu eser, *Mir'âtü'l-Fevâ'id*'de yer alan şair tercümeihâllerinin özetlenmiş hâlidir. 1327/1911 yılında Matbaa-i Âmidî'de basılan eserin başına konulan "İfâde-i Mahsûsa" bölümünde Ali Emîrî, *Mir'âtü'l-Fevâ'id*'in mukaddimesinde uzun uzun anlattığı "Sebeb-i Te'lîf"i özetlemiştir. "Mukaddime" başlıklı bir sayfalık bölümde de eserini neden özetlediğini izah eden Emîrî, şairler arası edebî ilişkileri ortaya koymak için nazireleri kaydetmeye özel bir önem gösterdiğini ifade eder. Eser üzerinde tanıtıcı birkaç makale yazılmış olup metni İdris Kadıoğlu tarafından hazırlanmıştır.[1]

iii. Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid

Ali Emîrî'nin yazma hâlinde[2] günümüze ulaşmış bulunan bu eseri, 1293/1877 yılında sonlandırılmış olup *Tezkire-i Şuârâ-yı Âmid* ve *Mir'âtü'l-Fevâ'id fî Ahvâli Üdebâ ve Fuzalâ ve Meşâhîr-i Âmid* isimli hacimli eserlerinin kısa bir özeti mahiyetindedir. Eserin başına konulan mukaddime bölümünde, böyle bir özet yapmayı eserden hızlıca istifade etme imkânını sağlamaya bağlamaktadır. Bu sayede Diyarbakırlı şairler hakkında ayrıntılı değil de kısaca bilgiler almak isteyenler ya da uzun metinleri okuma fırsatları olmayan meraklılar için bir başvuru kitabı olacaktır. Ali Emîrî'nin bu eseri başı sonu tam bir eser olmakla birlikte, eserde kimi madde başlarının altının boş bırakıldığı görülmektedir. Eserin tenkitli metnini Hasan Yılmaztürk yüksek lisans tezi olarak çalışmıştır. Daha sonra ise Galip Güner ve Nurhan Güner eseri yayına hazırlayıp kitap olarak basmışlardır.[3]

---

1 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid* (Haz. İdris Kadıoğlu), Son Çağ Yayınları, Ankara 2014. Bu neşir 2018 yılında Kültür Bakanlığı'nın e-kitap yayınları arasında da neşredilmiştir. Bk. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58689,ali-emiri-efendi--tezkire-i-suara-yi-amidpdf.pdf?0 Eser hakkındaki tanıtım ve değerlendirmeler hakkında şu çalışmalara bakılabilir:
Mehmet Arslan, "Ali Emirî ve *Tezkire-i Şu'arâ-i Âmid*", *Yedi İklim,* c. 4, sy. 35, 1993, s. 70-7; Seher Erdoğan Çeltik, "Ali Emirî'nin Biyografi Çalışmaları ve *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*", *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyum Bildirileri*, *Nevşehir, 6-8 Mayıs 2010* (ed. Filiz Kılıç), AKM, Ankara 2010, s. 259-66; Abdurrahman Adak, *Ali Emiri'nin Gözüyle Diyarbakırlı Şairler,* Kent Işıkları, İstanbul 2012; Mustafa Durmuş, "Ali Emîrî'nin *Tezkire-i Şu'ara-yı Âmid* Adlı Eserinin Üslup Özellikleri ve Klasik Tezkire Geleneği İçerisindeki Yeri", *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Diyarbakır*, c. III, Diyarbakır 2008, s. 867, 880.

2 Millet Ktp. AE Tarih 781/1 ve İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 3914 numarada olmak üzere iki nüshası bulunmaktadır.

3 Bk. Hasan Yılmaztürk, "Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid'in Tenkitli Metni", Fatih Üniversitesi, SBE, İstanbul 1999, (Yayımlanmamış YLT); Ali Emîrî, *Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid (*haz. Galip Güner, Nurhan Güner), Ankara 2003.

iv. İşkodra Vilâyeti Osmanlı Şairleri

Ali Emîrî'nin tam hâli elimizde bulunmayan bu eseri, onun bölgesel içerikteki biyografik çalışmalarından bir diğeridir. Emîrî 1314/1896 yılında Yanya ve İşkodra vilâyetleri "Umûr-ı Mâliyye Müfettişliği" ile görevlendirildiğinde, bir tesadüf eseri olarak İşkodra'da zengin bir Türk edebiyatının varlığından haberdar olur. Kendisini oldukça şaşırtan bu haberi alır almaz harekete geçip bölge halkının verdiği sözlü bilgiler ile istifadesine sunduğu kitaplardan yararlanarak üç ay gibi çok kısa bir sürede İşkodra'da yetişmiş olan şairlerin tercümeihâllerini konu eden bir eser için malzemesini toplar. Bu malzemeyi bir kitap hâline getirip düzenlediği bilinmiyorsa da 1919 yılında, günlük *İkdam* gazetesinde tefrika hâlinde neşrettiği parçaları günümüze ulaşabilmiştir. 29 tefrikadan oluşan eldeki bu kısmın eserin tamamından ibaret olmadığı anlaşılmaktadır. İşkodra ve çevresinin edebî, tarihî ve sosyal yapısı açısından değerlendirildiği bu eser, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ndeki kültürel bakiyesini küçük parçalar hâlinde de olsa göstermesi açısından önemlidir. Eser Hakan T. Karateke tarafından neşredilmiştir.[1]

v. İlmiyye Salnâmesi'ndeki Tercümeihâller

Meşîhat-i İslâmiyye Kurumu 1334/1916 yılında birkaç ismin katkılarıyla *İlmiyye Salnâmesi* neşretmiştir. Ali Emîrî de bu salnâmeye önemli oranda katkı veren isimler arasında olmasına ve bunu çıkardığı dergilerde birkaç kez zikretmesine karşın kendisinden bahseden çalışmalarda maalesef onun bu çalışması görülememiştir. Emîrî bu salnâmede öncelikle, "Meşîhat-i İslâmiyye Târîhçesi" başlıklı bir bölüm yazmış olup bu bölümde şeyhülislâmlık müessesesinin kısa bir tarihini vermeye çalışmıştır. Onun bu eserdeki önemli bir katkısı da "'Osmânlı Şeyhülislâmlarının Terâcim-i Ahvâli" başlıklı bölüm için hazırladığı tercümeihâllerdir. Kitabın 596-641. sayfaları arasında yer alan bu tercümeihâllerin başladığı bölümde şöyle bir dipnot verilmiştir:

1 Hakan T. Karateke, *İşkodra Şairleri ve Ali Emîrî'nin Diğer Eserleri*, Enderun, İstanbul 1995. Bu eserin ayrıntılı bir incelemesi, klasik ve modern biyografi geleneği açısından karşılaştırılması ve tefrika olarak neşredilip kitap hâline gelmesi süreci için bk. Gülşah Taşkın, "Geleneğin İzinde-Modernin Kıyısında, Parçadan Bütüne 'Melez' Bir Tezkire Örneği: *İşkodra Vilâyeti Osmanlı Şa'irleri*", *Journal of Turkish Studies (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi'ye Armağan)*, c. 46, Department of Near Eastern Languages and Civilizations: Harvard University, 2016, s. 381-402.

> Terâcim-i ahvâlin Şeyhülislâm Refîk Efendi merhûmdan i'tibâren olan kısmı *Devhatü'l-Meşâyih*'e 1273 târîhinden 1333 târîhine kadar zeyl yazmış olan fâzıl-ı muhterem 'Alî Emîrî Efendi hazretleri tarafından tahrîr ve ihdâ edilmiştir.[1]

Verilen bu bilgi doğruysa, Ali Emîrî'nin şeyhülislâmların tercümeihâllerine dair bir projesinin de olduğunu göstermektedir ancak böyle müstakil bir eserle karşılaşılmadığı gibi Emîrî de böyle bir eserinden bahsetmemektedir.

Ali Emîrî *İlmiyye Salnâmesi*'nde; el-Hâc Refik Efendi, Hasan Fehmî Efendi, Mîr Ahmed Muhtar Efendi, el-Hâc Ahmed Muhtar Efendi, İmâm-ı Sultânî Hâfız Hasan Hayrullah Efendi, el-Hâc Kara Halil Efendi, Uryânîzâde Ahmed Es'ad Efendi, el-Hâc Ömer Lutfi Efendi, Mehmed Cemâleddin Efendi, Mehmed Ziyâeddin Efendi, Pîrîzâde Mehmed Sâhib Efendi, Çelebizâde Hüseyin Hüsnî Efendi, Musa Kâzım Efendi, Abdurrahman Nesîb Efendi, Mehmed Es'ad Efendi, Mustafa Hayrî Efendi olmak üzere 16 şeyhülislâmın tercümeihâlini yazmıştır. Onun bu eserdeki tercümeihâlleri de oldukça doyurucu bilgiler barındırmaktadır.

OTEM'de verdiği bilgilere bakılırsa, Ali Emîrî, *İlmiyye Salnâmesi*'ni Ahmed Refik ile birlikte ürettiği bir eser olarak görmektedir:

> Meselâ 1330 senesinde neşr olunan *İlmiyye Salnâmesi*'nin meşîhat-i İslâmiyye kısmını Ahmed Refîk Bey'le müştereken yazdık. Ben târîhçe-i meşîhati yazarken o da şeyhülislâmların tercüme-i hâllerini yazdı. O zât dört yüz elli senelik tercüme-i hâlleri yazmak ve 1280 senesine iblâğa muvaffak olmak üzere bulunduğu esnâda ben de ondan sonraki tercüme-i hâlleri yazdım.[2]

2. Derleme Çalışmaları

a. Durûb-ı Emsâl

Emîrî'nin bu eseri, manzum parçalarla örneklendirilmiş bir mesel derlemesidir. Ali Emîrî'nin kendi kütüphanesindeki divanlar üzerine yaptığı okumalara dayandırdığı anlaşılan bu eser, üç defter hâlinde olup bugün Millet Kütüphanesi AE Edebiyat 282, 283 ve 284 numaralarda "Durûb-ı Emsâl" adı altında kayıtlıdır. Esere verilen isim muhtemelen sonradan nüsha tavsifi yapanca verilmiş olup söz konusu defterlerde eserin ismine yönelik bir bilgi bulunmamaktadır. Eserin içeriği dikkate alındığında yapılan isimlendirmenin de en uygun isimlendirme olduğu görülmektedir. Herhangi bir girişi ihtiva etmediği için eserin Ali Emîrî'ye aidiyeti şüpheli gibi görünse de, derlemede

1 *İlmiyye Salnâmesi*, s. 596.
2 Ali Emîrî, "Ali Kemal Bey'e Cevap", *OTEM*, sy. 19, 1336/1918, s. 436.

kendi şiirlerinden yaptığı bazı alıntılar için "Emîrî-i fakîr" yazması derlemenin ona ait olduğunu açıkça göstermektedir. Ali Emîrî'nin kendi el yazısıyla, çizgili bir defterde kaleme alınan eserde, her sayfada ortalama 10 civarı atasözü veya deyim bulunmaktadır. Sayfaya yatay olarak her satırda muhtelif sayılarda atasözü ve deyimler yazıldıktan sonra sayfaya dikey olarak ilgili bir veya daha fazla sayıda örnek beyit veya mısralar yazılmıştır. Ali Emîrî derlemesini hazırlarken kendisinden evvel hazırlanan iki büyük derlemeden, Şinâsî'nin *Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye* ve Ahmed Vefik Paşa'nın *Müntehabât-ı Durûb-ı Emsâl-i Osmânî* başlıklı çalışmalarından yararlanmış ve bunu da harf kısaltmalarıyla göstermiştir. Ali Emîrî, Şinâsî için "şın", Ahmed Vefik Paşa için "dâd" harfini kısaltma olarak kullanmıştır. Bu kısaltmalar takip edildiğinde Ali Emîrî'nin Şinâsî'den 530, Ahmed Vefik Paşa'dan ise 136 civarı meseli alıp madde başı yaptığını görmekteyiz. *Durûb-ı Emsâl*'in bir diğer kaynağı ise Edirneli Hıfzî'nin bazı yalın Türkçe atasözlerini Arapça ve Farsça sözcüklerle süsleyip yeniden yazdığı *Manzûme-i Durûb-ı Emsâl*[1] isimli eseridir. Bunun dışında kalan atasözlerinin ise onun geniş çaplı okumalarına dayandığı anlaşılmaktadır.

Alfabetik olarak düzenlenen eserde 2396 madde başı bulunmaktadır. Eser ilk defa Mayıs 2009'da düzenlenen *Ali Emîrî Efendi Sempozyumu*'nda Sadık Yazar tarafından "Ali Emîrî Efendi'nin *Durûb-ı Emsâl*'i" başlıklı bildiri ile tanıtılmıştır. İslam Küçük ise eserin metnini Latinize edip bir incelemeye tabi tuttuğu doktora tezi çalışmasını 2014 yılında sonlandırırken 2015 yılında eseri tanıtan bir makale neşretmiştir.[2]

b. Mecmau'n-Nezâir/Vesâiku'l-Âsâr

Ali Emîrî'nin akim kalan[3] büyük projelerinden biri de onun geleneğe bağlılığını, muhafazakârlığını ya da birilerinin ifadesiyle "eski adamlığını" farklı bir zaviyeden gösteren bir nazire mecmuası derleme düşüncesidir. Bilindiği üzere, klasik Türk şiirinin dolaşıma girdiği telif türlerinden biri de şiir mecmualarıdır. Bu şiir mecmualarının bir kısmı da şairlerin birbirlerine yazdıkları nazire-

1 Bahsi geçen eser için bk. Adem Ceyhan, "Hıfzî'nin *Manzûme-i Emsâl*'i Yahut Türk Atasözleri ve Deyimlerinin Havas Diline Çevrilmiş Hali", *Journal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları, vol. 34/1 June, Festschrift In Honor of Walter G. Andrews* (Guest Editor Mehmet Kalpaklı), 2010, s. 85-119.

2 Bk. *İslam Küçük,* "Ali Emîrî Efendi'nin *Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye*'si [Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin]", Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014; *İslam Küçük*, "Ali Emiri Efendi'nin *Durûb-ı Emsâl-i Osmâniye*'si", *Avrasya Sanat ve Medeniyet Dergisi*, c. 1, 2015, s. 12-26.

3 Projenin akim kalacağını Ali Emîrî'nin kendisi de tahmin etmektedir.

leri bir araya getirmeyi amaçlar.[1] Kadim kültürün her açıdan sıkı bir takipçisi olan Ali Emîrî, bir nazire mecmuası düzenleme fikrinden ilk defa 1334/1918 yılında neşredilen *OTEM*'in 6. sayısında bahsetmektedir. "Mu'azzam Bir Esere Teşebbüs" başlıklı yazıda, devasa üç projesinden bahsedip bunların kendisini çekemeyenlerin itirazları neticesinde akim kaldığını ifade ettikten sonra bir mecmua oluşturma projesini şu şekilde tanıtıp çerçevesini çizmektedir:

> Binâ'en aleyh düşündüm taşındım, ben de kendi kudret-i nâçîzânem dâ'iresinde her hâlde bir hidmet-i vataniyyeye teşebbüs etmek ârzûsunda bulundum.
>
> Nihâyet, mü'essis-i saltanat 'Osmân Hân Gazi hazretleri zamânından i'tibâren şimdiye kadar şu'arâ-yı eslâfın birbirine karşı ityân eyledikleri nezâ'irden birer beyit yazılmak sûretiyle *Mecma'un-Nezâ'ir*[2] ismiyle bir eser tahrîr eylemek hâtırıma hutûr etdi. Şu içinde olduğumuz 1336 senesi Zi'l-ka'detü'ş-şerîfenin 24. ve 1334 senesi Ağustos'un 31. günü ba'de'z-zuhr Millet Kütüphanesi'nde bu eserin cem' ve tertîbine bi-mennihi'l-kerîm mübâşeret eyledim. Şimdiden tahmînime nazaran bu eser-i mu'azzam her bir cildi büyük sahâyifi hâvî olmak üzere otuz cild-i kebîri tecâvüz edecekdir. Tevellüd-i âcizânem 1274 Ramazân-ı şerîfinde olmasına nazaran sinnim altmış ikiyi bi'l-ikmâl altmış üçe kadem basmış oluyor. Me'hazim muhterem milletime yâdigâr olmak üzere tamâmıyla Millet Kütüphanesi'nde mevcûd olan on üç bin cild kitâblarımın edebiyâta â'id olan aksâmından 'ibâret olmasına göre eger ben ikmâline muvaffak olamazsam elbette benden sonra bir ehl-i hamiyyetin itmâmına muvaffak olacağına emînim. Bununla berâber tertîbâtı ve tutduğum usûlü öğrenmek için fikr-i cevvâli hâ'iz ba'zı ezkiyâyı da çalışdırmağa çalışacağım.[3]

Yukarıdaki ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, Osman Gazi'den başlayıp kendi zamanına kadar Osmanlı şairlerinin birbirlerine yazdıkları nazireleri bir araya getirmeye çalışacaktır. Otuz cildi aşacağını düşündüğü bu büyük projenin kendisi tarafından tamamlanamayacağını da tahmin eden Emîrî, kendisinden sonra bu projeyi devam ettirmek isteyenlere, kaynağının kendi kütüphanesindeki edebiyatla ilgili yazma eserleri olduğunu haber vermektedir.[4]

---

1 Mecmuaların tasnifi için bk. Mehmet Gürbüz, "Şiir Mecmûaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* (haz. Hatice Aynur ve öte.), Turkuaz, İstanbul 2012, s. 97-113.

2 Seher Erdoğan Çeltik'in eserin adını "Mecmûatü'n-Nezâir" olarak okuması bir dalgınlık eseri olsa gerektir. Bk. Erdoğan-Çeltik, *Ali Emîrî'nin Osmanlı Tarihi ve Edebiyat Mecmuası*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2015, s. 21.

3 Ali Emîrî, "Mu'azzam Bir Esere Teşebbüs", *OTEM*, sy. 6, 1334/1918, s. 118-19.

4 Ali Emîrî bu projesinin ilk ürünlerini verdiği *Vesâiku'l-Âsâr*'da mecmuasının kaynağını tekrar hatırlatırken kütüphanesinde bulunmayan bazı divanlardan da istifade ettiğini şu cümleyle izah eder:
"Şu kitâb, yalnız Millet Kütüphânesi'ne cem' ve iddihâr eylediğim divanlardan, mecmû'alardan ve sâ'ir edebiyât kitâblarından ve bir de hâricen manzûrum olan ba'zı divanlardan vâki' olan iktitâf ile hâtırımda kalan ba'zı ebyâtdan ibâretdir." Bk. Ali Emîrî, *Vesâiku'l-Âsâr*, Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul 1341/1338/1922, s. 4.

Ali Emîrî'nin 31 Ağustos 1918'de öğleden sonra başladığı bu projeden, bir buçuk sene sonra *OTEM*'in 28 Şubat 1336/28 Şubat 1920 yılında neşredilen 24. sayısında yeniden bahsedilir. "Bir Eser-i Mu'azzam" başlıklı duyuru tarzındaki yazısında projesini hatırlatan şair, "elif" harfindeki nazirelerin tamamlanmak üzere olduğunu, bu hâliyle bini aşkın şairden 10.000 beyte yakın şiir derlediğini ifade ederken kitabında, bu şairlerin tercümeihâllerine de yer vereceğini açıklar. Yazısına bir duyuru ile son veren Ali Emîrî, Dersaadet'te bulunan şairlerden bu projeye dâhil edilmek üzere kendi şiirleri ya da tanıdıkları şairlerin şiirlerini göndermelerini ister. Aynı duyurunun taşradakiler için de geçerli olduğunu beyan eder.

31 Ağustos 1338/31 Ağustos 1922 yılında neşredilen *Târih ve Edebiyat Mecmuası*'nın ilk sayısında ise bu proje tefrika hâlinde neşredilmeye başlanır. Dergiye ek olarak bir forma hâlinde neşredilen bu projenin adı *Vesâiku'l-Âsâr* olarak değiştirilmiştir. Eserin başına koyduğu "Mukaddime" bölümünde bu isim değişikliğini şair şu şekilde izah etmektedir:

> Kitâba *Mecmau'n-Nezâ'ir*'den daha münâsib bir isim düşündüğüm sırada hâtırıma *Vesâ'iku'l-Âsâr* hutûr etdi. Lede'l-hisâb ibtidâ-yı sâl-i neşr olan 1341 senesine musâdif oldu. Binâ'en aleyh evvelce kabûl eylediğim *Mecma'u'n-Nezâ'ir* 1336 mübâşeret-i tertîb-i kitâba ve *Vesâ'iku'l-Âsâr* ismi de ibtidâ-yı neşr-i kitâba târîh vâki' olmuş olur.[1]

Ali Emîrî bu mecmuasını düzenlerken yapısal olarak kendisine Budinli Hisâlî'nin *Matlau'n-Nezâir*[2] isimli derlemesini örnek almıştır. Nitekim eserinin girişinde Budinli Hisâlî'nin kendi kütüphanesinde bulunan bu derlemesi ile *Dîvân*'ı hakkında bilgiler vermektedir. O da Hisâlî gibi, nazirelerin tam metnini değil de sadece ilk beyitlerine yer vermekle iktifa ederken her bir beytin karşısında şairinin ismini de yazmıştır. Diğer birçok eserinde olduğu gibi Emîrî bu eserinde de açıklayıcı birçok dipnot kullanmıştır.

1 Ali Emîrî, *Vesâiku'l-Âsâr,* s. 2.

2 Budinli Hisâlî'nin bahsi geçen eserinin tanıtımı ve bu eser üzerine yapılan çalışmalar için bk. Bilge Kaya, "Nazîre Mecmûaları ve Hisâlî'nin *Metâli'ü'n-Nezâir*'i.", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* c. 6, sy. 8, 2005, s. 47-56.

3. Tenkitleri

a. Tenkîdât-ı Edebiyye

Ali Emîrî'nin tenkit türündeki bu eseri tefrika olarak *İkdam* gazetesinin 7094 numaralı nüshasından 7106 numaralı nüshasına kadar süren sayılarında neşredilmiştir. Emîrî bu yazılarını kesip bir deftere yapıştırarak müstakil bir eser görüntüsü vermek istemiştir. Defterin başında eseri tanıtıcı mahiyette şu bilgiler verilmiştir:

> Şeyhülislâm Yahyâ Efendi merhûmun ahîren Dîvân-ı belâgat-'unvânının bir sûret-i nâkısada tab' ve neşr olunmasından dolayı ba'zı tedkîkât-ı edebiyyedir.[1]

Yukarıdaki tanıtıcı metinden de anlaşılacağı üzere Ali Emîrî'nin bu metni, 19 Recep 1334/22 Mayıs 1916 tarihini taşıyan ve İbnülemin Mahmud Kemal İnal'in 65 sayfa tutarındaki bir mukaddimesi ile birlikte neşredilen Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin *Dîvân*'ı[2] hakkında kaleme alınan bir tenkit yazısı dizisidir. Süleyman Nazif, Cenab Şehabeddin, İsmâil Hakkı, Mahmud Kemal ve Osman Kemal imzasıyla başlatılan bir neşir faaliyeti olan "Âsâr-ı Müfîde Kütüphanesi" dizisi dâhilinde yapılan yukarıdaki neşrin başında, İbnülemin'in Şeyhülislâm Yahyâ'nın hayatı hakkındaki geniş monografisi yer almaktadır. Ali Emîrî, öncelikle bu bölümdeki bilgi eksiklerine dikkat çektikten sonra babası Zekeriyyâ Efendi'den başlayarak Yahyâ'nın kısa bir tercümeihâlini yazmaya çalışır. Bu sırada *Dîvân*'da yer almayan birkaç gazele de işaret eder. Bu tercümeihâl sırasında Emîrî, Yahyâ Efendi'nin devrini idrak ettiği padişahlarla "müşâare"lerine özel bir ilgi gösterir ve bu noktadaki eksikleri de dile getirir. Bu eksiklikler arasında özellikle tarih manzumeleri çok dikkat çekmektedir. Ali Emîrî, bu eksiklikler yanında *Dîvân*'daki bazı bilgi hataları üzerinde de durmuş, Yahyâ'ya ait olmadığı düşünülen bazı şiirlerin Yahyâ'nın *Dîvân*'ına dahil edilmesini eleştirmiştir. İbnülemin'in çok sert tepki gösterip Ali Emîrî'ye şiddetle kinlenmesine[3] sebep

1 Ali Emîrî, *Tenkîdât-ı Edebiyye*, Millet Kütüphanesi, AE Manzum 523, s. 1.

2 Bu neşir hakkında bilgi için bk. Murat A. Karavelioğlu, "İbnülemin'in Dîvân Neşirleri", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sy. 4, Mayıs 2015, s. 27-58.

3 İbnülemin Mahmud Kemal Bey'in samimi bir dostu ve muhibbi olan Hüseyin Vassâf'ın Ali Emîrî'yi oldukça tahkir eden anlatımına göre, Emîrî'nin tenkit yazısı üzerine İbnülemin Mahmud Kemal *Tevhîd-i Efkâr* gazetesinde neşredilmek üzere bir cevap yazmıştır. Ancak yazının olduğu gibi neşredilmesi uygun görülmediğinden bazı bölümler çıkarılmıştır. Ancak Said Halim Paşa'nın salık vermesiyle İbnülemin Mahmud Kemal bu cevabi yazıyı neşretmekten vazgeçmiştir. Bk. Hüseyin Vassâf, *Bir Eski Zaman Efendisi: İbnülemîn Mahmûd Kemâl/Kemâlü'l-Kemâl* (haz. Fatih M. Şeker, İsmail Kara), Dergah Yayınları, İstanbul 2009, s. 119-20. Başta kişilikleri olmak üzere, dünya görüşleri, ideolojileri, edebî anlayışlarında birbirine çok yakın çizgilerde olan Ali Emîrî ile İbnülemin Mahmud Kemal arasındaki kavganın/rekabetin İbnülemin Mahmud Kemal taraflı bir okuması için aynı eserin 117-126 arası sayfalarına bakılabilir.

olacak bu yazı dizisinin sonunda, bu eleştiri yazısından ötürü kendisine yöneltilen tenkitlere cevap mahiyetinde Emîrî yazının oluşma öyküsünü anlatmıştır.

Ali Emîrî, Hersekli Ârif Hikmet *Dîvân*'ının neşri dolayısıyla da İbnülemin'e yüklenmektedir. *OTEM*'in 18. sayısında Ârif Hikmet'in bir şiirine yer veren Emîrî, bu şiirin *Külliyât-ı Âsâr*'a neden alınmadığını sorup bunun kasti olduğunu ima etmektedir.[1]

b. Vicdannâmeleri

Kadim kültüre hayranlık duyan biri olarak Ali Emîrî, "eslâf"tan geriye kalan kültürel varlıklara karşı hor davranılmasını, bunların bakımsız ve atıl bırakılmasını tasvip etmeyerek konuyla ilgili olarak resmî makamlara "vicdannâme" adını verdiği yazılar yazmıştır. Bunlardan birini *OTEM*'in 20. sayısında neşreden Emîrî, II. Bayezid Camii'ndeki su kapma savaşından kaynaklanan çirkin bir görüntüyü betimleyip su problemini gündeme getirmiştir. Arizasının hiç dikkate alınmadığını düşündüğünden olsa gerek, aynı derginin 21. sayısında ise eleştirilerini daha sert bir dille ifade eder. Hedefine Evkâf Nezâreti'ni alan Ali Emîrî, öncelikle Köprülü Mehmed Paşa Kütüphanesi'nin üç senedir devam eden tamirinden dem vurur ve üç ayda bitecek bir tamir nasıl oluyor da üç sene sürüyor, diye yakınır. Daha sonra yine tamiri uzayan Sultanahmet Meydanı'ndaki Fîruz Ağa Camii'nden bahseder. Bu camiden bahsederken bir dipnot ile şikâyetlerinin dikkate alınıp hemen harekete geçildiği bilgisini veren Ali Emîrî, bu dipnotta belge niteliğinde çok önemli bir bilgiye daha yer verir. Buna göre Fîruz Ağa Camii tamir edilirken Üsküdar'daki Şemsi Paşa Camii'nin ahşap minberi buraya taşınmıştır. Bunu bir garabet olarak niteleyen Emîrî, İstanbul'daki su problemini yeniden gündeme getirip vicdannâmesine son verir. Ancak dergide bu resmî yazıya bir "Zeyl" ekleyen Emîrî, bu problemlerin ancak nazır değişikliğiyle hallolunacağını belirtirken eleştirilerini örneklendirmeye devam eder. Ayasofya Camii'nin üst katlarında bulunan evrak ve defterlerin nasıl tasnif edilmeyip rutubetli mekânlara terk edildiği, Hekimoğlu Ali Paşa Camii'nden arabalarla çini çalınması, İstanbul'daki çeşmelerin akmaması, Nusretiye Camii'nin alemi düşdüğü hâlde altı aydan beri kimsenin konuyla ilgilenmemesi gibi sorunları teker teker sayar. Yazısının sonunda şu ibret dolu cümleyle kendisini tarih önünde temize çıkardığını beyan eder:

1 Bk. Ali Emîrî, "Merhûm Hersekli Ârif Hikmet Bey'in Nazîresi", *OTEM*, sy. 18, 1335/1919, s. 395 (Dipnot).

> Târîh-i müstakbel mühim esbâb-ı izmihlâlimizin başlıcalarını ta'dâd etdiği vakt en akdem İstanbul gibi bir pâyitahtın hayrât ve hasenât-ı vakfiyyesine bakmadığımızı ta'dâd edeceğinden ben işte şimdiden şu ma'rûzâtımla târîh nazarında teberrî-i nefs eyliyorum.[1]

4. Diğer Eserleri

a. Ezhâr-ı Hakîkat

Ali Emîrî'nin günümüz Türkçesine "Hakikat Çiçekleri" şeklinde çevrilebilecek bu eseri, onun sanatkâr ve düşünür kişiliğinin küçük bir yansımasıdır. Yazarı tarafından "birtakım küçük cümlelerden 'ibâret bulunan" bir eser olarak nitelenen *Ezhâr-ı Hakîkat*, plansız olarak yapılan ve bir iki gün içinde tamamlanmış bulunan bir telif olup yazarının bu telife dair bir hikâyesi bulunmaktadır. Eserin başında yer verilen bu hikâyeye göre, Ali Emîrî, Yanya ve İşkodra vilâyetleri maliye müfettişliği görevi dolayısıyla İşkodra'da bulunurken bazı tahkikatta bulunmak üzere Berat Sancağı'nın Luşna kazasına gitmiştir. Burada bulunduğu sıralarda görevini ifa ettiği vakitler dışında, oluşan boş vaktini değerlendirebileceği bir faaliyet bulmakta zorlanmıştır; çünkü görevine mâni olmaması için yanında kitap getirmemiştir. Görevde bulunduğu yerde de kitap bulması hayli güçtür. Böyle bir boşlukta iken akşamları şehrin dışına çıkıp güneşin batışı, ayın doğuşu ve yıldızların parlaması hadiselerini hayran hayran izlerken yanında kitap getirmediği için Allah'a şükreder; zira yanında kitap getirmiş olsaydı böyle mükemmel manzaraları seyretmekten, başka bir ifadeyle "kâ'inât kitâbını mütâla'a etmekten" mahrum kalacaktı. Eve dönüşüyle birlikte zeval bulmaya başlayan ay da Emîrî'yi her şeyin önünde sonunda yok olacağı düşüncesine derin bir şekilde gark ederken "lisân-ı hâl" ile ay ile söyleşip onun zevale mahkum olduğunu ibret ve hikmet dolu sözlerle anlatır. Emîrî akşam vakitlerini böyle ibretle geçirir geçirmesine ancak gündüz vakitleri bir iki saat süren işleri dışında büyük oranda boş geçmektedir, bu ise Emîrî'yi oldukça sıkmaktadır. İşte *Ezhâr-ı Hakîkat*, her anını çalışmakla, kitap mütalaasıyla değerlendirmeye alışmış bir münevverin oluşan bu boş vaktine tahammül edemeyip büyük oranda şiirsel karşılıkları da bulunan bir vecize ve hikmetli sözler, günümüzde moda olan ifadesiyle aforizmalar mecmuası oluşturmak gayesine matuf bir eseridir. Emîrî, kırk sekiz saat içerisinde

1 Ali Emîrî, "Âsâr-ı Muhallede-i Evkâfın Ahvâl-i Pür-melâli Hakkında İkinci Def'a Olarak Huzûr-ı Fehâmet-nüşûr-ı Cenâb-ı Sadâret-i 'Uzmâya Yigirmi Gün Mukaddem Takdîm Eylediğim Vicdânnâme Sûretidir", *OTEM,* sy. 21, 1335/1919, s. 498.

sona erdirdiği bu eserinde kaleme aldığı 220 adet nasihat ve vecizeyi, ilk kelimelerinin harflerine göre alfabetik olarak sıralamıştır. 48 sahifeden oluşan eser, 1316/1900 yılında Dersaadet'te bulunan Kader Matbaası'nda basılmıştır. Eser, 2007 yılında sadeleştirilerek neşredildikten sonra[1], 2015 yılında Sait Mermutlu tarafından bir makale olarak yeniden neşredildi.[2] 2017 yılında da Beyan Yayınları, eserin Arap ve Latin harfli versiyonlarını birlikte basmıştır.[3]

Yukarıda da ifade edildiği üzere, Emîrî'nin bu eseri *Dîvân*'ında da yansımaları olan birtakım vecize ve hikmetli sözlerden ibarettir. Özellikle karizmatik bir şahsiyete sahip Nâmık Kemal'in kasıp kavurucu etkisiyle olsa gerek XIX. yüzyılda, ister mensur isterse manzum olsun vecize ya da hikmetli sözler söylemek âdeta moda hâlini almıştı. Bu modaya kapılanlardan biri olduğunu düşündüğümüz Ali Emîrî de hem oldukça hacimli bulunan *Dîvân*'ında hem de *Ezhâr-ı Hakîkat*'te bu türden yoğun ve özlü sözlere yer vermiştir.

Emîrî'nin bu eserindeki sözleri, büyük oranda tek satırlık kısa cümlelerden ibaret olmakla birlikte bazıları birkaç satırdan oluşmaktadır. Onun sözleri dil ve anlatım açısından eserin kaleme alındığı devre göre, Arapça ve Farsça söz varlığı ve Farsça yapılı tamlamaları sıkça barındırmaktadır. Bu, Emîrî'nin kendi nesir anlayışına çok aykırı bir durum değildir. Sözlerin anlatımı ise genellikle düz olmayıp muhtelif yollarla belagat dairesine sokulmuşlardır. Eserin içeriği ise özlü sözlerde görülmeye değer genel ahlak konularıdır; ancak bunlar arasında bazılarının Ali Emîrî'nin hayat felsefesine uygun olmaları dolayısıyla daha fazla yer kapladığı görülmektedir.

b. Yemen Hâtıratı

Ali Emîrî'ye atfedilerek neşredilen bu eser, tertipli bir kitap çalışmasından ziyade notlar hâlinde Millet Kütüphanesi, AE Tarih 653 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Hayatı boyunca canlı bir merak duygusuna sahip olan Ali Emîrî, görevli bulunduğu yerlerin tarihi ve kültürüne ilgi duyup hemen bir çalışma üretmek üzere araştırmalarına başlamaktadır. İşte *Yemen Hâtıratı* diye isimlendirilen elli yapraktan müteşekkil olan eser de Emîrî'nin Yemen'e görevlendirilmesi sırasında, Yemen'in tarihine, kültürüne ve buranın ıslahına dair

1 Ali Emîrî, *Hakikat Çiçekleri = Ezhâr-ı Hakikat* (sad. Abdulkadir Demir), Kaynak Yayınları, İstanbul 2007.

2 M. Sait Mermutlu, "Ali Emîrî'nin *Ezhâr-ı Hakîkatî*" e-*Şarkiyat İlmi Araştırmaları Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR),* sy. 5, (2015), s. 112-139.

3 Ali Emîrî, *Hakikat Çiçekleri (Osmanlıca Aslıyla Birlikte)*, Beyan Yayınları, İstanbul 2017.

yaptığı gözlemler ile aldığı notlarından oluşan bir yazmadır. Bu notlar önce Yahya Yeşilyurt tarafından bir yüksek lisans tezine konu edilmiş, daha sonra da Yusuf Turan Günaydın bu notların çeviri yazısını neşretmiştir.[1]

c. Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi

1336/1918 yılında Dârülhilâfet-i Aliyye'de (İstanbul) bulunan Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası'nda neşredilen bu eserde Ali Emîrî kendisini "Halep defterdâr-ı esbakı ve İstanbul'da Millet Kütüphanesi mü'essisi Diyârbekirli 'Alî Emîrî" ifadeleriyle okuyucuya takdim etmektedir. Ali Emîrî eserinde, bugün bile akisleri devam eden yüzyıllık bir tartışmayı, "Ermeni Meselesi"ni sıcağı sıcağına ele almaktadır. I. Dünya Savaşı'nı sonlandıracak barış anlaşmalarında geçerli olacak Wilson İlkeleri'nin henüz ilan edildiği bir dönemde, "Türk egemenliği altında yaşayan diğer milletlere kendini yönetme hakkı verilecek." ilkesi etrafında Vilâyât-ı Şarkiyye denilen bölgelerde (Diyarbakır, Ma'mûretülazîz, Sivas, Kars, Erzurum, Bitlis) bir Ermeni Devleti'nin kurulması yüksek sesle tartışılmaya başlanmışken Ali Emîrî, bahsi geçen vilâyetlerin Osmanlı Devleti'nin mülkü olduğunu, bu vilâyetlerde bulunan gayrimüslimlerin azınlık durumunda bulunan topluluklar olup buralarda hak sahibi olmayacaklarını muhtelif vechelerden (tarihî, coğrafî ve topoğrafik) delillendirmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken modası geçmiş olsa da Osmanlı Devleti'ndeki tüm etnik unsurları kucaklayan bir bakış açısıyla hareket etmeye çalışır. Bu bakış açısından uzaklaştığı, bunun neticesinde de koca bir İmparatorluğu yıktığını düşündüğü İttihat ve Terakkî hükümetini de şiddetle eleştirmekten geri kalmaz.

Ali Emîrî, 112 sayfadan müteşekkil olan eserine yarım sayfayı biraz aşkın bir "İfâde-i Mahsûsa" ile başlar. Emîrî bu bölümde eserin, bahsi geçen şark vilâyetlerinin siyasi/kültürel tarihini ya da coğrafyasını konu edinmediğini özellikle vurgulayıp Wilson Prensipleri etrafında yapılacak kongreye hazırlık mahiyetinde Şark vilâyetlerinin topoğrafyasına dair bilgi vereceğini ifade ederken eserini farklı konumlandırmalardan uzak tutmaya çalışır.

Eserin 3-20 sayfaları arasında yer alan uzunca mukaddimesi otobiyografik mahiyette bir metin olup Emîrî'nin hayatı hakkında önemli veriler sunarken onun dünya görüşü, ideolojisi ve siyasi görüşleri hakkında da çok kıymetli

1 Yahya Yeşilyurt, "Ali Emîrî'nin Yemen Hatıratı", Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum 2007 (Yayımlanmamış YLT; Ali Emîrî, *Yemen Hâtırâtı* (çevrimyazım-tercüme: Yusuf Turan Günaydın), Hece Yayınları, Ankara 2007.

bilgiler ihtiva etmektedir. Bir sebeb-i telif olarak da okunabilecek bu mukaddimede Ali Emîrî, eserin neden yazıldığını açık olarak anlatmadan evvel böyle bir eseri telif etme ihtiyacını doğuran şartlardan bahsetmeyi uygun görmüştür.

Bahsi geçen vilâyetlerden sadece Diyarbakır'ı ele alabilen Emîrî bu eserinde, Doğu bölgesinde bir oldu bittiye getirilerek, azınlıklara bağımsızlık ya da muhtariyet verilmesinin haksız olduğunu delillendirmek istemektedir. Emîrî, Müslüman nüfus ile gayrimüslimlerin öteden beri barış ve huzur içerisinde yaşadıklarını defalarca vurgularken başta Rusya olmak üzere dışarıdan pompalanan etkiler neticesinde gayrimüslim ahalinin tahrik edildiğini düşünmektedir. Savaşın sebep olduğu kültürel kayıpları çok etkili bir şekilde anlatan yazar, birkaç anekdotla da besleyerek dönemin Amerikan hükümetini olumlamak peşindedir. Bunda, Amerikan hükümetinden çok umutlu olması önemli rol oynamış olsa gerektir.

Emîrî, anlattığı anekdotlarla, özellikle de kendisini de kattığı hikâyeciklerle Diyarbakır'daki çok kültürlü sosyal yapıya vurgu yapmak peşindedir. Batılılar da dâhil olmak üzere yapılan araştırmaların Diyarbakır ve yöresinin bir Müslüman memleketi olduğunu kanıtladığını iddia eden Emîrî, Abbâsîlerden başlayarak Diyarbakır ve yöresinin kısa bir tarihçesini anlatırken buranın Müslümanlarca yurt edinildiğini anlatmaya çalışmaktadır. Emîrî tarihçe bölümünün sonunda bir hülasa paragrafı koyarken, öteden beri Diyarbakır halkının kendi iradeleriyle Osmanlı devletinin hâkimiyetine girmek istediklerini, dolayısıyla bahsi geçen "vilâyât-ı sitte"deki gayrimüslim halkın Osmanlı'dan ayrılmak gibi bir emelleri bulunmadığını; bunun dışarıdan pompalanan yapay bir istek olduğunu, Avrupalı münevverlerin de bunu çok iyi bildiğini anlatır.

Eserinin "Medenîleşme Eğilimi" başlıklı bölümünde de Emîrî Efendi, Osmanlı Devleti'nin öteden beri ilme ve ilerlemeye hevesli olup bunu himaye ettiğini, dolayısıyla böyle bir devletin gayrimüslimlerce terk edilmek istenmeyeceğini ifade etmeye çalışır. Nitekim birkaç paragraf sonra Ali Emîrî, bu başlığı açmasının sebebi olarak Şark'taki Müslüman nüfusun gayrimüslim nüfusa göre geri kaldığı tezini çürütmek olduğunu beyan edecektir. Avrupa ve Amerika'da ilmî ilerleme olmuş olabilir; ancak Doğu'daki ilmî ilerleme müslim ve gayrimüslimlerle beraber olacaktır. Tek başına bir ilerleme söz konusu olmaz; nitekim bazı örnekler üzerinden Diyarbakır'daki zengin ilmî ortamdan bahsetmekten kendini alamaz.

Ali Emîrî netice olarak, "Tarihî verilerin de gösterdiği üzere, Ermeniler sonradan Diyarbakır bölgesine gelip yerleşmişlerdir; dolayısıyla buralarda bir Ermenistan'ın kurulmasını talep etmek haksızlıktır." derken Osmanlıların her zaman için yönettikleri gayrimüslim milletlere adaletli davrandığını ve bunun karşılığı olarak da bu devletlerin kolayca kendi saflarına geçmesini sağladıklarını ifade edip oluşan hadiselerde Osmanlı kabinesinden de suçluların bulunup cezalandırılmasını istemektedir.

Eser 1992 yılında Abdülkadir Yuvalı ve Ahmet Halaçoğlu tarafından sadeleştirilip neşredildikten sonra 2008 yılında aynı isimler tarafından yeniden neşredilmiştir. Eserin bir diğer neşri de 2005 yılında Ankara'da yapılmıştır.[1]

d. Enmûzec Tercümesi

Ali Emîrî'nin yakın zamanda tespit edilip kendisine atfedilen bir diğer eseri de Arap dilbilgisini konu alan bir tercümedir. 2008 yılında başlatılan Millet Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserlerin Kataloğu Projesi kapsamında, Raşit Gündoğdu'nun, kütüphanedeki arşiv belgelerinin kataloğunu hazırlarken karşılaştığı bu eser, Emîrî'nin el yazısıyla yazılmış bir defterde bulunmaktadır. Son hâli verilmediği anlaşılan eserin başında ya da sonunda bir sebeb-i telif yahut bir mütercim ismi bulunmamaktadır. Başında "Enmûzec Tercümesi" ibaresi yer alan eser, Arap diline dair Arapça bir eserin tercümesidir. "Kelime" ve "Kelâm"ın tanımı yapıldıktan sonra, isim bahsine giriş yapılan eserin 22. sayfasında fiiller bahsine geçilmiştir. Fiiller bölümü, fiilin tanımından sonra "Mâzî", "Muzârî" ve "Emir" konularının anlatımından sonra "mebniyyün li'l-mef'ûl" ve "lâzım" bahsi ile son bulmaktadır. Eseri bir bildiri ile tanıtan Raşit Gündoğdu'nun ifade ettiği üzere kaynak metin, *el-Keşşâf* adlı tefsiri yanında Arap dili ve edebiyatına dair çalışmaları ile tanınan çok yönlü Mu'tezile âlimi Ebü'l-Kāsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî'ye (ö. 538/1144) aittir.

Metinde bu tercümenin Ali Emîrî'ye aidiyetini gösteren kesin bir delil bulunmamaktadır; nitekim eserleri ve projelerinden sıklıkla bahseden Emîrî de yaptığımız araştırmalara göre böyle bir tercümesinden bahsetmemiştir. Dolayısıyla kesin bir delil elde edene kadar, eldeki bu tercümenin Ali Emîrî'nin

1 Eserin neşri için bk. Abdülkadir Yuvalı, Ahmet Halaçoğlu, *Osmanlı Doğu Vilâyetleri: Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*, BKY Yayınevi, İstanbul 2008; Ali Emîrî, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi* (haz. Kenan Ziya Taş, Sadettin Baştürk, Serkan Sarı), İlahiyat, Ankara 2005.

istinsah ettiği eserlerden biri olabileceği ihtimali de tamamıyla göz ardı edilmemelidir.

Bazı kaynaklarda Ali Emîrî'nin eserleri arasında *Kitâbü'l-Egânî* tercümesi de zikredilmiştir; biz bunun bir yanlış anlamadan ileri geldiğini düşünüyoruz. O, bir yazısında bir vesile ile Kırşehir'de görevli bulunduğu sırada geceleri İsmâil Hakkı Efendi isimli bir zat ile *Kitâbü'l-Egânî*'yi birlikte mütalaa ettiğinden bahseder[1] ancak eseri tercüme ettiğine dair bir bilgi vermez.

5. Çıkardığı Dergiler

Yazdığı kitap ve makaleler ile neşrettiği eserlerin yanı sıra Ali Emîrî'nin eserleri arasında onun bizzat çıkardığı ya da yazılarıyla beslediği dergilerden de bahsetmek gerekir. Özellikle Meşrutiyet'in ilanından sonra matbuat âleminde daha evvel benzeri görülmemiş bir canlılık yaşanmış, birçok Osmanlı aydını düşüncelerini yaymak için günlük/haftalık/aylık gazete ve mecmua çıkarmıştır.[2] Emîrî de bu yolu seçenlerden biri olup önceleri yazılarını muhtelif günlük gazetelerde yazarken ideolojik olarak yalnız kaldığını hissetmesiyle birlikte düşüncelerini daha rahatça ifade edeceği bir ortam olarak mecmua çıkarmaya karar verir. Çıkardığı mecmuaları teker teker tanıtmadan evvel, bu mecmuaların şekil ve içeriğine dair ortak özelliklerden bahsetmekte fayda vardır.

Her şeyden evvel Ali Emîrî'nin çıkardığı mecmualar, birçok yazarın katkıda bulunduğu düşünce ve ideolojik çeşitlenmenin olduğu dergiler değildir. Kahir ekseriyetle, içerikleri Emîrî'nin kendi yazılarından oluşan bu mecmualarda, nadiren görülebilen diğer yazılar da onun bakış açısına göre şekillenmiştir. Hâl böyle olunca, çıkardığı dergileri Emîrî'nin makale, deneme ve şiirlerini bir araya getiren kitapları olarak görmek de mümkündür.

---

1 Bk. Ali Emîrî, "Alî Kemâl Bey'e Cevâb", s. 447.

2 Meşrutiyet dönemindeki bu matbuat canlılığı hakkında muhtelif kaynaklarda bilgi bulmak mümkündür; bunlara bir örnek olması bakımında Yahya Kemal'in 1914 yılında yazdığı "Mecmû'alar" başlıklı yazısı dönemin havasını yansıtması bakımından iyi bir örnektir. Özellikle şu cümleler konuyu çok veciz bir şekilde izah etmektedir:
"Dikkat edilecek hâlettendir ki inkılâp devrinde millet en âteşîn cehdini matbûatta tüketti. Temmuzdan sonra, peder müdür, oğul ser-muharrir, dayı bey, muhâsebe memuru, hemşîre hanım mütercime olarak ailece gazete çıkaranları gördük. O şebtâbların biri sönüp biri yandı, şimdi de hiçbirinden eser yok. Bu sene de her mahfil mevkut bir mecmûa çıkarmak derdiyle mâlûl. İâne ile, sinematograf, târihî temâşâ, konferans vâridatıyla mecmûa çıkaranları görüyoruz. Bu kâide ile, Bâbıâli Caddesi'nin sert rüzgârına bir deste kâğıt atanlar, birer kenara çekiliyorlar. Bu şebtâblardan başka fikrî bir meslek nâmına çıkan takım da o kadar bol ki. Meselâ çocuk mecmuası olarak yalnız İstanbul'da on tânesini hatırlayabiliyoruz…" bk. Yahya Kemal, "Mecmûalar", *Edebiyata Dair*, 11. Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 2017, s. 176.

Hayatı boyunca hiç evlenmediği gibi hayatının son yıllarını büyük oranda yalnız geçiren Ali Emîrî'nin, çıkardığı dergileri özellikle de *Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası*'nı (*OTEM*) kendisini ifade aracı olarak kullanmak istediğini düşünüyoruz. O, bilimsel araştırmaları, neşirleri ve şiirleri yanında şikâyetlerini, kırgınlıklarını ve kavgalarını da yer yer oldukça sert bir dil ve üslup kullanarak bu dergilerde ortaya dökmüştür. Bundan dolayı olsa gerek, başta hasımları olmak üzere, kimileri tarafından kendi şahsi menfaatleri için dergi çıkarmakla suçlanmıştır. Nitekim *OTEM*'in sayfalarında Köprülüzâde Fuad ile cedelleşmesi gerçekten bu eleştirileri haklı çıkartacak derecede şahsilikler, duygusallıklar ve tahkirler barındırmaktadır. Kimi yazılarında Ali Emîrî'nin de ortaya çıkan bu nahoş görüntünün farkında olup bundan rahatsız olduğu anlaşılmaktadır.

Çıkardığı ilk iki derginin [*Âmid-i Sevdâ* (AS) ve *Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası* (OTEM)] muhtevası daha belirgin bir düzende karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, *AS*'nin ilk kısmında düz yazılara; ikinci kısmında ise nazire geleneği etrafında oluşmuş şiirlere yer verilmiştir. *OTEM*'deki sayılar Osmanlı hanedanına mensup kişilerin şiirleriyle başlatıldıktan sonra *AS*'deki düzen takip edilmiştir. *Târih ve Edebiyat Mecmuası*'nda ise Aynîzâde Mehmed Ali Bey'in bizzat dile getirdiği eleştirilerin de etkisiyle olsa gerek, derginin içeriği mümkün olduğu kadar şiirlerden arındırılmış ve daha akademik bir hüviyete büründürülmeye çalışılmıştır.

a. Âmid-i Sevdâ[1]

Âmid-i Sevdâ, imtiyaz sahibi ve müdürü Şükrî-i Âmidî olan bir dergi olup Ali Emîrî'nin çıkardığı bir dergi değildir; ancak derginin içeriğini büyük oranda o belirleyip kaleme almıştır. Bundan dolayı olsa gerek bu dergi bazı çalışmalarda Emîrî'nin çıkardığı dergiler arasında zikredilmektedir. Nitekim kendisi de çıkardığı dergi ve kitaplarının duyuru bölümlerinde bu dergiyi eserleri arasında saymaktadır. *Âmid-i Sevdâ*, 7 Şubat 1324/20 Şubat 1909 tarihinde yayın hayatına başlayıp 7 Mayıs 1325/20 Mayıs 1909 tarihinde 6. sayısı olan son sayısını çıkarmıştır. "Her on beş günde bir neşr olunur 'ilmî, fennî, ictimâ'î, edebî gazete" ifadesiyle tanıtılan bu mecmuanın sayıları, birbirini takip

1 Derginin tafsilatlı tanıtımı için bk. Seher Erdoğan Çeltik, "Ali Emirî Efendi'nin *Âmid-i Sevdâ* Mecmuası", *Ali Emîrî Hatırasına Uluslararası VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu*, Diyarbakır Valiliği, 2014, s. 97-110.

edecek şekilde numaralandırılmış olup toplamda 96 sayfadan oluşmaktadır. Derginin her sayısında, son birkaç sayfa "Edebiyyât" başlıklı bir bölüme hasredilmiş olup burada genellikle nazire geleneği dâhilinde yazılmış şiirlerin neşredildiği görülmektedir. Matbaanın Osmanlı'da yaygınlaşmasıyla birlikte nazire geleneğinin mecmualarda yaşatılmak istendiğini açıkça örnekleyen bu bölümde sadece nazire şeklindeki şiirlere yer verilmemiş aynı zamanda nazire yazımı da teşvik edilip belli bir düzene sokulmuştur. Örneğin birinci sayının sonunda şöyle bir duyuru yapılmıştır:

> Üdebâ-yı muhterememizden ricâ: Nezâ'ir kısmımız, âtiyen Ebü'l-Feth Sultân Mehmed Hân-ı Sânî Hazretlerinin,
>
> Tolsa 'âlem çok degül dûd-ı siyâhumdan benüm
> Mihr görmem zerrece gün yüzlü mâhumdan benüm
>
> Matla'-ı 'âlîlerini hâvî gazel-i belîğâne ve şâhâneleriyle tezyîn-i sutûr edecekdir. Birlikde nakş-tırâz-ı sahâyif edilmek üzere bu vezin ve kāfiyede tanzîme rağbet buyuracakları gazellerin bir haftaya kadar Âmid Matbaası'na irsâl eylemelerini şu'arâ-yı mu'âsırînimizden ricâ eyleriz.

Aynı şekilde 5. sayının sonunda da şöyle bir duyuru yapılmıştır:

> Gelecek nüshamızda, Yavuz Sultân Selîm Hân Hazretlerinin,
>
> Benim şol dil-rübâ ra'nâ yanağı gül-'izârumdur
> Enîsüm mûnisüm yârum 'azîzüm gam-küsârumdur
>
> matla'lı gazel-i belîğ-i cihân-gîrâneleri ârâyiş-i ser-levha-i nezâ'ir ittihâz olunacakdır.

Aşağıdaki tabloda yer alan yazı başlıklarından da anlaşılacağı üzere *Âmid-i Sevdâ* yerel bir dergi olarak görülebilir. Ali Emîrî'nin buradaki yazıları daha ziyade Diyarbakır'ın siyasi, edebî ve kültürel tarihine hasredilmiştir. "Edebiyyât" başlıklı bölümde yer verilen şiirlerin de daha çok Diyarbakır ve yöresindeki şairlere ait olduğu, dolayısıyla buradaki edebiyat mahfillerini yansıttığı anlaşılmaktadır. Emîrî'nin dikkatli ve titiz araştırmacı kimliği de dikkate alındığında, Diyarbakır ile ilgili yapılacak çalışmalarda bu derginin önemli bir kaynak olarak öne çıktığı görülmektedir.

Ali Emîrî'nin bu dergide çıkan yazılarını şu tablo ile vermek mümkündür:

Sayı ve sayfa bilgisi	Yazı Başlığı
1/1-6	Âmid
1/6-12	Yavuz Sultân Selîm Hân Hazretleri Tarafından Âmid Şehrinin Sûret-i Feth ü Teshîri I (tefrika)
1/12-13	"Edebiyyât" başlıklı bölümde yer verilen şiirlerin üretim sürecine dair başlıksız bir yazı
2/17-20	Bir Lokma
2/21-25	Terâcim-i Ahvâl: Kuyumcu Ustası Ahmed Çelebi-i Âmidî
2/26-27	Âmid Şehrinin Sûret-i Feth ü Teshîri II (tefrika)
2/27-29	"Edebiyyât" başlıklı bir yazı
3/33-39	Âmid Şehrinde Vaktiyle Bir Milyon Kırk Bin Cild Kitâbı Hâvî Bir Kütübhâne
3/40-48	Mehmed Tâhir Selâm Bey[1]
4/49-55	Vatan Muhabbeti, Sa'y ve Gayret, 'İlim
4/59-61	Âmid Şehrinin Sûret-i Feth ü Teshîri III (tefrika)
5/65-67	Sultân Mehmed Hân-ı Hâmis Hazretlerinin bi'l-yümni ve İclâl taht-ı 'Âlî-Baht-ı 'Osmânî'ye Cülûs-ı Mes'adet-Me'nûs-ı Hümâyûnları
5/67-74	Âmid Şehrinin Akkoyunlular Zamânındaki Şi'r ve İnşâ ve Evzân ve 'Arûzuna Bir Nümûne
5/74-80	Edebiyyât: 'Ârif-i Billâh Âgâh-ı Semerkandî
6/81-88	Evâ'il-i Hâlinde Fakîr İken Ticâret ve Zirâ'ate İkdâm İle Âmid Şehrinin E'âzım-ı Ağniyâsından Olan Sâhib-i Câmi' Melek Ahmed Paşa
6/88-96	Edebiyyât: Sultân Selîm Hân Hazretleri

b. Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası (OTEM)[2]

Ali Emîrî'nin çıkardığı bu dergi, 31 Mart 1334/1918 yılında yayın hayatına başlamıştır. "Mülk ve millete nâfi', târîh, edebiyyât, fünûn, iktisâdiyât ve şu'ûn-ı sâ'ireye müte'allik mebâhis-i müfîdeyi hâvî mecmû'a-i şehriyyedir." sloganıyla çıkan derginin neşri, 30 Eylül 1336/1920 tarihinde yayımlanan 31. sayısında "Bundan böyle çıkmayacak olan mecmû'a, kâri'în-i kirâma arz-ı vedâ' eyler." duyurusuyla son bulur. *Âmid-i Sevdâ* dergisinde olduğu gibi *OTEM*'de de sayılar ardısıra numaralandırılmıştır; bu itibarla da derginin

1 Ali Emîrî bu yazısında, bir gazeline yazılan nazireleri kaydetmeden evvel Mehmed Tâhir Selâm Bey'in tercümeihâline ve söz konusu nazirelerin yazılmasına dair bilgi vermektedir. Yazıdan sonra yer verilen şiirlerle birlikte derginin bu bölümü, İbnülemin Mahmud Kemal İnal'in yakın zamanda bir çalışmaya konu olan *Gülzâr-ı Nezâir* isimli Mecmuasıyla oldukça benzerlik arz etmektedir. Bahsi geçen çalışma için bk. Nagihan Gür, "Son Dönem Osmanlı Edebiyatının Nazîre Derleyicisi: İbnülemin Kemâl İnal ve *Gülzâr-ı Nezâir* Adlı Mecmuası", Bilig, sy. 84, Kış 2018, s. 123-157.

2 Burada kısaca tanıtmaya çalışacağımız bu dergi, Seher Erdoğan Çeltik tarafından müstakil bir çalışmaya konu edilmiştir. Çeltik bu dergiyi merkeze aldığı YL çalışmasını 2015 yılında neşretmiştir. Ayrıntılı bilgiler için bk. Erdoğan Çeltik, *Ali Emîrî'nin Osmanlı Tarihi ve Edebiyat Mecmuası*. Ayrıca Celal Bayar Üniversitesi'ndeki bir dizi yüksek lisans tezi kapsamında derginin Arap harfli metni Latinize edilmiştir. Bk. Tuncay Öztürk, "Ali Emîrî Efendi-Osmanlı Târîh ve Edebiyyât Mecmuası (1-320 arası sayfalar)", Celal Bayar Üniversitesi, SBE, Manisa 2011, (Basılmamış YLT); Adem Köpür, "Ali Emîrî Efendi'nin Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası (319-637 arası sayfalar)", Celal Bayar Üniversitesi, SBE, Manisa 2013, (Basılmamış YLT).

toplam sayfa sayısı 956'dır. 18 sayfa ile neşir hayatına başlayan derginin sayfa sayısı sene-i devriyelerde artırılmıştır.

Ali Emîrî çıkardığı derginin sebeb-i neşri olarak okunabilecek giriş yazısında, *OTEM*'i çıkarma sebebini izah etmektedir. Bu metinden anlaşıldığına göre; Maârif Nezâreti, mufassal ve musavver bir Osmanlı Tarihi ile yine musavver bir Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye'nin yazılmasına dair Ali Emîrî'den fikir almak ister. O bu iki kitabın da yazılabileceğine dair olumlu düşüncelerini vezarete rapor ettikten sonra devrin gazetelerinde bu raporun lehine ve aleyhine birkaç yazı neşredilir. Dârülfünun Türk Tarih ve Edebiyatı muallimi Fuad Bey, Ali Emîrî'nin bu raporuna uzunca bir itiraz yazar. İtirazın özünü, böyle bir zamanda, Emîrî'nin düşündüğü gibi bir Osmanlı Tarihi ve Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye'nin yazılmasının imkân dâhilinde olmadığı görüşü oluşturmaktadır. Ali Emîrî bu itiraza karşı kendi raporunun arkasında duran birkaç yazı neşretse de bazı dostlarının da isteğiyle konuyla ilgili diğer makalelerini günlük gazetelerde değil de bir mecmuada toplamak amacıyla *OTEM*'i çıkarmaya karar verir.

Bahsi geçen yazısının ilerleyen satırlarından anlaşıldığı kadarıyla, Emîrî'nin *OTEM*'i çıkarmadaki asli amaçlarından birinin de ileride neşredilmesi düşünülen Osmanlı Tarihi'ne dair malzemeyi derleyip neşretmektir.

Tüm sayıları dikkate alındığında derginin genel bir yapısından bahsetmek mümkündür. Buna göre derginin çoğu sayısı Osmanlı hanedanına mensup padişah ya da şehzadelerin şiir/leriyle başlar. Ardından çoğunluğunu Ali Emîrî'nin yazdığı düz yazılara yer verilir. Derginin, "Levha-i nezâ'ir, edebiyyât" gibi başlıklarla başlıklandırılan bölümü ise çoğu nazirelerden oluşan şiirlere ayrılmıştır.

Dergideki düz yazıların bir kısmı, aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere bilimsel yazı hüviyetinde olup Ali Emîrî'nin gerek görev yaptığı yerlerdeki araştırmaları gerekse de kütüphanesindeki okuma ve incelemelerinin sonuçlarını havidir. Ancak bunların bir kısmı ise onun âdeta okuyucu ile dertleştiği, birebir muhatap olduğu, daha samimi yazılardır. Onun bu yazıları, genellikle kendisine gönderilen ve muhteviyatında Ali Emîrî'nin çıkardığı dergiyi, oluşturduğu kütüphaneyi ya da şairliğini takdir edip metheden mektuplara verilen cevaplardan oluşmaktadır. Osmanlıların soyunu Hz. Peygamber'e ya da adaleti ile meşhur Sâsânî hükümdarı Nûşirevân'a dayandırma çabası güden "Hâdim

ve Hâfız-ı Emânet-i Mübâreke Hulefâ-yı Celîle-i 'Osmâniye'nin Şeref-i Silsile-i Siyâdetleri ve 'İlm-i Celîl-i Ensâbın Fevâ'idi" ile "Sülâle-i Celîle-i 'Osmâniyye'nin Mülûl-i Kadîme-i Sâsâniyye'den Nûşirevân-ı 'Âdil Sülâlesiyle Dahi Râbıta ve Münâsebeti" başlıklı yazısında olduğu gibi birkaç makalesi ilmî bir çalışma hüviyetinde görünmesine karşın Ali Emîrî'nin Osmanlı hanedanına beslediği aşırı sevginin bir neticesi olarak sonucu önceden belirlenen, verilerin bu sonuca göre zorlanarak yorumlandığı yazılar olarak değerlendirilebilir.

Sayı ve Sayfa Bilgisi	**Yazı Başlığı**
1/1-7	Mukaddime [Giriş Yazısı: Sebeb-i Neşir]
1/8-15	Kitâbeler Zâyi'âtı
2/21-22	'Osmânlı Târîhi Encümeni Re'îs-i 'Âlîsi Vak'anüvîs 'Abdurrahmân Şeref Beyefendi Hazretlerine
2/22-37	Türk Edebiyyâtının Îrân Edebiyyâtındaki Te'sîri
3/41-49	Kırım
3/49-52	Kırım Edebiyyâtı ve Fâtih Sultân Mehmed Han Hazretleri-y-ile Vükelâ ve Vüzerâ Şu'arâsının Mevlânâ Kırımî Hazretleriyle Müşâ'areleri
3/52-66	"Bir Hiciv Münâsebetiyle" Ser-levhasıyla 44 Sayılı *Yeni Mecmû'a*'daki Makâleye Cevâb[1]
3/67-68	Ma'ârif Nezâret-i Celîlesinden Bir Ricâ
4/73-81	Mudhike I
5/96-100	"Târîh-i Osmânî Encümeni Re'îs-i Ma'âlî-'âlîsi 'Abdurrahmân Şeref Beyefendi Hazretleri Tarafından Vârid Olmuşdur" Başlıklı Yazıya Cevap
5/101-103	Hâtırât
6/109-116	Mekteb-i İ'dâdî Talebe-i Sâbıkasından Köprülüzâde Fu'âd Bey'in Evvelâ 6949 Numaralı *İkdâm* Gazetesinde ve Sonra da 46 Sayılı *Yeni Mecmû'a*'da Neşreylediği "Fâtih Devrinde Edebî Hayât" Makâlesi Hakkında Dördüncü Nüshamızdan Mâ-ba'd (Mudhike II)
6/116-118	Sâbık Köprülüzâde Hakkında Bir Vesîka-i Mühimme
7/124-128	Hâtırât
8/143-153	Yine Sâbık Köprülüzâde Fu'âd Bey I
9/157-162	Nûr-ı 'Aynım Süleymân Nazîf Beyefendi Hazretlerine
9/162-171	Yine Sâbık Köprülüzâde Fu'âd Bey II
11/197-205	Kıblelizâde Fu'âd Bey'in 'Süleymân Fakîh ve Mevlid-i Şerîf' Makalesine Cevâb
12/214-219	Mütâla'a (Gelen Bir Mektuba Cevap)
13/228-238	Dünyâda En Büyük Âdemler Kimlerdir ve Kuds-i Şerîf ve Filistin'in Netîce-i İstiklâli Hakkında Bir Mütâla'a
14/ 257-264	Hâtırât
14/265-67	Mecmû'a (Hüseyin Nâmık tarafından gönderilen mektûba cevâb sadedinde)
15/299-300	Yine Hâlis Efendi Ketm ve İzâ'a-i Kütüb Meselesi
16/331-34	Ma'ârif Nezâret-i Celîlesine

1 Seher Erdoğan Çeltik, bu yazı içerisinde yer alan "*Acâibü'l-Letâif* Nâmıyla *Hıtay Sefâretnâmesi*'nin Mukaddimesi" başlığı ayrı bir yazı olarak değerlendirmiştir; biz bu başlığın ayrı bir yazı olmadığını düşünüyoruz. Bk. Çeltik, *Ali Emîrî'nin Osmanlı Tarihi ve Edebiyat Mecmuası*, s. 222.

17/363-68	İsbât-ı Müdde'â İçin Tahrîf-i Vesâ'ik
18/405-412	Te'vîl Götürmez
18/412-414	Dârü'l-fünûn Şerh-i Mütûn Müderrisliği İntihâbı
19/417-435	Hâdim ve Hâfız-ı Emânet-i Mübâreke Hulefâ-yı Celîle-i 'Osmâniyye'nin Şeref-i Silsile-i Siyâdetleri ve 'İlm-i Celîl-i Ensâbın Fevâ'idi
19/436-449	'Ali Kemal Bey'e Cevâb
20/453-477	Mü'essis-i Bünyân-ı Saltanat 'Osmân Gâzî Hazretlerinin Seyyid Edebali Hazretlerine Dâmâd Olması ve Bu Münâsebet-i Mübâreke ile Devlet-i Mu'azzama-i 'Osmâniye'de Kılıç Kuşanmak Merâsimi
20/477-481	İstanbul'un Yıkılmakda Olan Çeşmeleri ve Akmayan Evkâf Suları Hakkında Hasbeten lillâh İki Hafta Mukaddem Huzûr-ı Ma'âlî-nüşûr-ı Cenâb-ı Sadâret-penâhîye Takdîm Eylediğim Vicdânnâme-i Çâkerânemin Sûretidir
21/486-487	Selâtîn-i 'İzâm-ı 'Osmâniyye'nin Millet Kütübhânesi'nde Yazma Olarak Mevcûd Bulunan Enâfîs-i Âsâr-ı Şâhâneleri
21/487-492	Osmanlı Mefâhir-i Târîhiyyesinde Şeref-bahşâ Bir İzdivâc-ı Müteyemmin
21/492-498	Âsâr-ı Muhallede-i Evkâfın Ahvâl-i Pür-melâli Hakkında İkinci Def'a Olarak Huzûr-ı Fehâmet-nüşûr-ı Cenâb-ı Sadâret-i 'Uzmâya Yigirmi Gün Mukaddem Takdîm Eylediğim Vicdânnâme Sûretidir
21/502-505	Şeyhûhet-Vazîfe-i Sakîle
22/518-28	Fâtih Sultân Mehmed Hân Gâzî Hazretlerinin Nefs-i Nefîs-i Hümâyûnları İçin Yazdırıp Mütâla'a Buyurdukları Kitâblar I (Birinci Kitâb)
22/528-31	Fâtih Sultân Mehmed Hân Hazretlerinin Üçüncü Mahdûmu Meşhûr Şehzâde Cem'in Velâdeti Hakkında İbni Kemal Târîhinden 'Aynen Nakolunan Makâle
23/549-553	Fâtih Sultân Mehmed Hân Gâzî Hazretlerinin Nefs-i Nefîs-i Hümâyûnları İçin Yazdırıp Mütâla'a Buyurdukları Kitâblar II: İkinci Kitâb
23/553-559	Kıblelizâde Mehmed Vassâf Bey
23/560-64	Teşekkür
24/580-86	Sülâle-i Celîle-i 'Osmâniyye'nin Mülûl-i Kadîme-i Sâsâniyye'den Nûşirevân-ı 'Âdil Sülâlesiyle Dahi Râbıta ve Münâsebeti
24/585-90	Fâtih Sultân Mehmed Hân Gâzî Hazretlerinin Nefs-i Nefîs-i Hümâyûnları İçin Yazdırıp Mütâla'a Buyurdukları Kitâblar III: Üçüncü Kitâb
24/ 580-86	Emine Sultân 'Aliyyetü'ş-Şân Hazretlerinin Vefât-ı Küdûret-Engîzi
24/604-607	Mecmû'a: Kürkçüzâde 'Osmân Remzî'ye Teşekkür
25/619-627	Fâtih Sultân Mehmed Hân Gâzî Hazretlerinin Nefs-i Nefîs-i Hümâyûnları İçin Yazdırıp Mütâla'a Buyurdukları Kitâblar IV: Dördüncü Kitâb
25/628-632	Cevâbı (Topkapı Müze-i Hümâyûn Müdîr-i 'âlîsi … Halîl Bey'in Mektûbuna Cevâb
25/635-49	Cevâbı (Harbiyye Nezâret-i Celîlesi Mektûbî-i Sâbıkı … 'Alî Rızâ Beyefendi'nin Mektûbuna Cevâb)
26/664-674	Cevâbı ('Alî Rızâ Bey'e)
26/674-675	Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti
26/675-77	Meclis-i Meb'ûsân Birinci Riyâset-i Celîlesine
26/678-82	Dâhiliyye Nâzır-ı Esbakı Memduh Paşa Hazretlerine Yazılan Bir İstirhâmnâme
26/683-87	Bir Büyük Ziyâ': Reşîd 'Âkif Paşa Hazretlerinin Vefât-ı Te'sîr-âmîzleri
27/710-12	Mecmû'a: Mahrûkîzâde Ca'fer'in Mektûbuna Cevap
27/753-59	Mecmû'a: Halîl Nihâd'ın Mektûbuna Cevap

28/769	Mecmû'a: Dervîş 'Alîzâde 'Abdurrahmân 'Âdil'in Ca'fer Beyefendi'ye Hitâben Yazdığı Mektûba Verilen Cevâb
28/770-773	Louis Massignon'un Mektûbu ve Bu Mektûbla İlgili Değerlendirme
28/777-799	İkdâm Sâhibi Ahmed Cevdet Beyefendi Hazretlerine
29/813-14	Sultan I. Ahmed'in Üç Ferman Metninin Neşri
29/821-830	Kitâb Zâyi'âtı
30/864-866	Selâtîn-i Mu'azzama-i 'Osmâniyye'nin Tuğrâ-yı Garrâları ve Temlîknâmeler Kısmının Tuğrâ-yı Garrâları Yanında Hutût-ı Şâhâneleri
31/910-919	Selâtîn-i 'İzâm ve Şehzâdegân-ı Fihâm-ı 'Osmânî Hazerâtının Hutût-ı Celîle ve Nâdireleri
31/919-20	'Azîm Takdîr ve Teşekkür
31/924-25	Mehmed Kâmil Efendi'nin Tercüme-i Hâli (Bir Tarih Manzumesi Yazan Kişi)
31/ 927-929	Hânedân-ı Mu'azzam-ı Saltanat-ı 'Osmâniyeye Â'id Ba'zı Velâdet-i Mes'ûde Târîhleri
31/931-944	Hutût-ı Hümâyûn-ı Selâtîn-i 'İzâm-ı 'Osmânî
31/944-946	Îfâ-yı Vazîfe-i Me'mûriyyete Bir Nümûne-i 'Âlî

c. Târih ve Edebiyat Mecmuası (TEM)

Ali Emîrî'nin 31 Ağustos 1338/1922-31 ile Kânûnuevvel 1338/31 Aralık 1922 tarihleri arasında *OTEM*'in devamı mahiyetinde çıkardığı dergidir. Ancak beş sayısı neşredilen bu derginin çıkış sebebi Emîrî tarafından izah edilmiştir. Buna göre *OTEM*'in yayım hayatına son verdikten sonraki iki yıllık süreç içerisinde, başta kitaplarını bağışlamak meselesi olmak üzere, muhtelif konularda Ali Emîrî hakkında dedikodular oluşmaya ve gazete ile dergilerde hakkında tenkitler yazılmaya başlanmıştır. Bunlara cevap vermek üzere Ali Emîrî *Târih ve Edebiyat* isimli bir dergi çıkarmaya karar verir. Dergideki yazılar da dikkate alındığında, kendisini kamuoyu önünde temize çıkarmak için bu dergiyi neşretmeye başladığı anlaşılmaktadır.

TEM'in yapısı ve içeriği, Ali Emîrî'nin çıkardığı ilk iki dergiden biraz farklıdır. Bu dergide şiirlere daha az yer verilmesi, bir "Edebiyyât" ya da "Nezâ'ir" bölümünün bulunmayışı en temel farklılıktır. Böyle bir değişiklikte Aynîzâde Mehmed Ali Bey'in dile getirdiği ancak Emîrî'nin muhalifi ya da bazı dostlarının da dile getirdiği kuvvetle muhtemel olan eleştirilerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. *TEM*'in 4. sayısında "Aynîzâde Mehmed 'Alî Beyefendi Hazretlerine" başlıklı yazısında Ali Emîrî, Aynîzâde'nin kendisine yönelttiği eleştirileri teker teker kaydedip bunlara cevap verir. Bu eleştirilerden biri de şöyledir:

> Mâdâm ki bu yaşınızda himmet edip bir mecmû'a neşrediyorsunuz, istiyorum ki bu mecmû'a 'umûma nâfi' bir şekilde intişâr etsin. Bakınız bunun için ne yapmalıdır. Birincisi: Mecmû'anıza bilhassa yeni yazılmış gazel, nazîre, tahmîs gibi şeyleri mümkün mertebe az koyunuz. Yeni nesil bunlardan hoşlanmıyor.

Bilmelisiniz ki edebiyyât hakkındaki tarz-ı telakkî şimdi büsbütün değişmişdir.[1]

Yukarıdaki eleştirilerin zaten farkında olduğu anlaşılan Ali Emîrî, *TEM*'de daha az şiire yer verdiği gibi, derginin içeriğini daha fazla akademik yazılarla ve metin neşirleriyle doldurmaya çalışmıştır. Ancak ek olarak üç formasını neşrettiği *Vesâiku'l-Âsâr* isimli mecmuayla bu şiir eksikliğini pek de hissettirmemiştir.

Dergideki yazıları şu tablo ile göstermek mümkündür.

Sayı ve Sayfa Bilgisi	**Yazı Başlığı**
1/1	Mecmû'amızın İhyâsı Hakkında Bir İki Söz
1/2	İ'lân-ı Meşrûtiyyetden Beri Ta'yîn Buyurulan Sadr-ı A'zamların Târîh-i Ta'yîn ve Esâmî-i 'âlîleri
1/2-3	Sadr-ı Esbak Fu'âd Paşa'nın Müsveddesi ve Reşîd Paşa'nın Tashîhiyle Sultân Abdülmecîd Hân Hazretlerine Takdîm Olunan Târîhî Bir Teşekkürnâme
1/3-8	Reşîd Paşa'nın Meslek-i Muvaffakiyât-ı Siyâsiyyesi Hakkında Tedkîk-i İcmâlî: Rûm Fetreti ve Rûm Fetretine Dâ'ir Müdekkikâne Bir Kitâb Yazan Muhammed Mansûr Efendi'nin Tercüme-i Hâli
1/8-9	Paris'te Münteşir *Revue Des Deux Mondes Mecmuası*'nın Millet Kütübhânesi Hakkındaki Makâlesi
1/9-11	Türkçe Dîvân-ı Eş'âr Yazan Fransız Şarl Verne Hakkında A'zam-ı Üdebâ Süleymân Nazîf ve Şâ'ir-i A'zam Abdülhak Hâmid Begefendilerin Mektûbları
1/11	Harbiyye Nezâret-i Celîlesi Mektûbî-i Sâbıkı Fâzıl-ı Muhterem 'Alî Rızâ Beyefendi Hazretlerine Açık Mektûb
1/11-16	Evvelki Mecmû'anın Ta'tîlinden Sonra 22 Mâh Zarfında Millet Kütübhânesi'nde Vâki' Olan Teşebbüsât
2/17-18	Edîb-i Muhterem 'Aynîzâde Mehmed 'Alî Beyefendi Hazretlerine
2/20-21	Gazetelerin Hakkımdaki Neşriyyâtı
2/21-37	Millet Kütübhânesi Hakkında
2/42-44	Vaktiyle Bi'l-Münâsebe 'Alî Kemal Bey'e Nasîhat
2/45-48	Evkâf Nâzır-ı 'Âlîsi Râşid Beyefendi Hazretlerine
3/49-52	Edirne Selîmiyye Câmi'i (neşir)
3/52-53	İ'lân-ı Meşrûtiyet'den Beri Ta'yîn Buyurulan Şeyhülislâmların Târîh-i Ta'yîn ve İnfisâl ve Esâmî-i 'Âlîleri
3/53-68	Millet Kütübhânesi Ne Sûretle Teşkîl Etdi?
3/70-72	'Aynîzâde Mehmed 'Alî Beyefendi Hazretlerine
4/73-78	Edirne Selîmiyye Câmi'-i Şerîfi
4/80	Mecmû'a (Süheyl Bey'in Mektubuna Cevap)
4/81-85	'Aynîzâde Mehmed 'Alî Beyefendi Hazretlerine
4/85-88	Türk Kadınları
5/89-92	Edirne Selîmiyye Câmi'-i Şerîfi
5/93	Cevâb (Yaşar Şâdî Bey'in Mektubuna Cevap)
5/93-99	Târihî Şâ'ir Âşık Gâzî Hasan

1 Ali Emîrî, "'Aynîzâde Mehmed 'Alî Beyefendi Hazretlerine", *TEM*, sy. 4, s. 82.

Ali Emîrî'nin yukarıda bahsi geçen dergilerdeki yazıları yanında, özellikle Meşrutiyet'ten sonraki dönemde, muhtelif gazete ve mecmualarda da yazılar ya da şiirler neşrettiği anlaşılmaktadır. Bunların tam olarak tespiti için dönemin tüm gazete ve dergilerini taramak gerekecektir. Ancak muhtelif vesilelerle bahsettiğine göre, *İkdam* gazetesi başta olmak üzere, *İleri* ve *Vakit* gazeteleri, *Alay Cerîdesi, Edebiyât-ı Umûmiye Mecmuası*, Diyarbakır, İzmir, Balıkesir, Ankara illerinin *Vilâyet* gazetelerinde yazıları ya da şiirleri neşredilmiştir.[1]

6. Neşrettiği Eserler

Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Ali Emîrî'nin bir yönü de araştırmacı-yazar olmasıdır. O, hayatı boyunca görev yaptığı yerlerde araştırmalar yapmış -dil ve üslubu açısından istenen düzeyde akademik olmasa da- bunların sonuçlarını özellikle emekliye ayrıldıktan sonra bilimsel eserler olarak neşretmiştir. Onun bu araştırmacı yönünü ortaya koyan çalışmaların başında yaptığı neşirler gelmektedir. Osmanlı Devleti'nin çeşitli yerlerinde görevi gereği dolaştığı zamanlarda dil, edebiyat ve tarih açısından değerli gördüğü kimi eserleri başlarına birer önsöz koyarak bastırıp bu kıymetli eserlerin kaybolmasını önlemiştir.[2] Onun bu türden neşir çalışmalarının bir kısmı müstakil kitap olarak ortaya çıkmışken bazıları da çıkardığı dergilerde tefrika hâlinde basılmıştır. Aşağıda tespit edilebilen neşir çalışmalarını tanıtmadan evvel, Ali Emîrî'nin kendi neşir çalışmaları hakkında verdiği bilgiyi aynen aktarmakta fayda olduğunu düşünüyoruz:

> Bilirsiniz ki vaktiyle *Nevâdir-i Eslâf* ismiyle senede bir kitâb neşr etmeye karâr vermiş, dört seneye mahsûs olmak üzere; *Âsafnâme*, *Câm-ı Cem-Âyîn*, *Mardin Mülûk-i Artukiyye Târîhi*, *Acâyibü'l-Letâyif*-nâm kitâbları neşr etmişdim. *Tûnus Tarihi*, *Nizâmu'd-Düvel*, Mustafâ Nedim'in dest-i hattıyla olan *Durûb-ı Emsâl* ve *Şîve-i Tarîkat* ve Konyalı Nizâmî'nin[3] vaktiyle yazılan tercüme-i hâli

1 *OTEM*'in ikinci sayısında (s. 22) Ali Emîrî, "Türk Edebiyyâtı'nın Îrân Edebiyyâtı'ndaki Te'sîri" başlıklı makalesinin birinci dipnotunda, Mehmed Fuad Bey'in *Târîh-i Osmânî*'nin yazılmayacağı hakkında itirazına dair yazdığı makalelerinin kırktan fazla olduğunu söylemektedir.

2 Ali Emîrî, neşir çalışmalarının önemini erken fark edenlerden biridir. Bu bağlamda *OTEM*'in 22. sayısında konunun ne kadar önemli olduğunun anlaşılmamasından şu şekilde şikâyet etmektedir: "Tamâm kırk senedir bu târîhin meydâna çıkarılması için çalışdığım hâlde ancak beş buçuk cildini bulup meydâna çıkarabildim. Mütebâkî dört buçuk cildi için de çalışıyorum. İnşâallâh onları da meydâna çıkarmağa muvaffak olurum. Tafsîlâtını bundan on sene evvel Âmid Mecmû'ası'nda yazdığım vechile İngiliz millet-i necîbiyyesinin dünyâyı taharrî ederek âsâr-ı İslâmiyyeden Yâkût Hamevî'nin *Mu'cemü'l-Üdebâ*-nâm eser-i kebîrinin birkaç cildini bularak bastırdıkları ve diğer cildlerini el-hâletü hâzihî taharrî etmekde bulundukları hâlde biz İbni Kemal târîhinin bastırılmasını bile hâtıra getirmiyoruz." Bk. Ali Emîrî, "Fâtih Sultân Mehmed Hân Hazretlerinin Üçüncü Mahdûmu Meşhûr Şehzâde Cem'in Velâdeti Hakkında İbni Kemal Târîhinden 'Aynen Nakolunan Makâle", *OTEM*, sy. 22, s. 531.

3 Emîrî, kütüphanesinde Nizâmî'nin yetişmesi ve vefatına dair şairin yaşadığı dönemde yazılmış bir risâlenin varlığından bahsetmektedir. Ali Emîrî, "Cevâbı (Harbiye Nezâret-i Celîlesi Mektûbî-i Sâbıkı … Ali Rızâ Beyefendi'nin Mektubuna Cevap)", *OTEM*, sy. 25, s. 644.

> gibi nâdir kitâblar da der-dest-i tab‘ idi. *Acâyibü’l-Letâ’if* pes ü pîşini bilmeyen Kıblelizâde, *Âsâr-ı İslâmiyye ve Milliyye Mecmû‘ası*’nda on sekiz sahîfelik eşekçe i‘tirâzda bulundu. Benim de cânım sıkıldı, artık ötekileri çıkarmadım. Benim o silsileyi neşirde devâm etmeyişim Kıblelizâde’ye değil Ma‘ârif Nezâreti’ne gücendiğimden ileri geldi.[1]

Bizzat kendi ifadelerini esas aldığımızda, Ali Emîrî’nin *Nevâdir-i Eslâf* ismini verdiği bir dizi ile her senede bir neşir yapmak arzusunda olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan bir kısmını gerçekleştiren Emîrî, neşredilmek üzere olan birkaç projesinden ise vazgeçmiştir. Onun tamamını ya da bir kısmını neşrettiği eserler şunlardır:

a. Âsafnâme[2]

Ali Emîrî’nin *Nevâdirü’l-Eslâf* dizisinde neşrini gerçekleştirdiği bu ilk eser, 1326/1910-11 yılında, *Âmid* gazetesi “sâhib-imtiyâz”ı Mehmed Şükrî’nin gayretleriyle Âmid Matbaası’nda basılmıştır. Emîrî, bu neşre yazdığı takdim yazısında, öncelikle Âmid Matbaası’nın müdürü bulunan Mehmed Şükrî Bey’in bahsi geçen matbaada bir sene evvel “âsâr-ı eslâfdan” başlığıyla neşrettiği *Sehî Bey Tezkiresi* neşrinden bahsedip bu eseri bulmak için ne kadar çaba harcadığını anlattıktan sonra, Şükrü Bey’in bu sefer de *Âsafnâme*’yi neşretmek istediğini söyler. Kanûnî Sultan Süleyman’ın sadrazamı olmuş Lutfi Paşa’nın *Âsafnâme*’sini neşretmenin de bir o kadar takdire layık olduğunu ifade ettikten sonra Lutfi Paşa’nın bir devlet adamı olarak önemini birkaç paragrafla izah etmeye çalışan Emîrî, Sehî Bey’in *Heşt Behişt* isimli tezkiresinde Lutfi Paşa hakkında yer alan malumatı alıntılar. Bu alıntıdan sonra, Lutfi Paşa’nın XVI. yüzyıldaki diğer tezkirelerde yer almamasını eleştirip bu vesileyle önemli bir konuya da parmak basar. Emîrî, farklı devirlerden örnekler getirerek, Osmanlı döneminde gözden düşmüş bir devlet adamının nasıl nisyana mahkum edildiğini anlatmaya çalışır. Sözlerini sonlandırırken sözü yine Lutfî Paşa’ya getiren Ali Emîrî, onun başka eserlerinin de olduğundan bahsedip Mehmed Şükrî Bey’i tebrik eder.

---

1 Ali Emîrî, “Cevâbı (Harbiye Nezâret-i Celîlesi Mektûbî-i Sâbıkı … Ali Rızâ Beyefendi’nin Mektubuna Cevap)”, s. 643.

2 *Âsafnâme*, Kanûnî devri veziriazamlarından Lutfi Paşa b. Abdülmuîn Abdülhay Lutfi Paşa’nın (ö. 970/1563) kendi tecrübelerini de aktardığı siyasetname türünde Türkçe bir eserdir. Birkaç baskısı yapılan bu eserin son baskısı için bk. Lutfi Paşa, *Âsafnâme* (haz. Ahmet Uğur), Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2018. Eser ve yazarı hakkında daha doyurucu ve daha güncel bir çalışma için bk. Asım Cüneyd Köksal, “Bir İslam Âlimi Olarak Lutfi Paşa”, *Osmanlı Araştırmaları*, L, İstanbul 2017, s. 29-72.

Ali Emîrî'nin hayatı hakkında bilgi veren çoğu kaynakta, onun neşrettiği kitaplar arasına *Âsafnâme* de dâhil edilmektedir. Hakan T. Karateke'nin de isabetle belirttiği gibi[1], her ne kadar Ali Emîrî, muhtelif vesilelerle bu eserin neşrini de kendi eserleri arasında zikretme temayülünde bulunsa da onun bir naşir olarak katkısının başa konulan takdim yazısından ibaret olduğunu düşünüyoruz. Nitekim bu neşirde, Emîrî'nin diğer neşirlerinde olduğu gibi herhangi bir notlama bulunmamaktadır.

b. Câm-ı Cem-Âyîn /Silsilenâme-i Osmânî[2]

Oğuzlar'ın Bayat boyuna mensup bir Türk olan Mahmud oğlu Hasan el-Bayatî'nin miladi 1481 yılında kaleme aldığı ve Osmanlı hanedanının ataları hakkında tarihî bilgiler veren bu eseri Ali Emîrî Efendi, *Nevâdirü'l-Eslâf* adını verdiği neşir dizisinde beşinci eser olarak yayımlamıştır. Eserin neşri için kaleme aldığı giriş yazısında Emîrî, "Yanya ve İşkodra vilâyetleri mâliyye müfettişliği görevinde" bulunduğu sırada bu eserle karşılaştığını ifade ederek sözlerine başlar. Ardından eserin *Nevâdirü'l-Eslâf* dizisinde neşredilmesini hakkedecek önemi üzerine duran naşir, Osmanlı döneminde çok önemli âlimlerin telifi olan birçok kronik bulunmasına karşın Osmanlı hanedanının soyuna dair bilgilerin çok sınırlı olduğunu söyleyip *Câm-ı Cem-Âyîn*'in bu noktadaki boşluğu doldurduğu üzerinde durur. Eserin içeriğini de özetleyen Emîrî, Şehzade Cem'in emri ile yazılması ve büyük bir ihtimal ile yine şehzadenin onayından geçmiş olmasının eserin önemini daha da arttırdığını söyler. Böyle önemli bir eseri keşfetmenin kendisine nasip olduğunu, bunun bir şükranesi olarak eserin neşrini de üstlendiğini belirten Emîrî nasıl bir usul takip ettiğini kısaca açıklayıp giriş yazısına son verir.

Ali Emîrî'nin genişçe ve çok sayıdaki dipnotlarıyla genişletilen, dolayısıyla da onun bir naşir olarak yaptığı tasarrufları görmek açısından önemli veriler barındıran bu neşir 1331/1915-16 yılında Kader Matbaası'nda gerçekleştirilmiştir.

1 Karateke, *İşkodra Şairleri ve Ali Emîrî'nin Diğer Eserleri,* s. 57.

2 Fahrettin Kırzıoğlu da 1949'da Ali Emîrî'nin daha sonra bulduğu bir diğer nüshasını esas alıp eseri sadeleştirerek Nihal Atsız'ın "Osmanlı Tarihleri" serisi arasında yayımlamıştır.

c. Mardin Mülûk-i Artukiyye Tarihi: Kitabeleri ve Sâir Vesâik-i Mühimme

Nevâdirü'l-Eslâf külliyâtının dördüncü eseri olarak 1331/1915-16 yılında İstanbul'da Kader Matbaası'nda basılan bu eserin başında Ali Emîrî'nin 10 sayfalık bir giriş yazısı bulunmaktadır. Emîrî bu takdim yazısına da neşretmekte olduğu eseri keşfetme hikâyesini anlatarak başlar. Gerek Emîrî'nin hayatı gerekse Mardin ve Diyarbakır şehirlerinin önemine dair bilgilerle zenginleştirilmiş olan bu hikâyenin anlatımı, Emîrî Efendi'nin 1292/1875-76 senesinde tebdilihava için Mardin'e gidip orada tam üç sene kalmasının beyanı ile başlar. Naşir, Mardin şehrinde bulunduğu sırada içinde bulunduğu zengin kültür muhitini tavsif ettikten sonra Mardin şehrinin güzellikleri ve önemine değinir. Bir vesile bularak Türk edebiyatının önemli eserleri, bunların keşifleri ve neşirlerine dair kısaca bilgiler verir. Dipnotlarla da desteklenen uzunca bir aradan sonra tekrar sözü Mardin ve Artuklu Devleti'ne getiren Emîrî, Mardin'de bulunduğu sırada, gerek Artuklular gerekse diğer devletlerin eserlerine dair epey malzeme topladığını ifade ettikten sonra bir gün Mardin'in geçmiş müftülerinden Hacı Kemâleddin Efendi'nin elinde Mardin'e dair bir kitap olduğunu haber aldığını söyler. Hemen harekete geçip eseri gören Emîrî, "Fi'l-hakîka Kâtib Ferdî imzâlı bir zât tarafından Mülûk-i Artukiyye'ye dâ'ir 944 senesinde Türkçe olarak yazılmış mûcez ve muhtasar bir târîh idi."[1] sözleriyle bu eseri tanıtır. Daha sonra eserin içeriğine dair bilgi veren Emîrî, çok önemli gördüğü bu eseri neşretmeye karar verdiğini söylerek sözlerine son verir. Emîrî'nin bu neşri, neşredilen metinden daha fazla yer kaplayan dipnotları açısından da çok kıymetlidir. Naşir, Mardin'deki kitabelere dair yaptığı çalışmaları da bu neşre yansıtmıştır. Ali Emîrî'nin neşrettiği bu eser, Mehmed Yusuf Yaşar tarafından 2006 yılında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.[2]

d. Acâibü'l-Letâif (Hıtay Sefâretnâmesi)

Nevâdirü'l-Eslâf külliyâtının altıncı cüzü olarak 1331/1915-16 yılında İstanbul'da Kader Matbaası'nda basılan bu eserin başındaki jenerik sayfasında "nâşir" olarak kaydedilen Ali Emîrî'nin 2,5 sayfalık bir giriş yazısı bulunmaktadır. Emîrî bu yazısına öncelikle neşredilmekte olan eserin aslından bahseden

1 Kâtib Ferdî, *Mardin Mülûk-i Artukiyye Târîhi: Kitâbeleri ve Sâ'ir Vesâik-i Mühimme* (nşr. Ali Emîrî), Kader Matbaası, Dersaadet 1331, s. 10.

2 Muhammed Yusuf Yaşar, "Ali Emîrî ve Mardin Mülûk-i Artukiyye Tarihi ve Kitabeleri vesâir *Vesâik-i Mühimme* Adlı Eseri", Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul 2006, (Yayımlanmamış YLT).

kaynaklara yer vermiş, ardından da Yanya ve İşkodra vilâyetleri maliye müfettişliği görevinde bulunduğu sırada bu eseri bulduğunu ifade etmiştir. Hoca Gıyâseddin en-Nakkâş isimli bir müellifin Farsça kaleme aldığı bu eserin Nevşehirli İbrâhim Paşa'nın isteği ile Küçük Çelebizâde İsmâil Âsım tarafından Türkçeye tercüme edildiği bilgisini veren naşir, eserin içeriğinden de kısaca bahsettikten sonra yazısına son verir. Emîrî neşre hazırladığı diğer kitaplarda olduğu gibi *Hıtay Sefâretnâmesi*'nin neşrinde de dipnotlara yer vermiştir. *Câm-ı Cem-Âyîn* ve *Mardin Mülûk-i Artukiyye Tarihi* isimli kitapların neşirlerine göre daha az olan bu dipnotların büyük bir kısmı kişi isimlerine dair açıklamalardan oluşmakta iken birkaç tanesi de metinde yer alan bazı kelimelerin kısa açıklamaları ya da karşılıklarıdır. Köprülüzâde Mehmed Fuad bu neşri konu alan 17 sayfalık bir tenkit yazısı yazıp Ali Emîrî'nin noksanları ve hatalarını ortaya koymaya çalışmıştır.[1] Yukarıda da ifade edildiği üzere, bu yazı Ali Emîrî'nin tasarladığı diğer neşir çalışmalarından vazgeçmesine sebep olmuştur. Ali Emîrî'nin neşrettiği bu eserin çeviriyazı baskısı Betül Mutlu tarafından hazırlanmış, Sadettin Eğri tarafından da bir incelemeye tabi tutulmuştur.[2]

e. Bardahî'nin *Câmi'u'l-Fürs* Diye Bilinen Eserinin Beşinci Bölümü

Ali Emîrî, *Âmid-i Sevdâ* dergisinin 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909 tarihli 5. sayısında yaptığı bu neşrin başına tanıtma-inceleme değerindeki "Âmid Şehrinin Akkoyunlular Zamânındaki Şi'r ve İnşâ ve Evzân ve 'Arûzuna Bir Nümûne" başlıklı iki sayfalık bir yazı eklemiştir. Bu yazısında Emîrî, eserin yazarı hakkında kısaca bilgi verip onun Âmidli olduğunu vurguladıktan sonra eserin muhtevasını bölüm bölüm tanıtır. Kitabın Türk dili ve edebiyatı bakımından kıymetini de vurgulayan naşir, "Nümûne olarak kitâbın şiir ve 'arûzuna â'id, beşinci kısmından ba'zı parçaları hîçbir kelime ve imlâsına dokunmaksızın 'aynen derc eyliyoruz."[3] başlığıyla *Câmi'u'l-Fürs*'ün klasik şiir bilgisinin özet bir nazari bilgisi olan "Kısm-ı Pencüm: der-Kavâ'id-i Şi'riyye ve Tecnîsât ve Teşbîhât ve Gazeliyyât ve Mecâz-ı Mürsel ve 'Arûz ve Asl-ı Ta'miye" başlıklı

1 Köprülüzâde Fuad, "Kitâbiyât Tenkîdleri: *Acâ'ibü'l-Letâyif/Hibetü'l-Hakâyık*", *Millî Tetebbular Mecmuası*, c. 2, sy. 5, s. 351-368.

2 Gıyaseddin Nakkaş, *Hıtay Sefaretnamesi* (haz. Betül Mutlu), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013; Sadettin Eğri, "*Hıtay Sefâretnâmesi/Seyahatnâmesi* ve Ali Emîrî Neşri", *Journal of Turkish Studies /Türklük Bilgisi Araştırmaları (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi'ye Armağan),* (yayına hazırlayan: Günay Kut-Bedri Mermutlu), Aralık 2016, s. 87-103.

3 Ali Emîrî, "Âmid Şehrinin Akkoyunlular Zamânındaki Şi'r ve İnşâ ve Evzân ve Arûzuna Bir Nümûne", *Âmid-i Sevdâ*, sy. 5, s. 68.

beşinci bölümünü neşreder. Bu neşrinde de Ali Emîrî'nin birkaç dipnotu yer almaktadır.[1]

f. Edirne'de Selimiye Câmii

Ali Emîrî ile ilgili araştırmalarda bahsi geçmeyen neşirlerden biri de Edirne'de bulunan Selimiye Camii'ne dair bir kitabın neşridir. *Târih ve Edebiyat Mecmuası*'nın 31 Teşrînievvel 1338/31 Ekim 1922 tarihli 3. sayısının hemen başında "Edirne'de Selîmiyye Câmi'-i Şerîfi" başlıklı kısa bir metinle bu neşrin sebebini izah eden Emîrî, Anadolu'daki Milli Mücadele'nin başarılı sonuçlarının neticesi olarak Edirne ve Trakya bölgesinin iade edilmesinin vatan sathında büyük bir sevince vesile olduğunu ifade eder. Böyle mutlu bir haber karşısında, Millet Kütüphanesi'nin de bir hediyesi olmasını istediğini söyleyen naşir, kütüphanesindeki eserleri bu gözle karıştırınca, Türkçe "Tevârîh" kısmının 1341 numarasında *Edirne'de Selîmiyye Câmi'i* ismiyle bahsi geçen camiye dair yazılmış bir kitap gördüğünü, savaş meydanında cesaretle savaşan mücahitlere bir hediye olması için bu eserin neşrinden daha güzel bir hediye bulamadığını ifade edip eseri neşretmeye başlar. Ali Emîrî bu neşri tefrika olarak *TEM*'in 3, 4 ve 5. sayılarında gerçekleştirmiş; ancak eserin tamamını neşredememiştir. Dolayısıyla bu neşri de onun tamamlanamamış projeleri arasında saymak mümkündür. Ali Emîrî bu neşrinde de diğer neşirlerinde olduğu gibi gerekli gördüğü yerlerde neşrettiği metnin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacak dipnotlar koymuştur.

1 Ali Emîrî'nin neşrettiği bu metin Kâzım Yetiş tarafından da daha sonra neşredilmiştir. Bk. Kâzım Yetiş, "XVI. yy. Başlarında Yazılmış Bir Kavâ'id-i Şi'riyye Risâlesi", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. 29, İstanbul 2000, s. 285-343.

g. Kitâbü'l-İzzi ve'l-Menâfi' li'l-Mücâhidîn bi-Âlâti'l-Hurûbi ve'l-Medâfi'[1]

Ali Emîrî, *OTEM*'i çıkarmaya iki yıl ara verdikten sonra onun devamı mahiyetinde *TEM*'i çıkarmaya başlamıştır. Bu derginin ilk sayısında, dergiyle meşgul olmadığı 22 ay boyunca Millet Kütüphanesi'nde yapılan faaliyetleri özetleyen Emîrî, bu sırada iki encümen kurulduğunu, bu iki encümenin okumaları neticesinde özellikle ateşli silahlar ve savaş aletlerine dair neşredilmesi faydalı olduğu düşünülen bazı eserlerin tespit edildiğini ifade eder. Tespit edilen eserler arasında, Osmanlılardaki savaş aletlerine dair iki önemli eser bulunmaktadır. Bunlardan biri Arapça diğeri de Almancadır.[2] İkisinin de tercüme edilmesi kararlaştırılır ve bunun için iki kişi görevlendirilir. Yapılan tercümelerin de peyderpey *TEM*'de neşredilmesi kararlaştırılır. İşte bu tercümelerden ilki İbrâhim Reyyâş b. Ahmed Gânim b. Muhammed b. Zekeriyyâ Endelüsî'nin *Kitâbü'l-İzzi ve'l-Menâfi' li'l-Mücâhidîn bi-Âlâti'l-Hurûbi ve'l-Medâfi'* ismiyle Arapçaya tercüme edilen İspanyolca kitabının tercümesidir. İslam âleminde ateşli silahların kullanımına dair bilgi veren ilk kaynaklar arasında yer alan bu önemli eser, Portekizlilere esir düşen, böylece onların dilini öğrenen İbrâhim b. Ahmed Gânim b. Muhammed b. Zekeriyyâ Endelüsî tarafından önce 1631 yılında İspanyolca kaleme alınmış, birkaç sene sonra da Ahmed b. Kâsım b. Ahmed b. el-Fakîh Kâsım b. eş-Şeyh tarafından Arapçaya tercüme edilmiştir. Ali Emîrî'nin verdiği bilgiye göre, toplara dair olan bu eserin Türkçeye tercüme işini Fas (Mağribî) hattına da aşina olan İsmâil Efendi üstlenmiştir. Eserin uzunca mukaddimesi ile birinci babı *TEM*'in ilk üç sayısında tefrika edilmiş ancak devamı gelmemiştir.

---

1 Bahsi geçen bu eser 2013 yılında İhsân el-Hindî tarafından bir incelemeyle birlikte tahkik edilmiştir. Bk. Reyyâş, İbrâhîm b. Ahmed Gânim, *el-İzz ve'r-rif'a ve'l-menâfi' li'l-mücâhidîn fi sebîlillâh bi'l-medâfi'*, (Arapçaya tercüme eden: Ahmed b. Kâsım el-Hicrî el-Endülüsî), (tahkîk: İhsân el-Hindî), Hey'etu Ebuzabi li's-Siyaha ve's-Sekafe, Ebûzâbî 2013/1434.

2 Almanca olan eser, 28 Eylül 1396'da, Niğbolu Muharebesi'nde yaralanıp esir düşen, bir süre I. Bayezid'in yanında görevli bulunan, onun Ankara Savaşı'ndaki mağlubiyetinden sonra Timurlulara intisap eden Johannes Schiltberger'in *Reisebuch* isimli seyahat kitabıdır. Emîrî'nin verdiği bilgiye göre bu eserin tercümesini de Harbiye Nazırı Ziyâ Paşa üstlenmiş, bunun için erkân-ı harb binbaşılarından Hakkı Bey'i görevlendirmiştir. Tercümenin ilk bölümünün tamamlanmış olduğunu söylemesine karşın dergide bu metnin neşri gerçekleşmemiştir.

h. Diğer Neşirleri

Öte taraftan Emîrî'nin *OTEM*'in birkaç sayısında halk şiirinin birkaç örneğini de neşrederek kültürel hazinemizin kaybolmasına engel olmaya çalıştığını görmekteyiz. Örneğin *OTEM*'in 7. sayısında (s. 140) hece vezniyle yazılıp 3 dörtlükten oluşan bir halk şiirini neşrederken bu şiirin şairi belli olmayan bir manzume olup iki yüz sene evvel yazılan bir mecmuadan alındığını belirtmiştir. *OTEM*'in 10. sayısında ise İsmâil Fedâyî isimli bir şairin Eğri Seferi sırasında savaştan kaçan askerlerin ağzından yazdığı beş bentlik bir terkibibendi neşrederken bu şair hakkında da kısaca bilgi vermektedir (s. 188-90). Aynı derginin 13. sayısında ise (s. 238-246), kendi dönemindeki toplumsal bozukluklardan bahseden Ali Emîrî bunun yeni olmadığını söyleyip XVII. yüzyıl şairlerinden Veysî'ye atfedilen toplumsal eleştiri muhtevalı bir kaside ile Kayseri Mevlevî şeyhizâde Mehmed Şemseddin Efendi'nin devletin başına gelen türlü türlü belaları konu edinen "dönmüşdür" redifli uzun kasidesini neşretmiştir. *OTEM*'in 14. sayısında ise (s. 278-282) IV. Murad devri meşayihinden İlmî mahlaslı Kadızâde Şeyh Mehmed Efendi'nin 1040 (1630-31) dolaylarında yazdığı dönem eleştirisi olarak okunabilecek bir kasidesini neşreder. 15. sayıda Emîrî Budin şehrini konu alan birkaç manzumeyi neşretmektedir.

Emîrî'nin Osmanlı'daki kadın şairlere yönelik de özel bir dikkati olduğu anlaşılmaktadır. O, neşrettiği dergisinde birçok kadın şairin şiirlerini de neşretmiş ve böylece dergisini kadın şairlere dair araştırmalarda bugün bile önemli olan bir kaynak hâline getirmiştir. Örneğin *OTEM*'in 16. sayısında Âyişe Hanım, Ânî Hanım, Fıtnat Hanım, Leylâ Hanım, Şeref Hanım, Hadîce İffet Hanım, Sırrî Hanım gibi kadın şairlerin şiirlerine yer vermiş, hemen 17. sayıda da bu hanım şairlerin şiirlerini neşretmeye devam etmiştir. Bu bağlamda, Emetullah Sıdkî Hanım, Tevfîka Nesîbe Hanım, Ferîde Hanım, Zeynep Hanım gibi diğer hanım şairlerin şiirleri kaydedilmiştir. Bu şairlere 18. sayıda Hubbî Hanım, Hadîce İffet Hanım katılmıştır. Sonraki sayılarda da Emîrî'nin bu özel dikkati devam edecektir.

Derginin 17. sayısında (s. 381-82) "950 hudûdunda yazılan bir mecmû'ada varsağı serlevhası tahtında şu manzûme görülmüşdür." başlığıyla 7 dörtlükten oluşan bir halk şiirinin metnine yer verilmiştir. Derginin 23. sayısında ise (s. 578) "Elli Beş Sene Akdem Çocuk İken Ezberleyip Hâtırda Kalan Ba'zı Millî Koşmalardan" başlığıyla 7 dörtlükten oluşan bir koşmanın metni neşredilmiştir.

7. Projeleri

Gerek neşrettiği eserleri gerekse de çıkardığı dergilerdeki makale tarzında yazılarında Ali Emîrî'nin bazen isim vermeden bazen bizzat isim vererek bazı projelerinden bahsettiği görülmektedir. Ali Emîrî'nin ne kadar önemli bir araştırmacı ve okur olduğunu göstermesi açısından bunları da eserleri arasında değerlendirmenin gerekli olduğunu düşünüyoruz.

a. Kitap Projeleri

i. Diyârbekir Vilâyetine Dair Bir Eser

Ali Emîrî *Mir'âtü'l-Fevâid* isimli eserinin girişinde birkaç kez isim vermeden böyle bir projesinden bahsetmektedir. Onun ifadelerine göre eserin içeriği şöyledir:

> Diyârbekir vilâyetine dâ'ir başkaca yazmak tasavvurunda olduğumuz bir eser de, mezkûr kasabalara ve kazâya ve oradan yetişen fuzalâ ve üdebâ ve ümerâya ve emâkin-i 'atîka ve sâ'ir ahvâl-i coğrafiyyeye dâ'irdir.[1]

Emîrî'nin ifadelerine bakılacak olursa bu projenin neticesinde bir şehir kitabı oluşturulması tasarlanmaktadır. Bu projede Diyarbakır şehrinin kasaba ve kazalarına odaklanmak istendiği anlaşılmaktadır.

ii. Âbâü'l-Akvâm

Ahmed Refik, Ali Emîrî'nin vefatı üzerine kaleme aldığı "'Alî Emîrî Efendi, Hayâtı ve Âsârı" başlıklı yazısında onun *Âbâü'l-Akvâm* isminde, *Mir'âtül-Fevâid* tarzında Diyarbakır'a dair bir eser daha kaleme aldığını kaydetmektedir.[2] Ali Emîrî, *OTEM*'in 19. sayısında bu eserinden bahsedip içeriğine dair haber vermektedir. *Mir'âtül-Fevâid* için araştırmalarını yürütürken bazı isimlerin soylarını yirmi otuz batın geri götürünce hayretler içerisinde kaldığını ifade ederek, "Hattâ bunun için bir de *Âbâ'u'l-Akvâm* ismiyle bir kitâb yazmağa başladım."[3] demektedir; ancak Âbidin Paşa ile birlikte memleketinden çıkıp bir daha geri dönememesiyle bu projenin akim kaldığını haber verir. Dolayısıyla Emîrî'nin bu projesi "ilm-i ensâb"a dairdir.

---

1 Ali Emîrî, *Mir'âtü'l-Fevâ'id*, s. 35. Emîrî aynı eserinde, Çermik ve Çüngüş'e dair verdiği dipnotta da "Diyârbekir vilâyetine dair yazmak efkârında olduğumuz diğer bir eserde bu bâbda tafsîlât-ı mukteziye verilecektir." (s. 82) diyerek bu projesinden bir kez daha haber vermektedir.

2 Ahmed Refik Efendi, "'Alî Emîrî Efendi, Hayâtı ve Âsârı", *İkdâm*, sy. 9631, 1340/1924, İstanbul, s. 2.

3 Ali Emîrî, "Hâdim ve Hâfız-ı Emânet-i Mübâreke Hulefâ-yı Celîle-i Osmâniye'nin Şeref-i Silsile-i Siyâdetleri ve İlm-i Celîl-i Ensâbın Fevâ'idi", *OTEM*, sy. 19, s. 425.

iii. Yemen'deki Türk Müellif ve Şairleri

Ali Emîrî bu projesinden 5 Kânûnuevvel 1338/5 Aralık 1922 yılında neşrettiği *Târih ve Edebiyat Mecmuası*'nın 4. sayısında bahsetmektedir. Aşağıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere bu eserinde, uzun süre Osmanlıların elinde bulunan Yemen'deki Türk müellif ve şairlerin tercümeihâllerini yazmayı amaçlamakta olup bunu 500-600 sayfalık bir eser olarak tasarlamaktadır:

> Pek ârzû ederdim ki Kosova ve Manastır vilâyetlerine de göndereler çünkü bu iki vilâyet şu'arâ ve fuzalâsı hakkında daha iki cilt kitâbın yâdigâr-ı millet olarak meydâna geleceği şüphesiz idi. Fakat Yemen'e ta'yîn eylediler gitmedim; lâkin birkaç sene sonra haberim olmaksızın yine Yemen'e ta'yîn eylemişler. Bu def'a bi'l-mecbûre gitdim, evvelce yüz sene ve sonra da elli seneden ziyâde 'Osmânlı Türkleri yedinde bulunan Yemen kıt'asındaki Türk mü'ellif ve şâ'irlerine dâ'ir de yine beş altı yüz sahîfelik bir eser yazdım.[1]

iv. Teselya Osmanlı Şairleri

Alî Emîrî bu eserinden de çıkardığı dergilerinde bahsetmektedir. Öncelikle *OTEM* 1334/1918 yılında çıkardığı 1. sayısında şu cümlelerle eserin yazılıp bittiğini söylüyor:

> …birçok mebânî-i celîle-i 'Osmâniyyeyi dolaşarak cümlesinin kitâbelerini kaydetdim ve bunlardan başka olarak Yanya ve İşkodra gibi Yenişehir'de dahi birçok 'Osmânlı şa'irlerini ve nefîsü'l-enfes metrûkât-ı kalemiyyelerini buldum. *Teselya 'Osmânlı Şâ'irleri* nâmıyla beş altı yüz sahîfelik bir kitâb yazdım. Bununla berâber benim Yenişehir'de müddet-i ikâmetim yirmi dokuz günden 'ibâret idi.[2]

v. Yanya Vilâyeti Osmanlı Şairleri

Ali Emîrî bu eserinden de yine 1338/1922 yılında çıkarılan *TEM*'de bahsetmektedir. *Teselya Osmanlı Şairleri* isimli eserinden de bahsettiği bu bağlam şöyledir:

> Bundan otuz sene kadar evvel Rûmeli'nde Yanya ve İşkodra vilâyetleri umûr-ı mâliyye müfettişliğinde bulunduğum sırada ber-mu'tâd bir haylî tedkîkât icrâ etdim. Bu iki vilâyetde zuhûr eden üdebâ ve şu'arânın terâcim-i ahvâlleriyle ba'zı eş'âr ve âsârlarını zabt etmek sûretiyle *İşkodra Vilâyeti 'Osmânlı Şâ'irleri* ve *Yanya Vilâyeti 'Osmânlı Şâ'irleri* nâmlarıyla her biri beş altı yüz sahîfeden mütecâviz iki eser meydâna getirdim ve o sırada Teselya kıt'ası istirdâd olunarak oraya da 'azîmetim emr olunmakla *Teselya 'Osmânlı Şâ'irleri* nâmıyla yine beş altı yüz sahîfeden mütecâviz olmak üzere üçüncü bir eser meydâna getirdim.[3]

---

1 Ali Emîrî, "Aynîzâde Mehmed Ali Beyefendi Hazretlerine", s. 86.
2 Ali Emîrî, "Kitâbeler Zâyi'âtı", *OTEM*, sy. 1, s. 14.
3 Ali Emîrî, "'Aynîzâde Mehmed 'Alî Beyefendi Hazretlerine", s. 85.

vi. Mevâhibü's-Sülûk

Ali Emîrî bazı Osmanlı padişahlarının şiirlerine tahmis ve tesdisler yazdığı gibi hanedana mensup bazı şehzadelerin şiirlerine de tahmis ve tesdisler yazmıştır. *Levâmi'u'l-Hamîdiyye* isimli eserinin arka kapak sayfasında yer alan bir ilandan anlaşıldığı kadarıyla o bu konuda mesafe katetmiş ya da böyle bir eserin taslağını hazırlamıştır. Buna göre eserin kapsamı Osman Gazi'nin oğlu Alâeddin Paşa'dan başlayarak 13 şehzadenin şiirleri ve bunlara yazılan nazirelerdir. Ali Emîrî bu ilanda kitabın 1000 sayfa kadar olduğunu bildirmektedir.[1] O, padişaha yazdığı 6 Şaban 1310/23 Şubat 1893 tarihli bir belgede de bu eserinden bahsetmektedir:

> Böyle füyûzât-ı lâhûtiyye ve meziyyât-ı fıtriyyenin en letâfetli ve en kudretli hasâ'is-i kudsiyyesiyle müzeyyen olan zât-ı 'irfân-simât-ı şehinşâhîleri misillü bir pâdişâh-ı bî-nazîr-i 'azîmü'l-kemâlâtın ed'iye-i mefrûza-i şâhânelerinden bir ân bile geri durmadığıma delîl olmak üzere şehzâdegân-ı sâlife-i firdevs-âşiyân-ı 'Osmâniye hazerâtının âsâr ve eş'âr-ı nâdire-i hikmet-nisâr-ı belîğânelerini cem' u tertîb ve min-gayri had tahmîs ü terkîb ile *Mevâhibü's-Sülûk* tesmiye ederek eltâf-ı mâ-lâ nihâye-i mülhemiyet-penâhîlerine iltică'en takdîmine mütecâsir oldum.[2]

vii. Tuhfetü'l-Beliyye

Ali Emîrî, hiciv ve hezellerini topladığını söylediği bu kitabından *İleri* gazetesinde bu eserden bahsederken hicvi yapılan kişinin adının boş bırakıldığını kaydetmektedir.[3] Ali Emîrî, 1296/1879 yılında yazdığı *TŞA*'da da aşağıdaki cümleleriyle bu sahada kalem oynattığını haber vermektedir:

> Hicviyyât ve gazeliyyât vâdîsinde dahi bir haylî kasâ'id ve gazeliyyât, rubâ'î, mukatta'âtı hâvî bir eser tertîb etmiş idim. Fakat hîçbiri bir şahs-ı mu'ayyen hakkında olmayıp mücerred tecrübe-i kalem vâdîsinde eğlence sûretiyle yazılmışdır. Kimseyi hicv etmemek bir de baht ve felekden çokça şikâyet eylememek husûsları üstâd-ı ekremimiz Şa'bân Kâmî Efendi hazretlerinin bu 'abd-i âcize vâki' olan nesâyih-i mahsûselerindendir.[4]

Tüm bu ifadelere karşın, isim belirtilmemiş bile olsa Ali Emîrî'nin hicivlerini barındıran bir matbu ya da yazma eserle karşılaşılmamıştır.

---

1 Karateke, *İşkodra Şairleri ve Ali Emîrî'nin Diğer Eserleri*, s. 55.
2 Bedri Mermutlu, "Devlet Kayıtları Arasında Bulunan Ali Emîrî Efendi'ye İlişkin Belgeler", s. 231.
3 Karateke, *İşkodra Şairleri ve Ali Emîrî'nin Diğer Eserleri*, s. 56.
4 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid,* s. 97.

viii. Diğer

Aşağıdaki cümlelerinden anlaşıldığı kadarıyla Ali Emîrî'nin Osmanlı tarihi, edebiyat tarihi ve sözlük yazmak gibi projeleri de bulunmaktadır. Uzun süre zihninde tasarladığı bu proje üzerinde katettiği mesafeye dair ise çok fazla bilgi vermez:

> On seneden beri mu'azzam ve musavver bir *Târîh-i 'Osmânî* ile yine o nisbetde mu'azzam ve musavver bir *Edebiyyât-ı 'Osmâniyye* kitâbı ve bunların üçüncüsü olarak tamâmıyla Türkçemize mahsûs olmak üzere mu'azzam bir lügat kitâbı yazdırmak ârzûsunda bulunuyordum. Bu ârzû ve iştiyâkımı büyük ve küçük açmadığım kimse kalmadı.[1]

b. Neşir Projeleri

i. Fâtih Dîvân'ını Neşretme Projesi

Ali Emîrî, *OTEM*'in 27. sayısında, *Fâtih Dîvân*'ını neşretmeye dair projesi hakkında şu bilgileri paylaşmaktadır:

> … Bu 'abd-i 'âciz birçok teharrî netîcesinde elde etdiğim Hazret-i Fâtih dîvânını basdırmaya teşebbüs ettimdi. Kitâb tab'ı daha ziyâde taht-ı tazyîk ve müşkilâta alınarak ba'demâ Ma'ârif'e verilecek kitâbların üç nüsha olması usûl ittihâz olunmuşdu. Gece gündüz göz nûru dökerek başta *Fâtih Dîvân'ı* ve alt tarafda tahmîsât olmak üzere üç nüsha[2] tebyîz edip bâ-istid'â Ma'ârif Nezâreti'ne vermişdim. Bir seneden ziyâde ta'kîb etdiğim hâlde ba'zı beyitlerin çizilmesi lâzım geldiğini beyân etdiler. Ben de bi'z-zarûre muvâfakat etdim. Gûyâ ba'zı a'zâ efendiler, sâye-i şevketinde ikâmet etdiğimiz İstanbul fâtihinin *Dîvân*'ı çizilir mi, demişler imiş. Çizilir çizilmez sözleri uzadıkça uzadı. Nihâyet bir karâra rabt etdirilmek mümkün olamadı. Bunun üzerine bir de ziyâ'a uğratılmamak için mezkûr nüshaları geri almağa mecbûr oldum. Meşrûtiyet'in zuhûrundan sonra kitâb tab'ı müşkilâtı ortadan kalmışdı. Bir sene kadar ahvâle nigerân olmuş isem de ortalığı iyi görmediğimden kendi rızâm ile ma'zûliyette ma'âşımın pek derûnunda olarak ihtiyâr-ı tekâ'ude karâr verdim. Selâtîn-i 'Osmâniyye'nin âsârının tahmîsâtını hâvî olan *Cevâhirü'l-Mülûk*'ü basdırmağa başladım. *Cevâhirü'l-Mülûk* pâdişâhânın ve şehzâdegânın âsâr-ı belîğalarının tahmîsâtını hâvî olmak üzere otuz bin beyitden mütecâvizdir. On üç formada Kanûnî Sultân Süleymân hazretlerinin âsârına vâsıl oldum. Birinci cildini, yirmi altı formaya on dört veya on beş bin beyte iblâğ sûretiyle ikmâl edecekdim.[3]

---

1 Ali Emîrî, "Bir Eser-i Muazzam", *OTEM*, sy. 24, s. 611.

2 Millet Kütüphanesi'ndeki araştırmalarımız sırasında Ali Emîrî'nin ifade ettiği gibi, tahmislerin de eklendiği *Fatih Dîvân*'ının üç adet yazma nüshası görüldüğü gibi II. Bayezid'in Adlî mahlasıyla yazdığı şiirlerini bir araya getirdiği şiirler ile Ali Emîrî'nin bunlara yazdığı tahmis ve tesdislerin de üçer yazma nüshasının bulunduğu görülmüştür. Bu da Ali Emîrî'nin Adlî'nin de *Dîvân*'ını neşretmek istediğini göstermektedir.

3 Ali Emîrî, "Mecmû'a: Mahrûkîzâde Ca'fer'in Mektubuna Cevap", *OTEM*, sy. 27, s. 712-13.

ii. Âsâr-ı İslâmiyye ve Milliyye Tetkik Encümeni'ndeki Neşir Projeleri

Maârif Nâzırı Ahmed Şükrü Bey'in girişimleri ve 10 Mart 1331/23 Mart 1915 tarihli iradeyle kurulan *Âsâr-ı İslâmiyye ve Milliyye Tetkik Encümeni* üyeleri[1] arasında bulunmakla kalmayıp bu encümenin ilk başkanlığı görevini de icra eden Ali Emîrî, bu girişimden çok memnun kalmasına karşın muhtemeldir ki encümendeki diğer üyelerden ideolojik olarak çok farklı bir tarafta olduğu için kısa bir süre sonra ayrılmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte encümenin kuruluş safhasında çok heyecanlı olduğu anlaşılan Emîrî, encümenin çıkaracağı dergideki neşirlere dair üzerinde genişçe düşünülmüş bir proje hazırlamış ve bunu encümenin kâtibi bulunan Köprülüzâde Fuad Bey ile de paylaşmıştır. Ali Emîrî bu projenin ayrıntılarını, *OTEM*'in 31 Kânûnuevvel 1335/31 Aralık 1919 tarihinde çıkardığı 22. sayısında, Fatih Sultan Mehmed'in mütalaa ettiği kitapları tanıttığı yazısında izah etmektedir. Önemine binaen bu bölümü olduğu gibi aşağıya alıyoruz:

> Ebü'l-Feth Sultân Mehmed Hân hazretlerinin zamânında olan hârika-i sanâyi'-i nefîseye delîl olmak üzere bu kitâbın baş tarafından nakl ile yazdığımız 'ibârelerin o müzeyyen sahâyifini klişe üzerine aldırıp mecmû'aya 'aynen derc ve neşr etmek isterdik. Ne çâre ki bu küçük mecmû'amızın hâl ve vaz'iyyeti buna müsâ'id değildir.
>
> Beş altı sene akdem Âsâr-ı İslâmiyye ve Milliyye Tetkik Encümeni'nin teşkîl olunması ve her iki ayda büyük bir mecmû'a çıkarılması hakkında irâde-i seniyye şeref-ta'alluk etmiş idi. Bu yoldaki teşebbüs, hidmet-i vataniyye için tasavvur eylemekde olduğum âmâle pek muvâfik düşmüş ve hâtırıma gelmeksizin ve me'mûlüm olmaksızın o encümenin fahrî riyâsetine ta'yînimi de bu âmâlimin kuvveden fi'le ihrâcına müsâ'id bir fâl-i hayr 'add eylemiş idim. Çıkacak mecmû'anın münderecâtına dâ'ir bir liste yaparak, Âsâr-ı İslâmiyye ve Milliyye Encümeni'nin kim bilir kaçıncı 'ilâve-i me'mûriyyet olmak üzere bin beş yüz kuruş ma'âş-ile hem kâtibi hem idâre müdîri hem a'zâsı olan Kıblelizâde ma'hûd Fu'âd Bey'e verdim. Verdiğim liste 'aynen şudur:
>
> 1. Ahlâkî hikâyeler ve fıkralar
> 2. Hutût-ı pâdişâhân ve hutût-ı meşâhîr
> 3. Münşeât-ı Ferîdûn Bey'de mevcûd olmayan fermanlar ve berâtlar
> 4. Vakıfnâmeler
> 5. Millî destânlar
> 6. Hicret'in 1000. senesinden mukaddemki Türkçe edebiyyât ve eş'âr
> 7. Hicret'in 1000. senesinden mukaddemki Türkçe durûb-ı emsâl
> 8. Târihî kitâblar

1 Nesim Yazıcı, "Milli Tetebbular Mecmuası", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Neşriyatı, c. 30, İstanbul 2005, s. 83-84.

9. İstanbul'un fethi târîhi olan 857 senesinde vefât edenlerin mezâr taşlarının şekilleri ve yazıları ve ondan sonra da sırasıyla be-her sene vefât eden meşâhirin mezâr taşları ve yazıları
10. Memâlik-i 'Osmâniyye ile sâ'ir büldândaki meşâhirden kalma mezâr taşlarının şekilleriyle yazıları
11. Tasvîrler ve resimler (câmi'lere, insânlara, kitâblara ve sâ'ir 'umûm resimlere dâ'ir)
12. Terâcim-i hâller
13. Müşâ'are ve mülâtafeler
14. Mükâtebeler
15. Târîhî kitâblar ve sâ'ir kitâb tercümeleri
16. Nâdir seyâhatnâmeler
17. Nâdir sefâretnâmeler
18. Türklerin âsâr-ı kadîmesinden Hicret-i seniyyenin ikinci 'asrına kadar yazılan ve tercüme olunan kadîm eserler
19. Hicret-i seniyyenin 200. senesinden 300. senesine kadar Türkçe yazılan eserler ve şi'rler
20. Hicret-i seniyyenin 300. senesinden 400. senesine kadar Türkçe yazılan eserler ve şi'rler
21. Hicret-i seniyyenin 400. senesinden 500. senesine kadar Türkçe yazılan eserler ve şi'rler
22. Hicret-i seniyyenin 500. senesinden 600. senesine kadar Türkçe yazılan eserler ve şi'rler
23. Hicret-i seniyyenin 600. senesinden 700. senesine kadar Türkçe yazılan eserler ve şi'rler
24. Hicret-i seniyyenin 700. senesinden 800. senesine kadar Türkçe yazılan eserler ve şi'rler
25. Hicret-i seniyyenin 800. senesinden 900. senesine kadar Türkçe yazılan eserler ve şi'rler
26. Hicret-i seniyyenin 900. senesinden 1000. senesine kadar Türkçe yazılan eserler ve şi'rler
27. Hicret-i seniyyenin 1000. senesinden şimdiye kadar Türkçe yazılan eserler ve şi'rler
28. Vatan ve memlekete ve san'at ve ticaret ve zirâ'ate ve sâ'ireye dâ'ir nâfi' şeyler

İşte bu listeye muvâfık olmak üzere ilk çıkacak *Millî Tetebbu'lar Mecmû'ası*'na a'zâdan Gökalp Ziyâ'nın ictimâ'iyyâta dâ'ir bir makâle verecek ben de *Münşeât-ı Ferîdûn Bey*'de mevcûd olmayan kadîm fermân ve berât sûretlerinden birkaç 'aded vereceğim gibi ahlâka dâ'ir bir fıkra ve lisân ve târîhimiz için pek elzem olan Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri hakkında bir makâle ve kezâlik edebiyyâtımız için pek mühim olan Yûnus Emre hakkında bir makâle ve bin seneden evvelki durûb-ı emsâllere ve bunların şerh ve îzâhına dâ'ir bir makâle verecekdim. Yine mecmû'aya derc olunmak üzere, Sultân Şâhruh tarafından

> Çîn ve Hıtay'a sefâretle gönderilen Gıyâsüddîn 'Ömer Nakkâş'ın Şeyhülislâm İsmâ'îl 'Âsım Efendi tarafından Türkçeye tercüme olunan seyâhatnâmesi ile kezâlik mecmû'aya derc olunmak üzere Sultân Mustafâ-yı Sânî hazretlerinin sırkâtibi Mustafa Nedim Efendi'nin hatt-ı destiyle tertîb eylediği gâyet güzel bir durûb-ı emsâl kitâbını dahi Kıblelizâde Fu'âd Bey'e i'tâ etdim.
> Bunlardan başka Kanûnî Sultân Süleymân Hân hazretlerinin şu'arâ-yı meşhûremizden Bâkî, Hayâlî, Emrî, 'Ubeydî Çelebilerle vâki' olan müşâ'are ve mücâvebelerini hâvî fıkra ve manzûmelerin yazılmasını ve pâdişâh-ı zî-şân-ı müşârun ileyh ile berâber bu dört şâ'ir-i şehîrin resimleri yek sahîfede birlikte derc olunmasını Ma'ârif nâzırı ile karârlaşdırarak fotoğrafçı Necâtî Bey'i hâne-i çâkerîye göndererek bu dört şâ'ir-i şehîrin resimleri münderic bulunan kitâbdan fekk olunarak resim klişeleri tehyi'e edilmek için resimler ihzâr edilmek üzere Necâtî Bey'e tevdî' eyledim.
> Selâtîn-i 'Osmâniyye'den Sultân Mustafâ-yı Sânî'nin Ayasofya Câmi'-i şerîfinde hatt-ı destiyle mevcûd bulunan levha-i kebîrenin ve Sultân Ahmed-i Sâlis'in Topkapı pîşgâhındaki çeşmesinde ve Dıragoman Câmi'-i şerîfinde ve Üsküdar çeşmesinde bulunan hatt-ı nefîsleri ile Sultan Mahmud-ı Sânî'nin Şehzâdebaşı'nda arka sokakda gâyet müzeyyen çeşme üzerinde hutût-ı şâhânelerinin de resimlerinin aldırılıp mecmû'aya derc olunması karârlaştırıldı...[1]

Ali Emîrî'nin hazırladığı listeye bakılacak olursa hakikaten çok ciddi bir hazırlık yaptığı, encümenin kuruluş amacına uygun olarak geniş bir yol haritası çizdiği anlaşılmaktadır. Listedeki birçok maddenin uzun soluklu çalışmalar olduğu görülürken Emîrî'nin *Millî Tebebbular Mecmuası*'nın ilk sayısında neşretmeyi düşündüğü geniş bir malzemesinin hazır olduğu müşahede edilmektedir. Buna göre Emîrî, ilk elden aşağıdaki çalışmalarını dergide neşretmeyi tasarlamış ve bu maddelerin hem yazı hem de görsel malzemelerini hazırlamış, bunun için fotoğrafçı Necâtî Bey'den de yardım istenmiştir.

1. Münşe'ât-ı Ferîdun Bey'de olmayan ferman ve berat suretlerinden birkaçı
2. Ahlaka dair bir fıkra
3. Hacı Bektâş-ı Velî hakkında bir makale
4. Yûnus Emre hakkında bir makale
5. Hicri 1000 senesinden evvelki durûb-ı emsâller ile bunların şerh ve izahına dair bir makale
6. Şeyhülislâm İsmâil Âsım Efendi tarafından Türkçeye tercüme edilen *Hıtay Sefâretnâmesi*

1 Ali Emîrî, "Fâtih Sultan Mehmed Hân Gazi Hazretlerinin Nefs-i Nefîs-i Hümâyûnları İçin Yazdırıp Mütâla'a Buyurdukları Kitaplar I (Birinci Kitâb)", *OTEM*, sy. 22, s. 523-27.

7. II. Mustafa'nın sırkâtibi Mustafa Nedim Efendi'nin *Durûb-ı Emsâl*'i
8. Kanûnî Sultan Süleyman'ın, kendi döneminde yaşamış olan şairlerden Bâkî, Hayâlî, Emrî ve Ubeydî Çelebi gibi isimlerle olan nazireleşmeleri ile bu isimlerin minyatürleri
9. II. Mustafa, III. Ahmed ve II. Mahmud'un hat çalışmaları

Ancak durum, Ali Emîrî'nin beklediği ve tasarladığı gibi gelişmez, Köprülüzâde Fuad Bey kendi tasarrufu çerçevesinde dergiyi şekillendirir ve bu şekillendirmede onun çalışmalarına yer veril(e)mez. Bunun üzerine Emîrî de bahsi geçen encümenden istifa eder.

Ali Emîrî, yukarıda malzemesinin hazır olduğunu söylediği projelerinden bir kısmını tam ya da biraz eksik olarak neşretmiştir. Ferman ve berat suretleri, *Hıtay Sefâretnâmesi*, Kanûnî Sultan Süleyman'ın diğer şairlerle karşılıklı söylediği şiirler bunlar arasındadır; ancak bahsini ettiği diğer projelerinin neşredilip neşredilmediklerini maalesef bilemiyoruz. Başlıklarına bakıldığında çok önemli olan bu diğer çalışmaların müsveddelerinin de kaderi hakkında çok fazla malumatımız bulunmamaktadır.

iii. Âdile Sultan Külliyatını Neşretme

Ali Emîrî'nin *OTEM*'in 27. sayısında bahsettiği bir neşir projesi de II. Mahmud'un kızı olup Osmanlı hanedanı içerisinde yetişen nadir kadın şairlerden olan Âdile Sultan'ın[1] (1826-1899) şiirlerini neşretmektir. O, bu projesinden şu şekilde bahsetmektedir:

> Taharriyât-ı medîde neticesinde üç seneden beridir ele geçirebildiğim fahrü'l-muhaddirât 'Âdile Sultan hazretlerinin Külliyât-ı Âsâr-ı 'aliyyelerini neşr eylemek ârzûsunda bulunduğum hâlde ahvâl-i hâzıra te'sîrâtı bu kadarcık ârzû husûsundaki muvaffakiyete bile mâni' oldu.[2]

Emîrî bu ifadelerine rağmen, toplu olmasa da *OTEM*'in birçok sayısında Âdile Sultan'ın birçok şiirini neşretmiştir.

Ali Emîrî'nin yukarıda söz konusu edilen projeleri dışında "Osmanlı Araştırmaları" diye isimlendirilebilecek akademik disiplinin kaynaklarını derlemek, yazma eserlerimiz ile sicil ve vakıf kayıtlarımızın tespiti ve kataloglanması noktasındaki eksikliği oldukça veciz bir şekilde ifade ederken bu tespitlerin bugün de geçerliliğini koruduğunu söylemek mümkündür:

1 Hayatı için bk. Nihat Azamat, "Âdile Sultan", *DİA,* https://islamansiklopedisi.org.tr/adile-sultan (03.11.2020).

2 Ali Emîrî, "Mecmû'a", *OTEM*, sy. 27, s. 718.

Devlet-i ʻOsmâniye'nin vakâyiʻ-i mülkiyye ve mâliyye ve âsâr-ı edebiyye ve medeniyye ve sanâyiʻ-i kadîmesini mümkün olduğu meydâna çıkarmak için bugünkü günde lâ-ekall yüz bin cild kadar kütüb-i mütenevviʻa ve müteferrika ve hattâ mükerrereye mürâcaʻata ve bu kitâbların derûnunda ve zahrında olan mühim fıkralarını ve şerhlerini ve zahırlarındaki yazı ve mühürleri ve resimleri ve hangi padişahın zamânında ve hangi şehirde ve kimlerin nâmlarına te'lîf ve tahrîr edildiklerini ve bunların cildlerini ve yazılarını, sanʻatlarını, târîhlerini, tezhîblerini ʻâlimâne, vâkıfâne bir sûretde ʻarîz ü ʻamîk tedkîk etmiş. Ve kezâlik lâ-ekall yirmi bin kadar fermânlar, berâtlar, temlîknâmeleri pederden evlâda intikâl sûretiyle tecdîdnâmeler, vâkıfnâmeleri mütâlaʻa ve taʻmîk eylemiş mütehassıslarımız bulunmak îcâb ederdi. Bu gibi mühim kitâbları muntazam bir sûretde tertîb ve kayd ve tespît etmek şöyle dursun hattâ muhâfazaya muktedir olamıyoruz.[1]

1 Ali Emîrî, "Müessis-i Bünyân-ı Saltanat Osman Gazi Hazretlerinin Seyyid Edebali Hazretlerine Damat Olması ve Bu Münâsebet-i Mübâreke ile Devlet-i Muʻazzama-i Osmâniye'de Kılıç Kuşanmak Merâsimi", *OTEM*, sy. 20, s. 456.

ALİ EMÎRÎ'NİN *DÎVÂN*'I

1. Ali Emîrî'nin Şiirlerinin Yer Aldığı Kaynaklar

Bizzat kendi ifadelerine göre dokuz on yaşlarından itibaren şiir yazmaya başlayan Ali Emîrî'nin on binlerce beyitten oluşan bir şiir külliyatı bulunmaktadır. *Levâmi'u'l-Hamîdiyye* ve *Cevâhirü'l-Mülûk* gibi şiirlerden oluşan; ancak açık bir şekilde *Dîvân*'dan ayrı müstakil eserler olarak neşredilen iki eseri bir tarafa bırakıldığında, onun *Dîvân*'ını oluşturan şiirleri, kendisi tarafından kurulup Millet Kütüphanesi adı verilen ve kitaplarının önemli bir kısmını kendisinin tedarik ettiği kütüphanede yer almaktadır. Söz konusu kütüphanenin "Ali Emiri Manzum" isimli koleksiyonunda 37, 38 ve 39 numaralarda kayıtlı olan *Dîvân* nüshalarındaki bu şiirler, Ali Emîrî'nin kendisi tarafından rika hattı ile yazıya geçirilmiştir. 37 ve 39 numaralardaki yazmalar müsvedde ya da defter hâlinde iken 38 numarada kayıtlı bulunan yazma, Emîrî Efendi'nin şiirlerini derli toplu olarak bir araya getirme gayretinin bir mahsulü olarak tebyiz edilmiş bir nüshadır.

Bu yazmaların yanında yine kendisinin çıkardığı *Âmid-i Sevdâ*, *Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası* ile *Târih ve Edebiyat Mecmuası* adlı dergilerde ve dönemin başka gazete ve dergilerinde de çoğu yazma nüshalarda da bulunan şiirleri neşredilmiştir.

Genellikle kendisini kemiyet açısından metheden Ali Emîrî, kolaylıkla ve çok şiir yazması dolayısıyla çeşitli vesilelerle, kendisini özellikle de muarızlarına karşı savunurken övmektedir. Bu övgüleri, Ali Emîrî'nin yukarıda bahsi geçen kaynakların dışında şiirlerinin de olabileceğini güçlü bir şekilde hissettirmektedir. O *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid* adlı eserinde kendi otobiyografisini yazdığı bölümde, şiirlerini kronolojik olarak sınıflandırarak şu bilgileri vermektedir:

> Esnâ-yı hitâm-ı tezkiremiz olan 1296 Ramazân'ına kadar üç 'aded dîvân-ı eş'âr tertîb eyledim. Birincisi ibtidâ-yı hevesimizden Mardin'e zamân-ı 'azîmetimiz olan 1292 senesine kadardır. İkincisi Mardin'de bulunduğum üç sene, üçüncüsü Mardin'den Diyârbekr'e 'avdetim târîhinden sonraya 'â'iddir. İnşâllâh bir zamân-ı müsâ'idde şu üç dîvânı ve bundan böyle inşâd edilecek âsârı külliyyât sûretiyle birleşdirmek fikrindeyim.[1]

1 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid,* s. 96-97.

Ali Emîrî'nin yukarıdaki ifadelerine karşın elimizdeki *Dîvân* nüshalarının ikisi nazım biçimlerine göre tertip edilmiş olup 1296/1879 yılından sonra yazıldığı kesin olan birçok şiiri de havidir ve yukarıda bahsi geçen divanlarla aynı divanlar olması zor görünmektedir. Bu durumda "Ali Emîrî'nin şiirlerini barındıran başka nüshalar mı vardı?" sorusu ve kuşkusu akla gelmektedir. Nitekim nazirelerine dair verdiği bilgiler de bu kuşkuyu arttırmaktadır. Ali Emîrî, *TŞA*'da tercümeihâllerine yer verdiği şairlerin birbirlerine yazdıkları nazireleri dikkatle kaydederken kendisinin de bu şairlerin şiirlerine yazdığı nazireleri kaydetmiştir. Onun kaydettiği bu nazirelerden yaklaşık 200 tanesini yukarıdaki kaynaklardan hareketle hazırladığımız *Dîvân*'da bulamadık. Hâl böyle olunca iki ihtimal akla gelmektedir: Zayıf bir ihtimal olarak Ali Emîrî sadece beyitlere nazireler yazdı. Yani tezkiresini yazarken kendisinin bahsettiği şiir mahfillerinde yer aldığını göstermek için sadece kaynak beyitlere nazireler yazıp bıraktı. Ya da yukarıda bahsettiğimiz Ali Emîrî'nin şiirlerini barındıran kaynakların tamamı değil sadece bir kısmıdır. O zaman, "Bu var olduğunu farz ettiğimiz diğer nüshalar, müsvedde hâlinde bile olsa neredeler?" sorusu akla gelmektedir. Ali Emîrî ile ilgili çalışmamızı hazırladığımız her aşamada, sadece şiirleri dolayısıyla değil diğer birkaç eseri vesilesiyle de sorduğumuz bu soruya henüz net olarak bir cevap verebilmiş değiliz. Biz Ali Emîrî'nin yayına hazır hâlde olduğunu ya da bitmek üzere olduğunu söylediği eserlerin ve neşir çalışmalarının nerede olduğunu bilmiyoruz. Sayfa sayısı verecek kesinlikte bahsettiği eserlerinden hiçbir iz bulunmamasının normal olmadığını düşünüyoruz.

a. Yazma Nüshalar

i. Ali Emîrî Manzum Koleksiyonu 37 (AE MNZ 37)

Emîrî'nin gazelleri dışında kalan şiirlerini havi bulunan bu nüshanın iç kapağında Ali Emîrî'nin mülkiyet kaydı şu şekilde yer almaktadır: *İstashabehû el-Hakîr 'Alî Emîrî ibn Mehmed Şerîf el-Âmidî el-'Ârif bi-Emîrîzâde Gaferallâhu lehum fi'l-Kabri ve'l-'Arafât ve Sekâhum bi-Şarâbi'l-cennât.*

Yazmada zahriyye sayfasından itibaren başlayan ve sayfa esasına göre yapılan bir numaralandırmanın yanında yaprak esasına göre yapılan bir numaralandırma da bulunmaktadır.

1a sayfasında *Akşam* gazetesinin haberinden hareketle İstanbul'daki nüfus sayımına dair bir bilginin yer aldığı[1] bu nüshada Emîrî Efendi'nin gazeller dışında kalan kaside, musammat ve çoğu kıta nazım biçimi ile yazılan tarihleri yer almaktadır. Yazmanın 1b sayfasında, eserde bulunan nazım biçimlerine göre iptidai bir fihrist bulunmaktadır.

1b'den itibaren başlayan bu nüsha "Dîvân-ı Emîrîzâde 'Alî Emîrî-i Âmidî" başlığını taşır. Fihristte verilen bilgiye uygun olarak öncelikle kasidelere yer verilmiştir. Yazmada hem sayfa hem da yaprak numarası verilmiştir; ancak fihrist sayfa numarasına göre düzenlenmiştir. Buna göre 2-129 sayfaları arasında kasideler; 130-200 arasında mersiyeler ile terkibibent ve terciibent nazım biçimindeki methiyeler; 200-215 sayfaları arasında tahmisler, 216-249 arasında terkibibent ve terciibentler; 250-288 sayfaları arasında da tarihler bulunmaktadır.

Yer yer sayfa kenarlarına da şiirlerin yazıldığı yazmada reddâde kullanılmıştır. Yazmadaki fiziksel özelliklere bakıldığında Ali Emîrî'nin bu nüsha üzerinde çalışmaya devam etmeyi düşündüğü anlaşılmaktadır. Kimi kasidelerde daha sonra eklenmesi düşünülen beyitler için boşluklar bırakılmıştır. Elif harfindeki şiirlerini derli toplu bir halde AE MNZ 38 numaradaki yazmada toplayıp son hâlini veren Emîrî, bu nüshada bulunan elif harfindeki kasideleri, mavi renkte bir mürekkeple yazarak bunların tebyiz edilen nüshaya geçirildiğini belirtmek istemiştir. Elif harfindeki tarih manzumelerini de yine mavi renkte "yazıldı" sözcüğü ile kaydetmiştir. Bu tasarruf Emîrî Efendi'nin müsvedde hâlindeki şiirlerini temize geçirirken başvurduğu sistemdir. Az sonra üzerinde durulacağı üzere AE Manzum 38 numaradaki şiirler temize geçirilmiş elif harfindeki şiirlerdir. Emîrî Efendi 37 numaradaki müsvedde hâlinde bulunan

1 İstanbul'un Nüfûsu
Hükûmet İstanbul'un 'umûmî nüfûsunun tahrîri işini bitirmişdir. Elde edilen netâyice nazaran ilk bakışda ekseriyyet Türklerdedir. Akşam

İslâm:	603919
Rûm:	218003
Ermenî:	77245
Mûsevî:	55333
Milel-i Sâ'ire:	9860
Nüfûs-ı Ecnebiyye:	129867
[toplam]	1094187
Farkı:	10947
Bugün:	1105124

129827 nüfûsu ecnebîler teşkîl ediyor ki bu mikdâr her zamân muhavveldir.
Numru: 58, 17 Kânûn-ı Evvel 1334/1918 Hâdisât

şiirleri 38 numarada kayıtlı bulunan nüshaya aktarırken kaydetmiş olduğu şiirleri bu şekilde belirtmiştir.

Bu yazmada elif harfindeki kasidelerin çoğu normal yazı alanından ziyade sayfa kenarına yazılmıştır. Nüshada bulunan kasidelerin hem toplam beyit sayısı hem de kaside numarası kaydedilmeye çalışılmıştır.

ii. Ali Emîrî Manzum Koleksiyonu 39 (AE MNZ 39)

Ali Emîrî'nin sadece gazellerini kapsamakta olan bu nüsha müsvedde hâlinde olup 477 yapraktan oluşmaktadır. Ancak sonradan eklemeler yapılacağı düşünüldüğünden olsa gerek birçok yaprak boş bırakılmıştır. Özellikle bir harfteki gazeller sona erdikten sonra, diğer harfe kadar olan gazeller arasında çok boşluk bırakılmıştır. Ali Emîrî bu nüshada da elif ve bâ harfindeki gazelleri "yazıldı" koduyla işaretlemiştir. Elif harfindeki gazellerin 38 numaralı yazmaya geçirildiğini daha evvel ifade etmiştik. Elif harfindeki şiirlerine son hâlini veren Ali Emîrî, bâ harfindeki şiirlerini de temize geçirmiştir. Temize geçirilen bâ harfindeki gazellerin AE MNZ 38 numaradaki yazmaya eklenen bir cepkenin içine yerleştirildiği görülmektedir. İşte 39 numaradaki yazmada yer alan bâ harfindeki gazellere "yazıldı" kaydının konulmasının sebebi bu cepkendir.

39 numaradaki yazma, 1a'da yer alan aşağıdaki kıta ile başlar:

> Kesmem ümmīdimi elṭāf-ı Ḫudā'dan zīrā
> Bu günāhımla yine rācī-i settārım ben
>
> Ḥaḳ'dan ümmīdini kessin mi güneh-pīşe olan
> Ḳulıyım Ḫāliḳ'imiñ gerçi günehkārım ben

2a'dan itibaren gazeller başlarken her sayfada iki gazel olacak şekilde bir sayfa düzenlemesi yapılmıştır. Yazma, şairin şiirleri üzerinde yaptığı değişiklikleri de içermektedir. Bu bağlamda; kimi kelime, mısra ya da beyitlerin üzeri çizilip altlarına yeni hâlleri yazılırken, yine bazı beyit ya da gazellerin tamamının üzerinin çizildiği görülmektedir. 37 numarada olduğu gibi bazı gazeller sonra tamamlanmak üzere eksik bırakılmış, daha sonra yazılacağı düşünülen beyit ya da mısraların yeri boş bırakılmıştır. 38 numaradaki hattan daha özensiz bir hatla yazılmış yazmada siyah, mor ve mavi mürekkepler kullanılmıştır.

iii. Ali Emîrî Manzum Koleksiyonu 38 (AE MNZ 38)

Ali Emîrî'nin diğer yazılarına nispetle daha özenli bir rik'a ile yazılmış olan bu nüsha, temize geçirilmiş nüsha olup sadece elif harfindeki şiirleri (kaside, gazel, tevarih, musammat) kapsamaktadır. 86 yapraktan oluşan nüshada hem sayfa hem de yaprak numaralandırması mevcuttur. 1b-22a arasında kasideler, 22b-27b arasında tarihler, 28a-64b arasında gazeller, 65b-86a arasında da tahmisler bulunmaktadır ki bu şiirlerin tamamı elif harfi ile kafiyeli şiirlerdir. Hâliyle bu nüshada kayıtlı olan şiirlerin tamamı 37 ya da 39 numaralı nüshalarda da bulunmaktadır; ancak yaptığımız karşılaştırma neticesinde Emîrî'nin şiirlerine son hâlini verirken özellikle gazeller kısmında önemli bazı değişiklikler yaptığı tespit edilmiştir. Bunlardan bir kısmı aşağıdaki beyitte "tâbân/rahşân" kelimelerinde olduğu gibi kelime düzeyinde kalan değişikliklerdir.

Āyīnedir nuḳūş u temāṣīl-i ḳudrete
Māhiyyet-i 'avālim-i tābān-ı[1] kibriyā

Asıl önemli değişiklikler ise, AE 39'da tek bir gazel olarak düzenlenen kimi şiirlerin temize çekilirken yani AE 38'de yazılırken yapılan eklemelerle iki gazele çıkarılmış olmasıdır. Örneğin AE 38'de yer alan 36 ve 37 numaralı 7 beyitlik gazeller AE 39'da 9 beyitli tek bir gazel olarak yer almaktadır. Emîrî AE 39'daki 2 beyte 5 beyit daha ekleyerek AE 38'de bunu iki gazele çıkarmıştır. Yine hazırladığımız çalışmada 51, 52 ve 53 numaralı üç gazel AE 39'da iki gazel hâlindedir. Tabii olarak kafiye ve redifleri aynı olan bu gazeller *Dîvân*'da çokça yer almaktadır. Ali Emîrî'nin böyle bir tasarrufta bulunmasını anlamak zor değildir; o *Dîvân*'ında, şairlik kabiliyetini ve şiirini övgülere gark ettiği beyit/ler ve müstakil manzume düzeyindeki fahriyelere yer verdiği gibi, şiir sayısının çokluğu ile de övünmektedir. Bu anlayışın bir neticesi olsa gerektir ki Emîrî Efendi, yukarıda ifade edildiği üzere gazel sayısını arttırırken "sana", "bana", "istiğnâ" gibi rediflerde birçok gazel yazarak da şiir sayısını yüksek tutma gayesini gütmüştür.

iv. Ali Emîrî Manzum Koleksiyonu 38 EK (AE MNZ 38 EK)

AE MNZ 38 numaralı defterin iç kapağına eklenen bir cepkene yerleştirilmiş yapraklardan oluşan bu nüsha, Emîrî'nin bâ harfindeki gazellerini temize geçirip son hâlini verdiği versiyondur. Elif harfinden farklı olarak burada gazel nazım biçimi dışında bir şiir yoktur. Emîrî elif harfinde yaptığı gibi, bâ harfin-

1 tâbân: raḫşân AE 39

deki gazellerini temize geçirirken de bazı değişiklikler yapmıştır. Bunların bir kısmı sözcük ve sözcük grubu düzeyinde kalmışken asıl önemli değişiklikler AE 39'da 10-12 gibi görece uzun olarak yazılan bazı şiirlerin ikiye bölünerek iki adet gazele dönüştürülmesidir.

Başında üç vikaye yaprağı bulunan bu nüsha, 23 yapraktan oluşmaktadır. Nüshada 100 adet gazel için yer tahsis edilmiş olmakla birlikte 36-45 arası ile 70-74 arası gazeller için numara verilip yer ayrıldığı hâlde bu alanlar boş bırakılmıştır.

b. Dergilerdeki Şiirler

Ali Emîrî; 7 Şubat 1324/20 Şubat 1909-7 Mayıs 1325/20 Mayıs 1909 tarihleri arasında 6 sayı çıkaran *Âmid-i Sevdâ* dergisinin içeriğini önemli oranda kendisi tasarladığı gibi 1334-1336 (31 Mart 1918-30 Eylül 1920) yılları arasında 31 sayı olarak *Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası* ve iki yıl aradan sonra da 1338 (31 Ağustos 1922-5 Ocak 1923) yılında sadece 5 sayı olmak üzere, *Târih ve Edebiyat Mecmuası* adıyla hacimli bir dergi çıkarmıştır. Bu dergilerde çok farklı konularda yazılar çıktığı gibi, dergilerin aşağı yukarı her sayısında şiirlere de yer verilmiştir. Bunlar arasında dergiyi çıkaran Ali Emîrî'nin de şiirleri bulunmaktadır. Seher Erdoğan Çeltik'in tespitine göre *OTEM*'de 359 adet şiir neşredilmiş olup bunlardan 94 tanesi Ali Emîrî'nin şiirleridir.[1] Derginin sayıları incelendiğinde, birçok sayının sonunda "Levha-i Nezâ'ir" başlığı ile âdeta bir şiir meclisi kurularak Emîrî ve etrafındaki şair ya da şair adaylarının birbirlerine ya da başka şairlere yazdıkları nazirelerin neşredildiği görülmektedir. Bu itibarla dergi aynı zamanda nazire geleneği hakkında bilgi veren kaynakların "şiir okulu"[2] nitelemesini teyit edecek şekilde bir mektep görevini de görmektedir. Emîrî'nin şiirlerini neşre hazırlarken bu dergiler de kaynaklarımız arasına dâhil edilmiş ve burada yer alan şiirlerdeki farklar dikkate alınmıştır. Eldeki yazma nüshalarla karşılaştırdığımızda mecmuada yer alan şiirlerin AE 39'daki beyit sayısı ve düzenine yakın oldukları, AE 38'deki yeni düzenden farklı oldukları tespit edilmektedir. Bu da Emîrî'nin AE 38'i oluşturmaya oldukça geç bir dönemde başladığını göstermektedir.

---

1 Erdoğan-Çeltik, *Ali Emîrî'nin Osmanlı Tarihi ve Edebiyat Mecmuası*, s. 87.

2 Nazireciliğin klasik Türk şairinin gelişimindeki önemi ve yer için bk. M. Fatih Köksal, *Sana Benzer Güzel Olmaz: Divan Şiirinde Nazîre,* Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2018; Mehmet Kalpaklı, "Osmanlı Şiir Akademisi: Nazîre", *Türk Edebiyatı Tarihi*, c. 4, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 133-37; Cemal Kurnaz, *Osmanlı Şair Okulu,* Birleşik Yayınevi, Ankara 2007.

2. *Ali Emîrî Dîvânı*'ndaki Nazım Biçimleri

a. Kasideler

Ali Emîrî'nin *Dîvân*'ında, toplam 2965 beyitten oluşan 52 adet kaside bulunmaktadır. En kısa kaside (vapur övgüsünde) 22, en uzun kaside de (V. Murad methiyesi) 108 beyitten müteşekkildir. Tüm kasidelerin beyit sayısının ortalaması 57,01'dir. 11 farklı harfte yazılan kasidelerde, diğer nazım biçimlerine oranla kafiye çeşitliliği azdır. Kasidelerden 31'i mücerret (%60), diğer 21'i (%40) de mürdef kafiye ile yazılmıştır. Mürdef kafiyeli kasidelerin sadece 13'ünde redif kullanılmıştır. Mücerret kafiyeli kasidelerde revi harfi olarak 7 farklı (elif, bâ, tâ, râ, lâm, mîm, nûn) ses kullanılmıştır. Bunlardan en fazla "elif" sesine başvurulmuştur (18 kez ve %58). Mürdef kafiyelerde ise –âb, -âc, -âl, -âm, –ân, -âr, -âz, -îr, ve –ût seslerinden -ân seslerinin en fazla (7 kez) kafiye olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Kasidelerde 10 farklı vezin kullanılmış olup kullanım sayısı ve sıklığını şu tablo ile göstermek mümkündür:

Vezin	Sayı	Oran (%)
mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün	16	31
fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	11	21
fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	7	14
mef'ûlü fâ'ilatü mefâ'îlü fâ'ilün	7	14
mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün	4	8
mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün	2	4
müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün	1	2
mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün	1	2
mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	1	2
fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	1	2

Emîrî Dîvân'ındaki kasidelerin ilk on beşi dinî kasideler olarak değerlendirilebilir. Geleneksel dîvân tertibine uygun olarak bir münacat ile başlayan kasideler bölümü Hz. Peygamber'in övgüsündeki 5 adet kaside ile devam eder. Dört büyük halife için birer müstakil kaside yazan Emîrî, bir kasidesinde de dört büyük halifeyi toplu olarak şiirine konu etmektedir. Bu itibarla *Dîvân*'da dört büyük halife övgüsünde yazılan 5 kaside yer almaktadır. Dört büyük halifeye yazılan kasideleri Hz. Muhammed'in ailesindeki isimlere yazılan kasideler

takip eder. Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fâtıma ve torunları Hz. Hasan ve Hüseyin'in övgüsünü konu alan 3 kasideden sonra, XIII. yüzyılda yaşamış olan meşhur mutasavvıf Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî hakkındaki kaside yerini alır.

Bu dinî kasidelerden sonra Emîrî, devrini idrak ettiği padişahların övgülerini yaptığı kasidelerine başlar. Bu bağlamda övgüsünü yaptığı ilk padişah Sultan Abdülaziz'dir (1861-1876).

Daha 17 yaşında iken yazdığını söylediği kasidesinde ben merkezli bir girişle başlayarak şairlik kabiliyetini öven şair, klasik medih ifadeleri ile padişahı övdükten sonra yine sözü kendisine getirip ilim sevgisini dile getirmeye çalışmaktadır. *Lu'b ile ẕevḳ ü ṣafâ etmekdedir eṭfâl-i şehr / Ben ise taḥṣîl ile etmekdeyim ẕevḳ ü ṣafâ* (K. 16/39) diyen şair, birkaç beyitlik dua ile kasidesine son verir. Sultan Abdülaziz'in övgüsündeki ikinci kaside doğrudan methiye bölümü ile başlar. Memduhunu klasik methiye geleneğinin aşina olduğu kahramanlara benzeten şair, sözü yine oldukça küçük yaşta olup (15 yaşına henüz basmamış olduğunu söylemektedir) ilim peşinde olduğuna getirmektedir. Fahriye olarak addedilebilecek bu bölümde Emîrî ezberinde birçok beyit olduğunu özellikle vurguladıktan sonra tegazzüle başvurup bir gazele yer verir. Daha sonra sözü tekrar memduha getiren Emîrî, bilvesile kasidesinde kafiye olarak hiçbir kelimeyi tekrar etmediğini de ifade eder.

Sultan Abdülaziz'in üçüncü methiyesini konu alan kasideye ideal bir dünya düzeninden bahsedilen birkaç beyitle başlanır. Böylece memduhun övgüsüne zemin hazırlanır. Memduhun övgüsünü yaptıktan sonra klasik fahriye üslubuyla ancak nispeten uzunca olarak yaklaşık 16 beyitte fahriyesine yer veren Emîrî, şairlik kudretinden çok iddialı olarak bahsetmektedir; ancak bu ifadelerin büyük bir kısmı da kaside sahasında oldukça etkilendiği Nef'î'nin etkisindedir. Bahsi geçen padişahı konu alan son kaside ise iki beyitlik bir devirden şikâyet şeklindeki bir zeminle başlar. Daha sonra oldukça uzun olarak padişahın övgüsünü yapan şair, yine fahriyye bölümü ve iki beyitlik bir dua bölümü ile kasidesini sonlandırır.

Sultan Abdülaziz'den sonra Osmanlı tahtına geçen V. Murad (1876) da Emîrî'nin kasidelerine konu ettiği padişahlardan ikincisidir. Bu padişahın övgüsünün yapıldığı birinci kaside bir cülusiyye olup umumi bir bayram havasının betimlenmesiyle başlar. Bu bayram havasının sebebi olarak padişahın tahta çıktığı bildirildikten sonra, V. Murad farklı açılardan methedilmektedir.

Bu övgülerden sonra kasidesinin muhatabı olan padişaha seslenen şair, onu devleti ihya etmeye teşvik ettikten sonra sözü kendisine getirip henüz yirmi yaşında olmasına karşın sahip olduğu bilgi birikimini padişaha arz ederken diğer birçok kasidesinde olduğu gibi fahriyesine ve iki beyitlik bir dua bölümüne yer vererek bu kasidesini sonlandırır. Aynı padişaha yazılan ikinci kaside de bir cülusiyye olup ilk kasideye oranla oldukça uzundur. İlk cülusiyye ile benzer düzende olan kasidenin 55. beytine kadar klasik kaside geleneğinin başarılı bir şekilde uygulanıp padişahın övüldüğü, ardından ise otuz beyit kadar sürecek olan oldukça uzun bir fahriyeye yer verildiği görülmektedir. Emîrî'nin V. Murad'ın methiyesinde kaleme aldığı son kaside, *Dîvân*'ındaki en uzun kaside olup 108 beyittir. Ümitsizlikle dolu bir kargaşa ve kaos hâlinin betimlendiği bir girişle bu kasidesine başlayan Emîrî, cülusiyyesini yazacağı padişahın övgüsünde, onun padişahlığının getireceği ortamı ifade etmek için mübalağanın üst sınırlarını zorlayarak, yarının ne olacağının bile bilinmediği bu olumsuz havanın bozulabilmesi için *Yâ seyfullāh Ḫālid gelmeli pehnā-yı imkāna / Yaḥud Fārūḳ-ı aʿẓam çıḳmalı meydān-ı pehnāya* (K. 22/10) diyerek memduhunun methiyesine hakikaten çok sağlam bir zemin oluşturmaktadır. 11 beyit süren bu zemin oluşturmadan sonra Emîrî nihayet müjdeyi verip elli beyit kadar devam edecek klasik bir methiye metnine yer verir. Daha sonra ustaca planlanmış bir girizgâhla sözü kendi şairlik kudretine getiren Emîrî, yaklaşık 25 beyitlik başarılı bir fahriyesini yazar. Şiirini 18 yaşında iken yazdığını söyleyen şair, hemen ardından 16 yaşında iken yazdığı kasidesi ile ilgili dedikodulardan (dedesi Emîrî'den çalıntı olduğu iddiası) padişaha şikâyette bulunurken bu cülusiyyesi ile bu iddiaları çürüttüğünü ifade etmektedir. Bu bahsi birkaç beyit daha sürdüren şair, üç beyitlik bir dua ile kasidesine son verir.

Ali Emîrî'nin, kendisine karşı içten bir muhabbet beslediği ve bunu şiirlerinde açık bir şekilde gösterdiği II. Abdülhamid'in (1876-1909) methiyesinde 6 kasidesi bulunmaktadır. Bunlardan birincisinde şair, dünyanın fâniliğini ve bir ümitsizlik hâlini nesib bölümüne konu eder. Uygun bir geçiş beytiyle padişahın övgüsüne geçen Emîrî, yaklaşık kırk beyit süren bu övgü bölümünden sonra himayesinden dolayı padişaha teşekkür ederek ve herhangi bir fahriye bölümüne yer vermeden dua bölümüyle kasidesine son verir. İkinci kasidede ise V. Murad'a yazdığı uzun cülusiyyesinde olduğu gibi sosyal bozukluklarla dolu, bir tarafıyla dönemin sosyal eleştirisi olarak da okunabilecek karamsar bir havanın betimlenmesi ile kasidesine başlar. Böylece padişahın tahta çıkışı-

nı müjdelemek için 11 beyitlik bir zemin oluşturur. Allah'ın inayeti ile bahtı kutlu bir padişahın devletin başına geçtiği müjdesini veren Emîrî yaklaşık kırk beyitlik bir methiyeden sonra, on beyitlik bir fahriye ve altı beyitlik bir dua bölümü ile kasidesini sonlandırır.

II. Abdülhamid'in övgüsünde yazılmış olan üçüncü kaside ise daha farklı bir girişle, âşıkâne gazel tarzındaki bir nesib bölümü ile başlar. Sekizinci beyti girizgâh olarak kullanıp methiyeye geçiş yapan şair, bu bölümün başında söz konusu padişaha yazacağı kasidenin değerinden bahseder gibi görünüp yine kendi şiirini övmekten de geri kalmaz. Bundan ötürü asıl methiye bölümüne ancak 18. beyitte geçiş yapabilir. Diğer kasidelerdekinden farklı olarak bu methiyesinde klasik övgü kalıplarına çok az yer veren şair, dönemin oldukça realist bir eleştirisini yapıp toplumun her kesiminde ortaya çıkan bozukluklardan bahseder ve padişahın bunları kısa sürede ıslah edeceğine dair inancını dile getirir. Ayrıca bir fahriye bölümüne yer verilmeden bir dua bölümü ile kaside son bulur.

Aynı padişahın övgüsünde yazılan dördüncü kaside ise şairin padişahın hizmetine girmekten ötürü gark olduğu mutluluğu dile getirdiği bir tavsif ile başlar. Daha sonra klasik övgü kalıpları ile padişahın methiyesini yapan şair, sözü fahriyesine getirmeyi ihmal etmez; ancak bu fahriyesi içerisinde de ismini vermediği bir kişiyi padişaha şikâyet eder. Nitekim kendisi de dua bölümüne geçişte, *Ey Emîrî niçe bir bu cedel-i pey-der-pey / Gâh tefâḫur gehî şekvâ yetişir eyle duʿâ* (K. 26/69) beytiyle bu durumu ifade eder. Şair beş beyitlik bir dua ile bu kasidesini de böylece sona erdirir.

Emîrî'nin II. Abdülhamid'i konu alan beşinci kasidesi, kendisinin de "Kasîde-i Duʿâiyye" başlığı ile ifade ettiği üzere bir dua kasidesidir. Şair düştüğü dipnotta, bu kasideyi Sırbistan-Karadağ muharebeleri ile Rusya muharebesinin başlarında yazıp *Diyarbekir Vilâyet* gazetesinde neşrettiği bilgisini vermektedir. Kaside, askerin muzaffer olmasına dair 9 beyitlik bir dua bölümünden sonra padişahın methiyesi ile devam eder. 35. beyitten itibaren sözü "vezîr-i ekber" Edhem Paşa'ya getiren şair, Paşa'nın da 15 beyitlik bir methiyesinden sonra fahriyesine başlar. 20 beyit kadar süren bu fahriye ve beş beyitlik bir dua bölümü ile bu kaside de sona erer.

Emîrî'nin II. Abdülhamid övgüsündeki son kasidesi bir tevhit ile başlar. 10. beyti girizgâh olarak kullanan şair, 45 beyitlik uzunca bir methiyeden

sonra sözü kendine getirip padişahın hizmetine girdiğinden, İstanbul'a olan özleminden ve şairlik kudretinden bahseder.

II. Abdülhamid'in hal'i üzerine tahta geçen Sultan Mehmed Reşad'a (1909-1918) da büyük bir muhabbet gösteren Emîrî, onun methiyesinde yazdığı kasidesine II. Abdülhamid'in padişahlıktan hal' edilmesi karşısında duyduğu rahatsızlık ile bu hal'in neticesinde ortaya çıkan sosyal bozukluklara değinerek başlar ve 14. beyitle birlikte "hâkim ve muktedir" bir padişahın tahta geçtiğini duyurarak methiye bölümüne geçiş yapar. 35. beyte kadar padişahın övgüsünü yapan şair, onun savaştan ve kan dökmekten hoşlanmadığını ancak istemediği hâlde kendisini tam da savaş ortamında bulduğunu yazmaktadır. Daha sonra sözü kendine getiren Emîrî, otuz yıllık bir hizmet döneminden söz ettikten sonra devrin tam bir siyaset eleştirisini yapar. Aynı zamanda İttihat ve Terakkî partisinin politikalarının eleştirisi olarak da okunabilecek bu yirmi beyitlik eleştiriden sonra tüm bu olumsuz hava dolayısıyla emekli olup köşesine çekildiğini ifade eder. Bununla birlikte ülkenin içinde olduğu kötü durumdan duyduğu üzüntüyü birkaç beyitle dile getirmekten de kendini alamaz. Bu kötü durumu Sultan Mehmed Reşad'ın değiştireceğini umduğunu söyleyen şair, bundan da çok ümitli değildir; zira padişahın etrafını hainler ve kötü niyetliler sarmıştır.

Aynı padişahın methiyesini konu alan ikinci kaside de dönemin olumsuz ortamının betimlemesi ile başlar. Yaklaşık on beyit süren bu girişten sonra tamamıyla klasik övgü kalıplarıyla yapılan 25 beyitlik methiyenin ardından sözü yine kendine getiren Emîrî, kötü talihinden şikâyet eder ve bilgisizliğin egemen olmasından yakınır.

Sultan Mehmed Vahdeddin'i (1918-1922) konu alan tek kaside, doğrudan Sultan Reşad'ın vefatı ve yeni padişahın tahta geçtiği bilgisiyle başlar. Bu bilginin hemen ardından şair, yeni padişahın işinin kolay olmadığını söyleyip var olan sorunları teker teker sayar. Bu da kasidenin sanatsal yönünden ziyade devre tanıklığı noktasında önemini arttırmaktadır. Daha sonra nispeten kısa bir bölümle padişahın övgüsünü de yapan şair, hemen imparatorluğun içinde olduğu kötü duruma tekrar dönüp padişahın bu gailelerin üstesinden gelmesi için dualar eder; ancak oldukça ümitsiz görünen şair tekrar devrin siyasetçilerini ahlaki yozlaşma noktasında eleştirir ve bunlardan dolayı "ıslâh-ı cihân"ın pek müşkil olduğunu söyler.

Ali Emîrî'nin devrini idrak ettiği beş ayrı padişaha sunduğu 16 kasidenin dışında dönemin diğer devlet büyüklerine yazılmış kasideleri de mevcuttur. Bunların başında şüphesiz Emîrî'nin çok önemli bir hamisi olan Âbidin Paşa gelmektedir. Onun hakkında kaleme alınan ilk kaside, Sivas'a vali, Rumeli'ne de beylerbeyi olarak atanması üzerine yazılmıştır. Hamisine seslenerek kasidesine başlayan Emîrî, onun bu yeni görevlerini kutlayıp en yakın zamanda vezarete gelmesini diledikten sonra, bu habere ne kadar sevindiğini ifade etmeye çalışır. Paşa'nın memuriyet hayatından başlayarak onun başarılarından bahseden Emîrî, Sivas'a geldiğinde halk tarafından karşılanmasını, buna karşın onun da çok güzel bir konuşma yaptığını anlattıktan sonra Paşa'yı klasik övgü ifadeleriyle metheder. Bu arada "Sivas" ve "Âbidin" sözcüklerinin ebced hesabıyla aynı sayısal değeri (137) verdiğine dikkat çeken şair, bunu Paşa'nın vezir olacağına yorumlar. Paşa'nın medhinden sonra sözü kendisine getiren Emîrî, fermanına uyup Âbidin Paşa'nın yanında gelmekten mutlu olduğunu; ancak gurbette başka bir hâl aldığını, daha önce anne ve babasının yanında zevk ve eğlence ile hayatını geçirirken şimdi, hayatın anlamını sorgulamaya başladığını söyleyip kalemiyle onun emrinde olduğunu ifade eder ve Paşa'nın Sivas'a vali olarak atandığı yılı ebced hesabıyla verip bu kasidesine son verir.

Emîrî'nin Âbidin Paşa'yı methettiği ikinci kasidesi, devrin padişahı II. Abdülhamid'in kutlu zamanı ve onun övgüsü ile başlar. Şair 19 beyit süren bu övgüyü Âbidin Paşa'nın övgüsü için bir zemin olarak kullanırken padişahın böyle cömert bir insana vezaret vermesini girizgâh olarak kullanıp Paşa'nın övgüsüne geçiş yapar. Paşa'nın Hariciye nâzırlığını tebrik eden Emîrî, onun bu göreve ne kadar layık biri olduğunu dile getirip klasik övgü ifadeleriyle methiyesine devam eder. Methiye bölümünden sonra sözü kendisine getirmeyi ihmal etmeyen Emîrî, Paşa'dan kendi uğurunun da farkında olmasını, zira Diyarbakır, Harput, Sivas ve Selanik'teki kitabet hizmetinin henüz bir yılı bile geçmediğini, Rumeli'nde beraberce isyancı peşinde koşarken Hariciye nâzırı olduğunu hatırlatır. Bu görev sonrasında yine beraber İstanbul'a geldiklerini, burada padişahın kendisine iltifatta bulunduğunu söyleyen şair, Paşa'ya tüm bunları unutmadan, fakir fukaraya yardım edip ülkeye sadakatle hizmet etmesini tavsiye etmektedir. Bu arada sırf kendisinin daveti ile vatanını terk ettiğini de Paşa'ya hatırlatan Emîrî, ondan kendisini unutmamasını talep ederken beraberce yaptıkları edebî sohbetleri, okudukları tarih kitaplarını, divanları ve mesnevileri yâd etmekte, Paşa'nın kendisinden her an gazel okumasını hatır-

larken buna dair başlarından geçen bir hikâyeyi anlatmaktadır. Emîrî'nin Âbidin Paşa ile olan samimi ve içten ilişkisi bağlamında önemli veriler sunan bu kaside de bir dua bölümü ve bahsi geçen nâzırlığın tarihinin ebced hesabıyla verildiği bir beyitle sona erer.

Emîrî'nin Âbidin Paşa methiyesindeki üçüncü kasidesi bir bahar betimlemesi ile başlar. 15 beyit kadar devam eden bu tavsiften sonra şair, Paşa'nın övgüsüne geçiş yapar. Klasik övgü kalıplarıyla Paşa'yı övgüye gark eden Emîrî, bu kasidesinde tegazzüle de başvurup 7 beyitlik bir gazele yer verir. Bu gazelden sonra sözü kendine getiren şair, içinde bulunduğu kötü durumdan, talihsizliğinden ve şairlik kudretinden bahsedip kasidesini bir dua bölümü ile bitirir.

Âbidin Paşa'nın övgüsünü konu alan dördüncü kaside doğrudan methiye bölümü ile başlar. 35 beyit kadar devam eden bu bölümden sonra sözü kendisi hakkında yapılan dedikodulara getiren Emîrî, devlet büyüklerini etkileme arzusunda olmadığını; ancak Âbidin Paşa gibi hakikaten takdire şayan kişileri övdüğünü söylerken kendi methiyesinin diğer şairlerden üstünlüğüne değinip fahriye bölümüne de yer verir. Aynı Paşa'ya sunulan beşinci kaside, aşkın mahiyetine dair bir nesib bölümü ile başlar. Yaklaşık 20 beyitlik bu girişten sonra 25 beyit kadar devam eden bir methiye, daha sonra da kısa bir fahriye ve dua ile kasidesini tamamlar. Bu Paşa'ya sunulan altıncı kaside, hikemî tarzda 15 beyitlik bir girişle başlar. Daha sonra memduhunun övgüsünü yapan şair, bir fahriye ve kısa bir dua bölümü ile son bulur.

Âbidin Paşa'nın methiyesini konu alan yedinci kaside uzunca bir nesib bölümü ile başlar. Şair önce bir bahar tavsifi yapmakta ardından da hikemî bir tarzda kasidesine devam edip okuyucuyu yaratılmışlar hakkında düşünmeye davet etmektedir. Daha sonra klasik methiyeye uygun olarak memduhunu öven Emîrî, kısa bir fahriye ve duadan sonra kasidesini sonlandırır. Sözün kıymetine dair bir girişle başlanan sekizinci kasidede, bu girişe uygun olarak Âbidin Paşa'nın sanatçı kişiliği övülerek methiye bölümüne başlanır. Nispeten kısa bir övgüden sonra şair, sözü Paşa'nın kendisine gönderdiği mektuba getirir. Anlaşıldığı kadarıyla Âbidin Paşa bu mektubu ile Diyarbakır'da bulunan Ali Emîrî'yi Sivas'a davet etmektedir. Emîrî'nin de bu davetten oldukça memnun olduğu anlaşılmaktadır. Şair bir yolunu bulup dünyada birçok şey görüp birçok kimse ile karşılaştığını söyler. Bunu yaparken de dönemin vali ve yöneticilerini eleştiren şair, doğru söylemekten asla vazgeçmeyeceğini ifade

eder. Yine İstanbul'da ahlaki yozlaşmaya da değinen ve oldukça karamsar bir resim çizen Emîrî, zoraki söylenmiş bir dua bölümü ile kasidesine son verir.

Ali Emîrî'nin Âbidin Paşa'yı konu ettiği kasidelerinden ikisi de Paşa'nın Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Mesnevî*'sine yazdığı şerh dolayısıyla kaleme alınmıştır. Bunlardan birincisinin başına bir açıklama konulmuştur. Buna göre Yanya vilâyetinin Leskovik sancağı muhasebeciliğinde bulunduğu sırada Âbidin Paşa'nın *Mesnevî* tercüme ve şerhinin ikinci cildinin tamamlanması üzerine bu kaside bir takriz niyeti ile yazılmış; ancak eser daha önceden bastırıldığından kaside *Vilâyet* gazetesinde neşredilmiştir. Kasideye devrin padişahı II. Abdülhamid'in methiyesi ile başlayan Emîrî, onun ilim ve irfana ne kadar önem verdiğinden bahsedip sözü *Mesnevî Şerhi*'ne getirir. Daha önce yapılan birkaç şerhin onun gizli manalarını ortaya çıkarmakta yeterli olmadığını belirten şair, *Mesnevî* ve yazarı Mevlânâ Celâleddîn'den de övgü dolu ifadelerle bahsettikten sonra kasideye konu olan şerhin yazarı Âbidin Paşa'ya sözü getirir. Onun oldukça zor bir işi yerine getirdiğini söyleyen Emîrî, söz konusu şerhi ve yazarını methedip kasidesini bir dua bölümü ile sona erdirir. Konuyla ilgili ikinci kaside ise *Mesnevî* şerhinin dördüncü cildinin neşredilmesi üzerine kaleme alınmıştır. Bu kasidesine *Mesnevî*'nin öneminden bahsederek başlayan şair, 25. beyitle birlikte şerh ve şarihine geçer.

Emîrî'nin kendisine kaside sunduğu vezirlerden biri de Gazi Ahmed Muhtar Paşa'dır.[1] İki beyitlik bir girişten sonra doğrudan memduhunun övgüsüne başlayan şair, memduhunun daha ziyade askerî yönünü önceleyerek övgüsünü gerçekleştirir. Uzunca bir fahriyesi ve kısa bir dua bölümü ile kasidesine son verir.

Emîrî, Zihnî Efendi'nin methiyesini konu aldığı kasidesine uzunca hasbihâli ile başlar. Bu bölümde yaptığı hizmetlerden bahsedip buna karşın layık olduğu ilgiyi görememekten şikâyet eden şair, klasik övgü kalıplarına uygun bir methiye, bir iki beyitlik fahriye ve dua bölümüyle kasidesini bitirir. Zihnî Efendi'nin ikinci methiyesi aynı zamanda bir tarih manzumesi olup müjdeli bir haberin bildirilmesi ile başlar. Şair bir ay kadar önce yazdığı kasidesinde, kendisinin vezir olmasını dilediğini de aktarırken bu dileğinin yerine geldiğini sevinçle ifade etmektedir. Bu girişten sonra memduhun övgüsüne geçen Emîrî, onun vezir olduğu tarihi de ebced hesabı ile verip kasidesine son verir.

1 1839-1919 yılları arasında yaşayan Gazi Ahmed Muhtar Paşa, asker ve devlet adamlığı yanında matematik ve astronomi sahasında telifleri olan biridir. Bk. Rifat Uçarol, "Gazi Ahmed Muhtar Paşa", *DİA*, https://islamansiklopedisi.org.tr/gazi-ahmed-muhtar-pasa (05.09.2018).

İbrâhim Efendi'nin övgüsünde yazılan kaside, methiye bölümüne zemin olmak üzere "ehl-i zâhir" diye ifade edilen olumsuz insan tipi ile "fâzıl" ve "âdil" olarak nitelenen olumlu insan tipinin özelliklerinin tavsifi ile başlar ve bu yoldan methiye bölümüne geçilir. Oldukça kısa olan; ancak yazmada boş bırakılan bölümlerden anlaşıldığı kadarıyla sonradan tamamlanması tasarlanan bu bölümden sonra Emîrî sözü kendisine getirir ve uzunca bir şikâyete yer verir. Görevinden alındığını söyleyen Emîrî, "Vazifesini tam olarak yerine getirmeyenler maaş alırken benim bu şekilde ümitsiz ve çaresiz kalmam doğru mu?" diyerek memduhuna seslenir. Bununla da kalmayan şair, oldukça cesur bir tavırla bu kötü hâline sebep olanları padişaha şikâyet edeceğini açıkça söyler. Maliyenin durumundan oldukça mustarip olduğunu ifade eden şair, padişahın emirlerinin gerektiği gibi icra edilmediğinden yakındıktan sonra memduhuna seslenip, "Aslında seni bu şekilde övmek istemezdim." der. Bu vesile ile şairlik kabiliyetinden bahseden şair, dua bölümü ile şikâyetnâme olarak da okunabilecek bu kasidesine son verir.

Emîrî'nin kasidelerinden biri de gazete övgüsünde yazılmıştır. 1304 (1886-87) senesinde yazıp *Tarîk* gazetesinde de neşrettiğini söylediği bu kasidesi aynı zamanda "gazete" redifi ile yazılmıştır. Bundan dolayı da daha ilk beyitten itibaren gazetenin övgüsü başlar. Gazetenin ilâhî bir nimet olduğunu ifade ederek övgüsüne başlayan Emîrî, ilim, irfan ve edebiyat kaynağı bir mecmua olması, devlet ve milletin hizmetinde olup ihtarları ile devletin ilerlemesine katkıda bulunması, halkın eğitimine aracı olması, şairlerin şiirlerini, âlimlerinse kitaplarını neşrettiği bir mecra olması, haberleşme aracı olması, sadece ülke içindeki haberleri değil dünyadan haberler verip âdeta bir dünya gezisi sunması gibi farklı özellikleri bakımından gazetenin övgüsünü yapar. Kasidenin sonlarına doğru ise dönemin gazete isimlerini de çağrıştırıcı ifadeler kullanılmıştır.

Emîrî'nin Diyarbakırlı Said Paşa'nın[1] bir gazeline nazire yazarak başladığı kasidesi ise bahsi geçen devlet adamının methiyesini konu alır. Emîrî, Said Paşa'nın gazelini tanzir ettiğini ifade ettikten sonra onun şairlik kabiliyetini konu alan, daha sonra ise klasik övgü kalıplarına bürünen bir methiyeye yer verir.

1 Diyarbakırlı şair, devlet adamı ve münşidir. Ali Emîrî'nin yetişmesinde büyük katkısı olan Said Paşa birkaç eser kalem almıştır. Bk. İdris Kadıoğlu, "Said Paşa, Diyarbekirli", *DİA*, https://islamansiklopedisi.org.tr/said-pasa-diyarbekirli (05.09.2018).

İsmini zikretmediği bir vezire yazılmış iki kasideden birincisi yaklaşık 30 beyitlik mevcudat âlemindeki hayret uyandırıcı özellikler, insanlar arasındaki zıtlıklar karşısında insanı düşünmeye sevkeden bir girişle başlar. Daha sonra ismini vermediği veziri klasik övgülerle metheden şair, bu kasidede kendi şairlik kabiliyeti üzerinde durmayı da ihmal etmez.

Oldukça eksik beyitlerin bulunduğu ikinci kaside ise mevize türü bir girişle başlayıp okuyucuya bazı nasihatlerde bulunulmaktadır. Ayrıca olumlu ve olumsuz insan tiplerinden de bahseden Emîrî, 10. beyitle birlikte Allah'a hitaben içinde bulunduğu kötü ruh hâlini gösterircesine, toplumdaki olumsuzlukların, ahlaki yozlaşmaların, devletin içinde bulunduğu kötü durumun devamı konusunda biraz da sitemkâr bir tarzda Rabbine sorular sormaktadır. Nitekim kendisi de bir müddet sonra *Ey ḫâme sâkit ol ne bu ıṭnâb-ı güft u gû / Etdiñ yeter bu mertebe şekvâ-yı rûzgâr* (K. 49/39) diyecektir. Devrin padişahını birkaç beyitle metheden şair, asıl memduhu olan kişiyi zikretmemiştir.

Emîrî'nin Münîr Paşa'yı medhettiği kasidesi şairin rüya âleminde evreni seyretmesi ve gördüklerinin yaratılış sebebi üzerinde düşünmesini anlattığı hikemî tarzda bir girişle başlar. Daha öz olarak ifade etmek gerekirse, eserine bakıp müessiri hakkında düşünmeyle şiirine başlayan şair, 20 beyit kadar bu girişi devam ettirdikten sonra ustaca bir geçişle sözü memduhuna, yani Münîr Paşa'ya getirir. Bir bütün olarak tamamlanmadığı anlaşılan kasidede, şair memduhunu övdükten sonra memduhundan kıdem ile ilgili bir şikâyetine cevap verilmesini istemektedir.

Emîrî'nin *Dîvân*'ında yer alan 51. kaside, yine birçok beyti sonradan yazılmak üzere boş bırakılmış natamam bir kaside görünümündedir. Şair bu kasidesine doğrudan ismini zikretmediği memduhunun övgüsü ile başlar. Klasik övgü kalıpları ile yazılan methiye bölümünden sonra oldukça iddialı ifadelerle şekil verdiği fahriyesi ile kasidesine son verir.

Emîrî'nin *Dîvân*'ında yer alan son kaside ise, kasidenin başına konulan bilgilendirici nottan anlaşıldığı kadarıyla 1323/1905-06 senesinde yapılan bir vapur seyahati sırasında geceleyin vapurda kaleme alınmıştır. Vapur övgüsünde ve vapur redifiyle kaleme alınan bu kaside, hâliyle baştan sona vapur etrafında dönmektedir. Vapurun fiziksel yapısı, hızı ve sağladığı kolaylıkları yaptığı teşbihlerle metheden şair, kasidesinin sonunda şairleri bu kasidesini tanzir etmeye davet etmektedir.

Kasidelerin muhtevası şu tablo ile gösterilebilir:

Muhteva	**Kaside Sayısı**
Münacat	1
Naat	5
Çâr-Yâr Övgüsü	5
Hz. Fâtıma Övgüsü	1
Hz. Hasan Övgüsü	1
Hz. Hüseyin Övgüsü	1
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	1
Sultan Abdülaziz	4
Sultan V. Murad	3
Sultan II. Abdülhamid	6
Sultan Mehmed Reşad	2
Sultan Mehmed Vahdeddin	1
Âbidin Paşa	10
Gazi Ahmed Muhtar Paşa	1
Zihnî Paşa	2
İbrâhim Paşa	1
Münîr Paşa	1
Said Paşa	1
İsmi Belli Olmayan Hami	3
Gazete Övgüsü	1
Vapur Övgüsü	1

Kaside nazım biçimi noktasında Ali Emîrî'nin klasik kaside geleneğine, özellikle de bu nazım biçiminde usta olarak görülen Nef'î'ye sıkıca bağlı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Kasidelerdeki beyit sayısı ortalaması, ideal kaside kompozisyonunu yakalamadaki tutarsızlık gibi şekle bakan tarafların büyük oranda geleneğe bağlı olduğu görülmektedir. Emîrî'nin kasideye getirdiği bir yenilikten bahsedilecekse o da muhtevadadır. O, klasik şiir geleneğinde örnekleri az görülen canlı varlıklar dışındaki varlıklara (gazete ve vapur gibi[1]) kaside yazdığı gibi, methiyelerinde de kendisini, ruh hâlini ve yaşadığı dönemin toplumsal psikolojisini daha çok yansıtmayı başarmıştır. Bununla birlikte onun kasidelerinde muhteva olarak da geleneğe çok bağlı olan bölüm methiye bölümleridir. Bu bölümlerdeki söz varlığı, seslenme hitapları ve teşbih unsurları çok çarpıcı bir şekilde değişen 19. yüzyıl ve sonrası Osmanlı toplumu ve insanını yansıtmaktan genellikle uzaktır. Bu aslında Osmanlı kaside geleneğinin tarihsel bir özelliği olup kimilerince eleştirilen bir husus olarak garipsenmeye-

1 Emîrî'nin gazelleri arasında da benzeri varlıkları konu alan kaside türünde şiirler bulunmaktadır.

bilir; ancak gazel türünün geleneksel muhtevasına eklemeler yapmada cesurca davranan Ali Emîrî'nin kasidelerinde aynı cesareti gösteremediğine işaret etmesi açısından bu tespit anlam kazanmaktadır. Tüm bu tespit ve yorumlara karşın Emîrî'nin II. Abdülhamid ve Âbidin Paşa'yı methettiği kasidelerinde içtenliğini daha açık bir şekilde yansıttığını söylemek mümkündür.

Onun üslup noktasındaki yeniliği ise yine gelenekten farklı olarak kasidede tahkiyeye yer verme çabasıdır. O kimi kasidelerinde, başından geçen bir olayı ya da hamisiyle olan bir hatırasını tahkiye edebilmektedir. Bu husus onun kasidesini klasik gelenekten uzaklaştırmakla kalmaz kasidelerindeki edebîliğin de zayıflamasına sebep olur.

Emîrî'nin kasidelerinde ideal kaside kompozisyonundaki tüm bölümleri havi kaside sayısı çok azdır. Bu itibarla da geleneğe bağlı olan Emîrî'nin Nef'î öncesi kaside geleneğine göre kasidelerindeki fahriye bölümleri oldukça güçlüdür. Gazellerine de akseden bu güçlü fahriye özelliği, Emîrî'nin genel şahsiyet özelliği ile Nef'î etkisinin birleşmesine hamledilebilir.[1]

Amcası Şâbân Kâmî Efendi'nin *Dîvân*'ına kaside almadığını iftiharla nakleden Emîrî Efendi, bu noktada öğrencisi olduğu amcasını hiç örnek almadığı, yazdığı birçok kasideyle belki kaside nazım biçimine son bir soluk aldırdığı söylenebilir. Bu itibarla M. Kayahan Özgül'ün yeni dönem şairi için belirlediği memduh karşısında farklı bir çizgiye kayan şair tipinden[2] Emîrî'de eser yoktur. Memduhlarının da bu kasideleri karşısında Ali Emîrî'yi geleneksel hami gibi korudukları, ödüllendirdikleri anlaşılmaktadır. Bu itibarla Emîrî genel olarak kasideleriyle tam bir gelenek takipçisidir.

b. Musammat Nazım Biçimleri

Ali Emîrî'nin *Dîvân*'ında musammat nazım biçimleri de yer almaktadır. Bunların muhtevaları hakkında bilgi vermeden evvel tahmisler dışında kalan musammatlar hakkındaki sayısal verileri aşağıdaki tablo ile vermekte fayda vardır:

1 Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*'de (s. 71) "Nef'î'nin ihtişâm-ı elfâz ve debdebe-i ma'ânîsinin zâten hayrânı olduğum gibi…" diyerek onun etkisinde kaldığını kendisi de bizzat bildirmektedir.

2 Farklı beklentiler içinde bulunan yeni tip hami/memduh karşısındaki şair için bk. M. Kayahan Özgül, *Dîvan Yolu'ndan Pera'ya Selametle,* YKY Yayınları, İstanbul 2018, s. 140-46.

Numara	Nazım Biçimi	Bent Sayısı	Muhteva	Vezin
1	Terkibibent / Gazel Kafiyeli	18	Hz. Hüseyin'in mersiyesi	mef'ûlü fâ'ilatü mefâ'îlü fâ'ilün
2	Terkibibent / Gazel Kafiyeli	5	Diyarbakırlı Şeyh Mustafa Sâfî'nin mersiyesi	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
3	Terciibent / Gazel Kafiyeli	4	Yeni yıl kutlaması vesilesiyle Âbidin Paşa'nın methiyesi	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
4	Mütekerrir Müsemmen	6	Çanakkale zaferi dolayısıyla Osmanlı askerinin övgüsü	mef'ûlü fâ'ilatü mefâ'îlü fâ'ilün
5	Mütekerrir Müsemmen	9	Çanakkale zaferi	mef'ûlü fâ'ilatü mefâ'îlü fâ'ilün
6	Mütekerrir Müsemmen	12	Çanakkale zaferi dolayısıyla Osmanlı askerinin övgüsü	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
7	Mütekerrir Müseddes	9	Âşıkane gazel	mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün
8	Mütekerrir Müseddes	6	Yeni yıl kutlaması vesilesiyle Âbidin Paşa'nın methiyesi	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
9	Mütekerrir Müseddes	16	Yeni yıl kutlaması vesilesiyle II. Abdülhamid'in methiyesi	mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün
10	Mütekerrir Müseddes	17	II. Abdülhamid'in doğum günü kutlaması	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
11	Mütekerrir Müseddes	5	II. Abdülhamid'in cülusu	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
12	Mütekerrir Müseddes	41	II. Abdülhamid'in hal' edilip Selanik'e sürgün edilmesi	mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
13	Tazmin Yollu Tesdis	7	Bâkî'nin bir beytinin tekrarlandığı âşıkane gazel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
14	Tazmin Yollu Tesdis	11	Nâbî'nin bir beytinin tekrarlandığı âşıkane gazel	mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
15	Tazmin Yollu Tesdis	20	Şâkir Paşa'nın bir beytinin tekrarlandığı hakîmane/rindane gazel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
16	Tazmin Yollu Tesdis	11	Hz. Peygamber'in naati	mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün
17	Mütekerrir Murabba	15	Vatan sevgisi, gayret teşviki	mef'ûlü mefâ'îlün
18	Müzdevic Murabba	9	Münacat	mef'ûlü mefâ'îlün
19	Müzdevic Murabba	5	Sosyal eleştiri / Nâmık Kemal'e nazire	mefâ'ilün mefâ'îlün mefâ'ilün mefâ'îlün
20	Müzdevic Murabba	6	Şuhane gazel	mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün
21	Müzdevic Murabba	9	Şuhane gazel	mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün

i. Terkibibentler

Emîrî'nin *Dîvân*'ında iki terkibibent nazım biçimi bulunmaktadır. Bunlardan biri Safevîler dönemi İranlı şairlerden Muhteşem-i Kâşânî'nin Hz. Hüseyin'in mersiyesi olarak Farsça kaleme aldığı terkibibendinin Türkçeye tercümesidir.[1] Kaynak metin, vasıta beytiyle beraber her biri 8 beyitten[2] oluşan 12 bendi havi iken Ali Emîrî, "Şu merṣiye fikrimi fevḳa'l-ġâye heyecâna getirdiğinden kendimi żabṭ edemedim, şu ṣûretle teẕyîl ederek zor ile ancaḳ bâḳiyeyi ḳurtarabildim." notuyla birlikte kaynak metne 6 bent daha ekleyerek toplamda 18 bentten oluşan bir terkibibent ortaya koymuştur. Gazel kafiyeli olarak yazılan mersiye toplam 141 beyitten müteşekkil olup bu hâliyle 18 ayrı gazelden oluşmaktadır. Bu itibarla kafiye ve redifine dair bilgi verirken 18 ayrı bent ile 18 ayrı vasıta beytinin olduğu göz ardı edilmemelidir. Terkibibendin 10 bendinde redif kullanılmışken vasıta beyitlerinin sadece dördünde redif bulunmaktadır. Bentlerin yedisinde, vasıta beyitlerinin ise beşinde mücerret kafiye[3] kullanılmıştır. Bentlerin on birinde, vasıta beyitlerinin ise dokuzunda mürdef kafiye kullanılmıştır. Vasıta beyitlerinin ikisinde cinaslı, birinde de mukayyet kafiyeye başvurulmuştur. Bu terkibibentte kullanılan kafiye seslerinin *Dîvân*'ın bütünündeki kafiye seslerine benzer oranda kullanıldıkları (mücerret kafiyede â, m, n, t; mürdef kafiyede ân, ûn, âb, âl, âd, ûr, ûm sesleri kullanılmıştır) görülmektedir.

Yine gazel kafiyeli olarak biçimlendirilen ikinci terkibibent ise Bolu'da medfun olan Diyarbakırlı Şeyh Mustafa Safî'nin[4] mersiyesini konu almaktadır. Beş bentten oluşan bu şiir toplam altmış beyitten oluşmaktadır. Bentlerin üçünde mücerret, ikisinde mürdef; vasıta beyitlerinin ise dördünde mücerret, birinde mürdef kafiye kullanılmıştır.

---

1 Tam adı Şemsü'ş-şuarâ Kemâlüddîn Alî b. Ahmed Kâşânî olan Muhteşem-i Kâşânî, Safevîler dönemi şairlerinden olup 905/1500-996/1588 yılları arasında yaşamıştır. Ali Emîrî'nin Türkçeye yine aynı nazım biçimiyle tercüme ettiği Hz. Hüseyin mersiyesi ile meşhur olan şairin bu şiiri günümüzde de taziye törenlerinde okunmaktadır. Bk. Rıza Kurtuluş, "Muhteşem-i Kâşânî", *DİA*, c. 31, s. 77-78. Bahsi geçen mersiye, "Bâz în çe şûriş est ki der-halk-ı âlemest / Bâz în çe nevha vü çe 'azâ vü çe mâtemest" beyti ile başlamakta olup şiirin tam metni için bk. *Dîvân-ı Mevlânâ Muhteşem Kâşânî,* 1304, s. 86-89.

2 11. bend beş beyitten oluşmaktadır.

3 Birinci bendin kafiyesi birkaç beyitte müesses kafiye özellikleri de taşımaktadır.

4 Bu zatın hayatı için bk. Derviş İbrahim Hilmî, *Menâkıbnâme-i Mustafâ Safî-i Âmedî* (haz. Serdar Uğurlu), Kriter Yayınevi, İstanbul 2017.

Görüldüğü üzere Emîrî'nin iki terkibibendi de mersiye muhtevalı olup bu nazım şeklinin geleneksel muhtevasına uygundur.

ii. Terciibentler

Dîvân'da her bir bendi gazel nazım biçimi şeklinde olan tek bir terciibent bulunmaktadır. Vasıta beytiyle birlikte her biri 10 beyitten müteşekkil 4 bentten oluşan bu şiiri Ali Emîrî, kendisini en yakın hissettiği ve çok saygı duyduğu hamilerinden olan Âbidin Paşa'nın yeni yılını kutlamak için kaleme almıştır. Bu şiir, muhtevası itibarıyla aynı zamanda bir tür kaside olarak da okunabilir. Bentlerin *Ṣafḥa-i ʿâlemde resm-i ʿîd oldukça bedîd / ʿÎdveş her bir günü olsun saʿîd-ender-saʿîd* vasıta beytiyle birbirine bağlandığı bu şiirin üç bendinde redif kullanılmıştır. Bentlerin üçünde mürdef, birinde de mücerret kafiye kullanılmıştır. Şiirin ilk bendi, memduhun methiyesine zemin oluşturmak üzere şiirin ne olduğuna dair yorumların yapıldığı bir bölümle başlar. Bu itibarla klasik kaside nazım biçiminin nesib bölümü olarak değerlendirilebilir. Sonraki iki bentte bahsi geçen memduh farklı özellikleri açısından medhedilmiş, son bent ise memduha yapılan duaya hasredilmiştir.

Şairin "tercîʿ-bend" ya da "tercîʿ" diye başlık attığı başka nazım biçimleri de *Dîvân*'da yer almaktadır; ancak bu şiirler biçimsel olarak incelendiğinde, terciibent nazım biçimi için yapılan tanımlara uymadığı; bunların mütekerrir müsemmen, mütekerrir müseddes, tesdis, mütekerrir muhammes ve mütekerrir murabba nazım biçimlerinden farksız oldukları tespit edilmiştir. Cemal Kurnaz ile Halil Çeltik'in beraber hazırladığı *Divan Şiiri Şekil Bilgisi* adlı kitapta, başka divan neşirlerinde de görülen bu durum tartışılmıştır. Yazarlar daha ziyade mütekerrir murabba, muhammes, müseddes ve müsemmen gibi bazı musammatlar ile terciibentlerin karıştırıldığını ifade etmektedirler.[1] Bu karışıklığın büyük ölçüde divanların yazma nüshalarında yer alan "tercîʿ" sözcüğünden kaynaklandığını, bunun ise her zaman için terciibent nazım biçimine işaret etmediğini, şairlerin çoğu zaman "mütekerrir" anlamında "tercîʿ" sözcüğünü kullandıklarını öne sürmektedirler. Hâl böyle olunca da aslında müseddes ya da müsemmen olan birçok nazım biçimin terciibent olarak değerlendirildiğini ifade etmektedirler. Klasik şiiri iyi derecede bildiğini düşündüğümüz Emîrî'nin de şiirlerinin başlığındaki

1 Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, H Yayunları, İstanbul 2010, s. 222-226, 242-245.

bu "tercî'" ifadesini terciibent nazım biçimini ifade etmekten ziyade mütekerrirliği ifade etmek için kullandığını düşünerek[1] yukarıda bahsi geçen *Divan Şiiri Şekil Bilgisi* adlı kitaptaki tanımlara uygun olarak elimizdeki musammatları değerlendirdik.

iii. Müsemmenler/Sekizliler

Dîvân'da, müsemmen nazım biçiminde üç şiir bulunmakta olup bunların üçü de Osmanlı askerinin övgüsüyle ilgili, bizzat şairin ifadesiyle hamasi şiirlerdir. Çanakkale zaferinden sonra yazıldığı anlaşılan bu müsemmenlerin birincisi, 6 bentten oluşmakta olup *Seyr eyleyiñ şu debdebeli şânlı leşkeri / Manṣûr u kâm-rân ola ʿOṯmânlı ʿaskeri* beyti her bendin sonunda tekrarlanmaktadır. Bizzat "Çanakkale" isminin def'aten tekrarlandığı ikinci müsemmen, "Terkîb-bend"[2] başlığı ile kaydedilmiş olup 9 bentten oluşmaktadır. *Biñ yılda bir geçen ele fırṣat zamânıdır / Fırṣat zamânı vaḥdet-i millet zamânıdır* vasıta beytini kullanan şair, İslam'a ve İslam âlemine kasteden düşmanlara karşı Osmanlı askerini, *Arslan kesildi ḥaṣma Çanaḳḳal'a ʿaskeri* diyerek övmektedir. Ali Emîrî Çanakkale savaşlarını betimlerken Mehmed Âkif Ersoy'un ifadelerini çağrıştıran şu mısralara yer verir:

> Yā Rab nedir o vaḳ'a-yı kübrā-yı mülk-i Rūm
> Düşmenler eylemişdi Çanaḳḳal'a'ya hücūm
>
> Dolmuşdu ḳalb-i ṣāfına İslāmlarıñ ġumūm
> Arslana döndü leşker-i ʿOṯmāniyān ʿumūm
>
> Pūlād-ı feṯḥi eylediler ellerinde mūm
> Feryād-ı dil-ḫırāş ile ḳaçdı ʿadū-yı şūm

1 Nitekim Ali Emîrî, *OTEM*'in 15. sayısında neşrettiği (s. 287-291) Fâtih Sultan Mehmed'in mütekerrir bir muhammesi ile buna nazire olarak II. Bayezid ile Kanûnî Sultan Süleyman'ın yazdığı iki mütekerrir murabbaı için de "Tercî'-bend" başlığını kullanmıştır.

2 Terciibent değil de terkibibent başlığının konulmasında, her bendin sonunda tekrarlanan beytin ikinci mısraının her seferinde birkaç kelime farklılığı ile kaydedilmiş olması âmil olsa gerektir:
Fırṣat zamānı sa'y ü ḥamiyyet zamānıdır
Fırṣat zamānı cehd ü ḥamiyyet zamānıdır
Fırṣat zamānı farṭ-ı ḥamiyyet zamānıdır
İḳdām u ittiḥād ü ḥamiyyet zamānıdır
Fırṣat zamānı cehd ü ḥamiyyet zamānıdır
Fırṣat zamānı cehd ü celādet zamānıdır
Fırṣat zamānı cehd ü celādet zamānıdır
Fırṣat zamānı vaḥdet-i millet zamānıdır

Benzeri birçok övgü ifadesiyle Çanakkale askerini metheden şair, *Olsaydı bende âh eğer ṣıḥḥat-i beden / Billâhi bir nefer yazılırdım Emîrî ben* ifadelerini kullandığı bend ile şiirine son verir.

Dîvân'daki üçüncü ve son müsemmen de yine Çanakkale askerinin övgüsüne hasredilmiştir. Her bendin sonunda, *Âferîn olsun size ey leşker-i 'Oṣmâniyân / Var oluñ mes'ûd oluñ mesrûr oluñ her bir zamân* beytini kullanan Ali Emîrî, 12 bentten oluşan bu şiirinin altıncı bendinde Osmanlı askerinin ne büyük bir destan yazdığını onlara hitaben yazdığı şu mısralarla dile getirmektedir:

Āferīn ey şānlı 'asker verdiñiz dünyāda şān
Etdiñiz icrā ġazā-yı ekberi ey ġāziyān

Verdiñiz ey şānlı 'askerler vaṭan uġrunda cān
Verdiñiz cān aldıñız şān āferīn ey ṣafderān

Ey şehīd-i rāh-ı 'aṣḳullāh olan rūşen-dilān
Bulduñuz nūr-ı şehādetle ḥayāt-ı cāvidān

Bu zaferin ölmüş ruhuna can kattığını söyleyen şair, bu coşku ile kendisinin de mazmun ülkesine hücum ettiğini söylerken son bentte Çanakkale zaferinin Türk şiirine konu olması noktasında belge niteliğinde olan bilgilere yer verir. Şair; Hâmid, Ekrem, Nazif ve Ali Beylerin konuyla ilgili kalem oynattığını söyleyip Fikret'in suskun kalmasını gündeme getirmiştir.

iv. Müseddesler/Altılılar

Ali Emîrî'nin *Dîvân*'ında yer alan musammatlardan dokuzu da mütekerrir müseddestir. *Dil-i dîvâneye şimden girü daġlar maḳâm olsun / Cemâliñ görmedikçe şâdumân olmaḳ ḥarâm olsun* beytinin her bent sonunda tekrarlandığı birinci müseddes, toplam 54 mısradan oluşmakta olup klasik gazel konularından, sevgilinin hicranında âşığın çektiği aşk ıstırabı baskın olarak işlenmektedir. Bu itibarla uzun bir âşıkane gazel olarak da değerlendirilebilir.

Müseddeslerden birkaçı da devlet adamlarının övgüsünü konu almaktadır. *Baḫt u ṣıḥḥat ol ḳadar iḥsān ede Rabb-i Mecīd / Ola ẕāt-ı devletiñ her rūzu bir 'īd-i sa'īd* beytinin tekrarlandığı altı bentlik bir müseddeste ismi zikredilmeyen; ancak yüksek ihtimalle Âbidin Paşa olan memduhun yeni yılı kutlanmaktadır. II. Abdülhamid'in tahta çıkışının yıldönümüne tesadüf

eden gün dolayısıyla 16 bentlik bir methiye yazan şair, *Bugün ʿîd-i cülûs-ı Ḥażret-i ʿAbdülḥamîd Ḫân'dır / Naṣıl ʿîd etmesin dünyâ ki rûḥ-ı ʿadl ü iḥsândır* beytini bentlerin sonunda tekrarlamaktadır. Aynı padişahın cülusu için 5 bentlik bir müseddes daha yazan Ali Emîrî, II. Abdülhamid'in doğum günü dolayısıyla da *Mevlid-i Sulṭân-ı evreng-i ʿadâletdir bugün / Maṭlaʿ-ı şems-i hümâyûn-ı ḫilâfetdir bugün* beytinin tekrarlandığı 17 bentlik bir müseddes yazmıştır.

Mütekerrir müseddesler arasında en uzunu, Emîrî'nin kara gününde de yanında olduğu, muhabbetini daima sürdürdüğü II. Abdülhamid'in hal'ini konu alan şiiridir. *Selanik oldu bütün kâ'inât şân-ı vaṭan / Cihân-ı mücmel-i ḳudret penâh-ı cân-ı vaṭan* beytinin her bent sonunda tekrarlandığı 41 bentlik bu uzun müseddeste şair II. Abdülhamid'in tahttan uzaklaştırılıp Selanik'e sürgün edilmesi ve Selanik'te yetişen bir grubun yönetime el koymasını işlemektedir. *OTEM*'de neşredilen bu şiirin yazılış hikâyesi hakkında Ali Emîrî şu bilgileri vermektedir:

> Ḫâḳân-ı esbaḳ cennet-mekân Sulṭân ʿAbdülḥamîd Ḫân-ı ṣânî ḥażretleriniñ ḥalʿ-i müʾesseflerinden ṣoñra sû'-i istiʿmâl ḳapıları açıldıġı bir zamânda kemâl-i teʾessürle şu tercîʿ-bendi yazmış ve müteʿâḳiben şaḳḳ etmek ârzûsunda bulunmuş iken baʿzı iḫvân-ı kirâm "zamân gelir de neşr edersiñiz" iḫtârıyla beni menʿ etmişlerdi.
>
> Ol vaḳit Şeyḫülislâm-ı esbaḳ ʿAbdurraḥmân Nesîb Efendi merḥûm ile birâderleri Ḥâcı Ṣâliḥ Efendi şu iḫtârda bulunanlardan idi. Abdurraḥmân Efendi ḥażretleri beş altı sene muḳaddem vefât eylemiş ise de birâderleri Ṣâliḥ Efendi ber-ḥayâtdır.[1]

Bir dönem eleştirisi olarak da okunmaya müsait olan bu uzun müseddeste şair öncelikle Selanik'e verilen önemden şikâyet ederek Selanik'in her türlü eylemin merkezi hâline getirildiğini şu mısralarla ifade eder:

> Gelir devā'ire me'mūrlar Selanik'den
> Yaġar Sitanbul'a maġrūrlar Selanik'den
>
> Gider memālike meşhūrlar Selanik'den
> Çıḳar ahālīye menşūrlar Selanik'den

Selanik'e atfedilen bu önemi biraz da istihza yoluyla birkaç bent içerisinde anlatmaya çalışan şair, daha sonra sözü II. Abdülhamid'in halʿine getirir ve *Ne yapdıñız meded ey câhilân-ı bî-iẕʿân* diyerek bahsi geçen padişahın göre-

1 Ali Emîrî, (başlıksız), *OTEM*, sy. 30, s. 903-08.

vinden uzaklaştırılıp Selanik'in kendisine uygun görülmesinin çok büyük bir hata olduğunu söyler. Memleketin başına gelen tüm belaların işte bu olaydan sonra başladığını söyleyen Ali Emîrî, Yıldız Sarayı'nın uğradığı meş'um yağma olayından da bir bent içerisinde bahseder. Tüm bunlardan sonra darbeciler ve onların başarısız yönetiminden bahsetmeye başlayan şair, memleketin içinde bulunduğu sefalet, rüşvet ve yolsuzluğun hâkim olduğunu, eşitlik ve hürriyetin peşinde koşmak gerektiğini; ancak bunun mevcut yönetim tarafından sağlanamayacağını ifade eder. Benzeri daha birçok sosyal ve siyasi eleştiriye yer veren Ali Emîrî, tecrübeli devlet adamlarına ihtiyaç duyulduğunu şu mısralarla dile getirir:

Umūr-dīde mücerreb ẕevāta muḥtācız
Silāḥı terke ḥuzūr-ı ḥayāta muḥtācız

Teraḳḳī etmeye feyż-i necāta muḥtācız
Siyāset ehli güzīde dühāta muḥtācız

v. Tesdisler/Altılılamalar

Dîvân'da, tazmin yoluyla yazılmış dört adet tesdis bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, XVI. yüzyıl Türk edebiyatının en önemli isimleri arasında yer alan Bâkî'nin, *Hep seniñ-çündür benim dünyâ belâsın çekdiğim / Yoḳsa 'ömrüm varı sensiz neylerim dünyâyı ben* beytinin her bent sonunda tekrarlandığı tesdistir. Tazmin edilen beytin de işaret ettiği üzere muhtevası bakımından bu tesdis âşıkane bir gazelden farksızdır. Benzer muhteva ve yapıda olan bir diğer tazmin yollu tesdisde de XVII. yüzyıl şairlerinden Nâbî'nin, *Şikâyetim sitem-i şūḥ-ı ser-keşimdendir / Ẓuhūr-ı derd-i derūnum hep āteşimdendir* şeklindeki beyti tekrarlanmaktadır. Anadolu Islahat memuru Şâkir Paşa'nın, *Sīneden āh u enīn gūş ederiz ney yerine / Dîdeden ḫūn-ı ciger nûş ederiz mey yerine* beytinin her bent sonunda tekrarlandığı 20 bentlik tesdistir. İlk 10 bente kadar rindane bir gazel muhtevasında devam eden tesdis, daha sonra hikemî tarzda bir gazele döner. Son dört bentte ise şair, beytini tazmin ettiği Şâkir Paşa'ya sözü getirir ve onun methiyesini yaparak şiirine son verir. *Dîvân*'da yer alan tesdis nazım biçimindeki şiirlerin sonuncusu, *Serdâr-ı rüsûlsün güher-i ekmel-i 'âlem / Levlâk-ile memdûḥsun ey server-i Âdem* beytinin her bent sonunda tekrarlandığı manzumedir. Şiirin başına konulan açıklama notundan, Emîrî'nin bu şiiri Hz. Peygamber'in doğumu yıldönümünde ve noktasız harflerle yazdığını anlamaktayız. Hz. Muhammed'in

naati olan bu şiirde, tazmin edilen beytin hangi şaire ait olduğuna dair bilgi verilmemiştir. Hâl böyle olunca söz konusu manzumenin mütekerrir bir müseddes olarak düzenlenmiş olabileceği de unutulmamalıdır.

vi. Muhammesler

Ali Emîrî'nin *Dîvân*'ında muhammes nazım biçimine dahil ettiğimiz tek bir şiir bulunmaktadır. *Sa'd ola sâl-i cedîdin ey veliyy-i ni'metim* mısraının her bendin sonunda tekrarlandığı 7 bentlik bu şiir, yeni yılın tebriki vesilesiyle yazılan bir medhiyyedir. Şair memduhunun adını anmasa da II. Abdülhamid olması kuvvetle muhtemeldir. Bentlerin sonunda tekrar eden mısraın, bir şairden tazmin edilip edilmediğine dair bir bilgi verilmediği için mütekerrir muhammes olarak değerlendirdiğimiz bu şiirin tazmin edilmiş bir mısra üzerine kurulduğu, dolayısıyla tazmin yollu bir tahmis olarak da değerlendirilebileceği ihtimal dahilindedir.

vii. Tahmisler/Beşlilemeler

Ali Emîrî'nin *Dîvân*'ında "tercî'-bend" başlığı ile yer alan tahmislerden biri tanzir yoluyla üretilmiştir. 11 bentten oluşan bu tahmisin her bendinin sonunda, *Olmadım mı yoḳsa ben ḥâlâ sezâ-yı merḥamet* mısraı tekrarlanmıştır.

Ali Emîrî'nin en fazla rağbet ettiği musammat nazım biçimi tahmistir. Emîrî, *Dîvân*'ında 67 adet tahmise yer vermiştir. Şiiri ve şair kimliği hakkında yorum yapmak için nazire, öykünme ve taklit kavramlarının önemli oranda rol oynadığı Ali Emîrî'nin içinde bulunduğu edebî muhiti görmek bakımından da bu tahmisler önemlidir. Tahmis edilen gazellerden 35 tanesi "-yı istisnâ" redifli gazeller olup şair bu tahmisleri şairlerinin mahlaslarına göre alfabetik olarak tertip etmeyi de ihmal etmemiştir. *Âmid-i Sevdâ* gazetesinde bu "istiğnâ" redifli şiirlerin nasıl bir edebî mahfilde ortaya çıktığı anlatılmıştır. Emîrî'nin ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, bir mecmuayı rahatlıkla doldurabilecek hacimde olan bu "istiğnâ" redifli şiirlerin ilk kıvılcımını Hısn-ı Mansûrlı (Adıyaman) Rifat Baba[1] ateşlemiştir. Aslında Adıyaman'ın beyzadelerinden olduğu hâlde dervişlik mesleğini seçmiş bulunan bu zat, 1285/1868-69 senesinde, gümrükte elinde damga tutup eşyaları inceleyen kendini beğen-

1 Bu zat hakkında oldukça sınırlı bilgiler için bk. http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7322.

miş bir genci görmesi üzerine "istiğnâ" redifli bir gazel yazar. Bu gazeli hemen Hâfız Mehmed Şâbân Kâmî Efendi'ye hediye eder. Şâbân Kâmî bu şiire nazire yazınca Âmid'de bulunan diğer birçok şair de bu gazele nazire yazmışlardır. Kendisinin de bir adet nazireyle katıldığı bu şiir sohbeti neticesinde oluşan 13 adet nazireyi *Âmid-i Sevdâ* gazetesinin birinci sayısında neşreden Ali Emîrî, daha sonra bu nazirelerin her birine tahmis yazmıştır.

Emîrî'nin tahmis ettiği şiirlerin şairlerine baktığımızda geniş bir kadro ortaya çıkmakta olup bunları şu tablo ile tasnif etmek mümkündür:

Yakınlığı	Şair İsmi	Tahmis Sayısı
Aile Üyeleri	Emîrî mahlasıyla şiirler yazan dedesi Seyyid Mehmed Emîrî	2
	Üvey kardeşlerinin anne tarafından dedesi olan Diyarbakırlı Şeyh Mustafa Safiyüddin Efendi	2
	Yukarıda bahsi geçen Şeyh Mustafa Safiyüddin Efendi'nin oğlu Mehmed Fâik	2
	Dayısı Abdülfettah Fethî Efendi	2
	Diğer dayısı Abdülkerim Abdî Efendi	2
	Büyük amcası Şâbân Kâmî Efendi	2
	Biraderim Ahmed Âkif Efendi	1
	Eniştesi Abdullah Vehbî Efendi	
Devlet adamları ya da Emîrî'nin Memduh ve hamileri	Diyarbakırlı Said Paşa	3
	Kırımlı Halim Giray	1
	Zîver Paşa (şeyhü'l-harem)	1
	İstanbullu İrfan Paşa	
	V. Mehmed (Reşad)	3
	Dâhiliyye nâzırı Memduh Paşa	2
	Sivas vâlisi Reşid Âkif Paşa	5
	Mahmud Âsaf Paşa	2

Diyarbakırlı Şairler	Diyarbakırlı Hadîce İffet Hanım	2
	Diyarbakırlı Hadîce İffet Hanım'ın kız kardeşi Râhile Sırrı Hanım	
	Diyarbakırlı Said Paşa'nın babası Süleyman Nazif Bey	1
	Diyarbakırlı Remzî	1
	Diyarbakırlı Tâlib Efendi	1
	Diyarbakırlı Kâmî Efendi'nin oğlu Hayâlî	1
	Diyarbakırlı Ahmed Zekâî	1
	Diyarbakır mektûbî-i sâbıkı Râif Efendi	1
	Diyarbakırlı Mukâbelecizâde Yûsuf Râif	2
	Diyarbakırlı Hoca Re'fet	1
	Hısn-ı Mansûrlu Rifat Baba	1
	Diyarbakırlı Güzel Abdurrahman Ağazâde Mehmed Sabri Efendi	1
	Diyarbakır'ın kazası Lice eşrâfından eski Siverek mutasarrıfı Abdülaziz Sabri Efendi	1
	Diyarbakırlı Kefevîzâde Sabri Efendi	1
	Diyarbakırlı Mürsel Sabri Efendi	1
	Diyarbakır'da Gül Camii Mektebi'nde muallim-i sıbyân bulunan Sıdkî Efendi	1
	Diyarbakırlı Abdurrahman İzzet Efendi	1
	Diyarbakır'da evrâk müdürlüğü yapmış Ali Avnî Efendi	1
	Diyarbakırlı Mehmed Said Gâlib Efendi	1
	Diyarbakırlı Câmidizâde Fazlî Efendi	1
	Şairin okumaya başladığı ilk hocası Diyarbakırlı Pazarbaşızâde muallim Feyzî Efendi	1
	Diyarbakırlı mahkeme başkâtibi Nâzım Efendi	1
	Müftüzâde Hoca Mes'ûd Lütfi Efendi'nin oğlu İbrâhim Nazmî Efendi	1
	Diyarbakırlı Gülşenîzâde Vâsıf Efendi	1
	Diyarbakırlı Hüseyin Vasfî Efendi	1
	Diyarbakırlı şair Remzîzâde Abdülvehhâb Vehbî Efendi	1
Diğer	İstanbullu Hızır Ağazâde Said Efendi	1
	İstanbullu Lebîb Efendi	1
	Karslı Şâdî Efendi	1
	Leskofçalı Gâlib	1
	Nâmık Kemal	1
	Halil Nihad	1

Yukarıdaki tabloyu yorumladığımızda öncelikli olarak dikkat çeken husus, Emîrî Efendi'nin Diyarbakırlı şairlere verdiği önemdir. Sadece Diyarbakırlı şairlere hasrettiği *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid* adlı tezkiresi, yine Diyarbakırlı âlim, mutasavvıf ve sanat adamlarının biyografilerini yazdığı *Mir'âtü'l-Fevâ'id fî Terâcimi Meşâhîri Âmid* isimli eseri ve Diyarbakırlı şairlerin divanlarını özel bir gayretle kütüphanesine kazandırmasından da anlaşıldığı kadarı ile Ali Emîrî, doğup büyüdüğü memleketine çok özel bir sevgi beslemektedir. Tabloda dik-

kat çeken bir diğer kesim de Emîrî'nin doğrudan ya da dolaylı olarak ailesinde yer alan üyelerdir. Tahmis ya da nazire yazmanın bir onurlandırma amacı da taşıdığı dikkate alınacak olursa Ali Emîrî'nin hem hemşehrileri hem de aile üyelerini onurlandırmak amacını da güttüğünü söylemek mümkündür. O ayrıca bu isimlere tahmis yazarak zengin bir kültür ortamında yetiştiğini de ima etmiş olabilir. Yukarıdaki tahmis tablosunda yer alan isimlerin birçoğu Emîrî Efendi'nin ayrıca şiirlerine nazire yazdığı kimselerdir.

Ali Emîrî tahmis yazma konusunda âdeta ustalaşmış bir şair olarak dikkat çekmektedir. Ekleme yaptığı beyitlerle bütünlük oluşturmada zorlanmadığı anlaşılmaktadır. Ona bu kolaylığı sağlayan hususun bu konuda çok fazla kalem oynatmış olması diye düşünüyoruz.[1] İçten bir Osmanlı hanedanı muhibbi olan Emîrî, *Dîvân*'ında kayıtlı tahmislerin yanında Osmanlı hanedanına mensup padişah ve şehzadelerin şiirlerine de 300 civarında tahmis ve tesdis yazmış, bunların büyük bir kısmını *Cevâhirü'l-Mülûk* isimli kitabında neşretmiştir.

Tahmisler arasında dikkat çeken bir şiir de Halil Nihad Bey'in Ali Emîrî'yi yermek, onunla alay etmek üzere yazdığı 11 beyitlik gazeline Emîrî'nin kırgınlığını dile getirip her bir beyitte verilen bilgiye itiraz ettiği tahmisidir.

Emîrî'nin 67 tahmisinden 51'i elif harfinde, diğer 17'si de elif dışındaki (nûn, kâf, râ, mîm, hâ, zâ) yazılmış olup "-yı istiğnâ" redifli tahmislerinin tamamı revi sesinin elif olduğu mücerret kafiye ve *mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün* vezni ile kaleme alınmıştır. Geriye kalan 31 tahmisten dördünde redif kullanılmamış olup bunların 14'ü (ekseriyetle -ân sesiyle oluşturulmuş) mürdef kafiyeli 17 tanesi de (elif, mîm, nûn, râ ve te seslerinin reviyi oluşturduğu) mücerret kafiye ile yazılmıştır. Tahmislerde kullanılan vezinleri ise şu tablo ile göstermek mümkündür:

1 Ülkü Akçay da Ali Emîrî'nin tahmislerine dair benzeri bir yorumda bulunmaktadır. Bk. Akçay, "Ali Emîrî Efendi'nin Hânedan Sevgisi", s. 14.

Bahir	Vezin	Kullanım Sayısı
Hezec	mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün	39
Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	19
	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	6
	mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	2
	mef'ûlü fâ'ilatü mefâ'îlü fâ'ilün	1
	mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün	1
Toplam		68

viii. Murabba/Dörtlüler

Emîrî Dîvân'ında yer alan beş adet murabba'ın birincisi *Nef'-i vaṭana sa'y et* mısraının tekrarlandığı 15 bentlik mütekerrir bir şiir olup vatan sevgisi ve vatan aşkıyla çalışmanın gerekliliğinden bahsetmektedir. Aynı vezinle yazılıp *Yâ Rab baña imdâd et* mısraının tekrarlandığı ikinci mütekerrir murabba, konu bakımından bir münacatı andırmaktadır. Şuhane gazel muhtevasında olan üçüncü murabba müzdevic kafiyede olup 9 bentten oluşmaktadır. Benzer muhteva ve biçimsel yapıdaki bir diğer müzdevic murabba ise 5 bentten oluşmaktadır. Nâmık Kemal'e nazire olarak yazılan 5 bentlik müzdevic murabbada ise tembellik zemmedilirken vatan uğrunda çalışmanın gerekliliğinden bahsedilmiştir.

c. Kıta Nazım Biçimleri ve Tarih Düşürmeler[1]

Ali Emîrî'nin *Dîvân*'ında kıta nazım biçimiyle yazılmış 137 adet manzume bulunmaktadır. Bunların büyük bir bölümü belli bir olayın tarihlendirildiği tarih manzumeleridir. Kasideler arasında da, memduhun hem övgüsünü yapan hem de onunla ilgili bir olaya düşürülmüş tarihi kayıt altına alan birkaç şiir vardır. Emîrî Efendi'nin önemli hamilerinden olan Âbidin Paşa'nın Sivas'a ikinci defa vali olması, Hariciye nâzırı olması ve Zihnî Efendi'nin vezarete gelmesi gibi olaylar kaside nazım biçimi ile tarihlendirilirken memduhların övgüsüne de yer verilmiştir. Aynı şekilde Bolu'da medfun Diyarbakırlı Şeyh Safiyüddin Efendi'nin terkibibent nazım biçimindeki mersiyesinin sonunda

1 Gerek konuyla ilgili yaptığı incelemeler gerekse güncel konulara düşürdüğü tarihler ile tarih düşürme sanatı hakkında önemli çalışmalar yapmış olan İsmail Yakıt da Ali Emîrî'nin tarih manzumeleri üzerinde bir inceleme yapmıştır. Ali Emîrî hatırasına düzenlenen *VIII. Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu*'nda bir bildiri olarak sunulan bu incelemesi, şairin sadece "elif" harfindeki tarihlerini kapsamaktadır. Bk. İsmail Yakıt, "Ali Emiri Efendi'nin Tarih Düşürme Sanatındaki Yeri", *Ali Emiri Hatırasına Uluslararası VIII. Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu: Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu*, T.C. Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları, Diyarbakır 2012, s. 457-66.

bahsi geçen zatın vefatına da tarih düşürülmüştür. Bununla birlikte şairin tarih düşürmeleri, geleneğe uygun olarak da kahir ekseriyetle kıta nazım biçimi ile gerçekleştirilmiştir. Muhtelif konularda yazılmış olan bu tarihlendirmelerin içeriklerini şu tablo ile sınıflandırmak mükündür:

Başlık	Tarihin Konusu
Doğum	Şehzade Ertuğrul'un doğumu
	Evkâfa müsteşar olan Selçuk Bey'in oğlunun doğması
	Şâbân Kâmî Efendi'nin torunu Mehmed Nâmî'nin doğumu
	Mâbeyn başkâtibi Süreyyâ Paşa'nın Abdülhamid adlı oğlunun doğumu
	Meclis-i mâliyye evrâk kâtibi Ârif Efendi'nin Nazîme adlı kızının doğumu
	Mîr Mehmed Bey'in Melîha adlı kızının doğumu
	Sultan Abdülhamid'in seccadebaşısı Hâfız Hasan Tahsin'in Muhammed Hayrî adlı çocuğunun dünyaya gelmesi
	Sultan Abdülhamid'in Sâmiye Sultan adlı kızının doğumu
	Necâtî Bey'in Hüseyin Kenan isimli bir çocuğunun doğması
	Çiçekçi Cevad Rüşdî Bey'in Sedâd isimli çocuğunun doğumu (4)
	Mîr Muammer b. Râşid Paşa'nın Vedâd isimli çocuğunun doğumu
Yeni Yıl Tebrikleri	Sultan Abdülhamid (1302, 1304, 1305, 1307, 1309, 1311, 1311, 1311, 1312, 1316, 1316, 1320, 1320, 1323, 1325)
	Şeyhülislâm Nûri Efendi'nin yeni yılının tebriki (1339)
Görevlendirme, Tayin ve Atamalar	Âbidin Paşa'nın Sivas valiliğine tayini
	Cevad Paşa'nın sadrazamlığa tayini
	Mâliye nâzırı Reşad Paşa'nın vezirliği
	Ahmed Rıza Bey'in meb'ûsân reisi olması
	Padişahın damadı İşkodralı Celal Paşa'nın vezir olması
	Nûri Paşa'nın müşîrliği
	Mustafa Hayrî Bey'in şeyhülislâm olması
	Pîrîzâde Sâhib Bey'in şeyhülislâm olması
	Tevfik Paşa'nın sadarete getirilmesi
	Sultan Abdülhamid'in 1312 yılında sadrazam ataması
	Said Paşa'nın dördüncü defa sadarete geçmesi
	Cevad Paşa'nın sadarete getirilmesi (2)
	Memduh Paşa'nın vezir olması
	Cemâleddin Efendi'nin şeyhülislâm olması
	Reşad Bey'in nâzır olması
	Nazif Paşa'nın üçüncü defa sadarete getirilmesi
	Mehmed Ali Paşa'nın vezir tayin edilmesi
	Hüseyin Hilmî Paşa'nın Dâhiliye Nezâretine getirilmesi
	Basri Bey'in Ertuğrul'un vergisine memur olması
	Abdurrahman Nesîb Efendi'nin şeyhülislâm olması
	Abdülmecid Efendi'nin halife olması

Eser İnşası ya da Tamiri	Âbidin Paşa'nın Adana valisi bulunduğu sırada Tarsus kapısı denilen yerden Seyhan Nehri köprüsüne kadar açılan bir caddenin açılışı
	Eyyûb Paşa'nın Yanya'da Tepedelen kazasında bulunan Vise nehri üzerine yapılan köprü
	Kırşehir'de Sırrı Paşa tarafından temelleri atılan; ancak yedi sekiz sene atıl kalan Mekteb-i İ'dâdî'nin Emîrî Efendi'nin himmetiyle inşa edilmesi
	II. Abdülhamid Hân'ın himayesinde Reşid Paşa'nın Bilecik'te kışla yaptırması
	II. Abdülhamid Han'ın himayesinde Reşid Paşa'nın Bilecik'te İnâs Mektebi (kız okulu) yaptırması
	Bilecik'te İ'dâdî Mektebinin inşa edilmesi
	Sultan V. Mehmed'in Sındırgı'da İbtidâ'î Mektebi inşa ettirmesi
	II. Abdülhamid Hân'ın himayesinde Bâbıâli'de kütüphane inşa edilmesi
	Âbidin Paşa'nın Adana'da inşa ettirdiği saat kulesi.
	Yanya vilâyetinde merkez-i livâ olan Leskovik kazasında cami inşa edilmesi
	Kırşehir kışlasına su getirilmesi
	Trablus'daki Hamidiye Camii'nin tamamlanıp Beyrut valisi bulunan Nasûhî Bey'in açılış yapması
	Âbidin Paşa'nın Seyyid Burhâneddin Muhakkık Tirmizî türbesini yeniden inşa ettirmesi.
	Sultan Abdülhamid'in emri ile Hacı Bektâş-ı Velî türbesinin onarımı
	Sultan Abdülhamid'in hastane inşa ettirmesi
	Sultan Abdülhamid'in Yanya'da cami inşa ettirmesi
	Mîr Reşad'ın köşk inşa ettirmesi
	Sultan Abdülhamid'in emri ve Zihnî Paşa'nın himmet ve çabası ile Bayezid Camii'nin tamiri
	Bursa'da saat kulesinin inşa edilmesi
	Zihnî Paşa'nın Erenköy'de ismi verilmeyen bir camii onarması
	Yanya valisi Osman Paşa'nın okul inşa ettirmesi
	Bilecik'te kız okulunun açılması (2)
Ödüllendirme/Tebrik	II. Abdülhamid Han'ın Cemal Bey'e yüksek rütbe vermesi (2)
	Cevad Bey'in Abdülhamid Hân tarafından nişana layık görülmesi
	Edirne vali yardımcısı Rükneddin Bey'in Abdülhamid Han tarafından yüksek rütbeye layık görülmesi
	Süreyyâ Paşa'ya nişan verilmesi
	Sultan Abdülhamid'in askere evladım diyerek hitap edip konuşma yapması
	Sûdî Bey'in nişan alması
	Nazif Paşa'nın nişana layık görülmesi
	Mîr Said'in nişana layık görülmesi
	Süreyyâ Paşa'nın imtiyaz nişanı alması

Vefat Tarihleri	Müşîr Ahmed Eyyûb Paşa'nın vefatı
	Padişahın yaverlerinden ve Esad Paşa'nın büyük oğlu Toptanzâde Haydar Ganî Bey'in kaza kurşununun kurbanı olup öldürülmesi
	Kırkkilise mutasarrıfı Yanyalı Mustafa Neşet Paşa'nın ölümü
	Şeyhülislâm Mîr Muhammed Sâhib'in vefat
	Sultan Abdülhamid Han'ın vefatı
	Şeyh Ahmed Hanîf'in vefatı
	Sivas valisi gümrük emîni Süreyyâ Paşa'nın vefatı
	Konya'da müfettişlik görevinde bulunan Şevket Bey'in eşi Hüsn-i Melek'in vefatı
	Reîsülküttâb Ârif Beyzâde Âsım Bey'in vefatı
	Ankara mektupçusu Rükneddin Bey'in kızı Mürüvvet Hanım'ın vefatı
	Diyarbakırlı şair Sırrî Hanım'ın vefatı
	Mihrân isimli birinin vefatı
	Güreş sporcusu pehlivan Kara Ahmed'in vefatı
	Şâbân Kâmî Efendi'nin vefatı
	Kemal adlı birinin vefatı
	Sadrazam Rifat Halil Paşa'nın oğlu İbrâhim Câvid Bey'in öldürülmesi
	Mahmud Nedim Paşa'nın vefatı
	Hey'et-i Mahkeme-i İstînaf reisi Muharrem Sâlim'in vefatı
	Fuad Paşa'nın gelini Ni'met Hanım'ın vefatı
	Diyarbakır meb'ûsu Pirinççizâde Mehmed Ârif Efendi'nin vefatı
	Âmid müftüsü Lebîbzâde Muhammed Subhî'nin vefatı
	Şeyhülislâm Pîrîzâde Sâhib Bey'in vefatı
	Âbidîn Paşa'nın vefat
	Yanya Belediye reisi Selâhaddin Bey'in vefatı
	Emine Sultan'ın vefatı
Medih	Adana'da hâkim bulunan Bahâüddin Efendi'nin övgüsü. Âbidin Paşa'nın emri ile.
Fetihler	San'a'nın Fethi
	Yemen'deki Şehâre adlı yerin fethi
Cüluslar	Sultan V. Mehmed Reşad'ın cülusu
	Sultan Vahdeddin Mehmed Han'ın cülusu (2)
Görevden Azil	Sultan Abdülhamid Han'ın hal'i
Açılış	Meclis-i Meb'ûsan'ın birinci açılışı *OTEM*'in yayın hayatına başlaması
Kitap Telifi	Yozgatlı Yûsuf Ziyâ'nın *Mir'ât-ı Muhammedî* adlı eserinin telifi
Diğer	Padişahın sakal bırakması
	Ali Emîrî'nin Yenişehir hesap defterini teslim etmesi

Kıta nazım biçimi dışındaki şiirlerinde yer alan 4 adet tarih manzumesi de dikkate alındığında Ali Emîrî'nin 126 tarih manzumesinin büyük bir kısmında tek bir tarihlendirme görülmekle birlikte 6 adet manzumede birden fazla tarihlendirme olduğu görülmektedir. Kıta nazım biçimleri arasında 9 numarada yer alan 8 beyitlik manzumede aynı olay için yazılmış 16 farklı tarihlendirme bulunmaktadır. Şair, Âbidin Paşa'nın Adana valisi bulunduğu sırada inşa ettirdiği ve Tarsus Kapısı denilen yerden Seyhan Nehri Köprüsü'ne kadar açılan cadde için yazdığı bu kıtasında, biri hicri biri de rûmî olmak üzere her bir mısrada bu olay için bir tarih düşürmüştür. Böylece aynı manzumede 16 farklı tarihlendirme ortaya çıkmıştır. Yine kıtalar arasında yer alan 15, 28, 43, 59 ve 69 numaralı kıtalarda ise bahis mevzuu edilen konu için ikişer tarihlendirme olduğu görülmektedir.

İsmail Yakıt'ın da tespit ettiği üzere, Ali Emîrî'nin tarihlendirmelerinin büyük bir kısmı (70 adet) tüm harflerin hesaba katıldığı "tam tarih" şeklinde[1] düzenlenmiştir. 18 tanesi sadece noktalı harflerin hesaba katıldığı "mücevher tarih"; 1 tanesi ise sadece noktasız harflerin hesaplandığı "mühmel tarih" şekliyle kaleme alınmıştır. Tarihlerden birinde mücevher ve mühmel tarih beraber kullanılmıştır. Şairler bir olaya tarih düşürürken ister tam isterse mücevher şekilde olsun, bazen istenen tarihleri isabet ettirmekte zorlandıkları için, ta'miyeye başvururlar. Bu yolla şairler, doğrudan değil de birtakım ipuçlarıyla elde edilecek tarihin ortaya çıkması için okuyucudan çıkarma ya da toplama işlemi yapmasını isterler. Ta'miyeli tarih düşürme denilen bu tarihlendirme şekline Ali Emîrî 31 defa başvurmuştur. Bunlardan 18'i tam tarih, 13'ü de mücevher tarihte kullanılmıştır.

Ali Emîrî'nin düşürdüğü tarihlerin büyük bir kısmı bir mısra içerisinde ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte bunların bir kısmı tek bir sözcük ya da birkaç kelimenin yer aldığı söz grubu şeklinde iken bir kısmı da tam bir beyit dâhilinde zuhur edebilmektedir. Birkaçı hariç Emîrî düşürdüğü tarihlerin hangi tarihe denk geldiğini kendisi de rakamlarla kaydetmiştir.

1 Tarih düşürme şekilleri hakkında bk. İsmail Yakıt, *Türk İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1992; Turgut Karabey, *Türk Edebiyatında Tarih Düşürme*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2015.

d. Gazeller

i. Sayısal Veriler

Yayına hazır hâle getirdiğimiz çalışmaya göre Ali Emîrî'nin *Dîvân*'ında, natamam olduğu anlaşılan 2, 3 ya da 4 beyitlik gazeller de dahil olmak üzere 895 adet gazel olduğu tespit edilmiş olup bunların toplam beyit sayısı 6393'tür. Klasik Türk şiirinin bütünü dikkate alındığında gazelin genellikle 5, 7 ve 9 beyitten oluştuğu görülmektedir. Bu genel bilgiye karşın Emîrî'nin *Dîvân*'ında, aşağıdaki tabloda görüleceği üzere tam 20 farklı sayıdaki beyitle yazılmış gazeller yer almaktadır:

Beyit Sayısı	Adet	Yüzde
2 beyitli	6	1
3 beyitli	11	1
4 beyitli	5	1
5 beyitli	127	14
6 beyitli	133	15
7 beyitli	364	41
8 beyitli	115	13
9 beyitli	55	6
10 beyitli	35	4
11 beyitli	21	2
12 beyitli	6	1
13 beyitli	3	1
14 beyitli	3	1
15 beyitli	2	
16 beyitli	4	
18 beyitli	1	
20 beyitli	1	
21 beyitli	1	
22 beyitli	1	
23 beyitli	1	

Tabloda görüleceği üzere Ali Emîrî'nin *Dîvân*'ındaki gazel sayısının da 5-9 arası sayılarda yoğunlaştığı görülmektedir; ancak gelenekten farklı olarak 6 ve 8 gibi çift sayılardaki gazellerin sayısı oldukça fazla olup gelenekteki seyrine göre çok farklı bir görünüm arz etmektedir. Bir örnek olması bakımından Mücahit Kaçar'ın, 16. yüzyılın öne çıkan 11 şairinin gazel sayılarını verdiği tablosunda[1] 8812 gazelden %92'sinin tek, ancak %8'inin çift sayıda-

1 Mücahit Kaçar, "*İbni Kemâl Dîvânı*'nın İncelenmesi (Nazım Bilgisi-Belâgat-Üslûp ve Dil Özellikleri-Muhtevâ), İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul 2010, (Basılmamış Doktora Tezi), s. 20.

ki gazellerden oluştuğu görülmektedir. Yine 17. yüzyıldaki gazellere dair yapılan bir çalışmada, 3779 gazel içerisinde tek rakamlı gazellerin %85,86, çift rakamlı gazellerin ise %14,13 oranında olduğu görülmektedir.[1] Emîrî'nin *Dîvân*'ında ise 847 gazelden 306 tanesinin çift sayıda (6 beyitli olanlar 133) ve %36 oranında olduğu görülmektedir ki geleneğe göre bu, oldukça yüksek bir orandır.

Tek rakamlı gazellerde de Ali Emîrî'nin gelenekten farklı sayıdaki gazellere rağbet gösterdiği görülmektedir. Gelenek içerisinde 5 beyitli gazellerin oranı diğer tek sayılı gazellere nispetle oldukça yüksek iken Emîrî'nin *Dîvân*'ında 7 beyitli gazel sayısı daha fazladır. 364 adet 7 beyitli gazel sayısına karşın 5 beyitli gazellerin sayısı 127 adettir. Bu itibarla 7 beyitli gazellerin oranı tüm gazellere göre %41 iken 5 beyitli gazellerin oranı ancak %14 olup 6 beyitli gazellerin oranından (%15) da daha düşüktür. 10 ve üzeri sayıdaki gazellerin sayısı 78 olup bu açıdan da gelenekten bir farklılık söz konusudur.

10 ve üzeri sayıdaki beyitten oluşan gazelleri muhtevaları bakımından incelediğimizde, bunların çok az bir kısmında gazelin klasik konularının ele alındığı görülmüştür. Bunların başında tevhit, münacat ve naatler gelmektedir. Bunun yanı sıra; telefon, telsiz telgraf, şimendifer, balon gibi Emîrî Efendi'yi hayretlere gark eden bilimsel keşiflere yapılan övgülerin de bu uzun gazellerde kaleme alındığı görülmektedir. Vatan sevgisi ve aşkı ile vatanın içinde bulunduğu kötü durum, bununla ilintili olarak sosyal ve siyasi eleştirilerin de bu uzun gazellerin birkaçında mevzu edildiği görülmektedir. Özetle Emîrî'nin *Dîvân*'ında, sayıları oldukça fazla olan uzun gazellerde, genellikle klasik gazel konuları dışında kalan konuların ele alındığı görülmektedir.

Bilindiği üzere gazeller divanlarda son harflerine göre düzenlenirler ve şairler mümkün mertebe, her harfte bir tane de olsa gazel yazmaya ve divanlarını mükemmel hâle getirmeye gayret ederlerdi. Emîrî de p ve ç harfleri de dâhil olmak üzere 30 harfte gazeller yazmıştır. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere en fazla gazel elif harfinde yazılmıştır (tüm gazellere oranı %24). 121 gazelle râ harfi ikinci sırada yer alırken; bâ, tâ, ze, mîm, nûn, he ve yâ seslerindeki gazel sayılarının birbirine yakın olduğu görülmektedir:

1 Handan Ayangil, "17. Yüzyıl Türk Edebiyatında Gazel", İnönü Üniversitesi, SBE, Malatya 2011, (Basılmamış YLT), s. 18.

Harf		Gazel Sayısı	Harf		Gazel Sayısı
Elif	ا	210	Dad	ض	5
Bâ	ب	86	Tı	ط	2
Te	ت	47	Zı	ظ	9
Se	ث	20	Ayn	ع	8
Cim	ج	13	Gayn	غ	4
Ha	ح	7	fâ	ف	4
Hı	خ	8	Kâf	ق	12
Dal	د	10	Kef	ك	29
Zel	ذ	6	Lam	ل	15
Ra	ر	119	Mim	م	51
Ze	ز	38	Nun	ن	46
Sin	س	3	Vav	و	9
Şın	ش	13	He	ه	57
Sad	ص	5	Ye	ى	59

Tablodaki veriler incelendiğinde, ortaya çıkan sayıların klasik mürettep ve mükemmel bir divandaki sayılarla orantılı olduğu görülmektedir; ancak elif ve bâ harfindeki gazellerin bu oranı bozduğu rahatlıkla söylenebilir. Bunu, Ali Emîrî'nin elif ve bâ harfindeki gazellerini düzenleyip son hâlini vermiş olmasıyla izah etmek mümkündür. Zira o, bu harfteki şiirlerini düzenlerken bir taraftan gazellerinin ilk taslağı olan AE 39 numaralı yazmadaki şiirlere önemli oranda eklemeler yapmış bir taraftan AE 39'da 11, 12 ve 13 beyitli gibi uzunca gazellerini iki ya da üçe bölerek gazel sayısını arttırmıştır. Eğer diğer harfteki şiirlerini de düzenleyip son hâlini verme fırsatı bulsaydı, kuvvetle muhtemeldir ki yukarıdaki tabloda görülen sayılar her harfte daha da fazla olacaktı.

ii. Ali Emîrî'nin Gazellerinde Kafiye ve Redif Kullanımı

Bağlı olduğu şiir geleneğine uygun olarak Emîrî Efendi de klasik kafiye bilgisine göre şiirlerini kaleme almış bir şairdir. Onun divanında yer alan gazellerin kafiye türü ve sayısını şu tablo ile göstermek mümkündür:

Kafiye Çeşidi	**Gazel Sayısı**	**Tercih Edilen Kafiye Sesleri**									
Mücerret Kafiye	339	â	t	r	m	n					
		132	91	40	17	17					
Mürdef Kafiye	526	ân	âr	âb	âl	îr	în	îş	âh	âd	ûr
		189	79	41	30	20	15	15	15	14	12
Müesses Kafiye	11										
Mukayyet	12	st									
Mücerret/Müesses	7										

Tabloyu analiz ettiğimizde Emîrî'nin gazellerinde kullanılan kafiye çeşidinin kahir ekseriyetle mücerret ve mürdef kafiyelerden oluştuğu görülmektedir ki bu ikisinin toplamı 865 olup diğer kafiye çeşitlerine oranı %97'dir. En fazla kullanılan kafiye çeşidi ise klasik Türk şiirinin geleneğine uygun olarak mürdef kafiye olup Emîrî'nin divanında yer alan gazellerin yarısından fazlasının (%59) bu kafiye çeşidi ile kafiyelendirildiği görülmektedir. Mücerret kafiyede en fazla tekrarlanan ses "â (elif)" sesi iken mürdef kafiyede "ân" sesinin çok açık ara önde olduğu görülmektedir. Mukayyet kafiyede birden fazla kere tekrarlanan sesin "st" olduğu anlaşılmaktadır.

Ali Emîrî'nin *Dîvân*'ındaki 895 gazelin 807'sinde redif kullanılmışken sadece 89 tanesinde redif kullanılmamıştır. Takdir edilmeyi, methedilmeyi ve kendisini övmeyi oldukça seven Ali Emîrî, kendisini methederken kemiyeti önemli bir meziyet olarak öne sürmektedir. Onun bu özelliği gazellerine de yansımıştır. Nazire geleneği dâhilinde olsun ya da kendisinin icadı olsun yakaladığı bir redifte birden fazla gazel yazmıştır. Şair muhtemelen bu yolla kendisinin ne kadar çok şiir yazdığını göstermek istemektedir. Böylece onun gazellerinde bazı rediflerde çok sayıda şiir yazıldığını, bunun da yeknesaklığa, basitliğe ve tekrara yol açtığı açıkça görülebilmektedir. Tekrar eden rediflere dair şu sayısal veriler bir fikir verebilir:

Redif	Gazel Sayısı
Habîb-i Hudâ (-a yâ)	2
-i Yesrib ü Bathâ	2
Tâhâ	2
-i silsile-i Âdem ü Havvâ	2
nâ-peydâ	2
şu'arâ	2
-ı kazâ	2
-mız değil a	2
-ı istilâ	2
nümâ	2
olmuş rû-nümâ	2
eyliyordun ey melek-sîmâ	2
-i ma'nâ	2
dünyâ vü mâ-fîhâ	2
intihâ	2
-yı tarab	2
-a münâsib	2
muztarib	2
-dır hep	2
-a at	2
-i söylet	2
-ı terk et	2
-e yokdur ilâc	2
-ım Muhammed	2
-ımdır	2
budur	2
saklar	2
eden gelmez	2
çıkmaz	2
çok sürmez	2
unutulmuş	2
-ı sanâyi'	2
-sı yok	2
değil	2
-a benzetirim	2
istemem	2
-a değmesin	2
Yâ Müste'ân	2
ne fâ'ide	2
koynuna	2
-emize	2

nâmına	2
-ım seni	2
-dan gayrı	2
-den çıkarıldı	2
ibtidâ	3
Hazret-i Hudâ (yâ, -i yâ)	3
Yâ Habîb-i Kibriyâ	3
tenhâ	3
isterim meşreb bu yâ	3
-imdir kitâb/ -i kitâb	3
-ı andelîb / de andelîb	3
-ı muhabbet	3
et	3
-e/a sabâh	3
nâ-murâd	3
-ı söyletmek midir	3
-dendir	3
eden	3
gibi/e gibi	3
sahbâ (eder)	4
fedâ (-a, olsun)	4
Yâ Rab (-ımız, ola mı, uma, eyleme)	4
-a ne hâcet	4
olmuşsun	4
eylerim	4
etmek isterim	4
utansın	4
Hudâ (-i, -yi, eden, -i sensin yâ)	5
-deyiz	5
Kibriyâ	6
dünyâ (-i dünyâ, eder, -edir, böyledir, işte budur)	6
başka başkadır	6
âşinâ (-e, -e olmaz)	8
-yı istiğnâ	8
eder mehtâb	11
var içinde	12
-edir her katresi	15
peydâ (-den, olur)	24
sana (olsun, lâzım, söylerim, olmak, olmuş, -dir)	38
bana (-u, -eyi çok gördü, -a, -den, -ım, lâzım, -sın, -ın, olmak, eyler, -lar, -eler ağlar, -dir, sendendir, cümle bendendir)	39

Rediflerin yinelendiği gazellerin muhtevası genellikle aynı olmakla birlikte yer yer konunun değişebildiği de görülmektedir. Örneğin "-yı istiğnâ" redifli 8 gazelden beşinde geleneksel şuhane/âşıkane gazel muhtevası bulunmaktayken ikisi naat, biri ise fahriyedir. "Etmek isterim" redifli üç gazelden biri âşıkane/rindane edalı bir gazelken birinde vatana hizmet etme konusu, birinde ise İbnülemin Mahmud Kemal İnal'in hicvi ele alınmaktadır.

Ali Emîrî'nin ilk 30 küsur gazeli ile diğer birçok harfin başındaki birkaç gezelin tevhit, münacat ve naat türünde oldukları görülmektedir. Bahsi geçen bu şiirlerin tamamı okunmadan da redifleri bu türleri ortaya koymaktadır. "Sensin yâ Hudâ, yâ Hazret-i Hudâ, yâ Habîb-i Kibriyâ, yâ Vehhâb, yâ Rab, yâ Müste'ân" ve benzeri örneklerde olduğu gibi bu gazellerin çoğunda ya lafzen ya da lafızsız olarak nida bulunduğu görülmektedir.

Sadece gazellerin içeriğine dair ipuçları vermekle kalmayıp muhtevanın şekillenmesini de sağlayan bu rediflerde Ali Emîrî'nin şahsiyeti, psikolojisi, dünya görüşüne dair ipuçları bulmak mümkündür. Başka bir ifadeyle Ali Emîrî'nin redif tercihinde, başka birkaç amil yanında onun dünya görüşünün de önemli oranda etkili olduğunu söyleyebiliriz. Buna birkaç örnek vermek gerekirse; "bana, -dır bana, sendendir bana, -dir bana, eyler bana, olmak bana, -sın bana, lâzım bana, -den bana, -im var, -ımdır/-imdir, -ım gider, -imdendir, -ım var, -im yok, -ı feyzimin, -ım oldun, -ım gel, eylerim, etmem, istemem, gücendim, diyemem, etdim, -i sevmem, -mu yum gibi örneklerini çoğaltacağımız redif tercihlerinde Ali Emîrî'nin "ben"ini çok rahatlıkla görebiliriz. Ferdî konulara cömertçe yer verilen bu gazellerde Ali Emîrî'nin "fahriye"sini çokça konu ettiği görülebilmektedir. Öyle ki bu gazellerinden hareketle onun hayatı ve şahsiyetine dair küçük bir monografi bile yazılabilir. Bu çalışmada birkaç defa tekrarladığımız üzere, bu özelliği Ali Emîrî'yi geleneksel gazel şairlerinden uzaklaştırırken modern Türk şairine ise yakınlaştırmaktadır.

Aynı şekilde; klasik gazel geleneğinde olduğu gibi, "bizdedir, neyleriz, -emiz, -imiz, -emize, -deyiz, -lik bize" gibi birinci çokluk ifadelerinin egemen olduğu redifli gazellerde baskın olarak rindane edanın öne çıktığı, bununla birlikte yer yer bu gazellerde toplumsal eleştiriye de kapı aralandığı görülmektedir.

iii. Ali Emîrî'nin Gazellerinde Vezin Kullanımı

Ali Emîrî'nin gazellerinde 7 farklı bahrin 14 ayrı aruz vezninin kullanıldığı tespit edilmiş olup bu vezinler ile bunların kullanımına dair sayısal verileri şu tablo ile verebiliriz:

Bahir	Vezin	Gazel Sayısı	Yüzde (%)
Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	283	31
Hezec	mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün	144	16
Hezec	mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün	144	16
Remel	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	130	15
muzâri	mef'ûlü fâ'ilatü mefâ'îlü fâ'ilün	98	11
müctes	mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	47	5
Hezec	mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün	19	2
hafîf	fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	12	1
Hezec	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	6	1
Remel	mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün	6	1
muzâri	mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün	4	0
Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	4	0
Hezec	mef'ûlü mefâ'ilün mef'ûlü mefâ'îlün	2	0
Recez	müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün	1	0

Tabloda da görüleceği üzere her ne kadar 14 farklı vezin bulunmaktaysa da gazellerin 846 tanesi (%95) 6 farklı vezinde yazılmış olup bu vezinlerin klasik Türk şiirinin bütününde sıklıkla başvurulan vezinler olduğu görülmektedir; ancak *mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün* vezninin Emîrî'de en fazla kullanılan ikinci vezin olması dikkat çekmekte olup gelenekten farklılık arz etmektedir.

Teorik olarak da aruz ilmine vâkıf olduğunu düşündüğümüz Ali Emîrî'nin aruzu çok başarılı bir şekilde uyguladığını söylemek mümkündür. Bu itibarla, aruza alternatif arayışlarının arttığı bir dönemde, Abdülhak Hâmid, Mehmed Âkif Ersoy, Yahya Kemal gibi aruzun son deminde aruzu ustaca kullanan şairlere Ali Emîrî'yi de eklemek gerektiğini düşünüyoruz. Diğer şiirlerinde olduğu gibi gazellerinde en sık başvurduğu aruz tasarrufu bir uzun ünlü barındıran hecenin ses değerinin düşürüldüğü zihaf uygulamasıdır. Zihafın tekâmüle erişen klasik Türk şiirindeki kullanımından çok da farklı olmayarak, Ali Emîrî bu uygulamaya en fazla "î" uzun sesini barındıran hecelerde başvurmaktadır. Kelimeler düzeyinde de en fazla mahlas kelimesinde (Emîrî) zihaf yaparken bu tasarruf için başvurduğu diğer kelimeler çok çeşitli olmayıp gelenekte de sıklıkla başvurulan "velî, mâhî, keştî, müstağnî, lâhûtî, tûtî, râzî, sâ'î, hâmî, fağfûrî, sâkî, âyîne, gâhî, vâdî, tecellî" gibi kelimelerdir. Bu kelimelerde de

zihaf uygulamasını Farsça terkip kurallarına uygun olarak tamlamaya dâhil edip dilin doğasına uygun hâle getirmektedir. Bir sayısal veri vermek gerekirse, Ali Emîrî, ilk 17 kasidesinde, 20 defa zihaf yapmışken bunların 12'sinde zihaf yapılan kelimeler tamlamaya dâhil edilmiştir. İlk 20 gazelde ise 17 adet zihaf yapılmışken bunların 4'ü tamlamalı kelimelerde 9 tanesini "Emîrî" sözcüğünün oluşturduğu diğer 13'ünde ise tamlamasız kelimelerde kullanılmıştır.

İmale uygulamasında da titiz davranan Emîrî, geleneğin de benimsediği kaideye uymaya çalışır. O, bir gazeline nazire yazdığı Fuzûlî'nin 4 imale-i maksûre barındıran bir mısraına düştüğü dipnotta şu yorumda bulunmaktadır:

"İmâleyi eslâf-ı kirâm tecvîz buyurdukları içün Fuzûlî hazretlerinin bu gazel-i 'âlîlerinde birkaç imâle mevcûddur. Lâkin ahlâf imâleyi mümkün olduğu kadar terk etmelidir."[1]

Şiirlerine bakıldığında Ali Emîrî'nin yukarıdaki cümlelerinin gereğini yerine getirdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Tesadüfî olarak seçtiğimiz 163 numaralı 7 beyitlik gazelinde, dört mefâ'îlün cüzünün tekrarlandığı vezinde 14 adet imale-yi maksûre uygulamasına başvurmuştur. Bu da ortalama olarak her beyitte iki imale-i maksûre kullanıldığını göstermektedir. İmale-i memdûde kullanımında da hem teorik olarak hem de uygulamada ortaya çıkan kurallara sıkı sıkıya bağlı kalmaktadır. Yine bir örnek üzerinden gitmek gerekirse, yukarıdaki 163 numaralı gazelde Emîrî, Farsça terkibe dâhil edilip ya da sonrasında bir ek getirilip değeri doğal olarak düşürülen medli heceler bir tarafa bırakılırsa 4 adet medli hece kullanmıştır. Bunların birinde imale-i memdûde uygulamasına başvuran şair, üçünde ise medli heceden sonra vasl (ulama) imkânı getirerek gazelin âhengine halel getirebilecek ve gelenecekçe hoş karşılanmayan zihaf ihtimallerini devre dışı bırakmıştır. Aşağıdaki örnekte görüleceği şekilde Ali Emîrî, nûn sesiyle biten medli hecelerin imale-i memdûdeye dâhil edilmemesi kuralına da büyük oranda bağlı kalmaktadır:

Dilberân 'uşşâḳ-ı ṣâḥib-zâre olmaz âşinâ
Ehl-i ṣıḥḥat cân veren bîmâra olmaz âşinâ (G. 172/1)

Ali Emîrî, genel olarak aruzu çok başarılı bir şekilde uygulamakla birlikte örnekleri çok az da olsa vezni uydurabilmek için bazı kelimelerin aslî okunuşlarını bozabilmektedir. Örneğin aşağıdaki beyitte "nereye" sözcüğü vezne uydurulmak için "nerye" şeklinde değerlendirilmiştir:

1 Ali Emîrî, "Hâtırat", *OTEM*, sy. 5, 1334/1918, s. 103.

[mefâʿilün feʿilâtün mefâʿilün feʿilün]

Ne oldu gül/lerine **ner/ye** gitdi bül/büller
Niçün durur/ şu gülistān /bu āşiyān /tenhā (G. 190/4)

On kadar örneği bulunan birkaç beyitte ise muhtemelen şairin son hâlini vermemiş olmasından ya da dalgınlığından kaynaklanan vezin bozuklukları ya da hece eksiklikleri bulunmaktadır. Bu dalgınlıklardan bir tanesi ise vezni [feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün] olan 668 numaralı gazelin 4. beytinde [fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün] veznine geçilmiş olmasıdır.

iv. Ali Emîrî'nin Gazellerinde Muhteva

Beyit sayısındakı nisbî değişiklik bir yana bırakılırsa gazelin biçimsel özelliklerine çok fazla dokunmayan Ali Emîrî, muhtevada ise geleneksel kalıplara bağlı kalmada çok tutucu olmamıştır. Sadece gazelde değil diğer nazım biçimlerinde de muhteva açısından gözle görülür bir değişim ve dönüşümü XVII. yüzyılın sonundan itibaren izlerini görmeye başladığımız klasik edebiyattan modern edebiyata geçiş dönemi olarak değerlendirilen ara dönem Türk şiirinde görmek mümkündür.[1] Ali Emîrî'nin bu değişim ve dönüşüme kattığı şey sıklık ve fazlalıkla açıklanabilir. O tam bir klasik edebiyat geleneğiyle yetişip bu gelenekte yazılan birçok şiiri okuyup ezberlediği gibi İstanbul dışında, henüz Tanzimat ya da Islahat Fermanı'nın getirdiği fikrî yeniliklerin etkisiyle tanışmamış taşradaki klasik edebiyat muhitlerinde de sıklıkla bulunmuştur.[2] Bununla birlikte, Ali Emîrî aynı zamanda hayatının büyük bir bölümünü de İstanbul'da geçirip buradaki edebî cereyanlardan da ister istemez önemli oranda etkilenen bir şairdir. Hâl böyle olunca biçimsel olarak tamamıyla klasik şiirin etkisinde olan Emîrî, özellikle gazelde, geleneksel konuların dışında birçok temaya yer vermekten kendini alamamıştır.

1 Ara dönem şiiri ya da böyle bir tez hakkında detaylı bilgi için M. Kayahan Özgül'ün *Dîvan Yolu'ndan Pera'ya Selametle* başlıklı kitabına; bu kitabın muhtasarı için de şu makaleye bakılabilir: M. Kayahan Özgül, "Klasik Sonrası (1800-1860): Şark Ekspresiyle Garb'a Sefer", *Türk Edebiyatı Tarihi* (ed. Talât Sait Halman ve öte.), c. II, Kültür Bakanlığı, Ankara 2006, s. 601-678.

2 M. Kayahan Özgül yukarıda bahsi geçen kitabında, merkezde büyük değişiklikler gösteren şairin taşrada geleneğe daha bağlı kalarak yetiştiğini ifade etmektedir. Bk. Özgül, *Dîvan Yolu'ndan Pera'ya Selametle*, s. 162-72. Ali Emîrî Özgül'ü doğrularcasına klasik şiirin Batı edebiyatıyla çok da tanışmadığı, başka bir ifadeyle asgari düzeyde etkilendiği bir merkezde geleneksel şiir talimi yollarına başvurarak şiir yazmaya başlamıştır. Her ne kadar bir müddet sonra İstanbul'un modern edebiyatın hâkim olduğu havasını solumuş ise de bu onun özüne sinmiş edebiyat anlayışını asgari düzeyde değiştirebilmiştir.

Emîrî'nin "elif" harfindeki gazellerinde tevhit, münacat ve naat türündeki şiirlere, gazellerin en başında müstakil bir bölüm tahsis edilmiş ve bu şiirler tebyiz edilmiş AE MNZ 38 nüshasında "Tevhîd ve Münâcât" ve "Nu'ût-ı Şerîfe" diye başlıklandırılmıştır. Böyle bir tercih, kimi klasik şairlerde de görüldüğü üzere, her harfteki gazelleri tevhit, münacat ve naat ile başlatma eğiliminin bir parçasıdır ve diğer birçok harf geçişinde de Emîrî'nin öncelikle münacat ve naatlere yer verdiği görülmektedir. Onun gazelleri arasında doğrudan ya da başka bir muhtevayla birleştirilerek oluşturulan tevhit, münacat ve naat türünde 70 dolayında gazel bulunmaktadır. Ali Emîrî'nin özellikle bazı tevhitlerini onun şiirinde sarih bir görünümü olan hikmet ve felsefe zeminine oturttuğu görülebilmektedir. O bu türden tevhitlerinde; dünyaya, mevcudata ve varlıklara bakıp hayretlere gark olduktan sonra mantıksal bir zorunlulukla yüzünü yaratıcıya çeviren bir hekim/filozof edasındadır. Nitekim telefon, fotoğraf makinası, balon gibi kendi döneminde yeni keşfedilmiş olan kimi teknolojik alet ve gereçler de onun şiirinde büyük oranda bu edayla yer bulurlar. Bu aletler birçok gazelde Emîrî'nin tevhide yönelmesine vesile olmuştur. Bazı münacat ve naatlerinde ise yaşadığı dönemdeki sosyal bozukluklar, ahlaki yozlaşmalardan şiddetle müştekî bir mustarip kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Klasik Türk şiirine çok hâkim olduğunu düşündüğümüz Emîrî'nin nazire geleneğine sıkıca bağlılığı da dikkate alındığında, şuhane, âşıkane, rindane gibi geleneksel gazel edalarıyla birçok gazel kaleme aldığı garipsenmeyecektir. Onun gazelleri arasında yaklaşık 400 adedi, ya bütün ya da parça olarak yukarıdaki edalarda yazılmıştır.

Hayatında bir kere bile olsun içki ve sigara içmediğini, fotoğraf çektirmediğini hatta Beyoğlu'na bile gitmediğini ahlaki bir fazilet olarak muarızına anlatacak kadar muhafazakâr ve dindar bir müslüman olduğunu düşündüğümüz Emîrî'nin şuhane ve âşıkane tarzındaki birçok şiirinde bahsi geçen edaların geleneksel özelliklerini içselleştirmede zorlandığını söylemek mümkündür. Ömer Faruk Akün'ün veciz ifadesiyle, klasik şair ancak çerçevesi kesin hatlarla çizilen âşıklık rolünü çok ustaca oynadığında başarılı olur.[1] Hayatında bir kez bile yolu meyhaneye uğramadığı hâlde şarabın keyfini en ince ayrıntılarıyla anlatabilmesi, başından hiçbir aşk hikâyesi geçmediği, bir sevgili tarafından terk edilmediği ya da ondan ayrı kalmadığı hâlde en yakıcı ayrılık acılarıyla

1 Bk. Ömer Faruk Akün, *Divan Edebiyatı*, İSAM Yayınları, İstanbul 2013, s. 126-129.

kıvranan çılgın bir âşık portresi çizebilmesidir klasik şairi başarılı kılan. İşte Emîrî'nin bu hususlarda, yani âşıklık rolüne bürünmek noktasında, ciddi problemler yaşadığını görmekteyiz. O, sahip olduğu dünya görüşü ve din anlayışı, istemsiz olsa da etkisinde kaldığı devrin materyalist tasavvuru ve klasik şiirin yoğun bir eleştiri ve red ortamında sönmeye yüz tutması gibi türlü sebeplerden dolayı içten bir âşık ya da rint rolüne bürünmekte zorlandığı gibi, klasik bir sevgili tipi ortaya koymada da zorlanmıştır. Onun bu noktada bir başarısından söz edilecekse de bu, büyük oranda nazirelerle olmuştur. Dolayısıyla geleneksel gazel konularında kalem oynatan Ali Emîrî'yi ustalıkla âşık rolüne bürünen klasik şair rolüne girmeye çalışan bir şair olarak değerlendirmek mümkündür.

Onun gazelleri arasında yer alan kısa vezinli şiirlerin genellikle şuhane edada oldukları görülmektedir; bunun geleneksel gazelle bir ilişkisi olup olmadığı ayrı bir çalışmayı gerektirir düşüncesindeyiz. Emîrî'nin âşıkane ve şuhane tarzındaki gazellerinde, âşık ve sevgili tipinde bazı değişiklikler olduğu ilk elden dikkat çeken özelliklerdendir. Örneğin yeni teknolojik aletlere dair ya da bu aletleri bir mazmuna dönüştürme çabası içine girmek için yazdığı şiirlerine klasik sevgili tipini de eklemek isteyen şairin bu gazellerinde, sevgili artık elinde telefon tutmakta, ahizeyi kulağına götürmekte, balona ya da uçağa binmekte ve bu yeni hâlleriyle de klasik sevgili tipiyle bütünleşmektedir. M. Kayahan Özgül bu durumu yeni bir mazmun üretmek olarak görürken[1] Yahya Kemal, bunun yeni şiir zannedildiğini söyleyip bıyık altından gülmektedir.[2] Konunun bir diğer vechesi de âşık-sevgili tipleri arasındaki geleneksel ilişkinin sorgulanması şeklindedir. Bu anlamda o, klasik gazel geleneğinde değişmesi bir tarafa teklif edilmesi bile mümkün olmayan sevgilinin aşırı vefasızlığını kabul etmez ve bunun da bir sınırı olması gerektiğini, sevgili tipinin vefasızlığını dile getirmede gelenekten oldukça farklı hareket ettiği 121 numaralı şiirinde şu şekilde dile getirir:

> Zîrā ki bī-vefālıġa da bir ḥudūd var
> Azdır denilse her ne ḳadar bī-vefā saña (G. 121/10)

Benzer şekilde sevgiliyi rakiplerle görünce klasik âşık tipinden beklenmeyecek bir şekilde,

1 Özgül, *Dîvan Yolu'ndan Pera'ya Selametle*, s. 375-407.
2 Yahya Kemal, *Edebiyata Dair*, İstanbul 1971, s. 32-33.

Seni aġyār ile gördükde ümīdim kesdim
Tā o günden beridir ben demedim yār saña (G. 131/3)

diyebilmektedir. Aynı şekilde o, birçok beyitte sevgiliyle vuslat hâlinden de bahsetmektedir ki bu da geleneksel gazelin sınırlarını zorlayan çıkışlardır.

Klasik gazelde daha estetik düzeyde ve hafif tonda âşık tarafından dillendirilen sevgilinin yüzündeki ayva tüylerinin gelişiyle güzelliğinin zeval bulacağı tehdidi, Emîrî'de daha kaba ve daha ağır tonda bir tehdide dönüşmüştür.

Ali Emîrî'nin gazel vadisindeki asıl başarısının ise mev'ize ve hikmet edasındaki şiirlerinde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Birbirinin tam eşdeğeri olmasalar da bu iki eda arasında yakınlık bulunmaktadır. Şair tezkirelerinin "mev'ize-gûne" gibi kelimelerle değindikleri mev'ize edasında temel ahlaki değerlere daveti esas alan nasihatçi, salık verici -klasik şiirdeki olumsuz tipi bir tarafa bırakılacak olursa- bir vaiz sesi hâkimdir. Hikemî tarzda ise düşünme ve ibret ağırlıklı felsefî bir ses baskındır. Bizce Ali Emîrî'nin içselleştirebildiği, dolayısıyla da oldukça başarılı olduğu şiirleri bu tarzdaki şiirleridir. Nitekim Aynîzâde Mehmed Ali Bey'in, klasik tarzdaki şiirleri dergisinde neşretmemesini salık vermesi üzerine oldukça sinirlenip cevap verirken kendisini usta bir şair olarak görüp şiirini ârifane ve hakîmane olarak tavsif etmektedir:

> … Nümûne olarak zîrde üstâdâne bir gazel ile edîbâne bir tahmîs yazıyorum, insâf ediniz insâf! Böyle 'ârifâne ve hakîmâne şâh eserleri hangi zevk-i selîm erbâbı sevmez.[1]

Onun şiir anlayışı hakkında yapılacak mufassal bir çalışmada bu tespitlerimiz nakzedilebilir; ancak biz şiirlerini defalarca okuduktan sonra Emîrî'nin şiir anlayışının bu eda etrafında şekillendiğini düşünüyoruz. Onun gazelleri arasında bütünüyle bu edalarla yazılmış yaklaşık 250 gazelden bahsetmek mümkündür; ancak bu nasihatçi ve hikemî ses onun diğer edalardaki birçok şiirine de çok güçlü bir şekilde sinmiştir. O, birçok şiirinde dönüp dolaşıp bir nâsih, Allah'ın mükemmel düzeni karşısında hayretlere gark olduktan sonra ibret alıp okuyucuyu hikmete davet eden bir düşünür kimliğine bürünür. Bundan dolayıdır ki âşıkane ya da şuhane tarzlarda başladığı birçok gazelinin daha ikinci beytinden itibaren kendini tutamayıp öğüt vermekten kendini alamaz. O, kötü alışkanlıkları o kadar çok zemmeder ki klasik gazel konularından şaraptan bahsedeceği zaman bile temkinli davranır.

1 Ali Emîrî, "Aynîzâde Mehmed Ali Beyefendi Hazretlerine", s. 83.

Emîrî'nin bu güçlü mevize-hikmet-ibret edasının, onun gazellerinde birçok özlü sözün (aforizma) oluşmasına vesile olduğu görülmektedir. Örneğin hazırladığımız metinde 554. sırada bulunan gazelin neredeyse tüm mısraları, şu ilk beytindeki gibi aforizmalardan oluşur:

Cihānda ter-mizāc ādemden aṣlā ḫayr ümīd olmaz
Zemīn-i şūreden ʿālemde kimse müstefīd olmaz (G. 554/1)

Onun sadece gazelleri değil tüm şiirlerinde görülebilen bu nazma bürünen özlü sözler, *Ezhâr-ı Hakîkat* adlı eserinde mensur olarak ortaya çıkmıştır. Özlü sözlere düşkünlük sadece Emîrî'de karşılaşılan bir durum değildir; Nâmık Kemal, Ziyâ Paşa gibi XIX. yüzyılın önemli birçok şairinde de bu aforizma hevesini görmek mümkündür.

Emîrî'nin bu edaya düşkünlüğü, onun üslubuna da etki etmiş, şiirlerinde zamanla mesel hâline gelecek özlü sözlerin ortaya çıkmasını sağlayan temsilî teşbihlerle buna yakın mezheb-i kelâmî gibi edebî sanatların sıklıkla kullanılmasına da vesile olmuştur. Hazırladığımız metinde, 731, 733, 741, 742, 745, 773, 812 numaralı gazellerin neredeyse her beytinde görülebilen temsilî teşbihlerin gazelin edasıyla yakından ilişkili olduğu görülebilir. Onun *Dîvân*'ında, aşağıdaki beyitte olduğu gibi kurgulanmış onlarca beyit bulunmaktadır:

Baḫṣ etme cāhilān arasında kemālden
Aʿmā żiyā-yı şemʿ-i şeb-ārāyı n'eylesin (G. 735/5)

Emîrî'nin gazellerinde bu mevize-hikmet tarzıyla ilintili olarak öne çıkan konulardan biri de, vatan sevgisi ile çalışmanın övgüsü ve tembelliğin güçlü yergisidir. *Dîvân*'ında *Nefʿ-i vaṭana saʿy et* mısraının yinelendiği bir murabba yanında, "Vatan" kelimesini 200 küsur defa kullanan Emîrî'nin üzerinde, bu noktada Nâmık Kemal'in bariz etkisi görülmektedir. Kemal'in çalışmak, gayret etmek, ilerlemek çizgisinde yazdığı bir murabbaı da dâhil olmak üzere birçok şiirine nazire de yazan Emîrî'nin onun görüşlerinden ciddi bir biçimde etkilendiği anlaşılmaktadır. Nâmık Kemal'de olduğu gibi birkaç gazelinde sevgili-vatan ilişkisini açıkça ifade eden Emîrî'nin, Önder Göçgün'ün de üzerinde durduğu üzere[1], *Âmid-i Sevdâ* dergisi ve *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi* adlı kitabında defʿaten neşredilen "Vatan Muhabbeti, Saʿy ve Gayret" başlıklı makale-

1 Bk. Önder Göçgün, "Namık Kemal Yolunda: Ali Emîrî'nin Vatan Sevgisi", *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi'ye Armağan),* (yayına hazırlayan: Günay Kut-Bedri Mermutlu), Aralık 2016, s. 147-154.

sinde ve diğer bazı makalelerinde ortaya çıkan bu etki, onun şiirlerinde daha güçlü bir şekilde hissedilmektedir. O bu vadide yazdığı şiirlerinde öncelikle vatanın içinde bulunduğu kötü şartları, olumsuz insan tiplerini gösterdikten sonra vatan uğrunda çalışmak, gayret etmek ve ilmî olarak ilerlemeği şiddetle tavsiye etmektedir. Her ne kadar onun bu vadide yazdığı "millet" redifli gazeli (G. 301) çok meşhur olsa da bu tarzda yazılmış 20 civarında gazeliyle diğer şiirlerinin beyitleri arasına serpiştirilmiş onlarca beyti bulunmaktadır.

Ali Emîrî'nin vatan uğrunda çalışmak, gayret etmek temasıyla yakından ilişkili olarak çokça işlediği konulardan biri de teknolojik gelişmelere övgü, Batı'daki bilimsel gelişmelerin takdiri ve okuyucunun bu noktada teşvik edilmesidir. İlmin değeri ve ilim öğrenme iştiyakının da güçlü bir tema olarak öne çıkarıldığı bu şiir ve beyitlerinde, Nâmık Kemal ile birlikte Mehmed Âkif Ersoy'un da sesi güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, Emîrî bu konuda kalem oynatmaya başlar başlamaz kendisini Allah'ın mükemmel yaratması karşısında şaşkınlığa ve hayranlığa gark olmuş olarak bulur.

Ali Emîrî'nin gazellerinde geleneksel gazel konularından farklı olarak sıklıkla karşılaşılan bir konu da sosyal ve siyasi eleştiridir. Osmanlı hanedanının samimi bir muhibbi ve destekleyicisi olan Emîrî, II. Meşrutiyet'ten sonra önceleri alçak sesle ancak çok kısa sürede siyasi durumun kötüleşmesiyle birlikte sesini yükselterek İttihat ve Terakkî zihniyetini şiddetle eleştirmektedir. Emîrî siyasi eleştirilerini açık açık yaptığı gibi aşağıdaki beyitte görüldüğü üzere sevgili tipinden şikâyet ettiği beytine de sığdırabilmektedir:

Emīrī ḳadrimi fehm etmeyen ḥasūde uyan
Biri ḥükūmetimizdir biri de yārimdir (G. 508/4)

Onun bu siyasi eleştirilerinin yanında gazelleriyle birlikte diğer şiirleri ve makalelerinde ister redd-i miras etmeye varacak kadar şiddetli isterse sadece şahsi görüşlerini ifade edip klasik Osmanlı kültürü ve edebiyatını eleştiren aydınlara, Jön Türklere şiddetli eleştiriler yöneltmiştir.[1] Ancak bunların fikir babası olan ve hayatının belli bir döneminden sonra klasik Türk şiirine karşı şiddetli eleştiriler yapan Nâmık Kemal'in Ali Emîrî'nin gözünde tükenmez bir

1 Onun bu eleştirileri hakkında giriş mahiyetinde bir çalışma için bk. Mücahit Kaçar, "Ali Emîrî'de Dönem Eleştirisi", *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi'ye Armağan),* (yayına hazırlayan: Günay Kut-Bedri Mermutlu), Aralık 2016, s. 181-204.

kredisi bulunmaktadır. Onun redd-i mirasa varan görüşlerinden hiç bahsetmeyen Emîrî, muhtelif vesilelerle Nâmık Kemal'i üstat olarak gördüğünü ihsas etmekte, ona saygısını her durumda göstermeye çalışmaktadır. Tüm bunlardan öte, ona yöneltilen eleştirilere de çok sert bir şekilde cevap vermektedir.[1]

Onun bu genel sosyal ve siyasi eleştirileri yanında daha şahsi şikâyet ve eleştirilerini dile getirdiği şiirleri de bulunmaktadır. Şahsiyetinden bahsederken de değindiğimiz üzere, Ali Emîrî, oldukça duygusal bir kişi olup vefa-cefa, dostluk-düşmanlık, sevgi-nefret gibi duygularını uçlarda yaşayan biri olmuştur. Öte taraftan eleştiriye hiç açık olmazken övgü ve takdir görmeyi şiddetle arzuladığı anlaşılan Emîrî'nin birkaç dostunu zamanla muarız hâline getirdiği de görülmektedir. Hayatı boyunca kendisiyle bitmez tükenmez bir kavga içerisinde olduğu Köprülüzâde Fuad[2] ve meşrep olarak kendisine çok yakın olduğu hâlde zamanla kanlı bıçaklı hâle geldiği İbnülemin Mahmud Kemal İnal'i[3] şiirlerinde eleştirdiği görülmektedir.

Öte taraftan yaşadığı dönemdeki ahlaki bozukluklar, yozlaşmalar, tembellik gibi hususların eleştirildiği gazel ve beyitler de Emîrî'nin *Dîvân*'ında yer almaktadır. Onun şiirlerinde rüşvetin defalarca şiddetle eleştirildiği görülmektedir. Emîrî birçok gazelinde klasik gazel geleneğinde âşığın felek ve sevgiliye yönelttiği şikâyet oklarını topluma, toplumsal aksaklıklara da yöneltmiştir. Âdeta geleneksel yapıyı kendi sosyal eleştirisi için bir zemin yapmıştır.

Emîrî'nin kasidelerinde olduğu gibi, gazellerinde fahriye olarak değerlendirebileceğimiz ya da "ben"ini öne çıkardığı gazelleri ve beyitlerinden bahsetmek mümkündür. Nispeten daha az olmakla birlikte Emîrî'nin şiirlerinde ferdî konuların da işlendiği görülmektedir. Bir kenara itilmişlik, tüm yaptıklarına ve hizmetlerine karşın kadir ve kıymetinin bilinmemesi, ümitsizlik hâli

---

1 Ali Emîrî, çok keskin bir gelenek muhafızı olup bu sahada başta Köprülüzâde Mehmed Fuad olmak üzere birçok kişiyle kavgaya tutuştuğu halde Nâmık Kemal'e açık bir eleştiride bulunmamaktadır. Örneğin *Âmid-i Sevdâ* gazetesinin 6. sayısında (s. 91) Yavuz Sultan Selîm'in Türkçe şiirler söylemesine dair Kemal'in klasik Türk şiirine hakkaniyetle yaklaşmaya çalışan bir metni hedef tahtasına oturan *Tahrîb-i Harâbât*'ına başvurmakta bir beis görmez. Emîrî "edîb-i eşher, şâʿir-i aʿzam, merhûm u mağfûr" gibi saygı bildirir ifadelerle ondan bahsettiği gibi (Ali Emîrî, "Yine Sâbık Köprülüzâde Fuad Bey I", *OTEM*, sy. 8, s. 153), onun birçok şiirine nazire yazıp bunları çıkardığı dergide neşretmiştir.

2 Köprülüzâde Fuad'ı düz yazılarında sıkça eleştiren Emîrî, onu tehdit etmekten de geri kalmaz. O bu tehditlerini şiirlerinde de sürdürür:

İḫtār ederim işte Emīrî'ye dolaşma
Bir vāḳıf-ı maʿnādır o dīvāne değildir (G. 496/18)

3 Emîrî, hazırladığımız metinde 720 numarada yer alan gazelinde İbnülemin Mahmud Kemal'den bizarlığını dile getirmektedir.

gibi konular da yer yer onun gazellerinde işlenmiştir. Birkaç gazelinde yaşadığı toplumda oluşan ümitsizlik hâlini kendi şahsında yansıtmaya çalışmıştır. Özellikle mim harfindeki gazellerde "ben"ini daha öne çıkardığını anladığımız Emîrî, bazı şahsiyet özelliklerini de gazellerinde yansıtmaktadır. Haksızlık karşısında çok fevri davrandığını, ahlaksızlığı ya da vatan ve millet karşısındaki olumsuz tavrını gördüğü kimselere yüz vermediğini şiirlerinde de dile getirir.

v. Bir Nazire Şairi Olarak Ali Emîrî

Ali Emîrî'nin gazellerinde bariz olarak dikkat çeken hususlardan biri de, gazellerinin büyük bölümünün nazirelerden oluşuyor olmasıdır.[1] O, nazire geleneğinin ya da kendi ifadesiyle "müşâare" kültürünün oldukça canlı olduğu Diyarbakır'da doğmuş ve bu havayı daha küçük yaşlarından itibaren solumuştur. Nitekim kendisi de daha 11-12 yaşlarındayken bu müşâare ortamı içerisinde yer almaya başlayacaktır. Adıyamanlı Rifat Baba'nın "istiğnâ" redifli gazeline büyük amcası Şâbân Kâmî Efendi'nin başı çektiği bir nazire furyası başlar. Birçok Diyarbakırlı şairin katıldığı bu furyada Ali Emîrî de yer alacak, bahsi geçen şiire 8 adet nazire yazdığı gibi, kendisi dışında bahsi geçen şiire yazılan nazirelere de tahmis yazacaktır. İki önemli hamisi olan Said Paşa ve Âbidin Paşa gibi iki önemli münevver devlet adamına da kendisini nazireler yoluyla kabul ettirmiş, bahsi geçen hamiler ondaki kabiliyeti kendisine nazireler yazdırarak ortaya çıkarmışlardır.[2] İşte daha çocukluk yaşlarından itibaren canlı bir nazire kültürüyle tanışan Ali Emîrî'nin bu nazire geleneğinin kayda geçirilmesi ve yaşatılmasına büyük gayretler sarf ettiği görülmektedir. Öncelikle *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid* adlı eserinde, biyografilerini kaleme aldığı her bir şairin diğer şairlerle müşâarelerini/nazireleşmesini titizlikle kaydetmiştir. Bunu özel bir dikkatle yaptığını eserinin "Sebeb-i Telif" bölümünde de izah etmekte, eserinin müşâare geleneğini de yansıtacağını peşinen ifade etmektedir. Öte taraftan o, çıkardığı dergilerde de nazire geleneğini sürdürmeye husûsi bir itina göstermiştir. *Âmid-i Sevdâ* ve *Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası* adlı iki dergide de her sayının son birkaç sayfasını nazirelere ayırmış, yer yer nazire duyuruları yapmıştır. Özellikle *OTEM*'deki "Levha-i Nezâ'ir" bölümü, nazire

1 Ali Emîrî kendisi de "Üdebâ-yı eslâf ve şu'arâ-yı 'asrımızla pek çok müşâ'aremiz vardır. Bilhassa mefharu'l-vatan Sa'îd Paşa hazretlerinin bir haylî âsâr-ı hakîmânelerini tanzîr eylemişiz." (*Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, s. 76) diyerek bir nazire şairi olduğunu ifade etmektedir.

2 Konunun geniş anlatımı için, Ali Emîrî'nin *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*'deki otobiyografisine bakılacağı gibi, *OTEM*'in 5, 7 ve 14. sayılarındaki "Hâtırât" başlıklı yazılarına da bakılabilir.

geleneği hakkında yapılan "şiir okulu, şiir akademisi" gibi yorumları doğrular şekilde sanal bir edebî muhit hâlini almıştır. Emîrî, Millet Kütüphanesi'nde etrafına toplanan birkaç gençle birlikte geçmiş ya da çağdaşları bulunan bazı şairlerin şiirlerine nazireler yazdığı gibi, ara sıra bu gençlere kendi şiirlerini de tanzir ettirmiştir.

Ali Emîrî'nin nazire konusundaki hassasiyeti bununla da kalmaz, o daha ziyade kendi kütüphanesindeki divanlardan hareketle *Vesâiku'l-Âsâr* ismini verdiği bir nazire Mecmuası kaleme almaya başlar. Son olarak onun bazı makalelerinde de türlü vesilelerle sözü nazire geleneğine getirdiğini söylemeliyiz. Örnek olarak *OTEM*'in 3. sayısında, Kırım hakkında bilgi verdiği makalesinde de bu konuya ehemmiyet vermiş ve hem Fâtih Sultan Mehmed'in bir mısraına Mevlânâ Kırımî'nin de dâhil olduğu bir grup devlet adamı ve şairin yazdığı nazireleri kaydetmiş hem de Kırım ile Osmanlı edebiyatları arasında var olan bir ilişkiden bahsettikten sonra bir numune olarak müşâarelerden bahsetmiştir. Bu bahisle ilgili olarak Gazi Giray'ın *Rāyete meyl ederiz ḳāmet-i dil-cū yerine / Ṭūġa dil baġlamışız kākül-i ḫoş-bū yerine* matlalı gazeline Zihnî-i İstanbulî'nin yazdığı bir nazireyi kaydettikten sonra, kendisinin de aynı gazele yazdığı nazireye yer vermektedir.

Nazire geleneğine bu şekilde özel bir ilgi gösteren Ali Emîrî'nin gazellerinden büyük bir kısmı nazirelerden oluşmaktadır. Bizzat kendisi *TŞA* ve *Vesâiku'l-Âsâr*'da muhtelif şairlerin gazellerine yazılmış 400 dolayında naziresini kaydetmektedir; ancak bunların yarısından fazlası hazırladığımız metinde bulunmamaktadır. Biz tespit ettiğimiz tüm nazireleri bir tablo hâlinde çalışmamıza ek olarak dâhil ettik. Yapılacak detaylı bir çalışmayla birlikte, Ali Emîrî'nin daha birçok gazelinin de nazire geleneği çerçevesinde oluştuğunun tespit edileceğini tahmin ediyoruz. Onun yazdığı nazireler, selef şairlerle muasır şairler olmak üzere iki şair grubuna yazılmıştır. Selef şairleri arasında; Fuzûlî, Nef'î, Fehîm-i Kadîm, Neşâtî ve Nâbî gibi klasik Türk şiirinin önemli temsilcileriyle bazı padişahlar yanında bir şekilde yolu Diyarbakır'dan geçmiş selef şairleri de vardır. Halîlî, dedesi Emîrî, Hamdî, Hâmî, Vâlî gibi birçok şair bu Âmidli şairlerdendir. Kendisiyle muasır olduğu şairlere yazdığı nazirelere gelince; tahmislerinde olduğu gibi Emîrî nazire yazacağı şairleri belirlerken farklı amillerin etkisindedir. O Said Paşa, Âbidin Paşa gibi hamilerinden gelen bir sipariş üzerine nazire kaleme almasının yanı sıra, Nâmık Kemal örneğinde

olduğu gibi, önemli oranda etkisinde kaldığı yani beğendiği şairlere de nazireler yazmıştır. Öte taraftan nazire ya da tahmis yazmanın bir onurlandırma vesilesi de olduğunu iyi bilen Emîrî, başta dedesi olmak üzere bazı akrabaları, hemşehrileri ve hamilerinin şiirlerine de nazireler yazmıştır.

Onun nazirelerinde dikkat çeken bir husus, yukarıda da bir vesileyle ifade ettiğimiz gibi, sevdiği bir redif bulduğunda bir adet nazireyle yetinmeyip birçok nazire yazmasıdır. Dedesi Emîrî'nin "var içinde" redifli gazeline 12, "çok sürmez" redifli gazeline 3; Adıyamanlı Rifat Baba'nın "istiğnâ" redifli gazeline 8, Diyarbakırlı Said Paşa'nın "peydâ" redifli gazeline 7 nazire yazmış olması bunun güzel bir örneğidir.

e. Diğer Nazım Biçimleri

Ali Emîrî'nin hazırladığımız *Dîvân*'ında yukarıda tanıtılan nazım biçimlerinin yanı sıra neredeyse tamamı AE MNZ 39 numarada yer alan 50 adet beyit (müfred ve musarra) ile 9 adet mısra da bulunmaktadır. Bunların kahir ekseriyetinin başlanılan ancak tamamlanamayan ya da yazımından vazgeçilen bir gazelin parçası olduklarını düşünüyoruz. Öte taraftan 9 dörtlükten oluşan bir koşma ile yine hece vezni ile yazılan bir dörtlük bulunmaktadır. Koşmada dünyanın geçiciliği konu edilmişken azade dörtlük ise dua görünümünde bir şiirdir.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde kıvılcımları birkaç asır önce görülmeye başlanan tecdit arayışları XIX. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte hayatın her aşamasında etkileri açıkça görülen bir hâl alır. Siyasi ve sosyal etkilerinin yanı sıra asırlar boyunca kökleşmiş edebiyat geleneğini de köklü bir şekilde dönüştüren bu tecdit arayışları neticesinde klasik edebiyat geleneğinin hemen yanı başında yeni bir yol açılmıştır. Kısa bir süre sonra Batı modelliğinde gelişen bir edebiyat geleneği Osmanlı topraklarında yerleşmeye başlarken klasik Türk edebiyatı ise tarih sahnesini yavaş yavaş terk etmeye başlamıştır. Ancak klasik Türk edebiyatının bu son bulma hâli de birden gerçekleşmemiş, Cumhuriyet döneminin erken yıllarına kadar hassaten taşradaki geleneksel edebî muhitlerde titrek ışıkları görülmeye devam etmiştir. İşte klasik Türk şiiri geleneğinin bu devresinde görülen son ışıklarından birini Diyarbakırlı Ali Emîrî Efendi'nin şiirleri oluşturmaktadır. Bu çalışmada; daha ziyade ve öncelikli olarak Türk milletinin kültürel hazinesi olan *Dîvânu Lügâti't-Türk*'ü bulup yurt dışına kaçırılmaktan kurtarması yanında sahip olduğu nitelikli yazma eser kitapları bir ferdi olduğu milletine bağışlamasıyla hatırlanan Emîrî'nin klasik şiir geleneğinde yazdığı şiirleri neşredilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Ali Emîrî Efendi'nin hayatı, şahsiyeti ve eserlerine dair bilgiler verilmiştir. Bu bölümde, birkaç çalışmaya konu olduğu hâlde Ali Emîrî'nin hayatı ve eserlerine dair hâlâ önemli boşlukların olduğunun görülmesi varılan en önemli sonuçlardan biri olmuştur. Özellikle bizzat kendisinin çıkardığı *Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası* ve *Târih ve Edebiyat Mecmuası* ile neşredilmesinde önemli katkıları bulunan *Âmid-i Sevdâ* dergilerinde, bu yönde bulunan zengin malzemenin yeterince işlenmediği görülmüştür. Bu çalışmada çıkardığı dergiler de dâhil olmak üzere bizzat kendi eserleri, onun biyografisi bağlamında dikkatli bir şekilde okunup ortaya çıkan malzemeye işaret edilirken bu verilerin yeni bir çalışmayla işlenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Hayatına dair bilgi verilen kısımda, önceki çalışmalarda tam olarak aydınlatılamayan ya da hiç değinilmeyen bazı aile ilişkileri netleştirilmeye çalışılmıştır. Annesi Zübeyde Hanım'a dair yeni bilgilere ulaşılması ve iki üvey kardeşinin varlığının tespit edilmesi bu yönde verilebilecek örneklerdir.

Hayatına dair yapılan inceleme ve araştırmalar neticesinde, Emîrî Efendi'nin âdeta payitahttaki yenilik hareketlerinden habersiz bir şekilde tam bir klasik eğitim sisteminden geçerek yetiştiği görülmüştür. Tabii olarak onun aldığı bu klasik eğitimin, sanatı ve dünya görüşünü de derin bir şekilde etkilediği görülmüştür. Çocukluk ve gençlik dönemini geçirdiği taşrada bir örneğini temsil ettiği geleneksel Osmanlı aydın ve sanatkâr tipinin yok olmaya başladığını pek hissetmediği anlaşılan Emîrî Efendi, payitahta yerleştikten sonra bu geleneğin son örneklerinden biri olduğunu hayretler içerisinde anlamış olmalıdır. Bu andan itibaren kendisini hararetli bir kavga ve gerilimin içerisinde bulan şairin son demleri tam bir hayal kırıklığı içerisinde geçmiştir. O, bir taraftan samimi bir hayranı olduğu Osmanlı Hanedanlığı'nın sona ermek üzere olduğuna şâhit olurken bir taraftan da asla yanına bir yenisini kondurmaya tahammül edemediği geleneksel kültür ve edebiyat geleneğinin ortadan kaybolmaya yüz tuttuğunu çaresizlik içinde seyretmek zorunda kalmıştır.

Yine büyük oranda kendi yazdıkları üzerinden oluşturmaya çalıştığımız şahsiyeti kısmında, Ali Emîrî'nin aşırı duygusal ve fevri bir yaratılışa sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Kimileri tarafından "samimiyet" olarak nitelendirilen bu vasfı onu hayatı boyunca zorluklarla karşı karşıya getirmiş, yer yer bazı dostları tarafından da eleştirilen bir özelliği olmuştur. Duygularını uçlarda yaşamaktan kendini alamayan Emîrî'nin soğukkanlı, teenni ile hareket eden biri olduğunu söylemek güçtür. O, hayatı boyunca sevgisini de nefretini de yüksek sesle dile getirmiş ve yine hayatı boyunca her ikisine de sadık kalmıştır. Dolayısıyla o, kimilerine göre çok vefalı biriyken kimilerine göre çok kindar biri olabilir. Ali Emîrî Efendi'nin şahsiyet özelliklerine dair elde edilen verilerle ilintili olarak onun, kalemi ve dili oldukça keskin bir münekkit olduğu sonucuna varılmıştır. Özellikle gazete ve dergilerdeki yazılarında, yer yer de *Dîvân*'ı ve diğer eserlerinde onun bu şahsiyetinin tezahürleri açıkça görülebilmektedir. Eleştirilerini şahsi, fikrî/ilmî, sosyal ve siyasi tenkitler şeklinde sınıflandırmanın mümkün olduğu görülmüştür. Köprülüzâde Mehmed Fuad'la yaşadığı kavgada olduğu gibi fikrî bir zeminde başlayıp sonrasında şahsileştirilen, bir müddet sonra hakaret raddesine varıp katı bir husumete dönüşen eleştirileri bir tarafa bırakılırsa Ali Emîrî'nin yaşadığı dönemdeki sorunları oldukça isabetli bir şekilde tespit ettiği görülmektedir. Özellikle maddi ve manevi kültür değerlerine sahip

çıkmak noktasında sahip olduğu duyarlılığının yaşadığı dönemden çok ileride olduğunu düşünüyoruz. Onun bu anlamda sorumlu ve kusurlu olduğu kişi ve kurumlara yönelik şiddetli eleştiriler getirdiği tespit edilmiştir. Katıksız bir "Osmanlıcı" olduğu anlaşılan Emîrî'nin İttihat ve Terakkî'nin fikrî ve siyasi anlayışına da sert eleştiriler yönelttiği görülmektedir.

Eserlerine dair bilgilerin verildiği kısımda da, sınırlı kaynaklardan hareket edilip birinci dereceden kaynaklara yeterince başvurulmadığı; dolayısıyla da Emîrî Efendi'ye ait eserlerin tam olarak tespit edilemediği, yer yer de eserleri hakkında verilen bilgilerin hatalı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bölümde yapılan araştırmalar neticesinde; Ali Emîrî'nin tam ve son hâli elimize ulaşmış bazı müstakil eserlerinin yanında uzun süreli projeler hâlinde tasarlanan bazı eserlerinin de mevcut olduğu görülmüştür. Çocukluk yıllarından başlayarak meraklı bir araştırmacı ruhuna sahip olan Emîrî, hayatının her safhasında yazacağı eserler için malzeme toplamıştır. Bunun neticesinde çoğu seçkin ve birçok nadir eserlerden oluşan zengin bir kütüphane oluşturan Ali Emîrî'nin özellikle şehir kültürü ve biyografi konusunda çalışkan bir araştırmacı olduğu, bu sahadaki araştırmalarını uzun yıllara yayılan büyük projeler olarak tasarlamasına karşın bu araştırmaların ancak bir kısmını neşredebildiği müşahede edilmiştir. Onun biyografi sahasında kaleme aldığı eserlerin önemli oranda belge niteliğindeki eserler olup ölmek üzere olan maddi ve manevi kültür değerlerinin korunması noktasında çok önemli çalışmalar olduğu anlaşılmıştır. Osmanlı Hanedanı'na karşı derin ve samimi bir muhabbeti olan Emîrî'nin bazı eserleri bu muhabbetin ürünleri olarak ortaya çıkmıştır. Öte taraftan bizzat gerçekleştirdiği bazı neşir çalışmaları yanında bu yönde bazı projeler de hazırlamış biri olarak Ali Emîrî'nin neşir çalışmalarının önemini oldukça erken bir dönemde çok iyi anladığı sonucuna varılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Ali Emîrî'nin *Dîvân*'ı tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle onun şiirlerini ihtiva eden kaynaklar üzerinde durulmuştur. Asıl olarak bugün kendi kütüphanesinde bulunan üç adet yazma defter (AE MNZ 37, 38, 39) ile AE MNZ 38'in başına konulan bir cepkendeki yapraklar onun şiirlerine kaynaklık etmiştir. Ancak başta kendi çıkardığı dergiler olmak üzere birçok şiirini dönemin muhtelif dergi ve gazetelerinde de neşrettiği görülmüştür. Yapılan inceleme neticesinde

Ali Emîrî'nin AE MNZ 37 ve AE MNZ 39 numaralı defterlerde şiirlerinin ilk hâllerini kaydettiği, sonrasında AE MNZ 38 numaralı yazmada "elif" harfindeki şiirleri, bu yazmanın başına koyduğu cepkendeki yapraklarda da "bâ" harfindeki gazellerini temize geçirip son hâlini verdiği tespit edilmiştir. Şiirlerine son hâlini verirken birçok değişiklik ve ekleme de yaptığı görülen Emîrî Efendi'nin kimi şiirlerinin bu hâliyle birkaç nüshada yer aldığı tespit edilmiştir. Bu kaynaklar üzerinden tenkitli olarak oluşturulan *Dîvân*'ın oldukça hacimli bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Onun *Dîvân*'ında yer alan şiirlerine dair sayısal verileri şu tablo ile vermek mümkündür:

Nazım Biçimi	**Aded**	**Toplam Beyit Sayısı**
Kaside	52	2965
Kıtalar / Tarih Manzumeleri	137	1253,5
Gazel	895	6393
Terkibibent	2	181
Terciibent	1	40
Müsemmen	3	116
Müseddes	6	282
Tesdis	4	147
Muhammes	1	15
Tahmis	67	1027,5
Murabba	5	88
Müfred / Musarra	50	50
Mısra	9	4,5
Toplam	1232	12562,5

Muhtelif yazılarında ve bazı şiirlerinde çok yazmakla övündüğü görülen Emîrî'nin kimi kaynaklarda da ifade edildiği üzere yer yer tekrara düştüğü, bu çalışmanın da desteklediği bir sonuç olmuştur. Klasik şiir terbiyesini geleneksel yollarla alan biri olarak Ali Emîrî aruz, kafiye ve belagat gibi klasik şiir estetiği ve nazariyesine çok hâkim görünmektedir. Bu hâkimiyeti sayesindedir ki yazmakta zorlanmadığı anlaşılan Emîrî'nin şiirleri müstakil ve ayrıntılı bir çalışmayı hak etmektedir. Sathî bir bakışla kaside vadisinde Nef'î'nin bariz etkisinde olduğu anlaşılırken gazel vadisinde hikmet, ibret ve mev'ize çizgisindeki şiirlerinde oldukça başarılı olduğu sonucuna varılmıştır. Tarih düşürme konusunda da hayli başarılı olduğu tespit edilen şairin, yazdığı birçok nazire ve tahmis yanında neşrettiği dergilerinde de nazire geleneğini sürdürmeye çalışma çabası açık bir şekilde görülürken onun bu yönünün de müstakil bir çalışmayı hak ettiğini düşünüyoruz.

ALİ EMÎRÎ DÎVÂNI'NIN ÇEVİRİYAZISI

METNİN NEŞRİNDE DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR

1. *Ali Emîrî Dîvânı*, çalışmamızın ilgili bölümünde tanıtılan yazma eserler, *Âmid-i Sevdâ, Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası, Târih ve Edebiyat Mecmuası* isimli dergiler başta olmak üzere bazı dergilerdeki matbu metinler ile yine matbu olan *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid* ve *İlmiyye Salnâmesi* gibi eserlerden hareketle ortaya konulmuştur. *Dîvân*'da yer alan her bir şiirin kaynağı verilmiştir.
2. *Dîvân*'ın Tertibi Meselesi

   Ali Emîrî Dîvânı hâlihazırda üç cilt olarak Millet Kütüphanesi'nde yer almaktadır. Bu üç ciltten biri "elif" harfindeki şiirlerin (kaside, musammat, gazel ve kıtaların tamamı) bir araya getirildiği temize çekilmiş cilttir. Diğer ikisi ise temize çekilmemiş olup 37 numaralı cilt kaside, tevarih ve musammatları havi iken 39 ise sadece gazelleri barındırmaktadır. Hazırladığımız *Dîvân* metnini tertip ederken, başka bir ifadeyle farklı nazım biçimlerindeki şiirleri belli bir düzene göre yerleştirirken Ali Emîrî'nin AE 38 numarada uyguladığı tertibi esas aldık. Bu tertibe göre kasideler en başta yer alırken bunu tevarih bölümü takip etmektedir. Ardından kafiye harflerine göre sıralanan gazeller, onun ardından da "Tahmîsât" başlıklı tahmisler yer almaktadır. Musammatlar bölümü hariç bu tertibin diğer birçok divanda da uygulandığı görülmektedir. Bununla birlikte musammat nazım biçimleri genellikle gazellerden önce yer alırlar. Nitekim gazelleri barındırmayan AE 37'de de kaside>tevarih>musammat şeklindeki bir tertibin takip edildiği görülmektedir. Bu durumda, "Ali Emîrî neden AE 38'de de tahmisleri gazellerden önce değil de sonra getirdi?" sorusu zihinleri iştigal edebilir. Biz bunun tahmis nazım biçimiyle ilgili olduğunu düşünüyoruz. Bilindiği üzere tahmis nazım biçimleri de musammat nazım biçimlerinden sayılmakla birlikte, gazelle de çok yakın ilişkisi bulunmaktadır. Bu nazım biçimi, çoğunlukla gazel merkezli olarak var edildiğinden ötürü olsa gerek Ali Emîrî böyle bir tertibi benimsedi. Diğer musammat nazım biçimlerini de temize geçirecek olsaydı, böyle

bir tertibi yani musammatların gazellerden sonra yer alması şeklindeki tertibi benimser miydi? Kesin bir şey söylemek zordur. Her hâlükârda biz Ali Emîrî'nin AE 38'deki düzenini esas alarak *Dîvân*'ın metnini oluşturduk. Bu itibarla da neşrini yaptığımız *Dîvân*'ının tertibi şu şekildedir:

Kasideler

Tevarih (Kıtalar)

Gazeller

Musammatlar

Müfred ve Mısralar

3. Emîrî'nin şiirlerini oluşturduğumuz kaynaklar hakkında bilgi verdiğimiz bölümden de anlaşılacağı üzere, onun şiirlerini ihtiva eden yazmalarda eklemeler, silmeler/eksiltmeler ve tashihler yapılmıştır. Bunların bir kısmı nüshaların normal sayfa ebadının kenarında iken bir kısmı da tashihin yapıldığı kelimenin üzerinde, üstünde, altında veya yanında yapılmıştır. Nerede olduğu fark etmeksizin yapılan tüm silmeler, eklemeler ve tashihler birer ayrı nüsha olarak değerlendirilip bunlara küçük k harfi rumuz olarak verilmiştir. Bu anlamda AE 37, AE 38, AE 39 ve AE 38EK rumuzlu nüshaların AE 37k, AE 38k, AE 39k ve AE 38EKk rumuzlu nüshaları da oluşturulmuş, metnin ilk hâline dönüştüren tüm farklar bu nüsha rumuzları kullanılarak gösterilmiştir.
4. Emîrî'nin şiirlerini ihtiva eden nüshalar arasındaki farklar gösterilirken tercih edilen varyant/farkın rumuzu gösterilmeyip sadece ikinci varyant/farkın rumuzu yazılmıştır.

   Örnek: düşmeni: reh-zeni OTEM

   (AE 37, AE 38 ve OTEM nüshaları üzerinden kurulan ilk kasidede yer alan bu fark gösterimi, AE 37 ve AE 38'de bulunan "düşmeni" varyantının tercih edildiğine, bu varyantın OTEM'de de "reh-zeni" şeklinde olduğuna işaret etmektedir.)

   Örnek: 4: AE 37k

   (AE 37, AE 38 ve OTEM nüshaları üzerinden kurulan ilk kasidede yer alan bu fark gösterimi, kasidenin dördüncü beytinin AE 37'de, normal yazı alanında değil de sayfa kenarında yazıldığını göstermektedir.)

5. Ancak bir sözcük ya da sözcük grubunun silinip yerine yenisinin yazılması biçimindeki tashihlere binaen k rumuzlu nüshaların devreye girdiği tüm farklarda, karışıklığı engellemek için hem tercih edilen hem de fark olarak belirtilen varyant/farkın rumuzu ayrı ayrı gösterilmiştir. Bu farklar gösterilirken silinen kısım okunabilir durumda ise Latin harfleriyle yazılmış, değilse silinen kısmın görüntüsü kopyalanarak aparatta fark olarak gösterilmiştir.

   Örnek:

   ʿaşḳıñla AE 38EK, AE 39k: feyżiñle (üzeri çizilmiş) AE 39

   (AE 38EK ve AE 39 nüshaları üzerinden kurulan bir gazelde yer alan bu fark gösterimi, "feyżiñle" varyantının AE 39'da silinip kenarına yani AE 39k nüshasında "'aşḳıñla" şeklinde tashih edildiğini gösterirken tashih edilmiş bu varyantın AE 38EK'te de yer aldığını göstermektedir.)
6. Yukarıda izah edilen tertibe göre düzenlenen şiirlerin her biri kendi içerisinde numaralandırılmıştır. Kasideler ve tevarih/kıtalar bölümünde beyitler beşer beyitlik arayla numaralandırılırken gazellerde her bir beyte numara verilmiştir. Gazel yapılı terciibent ve terkibibentlerde her bir bende Romen rakamlarıyla numara verildiği gibi her bir bendin tüm beyitleri de numaralandırılmıştır. Diğer musammatlarda ise sadece bentler yine Romen rakamları ile numaralandırılmıştır.
7. Musammat nazım biçimlerinde, vasıta beyitleri ile ekleme yapılan mısra ya da beyitler eğik yazılarak tefrik edilmiştir.
8. Her bir şiirin yer aldığı kaynak (yazma ya da matbu) ve yaprak ya da sayfa numarası, şiir numarasından sonra düşülen dipnotta gösterilmiştir. Bunun dışında metinde ayrıca bir yaprak ya da sayfa numarası verilmemiştir.
9. AE 37'de sayfa ve yaprak esasına göre yapılan iki farklı numaralandırma bulunmaktadır. *Dîvân* neşrinde, öncelikle yaprak esasına göre yapılan numaralandırmaya yer verilmiş, ardından da parantez içerisinde sayfa esasına göre olan numaralandırma (s.) kısaltmasından sonra kaydedilmiştir. Bahsi geçen yazmada, yaprak esasına göre yapılan numaralandırma iki yaprağa 7 numarasının verilmesiyle karışmıştır. Biz bu karışıklığa müdahale etmeden numaralandırmamızı yaptık.

Dolayısıyla 7a-b'nin iki defa tekrarlandığı görülecektir. Aynı şekilde 93. yapraktan sonra varak numarasına göre olan numaralandırma 95. yaprağa geçmekte iken sayfa numarasına göre yapılan numaralandırma 245. sayfadan 250. sayfaya geçmektedir.

10. Yoğun olarak AE 37 yer yer de AE 39 numarada kayıtlı kimi şiirlerin son hâli verilmediği, daha sonra bazı eklemeler yapılması için bazı boşluklar bırakıldığı görülmektedir. Hazırlanan metinde bu boşluklara dipnotta temas edilmiştir.
11. Yazmada bir şekilde unutulup yazılmadığı düşünülen ya da sonradan yazılması tasarlanan kelime, kelime grupları ya da cümleler köşeli parantez içinde noktalar konularak […] gösterilmiştir.
12. Anlam ya da vezin gereği yapılması gerekli olan eklemeler, metin tamirleri "var dur[ur]" örneğinde olduğu gibi köşeli parantez içerisinde gösterilmiş, herhangi bir şekilde okunamayan kelimeler, (.?.) işaretiyle belirtilmiştir. Okunduğu hâlde anlamlandırılmasında şüphe duyulan kelime ya da ibarelerden sonra ise (?) işareti konulmuştur.
13. Anlam, bağlam, vezin ve kafiye gibi karineler dikkate alınarak nüshada yazılmış şekli tercih edilmeyerek metin tamirine tabi tutulan sözcük ya da sözcük grubuna dipnotta fark gösterme tekniğiyle yer verilmiştir. Bunun için önce sözcüğün tamir edilen biçimi yazıldıktan sonra nüshadaki şekli de M rumuzuyla fark olarak girilmiştir. Eğer tercih edilmeyen bu varyantlar anlamlı bir okumaya elverişli ise Latin harfleriyle, değilse Arap harfli olarak dizilerek ya da görüntüleri kopyalanarak kaydedilmiştir.

    Örnek: ruḫu: "روحي" M

14. İ- fiili, "ile" edat/bağlacı ve "için" edatının çeviri yazımında, Arap harfli yazımına bakılmıştır.
    a. Eğer söz konusu fiil ve edatlar birleşik yazılmış ise çeviri yazımda (-) işaretiyle eklenmiş olduğu kelimeyle birlikte yazılmıştır. Ör: ʿaşk-imiş, ʿaşk-ıla, ʿaşk-için.
    b. "İle" edatı üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra gelip de vezin gereği başlarındaki ünlü olmaksızın okunacaksa, bu durumda da (-) işaretiyle birlikte eklendiği kelimeye birleşik yazılmıştır. Ör: ʿaşk odı-la, çevgânı-la

c. Bu tür birleşik yazımlarda arada "y" kaynaştırma sesi bulunursa, bu sesin iki tarafına da (-) işareti konulmuştur. Ör: Sevdâ-y-ıla, sevdâ-y-ımış, sevdâları-y-içün

15. "Durur" biçiminde gelen bildirme eki her zaman ayrı ve "durur" şeklinde yazılmıştır. Ancak yazmada da birleşik yazılmışsa (-) işaretiyle birlikte eklendiği kelimeye birleşik yazılmıştır.
16. Noktalama işaretlerine başvurulmamıştır.
17. Metnin çeviri yazısında, günümüz Türkçesi imlâsı esas alınmıştır. Bu anlamda bazı istisnalar hariç ünlü uyumuna dikkat edilmiştir. Bununla birlikte şu özelliklere de dikkat edilmiştir:
    a. "Gitdi" örneğinde olduğu gibi "d" sesiyle başlayan eklerden kaynaklı ses değişimleri gösterilmemiştir.
    b. Vezin ve kafiyeye halel getirmediği müddetçe, "an" işaret zamiri "o" olarak değerlendirilmiştir.
    c. Günümüz Türkçesinde "için" okunan sözcük yazılışına uygun olarak "içün" biçiminde yazılmıştır.
18. Farsça asıllı ek ve kelimelerin imlâsında, eklerin kelimelerle birleşimlerinde İsmail Ünver'in tekliflerine bağlı kalınmıştır. Bununla birlikte Türkçeleşip kalıplaşmış kimi kelimeleri bu kuralın dışında bıraktık: dilber, peygamber, ezber, rehber, muḥabbet, beyhûde, sermâye, naḳşibend, cefâkâr, vefâkâr, şebnem gibi.
19. Kâmurân, rûzigâr gibi sözcüklerin imlâsında Ünver'in muhayyer bırakmasına uygun olarak kimilerinde ünlü türetilirken kimilerinde türetilmemiştir.
20. -sitân eki yer bildirdiğinde bitişik; "cân-sitân" örneğinde olduğu gibi "alan, alıcı" anlamlarında olduğunda "-" işareti ile yazılmıştır.
21. "Nâ" ve "bî" olumsuz eki ile "be-" eki bitiştiği kelimeden tire işareti ile ayrılmıştır; ancak "nâmerd" sözcüğü Türkçeleşmiş kabul edilmiştir.
22. Kâf-ı Acem (g) ile yazılan bazı Türkçe ekler ile sözcükler ğ harfi ile yazılmıştır. "Ciger" ve "eger" sözcüğü de bu kapsamda değerlendirilmiştir.
23. Ser-â-ser gibi Farsça yapılarda "-" işareti kullanılmış; ancak "berâber, keşmekeş" kelimeleri Türkçeleşmiş bir yapı olarak kabul edilmiştir.

24. Arapça asıllı kelimeler, elden geldiğince hangi vezinden geliyorlarsa o vezne göre yazılmıştır. Bu noktada, mümkin/mümkün örneğinde olduğu gibi, yine elden geldiğince Arapça asıllı kelimelerin Türkçeleşmiş seslendirmeleri tercih edil**me**miştir.
25. "bihî" örneğinde olduğu gibi, harf-i cerlerden sonra gelen Arapça muttasıl zamirler bitişik yazılmıştır.
26. "Sâ'il", "mâ'il" gibi aslen hemzeli yazılan kelimelerin hemzeli mi yoksa yâ'lı mı yazılması noktasında, esas alınan nüshanın Arap harfli metindeki yazılışlarına bağlı kalınmıştır.
27. "Bismillâh" örneğinde olduğu gibi, "Allah" lafzının olduğu tamlamalarda normal tamlama yazım kuralları iptal edilip herhangi bir işaret kullanılmadan "Allah" lafzı birleştiği kelimeyle birlikte yazılmıştır.
28. Özel isim yerinde kullanılanlar hariç Allah'ın sıfatları büyük harfle yazılmamıştır.
29. Özel isim durumunda olan kelimeler büyük harfle yazılmış, aynı şekilde kitap isimleri de büyük harfle yazıldıktan sonra eğik yazılarak vurgulanmıştır.
30. Özel isimlere birleşen ekler, üstten virgül ile ayrılmıştır.
31. İktibaslar Latin harfleriyle yazılıp sadece italik olarak vurgulanmıştır. İktibas metinleri içerisinde vurgulanması gereken bir durum olursa kalın olarak yazılmıştır.
32. Metinde yer alan âyet, hadis, kelâm-ı kibâr, mesel ve diğer Arapça cümle ya da ibareler, metinde eğik olarak vurgulanmış, bunlarla ilgili açıklama notları ise çalışmanın sonuna alınan "*Dîvân*'da Yer Alan Âyet, Hadis ve Diğer Arapça Cümle ya da İbareler" başlıklı alfabetik bölümde verilmiştir.
33. Âyet mealleri http://www.kuranmeali.com adresli siteden tespit edilip burada yer alan meallerden Diyanet Vakfı'nın yeni meali esas alınmıştır.
34. Vezin bozukluğu, kafiye problemleri veya vezin farklılığı gibi özel durumlar dipnotta gösterilmiştir.
35. İmale-i maksûre ya da imale-i memdûde ile uzatılması gereken bir hecenin vezin gereği kısaltılması olan zihaf ve iki ünlünün birbirine katıldığı vasl/ulama şekli çeviriyazıda gösterilmiştir. Zihaf uygulaması, zihaf uygulamasının bulunduğu sesin eğik yazılmasıyla, vasl (ulama) uygulaması da katılan seslerin arasına alt tire işareti konularak gösterilmiştir.

36. Metnin çeviri yazımında teşdîd ve tahfîf uygulamalarına dikkat edilmiştir.
37. Oluşturulan metinde varsa nüsha farklılıkları da gösterilmiştir. Nüsha farklılıkları hangi kelimede mevcutsa o kelimeye dipnot konularak gösterilmiştir. Nüshalardaki farkların tercihinde, şiirsel özellikler, aruz, kafiye ve gramer özellikleri belirleyici olmuştur.
38. Özellikle gazeller bölümünde, beyit ölçekli eksiklikler, farklılıklar ya da fazlalıklar notlandırılmıştır.
39. *Dîvân*'da yer alan tarih düşürmeler şöyle kaydedilmiştir: Öncelikle tarihlendirme yapılan/ tarih düşürülen cümle/ibare/kelime hem Latin hem de Arap harfli olarak yazılıp hemen altında ortaya çıkan tarih rakamlarla belirtilmiştir. Ardından düşülen dipnot ile bu tarih düşürme şekli "tam tarih", "mücevher tarih" ve "taʿmiyeli tam/mücevher tarih" ifadeleri ile belirtildikten sonra eğer tarih düşürmede taʿmiye varsa bunun izahı yapılmıştır.
40. Ali Emîrî, *Dîvân*'ında bazı dipnotlara yer vermiştir. Bu dipnotlar metne alınırken "AE'nin dipnotu" ifadesinden sonra verilerek diğer dipnotlardan tefrik edilmeye çalışılmıştır.
41. Ali Emîrî aşağıdaki örnekte olduğu gibi, musammat özelliğini hâiz birkaç manzumeyi veznin simetrik yapısına uygun olarak ikiye bölerek yazmıştır. Yazmada bu özelliğine uygun olarak bölünmenin başladığı kısımdan sonra boşluk bırakıldığı için biz de buna uygun olarak mısraların vezin açısından ikiye bölündüğü kısımları aralıklı yazdık.

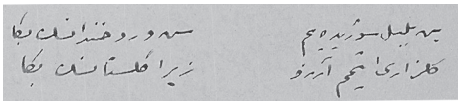

METİN

ALİ EMÎRÎ DÎVÂNI

KASĪDELER

1[1]

Münacāt

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Kimdir şu āfitābı eden merkez-i żiyā
Kimdir şu māhı eyleyen āyīne-i dücā

Olmuş naṣıl vücūd-peẕīr işbu mümkināt
Kimdir şu kāʾināt-ı bedīʿi eden binā

Kimdir Mesīḥ ü Meryem'i Cibrīl'i ḫalḳ eden
Ḳavm-i Yehūd'u kimdir eden sevḳ-i iftirā

Kimdir veren ḥabībine tāc-ı nübüvveti
Kimdir eden kevāfiri[2] maḥrūm-ı ihtidā[3]

Tezyīn eden nücūm ile kimdir ʿavālimi
Tenvīr eder cihānı naṣıl şems-i rūşenā

Etmez naṣıl bu gerdiş-i dāʾimden inḥirāf
Durmuş naṣıl havāda muʿallaḳ[4] bu āsiyā

Nerden ẓuhūra geldi bu deycūr-i ḳīr-gūn
Nerden ḥuṣūle erdi bu rūz-ı ṣafā-nümā

Nerden olur ḫusūf u küsūfa zemīn sebeb
Nerden ḳamer nümūde eder şekl-i inḥinā

Pervāz eder bu cevv-i havāda naṣıl ṭuyūr
Nerden ẓuhūra geldi ʿavālimde bu havā

Deryā naṣıl temevvüc-i zībā ʿayān eder
Böyle naṣıl eder cereyān āb-ı dil-küşā

Nerden bu āb ü tāba olur dem-be-dem ḳarīn
Eyyām-ı nev-bahār u dem-i şiddet-i şitā

Meh iḳtibās-ı nūr ediyor āfitābdan
Yā āfitāb nerden eder kesb-i incilā

---

1 AE 37: 1b-3a (s. 2-5); AE 38: 1b-3a; OTEM, sy. 12, 1335/1919, s. 207-212. OTEM'de AE'nin "Yirmi otuz sene evvel söylenmişdir." şeklinde bir dipnotu bulunmaktadır.

2 kevāfiri: melāḥidi OTEM

3 4: AE 37k

4 havāda muʿallaḳ: muʿallaḳ havāda AE 37

Kimdir seḥāb-ı sābiḥi raḥmet-feşān eden
Nerden gelir ẓuhūra bu berḳ-i şerer-nümā

Her şey naṣıl bu maʿrekede çift olur ʿayān
Dā'im naṣıl müsāvī doġar merd ile nisā

Kimdir eden luḥūm u şuḥūmu leẕīẕ ü çerb
Kimdir veren dehān ile emʿāya iştihā

Aḿlar naṣıl tekellümünü birbirin enām
Eyler ẓuhūr ḫalk-ı beşerden naṣıl ṣadā

Kimdir cemāl-i dilberi ṭāḳat-güdāz eden
ʿUşşāḳ-ı zārı kim ediyor ʿaşḳa mübtelā

Çıḳdı mezāda Yūsuf u Loḳmān gibi ẕevāt
Nerden ẓuhūra geldi bu beyʿ u[1] bu iştirā

Defʿ-i ḥavāyice nice ḫādim olur dü dest
Ṣandūḳa-yı vücūdı naṣıl naḳl eder dü pā

Bu nāz ü ʿişve buldu neden bu leṭāfeti
Nerden ẓuhūra geldi güzellerde bu edā[2]

Nerden eder bu ġāze-i ḥüsn-i bütān ẓuhūr
ʿĀşıḳda nerden oldu bu ḫūn-ı dil-i ḫafā

Ebrū-yı dil-rübāda nedir vesme-i laṭīf
ʿĀşıḳda nerden oldu bu baḫt-ı siyeh-nümā

Dilberdeki tebessüm-i ʿālem-behā nedir
ʿĀşıḳda ẕevḳ ü[3] neş'e deminde nedir bükā

Ceẕẕāb olur ḥadīdi ne ḳuvvetle mıḳnaṭīs
Mecẕūb eder ne ceẕbe ile kāhı keh-rübā

Şāhīn ü ispir[4] birbirine ḫaşm-ı cān-şikāf
Yek-dīgeri ile baṭ u murġāb āşinā[5]

1 u: -AE 38
2 20-36 arası beyitler AE 37'de 2b'den sonra konulan şukkada da kaydedilmiştir.
3 ü: -AE 37, OTEM
4 ü ispir: Tarama Sözlüğü'nde "Şahinden sonra, avcı kuşların en güçlüsü ve makbulü" anlamında kullanılan bu kelime anlam açısından bağlama uygun olmakla birlikte vezni bozmaktadır. Kelime AE 37 nüshasında "اسپر" şeklinde yazılmıştır. AE 38 nüshasında ise bu kelimenin yeri boş bırakılmıştır. Hayatının son deminde "elif" harfindeki şiirlerini AE 38'de temize çektiği anlaşılan Ali Emîrî'nin daha evvel AE 37'de yazdığı kelimeyi hatırlayamamış olması ihtimal dahilindedir.
5 24, 25: -OTEM

Kim verdi serseri Deli Petro'ya ġayreti
Geldi ẓuhūra sāḥa-i vüs'atde Rusya[1]

Kim oldu 'avn u nuṣret ile[2] ḳuvvetü'ẓ-ẓahır
Etdi esīr Napolyon'u[3] Pırusya[4]

Kim eylemişdi nūr-ı tecellāya muḳterin
Dārü'l-'ulūm bir vaḳit olmuşdu Asya[5]

Her şehri dār-ı feyż idi biñlerle 'āleme
Almışdı bu meziyyeti nerden Boṭamiya[6]

Kimdir bilād-ı ġarbı eden şimdi müstenār
Oldu neden ṣanāyi'e gencīne Avrupa

Dünyāyı titreten Bonapart[7] oldu nā-bedīd
Bir ān içinde yandı bütün şehr-i Mosḳova

Kimdir veren buḫāra bu āṣār-ı ḥayreti
Kimdir eden şimendiferi böyle tīz-pā

Nerden alır bu sür'at-i bī-miṣli telġırāf
Vapur[8] at gibi nice olmuş yem-āşinā

Gerçi 'ayān tebāyi'-i eşyāda biñ ḫavāṣ
Ḫāṣiyyeti kim eyledi eşyāda iḫtifā

Kimdir ḫavāṣı eyleyen esbāb düşmeni[9]

İnsānı kimdir etdiren esbāba ilticā

Olmuş kimi denā'et ile bī-ḳarār-ı ḥırṣ
Bulmuş kimi ḳanā'at ile feyż-i kīmyā

Cennet evinde ḥınṭaya Ādem ki etdi meyl
Dünyāda oldu kendine aḥfādına ġıdā[10]

---

1 Rusya: Kelimenin ilk hecesinde imale-i memdûde yapılmıştır.
2 'avn u nuṣret ile: sa'y ü ġayretine OTEM
3 etdi esīr Napolyon'u AE 37k, AE 38, OTEM: kesr etdi naḫvet-i Bonapart'ı (üzeri çizilmiş) AE 37
4 27: Şair bu mısrada vezni sağlayabilmek için "sīr" hecesiyle birlikte "pol" ve "rus" hecelerinde imale-i memdûdeye başvurmuştur.
5 Asya: Kelimenin ilk hecesinde imale-i memdûde yapılmıştır.
6 AE'nin dipnotu: "Mezobotamya el-Cezīre ḳıt'ası."
7 dünyāyı titreten Bonapart AE 37k, AE 38, OTEM: bir ān içinde Napolyon (üzeri çizilmiş) AE 37
8 Vapur: Kelimenin ikinci hecesinde imale-i memdûde yapılmıştır.
9 düşmeni: reh-zeni OTEM
10 36, 37. beyitler: -OTEM
36-38: AE 37k

Yā Rab nedir bu ʿālem-i hestīde iḫtilāf
Olmuş niçün tebāyün-i efkār rū-nümā

Bir ḫākden çıḳar şecer-i zehr ü ney-şeker
Bir naḫlden olur gül ile ḫār rū-nümā

Bir ʿişmet uġruna kimisi cān fedā ḳılar
Eyler kimi bir aḳçe içün ʿişmetin fedā[1]

Her ẕerre oldu ders-i rümūz-ı mükevvenāt
Her ḳaṭre oldu cevher-i āyīne-i beḳā[2]

Geldi ẓuhūra ṣanʿat-i esrār-ı sermedī
Bennā-yı[3] ḳudret eyledi nā-dīde bir binā

Luṭf eyledi bu debdebeyi rü'yet eyledim
Olsun cenāb-ı Ḫāliḳ'e biñ ḥamd ü biñ ṣenā

Terk et yeter muḥabbet-i dünyāyı ey göñül
İḳbāle ḳıl naẓar olur encāmı lā-beḳā

Allāh'a rabṭ-ı ḳalb ile lāzımdır iḫtiyāṭ
Biñ ḫānümānı maḥv ediyor bir ufaḳ ḳażā

Āzāde ol cihānda ḳadem çek bu bāġdan
Zīrā ki ḫār-ı maṭlab-ı ʿālem[4] verir eẕā[5]

Çek sürme-i ḥaḳīḳati çeşm-i baṣīrete
Ol āşinā-yı ḥikmet-i esrār-ı Kibriyā

İster melīḥ ü ḫūb ola ister ḳabīḥ ü şer[6]
Bu mā-sivāda her ne olursa ṣuver-nümā

Eyler hezār ḥikmet-i pinhān ile ʿayān
Bir pādişāh-ı aḳdes-i lā-yüs'el-iḫtivā

Ḫallāḳ-ı *kün-fe-kān* Ṣamed-i lem-yezel-nişān
Sulṭān-ı taḫt-ı ṣalṭanat-ı *keyfe mā-yeşā*

Yektā-yı taḫtgāh-ı ʿayān-der-ʿayān-ı ġayb
Manẓūr-ı zīr-perde-i eyvān-ı istivā

1 40: -OTEM
2 41-43: AE 37k
3 bennā-yı: miʿmār-ı OTEM
4 ʿālem: dünyā OTEM
5 46: AE 37k
6 şer: zişt OTEM

Ferd ü Ḳadīm ü Ṣāniʿ ü Ḳuddūs ü Müsteʿān
Ḥayy u Kerīm ü Muʿṭī vü Ḳayyūm u Kibriyā

Āyīne-i ḥaḳīḳatde[1] taṣvīr-i bī-ʿayān
Gencīne-i şuʾūna kemāl-i ebed-nümā

Nūr-ı ezel nuḳūş-ı ʿadem sırr-ı intiẓām[2]
Feyż-i ebed raḥīm-i serā-perde-i ḫafā

Ḫallāḳ u münzil-i ṣuḥuf u çārümīn kitāb
Aṣl-ı ẓuhūr u sırr-ı ḳıdem[3] rūḥ-ı mā-sivā

Maʿnā-yı aḳdes-i kütüb-i ṣunʿ-ı evvelīn
Kenz-i ezel meʾāl-i ebed āyet-i beḳā

Nūr-ı mübīn-i arż u semā ʿĀlim ü ʿAlīm
Künh-i ḫafā netīce-i mażmūn-ı iʿtilā

Biñ perde-i bedāyiʿ-i ḳudretden āşikār
Biñ vehm ü ẓann içinde daḫi vaḥdet-incilā

Etmez nihān şühūdunu esrār-ı ġayb ü rayb
Eyler ʿayān vücūdunu āṣār-ı iḫtifā

Yā Rab nedir bu debdebe-i şān -ı *lā-yezāl*
Yā Rab nedir bu kevkebe-i ʿizz-i *lā-fenā*

Başdan başa ʿavālimiñ *Allāhu ekber*i
Ser-tā-be-pā ḫalāʾiḳa ḫallāḳ-ı ẕüʾl-ʿaṭā

Olmuş cemāli revnaḳ-ı eyvān-ı *kün-fe-kān*
Etmiş kemāli mebdeʾ ü encāmı iḫtivā

Ṭāʿatde ḳudsiyān ü ḳanādīli aḫterān
Bir cāmiʿ-i muḳaddesidir ḳubbe-i semā[4]

Eyler kemāl-i ṣıdḳ ile tevḥīd ẕātını
Biʾl-cümle etḳiyā vü berāyā vü aṣfiyā

Ġaffār-ı aʿẓamā Ṣamedā Rabb-i Erḥamā
Ey ḫastagān-ı yeʾse veren raḥmetiñ şifā

1 ḥaḳīḳatde: ḥaḳīḳate OTEM
2 sırr-ı intiẓām: cevher-i ḳıdem OTEM
3 ḳıdem: ḥikem OTEM
4 63-64: AE 37k

Sensiñ veren bu çāker-i bī-tāba ḳudreti
Sensiñ eden bu kemteri mesrūr cā-be-cā

Vicdānıma İlāhī münācāt-ı aḳdesiñ
Baḫş eyledi o mertebe feyż-i ebed-behā[1]

Etsem revā ḫalā'iḳ-ı dünyāya elvedā'
Dersem sezā ma'āşir-i 'uḳbāya merḥabā

Sensiñ veren İlāhī bańa 'aḳl ü nuṭḳ u cān
Sensiñ veren İlāhī bańa ni'met ü ġıdā[2]

Sensiñ eden bu bī-kesi maḳrūn-ı iḥtirām[3]
Sensiñ eden ḥayāt ile pāyende dā'imā

Bildir İlāhī cümle lisānı bu 'ācize
Tā her biriyle ḥamd ü şenā eyleyem sańa

Ben istemem ḥadīḳa-i şaḥrā-yı maṭlabı
Yā Rab kitāb-ı feyże beni eyle āşinā

Etmem rümūz-ı küngüre-i 'arşı cüst ü cū
Bir ẕerre el verir bańa āyīne-i ḫafā

'Aḳl ü ẕekā dedikleri tezyīd-i büht eder
Feyż-i celīliñ olmaz ise zīnet-i ḳuvā

'Avniñ İlāhī eylemeseydi muḥāfaẓa
Şem'-i ḥayātım etmiş idi çoḳdan inṭifā

Yā baḥr içinde olmuş idim şimdi ben ġarīḳ
Yā nehr içinde olmuş idim vāṣıl-ı fenā

Yā ġurbeti gezerken olurdum ḳarīn-i mevt
Yā daġları aşarken olurdum keşīde-pā

Yā nā-gehān dururken olurdum 'adem-nişīn
Yā *ā*nsızın yürürken ederdim beḳāyı cā

Te'līm ederdi bünyemi yā iştidād-ı ṣayf
Te'ṯīr ederdi cismime yā ṣadme-i şitā

1 67-74: AE 37k
2 69 AE 37k, AE 38, OTEM: Senden gelir bańa bu 'ināyetle bu 'aṭā (üzeri çizilmiş) AE 37
3 70 AE 37k, AE 38, OTEM: Sen eylediñ ey Rabb-i ẕü'l-minen (üzeri çizilmiş) AE 37

Esb-i ḥarūf yıḳardı giderken mesīreye
Nār-ı derūn yaḳardı ederken göñül ṣafā[1]

Ṭuġyān ederdi tende ʿanāṣır bilā-sebeb
ʿİṣyān ederdi dilde ḥavāṭır[2] bilā-devā

Bir gün ederdi yolda ya ḥaydūd bī-nişān
Bir şeb ḳılardı nevmde[3] sāriḳ yāḫud hebā

Belʿ eylemezdi loḳmayı yāḫud ten-i żaʿīf
Nūş eylemezdi ābı yaḫud cism-i bī-ḳuvā

Evde dururken[4] ḫāne olurdu yā münhedim
Yolda giderken[5] başa inerdi yā bir binā

Yā öldürürdü tīġ-i tehevvürle bir denī
Yā nā-gehān ererdi dile üsrüb-i ḳażā

Yā lesʿ eder sevām yaḫud ledġ eder hevām
Yā belʿ eder neheng yaḫud maḥv eder vebā[6]

Sen eylediñ muḥāfaẓa ey Rabb-i ẕü'l-minen
Senden gelir bana bu ʿināyetle bu ʿaṭā

Yoḳ kendimi idāre içün bende iḳtidār
İmdāda sen yetişmedesiñ her zamān bana[7]

Luṭf u ʿināyet eyleyip ey Ḫāliḳ-i raḥīm
Sen eyledikçe ʿāleme irsāl-i enbiyā

İnsānlarıñ olur kimi Şeddād-ı bī-şuʿūr
Nādanlarıñ olur kimi Nemrūd-ı bī-ḥayā

Ammā gelince ḥāline bu ʿabd-i müẕnibiñ
Bir ẕerre şükr-i niʿmetiñi etmedim edā

Geh ḥırṣ-ı dilberānla göñül oldu bī-ḳarār
Geh derd-i mehveşānla yürek oldu pür-hevā

1 80: -OTEM
2 ḥavāṭır: -AE 37, AE 38.
3 nevmde: uyḳuda OTEM
4 dururken: Bu kelimenin son hecesi veznin akışına uymayacak şekilde kapalıdır.
5 giderken: Bu kelimenin son hecesi veznin akışına uymayacak şekilde kapalıdır.
6 86: AE 37k
7 88: -AE 37, AE 38.

Rü'yāda iştiġāl ederim gül-ruḫān ile
Fikrimde meh-liḳā-beçe ẕikrimde dil-rübā

Dünyāya baḳmadan ġarażım ḥüsnü görmedir
Bāzāra gitmeden emelim vech-i ḫoş-nümā[1]

Verdi binā-yı cisme ḫalel seyl-i maʿṣiyet
Uġrar cezā-yı hedme çürük olsa bir binā[2]

Ol günde ki niçe velī ẓann etdiğiñ ricāl
ʿAksi ẓuhūr ile diyecek vā-nedāmetā

Ol günde ki niçe deli ẓann etdiğiñ ẕevāt
Nūr-ı velāyet üzre olur onda rū-nümā

Ol gün bütün serā'ir-i mektūme refʿ olur
Ol gün bütün ḫalā'iḳ-i dünyā eder bükā[3]

Vā veyl Emīrī işte o günlerde ḥāline[4]
Herkes seni iyi biliyor[5] sen iseñ[6] fenā

Bir derde düşmüşüm ki bu ʿālemde ḥāṣılı
Baḳdıḳça kendime ederim nefret ü ḥayā

Etdim ne ḫidmet-i vaṭana cāndan ihtimām
Ne ʿilme iʿtibār ne ṭāʿāta iʿtinā[7]

Liḫyem ṭutup da başıma yumruḳla ḍarb eder
Gelseydi şimdi nezdime Cibrīl-i ẕü'l-ḳuvā

Lā taḳnaṭū'yu gerçi buyurduñ müheyminā
Bu mertebe teġāfülüm etmezdi iḳtiżā

Vā ḥasretā ne rū-siyeh-i bī-mümāṣilim
Vā firḳatā ne bī-edebim vā nedāmetā

Yā Rab seniñ ʿināyetine ḳaldı her işim
Yoḳsa benim içün olamaz çāre-i rehā[8]

1 92, 93, 94. beyitler: -OTEM
2 95-98: AE 37k
3 96, 97, 98. beyitler: -OTEM
4 işte o günlerde AE 37k, AE 38, OTEM: rūz-ı ḳıyāmetde (üzeri çizilmiş) AE 37; işte o günlerde ḥāline: rūz-ı ḳıyāmetde ḥālime OTEM
5 Biliyor AE 37k, AE 38, OTEM: şanıyor (üzeri çizilmiş) AE 37
6 seni iyi biliyor sen iseñ: beni iyi şanıyor ben isem OTEM; iseñ AE 37k, AE 38, OTEM: AE 37
7 101: -AE 37, AE 38.
8 104, 105: -OTEM

Kesmem yine ümīdimi Rabb-i raḥīmsiñ
Bir bilmişim cenābıñı ey Rabb-i ẕü'l-ʿaṭā

Yoḳdur yüzüm benim[1] diyecek başḳa bir sözüm
Peyġamber'iñ şefāʿatine etdim ilticā

2[2]

Naʿt-i Şerīf

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Olmadım ḥāl-i cihāna āşinā
Eylemiş ḥayrān beni bu mā-sivā

Ben neden girdim bu ten zindānına
Murġ-ı lāhūte nedir bu ibtilā

İsterim çāḳ eyleyem ārāmımı
Eyleyem cism-i elemnākim fedā

Ḫande mi etsem İlāhī girye mi
Ben neyim bilmem nedir arż u semā

5 Bir cihān-ı dīgeriñ müştāḳıyım
Bu ġarīb ildir bana dām-ı belā

Nerdedir yā Rab simāṭ-ı maʿrifet
Olmuşum ḥasretle muḥtāc-ı ġıdā

Rabbenā enzil ʿaleynā mā'ide
Rabbenā etmim lenā āmālenā

Yalıñız ben mi cihān ḥayrānıyım
Yoḳsa dünyā ben gibi ḥayret-nümā

Yalıñız ben mi perīşān-ı cihān
Yalıñız ben mi bu dāma mübtelā

10 Ben mi maḳrūn-ı belā-yı bī-şümār
Baña mı te'şīr-i ẕerrāt-ı ḳażā

Cümle ʿālem ben gibi ḥayrān ise
El-vedāʿ ey inbisāṭ-ı mā-sivā

1 benim: -OTEM
2 AE 37: 3b-5a (s. 6-9); AE 38: 3b-4b

Ben naṣıl ṣabr[1] ü taḥammül eyleyem
Gözlerimden yaş gelir ṣubḥ u mesā

Bu ża'īfi söyleten bilmem nedir
Bende yoḳdur iḳtidār-ı iştikā

Mühlikāne bu heves nerden gelir
Nerden olmaḳda ḥuṣūl-i iştihā

Bir eṣerden rū-nümā çeşmimde hep
Ḍaḥk ü ġam seng ü güher ḥüzn ü ṣafā

Fikrimiñ tehlīli her āh ü enīn
Gūşumıñ tesbīḥi her ṣavt u ṣadā

Zīr ü bālā-yı 'avālim cümle Ḥaḳ
Şeş-ciḥāt-ı mā-sivā cümle Ḫudā

Nev-civān görsem derim Allāh bir
Pīre-zen görsem derim yā Kibriyā

Ḳaṭreye baḳsam derim yā Müste'ān
Ẕerreye baḳsam derim yā Rabbenā

Ney eder tevḥīdi telḳīn gūşuma
Eyliyor temcīdi i'lā her nevā

Ḳuvvetim yoḳ dest-i bī-tābımda āh
Āh ey dest-i ümīd-i bī-vefā

Nerde maḥbūbum Resūlüm nerde ben
Nerde şu bed-baḫt olan cism-i hebā

Ol Resūlullāh-ı a'ẓam kim onuñ
Ẕātıdır sulṭān-ı taḫt-ı ışṭıfā

Ol Ḥabībullāh ki ism-i pākidir
Aḥmed ü Ḥāmid Muḥammed Muṣṭafā

Evvelīn ḥarf-i kitāb-ı mümkināt
Āḫirīn lafẓ-ı süṭūr-i i'tilā

Nūr-ı raḥmet tāc-ı miḥrāb-ı sücūd
Tāc-ı raḥmet nūr-ı miḥrāb-ı hüdā

1 ben naṣıl ṣabr AE 37k, AE 38: isterem renc ü (üzeri çizilmiş) AE 37

Āfitāb-ı maşrıḳ-i ʿarş-ı ʿaẓīm
Şuʿle-tāb-ı levḥ-i maḥfūẓ-ı teḳā

Eylese taġyīr māhiyyāt-ı ġam
Şekl-i dīger kesb eder bu mā-sivā

Ẓulmet-i şeb şuʿle-baḫş-ı rūz olur
Tāc-ı ẓulmet zīnet-i farḳ-ı ṣafā

Nūr-ı çeşm-i enbiyā vü mürselīn
Mefḫar-ı ʿālem imām-ı etḳiyā

Ḳāhir-i küfr-i celī sulṭān-ı dīn
Māḥī-i şirk-i ḫafī nūr-ı hüdā

Āsitānı ḳıble-i ehl-i necāt
Maʿşer-i arż u semāya muḳtedā

Vechiniñ dil-dādesi kerrūbiyān
Cebhesinden āfitāb eyler ḥayā

Pīşvā-yı evvelīn ü āḫirīn
Evvelīn ü āḫirīne pīşvā

Şerʿidir bir çārşū-yi bī-zevāl
Hep rıżā'ull*āh*dır beyʿ u şirā

Emriniñ icrāsı bī-lā vü neʿām
Ḥükmünüñ infāẕı bī-çūn ü çirā

Şehriyār-i mülk-i *mā-zāġa'l-baṣar*
Şeb-çerāġ-ı aʿẓam-ı tāc-ı rıżā

Yā Resūlall*āh* fedā cānım sańa
Yā Ḥabīball*āh* sańa rūḥum fedā

Merḥabā ey server-i Ferd-intiḫāb
Merḥabā ey pīşvā-yi enbiyā

Merḥabā ey şeh-süvār-ı *kün-fe-kān*
Merḥabā ey iftiḫār-ı aṣfiyā

Merḥabā nūr-ı mübīn-i kā'ināt
Merḥabā feyż-i ʿamīm-i mā-sivā

Ḥālim olmuşdur firāḳıńla yaman
Yā Resūlallāh mürüvvet ḳıl bańa

Ben sañа müştāḳım ammā bu ʿaceb
Etdiler āṣim beni nefs ü hevā

ʿĀşıḳa burhān gerek ammā benim
Ẕenb ü fısḳ olmuş umūrum dā'imā

Nerde görsem bir güzel dīvānesi
Ben muḳīmi nerde bir dār-ı riyā

Maḥremim her yerde yüz rind-i sefīh
Hem-demim her yerde biñ şaḫṣ-ı fenā

Bu mudur ṣıdḳ-ı muḥabbet biñ esef
Ben muḳırrım bende yoḳ şerm ü ḥayā

Ya Resūlallāh eğer ʿavn u meded
Eylemezseñ ḥālim oldu pek fenā

Yalıñız Allāh'ı taṣdīḳ eylerim
Bir de vardır ṣıdḳ u iḳrārım sañа

Bende başḳa hīç bir sermāye yoḳ
Yā ḥabībī eylerim senden ricā

Sen şefaʿāt ḳıl bañа yevm-i nedem
Sen ʿināyet ḳıl bañа rūz u cezā

Ten-şikāfım cān-ḫırāşım mürde-dil
Şaḫṣ-ı lā yaʿḳil sefīh-i bed-edā

Çeşm ü ebrūda olan ḥāl-i laṭīf
Ḫande-i dilberdeki feyż ü ṣafā

Ḫānümān-sūz-ı mecālim oldu āh
Bī-mecālim nā-tüvānım dā'imā

Her işim ẕenb ü günāha münḥaṣır
Her sözüm āṣām ü ʿiṣyān ü ḫaṭā

Ḫavṣalamda tāb ü ḳuvvet yoḳ benim
Olmuşum ḫān-ı ʿibādetden cüdā

Kimseler olmaz benim gibi żaʿīf
Olmuşum maḥrūm-ı reftār-ı şifā

Evvelā Allāhu ekber ṣoñra sen
Çeşm-i ḥaḳ-bīnimde yoḳdur mā-ʿadā

Yā Muḥammed ṣavtıñı gūş etmişim
İstemem dünyāda başḳa bir ṣadā

Sen nuḳūd-ı luṭf u şefḳatle ġanī
Ben ise dünyāda bir müflis gedā

Sen cezāyı ʿafv eden bir pādişāh
Ben iki dünyāda şayān-ı cezā

Sen şefāʿat kānısın cürm ehline
Ben ise ālūde-i cürm ü ḫaṭā

Sen şehinşāh-ı serīr-i maġfiret
Ben zebūn-i pençe-i nefs ü hevā

Sen ṭabīb-i çāre-sāz-ı kā'ināt
Ben marīż-i nā-ümīd-i mā-sivā

Bir nigāh-ı şefḳatiñ biñ ḫastaya
Muḥteşem sermāye-i feyż-i şifā

Bir zülāl-i raḥmetiñ biñ teşneye
ʿAyn-i kevṡer çeşme-i āb-ı beḳā

Ḫāk-i pāyıñ sürme-i çeşm-i necāt
İltifātıñ ehl-i faḳre kīmyā

Ey göñül ḳaṭʿ-ı enīn et elverir
Müjde kim meftūḥdur bāb-ı ricā

Elverir etdiñ kelām-ı nā-maḥal
Elverir ḳıldıñ ṣudāʿ-ı nā-be-cā

Elverir ey müflis-i naḳd-i ṡevāb
Elverir ey ḥāmil-i ḥaml-i ḫaṭā

Elverir ey ṣāḥib-i ẕenb-i ʿaẓīm
Elverir ey bī-ḥicāb ü bī-ḥayā

Bu Emīrī eylemez ḳaṭʿ-ı ümīd
Ḳul seniñ fermān seniñ yā Rabbenā

3[1]

Naʿt-i Şerīf

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Nev-bahār oldu zemīne verdi zīver āfitāb
Ceyb-i bāġı eyledi leb-rīz-i gevher āfitāb

Gerçi[2] bāġı eyleyen taʿṭīr-i güldür ẓāhirā
Eylemiş ammā ḥaḳīḳatde muʿaṭṭar āfitāb

Ṣorma gülzārıñ bu mevsimlerde āb ü tābını
Ṣanki her üşkūfe olmuş bir münevver āfitāb

Bir ṭarafdan nefḥa-i Cibrīlveş esmekde bād
Bir ṭarafdan rūḥveş vermekdedir fer āfitāb

Bir ḳamer mi onda her bir dilber-i nāzik-edā
Yoḳsa olmuş şāhid-i mestāne-peyker āfitāb

Geşt-i bāġ eyler perīşān-perçem olmuş dilberān
Ẓāhir etmez öyle gīsū-yı muʿanber āfitāb

Döndü ṣaḥrālar bütün deryā-yı aḫżar şekline
Gūyiyā bir keşt*ī*-i deryā-yı aḫżar āfitāb

Reşk-i firdevs-i berīn olmuş cihān ṣaḥrāları
ʿArż eder dünyāya şimdi başḳa manẓar āfitāb

Cūylar gūyā ki bir deryā[3]-yı mevc-ā-mevcdir
Onda olmuşdur leṭāfetle şināver āfitāb

Gülsitān-ı dil-küşāda güller eyler neşr-i bū
Āsumān-ı rūşenāda cilve eyler āfitāb

Muntaẓam reftār ile seyr-i cihān etmektedir
Merkezinde gerçi olmuşdur muḳarrer āfitāb

Ṣābit ol seyriñde sen de göster imkān-ı vaḳār
Hem muḳarrer merkezinde hem sefer-ber āfitāb

Maḥv olur ẓulmet olunca ṭalʿat-i efrūz ẓuhūr
Ḳubbe-i eflākde olmuş dil-āver āfitāb

1 AE 37: 5a-6b (s. 9-12)
2 gerçi AE 37k: geldi (üzeri çizilmiş) AE 37
3 bir deryā AE 37k: bir enhār (üzeri çizilmiş) AE 37

Kim onu envār ile tarṣī‘ u tezyīn eylemiş
Levḥa-i çarḫa naṣıl olmuş muṣavver āfitāb

Nūrunu āfāḳ u aḳṭāra naṣıl īṣāl eder
Nerden almışdır ‘aceb şekl-i müdevver āfitāb

Kā’ināt şekl-i teshīri cihān-gīrānedir
Oldu iḳlīm-i semā taḫtında dāver āfitāb

‘Ālem-ārā muḥteşem āvīze-i nā-dīdedir
Bir münevver ḳudret-i Ḫallāḳ-ı ekber āfitāb

Āsumānıń ġālibā gülzār-ı ġam-fersāsı var
Lāle meh üşkūfeler seyyāre ḳatmer āfitāb

Ol ḳadar kesb etdi gülşenler ḥayāt-ı tāze kim
Yaġdırır dünyāya gūyā āb-ı kevṣer āfitāb

Sāḥa-i ġabrāda pek maḳbūl[1] ü zībā gülsitān
‘Ālem-i bālāda pek merġūb u ḫoşter āfitāb

Rengini aldı çiçekler aḫterān ü māhdan
Kesb-i isti‘dād-ı bāġa oldu rehber āfitāb

Ṭābıḳu’n-na‘liń olur sırr-ı ḳiyāsı rū-nümā
Olsa na‘l-i raḫş-ı mi‘rāc-ı Peyember āfitāb

Faḫr-i ‘ālem Aḥmed-i mürsel ki ẕāt-ı pākidir
‘Ālem-i raḥmetde bir nā-dīde cevher āfitāb

Taḫtgāh-ı a‘ẓamiyyetde mu‘allā pādişāh
Āsumān-ı aḳdesiyyetde münevver āfitāb

Ol şehinşāh-ı şehinşāhān-ı ‘izz ü cāh kim
Kā’ināt-ı ‘adle berḳ-i re’y-i dīger āfitāb

Erse ger ṣaff-ı ni‘āl-i burc-ı ḳaṣr-ı cāhına
‘Ālem-i bālāda eyler ‘īd-i ekber āfitāb

Ṣafḥa-i āḫir zamāne vaṣfını tasṭīr içün
Rişte-i envārın eyler tār-ı misṭar āfitāb

Ol ḳadar nerden bulurdu irtifā‘-ı ḳadr ü şān
Olmasa ruḫ-sūde-i bāb-ı Peyember āfitāb

1 Maḳbūl AE 37k: merġūb (üzeri çizilmiş) AE 37

Cevher-i āyīne-i vicdānı olsa şu‘le-pāş
Birbirinden şerm ederler māh ü aḫter āfitāb

Ḫulḳıdır bāġ-ı nübüvvetde gül-i raḥmet-niṣār
Ẕātıdır burc-ı risāletde münevver āfitāb

‘Adl ü iḥsān kişverinde şehriyār-i bī-naẓīr
Maġfiret mülkünde şāhāne muẓaffer āfitāb

Pādişāh-ı kişver-i raḥmet ki ‘aşḳ-ile onuñ
Geşt eder ṣaḥrāları bī-pā vü bī-ser āfitāb

Luṭf edip beñzetme ol nūr-ı mübīn-i raḥmete
Şānına nisbetle kimdir ey birāder āfitāb

Rūymāl-ı ravża-i pākinden eyler kesb-i şān
Bende-i dergāhıdır pīr-i mu‘ammer āfitāb

Ma‘ṣiyet-baḫşā şefī‘u’l-müẕnibīnā serverā
Ey cihān-ı ma‘rifet evcinde ekber āfitāb

İsm-i pākiñdir seniñ Aḥmed Muḥammed Muṣṭafā
Ẕāt-ı pākiñdir seniñ ṭāhir muṭahhar āfitāb

Sensiñ ol şāhenşeh-i yektā-yı taḫt-ı ma‘rifet
Ārzū eyler ḳapıñda olsa çāker āfitāb

Bir naẓīriñ görmedi tā vaḳt-i ḫilḳatden beri
Kā’inātı devr eder kişver-be-kişver āfitāb

Āṣiyān-ı şāh-bāz-ı ḳadriñe ermek muḥāl
Etse peydā berḳ-i ḫāṭıfdan iki per āfitāb

‘Ālemi berḳ-i şihāb-ı ‘adliñ eyler rūşenā
Olmasa cünbiş-nümā-yı burc-ı ḫāver āfitāb

Miṣliñ olmaz rū-nümā āyīne-i imkānda
Olsa ger ābā’-ı ‘ulviyyīne māder āfitāb

Bād-ı ḳahrıñ istese eyler yine ġarḳ-ı fenā
Keştī-i gerdūna farżā olsa lenger āfitāb

Nūr-ı ḫurşīd-i kemāliñ düşse gülzār üstüne
Gül-nihāl üzre olur her verd-i aḥmer āfitāb

Ḥükmüñe olmaz ‘adū-yı tīre-dil ḳudret-nümā
Maḥv olur ẓulmet olunca şu‘le-güster āfitāb

Devr eder āfāḳı durmaz böyle bī-ṣabr u ḳarār
Hep seniñ ʿaşḳıñla olmuşdur ḳalender āfitāb

Ẕerre-i ḫoş-būy-i feyż-i ṭīnetiñ olmaz yine
Misk ü ʿanberle eğer olsa muḫammer āfitāb

Sidre bāġ-ı ʿadliñe bir serv-i ser-efrāḫte
Gülsitān-ı reʾfetiñde bir gül-i ter āfitāb

Her seḥer ferş-i cebīn etmektedir dergāhıña
Kāse-līs-i ḫān-ı ʿadliñ olmaḳ ister āfitāb

Berḳ-i tīġiñ görse ḫavfından emīn olmaz yine
Giyse ger ser-tā-ḳadem biñ zırh u miġfer āfitāb

İnfikāki mümkin olsa pāyıña rūmāl içün
Çarḫ-ı çārümden zemīne hicret eyler āfitāb

Bendegānıñ dem-be-dem rifʿat bulurlarsa nʾola
Her zamān olmaḳda zīrā ẕerre-perver āfitāb

Naḳş[1]-ı naʿtiñle muṣavverdir dil-i kerrūbiyān
Olmadan tā levḥ-i gerdūna muṣavver āfitāb

Her fürūġ-ı raḥmetiñ bir āfitāb eyler ʿayān
Biñ cihān-ı ẓulmeti tenvīr eder her āfitāb

Nūrsuñ sen nūrdan elbette nūr eyler ẓuhūr
Nūr ile leb-rīzdir zīrā ser-ā-ser āfitāb

Āsitān-ı raḥmetiñde Cebreʾīl bir pāsbān
Āşiyān-ı ʿizzetiñde bir kebūter āfitāb

Ḫalḳ olundu ẕerre-i nūruñdan ey nūr-ı kemāl
Ol sebebden ʿālemi eyler müsaḫḫar āfitāb

Evc-i ʿālüʾl-ʿāle pervāz eylese tā ḥaşre dek
Āşiyān-ı feyżiñe olmaz berāber āfitāb

Dürr-i ʿadliñ dāḫil-i taḥdīd-i vezn olmaz yine
Olsa mīzān-ı sipihre keffe-i zer āfitāb

Uġrasa bir kerre bendergāh-ı ḫulḳ-ı pākiñe
Ḥaşre dek eylerdi neşr-i būy-i ʿanber āfitāb

1 Naḳş AE 37k: Nola (üzeri çizilmiş) AE 37

Nūrdur hep emr ü nehyiñ nūrdur hep ḫilḳatiñ
Ḳapladı nūruñ ile dünyāyı yek-ser āfitāb

Derd-i ʿaşḳıñla seniñ bī-tāb olan dil-ḫastagān
Rāḥat etmez māh bālīn olsa pister āfitāb

Yā Resūlallāh benim ālūde-i ẕenb-i ʿaẓīm
Bilse aḥvālim olur maġmūm u mużṭar āfitāb

ʿAks-i eflāk etse vicdānımdaki cürm-i siyāh
Ḥayretinden kesb eder reng-i mükedder āfitāb

Eylerim cāndan sańa ben ilticā kim ben ḳadar
Olmamışdır kimseden dünyāda muġber āfitāb

Bir nigāh-ı iltifātıñla feraḥnāk eyle kim
Ṣanmasın artıḳ beni kem-ḳadr ü kemter āfitāb

Kām-yāb et yā ḥabīballāh şefāʿatle beni
Görmesin artıḳ bu memlūküñ muḥaḳḳar āfitāb

Ḥamdülillāh naʿt-i ẕī-şānıñla oldum kām-rān
Añlasın şimdi benim ʿabd-i muvaḳḳar āfitāb

Bu ḳaṣīdem nūr-ı naʿtiñle münevverdir seniñ
Naḳş edip levḥ-i żamīre[1] etsin ezber āfitāb

Naʿt-i pāk-i Aḥmed-i mürsel bańa oldu naṣīb
Ceyb-i āmālim sezādır etse pür-zer āfitāb

Muʿcizāt-ı nuṭḳumuñ her noḳṭa-i cevvālesi
ʿĀlem-i ʿilm-i ledünne bir mükerrer āfitāb

Ben ki oldum naʿt-ḫān-ı āsitān-ı Muṣṭafā
Olsa lāyıḳdır bańa dīvān ü defter āfitāb

Kā'ināta naḳş eder nūr-ı mübīn-i naʿtiñi
İstemez ne ḫāme ne kāġıd ne misṭar āfitāb

Ben seni vaṣf eylemek ḥaddim değil ey nūr-ı pāk
Kim olur müstaġnī-i vaṣf-ı süḫanver āfitāb

Maḳṣadım ʿarż-ı ʿubūdiyyetdir ey faḫr-i rüsül
Ḫidmetiñdir ārzū ey ẕerre-perver āfitāb

1 żamīre AE 37k: münīre (üzeri çizilmiş) AE 37

Ba‘d-ez-īn ādāb-ı ḥürmetle Emīrī sākit ol
Ḳāfiyeñ de el verir oldu mükerrer āfitāb

Ravżaña olsun taḥiyyāt u selām ey şāh-ı dīn
‘Arż eder dünyāya tā kim şekl-i efser āfitāb

Her dem olsun ravżaña yüz biñ ṣalāt-ı ṭayyibāt
Miḥver-i imkānda tā kim gerdiş eyler āfitāb

4[1]
[mef‘ūlü mefā‘ilün fe‘ūlün]

Bilmem ne bu ye’s-i cāna bā‘iṣ
Bu şīven ü bu fiġāna bā‘iṣ

Bir şey’e benim yoḳ iḥtiyācım
Artıḳ ne bu īn ü āna bā‘iṣ

Çekdirmedi kibriyā żarūret
Bu ḥüznüme yā daha ne bā‘iṣ

Her günde mevā‘id-i müleẕẕeẕ
Telẕīẕ-i leb ü dehāna bā‘iṣ

Destimdeki ḫāme-i sebük-pā
Taḥsīn-i cihāniyāna bā‘iṣ

Her şi‘r-i cihān-pesend-i ṭab‘ım
Reşk-i dil-i şā‘irāna bā‘iṣ

Bu ḳudret ü iḳtidār-ı dā’im
Ḥaḳḳımda ‘acīb şāna bā‘iṣ

Her istedigim perī-cebīnān
Tefrīḥ-i ḳulūb-ı cāna bā‘iṣ

Yanımda keṣīr sīm ile zer
Her vuṣlat-ı nā-gehāna bā‘iṣ

Bir dilbere nīm iltifātım
Ḥasret-keş-i dilberāna bā‘iṣ

Bu raġbet ü rāḥat-i müdāma
Baḫt u hünerim yegāne bā‘iṣ

1 AE 37: 6b-7b (s. 12-16)

Bu ḥāl ile bu elem ne bende
Bilmem ne bu ser-girāna bā‘iş

Fehm eyledim işte şimdi derdim
Bildim ne bu ye’s-i cāna bā‘iş

Etdi beni ḫūblar perīşān
Yaḫşılar olur yamana bā‘iş

Sevdā-zedeyim taḥammülüm yoḳ
Ḫāl ü ruḫ olur fiġāna bā‘iş

Ālūdeligim olur cihānda
Yaġmā-zen-i ḫānümāna bā‘iş

Ālüfteligim olur dem-ā-dem
Būs-ı leb-i nev-civāna bā‘iş

Āşüfteligim olur hemīşe
Meyl-i mey-i erġuvāna bā‘iş

Şūrīdeligim olur şeb ü rūz
Fikr-i fem ü ebruvāna bā‘iş

Dil-dādeligim olur pey-ā-pey
Şevḳ-i gül ü gülsitāna bā‘iş

Üftādeligim olur ser-ā-pā
‘Aşḳ-ı büt-i mihribāna bā‘iş

İşkesteligim olur müdāmā
Berhem-zen-i üstüḫāna bā‘iş

Āzürdeligim olur devāmā
Āfet-res-i ḫānedāna bā‘iş

Eyler beni ḥüsn ü ān niçün zār
Bilmem ne bu ḥüsn ü āna bā‘iş

Ḥüsn olmasa mübtelā bulunmaz
Gül olmada bāġbāna bā‘iş

Dilde ġamı besleyen zamāndır
Her ḥāle olur zamāna bā‘iş

Geh feyżi olur bahārı mūcib
Geh berdi olur ḫazāna bā‘iş

Geşt itmege mezraʿ-ı şühūdu
Hep oldu bu āb ü dāne bāʿiṣ

Dünyā evi dār-ı imtiḥāndır
Bilmem ne bu imtiḥāna bāʿiṣ

Bir maʿrifet isterim ki olsun
Īḳāẓ-ı ʿuyūn-ı cāna bāʿiṣ

Bir mürşid-i ḥikmet isterim ki
Olsun ḫaber-i nihāna bāʿiṣ

Şāhīn-i ḳażā olur nedendir
Çāk-i dil-i mākiyāna bāʿiṣ

Āh etmedeyim nefes nefes āh
Āh olmadadır fiġāna bāʿiṣ

Ẓann eyler idim ki ḥüsn ü āndır
Bu āh-ı şerer-feşāna bāʿiṣ

Yoḳ yoḳ değil cemāl-i hūbān
Bu āh-ı elem-resāna bāʿiṣ

Bu cūşiş-i eşk-i bī-ḳarāra
Ne berbaṭ u ne çeġāne bāʿiṣ

Teftīş-i nihānım oldu şimdi
Esrār-ı dili ʿayāna bāʿiṣ

Dil sūzişidir sebeb bu āha
Āteşdir olan duḫāna bāʿiṣ

Bir ʿaşḳ-ı nühüftedir meğer kim
Feryād u fiġān-ı cāna bāʿiṣ

Bir ʿaşḳ-ı ḫafī ki ẕerresidir
Faḫr-i dil-i ḳudsiyāna bāʿiṣ

Peyġamber'e ʿāşıḳ olmuşam āh
Budur elem-i nihāna bāʿiṣ

Sulṭān-ı rüsül nebiyy-i mürsel
Kevneyne odur yegāne bāʿiṣ

Ol nūr-ı mübīn kim oldu ẕātı
Bu arż ile āsumāna bāʿiṣ

Ümmetlere oldu ẕāt-ı pāki
Her niʿmet-i kām-rāna bāʿiṣ

Āṣār-ı şerīʿat-ı güzīni
Kevneyne olur emāna bāʿiṣ

Naʿl-i feresindeki ġubārı
Pīrāye-i lā-mekāna bāʿiṣ

Oldu şeref-i gül-i vücūdu
Kevneyn gibi gülsitāna bāʿiṣ

Bir mūy-i celīliniñ ṣenāsı
Biñ nükteli dāstāna bāʿiṣ

Dergāh-ı ṭalebde bir duʿāsı
Biñ raḥmet-i Müsteʿān'a bāʿiṣ

Bir ʿabd-i faḳīre iltifātı
Biñ devlet[1]-i rāygāna bāʿiṣ

Bir müflise luṭf ile nigāhı
Gencīne-i şāygāna bāʿiṣ

Bir ẕerre-i ḥubbu kā'ināta
Hengāme-i dil-sitāna bāʿiṣ

Olmuş o vücūd-ı bī-naẓīri
Ḫallāḳ-ı ezel cihāna bāʿiṣ

Ey ḫulḳ-ı ʿaẓīm ile mübeccel
Ey cümle cihāniyāna bāʿiṣ

Ey lābis-i efser-i *feterżā*
Ey feyż-i kerem-feşāna bāʿiṣ

Ey vāṣıl-ı ḫilʿat-i *kefeynā*
Ey ümmete ʿizz ü şāna bāʿiṣ

Ey ḫāzin-i gevher-i *fetaḥnā*
Ey niʿmet-i bī-kerāna bāʿiṣ

Sensin şu biḥār-ı maʿrifetde
Her lücce-i cāvidāna bāʿiṣ

1 Devlet AE 37k: AE 37

Bu ḫilḳat-i kā'ināta bādī
Bu raḥmet-i ins ü cāna bā'iṣ

Sen gelmeseñ ey cihāna raḥmet
Sen olmasañ ey cihāna bā'iṣ

Kimdir yā bu mümkināta bādī
Kimdir yā bu aḫterāna bā'iṣ

Teşrīf-i vücūd-ı raḥmetiñdir
Bu kevn ile bu mekāna bā'iṣ

Āṣār-ı ẓuhūr-ı bi'ṣetiñdir
Ārāyiş-i *kün-fe-kān*a bā'iṣ

Bu ümmete ẕāt-ı a'ẓamıñdır
Elṭāf-ı ebed-nişāna bā'iṣ

Envār-ı çerāġ-ı 'izzetiñdir
Şevḳ-i dil-i bī-kesāna bā'iṣ

Gencīne-i na't-i enveriñdir
Sermāye-i şā'irāna bā'iṣ

Ümmīd-i nigāh-ı re'fetiñdir
Ruḫ-sūde-i āsitāna bā'iṣ

Lāhūt*ī* Hümā-yı aḳdesiñdir
Dünyā denen āşiyāna bā'iṣ

Ġufrānıma ey Resūl-i 'ālī
Olsa n'ola bir i'āne bā'iṣ

İmḥāsına daġ ḳadar ẕünūbuñ
Senden olan isti'āna bā'iṣ

Ben bī-kes ü müẕnib ü ża'īfem
Her kesbim olur ziyāna bā'iṣ

Kesb-i hüner etmedim ki olsun
Bir ẕerrece nām u şāna bā'iṣ

Bārī olabilse mühr-i 'aşkım
Bu ḳubbede bir nişāna bā'iṣ

Bu müẕnibe ey şefī'-i kevneyn
Maḥşer günü ol emāna bā'iṣ

Ol rūzuñ olur kemāl-i hevli
Çāk-i dil-i ḫüsrevāna bā'iş

'İşyānımı şorma ebkemim ben
Tā olmaya tercümāna bā'iş

Luṭf etmez iseñ olur ẕünūbum
Āteş-zen-i ḫānümāna bā'iş

Şermimdeki 'aks-i ḥayret oldı
Reng-i gül ü erġuvāna bā'iş

Artıḳ yeter ey Emīrī ıṭnāb
Bilmem ne bu iḥtizāna bā'iş

Bir luṭfu eder caḥīmi dūzaḫ
Bir emri olur emāna bā'iş

Durduḳça bu miḥver üzre 'ālem
Olduḳça dehen beyāna bā'iş

Olsun ṣalavāt ile selāmım
Ol ravżaya armaġana bā'iş

5[1]

Na't-i Şerīf[2]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Ādem ki 'ademden bu cihāna sefer eyler
Durmaz yine az müddet içinde güẕer eyler

'Āḳil olan ādem bu güẕergāh-ı fenāda
Rūşen-dil olan mekr ü ġaraždan ḥaẕer eyler

Ādem oña derler ki bu bāzār-ı cihānda
Taḥṣīl-i kemāl etmeğe ḥaṣr-ı naẕar eyler

Kevneyn arası çünkü ticāretgehimizdir
İnsān burada yā ḳazanır yā żarar eyler

Erbāb-ı hevā fısḳa verir naḳd-i ḥayātı
Aṣḥāb-ı ẕekā kesb-i metā'-ı hüner eyler

1 AE 37: 7b-9b (s. 16-20); TŞA, s. 72-75.

2 AE'nin dipnotu: "Bu ḳaṣīde 'Ābidīn Paşa merḥūmuñ teklīfiyle Nef'ī'ye naẕīre olaraḳ yazılmışdır. Tafṣīlātı maṭbū' bulunan *Teẕkire-i Şu'arā-i Āmid*'de muḥarrerdir."

Taḥṣīl-i maʿārifle bulur ṭabʿ-ı beşer nūr
Ol seng-i siyāh-fāmı bu ṣayḳal güher eyler

Tehẕīb-i żamīr ancaḳ olur kesb-i hünerle
Ol āhen-i saḫtı hüner iksīri zer eyler

Taḥṣīl-i kemāl etmeği az şey mi ṣanırsın
Aṣḥāb-ı kemālāta naẓar ḳıl neler eyler

Ṣanʿatla kimi ʿāric olur cevv-i semāya
Zevraḳla kimi Baḥr-i Muḥīṭ'i güẕer eyler

Taḥṣīl-i kemāl eylemeyen ādemi Mevlā
Ṣūretde dü-pā etse de maʿnāda ḫar eyler

Hem-cinsine āṣār-ı mażarrat eden īrāṣ
Ḫūn-ı dil-i nāmūs-ı ḥayātın heder eyler

Biñ tecrübe etdim feleğiñ devri yamandır
Bir cām-ı ṣafā verse de biñ derd-i ser eyler

Diḳḳatle şu ʿişretkede-i ʿāleme baḳdım
Ṣahbā-yı ṭarab-zāsını ḫūn-ı ciğer eyler

Müştāḳ-ı kemālāt olanı gördü mü ḥussād
İsnād-ı erācīf ile benden beter eyler

Dest ü dilini ʿāṣıḳ-ı dīdār-ı fünūna
Yā pençe-i şāhīn-i ḳażā yā ḥacer eyler

Yā Rab bu ne ḥikmet ki ʿuḳūl eylemez idrāk
Gülşende gül ü ḫārı ʿayān bir şecer eyler

Gördük niçe evlādı kimi gül kimisi ḫār
Evlādına taʿlīm-i edeb bir peder eyler

Bir Āzer'i Ḫaḳ vālid eder ẕāt-ı Ḫalīl'e
Kenʿān'ı daḫi ḥażret-i Nūḥ'a püser eyler

Ey dil bu gibi ḥikmete sen eyleme taʿrīż
Taʿrīż-i ḥikemden ḫıred ehli ḥaẕer eyler

Yek-reng-i ḥaḳīḳat olan erbāb-ı kemālāt
Her kārını tefvīż-i ḳażā vü ḳader eyler

Eyvān-ı tevekkülde duran rind-i ser-efrāz
Ne ḥāl-i cihānı düşünür ne keder eyler

Envār-ı ḥamiyyetle müzeyyen olan insān
Elbette bu dünyāda güzel bir eṣer eyler

Yā ṭā'at-i miḥrāb-ı ḥaremgāh-ı İlāhī
Yā ḫidmet-i Peyġamber-i 'ālī-güher eyler

Peyġamber-i ferd-i ezeliyyet ki zemīni
'Arş üstüne ḫāk-i ḳademi müfteḫar eyler

Sulṭān-ı ebed-mertebe kim ḫāme-i ḳudret
Fermānını taḥrīr-i cebīn-i ḳader eyler

Mi'rāc-ı kemālātına yetmez mi bu burhān
Engüşt-i hümāyūn ile şaḳḳ-ı ḳamer eyler

Fermān-ı hümāyūnu ṣudūr eylese ḫurşīd
Maġribden iner cānib-i şarḳa sefer eyler

Bir levḥa-i taṣvīre murād etse verir cān
Sulṭān-ı serā-perde-i feṭḥ ü ẓafer eyler

Cibrīl gelir nezdine teblīġ içün ammā
Cibrīl'e de esrār-ı ledünden ḫaber eyler

Ḳānūn-ı İlāhīsi olur revnaḳ-ı dünyā
'Adli bu cihān mülkünü bir başḳa yer eyler

Kem-ḳıymet olan bir gühere etse teveccüh
Gevherlere sulṭān olacaḳ bir güher eyler[1]

Bir mūra mu'īn olsa bulur mülk-i Süleymān
Deryā-yı tehī ḫalḳı ġanī ḫāki zer eyler

Eyvān-ı felek lerze-peẕīr olsa yerinden
Taḥkīmine 'avn ü mededin rāh-ber eyler

Yā küngüre-i rumḥun eder sāḳ-ı müşeyyed
Yā ḳanṭara-i tīġini muḥkem[2] kemer eyler

Ḥükmü ki müsaḫḫardır oña gerden-i himmet
Ser-keşliğe devrinde cihān tevbeler eyler

Bir heybete maẓhar ki ġażab eylemez ammā
Eylerse eğer 'ālemi zīr ü zeber eyler

1 31: -TŞA
2 muḥkem: zerrīn TŞA

Ol dem ki o sulṭān-ı serā-perde-i *levlāk*
Aṣḥāb ile meydāna girer ḥamleler eyler

Cibrīl ṣenā-ḫān olaraḳ reh-güẕerinde
Ḫurşīd ü hilāli ana tīġ ü siper eyler

Raḫş-ı ẓaferinden dökülen naʿl ile mīḫı
Bālā-yı ʿavālim serine zīb ü fer eyler

Her mīḫı şeb-i ḳadre olur kevkeb-i dürrī
Her naʿlini çarḫ-ı ʿaẓamet bir ḳamer eyler

Taḥḳīḳ-i kemālātını derk etmeyen insān
Büt-ḫāne gibi ḳalbine naḳş-ı ṣuver eyler

Āyāt u eḥādīṣini gūş etmeyen ādem
Gūş u dehene raḫne-i dīvār u der eyler

İksīr-i teveccühle o şāhenşeh-i kevneyn
Bir çāker-i zī-baḫta ki ḥüsn-i naẓar eyler

Yā mülk-i şecāʿatde olur ḥażret-i Kerrār
Yā taḫt-ı ḫilāfetde cenāb-ı ʿÖmer eyler

Ey nūr-ı İlāhī ki seniñ ḫāk-i deriñde
Taʿẓīm ile Cibrīl-i emīn ferş-i per eyler

Nüh nüsḫa kütüb-ḫāne-i ʿilmiñde doḳuz çarḫ
Her nüsḫası esrār-ı ezelden ḫaber eyler

Dest-i keremiñ eylese imdād-ı fütüvvet
Bir müflisi Cemşīd ḳadar muʿteber eyler

Feyż-i naẓarıñ olsa żiyā-baḫş-ı ʿināyet
Bir ẕerreyi ḫurşīd ḳadar müşteher eyler

Mücrimlere etdikçe ḳıyāmetde şefāʿat
Rıḍvān-ı cinān ḳarşı gelir feth-i der eyler

Üstād-ı süḫan-perver-i lāhūt*ī*-taṣavvur
Her naʿtiñi bir efser-i şems ü ḳamer eyler

Endīşe-i naʿtiñ o ḳadar leẕẕeti var kim
Ḫāṣiyyet-i feyżi ḳalemim ney-şeker eyler

İmdāda yetişmezseñ eğer ey şeh-i kevneyn
Maḥşerde bańa ẕenb-i ʿaẓīmim neler eyler

Ṣaff-ı ḥaşir-ender-ḥaşir-i dūzaḫiyāna
Serdār-ı cehennem beni de bir nefer eyler

Müstaġraḳ-ı ye's olma Emīrī o şehinşāh
Ḫān-ı niʿamından seni de behrever eyler

Dest-i keremi sen gibi biñlerle ẕelīliñ
Dāmān-ı temennāsını leb-rīz-i zer eyler

Her dem ṣalavāt olsun o nūr-ı müteʿāla
Tā nevʿ-i beşer dehre vürūd u sefer eyler

Bu naʿte sen olduñ sebeb ey āṣaf-ı ʿādil
Luṭfuñ beni tā ḥaşre ḳadar müfteḫar eyler

Emriñle seniñ işte tamām oldu ḳaṣīde
Endīşemi gördüñ mü ne ʿālī hüner eyler

İlhām-ı İlāhī ile bu naʿt-i şerīfin
Her beytini telḫīṣ-i kitāb-ı *Ġurer* eyler

ʿAvn ü meded-i ḥażret-i Peyġamber-i ẕī-şān
Bu naʿte beni mülhem edip kāmver eyler

İmdād-ı hümāyūn ile māh-ı nev-i ṭabʿım
Şimden girü noḳṣānını meşḥūn-ı zer eyler

Artıḳ kerem-i ṣayḳal-i imdād-ı İlāhī
Jengār-ı fenādan dilimi ṣāfter eyler

Ḫāk olsa daḫi ṣūret-i eczā-yı vücūdum
Devrān anı bir āyīne-i sīm-ber eyler

Şeh-bāz-ı ḳafes-perver-i endīşe-i ṭabʿım
ʿAvn ü meded-i naʿti ki nīrū-yı per eyler

Cibrīl-i muʿaẓẓam gibi pervāza gelince
ʿArş-ı ḥarem-i maʿrifeti müsteḳar eyler

Yek-dīgerine rūy-i zemīniñ fużalāsı
Miʿrāc-ı kemālāt-ı ẓuhūrum ḫaber eyler

İtḥāf ile burhān-ı mübīn-i kelimātım
Tebrīk ile yek-dīgerini müjdeler eyler

Ṭabʿımdır ol āyīne ki naḳşın gören añlar
Eflāki bir āyīneye ḳor muḫtaṣar eyler

Beş sāʿat içinde ḳalemim yazdı bu naʿti
Bir günde kimiñ ḫāmesi böyle eṣer eyler

Bu sinn ile olsam da Felāṭūn-ı zamāne
Ḥussād yine ʿayn-i ḥasedle naẓar eyler

Mādām ki sen ḳudretimi tecrübe etdiñ
Āṣārımı elbette cihān[1] muʿteber eyler

Īcāz-ı süḫan eyle yeter ṣoñra Emīrī
Derler saña ıṭnāb ile taṣdīʿ-i ser eyler

Şimden girü ruḫ-sūde-i miḥrāb-ı duʿā ol
Ṣıdḳ ile duʿā levḥ-i ḳabūle güẓer eyler

Tā niçe ki şeh-rāh-ı dil-i ehl-i beşerde
Birbirini taʿḳīb-i sürūr ü keder eyler

Ẕātıñ ola ārāyiş-i eyvān-ı feḫāmet
Zīrā bizi ʿadl ü keremiñ müfteḫar eyler

6[2]

Naʿt-i Şerīf

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Maẓhar-ı ʿavn-i Ḫudā'yım feyż-i dīger bulmuşum
Kişver-i endīşede bir kenz-i gevher bulmuşum

Cüst ü cū etdikçe ġaybü'l-ġayb-ı vaḥdāniyyeti
Ḳaṭreden ʿummān-ı mevcūdatı kemter bulmuşum

Aʿẓamiyyet ʿāleminde maʿden-i yektā-yı ʿaşḳ
Sermediyyet maʿdeninde başḳa cevher bulmuşum[3]

Bu ʿanāṣırdan müberrā öyle bir ʿālemde ben
Görmemiş gözler ne ḳıymetdār eṣerler bulmuşum

Bir cihāna vāṣıl oldum ki yoḳ onda iḫtilāf
Zīr ü bālā pest ü aʿlāyı berāber bulmuşum

1 cihān: zamān TŞA

2 AE 37: 9b-11a (s. 20-23); OTEM, sy. 11, s. 191-197. AE'nin "Bu naʿt otuz sene evvel yazılmışdı." dipnotu ile OTEM'de neşredilen kasidenin matbûʿ versiyonu bazı beyitlerin eklenmesi, bazılarının eksiltilmesi ve bazı kelimelerin değiştirilmesi bakımından yazmadakinden farklıdır. Biz şair tarafından son hâli verilmiş olduğunu kabul ederek OTEM'deki versiyonu esas alıp tüm farklılıkları gösterdik.

3 3, 4. beyitler: -AE 37.

Başlasam taʿrīf-i māhiyyāt ile iʿlānına
Ḥükm eder dünyā ki bir iḳlīm-i āḫer bulmuşum[1]

Onda etmişdir bütün ażdād-ı ʿunṣur ittiḥād
Kūdekān-ı ẓulmet ü nūru birāder bulmuşum

Ṭāḳ u eyvānı temāşāsında ḥayrāndır ʿuḳūl
Nerye baḳsam ḥayret-efzā zīb ü zīver bulmuşum

Güllerinde bāġınıñ emvāc-ı nūr-ı āfitāb
Şemsiniñ nūrında būy-i misk-i ezfer bulmuşum

Seyr ederken ṣanʿat-i bāzār u bendergāhını
Zengiyānı onda ben āyīne-perver bulmuşum

Eyledikçe gülşen-i firdevsini geşt ü güẕār
Bülbülānı zāġ ile hem-rāz ü hem-ser bulmuşum

Bāġbānlar ellerinde zā'ire itḥāf içün
Nūr-ı aḥmer berg içinde verd-i enver bulmuşum[2]

Öyle mülk-i muḥteşemde eyledikçe geşt-i deşt
ʿİbret-i eşkāli hevl-engīz-i maḥşer bulmuşum

Bunda bī-tāb ü tüvān ẓann etdiğim çoḳ erleri
Onda ser-bāz-ı veġā merd-i dil-āver bulmuşum

Bunda ġavġādan teḥāşī eyleyen ṣābirleri
Onda maʿnā-yı ṣaḥīḥī üzre ṣaf-der bulmuşum

Re'fet ü riḳḳatle bunda titreyen müşfiḳleri
Onda ṣadr-ı iḥtirām üstünde server bulmuşum

Bunda ṣaf-der ṣūretinde lāf uran ġāfilleri
Onda mebhūt u ḥazīn bī-tāb ü bī-fer bulmuşum

Ejdehā ṣandıḳlarım eşkāli buldum meh-liḳā
Meh-liḳā ẓann etdiğim çoḳ şekli ejder bulmuşum

Cāy-ı ḥürmetde külāh u ḫırḳa-i faḳr u fenā[3]
Reh-güẕār üzre yatar biñ tāc ü miğfer bulmuşum

Ḫānümān-sūz-ı cihān olmuş niçe ẓālimleriñ
İsm-i ḫūnīni yazılmış seyf ü ḫançer bulmuşum

1 6: - AE 37.
2 12, 13. beyitler: -AE 37.
3 19/1: Öyle mülk-i muḥteşemde eyledikçe geşt-i deşt AE 37.

Eylemiş ālāt-ı ḫūn-rīzāna raġbetden suḳūṭ
Ḫāk-i ḥiẕlāna atılmış gürz ü şeşper bulmuşum

Müncelī āfāḳ-ı feyyāżında emn ü i'timād
Sa've vü şāhīni bir yerde berāber bulmuşum

Deşt ü ṣaḥrāsı o rütbe fitneden āsūde kim
Gürg-i ḫūn-ḫārı ġanemlerle birāder bulmuşum

Māhiyān cevlān eder āteşde deryālar gibi
Āb-ı mevc-ārā derūnunda semender bulmuşum

Ey 'ibādet-perverān ey ümmet-i taḳvā-şi'ār
Seyr ediñ Allāh içün bir ḥāl-i dīger bulmuşum

Öyle mest-i bī-şu'ūrum ṣormayıñ benden beni
Sūmenāt-ı mā-sivāda başḳa bir yer bulmuşum

Başlarım tevḫīde bu ḥāl-i hevā-ālūd ile
Sāḥa-i büt-ḫānede miḥrāb ü minber bulmuşum

Gūşumu ṭutduḳça bu deyriñ der ü dīvārına
Her ṭarafda ṣayḥa-i Allāhu ekber bulmuşum

Nerde kim ehl-i ẓunūn olmuşdur āmāc-ı ġavā
'Avn-i Mevlā'yı bańa ol yerde rehber bulmuşum

İçmişim ben zemzem-i 'aşḳı yed-i Ṣıddīḳ'den
Sāġar-ı dest-i 'Alī'de āb-ı kevṯer bulmuşum[1]

Feyż-i ilhām-ı hüviyyetden ḫayālim reng alır
Dürc-i dilde muḫteşem yāḳūt-ı aḥmer bulmuşum

Lā-mekān seyr-i kemālim dūr-bīn-i feyż ile
Āsumān-ı ma'rifetde başḳa aḫter bulmuşum

Tā ṣabāḥ-ı ḥaşre dek etsem şināverlik n'ola
'Ālem-i ma'nāda bir deryā-yı aḫḍar bulmuşum

Māhī-i deryā-yı feyż etmiş beni te'ṯīr-i 'aşḳ
Kendimi āteş derūnunda şināver bulmuşum

'Ūd u 'anber secde eyler būy-i rūḥ-efzāsına
Şimdi ben bir başḳa terkīb-i mu'anber bulmuşum

1 30: -AE 37.

Teşne-i ḥayretdir ol vādīdeki dānişverān
Def‘-i ‘aṭşān etmeğe şāhāne sāġar bulmuşum

Ba‘d-ez-īn bīgāne-i esrār-ı ‘aşḳ olsun ırağ
Ben ḥaḳīḳat meclisinde āşinālar bulmuşum

Her ne ḫāmemden ṣudūr eylerse istiġrāḳ ile
Levḥ-i maḥfūẓ-ı haḳīḳatde muḥarrer bulmuşum

Her ne kim levḥ-i ḳuyūda ṣebt eder erbāb-ı dil
Ben onu idrāk-i derrākimde ezber bulmuşum

40 Ṭūṭī-i āyīne-i lāhūt olursam çoḳ mudur
‘Ālem-i bālāya pervāz etmeğe per bulmuşum

Ḫuṭbe-ḫān-ı ḳudsiyān olsa ḫaṭīb-i dil n’ola
Cāmi‘-i bālā-yı ḳudsiyyetde[1] minber bulmuşum

Teng idi endīşeme füsḥat-serā-yı *kün-fe-kān*
Şimdi cevlān etmeğe bir başḳa kişver bulmuşum

Ṭayy-ı āfāḳ etmişem şehbāl-i ‘aşḳullāh ile
Lāne-i ḳurb-ı ezelde bir kebūter bulmuşum

Bir ḥabībiñ ‘aşḳı etmiş zār u ser-gerdān beni
Gerçi bu dünyāda çoḳ nā-dīde dilber bulmuşum

45 Seyr ediñ artıḳ burāḳ-ı fikrimiñ cevlānını
Kendimi[2] zīrā ki meddāḥ-ı Peyember bulmuşum

Ol Peyember kim onuñ şān-ı şeb-i mi‘rācını
İḥtişām-ı Leyletü’l-Ḳadr’e berāber bulmuşum

A‘ẓamiyyet mülkünüñ sulṭān-ı ḳudsī-efseri
Aḳdesiyyet taḫt-ı *levlāk*inde dāver bulmuşum

Ḳıymet-i dünyā vü mā-fīha oña olmaz ‘adīl
‘Unṣur-ı eşyāda bir nā-dīde cevher bulmuşum

Tāc-dār-ı *ḳābe ḳavseyn* şehriyār-i ışṭıfā
Pādişāh-ı ḫāfeḳayn sulṭān-ı maḥşer bulmuşum[3]

50 İftiḫār-ı enbiyā ḥükm-āver-i ġayb ü şühūd
Ḫükmünü vaḥy-i cenāb-ı Ḥaḳḳ’a maṣdar bulmuşum

1 ḳudsiyyetde: ilhām içre AE 37.
2 kendimi: ṭab‘ımı AE 37.
3 49/1: Naḳş-ı na‘l-i pākini ḫurşīde efser bulmuşum AE 37.

Mürsel-i ṣāḥib-şerī‘at kim onuñ fermānına
Mālik ü Rıḍvān’ı münḳād u müsaḫḫar bulmuşum

Rūḥ-ı aḳdem sırr-ı a‘ẓam[1] kā’ināt-efrūz-ı dīn
Ḫāk-i pāyin tūtīyā-yı çeşm-i ḫāver bulmuşum

Faḫr-i ‘ālem muḳtedā-yı evvelīn ü āḫirīn
Şer‘ini dünyā vü mā-fīhāya rehber bulmuşum[2]

Nūr-ı evvel Aḥmed-i mürsel şefī‘u’l-müẕnibīn
Revnaḳ-ı ‘ahd-i ezel şāh-ı muvaḳḳar bulmuşum[3]

Mihr-i tābān[4] bedr-i raḫşān mefḫar-i ins ü melek
Melce’-i şāhenşehān sulṭān-ı ekber bulmuşum[5]

Taḫt u efser ṣāḥibi şāhenşeh-i yektāları
Ḫidmet-i bāb-ı hümāyūnunda çāker bulmuşum

Cüst ü cū etdikçe bī-tābāne bir cāy-ı sücūd
Vaż‘ olunmuş ḫāk-i dergāhında biñ ser bulmuşum[6]

Taḫtgāh-ı sīnede ‘aşḳ-ı ḥabībullāh ile
Şehriyār-ı Kerbelā sulṭān-ı Ḫayber bulmuşum[7]

Āfitāb-ı mu‘cizātıñ Yā Resūlallāh seniñ
Mihr ü māh-ı ‘ālem-ārādan da eşher bulmuşum

İntisāb-ı bāb-ı luṭfuñ eyleyen bir nemleyi[8]
Ser-fürū etmez Süleymān’a ġażanfer bulmuşum

Nūr-ı vech-i Kibriyā-müştāḳuñ etdikçe ḫayāl
Ḫüsn-i pāk-i Yūsuf-ı Ken‘ān’ı esmer bulmuşum

---

1 rūḥ-ı aḳdem sırr-ı a‘ẓam: rūḥ-ı a‘ẓam sırr-ı aḳdem AE 37.
2 53/2: Pādiṣāh-ı pādiṣāhān-ı keremver bulmuşum AE 37.
3 54/2: Şer‘ini dünyā vü mā-fīhāya rehber bulmuşum AE 37.
4 mihr-i tābān: nūr-ı tābān AE 37.
5 55: AE 37’de 58. beyitten sonra gelmektedir.
6 57: +“Zīr-i pāyinde olan bir būrīyānıñ ḳadrini

Aṭlas-ı çarḫ-ı mu‘allādan füzünter bulmuşum
Pertev-i dīdārına nisbetle encüm ẕerredir

Vechini ḫurşīd-i a‘ẓamdan münevver bulmuşum
Yek nigāh-ı luṭfunu iksīr-i a‘ẓam bilmişem

Tūtīyā-yı ḫāk-i pāyin kuḥl-i enver bulmuşum” AE 37
7 58: -AE 37.
8 nemleyi: mūr-iken AE 37.

Her neden kim ümmeti nehy eylemişsiñ yā Resūl
Ben onu[1] her menfaʿatden ḫālī pür-şer bulmuşum

Olmayan ümmet sańa ẓāhirde mesrūr olsa da
Ben onu maʿnāda maḥzūn u mükedder bulmuşum

Cilve-gerdir ʿadliñ eyvānında Ṣıddīḳ u ʿÖmer
Ḥilm ü ʿilmiñ[2] maʿdeni ʿOṯmān ü Ḥaydar bulmuşum

Mekteb-i feyżiñde taḥṣīl eyleyen serverleri
Ḫālid ü Miḳdād u Ḍırrār ibni Ezver bulmuşum

Sāḥa-i ṣıdḳıñda cān ḳurbān eden ṣaf-derleri
Caʿfer-i Ṭayyār u ʿAmmār ibni Yāser bulmuşum

Terk-i dünyā kesb-i ʿuḳbā[3] eyleyen ʿāşıḳları
Cābir ü Ṣafvān ü Selmān ü Ebūẕer bulmuşum

Ḥişşedār-ı niʿmet-i feyżiñ bütün rūy-i zemīn
Lerzenāk-i saṭvetiñ Kisrā vü Ḳayṣer bulmuşum

Yā Resūlallāh şefāʿat ḳıl bu ʿabd-i müẕnibe
Dergehiñde kendimi bir ʿabd-i aḥḳar bulmuşum

Naʿtiñ etmişdir beni mest-i ṣafā-yı cāvidān
Selsebīl-i medḥ-i pākiñ āb-ı kevṯer bulmuşum

ʿĀlem-i maʿnāda ben Cibrīl'e oldum hem-ʿinān
Çār ʿunṣurdan muʿarrā öyle bir yer bulmuşum

Olmuşum[4] vaṣṣāf-ı kemter Yā Resūlallāh sańa
Başḳa niʿmet başḳa ʿizzet başḳa bir fer bulmuşum

Ḫāke baḳsam dürr ü gevherdir bańa seng ü türāb
Çarḫa baḳsam mihr ü māhı kāse-i zer bulmuşum

Şimdi yoḳ benden ġanī mülk-i ḳanāʿat serveri
Naʿtini dünyā değer yāḳūt u gevher bulmuşum

Ben o Cibrīl'em feżā-yı midḥat-i pākiñde kim
Berḳ-i ḫāṭifden serīʿu's-seyr şeh-per bulmuşum

1 ben onu: onları AE 37.
2 ḥilm ü ʿilmiñ: ʿilm ü ḥilmiñ AE 37.
3 ʿuḳbā: uḫrā AE 37.
4 Olmuşum AE 37k, OTEM: Olalı (üzeri çizilmiş) AE 37

Ben o naḳşım her ne naḳş etmişse naḳḳāş-ı ezel
Levḥ-i endīşemde menḳūş u muṣavver bulmuşum

Ba'd-ez-īn reşk etsin aḫrār-ı ẕevi'd-dünyā baña
Ṭab'ımı dünyā değer bir 'ālī çāker bulmuşum

Ḫidmet-i bāb-ı Muḥammed'de Bilāl-i cān-fedā
Zümre-i āl-i 'abā uġrunda Ḳanber bulmuşum[1]

'Arṣa[2]-i ma'nāda seyr et iḫtişām-ı ṭab'ımı
Ṣanma kim gencīne-i elmās ile zer bulmuşum

Nerye düşse pertevi eyler dür ü yāḳūt u la'l
Āsumān-ı dilde bir şems-i münevver bulmuşum

Nevk-i ḫāmemden ne ṣıçrarsa buña ḥayretdeyim
Vāridāt-ı 'Ālim-i ḫallāḳ-ı ekber bulmuşum

Dilde ta'mīḳ-i taṣavvur fikr-i dūr-ā-dūr yoḳ
Ni'met-i pey-der-peyi ilhāma maẓhar bulmuşum

Ma'den-i fikrimde seyr et reng reng cevherleri
Dürr ü gevher sīm ü zer yāḳūt-ı aḥmer bulmuşum

Ḫāk-i pāye şerm ile taḳdīme etdim ictisār
Deste deste gülşen-i ṭab'ımda güller bulmuşum[3]

Öyle vaṣṣāfım ki söyler faḫr ile ḥaḳḳımda çarḫ
Yoḳ naẓīri bir emīr-i nükte-perver bulmuşum

Sidre-i a'lāda dir lāhūtiyāna Cebre'īl
Na't-i Peyġamber'de bir 'abd-i süḫanver bulmuşum

Nā-tüvānım sāḥa-i temcīd ü tehlīliñde āh
Vaṣfını tehlīl ü tekbīrimden ekber bulmuşum

1 78: + "Çoḳ mudur zerrīn edersem āhenīn ma'nāları / Ḫāki iksīr eyleyen bir kīmyāger bulmuşum" AE 37

2 'Arṣa-i: Ālem-i AE 37.

3 84: -AE 37.
84: + "Kimse meydān-ı süḫanda hem-'inān olmaz baña
Ṭab'ımı gūyā ki hem-pāzū-yı Ḫaydar bulmuşum
Baḳ ne 'ālī ḳal'alar feth etmişem bī-müşkilāt
Ḳal'a-yı maẕmūnu gerçi ḥışn-ı Ḫayber bulmuşum
Pençeleşmek ḳābil olmaz Ḫaydar-i ma'nā ile
Ḫaşmımı farż et ki yā Merḥab yā 'Anter bulmuşum" AE 37

Yā Resūlallāh beni luṭfuñdan etme nā-ümīd
Kendimi ben çünkü her müẕnibden aḥḳar bulmuşum[1]

Gönlümü ṭūl-i emel ḳaydında maġlūl ü zebūn
Nefs-i şūmuñ pençesinde zār u ebter bulmuşum

Öyle me'yūsum naẓargāhımda naḳş-ı 'ālemi
Jeng ile ālūde bir mir'āt-ı maḥşer bulmuşum

Mest-i bī-hūşum ayılmam tā zamān-ı ḥaşre dek
Ẕevḳ-i na'tiñ her zamān ṭab'ımda mużmer bulmuşum[2]

İnḥirāf-ı emr ü nehyiñ rū-nümūn olduḳça āh
Cevher-i āyīne-i vicdānı muġber bulmuşum

Na't-i pākiñdir bana artıḳ ġıdā-yı sermedī
Kendimi tā kim bu dünyāda mu'ammer bulmuşum

Na't-i ẕī-şānıñ naṣıl etsin Emīrī terkini
Neşvesi ta'rīf olunmaz būy-i 'anber bulmuşum

Nükhet-i ḫulḳ-ı 'aẓīmiñle seniñ yā Muṣṭafā
'Arş u ferş ü levḥ-i maḥfūẓu mu'aṭṭar bulmuşum

Dem-be-dem olsun saña yüz biñ ṣalāt ile selām
Yā Resūlallāh seni keyneyne rehber bulmuşum

7[3]

Ḥażret-i Ṣıddīḳ-i A'ẓam Efendimiz Ḥaḳḳında

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Oldu dünyāya Resūlullāh muḳaddem pīşvā
Ṣoñra oldu ḥażret-i Ṣıddīḳ-i a'ẓam pīşvā

Öyle Ṣıddīḳ-i mu'aẓẓam kim odur ẕāt-ı bülend
Öyle Ṣıddīḳ-i mu'aẓẓam kim mükerrem pīşvā

Bi'şet-i Peyġamber'i evvel odur taṣdīḳ eden
Levḥ-i maḥfūẓ-ı ḥaḳīkatde muraḳḳam pīşvā

1 88: "Yā Resūlallāh feraḥnāk eyle luṭfuñla beni / Geldiğim günden beri dünyāya muẕṭar bulmuşum" AE 37

2 91/2: Genc-i dilde bir 'aceb dārū-yı huş-ber bulmuşum AE 37.

3 AE 37: 5a-b (s 9-10) (sayfa kenarında); AE 38: 4b-5a

Cevher-i raḫşān-ı tāc-ı sābiḳūn olmuş o ẕāt
Cümle aṣḥāb-ı güzīne olmaḳ elzem pīşvā

Ḥażret-i Peyġamber'e yā Rab nedir ol inḳiyād
Āferīn ey ins ile cinne müsellem pīşvā

İzhumā iṣneyni fi'l-ġār oldu şān-ı aḳdesiñ
Ma'şer-i aḳvām-ı 'arş u ferşe a'lem pīşvā

İrtiḥāl etdikde ẕāt-ı ḥażret-i peyġamberī
Oldu dünyāya bi-ḥaḳḳın pek mufaḫḫam pīşvā

Ḥilm içinde şiddeti şiddet içinde re'feti
Gösterir dünyāya kim oldur mütemmem pīşvā

Yā nedir ol ġayret-i dīn-i mübīn-i Aḥmedī
Bārekellāh ey faẕīletmend ü ekrem pīşvā

Böyle bir ḫulḳ-ı mükemmel böyle bir 'azm-i metīn
Eylemiş dünyā yüzünde hangi efḫam pīşvā

Yā muṭahhar yā mümecced yā mükerrem yā 'atīḳ
Sensiñ İslām'a bi-ḥaḳḳın āb-ı zemzem pīşvā

Sensiñ ol yār-ı celīl-i ḥażret-i Faḫr-i rüsül
Görmemiş görmez sańa hem-tā bu 'ālem pīşvā

Pīşva olduñsa ḳanġı ceyş-i 'āli-gevhere
Oldu gūyā ḥażret-i Cibrīl-i a'ẓam pīşvā

Eylemez ẕātıń gibi ibrāz-ı āṣār-ı ẓafer
Olsa hangi 'askere Behrām u Rüstem Pīşvā

Fetḥi evvel ḥamlede te'mīn eden ẕātıń gibi
Hangi bir ġavġāda oldu hangi ādem pīşvā

'Adl ile inṣāf ile iḳdām ile iḥsān ile
Pek mükemmel pek muvaḳḳar pek müvessem pīşvā

Sendedir 'ilm-i İlāhī sendedir feyż-i ḫafī
Ey ḥaḳīḳī vāḳıf-ı esrār-ı mübhem pīşvā

Ẕāt-ı ẕī-şānıń gibi ibrāz-ı ḳudret eylemez
Olsa da bir leşkere İskender ü Cem pīşvā

İbtidāsı oldu heft iḳlīmi[1] tesḫīr eylemek
Ol zamān ki oldu ẕāt-ı pākiñ aḳdem pīşvā

Yā ḫalīfe ẕāt-ı pākiñdir olan ba'de'r-resūl
Faż̈l ü ehliyyetle dünyāya müna"am pīşvā

Sensiñ her bir maṣlaḥatda maẓhār-ı tevfīḳ-i Rāb
Sensiñ her bir işde luṭf-ı Ḥaḳḳ'a mülhem pīşvā

Bī-kesim bī-vāyeyim āvāreyim dāreynde[2]
Ol bu 'abde ey penāh-ı ibni Ādem pīşvā

Āh ol gün ki olur her ẕenb ü 'iṣyān ehline
Hey'et-i dehşet-nümāda nefs-i aẕlem pīşvā

Āh ol gün ki ne semte eylesem medd-i nigāh
Her ṭarafdan olmada biñ ḥasret ü ġam pīşvā

Āh ol gün ki ne yerden istesem imdād olur
Ẕenb ü ālām ü küdūret ye's ü mātem pīşvā

'İlm ile 'irfān ile maḥviyyet-i aḫlāḳ ile
Ey olan rūy-i zemīne pek muḳaddem pīşvā

Merḥamet ḳıl ol zamānda bu Emīrī mücrime
Ḥāli pek müşkil olur ey ḫalḳa erḥam pīşvā

Şimdiden etmekdedir 'arż̈-ı deḫālet şānına
Ol çetin günde unutma ey mükerrem pīşvā

Kesmem ümmīd-i şefā'at yā veliyyallāh meded
Çünkü sensiñ ümmet-i İslām'a her dem pīşvā

Çākeriñ 'abd-i ḥaḳīriñdir ḳuluñdur bu ża'īf
Ey mu'īn-i mücrimīn ey Ḥaḳḳ'a maḥrem pīşvā

8[3]

Ḥażret-i 'Ömerü'l-Fārūḳ Efendimiz Ḥaḳḳında

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Yār-i Muḥammed-i 'Arabī ḳuṭb-ı evliyā
Fārūḳ-ı a'ẓam āyet-i kübrā-yı Kibriyā

1 heft iḳlīmi AE 37k, AE 38: AE 37
2 dāreynde AE 37k, AE 38: AE 37
3 AE 37: 6a-7a (s. 11-13) (sayfa kenarında); AE 38: 5a-6a.

Ya‘nī cenāb-ı ‘umde-i ‘uẓmā-yı müslimīn
Sulṭān-ı bī-naẓīr-i ‘avālim cihān-küşā

Sertāc-ı enbiyānıñ ikinci ḫalīfesi
Nūr-ı çerāġ-ı mescid ü miḥrāb-ı Kibriyā

Fettāḥ-ı bī-miŝāl-i cihān ḥażret-i ‘Ömer
Keşşāf-ı müşkilāt-ı ẓafer rūḥ-ı etḳiyā

Verdi cihāna ‘adl ile bir intiẓām-ı tām
Az bir zamān içinde ‘adīm oldu eşḳiyā

Ḥayretde ḳaldı rūy-i zemīn ḫalḳı ser-be-ser
Yā Rab nedir bu himmet ü iḳdām u i‘tinā

Yā Rab nedir bu ġayret-i bī-miŝl ü bī-naẓīr
Yā Rab nedir bu ḳudret ü bu ‘adl ü ittiḳā

Etseydi nūr-ı dīdesi evlādı bir ḳuṣūr
Raḥm eylemez verir idi şer‘an aġır cezā

On yıl içinde fātiḥ-i nıṣf-ı cihān olan
Fārūḳ-ı a‘ẓamı ne ṣanırsıñ a bī-vefā

Ehliyyet onda himmet ü ‘ulviyyet ondadır
Nūr-ı kerāmet ondadır ey şaḫṣ-ı bī-ḥayā

Sebb eylemek sezā mıdır ol ‘ālī serveri
Gelmiş mi[1] bir de ‘āleme bir öyle pīşvā

‘Ādl ü kerem mücessemi sulṭān-ı dīn iken
Bu naẓm-ı pāki yād edip eyler idi bükā

Naẓm-ı Ḥażret-i ‘Ömer

Yā men yuḥibbu enīne’l-‘abdi ve’n-nedem
Yā men ledeyhi devā’u’d-dā’i ve’s-seḳam

Nāme’l-‘uyūn ve ‘aynu’l-‘abdi sāhireten
Tebkī bi-bābike vasaṭa’l-leyli fi’ẓ-ẓulem[2]

Eẕnebtü kulle ẕünūbin fa‘teraftü bihā
Lākin ‘araftuke bi’t-tevḥīdi veẕ-ẕiyem

1 gelmiş mi AE 37k, AE 38: gelmiş mi ki (üzeri çizilmiş) AE 37
2 ẓulem: ‘alem M. Hem Emīrī’nin bizzat kendi tercümesinde hem de şiirin kayıtlı olduğu kaynaklarda kelime “ẓulem” olarak yazılmıştır.

Lā aḳṭa‘u minke recā’ī yā seyyidī
Yā ġaffāra’ẕ-ẕunūb li’r-rācīne bi’l-kerem

İrḥam bi-faẓlike lā tanẓur ilā ẕelelī
İnne’l-kerīme keşīrü’l-‘afvi ‘an ḫadem

İmkānı her ne mertebe mümkinse ol ḳadar
Etdi bu naẓmı tercüme bu ‘abd-i pür-ḫaṭā[1]

Tercüme-i Faḳīr

Ey nāle-i nedāmet-i ‘abdi seven Ḫudā
Ey cümle derd ü ‘illete baḫş[2] eyleyen devā

Gözler uyur benim gözüme uyḳu girmez āh
Bābıńda aġlarım gece vaḳti edip ricā

Her bir günāhı işlemişim gerçi ben faḳaṭ
Bir bilmişim cenābıńı ey ferd-i ẕü’l-‘aṭā

Kesmem ümīdimi der-i luṭfuńdan ey Raḥīm
Senden olur olursa bańa çāre-i rehā

Baḳma benim ḳuṣūruma raḥm u ‘ināyet et
Ey ‘afvı ‘abdine çoḳ olan ẕāt-ı Kibriyā

Gördüń mü ey gözüm kim imiş ḥażret-i ‘Ömer
Şetme sezā mı böyle şehinşāh-ı bī-riyā

Her ẕerresi ‘Ömer çaġırır cism-i zārımıń
Ḫāk eylese vücūdumu ṭāḥūne-i ḳażā

Ey dīn içinde eyleyen ikmāl-i ‘erba‘īn
Ey pādişāh-ı kişver-i yektā-yı ittiḳā

Ey dīn yolunda cāmi‘ içinde olan şehīd
Eyler iken namāzı cemā‘at ile edā

Ṣubḥ-ı ḳıyāmet olsa idi āh ol ṣabāḥ
Tek etmeseydi bu işe Bū-Lu’lu ictirā

İslām’a oldu her ne kim olduysa ey dirīġ
Etdi ‘Ömer ‘azīmet-i lāhūt-ı Kibriyā

1 13 AE 37: AE 38k
2 baḫş AE 37, AE 38k: luṭf (üzeri çizilmiş) AE 38

İşte o günden oldu ʿayān rūy-i iḫtilāf
İşte o günden etdi telāṭum yem-i belā

On yıl ḳadar daha yaşasaydı eğer ʿÖmer
Dünyāyı ḳaplamışdı bütün nūr-ı ihtidā

Ey pertev-i velāyet ile āfitāb-ı dīn
Ey cevher-i kerāmet ile nūr-ı ışṭıfā

Ey himmet-i ʿadālet ile şems-i maşrıḳayn
Ey ḳudret-i ḫilāfet ile tāc-ı etḳiyā

Bī-çāredir sitemzededir dil-figendedir
Bu pür-güneh Emīrī-i bī-şerm ü bī-ḥayā

Meydāna geldiğinde ḥisāb ü kitāb-ı Ḥaḳ
Maġlūb-ı pençe-i elem olduḳda aḳviyā

Bu ʿabd-i müẕnib-i elem-efzāya ḳıl meded
Ahvāl-i rüste-ḫīzden et luṭf ile rehā

9[1]

Ḥażret-i ʿOs̱mān-ı Ẕi'n-nūreyn Efendimiz Ḥaḳḳında

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḥażret-i ʿOs̱mān-ı Ẕi'n-nūreyn ol kān-i ḥayā
Cāmiʿ-i Ḳur'ān diye meşhūrdur ol pīşvā

Oldu dāmād-ı muʿallā-yı Ḥabīb-i muḥterem
Mecd ü ʿizzetle iki defʿa o ṣāḥib-ittiḳā

Bir ḳızım da olsa ʿOs̱mān'a verirdim söyledi
Zevce-i s̱āniyyesi göçdükde ẕāt-ı Muṣṭafā

Yār-i s̱āliş̇dir Resūlullāh-ı ʿālī-sīrete
Ol velīyy-i muḥterem ol pīşvā-yı evliyā

Rūz u şeb meşġūl idi Ḳur'ān ile taḳvā ile
Şebde ḳā'im rūzda ṣā'imdi ol bedr-i dücā

Ġayret-i Ṣıddīḳ ile ol server-i ḳavm-i ʿArab
Ḥażret-i Peyġamber'e īmāna geldi ibtidā

1 AE 37: 7b-7a [AE 37'de numaralandırma aynı sayıda tekrar etmiştir] (s. 14-15) (sayfa kenarında); AE 38: 6a-6b

Sābiḳūndan oldu ol ẕāt-ı muʿallā-yı enām
Fāʾizūndan oldu ol nūr-ı mübīn-i etḳiyā

Ḥażret-i Peyġamberʾiñ uġrunda cümle varını
Evvel-i İslāmʾda arslan gibi etdi fedā

Gerçi çoḳ cevr ü cefālar eyledi ḳavm-i Ḳureyş
Dönmedi[1] ṣabr ü taḥammülden o merd-i Kibriyā

Zevcesiyle[2] ruḫṣat-ı luṭf-ı Resūlullāh ile
Gitdi birḳaç yıl Ḥabeş iḳlīmine ol muḳtedā

Etdi baʿdeʾl-ḥicre naḳl-i Yeṯrib-i raḥmet-niṯār
Maḳdem-i Peyġamber-i ẕī-şāna oldu cebhe-sā

Beyʿat-i şūrā ile oldu imāmüʾl-müslimīn
Ḥażret-i Fārūḳ edince ʿazm-i iḳlīm-i beḳā

Mesleği şerʿ-i şerīf-i ḥażret-i maḥbūb-ı Ḥaḳ
Rehberi Ḳurʾān-ı aʿẓam maẓhar-ı feyż-i Ḫudā

Nūr-ı şefḳatle müzeyyen merḥametle muttaṣıf
ʿİlm ü reʾfetle münevver şehriyār-i inzivā

Feyż-i sermed dürr-i emced vāḳıf-ı sırr-ı Ṣamed
Şems-i āfāḳ-ı velāyet[3] muḳtedā-yı aṣfiyā

Gevher-i gencīne-i ʿiṣmet gül-i bāġ-ı edeb
Rāḥil-i ḳurb-ı İlāhī rāżī-yi ḥükm-i ḳażā

Ṣārib-i şehd-i şehādet vāṣıl-ı ḫuld-i berīn
ʿĀric-i lāhūt-i ḳudret ser-firāz-ı mā-sivā

Revnaḳ-ı ṣadr-ı ḫilāfet oldu on üç yıl ḳadar
Ol ḫudāvend-i kerem-fermā o manṣūruʾl-livā

Nūr-ı ṣadrinden bulurdu incilā yerde ʿuyūn
Vech-i pākinden melāʾik gökde eylerdi ḥayā

Yā emīreʾl-müʾminīn yā dürr-i iklīl-i şeref
Eylesin luṭfuñ bu mücrim ḫastaya baḫş-ı şifā

Yā imāmeʾl-müslimīn yā maẓhar-ı feyż-i celīl
Ḥüsn-i enẓārıñ bu ʿabd-i ʿācize versin ṣafā

1 dönmedi AE 37k, AE 38: AE 37
2 zevcesiyle AE 37k, AE 38: hicret etdi (üzeri çizilmiş) AE 37
3 velāyet AE 37k, AE 38: feṭānet (üzeri çizilmiş) AE 37

Aldı[1] eṭrāfım benim ẕenb ü günāh-ı bī-ḥisāb
Ṣardı her yanım benim ʿiṣyān ü āṯām ü ḫaṭā

Elli yıldır eylerim pend ü naṣīḥat nefsime
Gelmiyor īmān ü inṣāfa o kāfir mā-cerā

Nefsimiñ küfr ü ʿinādı böyle eylerse devām
El-firāḳ ey ʿaḳl ü iẕʿān elvedā‘ ey aṣdiḳā

Dīgere ʿaṭf-ı ḳuṣūr etmekde yoḳ ḥaḳḳım benim
Kendi ḥālimden yine kendim edersem iştikā

Geçdi eyyāmım bütün āṯām ile esḳām ile
Oldu hep ʿömrüm benim evhām ile maḥv ü hebā

Bir gün olsun olmadı baġy ü hevā sizden baʿīd
Āh ey nefs-i leʾīm ey ṭabʿ-ı ġaflet-iḥtivā

Yā emīreʾl-müʾminīn işte budur ḥālim benim
Merḥamet ḳıl sen yetiş imdādıma rūz-ı cezā

Keffe-i mīzān-ı maḥşer ḳorḳarım leb-rīz olur
Hep günāhımla meded etmez iseñ ol gün baña

Sensiñ aṣfā-yı İlāhī hem de dāmād-ı Resūl
Sensiñ etḳā-yı ḥaḳīḳat maʿden-i ḥilm ü ḥayā

İnşaʾallāh ol çetin günde unutmazsıñ beni
Bu Emīrī pür-ḫaṭā sen ṣāḥib-i luṭf u ʿaṭā

10[2]

Ḥażret-i ʿAliyyüʾl-Murtażā Efendimiz Ḥaḳḳında

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

ʿAliyyüʾl-murtażāʾdır Ḥaydar-ı kerrār-ı bī-hem-tā
ʿAliyyüʾl-murtażāʾdır ṣaf-der-i dünyā vü mā-fīhā

Cenāb-ı fātiḥ-i Ḫayber olan şīr-i Ḫudāʾdır bu
Bunuñla faḫr eder eşrāf-ı nesl-i Ādem ü Ḥavvā

Melek-ḫaṣlet hümāyūn-sīret ibni ʿamm-i Peyġamber
Fürūġ-ı dīde-i ʿAdnān ü Hāşim mefḫar-ı dünyā

1 aldı AE 37k, AE 38: almış (üzeri çizilmiş) AE 37
2 AE 37: 7b-8b (s. 16-18) (sayfa kenarında); AE 38: 6b-7b

Muʿaẓẓam ḳahramān-ı ṣaf-şikāf-ı Ḫandeḳ ü Ḫayber
Muʿallā şeh-süvār-ı ġazve-i Bedr-i cihān-pīrā

Odur ibni Ebū Ṭālib odur dāmād-ı Peyġamber
Cenāb-ı vālid-i ṣıbtayn zevc-i ḥażret-i Zehrā

Çekince Ẕülfiḳār'ı düşmenāna teng olur meydān
Binince Düldül-i çāpük-reve teslīm olur aʿdā

ʿAlī'dir nüsḫa-i kübrā ġanīdir her dü ʿālemde
ʿAlī'dir maẓhar-ı sırr-ı ʿacāyib-ḳudret-i Mevlā

Muḳīm-i bārgāh-ı ḫamse-i āl-i ʿabādır bu
Budur kerrār-ı bī-ferrār-ı aʿẓam server-i dünyā

Budur āl-i ʿabā-yi ḫamseniñ esmā-yı ẕī-şānı
Cenāb-ı Muṣṭafā vü Murtażā sıbṭayn ile Zehrā

Henūz tā ṭıfl ikenden mekteb-i taʿlīmi olmuşdur
Ḥużūr-i ḥażret-i sulṭān-ı *sübḥānelleẕī esrā*

Budur üstād-ı müsteẖnā-yı sırru's-sırr-ı lāhūtī
Dıraḫşāndır żamīrinde nuḳūş-ı *ʿalleme'l-esmā*

ʿAyāndır levḥ-i ḳalbinde nükāt-ı nefy ile iṯbāt[1]
Nümāyāndır kelāmında rümūz-ı *lā* ile *illā*

Ezel cevlāngehinde pāyin urmuş kūy-i imkāna
O demden başlamış tā ḥaşre dek gerdān olur dünyā

Odur Cibrīl-ḫaṣlet maḫrem-i esrār-ı ʿarşullāh
Odur şeh-per-küşā-yı āşiyān-ı ʿālem-i maʿnā

Saña müştāḳım ey meydān-ı ferdiyyetde leyṯullāh
Cemāl-i bā-kemāliñ rü'yet olmuş maḳṣad-ı aḳṣā

Sen ol sulṭān-ı ẕī-şān-ı bilād-ı efḍaliyyetsiñ
Ḳarīn-i ḥall olur īmā-yı fermānıñla biñ daʿvā

Sen ol fermān-fermā-yı cihān-ı aʿẓamiyyetsiñ
Ḳarīn-i ṣulḥ olur bir emr-i ẕī-şānıñla biñ ġavġā

Eğer bir ferde luṭfuñ etmiş olsa ẕerrece imdād
Felekden bir daḫi dünyā yüzünde eylemez şekvā

1 iṯbāt: ebyāt AE 38.

Çıḳıp ketf-i celīl-i ḥażret-i Sulṭān-ı kevneyne
Seniñle oldu bütlerden müberrā Ka'be-i 'ulyā

O demde isteseydiñ şems-i 'ālem-tāb-ı gerdūnu
Yerinden fekk ederdi sendeki bāẕū-yı müsteşnā

Henūz bir ṭıfl-i endek-sāl iken ey ḳıdve-i 'ālem
Namāzı eylediñ Peyġamber-i ẕī-şān ile īfā

İmāmü'l-müslimīnsiñ ey şehinşāh-ı cihān-perver
Cemā'atdir sańa İslām olan bu ümmet-i 'uẓmā

Sen olduñ ḳāhir-i a'dā sen olduñ kāsir-i aṣnām
Sen olduñ kātib-i ḳudret sen olduñ şāfi'-i ferdā

Sen olduñ sāḳī-i Kevṯer sen olduñ revnaḳ-ı minber
Sen olduñ fātiḥ-i Ḫayber sen etdiñ Merḥab'ı ifnā

Cihānıñ pehlivān-ı eşheri 'Amrü'bni 'Abdūd'u
Cihān ḥayretde ḳaldı eylediñ bir ḥamlede imḥā

Benim dünyāda yoḳdur bir murādım ey şeh-i a'ẓam
Bańa derd-i derūndur rūz u şeb endīşe-i 'uḳbā

Cihāna geldiğim demden beri bir ḫayr ü nef'im yoḳ
Hemen her bir günāhı işlerim bī-ḳayd ü bī-pervā

Dem-ā-dem mest-i ser-ḫoş-ı günāhım rind-i 'işyānım
Bu dünyāda eğer ben içmemiş olsam daḫi ṣahbā

Güneh ṣahbāları etmiş beni ser-mest ü ser-gerdān
Ne ḥükmü var mey-i ẓāhir-nümānıñ olmuşum rüsvā

Evet bed-mest-i bī-pervā-yı meydān-ı cihānım ben
Maḳālim cümle küfr-efzā umūrum cümle nā-bercā

Mey u maḥbūba dā'irdir bütün güftār-ı eş'ārım
Ne ḫavf-ı[1] ḥażret-i Mevlā ne fikr-i dehşet-i ferdā

Faḳaṭ Peyġamber-i ẕī-şāna var iḳrār u taṣdīḳım
Benim dünyāda 'abd-i pādişāh-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

Sen imdād et Emīrī çākere rūz-ı ḳıyāmetde
Ki Peyġamberle sensiñ nitekim Hārūn ile Mūsā

1 ḫavf-ı AE 37k: AE 37

Ümīdimsiñ efendimsiñ vefālı şehriyārimsiñ[1]
Ṭabīb-i dil-pesendimsin benim bīmār-ı derd-efzā

Ḫulāṣa ey ulu sulṭān netīce ey büyük ḫāḳān
Budur senden niyāzım ey şehinşāh-ı kerem-fermā

Ḫalāṣ eyle bu ʿabdiñ lücce-i deryā-yı maḥşerden
Be-ḥaḳḳı nūr-ı *Bismillāhi mecrahā ve mürsāhā*

11[2]
Der-Ḫaḳḳ-ı Çār Yār-ı Güzīn *Rıḍvānullāhi ʿAleyhim Ecmaʿīn*
[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḳalb-i mü'minde olur ḥubb-ı kirām-ı çār yār
Yazılır cāmiʿlere elbette nām-ı çār yār

Her biri sulṭān idi şevket-serā-yı vaḥdete
Yoġ-idi ẓāhirde gerçi iḫtişām-ı çār yār

Faḫr ile iʿlān-ı iḳdām-ı enām etsem n'ola
Bende-i āl-i ʿabāyım hem ġulām-ı çār yār

Mest idi onlar şarāb-ı feyż-i ḥubbullāh ile
Dolmamışdı bāde-i ġafletle cām-ı çār yār

Ḥażret-i Ṣıddīḳ-i aʿẓamdır kemāl-i ṣıdḳ ile
Yār-i ġār-ı mefḫar-ı ʿālem imām-ı çār yār

Hem ʿatīḳ-i bā-ṣafādır hem ṣadīḳ-i Muṣṭafā
Hem imām-ı müctebādır hem hümām-ı çār yār

Ḥażret-i Fārūḳ-ı aʿẓamdır ḥulūṣ-ı ḳalb ile
Muḳtedā-yı ins ü cān ʿālī-maḳām-ı çār yār

Şehriyār-i Yeṣrib ü Baṭḥā tevāżuʿ-iḫtivā
Maʿdelet sulṭānı ṣāḥib-nām u kām-ı çār yār

Ḥażret-i ʿOṣmān-ı ẕi'n-nūreyn-i ʿālī-şīmedir
Ṣāliṣ-i dür-dāne-i feyż-intiẓām-ı çār yār

Cāmiʿ-i Ḳur'ān-ı Mevlā maʿden-i ʿilm ü ḥayā
Maẓhar-ı ʿirfān-ı kül ḳudsī-i bezm-i çār yār

1 vefālı şehriyārimsiñ AE 37k: [illegible] AE 37
2 AE 37: 11b-12b (s. 24-26).

Ḥażret-i dāmād-ı Peyġamber ʿAliyyü'l-Murtażā
Şāh-ı dünyā māh-ı dīn şīr-i künām-ı çār yār

Vālid-i şübbān-ı cennet ṣāḥib-i ʿilm-i ledün
Fātiḥ-i Ḫayber ġażanfer-iḳtiḥām-ı çār yār

Bunlar etdi iʿtilā-yı dīn içün saʿy ü cihād
Olmadı dünyāya dā'ir iltizām-ı çār yār

Oldu taḥṣīl-i rıżā-yı Kibriyā'ya münḥaṣır
İntihā-yı saʿy ü aḳṣā-yı merām-ı çār yār

Ḫidmet-i Peyġamber'e maʿṭūf idi her ṣubḥ u şām
Her nefes her dem ʿuyūn-ı lā-yenām-ı çār yār

Ḫāzin-i gencīne-i feyż-i ezeldir her biri
Münteşirdir ʿāleme enʿām-ı ʿām-ı çār yār

Yār-i Peyġamber olur yārān-ı aṣḥāb-ı güzīn
Düşmen-i Mevlā olur ḫaṣm-ı li'ām-ı çār yār

Zīnet-i ṭāḳ u revāḳı oldu ʿarş-ı aʿẓamıñ
Ḥüsn-i himmet saʿy ü ḫidmet ṣıdḳ-ı tām-ı çār yār

Vāṣıl oldu ḳaṣr-ı firdevs-i cenāb-ı Ḫāliḳ'e
Sālik-i şeh-rāh-ı aḫlāḳ-ı ʿiẓām-ı çār yār

Bī-ḥayādır kec-nümādır ḫā'in ü bed-māyedir
Hangi aḥmaḳ eylemezse iḥtirām-ı çār yār

Ḳalb-i mü'mindir muʿallā muḥterem gencīnesin
Her biri bir dürr-i ḥikmetdir kelām-ı çār yār

Ḫalḳa-i kübrā-yı bābullāhdır her ṣubḥ u şām
ʿUrve-i vüṯḳā-yı ṭāʿat-iʿtiṣām-ı çār yār

Hīç itmezlerdi teʾḫīr-i ʿibādāt-ı Ḫudā
Hep ʿibādetle geçerdi ṣubḥ u şām-ı çār yār

Rūşenā bir şuʿle-i mişkāt-ı ʿanber-būydan
Ḫubb-ı Peyġamber mizāc-ı müşk-i fām-ı çār yār

Ḍarbe-i ṭāḳat getirmez bu ʿanāṣırdan vücūd
Seyf-i meslūl-i İlāhī'dir ḥüsām-ı çār yār

Āb eder āhenden olsa dest-i aʿdāda siper
Berḳ-i dehhāş-ı semāvīdir sihām-ı çār yār

Gülşen-i taḥḳīḳdir ārāmgāh-ı sermedī
Nükhet-i tevḥīddir ʿıṭr-ı meşām-ı çār yār

Bir görürler bir bilirler Kibriyā-yı aʿẓamı
Oldu bābullāha dā'im iʿtiṣām-ı çār yār

Az vaḳitde eyledi feṭḥ-i cihān leşkerleri
Baḳ ne vāsiʿdir feżā-yı ihtimām-ı çār yār

Āferīn dīn uġruna etdikleri ḫidmetlere
İntiẓām-ārā-yı ʿālemdir niẓām-ı çār yār

Rūzudur hem-cevher-i āyīne-i Ḳadr ü Berāt
Rūşenādır pertev-i ṭāʿatle şām-ı çār yār

Çār yārıñ ḥubbıdır dā'im beni mesʿūd eden
Nāmım olmuşdur benim ʿabd-i bekām-ı çār yār

Aldılar ṣadr-ı Ḥabībullāhdan ders-i kemāl
Oldular dünyā vü mā-fīhā ġulām-ı çār yār

Etdiler dünyāyı envār-ı ẓaferle şuʿle-dār
ʿArşa taʿlīḳ olsa lāyıḳdır ḥüsām-ı çār yār

Sözleri vicdāna baḫş eyler ḥayāt-ı cāvidān
Rūḥ-baḫşādır dem-i *yuḥyi'l-ʿiẓām*-ı çār yār

Başḳadır onlardaki māhiyyet-i ṣıdḳ u ṣafā
Başḳadır devr-i ʿadālet-iltizām-ı çār yār

Sūḳ-ı bendergāh-ı mülk-i cāvīdānīden gelir
Tuḥfe-i güftār-ı ḥikmet-insicām-ı çār yār

Her biri olmuş cenāb-ı Kibriyā'ya bir Ḫalīl
Āteş-i fevvār[a]dır *berd ü selām*-ı çār yār

İftiḫār eyler melekler sürme olsa çeşmine
Ḫāk-i pāy-i eşheb-i nuṣret-licām-ı çār yār

Muḥteşem ʿAnḳā'sıdır āfāḳ-ı feṭḥ ü nuṣretiñ
Şāh-bāz-ı himmet-i ḳudret-peyām-ı çār yār

Feyż-i nūru'n-nūr-ı kenz-i *len-terānī*den gelir
Nūr-ı feyżü'l-feyż-i mażmūn-ı kelām-ı çār yār

Ḫaşre dek menḳūş-ı levḥ-i sīnem olmuşdur benim
Şöhret-i cāvīd ü nām-ı müstedām-ı çār yār

ʿĪd ederler her ḥulūl etdikçe yevm-i emr-i Ḥaḳ
ʿĪddir tā evvel-i yevm-i ṣıyām-ı çār yār

Rū-nümā ḥall-i muʿammā-yı kitāb-ı dehrden
İsm-i pāk-i Aḥmed-i muḫtār u nām-ı çār yār

Öyle bir bāġ-ı muḥabbet cāygāhımdır benim
Bād-ı rūḥ-efzāsıdır feyż-i müdām-ı çār yār

Öyle bir mülk-i saʿādet gülsitānımdır benim
Āb-ı feyż-ārāsı ḥubb-ı ber-devām-ı çār yār

Ḥamdülillāh tā ezelden oldu bu ʿabd-i żaʿīf
Bende-i mesʿūd u ʿabd-i şād-kām-ı çār yār

Sālim et ḫavf-ı ḳıyāmetden beni yā Müsteʿān
İlticāgāhım ola ẓıll-i ḫıyām-ı çār yār

Sāye ṣalsın müẕnib-i bī-çāreye yevm-i nedem
Şuḳḳa-i rāyāt-ı şefḳat-irtisām-ı çār yār

Ḥāke etdirme beni dehşetle ol günde ḳuʿūd
Ravżasından vāḳiʿ olduḳda ḳıyām-ı çār yār

Nāra yaḳma ʿabdini yā Rab be-ḥaḳḳ-ı Muṣṭafā
Hem be-ḥaḳḳ-ı ḳurbet-i feyż-ittisām-ı çār yār

ʿAzm-i sūy-i ravża-i firdevsi tebşīr eylesin
Ġonca-i laʿl-i beşāret-ibtisām-ı çār yār

Luṭf ediñ ey ʿārifān daḫl etmeyiñ güftārıma
Nerde ben yā nerde evṣāf-ı mehām-ı çār yār

Ben ayılmam bāde-i vaḥdetle ser-mest olmuşam
Mest olur elbette maʿẕūr-ı kirām-ı çār yār

Raṭb u yābis söyleten şevḳ-i muḥabbetdir beni
Mest-i cām-ı çār yārım mest-i cām-ı çār yār

Şevḳ ile tekrār edersem ṭaʿn ü taʿrīż etmeyiñ
Olduġum dünyāda ʿabd-i müstehām-ı çār yār

İftiḫārımdır benim tekrār tekrār eylerim
Ben ġulām-ı çār yārım ben ġulām-ı çār yār

Ḳaldı ḫāmem ʿāḳibet destimde bī-tāb ü tüvān
Ḳābil olmaz n'eyleyim vaṣf-ı tamām-ı çār yār

Ey Emīrī çār yārı sevmeyen ḫā'inlere
La'net etsin Ḫāliḳ-i ẕü'l-intiḳām-ı çār yār

Pāyidār olduḳça bu dīn-i mübīn ya'nī cihān
Ber-ḳarār olduḳça tā dünyāda nām-ı çār yār

Çāker-i bī-çāreden Peyġamber'e yüz biñ ṣalāt
Bende-i āvāreden yüz biñ selām-ı çār yār

12[1]

Ḥażret-i Fāṭıma-i Zehrā Efendimiz Ḥaḳḳında

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Dürr-i ṣadef-i ḳudret idi ḥażret-i Zehrā
Mā-fevḳ-i taṣavvurda idi re'fet-i Zehrā

Peyġamber-i ẕī-şānıñ odur bint-i güzīni
Fikr et ne ḳadar 'ālī idi nisbet-i Zehrā

Peyġamber-i ẕī-şānı severdi o ḳadar kim
Dīdārı idi āyīne-i rü'yet-i Zehrā

Nūr-ı edeb ü zühd ile olmuşdu muḥammer
Tā rūz-ı ezelden beri māhiyyet-i Zehrā

Faḫr-i[2] şeref-i vāsıṭa-i[3] Aḥmed-i mürsel
Her silsilede olmada ẕürriyyet-i Zehrā

'Afv-ı güneh-i ümmet-i İslām idi yek-ser
Hengām-ı nigāhında olan ücret-i Zehrā

Olduḳda Resūl-i 'Arabī 'āzim-i firdevs
Hīç ḳalmadı dünyā evine raġbet-i Zehrā

Ġaybūbet-i Peyġamber ile oldu marīża
Gittikçe füzūn oldu ġam u zaḥmet-i Zehrā

Aġlardı babam derdi ederdi yaḳasın çāk
Bir laḥẓa sükūn bulmaz idi kürbet-i Zehrā

Etseydi tesellī ne ḳadar Ḥaydar-ı kerrār
Bir vech-ile def' olmaz idi ḥasret-i Zehrā

1 AE 37: 9a-b (s. 19-20) (sayfa kenarında); AE 38: 7b-8a

2 faḫr-i AE 37k: AE 37

3 vāsıṭa-i AE 37k: AE 37

Şehzāde Ḥasan eyler idi aġlayarak pend
Bir ẕerre rücūʿ etmez idi rāḥat-i Zehrā

Şehzāde Ḥüseyn eyler idi ʿarż-ı tesellī
Artar idi gitdi[1] (?) yine ḥirḳat-i Zehrā

Ne zevci gözündeydi ne evlādı ne dünyā
Her bir naẓara ẓāhir idi rıḥlet-i Zehrā

Feryād ü fiġān olmuş idi yār u enīsī
Peyġamber'iñ evṣāfı idi ṣoḥbet-i Zehrā

Bir merṣiye-i ṣāʿiḳa-zā eyledi inşād
Bir kerre oku baḳ ne imiş ḳudret-i Zehrā

Yā Rab ne o sūziş ne o āteş ne o ḥirḳat
Yā Rab ne belāġat ne imiş riḳḳat-i Zehrā

Peyġamber'e cümle büleġā merṣiye yazdı
Naẓmı bulamaz hīçbiriniñ ḳıymet-i Zehrā

Durmam bu cihānda der idi āh Muḥammed
Hep ġamlı kelām olmuş idi ülfet-i Zehrā

Uçmuşdu cemālinden o nūr-ı melekūtuñ
Eyyām-ı Peyember'de olan behcet-i Zehrā

Hep nāle ederdi görüp evlād u eḳārib
Günden güne żaʿf-āver idi ḳuvvet-i Zehrā

Bir serv-i bülend-i melekūt olmuş iken āh
Ḫam olmuş idi ḥasret ile ḳāmet-i Zehrā

Ancaḳ ara yerde yedi ay geçmeden evvel
Olmuşdu ʿayān mātem-i ġaybūbet-i Zehrā

Mātem-zede-i firḳat olan Ḥaydar-i Kerrār
Feryād ile çekmekde idi ḥasret-i Zehrā

Nūr-ı baṣar-ı ümmet olan ol iki āhū
Nev-tuḥfe-i ʿālī-güher-i ḥażret-i Zehrā

Yaʿnī Ḥasaneyn ol iki şehzāde-i ẕī-şān
Giryān olaraḳ eylediler ḫidmet-i Zehrā

1 gitdi: گیتدی M.

Ey böyle ḥamiyyetle eden ʿāleme nefret
Ey ṣaḥibe-i himmet ü vey himmet-i Zehrā

Maḥşerde benim vālidemi eyleme nisyān
Ceddātımı da ey güher-i ʿişmet-i Zehrā

Ben de ḳuluñum ḳıl bańa da luṭf ile imdād
Ey nūr-ı ḥarem-ḫāne-i ʿulviyyet-i Zehrā

Ḫāmūş Emīrī yeter etdiñ yeter etdiñ
Dünyāyı ġarīḳ-i elem ü miḥnet-i Zehrā

Bir nūr-ı muʿallā idi uçdu melekūta
Hep ḳaldı göñüllerde faḳaṭ ḥasret-i Zehrā

Ol nūr-ı mübīn ḥürmetine eyleye imdād
İslām'a bu gün Ḫāliḳ-i ẕü'l-ʿizzet-i Zehrā

13[1]

Ḥażret-i Ḥasan-ı Müctebā Efendimiz Ḥaḳḳında

[müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün]

Derdime dermān Ḥasan-ı müctebā
Mürde-dile cān Ḥasan-ı müctebā

Ḥażret-i Peyġamber'e ʿālī ḥafid
Eşref-i insān Ḥasan-ı müctebā

Zāde-i ʿālī-güher-i Murtażā
Fāris-i meydān Ḥasan-ı müctebā

Nūr-ı dil-i Fāṭıma bint-i Resūl
Gevher-i raḫşān Ḥasan-ı müctebā

Ekber-i evlād-ı 'Alī'dir o şāh
Maʿden-i īmān Ḥasan-ı müctebā

Bezm-i ḥaḳīḳatde velīdir o māh
Revnaḳ-ı ekvān Ḥasan-ı müctebā

Nūr-ı ṣafā-yı dil ü cān-ı Ḥüseyn
Cānlara cānān Ḥasan-ı müctebā

1 AE 37: 10a-b (s. 21-22) (sayfa kenarında); AE 38: 8a-8b

İsmi Ḥasan ḫulḳı ḥasen muḥterem
Raḥmı firāvān Ḥasan-ı müctebā

Pertev-i miḥrāb-ı muʿallā-yı dīn
Ḥāmil-i Ḳurʾān Ḥasan-ı müctebā

Bir naẓar-ı luṭf ile iʿmār eder
Biñ dil-i vīrān Ḥasan-ı müctebā

Eyledi ẕātındaki ʿirfān ile
ʿĀlemi ḥayrān Ḥasan-ı müctebā

Gülşen-i ḫilḳatde ʿadīmüʾn-naẓīr
Ġonca-i ḫandān Ḥasan-ı müctebā

Sāʿī-yi maḥv-i fiten ü iḫtilāf
Ṣulḥ ile sulṭān Ḥasan-ı müctebā

Merḥametiñ[1] maʿdeni bedr-i ümem
Maʿdelete kān Ḥasan-ı müctebā

Nūr-ı dücā bedr-i seḫā dürr-i pāk
Ṣāḥib-i iḥsān Ḥasan-ı müctebā

Ḥilm ile deryā o şeh-i bī-naẓīr
ʿİlm ile ʿummān Ḥasan-ı müctebā

Olsa da maḥzūn görünürdü yine
Herkese şādān Ḥasan-ı müctebā

Olmadı bir gün bu elem-ḫānede[2]
Kimseye ġażbān Ḥasan-ı müctebā

Nūr-ı mücessem şeref-i kāʾināt
Raḥmet-i Rāḥmān Ḥasan-ı müctebā

Rūḥ-ı münevver gül-i gülzār-ı feyż
Sāye-i Yezdān Ḥasan-ı müctebā

Kevkeb-i raḫşān-ı sipihr-i ʿulūm
Neyyir-i tābān Ḥasan-ı müctebā

Sālik-i taḳvā güher-i Bū-Türāb
Mālik-i ġufrān Ḥasan-ı müctebā

1 merḥametiñ AE 37k, AE 38: maʿdeletiñ (üzeri çizilmiş) AE 37

2 elem-ḫānede AE 37k, AE 38: AE 37

Oldu sem-i mühlik ile ʿāḳibet
Şāh-ı şehīdān Ḥasan-ı müctebā

Mihr-i seḫā maẓhar-ı ḫulḳ-ı ʿaẓīm
Mefḫar-ı şāhān Ḥasan-ı müctebā

Gevher-i yektā-yı cihān-ı kemāl
Maṣdar-ı ʿirfān Ḥasan-ı müctebā

Ey şeref-i aʿẓam-ı nesl-i beşer
Şāh-ı melek-şān Ḥasan-ı müctebā

Ey güher-i ḫulḳ ile bī-miṯl-i ḫalḳ
Māh-ı dıraḫşān Ḥasan-ı müctebā

Görmedi ẕātıń gibi necl-i necīb
Dīde-i devrān Ḥasan-ı müctebā

Sendedir ārāyiş-i ʿahd ü vefā
Sendedir iḥsān Ḥasan-ı müctebā

Pertev-i ḥubbuńdur olan göńlüme
Şemʿ-i fürūzān Ḥasan-ı müctebā

Eyle kemāl-i kerem ü luṭf ile
Ḳanbere fermān Ḥasan-ı müctebā

Rūz-ı cezāda baña olsun şefīʿ
Ey şeh-i ẕī-şān Ḥasan-ı müctebā

Ben ḳuluńum eyleme nisyān ḳuluń
Cān saña ḳurbān Ḥasan-ı müctebā

14[1]

Ḥażret-i Ḥüseyn Efendimiz Ḥaḳḳında

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Merd-i yegāne şāh-ı şehīdān-ı Kerbelā
Yektā-süvār-ı sāḥa-i ġufrān-ı Kerbelā

Ḫurşīd-i āsumān [u] zemīn ḥażret-i Hüseyn
Nūr-ı ezel güzīde-i meydān-ı Kerbelā

1 AE 37: 11a-b (s. 23-24) (sayfa kenarında); AE 38: 8b-9b

Aṣlı kerem me'āl-i himem server-i ümem
Ser-defter-i cemā'at-i yārān-ı Kerbelā

Perverde-i riyāż-ı ezel nūr-ı Kibriyā
Şeh-ġonca-i ferīd-i gülistān-ı Kerbelā

Necl-i necīl-i ḥażret-i sulṭān-ı *hel etā*
Dürr-i celīl-i ma'den-i ẕī-şān-ı Kerbelā

Revnaḳ-fezā-yı ḳubbe-i ḫaḍrā-yi maşrıḳayn
Pertev-niṣār-ı encüm ü erkān-ı Kerbelā

Nūr-ı 'uyūn-ı ḥażret-i Kerrār u Fāṭıma[1]
Şāhāne āfitāb-ı dıraḫşān-ı Kerbelā

'Ālī ḥafīd-i Aḥmed-i mürsel delīl-i Ḥaḳ
Şem'-i ebed-nişān-ı şebistān-ı Kerbelā

Ol ḳıdve-i cemā'at-i 'ālem ki ẕātıdır
Ḫurşīd-i kevkebe meh-i tābān-ı Kerbelā

Ol fırḳa-i münīre o ebnā-yi ehl-i beyt
Oldu o dem ki encüm-i raḫşān-ı Kerbelā

Oldu o reh-revān-ı mu'allāya sedd-i rāh
Ḳavm-i Yezīd o zümre-i fettān-ı Kerbelā

Āh ol zamān ki ḥamle-i a'dā-yı şūm ile
Ġarḳ oldu ḫūn-ı dehşete meydān-ı Kerbelā

Ṭūfān-ı rüste-ḫīz ile āh ol zamān ki āh
Deryāya döndü sāḥa-i eyvān-ı Kerbelā

Āh o zamān ki beñzedi ṣaḥrā-yı maḥşere
Feryād-ı el-'aṭaşla beyābān-ı Kerbelā

Oldu o demde ḳudret ile ḥażret-i Ḥüseyn
Bir ḳahramān-ı 'ālī-ḫırāmān-ı Kerbelā

Ḥayrān eden cihānı şecā'atler eyledi
Ā'dā-yı şūmu etdi perīşān-ı Kerbelā

Bir ḳaṭre ābı vermedi ol şāha Kūfiyān
Bundan ṣıḳıldı işte o ḫāḳān-ı Kerbelā

1 Kerrār u Fāṭıma AE 37k, AE 38: Zehrā vü Murtażā (üzeri çizilmiş) AE 37

Ẕāt-ı celīli leşkeri nūş eyleseydi āb
Bir başḳa şekl alırdı ḫıyābān-ı Kerbelā

Kendi ṣusuz cünūdu ṣusuz n'eylesin o şāh
Yüz miṡli var idi o le'īmān-ı Kerbelā

Teşkīl ederdi naḳş-ı ni'āl-i semend ile
Cevlān deminde gülşen-i seyrān-ı Kerbelā

Lāyıḳ mıdır yanında ḫurūşān iken Fırāt
Ṣu içmeden şehīd ola merdān-ı Kerbelā

Ḳur'ān ü Cebre'īl gibi indi o dem ki āh
Gerdūn-ı raḫşdan yere sulṭān-ı Kerbelā

Yardı bütün cünūdunu a'dā-yı ebteriñ
Erdi Fırāt'a ol şeh-i ẕī-şān-ı Kerbelā

Dest-i mübārekiyle ṣuyu aldı aġzına
Oḳlarla oldu şāh-ı şehīdān-ı Kerbelā

Birleşdiler serīr-i serā-yı na'īmde
Sulṭān-ı enbiyā ile sulṭān-ı Kerbelā

Ṣu içmege muvaffaḳ olaydı o ḳahramān
A'dā olurdu[1] maḥv ü perīşān-ı Kerbelā

Her dem fażīlet ehline ey ġadr eden felek
Ey nā-sezā mürettib-i ṭuġyān-ı Kerbelā

Cevher[2] eden hemīşe sezā-vār-ı ḥürmete
Ey nā-be-cā müsebbib-i ḥirmān-ı Kerbelā

Żayf-i celīle böyle mi eylerler iḥtirām
Lāyıḳ mıdır şu vaḳ'a-yı mihmān-ı Kerbelā

Āġūş-ı Muṣṭafā'daki ma'ṣūm-ı 'izz ü nāz
Olmaḳ revā mı çāk-i girībān-ı Kerbelā

Ey ins ü cinne ḫāk-i deri kuḥl-i iftiḫār
Bedr-i dücā cenāb-ı Süleymān-ı Kerbelā

Pāyiñ türābını öpeli böyle ḫoş ḳoḳar
Nesrīn ü sünbül ü gül ü reyḥān-ı Kerbelā

1 olurdu: olur yine M.
2 cevher: Metinde bu kelimeden önce vezne fazla gelen "ey" kelimesi vardır.

Ey reh-nümā-yı ḳāfile-i etḳiyā Ḥüseyn
Les‘ etdiler vücūduñu mārān-ı Kerbelā

Ey bedr-i a‘ẓam-ı ufuḳ-ı istivā Ḥüseyn
Ledġ etdi cism-i pākiñi ṣu‘bān-ı Kerbelā

Ey ḫāmis-i mübārek-i āl-i ‘abā Ḥüseyn
Manẓūrun oldu cevr-i firāvān-ı Kerbelā

Ḫāmūş ol ey Emīrī ki bu naẓm-ı āteşīn
Dehşetle oldu āteş-i sūzān-ı Kerbelā

Açdıñ yeter yeter dil-i nālāna tāze derd
Ẕāten yaḳar göñülleri destān-ı Kerbelā

Muḥtācdır bu çākeriñ imdāda yā Ḥüseyn
Ey server-i yegāne-i meydān-ı Kerbelā

Raḥm et ‘ināyet-i kerem eyle ṣaḥābet et
Maḥşer gününde ey şeh-i ẕī-şān-ı Kerbelā

15[1]

Ḥażret-i Mevlānā Celāleddīn-i Rūmī Ḥaḳḳında

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Bilād-ı Ḳonya oldu maṭla‘-ı tābān-ı Mevlānā
Bütün dünyāyı ṭutdu şöhret-i raḫşān-ı Mevlānā

Ḳalır mā-dūn-ı efkārında ḳayd-ı mā-sivā’ullāh
Nedir yā Rab bu ‘ālī ḳudret-i ‘irfān-ı Mevlānā

Sezādır pertev-endāz-ı ‘uyūn-ı Cebre’īl olsa
Ġubār-i kūy-i nūru’n-nūr u ‘izz ü şān-ı Mevlānā

Me’āli erdirir ‘ayne’l-yaḳīne ehl-i idrāki
Mu‘allādır ser-ā-pā maṭla‘-ı dīvān-ı Mevlānā

Bütün dīvān-ı ‘ālü’l-‘āliniñ her beyt-i mümtāzı
Ḥaḳīḳat gülşeninde bir gül-i ḫandān-ı Mevlānā

Yaḫud ebyāt-ı nükhet-dārınıñ her beyt-i feyyāżı
Rubūbiyyet gülistānında bir reyḥān-ı Mevlānā

1 AE 37: 12a-b (s. 25-26) (sayfa kenarında); AE 38: 9b-10a.

Olur idrāk edenler āşinā-yı nükte-i tevḥīd
Kitāb-ı *Meṣnevī*'dir öyle bir burhān-ı Mevlānā

Lisān-ı sırr-ı ḳudret tercümān-ı ġayb-ı ḥikmetdir
Değildir *Meṣnevī* beyhūde bir destān-ı Mevlānā

Budur ol bir kitāb-ı ekmel-i ʿālem ki her beyti
Olur āyīne-i nūr-ı ʿulüvv-i şān-ı Mevlānā

Olur baḥṣ etdiği ṭūṭīler İsrāfīl ü Mīkā'īl
Feżā-yı ʿarş-ı aʿẓam oldu Hindistān-ı Mevlānā

Eğer ṣarf eylese cevherlerin dünyā vü mā-fīhā
Tükenmez öyle çoḳdur vāridāt-ı kān-ı Mevlānā

Cenāb-ı mürşid-i aʿẓam Celāleddīn-i Rūmī kim
Olur derk-i kemālinde cihān ḥayrān-ı Mevlānā

Ḳalır buʿd-ı mücerred zīr-i pāy-i evvelīninde
Feżā-yı maʿrifetde başḳadır cevlān-ı Mevlānā

Ḫamīr-i maḥrem-i esrār-ı ġaybü'l-ġayb-ı Ḳur'ān'dır
Der-i feyżinde Cebrā'īl olur der-bān-ı Mevlānā

Ṣelāḥaddīn-i Zer-kūb u Celāleddīn-i Erġun'dur
Ḳiyās eyle nedir bir kerre dervīşān-ı Mevlānā

ʿİmād-ı ümmet-i ʿuẓmā sirāc-ı millet-i beyżā
Olurlar dā'imā hem-meslek-i ẕī-şān-ı Mevlānā

İçerler āb-ı kevṯer çār yāriñ dest-i luṭfundan
Olanlar teşne-i āl-i ʿabā ʿaṭşān-ı Mevlānā

Duḫūl-i cennete bī-şüphe ʿuḳbāda olur bāʿiṯ
Müyesser olsa bir ʿabde cihānda nān-ı Mevlānā

Sürūrumdan ser-i tācım erer ḫurşīd-i eflāke
Eğer bir kerre olsam Ḳonya'da mihmān-ı Mevlānā

Uyansa ḫᵛābdan dest-i ümīdinde bulur mevcūd
Eğer rü'yāda olsa ādeme iḥsān-ı Mevlānā

Lisānında ʿumūmuñ berḳ vuran lafẓ-ı *eṭaʿnā* dır
Eğer tā Hind'e vāṣıl olsa bir fermān-ı Mevlānā

Bu ʿālemden değildir ʿaynına manẓūr olan eşyā
Verā-yı mā-sivādır sāḥa-i seyrān-ı Mevlānā

Seniñ ḥaddiñ değil ḥaḳḳ üzre vaṣfetmek o sulṭānı
Yeter ey ḫāme bitmez naʿt-i bī-pāyān-ı Mevlānā

Emīrī ḳaldı bī-yār u ḥazīn bu ġamlı dünyāda[1]
Oña imdād ediñ ey sevgili yārān-ı Mevlānā

Oḳunduḳça kitāb-ı *Maʿnevī* bu ʿabd-i rencūre
Duʿālar eyleyiñ ey *Meṣnevī*-ḫᵛānān-ı Mevlānā

16[2]

Der-Sitāyiş-i Ḥażret-i ʿAbdülazīz Ḫān

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Bulmadım dünyāda gitdi kendime bir āşinā
Ḥamdüllillāh āşinā ders ü kitāb oldu bańa

Sāḥa-i mażmūn u maʿnā gülsitānımdır benim
Güllerim evrāḳ ḫāmem bülbül-i destān-serā

Ḫāṭıra her ẕerre biñ mażmūn u maʿnā ʿarż eder
Ṣanki olmuşdur bütün mażmūn u maʿnā mā-sivā

Cümle ḳarşımdan geçer oynar yerinden kā'ināt
Ben o raṣṣādım ki ṯābit merkezimde dā'imā

Devr eder bir intiẓām üzre zemīn ü āsumān
Gösterir her ibtidā-yı gerdişi bir intihā

Añladım aʿlā ile ednāya etdikçe nigāh
Saʿy eder insānı ancaḳ kām-yāb-ı iʿtilā

Şükrülillāh saʿy edip kesb eyledim ʿilm ü kemāl
Pīşvā oldu bańa imdād-ı feyż-i Kibriyā

Çoḳ eṣer yazdım bi-ʿavnillāh ḥadīṯü's-sinn iken
Her birin taḳdīr ü taḥsīn eyledi bay ü gedā

Şimdi nevbet geldi sulṭān-ı zamānıñ vaṣfına
Öyle sulṭān kim odur ẓıll-i Cenāb-ı Kibriyā

Öyle sulṭān kim vücūdu ʿadl ü şefḳat kānıdır
Öyle sulṭān kim ẓuhūru revnaḳ-ı mülk-i ṣafā

1 bu ġamlı dünyāda AE 37k, AE 38: AE 37

2 AE 37: 13a-14a (s. 27-29) (sayfa kenarında); AE 38: 10b-11a

Çünkü olduñ öyle bir sulṭāna vaṣṣāf ey göñül
Şüphesiz baḫt u sa‘ādet[1] inḳiyād eyler sańa

Şehriyār-i muḥterem sulṭān-ı ‘ālī-muḥteşem
Tāc-dār-ı pür-kerem şāhenşeh-i müşkil-küşā

Ẕülfiḳār-ı ḳahr-ı a‘dā Ḥaydar-ı Kerrār-şān
Āşinā-yı ehl-i şefḳat[2] düşmen-i ehl-i cefā

Ḥażret-i ‘Abdülazīz Ḫān pādişāh-ı kām-rān
Zīnet-i taḫt-ı ḫilāfet şehriyār-i müctebā

Emriniñ her noḳṭası revnaḳ-ṭırāz ü ‘adl ü dād
Mülkünüñ her kūşesi bir ma‘den-i feyż ü ġınā

‘İzz ü rif‘at āsitān-ı şānınıñ çākerleri
Mecd ü necdet pīşegāh-ı şevketinde cebhe-sā

Āsitān-ı ‘adliniñ der-bānları ḫāṭır-nevāz
Āfitāb-ı ‘adliniñ envār-ı feyżi dil-küşā

[……][3]
Rāh-ı ta‘ẓīminde gūyā āsumān eyler ṣadā

Vaṣfınıñ mażmūnuna dil-dāde her re’y-i ṣavāb
Emriniñ ma‘kūsuna da‘vāda bāṭıl iddi‘ā

Heybetinden onlara dünyāda yoḳ cāy-i penāh
Ẓālimān eyler ‘adem ṣaḥrālarında iḫtifā

Ḳaddini doġruldamaz ‘aṣrında ḳanlı ẓālimān
Heybetinden ḳāmet-i şemşīrler olmuş dü-tā

Bir eliñ deryā-yı himmet bir eliñ baḥr-i kerem
Ortada olmuş vücūd-ı bī-miṯāliñ mülteḳā

Etḳiyānıñ nūr-ı ‘aynı aṣfiyānıñ ḳurresi[4]
Eşḳiyānıñ ḳāhiri ḫāḳān-ı ehliyyet-nümā

Şehriyārānıñ şehinşāhı mülūkuñ zübdesi
Pādişāhānıñ celālet-şānı sulṭān-ı zekā

1 şüphesiz baḫt u sa‘ādet AE 37k, AE 38: ba‘d-ez-īn iḳbāl-i dünyā (üzeri çizilmiş) AE 37
2 şefḳat AE 37k, AE 38: AE 37
3 18/1: -AE 38
4 ḳurresi: -AE 38

Vāḳıf-ı her noḳṭa-i esrār-ı dünyādır o şāh
Ṣafvet-i vicdānıdır ʿāyīne-i ʿālem-nümā

Kāşif-i her nükte-i āṣār-ı eşyādır o māh
Merkez-i ʿirfānıdır ḳuṭb-ı muḥīṭ-i mā-cerā

Kimseden kimse zamānında şikāyet eylemez
Bād-ı ṣarṣardan meğer deryālar etsin iştikā

Göğsünü ḍarb eyleyip feryād edip ʿafvın umar
Bir ṭaraf derd ü meşaḳḳat bir ṭaraf cevr ü eẕā

Bir daha ẓulm etmeden tevbeyle fāriġ oldular
Onları ʿafv et devām-ı tevbe etdikçe şehā

Onlara vermişdi fırṣat bir ṭaḳım meʾmūrlar
Yoḳsa kimlerdir nedir māhiyyet-i cevr ü cefā

Yüz veren meʾmūrlarsa ḳahr-ı ʿadliñ oldular
Ses çıḳarmaz artıḳ eyler iḫtifā derd ü belā

Pādişāhā ser-firāzā kām-kārā ḫüsrevā
Ey serīr-i salṭanatda şehriyār-i müctebā

On yedi yaşında bir ṭıfl-ı sebaḳ-ḫānım henūz
Nerde ben nerde muʿallā ẕātıñı medḥ ü ṣenā

Geldiğim günden beri dünyāya diḳḳat eyledim
Kimseye etmez vefā bildim cihān-ı bī-vefā

Gördüm ammā muḥterem ʿilm ü hüner aṣḥābını
Añladım ʿilm ü hünerdir iftiḫār-ı mā-sivā

Etmedim dünyāda artıḳ başḳa şeyʾe iʿtibār
Başladım ʿilm ü hüner taḥṣīline ben dāʾimā

Ol ḳadar taḥṣīl-i ʿilme saʿy-i tām etmekdeyim
Etmemiş bir kimse hīçbir şeyʾe böyle iʿtinā

Gülşene gitsem de yanımda berāberdir kitāb
Uyḳuya varsam da dersim gösterir rüʾyā bańa

Luʿb ile ẕevḳ ü ṣafā etmekdedir eṭfāl-ı şehr
Ben ise taḥṣīl ile etmekdeyim ẕevḳ ü ṣafā

Nezd-i iḳdāmımda bir maḥbūb-i zībā her kitāb
Bir gülistāndır içinde sāḥa-i ʿilm ü ʿalā

‘İlm ü ‘irfān dürleri memlū imiş sūḳ-ı cihān
‘İlm ile etmekdeyim dünyāda ben bey‘ u şirā

Etmemişse kim ki taḥṣīl-i hüner gördüm ẕelīl
Ṭutmamışsa kim ki fermān-ı peder buldum gedā

‘Avn-i Ḥaḳla inşa’allāh eyleyem tekmīl-i ‘ilm
Tā ki olsun iki dünyāda medār-ı i‘tilā

Rehber olsun isterim āvīze-i nūr-ı ‘ulūm
Olduġumda vāṣıl-ı hengāme-i rūz-ı cezā

Ey cihāna nūr-ı āsāyiş veren ẓıll-i İlāh
Ey yegāne şehriyār-i mülk olan şems-i seḫā

Mülke ‘adliñ verdiği āsāyiş olmuşdur sebeb
Herkesiñ maḳṣūdunu te’mīne nūr-ı reh-nümā

Devr-i ‘adliñde niçe mektebler olmuşdur küşād
‘Ahd-i feyżiñde niçe ‘ālimler olmuş rū-nümā

Çünkü dünyāda ḳalem ṭutdu yed-i bī-ḳudretim
Vācib oldu ẕātıña etmek teşekkür ibtidā

Ey Emīrī elverir artıḳ ṣudā‘-i şehriyār
Terk-i ıṭnāb et ki geldi vaḳt-i mefrūż-ı du‘ā

Dā’imā maḳrūn ola her ‘azmi ḥüsn-i niyyete
Ṣaḳlasın bed-ḫˇāh olan sū’-i ḳārīnden Kibriyā

Dā’imā olsun serīr-i salṭanatda pāyidār
Ḫāk-i pāyi dīde-i āfāḳa olsun tūtiyā

17[1]

Der-Sitāyiş-i Ḥażret-i Sulṭān ‘Abdülazīz Ḫān *‘Aleyhi’r-Raḥmetü ve’l-Ġufrān*[2]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Bārekallāh zihī luṭf-ı Ḫudā-yı Ġaffār
Dehre baḫş eyledi bir böyle şeh-i Cem-kirdār

1 AE 37: 12b-14a (s. 26-29)
2 AE’nin dipnotu: “Biñ iki yüz doḳsan senesinde söylenilen ilk ḳaṣīde olduġundan yādigār-ı şebābımdır. Taṣḥīḥ olunmaḳsızın ‘aynen derc olunmuşdur.”

Nice şeh Behrem-i zūr-efgen-ı ḍırġām-ı felek
Nice şeh Rüstem-i ṭāḳat-şiken-i ḫaşm-ı tebār

Şeh-i meh-ṭalʿat-i eyvān-ı celāl ü şevket
Meh-i şeh-ʿıtret-i gerdūn-ı muʿallā-yı vaḳār

Ḳahramān-heybet ü Ḫātem-kerem ü Fūr-ḫadem
Güstehem-şavlet ü Cem-saṭvet ü Yūsuf-dīdār

Mihr-i burc-ı ʿaẓamet necm-i münīr-i saṭvet
Āsumān-kevkebe Cemşāh-ı Felāṭūn-mişvār

Cālis-i ṣuffe-i eyvān-ı kerem nūr-ı himem
Mālik-i mülk-i cihān pādişeh-i Sām-süvār

Nuḫbe-i mülk ü milel maṣdar-ı āṣār-ı kerem
Ḥāmī-i dehr ü düvel maẓhar-ı feyż-i esrār

Maḫzen-i ḥilm ü ḥayā vü himem ü ḫulḳ-ı ḥasen
Gevher-i maʿden-i faźl ü kerem ü ḥilm ü mesār

Zīb-i evreng-i hüner zīver-i tāc-ı iclāl
Ḥāris-i memleket-i Çīn ü Ḫıṭā vü Ferḫār

Neyyir-i çarḫ-ı himem ḥażret-i Sulṭān ʿAzīz
ʿĀrif ü kāmil ü ṣāḥib-dil ü ṣāḥib-güftār

O şehinşāh-ı ʿAlī-heybet ü ʿOṩmān-ḥayā
O şehinşāh-ı ʿÖmer-ʿadl ü mühīn-i küffār

Çekse şemşīrini ʿAnḳā gibi eyler maʿdūm
Kūh-ı Ḳāf olsa eğer düşmeni rūz-ı peygār

Himmet ü cūd u mekārimde sebaḳdaş-ı Ḳubād
Ḳuvvet ü ġayret ü saṭvetde miṩāl-i Ḍırrār[1]

Süllem-i bāb-ı hümāmı felek-i nüh-ṭārem
Burḳaʿ-ı ṭāḳ-ı Cemʾi ḫāre-i sürḫ-i esḥār

Naḳd-i gencīnesi ġāyāt-ı şümār u taʿdād
Ṣarf-ı yek-rūzesi naḳdīne-i mülk-i Tātār

Kāse-līs-i fuḳarā-yı deri faġfūrī-i Çīn
Müflis-i dergeh-i pür-ṩerveti şāh-ı Bulġār

1 Ḍırrār: Cahiliye ve erken İslam döneminde yaşamış olan Dırār b. Ezver olup şair vezne uygun hâle getirmek için ismi şeddeli okumuştur.

Rezminiñ ʿāşıḳ-ı efgendesi ṭabʿ-ı ʿAnter
Bezminiñ ʿūd u gül-āb-āveri rūḥ-ı ʿAṭṭār

Āb-ı ḥayvān ile keff-i himemi hem-meşreb
Ḫıżr u İlyās ile nuṭḳ u nefesi hem-eṭvār

Dil-i raḫşānına teşbīh ile bir ẕerre güneş
Yem-i iḥsānına nisbet ile bir cürʿa biḥār

Nebẕe-i dūzaḫ-ı ḳahrı ʿaraṣāt-ı maḥşer
Ḳıṭʿa-i gülşen-i luṭf u keremi dār-ı ḳarār

Āyet-i feṭḥ o muẓaffer ḳılıcında mektūb
Ḳudret-i Ḥaḳ o mükemmel ḳaleminde minḳār

Cem olur meclis-i keyfinde onuń[1] sākī-i mey
Der-i luṭfunda Sikender'dir olan āyīnedār

Rū-nümā cevher-i āyīne-i tīġinde ẓafer
Ber-küşā nāḫun-ı kilkinde ʿuḳūd-ı efkār

Bāb-ı ḳadrinde meh[2] ü mihr iki mismār-ı ẕeheb
Dergeh-i kehfü'l-emānında felek ḫidmetkār

Kefiniñ cūd u ʿaṭāyāsına nisbet görünür
Yedi deryā-yı cihān ḳaṭre-i āb-ı emṭār

Şehriyārā seni ben vaṣf u sitāyiş edemem
Çünkü ben bir ṣabī sen pādişeh-i himmet-kār

Girmedim ben henūz on beş yaşına maʿṣūmum
Eylerim sözlerimi cümle çocuḳça isṭār

İnşa'allāh ederim mīve-i ʿilmi taḥṣīl
Ḳadr ü raġbet bulamaz mīvesiz olsa eşcār

Maʿa-hāẕā ki sekiz sāl oluyor saʿy ederim
Oḳudum altı yaşımdan beri ḫaylī āṣār

Memleketde bańa eşʿār ile kim ḳarşı durur
Şehrimiz ḫalḳı eder saʿyimi cümle iḳrār

Ezberimde olan āṣārı bilirler merciʿ
Bańa ḳarşı gelemez kimse bu fende zinhār

1 onuń AE 37k: olan (üzeri çizilmiş) AE 37
2 meh AE 37k: mihr (üzeri çizilmiş) AE 37

Ezber etdim niçe merġūb u dil-ārā ebyāt
Niçe dīvānları gördüm niçe şīrīn eş'ār

Darılırlar babalar cümlesi maḫdūmlarına
Gösterirler beni evlādına aġyār ile yār

İnşa'allāh hele taḥṣīl-i kemāl eyleyeyim
Ne imiş göstereyim 'āleme ben de güftār

Ba'd-ezīn ṭarḥ edeyim bir ġazel-i ḫūb u belīġ
Edeyim onda daḫi 'āleme ḳudret iẓhār

Bezme 'azm eyledi biñ nāz ile o meh-ruḫsār
Āteş aldı dil-i şem'i mey-i nāb eyledi 'ār

'Ālemi eyledi şūrīde-i ḥüsnüñ cānā
O ḳiyāfet o leṭāfet o ḫırām u reftār

Ṭarfetü'l-'aynde yaġmā-yı dil ü cān eyler
Gelmemiş 'āleme çeşmiñ gibi düzd-i ṭarrār

Açdı tīġ-i sitemiñ sīnede öyle yāre
Rūḥ-ı Loḳmān daḫi gelse edebilmez tīmār

Āb ü tāb-ı ruḫuñu gördüğü demde ḫurşīd
Yasdanıp ḳaldı şehir üzre çü naḳş-ı dīvār

Bir Süleymān'a ola nisbeti şāyed ki onuñ
Atma bir mūra da ey dil naẓar-ı istiḥḳār

Dedi ol serv-i revānım gidelim gülzāra
Sīḫ-i ḥasretde kebāb olsun Emīrī aġyār

Yeter ey ḫāme yeter eyleme ıṭnāb-ı kelām
Semt-i īcāza[1] çekil etme ṣudā'a ışrār

Dāverā ma'ẕeretim eyle ḳarīn-i is'āf
Pādişāhā edemem vaṣfıñı 'öşr-i mi'şār

Şeh-i yektā-yı cihānsıñ seni etdikde mediḥ
Etmesem n'ola ḳaṣīdemde ḳavāfī tekrār

Niçe kim meşrebe-i māhını sāḳī-i felek
Gezdirir gāh tehī gāhīce eyler serşār

1 īcāza AE 37k: ıṭnāba (üzeri çizilmiş) AE 37

Ḳıla Ḥaḳ ẕātını taḫt-ı ʿaẓametde dā'im
Rū-nümā olmaya efkārına aṣlā ekdār

Leşkeri ḳalʿa-i āhen gibi ṣarṣılmaya hīç
İnhizāma ola düşmenleri her demde d*ū*çār

18[1]

Der-Sitāyiş-i Sulṭān ʿAbdülazīz ʿ*Aleyhi'r-Raḥmetü ve'r-Rıḍvān*

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 ʿĀlem bütün āsūde-i endūh u elemdir
ʿAnḳā gibi ġam lāne-zen-i Ḳāf-ı ʿademdir

Her ḫāṭır-ı vīrāne dür-i ẕevḳ ile meşḥūn
Her kūşe-i ʿālem şebeh-i bāġ-ı İrem'dir

Naḳl eyledi bir şekl-i hümāyūna ki ʿālem
Gürgān-ı fiten-meşġale yārān-ı ġanemdir

Bir ṭarz-ı feraḥ-zāya rücūʿ etdi ki devrān
Mānendi evā'ilde de mefḳūd u ʿademdir

5 Ṣīt-i feraḥa naġme-i ġam ṭurfe nevādır
Sāz-ı ṭaraba tār-ı elem rişte-i bemdir

Bu ṭarz-ı pesendīdeye dehri eden irşād
Ḫavf-ı ġażab-ı dāver-i ferḫunde-şiyemdir

Ol dāver-i ḳuṭb-ı ʿaẓamet şems-i himem kim
Encüm der-i iclāline ṣaf-beste ḫademdir

Ol şāh-ı felek-ʿazm ü zuḥal-rezm ü melek-rūy
Kim sebʿa-i seyyāre oña ḫayl ü ḫaşemdir

Ol şeh ki ṣaf-ı ceyşine hengām-ı veġāda
Mihr-i felek ü kāh-keşān ṭabl ü ʿalemdir

10 Ol ḫüsrev-i manṣūr u muʿallā-ʿaẓamet kim
Nāhīd-i felek oña perestār-ı ḫaremdir

Sulṭān ʿAzīz Ḫān-ı muʿaẓẓam-naṣafet kim
Ḫāk-i deri faḫr-i milel-i Rūm u ʿAcem'dir

1 AE 37: 14a-15b (s. 29-32).

Şāhenşeh-i Rüstem-ẓafer ü Sām-hünerdir
İskender-i dār-ı ḥaşem ü Zāl-i keremdir

Meşmūl olalı ʿadl-i hümāyūnu cihānı
Erneb-beçe hem-ġābe-i ḍırġām-ı ecemdir

Der-bān-ı der-i maʿdeleti Ḫüsrev ü Ḳayṣer
Ḥayrān-ı fer ü salṭanatı Hürmüz ü Cem'dir

Bir şems-i cihāndır ten-i pāki vasaṭında
ʿĀlem bütün ālūde-i deycūr u ẓulemdir

Māh-ı ʿalem-i himmeti ol rütbe münevver
Ḫurşīd-i cihān-ı ʿaẓamet māh-ı ʿalemdir

Ḫān-ı keremi mā'ide-i luṭf-ı Ḫudā'dır
Deryā-yı seḫā ḳulzüm-i zeḫḫār-ı niʿamdır

Baḥr-i ġażabı olsa ḫurūş-āver-i aʿdā
Ṭūfān-ı belā mevc-i ḳażā seyl-i ʿaremdir

Ḳahrı ile dūçār-ı herem ḍayġam-ı ḫūn-rīz
Luṭfu ile āhū-bere āsūde-i remdir

Meh ḳubbe-i iclāline bir mehçe-i zerdir
Mihr efser-i iḳbāline bir gevher-i kemdir

Dergāh-ı şükūhunda gedā Behmen ü Pervīz
Engüşt-i vaḳārında nigīn ʿadl ü keremdir

Işṭabl-ı celālinde sühā raḫş-ı dil-āvīz
Dīvān-ı celīlinde semā ṭārem-i ḫamdır

ʿAdliyle reʿāyāsı ġarīḳ-i yem-i şādī
Ḫışmı ile aʿdāsı giriftār-ı heremdir

Ṭabʿı güher-i maʿdelete maʿden-i ʿulvī
Fikri dürer-i maʿrifete baḥr-i ḫażamdır

ʿUnvānı kitāb-ı şerefe fihris-i evvel
Dārātı şeb-i salṭanata ṣubḥ-ı devemdir

İḳbāline ʿarş-ı ʿaẓamet taḫt-ı muʿallā
Ecnādına aḳbāb-ı felek heft ḫıyemdir

Ḫāḳān-ı kerem-güster-i deryā-yı niʿam kim
ʿUmmān-ı seḫā cūduna nisbet ile nemdir

Sulṭān-ı güher-dāde ki hengām-ı ʿaṭāda
Dest ü kef-i pür-mekremeti maʿden ü yemdir

Tīġi felek-i şevkete māh-ı nev-i raḫşān
Kilki çemen-i mekremete naḫl-i keremdir

Kehf-i himemi menbaʿ-ı deryā-yı ʿadālet
Keff-i keremi maḳsim-i dīnār u diremdir

Ferḫunde-dilā pādişeh-i memleket-ārā
Ey ol şeh-i ʿādil ki yediñ genc-i keremdir

Sensiñ o şeh-i salṭanat-efrāz-ı himem kim
ʿAdl ü ʿaẓamet ẕātıña şāhāne ʿalemdir

Sen ol güher-i mā-ḥaṣal-i genc-i şerefsiñ
Taʿẓīm-i şükūhuñ feleke farż-ı ehemdir

Ālūde-i esḳām u ʿileldir ten-i ʿālem
Dārū-yı ḥakīmāne-i luṭfuñ oña emdir

Ḥālā süḫan-ı muʿtemed-i ʿālem-i tekvīn
Ḫāk-i ḳadem-i himmetiñe yād-ı ḳasemdir

Şeb Kaʿbe-i iclāliñe bir çetr-i duḫānī
Rūz eşheb-i iḳbāliñe bir raḫt-ı etemdir

Ol eşheb-i gülgūn-ı hüner ṭurfe-edā kim
Mihr-i felek-i şevket oña naʿl-i ḳademdir

Her cilvesi mānend-i civānān-ı dil-efrūz
Üftāde-i miḥnet-zededen dāfiʿ-i ġamdır

Şiddetle revānı bedel-i ṣarṣar u ʿāṣıf
Rıfḳ ile şitābı şebeh-i bād-ı nesemdir

Gördükçe tekāpū-yı laṭīf cānver-i ādem
Reftāra gelir nāz ile pākīze ṣanemdir

Ey şāh-ı felek-mertebe kim gevher-i medḥiñ
Ārāyiş-i ceyd-i ṣanem-i kilk ü raḳamdır

Ol kimse ki vaṣf eylemeye ẕāt-ı şerīfiñ
Tā ḥaşre ḳadar ye's ile dūçār-ı nedemdir

Vaṣf eyler idim böylece ben ẕāt-ı celīliñ
Ḥayfā ki derūnum hedef-i tīr-i düjemdir

Telḫ etdi benim ʿayşımı kāşāne-i iḳbāl
Ḫurşīde baḳarsam ṣanırım kāse-i semdir

Yoḳsa benim ol ṣāḥib-i burhān-ı belāġat
Ḳarşımda cihān müctenib-i lā vü neʾamdır

Īṣār eder ol rütbe güher şaḥṣī şuʿūrum
Kim gūy*iyā* dürc-i dür-i maʿnā oña femdir

Ben ol şeh-i iḳlīm-i ḫarābāt-ı ḫayālim
Āhım çekilir pīş-i rikābımda ʿalemdir

Ḥācet ne bańa nīze vü şemşīre el urmaḳ
Meydān-ı feṣāḥatde ḳalem tīġ-i dü demdir

Kālā-yı kelāmım yed-i seḥḥār-ı hünerde
Enmūẕec-i dībāc-ı bedestān-ı ḥikemdir

Bir bülbül-i ḫoş-nāṭıḳadır ṭabʿ-ı laṭīfim
Āvāz ü ṣarīr-i ḳalemim oña neġamdır

Āyīne-i ṭabʿımda ʿayān ṣūret-i eflāk
Keff-i yed-i fikrimde ḳamer sāġar-ı Cemʾdir

Tevḥīdimi seyr etse ṣanır fırḳa-i ḥuccāc
Endīşemi şeyḫüʾl-ḥarem-i beyt-i ḥaremdir

Ol ṣaf-şiken-i şīr-i kelāmım ki elimden
Ḫaṣm-ı dilimiń çekdiği biń güne sitemdir

Dil-beste-i şiʿr-i terim Aṣlı ile Leylā
Mecnūn-ı füsūn-ı süḫanım Ḳays ü Keremʾdir

Ṭabʿım o siḥir-sāz-ı ṭarabḫāne-i dildir
Her bir sözü ḥayret-zede-i ʿaḳl-ı ḳıdemdir

Geh maʿreke-i naẕmda üstād-ı taḫayyül
Geh ṣadr-ı belāġatde güher-rīz-i ḳalemdir

Memlū dür-i maʿnā ile gencīne-i ṭabʿım
Gerd-i ḥased āyīne-i ṭabʿımda ʿademdir

Żabṭ eyledi dehri o ḳadar şöhret-i naẕmım
Kim reşk ile ehl-i ḥasediń semʿi aṣamdır

Seyr eyleyüp işbu süḫan-ı muʿciz-edāyı
Çoḳ kimseniń efkārı giriftār-ı seḳamdır

60 Ol laʿl-i Bedeḫşān-ı hünerdir ki kelāmım
Nisbetle oña naẓm-ı dīger ṣanki beḳamdır

Bu lāf u güẕāfı berī ḳo besdir Emīrī
Bādī-i ṣudāʿ-ı ser-i erbāb-ı raḳamdır

Tā niçe ki bu ḫayme-i fīrūze-i gerdūn
Geh şāmil-i ġamdır gehī āsūde-i hemdir

Günden güne Ḥaḳ salṭanatıñ eyleye ʿālī
Ḫavfıñ ile ḫaṣmıñ dili zīrā ki veremdir

Ḥaḳ ʿālemi göstermeye bir dīdeye sensiz
Ḥaḳḳā ki vücūduñ sebeb-i faḫr-i ümemdir

19[1]

Der-Sitāyiş-i Sulṭān ʿAbdülazīz *ʿAleyhi'r-Raḥmetü ve'l-Ġufrān*

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Felek bir güne her bir devr içinde inḳilāb eyler
Gehī semt-i emāna gāhī āşūba şitāb eyler

Cihānı iḫtilāl eyler gehī ol güne istīʿāb
Ki ẓālimler dem-i maẓlūm ile destin ḫıżāb eyler

Olursa şāh-ı ʿālem ḥāl-i dünyādan faḳaṭ āgāh
Sühūletle yine devrāna baḫş-ı āb ü tāb eyler

Olup ḳalb-i enāma ṣayḳal-i ʿadl ile revnaḳ-baḫş
Cihān āyīnesinden defʿ-i jeng-i iżṭırāb eyler

5 Ġumūm-ı şām-ı ẓulmü rūy-i ʿālemden edip zāʾil
Zemīni mihrveş envār-ı ʿadli feyż-āb eyler

Hezārān şükr-i Ḥaḳ vācibdir ol bir ḳavme kim onuñ
Ser-ā-pā ḥāllerin teşḫīṣ-i şāh-ı kām-yāb eyler

Zihī şāhenşeh-i ʿādil ki neşr-i ʿadl ile dāʾim
ʿİbādullāhı taḫlīṣ-i ġumūm-ı pīç ü tāb eyler

Zihī sulṭān-ı manṣūr u cihān-sālār-ı ʿudvān-sūz
Ki ḳahr-ı ḳāhirinden ḳahramānlar ictināb eyler

1 AE 37: 15b-17a (s. 32-35).

Dilīr-i ẓulm-sūz ü ḥā'iz-i Ḳāf-ı liyāḳat kim
Nigāh-ı heybeti 'Anḳā'yı hem-ḳadr-i ẕübāb eyler

Mühim-sāz-ı ḥavālī vāḳıf-ı ḥāl-i ahālīdir
Meṣāliḥ ehline luṭf u mürüvvetle ḫiṭāb eyler

Nesaḳ-baḫş-ı cihān faḫr-i e'ālīdir me'ālīdir
'Adūnuñ ḳanını meydān-ı 'ibretde şarāb eyler

O sulṭān ibni Sulṭān ḥażret-i 'Abdülazīz Ḫān kim
Zamānın ṣarf-ı ḫayrāt eyleyip kesb-i ṣevāb eyler

Şehinşāh-ı mü'eyyed kim ġażabnāk olduġu ḫaṣmıñ
Ciğergāhın ecel şeh-bāzı āmāc-ı ḫılāb eyler

Demirden olsa farżā cān-ı a'dā yine bī-pervā
'İtāb eyler 'iḳāb eyler 'aẕāb eyler müẕāb eyler

Hümā-yı āşiyān-sāz-ı revān-ı evc-i devlet kim
Cihānı beyża-i aḥḳar ḳadar ancaḳ ḥisāb eyler

Ḫudāvend-i zamān kim pāye-i ışṭablını bulsa
Felek şems ü hilāli raḫşına na'l ü rikāb eyler

Nerīmān-ı cihān kim parladıḳça berḳ-i şemşīri
Seḥābı rūyına ḫurşīd ḫavfından niḳāb eyler

Nigāh-ı ḥıfẓı olsa ḥāris-i maḥrūse-i 'ālem
Ġazālān gerden-i şīr ü pelengi câme-ḫāb eyler

O rütbe ḫaşmını fersūde etmiş tāb-ı şemşīri
Onu eyler ise ancaḳ ketān-ı māh-tāb eyler

Ne kimse kimseden 'aṣrında eyler nāle vü şekvā
Ne kimse kimseye devrinde āzār u 'iḳāb eyler

'Aceb bir şehriyār-i mün'im ü ṣāḥib-keremdir kim
Niçe kemter gedāyı ṣāḥib-i raḫt u ṣiyāb eyler

O rütbe ḳuvvet-i āṣār-ı żabṭ u rabṭa[1] maẓhar kim
Kemāl-i 'adl ile mülk-i cihānı müsteṭāb eyler

Ederse şiddet-i ḫaşmı sirāyet ehl-i 'udvāna
Mesāmāt-ı ten-i düşmenden āteş iltihāb eyler

1 rabṭa: "ربط" M

Terākib etmese ger ʿadl ü dādı sedd-i āhenveş
Binā-yı kāʾinātı ṣadme-i miḥnet ḫarāb eyler

ʿAceb mi geşt-i deşt-i mülke beẕl-i müknet eylerse
Sikenderʾdir ki mülk-i ʿālemi żabṭa şitāb eyler

Bütün fermānına rām oldular aʿdā-yı gerden-keş
Süleymānʾdır vuḥūş u cinne ḥükm-i bā-ṣavāb eyler

Nʾola merbaʿ-nişīn-i ʿālem-i ḳadr ü vaḳār olsa
Mesīḥāʾdır ki seyr-i ṭārem-i çārüm ḳıbāb eyler

Dem-i cevlānda kim pür-gerd olur dünyā vü mā-fīhā
Güneşdir ki maḳāmın gāhī mā-beyn-i seḥāb eyler

Nice cān ḳurtarır tīġinden aʿdā-yı siyeh-diller
Ḳamerdir kim leyāli şuʿlesinden behre-yāb eyler

Ṭabīb-i reʾyi emr-i muʿḍilāta çāre-sāz olsa
ʿUrūḳ-ı pīr-i çarḫa ʿavdet-i ḥāl-i şebāb eyler

Şeb-i deycūrda recm-i ʿadū-yı Ehrimen-ṭabʿa
Şerār u berḳ-i naʿl-i raḫşı ibrāz-ı şihāb eyler

Doḳunsa nīze-i ḫūn-rīzi ḫāke vaḳt-i ṣavletde
Ten-i gāv-ı zemīni germī-i nevki kebāb eyler

Felek būs eylemekle pāyini ḳadri olur ʿālī
Melek nūr-ı cebīn-i pākini görse ḥicāb eyler

Ḫacālet-baḫş-ı ḫurşīd-i semā olsa ʿaceb ṣanma
Zemīn her naḳş-ı naʿl-i raḫşını bir āfitāb eyler

Niçe Efrāsiyābʾı geh eder Rüstem gibi bī-cān
Gehī kemter gedāyı ʿāleme Efrāsiyāb eyler

Ḫurūş-ı baḥr-i luṭfu ʿālemi etdikçe müstaġraḳ
Ḳıbāb-ı nīl-gūn-ı āsumānı nüh ḥabāb eyler

O güne ḳudrete mālik ki tīġ-i ḳāṭıʿın farżā
Semāya ṭutsa ʿālem başḳa güne inḳilāb eyler

Olur ceẕb-i ʿumūmu münḳaṭıʿ cism-i kevākibden
Bütün enḳāżı çarḫı zīver-i rūy-i türāb eyler

Ḳılar bu güne bir şāhenşeh-i müşkil-küşā iḥsān
O bir ḳavm-i saʿīdüʾl-baḫta kim Ḫaḳ feṭḥ-i bāb eyler

Kerīmā kām-kāra ʿālī-dergāhā ʿalā-ḳadrā
Ey ol ḳudsī-nefes kim himmetiñ pīrānı şāb eyler

Sen ol sulṭān-ı aʿẓamsın ki bāb-ı ḳadrine ḫurşīd
Yüzin ferş eyledikçe ḳadr-i ʿālī iktisāb eyler

Sen ol Cemşīd-i ḫüsrev-ṭabʿ u ṣāḥib-merḥametsin kim
Dimāġ-ı ʿālemi ṣahbā-yı luṭfuñ neş'e-yāb eyler

Ḳamer bir ʿabd-i luṭfuñ olduġun iʿlān içün gerdūn
Oña zencīr-i sīm-i hāleden ṭavḳ-ı riḳāb eyler

Debīr-i ḫāme-i ḳudret ser-i saṭr-ı ʿadāletde
Seniñ ʿunvānıñı İskender üzre iktitāb eyler

Ne yerde gösterir mānendiñi āyīne-i ʿālem
Ne ẕātıñ gibi Mevlā kimseyi ʿālī-cenāb eyler

ʿAdūnuñ ḳalbi sengīn olsa fūlād-ı Dımaşḳī'den
Seniñ yek germī-i āteş-niṣār-ı ḫışmıñ āb eyler

Ṣadā-yı ḍarb-ı tīġ-i ḫūn-feşānıñ olsa mesmūʿu
Nerīmān heybetinden gūr içinde terk-i ḫˇāb eyler

Cihān bir ṣaf-der-i yektāya lāzım gelse mülk olmaḳ
Seni ol mesnede feyż-i İlāhī intiḫāb eyler

Şükūh u şevketiñ bir dem taḫayyül eylese deryā
Ḥabāb-ı kemteri ser-pūş-ı çarḫ-ı nüh ḳıbāb eyler

Miṣāl-i ceẕb-i mıḳnāṭīs şemşīr-i cihān-gīriñ
ʿAdūnuñ rūḥu ger āhenden olsa inciẕāb eyler

Dem-i vāḥiddeki iḥsān-ı destiñ ʿöşr-i miʿşārı
Verilse biñ faḳīre her birin ṣāḥib-niṣāb eyler

Ḫalāṣ olmaḳ dilerse mihr-i enver ẓulmet-i şebden
Gelip bu dergeh-i ʿālem-penāha intisāb eyler

Leʾāl-i emriñ olsa zīnet-i tāc-ı ser-i dūzaḫ
Zebānīler ʿuṣāt erbābına terk-i ʿaẕāb eyler

Yetişse ʿālem-i ʿuḳbāya vaṣf-ı tīġ-i ḫūn-rīziñ
Vücūd-ı ʿAnterʾi dūçār-ı āzār u ʿiḳāb eyler

Ḫaṭ-ı ʿanber-feşān-ı şāhid-i medḥiñ ḫayāliyle
Mürekkeb yerine ḫāmem niṣār-ı müşk-i nāb eyler

Gelir cūş u ḫurūşa şevḳden başdan başa ʿālem
Ṣarīr-i ḫāme kim destimde āheng-i rebāb eyler

Dedikçe ʿālem-i naẓma naẓīrim gelmemiş gelmez
Semāvāt u zemīn iḳrār ile redd-i cevāb eyler

Kelām-ı insicāmım ṭūṭī-i ḳudse verir ḫaclet
Maḳāl-i irticālim bülbül-i ḫuldu ġurāb eyler

Sözüm ol berḳ-i nūruʾn-nūr-ı āteşzār-ı maʿnādır
Ki tāb ü şiddeti deryā-yı mażmūnu serāb eyler

Benim ol ḫüsrev-i maʿnā ki gelse ʿāleme Şevket
Ḫayālāt-ı daḳīḳamdan meżāmīn irtikāb eyler

ʿArūs-ı naẓma maḥrūm olduġum gūş eyleyip ʿAṭṭār
Dükān-ı maʿnīde āmāde-i ʿūd u gül-āb eyler

Dil-i yārāna ilḳā-yı sürūr etse nʾola naẓmım
O bārāndır ki aṣdāf içre peydā dürr-i nāb eyler

Eğer taʿcīzden ḫavf etmese ṭabʿ-ı süḫan-sāzım
Seniñ en muḫtaṣar vaṣfıñ mufaṣṣal bir kitāb eyler

Yazar durmaz miṣāl-i ḫāme-i Firdevsī-i Ṭūsī
Hemān Şeh-nāmeāsā biñ kitāb-ı müsteṭāb eyler

Bi-ḥamdillāh çeşm-i şevḳe vaṣfıñ tūtiyā oldu
Dururken dergehiñ dil hangi bāba intisāb eyler

Yeter ey ḫāme artıḳ eylediñ güftārı pek ıṭnāb
Sözüñ kes belki yārān-ı ṣafā artıḳ ʿitāb eyler

Mübāhāt eylemek lāyıḳ değil erbāb-ı ʿirfāna
Edībān ḫod-fürūşāne edādan ictināb eyler

Ḫulūṣ üzre duʿāya Ey Emīrī ibtidā eyle
Ḫudā zīrā ki ṣıdḳ üzre niyāzı müstecāb eyler

Döküp ṣıfr-ı nücūmu ḥalḳa-i Keyvānʾa pīşinde
ʿUṭārid vāridāt-ı çarḫı her şeb tā ḥisāb eyler

Ḫudā gitdikçe etsin sāye-i dārātıñı efzūn
Seniñ sāyeñde herkes çünkü refʿ-i ıżṭırāb eyler

20[1]

Ḳaṣīde-i Sulṭān Murād-ı Ḫāmis

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Bugün oldu ʿayāñ āṣār-ı luṭf-ı ḥażret-i Mevlā
Bugün oldu nümāyān çehrelerde nūr-ı şevḳ-efzā[2]

Bu şeb[3] ḳandīllerle baḥr ü ber öyle münevverdir[4]
Ṣanır insān ġurūb etmiş değil şems-i cihān-ārā

Değil birbirine tercīḥ ḳābil rūz ile leyli
Ṣabāḥı şebden[5] aʿlādır leyāli rūzdan zībā

Değil encüm felekde eylemiş gūyā ki şehr-āyīn
Nücūm āvīze-i ġabrā zemīn āyīne-i bālā

Ahālīde olan şevḳ ü ṣafā taʿrīfden ʿālī
Göñüllerde olan ẕevḳ ü feraḥ tavṣīfden vālā

Kimi şādān kimi raḳṣān kimi cūşān kimi pūyān
Nümāyān başḳa bir seyrān müzeyyen kūh ile ṣaḥrā

Ṣanır ādem ki ya dünyāya çıḳmış cennet-i firdevs
Yaḫud cennet kesilmiş ser-te-ser maʿmūre-i dünyā

Ahālī birbirin tebrīk eder faḫr u meserretle
Efāżıl birbirin teşrīk eder tebrīke ser-tā-pā

Değildir sebʿa-i seyyāre gūyā çarḫ-ı vālāda
Yedi gözle baḳar rūy-i zemīne çarḫ-ı pā-bercā

Ḳızıl bayraḳ aṣılmış ol ḳadar çün kim soḳaḳlarda
Ṣanır ādem ki Āmid şehri gülşen eylemiş peydā

Temāşā ṣūretiyle ḳanġı bir şeh-rāha ʿazm etseñ
Eder taʿṭīr maġz-ı cānı būy-i ʿanber-i sārā

Ṣanır ādem felek ʿanber-niṣār-ı rūy-i arż olmuş
Zemīn bir ṭabla-i ḫoş-bū zamān bir gülşen-i zībā

---

1 AE 37: 14b-16a (s. 30-33), (sayfa kenarında); AE 38: 11b-12b

2 1/1 AE 37k, AE 38: Cülūs etdi bugün (üzeri çizilmiş) AE 37

3 şeb AE 37k, AE 38: gün (üzeri çizilmiş) AE 37

4 münevverdir AE 37k, AE 38: müzeyyendir (üzeri çizilmiş) AE 37

5 şebden: -AE 38.

Budur ol ʿālem-ārā dem budur ol mevsim-i ḫurrrem
Ḥużūr-ı gül-ruḫān leb-rīz-i nezd-i rāhdan tenhā

Cihān başdan başa[1] bir nev-bahār-ı rūḥ-baḫş oldu
Keder nālān elem pinhān[2] ṣafā ẓāhir feraḥ peydā

Bugün oldu ʿaṭā-yı ḥażret-i Ḫallāḳ-ı aʿẓamla
Binā-yı fitne vīrān ḫānümān-ı mefsedet yaġmā

Bugün reşk-āver-i dehr oldu dārü'l-mülk-i İstanbul
Cülūs etdi bugün taḫt-ı cihān-pīrāya bir dārā

Naṣıl ʿīd etmesin dünyā naṣıl sūr[3] etmesin ʿālem
Çekildi nāmına bir şāh-ı ẕī-şānıñ bugün ṭuġrā

Şehinşāh-ı cihān Sulṭān Murād-ı ḫāmis-i ẕī-şān
Ḫilāfet taḫtına oldu şehinşāh-ı kerem-fermā

Zülāl-i ṣoḥbeti firdevs-i istiʿdāda bir kevṡer
Nihāl-i[4] ḳāmeti lāhūt-i istiḥḳāḳa[5] bir Ṭūbā

Veliyy-i ʿahd iken dünyāyı ṭutdu şöhret ü şānı
Onuñ meftūn olan ʿirfānına aʿlā ile ednā

Onuñ ḥaḳḳında ʿālī şiʿr ederdi şā'irān inşād[6]
Onuñ ḥaḳḳında dürr-i neṡr ederdi nāṡirān imlā

Odur bir āfitāb-ı gülsiṭān-i şevket-i devlet
Odur bir şeh-nihāl-i āsumān-ı ḳudret-i ʿuẓmā

Olur ḥaḳḳ-ı hümāyūnunda böyle mādiḥān mādiḥ
Olur vaṣf-ı kemālātında böyle şāʿirān gūyā

Cihānıñ şāh ü māhı ʿālemīñ sulṭān-ı āgāhı
Zamānıñ pādişāh-ı aʿẓamı ḫāḳān-ı Cem-sīmā

O şāhenşeh ki ḫavf-ı ḳahr u ḫışmından olur ẓāhir
Cünūn-ı fitne-i ʿālem sükūn-ı şūriş-i dünyā

Ḫilāfet taḫtgāhında mürüvvet-şīme bir sulṭān
ʿĀdālet kūh-i Ḳāf'ında mehābet-pīşe bir ʿAnḳā

---

1 cihān başdan başa AE 37k, AE 38: 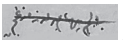 AE 37
2 keder nālān elem pinhān AE 37k, AE 38: ṣafā ẓāhir feraḥ peydā (üzeri çizilmiş) AE 37
3 sūr: şūr AE 38.
4 nihāl-i AE 37k, AE 38: AE 37
5 lāhūt-i istiḥḳāḳa AE 37k, AE 38: firdevs-i istiʿdāda (üzeri çizilmiş) AE 37
6 ʿālī şiʿr ederdi şā'irān inşād AE 37k, AE 38: şiʿr inşād ederdi cümle şāʿirler (üzeri çizilmiş) AE 37

Ġanīdir ṭab‘-ı pāki cīfe-i ednā-yı ‘ālemden
Der-i şāhānesinde bendedir iclāl ü istiġnā

Ḥużūr-ı dil-sitānı mültecā-yı ma‘şer-i iḳbāl
Feżā-yı āsitānı būsegāh-ı ḫaşm-ı bī-pervā

Medār-ı feyż-i ehliyyet beḳā-yı feyż-i cem‘iyyet[1]
Sürūr-ı sīne-i millet sirāc-ı ümmet-i beyżā

Vaḥīd-i sāḥa-i himmet ferīd-i ‘ālem-i necdet
Ḳıvām-ı miknet-i devlet ümīd-i ḫidmet-i ‘ulyā

Ḫudāvend-i kerem-fermā şehinşāh-ı kerem-güster
Mizāc-ı ḫasta-i dehre Mesīḥā-yı şifā-baḫşā

Kerīmā şehriyārā ḫüsrevā şāhā felek-ḳadrā
Ey ol sulṭān ki ben etmem taṣavvur ẕātıña hem-tā

Zamānında cülūs-ı bī-naẓīriñ vāḳi’ olmuşdur
Ḳudūmuñ tāzeden cān verdi mülk ü millete zīrā

Bu bir emr-i müsellemdir ḳuṣūr yoḳ pādişahlarda
Faḳaṭ iġfāl ederler birṭaḳım eclāf-ı müsteşnā

Eğer dünyāda herkes rāżī olsa ḥaḳḳına şāhım
Ḳalır mı ḳāḍī-ı şehre lüzūm-i rü’yet-i da‘vā

Ne alçaḳ kimselerdir[2] āh kim bir maḳṣad uġrunda
Ederler ḥīleler ẓāhir ḳılarlar fitneler peydā

Bu ḥāl-i şūrişe baḳdıḳça öyle ẓann eder göñlüm[3]
Cihān ḥayrān zamān velhān felek ṣāmit beşer şeydā

Ḫalāṣ etsin cenāb-ı Kibriyā bu mülk-i ma‘ṣūmu
Bu ednā kimselerden tā ki fırṣat bulmaya a‘dā

Deḳāyıḳ-pīşe bir sulṭān-ı ẕī-şān-ı keremversin
Edersin inşa‘allāh tāzeden bu kişveri iḥyā

Ẓuhūr etdikçe icra’āt u ışlāḥāt u tevfīḳāt
Bu ‘abd-i müstemendiñ de eder tebrīkler icrā

Yigirmi olmamış sinni henüz bu ‘abd-i memlūküñ
Faḳaṭ tanẓīm-i eş‘ār etmede yoḳdur bańa hem-tā

1 feyż-i cem‘iyyet AE 37k, AE 38: AE 37
2 kimselerdir: kimseler AE 38.
3 36/1 AE 37k, AE 38: Ḫalāṣ etsin bulardan Ḫaḳ ta‘ālā mülk-i ma‘ṣūmu (üzeri çizilmiş) AE 37

Temāmen ʿömrümü ṣarf eyledim ʿilm ü kemālāta
Ḥadīṯü's-sinn iken oldum onuñ-çün böyle bī-hem-tā

Vilāyet ḫalḳı[1] bi'l-cümle eder taḳdīr ʿirfānım
Benim bu sinn ile sulṭān-ı darü'l-mülk-i istiġnā

Evet sulṭān-ı naẓmım şehr-i Āmid taḫtgāhımdır
Müfevvaždır bańa şimdi riḳāb-ı ʿālem-i maʿnā

Beni ser-mest-i ʿirfān eylemişdir sāġar-ı tevfīḳ
Eğerçi müddet-i ʿömrümde ben nūş etmedim ṣahbā

Kelāmımdan olurlar żayf-i eyvān-ı süḫan meşbūʿ
Żiyāfetgāh-ı himmetde sözümdür beyża-i ṭuġrā

Gelir biñlerle mażmūnlar olur fermān-ber-i ḥükmüm
Edersem cānib-i cemʿiyyet-i maʿnāya bir īmā

Ḥarīminde olur iḥrām-ı bend-i inḳiyād elfāẓ
Dilimdir ümmet-i mażmūn[2]-ı naẓma Kaʿbe-i maʿnā

Kelāmım āyet-i kübrā-yı lāhūt-i belāġatdir
Ḫayālimdir feṣāḥat ʿarşına Cibrīl-i bī-pervā

Emīrī elverir artıḳ duʿānıñ geldi hengāmı
Ḳaṣīde vāṣıl oldu intihāya elverir ıṭrā

Ḫudā āmāline īṣāl ede sulṭān-ı ẕī-şānı
Ola maḳṣūdu maḳbūl-i ḥużūr-ı ḥażret-i Mevlā

Duʿā gevherlerin ʿarż eyledikçe ʿarş-ı aʿlāya
İcābetle bula ʿind-i Ḫudā'da ḳıymet-i ʿulyā

21[3]

Cülūsiyye der-Sitāyiş-i Sulṭān Murād Ḫān-ı Ḫāmis ʿ*Aleyhi'r-Raḥme*

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Bugün nūr-ı meserret ḳapladı aḳṭār u erkānı
Żiyā-baḫş oldu ṣubḥ-ı şevkete bir şems-i nūrānī

1 ḫalḳı AE 37k, AE 38: ehli (üzeri çizilmiş) AE 37
2 mażmūn AE 37k, AE 38: [illegible] AE 37
3 AE 37: 17a-19a (s. 35-39).

Ġurūb etdi bugün şems-i ʿazīz-i şevket-i devlet
Ṭulūʿ etdi bugün bir necm-i iḳbāl-i cihān-bānī

Musaḫḫar oldu ʿālem bir şehinşāh-ı melek-ḳadre
Ne şāhenşeh felek görmüş değildir öyle sulṭānı

Cihān müstaġraḳ-ı feyż-i saʿādet oldu ser-tā-pā
Cülūs-ı taḫt-ı şevket eyledi ʿaṣrıñ Süleymān'ı

Ne taḫt her mīḫı çarḫ-ı übhete bir kevkeb-i sāṭı'
Ne taḫt eşkāl-i zer-kārīsiniñ Behzād ḥayrānı

Nuḳūş-ı pāyı burc-ı şevkete ḫurşīd ile māhı
Bisāṭ-ı zer-nigārı aṭlas-ı gerdūnuñ aḳrānı

Saʿādetle ʿurūc etdikçe ol evreng-i iclāle
Baġal-gīr eylese şāyestedir Cemşīd ü Ḫāḳān'ı

Ne ḫāḳān öyle şāhenşāh-ı aʿẓamdır ki lāyıḳdır
Edinse ġāşiye-ber-dūş eğer Sām ü Nerīmān'ı

Değil sürḫ-i seḥer bu müjde-i mesʿūdu duyduḳda
Felek ʿīd eyleyip ṣevr-i ṣemīniñ etdi ḳurbānı

Zihī dārā-yı aʿẓam ser-firāz-ı maşrıḳ u maġrib
Ki İskender gibi dehre revāndır ḥükm ü fermānı

Zihī sulṭān-ı efḫam ḳahramān-ı mülk-i ʿālem kim
Ferīdūn iftiḫār eyler eğer kim olsa der-bānı

Kerem-baḫşā-yı eṣnāf-ı ümem burhān-ı ʿulviyyet
Cihān-pīrā-yı aʿẓam revnaḳ-ı dīhīm-i ʿOṯmānī

Ser-ā-pā müjde olsun enfüs ü āfāḳ-ı ekvāna
Ṭulūʿ etdi ṣabāḥ-ı şevket-i ḫurşīd-i raḫşānı

Cihān-ı maʿdelet genc-i kemāliñ dürr-i yektāsı
Medār-ı mesʿadet burc-ı celāliñ māh-ı tābānı

Penāh-ı salṭanat nūr-ı fürūġ-ı dīde-i dünyā
Melāẕ-ı mekremet āyīne-i esrār-ı Rabbānī

Çerāġ-ı meclis-i ferr ü mehābet dāver-i aʿẓam
ʿİmād-ı ḫayme-i cūd u şeref mümtāz-ı ʿOṯmānī

Saʿādet-baḫş-ı taḫt-ı maʿdelet ārāyiş-i ʿālem
Nesaḳ-sāz-ı nebāhet maẓhar-ı elṭāf-ı Sübḥānī

Melā'ik ittiḳā-yı ʿizz-i vaḥdāniyyet-i Mevlā
Ḳulūb-ı ḳıdve-i dīniñ mücessem nūr-ı īmānı

Şeh-i yektā-yı ʿālem ḥażret-i Sulṭān Murād Ḫān kim
Pür etdi gūş-ı dünyāyı ṭanīn-i şevket ü şānı

Ne şeh şāhenşeh-i ṣāḥib-ḳırān-ı kişver-i himmet
Ne şeh şāhenşeh-i yektā-süvār-ı esb-i devrānī

Sezādır pīş-i dīvānında Zāl'i eylese serheng
Revādır dergeh-i ʿadlinde Hūşeng olsa der-bānı

O şāhenşeh ki olmuş feyż-i teʾşīr-i ʿadāletle
Żamīr-i feyżnāki şuʿle-i vehhāc-ı [….]nı

Ẓafer ser-dāde-i pīş-i rikāb-ı esb-i iḳbāli
Ḳader ser-beste-i yarlıġ u fermān-ı cihānbānı

Ḳamer ṭāḳ-ı der-i iclāliniñ ḳandīl-i pür-nūru
Ṣüreyyā meclis-i iḳbāliniñ şemʿ-i şebistānı

Nigāh-ı heybeti lerzān eder endām-ı Behrām'ı
Güẕār eyler ḫadeng-i himmeti eyvān-ı Keyvān'ı

Muṣayḳal ṭabʿ-ı şeffāfı mükemmel reʾy-i feyyāżı
Müdellel ḥikmet-i güftārı muḥkem ʿahd ü peymānı

Beşer müstaġraḳ-ı feyż-i ʿaṭā-yı ʿālem-efrūzu
Beşer pervāne-i şemʿ-i cemāl-i pertev-efşānı

Müsellem ẕātına taḫt-ı Ferīdūn baḫt-ı Keykāvus
Müsaḫḫar emrine Rüstem gibi dehriñ dilīrānı

Hümā-yı ḳadriniñ rūy-i zemīn bir lāne-i tengi
Nevend-i ʿizziniñ mülk-i cihān bir żīḳ meydānı

Muʿallā mesned-i iclāli yektā ẕihn-i veḳḳādı
Münevver her kelāmı ʿālem-ārā luṭf u iḥsānı

Mümehhed ʿadl ü işfāḳı mümecced ẕāt-ı mesʿūdu
Müʾeyyed ḥükm-i merṣūṣu müşeyyed emr ü fermānı

Muʿaṭṭar ḫulḳ-ı pāki münteḫab mecmūʿ-ı eṭvārı
Mübārek vech-i raḫşānı müzeyyen ʿaṣr-ı ẕī-şānı

Eşer ḳalmaz idi ḫāl-i ruḫ-ı dilber ḳadar şebden
Şuʿāʿ-ı şems-i luṭfu kāʾinātı etse nūrānī

Eğer deycūr-ı farṭ-ı ḳahrı dehri müştemil olsa
Görünmezdi hilālāsā cihānıñ māh-ı tābānı

Sirāyet etse ṭab‘-ı āba bād-ı şiddet-i ḥışmı
Deñizde ġavṭa-gerler berde[1] (?) bulmaz şāḫ-ı mercānı

Ṣabā ger ḫāk-i pāyıyla cihānı eylese devrān
Göze almazdı kimse bir daḫi kuḫl-i Ṣıfāhān’ı

Ġalaṭdır bābına teşbīh ḳılmaḳ Ṭāḳ-ı Kisrā’yı
Ḫaṭādır kāḫına nisbet edinmek Ḳaṣr-ı Nu‘mān’ı

Eder bir emr ile niçe faḳīri ṣāḥib-i devlet
Ḳılar bir ḳahr ile taḫtından ayrı niçe sulṭānı

Yıḳar bir ṣadme-i ḥışmı hezārān mülk-i ma‘mūru
Yapar bir nuṭḳ-ı luṭfu niçe biñ iḳlīm-i vīrānı

Alır sulṭān-ı gerdūndan serinden tāc-ı ḫurşīdin[2]
Ederse ẕerre deñli emrine ṭuġyān ü ‘iṣyānı

Eder siḥr ü füsūn-ı düşmen-i Fir‘avn’ı hep ibṭāl
Kelīm’āsā alınca destine ṣamṣām-ı ṣu‘bānı

Dilerse çāk eder dāmān-ı çarḫı müşt-i ḳahr-ile
Urur kūh-ı mehe ger istese şemşīr-i çevgānı

Ġażabla tīġ-i ḫūn-efşānını ḍarb eylese arża
Dü nīm eyler varınca ġavr-ı ḫāke nevk-i bürrānı

Nevāl-i luṭfu seyr etdi cihānı tā o deñli kim
Hilāl kec-kūlehin deryūze-i çarḫ etse erzānī

Şehinşāhā felek-cāhā mübārek-maḳdemā şāhā
Ey ol dāder ki iḥsānıñ eder şermende ‘ummānı

Sen ol sulṭān-ı yektāsın ki dārāt-ı hümāyūnuñ
Mülūkuñ ḳıldı şān ü şevkete īṣāl-ı nisyānı

Sen ol ḫāḳān-ı ‘ādilsin ki eyyām-ı sa‘īdiñde
‘Adāletle lisāna kimse almaz Āl-i Sāsān’ı

---

1 Berde (?): M.

2 40/1: Mısrada bu hâliyle bir söz dizimi sorunu ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki art arda gelen iki çıkma hâli durumundaki kelimeyle anlamlı bir cümle oluşturmak zor görünmektedir. Bu durumda “gerdūndan” şeklinde yazılan kelimenin “gerdūnuñ” şeklinde düzeltilebilmesi imkân dâhilindedir.

O deñli sīm ü zer dökdü zemīne keff-i luṭfuñ kim
Yaratdı rīze-i seng ile ḳadr-i dürr-i ġalṭānı

Seḫāvet sende taḳvā sende luṭf u merḥamet sende
Sevindirdiñ ḳulūb-ı tābnāk-ı ehl-i īmānı

Bütün şādān ü ḫandān ḳıldı nāsı cūd u ikrāmıñ
Meğer kim ʿāṣıḳān yād eylesin zār ile ḫūbānı

Saʿādet āsitān-ı şevketiñ bir ʿabd-i dīrīni
Kerem iḥsān-ı dest-i himmetiñ meftūn u ḥayrānı

Gil-i ḫurşīdi çoḳdan ḫuşk olurdu bāġ-ı gerdūnuñ
Eğer reşḥ etmeseydi ebr-i luṭfuñ āb-ı iḥsānı

Ser-ā-ser ḫār u ḫas gibi cihānı ṭutsa ger düşmen
Bozar bir mevc-i ʿālem-gīr-i baḥr-i ṣavletiñ anı

Ṭavāf-ı bārgāh-ı ʿadliñ eyler ḳudsiyān-ı çarḫ
Der-i cūduñda ḫāk üzre sürer şāhān pīşānı

Sem-i ḳahrıñ ile bīmār olan aʿdā-yı bed-baḫtıñ
Bulunmaz şerbet-i cām-ı ecelden başḳa dermānı

Ederken mebḥaṣ-i ṭomār-ı vaṣfıñ lāl ü dem-beste
Cihānıñ bir maḥalle gelseler hep ehl-i ʿirfānı

Ḫayāl-i medḥ-i pākiñ dāʾim istiḳbāl eder ṭabʿım
Döker hem pāyine dīnār-ı maʿnā-yı firāvānı

Ḳalem yād eyledikçe ṭurre-i dil-dār-ı evṣāfıñ
Mürekkeb yerine ḫāmem döker laʿl-i Bedeḫşānʾı

Değer naʿli semend-i fikrimiñ tā ʿarş-ı maʿnāya
Feżā-yı midḥat-i pākiñde dil etdikçe cevlānı

Ne şekle istesem ḥüsn-i edāyı eylerim idḫāl
Ḫudā esrār-ı şiʿri eylemiş ṭabʿımda pinhānī

Ḫuṣūṣā ol siḥir-perdāz-ı efsūn-ḫānedir ṭabʿım
ʿAdūya gösterir kilkin miṣāl-i mār-ı pīçānı

Alınca destine mīzāb-ı kilki ṭabʿ-ı Hārūtʾum
Pür eyler āb-ı efsūn ile çāh-ı Bābilistānʾı

Cihānda yād olunduḳça bu şiʿr-i ḥikmet-āmīzim
Feraḥ-efzā eder ʿuḳbāda rūḥ-ı pāk-i Loḳmānʾı

Cemāl-i bikr-i naẓm-ı ṭabʿımıñ ʿālem ḫarīdārı
Cinān-ı fikrimiñ mażmūn u maʿnā ḥūr u ġılmānı

Ḳılar āṣār-ı kilk-i ḥikmetim tezyīn-i efkārı
Eder envār-ı feyż-i fikretim tenvīr-i eẕhānı

İnince sāḥa-i naẓma kümeyt-i ṭabʿ-ı kerrārım
Geçer lemḥu'l-baṣarda yel gibi mā-fevḳ-i imkānı

Ṣanır mir'āta düşmüş ṣūret-i lü'lū-yi maʿnādır
Gören fikrimde ʿaks-i encüm-i gerdūn-ı gerdānı

Cihānı ġarḳa-i emvāc-ı mażmūn-ı güher eyler
Edince ḳulzüm-i maʿnā-yı ṭabʿım cūş u ṭuġyānı

Süḫan bāġ-ı zemīn-i fikrimiñ āb-ı feraḥ-zāsı
Ḳalem gülşen-serāy-ı ṭabʿımıñ serv-i ḫırāmānı

Eder ḥüsn-i edā-yı fikretim Saḥbān'ı şermende
Ḳılar maḥcūb şiʿr-i bihterim Mesʿūd u Selmān'ı

Kelāmım gevher-i raḫşende-i yektā-yı ʿālemdir
Meyān-ı mülk-i endīşemdedir ol gevheriñ kānı

Sözüm dürr-i ṣadefdir ṭabʿ-ı pākim baḥr-i bī-ḳaʿrı
Dilim genc-i güherdir ḫāme-i zengī nigehbānı

Maḳālim Ḫızr-ı iḳlīm-i ḫayāliñ ẕikr ü evrādı
Midādım mülk-i deycūr-ı devātıñ āb-ı ḥayvānı

Ḫayālim şehr-i maʿmūr-ı cihān-ı naẓm ü eşʿārı
Ṣuʿūrum şūḫ-ı reşk-efşān-ı ḥüsn-i ḥūr u insānı

O şehriñ tīşe-i idrākdir miʿmār-ı ḫoş-ṭarḥı
O şūḫuñ tār-ı nūr-ı ḫūrdur zülf-i perīşānı

Cihān-gīr-i ḫidīv-i ṭabʿıma levḥ-i maʿārifde
Yazar her nükte-sencān-ı cihān bu güne ʿunvānı

Nedīm-i bezm-i şāh-ı maʿrifet üstād-ı bī-pervā
Mesīḥ-i mülk-i maʿnā cān-feşān-ı fikr-i rūḥānī

Dilīr-i sāḥa-i dehr-i süḫan ṣaff-işken-i mażmūn
Nuḳūş-endāz-ı dīvān-ı hüner reşk-āver-i Mānī

Sipeh-sālār-ı maʿnā olduġum işbāt içün ḫaşma
Yeter işhāda bu naẓmım eğer isterse burhānı

Bu deñli şā'ir-i yektā iken ṭab'-ı süḫan-sāzım
Yine var medḥ-i pākiñde hezārān ḥaşv ü noḳṣānı

Vaẓīfeñ bil Emīrī besdir artıḳ bunca lāf etdiñ
Hemān żabṭ eyle meydān-ı hünerde kilk-i yek-rānı

Ḳuṣūruñ sinniñe nisbet ile şāyestedir 'afva
Ṣarışdıñ gerçi faḫr-i naẓmda erkān-ı imkānı

Değil faḫriyye etmiş ḫ ̌āhiş-i ṭıflāneden neş'et
Bunu etmez idi īcāb-ı āyīn-i süḫan-dānı

Ṣudā'-ı nā-be-cādan geç kelāmı eyleme ıṭnāb
Revān ol semt-i īcāza du'āya ḳıl şitābānı

Yüzüñ ferş eyle ḫāk-i aḳdes-i dergāh-ı Yezdān'a
Şefī' et ḥażret-i Peyġamber ü aṣḥāb-ı ẕī-şānı

Kemāl-i ṣıdḳ-ı niyyetle niyāza ibtidār eyle
Eliñ ḳaldır niṣār et dīdeden eşk-i firāvānı

O rütbe eylesin Mevlā ki ṭāḳ-ı ḳadrini 'ālī
Revāḳ-ı şevketi zīrinde ḳalsın çarḫıñ eyvānı

Nihāl-i übhet ü şānı ṣarışsın Sidre-i çarḫı
Sarāy-ı ḳadriniñ olsun muḳārin 'arşa bünyānı

O rütbe āfītāb-ı şevketi raḫşende olsun kim
Kemāl-i pertevi pür-ḫīre etsin çeşm-i Keyvān'ı

Cihāna 'adl ü dādı ḥaşre dek baḫş eylesin zīnet
Muṭī'-i ḥükmü olsun kā'inātıñ cümle şāhānı

22[1]

Der-Sitāyiş-i Sulṭān Murād Ḫān-ı Ḫāmis *'Aleyhi'r-Raḥme*

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

'Aceb düşmüşdü ḥāl-i nā-ümīdī rūy-i dünyāya
Veleh virmişdi dehriñ şūrişi efkār u ārāya

'Aceb bir ye's ü ḥayret 'ālemi etmişdi istī'āb
Ḥayātından Ḫudā'ya her kişi başladı şekvāya

1 AE 37: 19a-21b (s. 39-44). Kasidenin 83-103 beyitleri arası TŞA'da (s. 66-67) de kaydedilmiştir.

Ümīdi intiẓām-ı dehrden kesmiş idi ʿāḳil
Olurlardı nigāh-endāz-ı ḥayret semt-i ʿuḳbāya

Zemīniñ altını tercīḥ ederdi ʿāḳilān üste
Ḥased eylerdi ebnā-yı vaṭan ervāḥ-ı ābāya

Vücūdundan ümīdi ḳaṭʿ eden bir ḥasta mānendi
Vedāʿ eylerdi meʾyūsāne herkes yār u aʿdāya

Kemāl-i ḥālet-i iġrāḳ içinde ben baña derdim
Bugünden vāḳıf olmaḳ mümkin olmaz gerçi ferdāya

ʿAceb bir de taʿalluḳ eylemez mi ḥikmet-i Ḫāliḳ
Cihānıñ intiẓām-ı sābıḳın ircāʿ u ibḳāya

ʿAceb ḳābil midir bulsun cihān bir revnaḳ-ı tāze
ʿAceb mümkin midir gelsin beşāşet rūy-i dünyāya

Yine derdim naṣıl bulsun sükūnet bir daḥi heyhāt
Naẓar etmez misin ʿālemdeki peygār u ġavġāya

Ya seyfullāh Ḫālid gelmeli pehnā-yı imkāna
Yaḫud Fārūḳ-ı aʿẓam çıḳmalı meydān-ı pehnāya

Düşündükçe zamānıñ ḥālini ifrāṭ-ı ḥayretden
Ṣapardım işte böyle birṭaḳım evhām ü ḫülyāya

ʿİnāyet ḳıldı Mevlā oldu millet tāzeden iḥyā
Bi-ḥamdillāh yine geldi beşāşet rūy-i dünyāya

Ḫudā bir öyle sulṭān-ı celīli eyledi iḥsān
Naẓīri gelmemişdir sāḥa-i pehnā-yı ġabrāya

Ḥayāt-ı tāze buldu mülk ü millet bu ʿināyetden
Erişdi ṣīt-i şükr ü maḥmidet tā ʿarş-ı aʿlāya

Değil encüm ṣaçıldı nüh felekde dürr ü gevherdir
Beşerle iştirāk etdi melekler bu donanmaya

Değil encüm ḳanādīldir ki taʿlīḳ etdiler çarḫa
Cülūs etdikde sulṭān-ı muʿaẓẓam taḫt-ı vālāya

Ne sulṭān ol cihān-bān-ı felek-mesned ki vācibdir
Der-i iclāliniñ cārūbu olmaḳ zülf-i ḥavrāya

Ne şāhenşeh serīr-ārā-yı heft iḳlīm-i ʿālem kim
Değer bir gevher-i zīn-pūş-ı raḫşı tāc-ı kisrāya

Ne şāhenşeh muʿallā şehriyār-i kişver-i şefḳat
Ne şāhenşeh pederlerden de eşfaḳdır reʿāyāya

Ne şeh ḫāḳān-ı fermān-rān-ı Ḳāf-ı maşrıḳ u maġrib
Verir ḫaşyet ṭanīn-i şevket ü dārātı ʿAnḳā'ya

Zihī ḫāḳān-ı efḫam şehriyār-i maʿdelet-güster
Ki ṣalmış ḫayme-i iḳbāli āfāḳ üstüne sāye

Zihī nūr-ı mücessem şāh-ı ekrem sāye-i Yezdān
Ki maẓhardır şükūh-ı Ḫüsrev'e enfās-ı ʿĪsā'ya

Yavuz Sulṭān Selīm ü Fātiḥ'iń şād etdi ervāḥın
Muvaffaḳ oldu[1] şān-ı devleti tecdīd ü iḥyāya

Şehinşāh-ı muʿaẓẓam yekke-tāz-ı zümre-i şāhān
Cihān-bān-ı müfaḫḫam tāc-dār-ı maʿdelet-vāye

Muḥīṭ-i ḳulzüm-i cūd u kerem sulṭān-ı deryā-dil
Mekīn-i ṣuffe-i mecd ü şeref ḫāḳān-ı Cem-pāye

Ḫüküm-fermā-yı iḳlīm-i berīn-i ʿālem-i bālā
ʿAlem-efrāz-ı meydān-ı felek-gerdūn-ı pīrāye

ʿAdālet evc-i aʿlāsında bir mihr-i cihān-efrūz
Seḫāvet baḥr-i zeḫḫārında bir dürr-i girān-māye

Şehinşāh-ı şehāmet-menḳabet Sulṭān Murād Ḫān kim
Ḳıyāmetler ḳopartır hevl-i tīġi farḳ-ı aʿdāya

O şāhenşāh-ı vālā-rütbe sulṭān-ı mü'eyyed kim
Gelir ḫayret şükūh u şānını seyr etse Dārā'ya

O sulṭān-ı ḳader-ḳudret ki ẕāt-ı pākine Mevlā
Serīr-i Ḫüsrev'i tāc-ı Ḳubād'ı eylemiş vāye

O ḫāḳān-ı muʿaẓẓam rehber-i rāh-ı hidāyet kim
Muvāfıḳdır umūru şerʿ-i pāk-i Ḫaḳ taʿālāya

Verir naḳş-ı niʿāl-i eşheb-i iḳbāli rūz u şeb
Fürūġ u nūr māh ü āfitāb-ı ʿālem-ārāya

Dönerdi āteş-i sūzāna bāġ içre gül ü lāle
Güẕār etse ṣabā ger germī-i ḫışmıyla ṣaḥrāya

1 muvaffaḳ oldu AE 37k: teşebbüş etdi (üzeri çizilmiş) AE 37

Ḳalır eczā-yı nūru ẕerreveş dest-i kevākibde
Eğer emr eyleseydi pertev-i ḫurşīdi yaġmāya

Görür reftār-ı mūr-ı efʿini deycūr-ı şeb içre
Çekilse tūtiyāveş ḫāk-i pāy-i çeşm-i aʿmāya

Görünmez tā-be-maḥşer ṭalʿatında lekke-i noḳṣān
Fürūġ-ı şevketi fer verse cüzʾī māh-ı ġarrāya

Fürūzān olsa ger berḳ-i çerāġ-ı reʾy-i raḫşānı
Giderdi āfitāb encüm gibi nisyān-ı aḫfāya

Eder ṭūṭī gibi zāġ u zaġan da nāṭıḳa taʿlīm
Sirāyet etse feyż-i ṭabʿı mirʾāt-ı mücellāya

Dimāġın şerbet-i inʿām-ı cūduyla bulur şīrīn
Femin urmazdan evvel sāʾilān şehd-i temennāya

Ḫayāl-i ḫavf-ı āteş meşreb-i şemşīr-i ser-tīzi
Perīşānī verir cemʿiyyet-i bezm-i sūreyyāya

Döner her[1] mevci bir kühsār-ı āteşlāḫ[2]-ı sūzāna
Şerār-ı āteş-i ḳahrı sirāyet etse deryāya

Bulur mānende-i ḳand-i mükerrer leẕẕet-i şīrīn
Sem-i ḳātil nebāt-ı meşrebinden alsa ger māye

Fürūġ-ı neyyir-i ekber gibi baḫş eyledi zīnet
Şuʿāʿ-ı şemʿ-i dārātı bisāṭ-ı bezm-i ġabrāya

Bıraḳmış şiddet-i sāʿūre-i sūzende ser-tā-pā
Şerār-ı berḳ-i tīġi ḫırmen-i ṣabr-ı eşirrāya

Zamān-ı şevketinde ol şehinşāh-ı kerem-baḫşıñ
Müşābih olmada her rūzumuz bir ʿīd-i bālāya

Sitem ʿAnḳā gibi Ḳāf-ı ʿademde āşiyān etdi
Elem döndü Hümā mānendi ism-i bī-müsemmāya

Zamān-ı şevket-i şāhenşeh-i Fārūḳ-fıṭratdır
Nʾola ʿaṣr-ı Süleymān gibi revnaḳ gelse dünyāya

Maʿāẕallāh dūçār olsa bīm-i ḳahrına bir dem
Erir āṣār-ı şeyḫūḫiyyet ol bir demde bernāya

1 her: +bir M (Bu fazlalık vezne halel getirmektedir.)

2 āteşlāḫ: "تشلاغ" M

Dem-i heycāda bīm ü saṭvet-i gülbāng-i nāḳūru
Bıraḳmış velvele nüh ḳubbe-i çarḫ-ı mu'allāya

Eder ġıbṭa sarāy-ı ḳadrine bu künbed-i gerdūn
Verir ḫaclet revāḳ-ı bārgāhı ṭāḳ-ı kisrāya

Murād etse verir bir ḳuluna Hind ü Ḫorāsān'ı
Dilerse şāh eder bir 'abdini Belḫ u Buḫārā'ya

Alır geh dest-i şāhenşāh-ı Çīn'den taḫt-ı zerrīnin
Verir geh bir faḳīre genc-i Keykāvūs'u sermāye

Nizā'ı ḳaṭ' eder bir emr ile şāhān-ı devrānın
Verir tīġ-i cihān-tābıyla fayṣal cümle da'vāya

Münevver[dir] żamīri pertev-i tābān-ı encümden
Müraccaḥdır zamānı rūz-ı 'īd-i behcet-efzāya

Eder bu gūne bir şāh-ı Mesīḥā-maḳdemi iḥsān
Cihān-ı mürdeyi Mevlā murād etdikde iḥyāya

Kerem-kārā kevākib-leşkerā şāhā felek-cāhā
Ey ol ṣaf-der ki vermiş heybetiñ teb-lerze a'dāya

Sen ol sulṭān-ı efḫamsın ki ḫāḳān iftiḫār eyler
Ḳul olsa sen gibi bir pādişāh-ı kişver-ārāya

Sen ol gerdūn-himmetsin ki 'īd eyler idi ḫurşīd
Ederdi burc-ı ḳaṣr-ı şevketiñde cāy-ı ednāya

Çeker zer-çūb-ı mīl-i mihr ile ḫāk-i deriñ her rūz
Remed etmiş görüp nūr-ı şükūhuñ çeşm-i Cevzā'ya

Varır deycūr-ı fıḳdāniyyete bu ḳubbe-i 'ālem
Doḳunsa bād-ı ḳahr u saṭvetiñ ḳandīl-i mīnāya

Maḳām-ı şevketiñ ẕihn-i 'alāyıḳdan müberrādır
Erişmez sāḳī-i 'aḳl-ı beşer ol cāy-ı vālāya

Eder bezm-i ḫayālinde fürūzān maġz-ı 'Anḳā'yı
O bir şā'ir ki başlar her gice evṣāfın imlāya

Ṣadefveş buldu ṭab'ım perveriş nīsān-ı medḥiñle
Müşābihdir bu şi'r-i bī-miṯālim dürr-i yektāya

Nice vaṣf etmesin vaṣṣāf olan şevketli sulṭānım
Cenābıñ gibi bir şāhenşeh-i fermān-fermāya

Çekilmiş silk-i naẓma gevher-i şeb-tāb-ı ḥikmetdir
Değer işbu ḳaṣīdem maḫzen-i lü'lü' ü lālāya

Değildir şi'r-i Şevket naẓm-ı pākim gibi bālā-ter
İletmiş ḳāṣıd-ı ḳudret beni bu cāy-ı vālāya

Ḫuṣūṣā ol siḥir-perdāz-ı efsūn-ḫānedir ṭab'ım
Taḥayyür-baḫş eder her bir fünūnu İbni Sīnā'ya

Ḳılar geh bir nefesde 'ālemi başdan başa seyrān
Gehī siḥr-i kelāmımla çıḳar tā evc-i a'lāya

Ḫudā ma'nāda mālik eylemiş ṭab'-ı füsūn-kārım
Kelām-ı pāke ṭarz-ı āḫere nuṭḳ-ı Mesīḥā'ya

Hücūm etmekde ṣaff-ı siḥr-i mażmūn üzre pey-der-pey
Müşābihdir 'aṣā-yı ḫāmem ejderhā-yı Mūsā'ya

'Ayār-ı gevher-i ma'nāyı nuṭḳum ḳıldı bālā-ter
Miḥekdir ṭab'-ı pākim imtiyāz-ı şi'r ü inşāya

Gören bu naẓm-ı pāk-i ḫārikū'l-'ādātı ẓann eyler
Ki ḫallāḳ-ı ma'ānī ric'at etmiş yine dünyāya

Sürünce ḳahramānlar gibi at meydān-ı mażmūna
Olur müştāḳ raḫş-ı ṭab'ımı 'ālem temāşāya

Benim ol fātiḥ-i iḳlīm-i mażmūn u ma'ānī kim
Verir lerze hücūm-ı fikretim şīr-i ciğer-ḫāya

Benim ol Rüstem-i ṣāḥib-ḳırān-ı mülk-i ma'nā kim
Nerīmān ḳarşı durmaz ḳavs-i ṭab'ım atdığı yaya

Ḳılar ta'bīr-i ḥayret-güsterim leb-beste bebġāyı
Verir ḫaclet kelām-ı sükkerim ṭūṭī-i gūyāya

Dilerse nāvdān-ı ḫāmeden ṭab'-ı siḥir-sāzım
Mürekkeb doldurur tā ḥoḳḳa-i māh-ı şeb-ārāya

Dizer silk-i şu'ūra gevher-i lāhūt-ı mażmūnu
'Urūc etdikçe Cibrīl-i ḫayālim 'arş-ı ma'nāya

Dilim mihmān-serā-yı kişver-i ġayb-ı belāġatdir
Derūnunda olan emvāl-i ma'nā gelmez iḥṣāya

Maḳālim Sūmenāt-ı zīnet-i deyr-i ma'ānīdir
Verir taṣvīr-i ḫoş-endāmı ḥayretler çelīpāya

Sözüm āb-ı revān-ı gülşen-ārā-yı meżāmīndir
Żamīrim menbaʿ-ı ṣāfīdir ol āb-ı muṣaffāya

Geçer esb-i şuʿūrum nüh revāḳ-ı çarḫ-ı mażmūnu
Ẓılāli düşmeden bu künbed-i vālā-yı ḥaḍrāya

Şikār eyler bu güne işte bir naẓm-ı hümā-mānend
Ne dem şeh-bāz-ı ṭabʿım çıḳsa naḫcīrgāh-ı maʿnāya

Hemān emr eyle vaṣfıñ āsumāna eyleyem īṣāl
Erişsin şöhreti güftārımıñ tā gūş-ı ʿĪsā'ya

Değil ilḥāḥ u ibrām eylemekle ṭabʿıma billāh
Bańa ikrām edip Ḥaḳ maẓhar etmiş bu tecellāya

Ne mümkin oñ sekiz yaşımda yazmaḳ böyle bir naẓmı
Mesīḥā gibi maẓhar olmasaydım feyż-i Mevlā'ya

On altı on yedi sinnimde yazdım çoḳ güzel sözler
Ḥadīṯü's-sinn iken ben maẓharım feyż-i Mesīḥā'ya

Muṣayḳaldır ḥasedden gerçi mir'āt-ı dil-i ṣāfım
ʿUḳūd ilḳā edermiş şiʿrim ammā ḳalb-i aʿdāya

Hemān bir ṭıfl-ı ebced-ḫāna döndüm mekteb-i ġamda
Beni lāl eyledi ālām-ı ʿālem ey kerem-vāye[1]

Çalınmışdır diyü ceddim Emīrī'den cülūsiyyem
Bu yolda başlamışlar herkese iʿlān ü ilḳāya

Cülūsiyye eğer sirḳat ise dīvān-ı ceddimden
Bu naẓm-ı bī-naẓīri işte çekdim silk-i imlāya

Olur ḥāsid olanlar ʿaḳl ile idrākden[2] maḥrūm
Ne lāyıḳdır dür ü gevher gedā-yı bī-ser ü pāya

Be-ḥaḳḳ-ı dīn-i Peyġamber benim ʿulviyyet-i ṭabʿım
Tenezzül eylemez sirḳat gibi bir fiʿl-i ednāya

Ne māniʿ münkir olmuş şeb-pere ḫurşīd-i raḫşānı
Girān gelmiş kelām-ı insicāmım baʿżı ḥod-rāya

1 ālām-ı ʿālem ey kerem-vāye: mekr-i ḥasūd-ı fitne-sermāye TŞA
2 idrākden: inṣāfdan TŞA

Ḳarîben ṣubḥ-ı ṭabʿım yaġdırır āfāḳa envārı
Ne söyler ol vaḳit bilmem ki ḥussād-ı fürū-māye

Hele ṣabr eylesinler muʿciz-i feyż-i Mesīḥ'imle
Açarlar gözlerin aʿmā olan aʿdā-yı kem-pāye

Ne ḥāṣıldır ḥasedden saʿy ü iḳdām-ı hüner lāzım
Ḥasūduñ başına ṣalmaz hümā-yı maʿrifet sāye

Belāġat ʿāleminde gezdigiñ nā-dīde vādīde
Teṣādüf eylediñ mi böyle gülzār-ı muṭarrāya

Mücerred himmet-i şehdir ki bu nā-refte yollarda
Muvaffaḳ oldu ḥāmem böyle naẓm-ı ḥikmet-efzāya

Çerāġ ile bu ʿabd-i müstemendiñ şād u mesrūr et
Saña maʿlūmdur aḥvālim ey şāh-ı semā-pāye

Vücūdum ḳālıb-ı efsürdedir rūḥ oña luṭfuñdur
Ḥayāt-ı tāze baḫş eyle bu ʿabd-i mürde-sīmāya

Te'eddüble revān ol ey Emīrī semt-i īcāza
ʿİnān-ı ḫāmeyi sende ne cür'et böyle irḫāya

Ser-ā-pā her ʿurūḳum bir lisān olsa vücūdumda
Yine ḥaḳ üzre ṭabʿım ḳādir olmaz medḥiñ īfāya

Duʿā-yı şevket-i şāhāneye ḥaṣr eyle evḳātıñ
Yüzüñ sür südde-i bāb-ı meṭāf-ı çarḫ-ı vālāya

Girer tā nice kim İskender-i ḫurşīd deycūra
Rücūʿ eyle yine Dārāt ile āfāḳ-ı ġabrāya

O rütbe ṭārem-i iḳbāl ü şānı ʿālī olsun kim
Erişsin āsitān-ı übheti tā farḳ-ı şiʿrāya

Ṭarāvet bulsun āb-ı ʿadl ile firdevs-i iḳbāli
Nihāl-i şevketi ẓıll-efgen olsun naḫl-i Ṭūbā'ya

Bürūc-ı āhenīnveş leşkeri ṣarṣılmasın aṣlā
Düşürsün düşmeni āh ü enīn-i bī-tesellāya

23[1]

Cennet-mekān Sulṭān ʿAbdülḥamīd Ḫān Ḥażretleri Ḥaḳḳında Ḳaṣīde

[mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün]

Bīhūdedir īn ü ān-ı dünyā
Yoḳ rāḥat-i ṣādırān-ı dünyā

Gördüñ mü devām yekser üzre
Bir kimseyi şādumān-ı dünyā

Meydānda durur[2] süḫanverānıñ
Yazdıḳları dāstān-ı dünyā

Baḥṣ etmededir ġam u elemden
Yoḳ ortada kām-rān-ı dünyā

Vāmıḳ mı cihānda şādumāndır
ʿAẕrā mı ṣafā-nişān-ı dünyā

Mecnūn mu viṣāl-i yār ile şād
Leylā mı feraḥ-feşān-ı dünyā

Maġmūm u ḥazīn ü ḥasret-encām
Hep bay u gedā şehān-ı dünyā

Meydānda durur selef ḫalef hep
Göster bańa cāvīdān[3]-ı dünyā

Soñ menzili ġam ʿademdir ey dil
Olsañ daḫi ḳahramān-ı dünyā

İnsānı eder nüzūl-i ẕillet
Refʿ etse de nerdübān-ı dünyā

Āzürde-i ḫār-ı miḥnet eyler
Gül derse de bāġbān-ı dünyā

Her günde olur ʿayān u peydā
Biń fitne-i nā-gehān-ı dünyā

1 AE 37: 16b-18a (s. 34-37) (sayfa kenarında)
2 durur: önce dāl harfi ile yazılan kelime sonradan ṭā harfi ile değiştirilmiştir.
3 cāvīdān AE 37k: kāmrān (üzeri çizilmiş) AE 37

Bilmem kime etmeli şikāyet
Destinde kimiñ ʿinān-ı dünyā

Ey ḫāme-i ġam-niṣār-ı ḥayret
Etdiñ yetişir fiġān-ı dünyā

Bir pādişehiñ zamānı geldi
Oldur şeref-i şehān-ı dünyā

Az müddet içinde himmetinden
Ḳalmaz ġam-ı ser-girān-ı dünyā

Bād-ı kerem ü ʿadāletinden
Nevrūza döner ḫazān-ı dünyā

Hengāme-i ḳahr-ı şiddetinden
Eflāke çıḳar fiġān-ı dünyā

Bir böyle vücūdu görmemişdir
Nāṭıḳ olalı zebān-ı dünyā

Sulṭān Ḥamīd o şāh-ı aʿẓam
Şāhenşeh-i Cem-nişān-ı dünyā

Evṣāfını böyle etse lāyıḳ
Bi'l-cümle süḫanverān-ı dünyā

Faḫr-āver-i ḫüsrevān-ı ʿālem
Keyḫüsrev ü kār-dān[1]-ı dünyā

Āyīne-i şuʿle-tāb-ı şefḳat
Mihr-efser ü mihribān-ı dünyā

Sulṭān-ı cihān-sitān-ı yektā
Ser-defter-i ins ü cān-ı dünyā

Meh-ḳudret-i āsumān-ı iclāl
Şeh-ġonca-i gülsitān-ı dünyā

Cibrīl-per-i hümā-yı iḳbāl
ʿAnḳā-dil-i āşiyān-ı dünyā

Bir böyle güneş doġurmamışdır
Nüh māder-i āsumān-ı dünyā

1 kār-dān AE 37k: ḳahramān (üzeri çizilmiş) AE 37

Şāhā melikā süḫan-şināsā
Ey ḫüsrev-i nükte-dān-ı dünyā

Sensiñ bu şükūh u salṭanatla
İskender-i ʿizz ü şān-ı dünyā

Şāhāne ʿadālet etdiñ icrā
Ey ḳıdve-i dūdmān-ı dünyā

Erbāb-ı kemāli etdiñ iḥyā
Ey eşref-i ḫānedān-ı dünyā

Ẓātıńdır olan cihāna zīnet
Ey muġnī-i ḫüsrevān-ı dünyā

Vicdānıńa gün gibi ʿayāndır
Her ne var ise nihān-ı dünyā

Ẓıll-ı kerem ü seḫāvetüńdür
Ehl-i dile sāyebān-ı dünyā

ʿAdliń gibi bir şemīm-i ḫoş-bū
Neşr etmedi gülsitān-ı dünyā

Nevrūzu eder semūm-ı ḫışmıń
Hem-ḥālet-i mihricān-ı[1] (?) dünyā

Ẓātıń gibi şāhbāz-ı ʿālī
Hīç görmedi āşiyān-ı dünyā

Şehzāde iken saña denirdi
Şehzāde-i kār-dān-ı dünyā

Ehliyyet ü şān u maʿdeletle
Sensiń şeh-i kār-dān-ı dünyā

Ḳahrıńla müdemmir oldu yekser
Aʿdā-yı belā-resān-ı dünyā

Maḥbūb-ı ḳulūb-ı ins ü cinsiń
Hep vaṣfıń eder lisān-ı dünyā

Nā-dīde vücūduń etdi ḫilḳat
Nā-dīde bir armaġan-ı dünyā

1 mihricān-ı (?): مهرجانيه M.

Ol cevher ile müzeyyen oldu
Gencīne-i şāyegān-ı dünyā

Her ġazve-i nāmdārıñ oldu
Pür-kevkebe dāstān-ı dünyā

Dil-bestedir emriñe dem-ā-dem
Destiñde durur ʿinān-ı dünyā

Dünyā işi gerçi bī-emāndır
Ey vāsıṭa-i emān-ı dünyā

ʿĀriflere imtinānı çoḳdur
Ben istemem imtinān-ı dünyā

Minnetle sevindirirse göñlüm
Batsın yere ḫānümān-ı dünyā

Sāyeñde bulur ṣafā-yı cāvīd
Luṭfuñ ile ġam-keşān-ı dünyā

Bir nīm kelām ile edersiñ
Biñ bī-kesi şādümān-ı dünyā

Bir maḥbese fer verirse vechiñ
Ol maḥbes olur cinān-ı dünyā

Bu sinn-i heremde eylemişdir
Luṭfuñ beni şādumān-ı dünyā

Reşk-āveri oldu aḳviyānıñ
Ṭabʿım gibi nā-tüvān-ı dünyā

Faż̧l u hüner-i müsellemimdir
Müstaġnī-i imtiḥān-ı dünyā

İksīr-i teveccühüñle oldum
Ser-defter-i muḳbilān-ı dünyā

Hengām-ı duʿā Emīrī geldi
Artıḳ yeter īn ü ān-ı dünyā

Tā gerdiş ede nücūm u eflāk
Tā bāḳī ola zamān-ı dünyā

Ẕātıñ ola taḫt-ı salṭanatda
Sulṭān-ı ebed-nişān-ı dünyā

24[1]

Der-Sitāyiş-i Sulṭān ʿAbdülḥamīd Ḫān

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Cihān kesb eylemişdi bir zamāndır ḥāl-i ġam-fersā
ʿAyāndır kişveriñ her cānibinde şūriş ü ġavġā

Nuḳūş-ı cevher-i āyīne-i āfāḳa baḳdıkça
Olurdu dīdeye yek-pāre ẓāhir ṣūret-i şekvā

Bütün mażmūn-ı[2] derd ü ġamdı raʿd u bādıñ āvāzı
Bütün maʿnā-yı şūrişdi ḫuṭūṭ-ı mevce-i deryā

Sükūn uçmuşdu arż u āsumāndan ṣanki olmuşdu
Ḳamer peymāne-i miḥnet zemīn gehvāre-i dehyā

Ṣanırdım sāḥa-i dünyāyı bir mirʾāt-ı maḥşerdir
Bütün ḫalḳ-ı cihān olmuşdu yek-ser vālih ü şeydā

Ṭarīḳ-i rüşvete ṣapmışdı meʾmūrān-ı āsāyiş
Eşirrā eylemezdi kimseden endīşe vü pervā[3]

Kemāl-i ḫavf ü dehşetden naẓargāhında maẓlūmuñ[4]
Leyāliñ her demi olmuşdu ṣanki bir şeb-i yeldā

Leʾīmān[5] āşinā-yı żābiṭān-ı şehr-i āsāyiş
Sefīhān āmirān-ı bī-ḥayāya maḥrem ü hem-pā

Baḳan yoḳ diñleyen yoḳ añlayan yoḳ ḫavf eden yoḳdu
Ne vehm-i maḥşer-i ferdā ne ḫavf-ı ḥażret-i Mevlā

Zebūn-ı renciş-i miḥnet reʿāyā-yı ʿadālet-ḥˇah
Müheyyā-yı tecāvüz her ṭaraf aʿdā-yı bī-pervā

Baḳardım ḥāl-i dünyāyā olurdum yeʾse müstaġraḳ
Neden derdim İlāhī bundaki ḥikmet naṣıl yaġmā

Zamāne āḫir oldu çıḳmalı yā ḥażret-i Mehdī
Cihān pek fācir oldu gelmeli yā ḥażret-i ʿĪsā

---

1 AE 37: 27a-28a (İlk 18 beyti sayfa kenarında, sonraki beyitler normal sayfa boyutundadır.) (s. 55-57); AE 38: 12b-13b.

2 mażmūn-ı AE 37k, AE 38: aṣvāt-ı (üzeri çizilmiş) AE 37

3 endīşe vü pervā: " 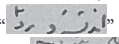 " M

4 6/1 AE 37k, AE 38: 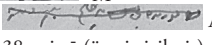 AE 37

5 leʾīmān AE 37k, AE 38: eşirrā (üzeri çizilmiş) AE 37

Seniñdir ḳudret ü ḳuvvet seniñdir saṭvet ü heybet
Acı bu millet ü mülke amān yā ḥażret-i Mevlā

Bi-ḥamdillāh Cenāb-ı Kibriyā luṭf u ʿināyetle
ʿİnāyet eyledi bir pādişāh-ı maʿdelet-pīrā

Naṣıl bir pādişeh şāhenşeh-i iḳlīm-i ehliyyet
Naṣıl bir pādişeh şāhenşeh-i evreng-i istiʿlā

ʿAdālet rehber-i ş*a*h-rāh-ı istiʿdād-ı ʿirfānı
Mürüvvet cevher-i vicdān-ı sulṭānīsi ser-tā-pā

O şāhıñ ḥüsn ü icrā'āt ü tedbīr-i celīliñden
ʿAdālet oldu nūr-efzā şeḳāvet oldu nā-peydā

İlāhī dā'im ol sulṭāna ḳıl iḥsān-ı tevfīḳāt
İlāhī eyle bundan böyle de aḥkāmını icrā

Şehinşāh-ı mü'eyyed ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'ı
Ede cümle umūrunda muvaffaḳ ḥażret-i Mevlā

O şāhenşeh ki olmuş ḥalka-i bāb-ı hümāyūnu
Gürūh-ı dād-ḫˇāhān-ı cihāna ʿurve-i vüṯḳā

O şāhenşāh-ı aʿẓam ol cihānbān-ı muʿaẓẓam kim
ʿUlüvv-i fıṭrat-i pākinde olmuş ictimāʿ-ārā

Vaḳār u heybet [ü] ʿaẓm ü ş̧ebāt u himmet ü temkīn
Kemāl ü ʿiffet ü ʿadl ü ṣalāḥ u ṭāʿat ü ṭaḳvā

Bu gūne eylesin ḫurşīd-i ʿālem-tāb-ı taʿẓīme
Debīr-i āsumān-ı salṭanaṭ elḳābını imlā

Meh-i burc-ı ʿadālet āfitāb-ı ʿālem-i himmet
Fürūġ-ı çeşm-i şevket şemʿ-i cemʿ-i bezm-i ġam-fersā

Yegāne gevher-i ʿālem-bahā-yı maʿden-i ḳudret
Güzīde şeb-çerāġ-ı iftiḫār-ı millet-i beyżā

Gedā-perver vefā-yāver kerem-güster bülend-aḫter
Melek-ḫaslet felek-rifʿat ḳavī-himmet ḳamer-sīmā

Kerem-sālār-ı ümmet kehf-i millet menbaʿ-ı ḥikmet
Sitem-fersā-yı ʿālem bedr-i aʿẓam mefḫār-i ābā

Olur ʿaẓm ü ş̧ebātından havādiş̧gāh-ı ʿālemde
Ḳıyām-ı emn ü asāyiş ḳuʿūd-ı fitne-i ber-pā

ʿUlüvv-i himmeti ol rütbe kim maẓlūmu şād eyler
Henūz ermezden evvel gūşuna āvāze-i şekvā

Bulur müstedʿiyān-ı ceyb-i isʿāfında āmāde
Ẓuhūr etmezden evvel semt-i müstedʿīden istidʿā

Ḥarīm-i ravża-i ʿirfānı cennetdir taṣavvurda
Muʿallā[1] fikridir gūyā ki onda ravża-i Ṭūbā

Olur ol maʿnevī ḳāmet şecerden dāʾimā ḥāṣıl
ʿAdālet merḥamet şefḳat miṣāli mīve-i raʿnā

Nümāyāndır fürūġ-ı dāniş-efrūz-ı cebīninde
Żiyā-yı feyż-i Aʿmeş pertev-i ehliyyet-i Ferrā

ʿAyāndır gül-nihal-i ḥilye-i ẕāt-ı ʿafīfinde
Gül-i ḫoş-nükhet-i gülzār-ı taḳvā-yı Ebüʾd-derdā

Cemāl-i pāki bir āyīne-i feyż-i İlāhīʾdir
Kim onda cilve-pīrādır ser-ā-ser ḥaṣlet-i ʿulyā

ʿAtā mudġam rıżā mużmer ẕekā tābān nühā pinhān
Vefā ẓāhir ṣafā bāhir żiyā rūşen seḫā peydā

Ḫayāli ṣūret-i esrār-ı ġaybüʾl-ġayba āyīne
Żamīri berḳ-i nūruʾn-nūr-ı naḫl-i vādī-i maʿnā

Kerem-baḫş [u] kerem-kār u kerem-sāz ü kerem-perver
Kerem-ḫīz ü kerem-rīz ü kerem-bīz[2] (?) ü kerem-fermā

Şehinşāh-ı felek-ḳadrā cihān-dār-ı semā-cāhā
Ey ol sulṭān ki miṣliñ görmemişdir dīde-i dünyā

Sen ol ʿālī-himem ḫāḳān-ı aʿẓamsın ki sāyeñde
Eder bir ʿabd-i nā-çīziñ doḳuz eflāke istiġnā

Beşersiñ līk ʿālīdir beşerden fiʿl-i memdūhuñ
Bulunmaz sende ẓulm ü naḫvet ü iʿrāż-ı nā-bercā

Fürūġ-ı zühdüñ olsa hādī-i şeh-rāh-ı ṭāʿāti
Reh-i işyāna ʿazm etmezdi Belʿām İbni Bāʿūrā

Ṣebāt-ıʿiṣmet-i ṭabʿıñ ile olsaydı hem-fıṭrat
Ḍalāle münḳalib olmazdı āḫir zühd-i Berṣīṣā

1 muʿallā AE 37k, AE 38: o ʿālī (üzeri çizilmiş) AE 37

2 kerem-bīz (?): M.

Tecessüm etse terkīb-i beşerde ʿadl ile ḥikmet
Yine mümkin değildir sañа bir mānend ola peydā

Ṣadāḳat pīş-i iclāliñde bir ʿabd-i kemer-beste
Seḫāvet dest-i iḳbāl-i hümāyūnuñda bir elma

Maḳām-ı himmetiñ ʿālīdir āfāḳ-ı taṣavvurdan
Temāşāya yetişmez medd-i nūr-ı dīde-i ḫülyā

Çemenzār-ı laṭīf-i ʿadl ü dādıñ inʿikāsından
Zümürrüd rengini kesb eylemişdir ḳubbe-i[1] mīnā

Ahālī rāḥati-y-çün terk-i rāḥatdır sañа rāḥat
Sen ol adl-i mücessemsin ki yoḳdur ẕātıña hem-tā

Vücūdu mürdeveş ḫālī idi revʿ-i ʿadāletden
Mesīḥāʾsın ki etdiñ tāzeden kişverleri iḥyā

Kerem baḫşāyiş-i dest-i zer-efşānın ile vālih
Ḫıred neẓẓāre-i aḥkām-ı tedbīriñ ile şeydā

Sirāyet eylese bir sāye-i nā-çīze tedbīriñ
Olurdu sedd-i rāh-ı āfitāb-ı āsumān-peymā

Kelāmım sāye-i luṭfuñda eslāfa müreccaḥdır
Niṣār-ı vaṣfıñ etdim dürr-i pāk-i maʿnī-yi uḫrā

ʿAceb mi ṭabʿım etse ferş-i zīr-i pāy-i evṣāfıñ
Çıḳardım kārgāh-ı dilde böyle muʿteber kālā

Bu gūne ṭabʿımıñ cūş u ḫurūşu himmetiñdendir
Ki teʾṯīr-i ḳamerden baḥre cezr ü medd olur peydā

N'ola tebrīk edersem baḫtiyār-ı ṭabʿımı dāʾim
Ki oldu vaṣf-ı iclāliñde bu gūne süḫan-pīrā

Ne ḥaddimdir ki ḫāme eylesin ḥaḳḳ üzre evṣāfıñ
Ne mümkin eylemek deryāyı bir mīzābdan icrā

Naṣıl olmaz duʿā-yı şevketiñ ārāyiş-i nuṭḳum
Naṣıl etmem ṣenā-yı ḥażretiñ biñ şevḳ ile īfā

Muʿādilsiñ Selīm-i evvele Sulṭān Süleymān'a
Naṣıl şād olmayam yā ey veliyy-i niʿmet-i ʿuẓmā

1 ḳubbe-i AE 37k, AE 38: AE 37

Be-ḥaḳḳ-ı Aḥmed-i mürsel Emīrī ʿabd-i memlūküñ
Feminden infikāk etmez duʿā-yı lā-mekān-peymā

Ḫulūs-ı ḳalb ile daʿvāt-ı iḳbāl-i hümāyūnuñ
Bu mevḳiʿde sezādır eylesem tekrār ile īfā

Ola her işte yāver ẕātıña tevfīḳ-i Rabbānī
İṭāʿat eyleye fermānına dünyā vü mā-fīhā

O bir düşmen ki emriñden ser-i mū inḥirāf eyler
Serin ġālṭīde-i ḫāk eylesin şemşīr-i ḫūn-pālā

Żiyā-yı ʿadl ü dādıñ ṭās-ı çarḫı pür-ṭanīn etsin
Olup şān ü şükūh-ı şevketiñ günden güne aʿlā

Ruḫ-ı ferḫunde-fāliñ iki dünyāda sefīd olsun
Şefīʿiñ ḥażret-i Peyġamber olsun rūz-ı vā-veylā

Ḳabūl eyle duʿāmı *yā mucībeʾs-sāʾilīn* āmīn
Be-ḥaḳḳ-ı levḥ-i aʿẓam ʿarş u kürsī ḥażret-i Ṭāhā

Bu tārīḫ-i güherle eylerim ʿarż-ı ʿubūdiyyet
Saʿādet-bād sāl-i tācdār-ı maḳderet-ārā[1] (1305)
[2]"سعادت باد سال تاجدارمقدرت آرا"

25[3]

Der-Sitāyiş-i Sulṭān ʿAbdülḥamīd Ḫān Ġāzī

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Bilmem ne zamān uṣlanacaḳdır dil-i şeydā
Lāyıḳ mı perīşān ola bu nüsḫa-i kübrā

Bir yāra esīr etdi beni āh bu göñlüm
Benden bańa geldi yine bu derd-i ġam-efzā

Ḫūn-ı dil aḳıtdım dediler kim geliyor yār
Ferş etdi göñül rāhına bir ḳırmızı dībā

Sırr-ı lebini nālem ile añladı ʿuṣṣāḳ
Bülbüllere verdim ḫaber-i ġonca-i raʿnā

1 66/24:-AE 38. AE 37'de de üzeri çizilmiştir.
2 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher tarihtir.
3 AE 37: 61b-63a (İlk 12 beyti normal sayfa boyutunda, diğer beyitler sayfa kenarında kaydedilmiştir.) (s. 124-127); AE 38: 13b-14b.

Ecrāmı ṭutuşsa n'ola āhımla sipihriñ
Āteş gibi zīrā ki olur ṣā'id-i bālā

Zaḫm açdı dil-i zāra ḫadeng-i naẓar-ı yār
Gülzār-ı vefā verdi yine bir gül-i zībā

Bülbül gibi bir zemzeme etdiñ bańa iḥsān
Maḥṣūl-i zemīn-i dil olan ey gül-i ma'nā

Kim ṭālib ise olsun oña yümn ü mübārek
Ben istemem artıḳ güher-i maṭlab-ı dünyā

Ancaḳ ederim pādişeh-i 'ālemi tavṣīf
Burhān-ı ḫilāfetdir o sulṭān-ı mu'allā

Taḳdīm edeyim öyle pesendīde ḳaṣīde
Her beyt ola ḳıymetde birer gevher-i yektā

Ammā nice gevher ṣanasın kevkeb-i dürrī
Ḳurbān ola her beytine bir lūlū vü lālā

Her mışra' ola ḫā'iz-i envā'-ı me'ānī
Bir nūr-ı mülemma' ola her müfred-i ġarrā

Her kim oḳusa eyleye taḥsīn-i firāvān
Her kimse ki ġūş etse ola vālih ü şeydā

Merġūb u müzeyyen ola maḳbūl ü münevver
Müştāḳ ola mażmūnuna her şā'ir-i yektā

Zīrā o şehinşehde olan re'y-i dıraḫşān[1]
'İrfān-ı cihān-perver ü idrāk ü mu'allā

Bir kimsede tā şimdiye dek olmadı meşhūr
Tā şimdiye de olmadı bir kimsede peydā

Her re'y-i[2] hümāyūnu ki bir nūr-ı mübīndir
Ammā ki bizim gördüğümüz nūrdan a'lā

Sulṭān Ḥamīd Ḫān ki ḳudūmu ile buldu
Evreng-i şehāmet yeñiden şevket-i[3] bālā

Eyler ümem-i rūy-i zemīn ẕātıña ta'ẓīm
Fermānını sükkān-ı semavāt eder icrā

1 dıraḫşān AE 37k, AE 38: AE 37

2 her re'y-i AE 37k, AE 38: AE 37

3 şevket-i AE 37k, AE 38: zīnet (üzeri çizilmiş) AE 37

Ol dem ki biner raḫş-ı hümāyūnuna ol şāh
Cevlānı verir lerziş-i kūh-efken-i ṣaḥrā

ʻAzm eylemeyip burc-ı kemālinde dururdu
Ḫurşīd-i cihān-pervere emr eylese īfā

Bir müflise bir ṣervet-i Ḳārūn'u verirse
Baḫş eyledi ẓann eyler o şeh baḫşiş-i ednā

Dāmān-ı kerem-güsterini öpmek içündür[1]
Ḫam-geşte olur māh-ı nev-i şaʻşaʻa-pīrā

Etdi şeref-i maḳdemi ʻādilleri memnūn
Ẓālimlere geldi maraż-ı ḫaşyet ü pervā

Şāhā melikā Cem-şiyemā nūr-ı ʻuyūnā
Ey taḫt-ı ḫilāfetde şehinşāh-ı muʻallā

Ey hādim-i bünyān-ı nifāḳ-ı ene'iyyet
Ey ḫādim-i ʻālī-güher-i Yeṡrib ü Baṭḥā

Sen ol şeh-i ferruḫ-ʻalem-i mülk ü milelsiñ
Re'yiñden alır nūrunu āyīne-i dünyā

Sen ol güher-i mā-haṣal-i genc-i şerefsiñ
Ẕātıñla bulur ḳudret-i ser-rütbe-i ʻulyā

Al dādını eflākden erbāb-ı kemāliñ
Ancaḳ yine sensiñ alacaḳ ey şeh-i yektā

Bu ʻadliñ ile oldu felek emriñe muḥkem
Ser-keşlik ede ḫaddi mi var düşmen-i ḫod-rā

Her işte seniñ eylediğiñ ʻaẓm ü metānet
Başdan başa maʻlūm-ı reʻāya vü berāyā

Ammā kime bir mes'eleyi etse emānet
Muṭlaḳ ediyorlar onu maʻkūsuna icrā

Bilmem nereden geldi bu efkār-ı ebāṭıl
İslām'a yaḳışmaz bu ṣıfat ḫayf ü dirīġā

Vālīler olur ekṡeri rüşvet ile me'lūf
Me'mūrlar olur ekṡeri dil-dāde-i ṣahbā

1 23/1 AE 37k, AE 38: Al dādını eflākden erbāb-ı ʻālemiñ (üzeri çizilmiş) AE 37

Rūşen-dil idi cümle memālikde ahālī
Me'mūrlar azdırdı bütün onları ḥayfā

Vālīlere çatmaḳ içün eşrāf-ı vilāyāt
'İşretleri rüşvetleri hep etdiler icrā

Başdan çıḳıyor cümle memālik bu gidişle
Bir de baḳarız oldu cihān fāsıḳ u rüsvā

Ne ṣavm ü ne şefḳat[1] ne mürüvvet ne 'adālet
Ne 'adl ü seḫā ne kerem ü ġayret-i taḳvā

Bir de 'ulemā eyledi taġyīr-i mesālik
Her ferdi verir birbiriniñ ḥaḳḳına fetvā

Müşkil olan emriñ büyüğü işte budur bu
Zīrā 'ulemādır edecek kişveri iḥyā

Ḫallāḳ-ı cihān cümlemize baḫş ede inṣāf
Īḳāẓ ede hem cümlemizi ḥażret-i Mevlā

Ammā ki şehinşāh-ı cihān himmet ederse
Iṣlāḥa çabuḳ yüz tutar elbette bu dünyā

Zīrā ki olur pādişehān ẓıll-i İlāhī
Onlarda vurur nūr-ı Ḫudā berḳ-i tecellā

Bir pādişeh-i memleket eylerse 'adālet
Elbette olur şeş-cihet-i memleket iḥyā

Yoḳ 'ālem-i fānīde 'adālet gibi bir nūr
Ol nūr-ı 'adālet gibi zencīr-i eşirrā

Dünyāyı 'adāletdir eden vāṣıl-ı ṣervet
Dünyāyı 'adāletdir eden gülşen-i zībā

Ey pādişeh-i 'ādil-i yektā-yı 'avālim
Ma'mūr ola devriñde seniñ sāḥa-i dünyā

Zīrā ki 'adāletle mübeccelsiñ efendim
Maẓhar eder elbette seni luṭfuna Mevlā

Artıḳ ne bu ıṭnāb-ı süḫan besdir Emīrī
Hengām-ı du'ādır ḳalem-i mevsim-i irḫā

1 sefḳat AE 37k, AE 38: AE 37

Ḥaḳ şevḳ ü şeṭāretle seni eyleye memnūn
Maḥzūn ola me'yūs ola dil-ḫūn ola a'dā

Bir ẕerre eṣer görmeyesiñ miḥnet ü ġamdan
Maḥkūm ola fermān-ber ola emriñe dünyā

26[1]

Der-Sitāyiş-i Sulṭān 'Abdülḥamīd Ḫān Ġāzī

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Oldu yāver bañā iḳbāl-i sa'ādet-peymā
Dīde-i maṭlabıma geldi yeñi nūr u żiyā

Kevkebim mihr-i dıraḫşān gibi oldu tābān
Meh-i tābān gibi oldu emelim şu'le[2]-nümā

Ḳalmadı ṭurre-i nev-şāhid-i ṭab'ımda şikenc
Oldu imdād-ı felek şāne gibi 'uḳde-küşā

Olalı maẓhar-ı elṭāfı o şems-i 'adliñ
Ḳalmadı safḥa-i dilde leke-i renc ü 'anā

Bu ta'āṭuf bañā dünyā dolusu ni'metdir
Yere batsın ḥaşem ü debdebe vü genc ü ġınā

Hep ẓuhūr eyledi feyż-i eṣer-i luṭfu ile
Edeli ḫidmet-i şāhānesini pīşe bañā

Ṣūret-i şūḫ u kelāmımda bu ġunc ü şīve
Ṣafḥa-i sīne-i ṭab'ımda bu āṣār-ı ṣafā

Hep o sulṭān-ı celī-menḳabetiñ himmetidir
Eyleyen 'ālemi āsūde-i ḥarb ü ġavġā

Öyle sulṭān-ı 'aṭā-meşreb-i deryā-dil kim
Ġarḳ-ı luṭf u keremi oldu ser-ā-ser dünyā

Ṣāḥib-i cevher-i 'irfān olan erbāb-ı süḫan
Vaṣf-ı pākinde olur böyle cevāhir-pīrā

Ḥāmī-i millet-i beyżā ġüher-i kenz-i ḫıred
Ṣaf-der-i ṣaff-ı veġā ādil-i ṣāḥib-taḳvā

1 AE 37: 62a-63a (s. 125-127) ; AE 38: 15a-16a.
2 şu'le AE 37k, AE 38: cilve (üzeri çizilmiş) AE 37

Ḫātem-i mülk-i seḫā dād-ger-i efser ü genc
Sāye-i luṭf-i Ḫudā merdümek-i çeşm-i ʿaṭā

Yüzü ḫurşīd-i hüdā ḳalbi ġanī ʿaḳlı ḳavī
Dili leb-rīz-i ṣafā baḫtı cevān-ı yektā

Nūr-ı çeşm-i ʿaẓamet ḳuṭb-ı medār-ı şevket
Ḫüsrev-i taḫt-ı ḫilāfet şeref-i mülk-i ẕekā

Āfitāb-ı naṣafet server-i ferruḫ-ḫaṣlet
Gevher-i tāc-ı ʿadālet ḳamer-i burc-ı vefā

Muḳtedā-yı ʿurefā pādişeh-i ced-ber-ced
Pīşvā-yı küremā müctenib-i cevr ü eẕā

Murtażā-kevkebe Sulṭān Ḥamīd-i ʿādil
Ḥāmī-i dīn-i nebī ṣaf-şiken-i renc ü cefā

Öyle sulṭān-ı kerem-güster-i deryā-dil kim
Ṣıġmaz erḳāma niṣār eylediği naḳd-i seḫā

Öyle sulṭān ki onuñ debdebe vü şānından
Kūh-i Ḳāf üzre düşer lerze-i ḫavf-ı ʿAnḳā

Dense ḫayrü'l-ḫalef-i ḥażret-i Sulṭān Selīm
Nām-ı ẕī-şān ü hümāyūnuna şāyān ü sezā

Bir olur dest-i celālinde ruḫām u isfenc
Böyledir ḳuvvet-i bāzū-yı şeh-i bī-hem-tā

Dursa ḥükmüyle n'ola bende gibi rūy-i zemīn
N'ola emriyle[1] şitāb eylese çarḫ-ı vālā

Sāyesinde biri durduḳça bulur ʿizzet ü cāh
Devletinde biri gitdikçe bulur ḳadr u bahā

Ravża-i himmetine āb-ı beḳā nāmiye-ḫīz
Devḥa-i şevketine mihr-i İlāhī elma

Ṣafvet-i sīnesi āzāde-i jengār-ı ḥased
Cevher-i ṭabʿı maṣūn-ı ġaraż u keyd ü riyā

ʿAḳl-ı kül cevher-i idrākine yāḳūt-ı münīr
Nūr-ı Ḥaḳ cebhe-i iḳbāline ḳandīl-i beḳā

1 emriyle AE 37k, AE 38: AE 37

Ġażabı zelzele-i cevf-i zemīne mānend
Dehşeti sā'iḳa-i cevv-i semāya hem-tā

Olsa püşt-i beşere pençe-i iḳbāli ẓahīr
Bulsa kānūn-i celālinden eşer germ-i hevā

Rub'-ı meskūnu yaḳar pertev-i germ-i şeb-tāb
Kūh-i Elburz'u yıḳar ṣadme-i dest-i żu'afā

Nitekim şāh ḥużūrunda durur bende-i zenc
Pīş-i dīvān-ı celālinde dururlar ümerā

Beẕl eder mā-melek-i baḥr ü beri bir günde
Dem-i baḫşişde yed-i himmeti bilmez iḥṣā

Reşaḥāt-ı ḳalemi dād-ı Ḫudā'dır bī-şek
Ḳaṭarāt-ı süḫanı feyż-i ezeldir gūyā

Ol olur dāġ-ı dil-i nādire-gūyān-ı cihān
Bu olur ḫāl-i ruḫ-ı dilber-i Lāhūr u Ḫıṭā

Süḫanı zīb-i niġā*r*-ḫāne-i Hind ü Efrenc
Ḳalemi māşiṭa-i ṣūret-i Çīn-i ma'nā

Esb-i satranc gibi rāst-revānı şaşırır
Cünbiş-i esbini seyr etse eğer raḫş-ı semā

Ḫūşe-i 'ıḳd-i Ṣüreyyā dire tāk-i engūr
Pertev-i cevher-i ṭab'ıyla zemīn bulsa nemā

Yed-i beyżā-yı devā-sāzına Loḳmān ḥayrān
Ḫasta-yı ye'se verir luṭf u hümāyūnu şifā

Ḫüsrevā baḥr-i kefā kām-verā dād-gerā
Ey o sulṭān ki zamānında 'adīm oldu cefā

Sensiñ ol 'ādil-i yektā ki seniñ ḫavfından
Vuramaz kimseye dest-i sitemi[1] şaḫṣ-ı ḳażā

'Ahd-i āsāyiş-i 'adliñde şikār eyleyemez
Ṣalṣal ü ṣa've-i bī-ḳudret-i şāhīn-i belā

Ṣayd eder ejder-i 'Anḳā'yı teẕerv ü güncişk
Olsa feyż-i naẓarıñ püşt ü penāh-ı żu'afā

1 sitemi AE 37k, AE 38: şikeni (üzeri çizilmiş) AE 37

Pīşgāh-ı der-i iclāliñ olur māl-ā-māl
Görülür ʿadliñ ile maṣlaḥat-ı bay ü gedā

Raġbet-i gevheri iḥrāz edemez seng-i siyāh
Sańa kimse olamaz beẕl-i keremde hem-tā

Şaşırır semt-i teveccühde tereddüd eyler
Ḳıble-i vechiñi gördükde seniñ ḳıble-nümā

Ne ḳadar olsa da üstād eğer bir şāʿir
Edemez vaṣf-ı hümāyūnuñu ḥaḳ üzre edā

Nerde ben nerde seniñ ʿālī olan evṣāfıñ
Bu ḳaṣīdemle ʿubūdiyyeti etdim icrā

Ben ki ʿāciz ḳalayım vaṣf-ı hümāyūnuńda
Başḳa şaʿirlere artıḳ nice mümkin īfā

Bańa maḫṣūṣ u müsellemdir edā-yı eşʿār
Bańa mevdūʿdur esrār-ı nikāt-ı maʿnā

Benim ol şāʿir-i üstād-ı cihān-pīrā kim
Yazarım sürʿat ile naẓmı ṣıḳılmam aṣlā

Oldu endīşemiñ eglencesi naẓm-ı eşʿār
Ḫūb u nā-dīde düşer her ne söz etsem imlā

Ḥikmet-i nuṭḳum eder rūḥ-ı Felāṭūn'u ḥacīl
Benim ol fāżıl-ı ṣāḥib-süḫan-ı bī-hem-tā

Her kelāmım sebeb-i ḥayret-i yārān-ı ʿIrāḳ
Her sözüm nādire-i Ḫıṭṭa-i Belḫ ü Yaġmā

Şāhid-i ḫāmem edince ʿalemāsā ḥareket
Vāridāt-ı dü-cihān olsa yetişmez maʿnā

Kām-kārā bańa ḥaḳsız yere ġadr eyledi āh
Bir ġarābet-reviş ü efʿī-meniş süflī-edā

Melʿanet maʿdeni tezvīr ü sefāhet baḥri
Şeyṭanet menbaʿı maḥrūm-ı edeb bir şeydā

Cism-i murdār u ḫabīṯinde ser-ā-pā mevcūd
Direm-i fālic ü esḳām-ı seḳāmet-pīrā

Ne ḥuḳūḳa naẓar eyler ne eder ḥaḳḳı ḳabūl
Ol ebāṭıl-ḫıred ol müdmin-i beng ü ṣahbā

Ḥaḳḳ'a rāżī mı olur doġruyu eyler mi ḳabūl
İttiḫāẕ eyleye bir kimse ki tezvīri ṣafā

Hīç ādem denilir mi o gibi masḫaraya
Eyledi kendisini ʿālem içinde rüsvā

Cümle efʿāli verir ṭabʿ-ı selīme nefret
Ḥarekātında bütün buġż u ḫabāṣet peydā

Yoḳ iken bir ġarażım ḥüsn-i emelden ġayrı
Beni de eyledi āḫir hedef-i tīr-i eẕā

Tūde-i rāhıma ḫār-ı ġam-ı ʿālem rīzān
Dūde-i āhım ile reng alır ecrām-ı semā

İsterim eyleyeyim devlet ü dīne ḫidmet
ʿĀleme göstereyim bir yed-i beyżā-yı ẕekā

Ḥayf kim eylediğim ġayreti ḥāʾil fesede
Ārzū eylediğim ḫidmete māniʿ süfehā

Tām ḳırḳ beş sene oldu felek-i tīre-nihād
Etmedi maḳṣad u maḳṣūduma nāʾil ḥayfā

Beni ḫīleyle bilād-ı Yemen'e sevḳ etdi
Ṣūret-i ḥaḳ edip iẓhār bir efʿī-sīmā

Etdiğim ḫidmeti etmiş değil onda kimse
Muʿterifdir bunu taṣdīḳ ile cümle dünyā

İki yıldır beni maʿzūl bıraḳdı o leʾīm
Yalıñız ben mi ḥazīn oldu bütün mülke belā

Ey Emīrī niçe bir bu cedel-i pey-der-pey
G*a*h tefāḫur geh*ī* şekvā yetişir eyle duʿā

Niçe kim bārgeh-i kevn ü mekān bercādır
Miḥverinde niçe kim gerdiş eder arż u semā

Maṭlab-ı pākini iḥsān ede Ḫallāḳ-ı cihān
Maḳṣad-ı ḫayrını ḥāsıl ede elṭāf-ı Ḫudā

Mülk ü millet ede saʿyiñle teraḳḳī her dem
Dīn ü devlet bula iḳdāmıñ ile istiʿlā

Künc-i miḫnetde ola pertev-i baḫtıñla seniñ
Ḫīre vü tīre dil [ü] dīde-i ḫaṣm-ı aʿdā

27[1]

Ḳaṣā'id [der]-Zamān-ı Sulṭān ʿAbdülḥamīd Ḫān-ı Ṯānī

Ḳaṣīde-i Duʿāiyye[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Ey şeh-i arż u semā Ḫāliḳ-i ḫurşīd ü ḳamer
Leşker-i pādişeh-i ʿāleme baḫş eyle ẓafer

Ṣaf-ı aʿdāya hücūm eyleyicek pey-der-pey
Ola feṯḥ u ẓaferiñ onlara yār u yāver

Boza yüz biñ ṣafını leşker-i ḫaşmıñ yā Rab
Ger hücūm eylese ʿOṯmānlıdan elli nefer

Çekicek naʿraları söyleyicek yā Allāh
Mütezelzil ola düşmenleri hīç ḳalmaya fer

Abluḳa eyleyeler çār cihet-i aʿdāyı
Erişe himmet-i rūḥāniyet-i Peyġamber

O ḳadar feṯḥ edeler ḥışn-ı metīn-i ḫaşmı
Āferīn-ḫān ola ʿuḳbāda cenāb-ı Ḥaydar

Cünd-i ervāḥ-ı melā'ik erişe imdāda
Ermeye leşker-i ʿOṯmānīye hīç ḫavf ü ḫaẕer

Ten-i düşmenden aḳan ḫūn-ı teriñ ʿaksinden
Çetr-i gül-fāma döne bu felek-i nīlūfer

Leşker-i şāh-ı cihānbān bula nuṣret yā Ḥaḳ
Girişip ṣaff-ı ʿadūya olıcaḳ cevlānger

Ol şeh-i memleket-ārāyiş ü Cem-debdebe kim
Ḥükmüne ins ü perī olmuş onuñ fermen-ber

Ol şeh-i salṭanat-ārā ki sürer dergehine
Her seḥer rūyunu taʿẓīm ile mihr-i ḫāver

Tāc-dār-ı ʿaẓamet ḥāmī-i mülk ü millet
Şehriyār-i naṣafet pādişeh-i heft kişver

1 AE 37: 22a-23b (s. 45-48).

2 AE'nin dipnotu: "Ṣırbistān Ḳaradaġ muḥārebeleriyle Rusya muḥārebesi evā'il-i ẓuhūrunda inşād olunmuş [Mardin taḥrīrāt ketebesi ḳaleminden Diyarbekirli ṣā'ir-i meşhūr Emīrī Efendi ḥafīdi 'Alī Emīrī Efendi'niñ mes'ele-i ḥāżıra ḥaḳḳında söyledigi feṯḥiyyedir] 'ibāresiyle 1294 senesinde *Diyārbekir Vilāyet Ġazetesi*'yle neşr olunmuş idi."

Ḳahramān-heybet ü Cem-şevket ü Yūsuf-dīdār
Erdeşīr-saṭvet [ü] Rüstem-fer ü Ḫurşīd-efser

Çemen-i maʿdelet ü mekremete āb-ı revān
Ṣadef-i salṭanat u şevkete ʿālī gevher

Fihris-i levḥ-i şeref-nāme-i dīn ü devlet
Zīr-i ser-saṭr-ı kerem-nāme-i şāhān-ı beşer

Revnaḳ-efzā-yı serā-perde-i eyvān-ı vaḳār
Yeke-tāz-ı ṣaf-ı meydān-ı felek-sāy-ı hüner

Vāriṣ-i salṭanat-ı silsile-i ʿOṣmānī
Mālik-i maʿdelet ü şefḳat-i Sulṭān Sencer

Tāc-dār-ı ṣaf-ı cünd-i şerefe fermān-rev
Pādişāh-ı felek-i -maʿdelete ḥükm-āver

Ḳubbe-i mekremete neyyir-i ʿālī-pertev
Ṣuffe-i salṭanata dāver-i ferruḫ-peyker

Ḫān ʿAbdülḥamīd ol şāh-ı Ferīdūn-fer kim
Saṭl-ı ışṭablına iklīl-i Cem olmaz hem-ser

O şehinşāh-ı serīr-i ʿaẓamet kim yaraşır
Binicek raḫṣa rikāb-dārı olursa ḳayṣer

O ḥüküm-rān-ı çehār kūşe-i mülk-i ʿālem
Ki eder ḫaṣmını nār-ı ġażabı ḫākister

Ḳāmet-i şāhid-i dārātına dil-beste melek
Ṣafvet-i peyker-i bih-būduna āşüfte beşer

Çarḫ-ı aṭlas ḥarem-i devletine ferş-i ḥaṣīr
Bezm-i dārātına āvīze çerāġ-ı ḫāver

Bāb-ı ḳadrinde meh ü mihr[1] iki gül-mīḫ-i ẕeheb
Dergeh-i kehfü'l-emānında felekdir çāker

ʿAlem-i şevketi çarḫ-ı şerefe kāh-keşān
Mīḫ-ı naʿl-i feresi burc-ı celāle aḫter

Melceʾ-i ṣıdḳ u emāndır o ḳadar dergehi kim
Onda bir şekle girer ṭabʿ-ı melāʾikle beşer

1 meh ü mihr: mihr ü meh M

Ḳuvve-i ʿaḳlını fikr eylese deryā-yı çemen
Keşt*ī*-i ṣarṣara her ġonca olur bir lenger

Ṣaf-derā[1] tācverā pādişehā Cem-cāhā
Ey şehinşāh-ı felek-mesned-i taḫt u efser

Sensiñ ol ṣaf-der-i ceng-āver-i yektā ki sezā
Āsumān raḫş u güneş ferş ü meh olsa miġfer

Bulamaz ġāyet-i fermān-rev-i mülk-i keremiñ
Ḥaşre dek ʿālemi devr eylese mihr-i enver

Cām-ı Cem mühr-i Süleymān ḳadeḥ-i Keyhübedī[2] (?)
Genc-i Pervīz ü Peşeng āyīne-i İskender

Müctemiʿdir nesaḳ-ı genc-i hümāyūnuñda
Etmez ammā ki ʿulüvv-i himemiñ ʿaṭf-ı naẓar

Gāh olur āyīne vü cāmı verir bir ḳuluna
Gāh olur ḫātemi bir bendesine baḫş eyler

İşte ez-cümle yine ḫātem-i vālā-güheri
Verdi bir bende-i dīrīnesine bu günler

Ṣadr-ı bedr-i vüzerā ḥażret-i Edhem Paşa
Emr-i şāhenşeh ile oldu vezīrü'l-ekber

Ḥāṣılı böyle şehinşāha gerek böyle vezīr
Āṣafın buldu hen*ūz* işte Süleymān-peyker

Nice āṣaf ḳamer-i ṭārem-i sulṭānī kim
Heybet ü saṭveti etmiş dil-i düşmende eṣer

Ṣadr-ı pervīz-i ḥaşem dāver-i Āṣaf-mesned
Şemʿ-i eyvān-ı seḫā ṣaf-der-i Rüstem-manẓar

Maẓhar-ı ʿaḳl-ı Arisṭo ẓafer-ārāy-ı ʿadū
Ḳāhir-i ḫaşm-ı denī ḳāliʿ-i pür-şūriş ü şer

Ḳabża-i tīġ-i celāl ü şerefe revnaḳ u zīb
Ḳurre-i mesʿadet ü mekremete nūr-ı baṣar

Berḳ-i tīġin göricek mihri tutar teb-lerze
Ġażabın seyr edicek āb olur ol dem āẕer

1 ṣaf-derā: ṣaf-dārā M

2 Keyhübedī (?): کیهسک M

Edicek sevḳ-ı sipeh düşmen-i dīn arḳasına
Mülk-i nīstīde daḫi teng olur onlara maḳar

Olsa ʿaks-āver-i mirʾāt derūn-ı ṣıdḳı
Daḫi tebdīl-i ṣuver eyleyemez şekl-i ḳamer

Rāstī māhiyet-i ṭabʿı sirāyet etse
Ḳalb olur heyʾet-i yek-ṭarza sinān ü ḫançer

Çeşm-i ḳahrı zuḥale eylese īmā-yı ġażab
Himmet ü luṭfu eğer olsa hilāle yāver

O olur ḥalḳa-i zencīr-i hirāsa beste
Bu bulur gezdigi yerlerde niçe maʿden-i zer

Vaṣf-ı şīrīnini alsam dehen-i evṣāfa
Maḳʿar-ı maġz-ı dilimden gelir āṣār-ı şeker

Mey-i medḫi beni bir mertebe mest eyledi kim
Meyl-i nūş etmem eğer cām-ı Cem olsa sāġer

Ḫüsrev-i ṭabʿım inince reh-i ceng ü cedele
Evvelā böyle eder faḫr-i fażīlet-güster

Benim ol Rüstem-i maʿnā ki hücūm-ı ṭabʿım
Ser-i Sührāb-ı maʿānīye neler etdi neler

Benim ol nāsic-i nev-ṭarḫ-ı ḳumāş-ı mażmūn
Naẓmıma git giderek oldu cihān sevdā-ger

Benim ol şāʿir-i muʿciz-dem ü pākīze-edā
Baḫş eder cevher-i ṭabʿım ki heyūlāya ṣuver

Cevşen-i Sāmʾı ḳılar nāvek-i ṭabʿım sūrāḫ
Tīr-i endīşem eder zırh-ı Nerīmānʾa güẕer

Şevket-i ṭabʿıma dil-beste naṭūḳ-ı şuʿarā
Pīş-i ṭabʿımda Niẓāmī nöker-i beste-kemer

Süḫanım gülşen-i şād-āb-ı ḫayāle selsāl
Ḳalemim genc-i güher-zāy-ı kelāma ejder

ʿAndelīb-i süḫanım cāmiʿ-i idrāka ḫaṭīb
Gerden-i şūḫ-ı dilim maʿbed-i nuṭḳa minber

Başḳadır mertebe-i naẓm-ı bülend-i süḫanım
Şuʿarā zümresine şimdi benim ser-defter

Cennet-i ṭab‘ıma ebkār-ı ma‘ānī ḥavrā
Ḫuld-i endīşeme āb-ı süḫanımdır kevṯer

Bāb-ı gencīne-i ma‘nāya yerā‘am miftāḥ
Dehenim feṯḥ-i defīn-i hünere efsūn-ger

Ḳuvve-i Rüstem-i endīşemi görsün şu‘arā
Metn-i *Şeh-nāme*’ye etmekten ise basṭ-ı naẓar

Tīr-i güftār-ı ciğer-dūzuma ḳarşı duramaz
Olsa pūlād-ı Dımaşḳī kef-i düşmende siper

Naḫl-i bālā-yı meżāmīne sözüm ṭurfe varaḳ
Şāḫ-ı mevzūn-ı kelāma süḫanım tāze ṣemer

Raḫş-ı endīşeme miżmār-ı süḫan cevlāngeh
Esb-i idrākime ṣaḥrā-yı hüner teng-maḳar

N’ola reşk eyleseler Āmid’e sā’ir iḳlīm
Ki ḥarīr-i süḫanım gibi güzel kāle çıḳar

Eşheb-i fikretimiñ sür‘ati ol mertebe kim
Ablaḳ-ı ‘aḳl-ı Felāṭūn’u ma‘ānīde geçer

Ben ne ḥācet edeyim ṭab‘ımı medḥ u ıṭrā
Onu ehl-i hüneriñ cümlesi taṣdīḳ eyler

Ḫüsn-i eş‘ārı bana verdi çocuḳ sinnimden
Mehdde ḥażret-i ‘Īsā’yı eden nuṭḳ-āver

Bu ḳadar artıḳ Emīrī ne bu ıṭnāb-ı kelām
Semt-i īcāza yürü eyleme taṣdī‘ yeter

Niçe kim tevsen-i ḫurşīd-i mülemma‘-zīn-pūş
Sāḥa-i vāsi‘-i gerdūnda olur cevlān-ger

Görmeye māh-ı şükūhu eṣer-i noḳṣānī
Etmeye mihr-i feri maġrib-i idbāra sefer

Her ne işlerse o şeh levḥ-i ḳażāya hem-tā
Şebeh-i emr-i hümāyūnu ola ḥükm-i ḳader

Ola ol rütbe der-i salṭanatı ‘ālī kim
Leb-i bāmında ola nesr-i felek müsteḳrar

Tuta Āṣaf gibi fermānı cihān kişverini
İltifāt-ı şeh-i devre ola dā’im maẓhar

28[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Cihān kim naḳş-ı gūn-ā-gūn-ı ṣunʿ-ı Ḥaḳḳ'a maṣdardır
Oñа ʿaḳl-ı beşer āyīne-i ṣāf u münevverdir

ʿAceb bir nüsḫa-i kübrādır işbu cism-i insānī
Ḥurūf u saṭr u noḳṭa ser-te-ser onda muḥarrerdir

O tertīb-i nefisiñ rūḥ-ı sırrullāhdır rūḥu
Onuñ metn-i ledünnü ḳalb-i pāk-i mühce-perverdir

Ġabāvet ḫaṭṭ-ı buṭlān-ı nuḳūş-ı fehm ü istiʿdād
Ẕekāvet ḥarf-i ẓarf-ı ḥarf-i şevḳe şarṭ-ı ekberdir

Ḫavāṣ-ı ḫamse kim hep ẓāhir ü bāṭında cārīdir
O mebḥaṣde ser-ā-pā bend-i müsteṣnā vü dīgerdir

Oñа cāy-ı tevaḳḳuf ḥayret-i efkār u endīşe
Reg-i terkīb-i hey'et onda naḳş-ı tār-ı miṣtardır

Mekān ü lā-mekān ü zīr ü bālā maḫfī vü peydā
Ḫulāṣa mübtedā vü müntehā onda muṣavverdir

Oñа saʿy ü ṭalebdir ṭālib-i ṣāḥib-dil ü āgāh
Onuñ üstād-ı ṣāḥib-himmeti sehm-i muḳadderdir

Ḫıred tertīb-i naḳş-ı nüsḫa-i idrāke şīrāze
Süḫan tebvīb-i ḥüsn-i intiḳāle zīb ü zīverdir

Ḫıred oldur ki āṣārıyla ʿālem müstefīd olsun
Süḫan oldur ki vaṣf-ı pādişāh-ı heft kişverdir

O şāhenşeh ki evżāʿı değildir ṣanʿat-i taḳlīd
Vücūdu tā ezelden ʿadl ü şefḳatle muḫammerdir

O şāhenşeh ki bir ḫāḳān-ı ʿālem-gīr-i yektādır
Ki her bir bendesi bir Rüstem ü Gūderz ü Nevẕer'dir

O şāhenşāh-ı ḳudsī-neng ü Cem-evreng [ü] Ḥaydar-ceng
Ki her dem ceyş-i āhen-pūşı manṣūr u muẓafferdir

Hümāyūn-baḫt u ferruḫ-ruḫ felek-dārāt u ʿādil-dil
Muẓaffer-fer Sikender-der şehinşāh-ı dil-āverdir

1 AE 37: 23b-25a (s. 48-51).

Vücūdu bir mübārek kenz-i lā-yefnā-yı aʿẓamdır
O kenze cemʿ olan seyr et naṣıl ʿālī güherlerdir

Vefā-yı ḥażret-i Ṣıddīḳ u ʿadl-i ḥażret-i Fārūḳ
Ḥayā-yı ḥażret-i ʿOṯmān seḫā-yı ẕāt-ı Ḥaydar'dır

Hücūm-ı Ḥamza vü Ḫāle ṣebāt-ı Caʿfer ü Mirdās
Ṣalāḥ-ı Ṭalḥa vü ʿAbbās u taḳvā-yı Ebāzer'dir

Mezāyā-yı Ḫuzeyme ṣabr-ı Miḳdād ibni Esved'dir
Secāyā-yı Ḫuẕeyfe ḫulḳ-ı ʿAmmār ibni Yāser'dir

Ḫużū'-ı Bū-ʿUbeyde ḥazm-i Saʿd ibni Ebī Vaḳḳās
Ẕekā-yı Bū Hureyre ʿazm-i Ḍırrār[1] ibni Ezver'dir

Cihānı böyle nā-dīde güherlerdir eden ḥayrān
Naẓīri gelmemiş dünyāya bir kenz-i münevverdir

Bülend-eyvān-ı ḳadri öyle kim nesr-i felek gūyā
Revāḳ-ı şeh-nişīn-i şevketinde bir kebūterdir

Revāḳ-ı çarḫ-ı[2] iclāli naẓīr-i ṭāḳ-ı kisrādır
Sarāy-ı ʿadli reşk-i ḳaṣr-ı Nuʿmān ibni Münẕer'dir

ʿAdālet taḫtgāhında şehinşāh-ı müfaḫḫamdır
Şehāmet rezmgāhında cihānbān-ı muvaḳḳardır

Felāṭūn-ı baṣīretdir Ferīdūn-ı mürüvvetdir
Nerīmān-ı şecāʿatdir süḫan-dān-ı hünerverdir

Cebīninde mürüvvet gevher-i tābānı raḫşāndır
Ḫamīrinde ʿadālet cevher-i raḫşānı[3] mużmerdir

Cihān-pīrā-yı ʿādil ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān kim
Ṣadā-yı ʿadl ü dādı ẓālimāna ṣūr-ı maḥşerdir

Şehinşāh-ı cihān-perver vekīl-i mefḫar-ı ʿālem
Vücūdu muḥterem aḫlāḳı ʿālī luṭfu evferdir

Vücūdu iftiḫār-ı pādişāhān olsa lāyıḳdır
Ebü'l-Feṯḥ'iń ḥafīdidir Melikşāh'a birāderdir

1 Ḍırrār: Câhiliye ve erken İslâm döneminde yaşamış olan Dırār b. Ezver olup şair vezne uygun hâle getirmek için ismi şeddeli okumuştur.

2 çarḫ: "چرخ" M

3 raḫşānı AE 37k: tābānı (üzeri çizilmiş) AE 37

ʿAdāletde sebaḳ-dān-ı Ṣalāḥuddīn-i Eyyūbī
Celālüddīn-i Ekber Şāh'a naṣfetde berāberdir

Helāk-i dest-bürd-i ʿadli Cengīz ü Hülāgū'dur
Zebūn-ı kerr ü ferr-i ceyşi Tīmūr u Sikender'dir

Gül-āb-ı ʿārıż-ı ḫoy-kerdesi reşk-i gül-i ḫoş-bū
ʿAbīr-i ṭurre-i ḫulḳu ḫacālet-baḫş-ı ʿanberdir

O ġāzī pādişeh ki her ġazā-yı ekber etdikçe
Ṣanırsın bir Nerīmān-ı veġā her ferd-i ʿaskerdir

Ne ʿaskerdir bu kim farṭ-ı şecāʿat ʿazm-i himmetde
Ki gūyā her biri ceyş-i ġazā-yı Bedr ü Ḫayber'dir

O ḫāḳān-ı müfaḫḫam kim ḳalem-fermā-yı iḳlīmi
ʿAdīl-i ittisāʿ-ı Hind ü Sind ü Çīn ü Kaşġar'dır

Ya iʿmārāt içün ṣarf etdiği her meblaġ-ı vāfir
Naẓīr-i vāridāt-ı Ḫalḫ u Lāhor u Keşmir'dir

Kef-i deryāsınıñ yek rūze-i inʿām u iḥsānı
Ḫarāc-ı Tibet ü Sencāb ü Pencāb ü Lehāver'dir

Hümāyūn-ẓıll-i Mevlā kim ṭavāf-ı dergeh-i ʿadli
Gürūh-ı ḳudsiyān-ı ʿarş u ferşe ḥacc-ı ekberdir

Sikenderdir ki[1] dünyā ser-te-ser fermān-ber-i ḥükmü
Süleymān'dır ki[2] ʿālem emrine rām u müsaḫḫardır

O yektā pādişeh ki levḥ-i fikri sū'-i niyyetden
Müberrādır mücellādır muʿarrādır muṭahhardır

ʿUrūc etdikçe taḫta perde-dārı Ḫüsrev ü Dārā
Süvār olduḳça raḫşa ġāşiye-ber-dūşu Ḳayṣer'dir

O raḫş-ı kūh-peyker kim hücūm etdikçe meydāna
Tekāpūsu nesīm ü berḳ-i ḫāṭıfden sebükterdir

Dem-i ʿazm-i laṭīfinde mücessem rūḥdur gūyā
Zamān-ı sürʿatinde ḫışma gelmiş bir ġażanferdir

Ne sürʿatdir bu kim uġrarsa ḳanġı kūh u ṣaḥrāya
Onuñ vażʿiyyeti ṣūret-nümā-yı şekl-i dīgerdir

1 Sikenderdir ki AE 37k: Sikender gibi (üzeri çizilmiş) AE 37
2 Süleymān'dır ki AE 37k: Süleymān gibi (üzeri çizilmiş) AE 37

Beyābānıñ nişībi[1] ẕirve-i kūh-ı muḥaddebdir
Kuhistānıñ firāzı çāh-ı ṣaḥrā-yı[2] muʿaḳḳardır

Kerem-baḫşā mürüvvet-perverā ḥāl-āgehā şāhā
Ey ol sulṭān ki ʿadliñ kā'ināta zīb ü zīverdir

Bugün sensiñ o yektā şeh-süvār-ı ʿarṣa-i himmet
Fiten-cūyān-ı ʿālem cümle maḳhūr u muḥaḳḳardır

Sen ol sulṭān-ı ʿālem-gīr ü ʿālī-maʿdeletsin kim
Eliñden dād u feryād eyleyen aʿdā-yı ebterdir

O düşmen ki olur ser-dāde-i seyf-i cihān-gīriñ
ʿAdem mülkünde ḫavf-ı tīġ-i tehdīdiñle mużṭardır

Gül-i ḫurşīd-i ʿadliñ kā'ināta reng ü bū verse
Ḫalā'iḳ ẓann ederler kim cihān bir mülk-i āḫardır

Felek bir çetr-i ʿālem-gīrdir yāḳūt-ı aḥmerden
Zemīn bir ṭabla-i nükhet-niṣār-ı misk-i eẕferdir

Seni İskender'e beñzetmek olmaz lāyıḳ-ı inṣāf
O meyl eder idi āyīneye gūyā ki berberdir

Seniñ āyīne-i ḫurşīdden berrāḳ olan ʿadliñ
Bütün dünyāyı mesʿūd eyleyen bir nūr-ı ekberdir

Türāb ü sengden ḥāṣıl olan cevher değil cismiñ
Ḫilāfet maʿdeninde ḥāṣıl olmuş başḳa cevherdir

Bu mülkü żabṭ eden tedbīr-i pākiñdir seniñ yoḳsa
Cihān ṣaḥrā-yı maḥşerdir zamān āyīne-i şerdir

Seniñ ḥaḳḳ üzre vaṣfıñ eylemek mümkin mi insāna
Ne rütbe saʿy ü iḳdām eylesem ʿaczim muḳarrerdir

Ḫuṣūṣuyla şu aylarda bu ʿabd-i ḫāne-ber-dūşuñ
Vaṭan kāşānesinden ayrı düşmüş pek mükedderdir

Eğer kim iltifātı olmasa bir bende-i ḫāṣıñ
Benim terk-i ḥayāt-ı nā-besāmānım muḳarrerdir

Bi-ḥamdillāh ki şimdi rūymāl-ı pāy-i taḫt oldum
Bańa artıḳ[3] bu niʿmet niʿmet-i ġayr-i mükerrerdir

1 nişībi AE 37k: firāzı (üzeri çizilmiş) AE 37

2 firāzı çāh-ı ṣaḥrā-yı AE 37k: 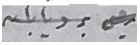 AE 37

3 artıḳ AE 37k: şimdi (üzeri çizilmiş) AE 37

Dilim ünsiyyet-i yārān-ı İstanbul ile mesrūr
Dimāġım nükhet-i ḫoş-būy-i luṭfuñla muʿaṭṭardır

Küşād etdi ṭılısm-ı naẓmı efsūn-ı belāġatle
Ġarīb üstād-ı cādūdur dilim bu fenne maẓhardır

Süḫan bir genc-i vīrān-ḫāne-i iḳlīm-i endīşe
O genc-i gevher-i ʿālem-behāya ḫāmem ejderdir

Kelāmım ḳahramān-ı ṭabʿıma gürz-i girān-peyker
Zebānım pehlivān-ı nuṭḳuma ser-tīz ḫançerdir

Zülāl-i fikrime mīẕāb-ı kilkim cūy-i dil-cūdur
Riyāż-ı ṭabʿıma selsāl-i nuṭḳum āb-ı kevṯerdir

Peleng-i meşrebim ṣaḥrā-yı istiṯnāda cevlān-ger
Neheng-i fikretim deryā-yı maʿnāda şināverdir

Kelāmımda nümūde şiddet-i peykān-ı Rüstem'dir
Ḫayālimde nühüfte ḳuvvet-i bāzū-yı[1] ʿAnter'dir

ʿAceb mi güş eden bī-hūş olursa farṭ-ı ḥayretden
Sözümde müstetir ḫāṣiyyet-i dārū-yı huş-berdir

Bańa Ḫaḳḳ'ıñ müyesser etdiği gencīne-i maʿnā
Ṣunūf-ı evvelīn ü āḫirīne nā-müyesserdir

Belāġat bir gülistān-ı feżā-pīrā-yı maʿnādır
Ḫayālim onda gözler görmemiş nā-dīde dilberdir

Değildir bu ḳaṣīde ʿālem-i bālā-yı maʿnāda
Ẓuhūr etmiş naẓīri olmayan tābende aḫterdir

Yeter artıḳ Emīrī terk-i ıṭnāb eyle ḫāmūş ol
Te'eddüb ḳıl ḥużūr-ı pādişāh-ı heft kişverdir

Ḫaṭībān ḫuṭbeyi nām-ı hümāyūnuñla zeyn etsin
Cevāmiʿ tā ki böyle mesken-i miḥrāb ü minberdir

Cihānı ʿadl ü dādıñ nūru etsin[2] dā'imā raḫşān
Felekde tā ki cevlān eyleyen ḫurşīd-i enverdir

1 bāzū-yı AE 37k: Behrām (üzeri çizilmiş) AE 37
2 etsin AE 37k: ḳılsın (üzeri çizilmiş) AE 37

29[1]

Sulṭān Meḥmed Reşād Ḫān Ḥaḳḳında Ḳasīde

[mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün]

Yine ṭuġyān ü şūriş oldu peydā
Yine bir başḳa şekle girdi dünyā

Eşirrā yüz bulup meydāna çıḳdı
Şeh-i ẕī-şāna ṭuġyān etdi a'dā

Atıldı ortaya maḳṣad-perestler
Göründü ṣūret-i Ḥaḳ'dan ser-ā-pā

'Avālim aldı bir şekl-i muṭalsam
Ḥaḳāyıḳ ḥalli nā-ḳābil mu'ammā

Münāfıḳlar müzevvirler fenālar
Ser-ā-pā oldular ḥürriyet-ārā

Kimi ḥīleyle ġaṣb-ı mesned eyler
Kimi ḫud'ayla mümtāz-ı berāyā

Kimi ister ki olsun şeyḫülislām
Kimi ister ki olsun ṣadr-ı a'lā

Ḥamiyyetle kimi kürsīde nāṭıḳ
Kimi aġlar eder ḫalḳa veṣāyā

'Aḳılsızlar denīler sāde-diller
Ederler bunlara taḥsīn-i evfā

Netīce şāh-ı ẕī-şāna doḳundu
Ḥuṣūle geldi maḳṣūd-ı eşirrā

O sulṭān-ı müdebbir ḫal' olundu
Sarāy-ı pādişāhī oldu yaġmā

Żamīrinde ḥarīṣān-ı denīniñ
Daha vardı niçe āmāl ü ḫülyā

Ne fitne ḳaynatırlardı şeb ü rūz
Ne maḳṣad etmek isterlerdi icrā

Bi-ḥamdillāh ḥakīm ü muḳtedirdir
Yine taḫta gelen sulṭān-ı yektā

1 AE 37: 18b-20b (sayfa kenarında) (s. 38-42); AE 38: 16a-17b.

‘Ayān etdi her işde ol şehinşāh
Sükūn ü ṣabr ile tedbīr-i iḫfā

Tevāżu‘la kemāl-i ma‘rifetle
Nümāyān eyledi ḥüsn-i müdārā

Göñülden eylerim taḳdīr ü iḳrār
Güzel tedbīr ü ḫidmet etdi īfā

Ḥaḳīḳatde budur sulṭān-ı ṣābir
Ḥalīm ü ‘āḳil ü maḳbūl ü dānā

Melek-ḫaslet nebī-sīret mümecced
Hümāyūn-menḳabet sulṭān-ı vālā

Oḳundu ismine şāhāne ḫuṭbe
Çekildi nāmına ṭuġrā-yı ġarrā

Şehinşāh-ı cihān Sulṭān Muḥammed
Reşād Ḫān sāye-i Ḫallāḳ-ı yektā

Budur sulṭān-ı mes‘ūd u mübārek
Budur ḫāḳān-ı mümtāz ü mu‘allā

Żamīrinden ġaraż ma‘dūm-ı muṭlaḳ
Ṭama‘dan ṭab‘-ı ẕī-şānı mu‘arrā

Ḳażāya baḳ ki menfūru iken ḥarb
Zamānında açıldı bāb-ı ġavġā

Bir iki kendini bilmez le‘īmān
Sebeb oldu bu emr-i şerre ḥayfā

O sulṭān yoḳsa ḳan dökmek ne mümkin
Yazıḳ kim emr-i vāḳi‘ oldu peydā

O sulṭān-ı serīr-i istiḳāmet
Bu işden olmadı memnūn aṣlā

Vücūdu raḥm ü şefḳatden muḫammer
Mizācı luṭf u raḥmetden mürebbā

Serīr-i salṭanat ẕātiyle pür-nūr
Penāh-ı memleket rev‘-i muṭarrā

Ümīd-i mülk ü millet māh-ı emced
Ḳavī-‘azm ü süḫan-dān-ı muṣaffā

Żamīri maşrıḳ-ı ṣulḥ-ı hidāyet
Kelāmı selsebīl-i feyż-i Mevlā

Dıraḫşāndır cemālinde ṣabāḥat
Cebīni maṭla‘-ı nūr-ı tecellā

Kerīmā şehriyārā pādişāhā
Ey ol sulṭān ki ẕātıńdır mu‘allā

Yazardım böyle mi na‘t-i celīliń
Ederdim böyle mi evṣāfıń icrā

Cihān olmuş bańa bir maḳber-i ye’s
Zamān etmiş bańa ġadr u ta‘addā

Otuz yıldır bütün ḫidmetlerimde
Güzel bir ṣīt ü şöhret etdim ibḳā

Dem-ā-dem ben bańa derdim muḥaḳḳaḳ
Devām etmez bu yolda ḥāl-i dünyā

Gelir bir gün ararlar müstaḳīmi
O mevsimde olur ḳadrim hüveydā

Zamāne ‘aksine bir gerdiş etdi
Geçen demler arandı şimdi ḥayfā

Çıḳıp meydāna jönlerle çocuḳlar
‘Acāyib ḳubḥ-i meslek oldu peydā

Hen*ūz* mekteb nedir fehm etmeyenler
Kesildi her biri üstād-ı yektā

O günā bī-şu‘ūrān kendi kendin
Cihān-gīr eyliyor ḫülyā-yı bī-cā

Taṣavvurdur tefekkürdür ser-ā-ser
‘Āceb rü’yā ‘āceb bī-cāy-ı ḫülyā

Kimi der ki biziz merd-i muẓaffer
Bizimdir der kimi Belḫ ü Buḫārā

Bize azdır Edirne Yanya Ḳoṣva
Bize lāyıḳ mıdır Baġdād u Şehbā

Kimi der pençemiz pūlāddandır
Demirdendir kimi der bizde a‘żā

Kimi der añlarım esrār-ı kevni
Edersem göz ucuyla çarḫa īmā

Siyāset ʿaḳl ü ḥikmet cümle bizde
Vuḳūf u tecrübe beyhūde daʿvā

Kimi der ki biziz dünyāda şimdi
Cihān-dār u cihān-gīr-i muʿallā

Bilen yoḳ añlayan yoḳ diñleyen yoḳ
Tefāḫur çoḳ budur de'b-i eşirrā

Yıḳarlar derler etdik mülkü iʿmār
Aṣarlar derler etdik ḫalḳı iḥyā

Siyāsetden ne añlar şaḫṣ-ı nā-dān
Niçün baḫṣ eyliyor elvāndan aʿmā

Ṭutulmaz raʿşe-dār ellerle sāġar
Niçün bilmez bunu eşḫāṣ-ı ḫod-rā

Ṭutarsa raʿşe-dār el cām-ı ṣahbā
Düşer sāġar aḳar ḫāk üzre ṣahbā

Baḳıp bu ḥāllere ḥayretde ḳaldım
Düşündüm eyledim efkār u ḫülyā

Teḳāʿud olmaġa verdim ḳarārı
Dedim lāzım değil iḳbāl-i dünyā

Eğerçi ādeme dünyāda rāḥat
Müdārādır müdārādır müdārā

Müdārā bunlar ile ḳābil olmaz
Ki vardır her birinde başḳa sevdā

Kimi ʿārif kimi ammā ki melʿūn
Kimi ʿāḳil kimi ammā ki şeydā

Bi-ḥamdillāh çekildim īn ü āndan
Mekān-ı rāḥatimdir künc-i tenhā

Benim şimdi cihānda merd-i güm-nām
Ne maṭlab var dilimde ne temennā

Uzaḳ benden ḥarīṣān-ı meṭālib
Riyā-kārān-ı yārān ü aḥibbā

Faḳaṭ baḳdıḳça ḥāl-i kā'ināta
Dilim leb-rīz-i ḫūn-ı ġam ser-ā-pā

Devām eyler mi böyle sū'-i tedbīr
Sürer mi böyle ḥāl-i şūr u yāġmā

Yıḳıp maḥv ü hebā etmek içün mi
Bize terk eyledi bu mülkü ābā

Sefāhetgāh-ı cehl etmek içün mi
Bize luṭf etdi bu iḳlīmi Mevlā

Yazıḳ cennet gibi zībā bu mülke
Yetiş imdāda ey Ḫallāḳ-ı yektā

Cenāb-ı pādişāha eyle imdād
Odur zīrā ki sulṭān-ı aṣiffā

Faḳaṭ herkes münāfıḳ-sīret olmuş
Ne yapsın pādişāh-ı 'ālem-ārā

Olursa luṭf u iḥsānıń İlāhī
Döner ḥāl-i ṣalāḥa ḥāl-i dünyā

Cihān hep ẓulmet-ābād-ı felāket
Hemān şāh-ı cihān bir şems-i yektā

Bu sūzişler yeter artıḳ Emīrī
Du'ā-yı pādişāhı eyle icrā

Muvaffaḳ olsun ol sulṭān-ı Cem-cāh
Be-ḥaḳḳ-ı sūre-i *Yāsīn ü Ṭāhā*

Cihān olsun muṭī'-i emr ü nehyi
Elemler mündefi' olsun ser-ā-pā

Livā-yı nuṣreti etsin münevver
Żiyā-yı sūre-i *İnnā Fetaḥnā*

30[1]

Der-Sitāyiş-i Pādişāh-ı ʿOṡmāniyān Şehriyār-i Zamān
Sulṭān Meḥmed Ḫān-ı Ḫāmis
Edāmellāhu Mülkehū

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Yā Rab nedir umūr-ı cihānda bu iʿvicāc
Yā Rab nedir ṣunūf-ı ümemde bu iḥtiyāc

Bir ḫānedān ki yüz sene evvel be-nām idi
Encāmını bugün görürüz ḫāk-i ġamda āc

Bir fāżılıñ sülālesi cāhil ẓuhūr eder
Bir fāsıḳıñ selīli olur ittiḳā-mizāc

Muḥtāc-ı nān olan niçe kemter gedāları
Etmiş zamāne ṣoñra ḥüküm-rān-ı taḫt u tāc

Dā'im ḳalırsa gerdiş-i maʿkūs-ı çarḫ ile
Nevʿ-i beşer bu mertebe me'yūs-ı ibtihāc

Şāyestedir ʿaḳīm olup erḥām-ı ümmehāt
Olsa küsiste ʿuḳde-i merbūṭ-ı izdivāc

Bir cāhil-i saḳīmi görürsüñ ki ehl-i cāh
Bir fāżıl-ı kerīmi bulursuñ ki lā-ʿilāc

Geh ṣıdḳ u ittiḳāya gelir revnaḳ u kemāl
Geh ẓulm ü iʿtisāfa gelir raġbet ü revāc

Maḳbūl ü mü'temen olur erbāb-ı iḥtiyāl
Menfūr-ı merd ü zen olur aṣḥāb-ı imtizāc

Minnet cenāb-ı Ḫāliḳ-i kevn ü mekāna kim
Bir pādişehle buldu cihān faḫr ü ibtihāc

Ol pādişeh ki şiddet içinde ʿadāleti
Gerden-keşānı eyledi rabṭ-ı ḫarāc ü bāc

Baḥr-i seḫā sipihr-i vefā maʿden-i ẕekā
Nūr-ı ḥayā sirāc-ı hüdā hādī-i ficāc

Rūḥ-ı kerem veliyy-i niʿam ṣāḥib-i himem
Bedr-i ümem penāh-ı ḥaşem şāh-ı Cem-mizāc

1 AE 37: 26a-27a (s. 53-55).

Ehl-i edeb netīce-i tertīb-i kā'ināt
Faḫr-i neseb ḫulāṣa-i terkīb-i izdivāc

Nūr-ı ezel penāh-ı milel melce'-i düvel
Sulṭān-ı bī-bedel şeref-ārā-yı taḫt u tāc

Hem-nām-ı āfitāb-ı risālet ki ẕātıdır
Dünyāyı ġarḳ-ı nūr-ı ẕekā eyleyen sirāc

Gird-āb-ı ḳahrı devre-i idbār-ı ehl-i şer
Miḥrāb-ı 'adli ḳıble-i erbāb-ı iḫtiyāc

Olmuş naṣībi ṣandalī-i 'adl ü merḥamet
Etmez 'ulüvv-i himmeti meyl-i serīr-i 'āc

Yoḳ meşreb-i laṭīfine dünyāda bir naẓīr
Olmaz müsāvī leẕẕet-i kevṣer ile ücāc

Ey dil ḳudūm-ı vaṣf-ı şehinşāh-ı a'ẓama
Dür-dāne-i kelām-ı muṭarrāyı durma ṣaç

Revnaḳ-fezā-yı memleket ü salṭanat-şi'ār
Yümn-iḫtivā muḥīṭ-i vefā mes'adet-mizāc

Rāhında girse baḫt-ı cihān şekl-i gevhere
Etmez nümūde ḳāmet-i temkīni i'vicāc

Ḳahriyle buldu kāle-i sūḳ-ı kesel kesād
'Adliyle aldı nesc-i metā'-ı hüner revāc

Bu devr-i feyżnāk-i şeh-i Cem-cenābdır
Sedd etme ey felek yetişir bāb-ı luṭfuñ aç

Uġrarsañ ey elem ġażab-ı şāh-ı a'dele
Bu mevsim-i ḫucestede dünyāda durma ḳaç

Ol pādişeh ki nisbet ile her ġazāsına
Şāyestedir olur ise güm-nām u bī-revāc

Ḥarb-i 'aẓīm-i vaḳ'a-i ṣaḥrā-yı Çaldıran
Ḍarb-ı elīm-i melḥame-i sāḥa-i Mohāc

Sulṭān-ı a'ẓamā güher-i kenz-i şevketā
Ey pādişāh-ı a'ẓam-ı 'ulviyyet-iḫticāc

[.....]
'Adliñle def' olur benī-ādemden iḫtilāc

Sen ol ṭabīb-i vāḳıf-ı nabż-ı zamānesiñ
Bīmār-ı derde ḥoḳḳa-i luṭfuñdadır[1] ʿilāc

Ẕātıñ gibi bu āna değin etmemiş ʿayān
Bir ʿādil-i muḳaddesi ehliyyet-imtizāc

Bengāle vü Herāt u Semerḳand u Ḳandehār
Ferġāne vü Kelāt ü Ṣıfāhān ü Belḫ u Çāç

Rūşen-dilānıñ olsa ẓahīri şehāmetiñ
Fūlādı pāre pāre eder ṣadme-i zücāc

Eyler deriñde ehl-i ricā her gün izdiḥām
Gelmiş ṭavāf-ı Kaʿbe'yi gūyā gürūh-ı ḥāc

Çeşm-i ḥimāyetiñ eğer etseydi bir naẓar
Olmazdı kimse bir daḫi dünyāda nā-mizāc

Ḳosṭanṭiniyye şehrini bir ceddiñ etdi feṭḥ
Bir ceddiñ oldu ġālib-i hengāme-i Mohāc

Luṭfuñ eder ahālī-i münḳādı aġniyā
Ḳahrıñ alır gürūh-ı ʿadūdan ḫarāc ü bāc

Evṣāfıñı bu rütbe mi eylerdim olmasa
Ṭabʿımda ıżṭırāb ü mizācımda irticāc

Bilmem felek dedikleri ġaddāra neyledim
Bir laḥẓa etmedi beni āzād-ı iḫtilāc

Bīgāne ḫanẓal istese ḳand u ʿasel verir
Ben şekker istesem baña eyler irā'e zāc

Ḥayret içinde ḥayret-i ʿuẓmāya ġarḳ olur
Baḳdıḳça ḥāl-i ʿāleme ṭabʿ-ı elem-mizāc

Maʿnāda āsumānı kimi rīsmān ṣanır
İmlāda imtizācı yazar kimi intizāc

Biz öyle münşiyānını gördük şu ʿālemiñ
İzʿācı yā ile yazıyorlardı īzʿāc

Ḫidmet ümīdi ḳābil olur mu o kimseden
Daʿvā-yı faż̈l ile yaza muḥtācı mūḫtāc

1 luṭfuñdadır AE 37k: AE 37

Taḳrīre başlasa ne edālar ʿayān eder
Taḥrīre başlasa yazar iḫrācı īḫrāc

Miʿrāc lafẓı herkese maʿlūm iken yine
Taṣvīr eder onu niçe bī-çāre *mīʾrāc*

Īcāb-ı cehl ile kimisi ṣābit-i ʿinād
Āṣār-ı kibr ile kimisi ḳāʾim-i lecāc

ʿIrḳında lāzım ādemiñ ehliyyet-i kemāl
Zerrīn ṭabaḳla hīç berāber olur mu sac

Ḫayfā ki iḳtiżā-yı cihān mı nedir ʿaceb
ʿAnḳālarıñ maḳāmına ḳāʾim olur decāc

Vażʿ-ı zamāne ẓāhir eder naḳş-ı vājgūn
Şeh-bāzlar mekānını iḫrāz eder ṭuraç

Başla duʿāya terk et Emīrī şikāyeti
Minnet Ḫudāʾya ḳalmadı şekvāya iḥtiyāc

Tā kim eder cihān-ı belāġat-meʾālde
Bikr-i meʿānī şevher-i mażmūnla izdivāc

Yā Rab o rütbe eyle muẓaffer ki dāʾimā
Versin o şāha pādişehān-ı zemīn ḫarāc

Tā ḥaşre dek vücūdu ile etsin iftiḫār
İḳlīm ü ceyş ü millet ü erkān ü taḫt u tāc

31[1]

Şehriyār-i Zamān Sulṭān Meḥmed Vaḥīdüddīn Ḫān-ı Sādisiñ Cülūsu Ḥaḳḳında

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Tāzeden bir gerdiş oldu yeryüzünde rū-nümā
İnḳilābāt-ı cihānıñ ḥāli etdi iḳtiżā

Eyledi ʿazm-i beḳā Sulṭān Reşād-ı muḥterem
Mesken etsin cennet-i aʿlāyı luṭf-ı Kibriyā

Ḥażret-i Sulṭān Vaḥīdüddīn Muḥammmed Ḫān ile
Oldu taḫt-ı salṭanat revnaḳ-nümūn-ı iʿtilā

1 AE 38: 17b-18b; AE 37'de, 74b'den sonraki numarasız varağa iliştirilmiş olan şukkada bu cülusiyye yer almaktadır.

Ḥaḳ taʿāla eylesin yümn ü mübārek dem-be-dem
Rabb-i aʿlā eylesin mesʿūd u emced dāʾimā

Ḥaḳ muvaffaḳ eylesin lākin zamān pek tengdir
Naḳd-i beytü'l-māl mefḳūd ortada ḳaḥṭ u ġalā

Bir ṭarafdan iḫtilāf-ı meşveret emr-i ʿaẓīm
Bir ṭaraf ḳaḥṭ-ı ricāl-i memleket müşkil belā

Bir ṭarafdan Rūmili maʿrūżdur fetretlere
Bir ṭarafdan Asya[1] olmuş maḳarr-ı ibtilā

Bir ṭarafdan baʿżı bed-ḫᵛāhān-ı dīn tek[2] durmayıp
Neşr ederler Avrupa'ya türlü türlü iftirā

Bir ṭaraftan ān-be-ān peydā olan müdhiş ḥarīḳ
Böyle bir şehr-i şehīri eyledi maḥv ü hebā

Ehl-i İstanbul'uñ en müşkil zamānıdır bugün
Millet ü mülke muʿīn olsun cenāb-ı Kibriyā

Mülk-i İslām'ıñ giriftār olduġu āfetleriñ
Biñde bir mümkin değil taʿdādını etmek edā

Yalıñız ehl-i Sitanbul mu esīr-i müşkilāt
ʿĀlem-i İslām'ı yek-ser etmiş istīlā belā

Dertler çoḳ ortada nā-būddur ḥāẕıḳ ḥakīm
Ḫastalar çoḳ ortada mefḳūddur ammā devā

Nerdedir fikr-i ḥamiyyetmend ile bir müstaḳīm
Nerdedir tedbīr-i ʿācil nerde āṣār-ı şifā

Himmet istidʿā ederdim bulmuş olsam bir velī
Vird ederdim rūz u şeb bilsem müʾeṣṣir bir duʿā

İşte böyle bir zamān-ı bī-emānda ḥāṣılı
Eyledi taḫta cülūs ol şehriyār-i müctebā

Olmamış dört oğlu hīçbir pādişāhıñ şehriyār
Ḫażret-i Sulṭān Mecīd'e oldu luṭf-ı Kibriyā

Evvelā Sulṭān Murād Ḫān ṣāniyā Sulṭān Ḥamīd
Ṣāliṣā Sulṭān Reşād Ḫān-ı tevāzuʿ-iḫtivā

1 Asya: Kelimenin ilk hecesinde imale-i memdûde yapılmıştır.
2 dīn tek AE 37, AE 38k: devlet (üzeri çizilmiş) AE 38

Rābiʿan Sulṭān Vaḥīdüddīn Muḥammed Ḫān-ı pāk
Verdi taḫt-ı şevket-i ʿOṯmāniyāna incilā

İşte dördüncü birāderdir bugün sulṭān-ı mülk
Bir ṭarafdan da devām eyler idi ammā ġazā

Çāresiz ġavġā-yı buḥrān-pervere verdi ḥitām
Çāre-i ṣulḥ u ṣalāḥ-ı mülke etdi ibtidā

Şehriyār-i muḥterem şāhenşeh-i ferruḫ-ʿalem
Pādişāh-ı muḥteşem sulṭān-ı reʾfet-iḥtivā

Bu muḳarrerdir ki āġāz-ı ḥayātından beri
Bir büyük vicdāna mālikdir şeh-i müşkil-küşā

Böyle eyler vaṣfını ol şehriyār-i eşheriñ
Ḫutbe-pīrā-yı belāġat şāʿirān-ı ḫoş-edā

Şuʿle-i miḥrāb-ı himmet ḫādim-i dīn-i mübīn
Cevher-i tāc-ı ʿadālet gevher-i kenz-i ẕekā

Faḫr-i millet bedr-i ümmet āfitāb-ı salṭanat
Rūḥ-ı devlet cism-i şevket pīşvā-yı eẕkiyā

ʿĀlem-i ʿulviyyetiñ Cemşīd-i ḫurşīd-efseri
Sāḥa-i ehliyyete ḫāḳān-ı Ḥaydar-ittiḳā

Ḫāk-i pāyi rūşenā-baḫş-ı ʿuyūn-ı iftiḫār
İttiḳāsı rūşenā-baḫş-ı ḳulūb-ı etḳiyā

Ḳaṣrınıñ pīrāyesi envāʿ-ı āyāt-ı celīl
Sāye-i şāhānesi himmet-res-i bay ü gedā

Nuṭḳ-ı ʿulvī-cevheri mażmūn-ı āyāt u ḥadīṯ
Fikr-i ferruḫ-aḫteri āyīne-i ʿālem-nümā

Şehriyārā pādişāhā kām-kārā ḫüsrevā
Ey żamīr-i enveri manẓūr-ı luṭf-ı Kibriyā

Gerçi olduñ pek mühīm bir demde sulṭān-ı enām
Cümleniñ maʿlūmu taʿrīfe ne ḥācet mā-cerā

Her işe ṣabr ü metānetdir medār-ı inkişāf
Saʿy edip ṣabr etmeli imdād eder ʿavn-i Ḫudā

Saʿy ü himmetle olur dünyāda maḥv-ı müşkilāt
Saʿy ü himmetdir veren mirʾāt-ı yeʾse incilā

İnşa'allāh ref'olur ufḳ-ı siyāsetden seḥāb
İnşa'allāh ẓāhir ü tābān olur bedr-i dücā

İnşa'allāh terk eder ṭuġyānı baḥr-i iḫtilāl
İnşa'allāh mevc-i dehşetnāki maḥv eyler Ḫudā

Sendedir taḳvā vü ġayret sendedir ḥüsn-i ḫulūṣ
Sende var nūr-ı ḥamiyyet sende var ḫavf ü ricā

Hem veliyy-i ʿahd iken hem pādişāh-ı ʿaṣr iken
Oldu müstesʿid ḥużūruńla bu ʿabd-i bī-riyā

Etmedi bir pādişāh bu ʿabde böyle iltifāt
Ḫaḳ ẓahīr olsun sańa ey şāh-ı iḳlīm-i vefā

Āh şunlar ki bütün āmāli cerr-i menfaʿat
Āh şunlar ki bütün ālūde-i rayb ü riyā

Āh şunlar ki hezārān yüz ṭaşırlar her biri
Hem ṭutarlar her yüze biń gūne mir'āt-i şeḳā

Her biri ẓāhirde ḫoş-soḥbet mü'eddeb pür-vaḳār
Her biri ammā ḥaḳīḳat ʿāleminde bī-ḥayā

Fikr ü ẕikri ḥācetinden faźla terfīh-i ʿiyāl
Ẕikr ü fikri nā-be-cā talṭīf-i şıhr u aḳribā

Aḳribāsı olmayan biń ehl-i istiḥḳāḳdan
Mültezemdir aḳribāsından bir echel muṭlaḳā

Sözlerin taḳrīre[1] etmişdir şaḥābet herzesi
Gözlerin pūşīde ḳılmış perde-i cehl ü ʿamā

Bilmiyor insān bu ḥāliń ġāyesi nerye varır
Bilmemek ḳābil mi bilmem hep bilir bay ü gedā

Şekle baḳsań muntaẓam insān demek lāzım gelir
Mesleğe baḳsań cihānda yoḳ daha bundan fenā

Lāfa baḳsań muḥterem ehl-i ḥamiyyet ẕü-fünūn
Ḫāle baḳsań ḳahramān-ı ḫaşyet-i rūz-ı cezā

1 taḳrīre: -AE 38.

Ẓāhiren baḳsañ faḳīh ü sālik-i ṣavm ü ṣalāt
Düşmen-i şerr ü feżāḥat māhī-i ẕenb ü zinā

Böyle olsaydı ḥaḳīḳatde eğer meslekleri
Cennet olmuşdu cihān şimdi beşerdi evliyā

Fi'l nerde ḥāl nerde nerde meslek āh āh
Āh ey eṣnāf-ı cellādān-ı ḫūn-rīz-i ḳażā

İşte bundandır ki pek müşkildir ıṣlāḥ-ı cihān
İşte bundandır ki farḳ olmaz sefīh ü etḳiyā

İşte bundandır ḳalır ḥayretde erbāb-ı 'uḳūl
İşte bundandır şaşar bilmez ne yapsın muḳtedā

Ḥāl böyleyken yine ey şehriyār-i muḥterem
Sende var ḥüsn-i faẓīlet sende var fi'l-i ẕekā

Birbirinden şüphesiz tefrīḳ edersiñ bunları
Çünkü yoḳ ta'rīfe ḥācet ey şeh-i müşkil-küşā

Böyle bir şāh-ı ferāset-iḥtivā 'aṣrındayız
İnşā'allāh ḫayr olur aḥvāl-i millet cā-be-cā

Elverir artıḳ Emīrī böyle ıṭnāb ü ṣudā'
Ḥażret-i Mevlā'ya yalvar geldi hengām-ı du'ā

Niçe kim bāḳī durur bu çārgāh-ı nīl-gūn
Birbirin ta'ḳīb eder tā niçe kim ṣubḥ u mesā

Taḫt-ı iclālinde olsun pāyidār ol pādişāh
Görmesin vicdān-ı pāki ẕerrece renc ü 'anā

Mülkünü iḥyāya Ḥaḳḳ etsin muvaffaḳ ẕātını
Ḳalmasın derd ü elem āsāyiş olsun rū-nümā

32[1]

Ḳaṣīde der-Sitāyiş-i ʿĀbidīn Bey ser-Ḳomser-i Iṣlāḥāt-ı Vilāyāt-ı Diyārbekr, Maʿmūretülazīz ve Sivas der-Vaḳtī ki bā-Pāye-i Rūmili Beylerbeyi Vilāyet-i Sivas Nīz Būde-i ū Żamīmeten Tevcīh Būde[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Mübārek bād[3] meʾmūriyyetiñ ey server-i vālā
Maḳāmıñ ẕātıña ẕātıñ maḳāma saʿd ede Mevlā

Sivasʾa vālī olduñ Rūmili beylerbeyi olduñ
Vezāretle ḳarīben mesnediñ olsun daha aʿlā

Bu yāḳūt-ı beşāretle olunca sāmiʿam tezyīn
Vücūd-ı kemterānem oldu gūyā tāzeden iḥyā

Sevindim ol ḳadar kim eyleyem bilmem naṣıl taʿrīf
Lisānımda sürūr-ı ḳalbimi yoḳ kudret-i īfā

Duʿā-yı devletiñ her laḥẓa her dem her nefes her ān
Benim vird-i zebānımdır be-ḥaḳḳ-ı ḥażret-i Ṭāhā[4]

Ṭutup yüzden ziyāde ser-keşānı dest-i himmetle
Maḳarrı oldu ol ḫūnīleriñ zindān ile menfā

Sivasʾıñ mülḥaḳātında daḫi bā-ʿavn-i Yezdānī
Bütün şerrār u ʿāṣīler olur nā-būd u nā-peydā

Çıḳınca Āmid-i sevdādan olduñ Maʿdenʾe vāṣıl
Henüz bir gevher-i yektāyı Maʿden eyledi peydā

Tevaḳḳuf etmediñ Maʿdenʾde ammā ʿazm-i rāh etdiñ
Dediler çıḳdı Maʿdenʾden ne ʿālī gevher-i yektā

Seḥāb-ı raḥmetāsā kūh u ṣaḥrāyı güẕār etdiñ
Erişdiñ sāḥa-i Sivasʾa ey düstūr-i bī-hem-tā

ʿAlemlerle meşāyiḫle eʿāẕımla Sivas ḫalḳı
Müdebdeb resm-i istiḳbāli yek-ser etdiler icrā

1 AE 37: 28a-29b (s. 57-60); AE 38: 19a-20b.
2 Çeviri: Rumeli Beylerbeyi olup da Sivas vilâyeti kendisine ek olarak tevcih buyrulduğunda Diyârbekir, Maʿmūretülazīz ve Sivas vilâyetleri ıslahatlarından sorumlu ser-komser olan Âbidîn Paşaʾnın övgüsü hakkında yazılmış kaside.
3 bād: ola AE 37
4 5 AE 37k, AE 38: AE 37

Sivas nehri kenārında durup nuṭḳ etdiğiñ demde
Zülāl-i kevṯere ʿaks etdi gūyā sāye-i Ṭūbā

O cemʿiyyet ʿaceb āyīne-i maḥşer-nümūn oldu
O nuṭḳuñ eyledi dil-mürdegān-ı miḥneti iḥyā

Ola tā baḫt-ı mesʿūduñ ʿurūc ı ġāyet-i manṣıb
Ola meşġūl-i medḥiñ ḳudsiyān-ı ʿālem-i bālā

Bu ʿālī-meşreb-i memdūḥ ile yoḳ ẕerrece şüphem
Olursuñ maẓhar-ı elṭāf-ı sulṭān-ı cihān-pīrā

Vücūduñ bir ṣadefdir luṭf-ı sulṭān dürr-i yektādır
Münāsibdir olursa dürr-i bī-hem-tā ṣadef-pīrā

Şehinşāh-ı ḳadir-dānıñ naṣıl manẓūru olmazsıñ
ʿUlüvv-i meşrebiñde müctemiʿdir ey kerem-baḫşā

Seḫāvet merḥamet ġayret mürüvvet mecd ü ehliyyet
Şecāʿat maʿdelet ʿiffet fütüvvet ṭāʿat ü taḳvā

Nigāh-ı maḥremi tezyīn eder bir başḳa ʿulviyyet
Beni ḥayrān eden bu ḫaṣletiñdir ey melek-sīmā

Pey-ā-pey ṭabʿ-ı pākiñden olur ḥaḳḳ-ı ahālīde
ʿAdālet rū-nümā şefḳat hüveydā merḥamet peydā

Seniñ ey gevher-i yektā kemāl-i şevḳ ü şādīden
Bu gūne vaṣf-ı bī-mānendiñi tekrār eder dünyā

Muʿīn-i mülk ü millet şehnişān-ı ʿālem-i himmet
ʿAlem-efrāz-ı meydān-ı ʿadālet ẕāt-ı bī-hem-tā

Ḫidīv-i bende-perver kām-kār-ı ʿāṭıfet-güster
Kerem-kār-ı ẓafer-yāver kerīm-i maʿdelet-peymā

Ẓahīr-i ehl-i ʿiffet āfitāb-ı ṭārem-i ʿiṣmet
Belā-yı mübrem-i aṣḥāb-ı rüşvet ḳāmiʿ-i aʿdā

Münevver şeb-çerāġ-ı aʿẓam-ı gencīne-i ḥikmet
Muʿaẓẓam iftiḫār-ı bī-naẓīr-i millet-i beyżā

Cenāb-ı ʿĀbidīn Paşa ki ẕikr-i fażl ü ʿirfānı
Olur taḳdīr ile ārāyiş-i cemʿiyyet-i dünyā

Naṣıl olmaz cihān āşüfte-i eṭvār u aḫlāḳı
Liḳā dil-keş ṣıfat ʿālī ḫıred kāmil süḫan zībā

Firāzende ḳudūm-ı devletiyle ṭāliʿ-i himmet
Ṭırāzende vücūd-ı himmetiyle mesned-i bālā

Bulur dūşīze-i maḳṣūdu āġūş-ı ümīdinde
Hen*ūz* ebrū-yı baḫtında nümūdār olmadan īmā

Miṣāl-i lerziş-i sīm-āb dā'im bīm ü ḳahrından
Olur endām-ı düşmende nümāyān raʿşe-i aʿżā

Ṣalāḥ-ı meşrebinden māye alsa ʿunṣur-ı fıṭrat
Edebilmez ʿāzāzīl-i lāʿīn bir kimseyi iġvā

Taʿalluḳ eylese aḥkāmı farżā cemʿ-i ażdāda
Olur ḫurşīde mesken ẓulmetistān-ı şeb-i yeldā

Olursa āfitāb-ı ḥükmü ṭāliʿ ġarb-ı ḳahrından
Ḳıyāmetler ḳopar maḳbūl olmaz tevbe-i aʿdā

Ḫuṭūṭ-ı cebhe-i pākinde maʿnā-yı ẕekā ẓāhir
Rümūz-ı ṣoḥbet-i ḫāṣında mażmūn-ı hüdā peydā

Kelām-ı ābdārı teşne-i bī-rūḥa rūḥ-āver
Dehān-ı feyżnāki kevṣer-i maʿnāyā bir mecrā

Ḫişāli ʿadl ile tābān mīzācı luṭf ile raḫşān
Kemāli maʿrifet-pīrā kelāmı encümen-ārā

Ne āṣaf āṣaf-ı kāmil ne kāmil kāmil-i fāżıl
Ne fāżıl fāżıl-ı ʿādil ne ʿādil ʿādil-i bīnā

Dil-i derrāki olmuş dūr-bīn-i nükte-i esrār
Olur imrūz-ı ʿālem çeşmine āyīne-i ferdā

Eğer ʿadliñ taḫayyül etse leyl-i ġamda bir maẓlūm
Olur sözünden olsa câme-ḫˇābı pister-i kemḫā

Eğer dünyāya teʾşīr etse bād-ı şiddet-i ḳahrı
Yerinden ayrılır bālā-yı kühsāra çıḳar deryā

Meʾāl-i ṣoḥbeti erbāb-ı fażla menbaʿ-ı mażmūn
Kelām-ı ḥikmeti ehl-i kemāle ḫāṣıl-ı maʿnā

Eğer bir ẓālime ṭūfān-ı ḫışmı olsa mevc-endāz
Girerdi çeşm-i giryānında deryā şekline dünyā

Feminden olsa bir iḳlīme ṣādır emr-i āsāyiş
Tevāżuʿla gelir dāmān-ı ṣulḥu būs eder ġavġā

Seḫā gülzār-ı feyżinde yetişmiş nergis-i dil-cū
Vefā gül-naḫl-i cūdunda nümāyān ġonca-i zībā

Mürüvvet gülsitān-ı ʿiffetinde dil-küşā sünbül
ʿAdālet būsitān-ı şefḳatinde bir güzel elma

Ederken şefḳat ü iḥsān-ı rūḥ-efzāsını rü'yet
Gelir fikre cinān bāġındaki elma ile ayvā

Ḫudāvend-i felek-ḳadrā ḫidīv-i āsumān-cāhā
Ey ol āṣaf ki yoḳdur niʿmet-i ʿadliñde istiṯnā

Bu da bir meymenetli cilve-i nā-dīde āzādır
Muḥaḳḳaḳ var bunuñ taḫtında bir sırr-ı feraḥ-pīrā

Süṭūr-ı levḥ-i maḥfūẓ-ı ḥisāba ḫāme-i ḳudret
Sivas (سيواس) u ʿĀbidīn (عابدين) lafẓın müsāvī eylemiş imlā[1]
Bu müstaḥsen teṣādüfden ben etdim öyle istinbāṭ
Mübeşşersiñ vezāretle ḳarīnen ey kerem-pīrā

Taʿaccüb etme bu teʾvīl-i müsteṯnādan ey āṣaf
Saña azdır vezāret ey ḫidīv-i maʿdelet-ārā

Sen ol ferruḫ-şiyem düstūr-i bī-mānend ü aʿḳalsiñ
Kemāl-i ʿaḳlıña nisbetle Eflāṭūn olur şeydā

Doğursa günde bir ḫurşīd farżā māder-i ʿālem
Ẓuhūr etmez saña mānend bir ḫayrü'l-ḫalef aṣlā

ʿAcem mülkünde ẓāhir olmadı ẓātıñ gibi ʿādil
ʿArab ırḳında peydā olmadı ẓātıñ gibi esḫā

Bu dil-cū memleketde ḥüsn-i tedbīriñle maḥv oldu
Ser-ā-ser ʿādet-i nā-muntaẓam āyīn-i nā-bercā

Gören bir ḍarbe-i ḳahrıñ olur ol rütbe ser-gerdān
Ṣanır ifrāṭ-ı ḥayretden felek esfel zemīn bālā

Nigāh-ı ḥıfẓıñ olsa ʿālem-i ḫᵛābıñ nigeh-bānı
Daḫi ʿömründe hīçbir kimse görmez ḳorḳulu rü'yā

Hilāle döndü ḳahrıñ heybetinden ḳanlı ẓālimler
Olur böyle onuñ-çün ḳāmet-i şemşīrler dū-tā

1 Şair "Sivas" ve "Ābidīn" sözcüklerinin ebced hesabıyla 137 sayısına karşılık geldiğini anlatmakla yetinmemiş yazmada da her iki sözcüğün altına 137 sayısını yazmıştır.
49-51 AE 37k, AE 38: AE 37

Güneş nūr-ı żamīriñle müsāvāt iddi'ā etse
Olur iṯbātı ḳābil olmayan beyhūde bir da'vā

Seni görmezden evvel 'āleme baḳdıḳça söylerdim
Beşer efrād-ı pür-şūriş cihān bir maḥşer-i ġavġā

Görünce ḫaslet-i pākiñ sözümden inḥirāf etdim
Ne 'ālī kimseler ḫalḳ eylemişdir ḥażret-i Mevlā

Değildi memleketden ḫārice çıḳmak bana maḳṣūd
Bana cennet gibi dil-cū gelirdi Āmid-i sevdā

Muvaḳḳat ṣūretinde infikāki eylediñ teblīġ
Ne çāre böyle cārī oldu fermān-ı ḳażā ammā

Beni müsteġraḳ etdiñ ni'met-i elṭāf u iḥsāna
Değil ḥaddim demek ġurbet ilinde ḳalmışım tenhā

Żiyāfet-ḫāne-i luṭfuñda mest-i cām-ı vaṣf oldum
Ḥarām olmaz içilse meclis-i firdevsde ṣahbā

Faḳaṭ bilmem niçün ey ḥażret-i düstūr-i 'ālī-şān
Çıḳınca ġurbete bir derde düşmüşdür dil-i şeydā

Faḳīriñ ḥāline baḳsam olur vicdānım āzürde
Dil-āzārım ġanīye baḳsam etmez şükrünü īfā

Neden ḫalḳıñ kimi bed-meşreb olmuş kimi ḫoş-ṭīnet
Nedendir telḫ olur ḥanẕal neden şīrīn olur ḫurmā

Baḳarsam 'āṣıḳ u ma'şūka eyler fikrimi meşġūl
Nedendir sürḫ olur elma nedendir zerd olur ayvā

Vaṭanda bunlara aṣlā tefekkür etdiğim yoḳdu
Beni eğlendirirdi rūz u şeb aḥbāb-ı rūz-efzā

Yanımda vālideynim ben ṣafā vü ẕevḳe müsteġraḳ
Mekānım ya gülistānlardı yāḫūd soḥbet-i ḥelvā

O demler gitdi elden eyledi bir ḳuş gibi pervāz
Bana şimden geri imdād eden rü'yā ile ḫülyā

Ġaraż arż etmedir aḥvāl-i gün-ā-gün-i dünyāyı
Ġarīḳ-i ni'metim yoḳsa şikāyet eylemem ḥāşā

Hemān emr eyle vaṣfıñ āsumāna eyleyem īṣāl
Sefer sāyeñde īrāṣ-ı fütūr etmez bana aṣlā

Ḫayālim gülsitān-ı vaṣfına lāyıḳ gül-i ḫoş-bū
Kelāmım ḳāmet-i evṣāfıña şāyeste bir kālā

Ya ḫāmem yazdı böyle bir güzel naẓm-ı neşāt-āver
Ya nesc etdi ṣanāyi‘-ḫāne-i dil bir güzel dībā

Ticāretgāh-ı endīşe yed-i ḳudretle memlūdur
Ser-ā-ser kāle-i mażmūn ser-ā-pā gevher-i ma‘nā

Emīrī ‘acz ile vaṣfıñda ḫāmūş olsa lāyıḳdır
Naṣıl tā‘dād olunmaḳ mümkin olsun lücce-i deryā

Ḫudāvendā bu da maḥżā ki luṭfuñ himmetindendir
Bu tārīḫ-i selīse maẓhar oldu ṭab‘-ı bī-pervā

Ḫayāl etdikçe ol vaḳti ki teşrīfiñden evveldir
Du‘ā-yı devletiñ dergāh-ı Ḥaḳḳ’a eyleyip isrā

Bu tārīḫimle eylerler ahālī birbirin tebrīk
Sivas’a verdi revnaḳ ‘adl-i pāk-i ‘Ābidīn Paşa
”سيواسه ويردي رونق عدل پاك عابدين پاشا“[1] (78-1877/1296)

33[2]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Hezārān müjdeler olsun saña ey kilk-i feyż-ārā
Değil vaḳt-i tevaḳḳuf ol hemān sen şevḳ ile gūyā

Bu bir vaḳt-i münevverdir naẓīr-i ‘īd-ı ekberdir
Bi-ḥamdillāh ḳabūl oldu du‘ā-yı āsumān-peymā

Sezādır olsa ḫāmem ḥaşre dek artıḳ şenā-ḫānı
Murādımca felek bir gerdiş etdi āferīn icrā

Ne gerdiş pek muvāfıḳ bī-mu‘ādil gerdiş-i ‘ulvī
Ki ḥaḳḳ üzre bunuñ nef‘i değildir ḳābil-i iḫṣā

Sevindim ol ḳadar kim eyleyem bilmem naṣıl ta‘rīf
Lisānımda sürūr-ı ḳalbimi yoḳ ḳudret-i īfā

Ḫilāf-ı meşrebindendir sipihriñ gerçi bu gerdiş
Onu ḥālinde ḳor mu hīç şāhenşāh-ı ḥükm-efzā

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 32b-34a (s. 66-69); AE 38: 20b-22a

Şehinşāh-ı cihān ʿAbdülḥamīd Ḫān-ı kerem-perver
Ki ʿadl ü merḥametde gelmemişdir ẕātına hem-tā

Budur mülk-i ʿadāletde ferīdü'd-dehr şāhenşāh
Budur taḫt-ı ḫilāfetde veliyy-i niʿmet-i ʿuẓmā

Budur ol pādişāh-ı maʿrifet-pīrā ki lāyıḳdır
Ḫamīr-i pāki olsa reşk-i ḫurşīd-i cihān-ārā

Şeh-i ʿālī-eṣerdir şehriyār-i mülk-perverdir
ʿİbādullāhı ḳıldı selsebīl-i şefḳati iḥyā

Cihān-dār-ı ʿAlī-ḥaṭvet cihān-bān-ı velī-ḫaṣlet
Cihān-gīr-i ʿÖmer-heybet vekīl-i ḥażret-i Ṭāhā

Ḫudāvend-i ẓafer-āyīn medār-ı intiẓām-ı dīn
Kerem-kār-ı ḳader-temkīn himem-kār-ı cihān-pīrā

Żiyā-yı meclis-i nuṣret ḥayā-yi cebhe-i ḳudret
Ḥayāt-ı ümmet-i sermed necāt-ı millet-i beyżā

Żamīrinde sünūḥāt-ı İlāhī cilve-pīrādır
Kelāmında tecellī eyliyor ʿulviyyet-i maʿnā

Göñülde ḥubb-ı ʿālü'l-ʿāli rūḥ-ı aʿẓam olmuşdur
Duʿā eyler o şāh-ı bī-naẓīre ser-te-ser dünyā

Miṣāl-i lerziş-i sīm-āb dā'im bīm-i ḳahrından
Olur endām-ı düşmende nümāyān raʿşe-i aʿżā

O sulṭān-ı keman-gīr ü ḫadeng-endāz-ı ḳudret kim
Olur ẓāhir yedinde sırr-ı *aʿṭi'l-ḳavse bārīhā*

Bütün aḳvāl ü efʿālinde o sulṭān-ı ẕī-şānıñ
Dem-ā-dem *el-mülūku mülhemūn* sırrı olur peydā

Yine geldi ḫurūşa baḥr-i gevher-pāş-ı elṭāfı
Yine bir çāker-i ʿālem-pesendin eyledi iḥyā

Ne çāker bir kerīm ü maʿdelet-pīrā ki lāyıḳdır
Żamīr-i pāki olsa reşk-i ḫurşīd-i felek-peymā

Cenāb-ı ʿĀbidīn Paşa'ya yaʿnī farṭ-ı luṭfundan
Vezāret câme-i ʿālem-bahāsın eyledi iksā

Vezāret câmesi bir ḫilʿat-i bī-miṣl ü ʿulvīdir
Onuñ şāyān-ı ḳadr-i pākidir bu ḫilʿat-i zībā

Vücūduyla maḳām-ı ḫāriciyye buldu ārāyiş
O ʿālī mesnede şāyestedir bu āṣaf-ı vālā

Ne āṣaf āṣaf-ı ʿādil ne ʿādil ʿādil-i kāmil
Ne kāmil kāmil-i fāżıl ne fāżıl fāżıl-ı yektā

Olursa böyle olsun bārekallāh luṭf-ı bī-mānend
Olursa böyle olsun māşaʾallāh himmet-i ʿulyā

Fürūġ-ı himmeti cevlān ede āfāḳ-ı nuṣretde
Muvaffaḳ eyleye ol pādişāhı ḥażret-i Mevlā

Bu ʿālī-meşreb-i memdūḥ ile yoḳ ẕerrece şüphem
Olur meşġūl-i medḥi ḳudsiyān-ı ʿālem-i bālā

Vezāret ẕātına şāyāndır ol düstūr-ı ẕi-şānıñ
Ḳabūl ü iʿtirāf eyler bütün dünyā vü mā-fīhā

Nedir ol reʾy-i bī-hem-tā nedir ol fikr-i ʿālüʾl-ʿāl
Nedir ol meslek-i aʿlā nedir ol saʿy-i müsteṣnā

Ẓarīf ü muḳtedir ʿādil laṭīf ü muttaḳī kāmil
Cihān kāşānesinde nāẓır-i āyīne-i ʿuḳbā

ʿAdüvv-i ẓulm ü naḫvet düşmen-i āsīb-i süfliyyet
Muḥibb-i ʿadl ü şefḳat āşinā-yi ʿişmet [ü] taḳvā

Hüner meydānınıñ yektā-süvār-ı fażl ü ʿirfānı
Kerem ṣaḥrāsınıñ cevlāngeri merd-i seḫā-peymā

Derinde çāker ü dil-dādesi inṣāf u āsāyiş
Rehinde bende-i efgendesi iḳdām u istiġnā

Sözünde maʿdelet ẓāhir dilinde maʿrifet[1] mużmer
Ḳudūmunda şeref bāhir yüzünde merḥamet peydā

Kerem-kārā vezīrā maʿdelet-kārā felek-ḳadrā
Ey ol āṣaf ki sensiñ cümle vaṣfa lāyıḳ u aḥrā

Sen ol düstūr-ı erḥamsıñ ki olmuşsuñ ḫulūṣ üzre[2]
Muḥibb-i meslek-i feyż-i Celāleddīn-i Mevlānā

Vezīrim söyledi sulṭān-ı bī-hem-tā bi-ḥamdillāh
Saña ey server-i ʿālī-şiyem ey āṣaf-ı zībā

1 maʿrifet AE 37k, AE 38: ✎ AE 37
2 olmuşsuñ ḫulūṣ üzre AE 37k, AE 38: nūr-ı iltifātıñdandır (üzeri çizilmiş) AE 37

Seniñdir şimdi meydān pādişāh-ı maʿdelet-kāra
Duʿā aldır ʿadālet ile at ṭut ey kerem-fermā

Kerem-kārā benim de yümnüme elbette ḳā'ilsiñ
Neler luṭf eyliyor bir diḳḳat eyle ḥażret-i Mevlā[1]

Diyār-i Bekr ü Ḫarpūt ile Sivas u Selanik'de
Kitābet ḫidmetim zīrā ki bir yıl olmadı ḥālā[2]

Şaḳī taʿḳīb ederken Rūmili semtinde birlikde
Müşīr-i ḫāriciyye olduñ ey düstūr-i bī-hem-tā

Yine birlikde geldik cānib-i şehr-i Sitanbūl'a
Saña çoḳ iltifāt etdi şehinşāh-ı cihān-pīrā

Bunuñ bil ḳadrini ey nūr-ı ʿaynim şükr et Allāh'a
Hezārān bāz-gūn eşkāle mālikdir zamān zīrā

Faḳīre luṭf u iḥsān aġniyāya iltifāt eyle
Hele bī-kes yetīmānı ferāmūş eyleme ḳaṭʿā

O dervīşān-ı dil-rīşān ki Ḫaḳḳ'a muʿteḳiddirler
Ederler hem ḫulūṣ-ı ḳalb ile ṣavm u ṣalāt īfā

Dem-ā-dem bunlarıñ da ḥālini tedḳīḳ u teftīş et
İki dünyāda tā kim kām-yāb etsin seni Mevlā

Seniñ vāki' olan teklīf ü ışrārıñla bu ʿāciz[3]
Vaṭandan ayrı düşdü etdi terk-i Āmid-i sevdā

Kerem-kārā benim bu ḫidmetim de eyleme nisyān
Vaṭandan çıḳmaġa bir iḫtiyācım yoḳ idi aṣlā

Mücerred iltifātıñ terk-i evṭāna sebeb oldu
Ġarīḳ-i luṭfuñum memnūnum ey düstūr-ı ṣāḥib-rā

Ḳırā'at eyleriz İbni Eşīr'i geceler gāhī
Gehī vermekdeyiz Ḫāḳānī'ye birlikde çoḳ maʿnā

Hele Mesʿūdī'yi hem İbni Ḫaldūn gibi tārīḫler
Bize olmaḳdadır dā'im ġıdā-yı rūḥ [u] ten-pīrā

Gece gündüz bize yār u enīs ü hem-nişīn oldu
Ẓahīr ü Ḥāfiẓ u Ḳā'ānī vü dīvān-ı Mevlānā

1 40-1 AE 37k, AE 38: 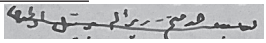 AE 37
2 41/2 AE 37k, AE 38: müşīr-i ḫāriciyye olduñ ey düstūr-ı bī-hemtā (üzeri çizilmiş) AE 37
3 bu ʿāciz AE 37k, AE 38: AE 37

Ḥarīrī İbni Fāriż *Meşnevī* mānendi çoḳ ʿālī
Kitāblar dem-be-dem[1] olmaḳda yārān-ı ṣafā-baḫşā

Bu az bir luṭf u iḥsān mı bu az bir emr ü fermān mı
Bunuñ şükrün değil mümkin benim-çün eylemek īfā

Ederdiñ her vilāyetde vücūhu ṭoplayıp ibrāz[2]
Ġazel yāḫūd ḳaṣīde[3] her ne dem etdikçe ben imlā

Kemāl-i sürʿat ü devletle ʿazm etdikçe yollardan
Direng-i raḫş ederdiñ nā-gehānī ey melek-sīmā

At üstünde oḳurdum muṭlaḳā nā-dīde bir naẓmım
Ġazel var mı diye etdikçe[4] istifsār u istiḳṣā

Sivas şehrinden İstanbul'a[5] ʿazm eyler iken bir gün
Henūz menḳūş-ı fikrimdir ferāmūş etmedim aṣlā

Yaġıp ḳarlar ser-ā-pā yeryüzü yek-pāre dolmuşdu[6]
Cihān başdan başa bir mermer-i berrāḳ idi gūyā

O mülküñ iḫtiyār ādemleri ḥayretle derlerdi
Zemīn görmüş değildir çoḳ zamāndır öyle bir sermā

Boşanmışdı ser-ā-pā atlarıñ üstündeki[7] yükler
Benim şırtımdı zīrā maḥmil-i eṣvāb ile eşyā

Şaşırtmışdı bürūdet ol ḳadar bu ʿabd-i nā-çīzi
Yerim şaḥrā mıdır deryā mıdır bilmez idim aṣlā

Yürürdüm yolları pek sākit ü maḥzūn u bī-ḳudret
Yürür mü yā durur mu neylerim bilmez idim ḳaṭʿā

Süvārī gönderip bu bende-i nā-çīzi istetdiñ
Mühimm iş var diye sürʿat ile[8] etdim ʿinān irḫā

At üstünde gelince nezdiñe var mı dediñ bir şey
Ben ise olmuyordum bir cevāba muḳtedir ammā

---

1 dem-be-dem AE 37k, AE 38: rūz u şeb (üzeri çizilmiş) AE 37
2 56/1 AE 37k, AE 38: 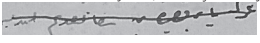 AE 37
3 ġazel yāḫūd ḳaṣīde AE 37k, AE 38: AE 37
4 etdikçe AE 37k, AE 38: eylerdiñ (üzeri çizilmiş) AE 37
5 Sivas şehrinden İstanbūl'a AE 37k, AE 38: Sitanbul'a Sivas şehrinden (üzeri çizilmiş) AE 37
6 60/1 AE 37k, AE 38: AE 37
7 üstündeki AE 37k, AE 38: şırtındaki (üzeri çizilmiş) AE 37
8 sürʿat ile AE 37k, AE 38: 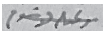 AE 37

Ki zīrā aġzımı açdıḳça ben şiddetli bir rūzgār
Ḳapardı aġzımı bir lāf söyletmezdi bī-pervā

Ḳıra'at eyledim bu beyti ancaḳ cebr ü zūr üzre
Beşāşet gösterip güldüñ idi ḫāṭırdadır ḥālā

Doñup mecrā-yı femde olmuyor āb-ı süḫan cārī
Cihānı şiddet-i sermā o rütbe etmiş istīlā[1]

Yeter artıḳ Emīrī etme taṣdī' ol kerem-kārı
Şitābān ol du'āyā elverir tafṣīl ile ıṭrā

Seni ẕāt-ı Ḫudā etsin iki dünyāda ber-ḫurdār
Muvaffaḳ eylesin her bir işiñde ḥażret-i Mevlā

Vücūduñ luṭfudur dünyā vü mā-fīhāya Mevlā'nıñ
Bańa vācib sańa etmek du'ā-yı lā-mekān-peymā

Du'ādan ṣoñra da lāzım gelir tebrīk içün tārīḫ
Ki tā ḳayd-ı tevārīḫ eylesin erbāb-ı iṣtiḳṣā

Mükemmel bī-bedel tārīḫ-i cevher eyledim inşād
Müşīr-i ḫāriciyye oldu 'ādil 'Ābidīn Paşa
"مشير خارجيه اولدي عادل عابدين پاشا"[2] (80-1879/1297)

34[3]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Nev-bahār olduḳça elṭāf-ı Ḫudā meşhūd olur
Jeng-i ġam āyīne-i endīşeden mefḳūd olur

Taḫt-ı gülzār üstüne şāh-ı bahār etdi cülūs
Ceyş-i sermā ba'd-ez-īn nā-būd u nā-mevcūd olur

Öyle bir hengām-ı zībādır ki eyyām-ı bahār
Bāġ-ı 'ālem ravża-i firdevsden ma'dūd olur

Serviler giydikçe sebzīn câme bezm-i bāġda
Cūy gūyā onlara mir'āt-ı sīm-endūd olur

Oldu peydā gül gibi zerrīn ḳadeḥler bāġda
'Andelīb-i rind-meşrebler yine bī-ḫod olur

1 69: AE 37'de 60. beyitten sonra yer almaktadır.
2 Sadece noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher tarihtir.
3 AE 37: 29b-31a (s. 60-63).

Bülbül-i şūrīdeniñ feryādı etmişdir eṣer
Böyle onuñ-çün derūn-ı ġonca ḫūn-ālūd olur

Etse bir kāmil eğer çeşm-i baṣīretle nigāh
Her eṣerde rū-nümā esrār-ı nā-maʿdūd olur

Her şecerde niçe murġ-ı naġme-gū tevḥīd eder
Her varaḳda niçe esrār-ı Ḫudā meşhūd olur

Ḫabbeẕā eyyām-ı dil-keş kim nesīm urduḳça mevc
Feyż-i cān-baḫş-ile ḫāṭırdan elem mefḳūd oldur

Etmemek mümkin mi ʿāşıḳlar bu demde seyr-i bāġ
Ṣanḳi her naḫl-i revān bir dilber-i mevdūd olur

Sāye-i eşcār-ı zībā bir sevādī naḳş ile
Sebze-i ḫoş-būy-i nev-ḫīz üstüne memdūd olur

Dense lāyıḳ gülşene gencīne-i ṣunʿ-ı Ḫudā
Cilve-ger çünkü ser-ā-pā ḳudret-i maʿbūd olur

Çeşm-i şevḳe her biri üşkūfte reng-āveriñ
Laʿl ü yāḳūt ü leʾāl ü gevher-i manżūd olur

Cūşiş-i enhār-ı feyż-ā-feyż ile rūy-i zemīn
Ṣanki bir baḥr-i zümürrüd-reng-i nā-maḥdūd olur

Geldi ol demler ki gülzār içre gūş-ı ġoncaya
Nāle vü feryād-ı bülbül nefḫa-i Dāvūd olur

Geldi ol demler ki nergis deste deste bağlanıp
Dīde-dūz-ı bezmgāh-ı Āṣaf-ı mesʿūd olur

Āṣaf-ı ferḫunde-sīmā kim zamānında onuñ
Miḥnet ü ġam dehrden ʿAnḳā gibi nā-būd olur

Münşī-i yektā ki aldıḳça ele levḥ ü ḳalem
Fikrine mażmūn-ı ḫāṣṣu'l-ḫāṣ onuñ mevrūd olur

Dāver-i Cem-cāh yaʿnī ʿĀbidīn Paşa ki çarḫ
Aṭlasın bezminde ferş etmekle ṣāḥib-sūd olur

Ḥikmet-i nuṭḳından istiksāb-ı feyż etmek içün
Meclisinde rūḥ-ı Eflāṭūn gelir mevcūd olur

Olsa dūçār-ı şihāb-ı ḳahrı bir ṣāḥib-ḥaşem
Çarḫ-ı devletden miṣāl-i Ehrimen merdūd olur

Ol ḫidīv-i Cem-ḥaşem Āṣaf-şiyem kim her ne dem
Vāṣıl-ı nezd-i şehinşāh-ı keşīrü'l-cūd olur

Gāh şemşīr ü nişān-ı bī-naẓīr iḥrāz eder
Gāh bī-ḥad nā'il-i elṭāf-ı nā-meşhūd olur

Bāġ-ı 'ālem āb-ı elṭāfıñla bulsa terbiye
Ser-te-ser ḫāşāk ü ḫārı darçın[1] u 'ūd olur

Cūy-i feyżi bī-şemer eşcārı etse feyż-āb
Mīvesi naḫl-i 'aḳīm-i 'ar'arıñ armūd olur

Nūr-ı luṭfu düşse bir bāġ üstüne ol bāġda
'Iḳd-ı manẓūm-ı Şüreyyā ḫūşe-i 'unḳūd olur

Dīde-i 'adli nigehbān olsa bir mülk üstüne
Ḫalḳı ol mülküñ maṣūn-ı ġāret-i ḥaydūd olur

Ṣāḥibü'l-ḫayrāt-ı 'ādil kim le'āl-i ṭā'ati
Revnaḳ-ı keff-i terāzū-yı dem-i mev'ūd olur

Cāmi'-i fażl ü 'aṭā kim sācidān-ı ümmete
Kūşe-i miḥrāb-ı 'adli ḳıble-i mescūd olur

Mihr-i ḥükmü maġrib-i ḳahrından eylerse ṭulū'
Bāb-ı tevbe tā-be-maḥşer ḫaşmına mesdūd olur

Burc-ı necm-i ṭāli'inden doġsa keyvān-ı felek
Ekşer[i] menḥūs u nā-mes'ūd iken mes'ūd olur

Olsa ḫam-geşte 'aceb mi dā'imā ḳadd-i felek
Dāmenin būs eyledikçe nā'il-i maḳṣūd olur

Āṣafā deryā-kefā düstūr-ı 'ālī-himmetā
Ey o 'ādil kim seniñ 'adliñle ġam mefḳūd olur

Ḳanġı icrā'āta re'yiñ eylemezse inżımām
Ġāyeti aḥvāl[2]-i mülk ü millete bī-sūd olur

Ḳadriñe tāb-āver olmaz olsa ḫaşmıñ ḳavm-i 'Ād
Her sözüñ gūyā ki mażmūn-ı kelām-ı Hūd olur

Tāc-ı zer-endūd-ı mihr-i çarḫa etmez ser-fürū
Ḫāṭırıñ bir kimseden [ki] rāżī vü ḫoşnūd olur

1 Darçın: Kelimenin ilk hecesinde imale-i memdûde yapılmıştır.
2 aḥvāl: "احول" M

Rub‘-ı meskūnu dolaşsa bulamaz cāy-ı penāh
Dergeh-i kehfü’l-emānından o kim maṭrūd olur

Bir ża‘īfiñ dest-yārı olsa dest-i himmetiñ
Ḳam‘-ı cem‘-i eşḳiyāda peşşe-i Nemrūd olur

Nūr-ı luṭfuñ olsa ger rūy-i zemīne şu‘le-pāş
Āfitāba ẕerre-i nā-çīzler maḥsūd olur

Pertev-i ‘adliñle eyyām-ı ṣafā revnaḳ bulur
Āteş-i ḳahrıñla āfāḳ-ı veġā pür-dūd olur

Şevḳ-ile yazdıḳça evṣāfıñ ṣarīri ḫāmemiñ
Reşk-baḫşā-yı nevā-yı erġanūn u ‘ūd olur

Bir ġazel yazdırdı tehyīc-i ṣafā-yı midḥatiñ
Her kim eylerse naẓar vicdānı şevḳ-ālūd olur

Yāre baḳsam öyle bir derd-i derūn meşhūd olur
Sīne āteş ma‘deni sevdā başımda dūd olur

Nerde gördük nā’il-i maḳṣūd olan bir ‘āşıḳı
Gerçi derler ba‘żı ‘āşıḳ nā’il-i maḳṣūd olur

Güç değil terk-i cihān bir kerre eyle tecrübe
Göz yumarsañ pīşgāhında cihān mefḳūd olur

Cilvegāh-ı naḳş-ı ḳudretdir ḳulūb-ı ṣāfiye
Āfitābıñ ‘aksi her bir cüyda mevcūd[1] olur

Ḫalḳı maḥv etmek ḳalır mı rūzgārıñ yanına
Ol daḫi bir gün gelir nā-būd u nā-mevcūd olur

Yārine bir kerre gülşende teṣādüf eyleyen
‘Āşıḳıñ baḫtı küşāde ṭāli‘i mes‘ūd olur

Öyle vāsi‘dir Emīrī sāḥa-i mülk-i ḫayāl
Geşt ederken onda ‘aḳlı ādemiñ nā-būd olur

Böyle mi eyler idim evṣāfıñ ammā n’eyleyim
İntiẓām-ı fikre māni‘ ḥāl-i ḥüzn-efzūd olur

Cānıma bir nār-ı ġam ṣalmış ki evżā‘-ı zamān
Sīne bī-tāb-ı ḳarār endīşe nā-āsūd olur

1 Mevcūd AE 37k: meşhūd (üzeri çizilmiş) AE 37

Muḳteżā-yı gerdiş-i vārūn-ı çarḫ-ı vājgūn
Rişte-i āmāl-i fikrim ʿaksine maʿḳūd olur

Çekdigim nār-ı ġumūmuñ başlasam taḳrīrine
Şerḥ-i aḥvālim naẕīr-i ḳıṣṣa-i Uḥdūd olur

Etmesin her bir cefāyı çarḫ-ı dūn benden dirīġ
Çünkü luṭf etse yanımda luṭfu da merdūd olur

Ben o rind-i lā'übālī-meşreb ü deryā-dilim
Bende āṣār-ı taḥammül dā'imā meşhūd olur

İltifātıñdır beni ancaḳ ki gūyā eyleyen
Maġz-ı fikrim nükhet-i vaṣfıñla müşk-ālūd olur

Devletiñde iftiḫār etsem ne rütbe var yeri
Mā-bihi'l-faḫrım benim ẕātıñ gibi maḥmūd olur

Zühre bezm-i ṭabʿıma bir çengī-i nāzik-edā
Meh ḫidīv-i ṭabʿıma bir tāc-ı zer-endūd olur

Eylesem miʿrāc-ı maʿnāya ʿurūcu ārzū
Rāh-ı ʿazmimde nümāyān ṣaḫra-i cülmūd olur

Hem-ʿinān olmaḳ dilerse ḳanġı bir şāʿir bańa
Eşheb-i fikri ḳalır yollarda pā-fersūd olur

Terk-i ıṭnāb et Emīrī baʿd-ez-īn eyle duʿā
Ol duʿālar kim ḳarīn-i dergeh-i maʿbūd olur

Ẕātıñı āsīb-i ʿālemden maṣūn etsin Ḫudā
Çünkü aḥvāl-i beşer ẕātıñ ile bih-būd olur

Nā-bedīd olsun seniñ devriñde hep ehl-i fesād
Nitekim ẓulmet ṭulūʿ-ı şems ile mefḳūd olur

35[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Hezārān āferīn olsun sańa ey Āṣaf-ı ṣānī
Nedir bu himmet-i ʿulyā nedir bu re'y-i nūrānī

Ṭulūʿ etdiñ miṣāl-i āfitāb evc-i ʿadāletden
Münevver eylediñ başdan başa pehnā-yı ʿirfānı

1 AE 37: 31a-32b (s. 63-66)

ʿUṣāt erbābını dünyā yüzünden eylediñ nā-būd
Maḳarr-ı pür-belādır onlara siccīn-i nīrānī

Sen ol ẕāt-ı ʿadālet-pīşesiñ menfūr-ı ṭabʿıñdır
Esīr-i mekr-i nefsānī zebūn-ı ḥırṣ-ı şeyṭānī

Aḥibbāya gören luṭfuñ eşirrāya gören ḳahrıñ
Dehān üzre ḳoyarlar şüphesiz engüşt-i ḥayrānı

Yanıñda birbirinden uġramaz evżāʿ tercīḥe
Ne Yaʿḳūbī ne Keldānī ne Süryānī ne ʿİbrānī

Miṣāl-i şems-i nūrānī nigehbān-ı cihān oldu
Nigehbān-ı cihān olduñ miṣāl-i şems-i nūrānī

Merāmıñ ḥükm-i şerʿ-i enver ü ḳānūnu icrādır
Yürütmekdir murādıñ her cihetde emr-i sulṭānı

Ḫidīvā peyk-i endīşem ki her dem cüst ü cū eyler
Ser-ā-pā şeş cihāt-ı kāʾinātı çarḫ-ı gerdānı

Eder her ʿavdet etdikçe seniñ ḥaḳḳ-ı celīliñde
Bu gūnā gūş-ı cāna ʿarż-ı maʿlūmāt-ı pinhānı

Melek kim nüh revāḳ-ı āsumāndır onlara mesken
Beşer kim mümteniʿdir āsumāna ʿazm ü seyrānı

Biri rūy-i zemīne neşr eder bu güne evṣāfıñ
Biri çarḫ üzre ẕātıñ böyle olmuşdur şenā-ḫānı

Sirāc-ı bezm-i ʿulviyyet revāc-ı naḳd-i emniyyet
Revān-ı cism-i ehliyyet medār-ı ʿadl-i Rabbānī

Niẓām-ı zīb ü ārāyiş ḳıvām-ı emn ü āsāyiş
Belā-yı fitne vü şūriş ṣafā-yı ḥüsn-i vicdānı

ʿAdālet ehline luṭf-ı mücessem müşfiḳ-ı yektā
Şeḳāvet ehline ḳahr-ı İlāhī ḫışm-ı Rabbānī

Ẕekānıñ merkez-i neşri dehānıñ menbaʿ-ı feyżi
Seḫānıñ ferd-i yektāsı vefānıñ merd-i meydānı

ʿUlūmuñ ʿāşıḳ-ı taʿmīmi fażlıñ cūy-i seyyāli
ʿUmūmuñ maẓhar-ı taḳdīri ḥaḳḳıñ nūr-ı iḥsānı

Cenāb-ı ʿĀbidīn Paşa-yı Eflāṭūn-ḥikmet kim
Revādır İbni Sīnā olsa ger şākir[d]-i ʿirfānı

‘Ulüvv-i meşrebinde sū’-i aḥvāle tenezzül yoḳ
Eder ṣafvetle vicdāna naẕīr-i ‘arş-ı Rabbānī

Vaẕīfe ḫāke beñzer müstetirdir onda cevherler
Çıḳardı ẓāhire gencīne-i ‘adl-i firāvānı[1]

Olur bir naḳş-ı faġfūrī gibi şīr-i felek bī-rūḥ
Cebīn-i mihre taṣvīr olsa naḳş-ı tīġ-i bürrānı[2]

Nigāh-ı ḳadri farżā meyl-i seyr-i gülsitān etse
Felek bārān gibi īṣār ederdi verd-i ḫandānı

Bisāṭ-ı iḥtirāmıñ kūşe-gīr-i ṣadr-ı iḳbāli
Cenāb-ı pādişāhıñ āṣaf-ı Cemşīd-‘unvānı

Revāḳ-ı iḥtişāmıñ şāh-bāz-ı lāne-pervāzı
Feżā-yı iḳtidārıñ şehsüvār-ı germ-cevlānı

Yetīm ü bī-kesān-ı ‘ālemi taṭyīb içün eyler
Dem-ā-dem cüst ü cū her kūşe-i pinhān ü vīrānı

Ḫidīv-i ma‘delet-kārā ḫudāvend-i felek-ḳadrā
Ey ol āṣaf ki tenvīr etdi ‘adliñ çeşm-i devrānı[3]

Sen ol üstād-ı yektāsın ki olmaz ẕātıña mānend
Gerek ‘Allāme-i Ṭūsī gerek niḥrīr-i Cürcānī

Hümā-yı himmetiñ pervāzına şeh-bāz-ı ‘aḳl ermez
Geçer bir laḥẓada bālā-yı burc-ı şöhret ü şānı

‘Amūd-ı keh-keşāna pālheng-i ṣubḥ olup merbūṭ
İki cānibde kevneyn olsa iki keff-i mīzānı

Yine kūh-ı şükūhuñ dāḫil-i taḥdīd-i vezn olmaz
Zamāne her ne rütbe eylese sa‘y-i firāvānı

Cemāliñ gülsitān-ı iḳtidārıñ verd-i zībāsı
Ḫırāmıñ gülşen-i ‘ulviyyetiñ serv-i ḫırāmānı

Mekīn olsa eğer fülk-i felek līmān-ı ‘adliñde
Fütūr etmez ne rütbe baḥr-i fitne etse ṭuġyānı

1 20: Yazmada bu beyitten sonra bir beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 21: Yazmada bu beyitten sonra bir beyitlik boş yer bırakılmıştır.
3 26: Yazmada bu beyitten sonra bir beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Ṭutalım olsa cūy-i keh-keşāndan seyl-i ḫūn cārī
Ya çarḫıñ titrese ṭūfān-ı emvāc ile bünyānı[1]

Ḫudāvendā riyā-kārān elinden dād ile feryād
ʿAmel etmez oḳur ammā ki tecvīd üzre Ḳurʾānʾı

Sebeb var mı bu tezvīre düşünmezler niçün bilmem
Beşer rāḥil beden zāʾil felek ḥādiṯ cihān fānī

Benim dünyāda cāh erbābını teshīre meylim yoḳ
Ne rūḥānī ne cismānī ne nūrānī ne ẓulmānī

Müheyyāyım faḳaṭ vaṣf u ṣenāya naẓm-ı dil-keşle
Bulursam bir hünerver bende-perver ẕāt-ı ẕī-şānı

Faḳaṭ şimdi cihānda öyle ādem oldu pek nādir
Seniñ vaṣfıñla tezyīn eylerim evrāḳ-ı dīvānı

Ki zīrā vaṣfa lāyıḳsıñ tamāmıyla muvāfıḳsıñ
Seni görseydi faḫr eyler idi Mesʿūd-ı Cürcānī

Zemīn-i iʿtirāfa ḳordu püşt-i mest-i taḥsīni
Felek bu naẓmımı ʿuḳbāda etse ʿarż-ı Ḫāḳānī

Olaydı ḥüsn-i ṭabʿım bir civānıñ ḥüsn-i vechinde
Olurdu ḫalḳ-ı ʿālem ser-te-ser ʿuşşāḳ-ı nālānı

Leṭāʾif-gūluğu temkīn-i ṭabʿım sevmiyor yoḳsa
O vādīde olurdum reşk-baḫş-ı Ḫaşmet ü Kānī

Bulurlar başḳa şāʿirler hemān birḳaç gül-i mażmūn
Olurlarsa saña bir ḳaç ḳaṣīdeyle ṣenā-ḫˇānī

Benim her beytim ammā pür-gül-i mażmūn u maʿnādır
Değildir bu ḳaṣīde etdim ihdā bir gülistānı[2]

Yeter artıḳ temedduḥ eylediñ ey ṭabʿ-ı bī-pervā
Yeter derd eylediñ başımda ey sevdā-yı nefsānī

Ne ḥaddiñdir seniñ bir beyt-i rengīn eylemek inşād
Cenāb-ı Kibriyāʾnıñ olmasa elṭāf u iḥsānı

Bıraḳ daʿvā-yı bī-sūdu sükūt et Ḫaḳḳʾa şükr eyle
Saña insān demem terk etmeyince ḥırṣ-ı ḥayvānı

1 33: Yazmada bu beyitten sonra 6 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 44: Yazmada bu beyitten sonra 7 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Du‘ādan fāriġ olma lākin ol düstūr-ı ẕī-şāna
Odur zīrā ki şimdi ‘adl ile ḫalḳıñ nigehbānı

Ola evlād u aḥbābıyla her dem ḥıfẓ-ı Mevlā’da
Ede bī-kesleri mesrūr-ı dā’im luṭf u iḥsānı

36[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Olmayan pençe-i mihr-i felek-i ‘aşḳa esīr
Edemez kendini reh-yāb-ı belā-yı tedbīr

Olmasa ‘aşḳ-ı Ḫuda perde-ber-endāz-ı liḳā
Ẕerre-i kevn ü mekān olmaz idi cilve-peẕīr

‘Aşḳdır āyīne-i ṣūret-i esrār-ı ezel
‘Aşḳdır cevher-i gencīne-i vicdān-ı ḫabīr

Ḫüsrev-i ‘aşḳıñ iki cilve-i ġaybiyyesidir
Eyleyen kişver-i taḫḳīḳ u mecāzı teshīr

Eşer-i ‘aşḳ-ı mecāzīden alır cilve-i şevḳ
Ceẕbe-i feyż-i ḥaḳīḳatle olur ‘ālem-gīr

Ḫüsn-i ṭāḳat-şiken-i dilber-i ferḫunde-edā
Nūr-ı vech-i ḥasen-i ‘ārif-i āgāh-żamīr

Ḫabbeẕā meykede-i ‘aşḳ-ı ezel kim eyler
Eylese būy-i ḫumu cām-ı mecāza te’şīr

Cür‘ası biñ dil-i āzādeyi ser-mest-i müdām
Ḳaṭresi meşreb-i şūrīde-dilānı taġyīr

‘Aşḳdır pertev-i āvīze-i miḥrāb-ı cemāl
‘Aşḳdır ṣayḳal-i āyīne-i ḥüsn-i taṣvīr

‘Aşḳdır şāhide-i maṣ‘ad-ı a‘lā-yı kemāl
[.....]

‘Aşḳdır āteş-i sūz-efgen-i ḳayd-ı ‘ālem
‘Aşḳdır āfet-i berhem-zen-i re’y ü tedbīr

Zīver-i maṣṭabe-i bezm-i ṣafā-yı ezelī
Sebeb-i gerdiş-i peymāne-i ḫurşīd-i münīr

1 AE 37: 34b-36a (s. 70-73)

Ṣad hezār āferīn ol ʿārife kim etmişdir
Kūşe-i meykede-i ʿaşḳda meʾvā vü maṣīr

Ḥased ol ʿārif-i şūrīdeye kim olmuşdur
Bir büt-i ġonca-femiń ʿaşḳına meftūn u esīr

Başḳadır meslek-i rindān-ı melāmet-keş-i ʿaşḳ
Ṣadme-i miḥnet ü ālāmdan olmaz dil-gīr

Bir ḳadeḥ ṣun bańa ey sāḳī-i mey-ḫāne-i ʿaşḳ
Edeyim sīneden ālām-ı cihānı taṭhīr

Eyleyem vaṣfını bir şems-i vaḥīd-i ʿaṣrıń
Tā ki mesrūr ola dünyāda olan ehl-i żamīr

Menbaʿ-ı ʿāṭıfetiń maʿden-i luṭf u keremiń
Edeyim levḥa-i taʿẕīme şenāsın taḥrīr

ʿĀbidīn-ism ü ʿadālet-ṣıfat u ʿālī-cāh
Ki eder ẕātına Āṣaf gibi ʿālem tevḳīr

Ḳurş-ı ḫurşīd-i vefā ʿunṣur-ı terkīb-i seḫā
Gevher-i kān-ı ḥayā dāver-i Āṣaf-tedbīr

Nūr-ı ʿayn-i naṣafet rūḥ-ı vücūd-ı himmet
ʿĀdil-i pāk-ṣıfat ʿārif-i ferḫunde-żamīr

Meclis-i maʿrifete şemʿ-i Ṣüreyyā-pertev
Sāḥa-i maʿdelete ṣaf-der-i ṣāḥib-şemşīr

Dūdmān-ı vükelā ḥavṣala-sūz-ı aʿdā
İftiḫār-ı ʿulemā nükte-şinās u niḥrīr

Kevkeb-efşān-ı kerem kevkebe-pīrā-yı himem
Sāye-baḫşā-yı ümem muḫteriʿ-i ecr-i keşīr

Mefḫar-ı ṭāʾife-i ṣadr-nişīnān-ı bülend
Eşref-i ḳāfile-i nükte-şināsān-ı şehīr

Ḫaṣlet-āmūz-ı ḥalāyıḳ şeref-ārā-yı şükūh
Mükrim ü münʿim ü memdūḥ u kerem-kār u baṣīr

Öyle bir şaʿşaʿa-i cevheri var meşrebiniń
Reşk eder pertev-i ʿulviyyetine mihr-i münīr

Süḫanı ġonca-i rengīn-i gülistān-ı kelām
Ḳalemi serv-i ser-efrāz-ı riyāż-ı taʿbīr

Saña beñzer bulamam kimseyi zīrā sensiñ
Faż̈l ü ʿirfān ü kemālāt ile bī-miṣl ü naẓīr

Berḳ urur nūr-ı Ḫudā pertev-i dīdārında
Cūş eder sāġar-ı ṭabʿında mey-i feyż-i ḳadīr

Ḥarem-i Kaʿbe-i iḳlīm-i kemālinde eder
Per-i Cibrīl-i semāvāt-ı süḫan ferş-i ḥaṣīr

Beẕl-i himmetde saḫī ġadr u sitemde miḥek
Merḥametde ḳavī iḥsān ü mürüvvetde dilīr

Olsa dest-i nigehi ḳuvve-i ẓahr-ı żuʿafā
Verir eflāke tezelzül leked-i mūr-ı ḥaḳīr

İstiṭāʿatle ser-efrāz ü ṣadāḳatle be-nām
İḳtidār u şeref ü faż̈l ü ḥamiyyetle şehīr

Olmamış emr-i Ḫudā ṣādır ederdi yoḳsa
Sırr-ı ser-beste-i māhiyyet-i rūḥu tefsīr

Münşī-i aʿẓam-ı ʿālem ki olur İbni ʿAmīd
Görse ʿirfān ü kemālātını meftūn u esīr

Ravża-i meşrebidir kevṣer-i ʿadle menbaʿ
Ḥavż-ı ṭabʿından eder āb-ı feṣāḥat tefcīr

Dem-be-dem şuʿle-fezā-yı dil-i feyż-āveridir
Pertev-i meşʿale-i küngüre-i ʿarş-ı ḳadīr

Semt-i gülzāra vezān olsa nesīm-i ḫulḳu
Ede[mez] bād-ı ḥazān ḥüsn-i bahārı taġyīr

Eylese gülşene bir kerre tebessümle nigāh
Zaʿferān ḫāṣiyeti güllere eyler teʾṯīr

Şuʿle-i ḫışmı urur gerden-i ḥaṣma āteş
Mevce-i ʿadli olur cān-ı ʿadūya zencīr

Süḫanı ḥuccet-i māhiyyet-i esrār-ı ḥikem
Nuṭḳu reşk-i süḫan-ı Bū ʿAlī Sīnā vü Naṣīr

Āṣafā dād-gerā kāmverā Cem-cāhā
Ey felek-kevkebe düstūr-ı Felāṭūn-tedbīr

Sensiñ ol münʿim-i yektā ki olur velvelenāk
Ṣīt-i elṭāfıñ ile ḳubbe-i eyvān-ı eṯīr

Sensiñ ol cevher-i bī-miṣl ü ʿaṭā-perver kim
Ḫākine dergeh-i pākiñ ḳasem eyler iksīr

Etmemiş luṭf u fażīletde naẓīriñ peydā
Bunu taṣdīḳ ediyor ser-te-ser aṣḥāb-ı żamīr

Kābil ü Tibet ü Ferḫār u Herāt u Lāhor
Zābil ü Belḫ u Ṣıfāhān ü Ḫucend ü Keşmīr

Ḫān-ı iḥsānına nisbetle raġīf-i cūduñ
Mihr ü meh sofra-i çarḫ üzre iki nān-ı faṭīr

Bezm-i devrāna rücūʿ eylese farżā Āṣaf
Yine ẕātıñdır olan lāyıḳ-ı ṣadr-ı tevḳīr

Żuʿafā olsa penāh-āver-i ẓıll-i ʿadliñ
Ḥamle-i mūra taḥammül edemez pençe-i şīr

Olur āsūde-i hevl ü fiten-i arż u felek
Naẓar-ı merḥametiñ olsa kime yār u ẓahīr

Çıḳsa ṭūfān gibi yerden feleke mevc-i belā
Yaġsa bārān gibi aḳṭār-ı felekden yere tīr

Dest-i fikrim ile biñ genc-i maʿānī açsam
Bulamam vaṣf[ına] lāyıḳ yine dürr-i taʿbīr

Pehlivān-ı feme tehdīd-i kelāmım ḫançer
Ḳahramān-ı dile tekdīr-i zebānım şemşīr

Fikretim şehr-i cihān-ı süḫana yekke-revān
Ḳalemim taḫtgeh-i mülk-i meżāmīne sefīr

Der ise ṭabʿıma şāyeste gürūh-ı şuʿarā
Nāsiḫ-i ṭarz-ı kühen-şīve-i Selmān ü Ẓahīr

Bu ḳadar nāẓım-ı muʿciz-dem iken ḥayf yine
Edemez vaṣfıñı Ḥaḳ üzre zebānım taḳrīr

Vaṣf-ı pākiñde ḳuṣūr eylediğim-çün her dem
Beni eyler dehen-i zaḫm-ı derūnum tekdīr

İki dünyāda seni eyleye Allāh mesrūr
Eylediñ ḳalbimi luṭfuñ ile her dem taʿmīr

Söz tamām oldu Emīrī açıp [el] eyle duʿā
Ol duʿālar ki ḳabūl eyleye Ḫallāḳ-ı baṣīr

Tā ki bu ʿālem olur mehd-i mevālīd-i ḥayāt
Tā ki ḫurşīd ü ḳamer ʿālemi eyler tenvīr

Sāye-i ḥażret-i şāhānede her bir emeliñ
Vech-i maṭlūba muvāfıḳ ede feyż-i taḳdīr

Vermeye ẕerrece ġam ḥażret-i Allāh sańa
Ḥall ola fikr-i münīriñ ile her emr-i ḫaṭīr

Ne ise ḳalb-i ʿafīfiñde murād u maṭlūb
Eyleye ḥażret-i Allāh onuńla tesrīr

Olasıń maẓhar-ı elṭāf-ı şehinşāh-ı celīl
Böyle dā'im bulasıń ḥürmet ü luṭf u tevḳīr

37[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Göńül şimden girü her vech-ile ġamdan müberrādır
Ki farḳ-ı iftiḫārım hem-ser-i burc-ı Ṣüreyyādır

Eder dünyāya zīrā iftiḫār elbet o çāker kim
Zemīn-būs-ı ḥużūr-ı ḥażret-i Muḫtār Paşa'dır

O düstūr-ı sütūde-gevher-i kān-ı feḫāmet kim
Fürūġ-ı himmeti çeşm-i cihāna nūr-baḫşādır

O niḥrīr-i cihān kim başladıḳça nuṭḳ u taḥrīre
Kelāmı reşk-baḫş-ı mecmaʿ-ı cumhūr-ı şūrādır

Müşīr-i müşterī-şemşīr ü düstūr-ı felek-tedbīr
ʿAlem-efrāz-ı nuṣret Ḳahramān-ı ceng ü heycādır

Cihān-ı nuṣrete bir ḳahramān-ı āsumān-temkīn
Sipihr-i himmetim bir āfitāb-ı şuʿle-sīmādır

Cihān ṣaf-derleri cemʿiyyet etse rezmgāhında
Hücūm etdikde ẓann eyler ki bir meydān-ı tenhādır

Semend-i āsumān-reftār u tīġ-i berḳ-cünbişle
O dem ki ḥamle-peymā-yı ṣaf-ı aʿdā-yı bed-rādır

Nerīmān olsa farżā rāh-ı cevlāngāh-ı ʿazminde
Yine dūçār-ı ḫavf ü ḫaşyet ü hevl ü muḥābādır

1 AE 37: 36a-37a (s. 73-75)

Sitem-fersā-yı dünyādır kerem-fermā-yı devrāndır
Ḥayāt-efrūz-ı kişverdir ṣafā-baḫş-ı reʿāyādır[1]

Maġāzī-pīşe ġāzī-i ġazā-āyīn-i yektā kim
Ẓafer pīş-i reh-i ʿazminde bir peyk-i sebük-pādır

Çekince sāḥa-i heycāda tīġ-i pertev-efşānı
Ṭulūʿ etmiş ṣanırlar āfitāb-ı ʿālem-ārādır

Ne tīġ-i pertev-efşān ṣanki bir mirʾāt-ı nuṣretdir
Ki ceng ü ṣulḥ-ı ʿālem cünbişinden cilve-peymādır

Niyāmında dururs fitneden āsū[de]dir dünyā
Elinde berḳ ururs şūriş-i ʿālem hüveydādır

Beyāż-ı ṣubḥa olmuş ġāze ʿaks-i ḫūn-ı şemşīri
Riyāż-ı fetḥe kilk-i dil-sitānı serv-i raʿnādır

Mücerred ḫidmet etmekdir murādı devlet ü dīne
ʿUlüvv-i meşrebi çirk-i reḳābetden muʿarrādır[2]

Kerem-kārā ḫudāvendā müşīrā Ḳahramān-ʿazmā
Ey ol ṣaf-der ki ḳahrıñ sīne-çāk-i ʿömr-i[3] aʿdādır[4]

ʿAceb mi olsa aʿdāsına çāk-i heybet-i ḳahrıñ
Deriñde ḳahramānlar rūy-i ḫāk üzre cebīn-sādır

Zebān-ı tīġiñe redd-i cevāba çarḫ ʿācizdir
Zamāna her ne emr etseñ hemān mevḳūf-ı icrādır

ʿAṭā-yı Kibriyāsıñ muḫterem düstūr-ı yektāsıñ
ʿUlüvv-i iḳtidārıñ maẓhar-ı taḳdīr-i dünyādır

Seni taḳdīr ü taḥsīn etmeyen bir āşinā yoḳdur
Ṣafā-yı iltifātıñ encümen-sāz-ı aḥibbādır[5]

Şecāʿat bir mücellā tīġ-i ʿālem-gīrdir gūyā
Meyān-ı devletiñde rişte-bend ü revnaḳ-ārādır[6]

1 10: Yazmada bu beyitten sonra 1 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 16: Yazmada bu beyitten sonra 4 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
3 ʿömr-i AE 37k: AE 37
4 17: Yazmada bu beyitten sonra 3 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
5 21: Yazmada bu beyitten sonra 1 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
6 22: Yazmada bu beyitten sonra 4 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Seḥāb-ı luṭfuñ olsa ḳaṭre-pāş-ı kūh-ı sengistān
O yerde gülleriñ mehd-i ẓuhūru seng ü ḫārādır[1]

Yed-i yüsrā-yı ʿadliñ muḳsim-i fermān-ı āsāyiş
Kef-i mest-i yemīniñ mevḳıf-ı seyf-i mücellādır

Dem-i aʿdā mıdır tīġiñde yā dest-i meşiyyetden
Yaḳılmış reʾs-i engüşt-i ʿarūs-ı fetḥe ḥınnādır[2]

Dilim leb-rīz-i feyż-i medḥiñ olmuş öyle kim gūyā
Hemān baḥr-i süḫan çeşmimde ancaḳ ḳaṭre-i mādır

Değildir bu ḳaṣīde ḫāk-i pāye ʿarż u taḳdīme
Nihāl-i bāġ-ı ṭabʿımdan ḳopardım tāze elmadır

Ben ol ṣayyād-ı naḫcīrgāh-ı ṣaḥrā-yı ḫayālim ki
Şikār-ı dām-ı ṭabʿım āhū-yı mażmūn u maʿnādır

Görenler şīve-i Şevket-pesend-i naẓm-ı rengīnim
Ṣanırlar merzubūm-ı Rūmʾu iḳlīm-i Buḫārāʾdır

Ben ol cādū-yı ʿirfānım ki teʾṣīr-i füsūnumdan
Elimde kilk-i mesḥūrum ʿacāyib bir temāşādır

Çeleng-i tāc-ı fikretdir ḫadeng-i bāb-ı ḥikmetdir
Neheng-ı baḥr-i mażmūndur peleng-i ġāb-ı maʿnādır

ʿAyān ü sırrı cāmiʿdir meʾāl-i āyet-i naẓmım
Meʾāl-i āyet-i naẓmım ne pinhāndır ne peydādır

Değildir sāḥa-i fikrim behişt-i cāvidānīdir
Değil ebkār-ı maʿnā cilve eyler onda ḥavrādır

Kelāmım hem-ʿayār-ı şiʿr-i Ḫāḳānī vü ʿÖrfīʾdir
Ḫayālim reşk-baḫş-ı rūḥ-ı Ḳāʾānī vü Yaġmāʾdır

Bu muʿciz-güne sözler dād-ı Ḫaḳʾdır yoḳsa endīşem
Ne ʿĪsāʾdır ne Mūsāʾdır ne Yaḥyāʾdır ne Şaʿyāʾdır

Ne ṣāḥirdir ne ṣūret-gerdir ammā ṭabʿ-ı feyyāżım
Nuḳūş-ı maʿrifetde bir ġarīb üstād-ı yektādır

Ḫaḳīḳatdir sözüm hīç kimsede inkāra ḳudret yoḳ
Sözüm gerçi ḥaḳīḳatdir dilim bir rind-i şeydādır

1 23: Yazmada bu beyitten sonra 1 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 25: Yazmada bu beyitten sonra 2 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Ne Bedreddīn-i Şāmī'dir ne Ṣadreddīn-i Rūmī'dir
Ne Faḫreddīn-i Rāzī'dir ne Necmeddīn-i Kübrā'dır

Yine eş'ārı eslāfıñ değil ṭab'ım gibi bālā
Eğerçi cümlesi mānend-i evlād-ı dil-ārādır

Olur mu hīç müsāvī nezd-i Ya'ḳūb-ı belāġatde
Bu Bünyāmīn ü Yūsuf'dur o Şem'ūn u Yehūdā'dır

Müzeyyendir kitābım ser-te-ser ilhām-ı muṭlaḳla
Ne Engelyūn-vār teng ü ne Zend ü Tengelūşā'dır

Du'ā eyle Emīrī terk-i ıṭnāba şitābān ol
Vaẓīfeñ bil ḥużūr-ı āṣaf-ı ferḫunde-sīmādır

Ola jeng-i kederden müncelī āyīne-i ṭab'ıñ
Bu dünyā sāḥasında ṣulḥ u ġavġā tā ki peydādır

Kemāl-i 'āfiyetle devlete baġışlasın Allāh
Vücūduñ millete zīrā ki bādī-i tesellādır

38[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Yaratmış baḳ ne 'ālī kā'inātı Ḫāliḳ-i ẕü'l-men
Niçe ṣun'-ı ezel her ẕerresinde gün gibi rūşen

Hevā feyż-i nesīm-i ḳudret-imdādıyla cān-perver
Zemīn üstād-ı naḳş-ı ḥikmet-ibdā'ıyla ṭarḥ-efgen

Cihān bir dār-ı ḥikmetdir onuñ üstādı ḳudretdir
Beşer şākird-i ṣan'atdir gelir taḥṣīl eder her fen

Gehī iḫrāz-ı ḥikmetle çıḳar Soḳrāṭ u Eflāṭūn
Gehī ibrāz-ı saṭvetle olur Behrām ü Rūyīnten

Gehī İskender olmuş feyż-i ta'līm-i celādetle
Gehī çıḳmış şecā'at ḳuvvetiyle Rüstem ü Ḳāren

Ne çāre ḳuvvet-i ḥikmetde yektā olsa da ādem
Ziyāde bir iş etmez şüphesiz sehm-i muḳadderden

Gehī bir çāker-i bī-ḳadre taḫt u tāc olur erzān
Gehī bir ṣaf-der-i ḳahhāra zīr-i ḫāk olur medfen

1 AE 37: 37b-38b (s. 76-78)

Ḫulāṣa inḳilābāt-ı cihān bir başḳa ḥāletdir
Bu icrā'āt olur hep ʿālem-i bālā-yı ḳudretden

Havāsında cihān-ı bī-ṣebātıñ bir sükūnet yoḳ
Teʿāḳub etmede sermāyı germā ẓulmeti rūşen

Ṭarāvetden gehī maḥrūm eder ḥükm-i şitā dehri
Gehī feyż-i bahār eyler zemīni ser-te-ser gülşen

Şitā ol rütbe berd-i bī-emān iẓhār eder gāhī
Ḳılar ḫalḳ-ı cihānı şiddet-i teʾ̱sīri pür-şīven

Çemen ol rütbe ʿıṭr u ġāliye peydā eder gāhī
Ṭutar aʿlā-yı ʿilliyyīni būy-i nergis ü sūsen

Bu ol vaḳt-i ṣafādır mevsim-i nevrūz-ı yektādır
Zemīn bāġ-ı ṭarab-zādır zamān eyyām-ı müstaḥsen

Havā-yı gülşen-i raʿnā ile cism-i cihān zinde
Nevā-yı bülbül-i şeydā ile ẕevḳ ü ṣafā muʿlen

Nesīmi nev-bahārıñ nefḫa-i Cibrīl'e hem-tādır
Mesīḥ-i feyże gūyā Meryem-i bāġ oldu ābisten[1]

Revācı bundadır naḳd-i ṣafānıñ bāġa gelsinler
Gerek ʿuşşāḳ-ı zer-çehre gerek ḫūbān-ı sīmīn-ten

Taʿālallāh zihī eyyām-ı ġam-fersā-yı bī-mānend
Ki bu mevsimde ādem kā'ınātı cennet eyler ẓan

Bu da bir luṭf-ı dīgerdir ki bu vaḳt-i meserretde
O Āṣaf-mesnediñ ʿadlinden olmuş ḳalb-i ʿālem şen

Ne āṣaf āṣaf-ı himmet-ṭırāz-ı maşrıḳ u maġrib
Ḫudāvend-i yegāne kām-kār-ı aʿdel ü aḥsen

Fürūġ-ı çeşm-i şevket cevher-i āyīne-i übhet
Meh-i burc-ı ʿadālet kām-baḫş-ı emced ü eymen

Ṣarīr-i kilk-i desti tercemān-ı sırr-ı lāhūtī
Ḫarīr-i perde-i bābı ʿarūs-ı ʿişmete dāmen

Ḫidīv-i merḥamet-efzā kerīm-i maʿdelet-peymā
Belā-yı aʿẓam-ı aʿdā ḳażā-yı mübrem-i düşmen

1 15: Yazmada bu beyitten sonra 3 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Cebīn-i tābdārı āfitāb-ı devlete maṭla‘
Żamīr-i feyżnāki şeb-çerāġ-ı ḥikmete ma‘den[1]

Cenāb-ı ‘Ābidīn Paşa-yı ‘ādil-dil ki olmuşdur
Der-i devlet-penāhı bī-kesān-ı ‘āleme me’men

Dilinde cevher-i nūr-ı ‘adālet rūḥveş mużmer
Yüzünde pertev-i feyż-i İlāhī gün gibi rūşen

‘Adāletle o rütbe tesliyet-baḫş-ı cihāndır kim
Müsāvīdir zamān-ı devletinde sūr ile mātem

Hücūm-ı raḫş-ı ‘Anḳā-dehşetinden ṣarṣılır a‘dā
Nigāh-ı germī-i pür-heybetinden āb olur āhen

Sinān-ı ḳahrına tāb-āver olmaz āhenīn miġfer
Dayanmaz nāvek-i dil-dūzuna pūlāddan cevşen

Olanlar dīde-pūş-ı luṭfu görmez pertev-i rāḥat
Żiyā-yı şemsden maḥrūm olur bünyād-ı bī-revzen

‘Ulüvv-i himmeti aṣlā nigāh-ı i‘tibār etmez
Felek encüm ḳadar dürr ü cevāhir eylese ḫırmen

Eder zīr-i revāḳ-ı ḳaṣrını nesr-i felek me’vā
Verir ḳandīl-i bāb-ı cāhına maġz-ı Hümā revġan

Sezādır maṭbaḫ-ı pür-ni‘met-i cūd u seḫāsında
Eğer zerrīn-tāc-ı ser-nigūn-ı Cem ola hāven[2]

Ḫudāvendā vezīrā kām-kārā āsumān-ḳadrā
Ey ol āṣaf ki ḥayrān-ı şükūhuńdur Cem ü Behmen

Sen ol nūr-ı ṣadāḳat Yūsuf-ı Mıṣr-ı semāḥatsıń
Ḳudūmuńla bulur Ya‘ḳūb-ı devrān būy-i pīrāhen

Seniń devrińde kimse dest-i ġamdan eylemez şekvā
Meğer feryād ede bezm-i ṭarabda berbaṭ u erġan

Reh-i ma‘nāya hādī olsa nūr-ı naẓra-i ṣıdḳıń
Ṭarīḳ-i feyżde pā-daş-ı Besṭāmī olur reh-zen

Seniń eyyām-ı luṭf u vaḳt-i ḳahrıń eylerim temṯīl
Eğer kim germ ü serd-i rūzgārı ṣorsalar benden

1 23: Yazmada bu beyitten sonra 2 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 32: Yazmada bu beyitten sonra 2 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Dem-i ḳahrıñda ser-keşlik eden maḫhūr eder kendin
Telāṭum olsa deryāda açar mı ḳapudan yelken

Muḳīm-i dergeh-i ʿadliñ olan aṣlā fütūr etmez
Zemīni etse farżā nüh revāḳ-ı āsumān mesken

Nigāh-ı ḥıfẓıñ olsa bir faḳīriñ ḳuvvetü'ẕ-ẕahrı
Ḫadeng-i ḥādiṯāt-ı çarḫa bī-pervā ṭutar gerden

Sirāyet etse farżā ṭabʿ-ı n*ā*rda şiddet-i ḥışmıñ
Çıḳar seyyāreveş çarḫa şerār-ı āteş-i külḫan

Bańa bu ḫāme-i iʿcāzı luṭfuñ eyledi tefvīż
Naṣıl ki verdi Mūsā'ya ʿaṣā peyġamber-i Medyen

Uçar ʿAnḳā-yı vaṣfıñ evc-i eyvān-ı ḫayālimde
Ẓuhūr eyler ṣanırsıñ Cebre'īl ʿarş-ı muʿaẓẓamdan

Nizāʿ-ı şāʿirāna her sözüm burhān-ı ḳāṭıʿdır
Benim ol nāẓım-ı aʿẓam benim ol şāʿir-i pür-fen

Ḫayālim sāniḥāt-ı ṣūret-i maʿnāya āyīne
Żamīrim vāridāt-ı cevher-i endīşeye maḫzen

Naẓīr-i naẓm-ı maʿnīdārım olmaz kimseniñ şiʿri
Olur mu ḳadr ü ḳıymetde müsāvī ʿanber ü lāden

Yine dürr-i kelāmım zīnet-i bāzār-ı raġbetdir
Ne rütbe olsa farżā ḳadr-i yāḳūt-ı süḫan ehven

Ḫayālim Bābil-i fendir dilim Hārūt-ı maʿnādır
Alır çāh-ı devātımdan füsūnu sāḥir-i cevzen

Nevā-yı bülbül-i ṭabʿımla lāl eylerdim eslāfı
Gülistān-ı cihāna gelmiş olsaydım eğer erken

Cihān cevlān-ı cevvālimle gird-āb-ı ġubār oldu
Olur ġarḳ-ı ḫacālet hangi şāʿir sürse ger tevsen

Bulunmaz naẓmıma daḫl eyleyen illā o ḥāsid kim
Ola endīşesi mānend-i beyt-i ʿankebūt evhen

Görürse ḫaṣm-ı kūdek-meşreb işbu naẓm-ı raʿnāyı
Olur ārāmgāh-ı rāḥati gehvāre-i sūzen

Ḳaṣīde ġāyetin buldu Emīri terk-i taṣdīʿ et
Duʿā-yı devlet-i āṣafla ḳıl tezyīn-i pīrāmen

Cihān tā böyle ṣaḥrā-yı ʿadem üstünde ḳā'imdir
Olur tā kim ḳadem-zen ʿāleme geh merd ü gāhī zen

Ḥudā her bir umūruñda muvaffaḳ eylesin ẕātıñ
Ola evlād u aḥfādıñ da ḥıfẓ-ı Ḥaḳ'da müste'men

Saña çektirmeye ḫavf ü keder her iki dünyāda
O Peyġamber ki yār-ı ġāra tebşīr etdi *lā-taḥzen*

39[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Yine nevrūz erişdi ḫalḳ-ı ʿālem şād-kām olsun
Şitānıñ ḫaşyet-i teʾşīri maḳrūn-ı ḥitām olsun

Bahār erdi gülistān cāmiʿinde şevḳ ile bülbül
Firāz-ı minber-i gülde ḫaṭīb-i ḫoş-maḳām olsun

Ḳıyām-ı ḳāmet etdi faḫr-ile artıḳ hezār-ı zār
Ṣaf-ı murġāna miḥrāb-ı meserretde imām olsun

Değildir vaḳt-i ʿuzlet bāġa ʿazm etmek gerek şimdi
Nesīmi nev-bahārıñ feyż-baḫşā-yı meşām olsun

Bu bir eyyām-ı fırṣatdır ki rindān-ı ṣafā-pīşe
Hemān ʿazm-i gülistāna müheyyā-yı ḫırām olsun

Feminde şiʿr-i aşḳ-efzā yüzünde şevḳ-i ġam-fermā
Elinde sāġar-ı mīnā yanında bir ġulām olsun

Gehī būs eylesin rūy-i ṣafā-efzā-yı cānānı
Gehī nūş eylesin ṣahbā-yı ser-mest-i müdām olsun

Ruḫ-ı cānān vücūd-ı ġam gül-i ḫāṭır şeb-i miḥnet
ʿAyān olsun nihān olsun küşād olsun tamām olsun

Baʿīd-i ġuṣṣa maġlūb-ı hevā müstaġraḳ-ı şādī
Rehīn-i neşve maḳrūn-ı ṣafā mesʿūd-ı kām olsun

Yeter olduñ ġalaṭ-perdāz-ı efkār ey dil-i ġāfil
Şu bāṭıl yol ne mümkindir ki merġūb-ı enām olsun

O meslek kim ola aḥkām-ı şerʿullāh ile merdūd
Değil ḳābil ki memdūḥ-ı ḳulūb-ı ḫāṣ u ʿām olsun

1 AE 37: 39a-40a (s. 79-81)

Ṭutalım ḫāṣ u ʿāmıñ olsa da memdūḥ u merġūbu
Ne mümkindir ki maḳbūl-i Ḫudā-yı lā-yenām olsun

Gülistān-ı cihānı geşt ü seyrān etmeden maḳṣad
Ṣaḳın ẓann etme seyr-i dil-rübā yā nūş-ı cām olsun

Temāşā eylemekdir güne güne ḳudretullāhı
Bu ʿālī noḳṭa üzre iʿtiḳādıñ ber-devām olsun

Naẓar her bir şecerde feyż-i Ḫaḳḳ'ı eylesin rü'yet
ʿAyān her bir varaḳda çeşme biñ sırr-ı mehām olsun

Zemīn-i ḫuşkden peydā olan her sebze-i tāze
Żamīre cevher-i āyīne-i *yuḥyi'l-ʿiẓām* olsun

Taʿālallāh zihī eyyām-ı eymen kim değil mümkin
Fuṣūl-i sā'ire bu mertebe feyż-ittisām olsun

Nesīmi öyle cān-baḫş-ı cihān kim nefḫa-i Cibrīl
Bu ḫāṣiyyetde ancaḳ māye-i feyż-i ḳıvām olsun

Şemīmi öyle rūḥ-efzā ki rūḥ-ı feyże ġarḳ olmuş
Zemīn olsun bu ʿālī ḳubbe-i fīrūza fām olsun

Havāsı öyle ṣāf u muʿtedil kim olsa mānendi
Onuñ ancaḳ żamīr-i āṣaf-ı ʿālī-maḳām olsun

Ne āṣaf āṣaf-ı yektādır envāʿ-ı meḥāsinle
Onu medḥ u ṣenā eyler ḫavāṣ olsun ʿavām olsun

Cenāb-ı ʿĀbidīn Paşa ki oldur ʿādil-i yektā
Bütün bay ü gedā söyler İlāhī müstedām olsun

O düstūr-ı refīʿü'l-ḳadre ʿarż-ı intisāb etsin
Cihānda her kim isterse sarāy-ı iḫtirām olsun

Sezādır durmasın Maʿn ibni Zā'id raḫşını ṭutsun
Revādır Bayḳara gelsin derinde bir ġulām olsun

Nihāl-i bāġ-ı luṭfu sāye-baḫşā-yı ser-i ʿālem
Ẓilāl-i ḳahr-ı ʿadli sāyebān-ı ḫāṣ u ʿām olsun

Yed-i müşkil-küşā-yı himmetinde ʿāciz olmuşdur
Gerek emr-i mühimm olsun gerek nehy-i mehām olsun

Der-i iclāline ruḫ-sūde olmuş zār u ser-gerdān
Gerek şaḫṣ-ı le'īm olsun gerek ḫaṣm-ı li'ām olsun

Şu‘ā‘-ı re’y-i ‘adli āfitāb-ı ‘ālem-i ẓulmet
Meh-i tābān-ı burc-ı himmeti bedr-i tamām olsun

Serinde nūr-ı feyż-i lā-yezālī berḳ urup dursun
Derinde cevher-i ḫurşīd bir ferş-i ruḫām olsun

Olur ḥayrān-ı nuṭḳ-ı ḥikmeti isterse nezdinde
Felāṭūn-ı İlāhī gibi bir ṣāḥib-kelām olsun

Felek görmüş mü bir āṣaf ki böyle ẕikr-i ‘irfānı
Medār-ı iftiḫār-ı pādişāhān-ı ‘iẓām olsun

Zemīn-i iftiḫāra ḳuvvet-i iclāli rūz-efzūn
Nigīn-i rūzgāra şöhret-i iḳbāli nām olsun

Ḫiṭāb-ı heybetinden eylesin kūh-ı ‘adem feryād
Riḳāb-ı düşmeni mir’āt-ı tīġ-i intiḳām olsun

Dili ‘ayn-i ‘aṭādır ṭa‘n eden ḥussād kūr olsun
Du‘ā-yı devletin yād etmeyenler ḳaddi lām olsun

Cihān-ı himmeti teng eylesin geldikçe cevlāna
Semend-i ‘izz ü devlet zīr-i iḳbālinde rām olsun

Fürūġu şeş-cihāt-ı kā’inātı etsin istī‘āb
Miṣāl-i āfitāb-ı āsumān-peydā be-nām olsun

Ḳalıp deycūr-ı ġamda görmesin ḫurşīd-i āsāyiş
‘Adū-yı tīre-ṭab‘ u bed-liḳānıñ ṣubḥu şām olsun

Ḳader me’mūr-ı aḥkām-ı cihān-pīrā-yı iḳbāli
Ẓafer pīş-i reh-i ‘azminde peyk-i ḫoş-ḫırām olsun

Kelīmāsā yemīni lāyıḳ olsun nūr-ı i‘cāza
Ḫalīlāsā vücūdu maẓhar-ı berd-i selām olsun

Vezīrā sensiñ ol āṣaf ki ‘ālem ārzū eyler
Seniñ manẓūr-ı ‘ayn-i luṭfuñ olmaḳla be-nām olsun

Seni ġālib ede a‘dāya Ḥaḳ her fikr ü niyyetde
Seniñ ḥaḳḳında her fikri ‘adūnuñ fikr-i ḫām olsun

Seni görse atar *Şeh-nāme* ile *Heft Evreng*’i
Gerek Firdevsī-i Ṭūsī gerek niḫrīr-i Cām olsun

Cihāna berḳ-i re’yiñ āfitāb-ı şeş cihet-efrūz
Zemīne nūr-ı ‘adliñ mūcib-i feyż ü niẓām olsun

Aḳıt āb-ı zülāl-i ʿadli çek şemşīr-i ser-tīzi
Cihān tā kim peẕīrā-yı niẓām u intiẓām olsun

Nihāl-i şān-ı devlet tāzeden neşv ü nemā bulsun
Binā-yı şūriş-i ʿālem ḳarīn-i inhidām olsun

Dururken ẕāt-ı pākiñ Cem nedir ki yād ede ʿālem
Var iken sen cihānda kimdir Āṣaf kim be-nām olsun

O fāżıl kim seni yād eylemez maʿnāda cāhildir
O şāʿir kim seni vaṣf eylemez rüsvā-yı ʿām olsun

Vücūd-ı düşmene her açdıġıñ zaḫm-ı ciğer-fersā
ʿUżāl-i müzmināsā nā-peẕīr-i iltiyām olsun

Feżā-yı iḥtişāmı şehsüvār-ı himmetiñ ṭutsun
Semend-i ser-keş-i devrāna tedbīriñ licām olsun

Seni ol fırḳadan dūr eylemiş Mevlā ki dā'im der
Hemān gelsin de isterse ḥelāl olsun ḥarām olsun

Ṭınāb-ı bārgāh-ı ʿadl ü dādıñ dā'imā böyle
Bütün bī-keslere ḥabl-i metīn-i iʿtiṣām olsun

Zemīn-i iḥtiyāca reşḥ içün bārān-ı iḥsānı
Duḫān-ı maṭbaḫ-ı cūduñ cihān üzre ġamām olsun

Vücūd-ı şūriş olsun ser-be-ceyb-i delḳ-ı ārāyiş
Zamān-ı devletiñde tīġ-i fitne der-niyām olsun

Ḫidīvā her ne rütbe eylesem evṣāfıñı taḥrīr
Değil ḳābil ki ḥaḳḳ-ı devletiñde vaṣf-ı tām olsun

Ḫuṣūṣā bu ḳaṣīdem irticālen ṣādır olmuşdur
Ne mümkindir ki dil-ḫᵛāh üzre maḳrūn-ı niẓām olsun

Şunu bir günde tanẓīm etdiğim-çün vaṣf-ı pākiñde
Ḳuṣūr etdimse de maʿẕūr-ı erbāb-ı kirām olsun

Naẓīr-i feyż-i Cāmī olduġum taṣdīḳ ederlerdi
Göreydi naẓmımı ʿAbdülġafūr olsun ʿİṣām olsun

Hünerdir bu ḳaṣīde böyle bir nā-dīde vādīde
Beḳā mülkünde benden rūḥ-ı Selmān'a selām olsun

Duʿā hengāmı geldi baʿd-ez-īn taṣdīʿa ruḫṣat yoḳ
Emīrī terk-i ıṭnāb et süḫan bunda tamām olsun

60 Budur dā'im du'āmız kim ṣabāḥ-ı rūz-ı iclāliñ
Ẓalām-ı fitne vü āsībe şām-ı iḫtitām olsun

Nümāyān olmasın āyīne-i ṭab'ıñda jeng-i ġam
Ne gūnā maḳṣadıñ var ise ber-vefḳ-ı merām olsun

40[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

1 Süḫan kim gevher-i raḫşende-i iḳlīm-i 'irfāndır
Veren ḳıymet oña evṣāf-ı düstūr-ı süḫan-dāndır

O bir söz kim değildir vaṣf-ı pākinde o düstūruñ
'Ayārı rīze-i seng-i muḥaḳḳardan da noḳṣāndır

O düstūr-ı mükerrem āṣaf-ı merdāne-ṭīnet kim
Sezādır vaṣf-ı pākinde denilse şāh-ı merdāndır

Ne āṣaf şehnişān-ı ṣadr-ı dīvān-ı 'adālet kim
Vezīr-i ekrem-i şāhenşehe Cemşīd-'unvāndır

5 Cenāb-ı 'Ābidīn Paşa ki iḳlīm-i ma'ārifde
Lebīd ü Veys*ī* vü Seḥbān gibi meşhūr-ı devrāndır

O Veysī-meşrebiñ miṣli bugün vardır diyen şaḫṣıñ
Muḥaḳḳaḳdır ki fi'li nā-be-cādır ḳavli bühtāndır

Cihānda kimseyi rencīde etmek istemez ammā
Eğer isterse kilk-i mu'cizi cān-sūz-ı fettāndır

Ḫayāli nev-'arūs-ı sūrgāh-ı mülk-i mażmūndur
Kelāmı nāzenīn-i 'īdgāh-ı mülk-i 'irfāndır

Ḫidīv-i 'āṭıfet-güster vezīr-i merḥamet-perver
Muṭī'-i şer'-i Peyġamber emīn-i şāh-ı devrāndır

10 Ġıdā-yı şīr-i şemşīr-i şükūhu maġz-ı düşmendir
Fedā-yı cevher-i tīġ-i celāli ehl-i 'udvāndır

Kerem-baḫş u kerem-peymā kerem-kār u kerem-fermā
Süḫan-senc ü süḫan-pīrā süḫan-sāz ü süḫan-dāndır

Kef-i müşt-i vaḳārı sīne-çāk-i Sām ü Gerşāseb
Ser-i şemşīri gerden-işken-i Geyv ü Nerīmān'dır

1 AE 37: 40b-41b.

Gül ü bülbül içün taġyīr-i māhiyyet murād etse
Dem-ā-dem gerçi gül ḫandān ü bülbül zār u giryāndır

Görürsüñ gülsitān-ı rūzgārıñ şimdiden ṣoñra
Gül-i ḫandānı giryān bülbül-i nālānı ḫandāndır[1]

Vezīr-i āsumān-ḳadrā ḫudāvend-i felek-cāhā
Ey ol āṣaf ki ẕātıñ ʿadl ile mümtāz-ı aḳrāndır

Duʿā-ḫānıñ bütün eytām ü ṣıbyān ü erāmildir
Ṣenā-kārıñ dem-ā-dem cümle dervīşān ü pīrāndır

ʿAceb mi ḫaşmı aḳvā saʿveāsā olsa maġlūbuñ
Yed-i ḳahrıñ naẓīr-i pençe-i şeh-bāz-ı perrāndır

Seniñ maʿṭūfdur her fikr ü ẕikriñ luṭf u iḥsāna
Saña her kim ḫuṣūmet eylese menfūr-ı devrāndır

Saña düşmen olan zīrā beşer şeklinde bir ḫardır
Ne Nemrūd u ne Cālūd u ne Firʿavn ü ne Hāmān'dır

Hüner ẕātıñ gibi ṣarf eylemekdir ʿömrünü ḫayra
Bu dünyāya gelen her kimse zīrā bunda mihmāndır

Ḫidīvā vāṣıl oldu destime mektūb-ı merġūbuñ
Ḥayāt-efzā-yı dildir tesliyet-baḫşā-yı vicdāndır

Ḫuṣūṣıyla peyām-ı ʿāfiyet-pīrā-yı ẕī-şānıñ
Bāña dünyā ḳadar ḳıymetli bir tebşīr-i raḫşāndır

Buyurmuşsuñ Sivas'a etdim inhā nāẓır-ı aʿşār
Benim ḥaḳḳımda bu luṭfuñ büyük bir luṭf-ı iḥsāndır

Naşıl bir luṭf u iḥsan mūcib-i ḥamd-i firāvāndır
Naşıl bir luṭf ile iḥsān sezā-yı menn ü şükrāndır

Gelince ḫāneme bu ʿabd-i maḥzūn-ı perīşānıñ
Beden maʿmūrdur gönlüm saña dā'im duʿā-ḫāndır

Beden maʿmūrdur ammā neşāṭ u inbisāṭım yoḳ
Ki zīrā firḳatiñle şimdi aḥvālim perīşāndır[2]

Beni pek ṣıḳdı zīrā iftirāḳıñ bu vilāyetde
Hen*ūz* fehm eyledim ālām-ı ġurbet āfet-i cāndır

1 14: Yazmada bu beyitten sonra 2 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 26 AE 37k: AE 37

Seniñle iḫtilāṭ eyler iken dünyāyı bilmezdim
Ṣanırdım herkesi ehl-i vefādır yār u ḫullāndır

O ḥürmetler benim-çündür ṣanırdım añlamazdım hīç
Beşer şeklindeki ādemleri ma'nāda şeyṭāndır

Sen ammā gitdiğiñden ṣoñra ma'kūs oldu keyfiyyet
Bańa şimdi ne ṣūretler ne 'ibretler nümāyāndır

Niçe zāhid-meniş ādemleri gördüm ki ḥırṣ-ālūd
Niçe ṣūfī-ṭabī'at kimseler ālūde-dāmāndır

Niçe Loḳmān gibi ḥāẕıḳları gördüm ki dil-ḫasta
Niçe zerrīn-ḳabā insānları gördüm ki 'uryāndır

Niçe vālīleri gördüm ki cellād oldular mülke
Naṣıl ḳılsın tedāvī kendisi muḥtāc-ı dermāndır

'Acāyibdir Sitanbul'dan gelen me'mūrlar şimdi
Sefīh ü mürtekibdir mestdir fersūde-iẕ'āndır

Baḳınca dūr-bīn-i diḳḳat ile zīr ü bālāya
Bu nükte ẓāhir-i çeşm-i ḥaḳāyıḳ-bīn-i vicdāndır

Ẓamān gūyā ki teşkīl eylemiş bir 'ālem-i ẓulmet
Oña ancaḳ cemāl-i enveriñ şem'-i fürūzāndır[1]

Çekinmem ḥaḳ sözü 'arż etmeden vallāhi billāhi
Ki zīrā doġru güftār eylemek fermān-ı Sübḥān'dır

Bütün a'dāya ġālib eyledi bu kemteri Mevlā
Ḥaḳīrim gerçi ben ammā bu bir iḥsān-ı Yezdān'dır

Aḥibbāya kelām-ı selsebīlim rūḥ-baḫşādır
'Adūya zehr-i güftār-ı dürüştüm āfet-i cāndır

'Aceb mi revnaḳ-ı bezm-i aḥibbā olsa bu naẓmım
Ḳopardım ravża-i endīşeden bir deste reyḥāndır

Nedir bu ġālibiyyet gerçi kim ḍırġām-ı endīşem
Ne ġarrān ü [ne] perrān [u] ne ġarṣān ü ne pejmāndır

Bu bir feyż-i cenāb-ı Kibriyā'dır yoḳsa kim ṭab'ım
Ne Ḥassān ü ne Seḥbān ü [ne] Selmān ü ne Ḳaṭrān'dır

1 36: Yazmada bu beyitten sonra 4 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

N'ola cinn-i meżāmīn olsa zīr-i ḥükm-i fikrimde
Belāġat ḫātemi destimdedir ṭab'ım Süleymān'dır

Ḫulāṣa iḳtidārım intiẓām-ı mülke kāfīdir
Bunu taṣdīḳ eder her kim ki ṣāḥib-'aḳl ü iẕ'āndır

Ne çāre n'eyleyim ḥālim kime 'arż eyleyem bilmem
Felek ser-keş ricāl-i memleket medhūş u ḥayrāndır

Hele İstanbul'uñ hīç ḥāl-i nā-hemvārını ṣorma
Ṣoyup dünyāyı gönderseñ yine bī-ṣabr ü sāmāndır

Cihān başdan başa altundan enhār olsa da aḳsa
Şu isrāfāt ile ḫalḳı yine muḥtāc ü 'uryāndır

Yiyip içmekden özge hīç onlarda tefekkür yoḳ
İlāhī ben de bilmem ki bu insānlar ne insāndır

Yazıḳ bu mülk ü dīn ü millete ḥayfā yazıḳ eyvāh
Bu meslek bu ṭabī'at bā'iṯ-i ḫiẕlān ü ḫirmāndır

Ne ṣan'at var ne ġayret var ne ḳudret var ne ṣervet[1] var
Şehirler ḳaryeler başdan başa her yerde vīrāndır

Baḳan yoḳdur bilen yoḳdur gören yoḳdur ṣoran yoḳdur
Ne ġafletdir bu ġaflet 'āḳılān me'yūs u giryāndır

Değildir bu ḳaṣīde göz yaşı incilerindendir
Değildir bu neşīde zübde-i feryād u efġāndır

Ne yapsam n'eylesem kim ḥāliyā żabṭı değil mümkin
Göñülde mevceler peydā eden şiddetli ṭūfāndır

İlāhī ḫ̆āb-ı ġafletden bizi luṭfuñla īḳāẕ et
Bu millet nā-tüvāndır lākin ehl-i dīn ü Ḳur'ān'dır

Emīrī el verir dil-çāk ü dil-ḫūn etdiñ iḫvānı
Bu bir nā-refte vādīdir ḫilāf-ı nükte-sencāndır

Du'ā hengāmıdır imdi değil eyyāmı şekvānıñ
Ki zīrā 'azm içün Sivas'a ḳaṣdı pāy-cünbāndır

Cenāb-ı Kibriyā ṣıḥḥatle ẕātıñ müstedām etsin
Żiyā-yı şems ile tā kim bu dünyā böyle raḫşāndır

1 ṣervet AE 37k: AE 37

41[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Ey ẕāt-ı pāki millete Ḥaḳḳ'ıñ ʿināyeti
Vey gösteren cihāna ʿulüvv-i mürüvveti

Güş etmeğe ḳaṣīdemi luṭfen tenezzül et
Bu çākeriñ ʿayān ola tā ṣıdḳ-ı niyyeti

Devlet umūruna olalı maẓhar-ı ḳabūl
Terk etmedim ṣadāḳati saʿy ü ḥamiyyeti

Hīç bir işi terāküme aṣlā bırakmadım
Āmirler etdiler bana ḥüsn-i riʿāyeti

Rüşvet değil hediyye bile etmedim ḳabūl
Belki hediyye cālib olur ḥırṣ-ı rüşveti

İşte şu ḥāl ile güẕerān oldu bir zamān
Aʿşārıñ oldu mevḳiʿimiz baş kitābeti[2]

Laġv oldu bā-irāde daġıldı refīḳler
Lāzım idi benim içün almaḳ berāʾeti

Ḳābil değildi bu ise tā hep ḳażālarıñ
Her bir ḥisābı bulmasa ḥadd ü nihāyeti

İmkānı yoḳ idi ne ḳadar ġayret etseler
Görmekliğe livā vü ḳażālar bu ḫidmeti

Dört ay edip sefālet ile zaḥmet iḫtiyār
Sancaḳlara ḳażālara etdim ʿazīmeti

İfrāṭ-ı miḥnet ü siteme eyledim ṣebāt
Terk etmedim devām u ṣebāt-ı seyāḥati

Ol mevsim-i ḥarāret içinde o yollarıñ
Cāndan beni uṣandırıverdi veḫāmeti

Rūz u şebiñ yanımda benim farḳı yoḳ idi
Fikrimde ḳalmamışdı cihān ḫˇāb ü rāḥati

Mevlā bilir ki ḥālimi her kim görür ise
İẓhār ederdi ḥüzn ü teʾeṣṣür ʿalāmeti

1 AE 37: 42a-43b (s. 85-88)
2 6: Yazmada bu beyitten sonra 2 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Maḥrūm-ı ḫarc-ı rāh ü refīḳ u enīs idim
ʻAvn-i İlāhī verdi bańa ṣabr ü ġayreti

Her hangi bir ḳażāya ki etdim muvāṣalat
Ḥaḳḳ'ıń ẓuhūra geldi kemāl-i ʻināyeti

Az bir zamān içinde bütün rü'yet eyledim
Taṣdīḳ edip ḥisābı ḳażālar ḥükūmeti

Ondan dönüp livāları da eyledim tamām
Çekdim ḫulāṣa bunda da çün renc ü zaḥmeti

ʻAvdet edip ʻināyet-i feyż-i Ḫudā ile
Ḳaṭʻ eyledim umūr-ı ḥisāb-ı vilāyeti

Cedvelleri defātir ü eşyāyı bi't-tamām
Teslīm ile ḥükūmete aldım berā'eti[1]

Rūmāl-ı ḫāk-i pāyiń içün farṭ-ı şevḳ ile
Ḳaṣd eyledim ʻazīmet-ı bāb-ı ʻadāleti

Azdır ne rütbe eyler isem faḫr u maḥmidet
Ġaṣb eyledim zamānıń elinden bu fırṣatı

Baḳdım ḳuyūda işte henūz bu zamāna dek
Hīç bir vilāyet etmedi icrā bu himmeti

Dursun hele ḥisāb-ı vilāyet ü elviye
Bir tek ḳażā başarmadı ḥālā bu ḫidmeti

Bunca vilāyet içre yegāne ben olmuşum
İḥrāz eden birinci maḳām-ı meziyyeti[2]

Sā'ir vilāyete bu sefer bir sene daha
İcrā olundu bir sene temdīd-i müddeti[3]

Şimdi tamām işte ʻināyet zamānıdır
İfā buyur o neşr olunan vaʻd-i devleti[4]

Ey luṭfu çoḳ mürüvveti çoḳ ʻādil-i ḥasīb
Beẕl eyle bu kemīneye ʻadl ü ʻināyeti

1 20: Yazmada bu beyitten sonra 3 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 25: Yazmada bu beyitten sonra 5 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
3 26: Yazmada bu beyitten sonra 2 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
4 27: Yazmada bu beyitten sonra 2 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Güldür beni ġarīḳ-i mükāfāt-ı luṭfuñ et
Göster cihāna kevkebe-i luṭf u şefḳati

Sensiñ cihān-ı mekremetiñ bedr-i kāmili
Sensiñ sipihr-i maʿrifetiñ mihr-i ḥikmeti

Feyż-i nesīm-i merḥametiñ āb-ı şefḳatiñ
Gülşen-serā-yı ʿāleme verdi ṭarāveti

Āġāz eder bu gūne şenā-yı celīliñe
Her kişveriñ süḫanver-i ʿālī-feṣāḥati

Keşşāf-ı müşkilāt-ı cihān ʿārif-i umūr
Revnaḳ-ṭırāz-ı ṣadr-ı celīl-i ʿināyeti

Eyvān-ı rifʿatiñ Cem-i ferḫunde-mesnedi
Gerdūn-ı himmetiñ meh-i burc-ı ʿadāleti

Cūd u kerem esīr-i mezāyā-yı meşrebi
ʿAdl ü ẕekā fütāde-i ḥüsn-i dirāyeti

Manẓūr-ı Ḥaḳ naẓīr-i melek nāẓır-ı şefīḳ
Vārestedir şüʾūn-ı ġaraždan ṭabīʿati

Faḫr-i zamāne ḥażret-i Ẕihnī Efendi kim
Esrār-ı Ḥaḳḳ'a āyīnedir levḥ-i ḫilḳati

Düstūr-ı müʾtemen ki yed-i iḳtidārına
Māliyyeniñ müfevvaż umūr-ı neẓāreti

Ol ṣāḥib-i ʿadālet ü ferḫunde-şīme kim
ʿUlviyyet-i şükūhu verir dehre rifʿati

Ol münʿim-i yegāne ki şāyān-ı ẕātıdır
Millet ne rütbe eylese taʿẓīm ü ḥürmeti

Ol ʿādil-i kerīmi gören eyler iʿtirāf
Ḳoymuş beşer ḳiyāfetine Ḥaḳ ʿadāleti

Himmetle müştehir dil-i rūşenle muttaṣıf
İḥsān ü merḥametle müzeyyen ṭabīʿati

Etmez iḥāṭa rütbe-i ʿulviyyetin ḫayāl
Ṣıġmaz ʿuḳūla debdebe-i şān ü şöhreti

Ondan teʿallüm eylese şāyestedir cihān
ʿUlviyyeti necābeti farṭ-ı ṣadāḳati

Ferḫunde-meşrebā şeref-i ṣadr-mesnedā
Ey kenz-i ʿişmetiñ güher-i ʿālī-ḳıymeti

Mümkin midir ki vaṣf ede ḥaḳḳ-ıla şāʿirān
Ẕātıñ gibi ḫulāṣa-i nāmūs [u] ʿiffeti

Yollarda ḳaldı āḫiri bī-tāb ü bī-mecāl
Ḫāmem ki etdi böyle tekāpūya ġayreti

ʿĀciz bıraḳdı ṭabʿımı şānıñ büyüklüğü
Gerçi verir cihāna sözüm ʿacz ü ḥayreti

Vaṣfıñdaki ḳuṣūrumu ʿafv et bu çākeri
Rāḥatsız eylemiş seferiñ renc ü zaḥmeti

Artıḳ Emīrī terk-i ṣudāʿıñ zamānıdır
Başla duʿāya buldu ḳaṣīde nihāyeti

Her bir işinde maẓhar ola ʿavn-i Ḫāliḳ'e
Çekdirmeye cenāb-ı Ḫudā renc ü miḥneti

Cūş eyleyip ʿināyet-i ʿuẓmā-yı pādişāh
İlbās ede o ḳadde libās-ı vezāreti

42[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Oldum bugün ẓuhūr-ı meserretle ser-firāz
Bir müjde eyledi beni ġāyetle ser-firāz

ʿAbdülḥamīd Ḫān ki [odur] şāh-ı bī-naẓīr
Bir müsteḥaḳḳı etdi vezāretle ser-firāz

Re'y-i metīni böyle muṣīb olsa çoḳ mudur
Bir pādişeh ki oldu ḫilāfetle ser-firāz

Ẕihnī Efendi kāmil ü memdūḥ u muḥterem
Baḫtı ḫuceste ẕātı dirāyetle ser-firāz

Ol münşī-i yegāne ki olmuşdu bir zamān
Müsvedde-i umūr-ı kitābetle ser-firāz

Geçmiş zamānda oldu ṣadāretde müsteşār
Ammā bugün umūr-ı neẓāretle ser-firāz

1 AE 37: 43b-44b (s. 88-90)

Re'fetle müştehir dil-i rūşenle müstenīr
Himmetle müştehir medeniyyetle ser-firāz

Bir māh önce[1] vermiş idim bir ḳaṣīde ben
Olsun demiş idim ki vezāretle ser-firāz

İşte duʿā-yı ʿācizi Ḥaḳ etdi müstecāb
Oldu bugün vezāret-i devletle ser-firāz

Maʿnā-şināsı-nüsḫa-i dīvān-ı salṭanat
Şeh-nāme-i kitāb-ı ḥaḳīḳatle ser-firāz

Rāz-āşinā-yı emzice-i cism-i memleket
İḳbāl ü baḫt u ḥilm ü ʿadāletle ser-firāz

Her fikr-i müstaḳīmi başīretle mündemic
Her re'y-i müstenīri işābetle ser-firāz

Geşt eyleseñ cihānı bulunmaz onuñ gibi
İḳdām u iḳtidār u liyāḳatle ser-firāz

Eyler o ʿālī gevher olan ẕātı dem-be-dem
Şāh-ı cihān ḥużūruna daʿvetle ser-firāz

Her daʿvet eyledikçe eder luṭf edip o şāh
Taʿẓīm ü iḥtirām u riʿāyetle ser-firāz

Yoḳdur ḫulāṣa işte bu ẕāt-ı güzīn gibi
ʿAvdetle ser-firāz ü ʿazīmetle ser-firāz

Eyler bu ẕāt eşref ü aʿlāda dā'imā
Erbāb-ı iḳtidārı ṣaḥābetle ser-firāz

Her meclis-i feḫāmet-edāsında devletiñ
İclāl ü iḥtişām u nebāhetle ser-firāz

Tevḳīr ü iḥtirām ile dünyāda münferid
Tedbīr ü intiẓām u feṭānetle ser-firāz

Her sözde āşikār ediyor başḳa bir kemāl
Her işde imtiṣāl-i ḥaḳīḳatle ser-firāz

Her nüktede ʿayān ediyor başḳa bir me'āl
Her şeyde ittibāʿ-ı şerīʿatle ser-firāz

1 önce: evvel M

Ben görmedim cihānda edenler bunuñ gibi
Ehl-i kemāli ḥürmet ü raġbetle ser-firāz

Her bir zamānda nā-mütelevvin ṭabīʿati
Her bir mekānda ḥüsn-i şehādetle ser-firāz

Her bir lisānda medḥi ṣafā-baḫş-ı encümen
Her bir zebānda vaṣf-ı ḥamiyyetle ser-firāz

Ṭabʿında iʿtiḳād-ı metīn mevhibet-nüşūr
Ḳurʾān'ı her nefesde tilāvetle ser-firāz

Vicdānına vedīʿa-i Mevlā'dır eylemek
Maʿẕūr u bī-kesānı ḥimāyetle ser-firāz

ʿAzm-i müdāmı cānib-i taḳvāya münḥaṣır
Reʾy-i mehāmı ḥall-i ṣuʿūbetle ser-firāz

İḥyā-yı ḫayra dīde-i iḳdāmı münʿaṭif
İʿmār-ı mülke farṭ-ı muḥabbetle ser-firāz

Yoḳdur seniñ gibi vüzerā-yı zamānede
Fikrindeki żiyā-yı ciyādetle ser-firāz

Reʾyindeki cilā-yı fażīletle bī-miṣāl
ʿAḳlındaki fürūġ-ı mehāretle ser-firāz

Ṭabʿındaki kemāl-i belāġatle dil-pesend
Nuṭḳundaki kemāl-i feṣāḥatle ser-firāz

Yārān ü āşināsı kerīm ü kibārdır
Hem-demleri şiʿār-ı ẓarāfetle ser-firāz

Ḫādimleri laṭīf-mizāc ü gedā-nevāz
Kāşānesi yegāne neẓāfetle ser-firāz

Ḫoş-meşrebā sütūde-dilā ʿālī-himmetā
Ey luṭf u iltifāt u mürüvvetle ser-firāz

Sensiñ bu gün zamānede ey fāżıl-ı edīb
Taʿmīḳ-ı kāʾināt-ı ḥaḳīḳatle ser-firāz

Kāşāne-i seḫāda nigehdār-ı bī-kesān
Seccāde-i tuḳāda ʿibādetle ser-firāz

Sensiñ bugün cihānda bu fażl ü kemāl ile
Tefsīr-i muʿcizāt-ı nübüvvetle ser-firāz

Olmuş gül-i ṭabīʿatiñ[1] ey āṣaf-ı kerīm
Tezyīn-i gülsitān-ı ʿadāletle ser-firāz

Tenmīḳ-ı rāz-ı nükte-i ḥikmetle ercümend
Tedḳīḳ-ı āsumān-ı faẕīletle ser-firāz

[……]
Ẕihnī Efendi oldu vezāretle ser-firāz[2]
"ذهني افندي اولدي وزارتله سرفراز" (87-1886/1304)

43[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ehl-i ẓāhir gülşen-i dünyāya eyler iʿtibār
Ẓann eder dünyā evinde ʿīş u nūşu pāyidār

Kendine iḳbāli yāver baḫtı fīrūz oldu mu
Başḳa aḥvāli düşünmez ẕevḳe eyler ibtidār

Gāh olur cāy-ı ṣafāsı sāḥa-i bāġ-ı laṭīf
Gāh olur seyrāngehi evc-i bülend-i kūhsār

Ḥālini bī-kesleriñ etmez tefekkür ẓann eder
Kendine dā'im ḳalır iḳbāl-i dünyā böyle yār

Ẓulmet-i miḥnetle nūr-ı rāḥatiñ taʿḳībini
Gösterir insāna her gün gerdiş-i leyl ü nehār

Böyle ġāfil ādeme maʿnāda aġlar kā'ināt
Göz yaşındandır aḳar gülzār içinde cūybār

Millete bir ḫayrı ḳalmaz yād olur nefrīn ile
Eyleyince terk-i mihmān-ḫāne-i nā-pāyidār

ʿĀdil-i kāmil odur ki etse de terk-i ḥayāt
Ṣafḥa-i ʿālemde ẕikr-i ḫayrı ḳalsın yādigār

Fāżıl-ı ʿādil odur ki buġż u ġadri terk ile
Eyleye luṭf u keremle iktisāb-ı iştihār

1 ṭabīʿatiñ: Bu kelimeden sonra vezni bozan "seniñ" kelimesi vardır.
2 Mücevher olduğu anlaşılan bu tarih mısraındaki noktalı harfler toplandığında 1405 tarihi ortaya çıkmaktadır. Beytin birinci mısraı eksik olduğu için şairin 1304 tarihini düşürmek için nasıl bir taʿmiyeye başvurduğu anlaşılamamaktadır.
3 AE 37: 44b-46a (s. 90-93)

Gevher-i zühd ü ṣadāḳatle ede tezyīn-i ẕāt
Ḥilye-i faẕl ü ʿadāletle ola şöhret-şiʿār

Böyle ʿālī-ḫaṣlet ü evṣāfıñ olmuş maẓharı
Bir edīb-i muḥterem bir fāżıl-ı kāmil-ʿayār

Nāşir-i nūr-ı tevāżuʿ ṣārif-i naḳd-i kerem
Nüktedān ü mültefit müşkil-küşā-yı rūzgār

Yaʿnī ʿālī-rütbe İbrāhīm Efendi kim odur
Meclis-i māliyyede el-ḥaḳ reʾīs-i kām-kār

ʿItreti eslāf içinde ḫānedān-ı muʿteber
ʿIrḳı ṭāhir ʿaḳlı kāmil ʿunṣuru ḫāliṣ kibār[1]

Ol edīb-i nüktedān kim etmemek ḳābil değil
Ḥikmet-i güftār-ı gevher-pāşını dil gūşvār[2]

Serverā rūşen-dilā naḳḳād-ı ʿāciz-perverā
Ey ḥasīb-i ced-be-ced ey nüktedān-ı hūş-yār[3]

Çākeriñ gibi ḫuṣūṣā istiḳāmet ʿāşıḳı
Olmamaḳ ḳābil midir elṭāfıña ümmīdvār

Ben şunu eyyām-ı ṣaḥvımdan beri fehm etmişim
İstiḳāmetle olur bünyān-ı devlet üstüvār

Küfr-i ekberdir yanımda irtikāb etmek benim
Mürtekibdir iki dünyāda reẕīl-i nā-bekār

ʿİffetim meydāndadır daʿvāmı iṣbāt etmeğe
Hem berāʾat-nāme hem de vālīniñ mektūbu var[4]

[.....]
Ḳalmadı ṣabr ü ṣebāta bende tāb ü iḳtidār

Öyle teʾṣīr eylemiş teʾḫīr-i tesrīrim bana
Ḳorḳarım ġayret helāk eyler beni bī-iḫtiyār

Her günüm gūyā ki olmuş bir belā-yı nā-gehān
Her daḳīḳamdır ṣanırsıñ bir ḳażā-yı cān-şikār

1 14: Yazmada bu beyitten sonra 3 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 15: Yazmada bu beyitten sonra 6 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
3 16: Yazmada bu beyitten sonra 3 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
4 20: Yazmada bu beyitten sonra 8 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Ḥüsn-i ḫidmetle nedir yā farḳı sū'-i ḫidmetiñ
Ben ḳalırsam böyle maḥrūm-ı mükāfāt u mesār

Ḥaḳḳı yoḳ da'vā-yı istiḥḳāḳa ten-perverleriñ
Muḳtedirler var iken tertībe olmaz i'tibār

Dīde-i a'māya kuḥl-i Iṣfahān lāyıḳ değil
Cām-ı leb-rīze değil şāyeste cām-ı ra'şedār

Alsın ikmāl-i vaẓīfe etmeyenler hep ma'āş
Ben tamām iş gördüğüm-çün durayım me'yūs u zār

Ḳā'il olmaz devletiñ şānı seniñ luṭfuñ buña
Ḳalmışım aḳrān içinde şermnāk u şermsār

İntiẓāra yoḳ benim vaḳtim taḥammül etmeğe
Ḳahr-ı Ḥaḳḳ'a uġrasın böyle belā-yı intiẓār

Bu ḳaṣīdem ḳalb-i maḥzūnumdan etmişdir ṣudūr
Var ise ger 'afva lāyıḳdır kelām-ı nā-güvār

Öyle ḥayrānım eğer bu ay da mesrūr olmasam
Eylerim aḥvāli mecnūnāne 'arż-ı tāc-dār

Öyle feryād ederim iñler zemīn ü āsumān
Ġadrini İstanbul'uñ artıḳ işitsin her diyār

Ben ki bī-tābāna āheng-i fiġān eyler isem
Çünkü ḥaḳḳım var elimde ey re'īs-i nāmdār

Ṣoñra bilmem ki ṣunūf-ı hey'et-i māliyyeye
Yā ne emr eyler cenāb-ı pādişāh-ı Cem-şi'ār

Böyle mi icrā olur emr-i şehinşāh-ı güzīn
Böyle mi olsun ḳavānīn ü niẓāma i'tibār

Ḥāline māliyyeniñ baḳdıḳça şaşmış ḳalmışım
Ḥayretimden söylerim bu sözleri bī-iḫtiyār

Söz değil ḫūn-ı derūnumdur teraşşuḥ eyleyen
Seng-i ġamdan şīşe-i vicdāna gelmiş inkisār

Dil esīr-i ıżṭırāb-ı endīşe [.....] elem
Dīde mecrā-yı dem-i ġam sīne mestūr-ı ġubār

'Afvıña ġarrālanıp fekk-i dehān etmekdeyim
Eylemek ḥaddim midir yoḳsa kelāma ibtidār

Böyle mi eyler idim evṣāf ammā n'eyleyim
Yıḳdı mecrā-yı ḫayālim ıżṭırāb ü ıżṭırār

Sözlerim olduḳça ḥayret-baḫş-ı eṣnāf-ı ümem
Rūḥ-ı Nef'ī 'ālem-i 'uḳbāda eyler iftiḫār

Şi'rimi seyr eyleyen dūçār olurdu ḥayrete
Cilve eylerdi benim ṭab'ımda feyż-i Kirdigār

Şimdi ammā ḥālimi seyr eyleyen bir āşinā
Şüphesiz iẓhār eder ḥaḳḳımda ḥüzn-i bī-şümār

Olmasaydım rişte-i luṭfuñla merbūṭ-ı ümīd
Çoḳdan olmuşdu benim evrāḳ-ı fikrim tārumār

Dest-gīr-i müstaḳīmān olduġuñ bī-şüphedir
Ḫāne ḫalḳıyla du'ā etmekdeyiz leyl ü nehār

'Arż-ı tafṣīl-i ḍarā'atden Emīrī fāriġ ol
Eyle iḫlāṣ-ı ṭaviyyetle du'āya ibtidār

Olmaya jeng-i elem mir'āt-ı ṭab'ıñda 'ayān
İki dünyāda seni mesrūr ede Perverdigār

Dest-gīr olsun sañа maḥbūb-ı Rabbü'l-'ālemīn
Baḫş ede maḳṣūduñu Mevlā be-ḥaḳḳ-ı çār yār

44[1]

Biñ Üç Yüz Dört Senesinde Dersa'ādet'de Bulunduġum Eṣnāda Ġazeteler Sitāyişi Ḥaḳḳında *Tanẓīm* ve *Ṭarīḳ* Ġazetesiyle de Neşr Edilmiş Olan Ḳaṣīdedir

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

A'ẓam-ı mevhibe-i ṣun'-ı Ḫudā'dır ġazete
Ḫayret-efzā-yı 'uḳūl-i 'uḳalādır ġazete

Şems-i ṭab'-ı üdebā onda olur lem'a-nümā
Maşrıḳ-ı bāriḳa-i nūr-ı ẕekādır ġazete

Ondadır mā-ḥaṣal-i faż̈l ü kemāl-i 'irfān
Vāṣıl-ı mertebe-i 'izz ü 'alādır ġazete

1 AE 37: 46b-47b (s. 94-96)

Ḥikmet onda edebiyyāt u maʿārif onda
Revnaḳ-ı meclis-i yārān-ı ṣafādır ġazete

Onda gör cevher-i faẕl ü ṣuver-i ʿirfānı
Ṣanki bir āyīne-i feyż-nümādır ġazete

Ṭabʿa ḳuvvet getirir fikre verir ʿulviyyet
Öyle mecmūʿa-i ilhām-edādır ġazete

Devlet ü millet ü mülk ü vaṭanıñ ḫādimidir
Ne ḳadar ḫāme ṣenā etse be-cādır ġazete

Niçe iḫṭārı olur ḥüsn-i ḳabūle maẓhar
Devlete bāʿiṣ-i tezyīd-i ḳuvādır ġazete

Ṣanʿat ü maʿrifeti etdi ẓuhūru aʿlā
Millete mūcib-i taḥṣīl-i ġınādır ġazete

Mā-ḥaṣal ḫidmet-i meşkūresi pek ʿālīdir
Mülküñ iʿmārı içün sāniḥa-zādır ġazete

ʿĀlem-i maʿrifetiñ revnaḳıdır maṭbūʿāt
Zīnet-i raḥle-i bezm-i ʿurefādır ġazete

Cilve-i zāde-i ṭabʿı verir enẓārına nūr
Pertev-efzā-yı ʿuyūn-ı ṣuʿarādır ġazete

ʿUlemānıñ eder āṣārını neşr ü iʿlān
Nāʾil-i medḥ ü ṣenā-yı ʿulemādır ġazete

Ḫānümān-sūzu olur zümre-i ġaddārānıñ
Vāṣıl-ı ṣıdḳ-ı duʿā-yı fuḳarādır ġazete

Nev-be-nev tāze-be-tāze üdebā ḥāṣıl eder
Feyż-perverde-i ṭabʿ-ı büleġādır ġazete

Üdebā gülşenidir dāʾire-i maṭbūʿāt
Her biri bir gül-i neşküfte-edādır ġazete

Fuẕalā meskenidir maṭbaʿa-i neşriyyāt
Şevḳ-baḫşā-yı ḳulūb-ı fuṣaḥādır ġazete

Olur aṣḥāb-ı ṭabīʿatde ṭabāʿat hevesi
Ḥırz-ı cān-perver-i ṭabʿ-ı nücebādır ġazete

Her günüñ çünkü vuḳūʿātını iḫbār ediyor
Oluyor fikre dem-ā-dem mütebādir ġazete

Gāh olur ki eder insānı Süleymān-ı neşāṭ
Müjde-i hüdhüd-i Belḳīs-i Sabā'dır ġazete

Gördüğüm demde meserretli ḫaberler o zamān
Gözüme şeh-per[1]-i ʿAnḳā-yı ṣafādır ġazete

Ḳadrini ḳadr-şināsī-edebe eyle su'āl
Vaṭana baḳ ki ne ḳıymetli ʿaṭādır ġazete

Ne güzel etmededir ḥāl-i cihānı taṣvīr
Çünkü maḥṣūl-i kemāl-i üdebādır ġazete

Ṭabʿına ḫaṭṭına ṭaṣvīrine taʿbīrine baḳ
Ḥā'iz-i cāẕibe-i ḥüsn ü behādır ġazete

Ṣīt-i nām u şerefi cümle cihāna şāyiʿ
Ṣarḳ u ġarb-ı edebe ḥükm-fezādır ġazete

Gösterir görmediğiñ yerleri seyr eyle naṣıl
Çeşm-i idrāk-i dile rāh-nümādır ġazete

Ediyor ḥālini her memleketiñ keşf ü beyān
Muḫbir-i müjde-resān-ı ġurebādır ġazete

Dem-be-dem silsile-i himmeti taḥrīk eyler
Şevḳ-baḫş-ı dil-i erbāb-ı seḫādır ġazete

ʿAdlini pādişehiñ ʿāleme iʿlān eyler
Tesliyet-baḫş-ı ḳulūb-ı żuʿafādır ġazete

Dād-ḫᵛāhı mededi yāveridir maẓlūmuñ
Ẓālime aʿẓam-ı āsīb ü belādır ġazete

Gāh bir nuṭḳ-ı ciğer-sūz-ı belīġāne ile
Saṭvet-efzā-yı dilīrān-ı veġādır ġazete

Ādemi ḥüsn-i şehādetle eder nā'il-i kām
Merciʿ-i cümle-i aṣḥāb-ı ricādır ġazete

Zā'il olmaz dile naḳş etdiği çāk olsa daḫi
Sālik-i ḳāʿide-i ehl-i vefādır ġazete

Etmede niçe ḥikāyāt u kināyātı ʿayān
Cāmiʿ-i nādire-i şevḳ-fezādır ġazete

1 şehper: "سپهر" M

Açılır ḳat [ḳat] olur elden ele devr eyler
Naẓarımda gül-i bāġ-ı ẕurefādır ġazete

Kimseniñ bulmadığı mevḳi'-i ta'ẓīmi bulur
Hem-nişīn-i küberādır 'uẓamādır ġazete

Minber-i cāmi'-i ilhāma verir ārāyiş
Nāşir-i ḫuṭbe-i ṭab'-ı ḫuṭabādır ġazete

'Arż eder 'āleme her gündeki mesmū'ātın
Āşinā-yı naẓar-ı bay ü gedādır ġazete

Onu Ḥaḳ revnaḳ-ı cem'iyyet-i aḫlāḳ etmiş
Bī-bedel nüsḫa-i ibdā'-nümādır ġazete

Keşf eder çeşm-i beşer görmediği aḳṭārı
Dūr-bīn-i naẓar-ı ehl-i nühādır ġazete

Neşr olunsa yaḳışır kāġıd-ı zerrīn üzre
O ḳadar raġbete ḥaḳḳā ki revādır ġazete

Ehl-i dil bir nefes ondan edemez fekk-i nigāh
Naẓar-ı dīde-i taḥsīn-i sezādır ġazete

Açdı semt-i edeb ü ma'rifete başḳa *Ṭarīḳ*
Doġrusu lāyıḳ-ı ifrāṭ-ı şenādır ġazete

Tercümān olmadadır ehl-i ḥaḳīḳat sözüne
Maẓhar-ı ḥürmet-i dest-i fużalādır ġazete

Eder envā'-ı *Ḥaḳāyıḳ*la derūnu leb-rīz
Rişte-i ḫāfıẓadan 'uḳde-küşādır ġazete

İ'tidāl üzre eder beşş ü ḥaḳāyıḳla *Selām*
Aḫter-i cevv-i semāvāt-ı nühādır ġazete

Maḳṣadıñ kesb-i *Sa'ādet*se *Cerīde* oḳu dur
Nā'il-i raġbet-i erbāb-ı dehādır ġazete

Geliñiz farṭ-ı devām üzre ḳırā'at edelim
Münferid vāsıṭa-i kesb-i ẕekādır ġazete

'Ācizem vaṣfını etmekde Emīrī ta'dād
Şimdiden ṣoñra sezā-dār-ı du'ādır ġazete

Ede a'dādını Ḥaḳ kişverimizde tekşīr
Çünkü nev'-i beşere luṭf-ı Ḫudā'dır ġazete

Mülkümüzde o ḳadar raġbete maẓhar ola kim
Ola milyonlar ile çıḳsa da nādir ġazete

45[1]

Senedü'l-muḥaḳḳıḳīn Mevlānā Celāleddīn-i Rūmī ḥażretleriniñ burhān-ı celīl-i kemāli olan *Meṯnevī*-i şerīflerine ʿĀbidīn Paşa ḥażretleriniñ bir vaḳitden beri yazmaḳda olduḳları tercüme vü şerḥ-i nefīsiñ ʿācizleri biñ üç yüz dört senesinde Yanya vilāyetinde Lesḳovik sancaġı muḥāsebeciliğinde bulunduġum eṯnāda ikinci cildiniñ ikmāli münāsebetiyle bu ḳaṣīde taʿrīż yollu tanẓīm ve irsāl olunmuş ve cild-i meẕkūr evvelce ṭabʿ olunmuş bulunduġu cihetle ḳaṣīdeniñ *Vilāyet* ġazetesiyle neşr olunduġu cevābı alınmışdır.

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Cihāniñ her günü bir ʿīde mānend olsa şāyāndır
Ki zīrā şimdi bir şāhenşeh-i ʿādil ḥüküm-rāndır

Naşıl ʿīd etmesin dünyā ki eyyām-ı ʿadāletdir
Naşıl şād olmasın ʿālem ki eñ şefḳatli sulṭāndır

Şehinşāh-ı muʿaẓẓam ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān kim
Cihān-ı maʿdeletde pādişāh-ı pādişāhāndır

Ne şāhenşeh büyüklük şānınıñ dūnunda ḳalmışdır
Şehinşāh-ı şehinşāhān-ı ʿālem dense şāyāndır

5 Ne şeh bir gevher-i raḫşende-i gencīne-i ḳudsī
Cebīni üzre nūr-ı cevher-i evvel nümāyāndır

Cenāb-ı Kibriyā'nıñ ẓıllıdır taḫt-ı ḫilāfetde
Ṣıfāt u ẕātı envār-ı meḥāsinle dıraḫşāndır

Dehānından olan ṣādır dem-ā-dem ol şehinşāhıñ
ʿAdāletdir mürüvvetdir keremdir luṭf u iḥsāndır

O sulṭān-ı hüner-perver ki ẕikr-i faẓl ü ʿirfānı
Medār-ı iftiḫār-ı bezmgāh-ı pādişāhāndır

1 AE 37: 47b-49a (s. 96-99)

Ṣafā-yı sīne-i ādem ʿaṭā-yı ḫāliḳ-i aʿẓam
Fürūġ-ı dīde-i ʿālem sürūr-ı rūḥ-ı insāndır

Değildir müstetir āyīne-i levḥ-i żamīrinden
O esrār-ı ezel kim bürde-i ḥikmetde pinhāndır

Zihī sulṭān-ı taḫt-ı baḫt-ı bālā-ḫāne-i nuṣret
Ki her bir bendesi Keyḫüsrev ü Cemşīd'e aḳrāndır

Cihān-bān-ı zamāndır revnaḳ-ı evreng ü efserdir
Şeref-baḫş-ı cihāndır iftiḫār-ı Âl-i ʿOs̱mān'dır

Şuʿā'-ı şemʿa-i iḳbāli çeşm-i ʿāleme pertev
Nesīm-i ravża-i ʿadli vücūd-ı kişvere cāndır

Mizāc-ı dehre enfās-ı Mesīḥ-i ʿadli rūḥ-efzā
Vücūd-ı mülke terkīb-i ṭabīb-i re'yi dermāndır

Pederlerden de eşfaḳ böyle sulṭānıñ zamānında
Bütün bay ü gedāsı ʿālemiñ mesrūr u ḫandāndır

Ḫuṣūṣā ʿilm ü ʿirfāna olan meyl-i hümāyūnu
Medār-ı ġayret-i erbāb-ı istiʿdād u ʿirfāndır

Ṣarıldı ḫāme-i şevḳe kemāl ü maʿrifet ehli
Niçe şerḥ ü niçe āṯār-ı revnaḳ-baḫş-ı devrāndır

Pey-ā-pey neşr olunmaḳda olan āṯār-ı ġarrānıñ
Değil taʿdādı ḳābil öyle kim bī-ḥadd ü pāyāndır

Ḳalem-rān olmamışdı *Meṯnevī*'niñ şerḥine kimse
Bunuñ te'ḫīri böyle bir zamānda ġayr-i şāyāndır

Eğerçi mā-sebaḳda himmet etmiş bir iki fāżıl
O şerḥler müşkilāt-ı *Meṯnevī* ḥallinde noḳṣāndır

Ḳalır mā-dūn-ı efkārında ḳayd-ı mā-sivā'ullāh
Kitāb-ı *Meṯnevī*'den şol muḥaḳḳıḳ kim sebaḳ-ḫāndır

Sezādır pertev-endāz-ı ʿuyūn-ı Cebre'īl olsa
Ki her beytinde nūru'n-nūr-ı Rabbānī nümāyāndır

Ne ebyāt her biri bir āfitāb-ı maʿrifetdir kim
Cihān durduḳça fevḳ-i kā'ināta lemʿa-efşāndır

Me'āli erdir[ir] ʿayne'l-yaḳīne ehl-i idrāki
Ḥaḳīḳatdir kerāmetdir fürūġ-ı nūr-ı īmāndır

Rümūz-āmūz-ı vaḥdāniyyet ü gencīne-i esrār
‘Uyūn-ārā-yı erbāb-ı hüdā ilhām-ı Sübḥān’dır

Olur idrāk edenler āşinā-yı nükte-i tevḥīd
Bütün feyż-i hüviyyetdir ser-ā-pā sırr-ı Raḥmān’dır

Eder her nüktesi iṯbāt-ı āṯār-ı ulūhiyyet
Cihān-ı ma‘rifet nūr-ı hidāyet maġz-ı Ḳur’ān’dır

Ḳılar her noḳṭası vicdāna telḳīn-i rübūbiyyet
Naẓīri gelmemiş bir nüsḫa-i kübrā-yı ‘irfāndır

Budur ol bir kitāb-ı ekmel-i ‘ālem ki her beyti
‘Ulüvv-i şān-ı Mevlānā Celāleddīn-i burhāndır

Cenāb-ı mürşid-i a‘lem veliyyullāh-ı a‘ẓam kim
Kemāl-i ẕātınıñ ‘aḳl-ı beşer derkinde ḥayrāndır

Cihān-ı ma‘rifetde oña bir ṯānī ḫayāl etmek
Celāl-i ḳadrine isnād-ı noḳṣān belki bühtāndır

Ḳalır bu‘d-ı mücerred zīr-i pāy-i evveliyyetde
Feżā-yı mā-sivā cevlānına bir teng meydāndır

Żamīri maḥrem-i esrār-ı ḫāṣṣu’l-ḫāṣṣ-ı ‘illiyyīn
Vücūdu ḥāmil-i āṯār-ı ġaybü’l-ġayb-ı Mennān’dır

‘İmād-ı ümmet-i ‘uẓmā sirāc-ı millet-i beyżā
İmām-ı mescid-i taḳvā delīl-i ehl-i īmāndır

Vücūd-ı bī-naẓīri a‘lem-i cem‘iyyet-i kümmel
Kitāb-ı dil-peẕīri ekmel-i āṯār-ı insāndır

Değildir *Meṯnevī* bir nüsḫa-i ‘uẓmā-yı ḳudsīdir
Süṭūrunda tecelliyyāt-ı rūḥānī fürūzāndır

Değildir *Meṯnevī* bir āyet-i kübrā-yı ‘ulvīdir
Ḥurūfunda ḫavāṣ-ı ism-i a‘ẓam pertev-efşāndır

Değildir *Meṯnevī* bir levḥ-i esrār-ı İlāhī’dir
Derūnunda rümūz-ı naḳş-ı lāhūtī nümāyāndır

Lisān-ı sırr-ı ḳudret tercümān-ı ġayb-ı ḥikmetdir
Ser-ā-ser vaḥy-i muṭlaḳdır ser-ā-pā feyż-i Yezdān’dır

Bunuñ elzem idi ḥaḳḳ üzre el-ḥaḳ şerḥ ü tefsīri
Bunu derk eylemek lāzım gelir her kim Müselmān’dır

Naṣıl ḳudret naṣıl himmet gerekdir şerḥ ü īżāḥa
Bu rütbe ṣarf-ı himmet ʿādetā mā-fevḳ-i imkāndır

Bu da oldu müyesser yümn-i baḫt-ı pādişāhīde
Bunuñ da şerḥine bir ẕāt-ı fāżıl ḫāme-cünbāndır

Vezīr-i fāżıl-ı ʿālī-cenāb-ı ʿĀbidīn Paşa
Ki hem ʿālī-nesebdir hem seḫīdir hem süḫan-dāndır

O rütbe şerḥ içün etmektedir ibẕāl-i himmet kim
Görenler der bu ḫidmet şüphesiz ilhām-ı Raḥmān'dır

İkinci cildi oldu şerḥiniñ itmāma peyveste
Üçüncü cild-i raʿnāsı daḫi der-dest-i pāyāndır

Ḳolay bir iş değildir gerçi şerḥ-i *Meṣnevī* ammā
O düstūruñ ʿulüvv-i fażlına nisbetle āsāndır

Żamīr-i ṣāfı leb-rīz-i sünūḥāt-ı ledünnīdir
Maḳāl-i pāki ḫayret-baḫş-ı Eflāṭūn u Loḳmān'dır

Dili fevvāre-i enhār-ı feyż-ā-feyż-i rūḥānī
Kelām-ı ābdārı selsebīl-i bāġ-ı ʿirfāndır

Gören bu güne ʿilm ü fażl ü ʿirfānın ḳiyās eyler
Vücūd-ı pākini bir başḳa cevherden nümāyāndır

Ya bir ʿaḳl-ı mücessemdir ki nūr-ı feyże müstaġraḳ
Ya bir rūḥ-ı muṣavverdir ki dehre luṭf-ı Yezdān'dır

Dil-i feyyāżına ilhām-ı Ḥaḳ olduḳça ʿaks-endāz
Aḳar gūyā ki ḥavż-ı selsebīle āb-ı ḥayvāndır

Olursa ḳanġı bir iḳlīme vālī ol vilāyetde
Reʿāyā cümle meşġūl-i duʿā-yı şāh-ı devrāndır

Bunuñ fevḳinde artıḳ bir şeref yoḳdur bu dünyāda
Ḥaḳīḳī bende-i ṣıdḳ-āver-i sulṭān-ı ẕī-şāndır

Ḥaḳāyıḳ-āgehā ḥikmet-şināsā maʿdelet-kārā
Ey ol āṣaf ki ẕātıñ maẓhar-ı tevfīḳ-i Sübḥān'dır

Sen ol düstūr-ı fāżılsın ki ḫāmeñden ṣudūr etdi
O şerḥ-i dil-nişīn kim bāʿiṯ-i tenvīr-i eẕhāndır

Ne şerḥ ammā niçe esrār u īżāḥātı cāmiʿdir
Kitāb-ı maʿrifetdir ḫādim-i tezyīn-i iẕʿāndır

Bütün telḳīn ü tefhīm etdiği aṣḥāb-ı īmāna
Ṭarīḳ-i ḥażret-i Peyġamber ü aṣḥāb-ı ẕī-şāndır

Bu himmet doġrusu şāyestedir tebrīk ü taḥsīne
Bu ḫidmet bādī-i tezyīd-i şevḳ-i ehl-i īḳāndır

Bu āṣārıñ ṣafāsından be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı Peyġamber
Mübāhāt u meserret pertevi ṭab'ımda tābāndır

Gözümde baḥr-i zeḫḫār-ı ma'ānī ḳaṭredir gūyā
Göñül āb-ı ḥayāt-ı vaṣfıña ol rütbe 'aṭşāndır

Ederdim böyle mi taṣvīr-i vaṣfıñ n'eyleyim ammā
Hücūm-ı miḥnet-i hicrān ile fikrim perīşāndır

Yeter artıḳ Emīrī semt-i īcāza şitābān ol
Eğerçi raḫş-ı ṭab'ıñ mā'il-i ifrāṭa cevlāndır

Ḫudā taḫtında dā'im eylesin sulṭān-ı ẕī-şānı
Fürūġ-ı mihr tā kim zīver-i aḳṭār-ı ekvāndır

Ola her maḳṣadı ol āṣafıñ da dā'imā ḥāṣıl
Ḫalā'iḳ tā misāfir-ḫāne-i 'ālemde mihmāndır

46[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

İsteyen 'ālemde olmaḳ maẓhar-ı sırr-ı celī
Ḥırz-ı cān etsin kitāb-ı *Meşnevī*-i ekmeli

Ol kitāb-ı lā-mekān telḳīn-i 'ulvī kim onuñ
Ḥayrete mecbūr eder her beyti 'aḳl-ı evveli

Saṭrınıñ her lafẓı biñ güm-rāhı irşād eylemiş
Lafẓınıñ her ḥarfi biñ da'vāya vermiş fayṣalı

Ẓāhir ü bāṭın 'ulūmuñ mecma'u'l-baḥreynidir
Ṣanki her bir dāstān olmuş onuñ bir cedveli

Cevher-i ḫāṣiyyetinden olmada vaḥdet-nümā
Niçe biñ şekk ehliniñ her demde çeşm-i aḥveli

Būsegāhıdır peyember-sīretān-ı ümmetiñ
Keşf eder her beyti esrār-ı kelām-ı münzeli

1 AE 37: 49a-50b (s. 99-102)

Eylemişdir ṣūret-i yek-reng içinde āşikār
Ḥikmet-i bāṭın ile şerʿ-i Nebiyy-i mürseli

Mürşid-i ṣāḥib-taṣarruf kim oña keşf eylemiş
Ḥażret-i Mevlā rümūz-ı māżī vü müstaḳbeli

Mevrid-i feyż-i kerāmetdir o ġavṯ-i vāṣılīn
Hep ʿulūm-ı ẓāhir ü bāṭında vardır medḫali

Merkez-i esrār-ı ḥikmetdir o ḳuṭb-ı ʿārifīn
Şeb-çerāġ-ı kenz-i ḳudsiyyetdir ol yektā dili[1]

Bir veliyyullāh-ı aʿẓamdır ki [……]
[……]

Maḥrem-i ḫalvet-serā-yı istivāgāh-ı ezel
Nüh felek cevlāngeh-i efkārına nüh ṣandalī

Meclis-i ġavṯiyyetiñ burhān-ı ṣāḥib-mesnedi
Kişver-i ḳuṭbiyyetiñ sulṭān-ı ḳudsī-heykeli

Sāḥa-i ferdiyyetiñ Refref-süvār-ı ʿizzeti
Ṣuffe-i ḳurbiyyetiñ mesned-nişīn-i evveli

Yaʿnī Mevlānā Celāleddīn-i Rūmī kim odur
[……]

[……]
Kāʾinātıñ zühd ü taḳvāda vaḥīd-i ekmeli

[……]
Mümkinātıñ ʿilm-i şettāda ferīd-i aʿḳali

*Kün-fe-kān*ıñ keşf-i ḫilḳatde veliyy-i aʿlemi
İns ü cānıñ derk-i ḳudretde imām-ı efḍali

Aṣfiyānıñ nūr-ı çeşmi enbiyānıñ vārisi
Etḳiyānıñ pīşvāsı evliyānıñ kümmeli

Ol imām-ı etḳiyā-āmūz-ı eṣnāf-ı ümem
Kim olur dāʾim ṣıfāt u sīretinde müncelī

Ṭāʿat-i Maʿrūf u Şiblī zühd-i Ẕünnūn u Cüneyd
Ḫaṣlet-i Ṣıddīḳ-i aʿẓam fıṭrat-i feyż-i ʿAlī

1 10: Yazmada bu beyitten sonra 3 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Ẓann eder dünyā ʿulüvv-i faẕlına nisbet ile
Başlasa taḳrīre sırr-ı nükte-i *lā-yüs'el*i

Keşf-i māhiyyāt-ı ḥikmetde Felāṭūn bir ġabī
Baḥṣ-i keyfiyyāt-ı ḳudretde Arisṭo bir deli[1]

Bir eṣer kim böyle ġavṣullāhdan eyler ẓuhūr
Var ḳiyās et ondaki feyż-i mübīn-i ekmeli

Var idi şerḥ etmeğe lākin eşedd-i iḥtiyāc
Herkese mesdūd idi imkān-ı ḥall-i esheli

Şerḥi ammā kim ne ʿālī himmete vābestedir
Kimde ḳudret var ḳabūl etsin bu emr-i muʿḍali

Himmet etdi bir vezīr-i bī-bedel şerḥ etmeğe
Kim odur şimdi cihānıñ nükte-dān-ı efḍali

Bārekallāh müşkilātın öyle bir şerḥ etdi kim
Meṣnevī'niñ ḳalmadı bir beyti artıḳ şüpheli

Az zamānda ol ḳadar etdi pey-ā-pey ihtimām
ʿĀleme gösterdi feyż-i iḳtidār-ı aʿceli[2]

Öyle şerḥ-i maʿrifet-pīrā ki her bir saṭrıdır
Gösteren esrār-ı ġaybü'l-ġayb-ı vaḥy-i münzeli

Öyle şerḥ-i iʿtilā-peymā ki ḳalmışdır bütün
Şāʿirān evṣāfınıñ vaṣṣāf-ı dūn u esfeli

Pertev-i mażmūnu her bir ḥarfiniñ şāyestedir
Olsa ḥavrā-yı cinānıñ nūr-ı çeşm-i ekḥali

Fikri istiḥżār eder gencīne-i lāhūtdan
Gevher ü yāḳūt feyyāżāne neşr eyler eli

Cevher-i mażmūnu sırr-ı ḳudretiñ āyīnesi
Pertev-i maʿnāsı erbāb-ı yaḳīniñ meşʿali

Seyr ediñ ey rāz-dānān-ı nuḳūş-ı maʿrifet
Ḫāme-i feyż-āverinde sürʿat-i müstaʿceli

[……..]
Neşr olundu şerḥiniñ dördünci cild-i ekmeli

1 23: Yazmada bu beyitten sonra 1 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 29/2: Neşr olundu şerḥiniñ dördüncü cild-i ekmeli (üzeri çizilmiş) AE 37k

Feyż-i Mevlā ʿĀbidīn Paşa-yı ʿālī-rütbe kim
Fażlı ġarḳ-ı ḥayret etmişdir ʿuḳūl-i kümmeli

[……
……] ṣayḳali

Fetḳ u retḳ erbābınıñ keşşāf-ı emr-i müşkili
Ḥall ü ʿaḳd aṣḥābınıñ müşkil-küşā-yı aʿḳali

İḳtidārıñ cāmiʿi faż̧l ü kemāliñ mecmaʿı
İʿtiḳādıñ şāmili cūd u seḫānıñ eşmeli

Nuṭḳu cān-baḫş öyle kim gūyā dehān ü ḳalbidir
Selsebīliñ menbaʿı āb-ı ḥayātıñ menheli

Çeşme-i luṭfuyla olsaydı beyābān feyż-yāb
Ney-şekerāsā leẕīẕ eylerdi zehr-i ḥanṭalı

Cevher-i mirʾāt-ı ṭabʿ-ı enverinde berḳ urur
İbtidānıñ intihāsı intihānıñ evveli

Levḥ-i maḥfūẓ-ı żamīri cebhe-i tābānıdır
Beyt-i maʿmūruñ naẓīri āfitābıñ emṡeli

[……..]
Cūd-ı Caʿfer faż̧l-ı Fārābī ẕekā-yı Bū-ʿAlī

Āṣafā rūşen-dilā düstūr-ı ʿulvī-meşrebā
Ey şehinşāh-ı felek-cāhıñ vezīr-i aʿdeli

İşbu şerḥ-i bī-naẓīr ü bī-bedeldir bī-ḫilāf
Şerḥleriñ hem ekmeli hem efḍali hem ecmeli

Şerḥ u īżāḥ eyledi ey ḥażret-i üstād-ı kül
Her kelām-ı muʿciziñ yüz biñ meʾāl-i mücmeli

Himmetiñ ḳıldı ricālullāhı mesrūrüʾl-fuʾād
Ḫidmetiñ şād eyledi rūḥ-ı nebiyy-i mürseli

Ḫāme-i muʿciz-beyānıñdan aḳar nūr-ı kemāl
Cebhe-i pākiñde āṣār-ı necābet müncelī

Çekmeğe ḥavrā-yı maʿnā çeşmine kuḥl-i sevād
Sürme-dān olmuş devātıñ ḫāmeñ olmuş mikḥali

Ṣarf eder hep ḫāk-i pāy-i vaṣfıña miʿmār-ı dil
Bulsa biñ gencīne-i mażmūn-ı nā-müstaʿmeli

Himmet-i ʿālī-cenābıñ lāyıḳ-ı taḳdīridir
Diñlemem ben birṭaḳım eşḫāṣ-ı zişt ü echeli

Kām-kārā ḫulḳ-ı ʿālem pek ʿacāyibdir bugün
Ḥaḳḳ'a baḳmaz her kişi şimdi arar bir me'keli

Gösterince sirḳatinden kendine bir menfaʿat
Medḥ eder her yerde öyle bir sefīh ü erẕeli

ʿĀleme ġayretde ehliyyetde yektā neşr eder
İster olsun kā'inātıñ eñ mülevveṯ tenbeli

Ḥişşe-yāb-ı nefʿi olmazsa eğer bir ādemiñ
İşte ol ādem olur çeşminde dünyā eṣḳali

Böyle mi ıṣlāḥ olur aḫlāḳ-ı eṣnāf-ı ümem
Böyle mi kesb-i niẓām eyler bu dünyā maḳteli

Boynuna ıṣlāḥ-ı devlet farż olan muḳbilleriñ
Ḥayf kim vardır bu rāh-ı nā-be-cāda medḫali

Ey Emīri derd-i dil bitmez bu şekvā el verir
Güft ü gū-yı ḫāmeniñ geldi zamān-ı fayṣali

Niçe kim dünyā yüzünde ḫāme-i nevʿ-i beşer
İktisāb eyler ḫurūf-ı muʿcem ile mühmeli

Ḳuvvetü'ẓ-ẓahr olsun ol düstūr-ı ʿālī-ḫaṣlete
Dā'imā ʿavn-i Ḫudā fevz-i nebī feyż-i velī

47[1]

Diyārbekr'iñ eşrāf u ḫānedānından ve iḳtidār-ı fevḳa'l-ʿāde aṣḥābından faḫrü'l-fużalā edīb-i muʿciz-nümā Saʿīd Paşa merḥūmuñ biñ iki yüz doḳsan üç senesinde Mardin sancāġı mutaṣarrıflıġında bulunduḳları ṣırada rişte-i feṣāḥate keşīde eyledikleri bir ġazeli tanẕīren tanẓīm olunan maʿa-ġazel bir ḳaṣīdedir, ḳāfiyesiniñ ne ḳadar żīḳ olduġu müṭālaʿa edenlerce maʿlūm olur.

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Menfaʿat insāna gelmez cāhil-i fertūtdan
Olsa ʿālī kevkeb-i iḳbāli burc-ı ḫūtdan

1 AE 37: 50b-51b (s. 102-104); TŞA, s. 68-70.

Ẕüll ü ʿizziñ ḳabża-i ḳudret girībān-gīridir
Ḥiṣṣe-yāb ol ḳıṣṣa-i Cemşīd ile Ṭālūt'dan

Birbiriyle ʿālim ü cāhil müvālāt itmeniñ
Farḳı yoḳdur imtizāc-ı āteş ü bārūtdan

Kibriyā-yı aʿẓamıñ ṣıġmaz ʿuḳūle ḳudreti
Ẓāhir eyler aṭlas-ı nā-dīde berg-i tūtdan

Bir nigehle ʿālemi çarpar o cādū gözleri[1]
Siḥri taʿlīm eylemiş gūyā çeh-i Hārūt'dan

Niʿmet-i luṭfuñ dirīġ etme Emīrī ḫastadan
Çünkü ṭāḳatdan ḳalır ādem kesilse ḳūtdan

Siḥr-i güftār-ı Saʿīd Paşa'yı tanẓīr eyleyen
Olmalı sāḥir füsūn-ı şiʿr ile Mārūt'dan

İndirir Cibrīl-i çāpük-şeh-per-i endīşesi
Sūre-i āyāt-ı naẓmı ʿālem-i lāhūtdan

Gelse eyyāmında Ḫallāḳ-ı maʿānī ʿāleme
Farḳı olmaz ḳarşısında ṣūret-i mebhūtdan

Etmemişdir ḥikmet-i Mevlā taʿalluḳ yoḳsa kim
Meyyiti iḥyā ederdi ḳabrden tābūtdan

Çıḳmamışdır böyle bir ṣāḥib-kemāl-i bī-naẓīr
Ḳandehār u Iṣfahān'dan Kūfe'den Beyrūt'dan

Feyżi olsaydı nemā-baḫşā-yı ṭabʿ-ı nāmiye
Gevher ü elmās olur peydā nihāl-i tūtdan

Ḫāme-i iʿcāz ile taḥrīr-i ʿāṣār eylese
Farḳı olmaz ḫaṭṭ-ı İbni Muḳle vü Yāḳūt'dan

Ḳuvvet-i Dāvūdī var destinde eyler nā-tüvān
Düşmeni farżā ḳavīter olsa da Cālūt'dan

Şiddet-i ḥışm-ı belā-engīzin etseydi ḫayāl
Baḥrda āteş ẓuhūr eylerdi baṭn-ı ḥūtdan

Ḫāṣ u ʿāmı ṣūret-i bī-rūḥa döndü ḫalḳınıñ
Rūḥ idi ayrıldı gūyā Marʿaş u Ḫarpūt'dan

1 gözleri: gözleriñ TŞA

Ḳuvvetü’ẕ-ẓahr-i ża‘īfān olsa etmezdi güẕer
Nāvek-i ser-tīz-i Rüstem perde-i ‘Ankūt[1]dan

Nā-müsā‘id böyle bir vādīde de endīşeye
Geldi ḳuvvet iltifāt-ı fāżıl-ı men‘ūtdan

Nükte-perdāzā süḫan-sencā ḥaḳāyıḳ-perverā
Ey o dānişver ki ṭab‘ıñ feyż alır lāhūtdan

Sen o fāżılsın ki tā lāhūta ‘aks-endāz olur
Nūr-ı fikriñ parladıḳça ẓulmet-i nāsūtdan

Pertev-i ḫurşīd-i isti‘dādıñ etse terbiye
Ḳıymet-i aḥcār olur raġbet-fezā yāḳūtdan

Feyż-i zühdüñ ‘unṣur-ı hestīde olsa cilve-ger
İḫtirāz etmezdi kimse ḫud‘a-i Ṭāġūt’dan

Rehber olsa feyż-i ta‘līmiñ eğer eyler ẓuhūr
Ḥall-i düşvār-ı meṣāliḥ merdüm-i mefhūtdan

Pīşgāhın secdegāh eyler idi işrāḳiyān
Heykeliñ tersīm olunsa mermer-i menḥūtdan

Ḳoymadıñ düşmenleriñde güft ü gūya iḳtidār
İntiẓār etmem cevāba meyyit-i maṣmūtdan

Gelseler tebrīk içün ẕātıñ sezādır ‘ārifān
Ḥıṭṭa-i Keşmīr’den Lāhor ile Kelkūt’dan

Ḥırz-ı cān etse ṭılısm-ı vaṣfıñı bir ehl-i sevḳ
Şeb-çerāġ iḫrāc ederdi kūşe-i ḫānūtdan

Oldu revnaḳdār ey dānişver-i Selkūt*ī*-şān
Şehr-i Mardin maḳdemiñle Dehl*ī* vü Selkūt’dan

Ṭab‘-ı ḳāmūsuñdaki lü’lū-yı ḥikmet-incilā
Ḳıymet-efzādır kitāb-ı Mu‘cem-i Yāḳūt’dan

Diñlesin āvāze-i ‘irfānımı artıḳ cihān
Himmetiñle fekk-i mühr etdim leb-i meskūtdan

Eylerim artıḳ ṣenā-yı devletiñle işti̇ġāl
Fikr-i evṣāfıñ yanımda mu‘teberdir ḳūtdan

1 AE’nin dipnotu: “‘Ankebūtuñ muḫaffefidir.”

Böyle mi evṣāfıñı eylerdim olsaydım eğer
Bir nefes āsūde ṭa'n-ı ḥāsid-i fertūtdan

Seng-i miḥnetle şikest olmuş derūnum öyle kim
Farḳı yoḳdur ḳalbimiñ bir şīşe-i meftūtdan

Ḫāme-i mu'ciz-beyānım gösterir siḥr-i ḥelāl
Siḥri tanẓīre tenezzül eylemem Mārūt'dan

Ba'd-ez-īn başla du'āya ey Emīrī ṣıdḳ ile
İste himmet evliyā-yı 'ālem-i nāsūtdan

Niçe kim olmuş değildir ol sülāle münḳaṭı'
Ol ki ādem onları seyr eyledi tābūtdan

Olmasın jeng-i elem āyīnesinde rū-nümā
Ẕātını Mevlā berī etsin ġam-ı mevḳūtdan

48[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Görmedi ḫᵛāb-ı ṣafā dīde-i ġam-dīde bu şeb
Düşdü āyīne-i endīşeye bir naḳş-ı 'aceb

Eyledim gerdiş-i nā-muntaẓam-ı dehri ḫayāl
Ẓāhir oldu bañа aḥvāl-i cihān pek aġreb

Mesken-i müşterek-i ādem iken rūy-i zemīn
Bir yere vāṣıl iken ġāyet-i ecdād-ı neseb

Eylemek vācib iken ḥaḳḳ-ı uḫuvvet icrā
Ḫalḳ-ı 'ālemde nedir birbirine ġayẓ u ġażab

Bir iken 'ömr-i beşer lemḥ-i baṣar ma'nāda
Bu ḳadar terk-i ḥuḳūḳ eylemege var mı sebeb

Vāṣıl-ı rāḥat-i dehr olmaḳ içündür gūyā
Bu ḳadar ḫalḳ-ı cihān içre olan ḥırṣ u şaġab

'Ālemiñ rāḥati bir rāḥat olaydı bārī
Nerede rāḥat-i dil nerde ṣafā-yı meşreb

Kimine keṣret-i naḳdīne belā-yı mübrem
Kimine ḳaḥṭ-ı ġınā bā'iṣ-i envā'-ı ta'ab

1 AE 37: 52b-54a (s. 106-109)

Her nefesde şu cihān būḳalemūn mānendi
Gösterir çeşme niçün bir reviş-i müstaʿceb

Vāḳıf-ı ṣūret-i nīrengi iken böyle neden
Aldatır ʿālemi bu şuʿbede-i müstaġreb

Ne içündür bu ḳadar keşmekeş-i ḫalḳ-ı cihān
Ne içündür bu ḳadar daġdaġa-i cemʿ-i ẕeheb

Hele bir dīde-i ʿibretle cihāna naẓar et
Tā ki meşhūruñ ola niçe umūr-ı aʿceb

Kimi bir manṣıb içün münhemik-i fiʿl-i ẕemīm
Kimi bir maṭlab içün mürtekib-i sūʾ-i edeb

Kimi üftāde-i ser-mest-i mey-i cām-ı ṣafā
Kimi dil-dāde-i reng-i ṭarab-ı bint-i ʿineb

Kimisi sāʿī-i ibṭāl-i ḥuḳūḳ-ı fuḳarā
Kimi ḥasret-keş-i taḥṣīl-i yesār u maṭlab

Kiminiñ ʿömrünü çāk etmede şeh-bāz-ı maraż
Kiminiñ şīr-i ecel cānına ṣalmış maḫleb

Kimisi ḥāmil-i naḳdīne-i deyn-i vālid
Kimisi vāriṣ-i gencīne-i sīm ü zer-i eb

Cāy-ı rāḥat ṭalebiyle feleğe etme nigāh
Görünür onda da çeşme sereṭān ü ʿaḳreb

Derd ü ġamdan bulamaz kimse bu dünyāda ḫalāṣ
Nabż-gīri ṭutalım olsa daḫi Cāmāseb

ʿAcz ü żaʿfiyyetimiz tā bu ḳadar ẓāhir iken
Niye bilmem ki nedir bu ṭamaʿ u ḥırṣ u ṭaleb

Ders-i ʿibret bize aḥvāl-i selef yetmez mi
Nerde onlar ki ederlerdi nizāʿ-ı manṣab

Nerede ḳuvvet-i bāzū-yı Peşeng ü Rüstem
Nerede devlet ü dārāt-ı Cem ü Gürşāseb

Nerede seyf-i muraṣṣaʿ-eşer-i Rūyīnten
Nerede ḫançer-i Hindī-neseb Gürşāseb

Oldı maḳlūb-ı fenā kevkebe-i Keyḫüsrev
Ḳaldı maġlūb-ı ʿadem debdebe-i Lührāseb

Cāy-ı nīstīde durur salṭanat-ı İskender
Ḫāk-i ẕilletde yatar Güstehem ü Ercāseb

Döndü efsāneye şān ü şeref-i Nūşirevān
Ṭāḳ-ı nisyāna atıldı ḥaşem-i Ṭāhmeseb

Yetişir ġaflet içinde uyuduḳ göz açalım
Rūḥumuz etmeden evvelce vedā‘-ı ḳāleb

Olalım āṣaf-ı ẕī-şān-ı hüner-perverden
Sebaḳ-āmūz-ı fütūn-ı kerem ü ḫulḳ u edeb

Nice āṣaf kütüb-i ma‘rifete vāḳıf-ı kül
Kāşif-i ḥikmet-i ser-beste-i Yūnān u ‘Arab

Nice āṣaf şeref-i ṣuffe-i eyvān-ı kemāl
Pāye-i ma‘deleti reşk-i mesānīd ü rüteb[1]

İftiḫār-ı vüzerā ‘ābid-i dergāh-ı Ḫudā
Faḫr eder şān ü şükūhu ile cāh ü manṣab[2]

Cevher-i ḫulḳu maṣūn-ı ġaraż-ı keyd ü ḥased
Kenz-i ṭab‘ı güher-i şefḳat ile leb-bā-leb

Ḳuvve-i fikri ḳılar keşf-i mehām-ı ġāmıż
Dest-i tedbīri eder ḥall-i umūr-ı aṣ‘ab

Ḫaṣma bir berḳ-i belā gösterir olduḳça süvār
Görünen her şerer-i lāmi‘-i na‘l-i eşheb[3]

Dāverā münteḫabā āṣaf-ı ‘ālī-nesebā
Ey o düstūr-ı [……]

Şems-i ‘adl ü kereme ḳalb-i laṭīfiñ maṭla‘
Kevkeb-i naḥs-ı ġama maşrıḳ-ı ‘adliñ muġreb

N’eyleyim ‘ālem-i bālā-yı kemālāt içre
Ġāyet-i vaṣfıñı yoḳ keşf edecek bir merḳab

Yoḳsa ṭab‘ımdır o burhān-ı belāġat ki beni
Böyle yād etmededirler şu‘arā zümresi hep

Pīşvā-yı fuṣaḥā-yı ‘Acem ü müsta‘cem
İftiḫār-ı büleġā-yı ‘Arab u müsta‘rab

1 30: Yazmada bu beyitten sonra 3 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 31: Yazmada bu beyitten sonra 3 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
3 34: Yazmada bu beyitten sonra 8 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Ḫüsrev-i taḫt-ı ẕekā ḥā'iz-i ʿunvān ü ʿalem
Yeke-tāz-ı fuṣaḥā ḥā'iz-i meydān ü seleb

Benim ol rind-i süḫanver ki ṣafā-yı ṭabʿım
Ṭabʿıma vermededir neşve-i ṣahbā-yı ṭarab

Benim ol fāris-i çālāk-ı cihān-ı maʿnā
Himmetim dikdi ser-i ʿarṣa-i ʿirfāna ḳaṣab

Ḫalḳa-i dergeh-i ilhām-ı Ḫudāvend-i ezel
Yaḳışır şāhid-i endīşeme ṭavḳ-ı ġabġab

Şiddet-i ḫāriḳa-i ṭabʿımı gördükçe benim
Ṭutuşur baʿżı süḫan-dān-ı ḥasūd u ekẕeb

Līk ḳarşı duramaz ḫāme-i çāpükterime
Nerede Ḥaydar-i kerrār ya nerede Merḥab

Naḫl-i ṭabʿımda nümāyān eṣer-i neşv ü nemā
Bāġ-ı fikrimde ʿayān nāmiye-i feyż-i ruṭab

Mekteb-i ḥikmete taḳvīm-i kemālim revnaḳ
Kütüb-i maʿrifete fikr-i daḳīḳim mıḳleb

Bāb-ı kāşāne-i maʿnāya zebānım miftāḥ
Dür-i nā-süfte-i mażmūna ḫayālim miṣḳab

Ḳalemim naḳl-i süṭūr eyler eğer maḥv olsa
ʿAmel-i ʿāmil ü maʿmūl-i kelām-ı muʿreb

Yoḳ fütūrum ne ḳadar olsa daḫi ḳāfiye teng
Bańa āsān görünür böyle reh-i müstaṣʿab

Ey Emīri yetişir lāf u temedduḥ niçe bir
Şimdiden ṣoñra duʿā eylemedir müstaṣvab

Tā ki bā-emr-i Ḫudā cism-i benī ādemde
Nebażān etmededir nābıża-i ʿırḳ u ʿaṣab

Ṣıḥḥat ü devlet ile ʿitret ü evlādı ile
Ola elṭāf-ı Ḫudāvend-i kerīme enseb

Āl ü encāli ile āl-i ʿabā ḥürmetine
[……]

49[1]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Olma esīr-i bāde-i ḥamrā-yı rūzgār
Yoḳdur devām-ı neşve-i ṣahbā-yı rūzgār

Vāmıḳ miṣāli etme ṣaḳın kendi kendiñi
Dil-bend-i pīç-i perçem-i 'Aẕrā-yı rūzgār

Mecnūn olup da etme ṣaḳın çeşm-i ḥırṣıñı
Müştāḳ-ı reng-i ṭurre-i Leylā-yı rūzgār

Taḥsīn-i ṣad hezār o merd-i baṣīre kim
Olmuş ṣu'ūru sālim-i iġvā-yı rūzgār

Nefrīn-i bī-şümār o merd-i żarīre kim
Olmuş hevā-yı cehl ile a'mā-yı rūzgār

Yoḳdur vücūda 'ārıż olan derd ü çāresi
Batsın zemīne ṣervet-i bī-cāy-ı rūzgār

Kim ḥaṣr ederse ṣervet-i dünyāya fikrini
Artar serinde 'illet-i sevdā-yı rūzgār

Olmuş 'aceb neden yoḳ iken bir değer yeri
Nev'-i beşer bu mertebe şeydā-yı rūzgār

Lāyıḳ mıdır ki ẓāhir iken ma'ber-i necāt
Rāh-ı ḍalāle 'azm ede ebnā-yı rūzgār

Yā Rab eder mi merḥametiñ bir daḫi ẓuhūr
Nā-būd olur mu fitne-i ber-pāy-i rūzgār

Yoḳsa ḳalır mı 'ālem içinde bu keşmekeş
Ermez mi ġāyete ġam u belvā-yı rūzgār

Yoḳsa durur mu böyle umūr-ı sitīz-kār
Yetmez mi bir nihāyete ġavġā-yı rūzgār

Etsin mi böyle daġdaġası 'ālemiñ devām
Hīç bitmesin mi şūriş ü heycā-yı rūzgār

Tā rūz-ı ḥaşre dek sürecek mi bu ḳīl ü ḳāl
Mümkin değil mi fayṣal-i da'vā-yı rūzgār

1 AE 37: 54a-55b (s. 109-112)

Ey dil şu ḫˇāb-ı ġaflet-i beyhūdeden uyan
‘İbret gözüyle eyle temāşā-yı rūzgār

Seyr et naṣıl ‘ayān olacaḳ ol vaḳit saña
Esrār-ı kā’ināt u ḫafāyā-yı rūzgār

Vicdāna baḳ naṣıl olacaḳdır naḳış-ṭırāz
Āṯār-ı mümkināt u mezāyā-yı rūzgār

Bir cüz’*ī* ġafletiñ eṯeriyle zamān olur
Başlar ẓuhūra fitne-i dehyā-yı rūzgār

Ḫulḳ-ı laṭīfi ḳābil iken ḥāṣıl eylemek
Olmaḳ revā mı merdüm-i bed-rā-yı rūzgār

Fikr eyle kim zebūn edecek ‘āḳibet ecel
Olsañ ne rütbe merd-i tüvānā-yı rūzgār

Bir cism-i nāzenīn ki bugün ṣamt üzere
Olmuş yarın görürsün o ifnā-yı rūzgār

Seng ü mederle çeşm-i efāżılda bir gelir
Dürr-i yetīm ü gevher-i yektā-yı rūzgār

Cāhil odur ki dā’im*ā* fikrinde devr ede
Ḥırṣ-ı ‘aẓīm-i sündüs ü kemḫā-yı rūzgār

Ġāfil odur ki eyleye bu dehr-i süflede
Meyl-i ḳumāş-ı aṭlas u dībā-yı rūzgār

İnsān odur ki eylemeye kendi nev‘ine
Ḳalb-i metīni ṣaḫra-i ṣammā-yı rūzgār

‘Ārif odur ki pīş-i nigāhında bir ola
Ḳadr-i ḫaẕefle lü’lü’-i lālā-yı rūzgār

Taṣdīḳ-i ẕātıñ eylemeyen şaḫṣ içün denir
Nūr-ı mübīni görmeyen a‘mā-yı rūzgār[1]

Şā‘ir odur ki eyleye na‘t-i Peyember’i
Taḥrīr-i ṭāḳ-ı ḳubbe-i bālā-yı rūzgār

Ol muḥterem Peyember-i yektā ki ẕātıdır
Faḫr-i ‘avālim a‘lem ü a‘lā-yı rūzgār

1 27-32 AE 37k: AE 37

Memdūḥ u muḥteşem [……]
İmrūz-ı kā'ināt ile ferdā-yı rūzgār

Her bir ḫiṭābı āyet-i kübrā-yı mu'cizāt
Her bir kelāmı nüsḫa-i 'uẓmā-yı rūzgār

Ẕāt-ı celīli bā'iṯ-i īcād-ı kā'ināt
'Ahd-i münīri 'ahd-i dil-ārā-yı rūzgār

Yāḳūt-ı cismiñ olmasa gencīne-zīb-i ḫāk
Dest-i 'ademde maḥv olur eczā-yı rūzgār

Mevlūd-i raḥmet-efser-i ümmü'l-ḳurā-yı feyż
Sulṭān-ı taḫt-ı riḳḳat u yektā-yı rūzgār

Olmuş rıżā-yı ḫażret-i maḥbūb-ı Müste'ān
Her laḥẓa her daḳīḳa temennā-yı rūzgār

Nūr-ı kemāli zīver-i eflāk olmasa
Lāzım değil mi çeşme temāşā-yı rūzgār

Maḥbūb-ı Kibriyā ṣadef-i baḥr-i ışṭıfā
Maḥmūd u Muṣṭafā dür-i yektā-yı rūzgār

Ḳalsın bu ḥikmete müteḥayyir mi 'ārifān
Ḳābil değil mi ḥall-i mu'ammā-yı rūzgār

Ey ḫāme sākit ol ne bu ıṭnāb-ı güft u gū
Etdiñ yeter bu mertebe şekvā-yı rūzgār

Sensiñ bugün bu 'arṣa-i hestīde ey göñül
Baḫtı ḳavī ser-āmed-i ebnā-yı rūzgār

Bir pādişāh-ı a'ẓama var nisbetiñ seniñ
Kim yoḳdur onda ẕerrece pervā-yı rūzgār

Ol a'ẓam-ı yegāne ki nūr-ı nübüvveti
Olmuş fürūġ-ı çeşm-i temennā-yı rūzgār

Ol erḥam-ı güzīde ki dā'im onuñladır
Biñ ḫavf-ı dem-be-demle müdārā-yı rūzgār

Çeşm-i başīreti ola mı ḫāris-i cihān
Oldu nümūde fitne-i ber-pāy-i rūzgār

45 Sedd etdi bāb-ı şūrişi dest-i ʿadāleti
Oldu küşāde ṭāliʿ-i bernā-yı rūzgār[1]

Tezyīn ederdi böyle mi vaṣf-ı celīliñi
Ṭabʿım gibi edīb-i dil-ārā-yı rūzgār

Cevr-i ḥasūd u ḥāl-i żarūretle şaşmışım
Bilmem nedir baña bu taʿaddā-yı rūzgār

Başımdan eksik olmadı hīç bir zamān benim
Derd-i ʿadū-yı ebter ü īẕā-yı rūzgār

Bir merd-i bī-naẓīr-i cihān-ı metānetim
Yoḳ bende gerçi ḫaşyet ü pervā-yı rūzgār

50 Tażyīḳ-i rūḥa bāʿiṣ olur ḥiddetim budur
Böyle hücūm-ı aʿvec-i aʿdā-yı rūzgār

Bārī bir ādem olsa benimle nizāʿ eden
Bir ebter-i müzevvir ü şeydā-yı rūzgār

Ādem denir mi öyle denī-ṭabʿa kim ola
Nāmūs u ʿırżdan berī rüsvā-yı rūzgār[2]

50[3]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

1 ʿArūs-ı ḫ̬ᵛāba bu şeb oldu dīde nā-maḥrem
Göründü çeşmime ecrām-ı çarḫ̬-ı nüh-ṭārem

Baḳıp kevākib-i çarḫ̬ıñ kemāl-i zīnetine
Dile getirdi baña ṣunʿ-ı Ḫ̬āliḳ-i aḥkem

Mü'eṩṩiri eṩerinden ederken istidlāl
İḥāṭa etdi dili bir ḫ̬ayāl-i lā-yefhem

Feżā-yı ḳudret-i Ḫ̬allāḳ'ı cüst ü cū ederek
Bu yolda etmişim āḫ̬ir küşāde-i der-i fem

5 Nedir bu buʿd-ı mücerredde vüsʿat-i ebedī
Nedir feżā-yı meşiyyetde bunca biñ ʿālem

1 45: Yazmada bu beyitten sonra 26 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 52: Yazmada bu beyitten sonra 5 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
3 AE 37: 56a-57b (s. 113-116)

Nedir cibāl ü feyāfī nedir nihāl ü varaḳ
Nedir nehār u leyālī nedir bu nūr u ẓulem[1]

Nedir bu ḫāriḳa-i āsumān-ı nīlī-reng
Nedir bu manẓara-i mebḥaṣ-i ḥudūṯ ü ḳıdem

Ne inḳilāblara uġruyor bu ʿibretgāh
ʿAyān taḥavvül-i aḥvāl-i mā-sivā her dem

Eğer tefekkür ederse şaşar ḳalır insān
Gelip de ʿāleme gitmiş ne bī-ḥisāb ādem

Naṣıl durur bu ḳadar intiẓām ile eflāk
Naṣıl iḥāṭa eder bunca kāʾinātı ʿadem

Bütün ʿavālim olur şāhid-i ulūhiyyet
Ṣevābit ü felek ü bedr ü neyyir-i aʿẓam

Bıraḳ ʿavālimi yetmez mi ḥuccet-i kübrā
Kemāl-i ḳudret-i Ḫallāḳ'a ḫilḳat-i ādem

Nedir bu cüṣṣe-i ṣuġrā ile bu ʿazm-i keṣīr
Nedir bu bünye-i zībā ile bu naḳş-ı etem

Nedir bu fikr-i metīn ü bu şekl-i müstaḥsen
Nedir bu reʾy-i rezīn ü bu ʿaḳl-ı müstaḥkem

Hele ġarībi şudur kim bu ʿaḳl ü fikret ile
Ṣapar ṭarīḳ-i ḍalāle cihānda baʿżı ümem

Olur niçün bu ḳadar ġaflet üzre ḫalḳ-ı cihān
Nedir bu tefriḳa-i meslek-i benī ādem

Kimi mücāvir-i kānūn-ı āteş-i Zerdüşt
Kimi zemīn-be-sücūd-ı ḥarīm-i deyr-i ṣanem

Kimi fütāde-i nāz ü kirişme-i dilber
Kimi muḳayyed-i tār-ı selāsil-i perçem

Kimi esīr-i ṣafā-yı ṣarāb-ı āteş-reng
Kimi ḥarīṣ-i ḫayāl-i ḫazāʾin ü dirhem

Olur zebūn-ı ġavā işte böyle nevʿ-i beşer
Ki her birisi eder bir ṭarīḳa vażʿ-ı ḳadem

1 6-9 AE 37k: AE 37

Faḳaṭ şu eşref-i maḫlūḳdan da dünyāya
Gehī ẓuhūra gelir öyle ʿādil-i aʿlem

Ki ʿaḳl ü fikr ile dünyāya baḫş eder zīnet
Ṣadā-yı şānı olur zīb-i ḳubbe-i ʿālem

Cenāb-ı āṣaf-ı rūşen-dil-i yegāne gibi
[……]

Ne āṣaf ol ṣadef-i gevher-i ʿadālet kim
Ne āṣaf ol [……]

Güzīde-i vüzerā ḥażret-i Münīr Paşa
Ki ẕātıdır kerem ü luṭf u ʿāṭıfetde ʿalem

Vezīr-i dād-penāhā kerīm ü kām-kārā
Ey ol ḫuceste-liḳā dāver-i sütūde-şiyem[1]

Cenāb-ı Rabb-i ezel ḳudretiyle ḫalḳ etmiş
Seḫā-yı ṭabʿıñ ile cūd-ı Ḥātem'i tev'em

Nühüfte ṭabʿ-ı celīliñde feyż-i sırr-ı ezel
Nümūde neẕr-i laṭīfiñde sāniḥāt-ı ḥikem

[……]
Denilse nāmına şāyeste münşī-i aʿẓam

Zamān zamān olalı gelmemiş sańa mānend
Cihān cihān olalı bulmamış sańa tev'em[2]

Eyā veliyy-i niʿam ʿarż-ı ḥāle ruḫṣat ver
Biraz da ḥālimi ʿarż eylesin elimde ḳalem

Naṣılsa ḫidmetimi etdi māliye taḥsīn
Taḥaḳḳuḳ eyledi emṣālim üzre ḥaḳḳ-ı ḳıdem

Naṣıl ḳıdem ki [……]
[……][3]

Hemān ṣadārete bir rütbe etdiler inhā
Mezīd-i merḥamete oldu ʿāṭıfet münżam

Ḥużūra ʿarżı içün ṣavb-ı ṣadr-ı aʿẓamdan
Verildi Āmidī'ye bir buçuḳ sene aḳdem

1 26: Yazmada bu beyitten sonra 2 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 29: Yazmada bu beyitten sonra 10 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
3 32: Yazmada bu beyitten sonra 3 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Ḥuṣūl-i maḳṣada baḫtım mı mānī‘ oldu ‘aceb
Niçün şe’āmet-i ta‘vīḳa uġradı bilmem

Mürūr-ı vaḳt ile nisyān olunmuş olmalıdır
Seniñ ‘ināyetiñe ḳaldı ey veliyy-i ni‘am

Sezā mıdır ki mükāfāt-ı ḫidmetim ḳalsın
Seniñ zamān-ı celīliñde böyle vaḳf-ı ‘adem

Ḳadīmī bendesiyim ḫāk-i pāy-i ‘āṭıfetiñ
Ma‘iyyetiñ şerefi eylemiş beni ḫurrem

Ederse şāne-i luṭfuñ yine küşāde eder
Ne rütbe ṭurre-i baḫtım olursa ḫam-der-ḫam

Ḥicāb mānī‘ idi ‘arż-ı ḥāl içün yoḳsa
Du‘ā-yı devletiñi vird eder dilim her dem

Emīrī başla du‘āya yeter bu tafṣīlāt
[……][1]

51[2]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Ol āṣaf-ı yektā ki sezā perde olursa
Eyvānına Cibrīl-i emīniñ perr ü bāli[3]

Ol āṣaf-ı Cem-meşreb ü Cemşīd-eṣer kim
Ḫurşīd olamaz meclisiniñ köhne sifāli

Ḥiddetle nigāh eylese a‘dā-yı serīre
Lerzān olur āhenden ise pāy-i mecāli

Dehr oldu emīn öyle ki tārāc edebilmez
Üftādeleriñ ‘aḳlını yāriñ ḫaṭṭ u ḫāli

Ḥükm etse eğer maġrib[4] eder māha cenūbu
Emr etse eğer maşrıḳ eder mihre şimāli

Temkīni eğer nāmiyeye etse sirāyet
Taḫrīk edemez bād-ı vezān berg-i nihāli[5]

1 41: Yazmada bu beyitten sonra 5 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 AE 37: 58a-59a (s. 117-119)
3 Matla beyti yazılmamış bu kasidenin eldeki ilk beytinden evvel 8 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
4 maġrib AE 37k: maşriḳ (üzeri çizilmiş) AE 37
5 6: Yazmada bu beyitten sonra 11 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Bir kimse değil cūd u ʿaṭāda sañа fāʾiḳ
İllā ki Ḫudā-yı ezeliñ birr ü nevāli

Bir öyle şehinşāh-ı ḳavī-şevketiñ olduñ
Ehliyyet ile āṣaf-ı ferḫunde-ḫiṣāli

Şāhān olamaz ʿizzet ü iclāline ġālib
İllā ṣamed-i lem-yezeliñ ʿizz ü celāli

Etmek onu İskender'e teşbīh ḫaṭādır
Bu bedridir āfāḳ-ı şükūhuñ o hilāli

Hep heybeti etmiş niçe ʿaṣr evveli maʿdūm
İskender ü Dārā'yı Cem ü Rüstem ü Zāl'i

Bu ʿālemi ḳahrı ile zīr ü zeber etse
Ḳādir olamaz etmeğe bir kimse suʾāli

ʿĀlī o ḳadar küngüre-i burc-ı şükūhu
Yollarda ḳalır şāhlarıñ çeşm-i ḫayāli

Sürdükçe Ġażanfer gibi ḫaşm üstüne ceyşi
Gūyā ki ṭutar zelzele meydān-ı ḳitāli

Bir böyle şeh-i muḥteşemiñ āṣafı olmaḳ
[.....][1]

Cennet gibi āsūde-i deycūr-ı elemdir
[.....][2]

Ol bedr-i kemālim ki eder şevḳ ile leb-rīz
Ṭabʿımdaki envār-ı ẕekā İbni Hilāl'i

ʿAṣrımda benim maḥrem-i ebkār-ı meżāmīn
Maḥrūm-ı taṣarrufdur onuñ başḳa ricāli

Ḳarşı duramaz Rüstem-i endīşeme kimse
Żabṭ eylemişim maʿreke-i baḥṣ ü cidāli

Meydān-ı kelāma niçe ʿaṣr evveli gelsem
Āṣārım olurdu sebaḳ-āmūz-ı Ḫayālī

İdrāk edemez böyle bedīʿāne beyānım
Mollā oḳusa yüz sene *Tecrīd* ü *Celāl*'i

1 15: Yazmada bu beyitten sonra 1 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 16: Yazmada bu beyitten sonra 8 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Bu faẕl ile tedrīs-i kemāl etsem olurdum
Seccāde-i feyż üzre sebaḳdāş-ı Ġazālī

Hem-şeh-per-i Cibrīl-i emīn olsa ʿaceb mi
Fikrim felek-i maʿnāya etdikçe teʿālī

Gencīne-i ṭabʿım güher-i feyż ile leb-rīz
Almam naẕar-ı himmetime māl ü menāli

Āteş gibi mażmūnları meydāna bıraḳdım
Ṣaldım şuʿarānıñ cānına sūz u nekāli

Pūlād-ı süḫan pençe-i fikrimde olur mūm
Tanẕīm-i kelāmıñ bana yoḳ renc ü kelāli

Şāʿirler eder faḫr ile şeh-beyt-i ḳaṣā'id
Naẕmımdaki her beyt-i pesendīde-me'āli

Bu şiʿr-i selīsi ḳalemim eyledi tanẕīm
Şāʿirlere göstermek içün ḥüsn-i maḳāli

[……]
Sāḥirlere göstermek içün siḥr-i helāli

Gūyā şu selāsetle değildir bu ḳaṣīde
Etdim çemen-i naẕma revān āb-ı zülāli[1]

Hengām-ı duʿādır yetişir artıḳ Emīrī
[……][2]

1 30: Yazmada bu beyitten sonra 3 beyitlik boş yer bırakılmıştır.
2 31: Yazmada bu beyitten sonra 5 beyitlik boş yer bırakılmıştır.

52[1]

1323 Senesinde Edremid Vapuruyla Ḥudeyde'den Baḥren Muḫā'ya ve Oradan Berren Ta'iz'e 'Azīmetimiz Eṣnāsında Muḫā'ya Uġramazdan Evvel Bābülmendeb'e Vapur ile Gidildiği ve Oradan Muḫā'ya 'Avdet Olunduġu Eṣnāda Gece Vapurda Mehtāb Vaḳtinde Bu Manẓūme İnşād Olunmuşdır.

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Ādeme cān veriyor āb ü havā-yı vapur
Bād-ı cennet mi nedir bād-ı ṣabā-yı vapur

Ne güzeldir hele baḳ Edremid'iñ vapuru
Nūrlar neşr ediyor māh-ı livā-yı vapur

Baḥre atmış onu gūyā feyeżān-ı kevṣer
Ḳaṣr-ı cennet gibidir şekl-i binā-yı vapur

Bedr-i tābān ki felek ḳubbesini yaldızlar
Nūr olur sāḥa-i āyīne-nümā-yı vapur

Mevc-i pey-der-pey olur ḳubbe-i nūr-ı seyyār
Başḳadır manẓara-i şevḳ-fezā-yı vapur

Ne ḳadar şems-i ḍuḥā-perveri tābende ise
Öyle raḫşende olur bedr-i dücā-yı vapur

Nūrdan servini mehtāb dikince baḥre
Oldu bir başḳa cihān arż u semā-yı vapur

Bir ḥisāb eyle ki vapur ile deryā birdir
Yaḳışır baḥre ḫırāmāne edā-yı vapur

Esb-i çāpük gibi her cānibe cevlān eyler
Deñiziñ her ṭarafı oldu feżā-yı vapur

Güẕerān olmadadır Baḥr-i Muḥīṭ'i bī-pā
Ara lafẓında eğer var ise pāy-i vapur

Oldu bir mu'cizesi Nūḥ-ı neciyyullāhıñ
Ḫıżr-ı tevfīḳ oluyor rāh-nümā-yı vapur

Ṣābitiz biz yürüyor ṣanki bütün arż u semā
Olmasın mı buña ḥayrān 'urefā-yı vapur

1 AE 37: 60a-61b (s. 121-122)

Ḳuru bir sāde nefesle ediyor nāle vü āh
Çıḳıyor göklere gülbāng-i nidā-yı vapur

O da bir baġrı yanıḳ ʿāşıḳ-ı ḥasret-zededir
Ne içündür deme bu ṣavt u ṣadā-yı vapur

Semt-i ʿazm oldu bize şimdi de Bābülmendeb
Oldu hem-ṣoḥbetimiz hep ẕurefā-yı vapur

Her zamān girmez ele böyle ṣafā-yı deryā
Durmayıñ nāṭıḳ oluñ ey büleġā-yı vapur

Ḳadeḥiñ rengini seyr et dönüyor yāḳūta
Keyf-i ṣahbāya bedeldir bize çāy-ı vapur

Baḫtımız yār idi ārām u sükūn oldu naṣīb
Çoḳ olur fırṭına vaḳtinde cefā-yı vapur

Bāb-ı Mendeb der-i maḳṣūd olur inşā'allāh
Fāl-i ḫayr oldu bize ẕevḳ ü ṣafā-yı vapur

Cümlesi ṣanʿatınıñ ehli ḫalūḳ u ṣādıḳ
Doġrusu hem ḫademe hem rü'esā-yı vapur

Ederiz sevgili şāhenşeh-i ẕī-şāna duʿā
Ṭoplanıp bir araya hep rufeḳā-yı vapur

Baḳıñız işte göründü göze Bābülmendeb
Ḳalʿayı seyr ediñiz ey üdebā-yı vapur

Baḥr-i Aḥmer burada oldu ḫitāma vāṣıl
Oldu ʿUmmān Deñizi şimdi de cāy-ı vapur

Ḥamdülillāh bu ḳadar merḥale cevlān etdik
Görmedik ẕerre ḳadar renc ü eẕā-yı vapur

Yazdı vapurda bu naẓmı Emīrī ḳalemim
Etse taḫmīs sezādır şuʿarā-yı vapur[1]

Her ḳażādan ede Allāh bu vapuru emīn
Farżdır ʿuhdemize ḫayr duʿā-yı vapur

Şevḳ ile sāḥil-i maḳṣūda vuṣūl oldu naṣīb
Burada işte tamām oldu ṣenā-yı vapur

1 25: Yazmada bu beytin sonunda bir dipnot numarası verilmiştir; ancak dipnotta herhangi bir şey bulunmamaktadır.

TEVĀRĪH

1[1]

Bi-mennihi'l-Kerīm Tevārīḫ[2]

Sulṭān-ı ʻOṯmāniyān Sulṭān Vaḥīdüddīn Meḥmed Ḫān-ı Sādis Ḥażretleriniñ Şehzādelikleri Hengāmında Şehzāde-i Civān-Baḫt Erṭuġrul Efendi Ḥażretleri'niñ Şeref-Ārā-yı Mesʻadet Olan Tārīḫ-i Velādet-i Necībāneleri[3]

[mefʻūlü mefāʻīlü mefāʻīlü feʻūlün]

1 Şehzāde-i Sulṭān Mecīd Ḫān-ı güzīndir
Şefḳatle necābetle pesendīde-i dünyā

Ol ẕāt-ı vaḥīde o kerem-kār-ı necībe
Luṭf etdi Ḫudā yümn ile şehzāde-i yektā

Etdi bu vesīleyle o şehzāde-i ʻālī
Cedd-i şeref-efzālarınıñ nāmını iḥyā

Mesrūr u muʻammer olalar vālid ü mevlūd
Yā Rabbi be-ḥaḳḳ-ı şeref-i ḥażret-i Ṭāhā

---

1 AE 37: 91b (s. 242); AE 38: 22b; OTEM, *sy.* 31, 1336/1920, s. 928.

2 bi-mennihi'l-Kerīm Tevārīḫ: -AE 38

3 OTEM'de bu tarih şu tanıtıcı cümleyle takdim edilmiştir:
"Maḥdūm-ı celīl-i ḥażret-i pādişāhī şehzāde-i civān-baḫt Erṭuġrul Efendi ḥażretleriniñ tārīḫ-i velādet-i mesʻūdāneleri."
OTEM'de ayrıca bu tarih beytinin yazılma süreci de hikâye edilmiştir. Önemine binâen buraya aynen alıyoruz:
"… ḫāṭır-ı çākerīye ḫuṭūr eyledi ki pādişāh-ı zamān veliyy-i niʻmet-i bī-imtinān pādişāhımız Sulṭān Meḥmed Vaḥīdüddīn Ḫān efendimiz ḥażretleriniñ bundan doḳuz sene evvel şehzāde-i ʻālī-şānları Erṭuġrul Efendi ḥażretleri mehd-ārā-yı velādet olduḳları esnāda bir aḳşam bir mesīrede oṭuruyordum. Yanıma bir ẕāt geldi. Ḫażret-i şehzāde için üç gündür düşünüyorum bir tārīḫ düşüremedim, dedi. Bu ʻabd-i faḳīr de bilā-tevaḳḳuf, Bunda düşünecek ne vardır!
Şehzādemiz Erṭuġrul'u mesʻūd ede Mevlā
derseñ mücevher bir tārīḫ olur gider, dedim. O ẕāt taʻdād etdi, Dört faẓla geldi, dedi. Evvel mıṣrāʻını,
Ser-tāc-ı duʻā çıḳdı bu tārīḫ-i mücevher
derseñ daʻvāt-ı yümn-efzāyı ḥāvī ve laṭīf taʻmiyeli şāhāne bir tārīḫ olur, dedim. Şu tārīḫ beyti güzel oldu, bunuñ üst ṭarafına birḳaç beyit daha lazım, dedi. Artıḳ añladım sen bana bir tārīḫ yazdıracaḳsın, dedim. Bulunduġumuz maḥal pek ḳalabalıḳ idi, Ben söyleyim sen yaz, dedim. Şu beş beyitli bir tārīḫ-i dil-ārā meydāna geldi. Maḥlaşımı vaż‘ etmedim, Sen kendi nāmına taḳdīm et, dedim. Teẕhīb etdirip benim nāmıma taḳdīm ederek iḥsān-ı ʻālü'l-ʻāle nā'il olduġunu gelip maʻa't-teşekkür ḥikāye eylemişdi."
Bk. OTEM, *sy.* 31, 1336/1920, s. 927.

Ser-tāc-ı duʿā çıḳdı bu tārīḫ-i mücevher
Şehzādemiz Erṭuġrul'u mesʿūd ede Mevlā
سرتاج دعا چقدي بو تاريخ مجوهر"
شهزاده مز ارطغرلي مسعود ايده مولا"[1]
(1330)

2[2]

Tārīḫ-i Sāl-i Sulṭān ʿAbdülḥamīd Ḫān

[fāʿilatün fāʿilatün fāʿilatün fāʿilün]

Ḫüsrev ü ʿālī-neseb şāhenşeh-i ferruḫ-ḥaseb
Pādişāh-ı münteḫab şevket-penāh-ı muḳtedā

Kāşif-i esrār-ı ḥikmet müttekā-yı ʿaḳd ü ḥal
Mū-şikāf-ı maʿrifet şāhenşeh-i müşkil-küşā

Menbaʿ-ı selsāl-i ḳudret maşrıḳ-ı ṣubḥ u kerem
Maṭlaʿ-ı fecr-i saʿādet muḳsim-i ʿadl ü seḫā

Ḳuṭb-ı aʿẓam mīr-i efḫam feyż-i ekrem Cem-ʿalem
Māh-ı ʿālem şāh-ı aʿlem server-i Ḥaydar-livā

Kā'ināt-ārā müzekkā merḥamet-efzā kerīm
Maʿdelet-pīrā muʿallā pādişāh-ı müctebā

Ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān-ı mü'eyyed kim olur
Rehber-i aḥkāmı ilhām-ı cenāb-ı Kibriyā

Maʿden-i taḥḳīḳe her güftārı dürr-i şāh-vār
Baḥr-i feyże her maḳāli gevher-i ʿālem-behā

Fikriniñ üftādesi ḥikmetverān-ı ibtiṣār
Re'yiniñ şūrīdesi maʿnā-şināsān-ı ẕekā

Bedr-i faẓlından semāvāt-ı faẓīlet müstenīr
Nūr-ı ʿirfānından āfāḳ-ı reviyyet rūşenā

Her kelāmından ledünniyyāt-ı ḥikmet āşikār
Her sözünde sāniḥāt-ı feyż-i aḳdes rū-nümā

1 Taʿmiyeli ve mücevher olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mücevher tarih olması dolayısıyla beyitte yer alan noktalı harfler toplandıktan sonra 1334 sayısı çıkmaktadır. "Ser-tāc-ı duʿā çıḳdı" ipucundan hareketle "دعا" sözcüğünün başındaki "د" harfinin sayısal değeri olan 4 sayısı çıkarıldıkdan sonra istenen tarih (1330) elde edilmektedir.

2 AE 38: 22b-23a.

Nūr-ı fikri āsumān-ı şevkete şems-i münīr
Berḳ-i re'yi meclis-i 'irfāna miṣbāḥ-ı hüdā

Cilve eyler sāḥa-i ṭab'ında 'avn-i Müste'ān
Neşr eder mişkāt-ı vicdānı cihān üzre ṣabā

Ḥażret-i Cibrīl'i her bir himmeti ḫoşnūd eder
Ḳuvvetü'ẓ-ẓahrı olur ervāḥ-ı pāk-i enbiyā

Fıṭratında müstetir ḳudsiyyet-i feyż-i kemāl
Cebhesinde müncelī 'ulviyyet-i nūr-ı vefā

15 İstimā' etdikçe her bir re'y-i feyyāżānesin
Şād olur 'uḳbāda Ṣıddīḳ u 'Aliyyü'l-Murtażā

Ol şehinşāha iki dünyāda 'avn-i Ḥaḳḳ ile
Hem mu'īn ü hem şefi' olsun Muḥammed Muṣṭafā

Olmaya jeng-i elem mir'āt-ı ṭab'ında 'ayān
Dā'imā mesrūr ola ol ḫüsrev-i ferruḫ-liḳā

Ol şehinşāh-ı 'Ömer-'adl ü hümāyūn-maḳdeme
'Abd-i memlūku Emīrī rūz u şeb eyler du'ā

Ḥāme-pīrā oldu bu tārīḫ-i menḳūṭ u laṭīf
Sāl-i Ḫān 'Abdülḥamīd'i emced eyle yā Ḥudā
"سال خان عبدالحميدي امجد ايله يا خدا"[1]
(1295)

3[2]

Tārīḫ-i Sāl-i Sulṭān 'Abdülḥamīd Ḫān

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Ey şehinşāh-ı cihān sulṭān-ı ḫurşīd-iştihār
Pādişāh-ı ḳadr-dānsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Himmet ü iclāl ile iḳbāl-i 'ālü'l-'āl ile
Ser-firāz-ı ḫüsrevānsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

İftiḫār eyler cihān ẕāt-ı hümāyūnuñ ile
Şehriyār-i mihribānsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

1 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
2 AE 38: 23a

Ser-be-ser dil-bend-i icrā’ātiñ olmuşdur enām
Tāc-dār-ı kāmuransıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Ġonca-i dil bād-ı luṭfuñla olur her dem küşād
İftiḫār-ı bendegānsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Şeb-çerāġ-ı kenz-i ḳudretdir vücūd-ı şevketiñ
Dürr-i iklīl-i şehānsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Ḥayret-efzā-yı ʿuḳūl olsa kemāliñ çoḳ mudur
ʿAdl ile kişver-sitānsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Feyże maḳrūn etdi ʿadliñ şeş-cihāt-ı ʿālemi
Neyyir-i pertev-feşānsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

İşte tārīḫ işte dünyā ẕātınā yoḳdur naẓīr
Dest-gīr-i bī-kesānsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Cāmiʿ-i faẕl ü ẕekāsıñ nāşir-i naḳd-i seḫā
Bāsıṭ-ı emn ü emānsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Sendedir ʿulviyyet-i taḳvā-yı Besṭāmī-pesend
Nūr-ı ʿayn-i ḳudsiyānsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Bu Emīri çākeriñ eyler duʿā-yı şevketiñ
Ẓıll-i ʿulviyyet-nişānsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

“Şemsü’l-aḫyār-ı cihān” oldu güzel tārīḫ-i tām
”شمس الاخيار جهان“[1]
Nūrsuñ faḫr-i cihānsıñ pādişāhım çoḳ yaşa
(1302)

4[2]

Tārīḫ-i Sāl-i Sulṭān ʿAbdülḥamīd Ḫān

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ey vekīl-i faḫr-i ʿālem şehriyār-i bī-naẓīr
Cümle evṣāfa sezāsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarih.
2 AE 38: 23b

Ḥażret-i Perverdigār'ıñ luṭf-ı ʿālü'l-ʿālisiñ
Maḫzen-i ṣıdḳ [u] vefāsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Sensiñ ol sulṭān-ı yektā maẓhar-ı ḫulḳ-ı ḥamīd
Mefḫar-ı bay ü gedāsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Sensiñ ol ḫāḳān-ı memdūḥü'l-ḳulūb-i ḫāṣ [u] ʿām
Nūr-ı ʿayn-ı esḫiyāsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Sensiñ ol burḥān-ı feyż-i Kibriyā-yı bī-şerīk
Gevher-i kenz-i seḫāsın pādişāhım çoḳ yaşa

Sensiñ ol şāhenşeh-i taḫt-ı celīl-i maʿdelet
Münʿim-i ehl-i ricāsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Bir göñül yoḳdur ki iḥsānıñla mesrūr olmasın
Maʿden-i cūd u ʿaṭāsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Bir lisān yoḳdur ki ezkārıñla meşġūl olmasın
Kāsib-i ḫayr-ı duʿāsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

ʿĀlem-efrūz olsa nūr-ı ʿadl ü dādıñ çoḳ mudur
Maşrıḳ-i şems-i ẕekāsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Nāşir-i ʿadl ü ʿaṭāsıñ bāsiṭ-ı emn ü emān
Ḫüsrev ü Ferruḫ-liḳāsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

İʿtilā-yāb-ı kemāl etdiñ bu dīn ü devleti
Vāḳıf-ı sırr-ı ḫafāsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Nāhī-i şerr ü fitensiñ māḥī-i ẓulm ü miḥen
ʿĀdil-i feyż-iʿtilāṣıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Hem Emīrī hem cihān eyler duā-yı şevketiñ
Çünkü faḫr-i mā-sivāsıñ pādişāhım çoḳ yaşa

Olsa tārīḫ-i hümāyūnuñ n'ola "manẓūr-ı Ḥaḳ"
[1]"منظور حق"
Maẓhar-ı sırr-ı Ḫudāsıñ pādişāhım çoḳ yaşa
(1304)

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

5[1]

Tārīḫ-i Sāl-i Sulṭān ʿAbdülḥamīd Ḫān

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Şehenşāḥ-ı cihān ʿAbdülḥamīd Ḫān-ı mükerremdir
Müdārā vü mürüvvetle eden bu kişveri iḥyā

Eğer bizde olan aġrāż-ı nā-bercāya iş ḳalsa
Ederdi ḫalḳ-ı ʿālem birbirin mecnūn gibi ifnā

Başīretle siyāsetle kiyāsetle ʿadāletle
Eder her kimseyi taṭbīḳ-i himmet ol şeh-i vālā

Eğer herkes olaydı şāh-ı devrānıń mizācında
Cihān kişverlerinden refʿ olurdu ḥarb ile ġavġā

5 Ne çāre fıṭrat-ı aʿṣār īcāb-ı meşiyyetdir
Zemīn pür-şūr [u] ḫūnīn zādegān-ı Ādem ü Ḥavvā

Ola imdād o sulṭāna Ḥabīb-i Rabb-i aʿlādan
Teʿāḳub eyledikçe māh ü sāl-i sāḥa-i dünyā

Bu tārīḫ-i güherle eyledim ʿarż-ı ʿubūdiyyet
Saʿādet bād sāl-i pādişāh-ı maḳderet-ārā
"سعادت باد سال پادشاه مقدرت آرا"[2]
(1305)

6[3]

Tārīḫ-i Sāl-i Sulṭān ʿAbdülḥamīd Ḫān

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Hümāyūn-menḳabet ʿAbdülḥamīd Ḫān-ı muʿallānıń
ʿİbādullāhı ḳıldı selsebīl-i şefḳati iḥyā

1 AE 38: 23b

2 Mücevher olduğu şair tarafından belirtilen bu tarih mısraının noktalı harflerinin sayısal değerleri toplandığında 1204 sayısı çıkmaktadır. Herhangi bir taʿmiyeli ifade bulunmadığından ortaya çıkan tarihle şairin verdiği tarih arasında 101 sayı eksik çıkmaktadır. Bu uyumsuzluğun şairin bir kelimeyi dalgınlıkla hatalı yazmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Şöyle ki hazırladığımız *Dîvân*'da II. Abdülhamid'e yazılan 24 numaralı kasidenin sonunda da aynı beyitle ve muhtemelen aynı vesile ile tarih düşüren şairin bu beyitte tercih ettiği "پادشاه" kelimesi yerine "تاجدار" kelimesine yer vererek istediği tarihi sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla bu tarih manzumesindeki "پادشاه" kelimesi yerine "تاجدار" kelimesi gelmelidir.

3 AE 38: 24a

Budur mülk ü ʿadāletde ferīdü'd-dehr şāhenşāh
Budur taḫt-ı ḫilāfetde veliyy-i niʿmet-i ʿuẓmā

Budur ol pādişāh-ı maʿdelet-pīrā ki lāyıḳdır
Żamīr-i pāki olsa reşk-i ḫurşīd-i cihān-ārā

Şeh-i ʿālī-keremdir ḫüsrev-i ferḫunde-maḳdemdir
Ki ʿadl ü merḥametde gelmemişdir ẕātına hem-pā

Cihān-bān-ı celī-ḳudret cihān-dār-ı velī-ḫaṣlet
Şehinşāh-ı ʿAlī-saṭvet kerem-kār-ı cihān-pīrā

Sirāc-ı bezm-i ʿulviyyet revāc-ı naḳd-i emniyyet
Ḥayāt-ı sermed-i ümmet necāt-ı millet-i beyżā

Żamīrinde sünūḥāt-ı İlāhī cilve-pīrādır
Kelāmında tecellī eyliyor ʿulviyyet-i maʿnā

Bütün aḳvāl ü efʿālinde ol sulṭān-ı ẕī-şānıñ
Dem-ā-dem *el-mülūkü'l-mulhemūn* sırrı olur peydā

Bu ʿālī-meşreb-i memdūḥ ile yoḳ ẕerrece şüphem
Olur meşġūl-i medḥi ḳudsiyān-ı ʿālem-i bālā

Bu bir vaḳt-i münevverdir naẓīr-i ʿīd-i ekberdir
Olursa böyle olsun bārekallāh mevsim-i yektā

Göñülde ḥubb-ı ʿālü'l-ʿāli rūḥu'l-aʿẓam olmuşdur
Duʿā eyler o şāh-ı bī-naẓīre ser-be-ser dünyā

Fürūġ-ı şevketi cevlān ede āfāḳ-ı nuṣretde
Muvaffaḳ eyleye ol pādişāhı dā'imā Mevlā

Miṣāl-i lerziş-i sīm-āb her dem bīm ü ḳahrından
Ola endām-ı düşmende nümāyān raʿşe-i aʿżā

Emīrī sāniḥ oldu ṭabʿıma bu bī-bedel tārīḫ
Mübārek-bād sāl-i pādişah-ı maʿdelet-efzā
"مبارك باد سال پادشاه معدلت افزا"[1]
(1307)

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

7[1]

Tārīḫ-i Sāl-i Sulṭān ʿAbdülḥamīd Ḫān

[mefʿūlü mefāʿīlün mefʿūlü mefāʿīlün]

1	Şāhenşeh-i bī-mānend ʿAdl ü keremi ḳıldı	Sulṭān Ḥamīd Ḫān'ıń ẓulm ü sitemi imḥā
	Ārāyiş-i devletdir Ḥaḳ'dan bize niʿmetdir	pīrāye-i şevketdir ol pādişeh-i yektā
	Sulṭān-ı ʿAlī-sīret Ṣıddīḳ-i celī-himmet	ḫāḳān-ı velī-fıṭrat Fārūḳ-ı cihān-pīrā
	Gencīne-i fikrinde Āyīne-i ṭabʿında	ʿirfān-ı ezel meknūz esrār-ı Ḫudā peydā
5	Tezyīn eden āfāḳı ʿĀlem yine o ʿālem	ʿulviyyetidir yoḳsa dünyā yine o dünyā
	Selsāl-ı seḫāvetdir Mirʿāt-ı ḥaḳīḳatdir	ol dest-i güher-efşān ol meşreb-i feyż-ārā
	Evṣāf-ı hümāyūnu Bir ẕerrede biń ḫurşīd	cevlān ediyor dilde bir ḳaṭrede biń deryā
	Ol ḫüsrev-i ẕī-şāna Her maḳṣad ü niyyetde	ol sāye-i Raḥmān'a yardımcı ola dünyā
	Ol şāh-ı muʿallānıń Memlūku Emīrī'niń	her dem daʿavātiyle olmuş ḳalemi gūyā
10	Tebrīki bu nev-sāliń Oldu ne güzel tārīḫ "سال ظفر والا"[2] (1309)	maḳrūn-ı tefe"üldür "sāl-i ẓafer-i vālā"

1 AE 38: 24a-24b. Musammat özelliğini haiz olan bu manzumenin her bir mısraı "mefʿūlü mefāʿīlün" tefʿilelerine uygun şekilde ikiye bölünebilmektedir. Yazmada bu özelliğine uygun olarak bölünmenin başladığı kısımdan sonra boşluk bırakıldığı için biz de buna uygun olarak mısraların vezin açısından ikiye bölündüğü kısımları aralıklı yazdık.

2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

8[1]

‘Ābidīn Paşa’nın Sivas Vālīliğine Ta‘yīn Olunduğu Diyārbekir Telġraf Müfettişiyle Baş Müdīr Birlikte Gelerek Paşa Ḥażretlerine Tebşīr Eyledikleri Ṣırada Orada Ḥāżır Olduġumdan Bu Tārīḫi Derḥāl Yazıp Taḳdīm Eylemişdim

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

1 Sivas’a şimdi vālī olduġuñ tebşīri geldikde
Bu tārīḫi bu ānda irticālen eyledim imlā

Ahālī sāye-i ‘adliñde bulsun emn ü āsāyiş
Muvaffaḳ eylesin her işde ẕātıñ ḥażret-i Mevlā

İki ehl-i beşāret geldi tebşīr etdi tārīḫin
Bu sā‘atde Sivas vālīsi oldu ‘Ābidīn Paşa
[2]”بو ساعتده سيواس واليسي اولدي عابدين پاشا“
(1296)

9[3]

‘Ābidīn Paşa Ḥażretleri Adana Vālīsi Bulunduḳları Eṣnāda Adana’nıñ Ṭarsus Ḳapısı Denilen Maḥalden Seyḥan Nehri Köprüsüne Ḳadar Açılan Cādde Ḥaḳḳında Bir Beyti Hicrī ve Dīger Beyti Rūmī Olmaḳ Üzere Söylenilen İkişer Tārīḫlerdir.

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

1 Müşīr-i bī-mu‘ādil ‘Ābidīn Paşa-yı ‘ādil-dil (1297)
[4]”مشير بي معادل عابدين پاشاي عادل دل“

Ki ḳalb-i pākidir selsāl-i pāk-i ma‘delet gūyā (1297)
[5]”كه قلب پاكيدر سلسال پاك معدلت كويا“

1 AE 38: 24b
2 Ta‘miyeli olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla beytin ikinci mısraında yer alan harfler toplandıktan sonra 1294 sayısı çıkmaktadır. “İki ehl-i beşāret geldi” ipucundan hareketle 2 sayısı eklendikten sonra istenen tarih (1296) elde edilmektedir.
3 AE 37: 95b (s. 253); AE 38: 24b
4 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
5 Verilen 1297 tarihi ile eşleşmeyen bu tarih mısraındaki tüm harflerin sayısal değeri 1179 sayısını vermektedir.

Zamānını hemān i‘mār-ı mülke ṣarf eder öyle (1298)
''زمانيني همان اعمار ملكه صرف ايدر ايله''[1]

Du‘ā-yı ḫayr alır bay ü gedādan vālī-i vālā (1298)
''دعاء خير الور باي و كدادن والئ والا''[2]

‘Alī Şīr’i ṣavuşdı sūy-i dād u luṭfda lā-büd (1297)
''علي شيري صاوشدي سوي داد و لطفده لابد''[3]

Niẓāmülmülk’ü geçdi cādde-i iclālde ḫālā (1297)
''نظام الملكي كچدي جادۀ اجلالده حالا''[4]

O fevḳa’l-‘āde himmet ḫāṣılı iḥsān-ı Mevlā’dır (1298)
''او فوق العاده همت حاصلي احسان مولى در''[5]

Kef-i mi‘mār-ı mecdi açdı el-ḫaḳ ma‘ber-i ra‘nā (1298)
''كف معمار مجدي اچدي الحق معبر رعنا''[6]

Erince cisrden bed’ ile pīş-i bāb-ı Ṭarsūs’a (1297)
''ايرنجه جسردن بدء ايله پيش باب طارسوسه''[7]

Ne zībā vāsi‘ u mevzūn şeh-rāh oldu nev inşā (1297)
''نه زيبا واسع و موزون شهراه اولدي نو انشا''[8]

Açıldı cānib-i nā-reftede şu cādde-i aḥsen (1298)
''آچيلدي جانب نا رفته ده شو جادۀ احسن''[9]

Bu yolda etdi hep ḳaṭ‘-ı mesāfe ‘ābirūn ḫaḳḳā (1298)
''بو يولده ايتدي هپ قطع مسافه عابرون حقا''[10]

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
4 Verilen 1297 tarihi ile eşleşmeyen bu tarih mısraındaki tüm harflerin sayısal değeri (“جادۀ” sözcüğündeki hemze de dâhil edilerek) 1287 çıkmaktadır. Bu durumda ya şair aradaki bu eksikliği (10) fark edememiş ya da “كچدي” sözcüğünün ilk hecesini de “yā”lı değerlendirerek “كيچدي” 1297 tarihini elde etmiştir.
5 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
6 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
7 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
8 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
9 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
10 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

Ahālī sāye-i luṭfu ile her dem olur mesrūr (1297)
''اهالي سايۀ لطفي ايله هر دم اولور مسرور''[1]

Bu paşa-yı raḥīme ver İlāhī ʻömr-i lā-yuḥṣā (1297)
''بو پاشاي رحيمه وير الهي عمر لا يحصا''[2]

Eder hep mışraʻım sāl-i küşādıñ bī-bedel iʻlān (1298)
''ايدر هپ مصرعم سال كشادك بي بدل اعلان''[3]

Sebīlü'l-müstaḳīm açdı cenāb-ı ʻĀbidīn Paşa (1298)
''سبيل المستقيم آچدي جناب عابدين پاشا''[4]

10[5]

Yanya Vilāyetinde Tepedelen Ḳażāsında Nehr-i Vise[6] **Üzerinde Bünyād Olunan**

Köprü Ḥaḳḳında Tārīḫ

[feʻilātün feʻilātün feʻilātün feʻilün]

1 ʻAṣr-ı mesʻūd-ı şehinşāh-ı cihān-ārāda
Vaṭanıñ her ṭarafı olmada ʻumrān-pīrā

Sāye-i maʻdeletinde bu vilāyetde daḫi
Niçe āṣār-ı teraḳḳī oluyor cilve-nümā

Aldırır her biri inşād olunān āṣārıñ
Ḥażret-i pādişeh-i ʻāleme biñ ḫayr-ı duʻā

İşte ez-cümle şu nehr üzre olan cisr-i cesīm
Ki ḫarāb olmuş idi her ṭarafı ser-tā-pā

5 Ḳalmamışdı eşeri öyle ki maḥv olmuş idi
Ṣadme-i seyl-i ḥavādiṯ ile mecmūʻ-ı binā

Bir mühim noḳṭa-i şeh-rāhda vāḳiʻ idi kim
Buradan geçmeye mecbūr idi hep bay ü gedā

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
4 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
5 AE 37: 96a (s. 253)
6 Vyosa Nehri, günümüzde Yunanistan'ın kuzeybatısında Arnavutluk'un güneybatısında bulunan bir nehirdir. Nehir, 272 km uzunluğunda olup 80 km'si Yunanistan'da ve 192 km'si Arnavutluk'tadır. Bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/Vyosa_Nehri

Kimisi ba'ẕı vesā'iṭle güẕār etse daḫi
Ḫavf-ı ġarḳ ile çekerdi niçe biñ renc ü 'anā

Ḥāṣılı her sene bir ḫaylice ebnā-yı sebīl
Bu güẕergāhda olmaḳda idi ġarḳ u hebā

Olmadı rāżī bu aḥvāl-i melāl-āṣāra
Vālī-i 'ālī-himem ḥāżret-i Eyyūb Paşa

Ṣarf-ı himmetle o düstūr-ı re'āyā-perver
Yeñiden eyledi ġāyetle mükemmel inşā

Ḥıfẓī Paşa ki odur ya'nī vekīl-i vālī
Eyledi ḫidmet-i ikmālini cāndan īfā

Ṣāni'-i lem-yezel itmāmını ḳıldıḳda naṣīb
Etdi biẕẕāt gelip resm-i küşādın icrā

Ola ḫidmetleri dergāh-ı İlāhī'de ḳabūl
Cümle maḳṣadlarını ḥāṣıl ede ẕāt-ı Ḫudā

'Ālem-ārā ola ḫurşīd-i cihān-gīr gibi
Şevket-i ḥażret-i şāhenşeh-i fermān-fermā

Ḳayd-ı i'lāna be-cā düşdü bu rengīn tārīḫ
Şu ḳavī köprü ile oldu bu kişver iḥyā
"شو قوي كپري ايله اولدي بو كشور احيا"[1]
(1305)

11[2]

A'şār Emīn-i Sābıḳı Cemāl Bey Merḥūmuñ[3] **'Uhdesine Tevcīh Olunan Rütbe-i Bālā Tārīḫi**

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Şeh-i vaḥīd-i cihān ḥażret-i Ḥamīd Ḫān'ıñ
Żamīr-i aḳdesidir cilvegāh-ı vaḥy-i Ḫudā

O āfitāb-ı ḫilāfet ki cevher-i 'adli
Ḳılar zemīni müzeyyen verir cihāna żiyā

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 96b (s. 254); AE 38: 25a-25b
3 merḥūmuñ: -AE 37

Kerāmeti felek-i iştihāra mihr-i münīr
Mürüvveti güher-i feyż-i ḳudrete deryā

Veliyy-i niʿmet-i ʿālemdir ol veliyy-i cihān
Bula ḳıyāmete dek taḫt-ı şevketinde beḳā

Eder merātibi ḥaḳḳā ki ehline tefvīż
N'ola muvaffaḳ olursa o ḫüsrev-i yektā

ʿİnāyet eyledi bir bende-i aḥaḳḳa yine
O pādişāh-ı kerem-baḫş rütbe-i bālā

Cenāb-ı Mīr Cemāl-i sütūde-sīret kim
Odur ḥamiyyet ü luṭf u vefāda bī-hem-tā

Żamīri maʿden-i yāḳūt [u] ṣıdḳ u ehliyyet
Cebīni maşrıḳ-i pertev-fürūz-ı nūr-ı ẕekā

Kerāmet-i kerem-i pādişāha elyaḳdır
Bu iltifāt-ı hümāyūnadır cedīr ü sezā

Bu luṭf-ı pādişeh-i aʿẓamı işitdikde
Ḫudā bilir ki göñül oldu kām-yāb-ı ṣafā[1]

Edince şevḳ ile tebrīke cüst ü cū tārīḫ
Emīrī oldu nümāyān bu beyt-i gevher-zā

Be-ḥaḳḳ-ı mefḫar-ı ʿālem be-ḥakk-ı levḥ-i celīl
Ola Cemāl Bey'e mesʿūd rütbe-i bālā
"بحق مفخر عالم بحق لوح جليل اوله جمال بكه مسعود رتبهٔ بالا"[2]
(1306)

1 10 AE 37k, AE 38: AE 37

2 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.

12[1]

Ḳırşehir Ḳal'ası Üstünde Sırrı Paşa Merḥūm Ṭarafından Temelleri Vaż' Olunan Yedi Sekiz Seneden Beri Noḳsān Ḳalan Mekteb-i İ'dādīniñ Bu 'Abd-i 'Āciz Ṭarafından Büyük Bir Himmet Ṣarf Olunarak İkmāl ve Yanına Bir de Demir Borularla Ṣu İsāle Olunduğundan Söylenilen ve *Anḳara Ġazetesi*yle Neşr Edilmiş Olan Tārīḫdir.

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Zamān-ı şevketinde ḥażret-i 'Abdülḥamīd Ḫān'ıñ
Olur nūr-ı ma'ārif maşrıḳ-efrūz u cihān-pīrā

Dem-ā-dem[2] böyle vaṣf eyler o şāhen-şāh-ı ẕī-şānı
Süḫan-pīrā olan bir ṣā'ir-i siḥr-āver-i yektā

'Adāletde bahār-efrūz u 'ālem-gīr bir ḫurşīd
Seḫāvetde ḫurūş-engīz gevher-pāş bir deryā

Pey-ā-pey ṭab'-ı pākinden olur ḥaḳḳ-ı ahālīde
'Ādālet rū-nümā şefḳat hüveydā merḥamet peydā

'Ulüvv-i sāye-i şāhānesinde ol şehinşāhıñ
Olundu her ṭarafda niçe biñ dārü'l-'ulūm inşā

Bu Ḳırşehri'nde de bir mekteb-i i'dādī lāzımdı
Ma'ārifdir eden zīrā vücūd-ı kişveri iḥyā

Yapıldı beldeniñ fevḳinde vāḳi' ḳal'a üstünde
Civārında edildi bir de bir āb-ı laṭīf icrā

Henūz şehriñ görünmezden muḳaddem dār u dīvārı
Cilā-baḫş-ı 'uyūn olmaḳdadır bu mekteb-i ra'nā

Gören bu mekteb-i mümtāzı bu cāy-ı mu'allāda
Eder lā-büd taṣavvur böyle bir teşbīh-i müsteṣnā

Zemīn ta'ẓīm edip ref' eyledi yā evc-i a'lāya
Felek müştāḳ olup yā ḳıldı celb-i 'ālem-i bālā

Ḳavīdir muntaẓamdır dil-küşādır feyż-baḫşādır
Bu mevḳi' bu binā bu manẓara bu hey'et-i zībā

1 AE 37: 99b-100a (s. 259-60); AE 38: 25b
2 dem-ā-dem: hemīşe AE 37

Havāsı rūḥ-perver leẕẕet-i ābı ḥayāt-āver
Nesīmi ʿāfiyet-baḫşā şemīmi inbisāṭ-efzā

Sezādır nāmına bu mektebiñ ʿālem-nümā dense
Ki ḳalmış zīr-i[1] pāyinde büyūt ü gülşen ü ṣaḥrā

Nihān bir noḳṭa yoḳ revzenlerinden zīr ü bālāda
Eder medd-i naẓar ḥaḳḳiyle bunda ḥükmünü icrā

15 Görenler iʿtirāf eyler ki tavṣīfimden aʿlādır
Sözüm yoḳ görmeyenler iʿtirāż eylerse nā-bercā

Bu ʿālī mekteb-i feyż-āvere baḳdıḳça şevḳinden
Kemāl-i şevḳ ile tebrīk eder evlādını ābā

Bu şefḳat bu ʿināyet hep bizim-çündür diyü eṭfāl
Ederler şāh-ı ẕī-şāna duʿā-yı āsumān-peymā

Vilāyet ḫalḳı ser-tā-ser Emīrī ḥüsn-i niyyetle
Duʿā-yı şevket-i şāhāneyi etmektedir īfā

İki destimle tezyīn eyledim gevher gibi tārīḫ
Yapıldı mekteb-i iʿdādī Kırşehri'nde bī-hem-tā
"یاپلدي مکتب اعدادي قیرشهرنده بي همتا"[2]
(1308)

13[3]

Cevād Paşa Merḥūmuñ Ṣadāretine Tārīḫ

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Şehinşāh-ı muʿaẓẓam ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'ı
Umūrunda muvaffaḳ eyle yā Allāh yā Mevlā

Ḫilāfet taḫtgāhında hümāyūn-ẓıll-i Mevlā'dır
Vekīl-i faḫr-i ʿālemdir o şāhenşāh-ı ʿadl-ārā

Yine ilhām-ı Mevlā cilve-pīrā oldu ḳalbinde
Cevād Paşa'yı ṣadr-ı aʿẓam etdi ol şeh-i yektā

1 zīr-i: metinde "zīr ü" şeklindedir.
2 Taʿmiyeli ve mücevher olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mücevher tarih olması dolayısıyla beyitte yer alan noktalı harfler toplandıktan sonra 1306 sayısı çıkmaktadır. "İki dostumla tezyīn eyledim" ipucundan hareketle 2 sayısı eklendiğinde istenen tarih (1308) elde edilmektedir.
3 AE 37: 103b-104a (s. 268-69); AE 38: 26a

İṣābetdir kerāmetdir bu tevcīh-i hümāyūnu
Olur elbette ilhāma muḳārin sāye-i Mevlā

Tefe”ül eyledim esmā-i ḥüsnādan ʿayān oldu
Ki Vehhāb isminiñ feyżine maẓhardır Cevād Paşa

Muʿammer ḳıl muẓaffer ḳıl İlāhī ol şehinşāhı
Be-ḥaḳḳ-ı faḫr-i ʿālem levḥ-i aʿẓam Kaʿbe-i ʿulyā

Ahālī birbirin tebrīk edip söyler bu tārīḫi
Eḥaḳdır ṣadr-i mesʿūda Cevād Paşa-yı yümn-efzā
”احقدر صدر مسعوده جواد پاشاي يمن افزا“[1]
(1309)

14[2]

Müşīr Aḥmed Eyyūb Paşa Merḥūmuñ Vefātına Tārīḫ

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

İsm-i bercestesi Aḥmed o müşīr-i ʿālī
Ṣadr ü himmet ile maʿrūf olan Eyyūb Paşa

Yanya vālīsi iken ben de refāḳat etdim
İstiḳāmetle müzeyyendi be-ḥaḳḳ-ı Mevlā

Söylenen sözleri diḳḳat ile diñlerdi o ẕāt
Zīnet olmuşdu oña ṣıḥḥat [……] ile ẕekā

Ḥażret-i faḫr-i rüsül şāfiʿi olsun yā Rab
Oña da ḳıydı nihāyet bu vefāsız dünyā

Geldi bir pīr bu tārīḫ ile verdi ḫaberi
Ḳaṣr-ı firdevsi mekān eyledi[3] Eyyūb Paşa
”قصر فردوسي مكان ايلدي ايوب پاشا“[4]
(1310)

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 97a (s. 256) (AE 37'de tarih manzumesinin tamamı değil de sadece tarih beyti yer almaktadır.); AE 38: 26a
3 eyledi: eyleye AE 37
4 Verilen 1310 tarihi ile eşleşmeyen bu tarih mısraındaki tüm harflerin sayısal değeri 1239 tarihini vermektedir.

15[1]

Yāverān-ı Şehriyārīden Ṭoptan-zāde Ḥaydar Ġanī Bey'iñ İtlāfına Tārīḫ
[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Yāverānından idi pādişeh-i ẕī-şānıñ
"Vāh Ḥaydar Ġanī Bey" eyledi 'azm-i 'uḳbā
"واه حيدر غني بك"
(1316)

Aña "Ḥaydar Ġanī" tārīḫ-i velādet olmuş
"حيدر غني"
(1282)

Vālidi etmiş idi ismini tārīḫ imlā

Luṭfuna maẓhar idi ḥażret-i şāhenşāhıñ
Rütbesin dem-be-dem eylerdi ṣadāḳat-i'lā

Ḳaymaḳām olmuş idi silk-i niẓāmiyyede hem
Devlete çoḳ daha ḥizmet edecekdi īfā

Arnavud ḳavm-i necībinden idi ṣaf-der idi
Ḫayli gürbüzdü dil-āverdi şecā'at-pīrā

Vaḳ'a-i zā'ilede ġayret-i şīrāne ile
Etdi Yunanlılarıñ ḳalbine dehşet ilḳā

Rūmili beyleriniñ eşheri Ṭoptan-zāde
Nesl-i pākinden idi ol güher-i bī-hem-tā

Ced-be-ced silsile-i nesli ekābirden idi
Cedd-i pākiydi Süleymān Paşa Ḳaplan Paşa

Nā-gehān vurdu şehīd etdi onu bir nā-kes
Vaż'-ı dostānede olmuşdu o ḫā'in peydā

Etdiler böyle muḫanneṯlik ile onu şehīd
Yoḳsa mümkin mi muḳābil gelebilsin a'dā

Genç iken oldu ḳażā ḳurşununuñ ḳurbānı
Kimseye bāḳī değil āh şu fānī dünyā

1 AE 37: 108a (s. 277); AE 38: 26a-26b

Ola luṭf-ı Ḥaḳ ile ṣabr-ı cemīle maẓhar
Aḫ-i vālā-güher-i ekberi Es'ad Paşa

13 Geldi bir hātif-i ġaybī dedi gevher tārīḫ
Ḳıldı Ḥaydar Ġanī Bey dār-ı cinānı me'vā
"قيلدي حيدر غني بك دار جناني مأوى"[1]
(1316)

16[2]

Māliye Nāẓırı Reşād Paşa'nıñ Vezāretine Tārīḫ

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

1 Şeh-i ferruḫ-şiyem Sulṭān Ḥamīd Ḫān-ı ḳavī-şevket
Bu kerre eyledi bir bendesin talṭīf ile iḥyā[3]

Ḫilāfet 'ālem-i 'adliñ mu'allā āsumānıdır
O sulṭān-ı güzīndir onda ḫurşīd-i cihān-germā

Eder erbābını talṭīf 'irfān u kerāmetle
Serīr-i şevketinde dā'im etsin ḥażret-i Mevlā

Yine geldi ḫurūşa baḫr-ı gevher-pāş-ı iḥsānı
Yine bir çāker-i 'ālem-pesendin eyledi iḥyā[4]

5 Bugün ki rūz-ı fīrūz-ı cülūs-ı pādişāhīdir
Bu 'ālī günde[5] gördü bir meserret çehre-i dünyā

Şehinşāh-ı cihānıñ sāye-i luṭf-ı celīlinde
Bugün giydi vezāret cāmesin bir server-i vālā[6]

Kerāmetdir keremdir böyle ṣādıḳ 'abdini talṭīf
Ḳadir-dān pādişāhıñ luṭfunu taḥsīn eder dünyā

Hemīşe maẓhar olsun luṭf-ı şāhenşāha ol āṣaf
Be-ḥaḳḳ-ı iftiḫār-ı dīn ü dünyā ḥażret-i Ṭāhā[7]

---

1 Ta'miyeli olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mücevher tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan noktalı harfler toplandıktan sonra 1315 sayısı çıkmaktadır. "Geldi bir" ipucundan hareketle 1 sayısı eklendikten sonra istenen tarih (1316) elde edilmektedir.

2 AE 37: 107b (s. 276, sayfa kenarında); AE 38: 26b

3 Bu kerre eyledi bir bendesin talṭīf ile iḥyā: veliyy-i ni'met-i 'ālemdir ol sulṭān-ı bī-hemtā AE 37

4 2, 3, 4. beyitler: -AE 38

5 Günde +oldu AE 37. Bu fazlalık vezni bozmaktadır.

6 6/2: Vezāret cāmesin giydi o düstūr-ı kerem-fermā AE 37.

7 8/2: Be-ḥaḳḳ-ı Aḥmed-i mürsel be-ḥaḳḳ-ı Ka'be-i 'ulyā AE 37.

Neẓāret mesnedin tebrīk ederken iki sāl evvel
Vezāret sūr-i tebrīkin daḫi etmişdim istidʿā

Bi-ḥamdillāh ḳabūl oldu duʿā-yı çāker-i memlūk
Meserretle bu tebrīki Emīrī eyledim[1] īfā

Bu tārīḫ etdi telṣīm-i ḥużūr-ı āṣaf-i ẕī-şān
Vezīr-i kām-bīn oldu Reşād Paşa-yı yümn-efzā
"وزير كام بين اولدي رشاد پاشاي يمن افزا"[2]
(1318)

17[3]

Yanyalı Muṣṭafā Neş'et Paşa'nıń Vefātına Tārīḫ

[feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Etdi bu merḳad-i münevveri cā
Muṣṭafā Neş'et ol güzīn Paşa

Mutaṣarrıfdı Ḳırḳkilise'de
On iki yıldı ol hüner-pīrā

Rūmili pāyesiydi ol fāżıl
'İlm ü fażl ü edebde bī-hem-tā

Bir duʿā eyle ey ziyāretçi
Saña da ecr eder Ḫudā iʿṭā

Çıḳdı gülbāng-i hū ile tārīḫ
Gitdi firdevse Muṣṭafā Paşa
"كيتدي فردوسه مصطفى پاشا"[4]
(1321)

1 tebrīki Emīrī eyledim: tebrīk-i celīlī eylerim AE 37.

2 Verilen 1318 tarihi ile eşleşmeyen bu tarihlendirme beytinde, ikinci mısradaki tüm harflerin sayısal değeri 1405 sayısını vermektedir.

3 AE 37: 100a (s. 261); AE 38: 26b.

4 Taʿmiyeli olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mücevher tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan noktalı harfler toplandıktan sonra 1332 tarihi çıkmaktadır. "Çıḳdı gülbāng-i hū" ipucundan hareketle "hū" kelimesinin sayısal değeri olan 11 sayısı çıkarıldıktan sonra istenen tarih (1321) elde edilmektedir.

18[1]

Bilecik'de Binā Olunan Ḳışla Tārīḫi

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Cedd-i Sulṭān-ı mu'aẓẓam ḥażret-i Erṭuġrul'uñ
Ḫ'abgāhı nāmınıñ mensūbu olmuş bu livā

Muḥterem sulṭānımız 'Abdülḥamīd Ḫān-ı güzīn
Hem oña hem kā'ināta ḳurretü'l-'ayn-i beḳā

Ceddine ḥürmetle yapdı bunda ḫayrāt-ı keṯīr
Bir de ḳışla oldu zīb-i ḳurb-ı ser-bāz-ı ġazā

Vālī-i 'ālī Reşīd-i aṣdaḳ isticlāb eder
Ḥüsn-i ḥidmetle veliyy-i ni'mete ḫayr-ı du'ā

Ġayret etdi doġrusu Bińbaşı Nācī Bey daḫi
Can fedā eyler bu 'ālī pādişāha aṣdiḳā

Tāmdır ikmāliniñ tārīḫi iḫlāṣım gibi
Dil-nişīn mevḳi'de oldu ḳışla pek ekmel binā
"دلنشين موقعده اولدي قشله پك اكمل بنا"[2]
(1321)

19[3]

Bilecik'de Binā Olunan İnāṯ Mektebi İçün Tārīḫ

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Şehinşāh-ı mu'aẓẓam ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd Ḫān'ıń
Zamān-ı şevketinde nev-be-nev ḫayrāt olur peydā

Muvaffaḳ sāye-i şāhānesinde oldu ez-cümle
Niçe āṯār-ı ḫayra vālī-i Bursa Reşīd Paşa

İnāṯa dīnini bilmekle bir de ṣan'at elzemdir
Yapılmışdır şu emr-i ḫayr içün bu mekteb-i zībā

O rāh-ı ṣıdḳ u ḫayra Feyżī Bey de imtiṯāl etdi
Bu vālā mektebi az vaḳt içinde eyledi inşā

1 AE 37: 114b; AE 38: 27a.
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 112b-113a (s. 286-87); AE 38: 27a.

5 N'ola memnūn olursa ḥażret-i Erṭuġurul Ġāzī
Civār-ı feyżnākinde güzel ḫayrāt olur iḥyā

Gören bu mekteb-i feyżi şu tārīḫi eder tekrār
Açıldı ṭālibāta çoḳ münāsib mekteb-i a'lā
"آچلدي طالباته چوق مناسب مكتب اعلا"[1]

(1322)

20[2]

Bilecik'de İnşā Olunan İ'dādī Mektebe Tārīḫ

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

1 Luṭf-ı Sulṭān Ḥamīd-i a'ẓam ile
Niçe biñlerle mekteb oldu binā[3]

Mīr Tevfīḳ vālī-i Bursa[4]
Aldırır[5] pādişāha ḫayr-ı du'ā

Eşer-i ḥilye-i ṣadāḳatdir
Böyle ḫidmetler eylemek īfā

Mutaṣarrıf Żiyā Bey'iñ himemi
Eyledi işbu mektebi iḥyā

5 Oldu tārīḫi de bu beyt-i laṭīf
Geldi imdādı çünkü 'avn-i Ḫudā

Bilecik'de güzīde mevki'de
Oldu i'dādī mektebi inşā
"بيله جيكده كزيده موقعده اولدي اعدادي مكتبي انشا"[6]

(1325)

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 110a (s. 281); AE 38: 27a.
3 1 AE 37k, AE 38: + "Vālī-i 'ālī-i (..?..) Burusa / Mīr Tevfīḳ ma'delet-efzā" (üzeri çizilmiş) AE 37
4 2/1 AE 37k, AE 38: Aldırır hep o bende-i aṣdaḳ (üzeri çizilmiş) AE 37
5 aldırır AE 37k, AE 38: ḥażret-i (üzeri çizilmiş) AE 37
6 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

21[1]

Meb'ūṣān Re'īsi Aḥmed Rıżā Bey'e Tārīḫ: Bu Tārīḫ Rūmīdir

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Oldu meb'ūṣān re'īsi [……]ola
Mīr-i müsteṣnā-şiyem Aḥmed Rıżā

Kendini bilmem faḳaṭ iḳdāmını
Hep bilenler eyliyor medḥ ü ṣenā[2]

Düşmeyiñ tārīḫiniñ teftīşine
Ey edībān-ı tevārīḫ-āşinā

Kendi imżāsı onuñ tārīḫidir
Oldu tārīḫi "Re'īs Aḥmed Rıżā"
"رئيس احمد رضا"[3]
(1325)

22[4]

Dāmād-ı Şehriyārī İşḳodralı-zāde Celāl Paşa'nıñ Vezāret Tārīḫi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Hezārān müjdeler olsun saña ey kilk-i şevḳ-efzā
Değil vaḳt-i tevaḳḳuf ol hemān biñ şevḳ ile gūyā

Bu bir vaḳt-i münevverdir naẓīr-i 'īd-i ekberdir
Naṣıl bir 'īd faḫr-i a'ẓam-ı dünyā vü mā-fīhā

Bugün dünyāya geldi faḫr-i 'ālem Seyyidü'l-kevneyn
Bu gündür mevlid-i pāk-i Ḥabīb-i ḥażret-i Mevlā

Bugün bir başḳa şevḳe maẓhar oldu ḳalb-i müştāḳān
Bi-ḥamdillāh ḳabūl oldu du'ā-yı lā-mekān-peymā

Bu vaḳt-i aḳdes ü a'lāda sulṭān-ı melek-ḫaṣlet
Hezārān bārekallāh etdi bir luṭf-ı celīl icrā

1 AE 37: 111b (s. 284, sayfa kenarında); AE 38: 27a-27b.
2 2: -AE 37.
3 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
4 AE 37: 110b (s. 282); AE 38: 27b.

Şehinşāh-ı muʿaẓẓam ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd Ḫān'dır
Veliyy-i niʿmet-i ʿālem cihān-bān-ı kerem-fermā

Bugün dāmād-ı ẕī-şānı Celāl Paşa'ya luṭfundan
Vezāret câme-i ʿālem-bahāsın eyledi iksā

Olunca bu beşāretle müşerref nā-gehān gönlüm
Sürūrumdan Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a etdim şükr-i lā-yuḥṣā

İṣābetdir kerāmetdir bu tevcīh-i şehinşāhī
Olur elbette ilhāma muḳārin sāye-i Mevlā

O düstūruñ da neslen-baʿde-neslin ʿırḳı ṭāhirdir
Olur nūr-ı aṣālet cebhe-i pākinde berḳ-efzā

Cenāb-ı pādişāhıñ ʿaṣr-ı ecdād-ı ʿiẓāmında
Ṣadāḳatle bütün ecdādı etmiş ḫidmet-i evfā

Şehinşāh-ı cihān taḫtında yā Rab müstedām olsun
Be-ḥaḳḳı ḥażret-i faḫr-i risālet Kaʿbe-i ʿulyā

O düstūr-ı güzīde sāye-i şāhānede dā'im
Ola mesrūr u kām-āver be-ḥaḳḳ-ı ḥażret-i Ṭāhā

Emīrī eyledim dünyāya bu tārīḫ ile tebşīr
Vezāret câme-i mesʿūdunu giydi Celāl Paşa
"وزارت جامهٔ مسعوديني كيدي جلال پاشا"[1]
(1326)

[Ṣındırġı İbtidā'ī Mektebi İnşāsına Tārīḫ]

23[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Sāye-i şāhānesi Sulṭān Muḥammed ḫāmisiñ
Devr-i Meşrūṭiyyet'e baḫş etdi feyż-i iʿtilā

Bir mükemmel ibtidā'ī mektebi inşāsına
Etdi Ṣındırġı ahālīsi kemāl-i iʿtinā

Beldeniñ ḳā'im-maḳāmı hem Niẓāmeddīn Bey'iñ
İşbu emr-i ḫayrda[3] iḳdāmı oldu rū-nümā

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 113b (s. 288, sayfa kenarında); AE 38: 27b.
3 işbu emr-i ḫayrda AE 38k: mektebiñ bünyādına AE 37, (üzeri çizilmiş) AE 38

Ḥüsn-i inşāsı tamām oldu bu zībā mektebiñ
Mevḳi'i ṣıḥḥat-fezā āb ü havāsı dil-küşā[1]

Feyż-yāb olsun İlāhī bunda eṭfāl-i vaṭan
Eylesinler 'ilm ile 'irfān ile kesb-i ṣafā

Ḥüsn-i itmāmın görüp ḳayd eyledim tārīḫini
Pek be-cā şu ibtidā'ī mektebi oldu binā
"پك بجا شو ابتدائي مكتبي اولدي بنا"[2]

(1329)

24[3]

Āyet-i Kerīme, Sūre-i Loḳmān'dan

İnnallāhe hüve'l-ġaniyyu'l-ḥamīd
sene 1312

[müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün]

Ey āsumān da ḳudsiyān vey ḫākdān da ins ü cān
Güş eyleyiñ bī-īn ü ān bir sırr-ı aġ rebdir bu ḥāl

Īżāḥ u taḥ rīr eylemiş temhīd ü tez bīr eylemiş
Bu keşfi taḥ rīr eylemiş ḥikmet-şinā sān-ı ricāl

Ḳanġı şehin şāhıñ eğer 'aṣrında ol sa cilve-ger
Bir āyet-i mu'ciz-eṣer ārāyiş-i a'dād-ı sāl

Ol pādişeh mümtāz olur 'irfān ile ser-bāz olur
Dünyāya rev naḳ-sāz olur 'aṣrında ḳal maz iḫtilāl

Mesrūr olur manṣūr olur düşmenleri maḳhūr olur
İḳbāl ile meşhūr olur ol ḫüsrev-i ferruḫ-cemāl

Eyler Ḫudā- yı lā-yenām 'ömr-i ebed le şād-kām
Hem 'āfiyet le müstedām hem sālim-i renc ü melāl

Ammā ki bu feyż-i 'acīb her ḫüsreve olmaz naṣīb
Bir şerḥ-i mer ṣūṣ u muṣīb derc eylemiş ol ehl-i ḥāl

1 4/2 AE 37k, AE 38: Eylesinler 'ilm ile 'irfān ile kesb-i ẕekā (üzeri çizilmiş) AE 37
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 25a-b (s. 51-52). Kıt'a nazım biçimiyle yazılan bu şiir, Alī Emīrī tarafından kasideler arasında kaydedilmiş olup kaside türünde değerlendirildiği anlaşılmıştır. Biz çalışmamızda şiirleri nazım biçimlerine göre tasnif ettiğimizden şiiri buraya aldık.

Sulṭān-ı ʿā dil olmalı üstād-ı fā żıl olmalı
Etḳā vü kā mil olmalı ol pādişā h-ı bī-miṣāl

Bu ʿabd-i mem lūk ü ḥaḳīr bā-ʿavn-i Fey yāż-ı Ḳadīr
Olduḳda bu sırra ḥabīr etdim bu yol da ḥasb-i ḥāl

Mevlā'ya biñ ḥamd ü ṣenā olsun bilā- rayb ü riyā
Etmiş bize luṭf u ʿaṭā sulṭān-ı mer ġūbu'l-ḫiṣāl

Sulṭānımız nūrānīdir ʿadl ü kerem sulṭānıdır
Luṭf u mürüv vet kānıdır her emri biñ ʿirfāna dāl

Ḫāḳān-ı şef ḳat-kārdır hem-meslek-i ebrārdır
Şāhenşeh-i hüş-yārdır ol pey-rev-i aṣḥāb ü āl

Terk-i te'em mül vaḳtidir Ḥaḳḳ'a teves sül vaḳtidir
Şimdi tefe' 'ül vaḳtidir işte teced düd etdi sāl

Ḳur'ān'ı taḳ bīl eyledim taʿẓīm ü teb cīl eyledim
Bir sūre ter tīl eyledim açdım onu bā-ṣıdḳ-ı bāl

Ol sūre-i Loḳmān idi her ḫastaya dermān idi
Bir muʿcize raḫşān idi olmaz cihān da böyle fāl

Baḳ ḥikmet-i feyż-āvere şaşdım bu sır r-ı ekbere
Bir āyet-i cān-pervere geldi bu ʿab d-i bī-mecāl

Āġāzı *in* *nallāh*[1]dır encām-ı ism-i şāhdır
Tebşīr-i naṣ ṣullāhdır ol āyet-i feyż-iştimāl

İsm-i ḥamīd onda ʿayān olmuşdu bā- feyż-i nihān
Taʿdād edin ce nā-gehān düşdü ʿaceb tārīḫ-i sāl

Tā devr-i hic retden beri bir pādişā h-ı ekberi
Bu feyż-i pā kiñ maẓharı etmiş değil dir Ẕü'l-celāl

Seyr et bu ʿā lī ḥikmete elṭāf-ı Rab b-i ʿizzete
Āfāḳ-ı sā l-i şevkete doġdu mübā rek bir hilāl

Yā Rab nedir bu feyż-i tām ḥamd eylesin hep ḫāṣ u ʿām
Şāyān idi ḥaḳḳu'l-kelām ol pādişā h-ı ẕü'l-kemāl

Ey pādişā h-ı kām-rān tebrīke gel sin ḳudsiyān
Kenz-i hüdā ḳıldı ʿayān bir böyle yā ḳūt-ı kemāl

1 Şiirin (24) başında yer alan âyetin "şüphesiz Allah…" mealindeki bölümüdür.

Ey ẕıll-i yek tā-yı İlāh sensiń be-nū r-ı mihr ü māh
Hem müttaḳī hem pādişāh şāyān-ı şā nıńdır bu ḥāl

Ey şehriyā r-ı müctebā yoḳ bunda bir şekk ü riyā
Sensiń be-ḥaḳ ḳ-ı Kibriyā Sulṭān Ḥamī d-i bī-miṣāl

Sensiń o bed r-i müncelī mümtāz-ı ʿir fān-ı celī
Hem pādişeh siń hem velī hem maʿden-i ʿizz ü celāl

Sensiń ẓahī ri devletiń sensiń naṣī ri milletiń
Sensiń muʿī ni ümmetiń ey ḳuṭb-ı mem dūḥu'l-fiʿāl

Ẕāten şeh-i meşhūr idiń taḳvā ile meẕkūr idiń
ʿİrfān ile mefṭūr idiń ey ṣāḥib-i birr ü nevāl

Luṭfuńla dün yā şād idi ʿadliń kerā met-zād idi
ʿUlviyyetiń müzdād idi raḫşān idi sende kemāl

Etdi kemā liń üzre tām teʾyīd-i Ḳur ʾān inżimām
Görmez ilā yevmi'l-ḳıyām ḫurşīd-i iḳ bāliń zevāl

Neşr etdi ey rūḥ-ı necāt ḥaḳḳıńda ey ḳudsī-ṣıfāt
Ḳurʾān-ı aʿ ẓam muʿcizāt yoḳ bunda ar tıḳ ḳīl ü ḳāl

Her ḫidmetiń mesʿūd olur her himmetiń maḥmūd olur
Senden Ḫudā ḫoşnūd olur dāyim eyā ʿālī-ḫiṣāl

Eyler o Ḫal lāḳ-ı vaḥīd rūz u leyāliń Ḳadr ü ʿīd
Baḫtıń ḳavī ʿömrüń mezīd naṣṣıń buña aḥkāmı dāl

Oldu Emī rī bī-riyā bir çāker-i ṣıdḳ-iḥtivā
Allāhʾa ḳıl ḥamd ü ṣenā geldi dem-i ṭayy-ı maḳāl

Ol nūr-ı ʿay n-i ümmete ʿālī veliy y-i niʿmete
Sulṭān-ı taḫ t-ı şevkete eyle duʿā bā-ṣıdḳ-ı bāl

Ḳurʾān-ı ef ḫam ʿaşḳına Cibrīl-i aʿ ẓam ʿaşḳına
ʿArş-ı muʿaẓ ẓam ʿaşḳına tā devr ede rūz u leyāl

Olsun o sul ṭān-ı eḥaḳḳ maḳbūl-i Ḫaḳ manẓūr-ı Ḫaḳ
Çektirmeye Rabbü'l-felaḳ bir ẕerre ā sīb ü melāl

İnṭāḳ-ı vaḥ y-ārā ile bir yümn-i fey ż-efzā ile
Hem āyet-i kübrā ile “tārīḫ-i ey men”dir bu sāl
” تاريخ ايمن “[1]
1312.

25[2]

1298 Senesi Evā’ilinde Adana Vālīliğine Ta‘yīn Buyurulan ‘Ābidīn Paşa Ḥażretleri Adana’ya ‘Azīmetimizde Şehr-i Meẕkūrda Ḥākim Bulunan Mevālīden Bahā’üddīn Efendi Ḥażret-i Paşa-yı Müşārun İleyhiñ Emriyle İnşād Olunmuşdur.

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Cenāb-ı ḥākim-i a‘lem Bahā’üddīn Efendi kim
Olur ‘ālem ser-ā-pā müstefīd-i faż̧l ü āṣārı

O üstād-ı yegāne fāżıl-ı a‘lem ki olmuşdur
Ṣıfāt u ẕātınıñ a‘lā vü ednā hep ṣenā-kārı

Dili deryā-yı ‘irfān sīnesi kān-ı ma‘ārifdir
Müzeyyen ḳıldı sem‘-i kā’ināt dürr-i güftārı

Sipihr-i ḥikmetiñ fikr-i münīri necm-i tābānı
Gülistān-ı kemāliñ ṭab‘-ı pāki verd-i bī-ḫārı

Feṣāḥat-pīşe niḥrīr-i zamān kim ṣayḳal-i nuṭḳu
Göñül āyīnesinden ref‘ eder ekdār u jengārı

Dimāġ-ı ‘ālem olduḳça mu‘aṭṭar ‘ıṭr-ı pendinden
Beḳāda şād eder rūḥ-ı Ferīdüddīn-i ‘Aṭṭār’ı

‘İlimde ṣānī-i Nu‘mān’dır el-ḥaḳ ṭab‘-ı vaḳḳādı
Ma‘ānīde miṣāl-i Cevherī’dir fikr-i zeḫḫārı

‘İbāda ḥükm-i şer‘-i enveri icrādır ef‘āli
Bilāda neşr-i āṣār-ı ma‘ārif etmedir kārı

Hümā-yı himmeti çıḳdıḳça naḫçīrgāh-ı tedrīse
Olur murġān-ı zerrīn-bāl-i kerrūbī giriftārı

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 51b-52b (s. 104-106). Yazmada bu kıt‘a kasideler bölümünde yer almaktadır.

Değildir yalıñız ẕātında ʿālim ibni ʿālimdir
Çıḳınca ġāyet-i ecdāda ābāʾ-ı nikū-kārı

Ḳudūmu ḳanġı mülke sāye ṣalsa bu mücerrebdir
O iḳlīme olur elbette feyż ü meymenet sārī

Olunca sāye-baḫş ez-cümle bu şehr-i dil-ārāya
Görülmüşdür ḳudūm-ı ḫayrınıñ bir ḫaylī āṯārı

Bu şehri himmeti gūyā ki bir dārü'l-ʿulūm etmiş
ʿAyāndır öyle kim taḥṣīl-i ʿilme ġayret āṯārı

N'ola teʾṣīr-i nuṭḳundan olursa mürdegān iḥyā
Ki mecrā-yı feminden selsebīl-i feyż olur cārī

Teṣādüf eylemez emṣāline ʿilm ü faẓīletde
Ḫayāl-ı şāʿirān devr eylese aḳṭār u emṣārı

[…….]
[…….] yār u aġyārı

Ḳomayıp ẓulmet-i cehl içre Ḫıżr-ı himmet ü saʿyi
Yetirmiş āb-ı ḥayvān-ı ʿulūma çün ṭaleb-kārı

Zülāl-ı çeşme-i ʿirfānınıñ dil-teşnesi ʿālem
Leʾāl-i kenz-i istiʿdādınıñ dünyā ḫarīdārı

[……]
[…….] esrār-ı feyż-i ḥażret-i Bārī

[……]
[……..] ebṣārı

Bula feyż-i küşāyiş her nefes gülzār-ı iḳbāli
Ola maḳbūl-i ʿālem her zamān mecmūʿ-ı eṭvārı[1]

26[2]

Ḳarīn-i Ṯānī-i Şehriyārī Nūrī Paşa Ḥażretleriniñ Müşīriyyetlerine Dāʾir Ḳaṣīde Maʿa Tārīḫ

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd-i aʿẓamıñ
Ḳalbidir āyīne-i feyż-i Ḳadīr

1 Bu kıtʿada bir tarihlendirme bulunmamaktadır.
2 AE 37: 59a-60a (s. 119-121)

Ẕāt-ı aʿlā-yı hümāyūnu gibi
Gelmemiş dünyāya sulṭān-ı ḫabīr

Hem vekīlidir Ḥabīb-i ekremiñ
Ẓıll-i Ḥaḳ'dır hem o sulṭān-ı baṣīr

Sūre-i mülk üzre bismillāhdır
Āyet-i ẕāt-ı şehinşāh-ı münīr

Ẕerrece emriñden etmek inḥirāf
Dergeh-i Ḥaḳ'da olur ẕenb-i kebīr

Ḳahr olur elbette vallāhu'l-ʿaẓīm
Olsa her kim ṣāḥib-i fikr-i şerīr

Maḳṣad-ı şāhānesi iʿlā-yi dīn
Her işinde ʿavn-i Mevlā'dır ẓahīr

Bārekallāh ṭabʿ-ı feyżü'l-feyżidir
Kā'ināta beẕl eden luṭf-ı vefīr

Māşa'allāh nükhet-i aḫlāḳıdır
Rūzgāra neşr eden misk ü ʿabīr

Eyler ol sulṭān-ı ẕī-şāna duʿā
Ṣıdḳ-ı niyyetle bütün bay u faḳīr

İltifātı aṣdiḳāya nev-bahār
Dest-bürdü eşḳiyāya zemherīr

İşte tārīḫ olmamış bir pādişāh
Böyle cümle bī-kesāna dest-gīr

Görseler ḫayrān olurlar ʿadlini
Behmen ü Efrāsiyāb ü Erdeşīr

Merḥametle ʿadl ü şefḳatle ʿarīf
ʿİlm ü ʿirfān ü faẓīletle şehīr

Ehline tevdīʿ eder her rütbeyi
Ḳuṭbudur dünyānıñ ol niʿme'l-emīr

Eyledi cūş u ḫurūş işte yine
Baḥr-i elṭāf-ı ḫudāvend-i naṣīr

Müjde kim bir bende-i ṣıdḳ-āverin
Ol şehinşāh-ı cihān ḳıldı müşīr

Bende-i ḫāṣı ḳarīn-i şānīsi
Nūrī Paşa ol ferīḳ-i bī-naẓīr

Müsteḥaḳḳ-ı luṭf-ı ʿālü'l-ʿāl idi
Doġrusu ol aṣdaḳ-ı ferruḫ-żamīr

Câme-i pāk-i müşīrī ḳaddine
Ḫil'at-i şāyestedir şevb-i cedīr

Olmada dā'im yetīm ü bī-kese
Luṭf u iḥsān-ı şehinşāhı beşīr

ʿAvn-i Ḫaḳla der-ʿaḳab āsān olur
Dest-i tedbīrinde her emr-i ḫaṭīr

İḳtidārıdır o ḳāmūs-ı muḥīṭ
Onda bir maʿnāyadır yüsr ü ʿasīr

Ṣorsalar ʿusr-i ʿulüvv-i ṭabʿına
Der mürādifdir oña lafẓ-ı beşīr

Āṣafā Allāh mübārek eylesin
Ḫamdülillāh ẕātıñı gördük müşīr

Eyledi ḥaḳḳā kerāmet āşikār
Ḫażret-i şāhenşeh-i ṣāḥib-serīr

Sen o ṣādıḳsın ki farṭ-ı ṣıdḳ ile
Ṭabʿıña olmaz bedel ṣubḥ-ı aḫīr

Eylediñ te'mīn-i emr-i ṣıdḳ u dīn
Bārekallāh ey müşīr-i dil-peẕīr

Etmemiş ibrāz böyle iḳtidār
Ṣāḥib-i tedbīr olan hīç bir dilīr

Leyletü'l-ḳadr-i şeb-i māh-ı ṣıyām
Sāye ṣaldı farḳıña luṭf-ı münīr

Böyle bir luṭf-ı ḫilāfet-destgāh
Ṣıdḳıña oldu delīl ey bī-naẓīr

Ẕātıña nisbet ḳalīlü'l-ḫāfıẓa
Ṣāḥib-i tārīḫ olan İbni Keşīr

Görseler ẕātıñ olurlar mādiḥiñ
Ṣā'ib ü Mes'ūd u Selmān ü Ẓahīr

Olmamışdı şems-i 'irfānıñ gibi
Maṭla'-ı feyż-i celī İbni Eşīr

Faẓlıñı taḥsīn ederler görseler
İbni Sīnā vü Ġazālī vü Naṣīr

Gevher-i menşūruñu seyr eylese
Reşk eder İbnü'l-Ḥamīd İbnü'l-Cerīr

İḳtidārıñ ḳanġısın vaṣf eyleyem
Ey müşīr-i dil-peẕīr ü bī-naẓīr

Sendedir mecmū'-ı ādāb ü fünūn
Sendedir gencīne-i faẓl-ı keşīr

Ṣıdḳ-ı evṣāfıñ edā olmaz yine
Etseler hep ṣā'irān cemm-i ġafīr

'Acz ile artıḳ ḫamūş olsam n'ola
N'eyleyim vaṣfıñda fikrimdir ḳaṣīr

Bu müşīriyyet mu'allā mesnedin
Eylerim tebrīk ey 'ālī-semīr

Ḥaḳ bilir kesb eyledi tāze ḥayāt
Bu beşāretden Emīrī-i ḥaḳīr

Bu beşāret olmasa ḥaddim değil
Vaṣf-ı ẕī-şānıñda olmaḳ ḫāme-gīr

Ḥaşre dek olsun o ẓıll-i a'ẓamıñ
Şems-i 'adlinden 'avālim müstenīr

Dā'imā olsun o sulṭān-ı celīl
'Āfiyetle revnaḳ-ı tāc ü serīr

Sāye-i şāhānesinde dā'imā
Şād-kām etsin seni Rabb-i ḳadīr

Ẕātıñı Allāh berḫurdār ede
Düşmeniñ cāyı ola sicn-i sa'īr

Ḥamd edip Ḥaḳḳ'a dedim tārīḫ-i tām
Nūrī Paşa ʿadl ile oldu müşīr
"نوري پاشا عدل ايله اولدي مشير"[1]
(1321)

27[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Sevgili sulṭānımız Sulṭān Ḥamīd-i aʿẓamıń
Nūr-ı ḥubb-ile münevverdir ḳulūb-ı ḫāṣ u ʿām

Müşfiḳ ü maḳbūl ü erḥamdır cemīʿ-i ʿāleme
Müstedām olsun o faḫr-i şehriyārān-ı ʿiẓām

Ġayṣ-ı ḳudsī leyṣ-i ʿulvī ġavṣ-ı dünyā ḳuṭb-ı dīn
Baḥr-i himmet nūr-ı raḥmet sāye-i Rabbü'l-enām

Feyż-i kevneyn ictimāʿ etmiş o ẓıllullāhda
Hem ḫalīfe hem şehinşāh-ı hümāyūn-iḥtişām

Öyle şāhenşāh ki ḥaḳḳında duʿā-yı mü'minīn
ʿArşa çıḳdıḳça eder Cibrīl-i aʿẓam iḫtirām

Nūr idi gūyā ederdi ʿarş-ı aʿẓamdan ẓuhūr
Leşkere luṭf etdiği her bir mülūkāne selām

Ceyş-i manṣūra verirdi tāzeden feyż-i ḥayāt
Rūḥ idi yāḫud selām-ı ḳuṭb-ı ʿulviyyet-maḳām

Öyle leşker kim ecel onlar içün şey'-i ḥaḳīr
Yanlarında eñ muʿazzez ḥubb-ı sulṭān-ı enām

Öyle leşker kim yüzünde parlıyor nūr-ı ġazā
Ellerin öpmekde vardır müjde-i Dārü's-Selām

Sözleri maṣrūf-ı evṣāf-ı imāmü'l-müslimīn
Gözleri maʿṭūf-ı istīṣāl-i aʿdā-yı li'ām

Ol ḳadar ḫūn-ı ʿadūya teşne olmuş her biri
Raġbet etmez selsebīli etseler leb-rīz-i cām

Zīr-i pāy-i cān-sipārından çıḳan her bir ġubār
Ḥūriyān-ı cennet-i aʿlāya kuḥl-i iḫtirām

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 60b-61b (s. 122-124)

Başdıḳ ol dem ki ḥudūd-ı düşmene evvel ḳadem
Leşkeriñ her ferdi bir arslan gibi etdi ḳıyām

Hangi daġda bir şaḳī gördükse her ferd-i cüyūş
Çıḳdı mānend-i seḥāb-ı raḥmet-i Rabbü'l-enām

Hangi muḥkem ḳal'aya vardıḳsa her merd ü sipāh
Der-'aḳab ḳıldı bürūc-ı ḳal'a üstünde ḫırām

Ḫāṣılı nerde gürūh-ı düşmen olduysa 'ayān
Ḳahramānlıḳ şānını gösterdi her ferd-i be-nām

Rehber oldu Ḫāliḳ'iñ feyżi bu ġarrā nuṣrete
Şākir-i luṭf-ı Ḫudā'dır aṣdiḳā her ṣubḥ u şām

Māşa'allāh sāye-i şāhānede ancaḳ olur
Ṣıdḳ-ı himmet farṭ-ı ġayret ḥüsn-i ḫidmet sa'y-i tām

Bu naṣıl sa'y ü metānetdir nedir bu i'tinā
Bu nice iḳdām u ġayretdir nedir bu ihtimām

Ḫayretimden ben bañа derdim ki *mā hāẕā beşer*[1]
Bunlar insān şekline girmiş melekdir ve's-selām

Ḳurşun atdıḳça 'adū titrer idim onlar ise
Gösterip ḫaşmı ederlerdi hücūm u iḳtiḥām

Söylenir tebcīl ü raḥmetlerle dā'im şādıḳān
Yād olur nefrīn ü la'netlerle ḫā'inler müdām

Ey muḳaddes leşker ey ṣādıḳ cüyūş-ı şehriyār
Ey mübārek 'asker ey şāhenşehe memlūk-i tām

Āteş-i ḥarb-i 'adūya gerçi ma'rūż olduñuz
Hep olur bunlar cehennem nārına sedd-i tamām

Devre-i 'īd-i cülūs-ı ḥażret-i şāhānede
Şehr-i Ṣan'ā fetḥine hep etdiñiz cāndan devām

Sāye-i şāhānede maḳṣūd-ı ṣıdḳ-āṣārıñız
Oldu ḥāṣıl 'avn-i Ḫaḳla ey dilīrān-ı be-nām

Bārekallāh eyledi yek-dīgeriyle ictimā'
Böyle bir 'īd-i hümāyūn böyle bir sūr-ı be-nām

1 "Bu bir insan değil" mealindeki ibare, Yûsuf sûresi (12) 31. âyette geçmektedir.

Hem sürūr-ı feyżnāk-ı devre-i ʿīd-i cülūs
Hem ẓuhūr-ı fetḥ-i Ṣanʿā-yı meserret-irtisām

Eşḳiyā destinde olmuşdu ahālī mużṭarib
Etdiñiz taḫlīṣ ey şīrān-ı himmet-iʿtiṣām

Cehl ile olmazdı böyle ʿāzim-i sūy-i ḫilāf
Eşḳiyānıñ olmasa idrāki nāḳıṣ fikri ḫām

Etdiler cāndan duʿā-yı şehriyār-i aḳdesi
Oldular cümle ahālī şād u mesrūr u bekām[1]

Bāʿiṣ-i faḫr oldu nāmūs u vefā vü ḥilmiñiz
Etdiñiz ḫaṣmı bile meclūb-ı aḫlāḳ-ı kirām

Öyle bir himmet metānet etdiñiz ibrāz kim
Rāżī oldu şehriyār-i aʿẓamiyyet-ittisām

Sāye-i şāhānede bir fetḥe maẓhar olduñuz
Etdiñiz Peyġamber-i ẕī-şānı ḥattā şād-kām

Sākinān-ı ʿarş-ı aʿlā oldu sizden şādumān
Belki Cebrāʾīl daḫi *vallāhu aʿlem biʾt-tamām*

Saʿyiñiz iḳdāmıñız meçhūl ü yā maḫfī değil
Cümle vāḳıfdır bu aḥvāle şehinşāh-ı enām

Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd Ḫān ol veliyy-i aʿẓamıñ
Luṭfudur iḥsānıdır ilḳāsıdır bu fetḥ-i tām

Naḳd ü niʿmetle bizi daġlarda şāh-ı müslimīn
Besledi iʿzāz ile etdi hemīşe ihtimām

Ey cünūd-ı müslimīn ey leşker-i manṣūr-ı dīn
Cümleñiz şādānsıñız vaḳt-i icābetdir tamām

Ol veliyy-i aʿẓama ol sevgili şāhenşehe
Edelim cāndan duʿā tekrār ile her ṣubḥ u şām

Ol şehinşāh-ı ḳadir-dān ol imāmüʾl-müslimīn
Taḫt-ı mesʿūdunda olsun tā ḳıyāmet müstedām

Sāye-i şāhānesin ol şehriyār-i aʿẓamıñ
Başımızdan etmesin eksik Ḫudā-yı lā-yenām

1 31: Yazmada bu beyitten sonra beş beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Olsa bir şā‘ir naṣıl üstād-ı ma‘nā-āferīn
N’eylesin vaṣf-ı hümāyūnunda ḳāṣırdır kelām

‘Abd-i memlūkü Emīrī yazdı tārīḫ-i güher
Feṭḥ-i Ṣan‘ā etdi cümle müslimīni şād-kām
[1]”فتح صنعا ايتدي جمله مسلميني شادكام“
(1323)

28[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 Müsteşār olmuşdur evḳāfa müşīr-i muḥterem
Cān ü dilden ḫidmet eyler kesb içün ecr-i ‘aẓīm

Bāġ-ı luṭfundan Ḫudā bir ġonca iḥsān eyledi
Oldu tābān bir hilāl-i nev gibi ṭıfl-ı selīm

Yümn ile bedr-i münīr olsun İlāhī ol hilāl
Gül gibi gelsin dem-ā-dem kāmil olsun müstaḳīm

Rūm*ī* vü hicrī iki tārīḫ-i yümn-efzā ile
Eyledi tārīḫi icrā ḫāme-i ḥikmet-vesīm

5 Müjde kim Selçuḳ Bey oldu zīnet-i mehd-i vücūd
[3]”مژده كيم سلجوق بك اولدي زينت مهد وجود“
1333 (Rūmī)
Mīr Selçuḳ’u feraḥnāk eyle ey Rabb-i Raḥīm
[4]”مير سلجوقي فرحناك ايله اي رب رحيم“
1335 (hicrī)

29[5]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

1 Şeyḫülislām-ı güzīn Mīr Muḥammed Ṣāḥib
Oldu cem‘iyyet-i eṣnāf-ı beşerden ġā’ib

1 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
2 AE 37: 91b (s. 242)
3 Yazmada verilen 1333 tarihi ile eşleşmeyen bu mısradaki tüm harflerin toplamı 1626, sadece noktalı harflerin toplamı ise 1295 tarihini vermektedir. Herhangi bir ta‘miye işareti de tespit edilememiştir.
4 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
5 AE 37: 91b (s. 242); İlmiye Sālnāmesi (sadece son beyit), s. 621.

Müşfiḳ ü mükrim idi muḥterem-i ʿālem idi
Fāżıl u kāmil idi ṣāḥib-i fikr-i ṣāḳıb

Ḥarekātında nümāyān idi temkīn ü vaḳār
Kelimātında dıraḫşān idi reʾy-i ṣāʾib

Bizi aġlatdı felek yoḳsa o ʿālī güheri
Vāṣıl-ı dār-ı sürūr eyledi Rabb-i Vāhib

Didi tārīḫini mātem-zedegāna hātif[1]
Gitdi dār-ı İremʾe Mīr Muḥammed Ṣāḥib
"كتدي دار ارمه مير محمد صاحب"[2]
1328

30[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḥażret-i Sulṭān Muḥammed Ḫān-ı ḫāmisdir bugün
Revnaḳ-ı taḫt-ı ḫilāfet ḫüsrev-i ʿālī-maḳām

Şeyḫülislām eyledi bir dāʿī-i dīrīneyi
ʿĀrif-i ṣāḥib-maʿārifdir o niḫrīr-i be-nām

Kāʾināta böyle iʿlān eyledim tārīḫ-i tām[4]
Muṣṭafā Ḫayrī Beğ oldu yümn ile müftiʾl-enām
"مصطفى خيري بك اولدي يمن ايله مفتي الانام"[5]
(1332)

31[6]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Şeyḫülislām eyledi bir dāʿī-i dānişveri
Ḥażret-i Sulṭān Muḥammed iftiḫār-ı taḫt u tāc

Yaʿnī Pīrī-zāde Ṣāḥib Beğ Efendi yümn ile
Buldu fetvā cāhına ārāyiş-i feyż-imtizāc

1 5/1: -AE 37
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 91b (s. 242); *İlmiyye Salnâmesi*, s. 639 (*Sâlnâme*'de sadece son beyit bulunmaktadır)
4 3/1: -AE 37
5 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
6 AE 37: 91b (s. 242, sayfa kenarında); *İlmiyye Salnâmesi*, s. 621 (sadece son beyti)

Himmeti dermāndegān-ı derde iksīr-i ṣafā
İltifātı ḫastagān-ı miḥnete şāfī ʿilāc

Meşreb-i raḫşānı olmuşdur ḳulūb-ı ʿālemi
Ġarḳ-ı envār-ı meserret eyleyen yektā sirāc[1]

Böyle tescīl etdiler tārīḫ-i cevherdārını
Şeyḫülislām-ı mübeccel ṣāḥib-i ʿişmet-mizāc[2]
[3]"شیخ الاسلام مبجل صاحب عصمت مزاج"
(1327)

32[4]

Sulṭān Muḥammed Reşād Ḫān-ı Ḫāmis Ḥażretleriniñ Tārīḫ-i Cülūsları

[müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün]

Oldu cihān ḫalḳı feraḥnāk u şād
Şād u bekām oldu cihān ü ʿibād

Bir ḫaber-i mesʿadet-efrūz ile
Gül gibi hep oldu göñüller küşād

Şimdidir eyyām-ı bahār-ı sürūr
Şimdidir āġāz-ı dem-i ʿadl ü dād

Ravża-i ṭāliʿde çiçekler ʿayān
Gülşen-i yek-pāreye döndü bilād

Kevşer-i cennet gibidir ṣanki āb
Nefḫa-i Cibrīl gibi ṣanki bād

Nūr aḳıdır ʿāleme şems-i neşāṭ
Oldu ʿayān muʿcize-i ittiḥād

Eyledi iclāl ile taḫta cülūs
Ḥażret-i Sulṭān Muḥammed Reşād

1 II. Meşrutiyet'i takip eden yıllarda cereyan eden 31 Mart Vakʿası'ndan sonra 1327/1909 yılında şeyhülislâm olan Pîrîzâde Mehmed Sâhib Efendi'nin şeyhülislâmlığa atanması için düşürüldüğü anlaşılan bu tarihlendirme manzumesinin tarih düşürme beyti ya da mısrasının kaydedilmediği görülmektedir.

2 5: -AE 37

3 Pîrîzâde Mehmed Sâhib Efendi'nin şeyhülislâmlık makamına gelişini tarihlendiren bu tarih, sadece noktalı harflerin hesaplandığı mücevher tarihtir.

4 AE 37: 92a (s. 243); AS, 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909, sy. 6, s. 66-67. Aynı manzume AE 37: 100a-b'de (s. 261-62) tekrar yazılmıştır.

Pādişeh-i aʿẓam-ı ʿālī-kerem
Ḳuṭb-ı cihān ṣāḥib-i reʾy-i sedād

Taḫt-ı ḫilāfetde şeh-i muḥteşem
Salṭanat-efrūz-ı hümāyūn-fuʾād

Ḥālet-i şādī yoġ-idi ortada
Ḥayrete düşmüşdü ṣunūf-ı ʿibād

Oldu muʿammāsı bunuñ şimdi ḥal
Olmuş imiş şād-ı ḳarīn-i reşād

Şād olaraḳ eyledi cümle milel
Birbirine şükr ile ʿarż-ı vedād

Dehşet ile titredi ehl-i nifāḳ
Ḥasret ile çatladı ehl-i fesād

Maẓhar-ı cāvīd-i füyūżāt ola
Ol şeh-i ẕī-şān-ı ḳavī-iʿtiḳād

Maṣdar-ı aʿlā-yı fütūḥāt ola
Pādişeh-i aʿẓam-ı ʿālī-nejād

Beyt-i mücevherle Emīrī ḳulu
Söyledi tārīḫ-i feraḥ-izdiyād

Oldu şehinşāh-ı reşīd ü eʿazz
Ḥamd ola Sulṭān Muḥammed Reşād
"اولدي شهنشاه رشيد و اعز حمد اوله سلطان محمد رشاد"[1]
(1327)

1 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.

33[1]

Sulṭān Vaḥīdüddīn Muḥammed-i Sādis Ḥażretleriniñ Tārīḫ-i Cülūsları[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Muḥammed Ḫān-ı ḫāmis cānib-i firdevse 'azm etdi
Bu mātemli ḫaberden hep göñüller oldu pek ġamgīn

Melek-ḫaṣlet faḳaṭ bir şehriyār-i 'ālem-ārānıñ
Cülūs-ı pāki etdi milletiñ ālāmını teskīn

Bi-ḥamdillāh Vaḥīdüddīn Muḥammed Ḫān-ı yümn-efzā
Serīr-i şevket-i 'Oṣmāniyānı eyledi tezyīn

Melek-ḫūdur 'adālet-pīşedir şāhāne-meşrebdir
'Ömer-ḫaṣlet 'Alī-sīretdir ol şāh-ı ḳavī-temkīn

Cihān-ı ma'deletde pādişāh-ı memleket-efrūz
Ḫilāfet mesnedinde şehriyār-i ma'rifet-āyīn

Muvaffaḳ eylesin Allāh ta'ālā her umūrunda
Serīr-i salṭanatda kām-yāb etsin Ḫudā āmīn

Dedim ādāb ile şāh-ı Vaḥīd-i dīn içün tārīḫ
Muḥammed Ḫān-ı sādis müjdeler oldu Vaḥīdüddīn
''محمد خان سادس مژده لر اولدي وحيد الدين''[3]
(1336)

1 AE 37: 92a (s. 243)

2 AE'nin dipnotu: "Sulṭān Muḥammed Reşād ḥażretleriniñ irtiḥāl-ı dār-ı beḳā eylemesi üzerine ḫalef-i 'ālīleriniñ ne nām ile cülūs edecegi resmen teblīġ olunmadığı cihetle ne ism ile tārīḫ ü maḳāle yazılacağı bilinmiyordu. Gece *İḳdām* idāresinde idim. Ṣabāḥa yaḳın 'Muḥammed Ḫān-ı Sādis' nāmıyla cülūs buyuracaḳları o nām ile ġazetelere yazılmış teblīġāt-ı resmiyyesi geldi. Ben bu tārīḫi hemān o sā'atde idāreḫānede yazdım, ġazeteye derc olundu. Ḳalḳıp ḫāneme geldim henüz sāḥūr zamānı geçmemişdi. Sāḥūr ṭa'āmını yiyerek yatdım. Ferdāsı günkü cülūs-ı hümāyūnda benim bu tārīḫimden başḳa ġazeteleriñ hīç birisinde manẓūm tārīḫ yoḳ idi."

3 Ta'miyeli ve mücevher olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mücevher tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan noktalı harfler toplandıktan sonra 1328 sayısı çıkmaktadır. "Dedim ādāb ile" ipucundan hareketle "آداب" sözcüğündeki harflerin sayısal değeri olan 8 sayısı eklendiğinde istenen tarih (1336) elde edilmektedir.

34[1]

Dīger Tārīḫ-i Cülūs-ı Ḥażret-i Pādişāhī

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Bugün 'Oṣmāniyāna luṭf-ı Rabbānī delīl oldu
Bugün ma'mūre-i dünyāda bir 'īd-i celīl oldu

Bugün bu milleti güldürdü feyż-i 'avn-i lāhūtī
Ṣafālar geldi āfāḳa ġam u miḥnet ḫacīl oldu

Bugün zīrā beşāşetle kemāl-i yümn ü şevketle
Veliyy-i 'ahd ü devlet pādişāh-ı bī-'adīl oldu

Melek-sīret Muḥammed Ḫān Vaḥīdüddīn-i ẕī-şānıñ
Zülāl-ı ḥükmü gülzār-ı cināna[2] selsebīl oldu

Cenāb-ı Kibriyā'nıñ luṭfunu iblāġ u tebşīre
Naẓargāhımda her bir ẕerre gūyā Cebre'īl oldu

Biliñ āgāh oluñ ey ehl-i İslām eyleyiñ ḥürmet
Büyük Peyġamber'e emr-i ḫilāfetde vekīl oldu

Naṣıl tavṣīf edersem öyle sulṭānı yine azdır
Cenāb-ı Ḫāliḳ-i ẕü'l-'izzete ẓıll-i ẕalīl oldu

Şeb-i miḥnet gül-i rāḥat ṣafā-yı dil ġam-ı ḫāṭır
Tamām oldu küşād oldu keşīr oldu ḳalīl oldu

O şāhenşāh-ı 'ālī kim bütün eslāf u ensābı
Şecī' oldu kerīm oldu ẓarīf oldu aṣīl oldu

Çıḳınca Ādem ü Ḥavvā'ya ecdād-ı hümāyūnu
Oġuz Ḫān ḥażret-i 'Oṣmān gibi nesl-i nesīl oldu

Metānetde ḥamiyyetde kemāl-i 'azm ü himmetde
Büyük Sulṭān Selīm ü Fātiḥ'e necl-i necīl oldu

Henūz şehzāde-i 'ālī iken bu ḫüsrev-i 'ādil
Ne söylerse laṭīf oldu ne işlerse cemīl oldu

Ḫilāfet taḫtına olduḳda heybetle şeref-baḫşā
Eşirrā tevbe-i şerr etdi 'ādiller kefīl oldu

1 AE 37: 92b (s. 244); OTEM, sy. 4, 1334/1918, s. 89-90
2 cināna: cihāna OTEM

Mübārek her kelāmı ḥażret-i Mevlā'dan istimdād
Münevver her ḫiṭābı bā'iṯ-i ḫayr-ı cezīl oldu

Zamān-ı şevketinde ittiḥād eyler bütün millet
Denilmez inşaallāhu ta'ālā ḳāl ü ḳīl oldu

Ḳarīben āteş-i Nemrūd-ı ḥaşmı söndüre Allāh
Dene mülk-i vaṭan gülzār-ı İbrāhīm Ḫalīl oldu

Yazıldı pādişāhān cedvelinde tām tārīḫi
Muḥammed Ḫān-ı 'ādil dehre sulṭān-ı celīl oldu
''محمد خان عادل دهره سلطان جليل اولدي''[1]
(1336)

35[2]

Sulṭān 'Abdülḥamīd Ḫān-ı Ṣānī Ḥażretleriniñ Ḫal'-i Mü'essiflerine Söylenilen Tārīḫ[3]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Şeh-i Cem-mertebe Sulṭān Ḥamīd'iñ ḥayfā
Ba'd-ez-īn salṭanatı mülk-i ferāġa düşdü

Birṭaḳım luṭfuna küfrān eden erbāb-ı fesād
Ḳoşdular her birisi ṣol ile ṣaġa düşdü

O Hümā-himmeti ḫal' eylediler ḫā'inler
Bülbülān ṣuṣdu bugün zemzeme zāġa düşdü

Eyledi ġonca-i maḳṣūdunu millet żāyi'
Bāġbān gitdi ḫazān ṣūreti bāġa düşdü

Geliñiz aġlayalım memleket elden gidiyor
Oldu tārīḫ-i mü'essif "söz ayaġa düşdü"
''سوز اياغه دوشدي''[4]
(1327)

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 92b (s. 244, sayfa kenarında). Yazmada bu manzumenin üzerinden bir çizgi çekilmiştir. OTEM, sy. 31, 1336/1920, s. 925-26.
3 AE'nin OTEM'deki dipnotu:
"Bu tārīḫi ḫal'-i mü'essifleri vuḳū'a getirildiği günde yazmış vaḳtiyle cülūs-ı hümāyūnları ve evṣāf-ı şāhāneleri ḥaḳḳında te'lif olduġum maṭbū' *Levāmi'u'l-Ḥamīdiyye* kitābınıñ nihāyetine derc eylemişdim."
4 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.

36[1]

Sulṭān-ı Müşārun İleyh Ḥażretleriniñ Riḥlet-i Mü'essiflerine Söylenilen Tārīḫ

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Şeh-i ʿālī-güher ʿAbdülḥamīd Ḫān-ı melek-ḫaṣlet
Cihāna biñ iki yüz doḳsan üçde pādişāh oldu[2]

Otuz dört[3] yıl semā-yı ʿadli etdi gün gibi tenvīr
Küsūfa uġradı āḫir cihān ẓulmet-penāh oldu

Te'essüfle görürdü milletiñ ḥāl-i ḫaṭarnākin
Doḳuz yıl da serīr-i inzivā üstünde şāh oldu

Peşīmān oldu millet lākin ol ḫāḳān[4] vefāt etdi
Münevver naʿşına ṭoplandı herkes ʿöẕr-ḫᵛāh oldu

Kirāmen kātibīne eyledim tārīḫin istifsār
Dedi "'Abdülḥamīd Ḫān vāṣıl-ı ḳurb-ı İlāh oldu"
[5]"عبد الحميد خان واصل قرب اله اولدي"
(1336)

37[6]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Ehl-i mātem böyle taḫrīr eylesin tārīḫini
Nā'il-i ālā'-i firdevs oldu Ḫān 'Abdülḥamīd
[7]"نائل آلاء فردوس اولدي خان عبدالحميد"
(1336)

1 AE 37: 92b-93a (s. 244-45, sayfa kenarında). Yazmada bu manzumenin üzerinden bir çizgi çekilmiştir. OTEM, sy. 31, 1336/1920, s. 926.
2 AE'nin OTEM'deki dipnotu:
"Bu tārīḫi de vefāt-ı şāhānelerinde kemāl-i esefle yazıp yine meẕkūr kitāb (*Levâmi'u'l-Hamîdiyye*) zīrine taḫrīr eylemişdim."
3 dört: üç OTEM
4 ḫāḳān: sulṭān OTEM
5 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
6 AE 37 108b (s. 279, sayfa kenarında). Yazmada bu manzumenin üzerinden bir çizgi çekilmiştir.
7 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

38[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Sīneden bir āh çıḳdı gūş idüp tārīḫini
Nā’il-i ālā’-i firdevs oldu Ḫān ‘Abdülḥamīd
[2]''نائل آلاء فردوس اولدي خان عبدالحميد''

39[3]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

1 Cenāb-ı Ḫāliḳ etsin dā’imā a‘dādını tekṣīr
Dimāġ-ı mülkü ta‘ṭīr eyledi ezhār-ı maṭbū‘āt

Emīrī bāġbān-ı ma‘rifet żabṭ eylesin tārīḫ
Güzel güller nümāyān eyledi gülzār-ı maṭbū‘āt
[4]''كوزل كللر نمايان ايلدي كلزار مطبوعات''
1336

40[5]

Tevfīḳ Paşa’nıñ Bu Kerre Vāḳi’ Olan Ṣoñ Ṣadāretine

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

1 Maẓhar-ı ḫulḳ-ı ḥasen ḥażret-i Tevfīḳ Paşa
O mu‘īn-i żu‘afā maẓhar-ı tevfīḳ-i İlāh

Ṣadra fer verdi yine işte o düstūr-ı güzīn
Ḥüsn-i tevfīḳe muḳārin olur inşā’allāh

Āṣaf-ı tecrübe-āmūz-ı umūr olduġı-çün
Müteveccih oña nūr-ı naẓar-ı ẓıllullāh

Pertev-i re’y-i hümāyūn ile eyler ḥareket
Dā’imā şems-i münevverden alır nūrunu māh

1 AE 37 108b (s. 279, sayfa kenarında). Yazmada bu manzumenin üzerinden bir çizgi çekilmiştir.
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 OTEM, sy. 1, 1336, s. 6-7.
4 OTEM’in yayın hayatına başlangıcını tarihlendiren bu tarih, tüm harflerin hesaplandığı tam tarihtir.
5 AE 37: 93a (s. 245)

5 Geldi tebrīkine cevher gibi tārīḫ-i güzīn
Ṣadra geldi yine Tevfīḳ bi-tevfīḳillāh
"صدره كلدي ينه توفيق بتوفيق الله"[1]
(1339)

41[2]

Şeyḫülislām Nūrī Efendi'nin Tebrīki

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Şeyḫülislām ḥażret-i Nūrī Efendi kim onuñ
Ẕāt-ı 'ālü'l-'ālidir 'ilm ü fażīletle be-nām

Bū-Ḥanīfe-şīme Bū-Yūsuf-ṭabī'at ḫoş-liḳā
Fāżıl-ı yektā Ġazālī-pīşe Seyyid-ittisām

Eyledi ol fāżıl-ı memdūḥ u Sa'düddīn-mizāc
İltifāt ile bu 'abd-i 'ācizi mesrūr-ı tām

Sālini tebrīk içün teftīş-i tārīḫ eyledim
Böyle etdi hātif-i ġaybī bańa 'aṭf-ı kelām

5 Düşme tārīḫ-i şeref-efzāsınıń teftīşine
Eylemiş luṭf-ı ḳader senden muḳaddem irtisām

Muḥterem imżāsıdır tārīḫ-i 'ālü'l-'āl oña
"Şeyḫülislām Nūrī" oldu eñ güzel tārīḫ-i tām
"شيخ الاسلام نوري"[3]
(1339)

1 Ta'miyeli ve mücevher olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mücevher tarih olması dolayısıyla beyitte yer alan noktalı harfler toplandıktan sonra 1252 sayısı çıkmaktadır. "Geldi tebrīkine cevher gibi tārīḫ-i güzīn" ipucundan hareketle "كزين" sözcüğünün sayısal değeri olan 87 sayısı eklendiğinde istenen tarih (1339) elde edilmektedir

2 AE 37: 93a (245)

3 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

42[1]

Üstād-ı Ekremim Şa'bān Kāmī Efendi Ḥażretleriniñ Dünyāya Gelen Ḥafīdleriniñ Tārīḫ-i Velādetleridir

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Fuḥūl-i bī-bedel niḥrīr-i yektā 'ārif-i billāh
Ferīdü'd-dehr faḫrü'l-mille eşrāf-ı nikū-kārī

Melāẕ-ı faẕl ü 'irfān ḥażret-i Kāmī Efendi kim
Zebānından dem-ā-dem 'ilm ü ḥikmetdir olan cārī

Dizerler silk-i cāna nuṣḥ-ı gevher-bārını 'ālem
Şikest etmiş kelāmı ḳıymet-i lü'lū-yi şehvārı

O ẕāta etdi Mevlā bir ḥafīd iḥsān ki lāyıḳdır
Olursa Zühre vü Cevzā kenīzekle perestārı

Ḥıżāne müşterīdir olmaġa mihr-i cihān-ārā
Erişmez n'eylesin dāmānına dest-i ḫarīdārı

Doġup Ẕi'l-ḳa'de māhında o ẕāt-ı pāk ü ḫoş-maḳdem
Meh-i enver gibi dünyāyı tenvīr etdi envārı

Büyütsün dāye-i tevfīḳ onu mehd-i sa'ādetde
Yüzünden çekmesinler vālideyni renc ü āzārı

Ṣafālarla mezīdü'l-'ömr ḳılsın ḥażret-i Yezdān
Dili mir'ātına göstermesin hīç rūy-i jengārı

Bu tārīḫimle tebrīk-i ḳudūmun eyledim īfā
Sa'īd etsin Muḥammed Nāmī'niñ mevlūdunu Bārī
"سعيد ايتسون محمد نامينك مولودني باري"[2]
(1293)

43[3]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

'Ārif ü āgāh ü dānişverdi Şeyḫ Aḥmed Ḥanīf
'Āleme meyl ü nigāh etmezdi ol ẕāt-ı 'afīf

1 AE 37: 93b (s. 250)
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 93b (s. 250)

Ḫāzin-i gencîne-i esrār-ı Tācüddîn idi
Ya'nī cedd-i pākine taḳvāda olmuşdu redîf

Etdi emr-i *irci'î*yle nūş-ı ṣahbā-yı beḳā
Terk-i dünyā 'azm-i 'uḳbā ḳıldı ol şeyḫ-i ẓarîf

Fażl-ı çeşm-i 'ālemi tenvîr ederken ey dirîġ
Girdi ṣandūḳ-ı mezār-ı ḫāke ol dürr-i laṭîf

Yüz sürüp dergāh-ı Ḥaḳḳ'a söyledim tārīḫini
Ṣadr-ı pāk-i cennet olsun mesken-i Aḥmed Ḥanîf
"صدر پاك جنت اولسون مسكن احمد حنيف"[1]
(1294)

44[2]

Bāb-ı 'Ālîde Binā Olunan Kütüb-ḫāne Tārīḫi

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Eşer-i ḥażret-i Sulṭān Ḥamîd-i erḥam
Oldu bu 'ālī kütüb-ḫāne-i bî-miṣl ü sedîd

Ḫāṭır-ı aḳdes-i şāhānesine etdi sünūḥ
Bāb-ı 'ālîsine elzemdi bu te'sîs-i ferîd

Yāver-i ḫāṣı ḳulu ṣadrı Cevād Paşa'ya
Etdi te'sîsini fermān o şehinşāh-ı reşîd

Bāb-ı 'ālîsini luṭf u kereme etdi ġarîḳ
O veliyy-i ni'am-ı a'ẓam olan ḳuṭb-ı vaḥîd

Ne kerem fevḳ-i taṣavvurda kerāmetdir bu
Rü'esā vü ketebe ḳulları hep eyledi 'îd

Etdiler faḫr ile cāndan o şehinşāha du'ā
Çıḳdı eflāke meserretle ṣadā-yı tevḥîd

Ḥāmī-i 'ilm ü ma'ārifdir o sulṭān-ı celîl
Ālem-i feyże küşād eyledi bir devr-i cedîd

Ne ḳadar var ise aḫlāḳ-ı feżā'il-āyāt
Oldu ol nūr-ı mücessemde dıraḫşān ü bedîd

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 93b-95a (s. 250-51)

Ḥubb-ı fillāha varır ḥubb-ı celīli billāh
Ṣādıḳānıñ iki dünyāda olur rūyu sefīd

10 Şu kütüb-ḫāne-i imkāndaki her bir ẕerre
Oldu bir ʻālī kitāb-ı ḥikem-i Rabb-i mecīd

O kütüb-ḫāne-i aʻẓam niçe kim bāḳīdir
Ḥażret-i Ḥaḳ vere sulṭānımıza ʻömr-i medīd

Sāye-i ḥażret-i şāhānede bulduḳda ḫitām
Bāb-ı ʻālīde bu dārü'l-kütüb-i feyż-resīd

Bu Emīrī dedi itmāmına tārīḫ-i güher
Ne nefīs oldu kütüb-ḫāne-i Sulṭān Ḥamīd
[1]"نه نفيس اولدي كتبخانهٔ سلطان حميد"
(1312)

45[2]

Sivas Vālīsi Gümrük Emīni[3] **Ṣüreyyā Paşa'nıñ Tārīḫ-i Vefātı**

[feʻilātün feʻilātün feʻilātün feʻilün]

1 Vālī-i ḫıṭṭa-i Sivas Ṣüreyyā Paşa
Eyledi ʻazm-i ṣafā-yāb-ı riyāż-ı cennet

Hātif-i ġaybdan etdikde göñül istifsār
Dedi gūş-ı dile tārīḫini "raḥmet raḥmet"
[4]"رحمت رحمت"
(1296)

46[5]

Mābeyn Baş Kātibi Ṣüreyyā Paşa Merḥūm Şūrā-yı Devlet Aʻżāsı İken Dünyāya Gelen Maḫdūmu Ḥaḳḳında Söylenen Tārīḫdir

[fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün]

1 Kāmil-i yektā Ṣüreyyā Beğ edīb-i muḥterem
Ki odur şūrā-yı devlet içre aʻżā-yı reşīd

1 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
2 AE 37: 95a (s. 251)
3 emīni: Bu sözcükten sonra sehven "'Oṣmān Paşa" yazılmıştır.
4 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
5 AE 37: 95a (s. 251)

Ol ḫudāvend-i ʿalā-gevher ki olmuş tā ezel
Ṣafḥa-i vicdānı ḳurṣ-ı āfitābāsā sefīd

Keffini elbette leb-rīz-i nuḳūd-ı cūd eder
Ḳanġı bī-kes ki ḥużūrunda açar dest-i ümīd

Cevher-i ḫāṣiyyet-i iksīr-i feyż-ā-feyżidir
Mürde-i endūha dā'im baḫş eden rūḥ-ı cedīd

Berḳ-i re'yi öyle rūşen ki naẓīr olmaz yine
Olsa ʿaksi āfitābıñ kān-ı gevherden bedīd

Şimdi gelseydi Felāṭūn-ı İlāhī ʿāleme
Ḥikmet-i nuṭḳ-ı laṭīfinden olurdu müstefīd

Reşḥa-i bārān-ı nīsān-ı nevālinden Ḫudā
Etdi iḥsān ol muḥīṭ-i cūda bir dürr-i ferīd

Yaʿnī bir maḫdūm-ı ʿālī-baḫt u ferruḫ-aḫteri
Oldu bezm-i ʿāleme zīb-āver-i pāy-i nüvīd

Öyle maḫdūm-ı saʿādet kim ḳudūmuyla onuñ
ʿĀlem-i imkānda gördü miṣlini şems-i vaḥīd

Aṭlasın çarḫ etse lāyıḳdır ḳımāṭ-ı zer-keşi
Olsa lālāsı eğer şāyestedir baḫt-ı saʿīd

Olsun evlādıyla ṣāḥib-mesned-i ṣadr-ı ṣafā
Mehd-i dehr olduḳça me'vā-yı mevālīd ü velīd

Şāḫsār-ı ravża-i āmāli olsun mīvedār
Versin ol maḫdūma da Ḫaḳ niçe evlād u ḥafīd

Ḫoş tefe"üldür bu tārīḫ-i tamām u bī-naẓīr
Geldi devre ʿāfiyetle pīr ola ʿAbdülḥamīd
"كلدي دوره عافيتله پير اوله عبد الحميد"[1]
(1298)

Sāl-i Rūmī'den de bu tārīḫ-i tām etdi ẓuhūr
Geldi dehre ʿāfiyetle pīr ola ʿAbdülḥamīd
"كلدي دهره عافيتله پير اوله عبد الحميد"[2]
(297)

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

47[1]

Adana'da İnşā Olunan [Mekteb-i İ'dādī][2] Ḥaḳḳında

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Zamān-ı şevketinde ḥażret-i 'Abdülḥamīd Ḫān'ıñ
Teraḳḳī etdi el-ḥaḳ bu vilāyet 'adl ü rāḥatle

Vezīr-i ṣāḥibü'l-ḫayrāt vālī 'Ābidīn Paşa
Niçe āṯār-ı ḫayra maẓhar oldu ṣıdḳ-ı niyyetle

Onuñ āṯār-ı ḫayrı gerçi kim bī-ḥadd ü pāyāndır
Biraz 'add eyleyem ben muḫtaṣarca bir 'ibāretle

Cebelḳozan İçel sancaḳlarına şoseler yapdı
Niçe kühsārı yıḳdı yollar açtırdı sühūletle

Ne dil-keş oldu git bir kerre de gölüñ ṭarīḳin gör
Eğerçi dāstān olmuşdu dillerde ṣu'ūbetle

Öñünden cisr-i Seyḥān'ıñ varınca bāb-ı Ṭarsus'a
Ne vāsi' bir ṭarīḳ açdı kemāl-i istiḳāmetle

O sedler kim yapıldı nehr-i Seyḥān'ıñ kenārında
Bu şehri etdi iḥyā tāzeden def'-i mażarratla

Binā etdirdi köprünüñ başında muntaẓam hotel
Ḳırā'atḫāneler nehr üzre inşā oldu zīnetle

Ya sā'at ḳullesi ser çekdi el-ḥaḳ evc-i a'lāya
Dem-ā-dem himmetin i'lān eder āvāz-ı sā'atle

Soḳaḳlar ġaz u ḳandīllerle buldu geceler revnaḳ
Dü bālā oldu şehriñ zīneti kesb-i leṭāfetle

Ḫuṣūṣā mektebiñ hem mevḳi'i hem şekl-i merġūbu
Hezārān bārekallāh intiḫāb olmuş baṣīretle

Ne himmet etdiğin te'mīn istiḳbāl-i eṭfāle
Baḳan añlar bu 'ālī mektebe bir çeşm-i diḳḳatle

Felāḥa her biri mānend-i maṣnū'āt-ı 'uẓmādır
O āṯār-ı 'acāyib kim muvaffaḳ oldu devletle

1 AE 37: 95b (s. 252)
2 mekteb-i i'dādī: Sā'at ḳulesi M

Murādım mektebiñ tārīḫidir tafṣīli terk etdim
Tükenmez n'eyleyim ta'dād-ı icrā'āti sür'atle

Oḳu tārīḫi beẕl-i himmet et taḥṣīle ey ṭālib
Yapıldı baḳ bu a'lā mekteb-i i'dādī himmetle
"ياپلدي باق بو اعلا مكتب اعدادي همتله"[1]
(1305)

48[2]

Meclis-i Māliyye Evrāḳ Kātibi 'Ārif Efendi'niñ Kerīmesiniñ Velādet Tārīḫi

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Verdi 'Ārif Efendi'me Mevlā
Bir kerīme miṣāl-i gevher-i nāb

Ede mes'ūd vālideyni içün
Ḳademin ẕāt-ı Ḥāliḳ-i Tevvāb

Ṣāliḥa 'ābide 'afīfe ola
Ede ṭā'atle kesb-i ecr ü ṣevāb

Çoḳ ola 'aḳl ü fikri çoḳ yaşaya
Görmeye renc ü miḥnet ü it'āb

Ḥamd edip Ḥaḳḳ'a söyledim tārīḫ
Ḳıldı iḥsān Naẓīme'yi Vehhāb
"قلدي احسان نظيمه يي وهاب"[3]

1 Mısradaki tüm harflerin sayısal değerleri toplandığında 1302 tarihi elde edilmektedir. Bu tarih ise yazmada verilen 1305 tarihi ile uyuşmamaktadır. Ābidīn Paşa'nın Adana'da yaptığı İ'dādī Mektebi'ne dair araştırma yaptığımızda, mektebin 1301 tarihinde inşa edilmeye başlandığı, 1303 tarihinde de sona erdiği anlaşılmaktadır.

2 AE 37: 95b-96a (s. 252-53)

3 Yazmada düşürülen tarihin rakamlarla karşılığı yazılmamıştır. Mısradaki tüm harfler toplandığında 1303/1885-86 tarihi ortaya çıkmaktadır.

49[1]

Yanya Vilāyetinde Merkez-i Livā Olan Lesḳovik Ḳażāsında İnşā Olunan Cāmi‘-i Şerīfe Söylenilen Tārīḫdir

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Şehinşāh-ı mu‘aẓẓam ḥażret-i ‘Abdülḥamīd Ḫān’ıñ
Zamān-ı şevketinde şanki dünyā başḳa dünyādır

Emīrü’l-mü’minīndir ḫuṭbe-pīrā-yı belāġatdir
İmāmü’l-müslimīndir revnaḳ-ı miḥrāb-ı taḳvādır

Ede Allāh ‘ömr ü şevket-i şāhānesin müzdād
Ki ḫayrāt-ı ‘ulüvv-i himmeti bī-ḥadd ü iḥṣādır

Ḳalem-fermā-yı aḥkāmı olan her bir vilāyetde
Niçe āṣār-ı ḫayriyye onuñ-çün cilve-pīrādır

Biri ez-cümle ol ḫayrātdan işte bu cāmi‘dir
Ki ḫāme her ne rütbe vaṣf ederse ondan a‘lādır

Eğerçi mevḳi‘inde var idi vaḳtiyle bir cāmi‘
O cāmi‘den eṣer ammā ki şimdi ġayr-i peydādır

Temelden şekl-i merġūb üzre böyle etdiren inşā
Vekīl-i vālī-i ‘ālī cenāb-ı Ḥıfẓī Paşa’dır

Bi-ḥamdillāh müyesser oldu ‘avn-i Ḫaḳla itmāmı
Bu himmet doġrusu her vech ile taḥsīne aḥrādır

Ḫarīminde te’eddüble ḳadem vaż‘ eyle ey ‘ābid
Oña ma‘nāda şehbāl-i melā’ik ferş-i dībādır

Derūnunda yanan gūyā değildir şem‘a vü ḳandīl
Olur her şeb nümāyān nūr-ı feyż-i Ḫaḳ ta‘ālādır

Revāḳı bārgāh-ı ‘afv ü ġufrān-ı İlāhī’dir
Zemīni būsegāh-ı zümre-i aṣḥāb-ı taḳvādır

‘Ayāndır bunda sırr-ı nükte-i mi‘rāc-ı Peyġamber
Du‘ā-yı müstecābı ‘ābidīniñ ‘arş-peymādır

Mü’eẕẕin maḥfil üstünde ḳıyām-ı ḳāmet etdikçe
Bilāl’iñ rūḥ-ı pāki ḥiṣṣemend-i şevḳ-i evfādır

1 AE 37: 96a-96b (s. 253-54)

İlāhī ʿömrün efzūn eyle ol sulṭān-ı ẕī-şānıñ
Ki zīrā muḥterem bir padişāh-ı ʿālem-ārādır

15 O düstūruñ da her maḳṣūdun eyle dā'imā ḥāṣıl
Bu cāmiʿ tā ki böyle mehbiṭ-i nūr-ı tecellādır

Gören dir bārekallāh lā-naẓīr bir cāmiʿ olmuşdur
Onuñ-çün "lā-naẓīr cāmiʿ" oña tārīḫ-i yektādır
"لا نظير جامع"[1]
(1305)

50[2]

Ḳırşehri Ḳışlası'na İcrā Olunan Āb-ı Laṭīf Tārīḫi

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Sāye-i ʿAbdülḥamīd Ḫānī'de bu āb-ı leẕīẕ
Oldu cārī ḳışla vü cebḫāne-i şāhānede

Hem ʿasākir hem ahālī eyledi defʿ-i ʿaṭaş
Luṭf-ı ʿālü'l-ʿāl-i ḳudret-vāye-i şāhānede

Ḫakk olundu bu güzel tārīḫ fevḳ-i çeşmeye
Çeşme bī-hem-tā yapıldı sāye-i şāhānede
"چشمه بيهمتا ياپلدي سايهٔ شاهانه ده"[3]
(1311)

51[4]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Oldu ḳum ʿilletiniñ derdi ile maḥv ü hebā
Bu mezār içre duʿā ṭālibesi Ḥüsn-i melek

Sābıḳā Ḳonya'ya olmuşdu müfettiş zevci
Telġıraf posta umūrunda idi Şevket Beğ

Zevci memnūn idi çünkü bu ḳadın olmuş idi
ʿĀbide ṣābire mestūre mübārek-meslek

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 96b (s. 254)
3 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
4 AE 37: 97a (s. 255)

İki gözden yaş aḳıtdı dedi zevci tārīḫ
Umarım vāṣıla-i raḥmet ola Ḥüsn-i melek
”اومارم واصلهٔ رحمت اوله حسن ملك“[1]
(1320)

52[2]

Re’īsü’l-Küttāb ‘Ārif Beğ-zāde Bursa Niyābetinde Vefāt Etdi ‘Āṣım Beğ’e Tārīḫ

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

1 Bu merḳad-i raḥmetde yatan ẕāt-ı yegāne
‘İrfān ile meşhūr idi hem ‘ilm ile meẕkūr

[……]
‘Āṣım Beğ’i Yezdān ide cennāt ile mesrūr
”عاصم بكي يزدان ايده جناتله مسرور“[3]
(1320)

53[4]

Tārīḫ-i Vefāt

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

1 Ḥāliyā Anḳara mekt*ū*bçusu Rükneddīn Beğ
Oldu ḥasret-zede ol mīr-i mu‘allā-şānım

Bir ciğer-pāresi ‘azm etdi beḳā gülşenine
Ḥażret-i Fāṭıma’ya ḳomşu ede Sübḥān’ım

Vālideyni nice feryād u fiġān eylemesin
Diyerek ey gözümüñ nūru meh-i tābānım

Bir de göstermeye Allāh ciğer āteşini
Vere hem ṣabr ü taḥammül kerem-i Raḥmān’ım

5 Hem-nişīni ola ḥūrīler o gül ġoncasınıñ
Nūr ede merḳad-ı ma‘ṣūmesini Yezdān’ım

1 Ta‘miyeli ve tam olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla beyitte yer alan tüm harfler toplandıktan sonra 1318 sayısı çıkmaktadır. “İki gözden yaş aḳıtdı” ipucundan hareketle iki eklendiğinde istenen tarih (1320) elde edilmektedir.
2 AE 37: 97a (s. 255)
3 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
4 AE 37: 97a (s. 255)

Dedi bu gevher-i târîḫi Emîrî hâtif
‘Azm-i firdevs-i ‘adin ḳıldı Mürüvvet Ḫânım
”عزم فردوس عدن قيلدي مروت خانم“[1]
(1307)

54[2]

A‘şār Emîn-i Sâbıḳı Cemâl Beğ’iñ Bâlâ Rütbesine Dîger Târîḫ

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

1 Bu günler ḳalmamışdı sînede dünyânıñ ekdârı
Göñülde ḥiss ederdim bir meserret dürr-i şehvârı

Göñül mesrûr idi ol rütbe kim böyle sevinmezdi
Eğer ma‘şûḳuñ olsa ‘âşıḳa bir büse iḳrârı

Bu ḥissiyyât-ı mesrûrâneniñ bilmezdim esbâbın
Ḳarîb olmaḳlığındandır şanırdım vaḳt-i gülzârı

Meğer kim bu değilmiş neşve-i vicdânıñ esbâbı
Göñül benden muḳaddem eylemiş ḥiss-i feraḥ-kârı

5 Meğer bir bende-i maḳbûlun etmiş maẓhar-ı talṭîf
Yine gelmiş ẓuhûra luṭf-ı sulṭân-ı kerem-kârî

O şâhenşeh ki nûr-ı âfitâb-ı ‘adl ü dâdından
Cihânıñ iḳtibâs-ı feyż eder âfâḳ u aḳṭârı

Eder aṣḥâb-ı faẓl ü iḳtidârı dâ’imâ talṭîf
O sulṭâna ‘ayândır bendegânıñ ḥâl ü miḳdârı

Yine bir bendeye iḥsân buyurdu rütbe-i bâlâ
Ki olmuşdur o ẕâtıñ ser-te-ser ‘âlem ṣenâ-kârı

Nümâyândır żiyâ-yı dâniş-efrûz-ı cebîninde
Kemâl-i iḳtidâr u ‘iffet ü ehliyyet âṣârı[3]

10 Bu târîḫimle tebrîki Emîrî eyledim îfâ
Cemâl Beğ aldı bâlâ rütbeyi sa‘d eylesin Bârî
”جمال بك الدي بالا رتبه يي سعد ايلسون باري“[4]
(1306)

1 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
2 AE 37: 97a-97b (s. 255-56)
3 9: Yazmada bu beyitten sonra 5 beyitlik bir yer ayrılmıştır.
4 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

55[1]

Şā‘ire-i Meşhūre Diyārbekirli Sırrī Ḫānım’ın Vefātına Tārīḫ

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Sırrī Ḫānımdı güzīn şā‘iresi şehrimizin
Eyledi da‘vet onu cennetine Sübḥān’ım

Şehriñ olmuşdu iki şā‘ire-i zībāsı
Sırrī Ḫānım ile hem-şīresi ‘İffet Ḫānım

Altı yıl evveli İstanbul’a ‘azm etmiş idi
Ḥürmete maẓhar idi onda o vālā-şānım

Rıḥleti etdi bütün ḫalḳı esīr ü maḥzūn
Yazdı tārīḫini vicdān-ı elem-efşānım

Sırr-ı vaḥdet görünür cevher-i tārīḫimde
Cennet-i ‘adni maḳām eyledi Sırrī Ḫānım
”جنت عدني مقام ايلدي سري خانم“[2]
(1294)

56[3]

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

‘Uṭārid eyledi gerdūnda ṣayḥa-i nāgāh
Ḫiṭāb edip melekūt-ı cihān-ı bālāya

Yigirmi kerre tenezzülle söyledi tārīḫ
Berāber oldu şu Mihrān ricāl-i bālāya
”برابر اولدي شو مهران رجال بالايه“[4]
(1321)

1 AE 37: 97a (s. 255, sayfa kenarında)

2 Ta‘miyeli ve mücevher olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mücevher tarih olması dolayısıyla beyitte yer alan noktalı harfler toplandıktan sonra 1293 tarihi çıkmaktadır. “Sırr-ı vaḥdet görünür” ipucundan hareketle 1 sayısı eklendiğinde istenen tarih (1294) elde edilmektedir.

3 AE 37: 97b (s. 256)

4 Ta‘miyeli ve tam olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla beyitte yer alan tüm harfler toplandıktan sonra 1341 sayısı çıkmaktadır. “Yirmi kerre tenezzül ile” ipucundan hareketle bu tarihten 20 sayısı eksiltildiğinde istenen tarih (1321) elde edilmektedir.

57[1]

[mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün]

Bahādırlikde meşhūr-ı cihāndır
Ḳara Aḥmed cihānıñ pehlivānı

'Azīmet etdi semt-i Avrupa'ya
Zebūn etdi bütün zūr-āverānı

Denildi ittifāḳ-ı 'ālem üzre
Onuñ şānında dünyā pehlivānı

Niçe yıllarla evrāḳ-ı ḥavādiṯ
Cihāna faḫr ile neşr etdi anı

Gelince Avrupa'dan şānı ġālib
Sürūra ġarḳ ederdi mü'minānı

Zemīne arḳası hīç gelmemişdi
Felek yıḳdı yere ol ḳahramānı

Livā'-ı Ruscuġ'uñ Razḳat ḳażāsı
Umurköydür onuñ aṣl-ı mekānı

Oḳu bir Fātiḥa git öyle zā'ir
Ki ḳalmaz kimseye dünyā-yı fānī

Suḳūṭ-ı penç ile ṣebt oldu tārīḫ
Cihān aslānı terk etdi cihānı
"جهان اسلاني ترك ايتدي جهاني"[2]
(1320)

58[3]

Üstādım Ṣa'bān Kāmī Efendi Ḥażretleriniñ Tārīḫ-i Vefātı

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Ḥāfıẓ-ı Ḳur'ān mücevvid 'ālim ü şeyḫ u faḳīh
Mūsiḳī-dān şā'ir ü münşī vü ḫaṭṭāṭ-ı cihān

1 AE 37: 97b (s. 256)

2 Ta'miyeli ve tam olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla beyitte yer alan tüm harfler toplandıktan sonra 1325 sayısı çıkmaktadır. "Suḳūṭ-ı penç ile" ipucundan hareketle bu tarihten 5 sayısı eksiltildiğinde istenen tarih (1320) elde edilmektedir.

3 AE 37: 98a (s. 257)

Ḳādirī vü Naḳşibendiyy-i taṣavvuf-āşinā
Ḥikmet ü hey'et nücūmuñ vāḳıfı ferd-i zamān

Vāfıḳ u sābiḥ mu'abbir manṭıḳī ṣāḥib-nefes
Hem müfessir hem muḥaddiṯ hem saḫī hem nükte-dān

Etdi ol pīr-i mübārekden feżā'il iḳtibās
Oldu altmış yıl bu kişverden çıḳan hep fāżılān

Hep ahālī giryelerle etdiler Ḥaḳ'dan niyāz
Kāmī-i kām-āşinā cennetde olsun kām-rān

Verdi hātif tesliyetle böyle tārīḫ-i cevāb
Kāmī-i üstād ḳıldı ṣaḥn-ı firdevsi mekān
"كامئ استاد قيلدي صحن فردوسي مكان"[1]
(1301)

59[2]

Tārīḫ-i Velādet

[mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün]

Muḥammed Beğ o mīr-i muḥteremdir
Melek ḫaṣletli bir merd-i yegāne

Onu farṭ-ı ṣadāḳat eylemişdir
Nigehbān ḳaṣr-ı sulṭān-ı cihāna

Cemāl Beğ'dir onuñ maḫdūm-ı pāki
Güzel aḫlāḳ ile ferd-i zamāne

'İnāyet etdi Mevlā bir kerīme
O maḫdūm-ı ẓarīf ü nükte-dāna

Sevindi vālideyn ü cedd ü cedde
Bu iḥsān-ı cenāb-ı Müste'ān'a

O dürr-i pāk ola ḥıfẓ-ı Ḫudā'da
Ede her işde luṭf-ı Ḥaḳ i'āne

Niçe aḫfādınıñ yümn-i ḳudūmu
Ṣafā versin o cedd-i kām-rāna

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 98a (s. 257)

Melek geldi dedi tebşīr-i tārīḫ
Melīḥa ay gibi doġdu cihāna
"مليحه آي كبي طوغدي جهانه"[1]

60[2]

[mef'ūlü mefā'ilün fe'ūlün]

1 'Aşḳ ehli eder hezār taḥsīn
İḳdāmına ḥażret-i Żiyā'nıñ

Evṣāfını ḳıldı cem' ü tebvīb
Peyġamber-i āḫirü'z-zamānıñ

Kim olduġunu bilir misiñ sen
Ḫaḳḳ-ıla o mefḫar-ı cihānıñ

Allāh ki *lā-şerīke leh*dir
Ḫallāḳ'ı odur bu *kün-fe-kān*ıñ

5 Ḳılmış onu ḳudret ü kemāli
Şāhenşehi taḫt-ı ışṭıfānıñ

Bir kimseyi *kün-fe-kān* içinde
Fevḳinde taṣavvur etme onuñ

Yād eylese etḳiyā-yı ümmet
Nāmın o ḥabīb-i Kibriyā'nıñ

Ta'ẓīm ile hep ḳıyām ederler
Ervāḥı semāda enbiyānıñ

Feyż-i meded-i Muḥammedī'dir
Burhān-ı mübīni evliyānıñ

10 Bir ẕerre-i nūr-ı Aḥmedī'dir
Ḫurşīd-i kemāli aṣfiyānıñ

Oldur eden ümmete şefā'at
İksīri odur bu kīmyānıñ

Peyġamber'i vaṣf edince bir ẕāt
Maḳbūlu olur bütün cihānıñ

1 Yazmada herhangi bir tarih verilmeyen bu muammalı tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mısradaki tüm harfler hesaplandığında 1229 tarihi çıkmaktadır. "Melek geldi" ipucundan hareketle "ملك" sözcüğünün sayısal değeri olan 90 eklendiğinde 1319 tarihi elde edilmektedir.

2 AE 37: 98a-98b (s. 257-58)

Tebrīki muvaḥḥidīne elzem
Ol mīr-i edīb ü nükte-dānıñ

Mir'āt-ı Muḥammedī ḳomuşdur
Nāmın bu kitāb-ı dil-sitānıñ

Her ḥarfi verir ʿuyūna revnaḳ
Her saṭrı olur sürūru cānıñ

İtmāmı içün Emīrī tārīḫ
Hem "ġayb-ı münevver" oldu onuñ
"غیب منور"[1]
(1308)

61[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün]

Şeh-i yektā Ḫamīd Ḫān-ı güzīndir
Hümāyūn-sīret ü ferḫunde-meslek

Seḫā-yı ḳulzüm-i şāhānesinde
Ḳalır bir ḳaṭre cūd-ı Āl-i Bermek

Kef-i cūdunda siyyān-ı ʿaṭādır
Zer-i meskūk ile sīm-i müsebbek

Cihāna şimdi gelseydi Ferīdūn
Olur incāline ancaḳ Atabek

Yine cūş etdi luṭf-ı pādişāhī
Yine geldi ẓuhūra feyż-i ebrek

Nişān-ı iftiḫāra nā'il oldu
Cenāb-ı münşī-i yektā Cevād Beg

Faṭīn ü ʿārif ü kāmil melek-ḫū
Edīb ü ḥāẕıḳ u üstād u zeyrek

Görür nūr-ı başīretle umūru
Değildir himmeti muḫtāc-ı ʿaynek

Hemīşe onları etmiş muḳārin
O münşī-i celīle Ḫaḳ tebārek

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 98b (s. 258)

Zamān-ı ḥaşre dek faḫr eylesinler
Devāt ü ḫāme vü ḳırṭās u gezlek[1]

Ser-ā-pā aṣdiḳāyı etdi memnūn
Bu tebşīr-i ʿināyet-pīşe bī-şek

Bu gūne iltifāt-ı pādişāhī
İlāhī olmasın bir laḥẓa münfek

Beḳā bulsun o şeh olduḳça bāḳī
Sipihr-i ṣābit ü arż-ı muḥarrek

O mīr-i muḫterem de dā'im olsun
Bütün maḳhūr ola aʿdā-yı bed-reg

Göre evlādınıñ necl ü ḥafīdin
Be-ḥaḳḳ-ı Mekke vü beyt-i müşebbek

Saʿādet-ḫānesinde feyż ü ṭālıʿ
Ola hem-vāre lālā vü kenīzek

Emīrī beyt-i ātī oldu tārīḫ
Mücevher levḥa lāyıḳ etseler ḥak

Murāṣṣaʿ iftiḫār aldı Cevād Beğ
Cenāb-ı Ḥaḳ ede yümn ü mübārek
"مرصع افتخار آلدي جواد بك جناب حق ايده يمن و مبارك"[2]
(1322)

62[3]

Edirne Vālī Muʿāvini Rükneddīn Beğ'iñ Rütbe-i Bālā Aldıġına Tārīḫ

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Şāh-ı ʿālī ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd Ḫān-ı celīl[4]
Luṭf edip bir bende-i dīrīni mümtāz eyledi

1 Gezlek: Şiirde revi sesinden önceki harfin harekesi fethadır; Alī Emīrī'nin buna uygun olarak kelimeyi Türkçede yaygın olan "gezli/gizlik" şekliyle değil de Farsçadaki okunuşu olan "gezlek" biçimini tercih ettiği anlaşılmaktadır.
2 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
3 AE 37: 99a (s. 259)
4 Celīl AE 37k: güzīn (üzeri çizilmiş) AE 37

el-mülūku mülhemūn esrārı oldu cilve-ger
Ḳalbini āyīne-i ilhām ü iʿcāz eyledi

Yaʿnī Rükneddīn Beğ ol mīr-i muʿallā-pāyeyi
Maẓhar etdi luṭf-ı aʿlāya ser-efrāz eyledi

Herkesi şād etdi bu luṭf-ı celīl-i şehriyār
Doġrusu eñ müstaḥaḳ bir ʿabdin iʿzāz eyledi

Gūş edince müjde-i cān-baḫşı bu ʿabd-i ḥaḳīr
Naġme-i ẕevḳ ü sürūra ḫāmem āġāz eyledi

Evveli Hicrī ikinci Rūmī kilk-i tehniyet
Beyt-i ātīde iki tārīḫ ibrāz eyledi

Müstaḥaḳdır pāye-i bālā bu mīr-i aṣdaḳa (1322)
"مستحقدر پايۀ بالا بو مير اصدقه"[1]
Rütbe-i bālāyı Rükneddīn Beğ iḫrāz eyledi (1320)
"رتبۀ بالايي ركن الدين بك احراز ايلدي"[2]

63[3]

Mābeyn-ı Hümāyūn Başkātibi Ṣüreyyā Paşa'ya İḥsān Olunan Nişān-ı İmtiyāz Ḥaḳḳında Tārīḫ

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Sevgili sulṭānımız Sulṭān Ḥamīd-i aʿẓamıñ
Āfitāb-ı ʿadl ü dādı kā'ināta verdi nūr

Nūr-ı ʿirfān ü kemālinden müzeyyendir ḳulūb
Feyż-i iḥsān ü nevālinden münevverdir ṣudūr

Feyż-i aʿẓam şāh-ı ʿālem hādī-[yi] rāh-ı celāl
Faḫr-i ümmet bedr-i millet ẓıll-i Ḫallāḳ-ı ġafūr

Ẕātı bir mihr-i hümāyūndur sipihr-i şevkete
Mihr-i enverden cihāna nūr eder dā'im ẓuhūr

Cān fedā olsun bu yektā pādişāhıñ uġruna
Müsteḥaḳḳ u ehlin eyler maẓhar-ı luṭf-ı vüfūr

İşte ez-cümle yine bir bende-i dīrīnesin
Maẓhar-ı luṭf etdi ol sulṭān-ı ʿulviyyet-nüşūr

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 99a-99b (s. 259-60)

Bende-i aṣdaḳ ṣüreyyā-yı kemālāt-iştihār
Āṣaf-ı aʿẓam ʿuṭārid-pāye düstūr-ı ṭahūr

Oldu mümtāz-ı cihān aldı nişān-ı imtiyāz
Yümn ü mesʿūd u mübārek eylesin Rabb-i şekūr

Eyledi ẕāt-ı hümāyūn-ı cenāb-ı pādişāh
Ṣadrına taʿlīḳ ile müstaġraḳ-ı feyż-i ḥużūr

Māşaʾallāh luṭf-ı yümn-āṣār-ı sulṭān-ı celīl
Verdi ebṣāra cilā her ḳalbe baḫş etdi sürūr

Doġrusu mümkin değil tavṣīfi bu ʿulviyyetiñ
Etdi dünyālar değer luṭf-ı hümāyūnu ṣudūr

Müsteḥaḳḳ-ı luṭf-ı ʿālüʾl-ʿāl-i ẓıllullāhdır
Ol vezīr-i muḳtedir ol āṣaf-ı ʿālī-şuʿūr

Ḫidmetinde cān fedā eyler veliyy-i niʿmetiñ
Devlet ü dīniñ yolunda ẕerrece etmez ḳuṣūr

Cebhe-i pākinde nūr-ı istiḳāmet rūşenā
Ṭabʿ-ı feyyāżında ẓāhir ḥüsn-i tedbīr-i umūr

Muḳtedir ṣādıḳ keremver müstaḳīm ü dil-nevāz
Müttaḳī ʿādil mürüvvet-pīşe memdūḥ u ġayūr

İftiḫār-ı cāvidāndır iltifāt-ı[1] pādişāh
Söylenir gerdiş-nümā olduḳça eyyām u şühūr

Eylemez īfā bu ʿālī iltifātıñ ḥaḳḳını
Yazsa her bir münşī-i yektā eğer yüz biñ süṭūr

Ḫaḳ taʿālā şehriyār-i aʿẓamı var eylesin
Māh ü sāli ʿālemiñ tā böyle etdikçe mürūr

ʿArż eder bay ü gedā her dem lisān-ı ṣıdḳ ile
Pādişāhım taḫt-ı şevketde cihān durduḳça dur

Āṣafā olsun seniñ de sāye-i şāhānede
ʿAvn-i Ḫaḳ'la meşreb-i pākiñ müberrā-yı fütūr

Nā'il ol elṭāf-ı sulṭān-ı güzīne dem-be-dem
Bendegānıñ böyle görsün her zamān biñ ʿīd ü sūr

1 iltifāt-ı AE 37k: [illegible] AE 37

Dā'imā ḳurb-ı naẓarda baḫtiyār u ḫurrem ol
Ḥāṣıl olsun her ne kim efkārıńa eyler ḫuṭūr

'Abd-i memlūküń du'ā-gūyuń Emīrī çākeriń
Ḥaḳ bilir bu müjdeden kesb etdi biń faḫr u ḫubūr

Buldu bir tārīḫ-i yektā ḫāme-i 'abd-i ḳadīm
Bu beşāretle göńülden derd ü ġam olduḳda dūr

25 "Yümn-i tārīḫ" oldu luṭf-ı pādişāh-ı bī-miṯāl
"يمن تاريخ"[1]
Āfitāb-ı 'ālem-ārādan Ṣüreyyā aldı nūr
(1311)

64[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Liḫye āzād eyledi şāhenşeh-i rūy-i zemīn
Sünnet-i Peyġamberī fer verdi rūy u mūyuna

Ḳudsiyān taḥsīn eder tārīḫ-i bī-mānendini
Sāye ṣaldı şāhper-i Cibrīl Muḥammed rūyuna
"سايه صالدي شاهپر جبريل محمد روينه"[3]
(1327)

65[4]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Ḥażret-i Ḳur'ān-ı a'ẓamdan tefe"ül eyledim
İnnā mekkennā lehū fi'l-arż[5] olur tārīḫ-i sāl
"انا مكنا له في الارض"[6]
(1320)

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 100b (s. 261)
3 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
4 AE 37: 100b (s. 261)
5 "Biz onu yeryüzünde kudret sahibi kıldık…" mealindeki bu ibare Kehf sûresi (18) 84. âyette geçmektedir.
6 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

66[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Olur tārīḫ-i sāli *İnnā mekkennā lehū fi'l-arż*[2]
[3] "انا مكنا له في الارض"
(1320)

67[4]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Sevgili sulṭānımız Sulṭān Ḥamīd-i a'ẓamıń
Oldu ḥubbuyla ḳulūb-ı ehl-i īmān şu'ledār

Tīġ-i cevherdārı *seyfün min süyūfillāh*dır
'Arşa aṣdı seyfini ol pādişāh-ı nāmdār

'Askere nuṭḳ-ı hümāyūnuyla evlādım dedi
Bārekallāh pādişāh-ı bī-naẓīr-i rūzgār

Āferīn ol ceyş-i manṣūr u ġażanfer-ṣavlete
Etdiler bir ḥamlede ḫaṣmı zebūn u tārumār

Eyledi i'zām luṭfen Vehbī Paşa çākerin
Ol şehinşāh-ı güzīn-i a'ẓamiyyet-iştihār

Ḫidmetin ol mertebe ber-ḥüsn-i icrā etdi kim
Oldu ḥaḳḳā mūcib-i te'yīd-i ḥubb-ı şehriyār

Pādişāh-ı ḳadr-dānıń luṭfunu iḥsānını
Bildirip ta'ẓīm ile her ferdi etdi baḫtiyār

'Askere verdi selām-ı pādişāhī tāze cān
Rūḥ idi gūyā selām-ı sāye-i Perverdigār

Cebhe-i leşkerde envār-ı meserret parladı
Nūr idi yāḫud selām-ı şāh-ı ḳudsī-iḳtidār

Eyledi iḥsān süyūf ile madalya bī-ḥisāb
Żābıṭān u 'askere ol pādişāh-ı nāmdār

1 AE 37: 100b (s. 261)
2 "Biz onu yeryüzünde kudret sahibi kıldık…" mealindeki bu ibare, Kehf sûresi (18) 84. âyette geçmektedir.
3 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
4 AE 37: 100b-101a (s. 261-62)

İki yüz biñden ziyāde ʿasker oldu şādumān
ʿArşı tezyīn etdi gülbāng-i duʿā-yı tāc-dār

Tā ḳıyāmet iftiḫār eyler bütün ʿOṯmāniyān
Maẓhar-ı luṭf-ı ʿamīm oldu cüyūş-ı kām-kār

Zübde-i īcād-ı ḳudretdir o sulṭān-ı celīl
Nūr-ı ʿirfānı ser-i ḫurşīde tāc-ı iftiḫār

Bir şehinşāh-ı ḳadir-dāndır o ḫāḳān-ı güzīn
Taḫt-ı mesʿūdunda olsun tā ḳıyāmet ber-ḳarār

Böyle luṭfu etmedi bir ʿaskere bir pādişāh
Levḥ-i tārīḫe yazılsın bu hümāyūn yādigār

İftiḫāra pek sezā luṭfu veliyy-i niʿmetiñ
Yazdılar ehl-i ḳalem tārīḫini "bi'l-iftiḫār"
"بالافتخار"[1]
(1315)

68[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Şeh-i ṣāḥib-kerāmet ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'ıñ
Velāyet nūru vech-i aḳdesinde pertev-efzādır

Mübārek nüsḫa-i raḥmet olan ẕāt-ı hümāyūnu
Cihāna münteḫab ʿizzü'l-ʿArab ḫurşīd-i yektādır

Kelāmı tā-be-maḥşer ʿāleme sermāye-i ḥikmet
Kemāli tā-ḳıyāmet zīnet-i mecmūʿ-ı dünyādır

Mücessem nūr-ı aʿẓam ḳuṭb-ı efḫam ġavṯ-ı aʿlemdir
Vekīl-i bī-naẓīr-i ḥażret-i Maḥmūd u Ṭāhā'dır

Niçe āṯār-ı ḫayrāta muvaffaḳ oldu şevketle
Değil taʿdādı ḳābil ol ḳadar bī-ḥadd ü iḥṣādır

Ṭırablus'da bu maṭbūʿ u mükemmel cāmiʿ ez-cümle
Muʿallā nām-ı mesʿūd-ı hümāyūnuyla iḥyādır

Tamām oldu binā-yı cāmiʿ-i pāk-i Ḥamīdiyye
Bu himmet doġrusu şāyeste-i iʿlān ü iʿlādır

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 101a-101b (s. 263-64)

Müzeyyendir münevverdir ser-ā-pā zīr ü bālāsı
Bināsı ṭarz-ı müsteṣnāsı hep aʿlādan aʿlādır

Cenāb-ı vālī-i Beyrūt Naṣūḥī Beğ Efendi kim
Eben ʿan-ceddi ṣādıḳ ʿabd-i sulṭān-ı muʿallādır

Ḫitāmında gelip resm-i küşādın eyledi icrā
Bu ḫidmet etḳiyāya luṭf-ı şāhenşāhı inhādır

Veliyy-i niʿmet-i ʿālem olan sulṭān-ı ẕī-şāna
Duʿā aldırdı şeyḫ ü şābdan taḥsīne aḥrādır[1]

Mücessem nūr-ı Mevlā'dır şehinşāh-ı muʿaẓẓamdır
Vekīl-i bī-naẓīr-i ḥażret-i Maḥmūd u Ṭāhā'dır

Ḫaṭīb-i minber-i nüh-ḳubbe-i eflāk olan Cibrīl
O sulṭāna duʿā etsin bu dünyā tā ki dünyādır

Emīrī biñde bir ancaḳ düşer böyle güzel tārīḫ
"Tecellī-ḫāne-i Bārī" oña tārīḫ-i yektādır
"تجلي خانهٔ باري"[2]
(1312)

69[3]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Şehinşāh-ı müfaḫḫam ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Ḫilāfet mesnedinde pey-rev-i Peyġamber ü aṣḥāb

Ṣadāret mesned-i aʿlāsın etdi ehline tevdīʿ
O şehden rāżī olsun ḥażret-i Ẕü'l-ʿizzet-i Tevvāb

Bu bir düstūr-ı aʿẓamdır ki ʿālem iʿtirāf eyler
Bulunmaz fażl ü istiʿdādını taʿrīf içün elḳāb

ʿAdālet baḥr-i zeḫḫārında bir dürr-i cihān-ḳıymet
Liyāḳat burc-ı mesʿūdunda bir ḫurşīd-i ʿālem-tāb

Tefe"ül eyleyince ḥażret-i Ḳur'ān-ı aʿẓamdan
Bi-ḥamdillāh bu tebşīr-i celīle oldu dil reh-yāb

1 aḥrādur: "احرادر" M
11: Yazmada bu beyitten sonra iki beyitlik bir yer boş bırakılmıştır.
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 101b (s. 264)

Bu tārīḫ-i celī *yu'ṭīke rabbüke fe-terżā*dır
Bedeldir cevher-i cāna bu dürr-i enver-i şeb-tāb

O düstūru murādınca muvaffaḳ eylesin Allāh
Bu bir "tārīḫ-i eymen"dir mübārek eylesin Vehhāb
"تاريخ ايمن"[1]
(1312)

70[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

1 Sa'īd Paşa-yı efḫam kim emīn-i dīn ü devletdir
Vücūdun ḫayr içün ḫalḳ eylemişdir Ḫāliḳ-i vehhāb

Kemāl-i ṣıdḳ ile etdikçe dīn ü devlete ḫidmet
Be-ḥaḳḳ-ı Kibriyā ḫoşnūd ola Peyġamber ü aṣḥāb

Bugündür etḳiyā bir yevm-i mes'ūdu[3]
Riyā yoḳdur kelāmımda be-ḥaḳḳ-ı mescid ü miḥrāb

Kemāl-i 'ilm ü isti'dāda vermiş rūḥ ile ṣūret
Beşer şeklinde ḫalḳ etmiş cenāb-ı Ḫāliḳ-i Tevvāb

5 Bu bir sırr-ı ḫafīdir tecrübeyle ṣābit olmuşdur
Yed-i te'yīdine tevdī' olunmuş gerden-i esbāb

Tevārīḫ ehli żabṭ etsin bu mışra' tāmdır tārīḫ
Sa'īd Paşa'ya ṣadrı rābi'an yümn eylesin Vehhāb
"سعيد پاشايه صدري رابعا يمن ايلسون وهاب"[4]
(1312)

71[5]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Pādişāh-ı ẕü'l-kerem Sulṭān Ḥamīd-i a'ẓamı
Müstedām etsin serīr-i şevketinde Ẕü'l-celāl

Ḥażret-i Ḥāfıẓ Ḥasan Taḥsīn o mīr-i muḥterem
Kim odur seccādecibaşı-yı şāh-ı bī-miṣāl

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 101b (s. 264)
3 3/1: Mısrada beş hecelik bir eksiklik bulunmakta olup anlam eksik kalmaktadır.
4 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
5 AE 37: 102a (s. 265)

Verdi ol mīr-i kerem-kāra cenāb-ı Kibriyā
Bir yeñi maḫdūm-ı ferruḫ-aḫter-i feyż-iştimāl

Bedr ede envār-ı ḥüsn ü behcetin feyż-i Ḥudā
Nūr-baḫş-ı bezm-i ʿālem oldu mānend-i hilāl

Pīr ola ṣıḥḥatle ol maḫdūm-ı maʿṣūmu'l-vücūd
Eyleye kesb-i sürūr u sermed ü ʿilm ü kemāl

Ṣıḥḥat ü iḳbāl ile hem vālid-i pāki daḫi
Dā'imā mesrūr ola hīç görmeye ḥüzn ü melāl

Çıḳdı bir tārīḫ-i cevherdār Emīrī ḫāmeden
Ḫayr ola geldi Muḥammed Ḫayrī dünyāya bu sāl
"خير اوله كلدي محمد خيري دنيايه بو سال"[1]
(1311)

72[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Aġlasın dünyā ki ol ḫurşīd-i āfāḳ-ı kemāl
Ḫˇābgāhın[3] etdi āḫir menzil-i burc-ı zevāl

Aġlasın ʿālem ki ol ʿAnḳā-yı Ḳāf-ı maʿrifet
Āşiyān-ı bāġ-ı ʿilliyyīne açdı perr ü bāl

Kā'ināta ḳudret-i kübrāsını iẓhār içün
Ḥażret-i feyyāż-ı kül ḫalḳ eylemişdi ber-kemāl

Destine levḥ ü ḳalem aldıḳça eylerdi hücūm
Mehbiṭ-ı efkārına esrār-ı feyż-i Ẕü'l-celāl

Bedr idi āfāḳ-ı Rūm'a faẓlına nisbet ile
Burc-ı Fāris'de Kemāl-i Iṣfahānī bir hilāl

Cūş ederdi bād-ı efkār-ile deryā-yı hüner
Mevc ururdu meşrebinde āb-ı feyż-i lā-yezāl

Rāz-dān-ı ʿālem-i esrār idi her nāmesi
Tercümān-ı ġayb idi ol ḫāme-i feyż-iştimāl

---

1 Taʿmiyeli ve mücevher olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mücevher tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan noktalı harfler toplandıktan sonra 1312 tarihi çıkmaktadır. "Çıḳdı bir" ipucundan hareketle 1 sayısı çıkarıldığında istenen tarih (1311) elde edilmektedir.

2 AE 37: 102a (s. 265); OTEM, sy. 30, 1336/1920, s. 868

3 Ḫˇābgāhın AE 37k, OTEM: cāygāhın (üzeri çizilmiş) AE 37

Reng alır endīşesinden ġonca-i bāġ-ı edeb
Berḳ urur āyīne-i ṭab‘ında nūr-ı irticāl

İhtizāz-ı ḫāmesi cem‘iyyet-i ma‘nāya şūr
Ḳahramān-ı ṭab‘ı ġāret-baḫş-ı mażmūn u me’āl

Rū-siyāh olsun ḳalem döksün mürekkeb ḫūn-ı dil
Ol edīb-i nāmver dünyādan etdi irtiḥāl

‘Afv ḳıl ẕenb ü ḫaṭāsın yā İlāhe’l-‘ālemīn
Merḳad ü maḥşerde yā Rab çekmesin ḫavf ü melāl

Levḥ-i maḥfūẓ üzre bu tārīḫi yazsın Cebre’īl
Nūr idi lāhūta oldu münḳalib rūḥ-ı Kemāl
[1]”نور ايدي لاهوته اولدي منقلب روح كمال“
1306 ‘Arabī

Ehl-i Rūm’a sāl-i Rūmīden de olsun yādigār
Nūr idi lāhūta pervāz eyledi rūḥ-ı Kemāl
[2]”نور ايدي لاهوته پرواز ايلدي روح كمال“
1305 Rūmī

73[3]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Şehinşāh-ı mu‘aẓẓam ḫażret-i ‘Abdülḥamīd Ḫān’ıñ
Naẓargāh-ı İlāhī’dir żamīr-i enveri bī-şek

Yine bir bende-i şāyāna iḥsān-ı nişān etdi
Ḫaḳīḳatle bu talṭīfe sezādır ol ‘alā-meslek

Birinci rütbesinde inşa’allāh eylerim tebrīk
Pey-ā-pey irtiḳā-yı yümn ü iḳbāl olmasın münfek

İlāhī gizlik-i ḳudretle saṭr-ı levḥ-i baḫtından
Ḥurūf-ı müdġam-ı ekdārı etsin luṭf-ı pākiñ ḥak

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 102b (s. 266)

Mücevher yazdı tārīḫi Emīrī zerger-i ḫāme
Nişān aldı ikinci rütbeden şān aldı Sūdī Beg
”نشان الدي ايكنجي رتبه دن شان الدي سودي بك“[1]
(1307)

74[2]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Ḳurretü’l-’ayn-i cihān ma‘den-i luṭf u iḥsān
Ẓıll-i Ḥaḳ ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd Ḫān-ı güzīn

‘Ālemiñ pādişeh-i a‘ẓamıdır erḥamıdır
Ola durduḳça cihān taḫt-ı ḫilāfetde mekīn

Tekyeler cāmi‘ ile türbeler etdi inşā
Cisrler mekteb ile medreseler yapdı raṣīn

Şādumān eyledi ervāḥ-ı ricālullāhı
O şehinşāh-ı melek-şāna hezārān taḥsīn

Mevc-i deryā gibi pey-der-pey olan ḫayrātın
Ṣayamaz biñde birin ḫāme-i ‘abd-i dīrīn

İşte ez-cümle bu mevḳi‘de iken etmiş idi
‘Azm-i iḳlīm-i beḳā ḥażret-i Burhāneddīn

Farṭ-ı ta‘ẓīm ile gel eyle ziyāret zā’ir
Saña ta‘rīf edeyim kimdir o üstād-ı rezīn

Nesl-i sādāt-ı Ḥüseyniyye’den etmişdi ẓuhūr
Ferd idi merd idi ‘aṣrında o ‘ālī-temkīn

Ṣāḥib-i ‘ilm-i ledündür bu veliyy-i ‘ālī
Yüz süren merḳad-ı vālāsına ḳalmaz ġamgīn

Tirmidīdir bu Muḥaḳḳıḳ budur üstād-ı şehīr
Budur ol seyyid-i yektā-yı taṣavvuf-āyīn

Bu idi vālidine hem daḫi Mevlānā’ya
Eyleyen nükte-i esrār-ı ḫaḳāyıḳ telḳīn

Hem daḫi onlar ile etmiş-idi ‘azm-i Ḥicāz
‘Avdetinde burada genc gibi oldu defīn

1 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
2 AE 37: 102b-103a (s. 266-67)

Onları Rūm'a bu irşād ile irsāl etdi
Budur ol bedraḳa-i ḳāfile-i ehl-i yaḳīn

Ḥāṣılı mürşididir ḥażret-i Mevlānā'nıñ
Yetişir ḳadrini idrāke bu ta'rīf-i mübīn

Var idi gerçi maḳāmında onuñ türbe-i pāk
Devr-i a'ṣār onu etmiş idi ma'dūma ḳarīn

Ede Ḥaḳ feyżini rehber 'Ābidīn[1] Paşa'ya
Devr içün Ḳayṣeri'ye geldi o düstūr-ı faṭīn

Türbeniñ maḥv ü ḫarāb olduġunu 'arż etdi
Ḥażret-i pādişeh-i dehre o vālī-i bihīn

Beẕl-i himmetle o sulṭān-ı kerāmet-pīrā
Yeñiden eyledi bu türbeyi inşā-yı metīn

Ḳadr-dān böyle şehinşāh-ı hümāyūn olmaz
'Arş-ı a'ẓamda du'āsın ede Cibrīl-i Emīn

Ola bu ḫidmet-i şāhānesi yā Rab maḳbūl
O şehinşāhı emīn eyle elemden āmīn

Ḥubb-ı şāhānesini eylemeyen zīver-i cān
Ṭard ola dergeh-i elṭāf-ı Ḫudā'dan o la'īn

O veliyy-i ni'amıñ olsun Emīrī dā'im
Her umūrunda 'ināyāt-ı Ḫudā yār u mu'īn

Oḳu tārīḫin edeble kerem-i pādişehiñ
Çoḳ laṭīf oldu binā türbe-i Burhāneddīn
"چوق لطيف اولدي بنا تربۀ برهان الدين"[2]
(1310)

1 'Ābidīn: Şair, bu sözcüğün ilk hecesini ya dalgınlıkla (tef'ilenin fā'ilātün olduğunu düşünerek) ya da alışılmışın dışında bir zihaf örneğine başvurarak kısa olması gerektiği halde uzun okumuştur.

2 Ta'miyeli ve tam olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan harfler ("türbe-i" sözcüğündeki hemze ilavesiyle) toplandıktan sonra 1303 tarihi çıkmaktadır. "Oḳu tārīḫin edeble" ipucundan hareketle "ادب" sözcüğünün sayısal değeri olan 7 sayısı eklendiğinde istenen tarih (1310) elde edilmektedir.

75[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

‘Ālemiñ hem pādişāhı hem veliyy-i ni‘meti
Sevgili sulṭānımız Sulṭān Ḥamīd Ḫān-ı velī

Eylemişdir nüsḫa-i ẕātın cenāb-ı Müste‘ān
‘İlm ü isti‘dād u ‘irfānıñ cihān-ı mücmeli

Ol şehinşāh-ı hümāyūn kim onuñ evṣāfını
Böyle eyler kā’inātıñ her edīb ü a‘ḳali

Faḫr-i ādem bedr-i ‘ālem ‘izz-i dünyā ġavṯ-ı dīn
Ġayṯ-i ḳudsī leyṯ-i ‘ulvī āfitāb-ı müncelī

‘Avn-i millet ṣavn-ı ümmet pīşvā-yı ḫāṣ u ‘ām
Ḳuṭb-ı dīn feyż-i ezel nūr-ı ebed sırr-ı celī

Sāḥa-i ‘ulviyyetiñ şevket-süvār-ı ḳudreti
Meclis-i ehliyyetiñ mesned-nişīn-i evveli

Ḫilḳati gencīne-i feyżiñ muḳaddes gevheri
Fıṭratı āyīne-i māh ü celāliñ ṣayḳali

Bir şehinşāh-ı mu‘aẓẓamdır ki yoḳdur iştibāh
Gelmemiş dünyāya ehliyyetde ondan efḍali

Cevher-i ‘irfānı sırr-ı ḥikmetiñ āyīnesi
Pertev-i iḥsānı erbāb-ı kemāliñ meş‘ali

Nūr-ı ‘irfānında ẓāhir ṣıdḳ-ı Ṣıddīḳ-i celīl
Meşreb-i şāhānesinde rū-nümā feyż-i ‘Alī

Ol ḳadar i‘mār-ı dergāh-ı meşāyiḫ ḳıldı kim
Himmeti şād eyledi rūḥ-ı nebiyy-i mürseli

İşte ez-cümle bu dergāh-ı mu‘allā-pāye kim
Bunda medfūndur cenāb-ı Ḥācı Bektâş-ı Velī

Eyledi tevsī‘ine emr-i hümāyūnu ṣudūr
Ḥaḳ mu‘ammer eylesin ol pādişāh-ı a‘deli

Cedd-i ‘ālü’l-‘āliniñ i‘mār edildi cāmi‘i
Gösterir gülbāng-i tevḥīd-i Ḫudā feyż-i celī

1 AE 37: 103a (s. 267); OTEM, sy. 20, 1335/1919, s. 472-73. OTEM'deki versiyonda beyitlerin düzeni AE 37'ye göre önemli oranda değiştirilmiş olup akışı daha düzenli hâle getirilmiştir. Bundan dolayı OTEM'deki beyit düzenini esas aldık.

Çeşme-i dil-cū aḳıtdı selsebīl-i himmeti
Eyledi ʿaṭşānı reyyān ol cihānıñ efḍali

Ḳırḳlarıñ meydānı vāsiʿ oldu onda baʿd-ez-īn
Ḳudsiyān etsin duʿā-yı pādişāh-ı ekmeli

Ṣıdḳ ile eyler duʿā artıḳ Emīrī çākeri
Geldi taṣdīʿiñ teʾeddüble zamān-ı fayṣali

Şād ede dāʾim o sulṭānı cenāb-ı Kibriyā
Ḥāl ü māżīden dahā pür-nūr[1] ola müstaḳbeli

Geldi üçler yazdı tārīḫ eyleyip ḥamd-i Ḥamīd
Dil-küşā oldu mekān-ı Ḥācı Bektâş-ı Velī
"دلكشا اولدي مكان حاجي بكتاش ولي"[2]
(1311)

76[3]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Şeh-i muḥyī-i devlet ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'ıñ
Devā-yı luṭf u iḥsānı şifā-baḫşā-yı vicdāndır

Eder taḥsīn eğer tiryāḳ-ı re'yin görse Calinus
Ḥaḳīḳatde vücūd-ı pāki bir iksīr-i ʿirfāndır

Ḥakīm-endīşedir nabż-āşinā-yı cism-i devletdir
Mesīḥā-pīşedir ʿillet-şināsı ṭabʿ-ı devrāndır

Marīż-i nā-ümīde şerbet-i inʿāmı rūḥ-āver
ʿAlīl-i bī-mecāle feyż-i luṭfu ḳuvvet-i cāndır

ʿİlāc-ı ḥüsn-i tedbīrinde var ḫāṣiyyet-i tevfīḳ
Zamānında niçe āṣār-ı ġam-fersā nümāyāndır

Biri işte bu ḫastaḫānedir āṣār-ı ʿaṣrından
Ki nefʿ-i aʿẓamı müstaġnī-i taʿrīf ü iʿlāndır

Cenāb-ı ʿĀbidīn Paşa ki feyż-i merhem-i ʿadli
Dem-ā-dem iltiyām-baḫşā-yı zaḫm-ı ehl-i ḥirmāndır

1 pür-nūr: mesʿūd OTEM
2 Taʿmiyeli ve tam olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan harfler toplandıktan sonra 1308 tarihi çıkmaktadır. "Geldi üçler" ipucundan hareketle 3 sayısı eklendiğinde istenen tarih (1311) elde edilmektedir.
3 AE 37: 103b (s. 268)

Görünce ḫastaḫāne olmamaġla bu vilāyetde
Niçe bī-kes ġarībān pençe-i ʻilletde lerzāndır

Bu aḥvāl-i melālet-iştimāle olmadı ḳā'il
Ki zīrā bu felāket mūcib-i ifnā-yı insāndır

Bu ḫastaḫāneyi ol rütbe yapdırdı mükemmel kim
Eğer noḳṣān bulunsa bunda ancaḳ nām-ı noḳṣāndır

Ṭabīb-i himmeti dil-ḫastagāna çāre-sāz oldu
Ahālī-i vilāyet cümle minnetdār-ı şükrāndır

Naḳāyiṣden müberrā bir binā'ullāhdır insān
Onuñ taʻmīrgāhı bu maḳām-ı ʻālī-bünyāndır

Gelip de Bū-ʻAlī bunda şifā ḳānūn[1]un öğretsin
Mükemmel bir maḳām-ı raḥle-ārā-yı ṭabībāndır

Eğer bānīsi Buḳrāṭ olsa bundan muntaẓam olmaz
Kemāl-i intiẓāmı öyle kim taḥsīne şāyāndır

Marīżān bi't-tedāvī iktisāb-ı ṣıḥḥat etdikçe
Beḳāda mūcib-i tezyīd-i şevḳ-i rūḥ-ı Loḳmān'dır

İlāhī ḳıl o sulṭānı bütün evcāʻdan sālim
Ten-i nevʻ-i beşer tā niçe kim muḥtāc-ı dermāndır

O düstūrun da ṣıḥḥatle ola her maḳṣadı ḥāṣıl
ʻAnāṣır tā ki böyle imtizāc-ārā-yı ebdāndır

Bu ʻālī cāygāhıñ müjde-i tārīḫ-i itmāmı
Emīrī mühmelāt-ı beyt-i ātīden nümāyāndır

Yapıldı ḫastaḫāne kesb-i ṣıḥḥat isteyen gelsin
Bu bir luṭf-ı bülend-i ḥażret-i ʻAbdülḥamīd Ḫān'dır

"ياپلدي خسته خانه كسب صحت استين كلسون
بو بر لطف بلند حضرت عبد الحميد خاندر"[2]
(1306)

1 şifā ḳānūn: Bu iki sözcük metinde İbn Sînâ'nın iki meşhur eseri olarak da anlaşılmakla birlikte biz sözcüklerin gerçek anlamlarını önceledik.

2 Sadece noktasız harflerin hesaplandığı mühmel tarihtir.

77[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Şehinşāh-ı mü’eyyed ḥażret-i ‘Abdülḥamīd Ḫān’ıñ
Zamān-ı şevketinde buldu ‘ālem feyż-i āsāyiş

Ṣadāret mesnedin bir öyle ẕāta etdi iḥsān kim
O ẕātıñ ṭab‘-ı ciddīsinde yoḳdur meyl-i ālāyiş

Teveccüh eyledim miḥrāba ilhām oldu bu tārīḫ
Cevād Paşa ile ṣadr-ı mümecced buldu ārāyiş
”جواد پاشا ايله صدر ممجد بولدي آرايش“[2]
(1309)

78[3]

[mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün]

Şehinşāh-ı cihān Sulṭān Ḥamīd Ḫān
Odur ‘adl ü ferāsetle müsellem

Penāh-ı salṭanat ḫāḳān-ı emced
Mu‘īn-i memleket sulṭān-ı a‘ẓam

Żamīr-i aḳdesi mecrā-yı ilhām
Vücūd-ı şevketi ‘adl-i mücessem

Ḥarīm-i Ka‘be-i vicdānı olmuş
Naẓargāh-ı cenāb-ı Rabb-i aḥkem

Muvaffaḳdır ne semte yüz çevirse
Umūr-ı ẓāhir ü bāṭında a‘lem

‘Adāletde naẓīr-i İbni Ḫaṭṭāb
‘İbādetde şebīh-i İbni Edhem

Sipihr-i himmete māh-ı münevver
Serīr-i şevkete şāh-ı mu‘aẓẓam

Binā-yı merḥamet ẕātıyla ḳā’im
Esās-ı salṭanat ‘adliyle muḥkem

1 AE 37: 104a (s. 269)
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 104a-104b (s. 269-70)

Ne ʿālī bir şehinşehdir ki olmuş
Vaṭan evlādına ābādan erḥam

Mücerreb ḳavl ü fiʿli cümle ṣā'ib
Muḥaḳḳaḳ emr ü nehyi cümle elzem

Ẓuhūr etmezden evvel zaḫmı mülküñ
Odur Loḳmān gibi tedbīri merhem

Derūn-ı dürc-i fikr-i mülheminde
Müheyyādır ʿilāc-ı derd-i mübrem

Ḫurūşa geldi baḫr-i iltifātı
Yine bir ʿabd-i ṣādıḳ oldu ḫurrem

Cihāna müjde kim sulṭān-ı ʿādil
Cevād Paşa'yı etdi ṣadr-ı aʿẓam

Vekīli oldu ẓıll-i Müsteʿān'ıñ
O Ḫātem-şīme düstūr-ı mükerrem

Sezādır ẕātına ṣadr-ı ṣadāret
Revādır destine tevdīʿ-i ḫātem

Żamīr-i mū-şikāfında olur ḥall
Olursa her ne gūnā emr-i mübhem

Bulur elbette bir ḥüsn-i netīce
Olursa her ne emre fikri munżam

Vezīr-i muʿtemed ehl-i ʿināyet
Müşīr-i mü'temen düstūr-ı ekrem

O sulṭān-ı celīle biñ teşekkür
Ki etdi ehline tevdīʿ-i ḫātem

Muvaffaḳ et İlāhī her işinde
O sulṭānı be-ḥaḳḳ-ı faḫr-i ʿālem

O düstūr-ı vaḳūruñ da İlāhī
Ola her ʿazmi re'y-i şāha tev'em

Girid'den eyleyip ʿazm-i Sitanbul
Olunca mesnedi rūmāl-ı maḳdem

Ḳalem teşrīfine tārīḫ arardı
Ṣayardı gāh mühmel gāh muʿcem

Meğer kim mesned-i aʿlāsı olmuş
Oña tārīḫ içün rūmāl-ı maḳdem

Çıḳıp bir ehl-i himmet verdi müjde
Dedi tārīḫ "cā'e ṣadr-ı aʿẓam"
"جاء صدر اعظم"[1]
(1309)

79[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Cenāb-ı nāẓır-ı māliyye kim her ʿazm ü niyyetde
Füyūżāt-ı Ḫudā'nıñ maẓharı olsun be-kām olsun

Naẓīf-i muḥterem düstūr-ı yektā ʿārif-i ẕī-şān
Vefīdir mü'temendir yā İlāhī müstedām olsun

Şehinşāh-ı cihān-pīrānıñ oldu luṭfuna maẓhar
Nişān aldı birinci rütbeden maḳrūn-ı kām olsun

Biçilmiş cāmedir ol ḳāmet-i vālāya şāyeste
Vezāretle ḳarīben maẓhar-ı feyż-i tamām olsun

Onuñ saʿyiyle ḥāṣıl oldu tensīḳāt-ı ḥāliyye
Nigīn-i rūzgāra şöhret-i iḳdāmı nām olsun

Kerīm-i kām-rān ki ḫāk-i pāyin öpmedir çāre
Cihānda her kim isterse sezā-yı iḥtirām olsun

Muḥaḳḳaḳdır ki biñde bir düşer böyle güher tārīḫ
Nişān aldı veliyy-i niʿmetim mesʿūd-ı tām olsun
"نشان الدي ولي نعمتم مسعود تام اولسون"[3]
(1310)

1 Taʿmiyeli ve tam olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla ibarede yer alan harfler toplandıktan sonra 1310 tarihi çıkmaktadır. "Çıḳıp bir ehl-i himmet" ipucundan hareketle 1 sayısı çıkarıldığında istenen tarih (1309) elde edilmektedir.

2 AE 37: 104b (s. 270)

3 Taʿmiyeli ve tam olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan harfler toplandıktan sonra 1320 tarihi çıkmaktadır. "biñde bir düşer" ipucundan hareketle 10 sayısı çıkarıldığında istenen tarih (1310) elde edilmektedir.

80[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd Ḫān-ı hümāyūn-pīşedir
Pādişāh-ı a‘ẓam-ı ‘ālem şehinşāh-ı ḫabīr

‘Ālem-i dīniñ ḫilāfetdir sipihr-i a‘ẓamı
Ol şehinşāh-ı güzīndir onda şems-i bī-naẓīr

Dā’imā erbābını talṭīf eder ol pādişāh
Müstedām-ı taḫt-ı şevket eylesin Rabb-i Ḳadīr

Māşa’allāh bir kerāmet āşikār etdi yine
Oldu memnūn u müferraḥ ser-be-ser bernā vü pīr

İşte bir merd-i necībi bir edīb-i kāmili
Maẓhar-ı luṭf etdi ol şāhenşeh-i ṣāḥib-serīr

Ya‘nī kim Memdūḥ Paşa-yı celīlü’l-iḳtidār
Ḥaḳ mübārek eylesin oldu vezīr ibni vezīr

Böyle bir luṭf-ı celīl-i pādişāh-ı ekbere
Elyaḳ u aḥrā idi ḥaḳḳā o Memdūḥ-ı münīr

Pençe-i şāhīn-i aṣliyyetdir ol nūr-ı ẕekā
Şibl-i ḍırġām-ı necābetdir o düstūr-ı baṣīr

Şimdi buldu kisvesin dūş-ı bülend-i himmeti
Câme-i bālā gelirdi ḳaddine zīrā ḳaṣīr

Eylesin yümn ü mübārek Kibriyā-yı ẕü’l-kerem
Her dem olsun maẓhar-ı elṭāf-ı ẓıll-i bī-naẓīr

Āṣafā tebrīk ile taḳbīl-i dāmān eyliyor
Bu ṣafādan tāze cān buldu Emīrī-i ḥaḳīr

Çıḳdı bir tārīḫ-i ġarrā eyledim ḥamd-i Ḫudā
Etdi sulṭānu’l-Ḥamīd Memdūḥ Paşa’yı vezīr
”ايتدي سلطان الحميد ممدوح پاشايي وزير“[2]
(1312)

1 AE 37: 104b-105a (s. 270-71)

2 Ta‘miyeli ve tam olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan harfler toplandıktan sonra 1313 tarihi çıkmaktadır. “Çıḳdı bir” ipucundan hareketle 1 sayısı çıkarıldığında istenen tarih (1312) elde edilmektedir.

81[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Necātī Beğ necāt ü ʿavn-i Mevlā'ya ola maḳrūn
Muḥibb-i ḫānedān-ı Muṣṭafā'dır mīr-i ʿālī-şān

Cenāb-ı Kibriyā deryā-yı elṭāf u ʿaṭāsından
O mīr-i aḥsene bir dürr-i yektā eyledi iḥsān

Muḥarrem şehr-i mesʿūdunda doġdu ol meh-i enver
Naẓīrin şimdi gördü işte māh-ı ʿālem-i imkān

Gül-i bāġ-ı Necef'le eyledi ol ġoncayı hem-nām
Eder ol ḫānedāna iḫtiṣāṣ u ḥubbunu iʿlān

Be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı Peyġamber o maḫdūmu ede Mevlā
Kemālāt ü ʿulūm u maʿrifetle fā'iḳu'l-aḳrān

Edīb ü ʿābid ü ṣāliḥ şefīḳ u mihribān olsun
Yüzünden vālideyni görmesinler zaḥmet ü aḥzān

Büyütsün dāye-i tevfīḳ onu mehd-i saʿādetde
Ṣafālarla mezīdü'l-ʿömr ḳılsın ḥażret-i Yezdān

Görüp evlād ile aḥfādın ol maḫdūm-ı nev-zādıñ
Emīrī vālideyni ḫurrem ü ḫandān ola her ān

Bu tārīḫim yazılsın cevher-i āyīne-i māha
Saʿīd ü eymen olsun ay gibi doġdu Ḥüseyn Kenʿān
"سعيد و ايمن اولسون آي كبي طوغدي حسين كنعان"[2]
(1312)

82[3]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Şeh-i yektā-yı cihān ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd
Dā'imā ḫurrem ü ḫandān olur inşā'allāh

Taḫt-ı mesʿūd-ı ḫilāfetde cihān durduḳça
Böyle iḳbāl ile sulṭān olur inşā'allāh

1 AE 37: 105a (s. 271)
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 105a-105b (s. 271-72)

Farḳ-ı memlūkümüz üstünde ilā yevm-i ḳarār
Neyyir-i ʿadli dıraḫşān olur inşāʾallāh

Devr eder tā ki cihān miḥver-i imkān üzre
Sāyesi revnaḳ-ı büldān olur inşāʾallāh

Böyle tā-ḥaşre ḳadar ẕāt-ı mülūkānesine
ʿAvn-i Rabbānī nigehbān olur inşāʾallāh

Dāʾimā leşker-i ṣıdḳ-āver-i şāhānesine
Ḳudsiyān zümresi aʿvān olur inşāʾallāh

Rāḥat-i bay ü gedā ẕevḳini müzdād ediyor
Ẕevḳi gitdikçe firāvān olur inşāʾallāh

ʿAvn-i Mevlā ile tā kim bu cihān bāḳīdir
ʿAdli ārāyiş-i devrān olur inşāʾallāh

Luṭfu çoḳ şefḳati çoḳ pādişeh-i aʿẓamdır
Var ise ḫaşmı perīşān olur inşāʾallāh

ʿArşda ḥażret-i Cibrīl-i Emīn böyle müdām
O şehinşāha duʿā-ḫᵛān olur inşāʾallāh

Ne ḳadar var ise müşkilter olan emr-i cesīm
Yek naẓar eylese āsān olur inşāʾallāh

ʿAdli her ḳıṭʿada olduḳça cilā-baḫş-ı ʿuyūn
Fitne her kūşede pinhān olur inşāʾallāh

Cūy-i feyżi ile tā ḥaşre ḳadar mülk-i cihān
Sünbülistān ü gülistān olur inşāʾallāh

Böyle dāʾim seneler ʿaṣrlar etdikçe mürūr
Pertev-i himmeti raḫşān olur inşāʾallāh

Eyleyip her gününü nūr-ı meserret tezyīn
ʿĪd ü nevrūz ile siyyān olur inşāʾallāh

Dem-be-dem reʾy-i ḥakīmāne-i feyżāżı ile
Ḫaşmıñ aḥvāli perīşān olur inşāʾallāh

Emr ü fermānınıñ infāẕı içün devr-i felek
Dāʾimā böyle şitābān olur inşāʾallāh

Vaṣfına denmeğe enmūẕec-i firdevs-i berīn
Mülk-i şāhānesi şāyān olur inşāʾallāh

Yümn ü ṭāli‘ daḫi bu ‘abdi gibi ḥaşre ḳadar
‘Abd-i şāhenşeh-i ẕī-şān olur inşā’allāh

‘Abd-i ṣādıḳlarınıñ ḳalbi meserretle dolup
Dil-i a‘dāsı hirāsān olur inşā’allāh

Ḳalbimiz ḥubb-ı hümāyūnu ile mālīdir
‘Ömr-i sermedle ḫurāmān olur inşā’allāh

Olmuşum ṣıdḳ ile ol ḫüsrev-i ẕī-şāna ġulām
Revnaḳ-ı cevher-i īmān olur inşā’allāh

Nāşir-i ḥażret-i Ḳur’ān-ı mübīn oldu o şāh
Nāṣırı ḥażret-i Ḳur’ān olur inşā’allāh

‘Abd-i memlūku Emīrī o şeh-i ẕī-şāna
Her sene böyle ṣenā-ḫᵛān olur inşā’allāh

Oldu “tārīḫ-i yümün” sāl-i cedīde tārīḫ
[1]“تاريخ يمن”
‘Ömr-i şāhāne firāvān olur inşā’allāh
(1311)

83[2]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Ẓıll-i Ḥaḳ ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd-i erḥam
Neşr-i envār-ı hüdā eyledi māşā’allāh

Vāḳıf-ı ḥāl-i cihān böyle şehinşāh olmaz
Her ne eylerse be-cā eyledi māşā’allāh

Niçe biñ medrese cāmi‘ niçe biñ cisr ü sebīl
Niçe biñ tekye binā eyledi māşā’allāh

Ser-be-ser oldu nigehbānı ‘ibādullāhıñ
Himmet-i feyż-fezā eyledi māşā’allāh

Pey-rev-i ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı mu‘aẓẓam oldu
‘Azm-i şeh-rāh-ı rıżā eyledi māşā’allāh

Ni‘met-i ‘adl-i hümāyūnunu Fārūḳ gibi
Cümle dünyāya ṣalā eyledi māşā’allāh

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 105b-106a (s. 272-73)

Feyż-i Loḳmān gibi tedbīri ile bünye-i mülk
Kesb-i āṣār-ı şifā eyledi māşā'allāh

Dem-be-dem şa'şa'a-i 'adl-i hümāyūnu ile
Çeşmimiz kesb-i cilā eyledi māşā'allāh

Eyleyip her sene iḥsān-ı keşīr-i fuḳarā
Sālim-i berd-i şitā eyledi māşā'allāh

Sened-i muḥkem-i fermānını te'yīd-i ezel
Ḥuccet-i faż̧l ü ẕekā eyledi māşā'allāh

Gülşen-i 'ālemiñ iḥyāsı içün himmetini
Rehber-i bād-ı ṣabā eyledi māşā'allāh

Berḳ urur nūr-ı kerāmet dil-i feyyāżında
Keşf-i esrār-ı ḫafā eyledi māşā'allāh

Şu'le-i re'yini ḫurşīd-i cihān-tāb gibi
'Āleme rāh-nümā eyledi māşā'allāh

Mülkünü āb-ı 'adāletle o sulṭān-ı celīl
Gülsitān-ı su'edā eyledi māşā'allāh

Yed-i 'ulviyyetini lāmi'a-i nūr-ı seḫā
Şānī-i mihr-i semā eyledi māşā'allāh

Oldu 'irfānına ḥayrān 'urefā-yı ümmet
Şād olup[1] ḥamd-i Ḫudā eyledi māşā'allāh

Ḫāṣılı rūy-i zemīn üzre olan cümle ümem
O şehinşāha du'ā eyledi māşā'allāh

Cān fedā böyle şehinşāh-ı münevver yoluna
'Ālemi ġarḳ-ı żiyā eyledi māşā'allāh

Eylesin ḥażret-i Ḫaḳ taḫt-ı celīlinde ḳadīm
Ḫaḳḳını taḫtıñ edā eyledi māşā'allāh

Feyż-i evṣāf-ı hümāyūnu Emīrī ḳulunu
Reşk-baḫş-ı büleġā eyledi māşā'allāh

1 olup AE 37k: eyledi (üzeri çizilmiş) AE 37

Oldu bu nev seneye "sāl-i muẓaffer" tārīḫ
[1]"سال مظفر"
Dehri meşḫūn-ı ṣafā eyledi māşā'allāh
(1311)

84[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Şehinşāh-ı mu'aẓẓam ḥażret-i 'Abdülḥamīd Ḫān'ıñ
Vücūd-ı aḳdesidir faḫr-i 'ālü'l-'āli dünyānıñ

Mübārek emr ü fermān-ı hümāyūnunda cem' olmuş
Me'āl-i muṭlaḳı saṭr-ı kitāb-ı luṭf u iḥsānıñ

O ẓıllullāh-ı a'ẓam kim revādır ism-i ẕī-şānı
Yazılsa zer ḳalemle levḥine ḫurşīd-i raḫşānıñ

Cihāna himmeti erkān-ı dīni eyliyor ta'līm
Budur aḳṭār-ı dehr[e] nāşir-i ẕī-şānı Ḳur'ān'ıñ

'Ayāndır vech-i tābānında feyż-i cevher-i evvel
Dıraḫşāndır cebīn-i enverinde nūru 'irfānıñ

Hezārān bārekallāh bir şehinşāh-ı mükemmeldir
'Adāletde keremde bulmamışdır kimse noḳṣānıñ

Fażīlet burcunuñ māhı ḫilāfet taḫtınıñ şāhı
Şehinşāh-ı celīl ü bī-miṯāli Āl-i 'Oṯmān'ıñ

Ṣadāḳatle muḥabbet eylemekdir ol şehinşāha
Göñülde revnaḳ-ı raḫşān-ı 'ālü'l-'āli īmānıñ

Eder 'ilm ü kemāl ü ma'rifet erbābına raġbet
Naẓīri gelmemişdir böyle sulṭān-ı ḳadir-dānıñ

Bu himmetle bu ġayretle bu fażl ü bu kerāmetle
Hemīşe maẓharıdır 'avn-i 'ālü'l-'āli Yezdān'ıñ

Bu sulṭān-ı güzīndir dest-gīr-i a'ẓamı ḥaḳḳā
Faḳīr ü 'ācizānıñ bī-kes ü eytām ü ṣıbyānıñ

Du'ā-yı şevket-i şāhānesin dünyā eder īfā
Cenāb-ı Kibriyā'nıñ ẓıll-i yektāsı bu ḫāḳānıñ

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 106a-b (s. 273-74)

Żamīr-i feyżnāki nüsḫa-i feyż ü kerāmetdir
Medār-ı iftiḫārıdır ser-ā-ser pādişāhānıñ

Olursa böyle olsun şefḳat ü ʿadl-i mülūkāne
Vücūdu yümn ü raḥmetdir o ẓıllullāh-ı ẕī-şānıñ

Eder bay ü gedā cāndan duʿā-yı şevketin īfā
Müzeyyen eylemişdir mülkünüñ emṣār u büldānıñ

O ẓıll-i aḳdes-i Ḥaḳḳ'a ṣadāḳat eyleyen çāker
Saʿādetle ser-efrāzı olur dünyā vü ʿuḳbānıñ

Çıḳar maʿnā-yı ẓıllullāh ism-i feyżnākinden
Budur sulṭān-ı mümtāzı cihān-ı zühd ü taḳvānıñ

Ḫulāṣa pādişāh-ı pādişāhān dense lāyıḳdır
Mübārek nāmına ol pādişāh-ı ḳudsī-ʿunvānıñ

Muʿammer eylesin Mevlā muvaffaḳ eylesin Allāh
Duʿāsı ol şehinşāha budur mecmūʿ-ı insānıñ

Cihān durduḳça olsun başımızda sāyesi bāḳī
İlāhī ḳurretü'l-ʿayn-i cihān ol şems-i tābānıñ

Ser-ā-pā ḥāṣıl olsun maḳṣad-ı şāhānesi dā'im
İlāhī ism-i aʿẓam ʿaşḳına ol bedr-i raḫşānıñ

N'ola tebrīke cür'et etse mürāne ḥaḳīrāne
Emīrī çāker-i memlūküdür ol ʿālī sulṭānıñ

Bu tārīḫ-i mükemmelle duʿāsın eylerim tekrār
Ede mesʿūd Mevlā sālini ʿAbdülḥamīd Ḫān'ıñ
"ايده مسعود مولي سالني عبدالحميد خانك"[1]
(1311)

85[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Vekīl-i faḫr-i ʿālem ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'ıñ
Dil-i feyż-āveri āyīne-i ilhām-ı muṭlaḳdır

1 Bu tarihlendirme, bizzat şairin ifadesi ile tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir. Ancak mısradaki tüm harfler toplandığında 1277 tarihi çıkmakta olup yazmada verilen 1311 tarihi ile uyuşmamaktadır.

2 AE 37: 106b (s. 274)

Nesaḳ-perdāz-ı ʿālemdir şehinşāh-ı muʿaẓẓamdır
Kerem-pīrā-yı erḥamdır şeh-i yektā-yı eşfaḳdır

Eder erbāb-ı ʿilmi dā'imā müstaġraḳ-ı elṭāf
Bu ḳavlim niçe burhān ü delā'ille muṣaddaḳdır

Getirdi mesned-i fetvāya bir ʿallāme-i yektā
Ki bī-mānend-i aḳrān olduġu elḥaḳ muḥaḳḳaḳdır

5 ʿAdedde bir gelir ʿAbdülḥamīd ile Cemālüddīn (169)
O sulṭāna ḥaḳīḳī ciddī bir dāʿī-i aṣdaḳdır

Ebū Yūsuf-fażīlet faḫr-i ümmet Serḫasī-ḳudret
ʿİmād-ı dīn ü millet kişver-i ʿirfāna revnaḳdır

İmām-ı Aʿẓam'ıñ şād olsa rūḥ-ı pāki şāyāndır
Bu tevcīhi o sulṭān-ı ʿadālet-güsteriñ ḥaḳdır

Bu tārīḫi Emīrī yazdı ḫāmem levḥ-i tebrīke
Cemālüddīn Efendi mesned-i fetvāda elyaḳdır
''جمال الدين افندي مسند فتواده اليقدر''[1]
(1309)

86[2]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

1 Yine ḫalīfe-i ẕī-şānı faḫr-i kevneyniñ
Temevvüc eyledi deryā-yı luṭf u iḥsānı

Melek-nihād ü ẕekī bir güzīde bendesini
Ḳarīn-i ʿāṭıfet etdi o şāh-ı bī-şānī

Cenāb-ı Mīr Saʿīd ol edīb-i dil-āgāh
Birinci rütbeden aldı nişān-ı ʿOṯmānī

Be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı ezel müsteḥaḳḳ u elyaḳdır
Bu luṭf-ı pādişeh-i dehre ol kerem kānı

5 Şemā'ilinde ṣadāḳat güneş gibi ẓāhir
ʿAnāṣırında nihān ittiḳā-yı rūḥānī

Muʿāvin olduġu günden umūr-ı meşverete
Ḥisāb ü defter-i māliyye buldu mīzānı

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 106b-107a (s. 274-75)

Ḫuṭūṭ-ı ʿiṣmet ile maʿnī-i ṣadāḳat-ile
Müzeyyen oldu ser-ā-ser kitāb-ı vicdānı

Ḫalūḳ u ṭāhir ü kāmil ʿafīf ü bende-nevāz
Ḫulāṣa onda nümāyān kemāl-i Rabbānī

Vezāretin edeyim ʿavn-i Ḥaḳḳ ile tebrīk
Ede teraḳḳī ḳarīben maḳām u ʿunvānı

İlāhī eyle o sulṭānı dāʾimā mesrūr
Ki müsteḥaḳḳına eyler ʿaṭā vü iḥsānı

Güherle yazsa sezādır Emīrī tārīḫin
Şu beyt-i ātīyi tebrīke gördü erzānī

Be-ḥaḳḳ-ı mühr-i nübüvvet be-cāh-ı dīn-i mübīn
Saʿīd Beğ'e ola esʿad birinci ʿOṣmānī
"بحق مهر نبوت بجاه دين مبين سعيد بكه اوله اسعد برنجي عثماني"[1]
(1318)

87[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Münḳażī oldu ḥisābātı Yeñişehr'imiziñ
Bizi ḳurtardı büyük daġdaġadan Rabbü'l-beyt

Ne ḥisābāt bize āh neler çekdirdi
Ḫınṭa vü laḥm ü ʿalef erz ü şaʿīr revġan u zeyt

Yā ḳaṣīde yā ġazel her gün ederken tanẓīm[3]
Ḫāṭıra gelmez idi ḫaylī zamāndır bir beyt

Ne tevārīḫ oḳur oldum ne seyāḥatnāme
Gelmiyor fikre ne Bağdād ü ne Baṣra ne Küveyt

Altı māh oldu tamām Yanya'yı terk eyleyeli
Yine ol cānibe şimdi edelim sevḳ-i kümeyt

Eyledim saʿy ü himem fetḥ olunan yerlerde
Ne büyük niʿmet olur ḫażrete derse *ve rażayt*

1 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
2 AE 37: 107a (s. 275)
3 tanẓīm AE 37k: inşād (üzeri çizilmiş) AE 37

Devr ü teslīm-i ḥisābāt ḫitām bulduḳda
Dedi taḳdīr ile tārīḫini hātif "*ve ḳażayt*"
[1]"وقضيت"
(1316)

88[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Hem emīrü'l-mü'minīndir hem imāmü'l-müslimīn
Nūrdur evreng-i 'ālī-şāna Ḫān 'Abdülḥamīd

Hem Ḫudā'yı hem Resūlullāh'ı ḫoşnūd eyledi
Mekke'de yapdı misāfirḫāne Ḫān 'Abdülḥamīd

Olmamış nā'il bu 'ālī ḫidmete bir pādişāh
Biñ muḥabbet ṣaldı her vicdāna Ḫān 'Abdülḥamīd

Oldu reyyān teşnegān-ı deşt-i Baṭḥā-yı Ḥicāz
Ḥavżlar etdi binā her yana Ḫān 'Abdülḥamīd

Luṭfunuñ envārına müstaġraḳ oldu kā'ināt
Beñzedi ḫurşīd-i nūr-efşāna Ḫān 'Abdülḥamīd

Verdi fer ẕāt-ı hümāyūnu ḫilāfet taḫtına
Rūḥdur timṡāl-i 'izz ü şāna Ḫān 'Abdülḥamīd

Bārekallāh ḥall ü imḥā eyledi[3] her müşkili
Maẓhar oldu ḳudret-i Sübḥān'a Ḫān 'Abdülḥamīd

Yanya'da olmuş ġarīḳ-i himmet-i şāhānesi
Revnaḳ-efzādır bütün devrāna Ḫān 'Abdülḥamīd

Her münāsib mevḳi'inde Yanya'nıñ etdi binā
Ḫastaḫāne ḳışla vü cebḫāne Ḫān 'Abdülḥamīd

Yapdı bir cāmi' ki el-ḥaḳ pertev-i tevḥīdine
Ḳudsiyānı eyledi pervāne Ḫān 'Abdülḥamīd

Ḫubbu ḫubbullāha vāṣıldır Emīrī ol şehiñ
Verdi revnaḳ cevher-i īmāna Ḫān 'Abdülḥamīd

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 107a-b (s. 275-76)
3 eyledi AE 37k: ḳıldı (üzeri çizilmiş) AE 37

Cāmi‘-i nüh-ḳubbe-i imkānda olduḳça beḳā
Kām-rān olsun şehinşāhāne Ḫān ʿAbdülḥamīd

Çıḳdı bu tārīḫde encüm ḳadar çarḫa du‘ā
Yapdı cāmi‘ Yanya’da şāhāne Ḫān ʿAbdülḥamīd
"یاپدي جامع یانیه ده شاهانه خان عبد الحمید"[1]
(1314)

89[2]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

1 Şehinşāh-ı cihān Sulṭān Ḥamīd Ḫān-ı melek-sīret
Kerāmetle cihānıñ fevḳine ḳudret-feşān oldu

Değer bir luṭf-ı ʿālü’l-ʿāline cānım fedā etsem
O luṭfa ḫāṣ u ʿāmı ʿālemiñ taḳdīr-ḫᵛān oldu

Sezādır kā’ināt eylesem biñ şevḳ ile tebrīk
Reşād Beğ nāẓır-ı māliyye-i şāh-ı cihān oldu

Edīb-i nükte-pīrādır kerīm-i ḥikmet-ārādır
Bütün ʿālem bu tevcīh-i vecīhe şādumān oldu

5 Be-ḥaḳḳ-ı Kibriyā her dem bunu taṣdīḳ eder ʿālem
Kemāl-ı ḥilm ü re’fet onda her dā’im ʿayān oldu

Necābetle münevver ḥüsn-i ḫaṣletle müzeyyendir
‘Umūma müşfiḳ oldu mükrim oldu mihribān oldu

Hezārān def‘a meşhūdumla zīrā ṣabit olmuşdur
Ṣafā-yı ḳalbi taṭyīb-i ḳulūb-ı bī-kesān oldu

Naṣīb olmaz cihānda her ḳula bu ḫaṣlet-i yektā
Bu ḫaṣlet cālib-i ḥüsn-i rıżā-yı Müste‘ān oldu

Rıżā-yı pādişāhīdir rıżā-yı Ḥaḳḳ’a āyīne
Onuñ-çün iltifātı pādişāhıñ rāygān oldu

10 Cenāb-ı Müste‘ān’dır bu sözümde şāhid-i ʿādil
Ṣanırsıñ bu beşāret cismime rūḥ-ı revān oldu

1 Ta‘miyeli ve tam olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan harfler toplandıktan sonra 1408 tarihi çıkmaktadır. "Çıḳdı bu tārīḫde encüm ḳadar" ipucundan hareketle "انجم" sözcüğünün sayısal değeri olan 94 sayısı çıkarıldığında istenen tarih (1314) elde edilmektedir.

2 AE 37: 107b (s. 276)

Ḫudāvendā ne mümkindir edā-yı şükr-i elṭāfıñ
Duʿā-yı devletiñ gerçi bańa virdi-zebān oldu

Sefīd etsin iki dünyāda vechiñ ḥażret-i Mevlā
Ki zīrā şükr-i luṭfuñda zebānım nā-tüvān oldu

Cenāb-ı Kibriyāʾnıñ maẓhar ol tevfīḳine dāʾim
Yürekden bu duʿā revnaḳ-ṭırāz-ı āsumān oldu

Emīrī ʿabd-i memlūküñ eder biñ şevḳ ile tebrīk
Kemāl-i faḫr ile rūmāl-i ḫāk-i āsitān oldu

Bu tārīḫ-i güher remz-i vezāretle mübeşşerdir
Bi-ḥamdillāh Reşād Beğ nāẓır-ı bālā-mekān oldu
''بحمد الله رشاد بك ناظر بالا مكان اولدي''[1]
(1316)

90[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Ḥażret-i Mīr Reşādʾıñ ede Mevlā-yı muʿīn
Āl ü evlādı ile kendini mesrūr-fuʾād

Ḥüsn-i ḫulḳ u keremi herkesi memnūn etmiş
Dāʾimā neyl-i emelle ola yā Rab dil-şād

Etdi bu ḳaṣr-ı şafādārı o mīr-i ʿālī
Ne güzel sevḳ-i ṭabīʿatle yerinde bünyād

Dil-küşā manẓarası āb ü havāsı ceyyid
Bī-bedel mevḳiʿi gülzārı verir ḳalbe küşād

Yazdı itmāmını tebrīke Emīrī tārīḫ
Feraḥ-ābād ola bu ḳaṣr-ı nev-īcād-ı Reşād
''فرح آباد اوله بو قصر نو ايجاد رشاد''[3]
(1316)

1 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
2 AE 37: 107b-108a (s. 276-77)
3 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

91[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 Ṣadr-ı aʿẓam ḥażret-i Rifʿat Ḫalīl Paşa’nıñ āh
Eyledi necl-i necībi cisr-i dünyādan mürūr

Köprü üstünde nehāren etdi ḳurşunla şehīd
Maṣdar-ı şerr ü belā bir şaḫṣ-ı meçhūl-i ʿaḳūr

Gitdi İbrāhīm Cāvīd Beğ Efendi genç iken
Maẓhar-ı ṣabr-ı cemīl et vālideynin yā Ṣabūr

Bī-beḳādır gerçi dünyā her gelen durmaz gider
Bu ḳażā ḳurbānı ammā söylenir tā nefḫ-i ṣūr

5 Zā’irā yād et duʿā-yı ḫayr ile merḥūmu kim
Bu ḳażā neydi neden geldi ḥaḳīḳat nā-ẓuhūr

Ḫaḳḳı iẓhār eylesin ʿavn-i İlāhī ʿan-ḳarīb
[……]

Geldi bāb-ı ʿafvıña ḳanlı kefenle bu şehīd
Sensiñ ey Ġaffār-ı ekber māḥī-yi cürm ü ḳuṣūr

Faḫr-i ʿālem seyyidü’l-kevneyn şefāʿat eyleye
Sāḳī-yi kevṡer yedinden nūş ede cām-ı ṭahūr

Maġfiret sırrın ʿayān etdi Emīrī luṭf-ı Ḫaḳ
Oldu bu maẓlūma tārīḫ-i şehādet “el-Ġafūr”
[2]“الغفور”
(1317)

92[3]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd Ḫān’ıñ vücūd-ı pākidir
Kā’ināt-ı ḫayr ü ecriñ āfitāb-ı lāmiʿi

Cedd-i ʿālü’l-ʿāli Sulṭān Bāyezīd Ḫān-ı ḳadīm
Bolu’da inşā buyurmuşdu bu ʿālī cāmiʿi

1 AE 37: 108a (s. 277)
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 108b (s. 277)

Etdi beş yüz yıl derūnunda ʿibādet müslimīn
Ġarḳ-ı nūr-ı Kibriyā eylerdi ḳalb-i rākiʿi

Gerdiş-i aḥvāl-i dünyā ʿāḳibet etdi ḫarāb
Tā esāsından bu ʿālī cāmiʿ-i pür-sāṭıʿı

Olmadı maḳbūl-i ṭabʿ-ı ḥażret-i ẓıll-i İlāh
Böyle beytullāh-ı ḳudsīniñ żiyāʿ-i vāḳiʿi

Beẕl edip naḳd-i keşīr ol pādişāh-ı bī-naẓīr
Etdi iḥyā tāzeden bu secdegāh-ı vāsiʿi

Cedd-i ʿālüʾl-ʿāliniñ rūḥ-ı celīli oldu şād
Müstedām etsin Ḫudā sulṭān-ı ferruḫ-ṭāliʿi

Cūşiş-i emvāc-ı deryā-yı eẕān-ı pencgāh
Pür ider lüʾlū ile aṣdāf-ı gūş-ı sāmiʿi

Raḥmetiñ burhānıdır her āyet-i ṭāḳ u revāḳ
Bunda ṭāʿatdir ẕünūbuñ kīmyā-yı dāfiʿi

Nūr-pāş-ı maġfiretdir revzeninde cāmlar
Dāġdār etmekdedir ḫurşīd-i çarḫ-ı rābiʿi

Maḥfiliñ *Allāhu ekber* ḳāmet-i vecd-āveri
Eyliyor memnūn sürūşān-ı sipihr-i sābiʿi

Oldu minber ḫuṭbe-i *elḥamdülillāh*a maḳar
Zīb-i dest etdi ḫaṭīb-i cumʿa seyf-i ḳāṭıʿı

Buldu miḥrābıñ daḫi çāk-i derūnu iltiyām
Efser-i zerrīn giyindi farḳ-ı raḥmet-lāmiʿi

Yükselir bunda duʿā-yı müstecāb-ı müʾminīn
Cilvegāh eyler verā-yı āsumān-ı tāsiʿi

Oldu bāʿiṣ böyle ḫayr-ı ekbere ol pādişāh
Ḥażret-i Peyġamber olsun dest-gīr ü şāfiʿi

Ẕihnī Paşaʾnıñ da saʿy ü himmeti meʾcūr ola
Pek mükemmel eyledi īfā şu emr-i nāfiʿi

Ḥamd edip Ḥaḳḳ'a Emīrī söyledi tārīḫ-i tām
Bāyezīd Ḫān'ıñ yeñi oldu şu ekmel cāmi'i
''بايزيد خانك يكي اولدي شو اكمل جامعي''[1]
(1317)

93[2]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

1 Ḳur'ān-ı mübīn ḥürmetine sāl-i cedīdiñ
Ey şāhlarıñ şāhı mübārek ede Allāh

Durduḳça cihān ẕātıña ey 'ālī ḫalīfe
Evreng-i felek-cāhı mübārek ede Allāh

Sulṭān-ı melek-sīretisiñ taḫt-ı celīliñ
Her rūzuñu her māhı mübārek ede Allāh

Allāh'a iṭā'at sañа etmekdir iṭā'at
Her ānıñı her gāhı mübārek ede Allāh

5 Rūmāl-i edeble dedi tārīḫi Emīrī
Her sāl-i şehinşāhı mübārek ede Allāh
''هر سال شهنشاهي مبارك ايده الله''[3]
(1316)

94[4]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

1 Neresinde bulunur cāy-ı şafā dünyānıñ
Zīr ü bālāsına baḳ dīde-i 'ibretle onuñ

Devr eder 'aks-i murād-ı beşer üzre dā'im
Böyledir ḳā'idesi çarḫ-ı elem-efzānıñ

Her gelen keşmekeş-i 'ālemi āḫir bıraḳır
Nitekim ṣulḥe varır 'āḳibeti ġavġānıñ

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 108b (s. 278)
3 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
4 AE 37: 108b-109a (s. 278-79)

ʿĀdet-i cāriye-i gerdiş-i gerdūn üzre
Bir günü geçmez iken ḥādiṣesiz ekvānıñ

Bir sükūnet görünürdü ufuḳ-ı ʿālemde
Yoġ-idi ḥādiṣesi bir iki gün devrānıñ

Beni dil-şād edemezdi feleğiñ bu vażʿı
Cismim olmuşdu mekānı ġam-ı cān-fersānıñ

Bu sükūnet yine bir ḥādiṣe derdim doġurur
Kim sükūnetden olur fırṭınası deryānıñ

Naẓar ile dediğim işte ẓuhūr eyledi āh
Hīç teḫālüf mü eder ḳāʿidesi dünyānıñ

Ṣadr-ı Cem-mertebe Maḥmūd Nedīm Paşa kim
Luṭfuna maẓhar idi pādişeh-i yektānıñ

Gün gibi ʿālemi ṭutmuşdu fürūġ-ı şānı
Ol vezīr ibni vezīr āṣaf-ı bī-hem-tānıñ

Rūzgār eyledi ḳandīl-i ḥayātın iṭfā
Her günü bir şeb-i ġam olsa revā dünyānıñ

Ḳafes-i cismini terk eyledi murġ-ı rūḥu
Gülşen-i cennetine vāṣıl ola Mevlā'nıñ

Bir büyük ḥādiṣedir ʿālem içün rıḥleti āh
Öyle bir āṣaf-ı Cem-ḳadr ü kerem-baḫşānıñ

Çünkü olmuşdu iki defʿa vekīl-i muṭlaḳ
Ḳudret ü himmeti maʿlūmu idi dünyānıñ

Ḳalemi sāṭıʿ idi seyf-i cihān-gīri gibi
İftiḫārı idi mülk-i süḫan u maʿnānıñ

Merḳad-ı pākde yatdıḳça o düstūr-ı güzīn
Şevketi ḳā'im ola şāh-ı cihān-pīrānıñ

Dedi bu mıṣraʿ ile hātif Emīrī tārīḫ
Cennet oldu yeri Maḥmūd Nedīm Paşa'nıñ
"جنت اولدي يري محمود نديم پاشانك"[1]
(1300)

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

95[1]

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Yemen'iñ bir Şehāre'si vardır[2]
Onda çoḳ kimseler helāk oldu

Olmadı fetḥi bir müşīre naṣīb
Renc ü zaḥmetle çehreler ṣoldu

Himmet-i pāk-i Feyżī Paşa'dan
Ḳalbimiz şevḳ u faḫr ile doldu

Çalışıp ġayret ü şecā'atle
Ḫāliḳ'iñ feyż ü ecrini buldu

Ḫaşyet ü fitneden bi-ḥamdillāh
Yemen'iñ cümle ḫalḳı ḳurtuldu

Verdi ser düşmenān bu tārīḫe
'Avn-i Ḥaḳla Şehāre fetḥ oldu
"عون حقله شهاره فتح اولدي"[3]
(1323)

96[4]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Hey'et-i maḥkeme-i istīnāf
Görmedi böyle re'īs-i muḳdim

Bu re'īs-i naṣafet-kār-ı cezā
'Adl ü inṣāfa olurdu ḫādim

Şehr-i Baġdād-ı behiştāsāda
'Āḳibet oldu beḳāya 'āzim

Yanına aldı İmām-ı A'ẓam
Onu maġfūr ede Rabb-i dā'im

1 AE 37: 109a (s. 279)
2 AE'nin dipnotu: "Şehāre'niñ fetḥi muḥaḳḳaḳ idi faḳaṭ müşīr-i meẕkūr yolda ḥaḳsızlıġa ṣapdı öyle ḳıymetdār bir fırṣat elden ḳaçdı bizim tārīḫ de ḥükümsüz ḳaldı."
3 Ta'miyeli ve tam olan bu tarihin çözümü şöyledir: Tam olduğu için mısradaki tüm harflerin sayısal değeri toplandığında 1319 sayısı çıkmaktadır. "Verdi ser düşmenān" ipucundan hareketle "دشمنان" sözcüğünün başı yani dāl "د" harfinin sayısal değeri olan 4 eklendiğinden istenen 1323 tarihi elde edilmektedir.
4 AE 37: 109b (s. 280)

5 Verdi tārīḫ ile hātif ḫaberi
Gitdi lāhūta Muḥarrem Sālim
"كيتدي لاهوته محرم سالم"[1]
(1310)

97[2]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

1 Özledi semt-i beḳāyı gelini Ḫānım āh
Ṣadr-ı Cem-mertebe merḥūm Fu'ād Paşa'nıñ

'Ābide müttaḳiye zāhide bir ḫānım idi
İşidirdim deheninden niçe biñ nisvānıñ

İnzivāgāhını etmişdi 'ibādet-ḫāne
Bir pula almaz idi debdebesin devrānıñ

Etdi evlādını aḥfād-ı ṣaġīrānını terk
Yaş ile dīdeleri doldu bütün iḫvānıñ

5 Oḳu bir fātiḥa iḫlāṣ ile ey zā'ir-i ḳabr
Sen de nā'il olasıñ raḥmetine Raḥmān'ıñ

Vere evlādına aḥfādına Ḥaḳ ṣabr-ı cemīl
Elimizden ne gelir ḥāli budur dünyānıñ

Gülşen-i dār-ı na'īm olsun İlāhī ḳabri
Görmesin dehşetini maḥkeme-i kübrānıñ

Yazdı tārīḫi ḳalem besmeleniñ bāsı ile
Erdi Ni'met yanına Fāṭıma-i Zehrā'nıñ
"ايردي نعمت يانه فاطمهٔ زهرانك"[3]
(1320)

98[4]

[mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün]

1 Naẓīf Paşa üçüncü def'a oldu
Neẓāretle şeref-baḫş-ı tevārīḫ

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 109b (s. 280)
3 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
4 AE 37: 109b (s. 280)

Muḳaddem muṣliḥ-i māliyye oldu
Edildi ṣoñradan taḥrīf ü tensīḫ

O ḥāle oldu cür'et eyleyenler
Bi-ḥamdillāh sezā-yı levm ü tevbīḫ

Yine eyler be-'avn-i[1] ḥażret-i Ḥaḳ
Niẓām-ı evveli te'sīs ü tersīḫ

Gelip bir seyyid etdi böyle tebşīr
"fe-'azzeznā bi-ṣāliṯ" oldu tārīḫ
[2]"فعززنا بثالث"
(1322)

99[3]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Sulṭān Ḥamīd Ḫān-ı melek-sīreti her sāl
Memnūn ede mesrūr ede ḫoşnūd ede Allāh

Pek sevgili sulṭānımızı 'ömr-i ebedle
Her ān ü zamān vāṣıl-ı maḳṣūd ede Allāh

Ḳur'ānla uli'l-emr[4]-i cihāndır o şehinşāh (319)
Durduḳça cihān ḫurrem ü mevcūd ede Allāh

'Arż eyler Emīrī ḳulu tebrīk ile tārīḫ
Her sāl-i şehinşāhımı mes'ūd ede Allāh
[5]"هر سال شهنشاهمي مسعود ايده الله"
(1325)

1 be-'avn-i AE 37k: be-luṭf-ı (üzeri çizilmiş) AE 37

2 Ta'miyeli ve tam olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla ibarede yer alan harfler toplandıktan sonra 1248 sayısı çıkmaktadır. "Gelip bir seyyid" ipucundan hareketle "سيد" sözcüğünün sayısal değeri olan 74 sayısı eklendiğinde istenen tarih (1322) elde edilmektedir.

3 AE 37: 109b-110a (s. 280-81)

4 Şair "uli'l-emr" (اولي الامر) ifadesi ile "Sulṭān 'Abdülḥamīd" (سلطان عبد الحميد) ifadelerinin ebced hesabıyla 319 sayısına tekabül ettiğini söylerken yazmada da bunu göstermiştir.

5 Mısrada 1273 tarihi çıkmakta olup verilen tarih ile uyuşmamaktadır.

100[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Dīdeler rūşen cihān ḫurrem münevver kā’ināt
Nūrlar neşr eyledi bu ‘īd içinde şeş cihāt

Sevgili sulṭānımız Sulṭān Ḥamīd Ḫān-ı celīl
Müstedām olsun serīrinde be-ḥaḳḳ-ı mu‘cizāt

‘Ālemiñ hem pādişāhı hem veliyy-i ni‘meti
Hem ḫilāfet taḫtına sulṭān-ı kerrūbī-ṣıfāt

Bir kerīme eyledi iḥsān Rabb-i müste‘ān
‘Īd-i aḍḥānıñ üçünde her gönül buldu ḥayāt

*Bārekallāhu’l-ḫamīs*iñ feyżi oldu cilve-ger
Bu ḥadīşe maẓhariyyet oldu ḳudsī iltifāt

‘Īd-i ekrem beyt-i a‘ẓam ḥacc u zemzem ‘aşḳına
Dā’imā mesrūr ola sulṭān-ı ‘ulviyyet-simāt

Ol kerīme Sāmiye aḥfādını idrāk ede
Taḫt-ı iclāl-i ḫilāfetde be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı ẕāt

Ṣıdḳ ile yazdı Emīrī çākeri tārīḫini
Sāmiye Sulṭān ḳudūmünden sevindi kā’ināt
”سامیه سلطان قدومندن سوندي كاينات“[2]
(1325)

101[3]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Ẓıll-i Ḥaḳ ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd Ḫān-ı celīl
Ediyor mülkünüñ i‘mārına beẕl-i re’fet

Burusa vālī-yi dānişveri Tevfīḳ Beğ’iñ
Nuḫbe-i meslekidir ṣıdḳ ile ḥüsn-i ḫidmet

1 AE 37: 110a (s. 281)

2 Ta‘miyeli ve tam tarih olan bu tarihlendirmenin çözümü şöyledir: Tam olduğu için mısradaki tüm harfler hesaplandığında 1132 tarihi çıkmaktadır. “Ṣıdḳ ile yazdı” ibaresindeki ipucundan hareketle çıkan bu tarihe “Ṣıdḳ” sözcüğünün sayısal karşılığı olan 194 eklendiğinde 1326 tarihi çıkmaktadır. Bu tarih, yazmada verilen 1325 tarihinden bir eksik olsa da Sāmiye Sultan’ın doğum tarihinin 1326 olduğu dikkate alınırsa yazmadaki bu tarihte hata yapıldığı anlaşılmaktadır.

3 AE 37: 110a (s. 281)

Bu livāya mutaṣarrıf olalı Mīr Żiyā
Eyledi niʿmet-i ʿumrāna kemāl-i raġbet

Aldırır ḫayr duʿā pādişeh-i ẕī-şāna
Eder elbette muvaffaḳ onu Rabb-i ʿizzet

Olsa cevherle muraṣṣaʿ yaḳışır tārīḫi
Bādī-yi ḫayr-ı duʿādır şu mücedded sāʿat
"بادئ خیر دعادر شو مجدد ساعت"[1]
(1325)

102[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Sāye-i ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd Ḫān-ı celīl
Olsa ḫurşīde sezā şaʿşaʿa-i çeşm-i ḳarīr

Ḥubb-ı fillāha varır ḥubbu o ẕıllullāhıń
Çünkü evreng-i ḫilāfetde odur ḳuṭb-ı ḫabīr

Nūr-ı ḳudsiyyeti mişkāt-ı İlāhī'den alır
Ońa nisbetle ḳalır sāye gibi şems-i münīr

Rūḥdur luṭfu göńüllerde tecellī eyler
Nūrdur mihri eder cümle ḳulūbu tesḫīr

Luṭf-ı şāhānesi her ḫāṭırı ābād ediyor
Ediyor Kaʿbe-i ʿulyā-yı Ḥudā'yı taʿmīr

Feyż-i dīger verir elṭāfı ḳulūb-ı şāfa
Nūr-ı ḫurşīd eder elmāsı dü bālā tenvīr

Sīret-i pāk-i mülūkānesi Ṣıddīḳ'a ʿadīl
Meslek-i aʿdel-i şāhānesi Fārūḳ'a naẕīr

Yine cūş eyledi deryā-yı kerem-baḫşāsı
Etdi bir bende-i dīrīnesine luṭf-ı vefīr

Münşī vü ʿārif ü üstād u süḫan-dān ü edīb
ʿĀḳil ü kāmil ü düstūr-ı Felāṭūn-tedbīr

1 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
2 AE 37: 110b-111a (s. 282-83)

10 Ne pesendīde ḫaberdir ne ṭırāzende peyām
Ne fürūzende meserret ne mübārek tebşīr

Böyle bir luṭf-ı şehinşāh-ı kerīmü'ş-şānı
Eyledi doġrusu başdan başa dünyā taḳdīr

Cān fedā olsa sezādır bu mübārek ḫabere
Yūsuf'undan geliyor ṣanki bu Ya'ḳūb'a beşīr

'Arż-ı tebrīk ile tārīḫ-i mübārek-bādı
Ben de bir beyt-i güher-zā ile etdim taḥrīr

Yaşasın sevgili sulṭān-ı celīl ü 'ālī
Luṭf edip etdi Muḥammed 'Alī Paşa'yı vezīr
''ياشاسين سوكيلي سلطان جليل و عالي لطف ايدوب
ايتدي محمد علي پاشايي وزير''[1]
(1324)

103[2]

Meclis-i Meb'ūṯān'ıñ Birinci Resm-i Küşādına Tārīḫ

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

1 Hilāliñ nūru artıḳ bedr-i tām olsun bi-'avnillāh
Olundu ittiḥād-ı millet-i 'Oṯmāniyān i'lān

Naẓar ḳıl feyże biñ üç yüz yigirmi altı sālinde
Olur bu sermedī tārīḫe "tārīḫ-i sene" burhān
''تاريخ سنة''[3]
Bu tārīḫimle eyler hep ahālī birbirin tebrīk
Açıldı gözler aydın meclis-i a'yān ü meb'ūṯān
''آچلدي كوزلر آيدين مجلس اعيان و مبعوثان''[4]
(1326)

1 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
2 AE 37: 111a (s. 283)
3 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
4 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

104[1]

Ḥüseyin Ḥilmī Paşa'nıñ Dāḫiliyye Neẓāretine

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Dāḫiliyye nāẓırı olduḳda tārīḫin dedim
Gördü dünyā himmeti Ḥilmī Ḥüseyn Paşa ile
[2]"كوردي دنيا همتي حلمي حسين پاشا ايله"
(1326)

105[3]

Diyārbekir Meb'ūṯu Pirinççi-zāde Meḥmed 'Ārif Efendi'niñ Vefātına

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

1 Oḳu bir fātiḥa ey zā'ir-i aṣḥāb-ı ḳubūr
İşte bu ḳabriñ içinde yatıyor bir 'ārif

Ḫānedānından idi şehr-i Diyār-ı Bekr'iñ
Ḥaḳḳ'a sā'ī idi ol ẕāt-ı ḥaḳāyıḳ-kāşif

Geldi a'ẕā olaraḳ meclis-i meb'ūṯāna
Durmadı 'ālemi terk etdi o merd-i vāḳıf

[……..]
Vāṣıl-ı gülşen-i ḳurb oldu Muḥammed 'Ārif
[4]"واصل كلشن قرب اولدي محمد عارف"
(1326)

106[5]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Müftī-i Āmid Lebīb-zāde Muḥammed Ṣubḥī āh
Gitdi dünyādan değil bāḳī cihānıñ mesnedi

1 AE 37: 111a (s. 283)
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 111a (s. 283)
4 Tam tarih olduğu anlaşılan bu tarih mısraındaki harfler 1323 tarihini vermektedir. Bu tarih ise yazmada kayıtlı 1326 tarihinden eksiktir. Bu eksikliğin, metni yazılmamış olan birinci mısradaki bir ta'miye ile sağlandığını düşünmekteyiz.
5 AE 37: 111b (s. 284)

Hem müfessir hem muḥaddiṩdi o üstād-ı vaḥīd
Ḫidmet-i şer‘-i şerīf olmuşdu dā’im maḳṣadı

Nūr-ı fażlıń maṭla‘ı ‘ilm ü vefānıń mecma‘ı
Eẕkiyānıń mefḫarı ehl-i kemāliń erşedi

Ḥażret-i Peyġamber-i āḫir zamānıń ‘aşḳına
Maẓhar-ı ġufrānıń et yā Rab bu ṣāḥib-merḳadi

Vāṣıl-ı rıḍvān ola āzāde-i aḥzān ola
Ḥaḳ naṣīb etsin oña ḳurb-ı cenāb-ı Aḥmed’i

Giryenāk oldum te’eṩṩürle dedim tārīḫini
Rūḥ-ı Ṣubḥī nūr idi pervāz-ı cennāt eyledi
”روح صبحي نور ايدي پرواز جنات ايلدي“[1]
(1330)

107[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd Ḫān kim odur
Hem ḫalīfe hem velī hem şehriyār

Meşreb-i şāhānesinde müncelī
Cevher-i nūr-ı cenāb-ı çār yār

Ḳuṭb-ı ‘ālem ġavṯ-ı dünyā bedr-i dīn
Şems-i raḥmet sāye-i perverdigār

‘İnd-i Mevlā’da ḳabūl olmaz namāz
Olmasa der-pey du‘ā-yı şehriyār

Ol ḳadar iḥyā-yı ḫayrāt etdi kim
Oldu luṭf-ile müzeyyen her diyār

Bā-ḫuṣūṣ her cānibinde mülkünüń
Etdi iḥyā-yı cevāmi‘ bī-şümār

Reh-nümā-yı ṣādıḳān olmaḳdadır
Meslek-i şāhenşeh-i taḳvā-şi‘ār

İşte ez-cümle bunuń burhānıdır
İşbu ḫayr-ı dil-pesend ü pāyidār

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 111b-112a (s. 284-85)

Bir vezīri ʿabd-i ḫāṣṣ u ṣādıḳı
Yapdı böyle maʿbed-i feyż-intişār

Hem ticāret nāẓırı hem nāfiʿa
Ẕihn*ī* Paşa-yı müsellem-iḳtidār

Hem daḫi mülkiyye meʾmūrīniñ
Ḳomsiyonunda reʾīs-i nāmdār

Eyledi iḥyā bu ʿālī cāmiʿi
Söylenür ḫayrı ilā yevmi'l-ḳarār

Bu muḳaddes secdegāh-ı enveriñ
Çeşm-i ehl-i dīni eyler lemʿadār

Saḳf-ı merfūʿunda āyāt-ı mübīn
Naḳş-ı maṭbūʿunda nūr-ı Kirdigār

Oldu bu cāmiʿ *tesürrü'n-nāẓırīn*
Eyliyor baḳdıḳça ādem iftiḫār

Pek münāsib mevḳiʿ etdi intiḫāb
Ol vezīr-i fāżıl-ı himmet-diṣār

Eyliyor cāndan Erenköy ḫalḳı hep
ʿArż-ı tekrār-ı duʿā-yı şehriyār

Ehl-i īmānı mücāb-ı şevḳ eder
Daʿvet-i *Allāhu ekber*le menār

Eyledi miḥrāb-ı feyżinde imām
Āyet-i feṭḥ-i mübīne ibtidār

Ḫuṭbe-i *elḥamdü lillāhillezī*
Oldu farḳ-ı ümmete raḥmet-niṣār

Minberi üzre ḫaṭīb-i ḫoş-maḳām
Eyliyor dāʾim duʿā-yı şehriyār

İşte īcāb-ı ṣadāḳat böyledir
Ol vezīr-i ḫayr-ḫᵛāh-ı rūzgār

Ẓıll-i Mevlā ol veliyy-i niʿmete
Aldırır ḫayr-ı duʿā leyl ü nehār

Cāmiʿ-i nüh-ḳubbe-i kevn-i mekān
Tā ki olduḳça Emīrī pāydār

Sevgili şāhenşeh-i ẕī-şānımız
Taḫt-ı iclālinde olsun ber-ḳarār

Nā'il-i ecr ü ṣevāb olsun müdām
Ol vezīr-i ṣādıḳ-ı vālā-tebār

Beyt-i ātī oldu tārīḫ-i güher
Mühmeli taż'īf edilse hem-'ayār

Ẕihnī Paşa bu mücedded cāmi'i
Mü'minīne ḳıldı 'ālī yādigār
''ذهني پاشا بو مجدد جامعي مؤمنينه قلدي عالي يادكار''[1]
(1320)

108[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd Ḫān-ı güzīn
Ṣāḥibü'l-ḫayrāt sulṭān-ı kerīm

Ḫayra ṣarf eyler bütün eyyāmını
İftiḫār-ı pādişāhān-ı 'aẓīm

Yāveri 'Oṯmān Paşa bendesi
Vālī-i Yanya o ẕāt-ı müstaḳīm

Meslek-i şāhāneyi ta'ḳīb ile
Sa'y edip ibrāz eder emr-i cesīm

Pādişāha aldırır ḫayr-ı du'ā
Dā'imā ol vālī-i himmet-vesīm

Eyledi vaż'-ı esāsa ibtidār
[.....]

1 Şairin verdiği bilgiye göre, bu tarih düşürme iki şekilde gerçekleştirilmiştir. Birincisi noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher tarihtir. Diğeri ise noktasız harflerin iki katının hesap edildiği mühmel tarihtir. Noktalı harfler hesaplandığında gerçekten de belirlenen tarihin çıktığı görülürken noktasız harfler toplanıp ikiye çarpıldığında 1320 değil 1248 tarihi çıktığı görülmektedir.

2 AE 37: 112a (s. 285)

Nev esās-ı mektebe tārīḫ-i tām
Ḳultü Bismillāhi Raḥmānirraḥīm[1]
"قلت بسم الله الرحمن الرحيم"[2]
(1316)

109[3]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'ılün mefā'īlün]

1 Bu tārīḫimle dünyā eşk-rīz-i ḥasret olsun āh
Hünerver 'Ābidīn Paşa-yı 'ādil-dil vefāt etdi
''هنرور عابدين پاشاي عادل دل وفات ايتدي''[4]
(1324)

110[5]

Oldu kitāb-ı Müfīd ḥamd ola Ḥaḳḳ'a tamām
''اولدي كتاب مفيد حمد اوله حقه تمام''[6]
(1296)

111[7]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'ılü fā'ilün]

1 Ey ẓıll-i Müste'ān ederiz şükr ü iftiḫār
İslāmlarıñ seniñ gibi bir pādişāhı var

Sensiñ be-ḥaḳḳ-ı Ka'be "şeh-i a'ẓam-ı" cihān
''شه اعظم''[8]
(1316)
Tārīḫ-i sāle vaṣfıñ olur böyle yādigār

1 Çeviri: "Esirgeyen Allah'ın adıyla başlarım, dedim."
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 112a (s. 285)
4 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
5 AE 37: 112b (s. 286)
6 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
7 AE 37: 112b (s. 286)
8 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

112[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

[.....]
Olur tārīḫ-i yümn-efzāsı nev sāliñ “şeh-i ġāzī”
[2]“شه غازي”
(1323)

113[3]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 Ma‘den-i endīşede eyler iken geşt ü güẕār
Vāṣıl oldum cevher-i tārīḫiñ eñ dil-cūsuna

Rabb-i aḳdes yümn-ile bih-būd ede hep kārını
Oldu me’mūr Baṣrī Beğ Erṭuġrul’uñ vergisine
”رب اقدس يمنله بهبود ايده هپ كارني اولدي
[4]مأمور بصري بك ارطوغرولك وركوسنه“
(1322)

114[5]

Bizim Çiçekçi Cevād Rüşdī Beğ Efendi’niñ Maḫdūmunuñ Velādetine Söylenmişdir

[müfte‘ilün fā‘ilün müfte‘ilün fā‘ilün]

1 Esdi nesīm-i sürūr buldu ṣafā izdiyād[6]
Eyledi bir gül küşād gülşen-i feyż-i Cevād

Vālidi ḥayrān olur görse güzel bir çiçek
Verdi güzel bir çiçek kendine Rabbü’l-‘ibād

Ġonca-i ma‘ṣūmdur sevgili maḫdūmdur
Etsin o maḫdūmu Ḥaḳ ravża-i ṣıḥḥatde şād

1 AE 37: 112b (s. 286)
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 112b (s. 286)
4 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
5 AE 37: 112b (s. 286, sayfa kenarında)
6 ṣafā izdiyād AE 37k: AE 37

Dişleri inci ola bülbül-i ḫoş-gū ola
Yüksele dil-cū ola ol gül-i nāzik-nihād

5 Olsun o zülf-i siyāh olsun o āhū-nigāh
Sünbül-i bezm-i ṣafā nergis-i bezm-i murād

Ṣāḥib-i evlād ola gülleri müzdād ola
Vālidi ecdād ola ʻömrü bula imtidād

Geldi dedi bir beşīr cevher-i tārīḫini
Şād ola dā'im Cevād ay gibi doġdu Sedād
"شاد اوله دائم جواد آي كبي طوغدي سداد"[1]
(1336)

Dīger tām
115[2]

[müfteʻilün fāʻilün müfteʻilün fāʻilün]

1 Gül aġacından ḳalem yazdı bu tārīḫini
Bāġ-ı vücūda ʻazīz gül gibi geldi Sedād
"باغ وجوده عزيزكل كبي كلدي سداد"[3]
(1336)

Dīger tām
116[4]

[müfteʻilün fāʻilün müfteʻilün fāʻilün]

1 Nūr-ı sürūr-ı enām oldu bu tārīḫ-i tām
Evc-i cihāna bu dem gün gibi doğdu Sedād
"اوج جهانه بو دم كن كيبي طوغدي سداد"[5]
(1336)

1 Taʻmiyeli ve mücevher olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mücevher tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan noktalı harfler toplandıktan sonra 1335 sayısı çıkmaktadır. "Geldi dedi bir" ipucundan hareketle 1 sayısı eklendiğinde sonra istenen tarih (1336) elde edilmektedir.
2 AE 37: 112b (s. 286, sayfa kenarında)
3 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
4 AE 37: 112b (s. 286, sayfa kenarında)
5 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

117[1]

[müfteʿilün fāʿilün müfteʿilün fāʿilün]

Gül gibi geldi bu dem bāġ-ı cihāna Sedād
"كل كبي كلدي بو دم باغ جهانه سداد"[2]
1334 Rūmī

118[3]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Sāye-i ḥażret-i şāhānede bu mekteb-i feyż
Burada oldu inā̱ṣa ne güzel dār-ı edeb

Dīnini bilmelidir bir de umūr-ı beyti
Bu olur işte bu dünyāda inā̱ṣa maṭlab

Vālī-i muḥterem-i Bursa Reşīd Paşa'dır
Eden iḥyā niçe ḫayr ü ḥasenāt-ı enseb

Feyżī Beg de edip ol rāh-ı ṣavābı taʿḳīb
Mutaṣarrıf iken oldu bunu inşāya sebeb

5 Doġrusu ḥażret-i Erṭuġrul-ı ʿālī-nesebiñ
Ḳurb-ı pākinde olan ḫayr olur emr-i aṣveb

Bir gelir biñde bu tārīḫ-i dil-ārāya naẓīr
Çoḳ güzel oldu inā̱ṣa Bilecik'de mekteb
"چوق كوزل اولدي اناثه بيله جكده مكتب"[4]
(1322)

119[5]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

1 İnā̱ṣa dīnini bilmekle ṣanʿat elzemdir
Müsāvīdir bu ṭalebde ġanī gedā herkes

1 AE 37: 112b (s. 286, sayfa kenarında)
2 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
3 AE 37: 113a (s. 287)
4 Taʿmiyeli ve tam olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan harfler toplandıktan sonra 1321 sayısı çıkmaktadır. "Bir gelir" ipucundan hareketle 1 sayısı eklendiğinde sonra istenen tarih (1332) elde edilmektedir.
5 AE 37: 113a (s. 287)

Henūz bu beldede yoḳdu inās̱ içün mekteb
[……]

Yapıldı sāye-i şāhānede bu mekteb-i feyż
Gelir oḳur burada hem ġanī vü hem bī-kes

[……]
İnās̱a müjde açıldı bu mekteb-i enfes
''اناثه مژده آچيلدي بو مكتب انفس''[1]
(1322)

120[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Müjde kim Mīr Muʿammer bin-i Rāşid Paşa
Buldu bu ḫayr-ı ḫalefle kerem-i Ġaffārı

Eb ü ceddi gibi mümtāz ü muʿammer ede Ḥaḳ
Gül-i endāmını incitmeye miḥnet ḫārı

Oldu mengūş-ı beşāret bu mücevher tārīḫ
Vāṣıl-ı feyż-i vücūd etdi Vedād'ı Bārī
''واصل فيض وجود ايتدي ودادي باري''[3]
(1335)

121[4]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

1 Hemīşe ḫażret-i Sulṭān Ḥamīd'i şād ede Ḥaḳ
Serīr-i salṭanatıñ şehriyārı böyle olur

Vücūdu lāyıḳ-ı şükr-i ʿaẓīm-i milletdir
Ḫudā-yı lem-yezeliñ yādigārı böyle olur

Eşi"a-pūş-ı ṣafā olsa çoḳ mudur āfāḳ
Şeb-i saʿīd-i bahārıñ nehārı böyle olur

1 Birinci mısraı eksik olan bu tarihlendirme beytinin mevcut ikinci mısraındaki tüm harflerin toplamı 2025, noktalı harflerin toplamı ise 1808 tarihini vermekte olup iki tarih de yazmada verilen 1322 tarihi ile eşleşmemektedir. Tarihlendirmenin eksik olan birinci mısradaki noktalı harflerin de eklenmesi ile oluşturulduğu kuvvetle muhtemeldir.
2 AE 37: 113a (s. 287)
3 Noktalı harflerin hesaba katıldığı mücevher bir tarih beytidir.
4 AE 37: 113b (s. 288)

Ederse ẓıllını Allāh ṣāḥib-i ḳudret
O ẓıll-i Lem-yezel'iñ iḳtidārı böyle olur

Seḥāb-ı māṭır-ı feyżi cihāna verdi ḥayāt
Zamān-ı yümn-i cedīdiñ bahārı böyle olur

Cihāna faḫr-i ʿaẓīm oldu ẕāt-ı ẕī-şānı
ʿAdāletiñ şerefiñ iftiḫārı böyle olur

Güher-niṣār-ı cihāndır o baḫr-i cūd u seḫā
Muḥīṭ-i aʿẓam-ı cūduñ kenārı böyle olur

Görüñ celālet-i ḳadri baḳıñ ʿadāletine
Feżā-yı maʿrifetiñ şeh-süvārı böyle olur

Olursa efser ü evreng-i şevketiñ ancaḳ
Cenāb-ı pādişeh-i nāmdārı böyle olur

ʿUlüvv-i himmeti ḫatm etmiş onda ẕāt-ı Ḫudā
Cihān-ı maʿdeletiñ tāc-dārı böyle olur

N'ola Emīrī ararsam ḫulūṣ ile tārīḫ
O şāh-ı aʿẓama kim feyż-i Bārī böyle olur

Ḥisāba geldi muvāfıḳ "vekīl-i Peyġamber"
"وكيل پيغمبر"[1]
Vekīl-i ḥażret-i maḥbūb-ı Bārī böyle olur
(1320)

122[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Mesned-i muḫterem-i fetvāya
Verdi revnaḳ yine bir ẕāt-ı necīb

Ẕü'l-kerem ḥażret-i ʿAbdurraḥmān
Meslek-i pāki nesīb ẕātı Ḥasīb[3]

Şeyḫülislām-ı mükemmel oldu
Yümn ide ḥażret-i Ḫallāḳ-ı mücīb

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.
2 AE 37: 113b (s. 288). İlmiye Sālnāmesi (sadece son beyit), s. 631
3 2 AE 37k: Pek güzel oldu bu tevcīh-i muṣīb (üzeri çizilmiş) AE 37

Fāżıl-ı tecrübe-āmūz-ı cihān
Ṣāḥib-i ḫulḳ-ı ḥasen ẕāt-ı lebīb

5 ʻUlemā meclis-i pākinde vaḥīd
Üdebā bezm-i güzīninde edīb

Ḥüsn-i re'yi olur inşā'allāh
Nice müşkil görünen derde ṭabīb

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a ola ḥamd-i vefīr
Pek güzel oldu bu tevcīh-i muṣīb

Cāndan oldu bu Emīrī mesrūr
Eyledi ḥamd-i Ḫudāvend-i mücīb

Ola mesrūr u feraḥnāk ü be-kām
ʻÖmr-i sermedle o niḥrīr-i necīb

10 Çār aḳṭāra yazıldı tārīḫ
Şeyḫülislām Ḥasīb oldu Nesīb
"شيخ الاسلام حسيب اولدي نسيب"[1]
(1330)

123[2]

[fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün]

1 Çār yārıń ʻaşḳına tārīḫ olur
Menzil etdi ṣadr-ı fırdevsi Nesīb
"منزل ايتدي صدر فردوسي نسيب"
(1332)

1 Taʻmiyeli ve tam olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan harfler toplandıktan sonra 1326 sayısı çıkmaktadır. "Çār aḳṭāra yazıldı" ipucundan hareketle 4 sayısı eklendiğinde istenen tarih (1330) elde edilmektedir.

2 İlmiye Sālnāmesi, s. 631. Taʻmiyeli ve tam olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Tam tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan harfler toplandıktan sonra 1328 sayısı çıkmaktadır. "Çār yārıń 'aşḳına" ipucundan hareketle 4 sayısı eklendiğinde istenen tarih (1332) elde edilmektedir.

124[1]

Yanya Belediyye Re'īsi Ṣalāḥuddīn Beğ'iñ Vefātına Tārīḫ

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Belediyye re'īs-i muḫteremi
Belde-i Yanya'nıñ Ṣalāḥuddīn

İrtiḥāl eyledi Muḥarrem'de
Oldu cennetde āl-i ḫamse ḳarīn

Ṣāḥib-i cevher-i ḥamiyyet idi
Mütevāżı' idi ḫalūḳ u faṭīn

Henūz olmuşdu ḳırḳ iki 'ömrü
Genç iken ḥayf oldu genc-i defīn

Ḫānedāndı edīb ü müşfiḳ idi
Mültecā-yı erāmil ü miskīn

Rūḥunu Fātiḥayla şād ediñiz
Ey gelen zā'irān-ı ṣāḥib-dīn

Çıḳdı tārīḫ āl-i ḫams-ı güher
Gitdi tā cennete Ṣalāḥuddīn
"كيتدي تا جنته صلاح الدين"[2]
(1328)

125[3]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Olunca maẓhar-ı luṭf-ı şehinşāh-ı cihān-ārā
Vezīr ü münşī'-i a'ẓam şüreyyā-yı himem-pīrā

Bu tārīḫimle olmuşdur du'āda yek-zebān dünyā
Nişān-ı imtiyāz aldı mübārek eyle yā Mevlā
"نشان امتياز الدي مبارك ايله يا مولى"[4]
(1311)

1 AE 37: 113b (s. 288, sayfa kenarında)
2 Ta'miyeli ve mücevher olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mücevher tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan noktalı harfler toplandıktan sonra 1333 sayısı çıkmaktadır. "Çıḳdı tārīḫ āl-i ḫams-ı güher" ipucundan hareketle 5 sayısı çıkarıldığında istenen tarih (1328) elde edilmektedir.
3 AE 37: 113b (s. 288)
4 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

126[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Mecd-i ‘ālü’l-‘āl ile ta‘ẓīm-i bī-emṣāl ile
Bir ‘Ömer -ḫaṣlet bugün oldu imāmü’l-müslimīn

Şād ol ey iḳbāl-i ātī faḫr et ey devr-i cedīd
Olduñuz İbnü’l-‘Azīz’iñ maḳdemiyle kām-bīn

Mefḫar-ı nūr-ı ḫilāfet iftiḫār-ı kā’ināt
Āfitāb-ı ma‘delet ārāyiş-i miḥrāb-ı dīn

‘Avn ü imdād-ı cenāb-ı Ḫāliḳ-i ẕü’l-‘arş ile
‘Avdet eyler ba‘d-ezīn āsāyiş-i rūy-i zemīn

Cāmi‘-i Fātiḥ’de bu ilk cum‘ada mevcūd idim
Zīr ü bālā eyliyordu ḥamd-i Rabbü’l-‘ālemīn

Minber etdi ḥamd ile ‘Abdülmecīd ismin ‘ayān
Oldu miḥrāb-ı güzīn elḥamdülillāha ḳarīn

Bundadır şimdi vekīli ḥażret-i Peyġamber’iñ
Bundadır bī-şüphe rūḥāniyyet-i rūḥu’l-emīn

Şer‘ ile oldu ḫalīfe[2] bey‘at ü tebrīk ile
Vācib oldu şā‘irāne żabṭ-ı tārīḫ-i güzīn

Müstedām olsun ḫalīfe şādkām olsun vaṭan
Bāḳī olduḳça Emīrī devr-i eflāk u zemīn

1 TEM, sy. 4, 1338/1922, s. 73. AE’nin yazma hâlindeki *Dîvân*’ında yer almayan bu tarih manzumesi *TEM*’de şu tanıtıcı metinle neşredilmiştir:
“Feżā’il-i ‘āliye ile müzeyyen ve kemālāt-ı celīle ile mu‘anven olan ḫalīfe-i aṣlaḥ u erşed-i zī-şān sevgili ‘Abdülmecīd bin ‘Abdülazīz Ḫān Efendi ḥażretleriniñ sāye-baḫşā-yı mesned-i celīl-i ḫilāfet olaraḳ ālāy-ı vālā ve merāsim-i ‘uẓmā le Fātiḥ Cāmi‘-i şerīfine ‘azīmet-i hümāyūn buyurup ilk Cum‘a ḫuṭbesiniñ nām-ı celīl-i ḫilāfet-penāhīlerine ḳırā’etini mutażammın min ġayri ḥaddin inşād olunan tārīḫ-i ‘ubūdiyyet-ḳarīn *Tārīḫ ve Edebiyāt Mecmū‘asi*’na derc ile tezyīn-i sütūn-ı mefḫaret olundu.”
Ta‘miyeli ve mücevher olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mücevher tarih olması dolayısıyla beyitte yer alan noktalı harfler toplandıktan sonra 1345 sayısı çıkmaktadır. Tarih beytinde yer alan “Çār yārıñ ‘aşḳına düşdü” ipucundan hareketle 4 çıkarıldığında 1341 tarihi elde edilmektedir.

2 AE’nin dipnotu:
“şer‘ ile ḫalīfe: sene 1341; meşrū‘ ḫalīfe: sene 1341”

10 Çār yārıñ ʿaşḳına düşdü bu tārīḫ-i güher
Ḥażret-i ʿAbdülmecīd oldu emīrü'l-mü'minīn
''حضرت عبدالمجيد اولدي امير المؤمنين''[1]
1341

127[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Dediler ḫalḳ-ı cihān birbirine etdi vefāt
Duḫter-i ḥażret-i Sulṭān-ı Azīz-i ẕī-şān

İki göz yaşı gibi çıḳdı güher tārīḫi
Gülşen-i cennete ʿazm etdi Emīne Sulṭān[3]
''كلشن جنته عزم ايتدي امينه سلطان''
1338

128[4]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Zīr ü bālāya baḳıñ bir ẕerre ʿāṭıl durmuyor
Ders-i saʿy-i ādemi arż u semā vermektedir

Derd-ile āh eyle bir dem diñle gūş-ı hūş ile
Ḳubbe-i ʿālemde her ẕerre ṣadā vermektedir

[.....]
Destime bir dāstān-ı mācerā vermektedir

1 Taʿmiyeli ve mücevher olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mücevher tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan noktalı harfler toplandıktan sonra 1345 tarihi çıkmaktadır. "Çār yārıñ ʿaşḳına düşdü" ipucundan hareketle 4 sayısı çıkarıldığında istenen tarih (1341) elde edilmektedir.
2 OTEM, sy. 24, 1336/1920, s. 590.
3 Taʿmiyeli ve mücevher olan bu tarih beytinin çözümü şu şekildedir: Mücevher tarih olması dolayısıyla mısrada yer alan noktalı harfler toplandıktan sonra 1340 tarihi çıkmaktadır. "İki göz yaşı gibi çıḳdı" ipucundan hareketle 2 sayısı çıkarıldığında istenen tarih (1338) elde edilmektedir.
4 AE 39: 246b

129[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Cevābım

1 Külbe-i aḥzānıma verdiñ żiyā
Bulmadıñ bir ḳıṭ ‘a etdiñ yādigār

Ey Żiyā-yı minber ü miḥrāb-ı ‘aşḳ
Müstedām etsin seni Perverdigār

130[2]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

1 Kesmem ümmīdimi elṭāf-ı Ḫudā’dan zīrā
Bu günāhımla yine rāci-i settārım ben

Ḫaḳ’dan ümmīdini kessin mi güneh-pīşe olan
Ḳulıyım Ḫāliḳ’imiñ gerçi günehkārım ben

131[3]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Yirmi Otuz Sene Evvel Söylediğim Bir Manẓūme

1 İki ḳırlanġıç bir erkek bir dişi
Çift idi yek-dīgeriyle dā’imā

Oldular birbirine[4] yār u enīs
Sürdüler birlikte çoḳ ẕevḳ ü ṣafā

Eyledikçe zīr ü bālāya nigāh
Zīnet-i kevni ederlerdi ṣenā

Her ṭulū‘ etdikçe ḫurşīd-i münīr
Her ẓuhūr etdikçe māh-ı rūşenā

1 OTEM, sy. 15, 1335/1919, s. 312. Bu kıt‘a AE’nin şu notundan sonra yer almaktadır:
“Āṣār-ı nezīhāneleri şāyeste-i taḳdīr olan Yūsuf Zīyā Bey’iñ Millet Kütüpḫānesi’nde bu ‘ācizi bulamayaraḳ irticālen bi’t-taḥrīr bıraḳdıḳları ḳıṭ‘a:
[**fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün**]
Bekledim üstādı bir sā‘at tamām
Gözlerimde söndü nūr-ı intiẓār
Cāmi‘-i irfāna olduñ bir imām
Hep cemā‘atdir saña genç iḫtiyār”

2 AE 39: 1a

3 OTEM, sy. 29, 1336/1920, s. 844-46; AE 39: 39a

4 oldular birbirine AE 39k, OTEM: birbirine oldular AE 39

Birbirin tebrīk ederlerdi müdām
Ḳudrete ḥayrān olup ṣubḥ u mesā

Eylemezlerdi tecāvüz kimseye
Sālim-i hengāme-i çūn u çirā

Yavrucuḳlar ḥāṣıl oldu ʿāḳibet
Etdiler nevbet ile celb-i ġıdā

Cüst-cūy-i rızḳ içün bir gün meğer
Eylemişdi erkeği ʿazm-i feżā

Sīnesin çāk etdi bir şāhīn-i zişt
Loḳma-i nā-çīz-i ḥırṣ oldu oña

Dişi[1] ḳırlanġıç çoḳ etdi intiẓār
Gelmedi zevc-i ḥaḳīḳat-āşinā

Yavrular aç kendisi ḥayrān idi
Durmaḳ olmaz n'eylesin ol bī-nevā

Ārzū-yı rızḳ ile ol bī-ḳarār
Etdi ser-sāmāna pervāz-ı hevā

Muntaẓırmış onda ol şāhīn yine
Onu da etdi zebūn-ı ibtilā

Sīne-i nermīnini çāk eyledi
Başladı ekl etmeye bā-iştihā

Gördü ḳırlanġıç zavallı ḥālini
Ṣandı bir dest-i ümīd eyler duʿā

Baḳdı eflāke o zīnet ber-devām
Şeş cihāta baḳdı ḫandān mā-sivā

Bildiğim ẕī-rūḥlarmış kūsfend
Mā-sivā dükkān-ı ḳaṣṣāb-ı belā

Etdi zevciyle geçen eyyāmı yād
Ḥāl-i ye'sinde o maẓlūm-ı eẕā

Bir de yavrucuḳların etdi ḫayāl
Cāndan ayrılmış o dil-ḫūn-ı cefā

1 dişi AE 39k, OTEM: zevce AE 39

Ṣoñ nefesde baḳdı şāhīne dedi
Āh ey cellād-ı ḫūn-rīz-i ḳażā

Şi'r idi işte o āh-ı vāpesīn
Şi'r idi işte o ye's-i müntehā

132[1]

[mef'ūlü mefā'ilün fe'ūlün]

Güvercin

Māderle peder iki güvercin
Ünsiyyet-i rūḥ ederler icrā

Geşt eyleyerek revāḳ-ı ṭāḳı
Ta'yīn ile bir mekān-ı tenhā

Sa'y eyleyip ol iki zavallı
Bir lāne ederler onda inşā

Neslin olacaḳ beḳāya ḫādim
Evlād yetiştirip de zīrā

Vaḳtā ki gelir vücūda evlād
Seyr et ebeyevnde sa'y-i evfā

Yā dāne ṭaşır peder dem-ā-dem
Yā vālide āb eder müheyyā

Bir gün de görür o vālideyn ki
Nerde veled-i meserret-efzā

Belki almış onu yā bir ef'ī
Yā bir kedi eylemişdir ifnā

Ṭut kim bu tehālük-i ḳażādan
Olsun da ḫalāṣ o murġ-ı zībā

Olmaz mı hevāda geşt ederken
Bir loḳma-i şāhbāz-ı belā

Yāḫūd onu eylemez mi ṣayyād
Yerde yā hevāda bir gün imḥā

1 AE 39: 39b

Biñde biri haydi ṭut ki olsun
Bu tehlikeden rehā ser-ā-pā

Hem de getirip cihāna evlād
Ensālini eylemişdir ibḳā

Encāmı nedir ne menfaʿat var
Ben añladıġımsa cümle bī-cā

15 Bī-sūd değilse bu menāẓır
Beyhūde değilse bu temāşā

Bir ḥall edene teşādüf etseñ
Meydāndadır işte bu muʿammā

Etdimse ḳuṣūr-ı cürʾet-āmīz
ʿAfv eyleye Kibriyā-yı yektā

133[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Etdik şeref-i ḥidmet-i ecdādı ferāmūş
Āṣārına eşlāfımızıñ raġbet olunmaz

Bir gün bilinir ḳıymeti mecmūʿanıñ ammā
Pek çoḳ aranır ortada mecmūʿa bulunmaz

134[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Yaḥyā Kemālʾe vergidir āṣār-ı Lā-yemūt
Mānendidir behişt-i beḳā şehd ü ḳandiniñ

Şāhānedir güzīde eşerdir yegānedir
Her naḳş-ı dil-keşi o süḫan naḳş-bendiniñ

Naẓm-ı mübīni nüsḫa-i taʿvīẓ-i cān gibi
Ḳoynundadır emīr ü vezīr efendiniñ

---

1 AE'nin *Dîvân*'ında yer almayan bu kıta, 18. sayısından itibaren *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*'nın jenerik sayfasında yer almıştır.

2 OTEM, sy. 10, 1334/1918, s. 178. AE'nin şu dipnotu bulunmaktadır:
"Muḥarrirīn-i ʿOṯmāniyeden Necmüddīn Ṣādıḳ, Kāẓım Şināsī, ʿAlī Nācī begler ṭarafından neşr olunan muḥterem Aḳşam ġazetesiniñ 96 numro 24 Kānūn-ı evvel 1334 tārīḫli nüsḫasında muḥarrer 'İfāsı Lāzım Gelen Bir Şükrān'a cevābdır."

Şāyestedir kitābesi etse şehān-ı şarḳ
Keşmīr ü Iṣfahān ile Belḫ ü Ḫocend'iniñ

Naẓmında gör bedāyi'-i taṣvīr-i ṭab'ını
Āyīne-i kemālidir āṣārı kendiniñ

Pertev-fürūz-ı dīdedir Aḳşam cerīdesi
Ḥayrānı olmuşum o ḥakīmāne pendiniñ

Envār-ı ṣubḥ-ı "ṣādıḳ"ı āṣārı gösterir
Āfāḳ-ı iḳtidārıñ o "necm"-i bülendiniñ

Vaṣf-ı laṭīf-i "kāẓım" ile ittiṣāf eden
Meşreb-şināsıdır bu vaṭan derdmendiniñ

"Nācī"niñ oldu feyż-i 'alī sāniḥāt-ı ġayb
Ārāyişi mizāc-ı ḥaḳīḳat-pesendiniñ

Bulsun o muḫterem ġazete dā'imā revāc
Yā Rab ḳarīni olmaya dehriñ gezendiniñ

Yā Rab bu memleketde bütün cehl-i cāhilān
Maġlūlu olsun ehl-i fażīlet kemendiniñ

Yā Rab bu memleketde bütün mekr-i ḫā'inān
Pāmāli olsun ehl-i 'adālet semendiniñ

135[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Şüphesiz ṣıḥḥat-ı eczā-yı vücūdu vaṭanıñ
Reşk-baḫşā-yı bilād u milel-i dünyādır

Vaṭanıñ rūḥuna ḫidmet gözünü rūşen eden
İki doḳtor olan Es'adle Cemīl Paşa'dır

1 Bu kıt'a, OTEM'in 22. sayısının sonunda yer alan "Ḥaḳḳ-ı Kemterānemde Re'y Veren İstanbul Münteḫab-ı şānīlerine 'Arż-ı Teşekkür" (s. 546) başlıklı bir metnin sonunda konuyla ilgili olarak yer almaktadır.

136[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Şimdi müceddidiz diyen erbāb-ı naḫvetiñ
ʿĀşıḳ ʿÖmer ḳadar daḫi yoḳ bir neşīdesi

Āşār-ı nev-ẓuhūra bütün ḫalḳı güldürür
Nefʿī gibi ḳadīmimiziñ bir ḳaṣīdesi

137[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Nā-būd olur ḥayāt u ġınā cāh u debdebe
Dünyā ceridesinde ḳalır nām-ı şāʿirān

Her bir güzīde beyti bir üstād-ı aʿẓamıñ
Bir mülk içün olur sebeb-i iftiḫār u şān

1 OTEM, sy. 24, 1336/1920, s. 606. Kürkçüzāde Osmān Remzī'nin Urfa'dan gönderdiği mektuba verilen teşekkür cevabında yer verilmiştir.

2 AE'nin *Dîvân*'ında yer almayan bu kıtʿa onun *Vesā'iku'l-Āsār* isimli eserinde yer almaktadır.

GAZELLER

ELİF

İbtidā-yı Ġazeliyyāt[1]

1[2]

Tevḥīd ü Münācāt

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Etdim ismullāh ile tertīb-i dīvān ibtidā
Nūr-ı tevḥīd eyledim āfāḳa i'lān ibtidā

Evvelinden ẓāhir oldu naẓmımıñ encām-ı feyż
Berḳ vurur āṣār-ı tevfīḳāt-ı Sübḥān ibtidā

İftitaḥ-ārā-yı ismullāh olursa bir eṣer
Cilve eyler onda nūr-ı feyż-i Yezdān ibtidā

Dā'imā tāc ü süḫan yāḳūt-ı ḥaḳḳ olsun saña[3]
Ḥamd ile etdi kelām-ı pāke Ḳur'ān ibtidā

Maḫzen-i ḳudretde cem' olmuş le'āl-i *kāf u nūn*
Ṣoñra ḳılmış gerdişe gerdūn-ı gerdān ibtidā

'Arifān etmektedir ḥamd ü ṣenā-yı Ḥāliḳ'e
Her daḳīḳa her nefes her laḥẓa her ān ibtidā[4]

Eylemez ebter Emīrī 'avn-i Ḥaḳ dīvānımı
Etdim ismullāhı naẓm-ı pāke 'unvān ibtidā[5]

2[6]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Gevher-i taḥmīdi etdim tāc-ı dīvān ibtidā
Ḥaḳḳ'a ḥamd eyler muvaḥḥid bir süḫan-dān ibtidā[7]

Oldu envār-ı Muḥammed'le ṣuver-bend-i ẓuhūr
'Ālem-i imkān denen mir'āt-ı raḫṣān ibtidā

---

1 İbtidā-yı Ġazeliyyāt: -AE 38
2 AE 38: 28a; AE 39: 2a
3 4. beyit: 5. beyit AE 39
4 6: +"Ḥaḳḳı idrāk eylemek mümkün değil zīrā olur / Ol ḥudûda intihā-yı 'ilm ü 'irfān ibtidā" AE 39
5 8: -AE 39
6 AE 38: 28a; AE 39: 2a
7 2: -AE 39

Ḥażret-i peyġamber-i āḫir zamānıñ ʿaşḳına
Gerdişe gelmiş bu mevcūdāt-ı imkān ibtidā

Āfitāb-ı ḥubb-i ʿaşḳıñ ey ḥabīb-i müsteʿān
Ṭāḳ-ı eyvān-ı ezelde oldu tābān ibtidā[1]

Ondan özge yoḳ benim kimsem onuñ-çün ey gözüm
Ḥażret-i Peyġamber'e oldum ṣenā-ḫᵛān ibtidā

Ṣormadan ḥālim bilirsiñ sensiñ ol ʿālī ṭabīb
Ḫastadan ḥālin ṣorar gerçi ṭabībān ibtidā[2]

Ceẕbe-baḫş-ı ʿāṣıḳān olmuş Emīrī sözleriñ
Oldu dilden ʿaşḳ-ı peyġamber ḫurūşān ibtidā[3]

3[4]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Besmeleyle eyledim tertīb-i dīvān ibtidā
Ẓāhir oldu sözlerimde feyż-i Yezdān ibtidā

Ḥaḳḳı idrāk eylemek mümkin değil zīrā olur
Ol ḥudūdda intihā-yı ʿilm ü ʿirfān ibtidā

Tā-ebed ʿaşḳıñla olmazdım cihānda bī-ḳarār
Böyle ṣādır olmasa ḥaḳḳımda fermān ibtidā

İstiḳāmetden rücūʿ etmem cihān etse hücūm
Etmişim Allāh ile ben ʿahd ü peymān ibtidā

İntihā-yı ʿömre dek olsun bu ʿabdiñ ber-murād
Eylediñ yā Rab oña çoḳ luṭf u iḥsān ibtidā

Kendini fānī bilirken āh her işte niçün
Eyliyor ḥaḳsızlıġa şu ġāfil insān ibtidā

Maẓhar-ı tevfīḳıñ et yā Rab Emīrī bendeñi
Ġāyeti müşkil işi gösterme āsān ibtidā

1 4: +"İstiḳāmetden rucûʿ etmem cihān etse hücûm
Etmişim Allāh ile ben ʿahd-i peymān ibtidā
Kendini fānī bilirken āh her işde niçin
Eyliyor ḥaḳsızlıġa şu ġāfil insān ibtidā" AE 39

2 5-6: -AE 39

3 7: "Maẓhar-ı tevfīḳıñ et yā Rab Emīrī bendeñi / Gāyeti müşkil işi gösterme āsān ibtidā" AE 39

4 AE 38: 28a-28b

4[1]

[mef'ūlü fā'ilatü mefā'īlü fā'ilün]

Ṣıġmaz ʿuḳūla kevkebe-i şān-ı Kibriyā
Her cüz' ü külde müncelī burhān-ı Kibriyā

İnkār eder ʿavālimi inkār-ı Ḥaḳḳ eden
Ṭutmuş cihānı feyż-i dıraḫşān-ı Kibriyā

Seyr et bu nūr-ı aʿẓam-ı imkānı ol müdām
Pervāne-i çerāġ-ı fürūzān-ı Kibriyā

Bir kerre intiẓām-ı zemīn ü zamāna baḳ
Fikr et nedir celālet-i ẕī-şān-ı Kibriyā

Mümkin değil ʿuḳūl u ḫayāl ü gümān ile
Taḫmīs-i aḳdesiyyet-i tābān-ı Kibriyā

Mümkin değil kelām u ḥurūf u ẓurūf ile
Taʿyīn-i aʿẓamiyyet-i ʿunvān-ı Kibriyā[2]

Maġbūṭ-ı muḳbilān-ı cihān olsa çoḳ mudur[3]
Olmuş Emīrī maẓhar-ı iḥsān-ı Kibriyā

5[4]

[mef'ūlü fā'ilatü mefā'īlü fā'ilün]

ʿĀlem ġarīḳ-i ḥikmet-i raḫşān-ı Kibriyā
Ādem delīl-i ḳudret-i ẕī-şān-ı Kibriyā

Āyīnedir nuḳūş u temāṣīl-i ḳudrete
Māhiyyet-i ʿavālim-i tābān[5]-ı Kibriyā

Bir ẕerresi bu kevn ü mekānıń değil ʿabeṣ[6]
Olmaz ʿayān serā'ir-i pinhān-ı Kibriyā

Naḳş-ı bedīʿ-i küngüre-i *kün-fe-kān*ı gör
Yoḳ intihā-yı ṣanʿat-i eyvān-ı Kibriyā

---

1 AE 38: 28b; AE 39: 2b. AE 39'da bu gazelden evvel "Ġazeliyyāt-ı Emīrī el-Faḳīr" başlığı yer almaktadır.
2 6: -AE 39
6: +"Ḳābil değil kelām u ḥurûf u ẓurûf ile / Taʿyīn-i aʿẓamiyyet-i ʿunvān-ı kibriyā" AE 39
3 7: -AE 39
4 AE 38: 28b; AE 39: 2b
5 tābān: raḫşān AE 39
6 değil ʿabeṣ: ʿabeṣ değil AE 39

İns ü ṭuyūr u cinn ü vuḥūşa keşīdedir
Rūy-i zemīnde mā'ide-i ḫān-ı Kibriyā

Geldik cihāna fırṣatı fevt eyleme amān
Ol behremend-i feyż-i firāvān-ı Kibriyā

Olsun Emīrī ʿacz ile biñ ḥamd ü biñ ṣenā
Ġarḳ eylemiş ʿavālimi iḥsān-ı Kibriyā

6[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Her ẕerrede nümūne-i esrār-ı Kibriyā
Olmuş cihān ḫulāṣa-i envār-ı Kibriyā

Çoḳ dalma ʿumḳa miḥverini terk eder ʿuḳūl
Ḳıl ʿāḳilāne diḳḳat-i āṣār-ı Kibriyā

Her ẕerresi bu ṣunʿ-ı bedīʿ-i menāẓırıñ
Eyler lisān-ı ḥāl ile iḳrār-ı Kibriyā

Mümtāz-ı ferd sāḥa-i ḥayret olur müdām
Merd-i baṣīr-i ḳubbe-i devvār-ı Kibriyā

Bir ẕerre-i kemīnede yüz biñ cihān görür
Her merd-i ẕū-fünūn-ı ḫaber-dār-ı Kibriyā

Seyr et bahār-ı ḳudret-i imkān-ı ʿālemi
Murġān eder tilāvet-i eẕkār-ı Kibriyā

Her kim dilerse vāṣıl-ı feyż-i necāt ola
Olsun Emīrī hem-dem-i ebrār-ı Kibriyā[2]

7[3]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Olsam cihānda vāṣıl-ı esrār-ı Kibriyā
Āgāh-ı ḥāl-i zümre-i aḫyār-ı Kibriyā[4]

Meyl eylemez cihān ü cinānıñ ṣafāsına
Müştāḳ-ı sırr-ı aḳdes-i dīdār-ı Kibriyā

1 AE 38: 28b-29a; AE 39: 3a
2 7: -AE 39
3 AE 38: 29a; AE 39: 3a
4 1: -AE 39

Eyler vücūd-ı pākini kem-yāb-ı inzivā
Merd-i ebed-pesend ü ṭaleb-kār-ı Kibriyā

Mel'ūn-ı muṭlaḳ-ı dü cihāndır o kimse kim
Eyler kemāl-i cehl ile inkār-ı Kibriyā

Mestāne olsam öyle ki bir dem ayılmasam
Bir kāse ṣunsa destime ebrār-ı Kibriyā

Eyler be-ḥaḳḳ-ı 'arş-ı mu'aẓẓam vücūdumuñ
Her ẕerresi ḫulūṣ ile iḳrār-ı Kibriyā

Olmuş Emīrī ḥayret ile 'andelīb-i dil
Şūrīde-i bedāyi'-i gülzār-ı Kibriyā

8[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Ser-te-ser olmuş 'avālim feyż-yāb-ı Kibriyā
Ḳaplamış dünyāyı feyż-i bī-ḥisāb-ı Kibriyā

Ḳudretin gör hem vücūdu vācib ü hem bī-nişāñ
*Len terānī*den gelir 'izz-i ḫiṭāb-ı Kibriyā

Ḳudsiyān tehlīl ile vicdānı tezyīn eylemiş
Naḳş-ı ḳalb-i Cebre'īl olmuş kitāb-ı Kibriyā

Ḳudret ü saṭvetle dünyāya Süleymānlık ṣatar
Yek tecellī etse bir mūra cenāb-ı Kibriyā

Encümengāh-ı *elest*iñ rind-i ser-gerdānıyım
Tā ezelden olmuşum mest-i şarāb-ı Kibriyā

Ġayrı ebvābıñ daḫīli vāṣıl-ı ḥirmān olur
Hīç sed olmaz vücūh-ı ye'se bāb-ı Kibriyā

'Ācizim ammā ki Faḫrü'l-mürselīn'e ümmetim
Şüphesiz şimdi benim ni'met-me'āb-ı Kibriyā

Yā Resūlallāh saña etdi Emīrī ilticā
Bu cihānda görmesin aṣlā 'itāb-ı Kibriyā

1 AE 38: 29a; AE 39: 3b

9[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Rūşenā her ẕerrede şems-i kemāl-i Kibriyā
Rū-nümā her ḳaṭrede baḥr-i nevāl-i Kibriyā

Kün-fe-kān bir ẕerresin etmez taḥammül rü’yete
Olsa ‘aks-endāz eğer nūr-ı celāl-i Kibriyā

Ẕevḳ-i firdevs-i berīniñ fevḳine eyler ‘urūc
Eyleyen cāndan temennā-yı cemāl-i Kibriyā

Ẕāt-ı ‘ālü’l-‘ālini derk eylemek mümkin değil
Perde çekmiş ‘aḳla sırr-ı lā-yezāl-i Kibriyā

Gerdiş eyler mā-sivā ser-geştedir bir emr-ile
Ḳaplamış āfāḳı emr-i bī-mīṣāl-i Kibriyā

Ol feżā-yı ekberiñ bī-tābıdır pāy-i ‘uḳūl
Sırr-ı a‘ẓamdır kemāl-i bī-zevāl-i Kibriyā

Bu Emīrī mihrveş mümtāz olur etse ẓuhūr
Ẕerre-i in‘ām-ı ḳudret-iştimāl-i Kibriyā

10[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Eşref-i maḫlūḳ eden insānı sensiñ yā Ḫudā
Cevher-efrūz eyleyen īmānı sensiñ yā Ḫudā

Ḳudretiñden kā’ināta ‘aks eder her bir ṣadā
Ḫalḳ eden nüh ḳubbe-i ekvāni sensiñ yā Ḫudā

Ḥikmetiñ taḥtındadır serrā vü ḍarrā’-i umūr
Sevḳ eden her gerdişe devrānı sensiñ yā Ḫudā

Temşiyetden mā-sivā ḳāṣırdır emriñ olmasa
Döndüren bu miḥver-i imkānı sensiñ yā Ḫudā

Ḳubbe-i ḳudret-nümādan mā-sivā-efrūz eden
Necm ü ḫurşīd ü meh-i tābānı sensiñ yā Ḫudā

Devlet-i dāreyni iḥsān eyleyen sensiñ yine
Bir pula muḥtāc eden insānı sensiñ yā Ḫudā

1 AE 38: 29b; AE 39: 3b
2 AE 38: 29b; AE 39: 4a

Dilberāna ḫandedir sermāye-i ḥüsn ü bahā
Güldüren gül-ġonca-i ḫandānı sensiñ yā Ḫudā

Bu Emīrī ḫastanıñ da derdine eyle devā
Ḫastaya iḥsān eden dermānı sensiñ yā Ḫudā

11[1]

[mef'ūlü fā'ilatü mefā'īlü fā'ilün]

1 Ey ehl-i 'aşḳı derd ile nālān eden Ḫudā
Nālendelikle derdine dermān eden Ḫudā

Luṭf et benim de ḳaṣr-ı vücūdum münevver et
Ey ḳubbe-i 'avālimi tābān eden Ḫudā

Bu kemteri 'anāṣır-ı ẓulmetden et ḫalāṣ
Ey 'ālem-i 'anāṣırı raḫşān eden Ḫudā

İnsāna beñzedip beni insān-ı kāmil et
Bir ḳabża ḫāk-i kemteri insān eden Ḫudā

5 Bir ẓerresin edā edemem şükr-i ni'metiñ[2]
Ey rızḳ-ı bī-ḥisāb ile şādān eden Ḫudā

İḥsānıña Emīrī eder 'arż-ı iḥtiyāc
Ey kā'ināt maẓhar-ı iḥsān eden Ḫudā

12[3]

[mef'ūlü fā'ilatü mefā'īlü fā'ilün]

1 Çekdirme renc ü miḥneti yā ḫażret-i Ḫudā
Gösterme hevl-i naḳmeti yā ḫażret-i Ḫudā

Eyle turunç dest-i ümīd-i sa'ādetim
Ḫurşīd-i istiḳāmeti yā ḫażret-i Ḫudā

Ārāyiş-i ḫadīḳa-i feyż ü kemālim et
Sīb-i laṭīf-i himmeti yā ḫażret-i Ḫudā

Etme seḥāb-ı ḳahrıñ ile perde-pūş-ı dil
Bedr-i münīr-i ḳudreti yā ḫażret-i Ḫudā

1 AE 38: 29b; AE 39: 4a
2 5: -AE 39
5: +"Tilmīẕ-i ders-i medrese-i ḥikmet et beni / Ey mekteb-i kemāli dıraḫşān eden Ḫudā" AE 39
3 AE 38: 30a; AE 39: 4b

Eyle zemīn-i ravża-i baḫtımda bārver
Dā'im nihāl-i ni'meti yā ḥażret-i Ḫudā

Ṭāḳ u revāḳ-ı ḥāne-i vicdāna zīver et
Āyīne-i ḥaḳīḳati yā ḥażret-i Ḫudā

Bu müẕnibi bıraḳma firāḳ-ı ḥabīb ile
Göster ṭarīḳ-i vuṣlatı yā ḥażret-i Ḫudā

Ben 'ācizim bıraḳma mükedder 'ināyet et
Rāh-ı rıżāda ḫidmeti yā ḥażret-i Ḫudā

Eyle küşāde rūy-i Emīrī-yi mücrime
Gencīne-i şefā'ati yā ḥażret -i Ḫudā

13[1]
[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

'Ayān eden niçe biñ reh-nümā Cenāb-ı Ḫudā
Bir ādeme kerem etse hüdā Cenāb-ı Ḫudā

Zemīne āyīne eyler sipihre mihr-i münīr
Verirse ḳalb-i ḥazīne cilā Cenāb-ı Ḫudā

Benān-ı himmeti ḥall-i 'uḳūd-ı 'ālem eder
Olursa her kime müşkil-küşā Cenāb-ı Ḫudā

'Avālimi ḳadem-i ḳadri pāymāl eyler
Görürse ādemi feyże revā Cenāb-ı Ḫudā

Emīrī çekme elem luṭfu bī-nihāyetdir
Verir şu[2] derdiñe bir gün devā Cenāb-ı Ḫudā

14[3]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Laṭīfdir ne ḳadar ṣun'-ı dil-rübā-yı Ḫudā
Ola vücūdumuñ[4] her ẕerresi fedā-yı Ḫudā

Bu ekmeliyyeti seyr et şu a'ẓamiyyete baḳ
Nedir taṣavvura al 'izz ü kibriyā-yı Ḫudā

1 AE 38: 30a; AE 39: 4b
2 şu: bu AE 39
3 AE 38: 30a-30b; AE 39: 5a
4 vücūdumuñ: Vezin bu kelimenin son hecesinde bozulmaktadır.

Ne ḥaddi eyleye bir ẕerre dīgeri īcād
Bu aḳdesiyyet-i ḳudret bütün sezā-yı Ḫudā

ʻUlüvv-i baḫt ile mümtāz olur dü ʻālemde
Kime muḳārin olursa eğer rıżā-yı Ḫudā

Ġaniyy-i ümmet olur ser-firāz-ı ʻizzet olur
Naṣīb olursa eğer bir ḳula ʻaṭā-yi Ḫudā

Be-cāh-ı faḫr-i risālet be-ḥaḳḳ-ı levḥ ü ḳalem
Bu ʻabd-i müẕnib ola vāṣıl-ı liḳā-yı Ḫudā

Gedāsını n'ola luṭfundan etmese maḥrūm
Benim derīçe-i hestīde bir gedā-yı Ḫudā

Emīrī bekleme bir kimseden ʻaṭā' vü beḳā
ʻAṭā ʻaṭā-yı Ḫudā'dır beḳā beḳā-yı Ḫudā

15[1]

[mefʻūlü fāʻilātü mefāʻīlü fāʻilün]

Raḥm et bu ʻabd-i aḥḳara yā ḥażret-i Ḫudā
Ḳıl sālim-i muḫāṭara yā ḥażret-i Ḫudā

Bu ʻāciz-i kemīneyi celb etme ḳahr ile
Ḳısmet-serā-yı maḥşere yā ḥażret-i Ḫudā

Maḥşer gününde vāṣıl ola dest-i ḳāṣırım
Cām-ı şarāb-ı kevṯere yā ḥażret-i Ḫudā

Mużṭar bıraḳma vādī-i ġamda bu ʻācizi
Eyle resīde rehbere yā ḥażret-i Ḫudā

Luṭf et rıżā-yı pākiñe taṭbīḳ-i mes'ele
Bu müstemend-i kemtere yā ḥażret-i Ḫudā

İʻtāḳ-ı nār ḥuccetini eyle naḳş-bend
Levḥ-i dil-i mükeddere yā ḥażret-i Ḫudā

Gelmiş Emīrī bāb-ı kerīmiñde aġlıyor
Muḥtāc etme dīgere yā ḥażret-i Ḫudā

1 AE 38: 30b; AE 39: 5a

16[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Aḳṭār-ı şeş-cihetde ʿayān ḳudret-i Ḫudā
Ṭutmuş cihānı feyż-i rubūbiyyet-i Ḫudā

Baḳdım kitāb-ı medrese-i ṣunʿ-ı aʿẓama
Pīrāye-i ṣaḥāyifi hep āyet-i Ḫudā

Bir kerre baḳ vücūduña bir de şu ʿāleme
Ṣıġmaz ʿuḳūla ḥāriḳa-i ṣanʿat-i Ḫudā

Mecnūn-ı ḥayret eyledi billāhi göñlümü
Āfet-res-i şuʿūr oluyor ʿibret-i Ḫudā

Bir ẕerredir kemāline nisbetle āfitāb
Biñlerle böyle ẕerre olur ḥuccet-i Ḫudā

Noḳṣānī-i ʿuḳūl-i beşerden ẓuhūr eder
Baʿżan teẓāhür etmese de ḥikmet-i Ḫudā[2]

Gencīne-baḫş-ı ḳāfile-i kün-fe-kān olur
Bir müflis olsa behrever-i niʿmet-i Ḫudā

Ṭutdum kemāl-i ṣıdḳ ile şeh-rāh-ı ʿiṣmeti
Dönmem be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı ulūhiyyet-i Ḫudā

Aḳdāmınıñ türābıyım ol merd-i aḳdesiñ
Kim bī-riyā vü maḳṣad eder ṭāʿat-i Ḫudā

Feyż-i ezel yetişmese ḥālim yaman olur
Dāreynde muʿīnim ola raḥmet-i Ḫudā

Luṭf u ʿināyet eyle Emīrī-i mücrime
Ey luṭfu ʿabdine çoḳ olan ḥażret-i Ḫudā

17[3]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Ḳılmış bu kāʾinātı binā ḥażret-i Ḫudā
Vermiş bu āfitāba żiyā ḥażret-i Ḫudā

1 AE 38: 30b; AE 39: 5b
2 6/2: "Gāhīce keşf olunmasa da ḥikmet-i Ḫudā" AE 39
3 AE 38: 31a; AE 39: 5b

Etmiş ʿadem feżā-yı vesīʿinde āşikār
Bir künbed-i ʿacīb-i semā ḥażret-i Ḫudā

Çekmiş nuḳūş-ı āyīne-i ḥikmet üstüne
Bir perde-i laṭīf-i ḫafā ḥażret-i Ḫudā

Her şey'i bir tecellī ile etdi behre-yāb
Yāḳūta verdi reng[1] ü behā ḥażret-i Ḫudā

Bir gün benim de derdime iḥsān eder devā
Ḫalḳ etdi cümle derde devā ḥażret-i Ḫudā

Eyler bu ḫasta şevket-i İslām'ı ārzū
Versin dil-i marīże şifā ḥażret-i Ḫudā

Olmaz edā-yı şükrüñe bir kimse muḳtedir
Ey münʿim-i ġaniyy ü gedā ḥażret-i Ḫudā

Ālūde-i ḫaṭādır Emīrī-i rū-siyāh
ʿAfv et bu ʿabd-i müẕnibi yā ḥażret-i Ḫudā

18[2]

[feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Ey Kerīm ü Müheymin ü yektā
Ey ṣuver-bend-i maḫfī-i peydā

Mā-sivāyı sen eylediñ īcād
Kā'inātı sen eylediñ iḥyā

Meded ey Ḫāliḳ-i raḥīm ü kerīm
Meded ey Kibriyā-yı bī-hem-tā

Olmuşum çārsū-yı imkānda
Müflis-i naḳd-i ṭāʿat ü taḳvā

Her işim ẕevḳ-i nefse dā'irdir
ʿUnṣurum oldu ṣanki ḥubb-ı sivā

Ḳudret ü ʿaḳlım aldı ġāṣıblar[3]
Fikrim oldu esīr-i nefs ü hevā

1 reng: revnaḳ AE 38
2 AE 38: 31a; AE 39: 6b
3 ġāṣıblar: ġāżibler AE 38

Hele bir şūḫ-ı tāze gördüm mü
Ḳalmıyor elde iḫtiyār aṣlā

Gerçi var cüz'*ī* iḫtiyār-ı beşer
Bende yoḳ cüz'*ī* iḫtiyār-ı liḳā[1]

Benden etdim Emīr*ī* ḳaṭ'-ı ümīd
Meğer imdād ede Cenāb-ı Ḫudā

19[2]

Ḥażret-i 'Ömerü'l-Fārūḳ *raḍiyallāhu ta'ālā 'anh* efendimiziñ mümkin mertebe tercüme-i münācāt-ı 'ālīleridir

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

1 Ey nāle-i nedāmet-i 'abdi seven Ḫudā
Ey cümle derd ü 'illete baḫş eyleyen devā

Gözler uyur benim gözüme uyḳu girmez āh
Bābıñda aġlarım gece vaḳti edip ricā

Her bir günāhı işlemişim gerçi ben faḳaṭ
Bir bilmişim cenābıñı ey ferd-i ẕü'l-'aṭā

Kesmem ümīdimi der-i luṭfuñdan ey Raḥīm
Senden olursa ancaḳ olur çāre-i rehā

5 Baḳma benim ḳuṣūruma raḥm ü 'ināyet et
Ey 'afvı 'abdine çoḳ olan ẕāt-ı Kibriyā

20[3]

NU'ŪT-İ ŞERīFE

İstimdād-ı 'ināyet ü şefā'at-i Resūlullāh[4]

[fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün]

1 Enbiyāya pīşvāsıñ yā ḥabīb-i Kibriyā
Aṣfiyāya reh-nümāsıñ yā ḥabīb-i Kibriyā

1 7-8: AE 39'da bu beyitlerin üzeri çizilmiştir.
2 AE 38: 31a-31b
3 AE 38: 32a; AE 39: 8b
4 istimdād-ı 'ināyet ü şefā'at-i Resūlullāh: -AE 38

Destiñe tefvīż olunmuşdur kilīd-i maʿrifet
Maẓhar-ı nūr-ı hüdāsıñ yā ḥabīb-i Kibriyā

Şeş-cihāt-ı kā'inātıñ nūru sendendir bütün
Āfitāb-ı mā-sivāsıñ yā ḥabīb-i Kibriyā

Server-i *levlāke*-efser maẓhar-ı ḫulḳ-ı ʿaẓīm
Müctebāsıñ Muṣṭafā'sıñ yā ḥabīb-i Kibriyā

Sendedir külliyyet-i feyż-i nihān-ı kün-fe-kān
Lübb-i sırra āşināsıñ yā ḥabīb-i Kibriyā

Nūr-ı luṭfuñla münevver eyle bu fānī ḳuluñ
Ṣāḥib-i nūr-ı beḳāsıñ yā ḥabīb-i Kibriyā

Ḳıl şefāʿat bu Emīrī mücrim ü şermendeye
Ṣāfīʿ-i rūz-ı cezāsıñ yā ḥabīb-i Kibriyā

21[1]

[fāʿilatün fāʿilatün fāʿilatün fāʿilün]

Yoḳ elimde bir ṣevābım yā ḥabīb-i Kibriyā
Ben esīr-i ıżdırābım yā ḥabīb-i Kibriyā

Bir nigāh-ı iltifātıñla göñül maʿmūr olur
Ḥasretiñle dil-ḫarābım yā ḥabīb-i Kibriyā

Eylerim ʿişyānımı ʿarż etmeye şerm ü ḥicāb
Gerçi bī-şerm ü ḥicābım yā ḥabīb-i Kibriyā

Ḫāk-i pāya ben yine benden şikāyet eylerim
Yoḳ günehden ictinābım yā ḥabīb-i Kibriyā

Pek yamandır āh luṭfuñ olmasa ḥālim yaman
Nār-ı ʿaşḳıñla kebābım yā ḥabīb-i Kibriyā

Ben günāh-kārım faḳaṭ ḥaḳḳımda luṭfuñ bī-ḥisāb
Müsteḥaḳḳ-ı her ʿitābım yā ḥabīb-i Kibriyā

İftiḫārımdır seg-i kūyuñla ülfet eylemek
Bende-i devlet-me'ābım yā ḥabīb-i Kibriyā

İftirāḳıñ bir ʿaẕāb-ı cān-ḫırāşımdır benim
Olmasın müşted ʿaẕābım yā ḥabīb-i Kibriyā

1 AE 38: 32a; AE 39: 8b

Bu Emīrī ʿarṣa-i maḥşerde pek maḥcūb olur
Olmasın rü'yet ḥisābım yā ḥabīb-i Kibriyā

22[1]

[fāʿilatün fāʿilatün fāʿilatün fāʿilün]

1 Düşmüşüm ol dest-gīrim yā ḥabīb-i Kibriyā
Bī-kesim zār u ḥaḳīrim yā ḥabīb-i Kibriyā

Sen büyüklerden büyüksüñ gerçi ḥālimdir yaman
Ḥāmil-i cürm-i kebīrim yā ḥabīb-i Kibriyā

Aġlarım bāb-ı hümāyūnuñda ey ʿizzü'l-ümem
Ṣāḥib-i ẕenb-i keşīrim yā ḥabīb-i Kibriyā

Raḥmet-i iḥsān seniñdir bende yoḳ rūy-i ricā
Lāyıḳ-ı nār-ı saʿīrim yā ḥabīb-i Kibriyā

5 Aldı eṭrāfım şeb-i ġurbetde deycūr-i ġumūm
Ey benim şems-i münīrim yā ḥabīb-i Kibriyā

Ṣaḫṣ-ı bī-kessiñ diye taḳḳīr ederler yā nebī
Ṣākī-i mīr ü vezīrim yā ḥabīb-i Kibriyā

Dergeh-i raḥmet-me'āb-ı şānıña düşdüm daḫīl
ʿAbd-i kem ʿabd-i faḳīrim yā ḥabīb-i Kibriyā

Kimse ṣormaz ḥālimi ey bī-nevālar melce'i
Ol yetīmim ki ḥaḳīrim yā ḥabīb-i Kibriyā

Bu ne niʿmetdir Ḫudā luṭf etdi oldum ümmetiñ
Gerçi bir ʿāciz faḳīrim yā ḥabīb-i Kibriyā

10 Nāmıma artıḳ Emīrī söylemek ḥaddim değil
Mīmi sīn etdim esīrim yā ḥabīb-i Kibriyā

23[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 İmdād ederse himmet-i sulṭān-ı enbiyā
Ḳalmaz göñülde ḥasret-i[3] sulṭān-ı enbiyā

1 AE 38: 32a-32b; AE 39: 9a
2 AE 38: 32b; AE 39: 9a
3 ḥasret-i: ḥażret AE 38

Bālā-terīn-i ḳıymet-i kevn ü mekān olur
Ḳadr-ı celīl-i ḥidmet-i sulṭān-ı enbiyā

Eyler ṣadāḳat uġruna cān ü cihān fedā
Dil-dāde-i muḥabbet-i sulṭān-ı enbiyā

Biñ ḥamd ü biñ ṣenā ola Ḫallāḳ-ı aʿẓama
Etmiş bu ʿabdi ümmet-i sulṭān-ı enbiyā

Bir ʿācizi eder iki dünyāda baḫtiyār
Bir luṭf ile işāret-i sulṭān-ı enbiyā

Dest-i ümīd-i bī-kesimiñ mültecāsıdır
Dāmān-ı aḳdesiyyet-i sulṭān-ı enbiyā

Bu çāker-i kemīneniñ ümmīdgāhıdır
Dergāh-ı aʿẓamiyyet-i sulṭān-ı enbiyā

Yā Rab yetişsin ol dem-i hevl-i ʿaẓīmde
İmdādıma şefāʿat-i sulṭān-ı enbiyā

Yoḳdur elimde ẕerrece başḳa ümīdim āh
Ben ḳılmışım deḫālet-i sulṭān-ı enbiyā

Minnet Ḫudā-yı Ḫāliḳ-i kevn ü mekāna kim
İmdāda geldi nuṣret-i sulṭān-ı enbiyā

Yā Rab bıraḳma ḥayret içinde bu ʿabdiñi
Oldum daḫīl-i ġayret-i sulṭān-ı enbiyā

Rūz-ı cezāda ḥālim Emīrī yaman olur
Raḥm eylemezse ḥażret-i sulṭān-ı enbiyā

24[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Ḫilḳatiñ zīnetidir ḫilḳat-i maḥbūb-ı Ḫudā
Mihr-i şermende eder ṭalʿat-i maḥbūb-ı Ḫudā

Etdi dār-ı niʿam-ı feyż-i hüdā dünyāyı
Oldu ʿālī o ḳadar daʿvet-i maḥbūb-ı Ḫudā

Eyleyen ʿālemi tenvīr değildir meh ü mihr
Verdi āfāḳa żiyā biʿṣet-i maḥbūb-ı Ḫudā

1 AE 38: 32b-33a; AE 39: 9b

İttibā‘ eyle o şeh-rāha ki devlet bulasın
Oldu şeh-rāh-ı hüdā sünnet-i maḥbūb-ı Ḫudā

Ḳapladı şeş-cihet-i dā’ire-i āfāḳı
Devlet ü salṭanat ü şevket-i maḥbūb-ı Ḫudā

Fā’iḳ-i nūr olur ḫaṣlet-i mümtāze ile
Reh-nümā olsa kime sīret-i maḥbūb-ı Ḫudā

Cümle āmālim olur dest-i ümīde vāṣıl
Etse bir ‘aṭf-ı naẓar ḫażret-i maḥbūb-ı Ḫudā

İki dünyāda ḫazīn eylemez inşā’allāh
Ey Emīrī seni de şefḳat-i maḥbūb-ı Ḫudā

25[1]

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

‘İnāyet et bu gün*ā*h-kāra yā ḥabīb-i Ḫudā
Mürüvvet et bu nigūn-sāra yā ḥabīb-i Ḫudā

Şefā‘at eyleyecek āh başḳa kimsem yoḳ
Olursa senden olur çāre yā ḥabīb-i Ḫudā

Gelip ḥużūr-ı celīle ne yüzle yalvarayım
O rütbe oldu yüzüm ḳara yā ḥabīb-i Ḫudā

Ġurūr u ḥırṣ u riyādır ḳarīn-i ḫüsrānım
Benim o müẕnib-i bī-çāre yā ḥabīb-i Ḫudā

Kemāl-i ye’s ile maḥşerde etmesin teşkīl
İki gözüm iki fevvāre yā ḥabīb-i Ḫudā

Eğerçi mücrimim ammā kemīne ümmetiñim
Ḳoma mükedder ü āvāre yā ḥabīb-i Ḫudā

Deriñde ‘abd-i siyeh-rūdur olmasın mülḥaḳ
Emīrī zümre-i aġyāra yā ḥabīb-i Ḫudā

1 AE 38: 33a; AE 39: 9b

26[1]

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

Verir zemīn ile eflāke fer ḥabīb-i Ḫudā
Künūz-i ḫilḳate yektā güher ḥabīb-i Ḫudā

O nūr-ı a‘ẓam-ı bālā-yı kün-fe-kāndır eder
Ḥadīḳa-i melekūta sefer[2] ḥabīb-i Ḫudā

Fürūġ-ı ṭal‘at ü nūr-ı kemāl ile olmuş
Sipihr-i raḥmete şems ü ḳamer ḥabīb-i Ḫudā

O şeh-suvāra cihān tengdir ederse n’ola
Mesīre-i ceberūta güẕer[3] ḥabīb-i Ḫudā

Fedā ola yoluna naḳd-i cānım olmuşdur
Cemī‘-i ümmete nūr-ı baṣar ḥabīb-i Ḫudā

Ḥabīb-i a‘ẓamıdır Kibriyā-yı ẕü’l-‘arşıñ
Eder ‘avālimi hep şu‘le-ver ḥabīb-i Ḫudā

Emīrī mihr-i münīr-i cihān-ı ‘izzet olur
Ederse ḳalb-i ḥazīne naẓar ḥabīb-i Ḫudā

27[4]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Mekān-ı faḫr-i ‘ālemdir diyār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā
Olur kerrūbiyān ḫidmet-güẕār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

Bütün envār-ı raḥmet neşr eder āfāḳ u aḳṭāra
Bahār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā nehār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

Cihāna yaġdırır būy-i laṭīf-i cennet-i firdevs
Yemīn-i Yeṯrib ü Baṭḥā yesār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

Belāġat mülkünüñ bir selsebīl-i ‘ālem-iḥyāsı
Kelāmıñdır seniñ ey iftiḫār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

O ṣaḥrālar şeref bulmuş mübārek ḫāk-i pāyiñle
Gözümde tūtiyā olmuş ġubār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

1 AE 38: 33a-33b; AE 39: 10a
2 melekūta sefer AE 39k, AE 38: ceberūta güẕer AE 39
3 ceberūta güẕer AE 39k, AE 38: melekūta sefer AE 39
4 AE 38: 33b

Ḫırāmān olduġuñ yerlerdir ey şāhenşeh-i raḥmet
Bütün dünyāya faḫr eyler civār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

Ġubārımdan Emīrī kuḥl eder eflākiyān tertīb
Vücūdum olsa ḫāk-i reh-güẕār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

28[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Kerem ḳıl ey şeh-i raḥmet-niṣār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā
Emān ey pādişāh-ı nām-dār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

Nübüvvet bāġınıñ şāhāne bir verd-i muṭarrāsı
Cemāliñdir seniñ ey şehriyār-i Yeṯrib ü Baṭḥā

Risālet kenziniñ bir gevher-i raḫşān ü yektāsı
Vücūduñdur seniñ ey tāc-dār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā[2]

Saña mevlūddur Mekke onuñ-çün onda olmuşdur
Ḥarīm-i Ka'be-i perverdigār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

O vech-i *ve'ḍ-ḍuḥā* ol sünbül-i *velleyl*e maẕhardır
Müsāvāt üzredir leyl ü nehār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

Birinde Ka'be-i Mevlā birinde Ravża-i Ṭāhā
Naẕīri cennet-i a'lā diyār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā[3]

O ṣaḥrālar şeref bulmuş mübārek ẕāt-i pākiñle
Gözümde tūtiyā olmuş ġubār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

Emīrī pāymāl-i ḫāk-i idbār-ı sefāhetdir
Yetiş imdādına ey şeh-süvār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

29[4]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Seniñ ism-i şerīfiñ oldu ey nūr-ı hüdā Ṭāhā
Olur evrād-ı pāk-i 'āşıḳān ṣubḥ u mesā Ṭāhā

1 AE 38: 33b; AE 39: 11a
2 3: + "Belâġat mülkünüñ bir selsebīl-i 'ālem-iḥyāsı / Kelāmıñdır seniñ ey iftiḫār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā" AE 39
3 6: +"O ṣaḥrālar şeref bulmuş mübārek ḳadd-i pākiñle / Gözümde tûtiyā olmuş ġubār-ı Yeṯrib ü Baṭḥā" AE 39
4 AE 38: 33b-34a

N'ola ben de med*ā*r-ḫˇāh olsam ol ism-i mübārekle
Ḫiṭā[b] etdi saña ẕāt-ı celīl-i Kibriyā Ṭāhā

Güneh-kārım siyeh-rūyum olur ḥālim perīşān āh
İki dünyāda olmazsa benim-çün reh-nümā Ṭāhā

Bütün evrād u eẕkārıńda ẕikr et nām-ı Ṭāhā'yı
Olur maḳbūl-i Mevlā olsa encām-ı du'ā Ṭāhā

5 Mu'allā mevḳi'-i ser-nāme-i fermān-ı ḳurbiyyet
Şefī'-i muṭlaḳ-ı hengāme-i rūz-ı cezā Ṭāhā

Kitāb-ı münzel-i Mevlā olan Ḳur'ān-ı a'ẓamda
Yazılmış ism-i pākiń ey Resūl-i Kibriyā Ṭāhā

Emīrī'niń zamān-ı hevl-i vāveylā-yı maḥşerde
Yetiş imdādına yā mefḫar-ı kevneyn yā Ṭāhā

30[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

1 Ezel sulṭānı sensiń ey şeh-i kevneyn yā Ṭāhā
Ebed burhānı sensiń yā ḥabīb-i Kibriyā Ṭāhā

Yazılmış ḫāme-i ḳudretle nāmıń 'arş-ı[2] a'ẓamda
Muḥammed Aḥmed ü Maḥmūd Emīn ü Muṣṭafā Ṭāhā

Risālet kā'inātında ḫaṭīb-i minber-i ḳudret
Nübüvvet taḫtgāhında şehinşāh-ı beḳā Ṭāhā

Olur ebrār-ı Ḥaḳḳ'ıń dīde-i ḥaḳ-bīn-i ḥubbuńda
'Ayān Ṭāhā nihān Ṭāhā cinān Ṭāhā semā Ṭāhā

5 Eğer eflāke baḳsam vechińi iẓhār eder ḫurşīd
Eğer Ḳur'ān'ı açsam çeşme baḫş eyler cilā Ṭāhā

Necāt-ı ümmet-i sermed ḥayāt-ı millet-i emced
Ḥabīb-i müste'ān Aḥmed ṭabīb-i mā-sivā Ṭāhā[3]

---

1 AE 38: 34a; AE 39: 11a
2 'arş-i AE 39k, AE 38: saḳf-ı (üzeri çizilmiş) AE 39
3 6: + "Tecellīgāh-ı raḥmet mehbiṭ-i Cibrīl-i ḳudsiyyet
Maḳām-ı a'ẓamiyyet pādişāh-ı enbiyā Ṭāhā

Mu'allā mevḳi'i ser-nāme-i fermān-ı ḳurbiyyet
Şefī'-i muṭlaḳ-ı hengāme-i rûz-ı cezā Ṭāhā

Emīrī'niń zamān-ı hevl ü vāveylā-yı maḥşerde
Yetiş imdādına yā mefḫar-ı kevneyn yā Ṭāhā" AE 39

Emīrī ümmetiñdir ġarḳ-ı deycūr-ı günāh olmuş
Yetiş luṭf-ı ʿināyet eyle ey şems-i ḍuḥā Ṭāhā

31[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ey münteḫab-ı silsile-i Ādem ü Ḥavvā
Sensiñ ṭaleb-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā

Hep bir yere gelse bir ufaḳ mūyuña değmez
Sīm ü ẕeheb-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā

Gülzār-ı cihān oldu cemāliñle müzeyyen
Ey ġonca-leb-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā

Sulṭān-ı serā-perde-i eyvān-ı risālet
Ḳudsī[2]-ḥaseb-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā

Faḫr u şeref-i ʿanʿane-i Hāşim ü ʿAdnān
Yektā-neseb-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā

Burhān-ı ezel feyż-i ebed mefḫar-ı kevneyn
ʿĀlī-laḳab-ı silsile-i Ādem ü Ḥavvā

Ümmīd eder imdādı yine senden Emīrī
Ey münteḫab-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā

32[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ey şeh-neseb-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā
Olduñ sebeb-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā

Eyler seni inṣāf ederek ṣıdḳ ile iḳrār
Ehl-i edeb-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā

Ḳurtar beni deycūr-i elemnāk-i hevādan
Ey şemʿ-i şeb-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā

Şāyestedir olsa bañа maʿṭūf ser-ā-ser
Ḫışm ü ġażab-ı silsile-i Ādem ü Ḥavvā

1 AE 38: 34a; AE 39: 10b
2 ḳudsī AE 39k, AE 38: vālā (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 38: 34b; AE 39: 10b

Gūyā ki bütün eyledi cismimde terāküm
Renc ü taʿab-ı silsile-i Ādem ü Ḥavvā

Bu derd ile mehcūr-ı ebed oldu göñülden
Şevḳ u ṭarab-ı silsile-i Ādem ü Ḥavvā

Faḫr eyler o sulṭān-ı nübüvvetle Emīrī
Fürs ü ʿArab-ı silsile-i Ādem ü Ḥavvā

33[1]

istimdād-ı ʿināyet ü şefāʿat-i Resūlullāh[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Naṣıl olmaz vücūduñ kāʾināta maḳṣad-ı aḳṣā
Ẓuhūruñdan ẓuhūra geldi nesl-i Ādem ü Ḥavvā

Cihān başdan başa fānī seniñ bāḳīliğiñ bāḳī
Ḳıdem ʿaşḳıñla ḳāʾimdir beḳā ḥubbuñla şevḳ-ārā

Cihān bir mekteb-i ḳadret[3] beşer eṭfāl-i bī-ḳudret
Sen olduñ ey şeh-i raḥmet oña üstād-ı bī-hem-tā

Seniñ nūr-ı cemāliñ ʿaşḳına hep böyle olmuşdur
Ezel ābisten-i ḫilḳat ebed āyīne-i eşyā

Muvaḳḳar oldu nūr-ı aḳdesiñden ḥażret-i İdrīs
Mübeccel oldu feyżiñle Neciyyullāh-ı yem-peydā

Ḫalāṣ oldu seniñ nūruñ ile āteşden İbrāhīm
Seniñ feyżiñle buldu ḳurb-ı vālā Hācer ü Sārā

Kerem ḳıl yā şefīʿaʾl-müẕnibīn ey Aḥmed-i maḥmūd
Feżā-yı rūz-ı maḥşerde Emīrī olmasın rüsvā

34[4]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Göñül bir dilberiñ ʿaşḳıyla olmuş vālih ü şeydā
O dilber ʿaşḳına ḫalḳ oldu hep dünyā vü mā-fīhā[5]

1 AE 38: 34b; AE 39: 8a. AE 39'da bu gazelden evvel bir beyit yazılıp üzeri okunamayacak şekilde karalanmıştır.
2 istimdād-ı ʿināyet ü şefāʿat-i Resūlullāh: -AE 38
3 Ḳadret (üzeri çizilmiş) AE 39: "قدر" AE 38; AE 39k
4 AE 38: 34b-35a; AE 39 8a
5 1: -AE 39

Risālet taḫtınıñ şāhı ḥaḳīḳat burcunuñ māhı
Nübüvvet pādişāhı āfitāb-ı levḥ-i *mā evḥā*

Ḥabīb-i Ḥaḳ Muḥammed ibni ʿAbdullāh Ebü'l-Ḳāsım
Ṭabīb-i derd-i muṭlaḳ melce'-i kevneyn Ebü'z-Zehrā

Şehinşāh-ı *fe-terżā*sın Ḥabībullāh-ı yektāsın
Seniñ nūruñdan olmuşdur zemīn ü āsumān peydā

Seniñ müştāḳ-ı ẕātıñdır ṣafiyy ü ṣāfī vü aṣfā
Seniñ muḥtāc-ı bābıñdır veliyy vü vālī vü vālā

Fem-i raḥmet-feşānıñ maṭlaʿ-ı elṭāf-ı bī-taʿdād
Kef-i deryā-nişārıñ menbaʿ-ı inʿām-ı lā-yuḥṣā

Emīrī cürʿa-i ʿaşḳıñla mest-i bī-şuʿūr olmuş
Onu ʿafv et ḳuṣūru çoḳdur ey şāhenşeh-i yektā

35[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Nādirü'l-emṡāl olur maʿṣūm olursa dil-rübā
Ḥoḳḳa-i gevher gibi mektūm olursa dil-rübā

Ṣorma artıḳ farṭ-ı telẕīẕ-i dimāġ-ı ʿāşıḳı
Nerm ü şīrīn rāḥatü'l-ḥulḳūm olursa dil-rübā

Böyle[2] bir bed-baḫtıñ istiḳbāli aġlar ḥāline
Ẕillet-i aḫlāḳ ile meẕmūm olursa dil-rübā

Ḫāliḳ'iñ iḥsānına küfrān-ı niʿmet etmedir
Hem-dem-i bīgāne-i meş'ūm olursa dil-rübā

Şād olan bir ānına cān ü cihān olsun fedā
ʿĀşıḳından ġayrına maġmūm olursa dil-rübā

Saʿy eder ʿilm ü kemāle fırṣatı fevt eylemez
Eʿḳal-i ḫūbān-ı mülk-i Rūm olursa dil-rübā

Ey Emīrī etmez āṡār-ı vefādan inḥirāf
ʿIrḳ u nesli ṭāhir ü maʿlūm[3] olursa dil-rübā

1 AE 38: 35b; AE 39: 18a
2 böyle: öyle AE 39
3 maʿlūm: tābān AE 38

36[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Ḥabāb-ı cevher-efrūzu sere iklīl eder ṣahbā
Meğer mey-ḫānede bir bezm-i Cem teşkīl eder ṣahbā

Dem-i 'işret niyāz-ı vuṣlata hengām-ı fırṣatdır
Mizāc-ı nev-civān-ı ser-keşi ta'dīl eder ṣahbā

Leyāl-i ġamda nūr-ı şu'le-baḫş-ı fikr-i rindāndır
Yed-i sāḳīde gūyā sāġarı ḳandīl eder ṣahbā

Ḫaṭādır ülfet-i rūşen-dilān ālūde-meşreble
Mülevven cām içinde rengini tebdīl eder ṣahbā

Verir eṭvārına merd-i edībiñ revnaḳ-ı dīger
Fenā ta'bīr ile bed-ṭīneti terẕīl eder ṣahbā

Olur aṣḥāb-ı şermiñ müşfiḳ-ı burḳa'-ber-endāzı
Merām-ı mużmeriñ iẓhārını teshīl eder ṣahbā

Ṣafā-yı sırrı itmāma Emīrī şerr olur ālet
Ki vuṣlat meclisinde ḫidmeti tekmīl eder ṣahbā

37[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

O dem ki dilberi meclisde gök ḳandīl eder ṣahbā
Gözünde 'āşıḳıñ her cāmı bir iklīl eder ṣahbā

Nedir bu zāde-i engūr-ı zībāda olan te'ṯīr
Küşād-ı bāb-ı vaṣl-ı dilberi teshīl eder ṣahbā

Yine hem-cinsi eyler ṣafvet-i rūşen-dili müzdād
Ki mezc-i āb olunca rengini ta'dīl eder ṣahbā

Şarāb-ı 'işret-ābādında bir reng-i metānet yoḳ
Meserretden melāle keyfini taḥvīl eder ṣahbā[3]

Bahār oldu o cānān 'azm edince 'izz ü devletle
Çemende Cem gibi bir salṭanat teşkīl eder ṣahbā

1 AE 38: 35b-36a; AE 39: 26b
2 AE 38: 36a
3 3-4/37: 7-8/36 AE 39

Eğer mümkin olursa ʿāşıḳ u maʿşūḳ cemʿ olmaḳ
Ḥuṣūl-i maḳṣad-ı muẕmerlerin taʿcīl eder ṣahbā

Emīrī keṣret-i şürbünde vardır çoḳ mażarratlar
Şuʿūr u ʿaḳlını şāribleriñ taḳlīl eder ṣahbā

38[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Getirir muġ-beçeniñ ḥüsnüne zīnet ṣahbā
Dil-i rindāna vurur şuʿle-i āfet ṣahbā

ʿİşret-i sāde-ruḫān fırṣatıdır rindānıñ
Oldu miftāḥ-ı der-i ḫāne-i vuṣlat ṣahbā

Şīşede ʿarż-ı cemāl etmede mānend-i perī
Ābrū-yı ṭarab-ı meclis-i ʿişret ṣahbā

Ḫānümān-ı veraʿa āteş ururdu zāhid
Etse ol dilber-i nāzende ʿināyet ṣahbā

5 Rengi ṣāf olsa daḫi ġāze-i ṣanʿat-zādır
Baḫş eder ʿārıż-ı cānāneye ḥumret ṣahbā

Cem ḫayāl etmededir kendini her rind-i zamān
Oluyor çünkü cenāb-ı Cem'e nisbet ṣahbā

Ḳaldı mey-ḫāne-i hestīde Emīrī ḥayrān
Veriyor ẕevḳ maḳāmında küdūret ṣahbā

39[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Getirir şāribine fikr-i feṣāḥat ṣahbā
Eder īcād cihānda ne reẕālet ṣahbā

Bādeniñ ṣanma yüzünde görünür şekl-i ḥabāb
Ḥāl-i mestāne açar dīde-i ʿibret ṣahbā

Niçe meyl eyleyeniñ oldu kemāli nāḳıṣ
Hīç nūş eylemez erbāb-ı baṣīret ṣahbā

1 AE 38: 36 a; AE 39: 26b
2 AE 38: 36a; AE 39: 16b

Ẕevḳ ü neş‘e ṣanur ol ṭavr-ı ġarābet-eṣeri
Merd-i bed-aṣla verir cinnet ü ġılẓet ṣahbā

İbtilā-yı ebedī ḳorḳusu bir dāhiyedir
Verse de şāribine ẕevḳ-i muvaḳḳat ṣahbā

Ẕevḳiñ encāmı eder ādemi dil-beste-i ġam
Ḥ‘ābdan ṣoñra verir meste ḥarāret ṣahbā

Ne ḳadar debdebe-pīrā-yı ṣafā olsa daḫi
Ġāyetinde getirir meste nedāmet ṣahbā

Neşve-i cām-ı *elest* etdi Emīrī seni mest
Sańa mey-ḫāne-i hestīde ne ḥācet ṣahbā

40[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Reng-i ḥüsn-i yāra verd-i gülsitān olsun fedā
Būy-ı zülfe sünbül-i nükhet-feşān olsun fedā

Sen ṣalındıḳça fedā-yı rūḥ eder ‘āşıḳlarıñ
Tek ṣalın rūḥ-ı revān-ı ‘āşıḳān olsun fedā

Ṭaşa çaldıñ göñlümü ey dilber-i gerden-küşād
Uġruna āyīneniñ āyīne-dān olsun fedā

Dürc-i tende dil ki gevher-pāre-i nā-dīdedir
Bir nigāh-ı şūḫuña bī-imtinān olsun fedā

Var iken feyż-i lebiñ müstaġnī-i mey-ḫāneyim
Neş’e-i la‘le şarāb-ı erġuvān olsun fedā

Ġamze-i şeh-bāzınıñ ḳurbānı olsun murġ-ı dil
Cevher-i pehlūsuna genc-i nihān olsun fedā

Ey Emīrī bir melek-ḫaṣlet civān-ı nāzenīn
Bir tebessümle nigāh eylerse cān olsun fedā

1 AE 38: 36a-36b; AE 39: 23a

41[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Mülke ḫidmet eyleyen insāna cān olsun fedā
Öyle ḳudsī mesleğe ten-perverān olsun fedā

Çoḳ mu ḳurbān etmek ehl-i himmete ten-perveri
Öyle ʿālī bir Hümā'ya üstüḫāñ olsun fedā

Rūḥ-ı ʿālemdir fedākārāne ḫidmet eyleyen
Böyle rūḥ-ı ʿāleme rūḥ-ı revān olsun fedā

Gerçi aṣlı bir avuç ḫāk oldu ehl-i himmetiñ
Bir avuç bir öyle ḫāke ḫākdān olsun fedā

Bāġbān māniʿ ise neşv ü nemā-yı bāġ içün
Bāğ-ı müsteṣnā yetişsin bāġbān olsun fedā

Keşret-i gül māniʿ-i peydā ise bir şeh-güle
Öyle şeh-gül uġruna bir gülsitāñ olsun fedā

Varıñı ṣarf et Emīrī yāri tesḫīr etmeğe
Bir ḳazancıñ uġruna yüz biñ ziyān olsun fedā

42[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Cevher-i cān ola gencīne-i cānāna fedā
Neye mālik isem olsun o şeh-i cāna fedā

Cān-ı şīrīnimiñ olsun bu acı giryeleri
Bir şeker-ḫand-leb-i dilber-i ḫandāna fedā

Yandıġım ʿaşḳa yanan dilbere etme taʿyīb
Şemʿ-i sūzāna eder kendini pervāne fedā

Aldı benden dilimi ḫande-i pey-der-pey-i yār
Bir gülüm var idi etdim o gülistāna fedā

Cebr ile ḳahr ile ʿişveyle alırlar senden
Etme sen ister iseñ cānı civānāna fedā

1 AE 38: 36b
2 AE 38: 36b

Niçe yıllıḳ o çekilmez elem ü derd-i firāḳ
Bir dem-i vuṣlat-ı dil-dār-ı süḫan-dāna fedā

Ey Emirī bu mudur ʿāşıḳ içün resm-i vefā
Etmediñ cānıñı bir dilber-i fettāna fedā

43[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Cevher-i cānım ola rüʾyet-i dendāne fedā
Ḫande-i laʿline biñ gevher ü dür-dāne fedā

Şemsi berḳ-efser-i gerdūnuñ ola şaʿşaʿası
Sendeki bāriḳa-i gerden-i raḫşāna fedā

Oldu cān ü dil ü ten renc ü melāle maṣraf
Eyledim mā-melekim bir iki yārāna fedā

Nerde cemʿiyyet-i dil nerde ṣafā-yı ḫāṭır
Oldular cümlesi gīsū-yi perīşāna fedā

5 Şāneler ḥaşre ḳadar böyle olurlar dil-çāk
Zülfünüñ bir telini eyledi bir şāne fedā

Ġāze-i ḥüsn-i bütān ḫūn-ı dil-i müştāḳān
Naẓar-ı merḥametiñden dökülen ḳana fedā

Ey Emīrī aradan sen de Fużūlī gibi çıḳ
Diliñi dilbere ḳıl cānıñı cānāna fedā

44[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Cāmiʿ-i vaḥdetde ehl-i ʿaşḳa etdim iḳtidā
Ehl-i keşret cemʿine oldum onuñ-çün muḳtedā

Çeşmim olmuş yāra nāẓır ḳalbim olmuş nūra ġarḳ
Çeşm ile ḳalbimde var nūr-ı Ḫudā feyż-i hüdā

İşte ḥüsnüñ işte cilveñ işte nāz ü ṣoḥbetiñ
Dilber-i nāzik-edāsıñ dilber-i nāzik-edā

1 AE 38: 36b-37a
2 AE 38: 37a

Ol yetīm-i bī-kes-i ye'sim bañа tā ṭıfl iken
Dāye-i endūhuñ āġūşında ġam oldu ġıdā

Ben miyim Mecnūn u Ferhād'ı cihān-ı miḥnetiñ
Kūh u ṣaḥrā-yı belādan olmadım bir gün cüdā

Verseler dünyāyı aç gözlü olan doymaz yine
Herkese dest-i temennāyı küşād eyler gedā

Almadım gitdi Emīrī bir cevāb-ı tesliyet
Eyledim tā 'ālem-i bālāya dek ref'-i nidā

45[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Ey büt-i nāzik-edā olsun sañа cānım fedā
Can fedā etmekle çünkü senden olmam ben cüdā

Ḥaḳ'dan istimdād eder vaḳt-i ḫaṭarda münkirān
Yalvarır baḥriñ hücūmundan Ḫudā'ya nā-Ḫudā

Gerçi pinhānsıñ İlāhī nerye eylersem naẓar
Ẓāhir olmuş çeşm-i istibṣāra senden mā-'adā

Eyledi āġāz-ı naġme bülbülān bir demde kim
Sāmi'amda ḳalmamışdır ḳudret-i gūş-ı ṣadā

Mālik olmaz bünye-i 'ilm ü kemāle cāhilān
Bir ṣabī ten-perver olmaz olsa maḥrūm-ı ġıdā

Sende ẓāhirdir Emīrī sırr-ı Mevlānā-yı 'aşḳ
Meşrebiñ āyīnesinde berḳ urur feyż-i Ḫudā

46[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Olursa cebhesinde ol bütüñ çīn-i ġażab peydā
Olur 'uşşāḳınıñ cisminde mevc-i tāb ü teb peydā

Meğer kim 'arż-ı ḥāl etsin o yāra ṣūret-i ḥālim
Olur bezm-i viṣālinde süḫan pinhān edeb peydā

1 AE 38: 37a; AE 39: 28b
2 AE 38: 37a-37b; AE 39: 28b

Hüner kesb-i rıżā-yı Ḥaḳ'dadır esbāba ḥācet yoḳ
Müsebbib eylese imdād olur yüz biñ sebeb peydā

Yine bir ḥaşm-ı 'ifrīte düçār olmaḳ muḥaḳḳaḳdır
Ne rütbe olsa bir ādem 'afīf ü ẕū-ḥaseb peydā

Kelīm-i Ḥaḳḳ iken Mūsā mu'ārıż oldu bir Mūsā
Cenāb-ı Aḥmed-i muḫtār'a oldu Bū-Leheb peydā

Ben ol merd-i metīnim ẕevḳ-i vuṣlat ārzū etmem
Olursa ḫalvetimde her gece bint-i 'ineb peydā

Emīr olmaḳ muḳarrerdir Emīrī şā'irān üzre
Olunca ben gibi bir şā'ir-i ṣāḥib-neseb peydā

47[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

'Arabī ile Mülemma' Ġazel

Gūyā ādem āyīnesidir la'l-i dil-ārā
Ḳad bāne lenā sırrahu sübḥāne ḳadīrā[2]

Dūr etdi ecel ḫ̲ān-ı ġamından beni yāriñ
Men 'āşe sa'īden huve ḳad māte şehīdā[3]

Lāl oldu dilim ḥālimi ṣorduḳda ḥabībim
Ed-dem'u cerā min baṣarī kāne delīlā[4]

Ḥüsnüñde güzel şīve vü nāzıñ da güzeldir
Tallāhi le-ḳad ṣavverakallāhu cemīlā[5]

Baḳ dīde-i 'ibretle bu dünyāya Emīrī
El-ḳudretu ve'l-'izzetü lillāhi cemī'ā[6]

1 AE 39: 29a
2 Çeviri: "Tüm benzerliklerden münezzeh olup her şeye gücü yeten Allah'ın sırrı bize göründü."
3 Çeviri: "Kutlu ve mübarek bir hayat yaşayan şehit olarak ölmüştür."
4 Çeviri: "Gözümden akan gözyaşı (buna) delil oldu."
5 Çeviri: "Allah'a yemin olsun ki Rabbim seni çok güzel tasvir etmiştir (yaratmıştır)."
6 Çeviri: "Bütün kudret ve izzet Allah'a aittir."

48[1]

mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün

Ekvānı ḳıl taṣavvur — āfāḳı et temāşā
Nūr-ı ezel nümayān — feyżin eder hüveydā

Eyvān-ı ṣunʿa olmuş — gūyā ki māh u ḫurşīd
Āvīze-i müzeyyen — āyīne-i mücellā

Her ẕerre bir cihāndır — her laḥẓa bir zamāndır
Her laḥẓa ḥayret-āver — Her ẕerre ḳudret-ārā

ʿÖmr-i ṣunūf-ı insān — maʿnāda bir daḳīḳa
Bilmem nedir bu ġaflet — yā Rab nedir bu ġavġā

Herkesde şimdi meslek — fırṣatdan istifāde
Ḥayfā yazıḳ bu ḥāle — rāḥat eder mi dünyā

İnsān ise mükerrem — āmāl ise muḥaḳḳar
Eşrāfa lāyıḳ olmaz — meyl-i umūr-ı ednā

Elmāsı gör o şūḫuñ — tābende gerdeninde
Elmāsı maʿdeninde — bir sengi ḳıl temāşā

İnṣāf edip Emīrī — Kendiñle bir ḳıyās et
Mümkün müdür tükenmek — āmāl-ı ḫalḳ-ı dünyā

49[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Tevekkül ehliniñ olmaz dilinde bir ṭaleb peydā
Bilir kim vāṣıl-ı maḳṣūd olur olsa sebeb peydā

Veren Ḥaḳ'dır alan Ḥaḳ'dır bilir erbāb-ı istiʿdād
Murāda erse Ḥaḳḳ'a şükr eder etmez ṭarab peydā

Ẓuhūr etmez kelām-ı ḳıymet-efzā her ṭabīʿatden
Olur mu her ṣadefde hīç dürr-i münteḫāb peydā

ʿAceb teʾṯīri var baḫt-ı siyāhıñ ehl-i ḥirmāna
Çerāġın yaḳsa da gündüz olur bezminde şeb peydā[3]

1 AE 39: 29a
2 AE 38: 37b
3 3-4/49: 6-7/48 AE 39

Ḥaḳīḳī ḫidmet-i mülk eyleyen aṣlā fütūr etmez
Ne rütbe olsa da ʿazminde āṣār-ı ṭarab peydā

İzāle eyledikçe saʿy ü ġayretlerle faḫr eyler
Reh-i ʿazminde olsa keṣret-i renc ü kereb peydā

Emīrī var mıdır bī-ḫayr olan bed-baḫta bir nefʿi
Eğer kim eylese Ḳārūn ḳadar sīm ü ẕeheb peydā

50[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Lebiń hecriyle sırr-ı *hādimü'l-lezẕāt* olur peydā
Ruḫuń yādıyla fikr-i *fāsidü'n-niyyāt* olur peydā

Dil-i bī-rūḥ levḥ-i sīneden ʿaṣḳınla gūyādır
Ṣanırsıń ṣūret-i dīvārdan eṣvāt olur peydā

Ḳabūl-i meskenet etmez ṣunūf-ı ʿizzet ü iclāl
Güẕergāhında şāhıń ḫaşmet ü dārāt olur peydā

Tecellā-yı cemāl-i yāra olduḳça göńül maẓhar
Kelīm-i ḥasrete gūyā dem-i mīḳāt olur peydā

Niyāz etdikçe būs-i laʿl-i cān-baḫşıń dil-i zārım
Ḥasedle her ṭarafdan ṣayḥa-i heyhāt olur peydā

Ṣıġışmaz keffe-i mīzān-ı dehre şān ü iʿlāsı
Cihānda gāh olur ki öyle ʿālī ẕāt olur peydā

Beḳā-yı nāmıma bādī olur ʿadmī ile fānī
İki nefy ictimāʿ etdikde bir iṣbāt olur peydā

51[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Nigāh-ı fitnesinden günde yüz ġāzāt olur peydā
Şikenc-i ṭurresinden şebde biń āfāt olur peydā

O ʿāṣıḳ kim ḫayāl-i gerdenińle terk-i cān eyler
Mezārı ṭopraġında cevher-i mirʾāt olur peydā

1 AE 38: 37b
2 AE 38: 38a

Ḥaẕer ḳıl ey felek kim intiḳām-ı ʿāşıḳ-ı zārı
Olur bir gün ki senden aḫẕ eder bir ẕāt olur peydā

Ledünniyyāt-ı her bir ġāye-i menfī vü müṣbetden
Vücūd-ı ḥażret-i Ẕü'l-ʿizzet'e iṣbāt olur peydā

Kemāl-i zīnet-i maẓrūfu dā'im ẓarf eder iẓhār
Meʿānī naḳşına elfāẓdan mir'āt olur peydā

ʿAdālet şuʿlesinde bī-nevālar gösterir kendin
İçinde mihr-i tābān nūrunuñ ẕerrāt olur peydā

Emīrī şems-i ṭabʿım şāʿirānı bī-ḳarār etmiş
Güneş doġduḳda zībā cünbiş-i ẕerrāt olur peydā

52[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

İlāhī ḳudretiñle nūr eder şems ü ḳamer peydā
O şīrīn leẕẕeti ṭopraḳda eyler ney-şeker peydā

İlāhī ḳudretiñle ẕirve-i kühsār-ı sengīnde
Olur bī-cūybār u bāġbān ʿālī şecer peydā

Bu ʿibret-ḫāne-i hestī bütün leb-rīz-i ḳudretdir
Ṭuyūr-ı bezm eder baṭnında sengīn beyżalar peydā

Cihāndır bu kimisi ḥüsne kimi ḳubḥa mā'ildir
Efāʿī nerden etmişdir deme semm-i ḫaṭar peydā

Ümīdiñ kesme Mevlā'dan şeb-i tārīk-i miḥnetde
Ḫudā ẓulmet içinde gāh olur ki nūr eder peydā

Mülāyim şaḫṣa pek aldanma ḳalbin yoḳla ḳāsīdir
Derūnunda türāb-ı bezm-i dil eyler ḥacer peydā

Ne ḥikmetdir Emīrī gerçi bir ney-pāredir ḫāme
Olur şaḳḳ-ı feminden bī-nihāyet nükteler peydā

1 AE 38: 38a; AE 39: 7a

53[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Şebāt-ı 'azm ile Ḥaḳ'dan sańa imdād olur peydā
Kemāl-i sa'y ile ādemde isti'dād olur peydā

Tevāfuḳla teḫālüf iḳtiżā-yı vaḳte tābi'dir
Zamān ḥükm eylese āmīziş-i ażdād olur peydā

Yaḳıp berbād eder bir kişveri bir fitne-i nā-çīz
Şererden ānsızın bir āteş-i vaḳḳād olur peydā

Cefā-yı rūzgāra uġrayan ekşer e'ālīdir
Cibāl üstünde ṣaḥrādan ziyāde bād olur peydā

Ma'ārif ehli olmaz nā-be-cā ta'rīżden sālim
Kemāliń keşretinden keşret-i ḥussād olur peydā

Ḳabūl-i ḥaḳda izḥār-ı ta'annüd eyleyen şaḫṣa
Ḍalāletde ṭabī'ī meslek-i mu'tād olur peydā

Emīrī kesb eder ḥüsn-i sühūlet cüz'*ī* himmetle
Niçe maṭlab ki taḥṣīlinde istib'ād olur peydā

54[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Ṣaḳın bir kimseden ẓann eyleme imdād olur peydā
Sańa ancaḳ yine senden olursa dād olur peydā

Lisān derd-i derūna tercümān olmaḳda 'ācizdir
Sükūtundan taḥammül ehliniń feryād olur peydā

Teferrüd maṣdar-ı ġaflet olur baḫş-i tenāhīde
Müsellemdir cihānda ferdden efrād olur peydā

Kitāb-ı sırr-ı ḥikmetdir cihān erbāb-ı 'irfāna
Ki her bir noḳṭasından ma'nī-i irşād olur peydā

Baṣīret dūr-bīn olsun da keşf-i ḳudretullāha
Naṣıl baḳ çeşmińe ḳurbiyyet-i eb'ād olur peydā

1 AE 38: 38a-38b; AE 39: 15b

2 AE 38: 38b; AE 39: 15b. Bu gazelin üç, dört ve beşinci beyitleri AE 39'da 53 numarada metnini kurduğumuz gazelin içerisinde farklı düzende yer almaktadır.

Bu ʿālem bir muʿammā-yı ġarābet-intimādır kim
Düşündükçe onuñ ḥallinde istibʿād olur peydā

Değil ḳādir Emīrī maḥvına ḥürriyyet-i ṭabʿıñ
Bilirken bir söze ʿālemde biñ naḳḳād olur peydā[1]

55[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Ne derd-i ʿaşḳı tersīm etmeğe Behzād olur peydā
Ne kühsār-ı ġamı ḳalʿ etmeğe Ferhād olur peydā[3]

Ṣafā-yı ʿālemi eyler küdūret ānsızın taʿḳīb
Havā sākin iken bir de görürsün bād olur peydā

Değil her ṭālib-i maʿnāya istiʿdād peyveste
Tecellī mektebinde biñde bir üstād olur peydā

Eğer kesb-i reşāda ʿunṣuruñda varsa istiʿdād
Reh-i ʿazmiñde yüz biñ ṣāḥib-i irşād olur peydā[4]

5 Eğer āyīne şeffāf olsa lā-büd ʿaks eder ṣūret
Çalış himmetle sen elbette istiʿdād olur peydā

Ḳabūl-i intiḳāl etmez meziyyet ẕāta ʿā'iddir
Hünerver bir pederden bī-hüner evlād olur peydā

Cihān ḫalḳındaki ʿācizliği bundan ḳiyās eyle
Sen istimdād ederken senden istimdād olur peydā

Benim tā ʿunṣurumda müstetirdir ṣuʿle-i ḥikmet
Ḫayālimde onuñ-çün berḳ-i āteş-zād olur peydā

Değil vüsʿ-i beşerde ey Emīrī sendeki himmet
Saña eṭrāf-ı nā-me'mūlden imdād olur peydā[5]

1 7: AE 39'da bir sonraki gazelin (55) son beyti durumundadır.
2 AE 38: 38b; AE 39: 15b
3 1/53: -AE 39
4 4/53: -AE 39
5 9/53: -AE 39

56[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Cihānda ḥalli müşkil gāh olur esrār olur peydā
Muḥibb-i sādıḳıńdan meslek-i aġyār olur peydā

Geçip berden eğer yemde ararsam dürr-i maḳṣūdu
Reh-i ʿazmimde deryā üzre bir dīvār olur peydā

Cihāndır maʿden-i imkān gelir bir vaḳt-i fırṣat kim
Kef-i ümmīd içinde gevher-i şehvār olur peydā

Hüner taḥsīline saʿy etmeyenler müstefīd olmaz
Çalış bir kerre kesbe ṣoñra ondan kār olur peydā

Eğer feyż-i nefesle bir nigāh etsem o ʿĪsī-dem
Dehān-ı ṣūret-i dīvārdan güftār olur peydā

Laṭīfü'l-ḫulḳ olan dilber ederse sū'-i ḫulḳ iẓhār
O rengīn ġoncaya beñzer ki ondan ḫār olur peydā

Emīrī leb-ḫamūş-ı ḥayretim dünyāda ben ammā
Ḳalemden vādī-yi tanẓīrde eşʿār olur peydā

57[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Deme ol yārdan evvel niçün aġyār olur peydā
Naẓar ḳıl bāġa kim gülden muḳaddem ḫār olur peydā

Ḫalāṣ olsun naṣıl dāġ-ı elemden sīne-i ʿāşıḳ
O şūḫuñ gerdeninde dügme-i zer-tār olur peydā

Dil-i bī-rūḥ levḥ-i sīnede ʿaşḳıńla gūyādır
Ṣanırsın ṣūret-i mir'ātdan güftār olur peydā

Gelir bir gün ki ʿavn-i Ḥaḳ ile deryā-yı maṭlabda
Taḥarrī etdiğim lü'lū-yi ḳıymetdār olur peydā

Dil-i berrāḳı semt-i şehvete sevḳ etme ey ʿāşıḳ
Yazıḳ ol nūrdan āyīnede jengār olur peydā

Çekinme ḥüsn-i niyyetden ümīdiñ kesme Mevlā'dan
Göñül taʿmīrine elbette bir miʿmār olur peydā

1 AE 38: 38b-39a; AE 39: 28a
2 AE 38: 39a; AE 39: 28a

Eder bī-cā Emīrī bī-eṣerler daʿvī-yi ʿirfān
Ḥaḳīkī ʿārifāndan dāʾimā āṣār olur peydā

58[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 O dilberden ki ʿuṣṣāḳa nigāh-ı nāz olur peydā
Tekellümden müberrā güft ü gūy-ı rāz olur peydā

Döner ʿaksi ruḫundan her ḳadeḥ bir nūr-ı şeffāfa
Şu bezm-i meyde kim o dilber-i ṭannāz olur peydā

O çeşm-i ḫışma ḳarşı ṣorma aḥvāl-i dil-i zārı
N'olur ḥāli o murġuñ kim yanında bāz olur peydā

O yār-ı dil-keşi tenhāda görmek ġayr-i ḳābildir
Yanında her zamān bir ḥāsid-i ġammāz olur peydā

5 O ʿāṣıḳ kim ṣafā-yı ʿaşḳına şehvet ḳarışdırmaz
Felāket-ḫāne-i maḥşerde de ser-bāz olur peydā

Bulur sūz-ı ḥayātım vāpesīn bir āh-ile encām
Yanarsa nāra pervāne ḥazīn āvāz olur peydā

ʿAḳīm bir pīre-zen oldu Emīrī māder-i dünyā
Naẓīriñ ṣanma artıḳ şāʿir-i mümtāz olur peydā

59[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Göñülde ḫūn-feşandır yāra ammā tīr nā-peydā
ʿAceb kim hem ḥadeng-endāz ü hem naḫçīr nā-peydā

Göñül bend olmaya ḥāżırdır ammā bulmuyor bir zülf
Müheyyā merd-i dīvāne faḳaṭ zencīr nā-peydā

Müheyyā cām-ı mey ammā ki yoḳ bir sāḳī-i gül-rū
Devā ḥāżır ṭabīb-i ṣāʾibüʾt-tedbīr nā-peydā

Girībāñ-çāḳ ederken mihr ü māhı pençe-i āhım
Dil-i sengīn-i dilberde olur teʾṣīr nā-peydā

1 AE 38: 39a-39b; AE 39: 24b
2 AE 38: 39b; AE 39:25b

Eder ʿuşşāḳı fikr-i ġamze-i yār-ı nihān küşte
Ḳatīlān ẓāhir ammā ḳātil ü şemşīr nā-peydā

Beni bir nāzenīn maġlūb-ı ʿaşḳ etmiş ḥaḳīḳatde
Eğerçi gerdenimde ẓāhirā zencīr nā-peydā[1]

Emīrī sende nūr-ı feyż-i istiʿdād ẓāhirdir
Faḳaṭ irşād içün himmet-nümā bir pīr nā-peydā

60[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Riyā erbābı nuṣḥundan dile teʾs̱īr nā-peydā
Ḥadīd-i ḫāmı zerrīn eyleyen iksīr nā-peydā[3]

Ḳad-i cānāna lāyıḳ câme-i elfāẓ nā-mevcūd
Ruḫ-ı dil-dāre şāyān ġāze-i taʾbīr nā-peydā

Leb-i yāra muvāfıḳ ġonca-i temş̱īl nā-īcād
Fem-i zībāya enseb nükte-i taṣvīr nā-peydā

O çeşm-i şūḫa çespān nergisi tavṣīf nā-meşhūd
O zülf-i yāra evfaḳ sünbül-i taḥrīr nā-peydā

Ederdi belki şefḳat añlasa ḥāl-i perīşānım
Görünce yāri bende ḳudret-i taḳrīr nā-peydā[4]

Beḳā bezminde ẓāhirden[5] dile tevḥīd nā-pinhān
Fenā mülkünde ġāʾibde[6] göze taṣvīr nā-peydā

Emīrī bir vefāsız dilbere dil-bend-i ʿaşḳ oldum
Devāsız derde düşdüm çāre-i tedbīr nā-peydā[7]

1 6/57:- AE 39
2 AE 38: 39b; AE 39: 25b. Bu gazelin iki, üç, dört ve altıncı beyitleri AE 39'da bir önceki gazelin bir parçası olarak yer almaktadır.
3 1: -AE 39
4 5: -AE 39
5 ẓāhirden: -AE 38
6 ġāʾibde: -AE 38
7 7: -AE 39

61[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Zihī Ṣāni‘ ki etmişdir zemīn ü āsumān peydā
Verā-yı perde-i ḳudretden etmiş biñ cihān peydā

Yer etmiş nüsḫa-i ‘ālemde dīger nüsḫa-i kübrā
Ḳomuşdur nāmını ādem edip çeşm ü dehān peydā

Naẓar ḳıl kā’ināta muḫtelif āheng-i ḳudretdir
Zihī ḳādir ki etmiş merd ü zen pīr ü civān peydā

Zemīn ü āsumāna baḳ da derk et eyleyen kimdir
Semāda encümen raḫşān zemīnde dilberān peydā

Naẓar ḳıl ‘aks-i mevcūdāta bir āyīnede fehm et
Cihānda mümkin olmuş bir cihān-ı lā-mekān peydā

Yine firdevs-i kūy-i yāra per-cünbān-ı ḥasretdir
Göñül ‘Anḳā’sı etmiş ‘arş içinde āşiyān peydā

Ederseñ nāḫun-ı ġamla sezādır ḫāriş-i gerden
Emīrī etmediñ dārü’l-emān bir āsitān peydā

62[2]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Değil gülzār-ı dünyā oldu dār-ı imtiḥān peydā
Naẓar ḳıl murġ-ı ‘aḳla etdi nerde āşiyān peydā

Nücūmu enfüs ü āfāḳı şarḳ u ġarbı hep başḳa
Cihān-ı ‘aşḳa olmuş başḳa arż u āsumān peydā

Ḥaḳīkī ehl-i ‘aşḳın başḳadır esrār-ı güftārı
Olur merdān-ı ‘aşḳ-ı Ḥaḳ’da[3] bir başḳa zebān peydā

Bilirdi manṭıḳu’ṭ-ṭayr’ı fem-i esrār-ı ehlullāh
Henūz olmazdan evvel cism-i ādemde dehān peydā

Lisān-ı ‘aşḳ ederdi güft ü gū tā olmadan evvel
Ne sen peydā ne ben peydā ne dil peydā ne cān peydā

1 AE 38: 39b-40a; AE 39 7a
2 AE 38: 40a; AE 39: 14b
3 ‘aşḳ-ı Ḥaḳ’da AE 39k, AE 38: Ḥaḳ’da çünki (üzeri çizilmiş) AE 39

Seniñle eylesek cān ṣoḥbeti pinhān ü peydāda
Olaydı beynimizde kimse bilmez bir lisān peydā

Bu ʿişret-ḫāne-i fānīde artıḳ yoḳ saña rāḥat
Niçün etdiñ Emīrī böyle fikr-i cāvidān peydā

63[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Ederse hangi ʿāşıḳ nāzenīn bir nev-civān peydā
Emīn olsun ki etmiş bir belā-yı nā-gehān peydā

Gerekdir ehl-i ʿaşḳa öyle bir merd-i ḳavī-peymāñ
Ola her ḫande-i nāzında biñ vaʿd-i nihān peydā

Hemān dünyāya geldiñ mi müheyyā ol belāyāya
Olur hep muḳbil ü müdbirde zaḫm-ı[2] ḫūn-çekān peydā

Kimi gördüñ ki etmez yāreden āh ü enīn ẓāhir
Kimi gördüñ ki olmaz sīneden zār u fiġān peydā

5 Ḳomazlar fitne-cūlar ḥāline ol mihribān yāri
Eğer ʿāşık ederse her ne rütbe mihribān peydā

Verirseñ āteş-i ʿaşḳa tesellī āh eder ʿāşıḳ
Olur ṣu serpilirse āteşe zīrā duḫān peydā

Murād-ı lem-yezel neyse olan oldur yine ẓāhir
Cihānda gerçi olmuşdur hezārān kār-dān peydā

Saña āteş-beyān muʿciz-beyān mı söylesem bilmem
Emīrī eylediñ bir başḳa üslūb-ı beyān peydā

64[3]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Değil bir zen dü zen alsan da etmezsiñ düzen peydā
Cihānıñ ẕevḳin eyler nāzenīn bir yār eden peydā

Dem-i vuṣlatda ḫandān olsa cānān etme istiġrāb
Bahār eyyāmı elbetde olur verd-i çemen peydā

1 AE 38: 40a; AE 39: 14b
2 zaḫm-ı AE 39k, AE 38: daġ-ı (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 38: 40b; AE 39: 25a

Gülüñ iẓhār eden ḳadrin dikendir añla esrārı
Deme bir gül içün olmuş niçe yüz biñ diken peydā

Ḥaḳāyıḳ-bīn-i ʿālī-şīmedir ol merd-i mūḳiẓ[1] kim
Geçip sāmān ile şervetden eyler bir kefen peydā

Zihī ḳādir kim etmişdir hezārān merd ü zen pinhān
Zihī ṣāniʿ ki etmişdir hezārān merd ü zen peydā

Zelīḫā-yı cihāndan şākīyem ey Yūsuf-ı ʿişmet
Hezārān çāk-i dil ẓāhir değildir bir diken peydā

Emīrī cām-ı ʿaşḳ etmiş seni mecnūn-ı istiġnā
Eğer olsañ revādır rūz-ı maḥşer naʿre-zen peydā

65[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Ṣafā-yı ḫande olduḳça leb-i dil-dārdan peydā
O gevher dürr olur gencīne-i esrārdan peydā

Benim teʾsīr-i efġānımdan iñler kūh ile ṣaḥrā
Olur ʿaks-i ṣadā ẓann eyleme kühsārdan peydā

Gelirken çeşme müjgāna ilişdi ʿaks-i ruḫsārıñ
Gül-i muʿciz-nümā gūyā ki oldu ḫārdan peydā

Gehī yaġmā-yı ʿaşḳıñla sükūn ebrārdan pinhān
Gehī sevdā-yı ʿaşḳıñla cünūn aḫyārdan peydā

Gül-i firdevs-i ḳudretdir o dil-cū ḫande-i nāzik
Olur mu öyle bir gül hīç bir gülzārdan peydā

Yıḳılmış ḫāṭırım ammā ki ʿaşḳıñ onda ẓāhirdir
Olur gencīneler ekşer yıḳılmış dārdan peydā

Emīrī mīve-i firdevse ermek ḫayli müşkildir
Olur Ṭūbā-yı ġufrān eşk-i istiġfārdan peydā

1 Mūḳiẓ: "موقظ" M
2 AE 38: 40b; AE 39: 26a

66[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Vefālar oldu ‘uṣṣāḳa bugün dil-dārdan peydā
Güzel şāhāne güller oldu bu gülzārdan peydā[2]

Bu te’ṣīr-i nefesle baḳsa semt-i deyre ol āfet
Olur feyż-i tekellüm ṣūret-i dīvārdan peydā

Verirdi naġme-i tevḥīd her āvāze-i nāḳūs
Olurdu nūr her bir rişte-i zer-tārdan peydā

Fem-i ḫandān-ı dilberden ‘ayān olduḳça dendānı
O lü’lü’ dürr olur bir dürc-i ḳıymetdārdan peydā

N’ola gāhī telaṭṭuf ẓāhir etse ḫaṣm-ı kec-eṭvār
Olur tiryāḳ derler gāh ba‘żı mārdan peydā

Eğer kibr ehli ‘ālim olsa da ma‘nāda cāhildir
‘Azāzīl’e nuḥūset oldu istikbārdan peydā

Siyeh ḫaṭ geldi dārü’l-mülk-i ḥüsni eyledi berbād
Emīrī fitneler oldu yine aḳṭārdan peydā[3]

67[4]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Birer sāl-i cedīd etdikçe tedvīr-i ḳurūn peydā
Eder bir dā’ire gird-āb-ı deryā-yı şu’ūn peydā

Temeddün olmayan bir yerde etme ḥikmeti teftīş
Olur nūr-ı ma‘ārifle ḥakīm-i ẕū-fünūn peydā

Onuñ üstād-ı cehli naḫvet ü kibr ü ‘aṭāletdir
Olursa nerde bir nā-dān-ı kec-bīn ü zebūn peydā

Dil-i nā-çīzi şeffāf eyle me’yūs olma ḥikmetden
Olur āyīnede naḳş-ı sipihr-i nīl-gūn peydā

Bu ‘ālemde hüner bir bāġbān-ı feyżi bulmaḳdır
Eder her toḫm-ı kemter yoḳsa evrāḳ u ġuṣūn peydā

1 AE 38: 40b-41a; AE 39: 26a. Bu gazelin iki, üç, dört, beş ve altıncı beyitleri AE 39’da bir önceki gazelin bir parçası olarak yer almaktadır.
2 1: -AE 39
3 7: -AE 39
4 AE 38: 41a;AE 39: 37a

İlāhī muḳteżā-yı ʿālem-i imkānı ber-ʿaks et
Yeter oldu ḥaḳīḳat muḫtefī vehm ü ẓunūn peydā

Emīrī maʿrifet Ferhād-ı kūh-ı himmet olmaḳdır
Olur baḳ ol zamān ḳalʿ etmeye biñ Bī-sütūn peydā

68[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Ederse gird-bād-ı āhım eflāke sütūn peydā
Olurdu miḥver-i dolāb-ı imkāna sükūn peydā

Pey-ā-peydir cihānda ẓulmet-i ġam nūr-ı rāḥatla
Olur geh āfitāb ü geh leyāl-i tīre-gūn peydā

Zemīnde lāleyi cevv-i havāda hāleyi seyr et
Gerek pest [ü] gerek bālā eder dāġ-ı derūn peydā

Eder rūşen-dilāñ ḳurb ü civārın feyż ile meşḥūn
Olur nehriñ kenārı ḥıfẓ olunduḳça ʿuyūn peydā

Tecārib-ḫānedir taḳlīd ü ṣıdḳ-ı ʿāṣıḳa ʿālem
Niçün olmuş deme Ferhād'a ḳarşı Bī-sütūn peydā

Kef-i mīzān-ı raġbetde teḳābül şarṭ-ı aʿẓamdır
Eder yek dīgerin zīrā hünerverle fünūn peydā

Emīrī iḫtirāz et ḫāk-i idbāra suḳūṭuñdan
Ki olmuş nefs-i meẕmūmuñ gibi esb-i ḫarūn peydā

69[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Olur kesb-i hünerle fāżıl-ı ḥikmet-nümūn peydā
Kemāl erbābınıñ saʿyinden olmuşdur fünūn peydā

Bıraḳ dilden ġurūru tā ki feyż-i Ḥaḳ ʿayān olsun
Olur ẓulmet nihāñ olduḳça şems-i şuʿle-gūn peydā

İlāhī Kibriyā-yı bī-naẓīr-i aʿẓamiyyetsiñ
Bu ʿālī ḫayme-i imkānı etdiñ bī-sütūn peydā

1 AE 38: 41a; AE 39: 37a
2 AE 38: 41a-41b; AE 39: 37b

Ererse ẕerre-i feyżiñ olur her dār-ı cennetden
Felāṭūn'u beğenmez feylesof-ı ẕū-fünūn peydā

Felāket-ḫāne-i ʿālemde yoḳ bir kimsede ārām
Olur her ẕerre-i eczā-yı ʿālem bī-sükūn peydā

Derūnumda ʿayāndır dāġ-ı ḥasret tā o demden kim
Henūz olmuş değildi lālede dāġ-ı derūn peydā

Emīrī tīşe-bāz-ı ʿaşḳ-ı şīrīn olsa bir ʿāşıḳ
Olur her reh-güẕārında onuñ bir Bī-sütūn peydā

70[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

N'ola olsa dilimde naḳş-ı maṭlab vājgūn peydā
O bir āyīnedir kim eyliyor gerdūnu dūn peydā

Ḥakīm-i ẕü-fünūn oldur ki olmuş levḥ-i ṭabʿında
Nuḳūş-ı ḥikmet-i āṯār-ı aʿṣār u ḳurūn peydā

Mükāfāt u cezā meydānıdır dünyā olur elbet
Gehī āvāz-ı mātem gāh*ī* ṣavt-ı erġanūn peydā

ʿAṭāletden eder rūşen-dilān taġyīr-i māhiyyet
Bozar ṭabʿın olursa āb-ı cārīde sükūn peydā

Ḫudā'nıñ ḳudreti raḫşān iken bu cevv-i aʿẓamda
Henūz olmuş değildi āfitāb-ı şuʿle-gūn peydā

Kibārıñ cūy-i luṭfu feyż-baḫş-ı zīr-destāndır
Olur nefʿ-i keşīri olsa kūh üzre ʿuyūn peydā

Emīrī naḳl içün ṣandūḳ-ı cismi ḳudret-i Mevlā
Ḳadem nāmında etmişdir iki muḥkem sütūn peydā

71[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Değildir iḫtiyārī serde sevdā-yı cünūn peydā
Olurken zülf-i şeb-reng-i bütān-ı şuʿle-gūn peydā

1 AE 38: 41 b; AE 39: 37b
2 AE 38: 41b; AE 39: 38a

İlāhī şaşmışım bu meşreb-i sevdā-perestimle
Baḳınca vech-i ḫūbāna olur derd-i füzūn peydā

Ne ṣāni'siń ki hep bir ma'den-i ḳudretden etmişsiń
Ruḫ-ı dilberde ġāze sīne-i 'āşıḳda ḫūn peydā

İlāhī hangi bir mektebden almışdır bu ta'līmi
Eder her ġamze-i cādūsı biń fitne füsūn peydā

Görünce ḳadd-i cānānı muraṣṣa' nūr-ı ḳudretle
Olur āhımda bir fevvāre-i āteş-nümūn peydā

Ḳomuşdur iki āb ü nābıń ismin 'āşıḳ u ma'şūḳ
Bu mevcūdāt-ı kübrāyı edince *kāf u nūn* peydā

Değil elde Emīrī n'eyleyim īcāb-ı fiṭratdır
Görürsem nerde bir dilber olur meyl-i derūn peydā

72[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Eder gīsūsı cīm ebrūları ma'kūs-ı nūn peydā
Dil-i mecnūnum etmez yā naṣıl farṭ-ı cünūn peydā

Tezeyyünle şeref bulmaz cemāl olmazsa māder-zād
O bir nūr-ı İlāhī'dir olur ḳudret-nümūn peydā

Değil ḳābil ki dāġ-ı ḥasret olsun sīneden zā'il
Cihān bāġında olduḳça bütān-ı lāle-gūn peydā

Beni bülbül gibi etmişdi şeydā bir gül-i zībā
Henūz gülzārda olmazdan evrāḳ u ġuṣūn peydā

Esāsı vaż' olunmuş ma'den-i sīm-āb-ı sevdāda
Değil mümkin ola göñlümde ārām ü sükūn peydā

Ġaraż bir dürr-i yektā sāḥa-i imkāna atmaḳdır
'Abeş ẓann eyleme olmuş bu deryā-yı şu'ūn peydā

Emīrī ẕillete vābeste olmuş intiẓām bulmaḳ
Fotoġraf eyliyor evvelce naḳşı ser-nigūn peydā

1 AE 38: 41b-42a; AE 39: 38a

73[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Dilimde ḥasret-i yār etdi bir ḥāl-i cünūn peydā
Bütün dünyā benim olsa yine olmaz sükūn peydā

Ḳalır ta‘dād-ı vaṣf-ı Kibriyā’da ‘ārifān ‘āciz
Kitāb-ı ḳudretiñ erḳāmına olmaz yekūn peydā

Meğer bir gün o yāriñ serv-ḳaddi in‘ikās eyler
Olur eşcār onuñ-çün cūylarda ser-nigūn peydā

Ḳalır ḥayretde dil bunlar naṣıl insāndır yā Rab
Olur ba‘żan yanımda bir iki ḥussād-ı dūn peydā

Hemen nef‘-āver olsun kendisi aṣlā fütūr etmez
Cihānıñ olsa her bir ḳıṭ‘asında baḥr-i ḫūn peydā

Ḥisābım rü’yet olsa āh ṣığmaz cürmüm erḳāma[2]
Olur ol rütbe ṭā’āt-i İlāhī’de düyūn peydā

Emīrī’niñ görürdüñ ḳudret-i yektā-yı ‘irfānın
Eğer olsaydı dünyāda oña bir reh-nümūn peydā

74[3]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Bir laḥẓa eden kūy-i dil-ārāyı temāşā
Etmiş gibidir cümle bu dünyāyı temāşā

Gel gülşene ‘azm eyleyelim ey gül-i zībā
Haydi edelim bülbül-i şeydāyı temāşā

Üstād-ı ṣuver-bend-i baṣīret olan eyler
Āyīne-i imrūzda ferdāyı temāşa

Kūyunda ḫırām eyler iken gördüm o yāri
Etdim yine firdevsde Ṭūbā’yı temāşā

Gülzāra gidip ẕevḳ edelim gel gece gündüz
Gāh eyleyelim gülleri gāh ayı temāşā

1 AE 38: 42a
2 6/73: 7/72 AE 39
3 AE 38: 42a

Ṣaḥrāda gören yāri şaşıp öyle ṣanır kim
Sînâ'da eder nûr-ı temâşâyı temâşa

Baḳdıḳça Emîrî eder eflâk ü zemîne
Ḥall olmayacaḳ öyle muʿammâyı temâşâ

75[1]

[feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün]

1 Cânib-i Ḥaḳ'dan olur her biri mülhem şuʿarâ
Feyż-perverde-i Cibrîl-i muʿaẓẓam şuʿarâ[2]

Gülşen-i maʿrifetiñ bülbül-i gûyâlarıdır
Oldular zemzeme-i ʿaşḳ ile ḫurrem şuʿarâ

Her biri oldu birer gülşen-i feyże mâlik[3]
Deste deste dağıtır gülleri her dem şuʿarâ

Şâʿir-i mâhire taʿẓîm ile sulṭân denilir
Oldu dîvân-ı belâġatda müsellem şuʿarâ

5 ʿArş-ı aʿlâ-yı kemâlâta eder ʿazm u ʿurûc
Başḳa bir fıṭrat ile oldu mükerrem şuʿarâ

Naʿt-i şâhenşeh-i sulṭân-ı risâletle olur
Eşref-i silsile-i zümre-i âdem şuʿarâ

Şükr-i tevḥîd ile olsunlar Emîrî dem-sâz
Oldular niʿmet-i ḳudretle müna"am şuʿarâ

76[4]

[feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün]

1 Mülk-i maʿnâda olur her biri bir Cem şuʿarâ
Oldular ʿahd-i ezel bezmine maḥrem şuʿarâ[5]

Eylemez ḥâl-i cihân onları maʿnen mesrûr
Ẓâhiren her ne ḳadar olsa da ḫurrem şuʿarâ

1 AE 38: 42a-42b; AE 39: 15a
2 1: -AE 39
3 3/1: Bâġbân oldu gülistân-ı feṣâḥatde yaḥûd AE 39
4 AE 38: 42b; AE 39: 15a
5 1/76: 1/75 AE 39

Olamaz her sözü bir gevher-i tāc-ı ʿirfān
ʿArş-ı maʿnāda eğer olmasa mülhem şuʿarā

Oldular ʿālem-i maʿnāda Süleymān-ı ḫayāl
Yürüdür ḥikmeti bī-leşker ü ḫātem şuʿarā

Neşr ederler ḥikem-i mevhibe gevherlerini
Fetḥ ederler niçe biñ genc-i muṭalsam şuʿarā

Şuʿarā zümresini dā'im edersiñ tezyīf
Ne żarar yapdı be cāhil saña bilmem şuʿarā[1]

Der saña işte Emīrī ediver keff-i zebān
Maẓhar-ı feyż-i Ḫudā'dır behey ādem şuʿarā

77[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Sicn-i endūh idi ʿāşıḳlara zindān-ı ḳażā
Ḫāk-i miḥnetde binā olmadan eyvān-ı ḳażā

Yā belā ḫançeri yā tīr-i cefādır gelecek
Gül ü nesrīn mi olur ādeme iḥsān-ı ḳażā

Niçe maʿ*ş*ūmlar eder ḳanlı kefenlerle ẓuhūr
Gelse meydāna eğer rü'yet-i dīvān-ı ḳażā

Mekteb-i ʿişvede bilmem naṣıl üstād olduñ
Nigehiñden dökülür nükte-i pinhān-ı ḳażā

Öldürürsüñ süḫan-ı nerm ile ʿāşıḳlarını
Āferīn ey edeb-ārā-yı debistān-ı ḳażā

Zülf-i ḫam-der-ḫam-ı cānānımı fikr etsem olur
Pīçiş-i āh-ı derūnum girih-efşān-ı ḳażā[3]

Ey Emīrī benim ālām-ı vaṭanla eyvāh
Şu büyük ḳubbeniñ altındaki giryān-ı ḳaża

1 6-7: -AE 39
2 AE 38: 42b; OTEM, sy. 24, 1336/1920, s. 600-01
3 6: -OTEM

78[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Olamam fāriġ-i ālām-ı civānān-ı ḳażā
Böyle ḥükm etdi meğer ḥażret-i sulṭān-ı ḳażā[2]

Celb içün girye-i ʿuşşāḳı ḫaṭ-ı rūyuñ olur
Hāle-i şuʿle kenār-ı meh-i tābān-ı ḳażā

Ben miyim çāk-i girībāna bu dünyāda sezā
Ey felek ey felek ey bende-i fermāñ-ı ḳażā

Gel benim ḥālimi gör ey sitem-āmūz-ı ecel
Nerdesiñ nerdesiñ ey velvele-efşāñ-ı ḳażā

Görünen nūr değil ṣāʿiḳa vü yanġındır
Baḳ ne cünbişler eder pertev-i fettān-ı ḳażā

Dem-i hecriñde ẓuhūr-ı ġażabıñdır gūyā
Şeb-i yeldā-yı ġama lücce-i ʿummān-ı ḳażā

Dīdeden nūr-ı sürūr oldu Emīrī mehcūr
Bańa göstermedi vechin şeb-i hicrān-ı ḳażā[3]

79[4]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Kalb-i ʿārif beyt-i Ḫaḳ'dır ʿaşḳ zīnetdir oña
Nūr-ı feyż-i maʿnevī şemʿ-i hidāyetdir oña

Ṣaḥṣ-ı dil-āzārı taʿyīb eylemek beyhūdedir
Ḫalḳı taʿẕīb eylemek zuʿmunca ʿādetdir oña

Sū'-i ḫulḳ aṣḥābı maʿnāda yılanıñ ʿaynıdır
Nīş ü zehr-i mefsedet kīn ü ʿadāvetdir oña

Renc ile me'lūf olan rāḥatla bī-ārām olur
Dūşu ḥammālıñ sebük-bār olsa ṣıḳletdir oña

Menʿ-i meyden pārsa mesrūr sāḳī derdnāk
Böyledir ʿālem bunuñ ḫüznü meserretdir oña

1 AE 38: 42a-43a
2 1: -OTEM
3 7: -OTEM
4 AE 38: 43a: AE 39: 16a

Kiẕb ile zemmiñ fenā şey' olduġun ḥāsid[1] bilir
N'eylesin bī-çāre ammā kim ṭabī'atdir oña

Çeşm-i 'ārif diḳḳat etse naḳş-ı gün-ā-gūnuna
Ṣafḥa-i 'ālem Emīrī ders-i ḥikmetdir oña

80[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 'Aşḳ ile her ẕerre oldu sāḥa-i Sīnā bañā
Manẓar-ı Ḥaḳ'dır bütün āyīne-i eşyā bañā

Ol cihān-ı feyż-i 'aşḳım ben ki ġamdan sālimim
Her ufuḳdan olsa biñ berḳ-i belā peydā bañā

Ni'met-i luṭf-ı İlāhī'niñ göñül şeb'ānıdır
Ġam yemem ṭa'n eylese dünyā vü mā-fīhā bañā

Ben tevekkül ehliyim 'azmimden etmem inḥirāf
Ża'f-ı ḳalb olmaz cihānda āşinā aṣlā bañā

5 Ārzū-yı rūy-i rāḥatla nigāh etdikçe ben
Ṣūret-i ġam gösterir āyīne-i dünyā bañā

'Arş-ı istiġnāya etdikçe te'ālī meşrebim
Bir tenezzülgāh olur bu 'ālem-i bālā bañā

Kāse-i zehre berāberdir Emīrī yārsız
Olsa ger yāḳūtdan peymāne-i ṣahbā bañā

81[3]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

1 Memnūnum eyledikçe o cānān cefā bañā
Her bir cefāsı ẓāhir eder bir vefā bañā

Ḳalmazdı āşināsı ile beynimizde farḳ
Cevr etmeyip de olsa eğer āşinā bañā

Biñ cevr içinde bir kerem-i vaṣla ḳāni'im
Ḥāṣıl olur cihānda bu yolda ṣafā bañā

1 ḥāsid AE 39k, AE 38: zāhid (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 38: 43a: AE 39: 23b
3 AE 38: 43a-43b

Geldi o meh-liḳā yanıma ānsızın bugün
Ṣandım cihānı eyledi iḥsān Ḫudā bańa

Tām ańlarım ki ʿāṣıḳ-ı ḫāṣ-ʿayārdır
Her kim ederse senden eğer iştikā bańa

Dürr-i yetīm-i ʿālem-i ʿaşḳım Emīrī ben
Bāzār-ı mā-sivāda bulunmaz behā bańa

82[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Verdi ḥayret ey göńül ārāyiş-i ḫilḳat bańa
Oldu her bir ẕerre bir āyīne-i vaḥdet bańa

Çeşm-i ʿibret etdi milyonlarla seyr-i aḫterān
Verdi eflāki temāşā dehşet ü ḥayret bańa

Lā-mekānda isterim cevlānı ammā n'eyleyim
Żābiṭ-i mülk-i ḥaḳīḳī vermiyor ruḫṣat bańa

Seyr ederdiń ol zamān fevvāre-i ʿirfānımı
Dest-gīr olsa eğer bir ṣāḥib-i himmet bańa

Ġāyet-i iḳbāle baḳdım vāṣıl-ı idbār imiş
Vācib oldu ẕirve-i iḳbālden ricʿat bańa

Gerçi bir çoḳdur cihān ṣaḥrāsınıń āfetleri
Başḳa bir āfet olur her demde ol āfet bańa[2]

Güft ü gūsundan Emīrī fāriġ oldum ʿālemiń
Şimdi bir cāy-ı emāndır kūşe-i ʿuzlet bańa

83[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Gelmedi dünyāda pāyıń öpmeye nevbet bańa
Āḫiretde bārī ḫā'il olmasın keṣret bańa

Ḥāl ü ebrū başḳa bir sevdāya ṣaldı göńlümü
Hep unutturdu cihānı şimdi bir āfet bańa

1 AE 38: 43b; AE 39: 16b
2 6: -AE 39
3 AE 38: 43b; AE 39: 24a

Tā-ebed ḫāmūş olurdum ʿālem-i imkānda ben
Nāz ü cevriñ olmasa sermāye-i ṣoḥbet bańa

Ol mesīḥī-lebleriñ bir luṭfu iḥyā eyledi
Derd-i ʿaşḳıñ vermemişken bir nefes ṣıḥḥat bańa

Ādetim bir başḳa ʿādet fıṭratım bir başḳa ḥāl
Verdi teʾsīr-i muḥabbet başḳa bir ḥālet bańa

Sāʿat-i teşrīfini tebşīr eder cānānımıñ
Cümle eşyādan gelir ḳıymetli bir sāʿat bańa

Söylemek ḳābil değil iżmārı da mümkin değil
Ḥāṣıl olmuşdur Emīrī öyle bir ḥayret bańa

84[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Vermesin çarḫ istemem keşretli bir ṣervet bańa
Tek hemān göstermesin iflās ile żillet bańa

Hep seniñ evrād u eẕkārıñdır ey rūḥ-ı revān
Cān bańa īmān bańa iẕʿān bańa ülfet bańa

Ben idim maʿmūre-i dünyāda bir ʿabd-i faḳīr
Böyle mümtāz eyledi sen etdiğiñ raġbet bańa

Luṭfen ey fāl-i mübārek ṣāḥibi ḳıl bir naẓar
Yārimiñ göñlünde yoḳ mu luṭfa bir niyyet bańa

Etdi ḫüsn-i mesleğimden ictināb ehl-i zamān
Ben daḫi uydumsa sūʾ-i mesleğe laʿnet bańa

İstiḳāmetle bu mülk ü dīne ḫidmet isterim
Ṭāʿat-i miḥrāb-ı meslekde budur niyyet bańa

Ey Emīrī ḥayret-āver ḥāl ile ibrāz eder
Encüm ü eflāke her baḳdıḳça bir zīnet bańa

1 AE 38: 43b

85[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Pīşvā-yı sermedī feyż-i tecellādır bańa
Āşinā-yı sermedī ilhām-ı Mevlā’dır bańa

Rū-nümūnumdur benim esrār-ı ḳalb-i Cebre’īl
Cevher-i dil dūr-bīn-i çeşm-i[2] bīnādır bańa

Kürsī-i eyvān-ı bālā ḫāne-i ilhām-ı Ḥaḳ
‘Ālem-i bālāya bir cāy-ı temāşādır bańa

Āteş-i ‘aşḳ-ı cihān-sūzumdaki te’ŝīri gör
Geçdiğim deryāları seyret ki ṣaḥrādır bańa

5 Dīde-i deryā-ḫurūşuń yaptığı ṭūfāna baḳ
Gezdiğim ṣaḥrāları gel gör ki deryādır bańa

Olmuşum bī-cām u ṣahbā böyle mest-i ser-girān
Ṣanma kim dünyāda ‘ādet nūş-ı ṣahbādır bańa

Nūr-ı luṭfa bir ṣanem müstaġraḳ etmişdir beni
Şimdi bu dünyā Emīrī başḳa dünyādır bańa

86[3]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 Her sözüń bir şehriyār-i rūḥ-ı ṣoḥbetdir bańa
Her nigāhıń başḳa bir şāhāne ni‘metdir bańa

Ṭab‘ım olmuşdur ṣuver-bend-i ṣu’ūn-i mümkināt
Mā-sivā āyīne-i mir’āt-ı vaḥdetdir bańa

Görmüşüm āyīne-i imkānda çoḳ ṣūret faḳaṭ
Ṣūret-i cānān-ı dil-cū başḳa ṣūretdir bańa

Zaḥmet istersem ‘aṭālet pek büyük zaḥmet verir
Rāḥat istersem çalışmaḳ ‘ayn-ı rāḥatdır bańa

1 AE 38: 44a; AE 39: 25b
2 çeşm-i AE 39k, AE 38: rūḥ-ı AE 39; Cevher-i dil dūr-bīn-i çeşm-i AE 38, AE 39k: ḫāk-i pāy-i yār kuḥl-i çeşm-i (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 38: 44a

Terk-i zaḥmet lāyıḳ olmaz dīn ü devlet uġruna
Zaḥmeti terk eylemek ʿālemde[1] zaḥmetdir bańa

Devlet-i dünyāda rāḥat yoḳ Emīrī ańladım
Terk-i dünyā eylemek dünyāda devletdir bańa

87[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

[……]
Taḫt-ı gülzār-ı ṣafā üstünde bir Cem'dir bańa

Maʿneviyyetden değil ḫālī nigāh-ı luṭf-ı yār
Āheni zer eyleseń iksīr-i aʿẓamdır bańa

Yārsız dünyā evinde bulmadım rūy-i ṣafā
Cānib-i cānāna ʿazm etmek muṣammemdir bańa

Ye's-i dünyā ol ḳadar vicdān-ḫırāş etmiş beni
Şimdi mātem-ḫāneler me'vā-yı ḫurremdir bańa

Ḫaṭṭ-ı vechiń üzre baḳdıḳça o raḫşān cebheye
Ben nice āh etmeyem māh-ı Muḥarrem'dir bańa

Muḫtelif bińlerle ṣūret gösterir ammā yine
Ṣūret-i āyīne-i yek-reng ʿālemdir bańa

Yār elinden nūş-ı ṣahbā etdiğim demdir bu dem
Bildiğin demler değildir başḳa bir demdir bańa

İnce bir ḳıldan da nāzikdir eğerçi zülf-i yār
Ey Emīrī ṣanki bir zencīr-i muḥkemdir bańa

88[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Saʿyi terk etdim şu ġaflet cümle bendendir bańa
Sū'-i āṣār-ı ʿaṭālet cümle bendendir bańa

Yoḳ elimde bir hüner kim kām-yāb etsin beni
Çekdiğim renc ü küdūret cümle bendendir bańa

1 ʿālemde: ʿālemdir M. Vezin ve anlam karinesiyle tamir yapılmıştır.
2 AE 38: 44a
3 AE 38: 44b; AE 39: 14a. AE 39'da bu gazelin beyitleri farklı bir düzende sıralanmıştır.

Nev-civānlıḳ naḳd-i ḳıymetdārını etdim telef
Kimseye bulmam ḳabāḥat cümle bendendir bañа

Sa'y ü iḳdām ehlini eyler 'azīz-i kā'ināt
Terk-i ġayret kesb-i ẕillet cümle bendendir bañа[1]

Pendini pīrān ü üstādānıñ ışġā etmedim
Kimseden etmem şikāyet cümle bendendir bañа

Tābi'-i nefs ü hevāyım müstaḥaḳḳ-ı her 'itāb
Terk-i ḥüsn-i ḳābiliyyet cümle bendendir bañа

Şimdi terk etdim Emīrī cümle ġayẓ u şirreti
Añladım çünkü nuḥūset cümle bendendir bañа

89[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Yā İlāhī ḫayr işe teşvīḳ sendendir bañа
Şerr işi ferdālara ta'līḳ sendendir bañа[3]

Nūr verdiñ çeşmime tenvīr ḳıldıñ 'aḳlımı
Ḫayr ü şer māhiyyetin tefrīḳ sendendir bañа

Yaptıġım fi'l-i ẕemīmi kendi nefsim yapdırır
Bir iyi iş işlesem taḥḳīḳ sendendir bañа

Ḳoymadıñ ṣaḥrā-yı imkān ortasında bī-refīḳ
İ'tibār u 'izzeti terfīḳ[4] sendendir bañа

Biñ cihān-ı ḳudrete her ẕerre bir mir'āt olur
Şān-ı vaḥdāniyyetiñ ta'mīḳ sendendir bañа

Rāh-ı ṣıdḳı sen bañа gösterdiñ ey Rabb-i raḥīm
Ḥażret-i Peyġamber'i taṣdīḳ sendendir bañа

Bu Emīrī kemteriñde ẕerrece yoḳ iḳtidār
Yā İlāhī maṭlabım tensīḳ sendendir bañа

1 4: AE 39'da 87. gazelin bir parçası olarak yer almaktadır.
2 AE 38: 44b; AE 39: 6a. AE 39'da 89 ve 90. numaralarda kayıtlı gazeller, tek gazel olarak değerlendirilmiştir.
3 1, 3, 6: -AE 39
4 terfīḳ AE 38, AE 39k: tefrīḳ (üzeri çizilmiş) AE 39

90[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Her kerem yā Müste‘ān taḫḳīḳ sendendir bańa
Sen beni var eyledin tevfīḳ sendendir bańa

Nūr-ı ‘aḳlı şeb-çerāġ-ı ‘iffeti yā Ẕü’l-‘aṭā
Gerden-i endīşeye ta‘līḳ sendendir bańa

Bir faḳīr-i bī-nevā bir ‘āciz-i güm-rāh iken
Ḫayr işin icrāsına teşvīḳ sendendir bańa[2]

Ḳalmış olsam ḥālime ben çoḳdan olmuşdum helāk
Dem-be-dem aḥvālimi tevşīḳ sendendir bańa[3]

Ondaki esrār-ı ḥikmet ṣoñra feyż-efşān olur
Gerçi ba‘żı kerrede tażyīḳ sendendir bańa

Söylüyor ehl-i ḍalālet nūr nār-ı ẓulmete
Nūru nār u ẓulmeti tefrīḳ sendendir bańa

Luṭf edip göstermediñ bu müstemende şerri ḫayr
Ḫayr ü şerre ḳudret-i tedḳīḳ sendendir bańa

Sen beni çıḳmaz yola ṣapdırdıñ ey nefs-i le’īm
Böyle fısḳ u ġaflet ey zındīḳ sendendir bańa

Bu Emīrī bir faḳīr-i ‘āciz ü güm-rāh iken
Ḫayr işiñ icrāsına teşvīḳ sendendir bańa

91[4]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

‘Ālemiñ her vaḳ‘ası bir naġme-i nevdir bańa
Her ṣadā-yı mā-sivā bir ṣavt-ı *bişnev*[5]dir bańa

Vāṣıl-ı nūr-ı viṣāl eyler ẓalām-ı hicr-i yār
Ẓulmet-i şeb mūcib-i tebşīr-i pertevdir bańa

1 AE 38: 44b; AE 39: 6a
2 3: -AE 38
3 4, 6-9: -AE 39
4 AE 38: 45a; AE 39: 15a
5 *bişnev*: "Dinle" anlamındaki bu sözcük, Mevlānā Celāleddīn-i Rūmī'nin (ö. 1273) *Mesnevī-i Ma'nevī* adlı meşhur eserinin ilk beytinin ilk sözcüğüdür.

Dil-ḫarābım görmedim dünyāda bir ḥāl-i ḥużūr
Ḫāne-i maʿmūr-ı ʿālem bir ḫarāb evdir bańa

Genc-i Cemşīd ü Ferīdūnī ḳanāʿatdir diliń
İstiḳāmet künc-i Keykāvus u Ḫüsrev'dir bańa

5 ʿĀlem-i endīşemiń ḫurşīd ü māhı başḳadır
Ṭabʿımıń āfāḳı şimdi başḳa bir cevdir bańa

Ṭarz-ı şiʿriń āşinā-yı nükte-yi esrārıdır
Ey Emīrī hangi bir şāʿir ki pey-revdir sańa

92[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Āteşim seyr etse āteş-ḫāneler aġlar bańa
Şemʿalar sūzān olur pervāneler aġlar bańa

Ḳaṭre-ber-ḳaṭre teraşşuḥ eyleyen ṣahbā değil
Eşk-i pür-ḫūnum görüp peymāneler aġlar bańa

Āteş-i hecr-i lebińle giryenāk olduḳça ben
ʿAşḳ ile ser-germ olan mestāneler aġlar bańa

Benden olduḳça cüdā ol āfet-i fettānım āh
Āşinālar şād olur bīgāneler aġlar bańa

5 Feyż-i istiḳbālime herkes ederken intiẓār
Ḥāl-i nevmīdim görüp ferzāneler aġlar bańa

Ey Emīrī öyle iñletdi beni zencīr-i ʿaşḳ
Bī-ġam-ı dünyā olan dīvāneler aġlar bańa

93[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Girdi gülşen şekline sīnemdeki d*āġ*lar bańa
Nev-bahār eyyāmı oldu ḫoş gelir b*āġ*lar bańa

Ḥūr ile ġılmān gibi gezmekdedir her merd ü zen
Cennet-i aʿlāya döndü bu güzel çaġlar bańa

1 AE 38: 45a; AE 39: 27a
2 AE 38: 45a; AE 39: 27a

Zaḫm-ı ḫūn-pāş-ı dili fırṣat bıraḳmaz söylesem
‘İllet-i mevhūmesinden baḥṣ eder ṣaġlar bańa

Ḫande-i luṭfuń ile kesb-i neşāṭ etdikçe ben
Fikr edip encām-ı ḥālim ‘ārifān aġlar bańa

Öyle bir āhen-dil etmişdir beni mecrūḥ-ı ‘aşḳ
Dest-i zehr-efşān-ı a‘dā yāremi baġlar bańa

Bir gözü āhūnuń etmiş ‘aşḳı ser-gerdān beni
Mesken olmuşdur Emīrī ‘āḳibet daġlar bańa

94[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Ne benimdir diyerek kesb-i meserret edeyim
Pāyidār olmayacaḳdır bu çemenzār bańa

Gülsitān-ı emelim verdi ḫilāf-ı me’mūl
Etdiğim terbiyete ḳarşı ḫas u ḫār bańa

Baḳmadıń sen bańa ‘āşıḳ naẓarıyle bir dem
Demedim ben daḫi bir gün sańa dil-dār bańa

95[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Tīri istiġnā eder şemşīri nāz eyler bańa
Ben marīż-i ġamzeyim Loḳmān niyāz eyler bańa[3]

Cevher-i ṣubḥ-ı ezeldir ‘unṣur-ı terkīb-i dil
Ġonca-i feyż-i İlāhī keşf-i rāz eyler bańa[4]

Murġ-ı dil eflāke baş eğmezdi ammā n’eyleyim
Çeşm-i seḥḥār-ı bütānı şāh-bāz eyler bańa

Ḫüsnüńü göster bańa ey meh-liḳā-yı kā’ināt
Elverir dünyā naẓardan iḫtirāz eyler bańa

1 AE 38: 45a-45b. Yazmada sadece üç beyti yazılan bu gazelin matla‘ beyti ile eldeki üç beyitten sonra altı beyitlik bir boşluk bırakılmıştır.
2 AE 38: 45b; AE 39: 19b; OTEM, sy. 22, 1335/1919, s. 541.
3 AE 39’da bu gazel aşağıdaki matla‘ ile başlar:

Bülbül-i bāġ-ı şafāyım ġam niyāz eyler bańa
Ġonca-i feyż-i İlāhī keşf-i rāz eyler bańa

4 2, 4, 6, 8: -AE 39

Şāh-ı evreng-i kemālim dest-i feyyāż-ı ḳader
Şu'le-i 'irfānı tāc-ı imtiyāz eyler bańa

Fikrim ol Cibrīl-i maḥremdir ki olduḳça 'ayān
Meryem-i ma'nā niḳāb-ı vechi bāz eyler bańa

Ben ḥaḳīḳat rāhını etdikçe teftīş ü su'āl
Nefs-i bed ibrāz-ı şeh-rāh-ı mecāz eyler bańa

Her ümīdim ye'se etmişdir Emīrī inḳilāb
Baḫt-ı ḫā'in şimdi vaż'-ı dil-nevāz eyler bańa

96[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Ṣaḳlayıp gül rūyunu cānān ne nāz eyler bańa
Bülbül-i gülzār-ı ye'sim ġam niyāz eyler bańa[2]

Mübtelā-yı dest-i hicrānım esīr-i fikr-i zülf
Baḫt u cānān miḥnet-i dūr ü dırāz eyler bańa

Ġālibā çarḫa girān gelmiş ṣebāt-ı mesleğim
Bī-emān bir şūḫu yār-ı ser-firāz eyler bańa

Ma'bed-i ḳurb-ı ḥaḳīḳatdir perestişgāh-ı dil
Bī-dilān ibrāz-ı miḥrāb-ı mecāz eyler bańa

Meslek-i ḥaḳ-bīn-i vicdānımla etmez ittiḥād
Kā'ināt aḳvāmı cevr-i cān-güdāz eyler bańa

Düşmen-ı nūş-ı şarābım 'āşıḳ-ı sāġar-şikest
Sāḳī-i maṭlab niçün mestāne nāz eyler bańa

Ey Emīrī şaşdım ol fettān-ı ḫūnīn-ġamzeden
Ḫançer-i naḫvetle vaż'-ı dil-nevāz eyler bańa

97[3]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Her şeb-i firḳatde biñ ḫülyā hücūm eyler bańa
Girdi arslan şekline dünyā hücūm eyler bańa

1 AE 38: 45b; AE 39: 19b; OTEM, sy. 22, 1335/1919, s. 541.
2 1-2, 4, 5: -AE 39; 1, 6-7: -OTEM
3 AE 38: 46a; AE 39: 18b

Ben ki ṣaḥrā-yı vücūda eyledim vaż‘-ı ḳadem
Şüphesiz dünyā vü mā-fīhā hücūm eyler bańa

Bir gelirmiş vaḳt-i ġamda luṭf u ḳahr insāna āh
Āşinā ṣorsa beni gūyā hücūm eyler bańa

Yoḳ mu bir cāy-ı emān dünyāya geldikden beri
Ġamze-i cādū-yı siḥr-efzā hücūm eyler bańa

Her ümīdim inḳilāb etdikçe me’yūsiyyete
Ḫışm ile gūyā ki ejderhā hücūm eyler bańa

Bir ṭarafdan dostlar ta‘yīb ile eyler ġulüv
Bir ṭarafdan zümre-i a‘dā hücūm eyler bańa

Ḥayret istīlā eder fikri ederken intiḫāb
Ey Emīrī ol ḳadar ma‘nā hücūm eyler bańa

98[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Yāri görsem nāz ü istiġnā hücūm eyler bańa
Görmesem derd-i dil-i şeydā hücūm eyler bańa

Ṣūret-i dībāda görsem resmini cānānımıń
Baḳdıġı-çün ṣūret-i dībā hücūm eyler bańa

Kūh ile ṣaḥrāyı etsem yārsız geşt ü güẕār
Her ṭarafdan kūh ile ṣaḥrā hücūm eyler bańa

Şiddet-i ‘aşḳıń hücūm etdikçe ẓann eyler göńül
Mevḳi‘inden oynamış deryā hücūm eyler bańa

La‘l-i cānān var iken ṣahbāya meyl etdiń diye
Neşve-i ṣahbā-yı rūḥ-efzā hücūm eyler bańa

Duydular dünyā vü mā-fīhā bańa luṭf etdiğiń
Şimdiden ṣoñra bütün dünyā hücūm eyler bańa

Ḥayretimden eylemem imrūz ile ferdāyı farḳ
Fikr-i imrūz eylesem ferdā hücūm eyler bańa

Ey Emīrī dostlar da oldu düşmenden beter
Ṣanma ancaḳ fırḳa-i a‘dā hücūm eyler bańa

1 AE 38: 46a

99[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḥamdülillāh şimdi bir ṣıḥḥat naṣīb olmuş bańa
Çāre bulmuş derdime cānān ṭabīb olmuş bańa[2]

Yārimiñ cān-sūz mehveşler daḫi müştāḳıdır
ʿĀşıḳım bir yāra kim ʿālem raḳīb olmuş bańa

Feyż-i istiʿdād-ı ṭabʿa cevher-efrūz oldu ġam
Lāyıḳ-ı ḥürmetdir üstād-ı lebīb olmuş bańa

Ḫasta-i derdim yine dermānı etmem ārzū
Baḳ şu istiġnāya bir ḥāl-i ġarīb olmuş bańa

Dāġlardır sīnede bir gülşen-i ʿibret-nümā
Nāle-i ye'sim nevā-yi ʿandelīb olmuş bańa

Rind-i bī-ḳayd-ı cihānım dildedir ye's-i müdām
Mūnisimdir şāhid-i miḫnet ḥabīb olmuş bańa

Onda ḥüsn-i Yūsuf-ı maʿnā Emīrī berḳ urur
Ṣūret-i mirʿāt-ı dil feyż-i ʿacīb olmuş bańa

100[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ben o bīmārım ʿaceb ḥālet naṣīb olmuş bańa
Ġamze-i ḫūn-rīzi dil-dārıñ ṭabīb olmuş bańa[4]

Rüste-ḫīz-i ye'se döndüm sūziş-i ḥasretle āh
Āteş-i ġam ḫānümān-sūz-ı şekīb olmuş bańa

Ḳays-ı şeydā kim cünūn ṣaḥrāsınıñ mümtāzıdır
Mekteb-i sevdāda şākird-i edīb olmuş bańa

Ḫamdülillāh vāṣıl oldu nükte-i tevḥīde dil
Cümle efrād-ı beşer şimdi ḥabīb olmuş bańa

Bilmem öğrenmiş felekden mi o meh bu meşrebi
Bir zamān dil-dār şimdi dil-firīb olmuş bańa

1 AE 38: 46a; AE 39: 27b
2 1: -AE 39
3 AE 38: 46a-46b; AE 39: 27b
4 1-3: AE 39'da bir önceki gazelin (99) beyitleri olarak yer almaktadır.

Gelse baḳmam ol ṣanem gelmezse feryād eylerim
Dār-ı dünyāda ʿaceb ḥāl-i ġarīb olmuş bańa

Ey Emīrī verdi göńlüm terk-i dünyāya ḳarār
Şādumānım şimdi dil-dārım ḳarīb olmuş bańa

101[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Ḫoş gelir bir başḳa ʿālemde muḳīm olmaḳ bańa
Cürʿa-nūş-ı encümengāh-ı ḳadīm olmaḳ bańa

Gāh mest-i cān-niṣār-ı āsitān-ı Muṣṭafā
Gāh sāḳar-ḫˇāh-ı ʿĪsī vü Kelīm olmaḳ bańa[2]

Ḫilʿat-i tekrīm[3] ile mümtāz olan ādemdenim
Lāyıḳ olmaz ḫāmil-i fikr-i saḳīm olmaḳ bańa[4]

ʿUnṣur-ı[5] aḳvām-ı ʿālem bir peder evlādıdır
Lāzım oldu hem ḫalūḳ u hem ḥalīm olmaḳ bańa

5 Ḥaḳ bilir her ferde insāniyyet etmek isterim
Ārzūdur vāṣıl-ı ecr-i ʿaẓīm olmaḳ bańa

Ańladım gül beslemekden bāġbānıń ḳaṣdını
Ġoncaveş mümkin mi dünyāda besīm olmaḳ bańa

Böyle gözler görmemiş sözler terennüm etdirir
Ey Emīrī bülbül-i bāġ-ı naʿīm olmaḳ bańa

102[6]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Yārsız renc-i dem-ā-demdir selīm olmaḳ bańa
Yār ile olsam selāmetdir saḳīm olmaḳ bańa

Ṣunʿ-ı bī-pāyānıńa āyīnedir bu mümkināt
Vācib olmuş nāẓır-ı ṣunʿ-ı ʿaẓīm olmaḳ bańa

1 AE 38: 46b; AE 39: 19b; OTEM, sy. 23, 1336/1920, s. 571.
2 2, 4, 7. beyitler: -OTEM
3 ḫilʿat-i tekrīm: ḫilḳat-i teşrīf OTEM
4 3-4: -AE 39
5 ʿunṣur-ı: zümre-i OTEM
6 AE 38: 46b

Ḳābil olmaz terk-i meyl-i irtiḳā insān içün
Ḫoş gelir bezm-i ḥaḳīḳatde nedīm olmaḳ bañā[1]

Āfitābāsā yine etmem ḥudūdumdan ḫurūc
Mümkin olsa fevḳ-i ʿālemde muḳīm olmaḳ bañā

Nāẓım-ı āteş-zebānım şāʿir-i muʿciz-beyān
Meclis-i cānānda lāyıḳdır nedīm olmaḳ bañā

ʿĀcizim ammā Emīrī eñ büyük sermāyedir
Nāʾil-i iḥsān-ı Ḫallāḳ-ı kerīm olmaḳ bañā

103[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḳudretiñ iḥsānıdır yā Rab selīm olmaḳ bañā
ʿĀlem-i keç-revde[3] merd-i müstaḳīm olmaḳ bañā[4]

Ḥasret-i kūyuñla berg-i ḫuşke döndü cism-i zār
Şekl-i imkān aldı hem-rāh-ı nesīm olmaḳ bañā

Ḥaḳ bilir saʿy-i vaṭandan başḳa yoḳdur maḳṣadım
Pek şerefdir ḥāʾiz-i ʿaḳl-ı selīm olmaḳ bañā

Etmedim cemʿiyyet-i ehl-i nifāḳa ittibāʿ
Mümteniʿdir tābiʿ-i cemʿ-i leʾīm olmaḳ bañā

Belki cānānım gelip de ḥālimi eyler suʾāl
Bāʿiṯ-i ümmīd-i vuṣlatdır saḳīm olmaḳ bañā

Żaʿf-ı ten fikr-i ruḫuñla būya etdi inḳilāb
Çoḳ mudur bezm-i muḥabbetde şemīm olmaḳ bañā

Sen hemān enẓār-ı luṭfuñ kesme ey Rabb-i raḥīm
Şevḳe bāʿiṯdir ḫırāmān-ı caḥīm olmaḳ bañā[5]

Encümengāh-ı *elest*iñ cilve-i iḥsānıdır[6]
Ey Emīrī maẓhar-ı fehm-i Fehīm olmaḳ bañā

1 3: AE 39'da üzeri çizilmiştir.
2 AE 38: 46b.47a; AE 39: 19b; OTEM, sy. 23, 1336/1920, s. 571.
3 ʿālem-i keç-revde AE 38, AE 39k, OTEM: maẓhar-ı feyż-i ṭarīḳ (üzeri çizilmiş) AE 39
4 1, 3, 4, 5. beyitler: -AE 39; 1-5: -OTEM
5 7/2: Bir gelir meskūn-ı firdevs ü caḥīm olmaḳ bañā AE 39
6 8/1 AE 38, AE 39k, OTEM: Olma maġrūr encümengāh-ı ezel iḥsānıdır (üzeri çizilmiş) AE 39

104[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Keşf olurdu nükte-i pinhān-ı esrārıñ bańa
Bir ḫaber verse murād üzre ḫaber-dārıñ bańa

Ol mü'eşşirsiñ ki ẕāt-ı aḳdesiñdir maṭlabım
Yoḳsa ḥayretle 'ayāndır ṣun'-ı āşārıñ bańa

Dā'imā eẕkārını tekrār eder göñlüm benim
Bir ġıdā-yı rūḥdur zīrā ki eẕkārıñ bańa

Değmiyormuş meclis-i dehriñ ḫumārı keyfine
Ṣāḳiyā ṣunma yeter cām-ı ṣafādārıñ bańa

Māhıñı ister iseñ bedr eyle isterseñ hilāl
Oldu siyyān ey felek iḳbāl ü idbārıñ bańa

Eylerim her bir nefesde naḳd-i 'ömrümden ziyān
Ey felek var mı seniñ dünyāda bir kārıñ bańa

Müjdeler etdim yine iflās-ı efkār ehline
Ey Emīrī ḫoş gelir ṣi'r-i güher-bārıñ bańa

105[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Gösterir ḫuld-i berīni nūr-ı dīdārıñ bańa
Selsebīli ẓāhir eyler feyż-i güftārıñ bańa

Ġonca-i firdevsi görmek göñlüm etse ārzū
Ḥall eder ol ārzūyu seyr-i ruḫsārıñ bańa

Sözleriñ telḫ olsa da leẕẕet verir ḳand-i lebiñ
Hep berāberdir ḥabībim luṭf u āzārıñ bańa

Gird-bād-ı ḥaşre beñzer āh-ı cevvālim benim
Fitne-efzā bir ḳıyāmet oldu reftārıñ bańa

Eylediñ bāġ-ı muḥabbetde raḳībe iltifāt
Ey gül-i nā-dīde te'şīr eyledi ḫārıñ bańa

1 AE 38: 47a; AE 39:17a. AE 39'da bu gazel beyitlerin düzeni farklı olarak yer almaktadır.
2 AE 38: 47a; AE 39: 21a

Rehber-i ḫışmıñ mıdır īmā ki her[1] baḳdıḳça ben
Gizli gizli luṭf eder çeşm-i sitem-kārıñ bańa

Şimdi bildim mest-i ʿaşḳımsın dedi ol meh-liḳā
Neş'e verdi ey Emīrī çünkü eşʿārıñ bańa

106[2]

[müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün]

1 Ben bülbül-i şūrīdeyim — sen verd-i ḫandānsıñ bańa
Gülzārı etmem ārzū — zīrā gülistānsıñ bańa

Her bir nigāh-ı şefḳatiñ — dünyā baġışlar göñlüme
Gūyā benim olmuş cihān — zīrā ki sulṭānsıñ bańa

ʿAşḳıñla ben bir ḳaṭreyim — şevḳiñle ben bir ẕerreyim
Sensiñ bańa baḥr-i kemāl — sen mihr-i raḫşansıñ bańa

Ey ġam beni zār eylediñ — ḥayrān-ı dil-dār eylediñ
Ol rütbe āzār eylediñ — sen şimdi ḥayrānsıñ bańa

5 Ben bī-nevā bir ḫastayım — ammā ḫilāf-ı ḫastagān
Etmem ifāḳat ārzū — derdiñle dermānsıñ bańa

Ey ḫāk-i pāy-i dil-rübā — ey miṣli yoḳ bir tūtiyā
Ey çeşm-i ḫurşīde cilā — kuḥl-i Ṣıfāhānsıñ bańa

Olmuş Emīrī derdmend — meshūr-ı zülf-i ruḳye-bend
Ey ġamzesi efsūn-pesend — cādū-yı fettānsıñ bańa

107[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Ey göñül bir yār-ı ḥikmet-āşinā lāzım bańa
Ḫastayım muḥtāc-ı dermānım şifā lāzım bańa

İstemem dünyāda feyż-i Kibriyā'dan başḳa yār
ʿĀcizim bir hem-dem-i ḳudret-fezā lāzım bańa

Sālimim ẓāhirde ammā maʿnevī bir ḫastayım
Bu ʿanāṣırdan müberrā bir devā lāzım bańa

1 rehber-i ḫışmıñ mıdır īmā ki her AE 38, AE 39k: rūḥ-ı īmā ʿāṣıḳ olmuş (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 38: 47a-47b; AE 39: 27b. Yazmadaki yazılışına uygun olarak gazelin mısraları musammat özelliğine uygun bir şekilde bölünerek yazılmıştır.
3 AE 38: 47b; AE 39: 12b

Derdimi bilmez eṭibbā-yi ẕevāhir-āşinā
Bir ṭabīb-i ḥāẕıḳ-ı muʿciz-nümā[1] lāzım bańa

Rū-nümādır ʿaczim ammā mevḳiʿim cāy-ı mehām
Luṭf-ı Mevlā-yı kerīme ilticā lāzım bańa

Ben Kelīm-i ʿişmetim ammā refīḳān kīne-cū
Feyż-i tevfīḳıńla yā Rab bir ʿaṣā lāzım bańa

Āb-ı cārīdir mürūr eyler Emīrī nīk ü bed
ʿĀlem-i fānīde terk-i mā-cerā lāzım bańa

108[2]

[faʿilātün faʿilātün faʿilātün faʿilün]

Fikrimi tenvīr içün bir meh-liḳā lāzım bańa
ʿĀşıḳ-ı güm-kerde-rāhım reh-nümā lāzım bańa

Ṭālib-i çeşm-i süḫan-gū-yı ḥabīb olsam n'ola
Şāʿirim bir maḥrem-i muʿciz-edā lāzım bańa

Yıldırım yaġdırmadır ḳaṣdım raḳīb-i kāfire[3]
Ġamze-i cādū gibi bir āşinā lāzım bańa

Semtime lāhūt*ī*yāne bir nigāhıń celb içün
Nerde bulsam pek mü'eşşir bir duʿā lāzım bańa

Nerdedir şimdi ricālullāhıń ey dehr-i ʿaḳīm
Ehl-i Ḥaḳ bir merd-i ʿālī-ittiḳā lāzım bańa[4]

Kā'ināta medd-i enẓār-ı taraşşud etmeğe
Keh-keşānda bir mekān-ı dil-küşā lāzım bańa[5]

Āb-ı cārīdir mürūr eyler Emīrī nīk ü bed
ʿĀlem-i fānide terk-i mā-cerā lāzım bańa[6]

---

1 muʿciz-nümā AE 38, AE 39k: ḥikmet-sezā (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 38: 47b-48a; AE 39: 26a
3 raḳīb-i kāfire AE 38, AE 39k: raḳībiń başına (üzeri çizilmiş) AE 39
4 5: AE 39'da bu beyit bir önceki gazelde yer almaktadır.
5 6-7: -AE 38
7: 105 numaralı gazelin de mahlas beytini oluşturmuş olup tekrarlanmıştır.
6 7: 107 numaralı gazelin de mahlas beytini oluşturmuş olup tekrarlanmıştır.

109[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Gösterir dā'im ṣavāb ü ṣıdḳı vicdānım bañā
Muḥterem güller ʿayān eyler gülistānım[2] bañā

Nerdesiñ ey āfitāb-ı maḥşer-i āşūb-ı ʿaşḳ
Oldu bir şām-ı belā her leyl-i hicrānım bañā

Kūşe-i çeşmiñle bir feyż-i naẓar ʿaşḳ eylesin
Secde-i tebrīk eder baḫt-ı gürīzānım bañā[3]

Dil-ḫarāb-ı ʿaşḳım ammā kenz-i ḳudret bendedir
Baḳ ne gevherler verir vicdān-ı vīrānım bañā

Kendimi taḫt-ı ṣafā üstünde Cem ẓann eylerim
Bir nigāh-ı iltifāt eylerse vicdānım[4] bañā

Terk edip tevḥīdiñi[5] azmaḳdadır yā Rab bu ḫalḳ
Destime ver Ẕülfiḳār'ı söyle arslanım bañā[6]

Pīş-i yeʿsimden mürūr etdikçe ḥāl-i kā'ināt
Āteşīn bir āfet-i cān oldu her ānım bañā

Bir girībān-çāk-i yeʿs oldum Emīrī gösterir
Şekl-i miḥrāb-ı ḳażā çāk-i girībānım bañā

110[7]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Sensin imdād eyleyen yā ḥażret-i Sübḥān bañā
Sensin iḥsān eyleyen ketm-i ʿademden ḫān bañā

Senden ayrı kim olur ḳādir bañā luṭf etmeğe
Bu vücūd u ʿaḳlı etdiñ çünkü sen iḥsān bañā

1 AE 38: 48a; AE 39: 30a; OTEM, sy. 5, 1334/1918, s. 105.
2 Muḥterem güller ʿayān eyler gülistānım AE 38, AE 39k, OTEM: gevher ü yāḳūt-ı pür-ḳıymet durur kānım (üzeri çizilmiş) AE 39
3 3-5-7-8/107: -AE 39
4 eylerse vicdānım: etse o cānānım OTEM
5 tevḥīdiñi: fermāniñı OTEM
6 6: AE 39'da bu beyitten sonra üzeri çizilen şu beyit vardır:
Bilmem dünyāda billāh istiḳāmetden ʿudūl
Böyle emr etmiş Emīrī Rabb-i sübḥānım bañā
7 AE 38: 48a; AE 39: 6a

Ḳabż u basṭıñ eyledim taḥḳīḳ hep ḥaḳ üzredir
Ver[me]diñ bir şey ʿabeṣ yā faẓla yā noḳṣān bańa

Çeşmime gerçi nihānsıñ söylerim ammā ʿayān
Oldu iṣbātıńda her bir ẕerre bir burhān bańa

En büyük şükrüm budur yā Rab seniñ elṭāfına
Ḳalb-i ḳāsī vermediñ verdiñ ḥazīn vicdān bańa

Birṭaḳım bīgānelerle etmediñ hem-dem beni
Eylediñ ʿirfān ü faẓl ü ʿiffeti yārān bańa

Bu Emīrī ʿabdiñi dünyāda etdiñ kām-yāb
Eyle hem ferdāda iḥsān rü'yet ü rıḍvān[1] bańa

111[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Sen ṭanıttırdıñ Ḫudā'yı ey şeh-i ẕī-şān bańa
Biñ cihān ü cān değer şu etdiğiñ iḥsān bańa

Şevḳ-i dīdārıńla ey peyġamber-i āḫir zamān
Oldu īmān sīnede bir āteş-i sūzān bańa

Rūz-ı maḥşerde n'olur ḥāl-i perīşānım benim
Āh keşf olmazsa bāb-ı ḫāne-i ġufrān bańa

Yā Resūlallāh beni ʿuḳbāda me'yūs eyleme
Dest-i luṭfuńla açılsın ravża-i rıḍvān bańa

Ben onuñ fevḳinde biñ ʿiṣyān ile ālūdeyim
Bilmeyen ḥussād her ne eylese bühtān bańa

İş seniñ imdādıńa ḳalmışdır ey maḥbūb-ı Ḫaḳ
Yoḳsa pek müşkil olur ḥāl-i dil-i nālān bańa

Ben sefāhet ʿāleminde gerçi ḫandānım bugün
Ḫālime baḳdıkça ḳanlar aġlıyor yārān bańa

Ey Emīrī ben o maḳṭūʿu'l-emel bir ḫastayım
Eyler ancaḳ ki ṭabībü'l-müẕnibīn dermān bańa

1 rıḍvān: iḥsān AE 38
2 AE 38: 48a-48b; AE 39: 10b

112[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Baḫt-ı mesʿūdānemi tebrīk ederdi cān bańa
Bir nigāh-ı şefḳat etse ol büt-i fettān bańa

Hangi bir şūḫa küşād etdimse dest-i maṭlabı
Görmedim naḳş-ı sitemden başḳa bir iḥsān bańa

Ẕerreyim ammā ki mensūbiyyetim ḫurşīdedir
Böyle ġam-ālūd-ı ḫāk olmaḳ değil şāyān bańa

Ben alışdım ʿizzet-i nefse baş eğmem kimseye
Çünkü[2] imdād etdi feyżiń ḥażret-i Sübḥān bańa

Daʿvī-yi iʿcāza meylim yoḳdur ammā n'eyleyim
Oldu naẓmım daʿvī-yi ʿirfān içün burhān bańa

Görmedim bir ẕerresinde ʿālemiń reng-i beḳā
Biń taġayyür gösterir her laḥẓada devrān bańa

Ey Emīrī ʿālem-i maʿnāya etdikçe güẕār
Keşf olur her demde biń gencīne-i pinhān bańa

113[3]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Yār-i muṭīʿ olunca o rūḥ-ı revān bańa
Tebrīke geldi ṭāliʿ-i saʿd-iḳtirān bańa

Gülzār-ı kā'ināt da ṣad şükr kim henūz
Nā-dīde bir gül etdi kerem bāġbān bańa[4]

ʿĪd-i viṣāli etdi beni kām-yāb-ı feyż
Verdi zamāne kevkebe-i kām-rān bańa

Dünyāya tünd-ḫīz olan ol çeşm-i dil-sitān
Īmā-yı şūḫ-ı re'fet eder her zamān bańa

Mehveşleriń kelāmına red eylemez cevāb
Biń ḫande-i nevāziş eder ol dehān bańa

1 AE 38: 48b; AE 39: 24b
2 çünkü: böyle AE 39
3 AE 38: 48b; AE 39: 21a
4 2: -AE 39

Şāyān değil mi ḥaşre ḳadar olsa ġıbṭanāk
Baḫt u saʿādet ehli olan muḳbilān bańa

Rām eyledim Emīrī o cānānı ʿāḳibet
Ḫuld-i berīne beñzedi bāġ-ı cihān bańa

114[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Mihr-i devlet doġdu āfāḳ-ı ḳanāʿatden bańa
Genc-i şervet erdi künc-i istiḳāmetden bańa

Şerveti taḥḳīr etdikçe ġınā verdi Ḫudā
Hīç bilmem sormayıń ḥāl-i żarūretden bańa

İstirāḥat terk-i rāḥatmış bu miḥnet-ḫānede
Geldi biń ġam cüst ü cūy-i istirāḥatdan bańa

Dehre sen meyl eyledikçe senden ol menfūr olur
Geldi nefret ʿāleme meyl ü muḥabbetden bańa

5 ʿAḳla bir söz kim tevāfuḳ etmedi redd eyledim
Biń saʿādet ẓāhir oldu şu başīretden bańa

İstiḳāmetdir kerāmet müstaḳīmdir evliyā
Ṣormayıń dünyāda bir başḳa kerāmetden bańa

Ey Emīrī kāşki bir ẕerre olsa lemʿa-pāş
Āfitāb-ı evc-i aʿlā-yı ḥaḳīḳatden bańa

115[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Gerdeniń şeffāfdır ḫurşīd-i enverden bańa
Ḫoş gelir laʿl-i lebiń yāḳūt-ı aḥmerden bańa

Kendimi ṣadr-ı ṣafāda kām-rān ẓann eylerim
Bir nigāh-ı iltifāt olsa o dilberden bańa

Nerde olsam zülf ü kākül dāmgāhımdır benim
Olmuyor ḳābil ḫalāṣ olmaḳ güzellerden bańa

1 AE 38: 48b-49a; AE 39: 16a
2 AE 38: 49a; AE 39: 20b

Neş'esi bezm-i *elest*iñ tāzeden eyler ẓuhūr
Bir ḫiṭāb olsa o dil-dār-ı keremverden bańa

İstememem minnet ile gönderse Cibrīl-i emīn
Mīve-i ḫuld-i berīni ʿarş-ı ekberden bańa

Bezm-i vaḥdetde beni cām-ı ḥaḳīḳat etdi mest
Neş'e gelmez sāḳiyā ṣahbā-yı sāġerden bańa

Ey Emīrī luṭf eder sāḳī-i kevṯer ġam yeme
Rūz-ı maḥşer nūrdan sāġarla kevṯerden bańa

116[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Bir ḫaber var añladım yār-ı keremverden bańa
Müjdeler etdi tehācüm revzen-i derden bańa

Olmuşum ẓann eylerim ḫurşīde hem-zānū-yı şevḳ
Būsegāh olsa eğer billūr bir gerden bańa

Yüz çevirmek ʿaşḳ-ı ḫūbāndan yine mümkin değil
Yüz cefā gelse eğer ol māh-ı peykerden bańa

Eylerim yüz biñ günāh etmem velāḳin bir gün āh
Yā naṣıl gelmez ḫuşūnet hevl-i maḥşerden bańa

Bir perīdir ṣanki ḫüsnün gösterir āyīneden
İltifāt etse pes-i cām-ı münevverden bańa

Mīve-i firdevs-i aʿlādır gelen ẓann eylerim
Gelse luṭfen bir çürük fındıḳ o dilberden bańa

Ẓāhir olsa bir süḫan laʿl-i leb-i cānāneden
Ey Emīrī ḫoş gelir ḳand-i mükerrerden bańa

117[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Gelmiyorsun niçün ey muġ-beçe imdāda bańa
Derd-i hecriñle seniñ zehr oluyor bāde bańa

1 AE 38: 49a; AE 39: 20b
2 AE 38: 49a-49b; AE 39: 20a

Ben mişim düşmeni gūyā ne ʿacāyib vaḥşet
Hīç görünmez o perī mevḳiʿ-i tenhāda bañа

Yanıma yā geliyor bir sürü bīgāne ile
Yā teṣādüf ediyor cāy-ı temāşada bañа

Ḥiṣṣe-i ḫidmeti taḳsīm edelim ey dervīş
Himmet-i şeyḫ sañа ṣoḥbet-i şeyḫ-zāde bañа

Sürḫ olur ruḫları ferdā ne nezāketdir bu
Būse luṭf etse eğer bir gece rü'yāda bañа

Āḫiretde bulunur luṭf edecek ehl-i kerem
Merḥamet eyler iseñ eyle bu dünyāda bañа

Münteḫāb bir gül-i yektādır Emīrī bu ġazel[1]
Gülşen-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā'da bañа

118[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Çarḫ-ı dūn bir büt-i ālüfteyi çoḳ gördü bañа
İnbisāṭ-ı dil-i āşüfteyi çoḳ gördü bañа

Herkesiñ güller açar bāġ-ı ümīdinde felek
Açmadan bir gül-i neşküfteyi çoḳ gördü bañа

Aldı gencīne-i şevḳimden onu dest-i ḳażā
Āh bir gevher-i nā-süfteyi çoḳ gördü bañа

Ḫufte-çeşm etdi küdūretle beni ḥükm-i zamān
Diḳḳat-i dīde-i nā-ḫufteyi çoḳ gördü bañа

Şāyiʿ etmezse Emīrī n'ola eşʿārımı çarḫ
Şiʿr-i nā-dīde vü nā-güfteyi çoḳ gördü bañа

119[3]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Giydirir ġamzeleri câme-i gül-gūnu bañа
Ben ne yaptım bu cefālar nedir ey ḫūnī bañа

1 bu ġazel: o perī AE 39
2 AE 38: 49b; AE 39: 29b
3 AE 38: 49b; AE 39: 23b

Ġāyet-i cevrini ṣorduḳça o meh-peykerden
Gösterir dā'ire-i vüs'at-i hāmūnu bańa

Olmuşum ḳal'a-i me'mūn-ı rıżāda maḥfūẓ
Atsa da dest-i ḳażā seng-i felāḫūnu bańa

Ben naṣıl şaḫṣ-ı riyā-kār ile ṣoḥbet edeyim
Gösterir ḫud'a gibi mel'abe-i dūnu bańa

Yārimiń verdiği bir sībe değişmem onu ben
Verseler sīb-i meh-i ravża-i gerdūnu bańa

İnzivā sīnemi ṣāf etmiş iken şimdi yine[1]
Vuruyor dest-i heves ḫāriş-i nāḫūnu bańa

Neler eylerdim o ṭāli' denilen ġaddāra
Āh gösterse felek bir gün o mel'ūnu bańa

Nāẓır-ı maḫzen-i 'aşḳ oldum Emīrī artıḳ
Gösterir ḫande-i cānān dür-i meknūnu bańa

120[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Olmayam 'āşıḳ naṣıl ben ey melek-sīmā sańa
'Āşıḳ olmuşdur bütün dünyā vü mā-fīhā sańa

Ḥüsnüńü ḫalḳ eyleyen Ḫāliḳ eğer nehy etmese
Secde eylerdi bu yektā ḥüsn ile dünyā sańa

Nāz ü istiġnāyı bir gün senden ayrı görmedim
Ẓannım oldur 'āşıḳ olmuş nāz ü istiġnā sańa

Ḳıpḳızıl olsa vücūduń öpmeden ey nāzenīn
Būseden giydirmiş olsam ḫāme-i zībā sańa

Mey içerken ser-furū[sı] sāġarıń bī-cā değil
Secde eyler nāzenīnim sāġar-ı ṣahbā sańa

Nüsḫa-i nā-dīdesiń rūḥum açılma herkese
Ṣońra cāhiller verirler başḳa bir ma'nā sańa

Gel inanma 'āşıḳıń ḫaḳḳındaki bühtānlara
Her ne söyler söylesin ey dil-rübā a'dā sańa

1 6 AE 38, AE 39k: bir zamān terk-i ṭaleb sīnemi ṣāf etmiş idi (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 38: 49b-50a

Nāzenīnim maḥşer-i ḫaṭṭıñ ẕuhūr etsin hele
Etdiğiñ miḥnetleri ben söylerim ferdā sańa

Beńzemez nuṭḳ-ı metīniñ hīç başḳa sözlere
ʿAvn-i Ḥaḳ vermiş Emīrī fikr-i nev-peydā sańa

121[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Nāz ü edā perestiş ederse sezā sańa
Şāhāne zīnet oldu bu nāz ü edā sańa

Ey nā-şinīde dilber-i ṭannāz-ı bī-naẓīr
Müştāḳdır bu ḥüsn ile şāh ü gedā sańa

Bir gün gelir mi ḫāṭıra bu çākeriñ dirīġ
Vardır cihānda çünkü hezār āşinā sańa

Bir kerre bir ümīdimi isʿāf etmediñ
Etdim hezār kerre niyāz ü ricā sańa

5 Cān verdim uġruña yine sen şefḳat etmediñ
Bir kerre gelmiyor mu ḥicāb ü ḥayā sańa

Bir leblebī muḳābeleten etmediñ fedā
Ey ġonca-leb bu cānımı etdim fedā sańa

Meh-pāreler de ʿādet ü erkānı bilmeli
Öğretmemiş o vālide-i bī-ẕekā sańa

Ḥüsnüñ geçince ben alırım senden intiḳām
Naḫvet düşer bańa o zamān ilticā sańa

Ḥüsn-i güẕeşte mātem eder ṣoñra ḥāliñe
Ben söylerim sańa evet işte sańa sańa

10 Zīrā ki bī-vefālıġa da bir ḥudūd var
Azdır denilse her ne ḳadar bī-vefā sańa

Taṭyīb-i ḳalb-i zārına luṭf et ʿināyet et
Maḳbūl olur Emīrī ederse duʿā sańa

1 AE 38: 50a

122[1]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

N'ola gelirse nigāhımdan ictināb sañā
Verir ser-i müje-i dīde ıżṭırāb sañā

Laṭīfsiñ o ḳadar ki olurdu bār-ı girān
Olaydı şeh-per-i Cibrīl'den niḳāb sañā

Yıḳıldıñ ey meh-i 'işve zemīn-i nāza meğer
Doḳundu sāye-i peymāne-i şarāb sañā

Eder vücūduñu rencīde mevci vaḳt-i şitā
Erir de cevher-i ḫurşīd olursa āb sañā

O vaḥşet oldu mübeddel laṭīf ḫandelere
Getirdi neşve-i ṣahbā ne inḳilāb sañā

Kelām-ı yāri işitdikçe ey göñül geliyor
Dem-i ezelde geçen leẕẕet-i ḫiṭāb sañā

Verirdi pertev-i naẓmıñ cihāna ārāyiş
Emīrī hem-dem olaydı o āfitāb sañā

123[2]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Göñül ederse o şeh luṭf ile ḫiṭāb sañā
[……]

Gelir hezār belā her nefesde īcāda
Ne zīb ü fer veriyor cilve-i şebāb sañā

Cem-i serīr-i sa'ādet ḳiyās eder kendin
Naṣīb olursa kime baḫt-ı intisāb sañā

Niḳāb ile seni gördü bu dil esīr oldu
Ne ḥāle geldi baḳan kimse bī-niḳāb sañā

Zamān gelir seni bī-iḫtiyār uyandıralar
Yeter bu cilve-i ġaflet getirdi ḫˇāb sañā

Zamān-ı devlet-i ḥüsnüñ geçer biter ġaflet
Ne söyleyem bilemem ey cefā-me'āb sañā

1 AE 38: 50a-50b; AE 39: 36a
2 AE 38: 50b

Güzel beğim oḳu dīvānını Emīrī'niñ
Getirdim işte pesendīde bir kitāb saña

124[1]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

1 Olunca bār-ı girān ḫaṭṭ-ı müşk-nāb saña
Getirdi āh-ı diliñ 'aksi ıżṭırāb saña[2]

Ẓuhūr-ı ḫaṭṭ ile ḥüsnüñ tebeddül etse n'ola
Fenā-yı 'ālemi iḫbār eder kitāb saña

Gülüñ bu raġbeti olmazdı bāġ-ı 'ālemde
Ḥuṣūle gelmese ondan eğer gül-āb saña

Murādı gülşen-i vaṣlıñda şīşe çekmekdir
Ten-i ġanemde hen*ūz* teşnedir kebāb saña

5 Bu ān ü 'işve vü la'l ü nigāh ü kākül ile
Revā mıdır diyelim māh ü āfitāb saña

Sücūda başladı mīnā ḫużūr-ı ġamzeñde
Verir piyāle-i naḫvet ne āb ü tāb saña

Geçen zamānları fikr eyledikçe ḫayrānsıñ
Emīr*ī* oldu bu 'ālem ḫayāl ü ḫ*ˇ*āb saña

125[3]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

1 Edeb ki eyledi 'işmetle intisāb saña
Perestiş eylese şāyestedir ḥicāb saña

Yaḳardı bāriḳa-i ḥüsn-i mā-sivā-sūzuñ
Olursa bār-ı semender eğer niḳāb saña[4]

Değil ḥabāb ü 'araḳ cām-ı bādedir bir bir
Hezār gözle baḳar sāġar u şarāb saña

Olurdu āteş-i ḥasretle dāġ-dār-ı derūn
Baḳaydı revzen-i gerdūndan āfitāb saña

1 AE 38: 50b; AE 39: 36b
2 1: "Değil mi bār-ı girān ḫaṭṭ-ı müşk-nāb saña / Verirdi āh-ı diliñ 'aks-i ıżdırāb saña" AE 39
3 AE 38: 50b-51a; AE 39: 36b
4 2: + "Gelir hezār belā her nefesde īcāda / Ne zīb ü fer veriyor cilve-i şebāb saña" AE 39

Ḫaṭ-āver oldu göñül ol civān-ı cān-perver
Getirdi ḥāşiyeli bir güzel kitāb sańa

Nedir ḫumār-ı nigāhıńda cilve-i bī-ġış
Verir leṭāfet-i mestī şarāb-ı nāb sańa

Emīrī etmez iseń intiẓām-ı ṣıdḳ-ı umūr
Cenāb-ı faḫr-i risālet eder ʿitāb sańa

126[1]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Niḳāb şeklini verdi bu şeb ḥicāb sańa
Yaḳışdı baḳ ne güzel ḳırmızı niḳāb sańa

Güzelden ayrılamaz keyf-i nāz ü istiġnā
Şarāb ṣunmada her dem o laʿl-i nāb sańa

Ḫaṭ-ı ʿiẓārıńı ʿarż eyle rūz-ı maḥşerde
Ṣorarsa ḥażret-i Mevlā eğer ḥisāb sańa[2]

Bu ʿabd-i ṣādıḳıńı şāʿirān meyānından
Yaḳışdı doğrusu bu ḥüsn-i intiḫāb sańa

Ne söylesem sańa fehm eylemezsiń ey maġrūr
Gelince ḫaṭ o zamān eylerim cevāb sańa

Niçün ṣadāḳat-i ʿuşşāḳı etmediń idrāk
Sańa eder dil-i ye's-āverim ḥiṭāb sańa

Eder Emīrī hezārān nümūneler iẓhār
Ṣanır mısıń a güzel olmaz inḳilāb sańa

127[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Her ne cevr etseń şikāyet etmem ey āfet sańa
Ḳorḳarım cevr eylemek lākin olur[4] ʿādet sańa

1 AE 38: 51a
2 3: AE 39'da 125. gazelin bir parçası olarak yer almaktadır.
3 AE 38: 51a; AE 39: 20b; OTEM, sy. 5, 1334/1918, s. 103.
4 cevr eylemek lākin olur: lākin olur cevr eylemek OTEM

Ḳıymeti dünyā değerken cevher-i cismiñ sańa
Çeşm ü ebrūlar da vermiş başḳa bir ḳıymet sańa[1]

Bir nigāhıńdan bulur derd-i derūnuń iltiyām
Bu ne sırdır ḫasta çeşmińden gelir ṣıḥḥat sańa

Ḳalmasın ferdāya şekvā eyledim biń āh u zār
Mest ede ġaflet şarābı vermedim mühlet sańa

Yoḳdur ebrūlarda[2] bir īmā-yı şefḳat kim meğer
ʿİşve miḥrābıńda olmuş cevr içün niyyet sańa

Eylemiş bir miṯli yoḳ maʿşūḳu görmek ārzū
Ḥüsn-i müsteṯnāyı taḫṣīṣ eylemiş ḫilḳat sańa

Nāz ü istiġnādan eyler mi Emīrī iştikā
Nāz ü istiġnā da vermiş başḳa bir zīnet sańa

128[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Çeşm ü ebrū ḫāl ü gīsū vermedi rāḥat sańa
Bir belā oldu göńül her nāzenīn āfet sańa

Pertev-i ḥüsnüń yaḳar nūr-ı nigāh-ı ʿāşıḳı
Āfitābım mümkin olmaz eylemek diḳḳat sańa

Dār-ı dünyāda bańa her laḥẓa cevr et kim ola
Rūz-ı maḥşerde şikāyet bāʿiṯ-i vuṣlat sańa

Ye'ş ile āyīne-i ekvāna etdikçe nigāh
Biń belā yüz gösterir ʿālemde her sāʿat bańa

Ṣaḳlama ʿāşıḳlarından cilve-i dīdārıńı
Ey melek-ṣūret budur şükrāne-i niʿmet sańa

İftiḫārımdır benim cevriń faḳaṭ ḫavfım budur
Olmasın cevr ü cefā etmekde bir zaḥmet sańa

Nūr-ı ʿaynim aġladır yarın seni renc-i ḫumār
Neşve-i cām-ı ṭarab vermiş bugün ġaflet sańa

1 2, 3, 4, 6. beyitler: -AE 39
2 ebrūlar da: ol ebrū da OTEM
3 AE 38: 51a-51b; AE 39: 20b; OTEM, sy. 5, 1334/1918, s. 104. AE 39'da bu gazelin sadece altıncı beyti yer almaktadır.

Bir ṭabīb-i ʿaşḳ Emīrī nabżıma baḳdı dedi
Terk-i cān etmekdir ancaḳ çāre-i ṣıḥḥat sańa

129[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 İnfirād-ı meslek olmuşdur göñül ʿādet sańa
Herkesiñ nūş etdiği şerbet değil ḳısmet sańa

Āh ey insān-ı kāmil ey ḥakīm-i bī-ġaraż
Nerdesiñ artıḳ ẓuhūr et olmuşum ḥasret sańa

İster erbāb-ı ġınādan ḳıl beni ister faḳīr
Ey felek dünyā içün ben eylemem minnet sańa

İctināb eyle nifāḳ u fitneden tā ey gözüm
Gelmesin bu ḫastalıḳdan ṣoñra bir ʿillet sańa

5 Gürg-i ḫūn-rīz olma insān-ı ʿadālet-meşreb ol
Gürg İseñ laʿnet sańa insān isen raḥmet sańa

Ḫānümānıñ ḳaldı sen girdiñ zemīniñ altına
Verdi mi bir fā'ide ey mürtekib rüşvet sańa

Ey Emīrī deşt-i ġamda bir ġażanfersiñ bugün
Zaḫmdār-ı miḥnet olduḳça gelir cür'et sańa

130[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Böyle meşreb lāyıḳ olmaz ey perī-ṣūret sańa
Ḫoş gelir bilmem niçün nā-dān ile ṣoḥbet sańa

Rāżıyım her cevriñe etmem niyāz-ı ʿāṭıfet
Belki āġāz-ı niyāz etsem verir ṣıḳlet sańa

Ḳaʿbe-i ʿaşḳıñda ʿuşşāḳı fedādır niyyetiñ
Niyyetiñden dönme artıḳ Ḥaḳ verir ḳuvvet sańa

Ben seniñ ḥayrānınım sen ḥālime ḥayretdesiñ
Sen bańa ḥayret verirsiñ ben daḫi ḥayret sańa

5 Şemʿiñ ey pervāne ḳāniʿ ol uzaḳdan seyrine
Āteş-i sūzān değil mi şemʿ-i ḳurbiyyet sańa

1 AE 38: 51b; AE 39:17a. AE 39'da gazelin beyitleri farklı olarak dizilmiştir.
2 AE 38: 51b; AE 39: 20b

Bir gün olsun etmediñ miḥrāb-ı nāza ser-fürū
Ġālibā cevr etmek oldu ʿāşıḳa ṭāʿat sańa

Etmedi yāriñ sańa bir gün Emīrī iltifāt
Devr-i bed-fercām-ı dünyā vermedi rāḥat sańa

131[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Ey vefāsız diyemem yār-ı vefākār sańa
Varsın aġyār desin yār-ı kerem-kār sańa

Beni ḫāmūş görüp sāde-derūn ẓannetme
Nelerim var hele bir sīnemi gel yar sańa

Seni aġyār ile gördükde ümīdim kesdim
Tā o günden beridir ben demedim yār sańa

Ey ṭabībim azıcıḳ ḥāline raḥm eylemediñ
Bu ḳadar ʿarż-ı niyāz etdi bu bīmār sańa

5 Ḥālimi az mı beyān eyledi pinhān ü ʿayān
Dil-i bī-çāre ile dīde-i ḫūn-bār sańa

Mest idiñ diñlemediñ derdini yoḳsa bu göñül
A gözüm söyledi tekrār-be-tekrār sańa

Naẓarımda küçülür encüm ü māh ü ḫurşīd
Onlara bir de naẓar eylesem ey yār sańa

Müşterek olsun Emīrī sańa ey tācir-i ʿaşḳ
Ne ḳadar olsa żarar cümle bańa kār sańa

132[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Eylemez fāʾide etsem yine tekrār sańa
Hep demişdim dil-i zārımda ne kim var sańa

Āḫiri dilber-i nāzik-dili taṣdīʿ etdiñ
Ne dedimse a göñül eylemediñ ʿār sańa

1 AE 38: 51b-52a
2 AE 38: 52a

Hep seniñ cilveleriñ eyledi mecbūr beni
Söyledim ḥāl-i dil-i zārımı nā-çār sańa

Şefḳat iḫṭār ederim sende yoḳ ammā şefḳat
Şefḳatiñ olsa ne ḥācet idi iḫṭār sańa

Nedir ol nuṭḳ-ı revān-baḫş-ı Mesīḥā-meşreb
Başḳa zīnet getirir şīve-i güftār sańa

Etmedi ẕerre ḳadar ḳalbiñe teʾşīr-i niyāz
Elvedāʿ etmeğe geldim bugün ey yār sańa

Ḳan yutar bir de Emīrī sańa dil-dār demez
Şimdiden ṣoñra mübārek ola aġyār sańa

133[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Vāṣıl olduñ ey göñül ol yāra devletdir sańa
Devlet ü iḳbāl-i dünyā der-saʿādetdir sańa

Saʿy ile iḳdāmı zaḥmet ṣanma mülk ü millete
İḫtiyār-ı zaḥmet et benden naṣīḥatdir sańa

Ben ferāmūş etmedim ḥālā demekdir ey göñül
Yārdan her bir cefā kim gelse niʿmetdir bańa

Ey göñül bilseñ ne āfetdir o şūḫ-ı ʿişve-kār
Her cefāsı bir ṣafā her cevri reʾfetdir bańa

Emr onuñ fermān onuñdur ḥükm onuñ meydān onuñ
Taḫt-ı dilde ḫüsrev-i mülk-i melāḥatdir sańa

Naḳşa baḳmak ḳudret-i naḳḳāşı teẕkīr etdirir
Vech-i ḫūbāna naẓar ḳılmaḳ ʿibādetdir sańa

Ey Emīrī cebr ü ʿusretden muʿarrā sözleri
Biʾl-bedāhe söyleten ʿālī ṭabīʿatdir bańa

1 AE 38: 52a

134[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Çünkü cānān ey göñül ol māh-peykerdir sańa
Şimdiden ṣoñra bütün dünyā sitem-gerdir sańa

Ey göñül cevlāngehiñdir ravża-i lāhūt-i ‘aşḳ
Ḳadd-i cānān ṣanki bir naḫl-i mücevherdir sańa

Ġayret-i ‘aşḳ ey göñül maḥşer ḳopardı başıńa
Yār ile aġyār şimdi hep berāberdir sańa

Māh-ı kec-bīn olsa da āhım girībān-çāk eder
Sevdiğim eğri baḳanlar söyle kimlerdir sańa

Sāġar u mey sācid-i dīdārıń olsa çoḳ mudur
Nāzdır ṣahbā-yı nāmıń ‘işve sāġardır sańa

Böyle raḫşān ḥüsn ile ḫurşīd hem-şīreń midir
Yoḳsa çarḫıń bedr-i tābānı birāderdir sańa

Ey Emīrī şi‘r-i pākiń zer gibi ḳıymetlidir
Ḫāk-i pāy-i dil-rübā iksīr-i ekberdir sańa

135[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ġāzelenmiş feyż-i kevṣer rūy-i āl olmuş sańa
Pārelenmiş būy-i ‘anber ḫaṭṭ u ḫāl olmuş sańa

Şām-ı ‘īdiń feyżi şems-i nev-bahārıń ṣafveti
Kākül-i yektā cebīn-i bī-miṣāl olmuş sańa

Sūzen-i ‘Īsā’nıń almış şeklini bir pāre nūr
Vaṣl-ı dendānıń ṣafāsiyle ḥilāl olmuş sańa

Ṣu kesilmiş cevher-i āyīne-i ḫurşīd ü māh
Dest-şū-yı nāz içün āb-ı zülāl olmuş sańa

Sāye ṣalmış tūde-i iksīre ḳudret ḫāmesi
Tūtiyā-yı çeşm ü mīl-i iktiḥāl olmuş sańa

Ḫār-ı müjgān incitir nūr-ı nigāh-ı ‘işmetiń
Vech-i ‘uṣṣāḳa naẓar ṣalmaḳ muḥāl olmuş sańa

1 AE 38: 52a-52b; AE 39: 21b
2 AE 38: 52b; AE 39: 33b

Ṭıfl iken sevdiñ sen ol pertev-feşān meh-pāreyi
Gāh bedr olmuş Emīrī ġ*a*h hilāl olmuş sańa

136[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 'Ārıżıñ bāġ-ı ḥayāda sīb-i āl olmuş sańa
Pençe-i nāzıñda 'iṣmet portaḳāl olmuş sańa

Vājgūn bir meslek-i revnaḳ-ṭırāz açdıñ yine
Şevḳ-i 'āşıḳ bād*ī*-i ḫışm u celāl olmuş sańa

Āfitābım muḳteżā-yı devr-i 'ālem böyledir
Ḫaṭṭ-ı vech-i enveriñ ḫaṭṭ-ı zevāl olmuş sańa

Nāzenīnim dūd-ı āh-ı 'āşıḳı aldıñ yeter
Cilve-pīrā ḫaṭ değil[dir] reng ü bāl olmuş sańa

5 Meh ḫusūfundan olur dil-gīr şems-i müstenīr
'Āşıḳıñ te'ṣīr-i derdinden melāl olmuş sańa

Gerd-i rūy-i bī-miṣāliñde nümāyān ḫaṭ değil
Āh-ı 'āşıḳ perde-zīb-i infi'āl olmuş sańa

İntiẓām aldı Emīrī ma'rifet lü'lü'leri
Rişte-i feyż-i Ḫudā silk-i le'āl olmuş sańa

137[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Reng-i 'iṣmet ġāze-i ruḫsār-ı āl olmuş sańa
Jāle-i nūr-ı seḥer ḫūy-i cemāl olmuş sańa

Feyż-i endāmıñ eder reşk-āver-i āb-ı ḥayāt
Selsebīl-i nūr-ı cūy-i iġtisāl olmuş sańa

Bir cihān-ı dīger-i ḳudretsiñ ey ḫurşīd-i nāz
Ḫāl-i rūyıñ kevkeb-i burc-i kemāl olmuş sańa

Nesc olunmuş reng-i gül tār-ı şu'ā-ı mihr ile
Sofra-i nāz ü edāda dest-māl olmuş sańa

1 AE 38: 52b; AE 39: 34a
2 AE 38: 52b-53a; AE 39: 34a

Olmamış Ṭūbā-yı cennet nā-be-cā ser-ber-zemīn
Vaṣf-ı reftārıñ işitmiş pāymāl olmuş sańa

Ḫāl-i vechiñ cādū-yı Beytü'l-ḥarām-ı mu'cizāt
Nuṭḳ-ı 'Īsā māye-i siḥr-i ḥelāl olmuş sańa

Olmamış vāṣıl Emīrī şā'irān bu mevḳi'e
Şüphesiz luṭf-ı cenāb-ı ẕü'l-celāl olmuş sańa

138[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Şekker-i ḫuld-i ṣafā la'l-i zülāl olmuş sańa
Kevşer-i bāġ-ı beḳā şīrīn-maḳāl olmuş sańa

Āteş almış reng-i ġonca mezc olunmuş selsebīl
Ḫānümān-sūz-ı 'avālim rūy-i āl olmuş sańa

Fıṭratıñ fevḳindedir mehveşleriñ ey meh-liḳā
Başḳa bir ṣūretde iḥsān-ı kemāl olmuş sańa

Naḫvet-ārāsıñ kelāmıñ lāl eder 'āşıḳları
Tāc-ı farḳ-ı mefḫaret cīm-i celāl olmuş sańa

Mūnisimdir Ẕülfiḳār-ı ġamze ey vech-i ḥasen
Āh-ı sevdā-pūş ile göñlüm celāl olmuş sańa

Sensiñ ol gencīne-i ḥüsn-i bahā-yı bī-miṣāl
Lebleriñ yāḳūt dendānıñ le'āl olmuş sańa

Fırṣat-ı dünyāya aldanma Emīrī şākir ol
Ḳıl naẓar geçmiş zamānlar hep ḫayāl olmuş sańa

139[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

La'l ü ḫāliñ nūrı reng-i lā-yezāl olmuş sańa
Nūr-ı vechiñ āfitāb-ı bī-zevāl olmuş sańa

Rū-nümādır revnaḳ-ı ḥüsnüñde sırr-ı inṣıbāġ
Göz siyeh leb ḳırmızı ruḫsār-ı āl olmuş sańa

1 AE 38: 53a; AE 39: 34b
2 AE 38: 52a; AE 39: 34b

Ey meyān-ı dilber-i nev-ʿişve pek bārīksiñ
Āh-ı ʿāşıḳdan mı ʿārıż żaʿf-ı ḥāl olmuş sańa

Leẕẕet aldıñ yāri sīneñde büyütmekden göñül
Dā'imā maʿşūḳ ṭıfl-ı ḫurde-sāl olmuş sańa

Reng-i gül-gūn-ı şafaḳla işlenip bir ḳıṭʿa nūr
Selsebīl-i nāz içün bir peştemāl olmuş sańa

İnfikāk etmez yanıñdan gerdiş eyler bī-ḥicāb
Sāḳiyā bintü'l-ʿineb gūyā ḥelāl olmuş sańa

Ṣavm-ı ġam oldu Emīrī ʿīd-i şevḳe münḳalib
Rü'yet-i ebrūsı cānānıñ hilāl olmuş sańa

140[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Bu ḥayā feyż-i Ḫudā-yı lā-yezāl olmuş sańa
Bu edā luṭf-ı Cenāb-ı ẕü'l-celāl olmuş sańa

Gül-nihāl-i bāġ-ı ḫulduñ sāye-i feyż-āveri
Cānlanıp kevŝerle ḳadd-i nev-nihāl olmuş sańa

Çarḫa başdıñ āferīn ey şūḫ-ı pāy-i ʿişmetiñ
Mihr ü meh ṣanma felekle pāymāl olmuş sańa

Söylemiş biñ nāz ile cānān bańa ʿāşıḳ mısıñ
Bir kelām-ı muḫtaṣardan biñ su'āl olmuş sańa

Bezm-i vaṣla geldi bir kerre o ḥūr-i mest-i nāz
Bu cihān bir gün göñül cennet-miŝāl olmuş sańa

Bir mükemmel maṭlaʿ-ı yektā gibi ḥüsnüñ laṭīf
Nāz ü istiġnā-edā rengīn me'āl olmuş sańa

Hep benimle etdiğiñ ṣoḥbetleri terk eylediñ
Bilmedim gitdi bu günlerde ne ḥāl olmuş sańa

Gerden u ebrū-yı cānāna Emīrī ḳıl naẓar
Mihr ü meh ārāyiş-i bezm-i viŝāl olmuş sańa

1 AE 38: 53a-53b; AE 39: 35a

141[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ġāze-i feyż-i seḥer ruḫsār-ı āl olmuş sańa
Bir ‘amūdī nūr ḳadd-i bī-miṡāl olmuş sańa

Ṣun‘-ı Ḥaḳ bir ḳıṭ‘a-i yāḳūtu etmiş nermnāk
Rūḥ ile memzūc olup la‘l-i zülāl olmuş sańa

Rengi olmuş āteşiń nūr-ı siyāha münḳalib
Būy-i miski eylemiş tārāc-ı ḫāl olmuş sańa

Ṣafvet-i nūr-ı şafaḳ āyīne şeklin baġlamış
Zīnet-efzā gerden-i feyż-iştimāl olmuş sańa

Gevher-i şeb-tāb olmuş ‘ārıżıń reşkinden āb
Aḳmış inbīḳ-i güle ḫoy-ı cemāl olmuş sańa

Ṣıçramış nūr-ı ezel fevvāre-i taḳdīrden
Ḳudret-i feyż-i ebedle yāl ü bāl olmuş sańa

Ey göńül mest-i ṣafāsıń cilve-i dīdārdan
Len-terānī perdesinden mi su’āl olmuş sańa

Bu ‘anāṣırdan değildir ol perīniń ḫilḳati
Ey Emīrī ḥaḳḳ-ı tavṣīfi muḥāl olmuş sańa

142[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ḥikmete sa‘y eyle lāzımdır ḥakīm olmaḳ sańa
Lāyıḳ olmaz ṣāḥib-i fikr-i ‘aḳīm olmaḳ sańa

Ḫaṣletiń tehẕībine sa‘y eyle insānlıḳ budur
Ey göńül inṣāf ḳıl düşmez le’īm olmaḳ sańa

Kātim ol rūşen-dil ol ḥikmet-nümā ol ‘ārif ol
Lāyıḳ olsun bezm-i ‘irfāna nedīm olmaḳ sańa

Vaḥdet-i Mevlā’dan özge ṣūret etmez āşikār
Nāẓır-ı āyīne-i ṣun‘-ı ḳadīm olmaḳ sańa

‘Ārif ol uġraşma derk-i sırr-ı ẕātullāh ile
Müttesi‘dir künh-i Mevlā-yı ‘alīm olmaḳ sańa

1 AE 38: 53b; AE 39: 35a
2 AE 38: 53b; AE 39: 12a

Ey göñül küfrān-ı niʿmet eylemek lāyıḳ değil
Az mıdır perverde-i nāz ü naʿīm olmaḳ sañа

Bilme kendiñden bu istiʿdādı dā᾽im şākir ol
Luṭf-ı Mevlā᾽dır Emīrī müstaḳīm olmaḳ sañа

143[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Bāʿiṯ-i ʿār u ḥacāletdir le᾽īm olmaḳ sañа
Ḥüsn-i ḫulḳ ister çalış düşmez saḳīm olmaḳ sañа

Bir mükerrem cisme mālik ʿaḳl ü ʿirfān ehlisiñ
Lāyıḳ olmaz ey göñül ehl-i caḥīm olmaḳ sañа

Olmayınca sīne-çāk-ı ḫār-ı miḥnet gül gibi
Bāġ-ı rāḥatda naṣīb olmaz muḳīm olmaḳ sañа

Görmeyince āteş-i inbīḳ-i miḥnet mey gibi
Ḳābil olmaz vāṣıl-ı bezm-i ḥarīm olmaḳ sañа

5 Ḥabs-i eṣdāf-ı ġam-ı dünyāyı çekmekle olur
Herkese ḳıymetli bir dürr-i yetīm olmaḳ sañа

Bir ṭabīb-i ḥāẕıḳ [u] ṣāḥib-dil etmezse ʿilāc
Mümkin olmaz mālik-i ṭabʿ-ı selīm olmaḳ sañа

Gerçi ʿācizsiñ Emīrī niʿmet-i bī-ġāyedir
Maẓhar-ı feyż-i ṭarīḳ-i müstaḳīm olmaḳ sañа

144[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Ḫūn oldu dil ġamıñla inan söylerim sañа
Baḳ reng-i rūy-i āliñe ḳan söylerim sañа

ʿAḳl ü şuʿūr-ı ḫalḳ-ı cihān sendedir bütün
Gencīne-i cevāhir-i cān söylerim sañа

Biñ cünbiş-i leṭāfet ile eyleseñ ḫırām
Ṭāvūs-ı bī-naẓīr-i cinān söylerim sañа

1 AE 38: 53b-54a
2 AE 38: 54a; AE 39: 33a

Her cilvede tebeddül eder nūr-ı zīnetiñ
Geh māh ü gāh*ī* mihr-i cihān söylerim sańa

Ḥayrānıyım leṭāfet-i yektā-yı ṭal'atiñ
Revnaḳ-ṭırāz-ı kevn ü mekān söylerim sańa

Rūḥum ġurūra düşme güzellik revān olur
'Ādet[1] budur ki rūḥ-ı revān söylerim sańa

Verdiñ Emīr*ī* gönlüñü bir bedr-i 'işveye
Müşkil-pesend-i 'ālem-i ān söylerim sańa

145[2]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Ḥüsnüñ görünce māh-ı cihān söylerim sańa
Ya āfitāb-ı lem'a-feşān söylerim sańa

Nūr-ı ezel ḫamīre-i ḥüsnüñde berḳ vurur
Ārāyiş-i zemīn ü zamān söylerim sańa

Ḫurşīd-i bī-mu'ādil ü māh-ı yegānesiñ
Mihr ü mehiñ yanında 'ayān söylerim sańa

Ey zīb-i sūmenāt-ı melāḥāt bu naḳş ile
Nesḫ-āver-i cemāl-i bütān söylerim sańa

Güft ü şinīd-i'aşḳı 'adū duymasın amān
Meclis müsā'id olsa niḥān söylerim sańa

Mevc-i niyāza tāb getirmez o mest-i nāz
Ey dil yanında etme fiġān söylerim sańa

Bir gün ḳuluñ Emīr*ī*'ye raḥm eyleseñ n'olur
Biñ kerre ben amān amān söylerim sańa

146[3]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Gül-ġonca-i ḥadīḳa-i ān söylerim sańa
Luṭf et bıraḳ bu nāzı amān söylerim sańa

1 'ādet: ḥikmet AE 39
2 AE 38: 54a; AE 39: 33a
3 AE 38: 54a-54b; AE 39: 33b

Feyż-i ḥayāṭ ḫande-i laʿliñde berḳ vurur
Rūḥ-ı revān ü cism-i cihān söylerim sańa

Ḫaṭṭ-ı ruḫ üzre ey ḫam-ı ebrū keşīdesiñ
Ser-sūre-i laṭīf-i duḫān söylerim sańa

Aḥvāl-i ʿaşḳı söyleyememem āh şimdi ben
Bir şūḫa ʿāşıḳ ol o zamān söylerim sańa

Terk et belāyı ṣoñra çekersiñ belāsını
Ben şimdiden bu ḥāli ʿayān söylerim sańa[1]

Bir zīnet-i muvaḳḳatedir ġāze-i cemāl
Efsāne-i cihānı yalan söylerim sańa

Ol rāz-dān-ı şīve-i ʿaşḳım ki ḥālimi
Bī-iḫtiyāc-ı nuṭḳ-ı zebān söylerim sańa

Sen de bu ʿaşḳ ʿāleminiñ bāġbānısıñ
Lāzım Emīrī tāze fidan söylerim sańa

147[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Āşinā-yı nabż-ı dil bir nev-civān lāzım sańa
Bir ṭabīb-i ḥāẕıḳ-ı ḥikmet-beyān lāzım sańa

Ḳābil olmaz rūḥsuz ʿālemde tezyīn-i ḥayāt
Bir cihān-ārā civān-ı dil-sitān lāzım sańa

Jāle-bār et giryeyi ol ġonca olsun ḫandenāk
Nev-bahār etdi teḳarrüb gülsitān lāzım sańa

Kendiñi ser-geşte-i gird-āb-ı ḥayret eyleme
Ey göñül fülk-i tevekkülde mekān lāzım sańa

Eylemek mümkin mi sīb-i mihri dest-āvīz-i ʿaşḳ
Yāre taḳdīm etmeğe bir armağan lāzım sańa

Ey büt-i sīmīn-beden elden bıraḳma göñlümü
Bir gümüş āyīnesiñ āyīnedān lāzım sańa

1 5: -AE 39
2 AE 38: 54b; AE 39: 35b

ʿĀlem-i ʿaşḳa Emīrī ḥāliñi ʿarż etmeğe
Lafẓ-ı bī-güftār u nuṭḳ-ı bī-zebān lāzım sańa

148[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Ey göñül ḫavf-ı cenāb-ı Müsteʿān lāzım sańa
Rabṭ-ı ḳalb et Ḥaḳḳ'a feyż-i cāvidān lāzım sańa

Terk-i ḥubb-ı ʿizz ü şāndır sermedī bir ʿizz ü şāñ
ʿĀlem-i fānīde terk-i ʿizz ü şān lāzım sańa

Daʿvet-i ceng ü cidāl etdiñ raḳīb-i ḫā'ini
Ey göñül destiñde tīġ-i ḫūn-feşān lāzım sańa

Fikr-i ḥüsnüñ zīb-i ṭabʿ-ı dāġdār etsem n'ola
Ġonca-i nāzik-edāsıñ gülsitān lāzım sańa

5 Ḳalmamış bir sāye-i naḫl-i kerem ey murġ-ı dil
Ḳāf-ı istiġnāda şimdi āşiyān lāzım sańa

Etmedi ḥazm ü sükūtuñ derdine bir fā'ide
Āsitān-ı yārde refʿ-i fiġān lāzım sańa

Telḫ-kām oldu Emīrī miḥnet-i eyyām ile
Nükte-dān bir dilber-i şīrīn-zebān lāzım sańa

149[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Ey göñül bir nāzenīn-i dil-sitān lāzım sańa
Mürde-i bī-rūḥsuñ rūḥ-ı revān lāzım sańa

Sevdiğim dūr eyleme ḫāk-i deriñden göñlümü
Gülsitān-ı ḥüsn içün bir bāġbān lāzım sańa

Ṣaḳlama nūr-ı nigāhımdan ʿarūs-ı ḥüsnüñü
Nūrdan bir perde-i pertev-feşān lāzım sańa

Dā'imā şeb-zindedār-ı dergehiñ olsam n'ola
Gevher-i ʿālem-bahāsıñ pāsbān lāzım sańa

1 AE 38: 54b; AE 39: 35b
2 AE 38: 54b-55a; AE 39: 36a

Olmasın hüş-yār ḫˇāb-ı nāzdan ol meh-liḳā
Āsitānıńda göńül terk-i fiġān lāzım sańa

Bezm-i yāra vāṣıl olmaḳ ey göńül eshel değil
Ṭāli‘-i ferḫunde baḫt-ı kām-rān lāzım sańa

Ẓulmet-i miḥnetde olduń ey göńül güm-kerde-rāh
Pertev-i tevfīḳ-i Rabb-i müste‘ān lāzım sańa

‘Unṣur-ı hestī Emīrī oldu dām-ı siflegāh
Lā-mekānda bir mekān-ı bī-mekān lāzım sańa

150[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Çoḳ değil meftūn u ḥayrān olsa hep ‘ālem sańa
Çoḳdur ādem beńzemez ‘ālemde bir ādem sańa

Her ḥabāb-ı bāde olmuşdur meğer bir çeşm-i şevḳ
Öyle fehm etdim ki meftūn oldu cām-ı Cem sańa

Sen bańa baḳdıḳça ben ḥayrān ü ser-gerdānıńım
Pek yaḳışmışdır beğim süslü siyeh perçem sańa

Sen sürūra beńzemezsin başḳadır sende vefā
Āferīn bir gün beni terk etmediń ey ġam sańa

Sūr-ı dā’im olsa dünyā yoḳ naṣībiń ey göńül
Görmedikçe nāzenīniń sūr olur mātem sańa

Etmediń vāṣıl murāda nā-murād etdiń beni
Nā-murād olmaḳ içün ben inkisār etmem sańa

İntiẓām-ı ‘ālem olmuşdur Emīrī maṭlabıń
Ḥayf kim gerdūn mümāşāt etmedi bir dem sańa

151[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Münḥaṣırdır yā Resūlallāh ‘ulüvv-i şān sańa
İndi gökden şānıńı tebcīl içün Ḳur’ān sańa

1 AE 38: 55a
2 AE 38: 55a; AE 39: 10a

Öyle mestim ḫāke indiñ ʿarşdan ẓann eylerim
Ḫākden seyrāngeh olduḳda bu nüh eyvān sańa

Bedr-i nūr-efşān mıdır yoḳsa şeb-i miʿrācda
Ṣāf bir vicdānla etmiş āsumān īmān sańa

Ol ḳadar şevḳ-i mürüvvet mihr-i vicdānıńda var
Kim gelir her bir ḫaṭā bir cevher-i tābān sańa

Eyledi gencīne-i raḥmetden ey ḫulḳ-ı ʿaẓīm
Efser-i *levlāk*i ẕāt-ı Kibriyā iḥsān sańa

Tuḥfe-i kemterdir et ʿālī-cenābāne ḳabūl
Yā Resūlallāh fedā etmiş Emīrī cān sańa

152[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Yā Resūlallāh ne lāzım başḳa bir burhān sańa
Muʿcizāt-ı aʿẓam-ı bāḳī yeter Ḳurʾān sańa

Sensiń ol āyīne-i nūr-ı rümūz-ı sermedī
Hep nümāyāndır nuḳūş-ı ẓāhir ü pinhān sańa

Sensiń ol maḥbūb-ı yektā-yı cenāb-ı Müsteʿān
Evliyā vü aṣfiyā ḳurbān ederler cān sańa

Ser-firāz-ı mā-sivādır kām-yāb-ı rūzgār
Eyleyen cāndan ḫulūṣ-ı ḳalb ile īmān sańa

Ben siyeh-dil bir gedā sen āfitāb-ı muḥteşem
Bende yoḳ taḳdīme lāyıḳ bir dil-i raḫşān sańa

Şems-i berḳ-efzā delīl-i ṣafvet-i vicdānıdır
ʿArş [u] ferş etmiş ḫulūṣ-ı ḳalb ile īmān sańa

Tīġ-i mevte cān verir beyhūde mi ḫalḳ-ı cihān
Hep olurlar feyż-i bāḳī kesb içün ḳurbān sańa

Ẕenb ü ʿiṣyānım getirdim āsitān-ı ʿafvıńa
Nʾeyleyim yoḳdur elimde tuḥfe-i şāyān sańa

Hep seniń ḥükmüńdedir maʿmūre-i kevn ü mekān
Ben de ʿarż etdim ḳabūl et bir dil-i vīrān sańa

1 AE 38: 55a-55b

10 Bu Emīrī ʿabd-i kemterdir siyeh-rū bendedir
Ey muʿaẓẓam pādişāh-ı kişver-i ġufrān sańa

153[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 İnfiʿāl etdiń niçün bilmem ne yapdım ben sańa
Bir żarar gelmezdi ey āhū-nigeh benden sańa

Sevdiğim rūḥum dedimse bir ḫaṭā mı eyledim
Ben seni sevdim deseydim ḫışm ederdiń sen bańa

Yoḳ güzellerde naẓīriń Kibriyā'nıń luṭfudur
Vech-i zībā ḫoş-edā billūrdan gerdān sańa

ʿĀleme ḳarşı benim de ḳadrimi eyle ḳiyās
Oldu dünyā ben seni sevdim diye düşmān bańa

5 Eylediń mādām ki vaʿdińde bir kiẕb irtikāb
Cennetiń ġılmānı olsań baḳmam artıḳ ben sańa[2]

Ḥālime aġlardıń ey meh külbe-i aḥzānıma
Cām-ı ḫurşīdi felek yapsaydı bir revzen sańa

İnkisār etmem seniń-çün eylerim her dem duʿā
Sevdiğiń münḳād ola ey yār-ı müstaḥsen sańa

Oldular ehl-i ḥased ḫançer-be-dest-i iftirā[3]
Ey Emīrī lāzım olmuşdur demirden ten sańa

154[4]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Mihr-i ʿişmet şuʿle-baḫş-ı iʿtibār olsun sańa
Çeşm-i himmet dūr-bīn-i ibtişār olsun sańa

Ṣunʿuna āyīnedir hep cüz' ü kül bir ṣāniʿiń
Ḳaṭre-i kem-yāb baḥr-i bī-kenār olsun sańa

1 AE 38: 55b; OTEM, sy. 18, 1335/1919, s. 402.
2 5: -OTEM.
3 AE'nin OTEM'deki dipnotu: "Bu ġazel ol vaḳit yazılmış ve dizilmiş ise ancaḳ bu nüsḫaya ṣıḳışdırılabilmişdir."
4 AE 38: 55b; AE 39: 12b

Müstetirdir bir cihānıñ ḳudreti bir ẕerrede
Ẕerre-i nā-çīz şems-i tāb-dār olsun sańa

Hem-ser-i ʿarş ile farḳ-ı ʿiṣmetiñ tā öyle kim
Mihri gerdūnuñ çeleng-i iftiḫār olsun sańa

Bī-kesim yār u ẓahīrim yoḳ bu ʿālemde deme
Müstaḳīm ol ṣādıḳ ol her ẕerre yār olsun sańa

Rind-i ʿārif-sīret ol āyīne-i rūşen-dil ol
Feyż-i gūn-ā-gūn-ı hestī āşikār olsun sańa

Ey göñül aġla Ḥüseyn-i Kerbelā'nıñ ʿaşḳına
Eşk-i çeşmiñ tā ki dürr-i şāh-vār olsun sańa

Berd-i ġayẓı germī-i ḫışmı Emīrī eyle terk
ʿĀlemiñ her faṣlı tā kim nev-bahār olsun sańa

155[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḳurb-ı vaṣla ʿaşḳı cānānıñ delīl olsun sańa
Sen Ḫalīl-i ḥasret ol āteş sebīl olsun sańa

Ḫāliḳ'i taṣdīḳ içün öz nefsiñe peyġamber ol
ʿĀlemiñ her ẕerresi bir Cebre'īl olsun sańa

Cūy-i bāġı seyr ederken sāye ṣalsın ḳadd-i yār
Şāḫ-ı Ṭūbā cilve-sāz-ı selsebīl olsun sańa

Bāʿiṣ-i ẕevḳ-i dil olsun mā'il-i telḫ olsa da
ʿAşḳ-ı cānān hem-mizāc-ı zencebīl olsun sańa

Ey göñül cevrinde cānān infirād eyler sańa
Bu temāyüz bāʿiṣ-i ḳadr-i celīl olsun sańa

Āb-ı eşk ü nūşīn-i miḥnet sańa olsun ġıdā
Rāh-ı vuṣlatda ġam-ı cānān ḫalīl olsun sańa

Tesliyet-baḫş-ı ḳulūb olmaḳdan etme inḥirāf
Bu ṭabīʿat bāʿiṣ-i ecr-i cezīl olsun sańa

Ey Emīrī rü'yet-i her ẕerreniñ bir vechi var
Mā-sivā āyīne-i vech-i cemīl olsun sańa

1 AE 38: 55b-56a

156[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Mürşid-i feyż-i hüdā ẕihn-i fehīm olsun sańa
Rehber-i ʿizz ü ʿalā fikr-i selīm olsun sańa

Maʿrifet gülzārına revnaḳ-fezā bir gül gibi
Ḥüsn-i ḫulḳ u terbiyet reng ü şemīm olsun sańa

Bārgāh-ı Müsteʿān'a bāʿiş-i ḥamd-i ʿaẓīm
Sū'-i ḥāl-i merdüm-i nā-müstaḳīm olsun sańa

Ḳalbiñi cevher-nümā-yı ṣafvet et tā kim müdām
Luṭf-ı Mevlā māḥī-i naḳş-ı saḳīm olsun sańa

Ġoncayı vaḳt-i seḥer bād-ı ṣabā eyler küşād
Feyż-i Ḥaḳ gülzār-ı ʿālemde nesīm olsun sańa

İlticā-yı ʿācizāna dest-i redd etme ʿayān
Dest-gīr-i bī-kes ol ecr-i ʿaẓīm olsun sańa

Naḳş-ı ẕikrullāha sevḳ eyle Emīrī tā ki ḳalb
Hem-nevā-yı bülbül-i bāġ-ı naʿīm olsun sańa

157[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Oldular sāḥir-nigeh maḥbūblar meftūn sańa
Hey ne cādūsun ki te'ṣīr eylemez efsūn sańa

Tā ki ġamzeń dökdüğü ḳanlar nümāyān olmasın
Yaḳışır ey nāzenīnim câme-i gül-gūn sańa

Iżṭırārī olsa da gāhīce luṭf et ʿāşıḳa
Ṣanʿat-i ḫūn-rīzī tā kim olmasın ḳānūn sańa

Ḥasret-i Leylā'yı terk eylerdi vāveylā ile
Sevdiğim etseydi bir ʿaṭf-ı naẓar Mecnūn sańa

Bir nigāhından olur dīvāne Eflāṭūniyān
Āferīn-ḫᵛān olsa lāyıḳ rūḥ-ı Eflāṭūn sańa

Öyle istiġnā-pesend-i inzivā ol kim göńül
Ṣadr-ı dīvān-ḫāne-i devlet görünsün dūn sańa

1 AE 38: 56a; AE 39: 12a
2 AE 38: 56a; AE 39: 25a

Nūş-ı ṣahbā-yı ṣafā īrāṣ eder ġam neş'esi
Bir belā oldu Emīrī bu dil-i maḥzūn sańa

158[1]

[fa'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 'Ārifān dil-dādedir nūr-ı tecellādan yańa
Cān atar pervāneler şem'-i şeb-ārādan yańa

Ġāye-i hecr ü viṣāli bir görür baḳdıḳça dil
Nār-ı İbrāhīm ile gülzār-ı Mūsā'dan yańa

Her ḳademde biń ḳadem dünyā olur bizden ba'īd
Sevḳ eder her bir nefes vicdānı 'uḳbādan yańa[2]

Zülf-i pīç-ā-pīçe taḳdīm eyle dūd-ı āhımı
Ey ṣabā vardıḳça ol ṣūḥ-ı dil-ārādan yańa

5 Belki bir gün dest-i luṭfuyla bańa bir gül verir
Gitmeğe bā'iṣ budur gülzār-ı ra'nādan yańa

Yoḳdur onlarda taḥarrī etdiğim nūr-ı liḳā
Eylemem 'aṭf-ı naẓar mihr ü ṣüreyyādan yańa

Ṣadr ile re'siń miyānında şaşırdı ḳaldı el
Bir nigāh etmez yine dest-i temennādan yańa

Var mı ṣaḥrā-yı cihānda bī-ṭaraf ṣāḥib-şu'ūr
Bir nigāh et çeşm-i diḳḳatle o ṣaḥrādan yańa

Rāżī olsun da Ḫudā isterse ḳoysun dūzaḫa
Eyleme meyl ü heves firdevs ü ḥavrādan yańa

10 Ey Emīrī ḳaldı ḥayretde bütün ehl-i 'uḳūl
Herc ü merc oldu bu 'ālem şi'r u inşādan yańa

159[3]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

1 Oldum yine bir āfet-i devrāna mübtelā
Bir māh-ı bī-naẓīr-i felek-şāna mübtelā[4]

1 AE 38: 56a-56b; AE 39:17b
2 3, 6, 9. beyitler: -AE 39
3 AE 38: 56a; AE 39: 29b
4 1: "Rūḥ-ı ümīd dilber-i ḫandāna mübtelā / Ḥüsn-i ḥayāl ġamze-i fettāna mübtelā" AE 39

Mārāna beñzedi baña yārān ṣandığım
Oldum cihānda ḥasret-i yārāna mübtelā[1]

Bir gün cihānda rāḥat u ārām görmedim
Oldum o gün ki ġamze-i fettāna mübtelā

Gördükçe yāri sūr eder eczāsı cismimiñ
Zīrā bütün ʿurūḳum o cānāna mübtelā

Beytü'l-ḥazen denilse sezādır bu ʿāleme
Gördüm cihānda herkesi aḥzāna mübtelā

Bir yerde ki neşāṭ-ı muḫalled bulunmaya
ʿĀḳil olur mu debdebe-i şāna mübtelā

Bir gülşen-i ṣafādır Emīrī o gül-beden
Dünyāyı etdi seyr-i gülistāna mübtelā

160[2]

[feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

O güzel yār-ı cānımız değil a
Yetişen bir civānımız değil a

Pek güzel olmuş olmamış bize ne
Dilber-i mihribānımız değil a

ʿĀlem-i bī-ḳarārı neyleyelim
Sermedī bir mekānımız değil a

Gelse de gitmesi berāberdir
Dā'imā mīhmānımız değil a

Yanımızdan niçün çekilmezler
Ruḳabā dīde-bānımız değil a

Gül-i dünyāya iʿtibārım yoḳ
Gülşen-i bī-ḫazānımız değil a

Neme lāzım Emīrī ḥubb-ı cihān
Ebedī bir cihānımız değil a

1 2-3: -AE 39
2 AE 38: 56a

161[1]

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Her güzel mihribānımız değil a
Her çimen gülsitānımız değil a

Cānımı her civāna ṣarf edemem
Cümlesi yār-ı cānımız değil a

Eylemem dīgeriñ civānına meyl
Bāġ-ı dilde fidanımız değil a

Nice dünyāya rabṭ-ı ḳalb edelim
Ezelī bir mekānımız değil a

Ecnebī şūḫa rabṭ-ı ḳalb edemem
Hem-zebān mihribānımız değil a

Edemem cāhilān ile ülfet
Āşinā-yı zebānımız değil a

Meyl-i dünyā Emīrī etmeyelim
Mesken-i cāvidānımız değil a

162[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Taẓallüm vaḳti riḳḳat etmese bir cānı istīlā
Hucūm-ı leşker-i derd etsin ol vicdānı istīlā

'Ayāndır çehresinden iddi'āsında olan maġlūb
Ḫacālet sürḫu eyler çehre-i insānı istīlā

O şehler kim Sikender-sīret ü Cem-ḫaṣlet olmuşdur
Eder ṣīt-i bülendi ḳubbe-i keyvānı istīlā

Taḥarrī etmesin dünyāyı beyhūde meh ü ḫurşīd
Yazıḳ kim bī-vefālar eyledi meydānı istīlā

Alınmaz ẓann ederdim değme bir ṣavletle burc-ı dil
Meğer kim ceyş-i ġam etdi eñ evvel onu istīlā

Ufūlü ehl-i feyżiñ 'āleme bir şām-ı mātemdir
Ġurūb-ı şems ile ẓulmet eder devrānı istīlā

1 AE 38: 57a
2 AE 38: 57a; AE 39: 18b

Emīrī şüphe yoḳ ṣāḥib-ẓuhūr-ı mülk-i maʿnāsıñ
Eder ṭabʿ-ı bülendiñ ʿālem-i ʿirfānı istīlā

163[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Yazıḳ kim lāf-zenler eyledi meydānı istīlā
N'ola ye's etse cümle ṣāḥib-i ʿirfānı istīlā[2]

ʿAlāmetdir kemāl-i ḥüsn-i yāra olsa ḫaṭ ẓāhir
Kemālinde eder hāle meh-i tābānı istīlā

Olur nūr-ı ʿadālet ṣāḥibi elbette ʿālem-gīr
Eder mihr-i münevver cevv-i bī-pāyānı istīlā

Bugün eyler perestiş dün perestişgāh olan cānān
Muḥabbet āteşi etmiş dil-i cānānı istīlā

5 Żarūret vaḳti fehm eyler refāhıñ ḳadrini ādem
Eder fırṣat geçince intibāh insānı istīlā

Gider ādem yine ḥasretle cāyın bilse cennetdir
Bu ʿādetdir sefer vaḳti ġam eyler cānı istīlā

Ne sendendir ne bendendir Emīrī bu felāketler
Sipihriñ ḥādiṯātıdır eden devrānı istīlā

164[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Zişt-rūya nāḳışü'l-aʿżāya ol ḥürmet-nümā
Olma Ḫaḳḳ'ıñ verdiği bir ʿayb[4] içün nefret-nümā

Pāymāl olsun ḳad-i mevzūna mālik olsa da
ʿArṣa-i cūd u seḫāda olmayan ḳāmet-nümā

Āferīnler olsun ol āyīne-i vicdāna kim
Her umūruñ ibtidāsında olur ġāyet-nümā

1 AE 38: 57a; AE 39: 18b
2 1, 7. beyitler: -AE 39
3 AE 38: 57b; AE 39: 14b
4 bir ʿayb AE 38, AE 39k: aḥvāl (üzeri çizilmiş) AE 39

Dīde-i im‘ān ile baḳdım cihān mir’ātına
Naḳş-ı[1] gūn-ā-gūnu var ammā ki hep vaḥdet-nümā

Milleti dil-ḫūn eden bed-māyelerden āh āh
Bāṭinen bī-‘işmet ammā ẓāhiren ‘işmet-nümā

Kendisi ḥālā eder da‘vā-yı ‘adl ü iḳtidār
Herkesiñ ‘indinde[2] her ḥāli iken la‘net-nümā

Naḳş-ı ‘ibretdir Emīrī onda dā’im cilve-ger
Dense lāyıḳ ṭab‘ına āyīne-i ḥikmet-nümā

165[3]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Yanıma gelmez o meh-rū olsa da ṭal‘at-nümā
Pek uzaḳdır dīdeden ḫurşīd-i ḳurbiyyet-nümā

Ḫūy-ı rū-yı āliñe ḳābil mi ḥayrān olmamaḳ
Āteşiñ üstünde zīrā āb olur ḥayret-nümā

Tīrlerdir ṣanki bir ṣan‘atle girmiş şīşeye
‘Aksi müjgānıñ ki çeşminde olur ṣūret-nümā

Sen gibi āhū-yı vaḥşī görmedim ey nev-ġazāl
Āşinādan münfa‘il bīgāneden vaḥşet-nümā

Dilberān-ı āteşīn-meşreb birikmiş dopdolu
Bir *ā*lāy seyr eyledim Ṭopḫāne’de heybet-nümā

Olmasın bir ‘āşıḳıñ cānānı aġyāra naṣīb
Var mıdır dünyāda öyle vaḳ‘a-i ḥālet-nümā

Ey Emīrī ben de bir gül-ruḫdan oldum dāġdār
Dāġımı tebrīke gelsin lāle-i ḥasret-nümā

166[4]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Baḳ zemīn ü āsumāna ḳudret olmuş rū-nümā
Bir kitāb-ı bī-naẓīr-i ḥikmet olmuş rū-nümā

1 naḳş-ı AE 38, AE 39k: nuḳūş (üzeri çizilmiş) AE 39
2 ‘indinde: nezdinde AE 39
3 AE 38: 57b; AE 39: 24a
4 AE 38: 57b; AE 39: 6b

İşte sırr-ı muʿcizāt-ı ḳudret işte ʿārifān
ʿĀrifānıñ cümlesinde ḥayret olmuş rū-nümā

Hep muʿallaḳdır havāda mihr ü māh ü aḫterān
Çeşm-i neẓẓāre ʿacāyib ʿibret olmuş rū-nümā

Naḳşa baḳ eyle tefekkür ḳudret-i üstādını
Her cihān-ı ẕerreden biñ ṣanʿat olmuş rū-nümā

ʿĀrife her ẕerre vaḥdāniyyetiñ burhānıdır
Sāḥa-i keşretde sırr-ı vaḥdet olmuş rū-nümā

Añlamazdıḳ biz ḥaḳīḳī fetretiñ maʿnāsını
Şimdi maʿnā-yı tamām-ı fetret olmuş rū-nümā

Ḳudret-i Ḥaḳḳ'a Emīrī mā-sivā āyīnedir
Onda gün-ā-gün nuḳūş-ı ḫilḳat olmuş rū-nümā

167[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḥayf kim dünyāda bir süfliyyet olmuş rū-nümā
Mefsedet aġrāż u nefsāniyyet olmuş rū-nümā[2]

Cümle eczā-yı ʿavālim rūz u şeb gerdişdedir
İntiẓām u aʿẓamiyyet heybet olmuş rū-nümā

Iżṭırārīdir bu gerdiş çünkü her bir ẕerreye
Mā-verā-yı perdeden bir ḫidmet olmuş rū-nümā

ʿĀrifān hangi birin tefsīr ü īżāḥ eylesin
Ṣafḥa-i ʿālemde yüz biñ āyet olmuş rū-nümā

Buġż ile ġıybetden özge ortada güftār yoḳ
Encümenlerde ʿacāyib ṣoḥbet olmuş rū-nümā

Ḳalmamışdır kimseniñ bir kimseye emniyyeti
Bed-ṭabīʿat bed-edā bed-ülfet olmuş rū-nümā

Eylemez kimse Emīrī ehl-i ṣıdḳa iʿtibār
Sāriḳ u nehhāba şimdi raġbet olmuş rū-nümā

1 AE 38: 57b-58a; AE 39: 6b
2 1, 5, 6, 7. beyitler: -AE 39

168[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Kimiñ bezminde 'işret eyliyorduñ ey melek-sīmā
Kimiñle sen muḥabbet eyliyorduñ ey melek-sīmā

Bugün nezdiñde nūr-ı mihri gördüm cām-ı revzenden
Refīḳiñle ne ṣoḥbet eyliyorduñ ey melek-sīmā

Henūz gördüm seni bir bedr-i tābān-ı melāḥatsıñ
Niçün tenhāda 'uzlet eyliyorduñ ey melek-sīmā

Bugün dönmüşdü bir ḫurşīd-i 'ālem-tāba āyīne
Cemāliñ onda rü'yet eyliyorduñ ey melek-sīmā

Yine pek şādumānım müjde mihr ü māh-ı eflāke
Benim naẓmım ḳırā'at eyliyorduñ ey melek-sīmā

Emīrī'ye ẓarāfetle yine bir remz-i vuṣlat var
Kitāb-ı 'aşḳa diḳḳat eyliyorduñ ey melek-sīmā

169[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Raḳīb-i zişte raġbet eyliyorduñ ey melek-sīmā
Lüzūmsuz bir semāḥat eyliyorduñ ey melek-sīmā

Denīdir ehl-i şirretdir raḳīb-i mefsedet-güster
Niçün bilmem ri'āyet eyliyorduñ ey melek-sīmā

Ne ḥācet ketm ü inkār etmeye biñ tāne şāhid vār
Sezā-vār-ı mürüvvet eyliyorduñ ey melek-sīmā

Vefādan nefret eylerdiñ eẕāyı 'ādet eylerdiñ
Cefādan kesb-i leẕẕet eyliyorduñ ey melek-sīmā

Ḫaṭıñ geldi oyun bitdi bunu evvelde añlardıñ
Niçün 'uṣṣāḳa zaḥmet eyliyorduñ ey melek-sīmā

Felek-meşreb imişsiñ bu Emīrī şimdi derk etdi
Beni faṣl u meẕemmet eyliyorduñ ey melek-sīmā

1 AE 38: 58a; AE 39: 21b
2 AE 38: 58a

170[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

‘Ārif-i ḥüsn-i sülūk ol olma ṣūret-āşinā
Böyledir hep meslek-i merdān-ı sīret-āşinā

Olmadan şu ‘unṣur-ı terkīb-i ḳudret rū-nümūn
‘Aşḳ ile olmuşdu erbāb-ı ḥaḳīḳat āşinā

Nūr-ı luṭfuñdan İlāhī eylerim her dem niyāz
Dā’imā olsun benimle ehl-i ḥikmet āşinā

Nāz-perver dilberān ḫalḳ olduğu günden beri
Olmamış ‘āşıḳ ile dünyāda rāḥat āşinā

Kenz-i ḥüsnüñ gevher-i yektā-yı ‘ālü’l-‘ālidir
Olsa bir şūḫ-ı vefā-perver mürüvvet-āşinā

Ey Emīrī ḳudretiñ her ẕerre bir burhānıdır
Ehl-i isti‘dād olur elbetde vaḥdet-āşinā

171[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

‘Āşıḳ-ı derd-āşinā ol yāra olmaz āşinā
Yāre olsa āşinā güftāre olmaz āşinā

‘Aks-i ḥüsnüñ cilve-gerdir ḳırma cānā göñlümü
Ṣūrete āyīne-i ṣad-pāre olmaz āşinā

Seyr-i gülşen serdī-i hecrinde yāriñ ġam verir
‘Āşıḳ-ı sermā-zede gülzāra olmaz āşinā

Müstaḳīmān imtizāc etmez saḳīmu’l-ḫulḳ ile
Merd-i ṣāḥib-‘āfiyet bīmāra olmaz āşinā

Ḳābiliyyet cevherin iḳdām eder ṣafvet-peẕīr
Kāhilān dünyāda hīç bir kāra olmaz āşinā

Ey Emīrī ḥaḳḳı var her kim bańa ṭa‘n eylese
Göñlüme ṭa‘n eyleyen ol yāra olmaz āşinā[3]

1 AE 38: 58a-58b; AE 39: 18a
2 AE 38: 58b; AE 39: 32a
3 6: AE 39'da 170. gazelin makta beyti olarak yer almaktadır.

172[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Dilberān ʿuṣṣāḳ-ı ṣāḥib-zāre olmaz āṣinā
Ehl-i ṣıḥḥat cān veren bīmāra olmaz āṣinā[2]

Rü'yetiñ maḥrūmudur aʿmā-yı māder-zād olan
Ḫāliḳ'i inkār eden dīdāre olmaz āṣinā

Etmeyen dünyāda aḥkām-ı Ḫudā'ya ittibāʿ
Tā ezelde verdiği iḳrāra olmaz āṣinā

Bāġda gül var ise ḫār-ı ṣafā-güster de var
Dāmen-i ehl-i tecerrrüd ḫāre olmaz āṣinā

Şām-ı dünyā rūz-ı ʿuḳbā ehli etmez iḫtilāṭ
Ṣaḫṣ-ı nā'im merdüm-i hüş-yāre olmaz āṣinā

Bī-sükūn dünyāda güçdür muntaẓam reftār-ı ḫalḳ
Keşt*ī* mühtezz olsa pā reftāra olmaz āṣinā

Ey Emīrī almayan ḳudret kitābından sebaḳ
Nüsḫa-i imkānda esrāra olmaz āṣinā

173[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ṭabʿı pür-ġam vuṣlat-ı cānāna olmaz āṣinā
Nā-ümīd bir ḫastadır dermāna olmaz āṣinā

Ṣafvet-i dil ehlini ḥüsn-i ḳarīn eyler ʿazīz
Cāmiʿiñ ḳandīline peymāne olmaz āṣinā

Ġamze-i ser-meste ʿāşıḳlar naṣıl versin cevāb
Zümre-i hüş-yār ile mestāne olmaz āṣinā

Menfeʿatdir eyleyen dünyāda teʾmīn-i ḥuḳūḳ
Zāhidānla sāḳ*ī*-i peymāne olmaz āṣinā

Her teliñ bir ehli var her nesneniñ bir mevḳiʿi
Rişte-i ḫar-mühreye dür-dāne olmaz āṣinā

1 AE 38: 58b; AE 39: 32a
2 1, 5. beyitler: -AE 39
3 AE 38: 58b-59a; AE 39: 32b

Ehl-i isti‘dād olur dil-dāde-i rūşen-dilān
Munṭafī bir şu‘leye pervāne olmaz āşinā

Hep teḫālüfdür Emīrī kā’inātıñ māyesi
Birbiriyle ‘āşıḳ u dīvāne olmaz āşinā

174[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ehl-i Ḥaḳḳ’a ṣoḥbet-i bīgāne olmaz āşinā
Nuṭḳ-ı merd-i kāmile efsāne olmaz āşinā

Ḥikmetin bülbüllere ṣorma gül-i ḫandāna ṣor
Gerçi bülbüller gül-i ḫandāna olmaz āşinā

Herkesi hem-cinsiniñ güftārı leẕẕet-yāb eder
Merd-i fāżıl zümre-i nā-dāna olmaz āşinā

Eyleme yāḳūt-ı isti‘dādı herkesden ümīd
Şaḫṣ-ı nā-dān maḫzen-i ‘irfāna olmaz āşinā

Cismiñ isti‘dādına nisbetle ḳıl meyl-i umūr
Ra‘şe gelmiş ellere peymāne olmaz āşinā

İltifāt etmez saña ey dil o şāh-ı ḥüsn ü ān
Bir gedā bir muḥteşem sulṭāna olmaz āşinā[2]

Ey Emīrī zen-ṭabī‘at ādeme bir kāmiliñ
Olsa eṭvārı naṣıl merdāne olmaz āşinā

175[3]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Şaḫṣ-ı ebter ṣafvet-i vicdāna olmaz āşinā
Bed-güherler ḳıymet-i Ḳur’ān’a olmaz āşinā[4]

Sīne-i pür-pīç ü tābı cilvegāh etmez neşāṭ
‘Uḳdelenmiş rişteye dür-dāne olmaz āşinā

Celb-i āṣār-ı teveccüh başḳa bir meslekledir
Her fażīlet ṣāḥibi iḥsāna olmaz āşinā

1 AE 38: 59a; AE 39: 32b
2 6, 7. beyitler: -AE 39
3 AE 38: 59a; AE 39: 32b
4 1: -AE 39

Bī-mu'īnān mevḳi'-i iḳbāle etsin mi 'urūc
Ṭā'ir-i işkeste-bāle lāne olmaz āşinā

Etmeyiñ artıḳ dil-i ḥayrānımı benden su'āl
Pürsiş-i ḥāle leb-i cānāne olmaz āşinā

İntiẓāmından çıḳan bir şey' bulur müşkil niẓām
Mūy ḫam-der-ḫam olursa şāne olmaz āşinā

Eylemez peydā-yı feyż-i ḥikmet ol bīgāne kim
Ey Emīrī nükte-i pinhāna olmaz āşinā

176[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Olmuşuz dünyāda gūn-ā-gūn ḥisāba āşinā
Olmadıḳ ammā ḥisāb-ı irtikāba āşinā

Ehl-i ḥikmet başḳadır fenn-i ḥiṭābet başḳadır
Her faż'ilet ṣāḥibi olmaz ḫiṭāba āşinā

Başḳadır tevfīḳ-i Rabbānī onuñ-çün olmuyor
Her ḫaber-dār-ı süḫan sırr-ı kitāba āşinā

Verse bir mürşid bana ḳudret kitābından sebaḳ
Ben de olsam kāşki her faṣl u bāba āşinā

Sende yoḳ sırr-ı nigāh-ı 'ibret ey mest-i ġurūr
Sen henūz olmuş değilsiñ naḳş-ı āba āşinā

Ben Emīrī ṣaḳlamam dīdār-ı bikr-i şi'rimi
Zişt-rūlardır olan ekṣer niḳāba āşinā[2]

177[3]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Şevḳ-i ṭab'ım oldu nūr-ı āfitāba āşinā
Berḳ-i āhım oldu esrār-ı şihāba āşinā[4]

Nev-bahāra şevḳ-baḫşā oldu cūy u āfitāb
Sāye-i ḳudretde olduḳ āb ü tāba āşinā

1 AE 38: 59a-59b; AE 39: 17b
2 6: -AE 39
3 AE 38: 59b; AE 39: 17b
4 1, 5. beyitler: -AE 39

Ben ḫamūş-ı nā-tüvānım ḫālimi ṣorduḳça yār
N'eyleyim olmaz lisān redd-i cevāba āşinā

Cism-i ʿāşıḳ ḫākden ḫalḳ oldu āhenden değil
Çeşm-i şūḫuñ[1] olmasın ḫışm[2] u ʿitāba āşinā

Görmüşüz çoḳ kimse kim maʿnāsını fehm eylemez
Ẓann eder kendin kitāb-ı inḳilāba āşinā

Bir zamān olduḳ Emīrī biz de defter-dār-ı ʿaşḳ
Olmuşuz ġam defterinde çoḳ ḥisāba āşinā

178[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Pek vāsiʿ imiş maḫzen-i dīrīne-i maʿnā
Bitmez telef ü ṣarf ile gencīne-i maʿnā

Seyr et ne güzel mekteb imiş mekteb-i ʿirfān
Eṭfāline yoḳ şenbe vü āẕīne-i maʿnā

ʿİşretkede-i dilde ḳo dursun mey-i mażmūn
Biñ neş'e verir bāde-i dūşīne-i maʿnā

Her ḥarf-i münīri olur eşʿār-ı laṭīfiñ
Dürr-i dil-i ʿirfān güher-i sīne-i maʿnā

Dest-i tutuḳ-endāzıña taḥsīn Emīrī
Ḳalmışdı pes-i perdede āyīne-i maʿnā

179[4]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Sīnemde ʿayān cevher-i āyīne-i maʿnā
Baḫş etdi Ḫudā ḳalbime gencīne-i maʿnā[5]

Āgāh-ı meżāmīn olur erbāb-ı meʿānī
Āyīnesidir maʿrifetiñ sīne-i maʿnā

1 şūḫuñ AE 38, AE 39k: ḥışmıñ (üzeri çizilmiş) AE 39
2 ḥışm AE 38, AE 39k: nāz (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 38: 59b; AE 39: 19a
4 AE 38: 59b; AE 39: 19a
5 1, 2, 5. beyitler: -AE 39

Bulsam ederim şi‘r-i ṣafā-dārımı taḳdīm
Kimdir ‘acabā ‘ārif-i bī-kīne-i ma‘nā

‘İrfān ile şeyḫü’ş-şu‘arā olmaġa maḫṣūṣ
Herkes olamaz lābis-i peşmīne-i ma‘nā

İḫsānı ile Ḫāliḳ’imiñ şimdi Emīrī
Dünyāda benim ‘ārif-i dīrīne-i ma‘nā

180[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Nedir bu ‘işveler ey vāḳıf-ı ma‘nā-yı istiġnā
Nigāhıñdır bugün üstād-ı bī-pervā-yı istiġnā[2]

O mihri añdırır kim perde-pīrā-yı seḥāb olmuş
Olunca cilve-i ḥüsnüñ niḳāb-ārā-yı istiġnā

Bu āb ü tāb ile olmuş cemāl-i ‘işve-efrūzuñ
Melāḥat gülşeninde ġonca-i ra‘nā[3]-yı istiġnā

Ḥarīm-i ‘işmete bir nāzenīn-i nāz-perversiñ
O müşkīn perçemiñdir perde-i dībā-yı istiġnā

O ṣaḥrādır ki cān verdirdi biñ Ferhād u Mecnūn’a
Teferrücgāhıdır cānānımıñ ṣaḥrā-yı istiġnā

Tesellī ḥāṣıl eyler seyr ederken ḫaṭṭ-ı cānānı[4]
Ḫaṭ-āverlerle ‘uşşāḳ eğleşir ferdā-yı istiġnā[5]

‘Avālim manẓar-ı ‘ulvīsiniñ altında ḳalmışdır
‘Acāyib mürtefi‘dir mevḳi‘-i bālā-yı istiġnā

Emīrī ṣubḥgāh-ı maḥşeri etmek gerek idrāk
Olanlar nāẓır-ı āyīne-i ferdā-yı istiġnā

1 AE 38: 59b-60a; AE 39: 31b; AS, sy. 1, 1324/1909, s. 16.
2 1: “Vücūduñdur ḥabībim dürr-i bī-hemtā-yı istiġnā / Yetişdirmez naẓīriñ bir daḥi deryā-yı istiġnā” AS
3 ra‘nā: yektā AS
4 6/1: -AE 39
5 6: -AS

181[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Eder ‘āşıḳlara her ġamze bir īmā-yı istiġnā
Olur çeşm-i süḫan-gū-yı bütān gūyā-yı istiġnā

O nūr-ı vech-i zībādır o çeşm-i mest-i gūyādır
Cihān-pīrā-yı isti‘lā süḫan-fermā-yı istiġnā

Bütün ol ġamze-i nāz-āferīniñ oldu ḥayrānı
Cihān-ı ‘işve-i ḫūbān şeref-efzā-yı istiġnā

Zamān-ı fırṣat[2]-ı ḥüsnüñde i‘zāz eyle ‘uşşāḳı
Gelir bir gün edersiñ sen de isti‘fā-yı istiġnā

Ederdi maẓhar-ı ṭaltīf eğer kim olmasa ‘āşıḳ
Nedendir böyle bilmem ‘āşıḳa icrā-yı istiġnā[3]

Dilim gülzārdır ammā ki bī-naḳş-ı gül-i gülşen
Ḫayālim ‘ālem-ārā ‘anber-i sārā-yı istiġnā

Ayılsa çeşmi keyf-i şīve-i engūrdan yāriñ
Yine gitmez serinden neşve-i ṣahbā-yı istiġnā

Verir reng-i ḥayāda ḥüsnüne bir revnaḳ-ı dīger
Eğerçi çeşm-i şūḫu eyler istiḥyā-yı istiġnā

Emīrī tā dil-i Cibrīl’i eyler ma‘den-i sīm-āb
O ḫūnī ġamzedir cellād-ı bī-pervā-yı istiġnā

182[4]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Yetişdirdi henūz bir nüsḫa-i kübrā-yı istiġnā
Cihān-ı nāz ü naḫvet ‘ālem-i bālā-yı istiġnā

Yüzüñden kākülüñ ref‘ et görünsün mihr-i ruḫsārıñ
Ṣabāḥa vāṣıl olsun bu şeb-i yeldā-yı istiġnā

Neden müştāḳ-ı ‘aşḳı olduġuñ cānāna bildirdiñ
Oña ‘āşıḳ olanlar etmesin şekvā-yı istiġnā[5]

1 AE 38: 60a; AE 39: 31b; AS, sy. 1, 1324/1909, s. 16
2 fırṣat: fırḳat AE 39
3 5, 6. beyitler: -AS; 5, 6, 7. beyitler: -AE 39
4 AE 38: 60a; AE 39: 32a; AS, sy. 1, 1324/1909, s. 16
5 3: -AE 39

Süzülsün ġamze-i nāzıñ tebessüm eylesin laʿliñ
Seniñdir şimdi rūḥum mevsim-i yektā-yı istiġnā

Gehī ġılmān ü ḥūra gāhī mihr ü māha beñzersiñ
Eder feyż-i cemāliñ nev-be-nev peydā-yı istiġnā

Döner taṣvīr-i bī-cāna eğer nāz etmese ḫūbān
Onuñ-çün ʿāşıḳānıñ eyler istidʿā-yı istiġnā

Ḫayāl-i şāʿire tevrīd eder nā-dīde mażmūnlar
Nigāh-ı çeşm-i mestiñde olan īmā-yı istiġnā

Seni sevdim deme zinhār Emīrī bir dilāraya
Ṣatar ṣoñra saña biñ āl ile kālā-yı istiġnā[1]

183[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Vücūduñdur ḥabībim dürr-i bī-hem-tā-yı istiġnā
Yetişdirmez naẓīriñ bir daḫi deryā-yı istiġnā[3]

Rüsūm-ı cilveyi hep ʿişvegerler senden öğrendi
Fünūn-ı ʿişvede ey aʿlem-i maʿnā-yı istiġnā

Değildir ḥürr-i muṭlaḳ ʿāşıḳ-ı ḫūbān olan ādem
ʿAbeṣdir āşıḳ-ı şūrīdeye daʿvā-yı istiġnā

Oṭurmuşdu dükān-ı nāza şehr-ābād-ı naḫvetde
O tācir-beççeyi gördüm ṣatar kālā-yı istiġnā

Olur her ṣafḥası bir levḥa-i ḫurşīde hem-pāye
Kitāb-ı ʿişveye vażʿ eylese imżā-yı istiġnā[4]

Saña dil baġlayan ʿāşıḳ bütün aʿlā vü ednāya
Ṣatarsa çoḳ mudur eṭvār-ı bī-pervā-yı istiġnā

Melāḥat mektebinde ḥürmet ü taʿẓīm ile derler
Bütün ḫūbān saña üstād-ı bī-pervā-yı istiġnā

Cefā etme Emīrī ṣoñra böyle inkisār eyler
Nigāh-ı ḫ̆āb-ı nāzıñ görmesin rüʾyā-yı istiġnā[5]

1 8: -AS
2 AE 38: 60b; AE 39: 31b
3 183/1: 182/1 AE 39, AS
4 5/183: AS'da 7/182
5 183/8: 182/8 AE 39, AS

184[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Cemāliñdir ḳarīn-i nüsḫa-i kübrā-yı istiġnā
O bir nūr-ı İlāhī'dir eder peydā-yı istiġnā

Ṣafāsı bezm-i nūr-ā-nūr-ı 'aşḳıñ başḳadır başḳa
Ṣunarlar nūrdan billūr ile ṣahbā-yı istiġnā

Ḫoşā sulṭān-ı a'ẓam kim 'ayāndır luṭf u ḳahrından
Yed-i beyżā-yı ḳudret ejder-i Mūsā-yı istiġnā

'Avālim ser-be-ser fermān-ber-i Ḫallāḳ-ı a'ẓamdır
Bulunmaz ẕerresinde cilve-i ḫod-rā-yı istiġnā

Bülend ol rütbe 'arş-ı 'aşḳ kim dūnunda ḳalmışdır
Revāḳ-ı nāz ü naḫvet ḳubbe-i bālā-yı istiġnā

Gülistān-ı hüviyyet başḳa bir gülzār-ı ḳudretdir
Olur her bir gülü ḫurşīd-i bī-hem-tā-yı istiġnā

Benim 'işmet-şikār-ı feyż olan ṭab'-ı bülendimdir
Aransa kūh-ı Ḳāf-ı himmete 'Anḳā-yı istiġnā

Benim her şu'le-i mażmūn-ı 'ālü'l-'āl-i endīşem
Olur şāhāne bir tāc-ı cihān-pīrā-yı istiġnā

Görür ẕevḳ ü ṣafā-yı zümre-i iḳbāl ü iclāli
Yine bilmem nedendir dildeki sevdā-yı istiġnā

Beni etmiş Emīrī bülbül-i müstaġnī-i dünyā
Gül-i gülşen-ṭırāz-ı Yeṣrib ü Baṭḥā-yı istiġnā

185[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Kelāmımdır rümūz-ı ḫuccet-i kübrā-yı istiġnā
Me'āl-i vaḥy-i muṭlaḳ zübde-i ma'nā-yı istiġnā

Burāḳ-ı fikrimiñ bir cāvidānī cilvegāhıdır
Behişt-i 'aşḳ içinde sāye-i Ṭūbā-yı istiġnā

Benim cevvāl fikrimdir bu nīlī-reng dünyāda
Müzeyyen āfitāb-ı ḳubbe-i ḫaḍrā-yı istiġnā

1 AE 38: 60b
2 AE 38: 60b-61a

O mest-i ḥayret-i bezm-i *elest*im eylemem idrāk
Ne istiġnā-yı müsteṣnā ne müsteṣnā-yı istiġnā

Ḳadeḥler reng[1] alır ḫum-ḫāne-i feyż-i ḥaḳīḳatden
O bezme selsebīl-i ʿaşḳ olur ṣahbā-yı istiġnā

ʿAyāndır sāḥa-i fikrimde dārü'l-mülk-i istiʿdād
Nümāyāndır dilimde şevket-i kisrā-yı istiġnā

Dilim taḫt-ı müzeyyen-efser-i ehliyyete bir şāh
Ḫayālim ʿālem-i ʿirfāna bir Dārā-yı istiġnā

Emīrī etmedim raġbet ḳabūl-i tāc-ı iḳbāle
ʿAyān menşūrum üzre nūrdan ṭuġrā-yı istiġnā

186[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

O rütbe oldu cānānım cihān-ārā-yı istiġnā
Görür vardıḳda ḫˇāb-ı tāzede rü'yā-yı istiġnā

Temāşa eyleyeydim tā başından ṭırnaġa yāri
Bulaydım ḫānesinde kūşe-i tenhā-yı istiġnā

Alır āyāt-ı ʿaşḳı levḥ-i maḥfūẓ-ı ḥaḳīḳatden
Dilimdir şimdi bir Cibrīl-i ʿarş-ārā-yı istiġnā

Olur menşūr-ı ḥüsn-i yārdan cān ẕevḳ ile meşbūʿ
Żiyāfetgāh-ı dildir beyża-yı ṭuġrā-yı istiġnā

Bütün aṣḥāb-ı ḥüsn ü ān-ı dünyāya ṣalā olsun
Eden varsa buyursun yār ile daʿvā-yı istiġnā

Bu ʿālemden değildir ḫalḳ olunmuş başḳa cevherden
Cihān-ı istiḳāmet ʿālem-i aʿlā-yı istiġnā

Ḫaḳīḳat şehriniñ raġbet bulur bāzār-ı ʿaşḳında
Ḳumāş-ı ʿiffet-i dil ḳıymet-i kālā-yı istiġnā

Emīrī ḥükmünüñ münḳādıdır dünyā vü mā-fīhā
O māha maṭlaʿ olmuş Yeṣrib ü Baṭḥā-yı istiġnā

1 reng AE 38k: feyż (üzeri çizilmiş) AE 38
2 AE 38: 61a

187[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Serā-yı nāz olur ol dilbere me’vā-yı istiġnā
Serīr-i ışṭıfā üzre eder icrā-yı istiġnā

Neşāṭ-efrūz-ı ṭab‘ım revnaḳ-ı mīnā-yı ‘aşḳımdır
Gül-i mühr-i Süleymān-ı ṣafā ṣahbā-yı istiġnā

Münevver ‘īd-i şevḳim secdegāh-ı i‘tiṣāmımdır
Şeb-i mi‘rāc-ı ḳudret Mescid-i aḳṣā-yı istiġnā

Münaḳḳaş beyt-i ma‘mūr-ı diliñ ṭāḳ u revāḳında
Ḥurūf-ı ism-i a‘ẓam āyet-i kübrā-yı istiġnā

Tecellī heybetinden çāk olan kühsārı seyr etsin
Cemālullāhı görmek isteyen Mūsā-yı istiġnā

Görürken iḥtişām u rāḥat-i ehl-i mümāşātı
Nedendir bende böyle ‘azm-i bī-pervā-yı istiġnā

Beni etmiş Emīrī bülbül-i müstaġnī-i dünyā
Gül-i gülşen-ṭırāz-ı Yeṯrib ü Baṭḥā-yı istiġnā

188[2]

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

Çıḳar mesīreye ol şūḫ-ı gülsitān tenhā
Ṭulū‘ eder nitekim mihr-i āsumān tenhā

Olurdu kūşe-i dil reşk-i inbisāṭ-ı bahār
Geleydi lāne-i vaṣla o murġ-ı cān tenhā

Göñül ne luṭf u keremdir ki nezdiñe geliyor
Bu çeşm ü ‘ārıż u ġabġabla ol civān tenhā

Eder fiġān ü sirişk ü elemle cem‘iyyet
Gidince kūy-i dil-ārāya ‘āşıḳān tenhā

Ḥicāb ü ṣabrıñ olur ḫānümānı zelzelenāk
Gelirse yanıma ol yār-ı mihribān tenhā

Emīrī naḳş-ı fenādır bu ẓıll-i gün-ā-gün
Gelir netīcede bir gün ḳalır cihān tenhā

1 AE 38k: 61a
2 AE 38: 61a; AE 39: 22a

189[1]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Gelince ḫaṭṭı ḳalır yār-ı mihribān tenhā
Olur naṣıl ki ḫazān vaḳti gülsitān tenhā[2]

Hemān nümūne-nümā-yı feżā-yı maḥşer olur
Giderse bāġa eğer yār-ı dil-sitān tenhā

Ṣafālarında bańa luṭfu inḥiṣār etsin
Yanıńda ben edeyim dā'imā fiġān tenhā

Ḥased ol 'ārife kim dehri seyr içün bulmuş
Bu 'ālī ḳubbeniń altında bir mekān tenhā

Cihānı def' edebilsem ẓuhūr eder sāyem
Gelince nezdime ol şems-i ḥüsn ü ān tenhā

Emīrī debdebe-i kā'ināta meyl etme
Zamān gelir bıraḳır gerdiş-i cihān tenhā

190[3]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Ḳoyar mı kūy-i dil-ārā-yı 'āşıḳān tenhā
İçinde gevher olursa ḳalır mı kān tenhā

Yazıḳ değil mi o gūş u dehān ü güftāra
Senińle ṣoḥbet edermiş felān filān tenhā

Göńül niçün duruyorsuń ṣıḳışdır öp der-āġūş et[4]
Yanıńdadır o büt-i dil-sitān-mekān tenhā

Ne oldu güllerine nerye[5] gitdi bülbüller
Niçün durur şu gülistān bu āşiyān tenhā

Yeter şu güft ü şinīd-i meḥāfil-i keşret
Senińle gel gezelim biz de bir zamān tenhā

Emīrī yār gidince bozuldu bezm-i ṣafā
Giderse gül ḳalır elbette gülsitān tenhā

1 AE 38: 61a; AE 39: 22a
2 1, 6. beyitler: -AE 39
3 AE 38: 61b; AE 39: 22a
4 3/1: Göńül ne ṭurursun ṣıḳışdır öp der-āġūş et AE 39. mısrada vezin bozuktur.
5 nerye: "nereye" sözcüğünün vezin dolayısıyla bu şekilde okunduğu anlaşılmaktadır.

191[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Eder ibrāz-ı ṣun'-ı Müste'ān dünyā vü mā-fīhā
Verir āṣār-ı ḳudretden nişān dünyā vü mā-fīhā

Nedir bu vüs'ati ṣaḥrā-yı bu'd-ı muṭlaḳıñ yā Rab
Ne ḳudretdir olur onda nihān dünyā vü mā-fīhā

N'ola görmezse Ḫaḳḳ'ıñ bunca ṣun' u ḥikmetin münkir
Olur mu çeşm-i a'māya 'ayān dünyā vü mā-fīhā

O dem ki dilberinden maẓhar-ı tekdīr olur 'āşıḳ
Hücūm eyler mekān ü lā-mekān dünyā vü mā-fīhā

Nedir bu gerdişiñ encāmı ḥālā olmadı ẓāhir
Olur bir semt-i meçhūle revān dünyā vü mā-fīhā[2]

Emīrī fikr-i encām eyleyince ḫār olur çeşme
Ne rütbe olsa 'ālī gülsitān dünyā vü mā-fīhā

192[3]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Ne ṣūretler eder seyr et 'ayān dünyā vü mā-fīhā
Olur āyīne-i ḳudret-feşān dünyā vü mā-fīhā[4]

Baḳınca kā'ināta söylerim farṭ-ı taḥayyürle
'Ayān dünyā vü mā-fīhā nihān dünyā vü mā-fīhā

Nedir bu kibr-i bī-cā ḫalḳ-ı 'ālemde gelir bir gün
Olur bir ān içinde bī-nişān dünyā vü mā-fīhā

Ṣebāt eyler gelen cevlāna meydān-ı tevekkülde
Hücūm etse zemīn ü āsumān dünyā vü mā-fīhā

Eder şems-i 'adālet kā'ināta āḫirī teshīr
Olur müsteġraḳ-ı nūr-ı emān dünyā vü mā-fīhā

Nedir bu gerdiş-i ekvān nedir bu zīnet-i eflāk
Nedir bu mihr ü māh ü aḫterān dünyā vü mā-fīhā

1 AE 38: 61b; AE 39: 7b
2 5, 6. beyitler: -AE 39
3 AE 38: 61b; AE 39: 7b
4 1, 2, 3. beyitler: -AE 39

Emīrī nūr-ı ṭabʿım ḳaplasa ẕerrāt-ı eşyāyı
Olur ḫurşīdveş pertev-feşān dünyā vü mā-fīhā

193[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 İḳbāl ile dest-āver olur mesned-i vālā
İḳbāl iledir mesned-i cemʿiyyet-i kübrā

İḳbāl eder insānı ser-efrāz-ı maḳāṣıd
İḳbāl verir ādeme şān u şeref-efzā

Muḳbil elini atsa eger ḫāk-i siyāha
Destinde olur dürr ü güher ḫāk ile peydā

Muḳbil ne demek yaʿnī ki manẓūr-ı İlāhī
İḳbāl ise ancaḳ kerem-i ḥażret-i Mevlā

5 Müdbir ne demek yaʿnī ki mehcūr-ı tecellī
İdbār ise ancaḳ ġażab-ı Ḫālıḳ-ı yektā

Bir ādeme tevfīḳ-i Ḫudā olsa meded-res
Esbāb-ı teraḳḳī olur elbette müheyyā

Ehliyyeti yoḳ çāker-i aḥḳardır Emīrī
Tevfīḳi refīḳ et meded ey Ḫālıḳ-ı eşyā

194[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Gösterir āyīne-i aḥvāl-i ḫilḳat intihā
Böyledir ʿālem bulur her ẕevḳ ü miḥnet intihā

Faṣl olunmaz mā-sivāda[3] müddeʿā-yı ḥüsn ü ʿaşḳ
Bulmadan bu gerdiş-i dolāb-ı ʿibret intihā

Ḳāḍı-ı dīvān-ı ʿaşḳıñ rāżı olduḳ ḥükmüne
Buldu cānānımla daʿvā-yı muḥabbet intihā

İns ü ḥayvānda dehen ḫalḳ olduğu günden beri
Bulmamışdır kimsede derd-i maʿīşet intihā

1 AE 39: 8a
2 AE 38: 62a; AE 39: 38b
3 mā-sivāda AE 38, AE 39k: cihānda AE 39

Ḳudret-i Ḫallāḳ-ı bī-hem-tānıñ olmaz ġāyeti
Mekteb-i ʿirfānda bulmaz ders-i ḥikmet intihā

Var iken kibr ü ḥased nefs ü ṭamaʿ bulmaz göñül
Zümre-i evlād u ādemde ḫuṣūmet intihā

Ey Emīrī cürm-i bī-pāyānına ancaḳ verir
Cānib-i maḥbūb-ı Mevlā'dan şefāʿat intihā

195[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Bulmasın isterdim ol yārimle ṣoḥbet intihā
Bitmedi ḥasret faḳaṭ buldu ḥikāyet intihā[2]

Rū-nümādır günde biñ sırr-ı bedīʿ-i Müsteʿān
Sāḥa-i imkānda bulmaz nūr-ı ḳudret intihā

Sū'-i ḫulḳ erbābı eyler ictināb-ı iltifāt
Ehl-i Ḥaḳ'da bulmaz āṣār-ı ʿināyet intihā

Ol ḳadar leb-rīz-i ḳudretdir kitāb-ı kā'ināt
Hīç bulmaz ondaki sırr-ı ḥaḳīḳat intihā

Ben naṣıl bilmem sañā ʿazm etsem ey māh-ı baʿīd
Rāh-ı ʿazmimde bulur meydān-ı ṣıḥḥat intihā

Bir değil sīnemde yara hangisin ʿarż eyleyem
Bitdi merhem bulmadı zaḫm-ı ḥamiyyet intihā

Baʿd-ez-īn ḫāmūş olursam da Emīrī ġam değil
Buldu āṣārımla şān-ı şāʿiriyyet intihā

196[3]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Göñül nedir bu hevā merd ü zenden eyle ḥayā
Bu ʿaḳl ü fikri veren Ẕü'l-minenden eyle ḥayā

1 AE 38: 62a; AE 39: 39b
2 1, 7. beyitler: -AE 39
3 AE 38: 62a; AE 39: 11b. AE 39'da bu gazelin yazıldığı sayfada "Neṣāyiḥe Dā'irdir" başlığı yer almaktadır.

Laṭīf gül gibi nerm ol bu bāġ-ı ʿālemde
Ḳabā-yı aṭlas-ı cismiñ dikenden eyle ḥayā

Nedir bu bezm-i edebde şu jāj-ḫā elfāẓ
Tefekkür[1] eyle kelāmıñ dehenden eyle ḥayā

Yeter kelāmıñı ṣarf-ı reh-i mecāz etdiñ
Maḳām-ı ṣıdḳını fikr et süḫandan eyle ḥayā

Ḫudā ʿaṭālet içün mi şu cismi ḫalḳ etdi
Seniñ maṭiyyeñ olan şu bedenden eyle ḥayā

Bütün ʿibādet ederler Ḫudā'ya ey ġāfil
Baḳıp da bāġa hezār u zaġandan eyle ḥayā

Emīrī nüsḫa-i kübrā iken vücūd-ı beşer
Düşün şu ḥāliñi sen yine senden eyle ḥayā

197[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ḫoşdur şeb-i mehtābda cemʿiyyet-i deryā
Vicdāna verir başḳa ṣafā ṣoḥbet-i deryā

Ol āfet-i meh-rū şeb-i mehtāb-ı ṣafāda
Zevraḳçeye bindikçe olur āfet-i deryā

Dünyāda yine ḳurtulamaz çīn-i elemden
Bir dilde eğer olsa daḫi vüsʿat-i deryā

Her şey'e teraḳḳī getirir nūr-ı ʿadālet
Mehtāb ile efzūnter olur zīnet-i deryā

Hengām-ı muṣībetde cihānıñ ṭadı ḳalmaz
Gün fırṭınalı olsa gider leẕẕet-i deryā

Ẓālim dem-i şūrişde eder ẓulmünü müzdād
Müzdād olur eyyām-ı şitā zaḥmet-i deryā

Her şey'iñ olur ġāyeti elbette Emīrī
Bir sāḥile peyveste olur ġāyet-i deryā

1 tefekkür: taṣavvur AE 39
2 AE 38: 62b; AE 39: 28b

198[1]

[mef'ūlü mefā'ilün fe'ūlün]

Mihmān-ı ġam intisāb-ı dünyā
Olmuş sitem iktisāb-ı dünyā

Biñ yıl yaşamış cihānda göster
Bir muḳbil-i kām-yāb-ı dünyā[2]

Lāyıḳdır Emīrī olsa naẓmıñ
Mecmū'a-i intiḫāb-ı dünyā

199[3]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Zamāne rāḥatinde yoḳ beḳā işte budur dünyā
Melāle münḳalibdir her ṣafā işte budur dünyā

Meşiyyet pençesinde gūy-i imkān oldu ser-gerdān
Olur ādem zebūn-ı i'tilā işte budur dünyā

Civānlıḳ vaḳtini fikr eyle ey pīr-i cihān-dīde
Nedir şu ḳāmetiñde inḥinā işte budur dünyā

Olur der-pey nüzūl-i āşiyān şeh-bāz-ı pervāze
'Udūle münḳalibdir i'tilā işte budur dünyā

Efāżıldan ḥaḳīḳī resm-i dünyāyı ṣorarsañ der
Edip[4] cellād şeklin rū-nümā[5] işte budur dünyā

Emīrī hep ḫayāl oldu o nūrānī taṣavvurlar
Ẓalāma münḳalibdir her żiyā işte budur dünyā

200[6]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Kimi olmuş esīr-i renc ü miḥnet böyledir dünyā
Kimi bulmuş ṣafā-yı genc ü ni'met böyledir dünyā

1 AE 38: 62b
2 Yazmada 2. beyitten sonra yaklaşık 4 beyitlik bir alan boş bırakıldıktan sonra mahlas beyti yazılmıştır.
3 AE 38: 62b; AE 39: 13b
4 edip AE 38, AE 39k: Çizip (üzeri çizilmiş) AE 39
5 rū-nümā AE 38, AE 39k: söyle hā (üzeri çizilmiş) AE 39
6 AE 38: 63a; AE 39: 13a

Ḳurulmuş bir ʿaceb gerdiş-nümā dolāb-ı imkāndır
Gelir tedrīc ile incāle nevbet böyledir dünyā

Şaşırmaz seyrini her şey'i merhūn etdi bir vaḳte
ʿAbeṣdir bizdeki taʿcīl ü ḥiddet böyledir dünyā

Değil ḳābil zamān-ı erbaʿīni nev-bahār etmek
Nihāndır cümle işde sırr-ı ḳudret böyledir dünyā

Gül ü gülzārı şemm ü rü'yet ile ḫārı da ḫoş gör
Ḫaṭādır eyleme taʿrīż-i ḥikmet böyledir dünyā

Havāsında teġayyur āb ü ḫākinde televvün var
Olur elbet teḫālüf üzre fıṭrat böyledir dünyā

Gerek rāḥat gerek miḥnet deminde dönme ḫidmetden
Geçer durmaz Emīrī ẕevḳ ü rāḥat böyledir dünyā

201[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Nuḳūd-ı nefʿi bitmez maḫzen-i dīrīnedir dünyā
Tükenmez gevheri saʿy ehline gencīnedir dünyā

Olur āṣār-ı naḳş-ı lā-mekān imkāndan ẓāhir
ʿAdem taṣvīrine gūyā ki bir āyīnedir dünyā

Eğer manẓūr-ı dehr olmaḳsa maḳṣūduñ sebük-maġz ol
Edībe kīneverdir cāhile bī-kīnedir dünyā

Olur keyfiñ ḫumārı işte böyle ṣoñradan ẓāhir
Bugün mest-i ḫarāb-ı bāde-i dūşīnedir dünyā

ʿUḳūl aṣḥābı ʿācizdir Emīrī işbu mebḥaṣde
Neden terkīb olunmuş mebdeʾi şimdi nedir dünyā

202[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Şarāb-ı keyf ile mest etmeden maḫmūr eder dünyā
Bu bezmiñ ẕevḳini derk etmeden mehcūr eder dünyā

1 AE 38: 63a; AE 39: 13a
2 AE 38: 63a; AE 39: 13b

Esīr-i ḥırṣ-ı gün-ā-gün olan bī-çāre insānı
Zebūn-ı pençe-i efkār-ı dūr-ā-dūr eder dünyā

Saʿādet cāy u devlet ādeme luṭf-ı İlāhī'dir
Niçün bilmem şu devletlileri maġrūr eder dünyā

Değil iḳbāl-i ʿālem kibre belki şükre şāyāndır
Nihāyet ḫāk içinde ādemi mestūr eder dünyā

Le'īmān ġadr ile hem-cinsine mesrūr olur ammā
Onu fehm eylemez kim kendini maġdūr eder dünyā

Umūruñ ṣıdḳ ile Mevlā'ya tefvīż et de saʿy eyle
Ḫarāb-ābād-ı ḳaṣr-ı ḫāṭırıñ maʿmūr eder dünyā

Ḥamiyyet-perverān-ı ümmete maġrūr olur āmāl
Ṣadāḳat ehliniñ ebṣārını pür-nūr eder dünyā

Miṣāl-i ẕerre ḫāk-i ġamda ḳalsañ olma ye's-ālūd
Gelir bir gün ki reh-peymā-yı deşt-i nūr eder dünyā

Budur billāh re'y-i ṣābitim yüz biñ tecārible
Emīrī ḥüsn-i niyyet ehlini mesrūr eder dünyā

203[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Nümāyān eyliyor naḳş-ı ʿaẓīm āyīne-i dünyā
Ḳomuşdur nāmını Ṣunʿ-ı ḥakīm āyīne-i dünyā

Başīret ehli şaşmaz ṣafvet-i yek-reng-i vaḥdetden
Eder biñ reng ẓāhir şu ʿaḳīm āyīne-i dünyā

Nuḳūşunda televvünle taġayyür ṣūret-ārādır
Değildir ḫā'iz-i şekl-i ḳadīm āyīne-i dünyā

Sükūn nā-būd olur lā-büd temāṣīl-i ḥavādiṣde
Değil ḥāl-i tezelzülden selīm āyīne-i dünyā

Bu fānūs-ı ḫayāliñ ẓıll-i zā'ildir teṣāvīri
Gelir bir gün olur maḥv ü ʿadīm āyīne-i dünyā

Temāṣīl-i ḥaḳāyıḳ perdeniñ altında pinhāndır
Ḥaḳīḳatde değil vażʿ-ı saḳīm āyīne-i dünyā

1 AE 38: 63a-63b; AE 39: 14a

Emīrī bir binā gelmez ḥuṣūle olmasa üstād
Eder iṣbāt-ı üstād-ı ʿalīm āyīne-i dünyā

204[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 ʿAdem üstünde olmuşdur muḳīm āyīne-i dünyā
Muʿallā ṣanʿat-i Rabb-i ḥakīm āyīne-i dünyā[2]

Zemīn ü āsumāna baḳ da fikr-i aʿẓamiyyet ḳıl
Verir insāna ḥayret şu cesīm āyīne-i dünyā

Nedir yā Rab bahār-ı dil-keşiñ bu feyż-i teʾṯīri
Olur āyīne-i bāġ-ı naʿīm āyīne-i dünyā

Ṭaleb-kārān-ı ḥayret bāġı terk etmez bu mevsimde
Olur enmūẕec-i naḳş u şemīm āyīne-i dünyā

5 Eğer ʿaks etse bir mirʾāta biñ ṣūret geçer durmaz
Onuñ ʿaynıdır işte şu ʿaẓīm āyīne-i dünyā

Bulur elbette bir ḥāl-i ḫitāmı çünkü ḥādiṣdir
Fenā-yāb olmadan olmaz selīm āyīne-i dünyā

Emīrī ʿömr-i ādem pek ḳaṣīr olmuş bu dünyāda
Verir insāna bir naḳş-ı elīm āyīne-i dünyā

205[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Bir büt-i bīgāne-meşreb isterim meşreb bu yā
Yaʿni çāk-i ceyb-i maṭlab isterim meşreb bu yā

ʿĀdetimdir nezd-i cānānımda olmaḳ giryenāk
Rūz içinde seyr-i kevkeb isterim meşreb bu yā

Āyet-i ʿaşḳı ruḫ-ı pākiñden ezber etmeğe
Hem-demim bir ṭıfl-ı mekteb isterim meşreb bu yā

İstemem cām-ı hilāli ṣunsa sāḳī-i felek
Sāġar-ı feyżi leb-ā-leb isterim meşreb bu yā

1 AE 38: 63b; AE 39: 14a
2 1, 6, 7. beyitler: -AE 39
3 AE 38: 63b; AE 39: 22b

Nuḳl-i mey çeşm-i şeker-pūşuñdan olsun telḫnāk
Öyle bir şūḫ-ı şeker-leb isterim meşreb bu yā

Ol siyeh-baḫtım nükūl etmem ṭalebden yārimi
Āfitāb-ı enveri şeb isterim meşreb bu yā

Gerçi vardır bāġ-ı dehriñ güne güne mīvesi
Ben civān-ı sīb-ġabġab isterim meşreb bu yā

Ey Emīrī hem ḳadeḥ hem bāde hem yār olmalı
Meclis-i ʿaşḳı müretteb isterim meşreb bu yā

206[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Gerden-i cānānı billūr isterim meşreb bu yā
Yaʿnī bir āyīne-i nūr isterim meşreb bu yā

Pārelensin baḳsa mirʾāta ġażabla ol perī
Dilber-i ḫod-bīn ü maġrūr isterim meşreb bu yā

Rüʾyet-i dīdārına gözler taḥammül etmesin
Āfitāb-ı maḥşer-i şūr isterim meşreb bu yā

Eşk-i çeşm-i ʿāşıḳāndan jāle-pīra ġonçaveş
Yārimi ḫandān ü mesrūr isterim meşreb bu yā

Bezm-i meyde mehveşimle leb-be-leb nūş etmeye
Kāse-i leb-rīz-i faġfūr isterim meşreb bu yā

ʿĀdetimdir rūz-ı vuṣlatda şeb-i hicrānı yād
Nūr ile memzūc deycūr isterim meşreb bu yā

Bend-i gīsūsunda ol mest-i ġurūr-ı ʿişveniñ
Şiblī vü Ẕünnūn u Manṣūr isterim meşreb bu yā

Ketm-i ʿaşḳ etmek Emīrī olmamış ʿādet bańa
Yārimi ʿālemde meşhūr isterim meşreb bu yā

1 AE 38: 63b-64a; AE 39: 22b

207[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Mübtelā-yı āşinā yār istemem meşreb bu yā
Ġonca-i maḳṣūdu pür-ḫār istemem meşreb bu yā

Her ṣafā encām bulur ḫālī ḳalır her rıṭl-ı mey
Bezm-i ‘işret cām-ı serşār istemem meşreb bu yā

Çünkü ma‘mūr olsa da durmaz yine vīrān olur
Ḫāṭırım dünyāda i‘mār istemem meşreb bu yā

İsterim gūş etmeyem dünyāda bir ṣavt-ı ḥazīn
Bülbül-i giryānı da zār istemem meşreb bu yā

Ġam ṣanır aġyār ile ẕevḳ etmeyi şeydā göñül
Meclis-i cānānda aġyār istemem meşreb bu yā

Güft ü gū-yı ġamze vü ebrūyu göñlüm pek sever
Bezm-i dil-dārımda güftār istemem meşreb bu yā

Bu Emīrī ‘āşıḳıńdır vaṣlıń ister der mi hīç
Ṣā’imim ammā ki ifṭār istemem meşreb bu yā

208[2]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Cebīniń ṣeb-çerāġ-ı ma‘den-i lāhūtdur gūyā
Cemāliń āfitāb-ı ‘ālem-i nāsūtdur gūyā

Bilinmez nisbet ü nev‘i Süleymān mührünüń ammā
Seniń şāhāne la‘liń ḫātem-i yāḳūtdur gūyā

Raḳīb-i rū-siyehle mā-cerā-yı ceng ü perḫāşım
Yazılsa ḳıṣṣa-i Dāvūd ile Cālūt’dur gūyā

Raḳībi yār ṭard etdikde gördüm ol ḳadar me’yūs
Revāḳ-ı āsumāndan dūr olan Mārūt’dur gūyā

Cihān ṣaḥrāsı olmuş kendine ol rütbe zindān kim
Çeh-i Bābil’de ser-gerdān duran Hārūt’dur gūyā

Beyāż-ı ṣafḥa-i dilde ḫayāl-i zülf-i müşkīniń
Yazılmış levḥ-i elmāsa ḫaṭ-ı Yāḳūt’dur gūyā

1 AE 38: 64a; AE 39: 23a
2 AE 38: 64a; AE 39:19a

Ne mümkin ittiḥādı müstaḳīmiñ mürtekiblerle
Emīrī imtizāc-ı āteş ü bārūtdur gūyā

209[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 Raġbeti her dem bańa yāriñ göze batmaz mı yā
Ḥasretinden zümre-i ḥussādı çatlatmaz mı yā

Böyle istiġnālar etdikçe o zülfü tārumār
‘Āşıḳ-ı şeydāsını zencīre baġlatmaz mı yā

Ayrı düşmem yārdan gülşende bu ümmīd ile
Dest-i luṭfuyla ‘aceb bir gül bańa atmaz mı yā

Yār ile gördükde bir ‘āşıḳ raḳīb-i müfsidi
Şeb-çerāġ-ı mihr elinde olsa fırlatmaz mı yā

5 Gönlümü etsem esīr-ı sūḳ-ı bendergāh-ı ‘aşḳ
Bir mürüvvetli ‘aceb ol āfete ṣatmaz mı yā

‘İşmete maġrūr olup da olma dünyādan emīn
Sīne-i māderdeki ma‘ṣūmu aġlatmaz mı yā

Her emel bir gevher olsa ḥāl-i dehri derk eden
Dest-i raġbetden zemīn-i nefrete atmaz mı yā

Ey Emīrī böyle bī-pervā ġazeller söylemek
Ḫar-mizācān-ı ‘aḳīmü’ṭ-ṭab‘ı patlatmaz mı yā

210[2]

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

1 Dün gece görmediñ mi bir rü’yā
İşte ‘aynıyla öyledir dünyā

Şu muvaḳḳat nuḳūşa aldanma
‘Ārif olma etme i‘timād-ı sivā

Rāḥati yoḳ bu ‘ālemiñ olalı
Encümengāh-ı Ādem ü Ḥavvā

1 AE 38: 64b
2 AE 39: 11b

Sāḥasında kimiñ fiġān edelim
Edelim biz varıp kime şekvā

Cümle ʿālem bizim gibi ʿāciz
Cümle ādem zebūn-ı renc ü ʿanā

Mevcelerdir şu'ūn-ı pey-der-pey
Bu cihān oldu miḥnet-i[1] deryā

Kimi bir ḳalbi yıḳsa[2] zār u ḥazīn
Kimi dünyāyı yaḳsa bī-pervā

Kā'inātıñ Emīrī baḳdıḳça
Rū-nümūndur fenā içinde beḳā

BĀ

211[3]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Değil çeşm-i ḥaḳīḳatden Ḫudā-yı lā-mekān ġā'ib
ʿAyān-ender-nihān peydā nihān-ender -ʿayān ġā'ib

Cihān-ı künh-i ẕātıñ keşfine bir reh-nümā nā-bud
Kitāb-ı nūr-ı ʿilmiñ şerḥine bir tercümāñ ġā'ib

Hüner bir bāġbān-ı feyż bulmaḳdır bu ʿālemde
Nümāyān gülsitān-ı ḳudret ammā bāġbān ġā'ib

Değil bir ẕerre-i vaḥdetde feyż-i lem-yezel nā-yāb
Değil bir şemme-i ḫilḳatde sırr-ı cāvidān ġā'ib

Eğerçi cilve-i aḫfāyı ḳılmış ḥikmeti īcāb
Bu īcāb-ı ḥafāyāda yine olmaz nişān ġā'ib

Zihī ṣāniʿ ki olmuş perde-i esrār-ı ẕātında
Ebed peydā ezel ẓāhir mekān pinhān zamān ġā'ib

Emīrī ḥayret etme böyle bir bir ʿazm-i yārāna
Olur bir gün gelir ki hep zemīn ü āsumān ġā'ib[4]

1 miḥnet-i AE 39k: ṣanki bir (üzeri çizilmiş) AE 39
2 yıḳsa AE 39k: ḳırsa (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 40b; AE 38EK: 1b
4 7: -AE 39

212[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Olur her bir nefes aldıḳça ‘ömr-i mihribān ġā’ib
Tedārik eyle yol ḥāżırlıġı etme zamān ġā’ib[2]

Naẓar ḳıl kā’ināta añla *küntü kenz*iñ esrārın
Nümāyān bī-nihāyet gevher-i raḫşende kān ġā’ib

İlāhī ben kime ‘arż[3] eyleyem bu ḥāl-i dil[4]-sūzı
Derūnum yaḳdı ‘aşḳıñ āteşi ammā duḫān ġā’ib

Kemāl-i ẕātınıñ vaṣfında cümle ‘ārifān ḥayrān[5]
Liyāḳat bī-nişān ḳudret nihān tāb-ı[6] beyān ġā’ib

Odur gencīne-i ġaybü’l-ġuyūb-ı ẕātıñ iḥsānı
Onuñ-çün merkez-i tende olur rūḥ-ı revān ġā’ib

Seniñ emriñle[7] oldu ṭumṭurāḳ-ı mā-sivā peydā
Seniñ nūruñla[8] oldu ten ḥaremgāhında cān ġā’ib

Göñül bir ‘ālem-i esrāra vāṣıl oldu ‘aşḳıñla[9]
Olur çeşm-i żamīrinde nihān peydā ‘ayān ġā’ib

Emīrī Kibriyā-yı a‘ẓamıñ āṣārıdır kevneyn
Menāẓırdan olur mu hīç ṣun‘-ı Müste‘ān ġā’ib

213[10]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Müheyyā çāre-i vuṣlat o şūḫ-ı dil-sitān ġā’ib
Devā mevcūd ammā kim ṭabīb-i mihribān ġā’ib

Biz ol beyhūde tīr-endāz-ı āmāc-ı nihānız kim
Ta‘ayyünden müberrā noḳṭa-i maḳṣad-nişān ġā’ib

---

1 AE 39: 40b; AE 38EK: 1b
2 1: -AE 39
3 kime ‘arż AE 38EK, AE 39k: AE 39
4 dil AE 38EK, AE 39k: cān (üzeri çizilmiş) AE 39
5 cümle ‘ārifān ḥayrān AE 38EK, AE 39k: AE 39
6 tāb-ı AE 38EK, AE 39k: feyż-i (üzeri çizilmiş) AE 39
7 emriñle: nūruñla AE 39
8 nūruñla: ṣun‘uñla AE 39
9 ‘aşḳıñla AE 38EK, AE 39k: feyżiñle (üzeri çizilmiş) AE 39
10 AE 39: 44b; AE 38EK: 2a

O ṣahbā-yı ḥaḳīḳatden ṣun ey sāḳī-i vaḥdet-kim
Ola çeşm-i neşāṭımda zemīn ü āsumān ġā'ib

Naẓar-pūş ol eğer ḫalḳıñ ʿuyūbu ṭutsa dünyāyı
Ḳaparsa çeşmimi ādem olur gözden cihān ġġā'ib

Kemāl-i ḥayretimden görmesem dünyāyı ʿayb etme
Ki itmiş Yūsuf-ı maḳṣūdunu Yaʿḳūb-ı cān ġā'ib

Göñül sevdā-yı ḥasretle şaşırmış kūy-i cānānı
O murġa benzer etmiş leyl içinde āşiyān ġā'ib

Gerekdir merd-i ʿaşḳa öyle bir yār-ı ḳavī-peymān
Ola bir ḫande-i nāzında biñ vaʿd-i nihān ġā'ib

Ṣamīmī ʿaşḳ içün şimdi cihānda dāstān maʿdūm
Ḥaḳīḳī ḥubb içün devr-i zamānda dūstān ġā'ib

Naṣıl şu deşt-i ẓulmānīde ādem olmasın ḥayrān
Ceres feryād eder lākin[1] Emīrī kārbān ġā'ib

214[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Sen īcād[3] eylediñ mihr u meh-i tābānı yā Vehhāb
Münevver eylediñ āyīne-i ekvānı yā Vehhāb

Bu meydān-ı fenāyı iḫtiyārī kim mekān eyler
Murād-ı ḥikmetiñ[4] boş ḳoymuyor meydānı yā Vehhāb

Kemāl ü ʿaḳlı verdiñ eylediñ mümtāz-ı maḫlūḳāt
Yine müstaġraḳ-ı ʿacz eylediñ insānı yā Vehhāb

Żamīr-i müʾminīn bir cāygāh-ı tābnāk oldu
Münevver[5] gence ḳoyduñ cevher-i īmānı yā Vehhāb

Ererse ẕerre-i feyżiñ miṣāl-i āfitāb eyler
Göñül peygūle-i tārīkini nūrānī yā Vehhāb

Żiyāfetḫāne-i ʿuḳbāya da meʾyūs gönderme
Bu daʿvetgāh-ı dünyāda olan mihmānı yā Vehhāb

1 lākin: ammā AE 39
2 AE 39: 40a; AE 38EK: 2a
3 īcād: iʿmār AE 39
4 ḥikmetiñ: kudretiñ AE 39
5 münevver: muʿallā AE 39

Emīrī'niñ ḳapından başḳa yoḳdur ilticāgāhı
'İnāyet ḳıl oña ey Ḫāliḳ-i bī-ṣānī yā Vehhāb

215[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

1 Yaratdın ṣun'-ı ḳudretle bu nüh eyvānı yā Vehhāb
Kemāl-i bī-miṣāliñ olmuşum ḥayrānı yā Vehhāb

Bize 'aḳl u ḥayāt iḥsān edip seyr etdiren sensin
Zemīn ü āsumānı encüm ü erkānı yā Vehhāb

Ne ḳudretdir ne heybetdir ne şān u a'ẓamiyyetdir
Büyütdüñ 'aḳl u ṣan'atle küçük insānı yā Vehhāb

Bu da bu ümmete bir ni'met-i uẓmā-yı[2] yektādır
Bize peyġamber etdiñ Aḥmed-i ẕī-şānı yā Vehhāb

5 Vaṭan evlādı īḳāẓ olsun artıḳ nevm-i ġafletden
Benim bu derdime iḥsān buyur dermānı yā Vehhāb

Vaṭan hep irtişādan böyle maḥrūm-ı teraḳḳīdir
Ṭarīḳ-i 'işmete sevḳ et bütün iḫvānı yā Vehhāb[3]

Emīrī 'acz ile dergāh-ı rabbinde[4] niyāz eyler
Emān çekdirme İslām ehline ḫüsrānı yā Vehhāb

216[5]

Na't-i şerīf[6]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Ey risālet taḫtına sulṭān-ı yektā-intiḫāb
Vey nübüvvet mülküne şāhenşeh-i raḥmet-me'āb

Ferd-i evvel-ḫalḳ nūru'n-nūr-ı eyvān-ı ezel
Şāh-ı aḳdem-'aḳl dīvān-ı melā'ik-intisāb

1 AE 39: 40a; AE 38EK: 2b
2 uẓmā-yı AE 38EKk, AE 39: iḥsān AE 38EK
3 7: AE 39k
4 rabbinde: rabbiñde M; dergāh-ı rabbinde AE 38EKk, AE 39: dergāha gelse (üzeri çizilmiş) AE 38EK
5 AE 39: 42b; AE 38EK: 2b
6 Na't-i şerīf: Nu'ūt-ı Faḫr-i Risālet ve istimdād-ı şefā'at AE 39

Aḳdesiyyet ṣuffesi üstünde ʿālī pādişah
Aʿẓamiyyet[1] ḳubbesi fevḳinde yektā āfitāb

Efser-i raḥmetde sensin şeb-çerāġ-ı bī-naẓīr
Ḳulzüm-i ḳudretde sensin ʿālem-āra dürr-i nāb

Oldu Cibrīl-i emīn peyk-i şitābānıñ seniñ
Daʿvet-i miʿrāca teşrīfiñde ey ʿālī-cenāb

Ḳalmadı pāyımda ḳudret yoḳ elimde iḳtidār
Eyle bu kemter gedā-yı bī-mecāle feṭḥ-i bāb

Ḥüsn-i niyyetle olan āmālimi iḥsān buyur
Eyleme ümniyyemi ye's ü fütūra inḳilāb

Yazmasın aʿmāl-i ʿişyānım Kirāmen Kātibīn
Etmesin hem cānımı aldıḳda ʿAzrā'īl ʿitāb

Yā Resūlallāh şefāʿat ḳıl Emīrī mücrime
Çekmesin maḥşerde ol ḥāli perīşān ıżṭırāb

217[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Her soḥbete müreccaḥ olur soḥbet-i kitāb
Yār u ḥabībim oldu benim ḥażret-i kitāb

ʿAynımda āsumān ü zemīn bir kitābdır
Etdim ḳabūl-i mes'ele-i vaḥdet-i kitāb

Yazmaḳ kitāb-ı ekmel olur mūcib-i şeref
Mesʿūd eder mü'ellifini şöhret-i kitāb

Ḳalb-i yetīmi eyleyen āzürde-i melāl
Gūyā ki Kaʿbe'den ediyor sirḳat-i kitāb

Ḳalmazdı fāżılān arasında bu ḳīl ü ḳāl
Ser-beste olmasaydı eger ḥikmet-i kitāb

Taṭyībe himmet eyleyelim ḳalb-i bī-kesi
Taʿmīre saʿy ile edelim ḫidmet-i kitāb

Bir şey Emīrī olmaz oña ḳābil-i ḳiyās
ʿİndimde başḳadır şeref ü raġbet-i kitāb

1 aʿẓamiyyet: aḳdesiyyet AE 38EK
2 AE 39: 40a; AE 38EK: 3a

218[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Sīne-i şevḳimde bir ḥırz-ı yaḳīnimdir kitāb
Dīde-i endīşede nūr-ı mübīnimdir kitāb

Ondadır envār-ı Ḳur’ān ondadır feyż-i ḥadīṯ
Āb ü tāb-ı ravża-i īmān ü dīnimdir kitāb

‘Ālemiñ māżīdeki aḥvāl-i gün-ā-gūnunu
Keşf içün mu‘ciz-nümā bir dūr-bīnimdir kitāb

Niçe biñ ma‘nā-yı ḳudret gösterir her cilvesi
Dīde-i ḥaḳ-bīne yār-ı meh-cebīnimdir kitāb

1 AE 39: 44a; AE 38EK: 3a; TŞA, s. 97. Çalışmamızda 217 ve 218 numaralarda yer alan “kitāb” redifli iki ayrı gazel *TŞA*’da tek bir gazel hâline getirilip bazı beyitleri birleştirilmiştir. Bu birleştirme sırasında birkaç beyit dışarıda bırakılırken hem gazelin tamamı hem de kimi beyitleri yeniden düzenlenmiştir. Buna binaen *TŞA*’daki versiyonu olduğu gibi aşağıda kaydediyoruz:

Sīne-i şevḳimde bir ḥırz-ı mübīnimdir kitāb
Dīde-i endīşede nūr-ı yaḳīnimdir kitāb

Ḳıblegāhım merci‘-i feyż-i necātım rehberim
Dest-gīrim mürşid-i ḥikmet-ḳarīnimdir kitāb

Yādigārıdır birer şems-i ẕekānıñ her biri
Nūrdan bir ‘ālem-i feyż-āferīnimdir kitāb

Bir muṭalsam *kenz-i lā-yefnā*sıdır endīşemiñ
Şeb-çerāġım gevherim dürr-i şemīnimdir kitāb

Gülsitānımdır gül-i neşküftedir ma‘nāları
Bir meserretgāh-ı vicdān-ı ḥaẕīnimdir kitāb

Sünbülistāndır ḥuṭūṭ-ı nev-be-nevdir sünbülü
Bir teferrücgāh-ı ṭab‘-ı şevḳ-bīnimdir kitāb

‘Āşıḳān ma‘şūḳ-ı gün-ā-gūna rabṭ-ı ḳalb eder
Ehl-i ‘aşḳım ben de ma‘şūḳ-ı güzīnimdir kitāb

Dilber-i nev-ḥaṭṭa baḳmam var iken ḥaṭṭ-ı süṭūr
Yār-i cānımdır ḥabīb-i nāzenīnimdir kitāb

‘Ālemiñ māżīdeki aḥvāl-i gün-ā-gūnunu
Keşf içün mu‘ciz-nümā bir dūr-bīnimdir kitāb

Ḥūr ile ġılmāna beñzer onda mażmūn me’āl
Ḫoş geçer ‘ömrüm benim ḫuld-ı berīnimdir kitāb

Ondadır esrār-ı Ḳur’ān ondadır feyż-i ḥadīṯ
‘Arş-ı dilde levḥ-i maḥfūẓ-ı yaḳīnimdir kitāb

Ḥikmet onda ma‘rifet onda ḥaḳīḳat ondadır
Ḥāṣılı sermāye-i dünyā vü dīnimdir kitāb

Ḫālıḳ’a ḥamd u şenā olsun Emīrī rūz u şeb
Ḳurretü’l-‘ayn-ı ḥayātım hem-nişīnimdir kitāb

‘Ālem-i ervāḥı me’vā eyleyen yārān ile
Güft u gūya bir ṭarīḳ-i nev-zemīnimdir kitāb

Yādigārıdır niçe ‘allāme-i dānişveriñ
Zīb-i dest-i ḥürmetim faḫr-i güzīnimdir kitāb

Dilber-i nev-ḫaṭṭa baḳmam var iken ḫaṭṭ-ı süṭūr
Dil-sitānım dilber-i feyż-āferīnimdir kitāb

‘Ālemiñ her faṣlını siyyān eder eğlencesi
Ḫoş geçer ‘ömrüm benim ḫuld-i berīnimdir kitāb

Ey Emīrī her fażīlet ehli şāyāndır dese
Bā‘iṣ-i feyżim enīs-i nāzenīnimdir kitāb

219[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Hem enīsim hem celīsim hem ḳarīnimdir kitāb
Yār-i cānımdır ḥabīb-i nāzenīnimdir kitāb

Gülsitānımdır gül-i neşküftedir ma‘nāları
Bir meserretgāh-ı vicdān-ı haẓīnimdir kitāb

Sünbülistāndır ḫuṭūṭ-ı nev-be-nevdir sünbülü
Bir teferrücgāh-ı ṭab‘-ı şevḳ-bīnimdir kitāb

Rūz u şeb ṣarf eylerim ammā tükenmez ṣervetim
Şeb-çerāġım gevherim dürr-i ṣemīnimdir kitāb

Bir muṭalsam *kenz-i lā-yefnā*sıdır endīşemiñ
Kā’ināta vāridāt-ı nev-zemīnimdir kitāb

Ondadır esrār-ı vaḥdet ondadır aḥkām-ı dīn
İftiḫārım ilticāgāhım mu‘īnimdir kitāb

‘Āşıḳān ma‘şūḳ-ı gün-ā-gūna rabṭ-ı ḳalb eder
Ehl-i ‘aşḳım ben de ma‘şūḳ-ı güzīnimdir kitāb

Sırr-ı kevneyne birer āyīnedir her ṣafḥası
Ḫāṣılı sermāye-i dünyā vü dīnimdir kitāb

Ben niçün geldim demem artıḳ Emīrī ‘āleme
Nūr-baḫşā-yı dil-i ḥaḳḳa’l-yaḳīnimdir kitāb

1 AE 39:44a; AE 38EK: 3a

220[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Feyże maḳrūn olsa da şems-i digerden āfitāb
ʿĀrifān añlar bu sırrı aldı nerden āfitāb

Varısa bir āfitābıñ bī-ḳarār-ı ʿaşḳıdır
Hangi gün vārestedir seyr ü seferden āfitāb

Seyre çıḳ ḫāl ü ruḫ u cebheñ görüp[2] şerm eylesin
Şemsden necm ü ḳamer necm ü ḳamerden āfitāb

Böyle eyler reh-nümāsı nūr olan ḫarḳ-ı ṭarīḳ
Dūr olur mu devre-i medd-i baṣardan āfitāb

Nūr-ı ʿirfān ehli sevmez iḫtifā vü naḫveti
Kendini ketm eylemez hīç bir naẓardan āfitāb

Bu ʿacebdir kim ʿayān her dīdeye ammā yine
Muḫtefīdir çeşm-i idrāk-i beşerden āfitāb

Maʿden-i ḳudret ne bī-hem-tā ṣanāyiʿ gösterir
Ḫalḳ olunmuş ṣanki yek-pāre güherden āfitāb

Oldu ṣunʿ-ı ḳudretiñ āyīnesi bu kāʾināt
Cüzʾdür āyīne-i ṣunʿ-ı ḳaderden āfitāb

Öyle bir meh-pāre sevdim ki ṣanır seyr eyleyen
Şuʿle-dār olmuş Emīrī şimdi yerden āfitāb

221[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Almasa bir şems-i dīgerden eğer ferr āfitāb
Kāʾinātı böyle etmezdi müsaḫḫar[4] āfitāb

Pāk-dil aʿdāsına ġālib gelir tek başına
Mülk-i Sāmʾı feṯḥ eder bī-ceyş ü leşker āfitāb

Eyliyor cevv-i havāda gerdiş-i bī-ittikā
Baḳ naṣıl ʿālī yaratmış Rabb-ı[5] ekber āfitāb

1 AE 39: 45b; AE 38EK: 3b
2 görüp: -AE 38EK
3 AE 39: 45b; AE 38EK: 4a
4 müsaḫḫar: münevver AE 38EK
5 ʿālī yaratmış Rabb-ı: ḫalḳ eylemiş Ḫallāḳ-ı AE 39

Sāḥa-i ḫilḳatde gūn-ā-gūn ḳanādīl aḫterān
Meclis-i ḳūdretde bir şem‘-i münevver āfitāb

Ṣavlecān-ı ḳudret-i Mevlā’ya olmuş tā ebed
Sāḥa-i gerdūnda bir kūy-i müdevver[1] āfitāb

Ḳalbime envā‘-ı faḫr u inşirāḥ eyler ṭulū‘
Āsumān üzre göründükçe muvaḳḳar āfitāb

Herkesi mümkin degil mest-i mey-i kām eylemek
Bezm-i nūş-ā-nūş-ı dehre olsa sāġer āfitāb

Yalıñız nev‘-i beşer mi mübtelā-yı derd olan
Yā küsūfa[2] uġrayıp olmaz mı mużṭar āfitāb

Feyż-i ṭab‘ıñ olsa bālāya Emīrī şu‘le-pāş
Birbirinden şerm ederler māh ü aḫter āfitāb

222[3]

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

Tekellüm etdi ġażabla zebān-ı nāz ü ‘itāb
Yerinden oynadı gūyā cihān-ı nāz ü ‘itāb

Kimi olur mütelāşī kimi ḫamūş-ı rıżā
Budur fütādelere ḥükm-i[4] şān-ı nāz ü ‘itāb[5]

Teġāfül-i nigehiñ ḥikmeti olur ẓāhir
Olursa ‘işveleriñ tercümān-ı nāz ü ‘itāb[6]

Cihān nümūne-nümā-yı feżā-yı maḥşer olur
Ederse ġamze-i mestiñ ‘ayān-ı nāz ü ‘itāb[7]

Göñülde ḥāṣıl olan ıżṭırābı benden ṣor
Olunca kūşe-i çeşmiñ mekān-ı nāz ü ‘itāb

Küsūf-ı mihr ü ḫusūf-ı ḳamer nümūde olur
Olursa cilvegehiñ āsumān-ı nāz ü ‘itāb[8]

1 müdevver: münevver AE 39
2 küsūfa: ḫusūfa AE 39
3 AE 39: 50a; AE 38EK: 4a
4 fütādelere ḥükm-i: fütādeñe īcāb-ı AE 39
5 2: 3 AE 39
6 3: 2 AE 39
7 4: 6 AE 39
8 6: 4 AE 39

Emīrī ʿālem-i ʿaşḳa fuṣūl-i erbaʿadır
Dem-i viṣāl ile firḳat zamān-ı nāz ü ʿitāb

223[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Cenāb-ı bī-menāliñdir bizim ġaffārımız yā Rab
ʿUyūbum[2] setr ḳıl sensiñ bizim settārımız yā Rab

Naşıl şükr eylesek azdır saña kim luṭf ile etdiñ
Ḥabīb-i[3] Aḥmed'i peyġamber-i muḫtārımız yā Rab

Seniñ inʿām u iḥsānıñ ile hep ḥāṣıl olmuşdur
Bu dünyā kārgāhında ne varsa kārımız yā Rab

Bu teftīş-i ḥaḳāyıḳdan ġaraż iẓhār-ı ṣunʿuñdur
Ḫudā-yı lem-yezelsiñ yoḳ bizim inkārımız yā Rab

5 Göñül rūz-ı ezelden āşinā-yı vaḥdet olmuşdur
Kim etmezse seni taṣdīḳ odur aġyārımız yā Rab

Biz ol peymāñ-şiken mīṯāḳ-düşmen tevbe-çākiz kim
Eder ʿişyānı daʿvet bāng-i istiġfārımız yā Rab

Emīrī'niñ sözün bir kimse revnaḳdār görmezdi
Seniñ ḥamdiñledir ārāyiş-i güftārımız Yā Rab[4]

224[5]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Saña ʿarż eyleriz ancaḳ ki ḥāl-i zārımız yā Rab
Ki sensiñ rabbimiz ḫallāḳımız ġaffārımız yā Rab[6]

Bu dünyā gülsitānında ḫaṭāmız çoḳ ʿaṭāmız yoḳ
Tehī-dest-i gülüz ammā yetişmiş ḫārımız yā Rab[7]

ʿİnāyet ḳıl bizi ʿafvıñla güldür olmasın peydā
Ḳıyāmet dehşetinde āh-ı āteş-bārımız yā Rab

1 AE 39: 41a; AE 38EK: 4a-b
2 ʿuyūbum: günāhım AE 39
3 ḥabīb-i Cenāb-ı AE 39
4 7: -AE 39
5 AE 39: 41a; AE 38EK: 4b
6 1: -AE 39
7 2: -AE 38EK

Kelām-ı telḫ ile etmekdeyiz her şaḫṣı rencīde
Bizim leẕẕetli mīve vermiyor eşcārımız yā Rab

Elimde yoḳ liyāḳat işbaʿımda nāḫun-ı ḳudret
Naṣıl ḥall olsa bilmem ʿuḳde-i düşvārımız yā Rab

Gözüm vardır faḳaṭ rāh-ı ṣavāba yoḳ nigāhım āh
Girān-ḫāʾb-ı günehdir dīde-i bīdārımız yā Rab

İlāhī sen bizi ḳurtar belālar ḳīl ü ḳālinden
Saña *ḳālū belā*dan var bizim iḳrārımız yā Rab

Seniñ luṭf-ı celīliñdir Emīrī iʿtirāf eyler
İki dünyā içinde her ne varsa varımız yā Rab

225[1]

[mefʿūlü mefāʿīlün mefʿūlü mefāʿīlün]

Şevḳiñle[2] göñül mülkü raḫṣān ola mı yā Rab
Yoḳsa ġam ile dā'im vīrān ola mı yā Rab

Nūr-ı kerem ü luṭfuñ her kim ki eder inkār
Bir ẕerre ḳadar onda ʿirfān ola mı yā Rab

Olsa yaḳışır zīrā ḥayvānlar oña ḫandān
Ol kimse bu dünyāda insān ola mı yā Rab

Etsin nice dil pinhān berḳ-i naẓar-ı ʿaşḳıñ
Bir ẕerrede bir ḫurşīd pinhān ola mı yā Rab

ʿAḳlım yem-i tevḥīdi mümkin mi muḥīṭ olsun
Bir ḳaṭre-i kem-miḳdār ʿummān ola mı yā Rab

Bu ʿaşḳ-ı mecāzīden artıḳ dili reh-yāb et
Maḥşerde de müştāḳ-ı ḫūbān ola mı yā Rab[3]

Pā-būs-ı ḥabībiñle dīdār-ı celīliñle
Bir gün bu Emīrī āh şādān ola mı yā Rab[4]

1 AE 39: 41b; AE 38EK: 4b Yazmadaki yazılışına uygun olarak gazelin mısraları musammat özelliğine uygun olarak bölünerek yazılmıştır.
2 şevḳiñle: nūruñla AE 39
3 225/6: 225/2 AE 39
4 7: -AE 39

226[1]

Derdiñle göñül her dem sūzān ola mı yā Rab
ʿAşḳıñla seniñ dā'im ʿaṭşān ola mı yā Rab[2]

Dīdārıña ermezse vāy ḥāl-i dil-i zāra
Cennnetde de me'lūf-ı hicrān ola mı yā Rab

Her ẕerre-i şunʿuñdan vicdānım olur ḥayrān
Tā ḥaşre ḳadar böyle ḥayrān ola mı yā Rab

Dökdüm bu ḳadar yaşlar bu çeşme-i çeşmimden
Gül-ġonca-i maḳṣūdum ḫandān ola mı yā Rab

Bir ḥikmeti var elbet ʿāşıḳdaki giryānıñ
Dünyāda yine bilmem ṭūfān ola mı yā Rab

Yā Rab bu Emīrī āh ferdāda seni görsün
Dünyā gibi cennet de zindān ola mı yā Rab

227[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Bilmem ki ne yapsam dil-i maḥcūbuma yā Rab
Mānīʿ oluyor şerm ile maṭlūbuma yā Rab

Maḥbūb-ı ḥaḳīḳī bańa ʿaşḳıńdır İlāhī
Luṭf eyle ulaşdır beni maḥbūbuma yā Rab

Senden bańa bir mevhibedir gülşen-i ʿirfān
Ver neşv ü nemā gülşen-i mevhūbuma yā Rab

Tārāc ü perīşānı yeter oldu bütānıñ
Cemʿiyyeti luṭf et dil-i menhūbuma yā Rab

Aḥvālimi mektūb ile ʿarż etdim[4] o māhā
Tevfīḳi refīḳ eyle bu mektūbuma yā Rab

Biñ nāz ile mehveşleri gördükçe ḫurāmān
Ver ṣabr ü ṣebātı dil-i Eyyūb'uma yā Rab

1 AE 39: 41b; AE 38EK: 5a. Yazmadaki yazılışına uygun olarak gazelin mısraları musammat özelliğine uygun şekilde bölünerek yazılmıştır.
2 1: -AE 39
3 AE 39: 42a; AE 38EK: 5a
4 mektūb ile ʿarż etdim: ʿarż eyledim āhımla AE 39

Bir Yūsuf-ı güm-geşte-ṭarīḳ oldu Emīrī
Feyżiñle ulaşdır beni Yaʿḳūb'uma yā Rab

228[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 ʿİsyānımı dünyāda ʿayān eyleme yā Rab
Bu ʿabdiñi rüsvā-yı cihān eyleme yā Rab

Maḥşerde daḫi etme beni ʿāleme rüsvā
Maḥcūb olaraḳ nāle-künān eyleme yā Rab[2]

Dünyāda vü ʿuḳbāda da ey Ḳādir-i ḳayyūm
Güldür beni maḳrūn-ı fiġān eyleme yā Rab

Ṣubḥ-ı emeliñ eyle beni şemsine[3] vāṣıl
Ġaflet-zede-i ḫˇāb-ı girān eyleme yā Rab

5 Olduñ bańa her ḥālde sen[4] hāmī-i erḥam
Müstaḳbel-i ḥālim de yaman eyleme yā Rab

Ẓāhir gibi bāṭında da eyle beni mesrūr
Ālūde-i ekdār-ı nihān eyleme yā Rab

Ebnā-yı zamān birbirine mākir-i cāndır
Gönlüm hedef-i mekr-i zamān eyleme yā Rab

Nūr-ı keremiñle yüzümü eyle münevver
Nār-ı ġażabıñ āteş-i[5] cān eyleme yā Rab

Sen verdin Emīrī ḳuluña rāḥat-i ḥāli[6]
Bir ān bile vaḳf-ı ḫalecān eyleme yā Rab

229[7]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Diyār-ı Bekr'de bir bezm-i Cem taṣvīr eder mehtāb
Kenār-ı Dicle'yi āyīne-i Keşmīr eder mehtāb

1 AE 39: 42a; AE 38EK: 5a
2 3, 4. beyitler: -AE 39
3 eyle beni şemsine: şemsine eyle beni AE 39
4 ḥālde sen: mes'elede AE 39
5 ġażabıñ āteş-i: ġażabıñ şuʿle-i AE 39
6 rāḥat-i ḥāli: ḥāl-i niẓāmı AE 39
7 AE 38EK: 5b

Muraṣṣaʿ nūrdan āvīzedir fevḳa'l-ʿulā üzre
Feżā-yı mā-sivāyı her gece tenvīr eder mehtāb

ʿAyāndır cephesinde muʿcizāt-ı Aḥmed-i muḫtār
Cihāna sırr-ı *ve'n-şaḳḳa'l-ḳamer* tefsīr eder mehtāb

Cihāna ẓulmeti geşt eyliyor mānend-i Ẕülḳarneyn
Cihāngīrāne dā'im seyr-i ʿālem-gīr eder mehtāb

Bu gerdiş miḥver-i imkānda ṣanma iḫtiyārīdir
Riḳāba rabṭ-ı ḥükm-i ḥikmet-i taḳdīr eder mehtāb

Henūz fehm itmediñ maḫlūḳ olan māhiyyet-i māhı
Çalışma derk-i Ḫallāḳ'a seni tekdīr eder mehtāb

Emīrī neşr-i nūr-ı feyże olmaz mā-sivā ḥā'il
Naṣıl sürʿatle seyr et ʿālemi tenvīr eder mehtāb

230[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Muraṣṣaʿ serv-i sīmīn-cebhede taṣvīr eder mehtāb
Müselsel mevceler yaldızlayıp tenvīr eder mehtāb

Eder ṭavr-ı ʿacīb-i bī-ṣebātkārānemi taḳlīd
Dem-ā-dem şeklini bilmem niçin taġyīr eder mehtāb

Kibārıñ nıṣf-ı luṭfu iḫtiyāc ehlin ḳılar muġber
Hilāl olduḳça leyl-i muẓlimi dil-gīr eder mehtāb

Ṣanur tamġā-yı bedri seyr eden leyl üzre encümle
Çiçekli bir münaḳḳaş kāledir teşhīr eder mehtāb

Cināyet ehline nūr-ı ʿadālet ẓulmet-i ġamdır
Tarīḳ-i sirḳatinden sāriḳi te'ḫīr eder mehtāb

Bu ʿibret-gāh-ı ʿālem dār-ı şūrīş olduġun fehm et
Pey-ā-pey ʿarża şekl-i miġfer ü şemşīr eder mehtāb

Emīrī olsa engüşt-i hilāli medde ḳutret-yāb
Bu naẓmıñ levḥ-i ḫurşīd üstüne taḥrīr eder mehtāb

1 AE 38EK: 5b

231[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Ṣaḳın ẓann etme her şeb nūrunu tebẕīr eder mehtāb
Dıraḫşān etmeğe baḥr u beri tedbīr eder mehtāb

Beḳā yoḳ hem ṣafā bedrinde hem miḥnet hilālinde
Cihān bir ẓıll-ı zā'il olduġun taḳrīr eder mehtāb

Deḳāyıḳdan değil ḫālī bu füsḥatgāh-ı mevcūdāt
Ḫusūf-ı ġamla kendin gāh olur dil-gīr eder mehtāb

Ḥudūdı ḫāricinde vaż'ını tebdīl eder ḥükkām
Naẓar ḳıl āb içinde şeklini taġyīr eder mehtāb

Olur aṣḥāb-ı himmet feyże maẓhar cümleden aḳdem
Cibāl-ı ser-bülendi evvelā tenvīr eder mehtāb

O da bu rūzgār-ı bī-emānıñ ḍarbesin görmüş
Cebīnin vaḳf-ı dāġ-ı ḫālet-i te'sīr eder mehtāb

Verir bir mūcid-i seyyāl şeklin her şeb enhāra
Emīrī ṣan'at-ı siḥr-āferīn taḳdīr eder mehtāb

232[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

O dem ki sāḥa-i baḥr u beri tenvīr eder mehtāb
Cihānıñ şeklini birden bire tenvīr eder mehtāb

Değil şekl-i ḳamer bir ṣan'[at-i] ṣun'-ı İlāhī'dir
O menba'dan bu cevv-i a'ẓamı tefcīr eder mehtāb

Değil bedr-i felek bir kūy-ı ser-gerdān-ı gerdūndur
Vücūdun vaḳf-ı çevgān-ı yed-i taḳdīr eder mehtāb

Kemāle vāṣıl olmaḳ hāleye ḳamr-i felāketdir
Ki bedr-i kāmı ḫāleyle der-i zencīr eder mehtāb

Aşılmış nūrdan āyīnedir eyvān-ı gerdūna
Kemāl-i ṣun'-ı naḳş-ı ḳudreti teşhīr eder mehtāb

Ṣafā-yı ṣubḥ-ı feyżiñ başḳadır eşyāya te'sīri
Seḥer vaḳtinde feyż-i nūrunu teksīr eder mehtāb

1 AE 38EK: 6a
2 AE 38EK: 6a

Emīrī nūr-ı mişkāt-ı Ḫudā'dan feyżin aldıysa
Bu mevcūdātı bir ānda naṣıl tenvīr eder mehtāb

233[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Fürūġ-ı ṭal'atıńla nūrunu teşhīr eder mehtāb
Felekde pertev-i ruḫsārıńı taṣvīr eder mehtāb

Verir feyż-i cemāliń her mizāca ḥālet-i dīger
Mülevven şīşelerde rengini tenvīr eder mehtāb

Bilip ḥaddin ruḫunla tā müsāvāt etmesin da'vā
Şu'ā'ın mihr-i 'ālem-tāba ḳarşı tīr eder mehtāb

Ẓalām-ı gerd-i şeb tā olmaya ālūde-i pāyiń
Zemīne nūrunu tefrīş ile tevḳīr eder mehtāb

Odur ṣayḳal dil-i 'uşşāḳa feyż-i lerziş-i 'aşḳıń
Naṣıl kim baḥri cezr ü med ile taṭhīr eder mehtāb

Seni ḥūrī ṣanup beñzetmek ister dehri firdevse
Zemīni ġarḳ-ı nūr envārı cüy-ı şīr eder mehtāb

Münevver ḳıldı her beyti Emīrī nūr-ı vechińle
Lisān-ı ḥāl ile bu naẓmını taḳdīr eder mehtāb

234[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Şu'ā-ı tābdārın ḫāme-i taṣvīr eder eder mehtāb
Beyāż-ı sāfḥa-i kevne neler taḥrīr eder mehtāb

Dem-i şūrişde de rūşen-dil eyler himmetin iẓhār
Füzūn olduḳça ẓulmet nūrunu tekṣīr eder mehtāb

Ezel bezminde berḳ-ı nūr-ı ḥüsnüň eylemiş rü'yet
Onuń-çün tā ḳıyāmet ḳalbini tekdīr eder mehtāb

Düçār olsa 'aceb mi ki ḫusūfa gāh noḳṣāna
Semāda āfitāb-ı vechiñi tanẓīr eder mehtāb

1 AE 38EK: 6b
2 AE 38EK: 6b

Ḳılıç aṣdı cemāl-i bī-naẓīriñ ḳubbe-i çarḫa
Meh-i nev ṣanma ʿarż-ı ṣūret-i şemşīr eder mehtāb

Zamān-ı iʿtilāda sāye-i himmet olur ḳāṣır
Teraffuʿ eyledikçe sāyesin taḳṣīr eder mehtāb

Mümāşat eylemez ẓulm ehline elbetde rūşen-dil
Emirī ẓulmet-i şeb leşkerin tedmīr eder mehtāb

235[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Nevāl-i mekrümet ki ʿālemi dil-sīr eder mehtāb
Onuñ-çün nūrunu hem-reng-i cūy-ı şīr eder mehtāb

Eder fersūde vü taġyīr-i ṭabʿ u cezr ü med peydā
Ketāna nā'ime (?)[2] ba'żı yeme te'ṯīr eder mehtāb

ʿAyān eyler cemāl-i dilberānı andıran vechin
Yıḳılmış ḳalbini ʿāşıḳların taʿmīr eder mehtāb

Değil hāle müdevver cāmiʿ-i vālā-yı ḳudretdir
Oturmuş ortaya nūr āyetin tefsīr eder mehtāb

Zemīne nūrunu basṭ etdiğin beyhūde ẓann etme
Türāb-ı kūy-ı yāri dīdeye iksīr eder mehtāb

Siyāh-ı cürmü bir ānda dilerse nūra ḳalb eyler
Cenāb-ı Ḫālıḳ'ıñ elṭāfını tebşīr eder mehtāb

Emīrī böyle himmetler becādır ʿālī-cāhāna
Żiyā-yı ḳudret-ile ʿālemi tenvīr eder mehtāb

236[3]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

O şūḫuñ levḥ-i bedre ṭalʿatin taṣvīr eder mehtāb
Bu māhiyyetle iḳlīm-i şebi teshīr eder mehtāb

Eğer māha sirāyet etse mūy-ı zülf-i miskīni
Cihānı ʿanber-i sārā gibi taʿṭīr eder mehtāb

1 AE 38EK: 6b-7a

2 nā'ime: M

3 AE 38EK: 7a

O yāriñ ol ḳadar bī-tāb olur mecrūḥ-ı müjgānı
Dokunsa cānına sūzen gibi te'ṣīr eder mehtāb

Baḳınca māha der-ḫāṭır ederler ḥüsn-i cānānı
Dem-ā-dem ʿāşıḳānıñ ḥaşretin tekṣīr eder mehtāb

Göñül nūr iktisāb eyler cemāl-i nāzenīnimden
Ṣanırsın āfitābı kendine tesḫīr eder mehtāb

Eğer bir ẕerre alsa ol ḥabībiñ nūr-ı ḥüsnünden
Cihānı şems-i enverden füzūn-te'ṣīr eder mehtāb

Bu reng ü būyu eṣmāra verir hep ʿālem-i bālā
Emīrī şems eder telvīn hem taʿṭīr eder mehtāb

237[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Gelince leyl-i muẓlim nūrunu teşhīr eder mehtāb
Ḫarāb-ı ʿālemi yaldızlayıp taʿmīr eder mehtāb

Değil beyhūde zīr-i cebhesin ferş-i zemīn etmek
Zemīni secdegāh-ı cebhe-i tekbīr eder mehtāb

Değil meh farḳ-ı istiḥḳāḳına iksā[2] (?) içün yāriñ
Meğer bir efser-i zerrīni bālā-gīr eder mehtāb

Ser-i iḳbāline ol mehveşiñ taʿlīḳ içün yāḫod
Felekde bir çeleng-i şuʿlever taḳrīr eder mehtāb

Şeb-i mehtābda seyrāna çıḳsa ol melek-sīmā
Ġubār-ı ḫāk-i pāyin çeşmine iksīr eder mehtāb

Olur vaʿd-i viṣālinden muḳaddem şuʿle-rīz-i ḫulf
Niçün ʿuşşāḳına ol māh ḫoş taʿbīr eder mehtāb

Emīrī vaṣf-ı cānānımla dehri nūra ġarḳ etdim
Meğer kim şuʿle-i endīşemi tanẓīr eder mehtāb

1 AE 38EK: 7a

2 İksā (?): M

238[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Her beyti "hāle"yi muḥtevīdir

Ser-i engüşt-i bedre hāleyi zih-gīr eder mehtāb
O bir ṣayyād-ı māhirdir şihābı tīr eder mehtāb

Medār-ı ṣūriş olmazsa eğer kāmilleri taẓyīḳ
Hevā-yı hāleden ṣoñra niçün taġyīr eder mehtāb

Değildir bedr ü hāle ḥavż u şādırvān-ı ḳudretdir
Cihānı selsebīl-i nūr ile dil-sīr eder mehtāb

Değildir hāle cevvāl eylemiş bir necm-i raḫşānı
Kemāl-i şevḳ ile ṣūr-ı ṣafā taṣvīr eder mehtāb

Hilāl ü hāle ṣanma çarḫa çıḳsan istirāḥat yoḳ
Birin ḫançer birin ser-ḥalḳa-i zencīr eder mehtāb

Değil hāle alır birḳaç nücūmu ḥalḳa-i vaṣla
Felekde maḥremāne ṣoḥbet-i şeb-gīr eder mehtāb

Emīrī hāle ṣanma ḥücre-i zindān-ı gerdūndur
Kemāl-i bedri görmüş ḥabs ile tekdīr eder mehtāb

239[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Bedirlendikçe dehri ser-be-ser tenvīr eder mehtāb
Değildir hāle reng ü zīnetin teşhīr eder mehtāb

Zemīn ü āsumanda ẕikr eder Mevlā'yı hep eşyā
Değildir hāle girmiş ḥalḳaya teẕkīr eder mehtāb

Nücūm u hāle ṣanma dām ḳurmuş dāne dökmüşdür
Hümā-yı mihr-i zerrīn-şehperi naḫçīr eder mehtāb

Değildir hāle ṭāvūs-ı mülemma' şehper-i çarḫa
Müzeyyen āşiyān tertībini taṣvīr eder mehtāb

Değildir hāle tā yerden olur ser-ḥalḳası ẓāhir
Ġazāl-ı bedr-i bī-ārāmı der-zencīr eder mehtāb

1 AE 38EK: 7b
2 AE 38EK: 7b

Değildir hāle bir dām-ı münevver eylemiş peydā
Ġazāl-ı bedr-i çarḫı żabṭ içün tedbīr eder mehtāb

Emīrī her ne gelse ādeme Ḥaḳ'dan gelir bī-şek
Ne eyler āfitāb icrā ne de te'ḫīr eder mehtāb

240[1]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

1 Buldu revāc o mertebe kim meyl-i irtikāb
Yıḳdı binā-yı memleketi seyl-i irtikāb

Mihr-i münīr-i ṣıdḳ u ṣafā eyledi ġurūb
Āfaḳa ṣaldı ẓulmetini leyl-i irtikāb

Kimse te'emmül etmiyor ātīyi dem bu dem
Ṭutdu cihānı naġme-i yā leyl-i irtikāb

Çoḳdur günehlerim faḳaṭ Allāh'a çoḳ şükür
Aṣlā yapışmadı elime ẕeyl-i irtikāb

5 'Ālim ṣıfātını ṭaḳınan ba'żı ehl-i ḥırṣ
Ġafletle oldı ḥayf ki ser-ḫayl-i irtikāb

Ey mürtekib düşün ġażab-ı Rabb-ı a'ẓamı
Müdhiş olur muḥāsebe-i veyl-i irtikāb

Bir gün gelir ki ṣāḥibini āh-ı ye's ile
Nālān eder nedāmet-i vā-veyl-i irtikāb

Tāc-ı ser-i cihāndır Emīrī o kimse kim
Dünyā yüzünde[2] eylememiş ḫayl-i irtikāb

241[3]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Tāb-ı meyden olmuş ol yār-ı süḫan-dān mest-i ḫ^{v}āb
Ḳalmamış īmāna ḳudret çeşm-i fettān mest-i ḫ^{v}āb

Maḥbes-i vuṣlatda gönlüm vālihāne mest-i 'aşḳ
Sāḥa-i ḥasretde mecnūnāne ḥayrān mest-i ḫ^{v}āb

1 AE 38EK: 8a
2 yüzünde AE 38EKk: evinde (üzeri çizilmiş) AE 38EK
3 AE 38EK: 8a

Çeşm-i baḫtı ʿāşıḳıñ bīdār olur ol şebde kim
Yār ola ser-mest-i nāz u ʿişve yalan mest-i ḫᵛāb

Tā ṣabāḥ-ı ḥaşr olunca olmaz āhımdan benim
Sāḳiyān-ı meclis-i ṣahbā ḫurūşān mest-i ḫᵛāb

Renciş-i aġyār ile külḫanda ʿāşıḳ nāle-ḫᵛār
Meh-liḳā yārān ile gülşende cānān mest-i ḫᵛāb

Ḫᵛāb-ı rāḥat çeşmime olmuşdu ḥasretle ḥarām
Ol meh-i evvel henūz çeşm-i ḥabībān mest-i ḫᵛāb

Aġlıyor gūş eyleyen vicdān Emīrī nuṭḳuñu
Sāḥa-i ġafletde çünkü cümle insān mest-i ḫᵛāb

242[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Bāġ-ı dehre geldik ammā cümle insān mest-i ḫᵛāb
Sāḳiyān medhūş yārān-ı gülistān mest-i ḫᵛāb

Vāṣıl olduḳ bezm-i şevḳe öyle bir mevsimde kim
Bāde-i raḫşān tükenmiş ehl-i ʿirfān mest-i ḫᵛāb

Bir ayıḳ yoḳ kim oña derd-i derūnum söyleyem
Mesned-i ʿizzetdeki nuẓẓār u aʾyān mest-i ḫᵛāb

Gāh olur cāh-ı cefāda Yūsuf-ı Kenʿān esīr
Gāh olur taḫt-ı ṣafā üzre Süleymān mest-i ḫᵛāb

Mülküñ ıṣlāḥında bulma ehl-i tedbīre ḳuṣūr
Gūşuna gelmez ne söylerseñ nigehbān mest-i ḫᵛāb

Ḥāl-i nā-pāk-i raḳībi ʿarża āġāz eylesem
Gösterir kendin teġāfülle o cānān mest-i ḫᵛāb

Fekk-i ʿayn et çoḳ çalış ʿilme Emīrī az uyu
Cāhil ü ebter ḳalır ger olsa insān mest-i ḫᵛāb

1 AE 38EK: 8a-b

243[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḳavl-i leyyin oldu lāhūtī ḫiṭāb-ı müsteṭāb
Telḫ-gūyāna ḥicāb ilḳā eden dil-keş[2] cevāb

Pāy-i himmetle olur ḳaṭʿ-ı ṭarīḳ-i maʿrifet
Leng-i ʿāṭıldan ʿabeṣdir beklemek saʿy ü şitāb

Bir tecellīden alır yüz biñ dil-i şūrīde feyż
Ṣad-hezārān ẕerreyi pür-nūr eder bir āfitāb

Bulmadım bir ẕū-fünūn ʿallāme kim şerḥ eylesin
Gerçi maṣnūʿāt-ı kübrādır mükemmel bir kitāb

ʿĀlem-i muẓlimde her şey' bir niḳāb altındadır
Nerdedir ol gün ki yā Rab keşf ola yüzden niḳāb

Ben o küstāḫım[3] yine firdevs ü dīdār isterim
Etdiğim yüz biñ günāha ḳarşı etmem bir ṣevāb

Çeşme-i maḳṣūd yābis mihr-i maṭlab münkesif
Bāġ-ı ʿālemde Emīrī ḳalmamışdır āb ü tāb

244[4]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ben o gün ki istiʿān-ı yāra ḳıldım intisāb
Her ṭarafdan veche-i maḳṣūda oldu feṭḥ-i bāb

Vaḳt-i vuṣlat başḳa bir revnaḳ bulur sevdā-yı dil
Nev-bahār eyyāmı yaldızlar seḥābı āfitāb

Ben henūz ol iltifātıñ vālih ü ḥayrānıyım
Sen o gün ki iltifātıñla bańa ḳıldıñ ḫiṭāb

Gülsitān-ı mā-sivādan eyleme rāḥat ümīd
Ġonca pür-ḫūn gül girībān-çāḳ nergis mest-i ḫˇāb

Geşt-i deşt ü kūh-ı imkāndan budur nefʿim benim
Gülşen-i ʿālemde ancaḳ bir gül etdim intiḫāb

1 AE 39: 49b; AE 38EK: 8b
2 ḥicāb ilḳā eden dil-keş: ḥicāb-āver olur rengīn AE 39
3 küstāḫım: bī-şermim AE 39
4 AE 39: 49b; AE 38EK: 8b

Vāṣıl-ı maḳṣūd ola bi'l-cümle[1] ṣādıḳ ʿāşıḳān
Eyledim cāndan duʿā yā Rab sen eyle müstecāb

Çoḳ zamāndır bāb-ı iḥsānında efġān eylerim
Ey Emīrī vermiyor ol nāzenīnim bir cevāb

245[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 ʿĀleme geldiği günden beri her şeyḫ ile şāb
Keyf-ile[3] etmededirler nefes aldıḳça şitāb

Ḫalḳ-ı ser-geşteyi ġarḳ-āb-ı fenā etmek içün
Ṣanki her devre-i ʿaṣr olmadadır bir gird-āb

Ḥāl-i gerdişde bütün bay ü gedā siyyāndır
Böyle devr etmededir işte bu köhne dolāb

Etdiler geşt[4] ederek ʿālemi teşrīf-i beḳā
Ḥażret-i Aḥmed-i muḫtār ile āl ü aṣḥāb

5 Oldu bāzār-ı cihān vāsıṭa-i dād u sited
Ṣanma beyhūdedir ey dil bu iyāb ile ẕihāb

Ḥayf ol şaḫṣa ola mürtekib-i şuġl-ı ẕemīm
Ġıbṭa ol merde ola müktesib-i fiʿl-i ṣevāb

ʿAḳl ü tedbīr ile ḳābil olamaz menʿ-i ḳażā
Ḫas ü ḫāşāk ile sedd olmaz Emīrī seyl-āb

246[5]

[faʿilātün faʿilātün faʿilātün faʿilün]

1 İntiẓām-ı kā'ināta feyż-i Mevlā'dır sebeb
Revnaḳ-ı eşyāya te'ṣīr-i tecellādır sebeb

ʿĀlem-i hestīde böyle bir teselsüldür gider
Naḳşibend-i ṣūret-i ebnāya ābādır sebeb

1 maḳṣūd ola bi'l-cümle: maḳṣūdu olsun cümle AE 39
2 AE 39: 50a; AE 38EK: 9a
3 keyf-ile: gitmeye AE 39
4 geşt: terk AE 39
5 AE 39: 46a; AE 38EK: 11a

Mest ü rüsvā eyleyip şeydā eden ʿāşıḳını
Ṣunduġu cānānımıñ ʿişveyle ṣahbādır sebeb[1]

Münḳaṭıʿdır vaʿde-i şevḳ u muḥabbetde ḥuḳūḳ
Yāri tedbīr etmeğe benden aḥibbādır sebeb

Bī-şuʿūr-ı mā-sivādır ḥaḳḳına ḳāniʿ değil
Rāḥat-i dünyāyı iḍlāle eşirrādır sebeb

Ṣanma yoḳdur añlayan fikr-i saḳīmü'l-meşrebi
Böyle ḫāmūş olmaġa derd-i müdārādır sebeb

Nāle-i maẓlūmu isḳāt-ı telaḳḳī etmeğe
Ey Emīrī güft u gūy-ı ḥırṣ-ı dünyādır sebeb

247[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Aġlayan ḥasretle ʿuşşāḳa dil-ārādır sebeb
Çeşm ü ebrūdur ḫırām-ı ḳadd-i zībādır sebeb[3]

Elverir biz kūşe-i ārāmı etdik cāngāh[4]
ʿĀlemi derk etmeye seyr ü temāşādır sebeb

Münkir-i baʿṣıñ inanma raḥmına inṣāfına
Şefḳat ü inṣāfa çünkü ḫavf-i Mevlā'dır sebeb

Bir hediyye verse alma yār-ı ṣādıḳ olmayan
Çünkü ḥırṣ-ı rüşvete aḫẕ-i hedāyādır sebeb

Yoḳ mudur bir müncī çıḳsın eylesin dünyāya ṣulḥ
Ḫalḳıñ izmiḥlāline bu ceng ü ġavġādır sebeb[5]

Böyle ġavġālar kitāb-ı ḥikmetiñ aḥkāmına
Cāhilānıñ verdiği maʿkūs maʿnādır sebeb

Nāleme ṣordu sebeb cānān Emīrī söyledim
Nāzenīnim sendeki ol ḥüsn-i yektādır sebeb

1 3, 5. beyitler: -AE 39
2 AE 39: 46a; AE 38EK: 11a
3 1: -AE 39
4 cāngāh: cāygāh AE 39
5 5, 7. beyitler: -AE 39

248[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Dilde āṣār-ı sürūra rūy-i aliñdir sebeb
Serde sevdā-yı cünūna ḫaṭṭ u ḫāliñdir sebeb

Bir gün olsun gülşen-i ‘ālemde etmezdim ḳarār
Böyle ārām etmeye hep gül cemāliñdir sebeb

Ḫande eyler gāh raḫşān gāh gül-gūn vechiñi
İnbisāṭ-ı ‘aşḳa ḥüsn-i bī-miṯāliñdir sebeb

Hep onuñ-çün ma‘den-i sīm ü güher eyler ẓuhūr
Feyżine rūy-i zemīniñ pāymāliñdir sebeb

İlk görüşdükde ṣarıldıñ boynuma ey ṭıfl-ı nāz
Eylemem ta‘yīb kim īcāb-ı sāliñdir sebeb

Ḫande-i nāzıñ olur miftāḥ-ı bāb-ı ārzū
Fikr-i gūn-ā-gūna ümmīd-i viṣāliñdir sebeb

Ey Emīrī Ḫaḳḳ’a şükr et yāver oldu ṭāli‘iñ
Luṭf-ı Mevlā’dır bu ẓann etme kemāliñdir sebeb

249[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Zīnet-i āfāḳa ṣun‘-ı bī-miṯāliñdir sebeb
Āfitāb-ı ḳudret-i ‘izz ü celāliñdir sebeb

Rū-nümūndur hey’et-i eşyāda āṣār-ı kemāl
Ol kemāle feyż-i āṣār-ı kemāliñdir sebeb

Böyle dünyā ḫalḳını sevdā-yı ‘aşḳa sevḳ edip
Giryeye hem ḫandeye cānā viṣāliñdir sebeb

El verir ey ādem oġlu ey ḫarīṣ-i kā’ināt
Herc ü merc-i ‘āleme ḥarb ü ḳitāliñdir sebeb

Ẓulm ile me’lūf olan etmez ‘adālet iltizām
Keşfine bu nükteniñ çeşm-i ġazāliñdir sebeb

Etdiğiñ īcād bu ālāt-ı gūn-ā-gūn nedir
İnsilāb-ı rāḥata ceng ü cidāliñdir sebeb

1 AE 39: 46a; AE 38EK: 11a-b
2 AE 38EK: 11b

Böyle sevdālarla meşḥūna Emīrī göñlüñü
Ey mürüvvetsiz seniñ ol ḫaṭṭ u ḫāliñdir sebeb

250[1]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

1 Herkesde ḥırṣ-ı devlet ü māle nedir sebeb
Bilmem fenā cihānda bu ḥāle nedir sebeb

Ḫallāḳ-ı kā'ināt iken ey münkir-i cehūd
İnkār-ı Ṣāni'-i müte'āle nedir sebeb

Dünyāda ḥüsn-i ẓann var iken ey nemīme-kār
Ẕemm-i beşerle aḫẕ-i vebāle nedir sebeb

Beñzer ki 'aşḳa sen de esīr olduñ ey perī
Benden rüsūm-ı 'aşḳı sü'āle nedir sebeb

5 Ben neyledim saña ki ḥiṣār-ı derūnuma
Etdiñ sipāh-ı cevri ḥavāle nedir sebeb

Etmez neden muṣālaḥayı şehler iltizām
Dünyāda böyle ceng ü cidāle nedir sebeb

Hīç dönmedi Emīrī ṣadāḳatden ey felek
Ṣaldıñ hezār derd ü melāle nedir sebeb

251[2]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

1 Çeşmiñdeki o ḫışm u celāle nedir sebeb
Āfāḳa ṣaldı lerze bu ḥāle nedir sebeb

Bir tuḥfe-i güzīdesidir mülk-i ḳudretiñ[3]
'Ārif ṣorar mı ḥubb-ı cemāle nedir sebeb

Bāġ-ı cihānda böyle nedir ġonca çāk çāk
Daġ eyliyor 'ayān dil-i lāle nedir sebeb

Bilmem niçün miyānede muṣliḥ bulunmuyor
Her fırḳada bu ceng ü cidāle nedir sebeb

1 AE 38EK: 11b
2 AE 38EK: 11b-12a
3 ḳudretiñ AE 38EKk:vaḥdetiñ AE 38EK

Tārīḫe baḳ ki añlayasıñ her diyārda
Aḥvāli inḳirāż u zevāle nedir sebeb

Fikr-i ḫulūṣ-ı ḳalbimi etdiñ ġarażla red
Bir cīfe atdıñ āb-ı zülāle nedir sebeb

ʿAnḳā şikār olur mu bu dünyāda kimseye
Bilmem ki bende fikr-i muḫāle nedir sebeb

252[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Hīç gelmiyor derūna ṣafā nerdedir ʿaceb
Ol dilber-i küşāde-edā nerdedir ʿaceb

Yazmaz şifā-yı ʿaşḳı Şifā'sında Bū-ʿAlī
Bīmār-ı derd-i ʿaşḳa devā nerdedir ʿaceb

Dīv-i raḳībe etmeli teslīṭ çāresiz
Bir şaḫṣ-ı bī-ḥicāb u ḥayā nerdedir ʿaceb

Şehbāz-ı çeşmini süzüyor ṣayda nāz-ile
Olsun esīr-i dāmı hümā nerdedir ʿaceb

Maḫmūr-ı ḥasretim olalı cāmdan baʿīd
Sāḳī şarāb-ı neşve-fezā nerdedir ʿaceb

Bulsam da ben de perdeyi refʿ etsem ortadan
Şimdi o yār-ı perde-küşā nerdedir ʿaceb

Şimdi Emīrī bir nigeh-i yāre ḥasretim
Eski mürüvvet eski vefā nerdedir ʿaceb

253[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Pek ḫastayım bu derde devā nerdedir ʿaceb
Mülküñ selāmetiyle şifā nerdedir ʿaceb

Bir Iṣfahān'ı yoḳ mu cihān-ı mürüvvetiñ
Çeşm-i ümīde kuḥl-i cilā nerdedir ʿaceb

1 AE 38EK: 12a
2 AE 38EK: 12a-b

Ḳırḳ beş yıl oldu görmedim ıṣlāḥ-ı kişveri
Bir ḳahramān-ı ʿuḳde-küşā nerdedir ʿaceb

Yā Rabbi ḳırḳlar ʿaşḳına çıḳsınlar ortaya
Merdān u ṣaf-derān-ı veġā nerdedir ʿaceb

Feryādıma cevāb-ı feraḥ-pīşe gelmiyor
Bu ḳubbe-i fenāda ṣadā nerdedir ʿaceb

Etdi ẓuhūr yümn-i ẓafer Ḥaḳḳ'a ḥamd ola
Artıḳ demem ki merd-i ġazā nerdedir ʿaceb

Bulsam Emīrī yüz sürürem ḫāk-i pāyine
Bir mürşid-i ṭarīḳ-i hüdā nerdedir ʿaceb

254[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Baṣsa ġam-ḫāneme ol yār eğer pāy-i ṭarab
Künc-i tārīkim olur cennet-i ʿulyā-yı ṭarab

Sen ki bezme gelesin tīre olur şemʿ-i münīr
İstemem bezmimize şemʿ-i şeb-ārā-yı ṭarab

Nerde ol ġonca-i nāz etdi tebessüm ʿacabā
Hangi gülşende açıldı gül-i zībā-yı ṭarab

Yine giryān olurum gelse de cānān bezme
Cān ü dil oldu o rütbe müteberrā-yı ṭarab

Dehen-i dilbere yā zīr-i leb-i ṣāġara baḳ
Añlamaḳsa ġarażıñ nükte-i maʿnā-yı ṭarab

Merd-i ʿārif nice etsin ṭaleb-i cām-ı ṣafā
Mest eder neşve-i ġaflet ile ṣahbā-yı ṭarab

Ey Emīrī bulunur ṣanma ki bir dilde ḥużūr
Kimi dīvāne-i ġamdır kimi şeydā-yı ṭarab

1 AE 39: 46b; AE 38EK: 12b

255[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

‘Ārifān eyler idi belki temennā-yı ṭarab
Jengdār olmasa mir’āt-ı mücellā-yı ṭarab

Vāṣıl olmaḳ oña bu ‘ālem-i fānīde muḥāl
Āb-ı kevṯer mi nedir çeşme-i mecrā-yı ṭarab

Rākib-i keşt*ī*-i ṭāli‘den onu eyle su’āl
Hangi sāḥilde olur gevher-i yektā-yı ṭarab

Ġamı ẕevḳ eyle veyāḫūd ne edersen eyle
Edegör sen daḫi bir ḥāl ile peydā-yı ṭarab

Naẓar-ı ‘ibret ile sen onuñ encāmına baḳ
Neş’e-i ġam getirir ādeme ṣahbā-yı ṭarab

Ẓann eder üstüne ḫurşīd-i cihān etdi ṭulū‘
Sāye ṣalsañ kime ey serv-i dil-ārā-yı ṭarab

Fevḳ-i ḳudretde ḫayālāta Emīrī dalamam
Bā‘iṯ-i miḫnet olur ādeme ḫülyā -yı ṭarab

256[2]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

İ‘cāz-ı tekellüm leb-i dil-dāra münāsib
Mestāne nigeh dīde-i bīmāra münāsib

Güftār-ı ricā ‘āṣıḳ-ı ṣūrīdeye lāyıḳ
Eṭvār-ı ṣafā dilber-i mekkāra münāsib

Dāġ-ı dilimi eşkim eder böyle nümūdār
Bu āb-ı revān işte şu gülzāra münāsib

Yāḳūt-ı ṣafā gerden-i dil-dāra sezāvār
Tāb-ı mey ile ġāze o ruḫsāra münāsib

Ḥabs-i ḳafes-i dehre taḥammül gerek ey dil
Ṣabr eylemedir murġ-ı giriftāra münāsib

Cān ver göñül ol şūḫ sañа müşter*ī* çıḳmış
Ol gevher olur işte bu bāzāra münāsib

1 AE 39: 46b; AE 38EK: 12b-13a
2 AE 39: 47a; AE 38EK: 13a

Benzetdim Emīrī gül-i firdevs-i berīne
Yoḳ beñzeyecek başḳa fem-i yāra münāsib

257[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Nā-dīde edā ḳāmet-i dil-dāra münāsib
Īmā-yı leṭāfet nigeh-i yāra münāsib

Rindān-ı ṣafā meclis-i cānāneye lāyıḳ
Zindān-ı belā düşmen-i mekkāra münāsib

Bu teşne-i vuṣlatdan eder luṭfunu maḥrūm
Vermez o perī şerbeti bīmāra münāsib

Dersen olayım maẓhar-ı enẓār-ı ekābir
Söz söylemeğe ġayret et efkāra münāsib

Erbāb-ı edeb kūşe-i 'uzletde muvaḳḳar
İḳbāl-i cihān merdüm-i bī-'āra münāsib

Manṣūrdan al 'ibreti ḫāmūş ol ederler
Ḥaḳ söyleyeniñ kellesini dāra münāsib

Yoḳ leẕẕet-i sükkerde Emīrī o ḥalāvet
Bir şey' bulamam vaṣf-ı leb-i yāra münāsib

258[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Vaḳt-i şūrişde olur aḳvām-ı dünyā mużṭarib
Lerze-i şems āb içinde 'aks-i eşyā mużṭarib

Nerdesin ey dilber-i 'işret-serāy-ı kā'ināt
İġtirābıñdan olur bu 'abd-i şeydā mużṭarib

'Aks-i ḳaddiñ mevcelenmiş ṣuda gördükçe derim
Kevṣer-i bāġ-ı İrem'de 'aks-i ṭūbā mużṭarib

Ni'met-i ḥüsnüñ duyunca seyr-i 'āşıḳ mümteni'
Nūr-ı vechiñden olur çeşm-i temāşā mużṭarib

1 AE 39: 47a; AE 38EK: 13a-b
2 AE 38EK: 13b

Bir selām verdim görünce yāri ammā almadı
Ḳaldı göğsümde benim dest-i temennā muẓṭarib

Esme ey bād-ı ṣabā titretme ḳalb-i ʿālemi
Olmasın lerzān olup zülf-i dil-ārā muẓṭarib

Ey Emīrī ḥāl-i dehri bir zamān fikr eyledim
Göñlüm oldu nā-tüvān cān oldu ḥālā muẓṭarib

259[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Zaḫm-ı düşmen-iltiyāmımdan eṭibbā muẓṭarib
Dehşet-i yeʾs-i derūnumdan aḥibbā muẓṭarib

Yeʾs-i dünyā bir mücessem ıẓṭırāb etmiş beni
Ḳalmamış artıḳ fütūrum olsa dünyā muẓṭarib

ʿArż-ı ḥāl etmek ne mümkin yāri zīrā eyliyor
Lafẓ-ı şekvā muẓṭarib ḥarf-i temennā muẓṭarib

Öyle nāzik ki libās-ı nāzı alsa dūşuna
Tār u pūdundan olur cismi ser-ā-pā muẓṭarib

Ülfet etmişdir benimle bir gece rüʾyāda yār
Baḫtı kör olmuşdur o ülfetle ḥālā muẓṭarib

Etmedi taḳdīr cāndan etdiğim ḫidmetleri
Olmasın mı şimdi ol şūḫ-ı dil-ārā muẓṭarib

Teng-nā-yı ıẓṭırāb olmuş Emīrī kāʾināt
Zīr ü bālā muẓṭarib ẕerrāt-ı eşyā muẓṭarib

260[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Etme efġān olmasın derler o cānān muẓṭarib
Etmeyim efġān naṣıl zīrā olur cān muẓṭarib

Bir ṭarafdan ġāret eyler māl ü cān u ṣabrımı
Bir ṭarafdan olma der ol şūḫ-ı fettān muẓṭarib

1 AE 39: 53a; AE 38EK: 13b-14a; OTEM, sy. 24, 1336/1920, s. 597-98.
2 AE 39: 53a; AE 38EK: 14a; OTEM, sy. 27, 1336/1920, s. 740-41.

Çāre olmaz ıżṭırāb-ı derd-i vicdān-sūzuma
Ben gibi başdan başa yārān ü iḫvān mużṭarib

Ey büt-i ḫūn-rīz-ġamze ḫançer-i cevriñden āh
Cismimiñ her ẕerresinde cān-ı nālān mużṭarib

Benden artıḳ iḳtidār-ı āh ü efġān bekleme
Żaʿf ile cān mużṭarib mecrā-yı efġān mużṭarib

Sen benim ḥāl-i elemnākimle her dem şādumān[1]
Ben seniñ hicrān-ı dīdārıñla her ān mużṭarib

Bī-ḫaber bu cilvelerden ṭārem-i aʿlāda māh
Āb-ı mevc-ārāda ʿaks-i māh-ı tābān mużṭarib

Artıḳ istimdāddan ḳaldım Emīrī nā-ümīd
Yār bī-şefḳat göñül şūrīde yārān mużṭarib

261[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ġamzeniñ ḫışmından olmuşdur dil ü cān mużṭarib
Ṣanki cellādıñ hücūmundan esīrān mużṭarib[3]

Mużṭaribdir baḥr-ı ṭabʿım cevher-i hicrān ile
Rūzgārıñ şiddetinden oldu ʿummān mużṭarib

Olmuşuz bir süst-peymānıñ zebūn-ı mekri kim
Her kelāmından olup biñ ʿahd ü peymān mużṭarib

Bir yetīm-i bī-kesim uġratma yeʾse göñlümü
Olmasın tā nālesinden ʿarş-ı Raḥmān mużṭarib

Biñ perīşān-ḥāli her gün görmemek mümkün değil
Olmamaḳ mümkün mü İstanbulʾda vicdān mużṭarib

Sāḥa-i efkārınıñ her cānibi sūrāḫ-ı ġam
Olmasın mı dil gibi bir merd-i meydān mużṭarib[4]

1 6: -AE 39.
2 AE 39: 52b; AE 38EK: 14a.
3 1: AE 39'da gazelin matla beyti olarak aşağıdaki beyit yazılıp üzeri çizilmiştir:
Çeşm-i pür-nemde ḫayāl-i vech-i cānān mużṭarib
Baḥr-i mevc-ārāda ʿaks-i māh-ı tābān mużṭarib
4 6: AE 39'da 259 numarada yer alan gazelin ikinci beyti olarak yazılıp üzeri çizilmiştir.

Ey Emīrī derd-i cānānımla āh etsem olur
Dil evinde lerzeden eyvān u erkān muẓṭarib

262[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Āh u zār etsem olur ol şūḫ-ı fettān muẓṭarib
Terk edersem āh u feryādı olur cān muẓṭarib[2]

Ey büt-i ḫūn-rīz-i ġamze ḫançer-i cevriñden āh
Cismimiñ her ẕerresinde cān-ı nālān muẓṭarib

Bir büt-i maḫfī-liḳānıñ mestidir ins ü perī
Ondan olmuşdur bütün peydā vü pinhān muẓṭarib[3]

Sen benim ḥāl-i elemnākime her dem şādumān
Ben seniñ hicrān-ı dīdārıñla her ān muẓṭarib

5 Iżṭırāba mā-sivā bir bī-sükūn gehvāredir
Olmamaḳ mümkün müdür dünyāda insān muẓṭarib

Dilleri āhen mi yā Rab nerm-ten dilberleriñ[4]
Ellerinden oldu bu 'abd-i perīşān[5] muẓṭarib

Bu Emīrī'niñ bugünden böyle yā Rab olmasın
Sāḥa-i kāşāne-i ṭab'ında vicdān muẓṭarib

263[6]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

1 Kimi dünyāyı kimi etmede 'uḳbāyı ṭaleb
Kimi elfāẓı kimi ḳılmada ma'nāyı ṭaleb

Ṭaleb-i ḫalḳ-ı cihān olmadadır gūn-ā-gūn
Her kişi etmede bir şekl ile dünyāyı ṭaleb

1 AE 39: 53a; AE 38EK: 14b
2 1,2,3,4, 7: -AE 39
3 3: AE 39'da 259 numarada yer alan gazelin üçüncü beyti olarak yazılıp üzeri çizilmiştir.
4 6: AE 39'da 259 numarada yer alan gazelin beşinci beyti olarak yazılıp üzeri çizilmiştir. nerm-ten dilberleriñ AE 38EK, AE 39k: ricāl-i devletiniñ (üzeri çizilmiş) AE 39
5 bu 'abd-i perīşān: hep 'uşşāḳ-ı rüsvā AE 39
6 AE 38EK: 14b

Kimisi ḫırḳa-i peşmīneye ḳāni‘ şākir
Kimisi eylemede aṭlas u dībāyı ṭaleb

Geliñiz etmeyelim ġaflet-i nā-çesbānı
Edelim fırṣat-ı imrūzda ferdāyı ṭaleb

Kimisi her ne ki vermişse Ḫudā ḳāni‘ olur
Kimisi etmededir mesned-i bālāyı ṭaleb

Eylemez ‘izz ü vaḳār ehli olursa ‘āşıḳ
Bu fenā ma‘rekede dilber-i hercāyī ṭaleb

Bāġ-ı fānīde Emīrī dili ta‘ṭīr edelim
Biz daḫi eyleyelim bir gül-i zībāyı ṭaleb

264[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

‘Āḳıl ol eyleme ālāyiş-i dünyāyı ṭaleb
Merd-i kāmil olan eyler mi bu sevdāyı ṭaleb

Kimisi zīm ü ẕeheb ‘āşıḳı bilmem bu ne ḥāl
Kimisi etmededir zülf-i temennāyı ṭaleb

‘Āḳıl-ı kāmil odur ṭā‘at edip ḫālıḳına
Eyleye ḥasret ile devlet-i ‘uḳbāyı ṭaleb

Ṣanma devlet[2]-i ‘uḳbā dediğim cennetdir
Eylemez ‘āşıḳ olan cennet-i a‘lāyı ṭaleb

‘Āşıḳān etmededir farṭ-ı taẕarru‘lar ile
Devlet-i ‘āliye-i rü’yet-i Mevlā’yı ṭaleb

Devlet-i rü’yete maẓhar eder inşāallāh
Ederiz ḥażret-i Ḫaḳ’dan bu ‘aṭāyāyı ṭaleb

Aġlarım yalvarırım Ḫaḳḳ’a Emīrī dā’im
Ederim işte bu maḳṣūd-ı mu‘allāyı ṭaleb

1 AE 38EK: 14b-15a

2 ṣanma devlet-i: Mısra‘ın ilk tef‘ilesini oluşturan bu ibarede vezin bozuk gibi görünse de şairin “ṣan-” hecesinde imale-i memdûde yapmış olması kuvvetle muhtemeldir. Bu ihtimal devre dışı bırakılırsa “ṣanma [kim] devlet-i” şeklinde yapılacak bir metin tamiri veznin düzelmesini sağlar.

265[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Rāḥati olmuş cihānıñ ıżṭırāba münḳalib
Oldu āṣār-ı ṣafā rü’yā-yı ḫ̬ᵛāba münḳalib

Ric‘at eyler aṣlına her şey’ cihānda ‘āḳibet
Hep olur tedrīc ile eşyā türāba münḳalib

‘Āleme ‘ibretle baḳ olma ‘imāret-yāb-ı ẕevḳ
Niçe biñ ma‘mūreler olmuş ḫ̬arāba münḳalib

Āferīn ol müstaḳīme çekse yüz biñ iḫtiyāc
Fikriniñ olmaz ṣebātı irtikāba münḳalib

Tāb-ı ġam bed-baḫ̬tıñ eyler ḳāmet-i mevzūnunu
Mūy-i āteş-dīdeāsā pīç ü tāba münḳalib

Ḫ̬aṭṭ-ı ‘afv u merḥamet çek defter-i ‘iṣyānıma
Olmasın ẕenbim sü’āl ile cevāba münḳalib[2]

Şems-i raḥmet ey Emīrī etse bir kerre ṭulū‘
Ẓulmet-i cürmüm olur nūr-ı ṣevāba münḳalib

266[3]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ṭāli‘-i mesdūdum eyle feth̬-i bāba münḳalib
Olmasın ümmīd-i ṣabrım insilāba münḳalib[4]

Cürm ü ‘iṣyānım benim etdirme yā Rabbī ḥisāb
Ol ḥisābı ḳıl ‘aṭā-yı bī-ḥisāba münḳalib

Nerdedir dünyāda şimdi eski himmetle vefā
İstiḳāmetler hep oldu irtikāba münḳalib

Çeşmi bed-baḫ̬tıñ yine olmaz cihānda rūşenā
Ẓulmet-i ḫ̬āk olsa nūr-ı āfitāba münḳalib

Cebhe-i nāzıñda ey[5] āhū-yı iḳlīm-i vefā
Şekl-i ṣafvet olmasın çīn-i ‘itāba münḳalib

1 AE 39: 50b; AE 38EK: 15a
2 6: -AE 39
3 AE 39: 50b; AE 38EK: 15a-b
4 1, 2, 3, 6, 7. beyitler: - AE 39
5 ey AE 38EKk: ol (üzeri çizilmiş) AE 38EK

Yārimiñ ḥaḳḳımdaki elṭāfı pek mebẕūl idi
Ol vefālar oldu şimdi ictināba münḳalib

Eyledim taḥrīr Emīrī ḳıṭʿa ḳıṭʿa beyt beyt
Oldu āṣārım kitāb-ı müsteṭāba münḳalib

267[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Dili dīvāne eden zülf-i semen-sādır hep
Fikr-i gīsū bańa sermāye-i sevdādır hep

Baḫş eden dīde-i endīşeye[2] envār-ı[3] sürūr
Şeref-i rüʾyet-i dīdār-ı dil-ārādır hep

Bezm-i vuṣlatda bańa telḫ gelir ḳand-i leẕīẕ
Ṣoḥbeti ol ṣanemiñ ḳand-i muṣaffādır hep

Nüsḫa-i ekmel-i ḳudretsiñ eyā rūḥ-ı revān
Gerden ü çeşm ü dehen ḫārikа-pīrādır hep

5 Devr-i dolāb-ı cihānda ne bu ḥāl-i maʿkūs
Rütbe[4] vü sīm ü ẕeheb maḳṣad-ı aḳṣādır hep

Ḥāṣılı Ḳāf-ı ḳanāʿatdaki ʿAnḳālara da
Üstüḫ[v]ān pāreleri bāʿiṣ-i ġavġādır hep

Mīve-i nīk ü bede etme Emīrī taʿrīż
Tuḥfe-i bāġçe-i ʿālem-i bālādır hep

268[5]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Daġıdanʿaḳlımı gīsū-yı semen-būdur hep
Fāş eden rāz-ı dili ġamze-i dil-cūdur hep

Gireli dāʾire-i ẕikre o çeşmi āhū
Şimdi evrād dil-i ġamzede “yā hū”dur hep

1 AE 39: 47b; AE 38EK: 15b
2 endīşeye: maḳṣūduma AE 39
3 envār-ı AE 38EKk, AE 39: elvāḥ-ı (üzeri çizilmiş) AE 38EK
4 rütbe: pāye AE 39
5 AE 39: 47b; AE 38EK: 15b-16a

Oldu zülf ü ḫaṭ-ı cānān bańa sevdā-yı ḫayāl
Gülşen-i dilde biten sünbül ü şeb-būdur hep

Arama ġamz u nifāḳı ʿurefā bezminde
Sözleri ḳıṣṣa-i gīsū ile ebrūdur hep

Eyleyen silsile-i merd ü zeni rabṭ-ı beḳā
Heves-i cāẕibe-i gerden-i bī-mūdur hep

Şimdi yoḳ bezm-i muḥabbetde o merdāne ṣafā
Ferşi bezm-i ṭarabıń cebhe vü zānūdur hep

Ey Emīrī nerede şimdi ʿulüvv-i ṣoḥbet
Ṭaleb-i ḫalḳ-ı zamān[1] vuṣlat-ı pehlūdur hep

269[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Mey-i laʿliń ile ʿāşıḳları bīgāne[3] etdiń hep
Esīr-i keyf-i ṣahbā mā'il-i peymāne etdiń hep

Nedir bu sırr-ı te'ṣīr-i ṣafā ol çeşm-i mey-gūnda
Muḳīm-i ḫānḳāńı ʿākif-i mey-ḫāne etdiń hep

Nedir ey duḫt-i rez sende bu te'ṣīrāt-ı feyż-ā-feyż
Żaʿīfü'l-ḳalb olan çoḳ erleri merdāne etdiń hep

Nedir sende bu ḫāl-i bī-ṣebātī ey muḫarrib çarḫ
Neler maʿmūr ḳıldıńsa yine vīrāne etdiń hep[4]

Sükūn[5] u ṣabr ü temkīnimden artıḳ bir eṣer ṣorma
Göńül mevcūdumu ṣarf-ı reh-i cānāne etdiń hep

Hilāl ü şemse baḳsam nār-ı ʿaşḳıńdan değil eymen
Bütün dünyāyı şemʿ-i ḫüsnüńe pervāne etdiń hep

Emīrī Yūsuf-ı ṭabʿıń cihāna ġıbṭa-baḫş oldu
Bıraḳ sā'irleri iḫvānıńı bīgāne etdiń hep

1 zamān: cihān AE 39
2 AE 39: 48a; AE 38EK: 16a
3 bīgāne: mestāne AE 39
4 269/4: 269/5 AE 39
5 sükūn: şuʿūr AE 39

270[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Bir gelir mi naẓara zişt ile ḫūb
‘Ārifān yā nice sevmez maḥbūb

Biz de dünyāda ṭalebsiz değiliz
Ṭālibiz ‘aşḳ-ı Ḫudā’dır maṭlūb

‘Āşıḳa ṣıdḳ ile ‘aşḳ-ı ezelī
Oldu maṭlūb-ı ma‘ālī-maşḥūb

Nef‘-i bī-şerme yine rāciḥdir
Ger ziyān etse de merd-i maḥcūb

Emel-i ‘āleme encām olmaz
‘Ömr-i Nūḥ olsa da ṣabr-ı Eyyūb

‘Azm içün rāha taḥaffuẓ lāzım
Girer āġūşuna ẓarfıñ mektūb

Münkesir ḳaldı Emīrī ḳalbim
Nerdedir himmet-i aṣḥāb-ı ḳulūb

271[2]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Gelmiyor bezmime ol dilber-i ḫūb
Oldu ārām u ḳarārım meslūb

Bizden ol yār çevirdi yüzünü
Şems-i ṭāli‘ ne yaman etdi ġurūb

Olsa nev-nīme (?)[3] meh-i cūd küşād
Rūzgār-ı emelim etse hübūb

Çeşm ü ebrū ḳomuyor ḥālime āh
Gerçi şāyeste değil kesb-i ẓünūb

Böyledir ḥāl-i cihān-ı fānī
Kimi ṭālib kimi olmuş maṭlūb

1 AE 39: 49a; AE 38EK: 17a-b
2 AE 39: 49a; AE 38EK: 17b
3 Nev-nīme (?) M

Kūy-ı yāre gidemez oldu raḳīb
Ḳalmadı ammā nüzūl ile rükūb

Bir cevābı gelir inşā'allāh
Yazalım yāre Emīrī mektūb

272[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Görseler yāri ṣafā vaḳtinde de ditrer ḳulūb
'Āşıḳānıń yanılır ḥāli o yār olsa ġażūb

Gizlenir birden eder tenvīr dīger 'ālemi
Ṣanma ḫurşīd-i münevver bu gece eyler ġurūb

Ḳalmadı cānān ile 'azm-i şikārıń leẕẕeti
Vaḳt-i pīrīde olur müşkil nüzūl ile rükūb

Yāri bilmem ki ne yoldan 'azm eder kāşāneye
Bir gözüm [gözler] şimāl ü bir gözüm gözler cenūb

5 Āşıḳān gülzārı terk etsin naṣıl faṣl-ı bahār
Naġme eyler bülbülān bād-ı ṣabā eyler hübūb

Firḳat-i cānānıma bilmem naṣıl ṣabr eyleyem
Ṣoḥbeti dil-keş gümüş bāzūları endāmı ḫūb

Yār va'd etmişdi teşrīfe bu aḳşam gelmedi
Ey Emīrī [doldu] eṭrāfım ġumūm ile kürūb

273[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

1 Ḥelāl üzre çalışḳan bī-riyā insān olur merġūb
Naẓargāh-ı Muḥammed ṣāhib-i iẕ'ān[3] olur merġūb

Arar (?)[4] herkes dem-i sūrişde rūşen-dil[5] ḥükümdārı
Ẓalām-ı şebde envār-ı meh-i tābān olur merġūb

1 AE 38EK: 17b-18a
2 AE 39: 49a; AE 38EK: 18a
3 iẕ'ān AE 38EKk, AE 39: 'irfān (üzeri çizilmiş) AE 38EK
4 arar (?): [illegible] M
5 rūşen-dil AE 38EKk: bir 'ādil (üzeri çizilmiş) AE 38EK

Cerā'im ehli giryān olmalı vaḳt-i nedāmetde
Ḥubūbātıñ nemā mevsimleri bārān olur merġūb

Civānlıḳ ʿālemi şāhāne bir hengām-ı fırṣatdır
Edeble maʿrifet kesb eyleyen ṣibyān olur merġūb

İṭāʿat gerçi vācib emr-i meşrūʿ-ı selāṭīne
ʿAdāletle tezeyyün eyleyen sulṭān olur merġūb

Ẕükūru baḫtiyār eyler ananıñ ḥüsn-i tedbīri
Umūr-ı ḫāneyi tenvīr eden nisvān olur merġūb

Saña luṭf eylemek yāriñ Emīrī re'fetindendir
Gedāya iltifāt-ı ḫüsrev-i ẕī-şān olur merġūb

274[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Derdimiñ dermānını luṭf eyle ey Rabb-i mücīb
Böyle bir derde ʿilāc etmekde ʿācizdir ṭabīb

Kimseniñ yoḳ bir sözü emr-i İlāhī'dir vefāt
Ṭūl-i müddet derd çekmekdir faḳaṭ ḥāl-i mehīb

Gül gidince gülşeniñ ḳalmaz ṣafāsı bülbüle
Dār-ı ġurbetdir gülistān bülbül-i şeydā ġarīb

Ḳalmıyor ṣabr u şekībi görmese cānānını
Yā İlāhī ʿāşıḳ-ı bī-ṣabra ver ṣabr u şekīb

Çāk edip dāmān-ı ṣabrı eyliyor āh u fiġān
Merḥamet etmez o gül artıḳ ne yapsın ʿandelīb

Mümkün olmaz ḥālini bir kimseye ʿarż eylemek
Düşmesin yā Rab żarūret ḳaydına merd-i necīb

İş onuñ ḳadrin bilip Allāh'a şükr etmekdedir
Ey Emīrī ʿizz ü devlet ādeme olsa naṣīb

1 AE 39: 49a; AE 38EK: 18a-b

275[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ehl-i inṣāf ol deme rüsvā-yı ‘ām olsun raḳīb
‘Āṣıḳ-ı ṣādıḳ ise mesrūr-ı tām olsun raḳīb

Sevdiğim bir yāri sevmekle neden ṭa‘n eyleyem
Ger ḥaḳīḳī ḥubb ise maḳrūn-ı kām olsun raḳīb

Mālikiz biz reng ü būy-i gülsitān-ı vaḥdete
Bāġbān-ı ġonca-i bāġ-ı merām olsun raḳīb

Sevdiğim yāriñ o da ẕikr-i cemīlin yād eder
Oldu hem-meşreb benimle müstedām olsun raḳīb

Āteş-i ‘aşḳıñla yanmışsa o da göñlüm gibi
Ey ḫalīlim vāṣıl-ı berd ü selām olsun raḳīb

Ey Emīrī çünkü hep bir bāba mensūb olmuşuz
Nezd-i ‘ālemde ḳarīn-i iḥtirām olsun raḳīb

276[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Gül rūḫun şevḳiyle oldum hem-diyār-ı ‘andelīb
Göñlümüñ ruḫsārı oldu āh u zār-ı ‘andelīb

Ben ölürsem kūy-i dilberde beni defn eyleyiñ
Gülsitānda olsa lāyıḳdır mezār-ı ‘andelīb

Nāleme ey ġonca-fem ‘aşḳıñ sebeb olsa n’ola
Ġoncadandır nāle-i bī-iḫtiyār-ı ‘andelīb

Ondan efzūndur benim başımda sevdā-yı cünūn
Olsa da benden füzūnter iştihār-ı ‘andelīb

Aldı sīnem dāğ-ı miḥnetlerle gülşen şeklini
Künc-i ġam-ḫānem sezādır olsa dār-ı ‘andelīb

‘Āṣıḳ-ı zārın eder ḥüsnüñle ancaḳ iftiḫār
Ṣūret-i zībā-yı güldür iftiḫār-ı ‘andelīb

Ey Emīrī bir gülüñ vaṣfında taḥrīr eyledim
Olsa lāyıḳdır bu naẓmım yādigār-ı ‘andelīb

1 AE 39: 49a; AE 38EK: 18b
2 AE 39: 45a; AE 38EK: 18b

277[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Derd-i ʿaşḳınla maḳāmımdır civār-ı ʿandelīb
Ḫoş gelir ʿuşşāḳa zīra āh u zār-ı ʿandelīb

Ṣanma vuṣlatdır devāsı ʿāşıḳın eyler fiġān
Berg-i gülden ferş olunsa reh-güẕār-ı ʿandelīb

Zülf ü ḥüsnüñdür sebeb bu bī-sükūn feryādıma
Āh u zār ile geçer leyl ü nehār-ı ʿandelīb

Muntaẓırdır vech-i yāra ʿāşıḳ-ı şūrīde-ḥāl
Münḥaṣırdır nev-bahāra intiẓār-ı ʿandelīb

Yār nezdinde olursam bī-sükūn ṭaʿn eyleme
Vaṣl-ı gül vaḳtinde de yoḳdur ḳarār-ı ʿandelīb

Bī-ḫaberdir bāġa ʿazm-i daʿvetinden gülleriñ
Mest-i ḥayretden ʿuyūn-ı eşk-bār-ı ʿandelīb

Olmayan erbāb-ı fen bulmaz Emīrī iʿtibār
Fenn-i elḥāndır medār-ı iʿtibār-ı ʿandelīb

278[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Nezd-i ʿāşıḳda füzūndur iʿtibār-ı ʿandelīb
Dil-rübādır nāle-i bī-iḫtiyār-ı ʿandelīb

Her zamān kūy-i dil-ārādır mekānı ʿāşıḳıñ
Gülsitāndır dāyimā dār u diyār-ı ʿandelīb

Feyż-i ḳudret herkese bir kārı tefvīż eylemiş
Yoḳdur üstād-ı nevā-yı dil-şikār-ı ʿandelīb

Ben ölürsem ḳabrimiñ üstünde etsin āşiyān
Naġmelerle geçse her leyl ü nehār-ı ʿandelīb

İñleden ʿaşḳ-ı ḥaḳīḳī yoḳsa bir gül-ruḫ mudur
Gül müdür bilmem ʿaceb kimdir nigār-ı ʿandelīb

1 AE 39: 45a; AE 38EK: 19a
2 AE 39: 46a; AE 38EK: 19a

Gül değil gül-ruḫ değil ʿaşḳ-ı ḥaḳīḳīdir ġraż[1]
Eyledi ifşā bańa feryād u zār-ı ʿandelīb

Pīr-i murġāndır Emīrī ẕikr ü (..?..) ile geçe[2]
Gülşen-i tevḥīd içinde rūzgār-ı ʿandelīb

279[3]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Nevrūz erişdi başladı feryād-ı ʿandelīb
Oldu çemen mekān-ı ṣafā-dād-ı ʿandelīb

ʿUşşāḳ-ı dil-ḥazīne naṣıl olmasın mekān
Bāġ oldu şimdi bir feraḥ-ābād-ı ʿandelīb

Derdim benim o gül-beçeniń vaṣf-ı pākidir
Bir ġoncanıń ṣenāsıdır evrād-ı ʿandelīb

Nezdinde nāzenīni bulunsun bulunmasın
Hep āh u zārdır yine (..?..)ād-ı[4] ʿandelīb

5 Kimden cihānda öğreniyor bu nevāları
Kimdir ʿaceb bu mertebe[5] üstād-ı ʿandelīb

Mūcid midir mü'essis-i yektā mıdır nedir
Oldu güzīde naġmeler īcād-ı ʿandelīb

Peyġamber-i ṭuyūr-ı gülsitān mıdır ʿaceb
Naġmeyle muʿcize eder īrād-ı ʿandelīb

Ben bildiğim bu ḫāṭıranıń hīç biri degil
Yā söyle ey göńül nedir inşād-ı ʿandelīb

Mīrāṣ-ı ceddidir bu terennüm bu zemzeme
Aṣḥāb-ı mūsiḳī idi ecdād-ı ʿandelīb

10 Zīrā Emīrī tā dem-i ecdāddan beri
Taḫmīr olundu ʿaşḳ-ile bünyād-ı ʿandelīb

---

1 ġaraż AE 38Ekk: sebeb (üzeri çizilmiş) AE 38EK

2 (..?..) ile geçe: M

3 AE 38EK: 19a-b

4 (..?..)ād-ı: 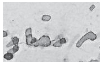 M

5 bu mertebe AE 38EKk: muʿallim ü (üzeri çizilmiş) AE 38EK

280[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Ötme yeter ḥazīn ḥazīn sen de ʿandelīb
Bir kerre diñle baḳ ki ne var bende ʿandelīb

Bir gün gidip de āh edemem kūy-i yārda
Verdi maḳāmı kim sañа gülşende ʿandelīb

Gel gör benim yegāne ḥabībimde naḫveti
Bir gül-cemāle oldu göñül bende ʿandelīb[2]

Bāġ-ı ṣafāyı terk edemez ʿārifān-ı ʿaşḳ
Ārām eder mi sāḥa-i külḫanda ʿandelīb

5 Āzār-ı ḫār ile sitem-i rūzgār ile
Açmış ḥazīn yareleri tende ʿandelīb

Ammā benim gibi yine pek ġamlı demlidir
Ṭutmuş mekānı bāġ-ı müzeyyende ʿandelīb

Haydi berāber eyleyelim rūz ü şeb fiġān
Bir gül-cemāle oldu göñül bende andelīb[3]

Etdim Emīrī bir gül-i nā-dīde intiḫāb
Görse olur cemālini şermende ʿandelīb

281[4]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

1 Ḳonuşsa ḫiffet-i ʿaḳlı olanla insān ʿayb
Olursa ʿālim olan kimse yār-ı nā-dān ʿayb

Libās-ı nūr-ı edeble tezeyyün elzemdir
Gezerse bir kişi enẓāra ḳarşı ʿuryān ʿayb

Saʿādetinde enīs olduġuñ kerem-kārıñ
Görünce ḥālet-i idbārını gürīzān ʿayb

Bilir iken bu cihān ẓıll-i zā'il olduġunu
Yine bu mertebe maġlūb-ı nefs u şeyṭān ʿayb

1 AE 39: 44b; AE 38EK: 19b
2 3/2: Gül gülsitānda her gün eder ḫande ʿandelīb AE 39
3 7: -AE 38EK
4 AE 39: 50b; AE 38EK: 19b-20a

Laṭīf olursa da gerçi tebessüm-i ḫūbān
Dem-i mükālemede ḫande-i firāvān ʿayb

Ḳavāʿid üzre gerekdir revābıṭ-ı aḫlāḳ
Tekellüm eylese mestānelerle ḫūbān[1] ʿayb

Emīrī merd olan eyler cefā-yı ʿaşḳa ṣebāt
Fiġān u nāle-i ʿuşşāḳ-ı nā-şekībān ʿayb

282[2]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Temedduḥ-i neseb etmekle faḫr-ı[3] insān ʿayb
Birāderānına daʿvā-yı faẓl ü rüchān ʿayb

Merāsim-i[4] edebi ʿāḳil eylemez iḫlāl
Zebān-dırāzī-i ḥüsn ü cemāl-i ḫūbān ʿayb[5]

Cihānda ḥaddini bilmek ʿumūma lāzımdır
Ḳarışsa mesʾele-i ʿālimāna nā-dān ʿayb[6]

Vaẓīfedir zen ü merde viḳāye-i nāmūs
Giderse ḫāne-i nā-maḥremāna nisvān ʿayb

Kerīm ü kāmil olanlar ṣenāya şāyāndır
Leʾīm olanları medḥ eylese süḫan-dān ʿayb

Edībe serd-i delāʾil gerek nevāziş ile
Dem-i muḥāverede kesb-i ḳalb-i yārān ʿayb

Emīrī şöhret-i ṭabʿıń ne ḥācet iʿlāna
Dem-i nehārda īḳād-ı şemʿ-i raḫşān ʿayb

1 ḫūbān AE 38EKk, AE 39: cānān (üzeri çizilmiş) AE 38EK
2 AE 39: 50b; AE 38EK: 20a
3 temedduḥ-i neseb etmekle faḫr-ı: dem-i mükālemede iftiḫār-ı AE 39
4 merāsim-i: ḳavāʿid-i AE 39
5 2: AE 39'da bu beyitten sonra AE 38EK'te yer almayan şu beyit bulunmaktadır:
Gedāya ehl-i ġınā şimdi vermiyor nevbet
Olurdu evveli ehl-i ġınāya iḥsān ʿayb
6 3, 5, 6. beyitler: -AE 39

283[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Sensiñ ey faḫr-i rüsül ḥażret-i Allāh’a ḥabīb
Olmuşum ben ḫaberim yoḳ ne büyük ẕāta raḳīb

Bu şifāḫāne-i imkānı yaratmazdı Ḫudā
Ḫastagānesini ba‘ṣ etmemiş olsaydı ṭabīb

İsmiñi yazdı berāt-ı ebediyyetde seniñ
Minber-i cāmi‘-i nüh-ḳubbe-i imkāna ḫaṭīb

Sensiñ ey mürşid-i ümmī-laḳab-ı ‘ālem-i feyż
Mekteb-i vaḥy-i İlāhī’deki üstād-ı edīb

Çünkü şāhenşeh-i iḳlīm-i *fe-terżā*sıñ sen
Edecek merḥametiñ cümle ḳulūbu taṭyīb

Feyż-i kevneyni bulur kim seni itse taṣdīḳ
Ḳahr-ı dāreyni görür[2] kim seni ḳılsa tekẕīb

Ḳalmışım gerçi bu dünyāda ġarīb ü bī-kes
Ḳoma maḥşer gibi bir kūşe-i ġurbetde ġarīb

Bu Emīrī ḳuluña eyle şefā‘atle meded
Meded ey taḫt-ı ḫilāfetde şehinşāh-ı ḥasīb

284[3]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Ḳaldı sensiz bu ḳuluñ sāḥa-i dünyāda ġarīb
Yā Resūl etme onu ‘ālem-i ‘uḳbāda ġarīb

Kime ḫidmet edeyim yā kime dil baġlayayım
Ḳalmışım sāḥa-i meydān-ı temennāda ġarīb

Kime derdim diyeyim āh şaşırdım ḳaldım
Ne ḳadar müşkil imiş olsa bir üftāde ġarīb

Yoḳ bańa bir naẓar-ı luṭf edecek şimdi benim
Sāḥa-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā’da ġarīb

1 AE 39: 42b; AE 38EK: 20a-b
2 görür: bulur AE 38EK
3 AE 39: 43a; AE 38EK: 20b

Revnaḳ-ı nūr-ı naẓar olmadı ol ġonca-i bāl
Bunca yıldır gezerim āh bu ṣaḥrāda ġarīb

Kesmem ümmīdimi senden yine ey faḫr-i ümem
Ḳalmış olsam da bu meydān-ı temāşada ġarīb

Ey kerem kānı efendim bu Emīrī ḳuluñu
Ḳoma Ḥaḳ ʻaşḳına dünyā gibi ʻuḳbāda ġarīb

285[1]

[fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün]

Sevdi göñlüm bir melek ḥaṣletli cānān-ı edīb
Görmedim dünyāda böyle ʻaksi çoḳ yār-ı necīb

Beẕl-i şefḳatle beni dil-şād taṭyīb eyledi
Her ne maḳṣūdu İlāhī var ise eyle naṣīb

Dār-ı dünyāda beni terk etmedi zār u ḥazīn
Yoḳsa ḳalmışdım bu dünyā berzaḫında pek ġarīb

Bir gülüm vardır benim fāʼiḳ hezārān güllere
Biñ gülüñ var ise gülşende seniñ ey ʻandelīb

Neyleyem dünyā vü āḫārında yoḳ ḥāl-i beḳā
Cümle iḳbāli muvaḳḳat cümle ẕevḳi dil-firīb

Olmamış mehcūr-ı taḫt u tācı hangi şehriyār
Etmemiş ʻuḳbāda riḥlet hangi bir merd-i lebīb

Bu muḥaḳḳaḳdır Emīrī ḫastegān-ı ʻāleme
Vermiyor ḳaṭʻī şifā dermānıma hīç bir ṭabīb

286[2]

[fāʻīlātün fāʻīlātün fāʻilün]

Derd-i ʻaşḳı böyle bilmezdim ʻacīb
Bulmadım ben nabżıma vāḳıf ṭabīb

Ḫānümān-sūz-ı taḥammül oldu āh
Ġamze-i dil-cūy-i yār-ı dil-firīb

1 AE 39: 48a
2 AE 39: 48b; AE 38EK: 22a

Dār-ı dünyāda belādır ʿāşıḳa
Çeşm ü ḫāl ü zülf ü ebrū-yı ḥabīb

Var iken dünyāda ḥüsn-i dilberān
El-firāḳ ey ʿaḳl ü idrāk u şekīb

5 ʿĀşıḳān vuṣlatla da olmaz ferīḥ
İńliyor baḳ gül yanında ʿandelīb

Gülşen-i ʿālemde kimdir kām-yāb
Gül müheyyā-yı sefer bülbül ġarīb

Bu Emīrī olmasın meʾyūs-ı kām
Eyle yā Rab luṭf-ı iḥsānın naṣīb

287[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Yoḳ raḳībiń ʿaşḳa istiʿdādı terk et ey ḥabīb
Ḫastamız artıḳ vefāt etmiş ne lāzımdır ṭabīb

Lālesi pür-dāġ eyyām-ı bahārı bī-devām[2]
Bāġ-ı ʿālemde küşād olmaz gül-i ṭabʿ-ı edīb

Ġayrılarla gerdiş etdikçe nigāhıń bendedir
Gerçi benden dūrsuń ammā bańa luṭfuń ḳarīb

Girye vü sūz-ı derūnun gösterir ʿaşḳ ehliniń
Sūziş-i pervāne feryād u fiġān-ı ʿandelib

5 Kām-yāb-ı rūzgār olsaḳ yine ḥasret-keşiz
Çünkü dünyā dār-ı ġurbetdir benī ādem ġarīb

Mücrimim ammā fenālıḳ etmedim bir kimseye
Sen benim aḥvālime vāḳıfsıń ey Rabb-i mucīb

Mā-sivā dār-ı meṣāʾib bünye-i ādem żaʿīf
Ey Emīrī ṣıḥḥat olmaz kimseye dāʾim naṣīb

1 AE 39: 48b; AE 38EK: 22a
2 devām AE 38EK, AE 39k: şükūh (üzeri çizilmiş) AE 39

288[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Ḳalsın erbāb-ı ḥamiyyetde naṣıl ṣabr u şekīb
Hep ricāl-i devlete ḥubb-ı ẕeheb olmuş ḥabīb

Ṭoġru yoldan eylese evlād-ı ādem inḥirāf
Neylesin hangi birin ıṣlīḥ ide merd-i edīb

Bir müzeyyen tāca beñzer ṣıdḳ-ı vicdān u lisān
Öyle bir tāc-ı sa'adet herkese olmaz naṣīb

İnḥirāfından lisān-ı ḳalbiñ oldum mużṭarib
Kā'inātuñ ṭoġrusu aḥvālini gördüm 'acīb

Ben otuz yıl eyledim ḫiẕmet bu dīn ü devlete
Mürtekibler ortasında dā'imā ḳaldım ġarīb

Ṣūret-i ḥaḳda bu fikr-i bāṭıl etsin mi devīm
Nerdedir ehl-i ḥamiyyet nerdedir re'y-i muṣīb

Ḫastegān-ı irtikābı yoḳ mu tīmār etmeğe
Bu cihān dārü'ş-şifāsında Emīrī bir ṭabīb

289[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

'Aşḳ meydānında 'āşıḳ ibtidā der yā ḥabīb
Ṣoñra ammā derd-i 'aşḳa cüst ü cū eyler ṭabīb

Nev-bahār oldu yine gülzār zīnet baġladı
Böyle hengām-ı meserret her zamān olmaz naṣīb

'Āşıḳan-ı reh-revāna vaḳt-i fırṣatdır bugün
Şemm eder bū-yı laṭīfi bāġa olduḳça ḳarīb

Bir ṭaraf güller dizilmiş bir ṭarafda gül-ruḫān
Bir ṭaraf 'uşşāḳ-ı şeydā bir ṭarafda 'andelīb

Nev-nihāl-i ḳudret olmuş ḳāmet-i mevzūn-ı yār
Ġabġab-ı yektāyı seyr it sībdir ammā ne sīb

Gerden-i billūr[udur] sermāye-i nūr-ı ṣafā
'Ārıż-ı gül-gūn olur āteş-zen-i ṣabr u şekīb

1 AE 38EK: 22a-b
2 AE 38EK: 22b

Oldu gūn-ā-guān tecellī ortasında bī-ḳarār
Ceẕbe-i ʿāşıḳ naṣıl göstermesin şekl-i ʿacīb

Bir ḥabīb ister göñül olsun Emīrī bī-zevāl
Āh kim ʿömrüm gibi geçmektedir ḥüsn-i ḥabīb

290[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Çeşm-i bīmārına mümkünse müdāvā-yı ṭabīb
O zamān derd-i dil-i zārı da eyler taṭyīb

Kān-ı feyż-i bedeni sīmdir ammī ki ne sīm
Bāġ-ı ẕevḳe ẕeḳanı sībdir ammā ki ne sīb

Baḫtiyārāne göñül bir güzele oldı esīr
Hem ḫaber-dār-ı vefā hem de kerem-kār-ı edīb

İltifāt etdi bańa ol ṣanem-i ḥūr-liḳā
Şerbet-i Kevṯer-i fırdevs-i berīn oldu naṣīb

5 Mihr ü mehdir ki olur birbirine lemʿa-feşān
Birbirin sevse olursa iki meh-pāre ḥabīb

Yād ider ẕā'iḳa-i bezm-i elesti şuʿarā
Ġurbet elde vaṭanı yād eder elbette ġarīb

Lafẓ-ı maʿşūḳu Emīrī ne ḳadar çoḳ severim
Çünkü cānānım olunmuşdur onuńla telḳīb

291[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Bir çekilmez derd imiş bu derd-i dünyā pek ʿacīb
ʿĀlemi imrār içünmiş derd-i aġyār u raḳīb[3]

Üç birāder vālidimle vālidem hemşīrem āh
Gitdiler hep şimdi ḳaldım dār-ı dünyāda ġarīb

1 AE 38EK: 22b-23a
2 AE 38Ek: 23a
3 291/2 AE 38EKk: Böyle bir derde ʿilāc etmekde ʿācizdir ṭabīb (üzeri çizilmiş) AE 38EK

Nerdedir evvelki cem'iyyet ḥużūr u inbisāṭ
Nerdedir aḳdemki āṣār-ı sürūr u ferr ü zīb

Şimdi bildim aldar-imiş ādemi ālāyişi
Dār-ı dünyādır meğer kim bir mekān-ı dil-firīb

Evlenip eyler kimi peydā-yı evlād u 'iyāl
Celb eder bīmār olan evlād u aḥfāda ṭabīb

Cilve-i renc ü 'anā-yı 'ālemi nisyān içün
Böyle īcāb eyliyor fermān-ı Ḫallāḳ-ı mücīb

Bir 'aṣırda ḳalmıyor milyarlardan bir kişi
Ey Emīrī 'ibret alsın bundan insān-ı necīb

292[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Olsaydım eger yār-ı dil-ārāya muṣāḥib
Vaṣfında yazardım niçe nādīde menāḳıb

'Ācizler olur rişte-i evhenle muḳayyed
Zencīr-i ḳavīdir megese tār-ı 'anākib

Ḫayrān olurum baḳsam eger arż u semāya
Yā Rab ne güzeldir bu kevākib ü mevākib

Yāḳūt-ı ṣafā sīne-i cānāneme lāyıḳ
Şemşīr-i cefā gerden-i aġyāre münāsib

Āyetleri 'aḳlıñ var ise çoḳça düşünme
Şūrīde eder ādemi efkār-ı 'avāḳib

Müşkil olur ıṣlāḥı bu cennet gibi mülküñ
Nā-ehl olana böyle ṣatıldıḳça menāṣıb

Maġlūb edemez ḫalḳ-ı cihān bir yere gelse
Bir kimseyi Ḫallāḳ-ı cihān eylese ġālib

Feyż-i vaṭana ḫidmet imiş ancaḳ Emīrī
Bir ādeme dünyādaki i'lā-yi merātib

1 AE 38EK: 23a-b

293[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ey şūḫ-ı cihān eyleme ʿuşşāḳıñı taʿẕīb
ʿĀlī-hüner ol eyle nevāziş ile taṭyīb

Ey bī-naẓar-ı şaʿşaʿa-i ḳudret-i Mevlā
Lāyıḳ mı sańa eyleyesiñ ʿālemi taḫrīb

Ey ṣāniʿ-i maʿmūre-i kevneyn olan Allāh
Bilmem niçe münkirler eder ṣunʿuñu tekẕīb

Hep naʿt-i cemāliñ ile meşḫūn mecāmīʿ
Hep medḥ-i kemāliñ [ile] leb-rīz mekātīb

ʿĀşıḳları bir ānda eder vālih ü şeydā
Dilberlere baḫş etdiğiñ elvān-ı (?) cihān-zīb

Sende var iken böyle edā böyle girişme
Ey şūḫ-ı cihān eyleme ʿuşşāḳıñı taʿyīb

Terk etmez ümīdi[2] beni ol yār-ı vefākār
Etse ne ḳadar ehl-i ḥased neşr-i ekāẕīb

294[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Eyleme derdim görüp beyhūde dermān ey ṭabīb
Derdime dermān eder ancaḳ o cānān ey ṭabīb

Ol zamān iṯbāt edersiñ olduġuñ ḥāẕıḳ ḥakīm
Celb ederseñ nezdime cānānı pinhān ey ṭabīb

ʿAzm-i tebdīl-i havā teklīf edersiñ dem-be-dem
Cāy-ı tebdīl-i hevādār kūy-ı ḫūbān ey ṭabīb

Ḫaste-i ebdān değil bu ʿāşıḳ-ı şūrīde-ḥāl
Ṣaldı bu derde beni bir çeşm-i fettān ey ṭabīb

1 AE 38EK: 23b

2 ümīdi: M

3 AE 38EK: 23b-24a

Yār da‘vet etse gülzāra bulurdum ṣıḥḥati
Luṭfunuñ dermānıdır iksīr-i Loḳmān ey ṭabīb

Ben olurdum bi’l-‘akis şādān u ḫandān ten-dürüst
Nev-bahār oldu eder bülbüller efġān ey ṭabīb

Başḳa yerdendir Emīrī’niñ ‘ilāc-ı ṣıḥḥati
Şerbetiñle zā’il olmaz derd-i vicdān ey ṭabīb

295[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Neylesin ‘āṣıḳ eğer kim raġbet etmezse ḥabīb
Gül ḥarīm-i vaṣla almazsa ne yapsın ‘andelīb

Bī-ḳarār oldum güzellerden cihānda bī-ḳarār
Tāzelerden bī-şekīb oldum cihānda bī-şekīb

‘Āṣıḳ olmaḳ ‘ālem-i fānīde müşkil kār imiş
Bir ṭarafdan ṭa‘n-ı a‘dā bir ṭaraf derd-i raḳīb

Sevdiğim ol nāzenīn yārī cihān sevmektedir
Ḥāl böyleyken yine ḳaldım bu dünyāda ġarīb

Bu naṣıl bir sırr-ı pinhāndır ki şaşmış ḳalmışım
‘Āṣıḳıñ mey-ḫānede rindān cevāmi‘de ḫaṭīb

Biñ ḳadar maḳṣūdumuñ İslām’ı i‘lādır biri
Yā İlāhī biñde bir maḳṣūdumu eyle naṣīb

Ey Emīrī el verir feryād u efġān eyleme
Bāb-ı vuṣlat feṭḥ olur rūy-ı ümīde ‘an-ḳarīb

296[2]

[mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün]

Yā Rab yapışmasın elime ẕeyl-i irtikāb
Tā olmaya penāhgehim veyl-i irtikāb

Hep dīn ü devleti o denīler batırdılar
Ḳahreylesin Ḫudā edeni meyl-i irtikāb

1 AE 38EK: 24a
2 AE 39: 48a

TĀ

münācāt

297[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ey pādişeh-i aʿẓam-ı taḫt-ı ebediyyet
Ey sırr-ı serā-perde-yi künh-i ezeliyyet

Sensin veren eflāk ü zemīne bu niẓāmı
Sensin eden insānları müstaġraḳ-ı ḥayret

Oldu ezeliyyet ebediyyet sańa maḫṣūṣ
Vaḥdaniyyet-i ẕātıńa yoḳ evvel ü ġāyet

Nūr-ı ṣamediń ʿāleme sermāye-i iẓhār
Feyż-i naẓarıń ādeme aḳṣā-yı saʿādet

Hep ẕāt-ı celīlińdeki ḳudsiyyete burhān
Hep şān-ı ʿaẓīmińdeki ʿulviyyete ḥuccet

Gencīne-i hestīdeki yāḳūt-ı ḫafāyā
Mirʾāt-ı ʿavālimdeki esrār-ı ḥaḳīḳat

Luṭf et bańa ey fevḳ-i eʿāẓımdaki aʿẓam
Ey fevḳ-i eʿāẓımdaki şāhenşeh-i raḥmet

Reyyān ede[2] şādān ede bu mest-i günāhı
Peymāne-i maḥşerdeki ṣahbā-yı şefāʿat

ʿAfvıńla Emīrī ḳuluńı eyle muvaḳḳar
Ey pādişeh-i maḥkeme-i rūz-ı ḳıyāmet

298[3]

naʿt-i şerīf

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ey şems-i ruḫuń şaʿşaʿa-pīrā-yı risālet
Ey gevher-i ẕātıń şeref-ārā-yı risālet

1 AE 39: 54b
2 ġreyyān ede AE 38EK, AE 39k: bu mest-i günāhkāra (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 54b

Hep oldu seniñ nām-ı şerīfiñle müzeyyen
Ey pādişeh-i mesned-i aʿlā-yı risālet

Dīvān-ı *le-ʿamruk*daki menşūr-ı *fe-terżā*
Menşūr-ı *fe-terḍā*daki ṭuġrā-yı risālet

Āyīne-i raḥmetde seniñ nūr-ı cemāliñ
Bir mevhibe-i ḫāriḳa-baḫşā-yı risālet

Gencīne-i ḳudretde seniñ dürr-i vücūduñ
Revnaḳ-dih-i nüh-ṭāḳ-ı muʿallā-yı risālet

Dūşuñda olan ḫilʿat-i zībā-yı kemālāt
Yāḳūt-ı ṭırāzende-i dībā-yı risālet

Ẓahrıñda ʿayān oldu seniñ mihr-i nübüvvet
Ẓatıñda ẓuhūr etdi tecellā-yı risālet

İclāl ile sulṭān-ı selāṭīn-i nebiyyīn
İḳbāl ile şāhenşeh-i yektā-yı risālet

Luṭf eyle beni mīve-i luṭfuñla bekām et
Ey cennet-i raḥmetdeki Ṭūbā-yı risālet

Bu ʿabd-i żaʿīfe meded-i bī-ʿaded eyle
Ey şāfiʿ-i aḳdes şeh-i vālā-yı risālet

Emvāc-ı günehle yine ġarḳ oldu Emīrī
Ey nācī'-i aʿẓam dür-i deryā-yı risālet

299[1]

naʿt-i şerīf

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Amān ey şeb-çerāġ-ı aʿẓam-ı gencīne-i ḳudret
Kerem ḳıl ey gül-i yektā-yı gülzār-ı ulūhiyyet

Kemāl-i salṭanat şevket seniñdir yā Resūlallāh
Ki sensin pādişāh-ı bī-naẓīr-i mülk-i ʿulviyyet

Ḥabīb-i Kibriyā sensin Resūl-i müctebā sensin
Ḥaremgāh-ı muʿallāda sen olduñ vāṣıl-ı ṣoḥbet

1 AE 39: 55a

Ḥabībā ʿurvetü'l-vüṯḳā-yı bāb-ı iʿtiṣāmıńda
Muḳayyeddir licām-ı eşheb-i çāpük-rev-i ḫilḳat

Vücūduńdur mübārek şehriyār-i kişver-i *levlāk*
Cemālińdür münevver āfitāb-ı ḳubbe-i biʿṣet

Ḥaḳīkī pādişāh-ı bī-naẓīr-i dīn ü dünyāsıń
Senińdir tāc-ı ʿulviyyet senińdir taḫt-ı ḳudsiyyet

Ḫalāṣ et bu Emīrī çākeriń hevl-i ḳıyāmetden
Amān ey şehriyār-i aʿẓam-ı maʿmūre-i raḥmet

300[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Yā Rab dil-i maḥzūnuma elṭāfıńı yār et
Yā Rab beni maḳṣūduma īṣāl ile var et

Yā Rab keremiń nūru ile eyle münevver
Yā Rab beni āzāde-i ḫavf-ı şeb-i tār et

Yā Rab benim ol nāsic-i kālā-yi menāhī
Yā Rab beni iḥsānıń ile vāṣıl-ı kār et

Yā Rab benim ol ġāris-i eşcār-ı nevāhī
Yā Rab oña ʿafv u keremiń berg ile bār et

Yā Rab ola maḥşerde şefīʿ Aḥmed-i mürsel
Yā Rab beni firdevs ile maḳrūn-ı mesār et

Yā Rab günehim çoḳ ise de ʿabd-i żaʿīfim
Yā Rab beni vāreste-dil-i ḫaşyet-i nār et

Yā Rab bańa luṭf etmez iseń ḥalime eyvāh
Yā Rab beni feyżińle pesendīde-şiʿār et

Yā Rab beni meydān-ı ṭalebde ḳoma rācil
Yā Rab beni yek-rān-ı kemālāta süvār et

Yā Rab beni ḳıl mihr-i Muḥammed'le ser-efrāz
Yā Rab dil-i ṣıdḳ-āverimi lemʿa-niṣār et

Yā Rab bańa ver zemzeme-i vaḥdet-i ʿaşḳıń
Yā Rab beni gülzār-ı kemālińde hezār et

1 AE 39: 55a

Yā Rab bu Emīrī'ye ṣadāḳat kerem etdiñ
Yā Rab onu himmet-res-i iḳlīm ü diyār et

301[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Hünerverler yetişsin san'at īcād eylesin millet
Ḥamiyyetle çalışsın mülkü ābād eylesin millet

Çıḳar seyr et ne İbni Rüşdlerle İbni Sīnālar
Hele bir kerre 'aẓm-i rāh-ı ecdād eylesin millet

Süleymāne teşebbüṣ Fātiḥāne i'tināllarla
Beḳāda Ḫālid ü Fārūḳ'u dil-şād eylesin millet

Olur elbet ne Ḫayreddīnler Ṭurġudçalar peydā
Yine baḥr-i hünerde sa'y-i müzdād eylesin millet

Kerīm ol ḫidmet-i milletde cāndan öyle sa'y et kim
Ḥamiyyet ṣaff-ı bālāsında ta'dād eylesin millet

Vaṭan evlādıyız hep daḫli yoḳdur bunda edyānıñ
Çalışsın ittiḥād-ārā ile ad eylesin millet

'Umūmī bir uḫuvvet ḥāṣıl etsin nūr-ı 'işmetle
Bütün yek-dīgere şefḳatle imdād eylesin millet

Bu ġafletle geçerse ey Emīrī 'aṣr-ı ḥāżırda
Mezāristān içinde naẓmımı yād eylesin millet

302[2]

[mef'ūlü mefā'ilün fe'ūlün]

Ey münkir-i iḫtimāl-i vaḥdet
Ey mu'teriż-i kemāl-i vaḥdet

Aç çeşm-i başīreti naẓar ḳıl
Meydānda 'ayān cemāl-i vaḥdet

Hīç sen gibi münkir-i cehūle
Meşhūd ola mı hilāl-i vaḥdet

1 AE 39: 55b; AS, sy. 3, 1325/1909, s. 38-39; OTEM, sy. 12, 1335/1919, s. 219; TEM, sy. 2, s. 29.
2 AE 39: 55b

Kör eyledi çeşm-i intibāhıñ
Engüşt-i yed-i celāl-i vaḥdet

İnkāra neden bu rütbe ışrār
Kim senden eder su'āl-i vaḥdet

Keldānī vü Ḳıbṭī şimdi nerde
Ey münhemik-i cidāl-i vaḥdet

Yā Bābilī vü Āṣūrī n'oldu
Ey münselik-i ḍalāl-i vaḥdet

Bunlar ise ṣāḥib-i temeddün
Hep oldu o pāymāl-i vaḥdet

Bir kerre de baḳ muvaḥḥidīne
Meydānda durur ricāl-i vaḥdet

Ḥaḳḳ'ı ṭanıyanlara zevāl yoḳ
Ḳābil mi ola zevāl-i vaḥdet

Ġavvāṣ-ı biḥār-ı i'tirāf ol
Girsin eliñe le'āl-i vaḥdet

Ekvānı bütün münevver etmiş
Envār-ı şeref-me'āl-i vaḥdet

Seyr eylediğiñ şu keşret olmuş
Āyīne-i bī-miṣāl-i vaḥdet

Her dem ne güherler eyler iẓhār
Gencīne-i lā-yezāl-i vaḥdet

Her ẕerre-i mā-sivāda tābān
Ḫurşīd gibi kemāl-i vaḥdet

'Āczińdir oña sebeb Emīrī
Keşf olmasa ba'ż-ı ḥāl-i vaḥdet

303[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Maṭla'-ārā oldu ḫurşīd-i semā-yı ma'rifet
Ḳapladı ẕerrāt-ı eşyāyı żiyā-yı ma'rifet

1 AE 39: 56a

Çāşnī-baḫş oldu dehre beyża-i ʿAnḳā-yı feyż
Sāye ṣaldı ʿāleme bāl-i Hümā-yı maʿrifet

Maʿrifetdir ādemi insān-ı kāmil eyleyen
Āşinā-yı maʿrifet ol āşinā-yı maʿrifet

İʿtibārı başḳadır ammā ḥaḳīḳī ʿārifiñ
Gerçi çoḳdur eyleyenler iddiʿā-yı maʿrifet

Kesb-i envār-ı kemālāt et ḥaḳīḳī ʿārif ol
Tā küşād olsun sańa bāb-ı serā-yı maʿrifet

Maʿşer-i insānıñ en bed-baḫtı ol bir kimsedir
Her kim etmezse cihānda ilticā-yı maʿrifet

Başḳa ṣūretle ne mümkin ḳalbi şeffāf eylemek
Cevher-i āyīne-i dildir cilā-yı maʿrifet

Terk-i ḫˇab et her gece kesb-i maʿārif uġruna
Rū-nümūn olsun sańa ṣubḥ u mesā-yı maʿrifet

Ḫāṣılı āb ü havāsı bu ʿanāṣırdan değil
Başḳa[dır] bāġ-ı bahār-ı dil-küşā-yı maʿrifet

Vaṣfına firdevs-i mücmel söylemek şāyestedir
Öyle istiʿdādı ḥāʾizdir edā-yı maʿrifet

Ḫāk-i pāy-i ehl-i ʿirfāna Emīrī sür yüzüñ
Çeşmiñi tenvīr ḳılsın tūtiyā-yı maʿrifet

304[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün]

Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a ṭāʿat iḫtiyār et
ʿİbādetle iṭāʿat iḫtiyār et

Beḳā bülbülleriyle hem-nişīn ol
Gülistān-ı ḥaḳīḳat iḫtiyār et

Göñül geç ḳīl ü ḳālinden cihānıñ
Ḥużūr u istirāḥat iḫtiyār et

Kerīm ol ḳalb-i nāsı eyle taṭyīb
Edīb ol istiḳāmet iḫtiyār et

1 AE 39: 56a

Eder Mevlā seni elbette mesrūr
Ṭarīḳıñda ṣadāḳat iḫtiyār et

İnanma luṭfuna pek bī-vefādır
Bu dünyāda ferāġat iḫtiyār et

Eğer bulmaḳ dilerseñ ḳadr u ḳıymet
Güher mānendi ṣafvet iḫtiyār et

Ḥimāyeñde maṣūn eyle ḥayātım[1]
Beni ey Rabb-i ʿizzet iḫtiyār et

Erer imdādıña luṭf-ı İlāhī
Emīrī ḥüsn-i niyyet iḫtiyār et

305[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Olamaz ḥırṣ-ı cihān teşnesi sīr-āb-ı ḥayāt
Aḳsa kevṣer gibi dünyāda eğer āb-ı ḥayāt

Etse bir ādem eğer çeşm-i baṣīretle nigāh
Ḫayli aġreb görünür gerdiş-i dolāb-ı ḥayāt

Kimi ālūde-i ẕilletle ṭaleb-kār-ı ʿadem
Kimi müstaġraḳ-ı niʿmetle ṣafā-yāb-ı ḥayāt

ʿAvdet ü riḥlet içün nevbeti var dünyānıñ
Ey gözüm aġlama kim böyledir īcāb-ı ḥayāt

Āb ü tāb-ı çemen-i maʿrifet olmazsa eğer
Bulmaz erkāñ-ı müheyyāsını ādāb-ı ḥayāt

Çāre olmama[da]dır kevkebe-ārā-yı ṭulūʿ
Doğdu mu āfil olur māh-ı cihan-tāb-ı ḥayāt

Āsiyāb-ı emele āb-ı ṣafā lāzımdır
Şems-i iḳbāl iledir fenn-i suṭurlāb-ı ḥayāt

Fażla durmaḳ yine mümkin olamaz dünyāda
Olsa āmāde Emīrī bütün esbāb-ı ḥayāt

1 ḥayātım AE 39k: ilāhī (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 39: 56b

306[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Enīsiñ ehl-i ḥikmet hem-demiñ erbāb-ı 'irfān et
Ma'ārif kesbin eyle kendiñi ḳıymetli insān et

Ḥaḳīḳat mülküne 'azm et reh-i 'aşḳ-ı mecāzīden
O şūḥuñ nūr-ı vechiñ revnaḳ-ı mir'āt-ı īmān[2] et

Eğer gencīne-i ṭab'ıñda varsa cevher-i 'irfān
Ne maġrūrāne i'lān et ne miskīnāne pinhān et

Ġönül āyīnesinde ḳābiliyyet cevheri vardır
Bıraḳma jeng içinde ṣayḳal ur ḫurşīd-i raḫşān et

Eğer ḫurşīd-i raḫşān eylemek olmaz ise mümkin
Hīç olmazsa onu hem-ḥālet-i mir'āt-ı tābān et

Ḥaḳīḳat mülküne ḥālā erişmek olmadı ḳābil
Şaşırdım rāhımı yā Rab bana bir rehber iḥsān et

Gözüñde ḫūn-ı dil olmaz o şāhıñ aksine māni'
Serā-yı nūr içinde taḫt-ı yāḳūṭ üzre mihmān et

Çalış peyġūle-i 'uzletde bir sulṭān-ı güm-nām ol
Emīrī encümengāh-ı fenāda sen de bir şān et

307[3]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

İnsāndır olan bir ẕerre dāmāñ-ı ticāret
Himmetle eden sa'y-i firāvān-ı ticāret

Terk eyle reh-i fısḳı bıraḳ cām-ı ṣafāyı
Al deste zer ü gevher-i tābān-ı ticāret

Güş-ı naġam-ı ṣavt-ı dil-ārāya çalışma
Güş eyle ṣadā-yı zer-i raḫşān-ı ticāret

Vicdānı eder şevḳ u meserret ile leb-rīz
Mevc-āver olan kāle-i elvān-ı ticāret

1 AE 39: 56b
2 īmān AE 39k: vicdān (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 57a

Ḫamyāze-i beyhūde ile vaḳti geçirme
Ey tenbel-i ḫar-meşreb ü nā-dān-ı ticāret

Saʿy eyle ki nā-būd edesiñ ẓulmet-i faḳrı
Doğsun başıña şems-i dıraḫşān-ı ticāret

Gürgānī-i faḳrı nice maġlūb[1] ediyorlar
Seyr eyle bu şīrān ü pelengān-ı ticāret

Elzem olan insāna cihānda iki şeydir
İḳdām-ı reh-i ʿilm ü şitābān-ı ticāret

Peyġamber-i ẕī-şānımız etdi onu icrā
Fikr eyle naṣıl ʿālī imiş şān-ı ticāret

Nāmūs u ṣadāḳat ile her kim çalışırsa
ʿİndimde odur işte Süleymān-ı ticāret

Tācirleri etse n'ola tebrīk Emīrī
Bir şey' göremem ḫāṣılı rüchān-ı ticāret

308[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

İnsāndır o kim eyleye iḳdām-ı zirāʿat
Aṣḥāb-ı niʿamdır bize ḫuddām-ı zirāʿat

Nāmūs u edeble çalışan merd-i ḫıredmend
Elbette olur vāṣıl-ı inʿām-ı zirāʿat

Ammā ki o nisbetde olur kesb ü ṣevābı
Gerçi biraz efzūn olur ālām-ı zirāʿat

Her ḳısmı[3] helālidir onuñ cümle mübārek
Çünkü mütenevviʿ olur aḳsām-ı zirāʿat

Beñzerse n'ola dīde-i bādāmına yāriñ
Naḫl üzre duran hey'et-i bādām-ı zirāʿat

Zāriʿleri īṣāl-i nuḳūd-ı emel eyler
Maḥṣūl-i keşīr-i feraḥ-encām-ı zirāʿat

1 maġlūb AE 39k: nā-būd (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 39: 57a
3 her ḳısmı AE 39k: aḳsām (üzeri çizilmiş) AE 39

Hem kendine hem mülke olur ḫidmeti şāmil
Bir başḳa keremdir kerem-i ʿām-ı zirāʿat

Ol ādeme ḥaḳḳı ile ādem denilir kim
Dāʾim ede iḳdām ile ibrām-ı zirāʿat

Tā etmiş idi ḥażret-i Ādem onu icrā
Tebcīl ile yād olsa nʾola nām-ı zirāʿat

Himmetle zirāʿatdir eden toprāġı altun
İksīr-i ḫudā-dād olur iḳdām-ı ticāret

Bir kimse bu ṣanʿatda eğer muḥtekir olsa
Ol kimse olur ḥāmil-i āṣām-ı zirāʿat

Benden oña biñ kerre selām olsun Emīrī
Her kim ki eder ṣıdḳ ile iḳdām-ı zirāʿat

309[1]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Seniñle yār olamaz yār-ı müsteṭābı unut
Unut unut a gözüm öyle dürr-i nābı unut

Teʿallī-yi vaṭan olsun ḥaḳīḳi maʿşūḳuñ
Temāyül-i ṣanem ʿişve-i intisābı unut

Bulur naṣībiñ olan şeyʾ seni bilā-şüphe
Kibārı eyleme taʿcīz daḳḳ-ı bābı unut

Ḥamiyyet ehli iseñ eyle saʿy-i istiḳbāl
Geçen zamānı düşünme ḫayāl ü ḫˇābı unut

Yalan şu baḥṣ-i ḥamiyyet yazıḳ yazıḳ vaṭana
Hezār kerre dedim gel şu irtikābı unut

Zamān-ı ḥāli de māżīye eyleme hem-ḥāl
Zamān ḥisābına saʿy et geçen ḥisābı unut

Cemāl-i pāke de eyle Emīrī pāk naẓar
Demem ki şeb-pere ol nūr-ı āfitābı unut

1 AE 39: 57b

310[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Olmuş kimi nevʿ-i beşeriñ şöyle ʿayān mest
Ẓāhirde ayıḳdır kimi ammā ki nihān mest

Ḫum-ḫānesi yoḳ sāġarı yoḳ devr-i *elest*iñ
Bilmem naṣıl olmuş o zamān bu cihān mest

Dünyāya hele diḳḳat ile bir naẓar eyle
Yoḳ neş'eden āzāde bütün pīr ü civān mest

Mestāne kelāmım da benim muntaẓam olmaz
Cān mest göñül mest dehān mest zebān mest

Ḫum-ḫāne-i ʿaşḳıñ yine cūş eyledi feyżi
Zīrā ki bahār oldu bütün ins ile cān mest

Bülbüllere baḳ ayrılamaz sāġar-ı gülden
Olmuş yine gülşende şu peymāne-keşān mest

Bī-dād olalar ṣubḥ-ı ḳıyāmetde meğer kim
Olmuşdur Emīrī o ḳadar ehl-i zamān mest

311[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Girse elime kūşe-i dāmāñ-ı muḥabbet
Çāk eyler idim ben de girībān-ı muḥabbet

Cevlān-ger*ī*-i nāz ü ʿitāb āḫir eder teng
Vāsiʿ ne ḳadar olsa da meydān-ı muḥabbet

Ol gerden-i billūr ile ey rūḥ-ı revānım
Sensiñ bańa āyīne-i raḫşān-ı muḥabbet

Bir kerre bizim ḫāneye gel ey lebi laʿlīn
Bir gün olayım ben de Süleymān-ı muḥabbet

Cemşīd mi ḫurşīd mi bilmem ki nesiñ sen
Ey kevkebe-baḫş-ı şeref u şān-ı muḥabbet

Üftāde-i ser-bāza olur mesken ü manẓar
Eyvān-ı kemālāt ile keyvān-ı muḥabbet

1 AE 39: 57b
2 AE 39: 58a

Şemşīr-i nigehle yüreğe yaralar açdıñ
Etdiñ beni ey şūḫ perīşān-ı muḥabbet

Seyr eyle Emīrī'ye bu dünyā neler etdi
İmdāda neden gelmedi yārān-ı muḥabbet

312[1]

[mefūʿlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Göster yüzüñü ey gül-i zībā-yı muḥabbet
Olsun dil-i sevdā-zede şeydā-yı muḥabbet

Derd-i dilime çāre müdāvāda bulunmaz
Bir çāre eder etse eṭibbā-yı muḥabbet

Biñ ṣāʿiḳa-i dehşet-i maḥşerle ayılmam
Mest-i ebed etdi beni sevdā-yı muḥabbet

Dād u sited-i ḫilḳatiñ olmazdı ṣafāsı
Dünyāda eğer olmasa kālā-yı muḥabbet

5 Dil leẕẕet-i yektā-yı ḫiṭābından olur mest
Ol ṭūṭī-i cān olsa şeker-ḫā-yı muḥabbet

Ey rūḥ-ı revān-ı dil ü cān hep diyiyorlar
Cemʿiyyet-i ʿuşşāḳ u aḥibbā-yı muḥabbet

Ben ʿāşıḳ-ı şūrīdeye ser-bāz-ı ḫamiyyet
Sen dilber-i nāzendeye yektā-yı muḥabbet

Naẓmımla o yār oldu Emīrī mütebessim
Ḫoş rāyiḥa verdi gül-i maʿnā-yı muḥabbet

313[2]

[mefūʿlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Tā ḥaşre ḳadar eylemem inkār-ı muḥabbet
Bir dilbere ben etmişim iḳrār-ı muḥabbet

Ey dil dökemem pāyine dür-dāne-i çeşmi
Haydi edelim yār ile bāzār-ı muḥabbet

1 AE 39: 58a
2 AE 39: 60b

Hīçbir elem-i ʿālem ile tīre-dil olmaz
Rind-i ṭarab-efrūz u ṣafā-dār-ı muḥabbet

Mihr ü mehe bir lemʿa-i feyż eylemiş iʿṭā
Dünyāyı münevver eder envār-ı muḥabbet

Rūzu ebedī maşrıḳı cāvīd u dıraḫşān
Yoḳ maġrib-i ḫurşīd ü şeb-i tār-ı muḥabbet

Ḥırṣ u ḥased-i ʿāleme olmaz mütenezzil
Hep böyle olur meslek-i ebrār-ı muḥabbet

Her ḫande-i zībāsı olur yāriñ Emīrī
Bir ġonca-i neşküfte-i gülzār-ı muḥabbet

314[1]

[mefūʿlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Mīnā-serā-yı dehre ṣaḳın etme iltifāt
Olmuş nişān-ı seng-i felāḫūn-ı kāʾināt

Renc ü ġumūm u yeʾs ü [e]lem ʿillet ü maraż
Oldu vücūd-ı ādeme erkān-ı şeş-cihāt

Yüz biñde bir kişi yaşamaz gerçi yüz sene
Sen haydi ṭut ki yüz sene olmuş saña ḥayāt

Ol müddet-i ṭavīle döner ẓıll-i zāʾile
Ol dem ki keşf olur yüze dervāze-i vefāt

Bāḳī ḳalan bu āyīnede naḳş-ı nām imiş
Āyīne-i şuʾūn-ı ʿademdir mükevvenāt

Dünyāda ḥüsn-i terbiye lāzımdır ādeme
Aḫlāḳsız ḥayāta müreccaḥ olur memāt

Encüm ki nūr-ı ḳubbe-i şerʿ-i Muḥammedī
Kevneynde Emīrī olur rehber-i necāt

1 AE 39: 60b

315[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

‘Āşıḳ oldur ki ede ṭayy-ı feżā-yı nāsūt
Ola cevlāngehi ṣaḥrā-yı vesī‘-i lāhūt

Dilber oldur ki ‘ayān eylese lāhūt*ī* nigāh
Ḳarışa birbirine ḫalḳ-ı zemīn ü ceberūt

Etdire feyż-i Mesīḥā’yı semāvāta ‘urūc
Dönse te’ṯīri ile çāh-ı zemīne Mārūt

Ben nice ‘aşḳımı ta‘rīf edeyim ya‘n*ī* seni
Ey ṣafā-yı ebed-i perde-serā-yı melekūt

‘Ārifān derk-i kemāliñde ser-ā-ser ḥayrān
Mā-sivā vaṣf-ı celīliñde ser-ā-pā mebhūt

Ey Emīrī niçe bir zemzeme-pervāz olmaḳ
Yeter ey mest-i mey-i bezm-i ezel eyle sükūt

316[2]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Çöz ṭurreleriñ çīnini bir misk-i nevīn ṣat
Ey reşk-i ġazālān-ı Ḫoten nāfe-i Çīn ṣat

Zer-çehre-i ‘uşşāḳa baḳıp eyle tebessüm
Bāzār-ı zer-ender-zere gel dürr-i şemīn ṣat

Fevt eyleme bu fırṣatı ey beççe-i tācir
Aç nāz ile dükkānıñı kālā-yı bihīn ṣat

Lāhūt*ī* nigāhāne ile eyle ḫırāmān
Dil-dādelere nergis-i lāhūt-ı berīn ṣat

Görsün leb-i ḫandānıñı ‘uşşāḳ-ı ṭaleb-kār
Ey mülk-i vefā ma‘deni yāḳūt-ı güzīn ṣat

Baḫş açma riyā ehline feyż-i ezelīden
Kim der saña müşriklere āyāt-ı mübīn ṣat

Gülzār-ı ḥaḳāyıḳ saña mülk oldu Emīrī
‘Āriflere gül-ġonca-i gülzār-ı yaḳīn ṣat

1 AE 39: 59a
2 AE 39: 59a

317[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Maḥrem etme bezm-i vaṣla āteş-i hicrāna at
Ṣağ iken öldür raḳīb-i mülḥidi nīrāna at

ʿArş-ı istiġnāya pertāb et Burāḳ-ı raḫşıñı
Çıḳdıġın görsün bu ʿālem ḳubbe-i Keyvān'a at

Naṭʿ-ı saṭrancıñda olsa ey şeh-i meh-ruḫ sezā
Sīm-i beydaḳ fırz-i gevher fīl-i zer dür-dāne at

Ben şehīd-i ʿaşḳıñım cānım fedādır uġruña
Luṭf edip nām-ı raḳībi kūşe-i nisyāna at

Eylesin taʿṭīr ḥūrīler dimāġın ey nesīm
Bir telin al zülf-i yāriñ ravża-i rıḍvāna at

ʿĀlem-i ervāḥda cevlān ederken raḫş-ı dil
Gelmemişdi cilvegāh-ı ʿālem-i imkāna at

Ey Emīrī raḫş-ı ṭabʿa bul müsāʿid bir zemīn
Çünkü gelmez ẕirve-i kühsārda cevlāna at

318[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Bir gün ol şūḫ-ı cihānı meclis-i pinhāna at
Tāc-ı farḳ-ı iftiḫārı ḳubbe-i Keyvān'a at

Ṣatsın istiġnā cihāna ol ḳadar olsun ġanī
ʿĀşıḳa kenz-i femiñden gevher ü dür-dāne at

Merd-i çāpük-meşreb etmez istirāḥat ārzū
Baġlı durmaz gitmek ister dā'imā seyrāna at

Verse bir nā-dān eğer āb-ı beḳāyı etme nūş
Sāġar-ı ḫurşīdi ṣunsa destiñe yābāna at

Düşme deryā-yı ʿamīḳ-i ḥikmetiñ teftīşine
Sürmek olmaz semt-i dehşet-āver-i ʿummāna at

Bī-beḳādır mā-sivā Ḫallāḳ-ı ekberdir ġayūr
Ḫaṣmıña kīn ṭutma gönlüñden onu bir yana at

1 AE 39: 59b
2 AE 39: 59b

Ey Emīrī şeh-süvār-ı ʿālem-i imkān eden
Gelmeden evvel feżā-yı dehrde cevlāna at

319[1]

[mefūʿlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Māh-ı ruḫı vāreste-i gīsū-yı siyāh et
Necm-i siyeh-i baḫtımı hem-revnaḳ-ı māh et

Ol şūḫ-ı cihān daʿvete eylerse icābet
Kālā-yı girān-ḳıymeti ārāyiş-i rāh et

Hep sendedir ey dil yine bu cürm ü ḳabāḥat
Kim der sańa çeşm ü dehen-i yāra nigāh et

Ḥayretle girībānı şevābıń ola ṣad çāk
Bul öyle güzel sāḳī-i ṣahbā-yı günāh et

5 Saʿy eyle umūruńda ṣadāḳatle Emīrī
Vicdānıńı āyīne-i tevfīḳ-i İlāh et

320[2]

[mefūʿlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Luṭf eyle ḫandeyi o leb-i laʿle zīver et
Peymāne-i muḥabbeti leb-rīz-i kevşer et

Āẕīne-i meserret-i kūy-i ḥabībi gör
Git Kaʿbe-i muḥabbete bir ḥacc-ı ekber et

Dünyāda kenz-i maʿrifet olmaḳdadır hüner
Naḳd-i ḥayātı ṣarf ederek aḫẕ-i cevher et

Etsin o ṭatlı leb[le]riń ey şūḫ iltifāt
ʿUşşāḳa luṭf-ı leẕẕet-i ḳand-i mükerrer et

5 İç mey ki laʿl-reng ola ol ʿārıż-ı sefīd
Elmās-ı şuʿle-āveri yāḳūt-ı aḥmer et

Sāḳī yeter edā-yı teġāfül-pesend-i nāz
Ṣahbā-yı ḫum-nişīn ile tezyīn-i sāġer et

1 AE 39: 60a
2 AE 39: 60a

Ser-ḳıṣṣa-ḫᵛān-ı meclis-i rindān ol ey göñül
Şeh-nāme-i veḳāyiʿ-i ḫūbānı ezber et

Etme Emīrī kūy-i dil-ārādan infikāk
Dünyāda sen maḳāmıñı firdevs-i enver et

321[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Mey-āşinā dehān-ı ṣafā-baḫşı çeşmi mest
Mest etdi cümle ʿālemi ol şuḫ-ı mey-perest

ʿUşşāḳa nev-bahār-ı ṣafā āşikār olur
Ol ġonca-fem görünse gülistānda gül-be-dest

Gitmez yine taʿaddüd eder naḳş-ı cilvesi
Seng-i sitemle olsa da mirʾāt-ı dil şikest

Tīr-i emel nişānını bir öyle buldu kim
Ḥayretde ḳaldı ḳāmet-i ḫamla kemān ü şest

5 Bārān ü cūy āḫiri deryā-nişīn olur
Bir cāygāha vāṣıl imiş hep bülend ü pest

Rüʾyet deminde ancaḳ olur hūş-yār dil
Mest eylemiş o rütbe mey-i meclis-i *elest*

Nūr-ı ezel ḫamīdesidir ḳadd-i pākiniñ
Gördüm bugün o dilberi olmuş çemen-nişest

Olmaz Emīrī başḳa süḫanda bu inbisaṭ[2]
Īn ġonca-i muʿaṭṭar-ı gülzār-ı dīger-est[3]

322[4]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Yaz dāstān-ı ʿaşḳıñı bir ḫoş maḳāle et
ʿUşşāḳa yādigār olacaḳ nev risāle et

Geldi bahār mevsimi durmaḳ revā mıdır
Gülşende dilberān ile nūş-ı piyāle et

1 AE 39: 60b
2 inbisāṭ AE 39k: reng ü bū AE 39
3 Çeviri: "Bu başka bir gül bahçesinin kokulu goncasıdır."
4 AE 39: 60b

Baḳ vech-i yāra dāġ-ı dili eyle āşikār
G*ā*h seyr-i ġonca gāh temāşā-yı lāle et

Derdiñle gāh tāzelesin lāle dāġını
G*ā*h ʿandelībe āh ile taʿlīm-i nāle et

Ḥasret-keş eyleyem ḳademiñ tūtiyāsına
Ben ʿāşıḳa cezā-yı raḳībi ḥavāle et

Geldiñ Emīr*ī* çünkü cihān kārgāhına
Durma hüner ḥarīri ile nesc-i kāle et

323[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Derk etmek içün ʿālemi her bir femi söylet
Hem bī-ġamı hem ṣāḥib-i derd ü ġamı söylet

Baḳ ḥaḳḳınıñ iẓhārına olmaz mı şitābān
Bir kerre de ḥaḳsız dediğiñ ādemi söylet

Bir manṣıbı ḥaḳḳ etmese ḳısmet ele girmez
Saʿy eyle dilerseñ lehiñe ʿālemi söylet

Baḳ ol daḫi ḳan aġlamıyor mu şu felekden
Derd ehlini terk eyle hele ḫurremi söylet

Bīgāne-i nā-maḥreme keşf eyleme rāzıñ
Esrār-ı dile vāḳıf olan maḥremi söylet

Sen ʿāleme nefretle ḫamūş olduñ Emīrī
Bārī dehen-i ḫāme-i muʿciz-demi söylet

324[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ne ḳıṣṣa-i cāmı ne ḥadīṯ-i Cem'i söylet
ʿĀşıḳdaki hengāme-i ẕevḳ ü ġamı söylet

Esrār-ı lebinden ḫaber almaḳsa merāmıñ
Mest et mey ile öylece ol gül-femi söylet

1 AE 39: 61a
2 AE 39: 61a

Ādābını öğrenmek içün bezm-i viṣāliñ
Bul ṣoḥbet-i dil-dār ile bir hem-demi söylet

Aç baḫṣini bezm-i ezeliñ ey dil-i müştāḳ
Tehyīce getir rūḥu geçen ʿālemi söylet

ʿĀrif görünen kimseleriñ ʿaczini bildiñ
Müstaġnī-i ʿirfān görünen ādemi söylet

Bu güft ü şinīdiñ yetişir artıḳ Emīrī
Dāmānını öp yār-ı siyeh-perçemi söylet

325[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Zaḫm-ı dili ʿarż etmeğe ol yāra ne ḥācet
Bir yara yetişmez mi iki yara ne ḥācet

Şāyān-ı tedāvī iseñ Allāh eder imdād
Derd-i diliñi herkese iẓhāra ne ḥācet

İdbār zamānında yine ṣıdḳ ile saʿy et
Meyl-i ġaraż-ı baḫt-ı nigūnsāra ne ḥācet

Ḳulluḳda muḳīm ol ki Ḫudā etmeye maḥrūm
Ḥırṣ-ı ṭaleb-i ḫuld-i ṣafādāra ne ḥācet

Bir ḫandesine mā-melek-i cān ola ḳurbān
Ol gevher-i nā-dīdeyi bāzāra ne ḥācet

Mey ṣun bańa sāḳī burası bezm-i ṣafādır
Cāmiʿde denir sāġar-ı serşāra ne ḥācet

Gülşen kesilir külbe-i dil gelse o meh-rū
ʿAzm eylemeğe cānib-i gülzāra ne ḥācet

Artıḳ feleğiñ gūşu Emīrī aşam olmuş
Aḥvaliñi tekrār ile güftāra ne ḥācet

1 AE 39: 61a

326[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Cānān var iken seyr-i gülistāna ne ḥācet
Reftārına baḳ serv-i ḫırāmāna ne ḥācet

Şermende olur şuʿle-i elmās ruḫundan
Taʿlīḳ-i güher gerden-i cānāna ne ḥācet

Ḫaṭṭ-āver olan şūḫa nigāh eyleme ey dil
Gül ḳalmasa gülşende nigāh-bāna ne ḥācet

Āṣār-ı kerem isteme erbāb-ı ġarażdan
Tevcīh-i süḫan mürde-i bī-cāna ne ḥācet

Şefḳatsiz olan ādeme yoḳ nefʿi niyāzıñ
Bī-mūy-i ser ü rīş olana şāne ne ḥācet

Ruḫsārıñı görmekle de cān olmada sūzān
Yaḳmaḳ beni bu āteş-i hicrāna ne ḥācet

Erbābına luṭf eyler iseñ yoḳ diyecek söz
Ṣervetli olan ādeme iḥsāna ne ḥācet

Ḳalbiñ ḥased u ḥırṣa mekān etme Emīrī
Yapmaḳ ḥarem-i Kaʿbe'yi büt-ḫāne ne ḥācet

327[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Nā-dān ile güftār-ı ẓarīfāne ne ḥācet
Söz söylemek insān gibi ḥayvāna ne ḥācet

Bir vaḳte yetişdik ki demek şimdi ḫaṭādır
Tezyīn-i beden ṣāḥib-iʿirfāna ne ḥācet

Taḳlīd ile taḥḳīḳ değil ḳābil-i tefrīḳ
Taḥṣīl-i hüner zümre-i insāna ne ḥācet

Taḥvīl-i maḳām eylediler cehl ile ʿirfān
Ketm eylemeğe cehlini nā-dāna ne ḥācet

Her ferd-i cihān oldu ḍalāletde bir iblīs
İḍlāl içün insānları şeyṭāna ne ḥācet

1 AE 39: 61b
2 AE 39: 62a

Ġamdan ola mümkin mi göñül bir daḫi iḥyā
Artıḳ ṭaleb-i şerbet-i Loḳmān'a ne ḥācet

Gördüm niçe bī-şerm ü ḥayā kim der Emīrī
'Ār u edebe tā'at-i Raḥmān'a ne ḥācet

328[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

1 Dünyāyı ḫarāb etmeğe Cengīz'e ne ḥācet
Çeşmiñ var iken artıḳ o ḫūn-rīze ne ḥācet

Bir dil ki olur cür'a-keş-i cām-ı ḥaḳīḳat
Maḥşerde daḫi sāġar-ı leb-rīze ne ḥācet

Taḳlīdiñ olur ḥükmü ḥaḳīḳat ile ibṭāl
Mihr olsa 'ayān şem'-i żiyā-ḫīze ne ḥācet

Ṭab'ıñda seḳāmet yoḳ ise ḳorḳma cihāndan
Bī-'illet olan kimseye perḫīze ne ḥācet

5 Sa'yinde ḳuṣūr etmeyen āzāde-i ġamdır
Yüğrük ferese ṣadme-i mehmīze ne ḥācet

Fikr et değeriñ var mıdır ey ṭālib-i rif'at
Āmirleri her laḥẓada ta'cīze ne ḥācet

Ġafletle girān-ḫᵛāb olan a'māya Emīrī
Rūz u şebi tefrīḳ ile temyīze ne ḥācet

329[2]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

1 'Aşḳıñ ġamıñı maḥfaẓa-i dilde nihān et
Ol gevheri ārāyiş-i gencīne-i cān et

Olsañ daḫi evc-i felekiñ bedr-i münīri
Nūr-ı keremiñle yine tenvīr-i cihān et

Tezyīne çalış cevher-i ṣafvetle vücūduñ
Taṣvīriñi ārāyiş-i mir'āt-ı zamān et

1 AE 39: 62a
2 AE 39: 62b

Geç pest ü bülendiñ heves-i nīk ü bedinden
Terk-i ṭaleb-i daġdaġa-i kevn ü mekān et

Bir kimseye açma emel-i ḫayrıñı ammā
Rāz-ı diliñi ḥażret-i Allāh'a ʿayān et

İḫrāz-ı selāmet ise maḳṣūduñ Emīrī
Sırrıñ deme sırdaşa bile ḥıfẓ-ı lisān et

330[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Gerden-i yāra nigāh etdikçe fikr-i ḳudret et
Ey gözüm seccāde-i nūr üzre Ḥaḳḳ'a ṭāʿat et

Dīde-i ʿuşşāḳa reşk-i cennet olsun kā'ināt
Ey ser-ā-pā nūr olan endāmı ʿarż-ı ṭalʿat et

Zīr-i miḥrābıñdā pervāz eylesin lāhūtiyān
Ṣıdḳ ile dā'im namāz-ı ʿaşḳa ḥüsn-i niyyet et

İmtinān altında ḳalma tāb-ı mihr-i ġamda ḳal
Sāye ṣalsa isteme Cibrīl'i ġarḳ-ı ʿibret et

Ḥüsn-i ẕāt-ı dil-rübādan eyleme ḳaṭʿ-ı nigāh
Ḥüsn-i istiʿdādıñı remz-āşinā-yı vaḥdet et

Cān verirken ben eyā burhānı feyż-i ḫilḳatiñ
Dur yanımda ʿaḳl-ı 'Azrā'īl'i mest-i ḥayret et

ʿAḳla güncāyiş-peẕīr olmaz Emīrī ṣunʿ-ı Ḥaḳ
Cüst ü [cūy-i] ḥikmeti terk eyle derk-i ḥikmet et

331[2]

[mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün]

ʿAşḳım ḥaḳīḳat oldu — etmem bütāna minnet
Būs-ı ʿiẕār içün de — yoḳdur dehāna minnet

Pervāzgāhım oldu — maḥviyyet evcgāhı
ʿAnḳā-yı lā-mekānım — etmem mekāna minnet

1 AE 39: 62b
2 AE 39: 63a. Yazmadaki yazılışına uygun olarak gazelin mısraları musammat özelliğine uygun şekilde bölünerek yazılmıştır.

Terk eyle şāh ü māhı bālā vü zīrden geç
Ne ḫāke ḳıl teẕellül ne āsumāna minnet
Dehr-i denīden etsin ḳaṭʿ-ı heves bu göñlüm

Ḫayf ol Hümā'ya eyler bir üstüḫāna minnet

Ḫān-ı ʿināyetiñle olsun Emīrī dil-sīr
Etdirme yā İlāhī ḫalḳ-ı cihāna minnet

332[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Ṣanma marīża mevt erişir gerçi ʿāḳibet
Bir niʿmet-i celīledir ammā ki ʿāfiyet

Öldürmez ammā ādemi muḥtāc-ı mevt eder
Müşkil belālarıñ biridir faḳr u meskenet

Olsañ daḫi kemāl-i dirāyetle münferid
Her bir işiñde etme yine terk-i meşveret

Her ẕerre feyż-i ḳudreti etmektedir ʿayān
Ṭutmuş cihānı bāriḳa-i nūr-ı maʿrifet

Çirk-i günehle dāmenim ālūdedir bütün
Ancaḳ Emīrī pāk ede ṣābūn-ı maġfiret

333[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Ya göñül mescide ʿazm eyle ya mey-ḫāneye git
Niçe bir rāh-ı tereddüd yürü bir ḫāneye git

Ḳadrini bilmek içün ʿālem-i hüş-yārīniñ
Baʿż-ı kerre ṭaleb-i ṣoḥbet-i mestāneye git

Eyleme ṣarf-ı heves yapmaġa şeddādī binā
Eşeri bāḳī olan bir iki vīrāneye git

Onda gör ṭaşrada kibr eyleyen ehl-i cāhı
Hele bir kerre der-i şevket-i şāhāneye git

1 AE 39: 63a
2 AE 39: 63b

Ẕevḳ-i cennet saña dünyāda olur keşf ü ʿayān
Ey Emīrī ḥarem-i vuṣlat-ı cānāneye git

334[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Ṣerveti maḥv ü perīşān olan insānı gözet
Bāb-ı firdevse çıḳan bir reh-i āsānı gözet

Selsebīl-i keremiñ eyleme hem-reng-i serāb
Sāḳiyā vādī-i hecriñdeki aṭşānı gözet

Maḥva her şey'i bir ālet buluyor ṭabʿ-ı beşer
Loḳma-i mā'ideye ṣadme-i dendānı gözet

Etme yā ḫāne-i tārīkiñe mihmānı ḳabūl
Yā ḳabūl eyler iseñ ḫāṭır-ı mihmānı gözet

Ādem oldur ki Emīrī ola ehl-i ʿirfān
Kesb-i ʿirfāna çalış sendeki noḳṣānı gözet

335[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Etmez iken iki ere bir er muḳāvemet
Fikrim cihāna eylemek ister muḳāvemet

Sengīn-mizācı ṭabʿ-ı mülāyim zebūn eder
Ḳābil mi üsrübe ede gevher muḳāvemet

Mevc-i ḳażāyı redd edemez saʿyi ʿārifiñ
Etmez ḫurūş-ı baḥre şināver muḳāvemet

Ġālib gelir żaʿīfe tüvānā olan vücūd
Şeh-bāza eylesin mi kebūter muḳāvemet

Tāb ü tüvānı bir olamaz her behīmeniñ
Şīr-i jiyāna eyleyemez ḫar muḳāvemet

Merd ol Emīrī etme zen-i dehr ile cedel
Etmez imiş nisāya ġażanfer muḳāvemet

1 AE 39: 63b
2 AE 39: 64a

336[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün]

Baḳıp eslāfa almaz kimse ‘ibret
Nedir yā Rab nedir bizde bu ġaflet

Çalış ‘ācizlere ibẕāl-i ḫayra
Cihānda etme kendiñ şerre ālet

Cihānda kimse olmaz şimdi ṭālib
Mezāda çıḳsa yāḳūt-ı ḳanā‘at

Çalış dīn ü vaṭan uġrunda cāndan
Bıraḳ bu ġafleti ey bī-ḥamiyyet

Bütün leb-rīz-i ḳudretdir ‘avālim
Zemīn ü āsumāna eyle diḳḳat

Eder kevneyni ġarḳ-ı āb-ı iḥsān
Telāṭum-ḫīz olursa baḥr-i raḥmet

Ḫudā’ya istinād et her işiñde
Emīrī eyleme terk-i ṣadāḳat

337[2]

[mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün]

Döner mi eğrilikden ehl-i şirret
Yılan eyler mi kesb-i istiḳāmet

Yine ehl-i ḥamiyyet münferiddir
Olur dünyāda envā‘-ı reẕālet

Cihān leb-rīz-i şūriş olsa farżā
Yine merġūb olur ehl-i fażīlet

Niçe gencīneler etdim taḥarrī
Yazıḳ ki bulmadım [birinde] ‘işmet

Faḳaṭ olmaz oña her kelle şāyān
Eğerçi tāc-ı raḫşāndır ḥamiyyet

Eğer şeyṭān ḳadar da ‘aḳlı olsa
Yine mecnūndur ehl-i ḥırṣ u rüşvet

1 AE 39: 64a
2 AE 39: 64b

Emīrī müstaḳīm olmazsa her kim
Demem vallāhi ben ehl-i dirāyet

338[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Heves-i kevn ü mekānı terk et
Ḳayd-ı ālām-ı cihānı terk et

ʿÖmrü ṣarf eyleme keyf ü hevese
Ḳahve vü ḫamr u duḫānı terk et

Eyle temkīne fedā ṣahbāyı
Ḥürmet-i pīr-i muġānı terk et

ʿĀşıḳ ol ḥüsn-i beḳā-yı nāma
ʿAşḳ u sevdā-yı civānı terk et

Deme maʿnā-yı ḥaḳīḳatdir bu
Vaṣf-ı ḫūbān-ı zamānı terk et

Devlete ḫıdmet ise maḳṣūduñ
Rüşveti ġadri yalanı terk et

Kendi māhiyyetiñ alçaḳ görünür
Ḫalḳa elfāẓ-ı girānı terk et

İnfiṣāl etdiñ ise ölmediñ ā
Böyle farṭ-ı ḫalecānı terk et

İstiḳāmetden Emīrī dönme
Onu terk etme cihānı terk et

339[2]

[mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün]

Bir şāʿir olup cihānı seyr et
Bir ʿārif olup nihānı seyr et

Dünyā ġamına alışmamışlar
Eṭfāldeki fiġānı seyr et

1 AE 39: 64b
2 AE 39: 65a

Doġsun hele mihr ü māh-ı ṣafvet
Sen dildeki āsumānı seyr et

Baḳ kevkebe-i cihān-ı cāna
Ne çarḫı ne aḫterānı seyr et

Gel sāḥa-i kā'ināt-ı 'aşḳa
Bülbülleri gülsitānı seyr et

Gör hem gülü hem de gül-'iẕārı
Hem bāġ ile bāġbānı seyr et

Aldanma Emīrī naḳş-ı dehre
Āyīne-i cāvidānı seyr et

340[1]

[mef'ūlü mefā'ilün fe'ūlün]

Her ẕerre birer cihān-ı ḳudret
Ammā ne cihān cihān-ı ḥayret

Nerden bu cihān olurdu peydā
Ẕerrāt eğer olmasaydı ālet

Hep kevkebe-i kemāl-i Ḥaḳ'dır
Ārāyiş-i ḳubbe-i ḥaḳīḳat

Dārāt-ı zemīn ü āsumāndır
Burhān-ı mübīn-i a'ẓamiyyet

Ben ḥayret içün mi dehre geldim
Yā Rab ne bu ḳudret ü celālet

Mebhūt ḳalır bu 'aḳl-ı ḥayrān
Ḥayretle baḳar bu çeşm-i 'ibret

Ma'ẕūr ola sözleriñ Emīrī
Mest etdi seni şarāb-ı vaḥdet

1 AE 39: 65a

341[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Ervāḥ-ı mücerred gibi dünyāyı 'ubūr et
Da'vāyı bıraḳ Ḫāliḳ'e tefvīż-i umūr et

Eẕvāḳ-ı cihān kesb-i sürūr etmeğe değmez
Taḥṣīl-i kemāl etdiñ ise kesb-i sürūr et

Ver ṣayḳal-i 'irfān ile revnaḳ dil-i saḫta
Ol āhen-i bī-ḳıymeti āyīne-i nūr et

Terk et ġarażı ġāye-i dünyā bu değil mi
'İbret baṣariyle naẓar-ı ḥāl-i ḳubūr et

İḥyā-yı ḳulūb etmeye sa'y et o ḳadar kim
Bir ṣavt-ı ḥazīni saña bir nefḫa-i ṣūr et

Terk eyle bu cevlānı yeter ey dil-i şeydā
Peyġūle-i 'uzletde oṭur kesb-i ḥużūr et

Mest ol o ḳadar bāde-i vaḥdetle Emīrī
Hengāme-i maḥşerde de mestāne ẓuhūr et

342[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Keyf-i la'liñ sāḳiyā etmiş beni ṣahbā-perest
'Āṣıḳān naḳş eylesinler ṣūretim sāġar-be-dest

Ḥamdülillāh ḥüsn-i niyyetdir beni mes'ūd eden
Hīç ṣormam ṭāli'im 'ālī midir yāḫūd ki pest

Sāḥa-i ḫavf ü ricāda hem-'inān eyler ẓuhūr
'Āḳil-ı şeydā-reviş dīvāne-i ṣaḥrā-nişest

Güne güne keyfi ẓāhirdir şarāb-ı vaḥdetiñ
Herkesi bir reng ile mest eylemiş cām-ı *elest*

'Ārifān medhūş-ı ḥayret 'āṣıḳān bī-hūş-ı 'aşḳ
Olmayan kimdir bu 'ibret-ḫāne-i imkānda mest

Ḫāme-i 'ibretle naḳş etdim Emīrī bir ġazel
Oḳusun bulsun tesellī 'āṣıḳ-ı ḫāṭır-şikest

1 AE 39: 65b
2 AE 39: 65b

343[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Bir eliñde zülf-i müşkīn bir eliñde şāne ṭut
Sen de ḫayrān ol yüzüñ āyīne-i raḫşāna ṭut

Bir zamān at ṭut cihānda sen de emṣāliñ gibi
Merd-i bī-ḳayd ol ṣafā sür şermi at peymāne ṭut

Āfitāba ser-furū-yı māhı görsüñ kā'ināt
Cem gibi destiñde bir peymāne-i şāhāne ṭut

Şaḫṣ-ı nāḳış ṭutduğu bir kārı itmām eylemez
Merd-i tām ol ṭutduġuñ her ḫidmeti merdāne ṭut

Meẕheb-i 'uşşāḳda ebrū-yı cānān ḳıbledir
Mest-i bī-pervā-yı tevḥīd ol yüzüñ[2] cānāna ṭut

Dūr-bīn ol ḫādim-i mülk ol Süleymānlıḳ budur
Rūzgārıñ fırṣat-i iḳbālini efsāne ṭut

Ey Emīrī 'unṣur-ı ādemle et ḳaṭ'-ı ümīd
Dest-i ye'siñ bārgāh-ı ḫażret-i Yezdān'a ṭut

ṢĀ

344[3]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Ḫażret-i ẕāt-ı Ḫudā'dır ṣamed ü ferd u ġıyāṯ
Kā'ināt eṣer-i ḳudreti etdi iḥdāṯ

Ḫāliḳ-i ferd ü ṣameddir yoḳ anıñ şānīsi
Nerde ḳaldı ola manendi rübā' ile ṣelāṯ

Dehriñ ıṣlāḥı içün etdi nebīler irsāl
Ḫalḳıñ irşādı içün etdi velīler ib'āṯ

Eṣer-i merḥameti eyledi iẓhār-ı ẕükūr
Kerem ü 'āṭıfeti eyledi īcād-ı ināṯ

Edemez künh-i ülūhiyyeti ḥaḳḳıyla beyān
Ne ḳadar olsa da bir vā'iẓ-i fāżıl baḥḥāṯ

1 AE 39: 66a; OTEM, sy. 18, 1335/1919, s. 400

2 yüzüñ AE 39k: AE 39

3 AE 39: 67b

Ẕāt-ı Ḥaḳḳ'ıñ eṣer-i luṭf-ı rübūbiyyetidir
Maʿrifet kimseye ḳalmaz pederinden mīrāṯ

Ẕāt-ı ẕī-şānını inkār eden ehl-i aḥlām
Luṭf u iḥsānını nisyān eden ehl-i ażġāṯ

Kesmem ümmīdi Emīrī kerem-i Mevlā'dan
Bańa dünyā ne ḳadar derd ü ġam etse īrāṯ

345[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Bu gördüğüñ ʿacāyib-i dünyā değil ʿabeṯ
Bu baḳdığın sipihr-i muʿallā değil ʿabeṯ

Mecmūʿadır meẓāhir-i sırr-ı ḥaḳīḳate
Ey ṣade-dil bu nüsḫa-i kübrā değil ʿabeṯ

Biñ ḥikmet-i ḫafiyye-yi Ḥaḳ onda gizlidir
Bir sebze-i ḥadīḳa-i ṣaḥrā değil ʿabeṯ

Bir kerre intiẓām-ı zemīn ü zamāna baḳ
Bir ẕerreye varınca bu eşyā değil ʿabeṯ

5 Allāhdır kitāb-ı cihānıñ mü'ellifi
Bir noḳṭa-i ṣaḥāyif-i inşā değil ʿabeṯ

İdrāk-i ḳudrete beşeriñ yoḳ taḥammülü
Hestīdeki serā'ir-i maʿnā değil ʿabeṯ

Ebrū-yı ḫūn-çekīde-i cānāndan añladım
Maḥşer gününde dehşet-i ʿuẓmā değil ʿabeṯ

Her şey' eder müṣādeme-i fikrden ẓuhūr
Bu iḫtilāf-ı meşreb ü ārā değil ʿabeṯ

Dünyāda her ne kim görünür çeşme eñ ḥaḳīr
Ol aḥḳar-ı behīme de aṣlā değil ʿabeṯ

10 Olmazdı birbirinden Emīrī kimesne farḳ
Herkesdeki teḫālüf-i sīmā değil ʿabeṯ

1 AE 39: 67b

346[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Rūḥ-ı aʿẓamdır cihān ü cāna Ḳur'ān ü ḥadīṯ
Nūrdur āyīne-i īmāna Ḳur'ān ü ḥadīṯ

Oldu vaḥy-i Kibriyā ilhām-ı ḳudret-iḥtivā
Ḥażret-i Peyġamber-i ẕī-şāna Ḳur'ān ü ḥadīṯ

Mürşid-i aʿẓam biri burhān-ı müstaḥkem biri
Baḥr-i vaḥdetde iki dür-dāne Ḳur'ān ü ḥadīṯ

Nūr-ı īmāndır biri mir'āt-ı vicdāndır biri
Verdi revnaḳ ʿālem-i ʿirfāna Ḳur'ān ü ḥadīṯ

Āsumān-ı maʿrifetde mihr ü māh-ı bī-zevāl
Zīb ü ferdir ḳubbe-i imkāna Ḳur'ān ü ḥadīṯ

Oldu ḳudretden iki miftāḥ-ı ʿalü'l-ʿāl-i feyż
Bāb-ı raḥmet-ḫāne-i Sübḥān'a Ḳur'ān ü ḥadīṯ

Geldi Ḳāf-ı maʿrifetden yā iki ʿAnḳā gibi
Ḳondu evc-i lāne-i ġufrāna Ḳur'ān ü ḥadīṯ

Nūrudur ʿayneynimiñ menşūrudur kevneynimiñ
Naḳş olunmuş levḥa-i vicdāna Ḳur'ān ü ḥadīṯ

Olsun evrādıñ Emīrī nuṭḳ-ı Aḥmed'le Aḥad
Vāṣıl eyler ḫastayı dermāna Ḳur'ān ü ḥadīṯ

347[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Senden eyler istiġāṣe dā'imā her müsteġīṯ
Mücrime senden olur ancaḳ ʿināyet yā Muġīṯ

Oldu ādem ṣınfına bu ḳubbe-i kevn ü mekān
Dār-ı vaḥdāniyyetiñ iṯbāt içün dārü'l-ḥadīṯ

Ḳudret-i ekvāna mecnūnāne bir maʿnā verir
Ḫāliḳ'i inkār eder bilmem naṣıl baʿżı ḫabīṯ

Āfitāb-ı etḳiyādır māhtāb-ı aṣfiyā
Nūrdur dünyā vü mā-fīhāya Ḳur'ān ü ḥadīṯ

1 AE 39: 68a
2 AE 39: 68a

Ey Emīrī ġayret et taṭyīb-i ḳalbe dā'imā
Sen daḫi bir Ka'be yap mānend-i İbrāhīm ü Şīṯ

348[1]

Der-Ḥaḳḳ-ı ḥażret-i Esedullāh

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Ey 'ilm-i kütüb-ḫāne-i Peyġamber'e vāriṯ
Ey ṯānī-i ders-i ezelī yoḳ saña ṯāliṯ

Ẕātıñdır olan ey esedullāh-ı mükerrem
Esrār-ı künūz-ı ezeliñ keşfine bā'iṯ

'İrfān ü şecā'atle seniñ evvel ü āḫir
Mānendiñi yoḳ gördüğü bu 'ālem-i ḥādiṯ

Meftūn-ı ezel şöhret-i ẕī-şānıña Ādem
Ḥayrān-ı ebed cevdet-i 'irfānıña Yāfeṯ

Ḥall eyler idiñ cümlesini bir dem içinde
Biñ baḫṯ-i mühim olsa bir ānda müteḥaddiṯ

Sensin olan ol fāżıl-ı bī-miṯl-i 'avālim
Sensin olan ol medrese-i ḥikmete vāriṯ

Āṯār-ı nuṣūṣ-ı kütüb-i Ḥaḳḳ'a müfessir
Esrār-ı kelām-ı şeh-i kevneyne müḥaddiṯ

Yoḳdur saña mānend[2] şecī'ān arasında
Yoḳ miṯl ü naẓīriñ dese olmaz yine ḥādiṯ

Meydān-ı vefāda keremiñ çāpük ü çālāk
Hengām-ı cezāda ġażabıñ mümsik ü mākiṯ

Mecmū'a-i vicdānıña mesṭūr serā'ir
Āyīne-i efkārıña mekşūf mebāḥiṯ

Düşdüm yetiş imdādıma ey nūr-ı İlāhī
Oldum kerem ü luṭfuña cāndan müteşebbiṯ

Fikrimde nümāyān ṣuver-i ḥırṣ u sefāhet
Ṭab'ımda 'ayān şirret-i ef'āl-i ḫabā'iṯ

1 AE 39: 68b

2 yoḳdur saña mānend (üzeri çizilmiş) AE 39: bir kimse etse AE 39k

Dergāh-ı felek-cāhıńa tā cedd ü ebimden
Bu aḥḳarıńa bendelik olmuş mütevāriṯ

Ẕātıńdadır iklīl-i şeref-nāme-i kevneyn
Beyhūde yere ḥiddet eder ḥāsid-i bāḥiṯ

Evṣāfıńı īfā edemez ḫāme-i dil-çāk
‘Ulviyyet-i şānıń oluyor ḥayreti mūriṯ

Rūmāl-i der-i luṭfuńu terk etmez Emīrī
Her gün onu men‘ eylese biń güne ḥavādiṯ

349[1]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īü fe‘ūlün]

Biń müşkil olur eyler isem āha teşebbüṯ
Etdirme beni āh-ı seḥergāha teşebbüṯ

Ol rütbe ṣıḳıldım ki şu ġam-ḫānede etdi
Eczā-yı beden her biri bir rāha teşebbüṯ

Dil oldu ṣu‘ūd-ı felek-i aṭlasa ṭālib
Cān etdi ‘urūc-ı kürre-i māha teşebbüṯ

Yā Rab sen edersiń beni maḳṣūduma vāṣıl
Etdim yine būs-ı ḳadem-i şāha teşebbüṯ

Bir kerre hele eşk-i nedāmetle vużū’ et
Etmekse ġaraż ḥidmet-i dergāha teşebbüṯ

Üstād-ı kemālāt olamaz etmese tilmīẕ
Celb-i naẓar-ı mürşid-i āgāha teşebbüṯ

Bīgāne gibi durma ki lāzımdır Emīrī
‘Azm etmek içün ḳurb-ı şehinşāha teşebbüṯ

350[2]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Ḳalıyor herkese emvāl-i pederden mīrāṯ
Ḳalmıyor kimseye kālā-yı hünerden mīrāṯ

1 AE 39: 68b
2 AE 39: 69a

Ne ʿaceb ḥālet olur ḥāl-i cihān-ı maʿkūs
Alıyor baʿżı peder fevt-i püserden mīrāṯ

Ḥüsnü fevt olsa da vermez bańa bir būse bütān
Ḳalacaḳ bī-kes olan müflise nerden mīrāṯ

Ehl-i ḥasret naẓarı oḳ gibi teʾṯīr eyler
Ṣaḳlanır vāfir ise sūʾ-i naẓardan mīrāṯ

Cismimi zerd ü nizār eyledi cānān ammā
Güç olur ṣoñra bulup alması zerden mīrāṯ

Niçe merdāneleri eyledi ālūde-i ḫāk
Bu cihān pīre-zeni ḳaldı nelerden mīrāṯ

Şöhret-i ʿiffet-i ecdādım ile mesrūrum
Ḳalmadı gerçi bańa cedd ü pederden mīrāṯ

Ey Emīrī pederiń fevti beni aġlatdı
Yalıñız ḳaldı bańa dürr ü güherden mīrāṯ

351[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ey zelzele-baḫşā-yı dil-i ʿālem-i ḥādiṯ
Bir ġamzeń olur siḥr ile biń fitneye bāʿiṯ

Var cevher-i ḥüsnüńde seniń pertev-i dīger
Gūyā ki seni etdi Ḫudā Yūsufʾa vāriṯ

Müştāḳıń olur vāṣıl-ı aḳṣā-yı merātib
ʿUṣṣāḳıń olur tārik-i efʿāl-i ḥabāʾiṯ

Kimse aramaz başḳası biń yār ile gezse
Bir yār ile ben gezsem olur dehre ḥavādiṯ

Bu debdebe-i vaḥdeti görmez mi Emīrī
Ḫallāḳ-ı vaḥīde arayan ṯānī vü ṯāliṯ

1 AE 39: 69a

352[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Yüz buldu yazıḳ zümre-i cühhāl ü muḫanneṯ
Çirk-āb-ı fiten eyledi dünyāyı mülevveṯ

Her meykede-i ʿişret ü her bezm-i ṣafāda
Devr etmededir cām-ı ʿaraḳ keʾs-i müṣelleṯ

Bī-ḫavf ü elem kendi ṣafāsında müẕekker
Bī-şerm ü ḥayā kendi hevāsında müʾenneṯ

Bir kimse eğer kiẕb ile etse ḳasemullāh
Olmaz ṣanılır bāb-ı İlāhīʾde muḫanneṯ

ʿĀkil geçinenler de efāʿī gibi erẕel
Dāhī denilenler de şeyāṭīn gibi aḫbeṯ

Oldu selefiñ meslek-i mümtāzı ferāmūş
Her meslek ü ʿādet yeñiden olmalı muḥdeṯ

Dil-ḫūn eder insānı Emīrī bu temāşā
Çoḳ ṣu götürür gelmiyor iṭnāba bu mebḥaṯ

353[2]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Ẓuhūr-ı nekbete lecc ü ʿinād olur bāʿiṯ
Ḥuṣūl-i maṣlaḥata inḳiyād olur bāʿiṯ

Ṣaḳın umūruñı tevdīʿ-i dīgerān etme
Nedāmet ü esefe iʿtimād olur bāʿiṯ

Muvaffaḳiyyete her maṣlaḥatda bī-pervā
Ḫudā-yı lem-yezele istinād olur bāʿiṯ

O şūḫu āhım eder böyle ihtizāz-nümā
Ḫırām-ı ḳāmet-i şimşāda bād olur bāʿiṯ

ʿAceb mi naẕmımı dünyāya eylesem iʿlān
Revāc-ı ḳadr-i leʾāle mezād olur bāʿiṯ

1 AE 39: 69b
2 AE 39: 69b

Emīrī ʿālem-i fānīde neşr-i maʿrifete
Faẕīlet ehli ile ittiḥād olur bāʿiṯ

354[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Bir değil herkes içün ḥadd-i niṣāb-ı mīrāṯ
Mütefāvit oluyor ḫaḳḳ-ı ẕükūr ileināṯ

Ādemi öldürüyor zemzeme-i secʿ-i ḥurūf
Başlasa ṭanṭana-i baḥṯe gürūh-ı beḥḥāṯ

Maṭlab-ı nerd-i heves olsa ḫumās ile südās
Gösterir zār-ı emel naḳş-ı rübāʿ ile ṣülāṯ

ʿĀlemiñ ṣanki ḥikāyātı ser-ā-ser aḥlām
Ādemiñ ṣanki rivāyātı ser-ā-pā ażġāṯ

5 ʿAcabā mümkin olur mu bu kederden reh-yāb
Bir de etmez mi şu[2] dünyā baña zaḥmet īrāṯ

Cevher-i cānımı bir āfete ḳılsam irsāl
Dil-i nālānımı bir ʿāṣıḳa etsem ibʿāṯ

Siḥr ile ʿişveleri şīveler eyler īcād
Ġamz ile ġamzeleri fitneler eyler iḥdāṯ

Olma āzürde Emīrī miḥen-i ʿālemden
Bir gün elbet erer imdādıña Ḫallāḳ-ı ġıyāṯ

355[3]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Kim ki bir ṣervete bī-zaḥmet olursa vāriṯ
Bidʿat-i vaż'ı olur maḥvına āḫir bāʿiṯ

Çalışır evveli ġayretle fürū-māye olan
İş yanaşdıḳda ḫitāma olur ammā mākiṯ

Berḳ-i āfāḳ-ı belā eyler ise böyle devām
Ṣıḳılır ṣāʿiḳa-i ġamla cihān-ı ḥādiṯ

1 AE 39: 70a
2 şu AE 39k: bu (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 70a

Olma taṣdīḳ-i aḳānīm ile güm-rāh-ı şu‘ūr
Arama vāḥid-i ẕü’l-‘izzete ṣānī ṣāliṣ

Ḫiffeti diḳḳate ḳalb eyle ḥuḳūḳ-ı Ḥaḳ’da
Eyleme hīç ḳasem olmayasıñ tā ḥāniṣ

Baḥṣ-i lecc etmek ile olma Emīrī küstāḫ
‘Ārifān ekṣeri ḫāmūş olur olmaz bāḥiṣ

356[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Der vaṭan ehli o meb‘ūṣa ḥaḳīḳī meb‘ūṣ
Etmeye meşrebine fi‘l-i fürū-māye ḥudūṣ

Ādem oldur ki ede meslek-i ‘azminde ṣebāt
Bī-ṣebāt olmaya şirretle miṣāl-i bürġūṣ

‘Āşıḳ-ı vāriṣe bā-ḥuccet-i ḳassām-ı ezel
Bī-niza‘ olmuş idi ḥoḳḳa-i miḥnet mevrūṣ

Girmeden medreseye rü’yet-i fetvā-yı ḳıdem
Düşmeden maḥkemeye ṣūret-i da‘vā-yı ḥudūṣ

Ālet-i fi‘l-i ḳabīḥ olma zen-i dünyāya
Dedi Sulṭān-ı rüsül cennete girmez deyyūṣ

*‘İhn-i menfūṣ*a döner pīş-i nigāhımda cibāl
[……] firāş-ı mebṣūṣ

Nāṭıḳ-ı ekmel Emīrī oña der ehl-i ‘uḳūl
Ola her nuṭḳu füyūżāt-ı vaṭanla mebḥūṣ

357[2]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Esās-ı ‘aşḳ idi cem‘iyyet-i bālādaki mebḥaṣ
Binā-yı mekteb-i imkān-ı ‘ālem olmadan muḥdeṣ

Eṣer ḳılmaz dil-i nā-ḳābile pend-i ḥakīmāne
Ḳabūl etmez rüsūm-ı ḳābiliyyet fāsıḳ-ı aḫbeṣ

1 AE 39: 70b
2 AE 39: 70b

Niçün bilmem cihānda baʿżı ādem kibre māʾildir
Yaḳışmaz ʿālem-i muḥdeṯde istikbār-i müstaḥdeṯ

Olur bār-ı girān-ı ıżṭırāb olmaḳ içün taḥmīl
Naṣīb olsa ser-i bed-baḫta farżā tāc-ı Ṭahmūreṯ

Beḳā yoḳ miḥver-i imkānda arż u āsumān fānī
ʿAyān muḥdeṯ nihān muḥdeṯ Emīrī mā-sivā muḥdeṯ

358[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 ʿĀḳil eder ārāyiṣ-i vicdāna teşebbüṯ
Taḥṣīl-i kemālāt ile ʿirfāna teşebbüṯ

Beñzer şecer-i bī-ṯemere etmeyen ādem
ʿİrfān ile tezyīn-i dil ü cāna teşebbüṯ

Feyż ehli eder ḳudretiniñ yetdiği miḳdār
Taṣnīf-i kütüb-ḫāne-i imkāna teşebbüṯ

Girmez ele bir nāle ile dāmen-i vuṣlat
Īcāb eder üftāde-i nālāna teşebbüṯ

5 Maḳrūn-ı ḥuṣūl olsa da āzād-ı ġam olmam
İḳdām-ı ʿurūc-ı meh-i tābāna teşebbüs

Eşḫāṣ-ı denāʾet-eṯeriñ kārı değildir
Nefʿ-i vaṭan uġrundaki merdāne teşebbüṯ

Bir fāris-i meydān gelemez ḳarşı Emīrī
Dil eylese biñ sāḥada cevlāna teşebbüṯ

359[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Dünyāda eder ʿālī-güherler hüner iḥdāṯ
Bed-māye olan kimse eder şūr u şer iḥdāṯ

Ḫāk-i der-i yāri ḳoyalım başımız üzre
Haydi edelim biz daḫi bir tāc-ı ser iḥdāṯ

1 AE 39: 71a
2 AE 39: 71a

Beñzetmek içün dūzaḫa cennet gibi mülkü
Dünyāda fürū-māyeler etdi neler iḥdāṯ

Kāmil-menişān kimseyi etmez mutażarrır
Hem-cinsine kem-māyeler eyler żarar iḥdāṯ

Zaḫm-ı müje-i yār ile pür-ḫūn idi göñlüm
Tā olmadan evvelce henūz nīşter iḥdāṯ

Kim eyledi pehnā-yı semāda ḳamer īcād
Kim eyledi ṣaḥrā-yı zemīnde şecer iḥdāṯ

Ḫalḳ eyledi hep bunları bir Ḫāliḳ-i yektā
Ol Ḫāliḳ-i yektādır eden baḥr ü ber iḥdāṯ

Terk eyle bu eṭvār-ı keselnāki Emīrī
Et sen de bu dünyāda güzel bir eṯer iḥdāṯ

360[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Gelmişim dā'ire-i 'izzete yā ḥażret-i ġavṯ
Beni uġratdı cihān nekbete yā ḥażret-i ġavṯ

Naẓar-ı feyżiñ ile mürde-dili iḥyā et
Bir nihāyet kerem et kürbete yā ḥażret-i ġavṯ

Her ṭarafdan ġam u endīşe hücūm etmededir
Düşmüşüm mezleḳa-i ḥayrete yā ḥażret-i ġavṯ

'Abd-i memlūküm efendim ne ḳadar mücrim isem
Müstaḥaḳḳım naẓar-ı re'fete yā ḥażret-i ġavṯ

Bilmedim ḳadrini şükrānı edā eylemedim
Nā'il[2] oldum niçe biñ ni'mete yā ḥażret-i ġavṯ

Elem-i keṯreti dünyanıñ uṣandırdı beni
Dāḫil[3] et dā'ire-i vaḥdete yā ḥażret-i ġavṯ

Başḳa dünyā burası āb ü havāsı başḳa
Dāḫil oldum ṣanırım cennete yā ḥażret-i ġavṯ

1 AE 39: 71b
2 nā'il AE 39k: vāṣıl (üzeri çizilmiş) AE 39
3 dāḫil AE 39k: vāṣıl (üzeri çizilmiş) AE 39

Dest-gīr olduñ Emīrī'ye nihāyet verdiñ
Ḥamdülillāh elem ü miḥnete yā ḥażret-i ġavṯ

361[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

1 Cān verir ādeme feyż-i naẓar-ı ḥażret-i ġavṯ
Añdırır nefḥa-i rūḥu'l-ḳudüsü ṣoḥbet-i ġavṯ

Nūr-ı mişkāt-ı nübüvvetden alır lem'a-i feyż
Naẓar eyle ne ḳadar 'ālī olur ḳurbet-i ġavṯ

Eşref-i ḳāfile-i ehl-i yaḳīn olsa n'ola
Doġrudan doġruya Peyġamber'edir nisbet-i ġavṯ

Muḳdim ol çekme ṣaḳın dā'ireden dāmeniñi
Vāṣıl-ı 'izzet eder ḫādimini ḫidmet-i ġavṯ

5 Dest-i sāḳīdeki ṣahbā oña ḳurbān olsun
Başḳadır şerbet-i cān-perver-i ḳudsiyyet-i ġavṯ

Böyle bī-ḥis yaşamaḳ cāndan uṣandırdı beni
Ver İlāhī bana bir ẕerre ḳadar sīret-i ġavṯ

Nūrsuz ẓulmet içinde yaşamaḳ müşkil imiş
Bu cihānda ne büyük miḥnet imiş firḳat-i[2] ġavṯ

Vāṣıl et rü'yet-i dīdārına ey Rabb-i mu'īn
Beni bī-tāb ü tüvān etdi yeter ḥasret-i ġavṯ

Kesmem ümmīdi Emīrī ne ḳadar mücrim isem
Bir gün imdādıma elbette erer himmet-i ġavṯ

362[3]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

1 'Āḳiller eder rişte-i tedbīre teşebbüṯ
Cāhiller eder meslek-i tezvīre teşebbüṯ

Sırr-ı deheniñ nüktesini keşfedebilmem
Etsem ne ḳadar nükteli ta'bīre teşebbüṯ

1 AE 39: 71b
2 firḳat-i AE 39k: ḥasret-i (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 72a

Çoḳ ed‘iye-i celb oḳudum etmedi te’s̱īr
Beyhūde imiş dilberi tesḫīre teşebbüs̱

Endīşem olur Ṭūr-ı tecellā gibi tābān
Etsem o mehiñ ḥüsnünü taṣvīre teşebbüs̱

Hīçbir dediğim olmadı ḥükm-i ḳader oldu
Etdim[1] bu cihānda niçe tedbīre teşebbüs̱[2]

363[3]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

1 Mümkin mi ẓuhūr etmese dünyāda ḥavādiṣ
Pey-der-pey olur kūy-i dilārada ḥavādiṣ

Gül ‘azm ede maṣṭaba-i gülşen-i ‘aşḳa
Belki bulunur bülbül-i gūyāda ḥavādiṣ

Her ḥādiṣe ondan ediyor dehre teraşşuḥ
Evvelce olur ‘ālem-i bālāda ḥavādiṣ

CĪM

364[4]

Na‘t-i Nebevī

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

1 Ey maḫrem-i yektā-yı nihān-ḫāne-i mi‘rāc
Ey gevher-i gencīne-i kāşāne-i mi‘rāc

Ey ḥażret-i maḥbūb-ı Ḫudā Aḥmed-i mürsel
Ey cevher-i şeh-dāne-i yek-dāne-i mi‘rāc

‘Anḳā-yı mülemma‘-per-i āfāḳ-ı nübüvvet
Şeh-bāz-ı ebed-manẓara-i lāne-i mi‘rāc

Ey vāṣıl-ı ḳurb-ı Ṣamedī yār-ı İlāhī
Bilmez şeref-i ẕātıñı bīgāne-i mi‘rāc

5 Gīsū-yı murādıñda seniñ ey şeh-i kevneyn
Bir ‘uḳde-i ḥasret ḳomadı şāne-i mi‘rāc

1 etdim: metinde vezin ve anlamı bozacak şekilde “etdiğim” şeklinde yazılmıştır.
2 Bu gazelin (362) mahlas beyti eksiktir. Yazmada bu beyit için boş yer bırakılmıştır.
3 AE 39: 72b (nā-tamām gazel)
4 AE 39: 73b

Cibrīl-i emīndir sañа peyk-i reh-i eflāk
Ḫurşīd ü ḳamerdir sañа pervāne-i mi'rāc

Bī-sāḳī vü ṣahbā ḥarem-i ḳurb-ı ezelde
Mest etdi seni neş'e-i peymāne-i mi'rāc

Bir kimseye dünyāda naṣīb olmadı ḥālā
'İzz[1] ü şeref-i meclis-i şāhāne-i mi'rāc

Sensiñ şeref ü şān ile ey server-i 'ālī
Yektā-rev olan ḥażret-i ferzāne-i mi'rāc

Ol meclisi etdikçe taṣavvur dil-i şeydā
Bī-bāde vü cām olmada mestāne-i mi'rāc

Maḥşerde Emīrī ḳuluña eyle şefā'at
Ey kenz-i risāletdeki dür-dāne-i mi'rāc

365[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Mevḳi'-i a'lā-yı şevketdir mekān-ı taḫt u tāc
Gülsitān-ı ma'rifetdir āşiyān-ı taḫt u tāc

Ḳıṣṣa-i pür-ḥiṣṣedir aḫbār-ı şāḫān-ı selef
Gevher-i gūş-ı ümemdir dāstān-ı taḫt u tāc

Gerdiş-i dem-ber-dem-i devrān ile pīr oldılar
Niçe yüz biñ şehriyār-i nev-civān-ı taḫt u tāc

Zīnet-i farḳ-ı şehāndır revnaḳ-ı bezm-i cülūs
Böyle 'ālīdir onuñ-çün sāyebāñ-ı taḫt u tāc

Başḳa baḫt-ı kām-rāna maẓhar olmuşdur mülūk
Her ḳula olmaz müyesser 'izz ü şān-ı taḫt u tāc

Olmasa tevfīḳ-i elṭāf-ı Ḫudāvend-i 'alīm
Kimse olmaz şehriyār-i Cem-nişān-ı taḫt u tāc

Ḫānedān-ı ḥaşmetiñ her ġonca-i pāki bile
Eylemez geşt ü güẕār-ı gülsitān-ı taḫt u tāc

Dūdmān-ı rif'atiñ her necm-i raḫşānı daḫi
Olmuyor revnaḳ-ṭırāz-ı āsumān-ı taḫt u tāc

1 'izz AE 39k: şān (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 39: 73b

Ḥāṣılı bir isme naḳş olmazsa ṭuġrā-yı ezel
Ġayr-i mümkindir ola ṣāḥib-ḳırān-ı taḫt u tāc

İşte böyle luṭf-ı mümtāz-ı Ḫudā-yı aʿẓamıń
Ḳadrini bilmek gerekdir serverān-ı taḫt u tāc

Bī-kesān-ı rūzgāra ḫidmet ü imdād ile
Şükrünü īfā gerekdir ḫüsrevān-ı taḫt u tāc

İsmini gördükçe ʿādil pādişāhānıń derim
Āferīn ey pādişāh-ı kār-dān-ı taḫt u tāc

Ey Emīrī vażʿ eder dünyāyı cennet şekline
ʿAdl ü dād-ı pādişāh-ı nükte-dān-ı taḫt u tāc

366[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Dilber-i ʿālī-cenāb-ı rūzgār ister mizāc
ʿĀşıḳ-ı ṣaf-der-mizācım ʿāşıḳ-ı ṣaf-der-mizāc

Ḫaḳḳını seyf-i cihān-gīriń ġażanferler verir
Mūm eder destindeki şemşīrini berber-mizāc

Birbirinden farḳı var beyne's-semā'i ve's-semek
Nerde yār-ı meh-liḳā nerde raḳīb-i ḫar-mizāc

Müşkilāt-ı ʿālem olsa bāb-ı Ḫayber'den ḳavī
Oynadır dest-i ẓaferde ṣaf-der-i Ḫaydar-mizāc

Nerde bir berḳ-i belā görsem benim sūzendesi
Yoḳ bu dünyāda bańa beńzer belā-perver-mizāc

Āfet-i bāġ-ı vaṭandır āteş-i iʿmār-ı mülk
Böyle ḫaṣm-ı ḫar-ṭabīʿat düşmen-i ester-mizāc

Bulmadım ʿālemde bir yār-ı muvāfıḳ meşrebi
Ey Emīrī şimdi dünyāda benim mużṭar-mizāc

1 AE 39: 74a

367[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Nev-bahār oldu gezer şimdi ġazālān fevc fevc
Dil-rübālar eyliyor seyr-i gülistān fevc fevc

Çaġlayıp aḳmaḳdadır āb-ı revānlar mevc mevc
Şevḳ ile gezmekdedir ḫūbān ü rindān fevc fevc

ʿĀşıḳ-ı efkendeniñ ḥāl-i perīşānı gibi
Her ṭaraf sünbüller olmuşdur perīşān fevc fevc

Māh-rūyānda olan cemʿiyyet-i ḫāṭır gibi
Her ṭarafda güller olmuşdur nümāyān fevc fevc

Seyr ediñ cānānımıñ rāhındaki cemʿiyyeti
Pādişāhı seyr içün cemʿ oldu ḫūbān fevc fevc

Fikrime mażmūn u maʿnā-yı firāvān cemʿ olur
Ḥāciyān eyler ṭavāf-ı beyt-i Raḥmān fevc fevc

Seyr ediñ āfāḳ-ı endīşemdeki mażmūnları
Eyliyor ḳuşlar havā üstünde seyrān fevc fevc

Āsumāna beñzedi şimdi feżā-yı gülsitān
Her ṭarafda oldu yıldızlar nümāyān fevc fevc

Bir ġazel etdi yine ṭabʿ-ı bülendimden ṣudūr
Seyr içün gelsin Emīrī cümle yārān fevc fevc

368[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Cemʿ olan ʿāşıḳlara ḥüsn-i cihān-ārāyı aç
Ḥācılar gelmiş ṭavāfa Kaʿbe-i ʿulyāyı aç

Burc-ı vāḥidde iki ḫurşīdi görsün kāʾināt
Vech-i raḫşānı küşād [u] sīne-i zībāyı aç

Zülf-i ʿanber-fāmı ḳaldır vechiñi görsün cihān
Burḳaʿı refʿ eyleyip āyīne-i yektāyı aç

Vāṣıl et yā Rab beni sürʿatle ḳaṣr-ı maṭlaba
Veche-i maḳṣūduma şeh-rāh-ı istiġnāyı aç

1 AE 39: 70b
2 AE 39: 74b

Selsebīl-i luṭfuñu etme dirīġ-i ʿāşıḳān
Dest-i iḥsānıñla bāb-ı cennet-i aʿlāyı aç

Ey nesīm-i ṣubḥ-ı ḳudret nerde ḳaldıñ gel yetiş
Nev-şüküfte ġonca-i ṭabʿ-ı elem-efzāyı aç

Ḳalmasın der-beste yāḳūt u leʾāl-i maʿrifet
Dest-i himmetle der-i gencīne-i maʿnāyı aç

Ṣadr-ı naḫvetde cülūs-ı nāz et ey tācir-beçe
Çārsū-yı ʿişvede dükkān-ı istiġnāyı aç

Ġāyet-i āmāle īṣāl et dil-i müştāḳımı
Zīr-i nāfeñde cihān-āşūb olan kālāyı aç

Ehl-i ʿirfān neşve-i feyżinden olsun mest-i şevḳ
Gevher-i naẓma Emīrī bir yeñi mecrāyı aç

369[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Naḳş etdi nev-bahār-ı cihān mevc içinde mevc
Gösterdi şekl-i āb-ı revān mevc içinde mevc

Ḥaḳḳıyla mümkin olmadı cānāna ʿarż-ı ḥāl
Gösterdi ihtizāz-ı beyān mevc içinde mevc

Oldum ḥużūr-ı yārda müstaġraḳ-ı ḥicāb
Naḳş etdi sīnede ḫalecān mevc içinde mevc

Dönmem yine şebāt-ı niyāz-ı viṣālden
Gösterse de cebīn-i bütān mevc içinde mevc

Bir ṭaş atılsa āba eder mevceler ẓuhūr
Sūʾ-i revişle etme ʿayān mevc içinde mevc

Şimdi zemīn bir āteş-i fevvār-ı fitnedir
İbrāz eder ufuḳda duḫān mevc içinde mevc

Rūy-i zemīnde nāle-kerān fevc içinde fevc
Cevv-i havāda ṣavt-ı fiġān mevc içinde mevc

1 AE 39: 74b

Berr-i elemde yaġmada emṭār-ı ibtilā
Baḥr-i belāda lücce-feşān mevc içinde mevc

Bulmaz mı bir netīce bu müdhiş temevvücāt
İẓhār eder umūr-ı zamān mevc içinde mevc

Pervāz-ı şevḳe geldi Emīrī Hümā-yı dil
Gösterdi şeh-per-i ṭayerān mevc içinde mevc

370[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ehl-i şirret müflis-i bī-ġayrete yoḳdur ‘ilāc
Fikr-i ferdā etmeyen ḫar-ṭīnete yoḳdur ‘ilāc

Ḫasta-i derdiñ ifāḳat bulması mümkin faḳaṭ
Ṣıḥḥat-i idrāk-i ehl-i ḫıffete yoḳdur ‘ilāc

Fikr-i ātī etmeyen bir ḳavm içinde ḳalmışız
İntiẓām-ı vāridāt-ı devlete yoḳdur ‘ilāc

Yüzde sevmek arḳada söğmek ṭabī‘atdir bize
Bu münāfıḳ-meslekāna ẕillete yoḳdur ‘ilāc

Kātib-i māliyyemiz olsa Kirāmen Kātibīn
Çāre-i ıṣlāḥ-ı naḳd-i ṣervete yoḳdur ‘ilāc

Münḳalib oldu uṣūl-i zīr ü bālā-yı cihān
Ehl-i isti‘dāda kesb-i rif‘ate yoḳdur ‘ilāc

Hem alıp hem vermek olmuşdur medār-ı irtiḳā
İ‘tilā-yı ‘āşıḳan-ı ‘iffete yoḳdur ‘ilāc

Milletiñ emdikçe muḳbiller mübārek ḳanını
Mülk içün dünyāda kesb-i ḳuvvete yoḳdur ‘ilāc

Bulmadım dünyāda bir Ferhād-ı ṣāḥib-ḳuvveti
Şimdiden ṣoñra ḳuvā-yı millete yoḳdur ‘ilāc

Şimdi teşḫīṣ-i ḳuvā-yı mā-sivādan añladım
Ey Emīrī ḥāl-i şeyḫūḫiyyete yoḳdur ‘ilāc

1 AE 39: 75a

371[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

‘İllet-i erbāb-ı sū’-i niyyete yoḳdur ‘ilāc
Dilde mużmer böyle nefsāniyyete yoḳdur ‘ilāc

[……]
Zehr ile maḫlūṭ olan bir şerbete yoḳdur ‘ilāc

Sā’ir aḳvāma baḳıp da almamaḳ ‘ibret niçün
Böyle memnūnāne ehl-i ġaflete yoḳdur ‘ilāc

Nerdesiñ iḥyā-yı emvāt eyleyen Loḳmān-ı feyż
Bizde kesb-i ṣoḥbet-i[2] ehliyyete yoḳdur ‘ilāc

Yoḳladım ṭıb-ḫāne-i iḳlīm-i mülk ü milleti
Böyle müdhiş ḫasta-i pür-vaḥşete yoḳdur ‘ilāc

‘Aḳldan maḥrūm olan bir ḳavm-i pür-levme yazıḳ
Ġāfil-i endīşe ehl-i naḫvete yoḳdur ‘ilāc

İltizām-ı şekl ile millet teraḳḳī eylemez
Ehl-i himmet olmayan bir millete yoḳdur ‘ilāc

Pertev-i miṣbāḥ-ı insāniyyetiñ maḥrūmudur
Ehl-i ẓulmet cāhil-i bed-ṭīnete yoḳdur ‘ilāc

Şekl-i insān üzredir bi’l-cümle ebnā-yı vaṭan
Yā niçün imḥā-yı fikr-i şirrete yoḳdur ‘ilāc

Luṭf-ı Ḥaḳ esbābını ḫalḳ etse ḥaddim mi demek
Ey Emīrī böyle müzmin ‘illete yoḳdur ‘ilāc

372[3]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Çekmez cihānda zaḥmeti erbāb-ı imtizāc
Te’mīn eder umūrunu aṣḥāb-ı imtizāc

Ẓahrındadır onuñ ḥarem-i Kaʿbe-i murād
Et ṣıdḳ ile teveccüh-i miḥrāb-ı imtizāc

1 AE 39: 75a
2 ṣoḥbet-i AE 39k: ḫaste-i (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 75b

Ḳaṣr-ı bülend-i rāḥata mümkin midir ʿurūc
Feth olmayınca rūyuña ebvāb-ı imtizāc

Ẕevḳ-āşinā-yı cām-ı mümāşat olup da baḳ
Vermez ḫumār-ı ġuṣṣa mey-i nāb-ı imtizāc

Temkīn ile vaẓīfeñi icrāya ġayret et
Olsun yüzüñde cilve-ger ādāb-ı imtizāc

Ḥaḳsız ḳażiyyeyi fużalā eylemez ḳabūl
Öyle maḥalde selb olur īcāb-ı imtizāc

Gerdiş-nümā-yı ʿaks-i murād olsa da yine
Ser-geşte eylemez seri dolāb-ı imtizāc

Yā kibr olur Emīrī *yā* rüşvet yāḫud ġaraż
Müstelzim-i teşebbüṣ-i esbāb-ı imtizāc

373[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Gördüğü muḥtāca eyler ʿarż-ı ḥāl-i iḥtiyāc
Eylese insānı ser-geşte melāl-i iḥtiyāc

Ehl-i ḫayra şerr işi ḥükm-i żarūret öğredir
Bir belā yoḳdur bu dünyāda miṣāl-i iḥtiyāc

Tende ṣıḥḥat olsa da ḳalmaz yine tāb ü tüvān
Etmesin bir kimseyi Ḥaḳ bī-mecāl-i iḥtiyāc

Kevkeb-i *el-faḳru faḫrī* nūr-pāş-i feyż iken
Terk-i ḥırṣ et olma güm-rāh-ı leyāl-i iḥtiyāc

İltiyām bulsa muvaḳḳatdir yine eyler ṭahūr
Bir ṣaġalmaz yaradır zaḫm-ı ʿużāl-i iḥtiyāc

İrtikāb-ı küfr eder belki kemāl-i ye's ile
Vermesin bir kimseye Mevlā kemāl-i iḥtiyāc

Ḳāniʿ ol bir loḳmaya aṣḥāb-ı ʿulviyyet gibi
Urmasın bend-i ġama ʿaḳlı ʿuḳāl-i i iḥtiyāc

Ey Emīrī iḫtiyār eyle ḳanāʿat meslekin
Olmayam derseñ cihānda pāymāl-i iḥtiyāc

1 AE 39: 75b

374[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ne ʿilme ne ʿirfān-ı hüner-pervere muḥtāc
İḳbāl-i cihān keşret-i sīm ü zere muḥtāc

Tedbīr-i müʾessir gerek erbāb-ı fesāda
Taṣḥīḥ-i mizāc-i dem olur nīştere muḥtāc

Kibr eyleme yārānıńa zīrā ki cihān bu
Şāyed olasıń yār-ı vefā-pervere muḥtāc

Maʿmūre-i ʿālem bulamazdı bu niẓāmı
Eṣnāf-ı beşer olmasa yek-dīgere muḥtāc

Dünyāda naṣīb olmadı bir ẕevḳ-i mükemmel
Sāḳī ele girse oluruz ṣāġara muḥtāc

Bu gördüğümüz telḫīṣ-i hicrānı unutmaḳ
Bir ḫande-i şīrīn-dehen-i dilbere muḥtāc

Teʾmīn-i ṣafā etmesi rindānıń Emīrī
Bir sāġara bir dilber-i sīmīn-bere muḥtāc

375[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Olsa muḫtel ḥāl-i ʿālem bulsa ser-keşlik revāc
Sen yine herkesle et ʿālemde ḥüsn-i imtizāc

Bī-vefā dünyāda zinhār olma maġrūr-ı kemāl
Kāmili mecbūr eder ednāya gāhī iḥtiyāc

Cüzʾī bir ġamla felekden etme şekvā ey ġanī
Öyle ādem var yatar ṭoprāḳlarıń üstünde aç

İltifāt et ʿāḳile taʿẕīr göster cāhile
Ṣādıḳ ol her ādemiń ver ṭabʿına lāyıḳ ʿilāc

ʿĀḳil-ı ekmel derim ʿālemde ol meʾmūre kim
Hem umūrun eyler icrā hem de kesr etmez mizāc

Olma maġrūr ey Emīrī devlet ü iḳbāl ile
Ṣatma hem-cinsiń olan insāna faḫr u ibtihāc

1 AE 39: 76a
2 AE 39: 76a

376[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Görmemiş kimse benim gönlüm gibi şeydā-mizāc
‘Āşıḳ-ı rüsvā-mizācım ‘āşıḳ-ı rüsvā-mizāc

‘İşve ḫoşdur cilve ḫoşdur nāz ḫoşdur yārda
Cān verir ‘uşşāḳa ammā dīde-i īmā-mizāc

Zülfini bād oynadır ebrūsunu īmā-yı nāz
‘Āşıḳ-ı şūrīde-dil olmaz naṣıl sevdā-mīzāc

Cevr ederken luṭf eder yā luṭf ederken cevr eder
Görmedim dünyāda böyle şūḫ-ı müsteşnā-mizāc

‘Āşıḳ-ı şeydāda naḳd-i ṣabr ü sāmān mı ḳalır
Var iken ḫūbānda böyle dīde-i yaġmā-mīzāc

Meylini ḥissetmişim cevrinden olmam nā-ümīd
Luṭf eder elbette bir gün yār-ı istiġnā-mizāc

Hīç unutmam gördüğüm teklīfsiz ṣoḥbetleri
Sevmişim bir kerre bir cānān-ı bī-pervā-mīzāc

Luṭfu maṭlūba muvāfıḳ ḫūb ola maḥcūb ola
Āh bulsam böyle bir meh-pāre-i yektā-mīzāc

Bir gün eyler dürr-i yektā-yı ümīdi der-kenār
Mevc-i ġamdan yüz çevirmez ‘āşıḳ-ı deryā-mīzāc

Ey Emīrī āfitāb-ı ḥüsnüne maġrūr olur
Bir ḳarār üstünde durmaz dilber-i dünyā-mizāc

ḤĀ

377[2]

[mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün]

Cānlarda muḫtefīdir eğerçi mekān-ı rūḥ
Çıḳmaz ẓuhūra ḥikmet-i sırr-ı nihān-ı rūḥ

Bād-ı ecel bile olamaz rūḥa kār-ger
Naḫl-i beden ḳırılsa da olmaz ḫazān-ı rūḥ

1 AE 39: 76b
2 AE 39: 77b

Seyr et ne rütbe ʿālem-i imkāna fer verir
Feyż-i Ḫudā ile eṣer-i cāvidān-ı rūḥ

Māhiyyet ü ḥaḳīḳati ʿilm-i Ḫudā'dadır
Ṣıġmaz dehān-ı ḫalḳ-ı cihāna beyān-ı rūḥ

Teʾṣīr-i tāb-ı feyżi kemāl-i beşer verir
Olsa nuḳūş-ı cāmideye iḳtirān-ı rūḥ

Ṣıḳdı Emīr*ī* cān ü cihān ṣıḳleti beni
Vaḳtā ki oldu naḫl-i beden āşiyān-ı rūḥ

378[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Sāḳ*ī*-i dehrden etme ṭaleb-i āb-ı feraḥ
Kimi etmiş ki seni eyleye sīr-āb-ı feraḥ

Hüner oldur bulasıñ mevsim-i ġamda bir yār
Vaḳt-i iḳbālde çoḳ[dur] sañа aḥbāb-ı feraḥ

Kimi maġmūm-ı maʿīşet kimi maġlūb-ı maraż
Görmedim kimseyi dünyāda ẓafer-yāb-ı feraḥ

ʿĀḳibet ḳurtulamaz bād-ı ḫazān-ı ġamdan
Gül-i şevḳ açsa daḫi gülbün-i şād-āb-ı feraḥ

Dil-i mestānede yoḳ sīne-i hüş-yārda yoḳ
Ḳanġı āyīnededir ṣūret-i nā-yāb-ı feraḥ

Ḫˇāb-ı miḥnetden ayılmaz yine bed-ṭāliʿ olan
Reşk-i rūz eylese şām-ı ġamı mehtāb-ı feraḥ

Ey Emīrī oluruz dāḫil-i ḳaṣr-ı maḳṣūd
Bir gün elbet açılır rūyumuza bāb-ı feraḥ

379[2]

Naʿt-i şerīf

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Gelir imḥā-yı şeb-i ġam ile cevlāna ṣabāḥ
Yüz sürer ravża-i Peyġamber-i ẕī-şāna ṣabāḥ

1 AE 39: 77b
2 AE 39: 78a

Ravża-i pākine taʿẕīmen o nūr-ı ṣamediñ
Jālelerden ṣaçıyor gevher ü dür-dāne ṣabāḥ

Ḥażret-i Aḥmed-i muḫtār gelir ḫāṭırıma
Nūr ṣaldıḳça güneş sāḥa-i ekvāna ṣabāḥ

Ey ḥabīb-i ezel ey şaʿşaʿa-i ṣubḥ-ı ebed
Ḥürmet-i ẕātıñ içün geldi bu devrāna ṣabāḥ

Ravżaña vażʿ-ı cebīn eylemeseydi ḫurşīd
Vāṣıl olmazdı bu ʿizz ü şeref ü şāna ṣabāḥ

Nūr-ı ẕātıñ gibi bir şems edebilmez peydā
Mālik olsa niçe biñ mihr-i dıraḫşāna ṣabāḥ[1]

Nūr-ı pākinden alır pertevini ṣubḥ-ı ezel
Ḳudret-i şaʿşaʿa ḳalmaz meh-i tābāna ṣabāḥ

Bu gece yazdı bu naʿt-i şeh-i kevneyni ḳalem
Yādigār eyler Emīrī yine yārāna ṣabāḥ

380[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ġam verir sāḳī-i dehriñ ṣunduğu cām-ı feraḥ
Kesr ederdim ẕevḳ-i dünyā olsa destimde ḳadeḥ

Evc-i iḳbāle çıḳınca ḳıl televvünden ḥaẕer
Bir nigāh et gör ne çabuḳ maḥv olur ḳavs[3]-i ḳuzaḥ

Kim ṭutardı böyle raġbetle el üstünde onu
Ermeseydi dest-i dil-dāra eğer zerrīn ḳadeḥ

Öyle meʾmūr-ı denī gördüm ki nefʿi olmasa
İstemez çeksin yed-i ʿācizdeki evrāḳa ṣaḥḥ

Ey Emīrī ʿaḳlınıñ ḥayrānıyım ol kimseniñ
Fikrini tażyīḳ ile söyler kelām-ı muṣṭalaḥ

1 6: Yazmada bu beyitten (379/6) sonra üzeri tamamen çizilmiş bir beyit yer almaktadır.
2 AE 39: 78b
3 ḳavs: "قوح" M

381[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Nāṣiḥiñ fikrinde olsa feyż-i enfās-ı Mesīḥ
Ḳāniʿ-i nuṣḥ-ı cemīl olmaz yine ṣaḫṣ-ı ḳabīḥ

Kiẕbi baʿżan etmeli şer mevḳiʿinde iḫtiyār
Onda doğru sözden aʿlā iş görür kiẕb-i ṣarīḥ

Dā᾽imā ādem ṣadāḳatle bulur feyż-i necāt
Saʿy ḳıl olsun dehānıñ zīneti nuṭḳ-ı ṣaḥīḥ

Birbirin taʿḳīb eder dünyāda dā᾽im ẕevḳ ü ġam
Vaḳt-i rāḥatda ḥazīn ol vaḳt-i ġamda müsterīḥ

Ey Emīrī daʿvī-yi iʿcāz edersem var yeri
Ṭabʿıma ilhām-ı Mevlā᾽dır benim şiʿr-i faṣīḥ

382[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Varalım ʿarż edelim derdimizi yāre ṣabāḥ
Bulalım ḥāl-i perīşānımıza çāre ṣabāḥ

Câme-ḫᵛābından uyanmazdı eğer etmese ʿarż
Sāġar-ı mihr-i cihān-tābı o dil-dāre ṣabāḥ

Mest iken būse niyāz etdi bu şeb yārinden
Ne sitemler görecek ʿāşıḳ-ı bī-çāre ṣabāḥ

Geceler āh ederim külbe-i aḥzānımda
Kūy-i yāri gezerim derd ile āvāre ṣabāḥ

ʿArż-ı taʿẓīm ederek mektebe teşrīfî içün
Ferş eder pertev-i ḫurşīdi reh-i yāre ṣabāḥ

Bańa yār oldu o meh-pāre-i yektā bu gece
Ḳuvvet-i tāliʿimi söyleyiñ aġyāre ṣabāḥ

Ey Emīrī edelim sūr-ı ṣafā aḳşamdan
ʿĪd geldi verecek būse o meh-pāre ṣabāḥ

1 AE 39: 78b
2 AE 39: 79a

383[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Müjdeler eyleyelim zümre-i yārāna ṣabāḥ
Yār ile ‘azm ederiz seyr-i gülistāna ṣabāḥ

Geldi nevrūz-ı ṣafā başladı feryāda hezār
Devre gelsin yine gülzārda peymāne ṣabāḥ

Yār teşrīf edecek bād-ı ṣabā verdi ḫaber
Yine cennet olacaḳdır şu bizim ḫāne ṣabāḥ

Maẓhar-ı luṭf edecekdir beni ol āfet-i cān
Yine ta‘mīr olacaḳdır dil-i vīrāne ṣabāḥ

Eylediñ ḫānemi teşrīfe tenezzül bu gece
Cānı taḳdīm edeyim sevgili mihmāna ṣabāḥ

Her ḳadeḥ başına bir būse niyāz eyleyelim
Yār ile başlayalım ‘ahd ile peymāna ṣabāḥ

Ehl-i taḳlīdi muḥaḳḳıḳ olan eyler tekdīr
Bādī-i ẓulmet olur şem‘-i şebistāna ṣabāḥ

Gideyim kūy-i dilārasına yāriñ aḳşam
Ḥālimi ‘arż edeyim dilber-i ẕī-şāna ṣabāḥ

Ḥāṣılı ya bańa ya onlara ḳalsın cānān
Gireyim zümre-i aġyār ile meydāna ṣabāḥ

Ey Emīrī ġam-ı deycūr-ı şebi ‘arż edeyim
Ḳavuşursam ben o ḫurşīd-i dıraḫşāna ṣabāḥ

ḪĀ

384[2]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

O şūḫ-ı nāzikiñ sīmāsı oldu tāb-ı meyden sürḫ
Ruḫu[3] yāḳūt-ı reng-āver oldu[4] çeşm-i rūşen sürḫ

1 AE 39: 79a
2 AE 39: 80b
3 ruḫu: “روحي” M
4 oldu: Bu kelimede vezin bozulmaktadır.

Yine ḳaç ʿāşıḳ-ı maẓlūmuñ etdiñ ḳanını rīzān
Nigāhıñ sürḫ ile ālūde olmuş dest ü dāmen sürḫ

Derūnunda olan bir rengi mestūr eylemez billūr
Olur nūş eyledikçe bāde-i ḥamrā o gerden sürḫ

Dil-i ʿāşıḳda kesb-i ḥumret eyler ḫançer-i cevriñ
Olur sūzān olan āteş içinde reng-i āhen sürḫ

Ruḫuñ ʿaksiyle döndü gözlerim bir ʿaynek-i sürḫa
Olur baḳsam ne semte hep der ü divār-ı mesken sürḫ

Ne vaḫşetdir ki vuṣlat lafẓı görse bir kitāb içre
Ḥicābından olur güller gibi ol şūḫ-ı gülşen sürḫ

Ḫudā'nıñ ḥikmetinden ḳırmızı güller olur peydā
Değilken ey Emīrī āb ü ḫāk ü naḫl-i gülşen sürḫ

385[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün]

Ḫudā'dır ṣāniʿ-i her ṣunʿ-ı şāmiḫ
Onuñ derkinde ḥayrān ʿaḳl-ı rāsiḫ

Teşebbüṣ etme ḥaḳsız intiḳāma
Ḥuḳūḳ-ı dīgerānı olma fāsiḫ

Cihānda nāmıñı ḳıl sen de bāḳī
Eṣer vaż' eyle mānend-i şevāmiḫ

Hidāyetden şaḳīniñ yoḳ naṣībi
Eğer üstādı olsa biñ meşāyiḫ

Uyanmaz ḫˇāb-ı ġafletden le'īmān
Üfürse ṣūra Mīkā'īl-i nāfiḫ

Emīrī ṭarz-ı şiʿr-i nev-ẓuhūruñ
Uṣūl-i evvelīni oldu nāsiḫ

1 AE 39: 80b

386[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

1 Bańa yāriń sitemi oldu belā-yı berzaḫ
Geçdi derdim elem-i ‘ālemi fersaḫ fersaḫ

Görmedim gün yüzünü nār-ı firāḳa düşeli
Göremez mihr-i żiyā-güsteri ehl-i dūzaḫ

Öyle bir ḥırṣ ile baḳmaḳda ki ṣanki yiyecek
Görse zāhid nerede bir ṣanem-i sīb-zenaḫ

Ḳalbi yanmışlara ḳıl serd-i kelām-ı nermīn
Raġbeti vaḳt-i ḥarāretde bulur pāre-i yaḫ

5 Ṭab‘ı bī-hażm olana fā’ide yoḳ olsa daḫi
Kevṯer-i bāġ-ı İrem āb ü ṭa‘ām-ı maṭbaḫ

Fāżılıń ḳadrini ṭa‘n-ı cühelā eksiltmez
Āb-ı deryāyı ḥarām eylemez ilḳā-yı vesaḫ

İntişār eyledi dünyāya Emīri şi‘rim
Ben henūz etmeden evvel heves-i neşr-i nüsaḫ

387[2]

[mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün]

1 Ṭatlı süḫan maḳāmını ṭutmaz cevāb-ı telḫ
Mümkin mi teşneyi ede sīr-āb āb-ı telḫ

Ẕevḳ-āşinā-yı ḥaẓẓ-ı cihāndır o kimse kim
Görmüş ola ḥużūr-ı leẕīẕ ıżṭırāb-ı telḫ

Allāh’dır meded-resi bī-kes olanlarıń
Etme faḳīr-i bī-kese ḫışm u ‘iḳāb-ı telḫ

Bir kimse ḳılsa da sańa düşnām u serzeniş
Et rıfḳ ile mu‘āmele verme cevāb-ı telḫ

5 Ṣarf eyleme ‘azīz nefesiń boş yere yazıḳ
Nā-dān-ı ebtere eşer etmez ‘itāb-ı telḫ

Me’mūr iken ḥisābıńı tanẓīme himmet et
Güçdür zamān-ı ‘azlde vermek ḥisāb-ı telḫ

1 AE 39: 81a
2 AE 39: 81a

Ādem neden ki men‘ olunursa ḥarīṣ olur
Ṭatlı gelir dimāġa onuñ-çün şarāb-ı telḫ

Bir ehl-i nāra etse Emīrī Ḫudā naẓar
Reşk-i safā-yı cennet olur hep ‘aẕāb-ı telḫ

388[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Ġam bize ṣaġ iken etdirdi temāşā dūzaḫ
Görünür çeşmime gūyā ki bu dünyā dūzaḫ

‘Āşıḳān sūz-ı dili onda da terk eylemese
Ḳorḳarım ki ola cennetde de peydā dūzaḫ

Firḳatin āteşini ben nice ta‘rīf edeyim
Beñzemez hecriñe bir şey seniñ illā dūzaḫ

Bir gelir sūḫte-i ‘aşḳıña nīrān ü cinān
Mürde-i hecriñ içün cāy-ı tesellā dūzaḫ

Onda da rūyuñu görmez ise müştāḳların
Görünür gözlerine cennet-i a‘lā dūzaḫ

Naẓarıñ eyleme sen ḳalb-i Emīrī’den dūr
Ġam değil olsa oña mesken ü me’vā dūzaḫ

389[2]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

İktisāb-ı edeb et olma cihānda küstāḫ
Güher-i pend-i ḥakīmāneyi ḳıl zīb-i ṣimāḫ

Mütevāżi‘ eder erbābını ifrāṭ-ı hüner
Ṣemeri vāfir olursa ḥam olur ḳāmet-i şāḫ

Naẓar-ı ḥırṣına ehl-i ṭama‘ıñ dar görünür
Olsa da her ne ḳadar kişver-i ‘ālemde ferāḫ

Naẓar-ı diḳḳati naṣb et ḳadem-i tedbīre
Rū-nümādır reh-i ‘azminde hezārān sūrāḫ

1 AE 39: 81b
2 AE 39: 81b

Nüsḫa-i nādiredir naẓmım Emīrī yaḳışır
Her edīb etse birer ṣūretini istinsāḫ

390[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ġam ceyşi hücūm etdi miṣāl-i meges ü melḫ
Cām-ı eceli eyledi zehr-āb-ı elem telḫ

Zīr ü zeber etdi felek evżāʿ-ı zemīni
Nerde o evā'ildeki ʿumrān-ı Rey ü Belḫ

Āġāzı olur her mehiñ encāma resīde
Feyż ehline yeksāndır eğer ġurre eğer selḫ

Yoḳ nefʿi ḫalāṣa yine encāmı fenādır
Bir kimsede ger olsa daḫi ʿömr-i Metūselḫ[2]

Göster bańa bir muḳbili kim āḫir Emīrī
Cām-ı emelin etmedi zehr-āb-ı elem telḫ

391[3]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Görmesin kimse İlāhī ġam-ı ġaybūbet-i aḫ
Aʿẓam-ı dāhiyedir fāciʿa-i firḳat-i aḫ

Kimseyi eyleme mehcūr-ı birāder yā Rab
Ne ḳadar müşkil imiş ṣabr ü ġam-ı hicret-i aḫ

Görmedim ben geleli dehre birāderlerimi
Bańa maḫṣūṣ u müsellem mi ʿaceb ḥasret-i aḫ

Ḥaḳ muvaffaḳ edecek şüphesiz inşāallāh
Pek yaḳında bańa ʿizz ü şeref-i vuṣlat-ı aḫ

O ḳadar ṭatlı gelir ẕā'iḳa-i vicdāna
Gūyiyā şīr ü şeker zübdesidir ṣoḥbet-i aḫ

1 AE 39: 82a
2 Metūselḫ: "Metuşelaḫ" kelimesinin muarrebi olduğu söylenen bu kelimenin Hz. İdris'in oğlunun ismi olduğu kaydedilmektedir. Bk. Ömer Faruk Harman, "İdrīs", *DİA*, https://islamansiklopedisi.org.tr/idris (19.11.2020).
3 AE 39: 82a

6 Ey Emīrī çekeriz firḳati ṣaġ olsunlar
Elimizden gelir ancaḳ ṭaleb-i ṣıḥḥat-i aḫ

DĀL

392[1]

[mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün]

1 Meded ey şāh-ı ẕī-şānım Muḥammed
Benim her derde dermānım Muḥammed

Dil-i bīmārımıñ sensin ṭabībi
Benim şāhāne Loḳmān'ım Muḥammed

Efendim iftiḫārım nūr-ı cānım
Göñül mülkünde sulṭānım Muḥammed

Yed-i luṭfuñ eder ancaḳ ki taḫlīṣ
Ġarīḳ-i baḥr-i 'iṣyānım Muḥammed

5 O bed-baḫtım ki ṭā'at eylemem āh
Ba'īd-i 'aḳl ü iẕ'ānım Muḥammed

Gece gündüz olur 'aşḳıñla cārī
Sirişk-i çeşm-i giryānım Muḥammed

Eğerçi sālikim 'iṣyāna lākin
Muṭī'-i emr ü fermānım Muḥammed

Dü 'ālem ıżṭırābından ḫalāṣ et
Amān muḥtāc-ı iḥsāñım Muḥammed

Emīrī'niñ hemān sensin ümīdi[2]
Esīr-i bend-i fermānım Muḥammed

393[3]

[mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün]

1 Neşāṭ-ı cevher-i cānım Muḥammed
Sürūr-ı ḳalb-i nālānım Muḥammed

1 AE 39: 83b
2 sensin ümīdi AE 39k: ümīdi sensin (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 83b

Mürüvvet māhı nūr-efşānım Aḥmed
Şefā'at kānı sulṭānım Muḥammed

Mübārek pāyiñ öpmek isterim āh
Firāḳıñla perīşānım Muḥammed

O bīmārım ki luṭf u şefḳatiñdir
Benim ancaḳ ki dermānım Muḥammed

Onu ta'mīr ederse luṭfuñ eyler
Yıḳıldı ḳalb-i sūzānım Muḥammed

Ederse āb-ı luṭfuñ eyler iṭfā
Ṭutuşdu cism-i vīrānım Muḥammed

Bañа ceyş-i meşā'ib ġālib oldu
'Adūlar aldı her yanım Muḥammed

Ne ḥaddim var sañа olmaḳ ṣenā-ḫᵛān
Tebeh-kārım ricā-ḫᵛānım Muḥammed

Emīrī ẓulmet-i 'iṣyānda ḳaldı
Yetiş ey şems-i tābānım Muḥammed

394[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Her şaḫṣa açılmaz der-i kāşāne-i maḳṣūd
Muḳbillere ancaḳ açılır ḫāne-i maḳṣūd

Encāmı giriftār-ı ḫumār-ı elem eyler
Mest etse daḫi ādemi mey-ḫāne-i maḳṣūd

Baḥr-i ṭalebe ġavṭa-zen olmaḳ gerek ey dil
Girmez eliñe sehl ile dür-dāne-i maḳṣūd

Bārān-ı ṭaleb mihr-i ġınā bād-ı keremle
Ḫākinde ümīdiñ yetişir dāne-i maḳṣūd

Seng-i ġam-ı eyyāma Emīrī siper olduñ
Destiñde ne mümkin dura peymāne-i maḳṣūd

1 AE 39: 84a

395[1]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Aḳarsa ravżа-i-ı āmāle āb-ı cūy-i ümīd
Çıḳar nihāl-i murād üstüne kedū-yı ümīd

Nümāya toḫm-ı merāmıńda yoḳsa isti'dād
Zemīn-i meskenete dökme āb-ı rūy-i ümīd

Olunca nevbet ile devr-i micmer-i maḳṣūd
Gelir meşāmıma elbet benim de būy-i ümīd

Serā-yı sīnede mihmān-ı ḥüzne yer ḳalmaz
O rütbe vāḳi' olur gāhīce ġulū-yı ümīd

Ümīdimiń birisi çıḳmadı henüz fi'le
'Aceb mi olsam eğer ba'd-ezīn 'adū-yı ümīd

Miṣāl-i şa'bede her bir naẓarda ẓāhir olur
Biribirine mübāyin şekilde rūy-i ümīd

Emīrī olmayacaḳ neşve-baḫş-i ḳalb-i ḥazīn
Zemīn-i ye'se dökülsün mey-i sebū-yı ümīd

396[2]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

A'ẓam-ı mevhibedir nüsḫa-i kübrā-yı vücūd
Naẓar-ı 'ibret ile eyle temāşā-yı vücūd

Onu nesc eyledi biẕẕāt yed-i ḳudret-i Ḥaḳ
Bī-naẓīr olsa n'ola ṣan'at-i kālā-yı vücūd

Derk-i māhiyyetine kimsede yoḳdur ḳudret
Fevḳ-i idrākdedir ḥall-i mu'ammā-yı vücūd

Müctemi'dir niçe biń ma'nī-i gūn-ā-gūnu
Niçe esrārı 'ayān etmede inşā-yı vücūd

İmtizācı biriniń çünkü 'anāṣır iledir
Olamaz ḥaşre ḳadar fayṣal-i ġavġā-yı vücūd

1 AE 39: 84a
2 AE 39: 84b

ʿĀşıḳ-ı ḫāṣ odur kim reh-i ʿaşḳıñda eder
Ṭaleb-i şevḳ-i cemāliñ ile ifnā-yı vücūd

Yetişir mürde-i cehl olma Emīrī saʿy et
Eyle taḥṣīl-i kemālāt ile iḥyā-yı vücūd

397[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Feyż-i ḫurşīd-i cemāliñ ile ey şūḫ-ı ferīd
Olur ezhār-ı leṭāfet çemen-i dilde bedīd

Bilmeseydim yed-i beyżā-yı Kelīmullāh'ı
Dāmen-i maṭlaba ermez der idim dest-i ümīd

Nice görsün o zamān mevti ederlerdi ṭaleb
Ḫalḳ-ı dünyāya naşīb olsa ḥayāt-ı cāvīd

Ṣıdḳ ile tesviye-i emr-i mehāma saʿy et
Maḥv eder düşmeniñi ġayret-i Ḫallāḳ-ı vaḥīd

5 Mühr-i āsāyiş eder beyʿ ü şirāyı teʾmīn
Urulur aḳşam olunca der-i dükkāna kilīd

Dem-i şūrişde müsāvī görünür bāṭıl u ḥaḳ
Farḳ olunmaz şeb-i ẓulmetde siyāh ile sefīd

Fikr-i müstaʿmeli aḫẕ etme nevīn olsa daḫi
Bellidir ṣevb-i mülebbes ne ḳadar olsa cedīd

Āfitābıñ yerini ḳabil olur mu ṭuta māh
Geçemez mesned-i taḥḳīḳa Emīrī taḳlīd

398[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Kāmil ol ṣāḥib-dil ol göster seni dünyāya merd
Şaḥṣ-ı bī-nāmūsu bāb-ı ḫidmetiñden eyle ṭard

ʿİllet istīlā ederse cismi müşkildir ʿilāc
Ḥıfẓ-ı endāma çalış gelmezden evvel cāna derd

1 AE 39: 84b
2 AE 39: 85a

Her nefesde mevte bir ḫaṭve olur ādem ḳarīb
Sākin olsaḳ da yine olmaḳdadır ten reh-neverd

Zāhid-i zerrāḳi gör kim der-ʿaḳab taṣdīḳ eder
Derse bir ehl-i kerem reng-i beyāża lāciverd

5 ʿĀleme ḳarşı şebāt etdim yolumdan dönmedim
Mesleğimde ʿāḳibet ḳaldım onuñ-çün böyle ferd

399[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Ḫūn aḳar deryā gibi merdān-ı ġavġā nā-murād
Ṣubḥ-ı maṭlabdan doġar mihr-i tesellā nā-murād

Öyle maḥzūnum ki ben mümkin değil taʿrīf-i ḥāl
Pīş-i ye'simde bütün ẕerrāt-ı eşyā nā-murād

Girse her berḳ-i tecellā ḫande-i gül şekline
Bāġ-ı dilde ʿandelīb-i cān-ı şeydā nā-murād

Her ʿalem altında şimdi mevc urur gözyaşları
Sāye ṣalmış Kevṯer'e ammā ki Ṭūbā nā-murād

5 Oldu gözler görmemiş ġam-ḫāne firdevs-i vaṭan
Rind-i şeydā nā-ümīd erbāb-ı taḳvā nā-murād

Ḥall ü ʿıḳdıñ diḳḳat et mażmūn-ı teblīġātına
Beñzer ol mektūba taḥrīrinde maʿnā nā-murād[2]

400[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Var mı tafṣīle lüzūm aḥvālimiz meydāndadır
Etmedi Mevlā bizi beyhūde ḥāla nā-murād[4]

Cehl ü ʿilmi etmeyen tefrīḳ bulmaz doğru yol
Feyż-i rü'yetden ḳalır elbette aʿmā nā-murād

Diḳḳat etdim ekl imiş her iḫtilāfıñ menşe'i
Çıḳdı cennetden bile Ādem'le Ḥavva nā-murād

1 AE 39: 85b-86a; OTEM, sy. 8, 1334/1918, s. 154-55.
2 Nüshada maktaʿ beytinin yeri boş bırakılmıştır.
3 AE 39: 85b-86a. Nüshada bu gazelin matlaʿ ve maktaʿ beytinin yeri boş bırakılmıştır.
4 Matlaʿ beyti bulunmayan bu gazelin (400) başında bir beyitlik bir boşluk bırakılmıştır.

Hep şehīdān oldu gerçi zīnet-i ḫuld-i berīn
Ḳaldı ammā bunda yüz biñ dürr-i yektā nā-murād

Cennet-i firdevs idi mülk-i muṭarrā-yı vaṭan
Şimdi ol cennetde hep ġılmān ü ḥavrā nā-murād

401[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ḳalmasın ey Kibriyā-yı kā’ināt-efrūz-ı derd
Ka‘be-i ‘aşḳıñda feryād u temennā nā-murād[2]

Derd ile aġlat beni tek ber-murād olsun vaṭan
Olmasın yā Rab o maḥbūb-ı semen-sā nā-murād

Geşt-i deşt-i ḳudretiñde pāy-i himmet nā-tüvān
Keşf-i sırr-ı ḥikmetiñde çeşm-i bīnā nā-murād

Ḳudret-i pinhān eder taḥdīd mevc-i fitneyi
Ḳaldı tażyīḳ-ı havā altında deryā nā-murād[3]

Ben ki oldum çāker-i peyġamber-i āḫir zamān
Nā-ümīd olmam Emīrī olsa dünyā nā-murād

ẒĀL

402[4]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Luṭf-ı būse ne ‘aceb gelse o cānāna leẕīẕ
Gelir ibẕāl-i kerem ṣāḥib-i iḥsāna leẕīẕ

Vech-i ḫurşīd-naẓīriñ güzel ammā ne güzel
Sükker-i būse-i la‘liñ leẕīẕ ammā ne leẕīẕ

‘Āşıḳ-ı ṣādıḳa leẕẕetli gelir āteş-i ‘aşḳ
Yanmayı nāra bilir kendine pervāne leẕīẕ

Süḫan-ı telḫ ile tā olmayacaḳ telḫ-dimāġ
Gelmez ednālara güftār-ı ẓarīfāne leẕīẕ

1 AE 39: 86a
2 Matla‘ beyti bulunmayan bu gazelin (401) başında bir beyitlik bir boşluk bırakılmıştır.
3 4: Nüshada bu beyitten sonra iki beyitlik bir boşluk bırakılmıştır.
4 AE 39: 87b.

Ey Emīrī güzeliñ lebleri vaṣfındaki söz
Görünür ḳand-i mükerrer gibi yārāna leẕīẕ

403[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Olduḳça ḫadeng-i sitemiñ sīneme nāfiẕ
Gelmekde dimāġ-ı dile envā'-ı leẕā'iẕ

Ḫayr ü bereket ḳalmadı bāzār-ı cihānda
Aldatmadadır birbirini bāyi' ü āḫiẕ

Ẕī-rūḥa değil nuṭḳu olur ṭaşa mü'eṡṡir
Bir ādemi eyler ise Mevlā müteneffiẕ

Bir şey bulamam başḳa leb-i yāra müşābih
Olsam n'ola ġurbetde şekerden müteleẕẕiẕ

Ser-levḥa-i dil me'ḫaẕ-i naẓmımdır Emīrī
Etmem müteşā'ir gibi taḳlīb-i me'āḫiẕ

404[2]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Sa'y etmeseler evveli taḥṣīle telāmīẕ
Olmazlar idi ṣadr-ı fażīletde esātīẕ

Āmirlerine öyle muṭī' olmalı me'mūr
Fermān-ber olursa naṣıl üstāẕına tilmīẕ

Şemşīr-i ḳażā tīr-i belādan ḫaẕer etmez
Kim eyler ise gerdenine 'iffeti ta'vīẕ

Pūlād-ı ḫaṭā oldu ṣanırsın dil-i insān
Feryādını ḳābil mi gedā etdire tenfīẕ

Tanẓīm edemem böyle güzel naẓmı Emīrī
İlhām-ı Ḫudā etmese endīşemi teşḫīẕ

1 AE 39: 87b
2 AE 39: 88a

405[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

1 Göz vechi temāşādan eder kesb-i teleẕẕüẕ
Dil vaṣlı temennādan eder kesb-i teleẕẕüẕ

Dilber oña derler ki zamān-ı eleminde
'Uşşāḳı tesellādan eder kesb-i teleẕẕüẕ

Baḳdıḳça gözüm ḫāriḳa-i kevn ü mekāna
Āyīne-i eşyādan eder kesb-i teleẕẕüẕ

Mest olsa da rindān yine 'ayş eylemek ister
Peymāne-i ṣahbādan eder kesb-i teleẕẕüẕ

5 Talṭīfi 'abūsuñ görünür 'āşıḳa tekdīr
Tekdīr-i dil-ārādan eder kesb-i teleẕẕüẕ

Ẓālim ṣıḳılır eylese icrā-yı 'adālet
Ẓulm ü sitem icrādan eder kesb-i teleẕẕüẕ

Ye's eyledi derd-i dili ol mertebe tehyīc
Ta'ẕīb eden eczādan eder kesb-i teleẕẕüẕ

Bed-māye olan ḳadrini bilmez ruḥamānıñ
Cevr eyleyen a'dādan eder kesb-i teleẕẕüẕ

Me'yūsum Emīrī o ḳadar kim dil-i mecrūḥ
Renc-i keder-efzādan eder kesb-i teleẕẕüẕ

406[2]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'iün]

1 Gelmiyor ṣoḥbeti üftādeleriñ yāra leẕīẕ
Ruḳabānıñ görünür ülfeti dil-dāra leẕīẕ

Nice terk eyleyeyim ṣoḥbet-i cānāneyi ben
Geliyor ṣoḥbeti şekker gibi güftāra leẕīẕ

Başḳadır lā'l-i dil-ārādaki farṭ-ı leẕẕet
Şekeriñ tadı eğer olsa da bir pāre leẕīẕ

Böyle īcāb ediyor nükte-i aḥkām-ı cefā
'Āşıḳıñ cevri gelir yār-ı dil-ārāya leẕīẕ

1 AE 39: 88a
2 AE 39: 88b

Yāriniñ uġruna cān baḫş edene ṭa'n etme
Naẓar et cānını pervāne yaḳar nāra leẕīẕ

Ṭıfla beñzer kime maḳbūl ise devr-i devrān
Görünür ṭıfl olana gerdiş-i gehvāre leẕīẕ

Ey Emīrī ne bu bilmem ġaraż-ālūd-ı ḥased
Bańa cevr eylese cānān gelir aġyāra leẕīẕ

407[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

'Uşşāḳı eder vuṣlat-ı cānān müteleẕẕiẕ
Tevcīh-i ḫiṭābından olur cān müteleẕẕiẕ

Pervāne gibi derdiñe yanmaḳda ṣafā var
'Aşḳıñla olur 'āşıḳ-ı sūzān müteleẕẕiẕ

Ruḫlar ḳızıl elma gibi ḳıpḳırmızı olmuş
Ver aġzıma olsun leb ü dendān müteleẕẕiẕ

Şekkerle mürebbā mıdır eczā-yı vücūduñ
Gördükçe cemāliñ olur insān müteleẕẕiẕ

La'l-i lebini birbirine ṣunmada ḫūbān
Kevşerden olur ḥūr ile ġılmān müteleẕẕiẕ

Tevcīh-i ḫiṭābıñla gelir sīneye rāḥat
Ṣu içmese olmaz dil-i 'aṭşān müteleẕẕiẕ

Evṣāfını pek ṭatlı beyān eyler Emīrī
Naẓmımdan olur dilber-i ḫandān müteleẕẕiẕ

RĀ

408[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Bütün ḫalḳıñ teveccüh etdiği dergāh birdir bir
Ḫulāṣa yoḳ şerīki ḥażret-i Allāh birdir bir

Bütün ehl-i cihān bir ẕerre īcādında 'ācizdir
Cenāb-ı Ḫāliḳ'e ḫurşīd u necm ü māh birdir bir

1 AE 39: 88b
2 AE 39: 89b

Değildir cilve-ger onda cemālullāhdan ġayrı
Derūn-ı ʿārif-i ḳudsīdeki dil-ḫᵛāh birdir bir

Nuḳūş-ı keşretiñ burhān-ı vaḥdetdir ḥaḳīḳatde
Esās-ı iʿtiḳād-ı ʿārif-i āgāh birdir bir

Ṭarīḳ-i Aḥmed-i muḫtārdan zinhār ayrılma
Çıḳar doġru ḥużūrullāha ol şeh-rāh birdir bir

Muʿammā-yı ʿavālimden budur keşf etdiğim maʿnā
Mekīn-i ṣadr-ı rāḥatle esīr-i çāh birdir bir

Cihānda ṣad hezārān ḳīl ü ḳāle vaḳf-ı gūş etdim
Netāyicde meʾāl-i ṣoḥbet-i efvāh birdir bir

Cihān ḫalḳındaki dārāt u ḳudret ẓıll-ı zāʾildir
Serīr-i istivāgāh-ı ezelde şāh birdir bir

Emīrī eyle ẕikrullāhı dāʾim mūnis-i vicdān
Ṭarīḳ-i her dü ʿālemde sañа hem-rāh birdir bir

409[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Olur her ẕerre bir mirʾāt-ı ẕāt ammā Ḫudā birdir
ʿAyāndır ʿaksi her bir cūda mihr-i rūşenā birdir

Ḫalel vermez fürūʿuñ keşreti ferdiyyet-i aṣla
Cemāʿat her ne rütbe vāfir olsa muḳtedā birdir

Gerek müştāḳ-ı gül olsun gerek sūzān-ı şemʿ olsun
Bütün ʿuşşāḳ-ı şeydānıñ başında mā-cerā birdir

Żiyā-yı mihri başḳa būy-i miski başḳa ẓann etme
Olur bir noḳṭaya rāciʿ ṭarīḳ-i etḳiyā birdir

Bütün maḫlūḳa teslīm-i rıżādan başḳa imkān yoḳ
Meʿād-ı renc ü miḥnet mebde-i ẕevḳ ü ṣafā birdir

Bıraḳ şehvet-perestān-ı zamānıñ fikr-i buṭlānın
Ḫaḳīḳī ʿāşıḳıñ çeşminde yār-ı meh-liḳā birdir

Ne sırr-ı bü'l-ʿacebdir ḳudret-i Ḫallāḳ'ı bir fikr et
Sesinden ḳā'ili maʿlūm olur her bir ṣadā birdir

1 AE 39: 89b

Olur dünyā vü mā-fīhādaki her ẕerre bir ḥuccet
Delīlimdir bütün dünyā Cenāb-ı Kibriyā birdir

O ḥüsn-i ʿālem-efrūzı görünce iʿtirāf etdim
Emīrī ḫalḳ-ı ʿālemde esās-ı ibtilā birdir

410[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Ṣaḳın ẕann eyleme noḳṣānī-i tedbīr çekmişdir
Cünūn vādīsine ʿāşıḳları taḳdīr çekmişdir

Bulunmaz māşaʾallāh ḳıl ḳadar ḥüsnüñde noḳṣānı
Ki noḳṣān-ı ḥaḳīḳī pek güzel taṣvīr çekmişdir

Çekilmiş ḫāme-i ḳudretle ebrūlar mıdır bilmem
Ya ḫūnī gözleriñ ʿāşıḳlara şemşīr çekmişdir

Görüp farṭ-ı cünūnum raḥma gelmiş ol büt-i ṭarrār
Şikenc-i ṭurresin ser-ḫalḳa-i zencīr çekmişdir

Ġubār-ı āsitānıñ ḳıymetinden bī-ḫaberlerdir
O ʿāşıḳlar ki ḳayd-ı ṣanʿat-i iksīr çekmişdir

Göñül ḫūnīn ola sīnemde ṣaḳlar fikr-i müjgānıñ
Ṣanırsın kāġıd-ı gül-gūna resm-i tīr çekmişdir

Emīrī eyleme pīr-i muġānıñ himmetin inkār
Seni mey-ḫāne-i ʿaşḳa cenāb-ı pīr çekmişdir

411[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Vech-i cānānımda āṣār-ı leṭāfet artıyor
Nev-şüküfte ġoncadır reng ü ṭarāvet artıyor

Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ṣafādır āfitāb-ı ḥüsn ü ān
Āfitāb-ı ḥüsn ü ānında ṣabāḥat artıyor

Tīġ-i cevriñ zaḫmnāk arslana döndürmüş beni
Zaḫm-dār olduḳça ʿazm-i ḳurba cürʾet artıyor

1 AE 39: 90a
2 AE 39: 90a

Nev-hilāl-i ʿiṣmetim gitdikçe bedr olmaḳdadır
Ṭabʿ-ı mesʿūdumda envār-ı meserret artıyor

Ḥamdülillāh feyżimiz günden güne müzdād olur
Sende ḥüsn-i ʿālem-ārā bende ḥasret artıyor

Şükr kim menʿ eylemez ʿaşḳıñ teraḳḳīden beni
Ḥüsnüñ etdikçe temāşā bende ḥayret artıyor

Āteş-efrūz-ı muḥabbetdir Emīrī āb-ı ʿaşḳ
Eşk-bār olduḳça ben yārimde ḥiddet artıyor

412[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Gülsitān-ı ʿālemiñ bülbülleri ḥasretlidir
Ḫār elinden gülleri dil-ḫūndur zaḥmetlidir

ʿĀlem-i imkān içinde her kime ḳılsam naẓar
Ġamlıdır firḳatlidir ḥasretlidir miḥnetlidir

Gūş-ı ʿuşşāḳa ṣadā-yı cān-fezāsı dilberiñ
Sīm ü zer ṣavt-ı ferīḥinden daḫi leẕẕetlidir

Yaralar iḥsānıdır nāvek-feşāñ bir ġamzeniñ
Sīne-i mecrūḥumu seyr et naṣıl zīnetlidir

Şerbet-i ʿaşḳıñ denilmiş nāmına āb-ı ḥayāt
Saʿy ediñ nūş etmeğe zīrā ki ḫāṣiyyetlidir

Çeşm-i diḳḳatle ẕevi'l-ervāḥı seyr et ʿibret al
Naḳşı naḳḳāş-ı ḥaḳīḳīniñ naṣıl ṣanʿatlidir

Etme beyhūde Emīrī iʿtirāż-ı nīk ü bed
ʿAḳlıñ ermez ʿālemiñ her bir işi ḥikmetlidir

413[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

ʿUyūna ʿarż-ı envār-ı temāşā eyleyen kimdir
Zemīn ü āsumānı lemʿa-pīrā eyleyen kimdir

1 AE 39: 90b
2 AE 39: 90b

Veren ḥüsn-i bütāna āb ü tāb-ı ḫānümān-sūzu
Dönüp ʿuşşāḳı bī-tābāne rüsvā eyleyen kimdir

Gelir ḥayret ulü'l-ebṣāra āṯār-ı menāẓırdan
Havā üzre şu mevcūdātı inşā eyleyen kimdir

Ṣunūf-ı ehl-i īmānı eden "illā" ile tebcīl
Gürūh-ı münkirīni müdbir-i "lā" eyleyen kimdir

Eden ḫurşīd-i ʿālem-tābı bir āyīne-i envār
Şebi ẓulmet-nümā rūzu mücellā eyleyen kimdir

Ṣuʿūd-ı evc-i iḥyā etdiren bī-şeh-per-i pervāz
Derūn-ı beyżada peydā-yı ʿAnḳā eyleyen kimdir

Eden ʿĪsā-yı rūḥullāhı rūḥ-āmūz-ı istiʿdād
Dem-i cān-baḫşını Cibrīl'e hem-tā eyleyen kimdir

Ne lāzımdır Emīrī bir muʿammā eylemek inşād
Bilir her ẕerre mevcūdātı peydā eyleyen kimdir

414[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ey mü'min olan yatma uyan vaḳt-i seḥerdir
Ārāyiş-i gülzār-ı cihān vaḳt-i seḥerdir

Bu fırṣatı fevt etme yazıḳdır saña eyvāh
Nūr oldu bütün kevn ü mekān vaḳt-i seḥerdir

Göklerde icābet ḳapısın açdı melekler
Feyż olmadadır lemʿa-feşān vaḳt-i seḥerdir

Ḳalḳ aġlayaraḳ baġla eliñ iste murādıñ
Ġafletle yeter yatdıñ utan vaḳt-i seḥerdir

Ḫalḳ etdi bizi Ḫāliḳ'imiz yatmaḳ içün mi
Bil ḳulluġu gel yatma amān vaḳt-i seḥerdir

Fikr et bizi ḫalḳ etdi niçün ḥażret-i Allāh
Ḳıl ẕikr-i Ḫudā ey dil ü cān vaḳt-i seḥerdir

Uyḳu seni maḥrūm ediyor feyżden eyvāh
Keşf olmadadır feyż-i nihān vaḳt-i seḥerdir

1 AE 39: 91a

Bu yerleri bu gökleri ḫalḳ eyleyen Allāh
Eyler niçe esrārı ʿayān vaḳt-i seḥerdir

Feyż ister iseñ sen de seḥer-ḫīz ol Emīrī
Ḳıl derdiñi Allāh'a beyān vaḳt-i seḥerdir

415[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Āfāḳ-ı maʿārifde benim çoḳ hünerim var
Tā ṣadr-ı semavāt-ı ʿulūma seferim var

Bintü'l-ʿinebiñ şirretini gel bana bir ṣor
Tā salṭanat-ı[2] meclis-i Cem'den ḫaberim var

Ḫavf ü ḫaṭarım yoḳ benim el-minnetü lillāh
Pūlād-ı ṣadāḳat gibi muḥkem siperim var

Dünyāda ne bir kimse beni etdi żararnāk
Bir ferde ne dünyāda benim bir żararım var

5 Bir gün gelecek āfet-i devrān olacaḳdır
Tā ṭıfl iken üstünde o şūḫuñ naẓarım var

Dünyāda benim maʿden-i feyyāż-ı kemālāt
Gencīne-i endīşeme baḳ çoḳ güherim var

Bir gün gelir elbette açar ġonca-i maḳṣūd
Naḫl-i dili sīr-āb edecek eşk-i terim var

Ben mekteb-i ḥikmetde sebaḳ-ḫᵛānım Emirī
Kāmī gibi üstād-ı fażīlet-eşerim var

416[3]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Vaṭan ḫuld-i berīnimdir cihān bir lālezārımdır
Cemāl-i ḫūb-rūyān revnaḳ-ı ʿīd-i bahārımdır

Süḫan yār-ı dehānım selsebīl-i bāġ-ı feyżimdir
Beşer iḫvān-ı vicdānım enīs-i ġam-küsārımdır

1 AE 39: 91a
2 salṭanat-ı AE 39k: menḳabet-i (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 91b

Ḫıred eṣnāf-ı insānıñ başında maʿnevī bir tāc
Beden iḥsān-ı ʿālī-cevher-i[1] Perverdigār'ımdır

Baṣar bir dūr-bīn-i ḳudret-i ṣūret-nümūnumdur
Felek esrār-ı ṣunʿ-ı Ḫāliḳ'e āyine-dārımdır

Bütün eşyāda nūr-ı çeşmimiñ cevlāngehi maḥṣūr
Bütün eczāda ḥayret rehber-i 'ibret-nişārımdır

Raḥīḳ-ı nūr ile peymāne-i māh-ı felek-ārā
Niçün bilmem ki böyle gāh memlū gāh yarımdır

Göñül ol rütbe ser-gerdān ü ḥayrāndır ki farḳ etmez
Cihān mı yoḳsa bir āyīne-i ḥayret-medārımdır

Ben ol maḥcūb u ḥayrānım ki ḥālā bilmedim kendim
Yüzümde ḥumretim īcāb-ı vech-i şermsārımdır

Bańa luṭf u keremdir yārimiñ düşnām ü āzārı
Duʿā-yı ḫayrıdır bādī'-i şān ü iʿtibārımdır

Beni mehcūr eden böyle Emīrī ʿarż-ı ḥālimden
Dehān-ı ʿacznākim ḫāme-i bī-iḳtidārımdır

417[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Maḳṣadıñ dünyāda hep efvāhı söyletmek midir
Derd-i ʿaşḳıñla faḳīr ü şāhı söyletmek midir

Deyre varmaḳdan ġaraż ey rūḥ-baḫş-ı kā'ināt
Levḥa-i taṣvīr-i rūḥullāhı söyletmek midir

Çāk-i pīrāhenle seyr-i māh-ı tābāndan murād
Baḫş-i *venşaḳḳa'l-ḳamer*de māhı söyletmek midir

Daḫl ederseñ tāze-rūyān-ı mülāyim-meşrebe
Maḳṣadıñ rind-i melāmet-ḫˇāhı söyletmek midir

Sicn-i ġamda çekdiğim aḥvāli ṣormaḳdan ġaraż
Yūsuf-ı ʿaşḳa belā-yı çāhı söyletmek midir

Binmeden maḳṣad şeb-i mehtābda zevraḳçeye
Baḥre ṭūfān-ı Neciyyullāh'ı söyletmek midir

1 cevher-i AE 39k: ḳudret-i (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 39: 91b

Ey Emīrī ḫaṭ-nümālarla görüşmekden merām
‘İbret-i encām-ı ‘izz ü cāhı söyletmek midir

418[1]

[fa‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

‘Ārifān her ẕerrede biñ ḳudret-i Mevlā arar
Meyl-i ṣūret eyler ammā ḥikmet-i ma‘nā arar

Bī-sükūn dünyāda teftīş-i beḳā bulmaz ḫitām
Dā’imā keştī-nişīnān sāḥil-i deryā arar

Pençe-i āl-i ‘abā olmuş çeleng-i iftiḫār
‘Āşıḳān ẓann etme artıḳ başḳa bir ṭuġrā arar

Ol ḳadar bulmuş ṣafā-yı künc-i miḥnet kim göñül
Dil-rübāsından bile āşār-ı istiġnā arar

Pāymāl eyler ḳulūb-ı ehl-i ḥāli muḳbilān
‘Ārifān şimdi zemīnde āyet-i kübrā arar

Öyle bir āhen-diliñ olduḳ esīr-i mekri kim
Bilmez insāniyyeti her işde biñ ġavġā arar

Fırḳa-i fir‘avniyān-ı ‘ālemi te’dīb içün
Dest-i bī-tābım ‘aṣā-yı mu‘ciz-i Mūsā arar

‘Unṣur-ı ‘ālemden olmuşdur Emīrī nā-ümīd
Bu ‘anāṣırdan müberrā başḳa bir dünyā arar

419[2]

[fa‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Çarḫa baḳmakdan murādıñ māhı söyletmek midir
Nükte-i Ṭūr-ı tecellīgāhı söyletmek midir

Sīne-çākinden mi yāḫod etmek istersiñ su’āl
Yoḳsa mi‘rāc-ı Ḥabībullāh’ı söyletmek midir

Sür‘at-i ‘azmi direnge inḳilābıñdan murād
Niçe yüz biñ sākinān-ı rāhı söyletmek midir

1 AE 39: 92a; OTEM, sy. 14, 1335/1919, s. 269.
2 AE 39: 92a

Meclis-i ʿişretde terk-i āşināyīden ġaraż
Üstüme bīgāne-i güm-rāhı söyletmek midir

Fırṣat-ı güftārı vermek mi raḳīb-i ḥāside
Yā ʿadū-yı cān olan bed-ḫˇāhı söyletmek midir

Ey Emīrī böyle muḥriḳ nüktelerden maḳṣadıñ
Şevḳ ile her ʿāşıḳ-ı āgāhı söyletmek midir

420[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Āteş-zebān beste-dehān başḳa başḳadır
Faż̈l-ı ʿayān ẓann-ı nihān başḳa başḳadır

Bāḳī ḳalır kemāl faḳaṭ fānīdir cemāl
İbḳā-yı şān ḥüsn-i civān başḳa başḳadır

Seyyāḥ-ı dehre bir mi olur zāhid-i mekīn
Bād-ı vezān kūh-ı girān başḳa başḳadır

Rūşen-dilān sükūn ile olmuş ṣafā-peẕīr
Āb-ı revān bī-cereyān başḳa başḳadır

Naḳd-i niyāzı dökme yazıḳ dūn-himmete
Maḥṣūl-i kān cevher-i cān başḳa başḳadır

Ḳalb ü lisān-ı nāsda yoḳ şimdi ittiḥād
Biñ el-emān dād u fiġān başḳa başḳadır

Eyler Emīrī ʿacz ile iḳrār u iʿtirāf
Ḥiḳmet-feşān bī-hünerān başḳa başḳadır

421[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Ḥüsn-i beyān ʿaḳd-i zebān başḳa başḳadır
Āb-ı revān bī-cereyān başḳa başḳadır

Küfr eylemez cihānı faḳaṭ ẓulm eder ḫarāb
Tīmūr Ḫān Nūşirevān başḳa başḳadır

1 AE 39: 92b
2 OTEM, *sy.* 27, 1336/1920, *s.* 732-33.

Billūr eder bu ḫāki o billūru ḫāk eder
Dānişverān bī-hünerān başḳa başḳadır

Vapura baḳ şemendiferi telġırafı gör
Evvel cihān şimdi cihān başḳa başḳadır

Ṭop-ı cihān-sitān gibi dünyāyı titreten
Berḳ-i cihān tīr ü kemān başḳa başḳadır

Bezm-i ḥamiyyetiñ daḫi rūbāh ü şīri var
Ketm-i ʿayān ḥaḳḳı beyān başḳa başḳadır

Olmaz Emīrī nuṭḳ-ı Reşīd'iñ naẓīresi
Muʿciz-beyān nev-hevesān başḳa başḳadır

422[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Ḥāl-i zamān ḳalb ü lisān başḳa başḳadır
ʿAzm-i ʿayān cezm-i nihān başḳa başḳadır

Luṭf u celāl-i ḥikmete āyīnedir ḳulūb
Rūşen-dilān dil-şikenān başḳa başḳadır

Birdir eğerçi sāḥa-i mey-ḫāne-i şühūd
Sāġar-keşān pīr-i muġān başḳa başḳadır

ʿAşḳı dilimde yār ise bīgānelerdedir
Yāḳūta kān cāna mekān başḳa başḳadır

Rūḥum çalış fünūna bu ṭıflāne sinn ile
Naḫl-i revān tāze fidan başḳa başḳadır

Ṭutmuş cihānı bāriḳa-i nūr-ı maʿrifet
Geçmiş zamān şimdi zamān başḳa başḳadır

Olmaz Emīrī nuṭḳ-ı Reşīd'iñ naẓīresi
Muʿciz-beyān nev-hevesān başḳa başḳadır[2]

1 AE 39: 92b
2 422/6: 421/7 ile aynıdır.

423[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 ʿAcz-āverān ṣaf-şikenān başḳa başḳadır
Ḫavf ü fiġān tāb ü tüvān başḳa başḳadır

Dehşet deminde merd-i metīn eylemez telāş
Rūbeh-dilān şīr-i jiyān başḳa başḳadır

Yektā-süvār-ı eşheb-i saʿy ol çalış müdām
Çāpük-revān süst-ʿinān başḳa başḳadır

İnsān odur ki göstere fiʿlinde himmeti
Ceng-āverān menḳabe-ḫᵛān başḳa başḳadır

5 Bezmi bıraḳ da rezme gel añlarsıñ ol zamān
Ṣaḫṣ-ı cebān merd-i cihān başḳa başḳadır

Bezm-i ḥamiyyetiñ daḫi rūbāh ü şīri var
Ketm-i ʿayān ḥaḳḳı beyān başḳa başḳadır

Bir mektebiñ Emīrī telāmīẕidir faḳaṭ
Efsāne-ḫᵛān muʿcize-dān başḳa başḳadır

424[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Saʿy-i zamān cehd-i yaman başḳa başḳadır
Ṣubḥ-ı ʿayān leyl-i nihān başḳa başḳadır

Küfr eylemez cihānı faḳaṭ ẓulm eder ḫarāb
Tīmūr Ḫān Nūşirevān başḳa başḳadır

Billūr eder bu ḫāki o billūru ḫāk eder
Dānişverān bī-hünerān başḳa başḳadır

Vapura baḳ şimendiferi telġrafı gör
Evvel cihān şimdi cihān başḳa başḳadır

1 AE 39: 93a.

2 AE 39: 93a. Bu gazelin (424) 2, 3, 4, ve 5. beyitleri, *OTEM*'de neşredilmiş olan 421 numaralı gazeldeki 2, 3, 4, ve 5. beyitler ile aynıdır. Muhtemeldir ki Alī Emīrī, önce AE 39'da kaydettiği gazeli sonradan *OTEM*'de neşrederken değiştirmiştir. Bu değişiklik sonucunda oluşan farklar çok fazla olduğundan AE 39'daki versiyon ile *OTEM*'deki versiyonu iki ayrı gazel olarak değerlendirdik.

Ṭop-ı cihān-sitān gibi dünyāyı titreden
Berḳ-i cihān tīr-i kemān başḳa başkadır

Feyż-i bedīʿ-i fenn ile her gün ẓuhūr eden
Nev-dāstān gürz-i-girān başḳa başḳadır

Bī-nār u dūd yanmadayım ey Emīr*ī* āh
Sūz-ı nihān-ı dūd u duḫān başḳa başkadır

425[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Nerde dilber var ise ol yer bañа kāşānedir
Gönlüm ol şemʿ-i cemāl eṭrāfına pervānedir

Olmayan bir āteşīn-dīdāra sūzān-ı viṣāl
ʿAşḳdan baḥṣ etse de ʿāşıḳ değil bīgānedir

Çeşm ü ebrū ḫaṭṭ u ḫāliñ baḥṣidir ẕikr-i kemāl
ʿAşḳa dā'ir olmayan sözler bütün efsānedir

Nev-fidan bir ġoncasın ey revnaḳ-ı bāġ-ı ḥayā
Ḫūn-feşān vechindeki her jāle bir dür-dānedir

Nūr-ı ʿaynım nā-münāsibdir ḥayāliñ daʿvete
Lerziş-i āmāl ile dil ḫānesi vīrānedir

Ġıbṭa eyler cismimiñ her ẕerresi ol rinde kim
Sersem-i bī-ʿaşḳ olanlar der oña dīvānedir

Ḳudret-i Mevlā'yı teẕkīr etdirir vech-i cemīl
ʿĀşıḳa yāriñ ḥużūru bir ʿibādet-ḫānedir

Bu Emīrī'niñ ḫaṭādır sözleri maʿẕūrdur
Bāde-i ḥayretle lā-yaʿḳil olan mestānedir

426[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Zemīn ü āsumān seyrāngeh-i ʿibret-medārımdır
Sevād-ı her dü ʿālem ravża-i naḳş u nigārımdır

1 AE 39: 93b
2 AE 39: 93b

Gecem deryā-yı dehşet gündüzüm āyīne-i ḥayret
Belā-yı ʿaşḳ-ı dilber āfet-i leyl ü nehārımdır

Münafıḳlar yüzünden görmedim dünyāda bir rāḥat
Bańa bir cāy-ı rāḥat var ise ancaḳ mezārımdır

Naşıl olsun göñül dünyāda ʿizz ü rifʿate māʾil
Değil çünkü cihān bāḳī muvaḳḳat bir diyārımdır

Ḥamiyyetsizleriñ vicdānına ʿaṭf-ı nigāh etmem
Silinmiş ḥüsn-i ḫaṭṭı ṣafḥa-i bī-iʿtibārımdır

Ben ol ālūde-i yeʾsim ki her raʿd-ı belā gūyā
Gülistānımda ṣavt-ı ʿandelīb-i nāle-kārımdır

Nümāyāndır vücūdum başḳa terkīb-i ʿanāṣırdan
Bańa āb ü havā dünyāda gūyā āh ü zārımdır

Ben oldum şimdi öyle bir ḥabībiñ ʿabd-i memlūkü
Mürüvvet merḥamet luṭf u fütüvvet çār yārimdir

Emīrī öyle bir şāhenşeh-i iḳlīm-i *levlāk*iñ
Derinde bende olmaḳ sermedī bir iftiḫārımdır

427[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Ben ol şeydā-yı ʿaşḳım ki fiġān etmek şiʿārımdır
Eden dünyāyı rüsvā nāle-i bī-iḫtiyārımdır

Göñül ḥayrān ü ser-gerdān beden bī-ṣabr ü bī-ārā
Ne şekvā eyleyem īcāb-ı ḥāl-i rūzgārımdır

Bütün gerdiş-nümādır cüzʾ ü kül sāye-i ḳudretdir
Benim her ẕerre ʿālī bir cihān-ı bī-ḳarārımdır

Elinden şaşmışım ʿaḳlıñ ki füsḥatgāh-ı ḳudretdir
Benim hem rehberim hem perde-pūş-ı iktidarımdır

Ġam-ı fırḳat reh-i ḥasret gül-i ʿişmet şeb-i ḥayret
Refīḳimdir ṭarīḳimdir bahārımdır nehārımdır

ʿAcāyib naḳş u ṣūretler nümāyān eyliyor gūyā
Bańa āyīnedir ʿālem felek āyīne-dārımdır

1 AE 39: 94a

Lisān vardır beyān vardır faḳaṭ inṣāf-ı vicdān yoḳ
Ġaraż-perverleriñ ḳavli onuñ-çün iftiḫārımdır

Emīrī renciş-i bīgāneden ben eylemem feryād
Şu müşkil kim raḳībim āşinā-yı iḳtidārımdır

428[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Ḫūbān ile memlū bańa bir encümen ister
İster göñül ister

Sāḳī-i ḳadeḥdārı daḫi sīm-ten ister
İster göñül ister

Ancaḳ seni dil istiyor ey lebleri yāḳūt
Ey revnaḳ-i nāsūt

Ne la'l-i Bedeḫşān ne 'aḳīḳ-i Yemen ister
İster göñül ister

Vuṣlatdan ıraġ olmaya sa'y eylerim ammā
Ammā bu temāşā

Ben ṣabr edeyim der iken ey gül-beden ister
İster göñül ister

'Ālemdeki āmāle 'aceb yoḳ mu nihāyet
Bilmem bu ne ḥālet

Sīm ü ẕeheb ister büt-i şīrīn-dehen ister
İster göñül ister

Ey çarḫ elimden yaḳańı ḳurtaramazsıñ
Rāḥat göremezsin

Her maṭlabı mānend-i ṣabī nāle-zen ister
İster göñül ister

Dil 'ārif-i esrār-ı işārāt-ı civānān
Ey çeşmi süḫan-dān

Aḥvālimi 'arż eylemeyi bī-süḫan ister
İster göñül ister

1 AE 39: 94a

Gūyā bu cihān oldu ṭamaʿ-ḫāne-i imkān
Dil ṭıfl-ı ṭamaʿ-dān

Ṣorma bu ḳadar ḥırṣ-ı pey-ā-pey neden ister
İster göñül ister

Bu seyr ü seferden bańa yoḳ başḳaca maṭlab
Dilber ararım hep

Bir ġonca-dehen dilber-i gül-pīrehen ister
İster göñül ister

Geçdimse de dünyānıñ Emīrī emelinden
Geçmem güzelinden

Emṡāle baḳar ḳadr-i merātib-şiken ister
İster göñül ister

429[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Milleti īḳāẓa saʿy et eñ büyük himmet budur
Ġayret et iʿmār-ı mülke devlete ḫidmet budur

Fenn-i gün-ā-günu taʿlīm ü taʿallüm eyleyen
Var ise bir merd-i kāmil ʿāleme raḥmet odur

ʿAdl ü ḥaḳḳāniyyeti icrādan etme inḥirāf
Dergeh-i Mevlā'da eñ maḳbūl olan ṭāʿat budur

Nūr aḳıt her bir sözüñden öyle kim dünyā desin
Gevher-i ʿālem-bahā-yı maʿden-i ḥikmet budur

Müstaḳīm ol öyle ibrāz-ı ḥamiyyet eyle kim
Söylesin ʿālem sezā-yı ṣadr-ı ehliyyet budur

Ben ḳuṣūr etdikçe sen ḳıldıñ ḳarīn-i iltifāt
Āferīn ey luṭfu ʿālī işte ʿulviyyet budur

Ḥā'iz-i ḥikmet değildir ey Emīrī her eşer
Şiʿr içün ḥikmet denilmiş işte ol ḥikmet budur

1 AE 39: 94b

430[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Bir civān-ı tāzeyi āġūşa çek ni‘met budur
İnbisāṭ-ı rūḥu taḥrīk eyleyen leẕẕet budur

Yāri ḫalvetgāhıña aldıñ mı terk et ḫacleti
Başla ilḥāḥ u niyāza çāre-i vuṣlat budur

Öyle bir ‘arż-ı cemāl et kim görenler söylesin
Şu‘le-i zīnet-fezā-yı ‘ālem-i ḫilḳat budur

Ey gül-i bāġ-ı vefā ‘uşşāḳı taṭyīb eylediñ
Çünkü sen gülsüñ gül-i ḫoş-būda ḫāṣiyyet budur

Ey Emīrī eylediñ bir yār-ı ‘ālī intiḫāb
Ceẕbesi nāz ü edāsı bī-naẓīr āfet budur

431[2]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Ciğerden yaralanmış ‘āşıḳ-ı ġam-ḫˇār ümīdsizdir
Bıraḳ tedbīr-i dermān etmeği bīmār ümīdsizdir

‘Adem-ābāda ‘azm et artıḳ ey ümmīd-i istiḳbāl
Ben ondan bī-ümīdim benden ol dil-dār ümīdsizdir

Bıraḳ bāṭıl ḫayāli ṣayd-ı ‘Anḳā ġayr-i ḳābildir
Ümīd-i ḫāma düşme iltifāt-ı yār ümīdsizdir

Du‘ā-yı ḫayr ile şād eyle rūḥuñ şimdiden ṣoñra
Dil-i bīmārı artıḳ etme istifsār ümīdsizdir

Civānlıḳ ‘āleminde ġafleti terk etmeyen cāhil
Dem-i şeyḫūḫatinde olsa da bīdār ümīdsizdir

Zamāne bir ṭabīb-i ḥāẕıḳı etmiş değil peydā
Emīrī ḳorḳarım derd-i dil-i bīmār ümīdsizdir

1 AE 39: 94b
2 AE 39: 95a

433[1]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Dünyā evinde gerçi ne merd ü ne zen ḳalır
Ammā ki sū'-i şöhret ü nām-ı ḥasen ḳalır

Bulmaz beḳā hezār u gül ü sūsen-i çemen
Ḥayfā ne aġlayan ne gülen ne ṣuṣan ḳalır

Ġalib gelir ṣafāsına dā'im cihān ġamı
Gül bāġdan çabuḳ gider ammā diken ḳalır

Terk eyleme ṣadāḳati et maḥvi iḫtiyār
Nāmıñ cihānda ṣādıḳ-ı mülk-i vaṭan ḳalır

Allāh olur enīsi muvaḥḥid olanlarıñ
Ol günde ki mezārıñ içinde beden ḳalır

Eñ 'āḳibet fenāya var[ır] cümle mā-sivā
Ancaḳ[2] Emīrī Müntaḳim-i ẕü'l-minen ḳalır

434[3]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

'Uşşāḳ-ı zāra ḳarşı cesūr eylemekdedir
Cānān raḳībi kelb-i 'aḳūr eylemekdedir

Dünyāda baḫtiyār derim ben o merde kim
Kesb-i rıżā-yı Rabb-i ġafūr eylemekdedir

Ġāfil odur ki bir iki günlük ḥayāt içün
Mātem-serā-yı dehrde sūr eylemekdedir

Nerden gelir gider nereye bilmiyor biri
Biñ ḳāfile cihānda 'ubūr eylemekdedir

Geh ebr-i iḫtilāl gehī mihr-i i'tidāl
Seyr et neler cihānda ẓuhūr eylemekdedir

Hep bir peder oġullarıyız ba'żı bī-şu'ūr
Bilmem niçün bu rütbe ġurūr eylemekdedir

1 AE 39: 95a
2 ancaḳ: "انجم" M
3 AE 39: 95b

Miḳyāsıdır Emīrī ḥayātıñ bu sāl ü māh
‘Ömr-i beşer fenāya mürūr eylemekdedir

434[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ṣanma sa‘y-i mürşidi yā himmet-i ecdādıdır
Herkese ‘ālemde rehber feyż-i isti‘dādıdır

Bu siyāset-ḫāne-i ‘ibretde ehl-i naḫvetiñ
Nefs-i bed hem rehber-i ‘işyānı hem cellādıdır

Feyż-i ẕātı olmayan olmaz ḥakīm-i ẕū-fünūn
Ṭut ki Rāzī’niñ ḥafīdi Cābir’iñ dāmādıdır

Pek ‘acāyib mekteb-i ḥikmetdir işbu kā’ināt
Bī-edeb ders-i edebde ‘āḳiliñ üstādıdır

Tecrübeyle etmeyen bir pīr kesb-i intibāh
‘Ālemiñ pīr-i ḫıredmendi değil nev-zādıdır

Ey Emīrī yansın ol ẓālim ki sem‘inde onuñ
Naġme-i Dāvūd olan ‘ācizleriñ feryādıdır

435[2]

[mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün]

Her ẕerre feyż-i ḳudret-i Mevlā’yı gösterir
Esrār-ı bī-nihāyet-i eşyāyı gösterir

Bir ẕerreniñ muḥīṭ olamaz ṣan‘atin ‘uḳūl
Bir ḳaṭredir ki vüs‘at-i deryāyı gösterir

Baḳ ḥikmet-i Ḫudā’ya iki dīde-i ṣaġīr
Aḳṭār-ı arżı ‘ālem-i bālāyı gösterir

Rabṭ eyle çeşm-i diḳḳati tārīḫ-i ‘āleme
Keyfiyyet-i veḳāyi‘-i dünyāyı gösterir

Dā’im Emīrī ḥikmet-i eşyāyı ẕikr eder
Ṣūret içinde muḫtefī ma‘nāyı gösterir

1 AE 39: 95b
2 AE 39: 96a

436[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḥūr [u] ġılmān istemem onlar bütün bīgānedir
Maḳṣadım sensiñ baña cennet bile efsānedir

Ḫaşmıdır şevb ü kefen mānendi ālāyişleriñ
Her dü ʿālemden o kim āzāde bir dīvānedir

ʿAynı bir düşdür cihān düş ʿaksine taʿbīr olur
Gördüğüñ maʿmūreler maʿnāda hep vīrānedir

Müntehā-yı pertev-i iḳbāli etme cüst ü cū
Şems-i pertev-ḫīze baḳ kim meşhed-i pervānedir

Kenz-i vaḥdetde yem-i ṣafvetdedir ancaḳ yeri
ʿAşḳ kim revnaḳ-ṭırāz-ı kün-fe-kān dür-dānedir

Bunca maṣnūʿātı seyr etmek de Ḥaḳḳ'ıñ luṭfudur
Ādeme gerçi bu dünyā bir felāket-ḫānedir

Şeb-nümāyān kendi bī-per lāneden etmiş suḳūṭ
Maḳṣadı dil murġunuñ ḥālā ʿurūc-ı lānedir

Bāde-i taḥḳīḳden almış Emīrī neşveyi
Ṣanma ṣahbā-yı mecāzī nūş eden mestānedir

437[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Nev-bahār eyyāmı geldi ʿazm-i ṣaḥrā vaḳtidir
Ṣunʿ-ı gün-ā-gün-ı Mevlā'yı temāşā vaḳtidir

Gitdi deycūr-ı şeb-i firḳat uyansın fikrimiz
Gün göründü cünbiş-i ẕerrāt-ı eşyā vaḳtidir

Mātem eyler ḥāline şol genciñ istiḳbāli kim
Ẓann eder faṣl-ı şebābı ʿayş ü ṣahbā vaḳtidir

Meşrebiñ olmaz hidāyet ṣıḥḥatinden sūdmend
Ey cehālet mübtelāsı ṭut ki ʿĪsā vaḳtidir

Mevsim-i firḳatde bed-māye naṣīḥat diñlemez
ʿIrḳ-ı menḥūsundaki tezvīri icrā vaḳtidir

1 AE 39: 96a
2 AE 39: 96b

Ey Emīrī mevsim-i fırṣat mürūr etmektedir
Ġaflet etme tūşe-i ʿuḳbāyı peydā vaḳtidir

438[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Şeb-i miḥnetde ḳalmaz ol gedā kim ehl-i ġayretdir
Reh-i iḳbāli tenvīr eyleyen fānūs-ı himmetdir

Vefāsız çıḳdı hep ṣāḥib-vefā ẓann etdiğim aḥbāb
Henüz fehm eyledim cāy-ı selāmet künc-i vaḥdetdir

Ḫiyānet irtikāb etmek değil şāyeste inṣāf et
Bu mesned kim sańa tefvīż olunmuşdur emānetdir

Değil ḳayd-ı muḥabbetden cihānda kimse āzāde
Bańa maḥbūb-ı merġūb-ı ḥaḳīḳī istiḳāmetdir

Ḫaṭādır luṭfa şāyān olmayan nā-dāna luṭf etmek
Teraḥḥum etmesi mecrūḥa cerrāḥıń mażarratdır

Bańa rüşvet yemez şaşḳın diyü ṭaʿn etme ey ġāfil
ʿAdūyu menʿ içün muḥkem siper elde ṣadāḳatdir

N'ola olsa müşābih her kelāmıń dürr-i yektāya
Emīrī ṣanki efkārıń seniń deryā-yı ḥikmetdir

439[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Tehẕīb-i żamīre naẓar-ı pīr gerekdir
Ol āheni zer etmeğe iksīr gerekdir

Göstermek [içün] ḥālini ḫod-bīn raḳībiń
Destimde bir āyīne-i şemşīr gerekdir

Her laḥẓa füzūn olmada żaʿf-ı dil-i şeydā
Her günde bańa başḳaca zencīr gerekdir

ʿĪd-ı şeb-i teşrīfine ol şem'-i münīriń
Āyīne-i ḫurşīd-i cihān-gīr gerekdir

1 AE 39: 96b
2 AE 39: 97a

5 ʿAzmiñde ṣebāt et ḳadere küsme Emīrī
Pāy-i ṭalebe ḳuvvet-i tedbīr gerekdir

440[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Sürmez cihān ṣafāsı ḥisāb etdiğiñ ḳadar
Uġrar seriñ ʿitāba ʿitāb etdiğiñ ḳadar

Meyl-i ʿibādet etseñ olurduñ ḳarīn-i feyż
Rāh-ı ḍalāle ʿazm ü şitāb etdiğiñ ḳadar

Bir fāżıl-ı muḥaḳḳiḳ olur ʿilme saʿy eden
İḳdām-ı nūş-ı bāde-i nāb etdiğiñ ḳadar

Aç ḥüsnüñü bilinsin eyā nāzenīn-ḥırām
Ḥüsnüñ değer mi setr-i niḳāb etdiğiñ ḳadar

5 Pīr olduġuñda ġam çekecek cism-i nā-tüvān
Şimdi Emīrī ẕevḳ-i şebāb etdiğiñ ḳadar

441[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Oldu o ḳadar fikr-i bütān dilde muḳarrer
Ḫūbān ile memlū bulunan mektebe beñzer

Ḳırma dil-i yārānı ḫaṭar vardır ey yār
Āyīne şikest olsa olur rīzesi ḫançer

Şām-ı eleminiñ fātiḥası rūz-ı feraḥdır
Ġam ḳorḳusu rāḥatda da eyler bizi muẓṭar

Āteş çıḳıyor şiddet-i ʿaşḳıñla gözümden
Deryāda ẓuhūr eyledi gūyā ki semender

5 Dönmez geri bir ẕerre bile ʿazmi yolundan
Tā ḥaşre ḳadar gerdiş eder böyle bu miḥver

Bend eyle Emīrī diliñi ḥalḳa-i ʿaşḳa
Zencīrsiz evde ḳonulur mu bu ġażanfer

1 AE 39: 97a
2 AE 39: 97b

442[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Dile ʿaşḳı o bütüñ tāb ü leṭāfet getirir
ʿAks-i mihr āyīneye pertev ü zīnet getirir

Başdan ebnā-yı zamānı zen-i dünyā çıḳarır
Ādeme ġayret-i zen farṭ-ı cesāret getirir

Ruḳabā gördüğü dem yolda şitāb eyler dil
Ḳademe berd-i şitā rāhda sürʿat getirir

Bāʿiṣ-i feyż olur eṭfāle ʿitāb-ı üstād
Acı dermān beden-i ḫastaya ṣıḥḥat getirir

Eṣer eyler süḫan-ı telḫ dil-i şeffāfa
Nefes āyīne-i berrāḳa küdūret getirir

Eyledim cānı fedā yāra raḳībe raġmen
Ādeme ġayret-i bīgāne semāḥat getirir

Her ne gūş etdim ise çıḳdı ḫilāf-ı vāḳiʿ
Kendi āvāzım işitsem bańa nefret getirir

Künhünü ḥikmet-i Mevlā'nıñ Emīrī arama
Mihre çoḳ etme naẓar çeşme mażarrat getirir

443[2]

[mefāʿilün fe'ilātün mefāʿilün fe'ilün]

Teveccüh eylemez ehl-i kemāle Nīl-i mesār
Firāza aḳdığını kimse görmedi enhār

Ne mihr-i maṭlabı terk et ne şemʿ-i şevḳi bıraḳ
Teʿāḳub etmededir birbirini leyl ü nehār

Ne nefʿi zīnetiñ olsa fenā ḳuvā-yı vücūd
Marīża fā'ide versin mi pister-i zer-kār

Sefīd-rūya siyeh-dil taḳaddüm etse n'ola
Siyāh-ı dīde hem eyler beyāżı üzre ḳarār

Kimi teferrüde mā'il kimisi kibre muṣır
Cihānda her kimi gördümse onda cinnet var

1 AE 39: 97b
2 AE 39: 98a

Emīrī ḳalbiñi ṣayḳal-peẕīr-i taḳvā ḳıl
Yazıḳ ol āyīneyi beste etmesin jengār

444[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ḫalḳıñ bu tekāpūsu refāhiyyet içindir
Nāsıñ bu perīşānlıġı cemʿiyyet içindir

Bī-derd olayım derseñ eğer isteme rāḥat
Zīrā bu meşaḳḳat ṭaleb-i rāḥat içindir

Baḫtıñ sańa dünyālıḳ içün verdiği zaḥmet[2]
Dünyāya seniñ eylediğin raġbet içindir

Dūş olması taẕyīḳ-i eṭibbāya nebātıñ
Māhiyyet-i ṭabʿındaki ḫāṣiyyet içindir

Kerkes gibi ġavġāsını ḫalḳıñ ki görürsüñ
Dünyā denilen cīfe-i bī-leẕẕet içindir

Şeb olmasa rūzuñ bu ḳadar ḳadri bilinmez
Ḫurşīd-i münīre bu şeref ẓulmet içindir

Daʿvetden o āyīne-ruḫu maḳṣad Emīrī
Fikrimde nihān eylediğim ṣūret içindir

445[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Nüsḫa-i kevniñ ne üstādāne bir inşāsı var
Gerçi elfāẓı nümāyāndır ḫafī maʿnāsı var

Gāh ʿuzlet gāh rifʿat muḳteżā-yı dehrdir
Şāh-rāh-ı maṭlabıñ pek çoḳ pes ü bālāsı var

ʿAyn-ı ḥikmetde ḥükūmet bir vücūd eyler ʿayān
Kendine maḫṣūṣ onuñ-çün heyʾeti aʿżāsı var

Tengnā-yı ḫāneye hep sevḳ eder ʿaḳl ādemi
Ḳayddan āzādedir dīvāneniñ ṣaḥrāsı var

1 AE 39: 98a. Bu gazel AE 39: 104b'de mükerrer olarak yazılmıştır.
2 zaḥmet AE 39k: fırṣat (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 98b

Ḥāl-i dehri çeşm-i ʿibretle tecessüs eyledim
Añladım her fırḳanıñ aʿlāsı var ednāsı var

Ḫˇāb-ı hüş-yār olmadan aʿlā gelir yeʾs ehline
Bārī ḫˇābıñ tesliyet-baḫşā olur rüʾyāsı var

Zīr ü bālāya baḳan eyler Emīrī iʿtirāf
Kāʾinātıñ şüphesiz bir ṣāniʿ-i yektāsı var

446[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Herkesin ʿālemde bir günā emel ḫülyāsı var
Gerçi bir mey-ḫāne ammā rengi çoḳ ṣahbāsı var

Dīde eşk-i ḥasreti dilden alır eyler revān
Ḥavż-ıʿaşḳın menbaʿı birdir iki mecrāsı var

Ḳanġı dil kim ʿaşḳa mesken oldu devlet ondadır
Çoḳ olur ṣervet o kişverlerde kim deryāsı var

Gözlerim ʿaks-i cemāl-i yāra olmuşdur mekān
İki baḥr-i bī-kerānıñ bir dür-i yektāsı var

Geh ḳarīn-i vaṣl olur ʿāşıḳ gehī mehcūr-i yār
ʿĀlem-i ʿaşḳıñ daḫi sermā ile germāsı var

ʿAḳl ü cānım zīr-i tesḫīrindedir bir āfetiñ
İki mülk-i aʿẓamıñ bir şāh-ı bī-pervāsı var

Gelsin almaya Emīrī ṭālibān-ı maʿrifet
Sāḥa-i bāġ-ı kemāliñ nev-ẓuhūr elması var

447[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Ḥużūr-ı dil mi vardır şevḳ-i rūḥ-efzā mı ḳalmışdır
Bu dünyā şimdi evvel bildiğiñ dünyā mı ḳalmışdır

O ʿālemler o hengām-ı civānīde geçen demler
Ḥaḳīḳat mi ʿaceb ḫāṭırda bir rüʾyā mı ḳalmışdır

1 AE 39: 98b
2 AE 39: 99a

Ḫayāl-i şān-ı millet dā'imā cevlān eder dilde
Derūn-ı sīneye naḳş olmayan ḫülyā mı ḳalmışdır

Çalış ibḳā-yı nāma cāh ü manṣıbla ġurūr etme
Şükūh u şevket-i İskender ü Dārā mı ḳalmışdır

Ḥamiyyet-perverān-ı dīn atıldı ṭāḳ-ı nisyāna
Fenā ādemleriñ dünyāda şimdi nāmı ḳalmışdır

Olursañ ey Emīrī ḫˇāb-ı ġamdan ʿāḳibet bīdār
Ṣabāḥa vāṣıl olmaz bir şeb-i yeldā mı ḳalmışdır

448[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Kiminiñ raġbeti ẕāta kiminiñ zīnetedir
Kiminiñ sīrete meyli kiminiñ ṣūretedir

Dīde-pūşān-ı beḳāya görünür dehr-i ḳadīm
Naẓarı bī-baṣarıñ nūra değil ẓulmetedir

Çarḫ derd ehlin esīr-i ġam-ı dīgerde eder
Şerbet-i telḫi ṭabībiñ ten-i bī-ṣıḥḥatedir

Hep żarūretdir eden birbirine ḫalḳı muṭīʿ
Ḫidmeti bendeleriñ ẕāta değil ücretedir

Kendi hem-cinsine her kimse eder meyl-i derūn
Luṭfu kem-māyeleriñ merdüm-i bī-ġayretedir

449[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Āsumān ḳopsa yerinden baña dehşet mi gelir
Āfitāb inse zemīne baña vaḥşet mi gelir

Çarḫdan ṣāʿiḳalar bāriḳalar etse nüzūl
Ṣūret-i ʿāşıḳ-ı āhen-dile ḫaşyet mi gelir

Doldı bāng-i zaġan u zāġ ile gülzār-ı cihān
Naġme-i bülbül-i şūrīdeye nevbet mi gelir

1 AE 39: 99a
2 AE 39: 99b

Nef‘i yoḳ ‘āşıḳıña luṭf-ı ‘itāb-ālūduñ
Semli tiryāḳ ile bīmāra ifāḳat mı gelir

Ḫaşmıñı elde iken ḳuvvet Emīrī maḥv et
Her zamān pençe-i iḳbāle o ḳuvvet mi gelir

450[1]

Noḳṭasız Gazel

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Maṭla‘-i sūr-ı sürūra meger ol māh gelir
Lem‘a-i ra‘da mu‘ādil dil-i āgāh gelir

Dā’imā vaṣla müsā‘id değil aḥvāl ü umūr
Der-i dil-dāra göñül gāh varır gāh gelir

Dilde ālām ü keder olmadadır āmāde
Ḫāsid-i mürde-edā mülḥid-i güm-rāh gelir

Āh ol dem ki gelür māh-ı Muḥarrem her sāl
Göñlüme sāḥa-i āl-i Esedullāh gelir

Hele ol māh-ı mükerremde ḫaremgāh-ı dile
Ḫāmil-i derd ü elem ā’ile-i āh gelir

Devr-i dā’imledir ikmāl-i umūr-ı ‘ālem
Mā-sivā dā’ir olur sāl gelir māh gelir

‘Ademe olmadadır herkes Emīrī vāṣıl
‘Āleme geldiğime göñlüme ikrāh gelir

451[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Her kimiñ ki nekbet-i idbāra baḫtı dūş olur
Şāhid-i devlet nigāhından onuñ rū-pūş olur

Güft ü gūy-ı cāhile ḫāmūş*ī* kāfīdir cevāb
Bezm-i nā-dānda onuñ-çün ‘āḳilān ḫāmūş olur

Çeşm-i ‘ibretle baḳan şu kārgāh-ı ‘āleme
Nergis-i bīmārveş dā’im kefen-ber-dūş olur

1 OTEM, sy. 21, 1335/1919, s. 514
2 AE 39: 99b

Çoḳ mudur yār ile olsam ḥacle-ārā-yı viṣāl
Gāh olur kim ẕerreler mihr ile hem-āġūş olur

Başlasa taḳrīre vaṣf-ı çeşm-i mey-gūnuñ ṣabā
Āhuvān-ı kişver-i Çīn ü Ḫıṭā medhūş olur

Ḥasret-i laʿl-i lebiñle eylesem terk-i ḥayāt
Sebze-i ḫāk-i mezārım ḳoḳlayan bī-hūş olur

Gevher-i naẓm-ı Emīrī etse bālāya ṣuʿūd
Zühre-yi zehrā-yı çarḫıñ gūşuna mengūş olur

452[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Diñle hezār-ı ṭabʿımı baḳ ki ne ġamlıdır
Ey gül işit nevāsını bir ḫoş-neġamlıdır

Etme ṭabīb-i dehrden ümmīd-i merḥamet
Hep ḫastagāna verdiği maʿcūn semlidir

Bālā-ter olsa sīnede ṭūl-i emel nʾola
Serve medār-ı feyżdir ol yer ki nemlidir

Olmaz ʿuḳūd-ı rişte-i efkārı ḥal-peẕīr
Ehl-i kemāl devriñ elinden veremlidir

Çeşm-i firāḳ-dīdelerim ey ümīd-i cān
Sen nev-nihāli görmeyeli nemli demlidir

Bir ʿālem-i sürūru eder göñlüm ārzū
Zīrā bu dehr-i fānī Emīrī elemlidir

453[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Ricā-yı ʿafv ü ḫavf-ı cürm ile dilde keş-ā-keş var
Müşābihdir göñül ol bezme kim zühhād ü mey-keş var

ʿAyān eyle cemāliñ añlasın dünyā vü mā-fīhā
Naṣıl bir ġonca-i gülşen-serā-yı āferīneş var

1 AE 39: 100a
2 AE 39: 100a

O āteş-meşrebiñ şem‘-i ruḫu gitmez ḫayālimden
Ben ol pervāneyim ki ‘unṣur-ı ṭab‘ımda āteş var

Münāsibdir bahār olduḳça raḳṣ u naġme-i bülbül
Çemen dūşunda gül nāmında zīrā ṭıfl-ı dil-keş var

Ḥaḳīḳat gülşeniñ reng ü nümāsı başḳa ṣan‘atdir
Cihān bāġında gerçi niçe biñ naḳş-ı münaḳḳaş var

Ne nef‘i var sükūnet vermeyince zaḥmet-i derde
Ṭutalım ḫastanıñ dūşunda kālā-yı müzerkeş var

Ne ḥikmetdir Emīrī cümle ‘ālemdir oña mā’il
Heves nāmında bezm-i dehrde bir şūḫ-ı ser-keş var

454[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Rūy-i dilberde ne dem ki ḫaṭṭ-ı nev meşhūd olur
‘Āşıḳıñ āyīne-i efkārı jeng-ālūd olur

Her ne şeb gelse ḫayāl-i yār bezm-i ḫāṭıra
Her fitīl-i dāġ bir āvīze-i maḳṣūd olur

Cilvegāh-ı naḳş-ı ḳudretdir ḳulūb-ı ṣāfiye
Āfitābıñ ‘aksi her bir cūyda meşhūd olur

Güç değil terk-i emel bir kerre eyle tecrübe
Göz yumarsañ pīşgāhında cihān mefḳūd olur

Ehl-i manṣıb vaḳt-i nekbetde tevāżu‘ gösterir
Gün yanaşdıḳda ġurūba sāyesi memdūd olur

Ḫalḳı maḥv etmek ḳalır mı rūzgārıñ yanına
Ol daḫi bir gün gelir ki maḥv ü nā-mevcūd olur

Gönlümüzce nā’il-i maḳṣūd olan dünyāda yoḳ
Gerçi derler ba‘żı kimse nā’il-i maḳṣūd olur

Dā’imā yārāna luṭf et elde fırṣat var iken
Ey Emīrī gün gelir bu fırṣatıñ nā-būd olur

1 AE 39: 100b

455[1]

[fā‘ilātün fa‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Mülk-i cām-ı ‘işretiñ pīr-i muġān Cemşīd’idir
Rind-i bī-ġışlar çerāġ-ı devlet-i cāvīdidir

Bezm-i ‘ayşıñ devr-i mīnānıñ zamān-ı firḳati
Ṣayḳal-i cevher-nümā-yı ḫāṭır-ı nevmīdidir

‘Ālemi bir āfitāb-ı feyżdir tenvīr eden
Cevher-i āyīne-i ḫurşīd-i dem taḳlīdidir

Ḫūn-ı cismi gūyiyā bir câme-i nevdir oña
‘Āşıḳıñ rūz-ı şehādet bir muḳaddes ‘īdidir

Ẕerreyim ammā Emīrī çarḫa etmem ser-fürū
Dest-gīrim āsumān-ı himmetiñ ḫurşīdidir

456[2]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Ne felekden ne nücūm-ı felek-ārādandır
İnḳilābāt-ı cihān ḥikmet-i Mevlā’dandır

Ṭūr-ı dilde ṭutuşursa n’ola ger naḫl-i ḥayāt
Ġayret-i bāriḳa-i nūr-ı tecellādandır

Lerziş-i dem-be-dem-i ḫāne-i sīm-āb-ı vücūd
Ceẕbe-i ḫaşyet-i keyfiyyet-i ferdādandır

Ḫᵛāhiş-i ḳalb iledir maṭlab-ı envā‘-ı ḥuẕūẕ
Naḳş-ı mir’āt-ı emel ‘aks-i süveydādandır

Iṭṭırād üzre mürūr eylemez eyyām-ı zamān
Elem ü ẕevḳ-i beşer gerdiş-i dünyādandır

Bu ḳadar ḫisset ile ṣūfī bile ṭālibidir
Ṣanki cismi o mehiñ fiżża-i beyżādandır

İ‘tilāya bu ḳadar etme Emīrī gūşiş
‘Aḳd-i zānū-yı emel farṭ-ı temennādandır

1 AE 39: 100b
2 AE 39: 101a

457[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Fikr-i ḥüsnüñ ey perī ‘aḳl-ı perīşānımdadır
Maḫzeni ol şeb-çerāġıñ cism-i vīrānımdadır

Yaġsa da bārān[2] gibi tīr-i ḳażā āsūdeyim
Nüsḫa-i ‘aşḳıñ derūn-ı sīne-i cānımdadır

Yarama vaż‘-ı devā etdikçe artar zaḫmeti
Ġālibā āṣār-ı ‘illet ṭab‘-ı dermānımdadır

İntiẓār-ı merhem-i peykān-ı çeşm-i yār ile
Yüz nigāh-ı ārzū her dāġ-ı sūzānımdadır

Ḥüsnü etmişdir tecessüm ol ḳadar ẕihnimde kim
Ol nigārı dā’imā ẓann eylerim yanımdadır

Ġāret-i düzdīde-çeşmāndan n’ola ḫavf etmesem
Gevher-i ‘aḳl ü şu‘ūrum nezd-i cānānımdadır

‘Aksi yāriñ infikāk etmez gözümden ṣubḥ u şām
Şarḳ u ġarbı ol mehiñ āfāḳ-ı ‘ummānımdadır

Ḫastayım ammā eṭibbā minnetinden fāriġim
Çāre-sāz olmaḳ Emīrī dest-i Loḳmān’ımdadır

458[3]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Her ne dem yanımdan ol serv-i ḫırāmānım gider
Ḫāk-i pāyiyle berāber ‘aḳl ü iẕ‘ānım gider

Görmesem bir gün o māhı görmeği ḳaṣd eyleyip
Bir ṭaraf rūḥ-ı revānım bir ṭaraf cānım gider

Ka‘be-i kūyı o yāriñ hīç ḳalmaz bī-ṭavāf
Gāh ḫūn-ı zaḫm-ı dil gāh āh ü efġānım gider

Câme-i ārāmımı ṭutduḳça ‘aşḳıñ pençesi
Tā-be-dāmān-ı cünūn çāk-i girībānım gider

1 AE 39: 101a

2 bārān AE 39k: AE 39

3 AE 39: 101b

Rūḥ mihmān-ı ʿazīzimdir göñül ḥürmetli ṭut
Çünkü bir gün ḫāne-i tenden o mihmānım gider

Ḳubbe-i eflāki ṭutmuşdur Emīrī şöhretim
Iṣfahān ü Hind'e tā āvāz-ı ʿirfānım gider

459[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Ḳangı bir dil ki ḥaḳīḳat sırrına āgāhdır
Çeşm-i ḥaḳ-bīninde bu süflī cihān bir çāhdır

Mīve-i iḳbāl ile mümkin mi telẕīẕ-i dimāġ
Naḫl-i maṭlab mürtefiʿ dest-i emel kūtāhdır

Tecrübeyle ṣābitim dönmem sözümden ḥaşre dek
Müstaḳīmānıñ muʿīni ḥażret-i Allāh'dır

Rind-i mey-keşler değildir ʿārifi tekdīr eden
Ṣūret-i ḥaḳ gösteren şol zāhid-i güm-rāhdır

5 Gāh ʿadl eyler temeṣṣül iʿtisāfıñ şekline
Ḳalb-i ʿādil ġayretullāha tecellīgāhdır

Ey Emīrī çıḳma rāh-ı istiḳāmetden şaḳın
Vāṣıl-ı mülk-i saʿādet olmaġa şeh-rāhdır

460[2]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

1 Görünce yāri vücūdum ne iḫtilāle düşer
Yüzüm ne renge girer yā göñül ne ḥāle düşer

Dem-i viṣāli baña güç gelir firāḳı gibi
Ḥicāb ü lüknet ü ḥayret dem-i viṣāle düşer

Bülend olur o ḳadar revzen-i ḳanāʿat kim
Sarāy-ı salṭanatıñ üstüne ḥavāle düşer

Olur ṭabīʿati eṭfāl-ı şehre bāzīçe
Kimiñ ki meyli o maḥbūb-ı ḫurde-sāle düşer

1 AE 39: 101b
2 AE 39: 102a

Bulur żiyā-yı şeref ser-bülend-i himmeti tīz
Güneş ṭulū‘ edicek evvelā cibāle düşer

Yoḳ ıṭṭırādı Emīrī cihān-ı bālānıñ
Zemīn-i gülşene geh berf ü gāhī jāle düşer

461[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Āfitābāsā o meh-rū gerçi benden dūrdur
Ḥā’il olmaz mā-sivā her gün bańa manẓūrdur

İsterim temkīn ü istiġnāyı ammā n’eyleyim
Gözlerim dilberden ayrılmaz göñül mecbūrdur

Pertev-i nūr-ı İlāhī’dir yüzüñde cilve-ger
Ḫūblar ḥüsnüñ yanında sāye-i bī-nūrdur

Olmasa nā-dān bilinmez ehl-i fażlıñ ḳıymeti
Māh-tābıñ ḳadrini efzūn eden deycūrdur

Ey Emīrī ġamze-i dilber bańa keşf eyledi
Levḥ-i taḳdīr-i ḫafāda her ne kim mesṭūrdur

462[2]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Müjde-i vuṣlat o ferḫunde maḳālimdendir
Sāye-i himmet o nev-reste nihālimdendir

Rūy-i āfāḳı ṭutan şu‘le-i feyż-i ‘irfān
Eṣer-i pertev-i ḫurşīd-i kemālimdendir[3]

Her nefesde güẕerān olmadadır ‘ahd-i ḥayāt
Elemim sür‘at-i ‘azm-i meh ü sālimdendir

Nev-şüküfte gül-i zībādır Emīrī bu ġazel
Gülşen-i dilde olan naḫl-i ḫayālimdendir

1 AE 39: 102a
2 AE 39: 102b
3 2: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş şu beyit bulunmaktadır:
Bu ḳadar kevkebe-i ‘ālem-i naẓm u ḥikmet
Ḥaşmet ü debdebe-i ‘izz ü celāliñdendir

463[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

‘Āşıḳa dilber-i ferḫunde-nişān lāzımdır
Ḫastaya çünkü ḥabīb-i dil ü cān lāzımdır

Rabṭ-ı ḳalb etmek ise mülk-i beḳāya emeliñ
Berḳ-i seyyāl gibi ṭayy-i mekān lāzımdır

Şeh-per-i himmeti taḥrīk ile ey murġ-ı ṭaleb
Evc-i a‘lā-yı kemāle ṭayerān lāzımdır

Teşnegān-ı emeli etmeğe sīr-āb-ı murād
Çeşme-i cūd-ı kibāra cereyān lāzımdır

İḳtiṭāfı ṣemer-i sa‘yiñ olur ṣabra menūṭ
Dā’imā ḥāṣıl-ı maḳṣūda zamān lāzımdır

Sīneden dāġ-ı sitem olmaz Emīrī zā’il
Bende-i ṣādıḳa elbette nişān lāzımdır

464[2]

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

Bahār geldi zemīn ü zamān müferraḥdır
Zamāne feyż-i İlāhī ile müveşşaḥdır

Dil oldu ẕerre gibi bī-ḳarārı bir güzeliñ
Yüzünde gün gibi nūr-ı vefā muvażżaḥdır

Baḫīle cāhile ṭa‘n etme onlarıñ sebebi
Kitāb-ı ḥikmet-i Ḫāliḳ’de hep muṣarraḥdır

‘Abūs olursa daḫi şaḫṣ-ı cāhil-i ḫoş-dil
Beşūş-ı müfside ṣad mertebe müreccaḥdır

Niçe me‘ānī-i ḥikmet-nümūnu cāmi‘dir
Emīrī nüsḫa-i cism-i beşer muṣaḥḥaḥdır

1 AE 39: 102b
2 AE 39: 103a

465[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Her kişi kendine meşrebce birer ḫāne arar
Ṣūfī cāmi‘ dolaşır rind ise mey-ḫāne arar

Kūşe-i vaḥdete de keşrete [de] ṭālib var
‘Andelīb gülşen arar būm ise vīrāne arar

Murġ-ı dil başına dönse n’ola her serv-ḳadiñ
Kendine ḳābil-i iskān olacaḳ lāne arar

Şerbet-i ‘aşḳıñı bir kerre cihānda içeniñ
Dil-i pākinde daḫi ḫˇāhiş-i ṣahbā ne arar

Bī-vefā yārini terk etdi Emīrī artıḳ
Şimdi dost etmek içün kendine bīgāne arar

466[2]

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

Gözüm saña nigerāndır dilim saña mecbūr
Gözümde nūr-ı ṣafāsın dilimde rūḥ-ı sürūr

Tecessüm eyledi ẕātıñda nūr-ı feyż-i ebed
Cihānı revnaḳ-ı dīdārıñ etdi ‘ālem-i nūr

Dem-i firāḳ-ı lebiñde ṣunulsa ‘uşşāḳa
Eder piyāle-i yāḳūt-ı aḫmeri meksūr

Zamān-ı vuṣlatı geçdi o yār-ı ġonca-femiñ
Ḫayātımıñ yine bir nev-bahārı etdi mürūr

Cihān-ı fānī eğer bulsa müddet-i ebedī
Naẓīri ṭab‘ımıñ etmez Emīrī bir de ẓuhūr

467[3]

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

Libās-ı ‘işve o nev-reste-ḳāmete yaḳışır
Ḫırām-ı cilve o dil-keş ḳiyāfete yaḳışır

1 AE 39: 103a
2 AE 39: 103b
3 AE 39: 103b

Nigāh-ı çeşm-i teġāfül-pesendi ol şūḫuñ
Yolunda gördüğümüz renc ü zaḥmete yaḳışır

Görüñ benim ḳara baḫtımda pertev-i ʿaşḳı
Kemāl-i şaʿşaʿa-i nūr-ı ẓulmete yaḳışır

Kemāl-i ḳudret-i Ḫallāḳ'ı gör ʿavālimde
Bu intiẓām-ı müdebdeb o ḳudrete yaḳışır

Eğerçi merd iseñ et kesb-i cevher-i ʿirfān
Vücūdu zīnete ġarḳ etme ʿavrete yaḳışır

Emīrī bir ġazel-i nā-şinīde naẓm etdi
İmāle-i naẓar-ı çeşm-i raġbete yaḳışır

468[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Cihān reşk etse lāyıḳ öyle baḫt-ı kām-yābım var
Ki zīrā bir veliyy-i niʿmet-i ʿālī-cenābım var

ʿAceb mi ẓulmet-i ġam maḥv ü nā-būd olsa ṭabʿımdan
Cihānı ġarḳ-ı nūr-ı feyż eder bir āfitābım var

O rütbe bī-ḳarār oldum hücūm-ı iştiyāḳıñdan
Ne gündüz dilde ārāmım ne şeb çeşmimde ḫʿābım var

Mümāşātım sükūtum imtizāc-ı meşrebimdendir
Benim ẓann etmeyiñ yoḳsa ʿadūdan ictinābım var

Ṭaşıp Nīl-i mübāhāt-ı derūnum geçdi miḳyāsı
ʿAzīz-i Mıṣr-ı iḳbāle Emīrī intisābım var

469[2]

[feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Ḳalbiñ ey bī-vefā ne sengīndir
ʿĀşıḳıñ sīne-çāk ü ġamgīndir

Baḳıñız āh o gözlere gūyā
Çeşm-i āhū ya çeşm-i şāhīndir

1 AE 39: 104a
2 AE 39: 104a

Ṣanki ṭab‘ımca ḫalḳ olunmuşdur
Ne güzeldir amān ne şīrīndir

Ṣāḥil-i maḳṣada olur mu ḳarīb
Baḫtı bir kimseniñ ki engindir

Sözleriñden Emīr*ī* nūr aḳıyor
Öyle parlaḳdır öyle rengīndir

470[1]

[mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün]

Seyr eyleyen ol āfeti bir nūr ẓann eder
Āyīne-i vücūdunu billūr ẓann eder

Bir ṣafvet ü leṭāfete mālik ki her gören
Endāmını ḫulāṣa-i kāfūr ż̇ann eder

Nūr-ı cemāl-i yāra baḳan farṭ-ı şu‘leden
Ḫurşīd-i devr-i rūşeni bī-nūr ẓann eder

Ṣad āferīn o çeşm-i teġāfül-pesende kim
Hüş-yār iken fütādesi maḫmūr ẓann eder

Ebrū-yı ḫam-keşīde-i cānānı seyr eden
Şemşīr-i ḫūn-çekīde-i Tīmūr ẓann eder

Mehcūr olan Emīr*ī* güneş yüzlü yārdan
Rūz-ı münevveri şeb-i deycūr ẓann eder

471[2]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Fünūn etmiş teraḳḳī hey’et-i eşyā değişmişdir
O evvel bildiğiñ dünyā değil dünyā değişmişdir

Esāsı müttaḥiddir gerçi her bir ‘aṣr u milletde
Kitāb-ı ḥikmeti tefsīr eden ma‘nā değişmişdir

Girer şekl-i ḥaḳīḳat güne güne câme-i fer‘a
Müsemmāda taḥavvül mün‘adim esmā değişmişdir

1 AE 39: 104b
2 AE 39: 105a

İfāḳat istemem ben etmesin teşdīd-i evcā‘ı
Ṭabīb-i rūzgārıñ verdiği eczā değişmişdir

Bıraḳ Tīmūr u Ḳayṣer dāstānın vāḳıf-ı ḥāl ol
Fünūn-ı ḥarb ü ġavġā şimdi ser-tā-pā degişmişdir

‘Ayāndır nükte-i vaḥdet ḥaḳāyıḳ-bīn-i edyāna
Nuḳūş etmiş taḥavvül ṣanma kim da‘vā değişmişdir

Emīrī emr-i müṣbet bildiğiñ da‘vā ẓunūn oldu
Ḥaḳāyıḳ ẓāhir olmuş mevḳi‘-i ḥülyā değişmişdir

472[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Dil-rübālar ḥüsnüñüñ vaḳtinde pek ḫod-bīn olur
Biñde bir ancaḳ vefākār u kerem-āyīn olur

Derk ederler ḥāl-i dehri lākin etmez fā’ide
Ol zamān ki murġ-ı ḥüsnü ṣayda ḫaṭ şāhīn olur

Geç bu sevdādan bańa gelmez fütūr-ı dil faḳaṭ
Ḥāsidān mesrūr olurlar dostlar ġamgīn olur

Nerm-i ṭab‘ı şerm-i ḫulḳu ‘āḳilān terk eylemez
Ehl-i isti‘dād olan nermīn olur şermīn olur

Bir gül olmazken naṣībim bī-vefā dünyāya baḳ
Ġayrılar gülzār-ı ḥüsn-i yārdan gül-çīn olur

Çoḳ zamān geçmez ararsıñ sen beni olmaz müfīd
Naḳş-ı ātī ṣūret-i āyīne-i tebyīn olur

Bilmesin varsın Emīrī ḳadriñi ehl-i zamān
Sözleriñ bir gün gelir kim bā‘iṣ-i taḥsīn olur

473[2]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Neye baḳsam gözüme ḳudret-i Mevlā görünür
Şeş cihātımda bütün feyż-i tecellā görünür

1 AE 39: 105a
2 AE 39: 105b

Cüz’ ü kül ṣanʿat-i ḫilḳatde büyük ḳudret var
Naẓar etsem megese çeşmime ʿAnḳā görünür

Vāḳıf-ı ḥikmet olan ʿārif-i ṣāḥib-naẓara
Mā-verā-yı ufuḳ-ı ʿālem-i bālā görünür

Ḥikmet-i Ḫāliḳ’i idrāke çalış ādem iseñ
O kitāb ise saña baḳ ki ne maʿnā görünür

Var iken deşt-i fenāda bu ḳadar ḫalḳ-ı cihān
Merd-i kāmil arayan ʿārife tenhā görünür

Yoḳdur onlarda gedālar ḳadar olsun rāḥat
Ġamdan aṣḥāb-ı ġınā gerçi müberrā görünür

Kelbi arslan ṭanıyan gürbe olur mūṣa peleng
Kendiden ʿācize ʿāciz de tüvāna görünür

Rüşvete māyil olan fāżıl-ı dehr olsa daḫi
Ey Emīrī naẓarımda benim ednā görünür

474[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Şemşīr-i ebruvānı ki yāriñ keşīdedir
Bismilgeh-i rıżāda vücūdum ḫamīdedir

Ondan olur ḥavādiṯ-i eşyāya muṭṭaliʿ
Çeşm-i edībe ṣafḥa-i ʿālem cerīdedir

ʿĀḳil odur ki eyleye ʿālemde ictināb
Şol kimseden [ki] bī-edeb ü bī-ʿaḳīdedir

Nāmı Faṭīn olursa da bulmaz feṭāneti
Bir kimseniñ ki perde-i ʿaḳlı derīdedir

Basmış Emīr*ī* ʿālem-i ʿaşḳa hen*ūz* ḳadem
Zīrā ki şimdi sevdiği bir nev-resīdedir

1 AE 39: 105b

475[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Bilmem ki niçün māyil-i peymāne olurlar
Onlar ki meyi nūş ile dīvāne olurlar

Her ḳaṭresi bir āteş iken cāna şarābıñ
Ebnā-yı zamāne niye mestāne olurlar

Söz yoḳ dem-i ʿazlinde müvālāt-ı kibāra
Ammā gelicek mesnede bīgāne olurlar

Bārān gibidir ḳaṭre-i pendi fużalānıñ
Ḥıfẓ et ṣadef-i sīnede dür-dāne olurlar

Zehr içmelidirler yerine onuñ Emīrī
Onlar ki meyi nūş ile dīvāne olurlar

476[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Mūcid-i maʿrifetiñ şöhreti īcādı ḳalır
Bu cihān tā ki devām etmededir adı ḳalır

ʿĀḳil eyler mi fedā ẕevḳine istiḳbāli
Kendisi gitse daḥi millet ü evlādı ḳalır

Ferdiñ icmāʿı ile ḥāṣıl olur cemʿiyyet
Raḳamıñ cemʿi içinde yine āḥādı ḳalır

Ḳudretiñ var ise terk et ṭaleb-i iḳbāli
Dil-i pākiñ elem-i minnetiñ āzādı ḳalır

Bir olur dīde-i Ḥaḳ-cūda ḫarāb ü maʿmūr
ʿĀlemiñ çünkü ne vīrānı ne ābādı ḳalır

Budur insānlıḳ Emīrī onu taṭyībe çalış
Bir faḳīriñ ki saña ḫāṭır-ı nā-şādı ḳalır

1 AE 39: 106a
2 AE 39: 106a

477[1]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Meclis erişdi ġāyete mestāne bī-ḫaber
Ṣahbā tükendi ṭālib-i peymāne bī-ḫaber

Ben mest-i 'aşḳ dilber-i ġammāz mest-i nāz
Yek-dīgerinden ol iki mestāne bī-ḫaber

Ol şūḫ-ı sīm-ten yanıma geldi baġteten
Erdim naṣılsa genc-i firāvāna bī-ḫaber

Mestiñ yanında tīġ bulunmaḳ ḫaṭā imiş
Öl[dür]dü ġamze 'ālemi cānāne bī-ḫaber

Müfsid raḳīb-i bī-edeb ammā ne bī-edeb[2]
Ol mest-i 'işve bī-ḫaber ammā ne bī-ḫaber

Sırrıñ o rütbe ṣaḳla ki nā-maḥremān değil
Olsun şu'ūr-ı maḥrem-i ferzāne bī-ḫaber

Söndürdü şem' ocaġını da ṣubḥ-ı intiḳām
Lākin yanıp giden dil-i pervāne bī-ḫaber

Sa'y et Emīrī keşfine aḥvāl-i 'ālemiñ
Olsa miṣāl-i cāhil-i bīgāne bī-ḫaber

478[3]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Benim ṭab'-ı bülendim nāzenīn bir şāba düşmüşdür
Görenler ẓann eder bir şems-i 'ālem-tāba düşmüşdür

Ḳaşıñ üstünde nūr-ı cebhe berḳ-endāz olup durmuş
O bir nūr-ı İlāhī'dir ser-i miḥrāba düşmüşdür

Ṭarīḳ-i 'aşḳı āsān ẓann edenler ġaflet etmişler
Göñül evvel ḳademde vādī-yi bī-āba düşmüşdür

'Araḳ-rīz-i ḥicāb olduḳça yāriñ vech-i gül-fāmı
Ṣanırsıñ jāle-i terdir gül-i şād-āba düşmüşdür

1 AE 39: 106b
2 bī-edeb ammā ne bī-edeb AE 39k: ḥīleger ammā ne ḥīleger (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 106b

Sefîhü'l-meşrebe bir dilberiñ meyli felāketdir
Yazıḳ ol gevher-i şeffāfa ki çirk-āba düşmüşdür

Bulup bir dilber-i zībā mı taḳdīm eylemiş bilmem
Niçün cānān raḳībi böyle istiṣḥāba düşmüşdür

Kimi miḥrāba yüz ṭutmuş kimi ebvāb-ı maḫlūḳa
Cihānda ḳısmeti her ādemiñ bir bāba düşmüşdür

Emīrī nükhet-i naẓmım n'ola mest etse yārānı
Gül-i zībāya beñzer kim şarāb-ı nāba düşmüşdür

479[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Bu mevcūdāt-ı kübrā cümle ṣun'-ı Kibriyā'dandır
'Ayāndır kā'ināt ammā ki esrār-ı ḫafādandır

Eder eżdādı renc ü rāḥatiñ mi'yārını ta'yīn
Bu raġbet aġniyāya 'usret-i ḥāl-i[2] gedādandır

Teḳābül maṣraf u īrād içün her ferde elzemdir
Żarūret ekṣeri insāna ifrāṭ-ı seḫādandır

Zen-i Fir'avn büyütdü Ṭūr-ı Sīnā'da Kelīm oldu
Kelīm'iñ evvel ü āḫir-nümāsı Āsiyā'dandır

Olur seyr et ḥükūmet dīde-bān olsa neler peydā
Bu gün-ā-gün çiçekler āfitāb-ı şu'le-zādandır

Ḳuyūd-ı şeş-cihātdan ey Emīrī olmuşum āzād
Bańa bu feyż-i dīger ne zemīnden ne semādandır

480[3]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Ey murġ-ı seḥer gülşen ü ṣaḥrāda ne vardır
Gel meykedeye baḳ gül-i mīnada ne vardır

Yā sāḳī ya bāde ya muġannī ya ḳadeḥ var
Fikr eyleme kim bezm-i aḥibbāda ne vardır

1 AE 39: 107a
2 'usret-i ḥāl-i AE 39k: ḥāl-i me'yūs-ı (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 107a

Bilmem niçün insānı eder cilvesi ḥayrān
Ol çeşm-i süḫan-gūdaki īmāda ne vardır

Baḳ mihr-i cemālinde olan ḫāline yāriñ
Teftīş-i nücūm-ı felek-ārāda ne vardır

Keşf olsa serā-perde-i esrār-ı ḥaḳīḳat
Bilmem bu nihān-ḫāne-i eşyāda ne vardır

Dīn ü vaṭana ḫidmet olur niʿmet-i kevneyn
Bilmem ṭamaʿ-ı ṣervet-i dünyāda ne vardır

Bul maʿrifeti ehl-i ḳanāʿatde Emīrī
Deryūze-i meydān-ı temennāda ne vardır

481[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Yazdıġım gülşende yāra nāmedir
Gül nihālinden elimde ḫāmedir

Ṣanki mihr etmiş gülistānda ṭulūʿ
Giydiği yariñ çiçekli cāmedir

Gülde yoḳ meyli hezār-ı ṭabʿımıñ
Yār-i[2] gül-femle mey-i gül-fāmadır

Niʿmet-i īmā eder meşbūʿ-ı şevḳ
Meyl-i ʿāşıḳ dīde-i bādāmadır

Ṣorma benden Kerbelā-yı ʿaşḳı āh
Maḥşeri lerzān eder hengāmedir

Muṭme'inne nūru doġmaz göñlüme
Sāyegāhım ẓulmet-i levvāmedir

Her zamān lāzım Emīrī ḥüsn-i ḥāl
Gerçi ḳaṭʿī iʿtibār encāmadır

Ḳardeşim ʿĀkif Efendi'niñ baḳıñ
Ḫāme-i pāki belāġat-cāmedir

Bolu ṭaḥrīrāt müdīridir bugün
Merd-i ʿāḳil kāmil ü fehhāmedir

1 AE 39: 107b; OTEM, sy. 23, 1336/1920, s. 576-77.
2 yār-i AE 39k: şūḫ-ı (üzeri çizilmiş) AE 39

Görmedim dünyāya geldim ben onu
Mā-cerāmız bir uzun ġam-nāmedir

Bolu'dan şu ḳıymet-ārā[1] yādigār
Bu aḫ-i müştāḳ u pür-ālāmedir

Luṭfu var olsun beni şād eyledi
Münşī-i Veysī-dil ü ʿallāmedir

Şevḳ ile gūyā yanımda bu ġazel[2]
Hem-ʿayār-ı Ḫamse vü Şeh-nāmedir

Ey Emīrī ben de tanẓīr eyledim
Bu naẓīrem yādigār-ı ḫāmedir

482[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Dil ʿaşḳını cemʿiyyet-i aḥbābda ṣaḳlar
Gūyā ki bir āyīneyi mehtābda ṣaḳlar

Yoḳ merdüm-i çeşmiñ gibi bir rind-i ebed-mest
Peymānesini kūşe-i miḥrābda ṣaḳlar

Bir ḫāriḳadır ʿālemiñ āṣār-ı niẓāmı
Ābı ḫum içinde semeki ābda ṣaḳlar

Cūyā-yı sebeb elzem imiş çünkü müsebbib
Taḥṣīl-i merām-ı dili esbābda ṣaḳlar

Ḳābil mi göñül olmaya ser-geşte-i ālām
Deryā-yı cihān ādemi gird-ābda ṣaḳlar

Rindānıñ olur cām-ı meyi ortada ammā
Cānı gibi zāhid onu dolābda ṣaḳlar

ʿĀriflere bir gül bile vermez felek ammā
Biñ ġoncayı bir gülşen-i sīr-ābda ṣaḳlar

ʿĀşıḳlara reng etmek içün sāḳī-i ṭannāz
Zemzem ṣuyunu cām-ı mey-i nābda ṣaḳlar

1 ḳıymet-ārā yādigārı AE 39k: yādigārı luṭfınıñ (üzeri çizilmiş) AE 39
2 13/1 AE 39k: Bu ġazel burhān-ı ṭabʿ-ı pākidir (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 107b

Baḳ niʿmet-i dīdāra seḥer vaḳti Emīrī
Bādāmı şeker-ḫˇābda ṣaḳlar[1]

483[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Getir kālā-yı vaṣlıñ naḳd-i cānım ey civān al ver
Żarar yoḳ kār edersiñ bunda görseñ de ziyān al ver

Niyāz eyler ḳapıñda bir gedādır ʿāṣıḳ-ı kemter
ʿİnāyet maṭbaḫından destine bir loḳma nān al ver

Gül-i mīnā ruḫ-ı aliñle hem-reng-i ṣafā olsun
Baña ey sāḳī-i nev-ʿişve ṣahbāyı hemān al ver

Bu müştāḳ-ı fedākāra çekinme būse vermekden
Gehī ʿaḳlım nihān al ver gehī cānım ʿayān al ver

5 Göñül bir feylesof ol herkese keyfince luṭf eyle
Cenāb-ı rinde ṣahbā zāhide bir ṭaylesān al ver

Merāmıñ sūdmend olmaḳ ise kālā-yı vaṣlıñdan
O tācir-beççe-i nāzik-edāya bir dükān al ver

Emīrī ḳaddine şāyestedir ol yār-ı mevzūnuñ
Giderken kūyuna bir telli dībā armaġan al ver

484[3]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Baḳınca nabżıma ʿacz-i ṭabībān añlaşılmışdır
Marīż-i ʿaşḳa yoḳ dünyāda dermān añlaşılmışdır

Raḳīb ile ḳonuşma gizli gizli fāş olur bir gün
Bu dünyādır niçe esrār-ı pinhān añlaşılmışdır

Cebīn-fersūdedir bir āfitāb-ı dīger-i ʿaşḳa
Nuḳūş-ı cebhe-i ḫurşīd-i raḫşāñ añlaşılmışdır

O da ser-geştedir bir şems-i ʿaşḳıñ iştiyāḳından
Rümūz-ı mübhem-i gerdūn-ı gerdān añlaşılmışdır

1 9/2: Mısrada vezin eksiktir.
2 AE 39: 108a
3 AE 39: 108a

Elinden rūzgār-ı zūr-kārıñ ʿarż-ı ḥāl eyler
Ḫuṭūṭ-ı mevce-i deryā-yı ʿummān añlaşılmışdır

Dil-i ʿuşşāḳa ḫançer üzre ḫançer urmadır ḳaṣdı
Cebīnde çīn-der-çīn-i civānān añlaşılmışdır

Duḫūl-i bezm-i yāra sūdmend olmazsa yol vermez
Der-i ḳaṣr-ı emelde fikr-i der-bān añlaşılmışdır

Felek maḥrūm eder nūr-ı ṣafādan ṣāf-ṭabʿānı
Niçün ẓulmetde ḳalmış āb-ı ḥayvān añlaşılmışdır

Felek üstünde ārām eyleseñ de rāḥat etmezsin
Meh-i gerdūndaki çāk-i girībān añlaşılmışdır

Emīrī bundan artıḳ ʿarż-ı istidʿāya ruḫṣat yoḳ
Seniñ ḥaḳḳındaki efkār-ı cānān añlaşılmışdır

485[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Tenimde rūḥ-ı lāḥūtī ki esrār-ı ḳaderdendir
O bir elmās-ı ġaybī-şuʿledir kenz-i diğerdendir

Ẓuhūr eyler mi sāye maṭlaʿ-ārā olmasa ḫūrşīd
Yine bu ẓıll-i rāḥat āfitāb-ı şuʿleverdendir

Zemīne ittişālim āsumāna irtibāṭım yoḳ
Seḥāb-ı ḳudretim feyżim ne gökdendir ne yerdendir

Görüp sürḫ-i seḥergāhı suʾāl etdim dedi bir pīr
O bir ʿaks-i mey-i gül-fāmdır ḫūn-ı ciğerdendir

Tenevvüʿ üzredir eşyā olur her nevʿiñ aʿlāsı
Naẓar ḳıl gevher-i şeffāfa kim cins-i ḥacerdendir

Gözüm gösterdi dil sevdi dehānıñ bunda yoḳ daḫli
Felāket girdi revzenden bu beyte ṣanma derdendir

Ḫaḳīḳatde bütün elvān-ı eşyā reng-i vāḥiddir
Ẓuhūr-ı şekl-i reng-ā-reng taġlīṭ-ı naẓardandır

Naẓar ḳıl çeşm içinde var iken elvān-ı gūn-ā-gūn
Nigāha reng-i vāḥid gösteren sırr-ı başardandır

1 AE 39: 108b

Emīrī leẕẕet-i kevneyn-i ḳıymet bul ʿibādetden
Ḥaḳīḳī ẕevḳi dünyānıñ ne şīr ü ne şekerdendir

486[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Bil ḳadrini yāriñ ki saña ḥüsn-i naẓar var
Nīk ü bedi farḳ etmelisiñ sende baṣar var

Biñ nāz ile etdikde o gül-ġonca tebessüm
Ol ḥoḳḳa-i yāḳūtda bileydim ne güher var

Ẕevḳin bilen ʿuşşāḳa ṣalādır ne dururlar
İstanbul içinde niçe ʿāşıḳ-beçeler var

Seyr et ḳameri etmededir hāle-der-āġūş
Sen de benim āġūşuma gelseñ ne żarar var

ʿĀciz beni ẓann eyleme ḥayretle ḫamūşum
ʿArż eyleyemem yoḳsa derūnumda neler var[2]

Rāḥat edemez baḥr ile berde bu ḫalāyıḳ
Mādām ki dünyāda bu eṣnāf-ı beşer var

Bu ḥāl ile onlar da ḥużūr etdiği var mı
Etdikleri her ḥīlede biñ ḫavf ü ḫaṭar var

Dün gizlice kühsār[3]-ı ḥamiyyetde dolaşdım
Arslanları göçmüş yalıñız ortada ḫar var

Bir yerde iki beyt-i müferraḥ göremezsiñ
Bir evde feraḥ var ise biñ evde keder var

Ṭaʿn eyleme şalġam-menişān-ı şüḳalāya
Pancara muḥaḳḳar deme kim onda şeker var

Bārī fem-i yāri edeyim maḥrem Emīrī
İḳlīm-i ʿademden gelirim bende ḫaber var

1 AE 39: 108b; OTEM, sy. 16, 1335, s. 238-239. OTEM'de "Bu naẓīre otuz sene evvel yazılmışdı." şeklinde bir dipnot yer almaktadır.
2 5/2 AE 39k: Sen de benim āġūşuma gelseñ ne ḫaber var (üzeri çizilmiş) AE 39
3 kühsār: "کوهسار" M. Bu yazılış vezne halel getirmektedir.

487[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Bāġ-ı ʿişretde gül-i peymāne kim leb-rīz olur
Bülbül-i gūyā gibi diller nevā-engīz olur

Ḳırma sāḳī ḫāṭır-ı rindānı ṭut şu pendimi
Rīze-i cām-ı şikeste ḫançer-i ser-tīz olur

Ḥüsn-i cānāna leṭāfet-baḫş eder tāb-ı ʿaraḳ
Jāleler ārāyiş-i gül-ġonca-i nev-ḫīz olur

Gerçi bir āyīne-i ḳıymet-nümādır göñlümüz
Zāhidiñ nezdinde cām-ı mey gibi nā-çīz olur

Cān verir ḥasretle Ferhād añlaşılmaz ḥikmeti
Rūy-i Şīrīn būsegāh-ı Ḫüsrev-i Pervīz olur

Şīrīn'e ḫūn mı ḳatar bilmem o ṭıflın dāyesi
Ḳorḳarım çeşmi vekīl-i fitne-i Cengīz olur

Ey Emīrī āb ü tāb-ı feyżiñ olmuş maẓharı
Reng-i naẓmım gül gibi gitdikçe reng-āmīz olur

488[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Ḥubb-ı sivāyı ḫāṭır-ı bī-kīneden çıḳar
Aḥcār-ı kem-bahāyı o gencīneden çıḳar

Beñzet bir āfitāb-ı ḥaḳāyıḳ-muşaʿşaʿa
Naḳş-ı dü kevni āyīne-i sīneden çıḳar

Terk eylesin riyāyı ḳo giysin ḥarīr ṣevb
Zühhād-ı ḫuşkü ḫırḳa-i peşmīneden çıḳar

Eyler nümūde ol yed-i beyżā-yı āstīn
Seyr eyle muʿcizāt ile māhı neden çıḳar

Żamm et ṣafā-yı leyli bu gün rūzuñ üstüne
Mektebden ol mehi şeb-i āzīneden çıḳar

Verseñ ḥayāt feyż-i nigāhıñla ʿaksiñe
Ẕī-rūḥ olur ṣaḥīfe-i āyīneden çıḳar

1 AE 39: 109a
2 AE 39: 109a

Ḥayvān gibi edāları insānı güldürür
Lu'b-ı ḥiyel o ḥāsid-i pūzīneden çıḳar

Dünkü şarāb-ı ẕevḳ ḥumārı bugün verir
Encām-ı neşve bāde-i dūşīneden çıḳar

Sen de Emīrī bir reh-i nā-refte ḳıl küşād
[.....] dīrīneden çıḳar

489[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

1 Ne gülistānda ne cām-ı mey-i gül-fāmdadır
Ẕevḳ-i 'āşıḳ nigeh-i dīde-i bādāmdadır

Murġ-ı 'Anḳā-per-i tab'ım nice ḳılsın ṭayerān
N'eylesin kākül-i muḥkem gibi bir dāmdadır

Ḥaḳḳı yoḳ ḥiddete aġyār ile görse yāri
Sū'-i tedbīr yine 'āşıḳ-ı nā-kāmdadır

Öyle ḳızdım ki felek ḳubbesi teng oldu bana
Yāri ṣordum dediler ḫalvet-i ḥammāmdadır

5 Vāḳıf oldum niçe biñ tecrübelerden ṣoñra
Vuṣlat-i bezm-i emel tuḥfe-i en'āmdadır

Ne müdebdeb ḥareketdir naẓar et eflāke
İhtişām u 'aẓamet gerdiş-i ecrāmdadır

Döner ol renge cihān dīdede cām olsa ne reng
Bu tekevvün n'idelim bizde değil cāmdadır

Ey Emīrī gül-i ra'nā gibidir her ġazeliñ
Mesken-i bülbül-i dil gülşen-i ilhāmdadır

490[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 'Āşıḳa ol dem ki sāḳī sāġar-ı memlū verir
Nuḳl-i şeftālīsini ol 'ārıż-ı bī-mū verir

1 AE 39: 109b
2 AE 39: 109b

Ẓāhir etdikçe tebessüm laʿl ü dendānın görüñ
Ṣanki tācirdir ki laʿlīn ḥoḳḳadan lü'lū verir

Ḫānḳāh-ı ʿaşḳıñ oldum öyle bir dervīşi kim
Gūşuma tehlīl-i şevḳi naʿra-i "yā hū" verir

Nev-nihāl-i ravża-i ḳudretdir ol Ṭūbā-ḥırām
ʿĀşıḳa vaḳt-i şitāda tāze şeftālū verir

5 ʿAks-i ḫurşīdi eder mir'āt-ı raḫşān şuʿle-dār
Āfitāb-ı ḥüsnüne āyīneyi zānū verir

Dāġlarla dilde bir gülzār teşkīl eyledim
Her nigāh-ı luṭfu ol gülzāra bir āhū verir

Reh-güẕārında yatan ʿuşşāḳa eylerse nigāh
Ḫastagān-ı ʿaşḳa ṣanki Kerbelā'da ṣu verir

Bekleme güftār-ı luṭfu ol dehān-ı nāzdan
Verse bir īmā-yı ruḫṣat kūşe-i ebrū verir

Ḫaḳ'dan ayrılma edersiñ ḫaşmı elbette zebūn
Ḳudret-i Mevlā Emīrī ḳuvvet-i bāzū verir

491[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Fırṣat elden gidiyor āh bu ġaflet yetişir
ʿĀlemiñ eyleyelim ḥāline diḳḳat yetişir

Beşeriyyet ṣıfat-ı ʿāliyesi böyle midir
Bu denā'et bu cehālet[2] bu reẕālet yetişir

Biz idik ṣāḥib-i seyf ü ḳalemi dünyānıñ
Ġaleyān eylesin evvelki ḥamiyyet yetişir

ʿĀlemi ḳapladı envār-ı teraḳḳī baḳıñız
Bizde lāyıḳ mı hen*üz* böyle cehālet[3] yetişir

1 AE 39: 110a; OTEM, sy. 21, 1335/1919, s. 505-06. OTEM'de şiirin başına şu tanıtıcı bilgi eklenmiştir:
"Bu ġazeli tamām ḳırḳ sene evvelki vaḳit ve ḥāliñ īcābına göre müte'eṣṣirāne bir ḥayretle inşād etmişdim."

2 bu denā'et bu cehālet AE 39k: Kenef-i nefse tebaʿaiyyyetle (üzeri çizilmiş) AE 39

3 Bizde lāyıḳ mı henüz böyle cehālet AE 39k, OTEM: Nūra ġarḳ eyleyelim mülkü bu ẓulmet (üzeri çizilmiş) AE 39

Ne ḳazandıḳ bu ḳadar ġaflet-i pey-der-pey ile[1]
Çekilen bunca felāket bize ʿibret yetişir

Laʿnet eyler bize ecdādımızıñ ervāḥı
Vaṭan u devlete artıḳ bu ihānet yetişir

Düşünüp ḥālimizi bārī ḥicāb eyleyelim
Niçe bir devlet ü dīne bu ḫiyānet yetişir

Niçe bir fırṣatı ġāṣıblara ġaṣb etdirelim
Ġaraż u şehvet ü isrāf u sefāhet yetişir

Geliñiz göz açalım saʿy edelim ey millet
Edelim çāre-i müstaḳbele himmet yetişir

Ne şu beyhūde ġaraż birbirimizle bilemem
Baḳalım ḫārice dāḫilde reḳābet yetişir

Dest-gīr eyle yed-i ḳudret-i feyżiñ yā Rab
Böyle mā-dūn-ı ümem ḳaldı bu millet yetişir

Biziz ol ümmet-i beyżā ki eğer saʿy etsek
Bize Allāh'dan imdād u ʿināyet yetişir

Başlarız müttefiḳan ġayrete inşā'allāh
Ey Emīrī ederiz terk-i baṭālet yetişir

492[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Mülk-i dehriñ ne vezīri ne emīri derler
Baña bir dilber-i yektānıñ esīri derler

Etse ḫurşīde muḳābil o perī keşf-i niḳāb
Görüñüz dilber-i ḫurşīd-naẓīri derler

Bir gece sehv ile mey-ḫāne öñünden geçsem
Sāḥa-i meykedeye serdi ḥaṣīri derler

Ḥüsn-i aḫlāḳ ile tezyīn-i ṣıfāt etmeyene
Vaṭan-ı muḥteremiñ şaḫṣ-ı şerīri derler

ʿİlm ü ʿirfān ü kemālāt ile mümtāz olana
ʿĀlem-i maʿrifetiñ merd-i dilīri derler

1 ġaflet-i pey-der-pey ile: melʿanet ü ġaflet ile OTEM
2 AE 39: 110a

Devletiñ şevket-i ātīsine sa‘y etmeyene
Vaṭanıñ masḫara-i tīre-żamīri derler

Ḳanġı cem‘iyyet-i kübrāda oḳunsa naẓmım
Mülk-i naẓmıñ ḳoca üstād-ı kebīri derler

Bendeki ‘acze muḳābil kerem-i Ḥaḳḳ’a baḳıp
Görüñüz ḳudret-i Ḫallāḳ-ı ḳadīr’i derler

Ben bu dünyāda bugün eż‘af-ı maḫlūḳātım
Bu ḥaḳīriñ adına gerçi Emīrī derler

493[1]

Ṭayyāre Ḥaḳḳında

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 Ḳaṣdıñ ey ṭayyāre sırrullāhı söyletmek midir
Remz ile her ‘ārif-i āgāhı söyletmek midir

‘Ālemiñ fevḳinde ‘ālemler seyāḥat eyleyip
Nev-ẓuhūr aḫbār ile efvāhı söyletmek midir

Ey Burāḳ-ı berḳ-sür‘at i‘tilādan maḳṣadıñ
Baḥṣ-i *venşaḳḳa’l-ḳamer*de māhı söyletmek midir

Böyle taḳlīd-i Burāḳ u Refref etmekden ġaraż
‘Aşḳ ile ḫurşīd-i gerdūn-cāhı söyletmek midir

5 Münkir-i mi‘rāca ḫarḳ-ı ‘ālem-i bālā ile
Çāre-i imkān-ı ‘azm-i rāhı söyletmek midir

Cevv-i a‘lāya ṣu‘ūd ile nuzūlüñden merām
‘Ārifān-ı ḳurbe ‘ilmullāhı söyletmek midir

Rāz-ı eflāki Mesīḥā-yı mu‘allā-menzile
Yūsuf-ı Ken‘ān’a sırr-ı çāhı söyletmek midir

Vālihāne ṭavr ile ey ṭā’ir-i Refref-edā
Şiblī vü Manṣūr u Fażlullāh’ı söyletmek midir

Böyle ey ṭayyāre bālāya ṣu‘ūduñdan murād
Ḫalḳa mi‘rāc-ı Resūlullāh’ı söyletmek midir

1 AE 39: 110b; EUM, 1336/1917, c. II, sy. 39, s. 214-215. *EUM*'de bu şiirin yazılış hikâyesi de yazılmıştır.

Aḥmed-i mürseldeki cevlān-ı ʿarş-ı aʿẓamı
Sendeki ʿazm-i reh-i kūtāhı söyletmek midir

Böyle cevlān eylemekden ḳaṣdıñ ey peyk-i ẓafer
Naʿt-i pākinde dil-i pür-āhı söyletmek midir

Hem ümīd-i feyż-i istiḳbāl olan nev-resleri
Hem şüyūḫ-ı muḫterem-dergāhı söyletmek midir

Ḫāṣılı naʿt-i Peyemberʾde lisān-ı ḥāl ile
Ḫāṣ ile ʿāmı faḳīr ü şāhı söyletmek midir

Sāḥa-i Sīnāʾda ey ṭayyāre gezmekden murād
Müjde-i Ṭūr-ı tecellīgāhı söyletmek midir

Böyle teklīf-i ġazelden ḳurretüʾl-ʿaynim Celāl
Maḳṣadıñ ʿabd-i teveccüh-ḫᵛāhı söyletmek midir

494[1]

[mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün]

Göz gördü bir civānı — Allāh içün güzeldir
Sevdim o dil-sitānı — Allāh içün güzeldir

Kim sevmez ol fidanı — ol nāzenīn civānı
Ol yār-ı mihribānı — Allāh içün güzeldir

Seyr et o ḥüsn-i pāki — ol ān-ı tābnāki
Pinhānı hem ʿayānı — Allāh içün güzeldir

Nuṭḳunda bir ṣafā var — luṭfunda bir vefā var
Īmā-yı ebruvānı — Allāh içün güzeldir

Şūḫānedir kelāmı — şāhānedir ḫırāmı
Hem ḳaddi hem miyānı — Allāh içün güzeldir[2]

Ol ḥüsn-i ḫānümān-sūz — ol vech-i ʿālem-efrūz
Öldürdü ʿāşıḳānı — Allāh içün güzeldir

1 AE 39: 111a. Yazmadaki yazılışına uygun olarak gazelin mısraları musammat özelliğine uygun şekilde bölünerek yazılmıştır.

2 5: Yazmada bu beyitten sonra üzeri tamamen çizilmiş şu beyit bulunmaktadır:

Benden şoran o yāri — yār-i kerem-şiʿārı
Ṣardım gece nihānī — Allāh içün güzeldir

Şimdi Emīrī şādım zīrā ki ber-murādım
Gördüm[1] o yār-ı cānı Allāh içün güzeldir

495[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Beden-i mülke tedābīr ile ḳuvvet yetişir
Ḫastaya ḥüsn-i tedāvī ile ṣıḥḥat yetişir

Geldi bir ḥālete kim meslek-i ebnā-yı vaṭan
Her kimiñ ḥāline baḳsam bañа ḥayret yetişir

Naẓar et dīde-i ʿibretle şu müsriflere āh
Böyle itlāfa naṣıl ḳudret-i ṣervet yetişir

Milletiñ nūr-ı teraḳḳī ile güldür yüzünü
Elverir çekdik İlāhī bu felāket yetişir

5 Eyleseñ ṣıdḳ ile aḥvālimize medd-i naẓar
Çeşm-i idrākimize nūr-ı kerāmet yetişir

Aç ḳalır maʿrifet ü ṣanʿate saʿy eylemeyen
Çalışan millete dünyāda saʿādet yetişir

Biziz ol ümmet-i beyżā ki eğer saʿy etsek
Bize Allāh'dan imdād u ʿināyet yetişir

Geliñiz göz açalım saʿy edelim ey millet
Edelim çāre-i müstaḳbale himmet yetişir

Ne şu beyhūde ġaraż birbirimizle bilemem
Baḳalım ḫārice dāḫilde reḳābet yetişir

10 Bir gün imdāda erer ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıñ ʿavni
Zīr ü bālādan Emīrī bu şikāyet yetişir

496[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Dünyā bize bir sevgili kāşāne değildir
Zīrā bu küçük ḫāne bizim ḫāne değildir

1 gördüm AE 39k: ḳoçdum (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 39: 111a
3 AE 39: 111b; OTEM, sy. 6, 1334/1918, s. 121-122

Evḳātıńı mest olmaḳ ile eyleme taẕyīʿ
Kāşāne-i dünyā sańa mey-ḫāne değildir

Şāyeste değil etmemek iʿmārına iḳdām
Dünyā bize bir ḫāne-i vīrāne değildir

Ey murġ-ı dil ābāda çalış gülşen-i dehri
Zīrā bize vīrān ḳalası lāne değildir

Sen ʿāşıḳ-ı bī-hūşu be ġāfil ne şanırsıń
Bīdār-ı muḥabbetdir o mestāne değildir

Ey mest-i hevā göńlümü bilmem ne ḳırarsıń
Ücretle alınmış sańa peymāne değildir

Eslāf-ı kirāmıń sözüne eyleme taʿrīż
Derk eylediğiń[1] gevher ü dür-dāne değildir

Ṭabʿıń seniń aġrāż ile ṣad-çākdir ammā
Ol ʿuḳdeyi ḥall eyleyecek şāne değildir

Ṭıflāne edā kaʿb-i mezāyāsına yetmez
Şāhāne süḫanlardır o efsāne değildir

Zīrā ki seniń sönmüş olan şuʿle-i fikriń
Ol şemʿ-i żiyā-güstere pervāne değildir

Her kim ki değil ʿārif-i maʿnā-yı[2] taṣavvuf[3]
Merd-i süḫanım derse de merdāne değildir

Kim olmasa üstād-ı rümūzāt-ı ḥaḳīḳat[4]
Ḫuddām-ı serā-perde-i şāhāne değildir

Biń kerre dese vāḳıf-ı esrār-ı cemālim
Vallāhi yine maḥrem-i cānāne değildir

Taḥṣīl-i ʿūlūm eylemeyen ġāfil-i[5] nā-dān
Ferzend-i ẕekī olsa da ferzāne değildir

Ey perveriş-i nefs ü şikemde olan üstād
Āṯār-ı selef şalġam ü kestane değildir

1 derk eylediğiń: sen añladıġıń OTEM
2 maʿnā-yı AE 39k, OTEM: esrār-ı (üzeri çizilmiş) AE 39
3 taṣavvuf: maʿārif OTEM
4 ḥaḳīḳat: ḥaḳāyıḳ OTEM
5 ġāfil-i AE 39k, OTEM: ʿāṭıl-ı (üzeri çizilmiş) AE 39

Îcāb-ı edeb sevḳ ediyor semt-i sükūta[1]
ʿĀlem seniñ aḥvāliñe bīgāne değildir

ʿIrḳ-ı edebi olsa kimiñ ṭāhir ü tābān
İnkār edemez neslini çingāne değildir[2]

İḫṭār ederim işte Emīrī'ye dolaşma
Bir vāḳıf-ı maʿnādır o dīvāne değildir

497[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Āh eylemek ister dil-i āvāre ḳomazlar
Derler doḳunur kākül-i dil-dāra ḳomazlar

Bilmem nice ʿarż eyleyeyim ḥālimi eyvāh
Der-bānları vardır ḥarem-i yāra ḳomazlar

Derler bana ıṭlāḳ-ı ṣadā terk-i edebdir
Bezminde o yāriñ beni güftāra ḳomazlar

Bāġ-ı ḥarem-i yāra ṣaḳın varma tehī-dest
Vermezseñ eğer ücreti gülzāra[4] ḳomazlar

5 Cān naḳdini görse ṣanırım meyl edecekdir
Ammā beni dil-dār ile bāzāra ḳomazlar

Ya ḳahr ya luṭf eyleyecekdir ne mürüvvet
Aḥvālimi ol āfete iẓhāra ḳomazlar

Ḫaṭ gelmededir ʿārıżına yāriñ Emīrī
ʿArż eylemek ister dil-i bīmāra ḳomazlar

498[5]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Biz mü'miniz Resūl-i felek-cāh bizdedir
İḳlīm-i ʿavn ü nuṣrete şeh-rāh bizdedir

1 īcāb-ı edeb sevḳ ediyor semt-i sükūta: Sen nerde beyim nerde o ʿālī edebiyyāt OTEM
2 17: AE 39k
3 AE 39: 112a
4 gülzāra AE 39k: AE 39
5 AE 39: 112a

Ṣıddīḳ-ı cān-fedā ile ʿOṯmān-ı ẕī-ḥayā
Fārūḳ-ı aʿẓam ü Esedullāh bizdedir

Sulṭān-ı inzivā Ḥasan-ı şefḳat-iḥtivā
Āfāḳ-ı Kerbelā'da doġan māh bizdedir

ʿOṯmān gibi mü'essis olan ġāzī-i şehīr
Orḫan gibi mücāhid-i āgāh bizdedir

Merd-i şehīd yaʿnī Ḫudāvendigār-ı ferd
Fātiḥ gibi yegāne şehinşāh bizdedir

Nisyān eder miyiz Çelebi Ḫān Muḥammed'i
ʿĀlī müceddid ol ulu dergāh bizdedir

Dünyāya yıldırım gibi āteş-feşān olan
Sulṭān Selīm Ḫān gibi bir şāh bizdedir

Ḳānūnī-i güzīde Süleymān-ı rūzgār
Ẕikr-i cemīli zīver-i efvāh bizdedir

ʿAdl ü seḫā şecāʿat ü ünsiyyet ü vefā
Tedḳīḳ olunsa ḥāṣılı her gāh bizdedir

Ammā ki şimdi ʿazm-i metīn-i eʿāẓıma
Bilmem niçün vesīle-i ikrāh bizdedir

Baḳdım kitāb-ı ḥikmete ḥall oldu mes'ele
İşkāl-i ders-i maʿrifet eyvāh bizdedir

Bir kerre ṭut kemān-ı ḫulūṣu Allāh'a baḳ
Tā noḳṭa-i nişāna eren āh bizdedir

Rūy-i zemīn ḫarīṭasına eyle bir naẓar
Gör kim ne ʿālī maḳṣad u dil-ḫᵛāh bizdedir

İḳlīm-i Hind ü Sind'i Oġuz Ḫān diyārını
Feṭḥ etmeğe müsāʿid olan rāh bizdedir

Mevlā eder Emīrī bizi vāṣıl-ı murād
Bir gün deriz ki saʿy-i seḥergāh bizdedir

499[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Göz süzer ol dem ki cānān nāz ile īmā eder
Nükte-i esrār-ı lāhūtu bañā ifşā eder

Yār cevr eylerse artıḳ kesmeli cāndan ümīd
Ḥākim olsa düşmeniñ kim ḥaḳḳıñı icrā eder

Oldu maḥṣūl-i ḥayātım ḳaḥṭ-ı ārām ü sükūn
Her gören dilber nuḳūd-ı ṣabrımı yaġmā eder

Gāh olur göñlüm benim eflāke etmez ser-fürū
Gāh olur bir ṭıfla māʾil raġbet-i dünyā eder

Öyle bir ṭıfl-ı mürüvvet-kāre olduḳ āşinā
Bilmez istiġnāyı lākin durmaz istiġnā eder

Bu Emīrīʾye yeter cevr etdiñ ey çarḫ el-emān
Ġamze-i ḫūn-rīz-i cānāna seni şekvā eder

500[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Çoḳ zamāndır görmedim ol şūḫ-ı raʿnā nerdedir
Göñlümüñ eğlencesi dil-dār-ı zībā nerdedir

Leyl-i ḥasretden uşanmış infilāḳ ister göñül
Meclisi tenvīr eden şemʿ-i şeb-ārā nerdedir

Şeh-süvārım gün [gibi] binmiş semend-i nāzına
İşte meydān āfitāb-ı ʿālem-ārā nerdedir

Levḥ-i maḥfūẓ-ı ezelden iḳtibās-ı nūr edip
Lā-mekān-efrūz olan māh-ı tecellā nerdedir

Remz-i yektā var sözümde[3] añlasın ehl-i kemāl
Ḳudretiñ maḥṣūl-i yektāsı ṣüreyyā nerdedir

Bir nigāh et maḥşer-i āşūba dönsün kāʾināt
Münkirān etsin temāşā ḥaşr-ı ferdā nerdedir

1 AE 39: 112b
2 AE 39: 113a
3 sözümde: "سورمده" M

ʿAşḳ içün derlerdi deryādır ben etmezdim ḳabūl
Şimdi ol deryāya düşdüm ṣorma deryā nerdedir[1]

Yār ʿazm etmekde şāhāne revişle meclise
Ferş-i zīr-i pāyi olsun telli dībā nerdedir

Yüz çevirdim zerḳ-i zühhād-ı ʿibādet-ḫāneden
Nerdedir rindān-ı ṣahbā cām-ı mīnā nerdedir

Daʿvet etdim yāri girse şekl-i imkāna muḥāl
Sofra zīb-i meclis olsa laḥm-ı ʿAnḳā nerdedir

Selsebīl-i naẓm-ı cūş-ā-cūşumu seyr eylesin
Sāḳiyān-ı kevṡer-i firdevs-i aʿlā nerdedir

Ey Emīrī bezm-i yāra eyleseñ bir gün duḫūl
Ol zamān idrāk ederdiñ ẕevḳ-i dünyā nerdedir

501[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Müjde ʿāşıḳlara kim mevsim-i ḫurrem geliyor
Bāġ revnaḳ buluyor bülbül-i ḫoş-dem geliyor

Gelmeğe başladılar tāze çiçekler çemene
Cümleden nergis-i hüş-yār muḳaddem geliyor

Ḥūr u ġılmān gibi āfetler ile dopdoludur
Bāġa geldikçe ṣanır cennete ādem geliyor

Yārsız olmuyor erbāb-ı ṣafā āmāde
Ḫāṭıra bāġ-ı feraḥ-zāda daḫi ġam geliyor

Yine bir nūr ḳamaşdırmadadır gözlerimi
Ġālibā ḳarşıdan ol nūr-ı mücessem geliyor

Gülü gördükçe ṣanır yāriñ elinde ʿāşıḳ
Cām-ı gül-fāmını almış eline Cem geliyor

ʿĀşıḳa mevsim-i fırṣatdır Emīrī bu zamān
Çünkü bülbül güle vāṣıl olacak dem geliyor

1 7: AE 39k
2 AE 39: 113a

502[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

İnsān mı o kim etmeye dünyāyı tefekkür
Her ẕerredeki ḳudret-i Mevlā'yı tefekkür

Kimdir veren eflāk ü zemīne bu niẓāmı
ʿUlvī-naẓar ol et bu temāşāyı tefekkür

Maʿnā-yı ulūhiyyet eder ḳalbe tecellī
Etdikçe şu mecmūʿa-i inşāyı tefekkür

ʿAllāme-i āşār-ı kütüb-ḫāne-i feyż ol
Et nüsḫa-i ḫilḳatdeki maʿnāyı tefekkür

Etmekde muḥaḳḳıḳları dem-beste-i ḥayret
Pehnā-yı ʿavālimdeki eşyāyı tefekkür

Bir nüsḫa-i kübrāya vuḳūf-āver olursañ
Etdikçe vücūduñdaki aʿżāyı tefekkür

Ṣayḳal-zen olur cevher-i āyīne-i ḳalbe
Hestīdeki esrār ü ḫafāyāyı tefekkür

Bilmem ne bu ġaflet neden etmezsiñ Emīrī
Dīvān-ı serā-perde-i ʿuḳbāyı tefekkür

503[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Vaṭan ʿaşḳı gibi [bir] nūru vicdānım nihān ṣaḳlar
Nihān ṣaḳlar ʿayān ṣaḳlar ḫulāṣa her zamān ṣaḳlar

Cihānıñ gerdişinden bī-ḫaberdir cāhil-i ebter
Ṣanır maġribde nūr-ı afitābı āsumān ṣaḳlar

Olanlar irtiḳā-yı mülke cāndan ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ
Onuñ uġrunda vallāhi ne māl ṣaḳlar ne cān ṣaḳlar

Ṣaḳın bir bī-kes-i ṣāḥib-ʿıyāli etme rencīde
O da bir ṭatlı cān besler yazıḳdır ḫānümān ṣaḳlar

1 AE 39: 113b
2 AE 39: 113b; OTEM, sy. 14, 1335/1919, s. 263-64

Naṣıl insān olan taḫrīb-i mülke ibtidār etsin
Baḳıñ ḳuşlar bile yavrular içün āşiyān ṣaḳlar

Vaṭan uġrunda ḳıymaz ṣarf-ı emvāle denī-ṭabʿān
Köpekler ekl içün meskenlerinden üstüḫān ṣaḳlar

Ben ol bir murġa döndüm kim ḳırılmış perr ü bāli āh
Oṭurmuş lāne-i ye'sinde gizli[1] bir fiġān ṣaḳlar

Raḳībe dün göñül ʿaşḳıñla iʿlān-ı cihād etdi
Gel ey rūḥum sańa ʿarż etmeğe bir dāstān ṣaḳlar

Ḳonuşsañ verde beñzer sākit olsañ ġoncaya beñzer
Ne ḳudretdir ki hem gül hem de ġonca ol dehān ṣaḳlar

Çalış sen ʿilme rūḥum aç[2] bıraḳmaz [māder-i] dünyā
Giderse mektebe evlādı māder āb ü nān ṣaḳlar

Naṣıl olmaz Emīrī ḫānümān-ı ḥāsidān sūzān
Felek dünyāda şimdi sen gibi āteş-zebān ṣaḳlar

504[3]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Vaṭan ʿaşḳı gibi bir nūru vicdānım nihān saḳlar
Nihān saḳlar ʿayān saḳlar ḫulāṣa her zamān saḳlar

Olanlar iʿtilā-yı mülke cāndan ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ
Onuñ uġrunda vallāhī ne māl saḳlar ne cān saḳlar

Eğer insān iseñ ḥaḳsız yere bir ferde ġadr etme
O da bir ṭatlı cān besler yazıḳdır ḫānümān saḳlar

Eden rüşvetle taḫrīb-i vaṭan ḥayvāndan alçaḳdır
Baḳıñ yavrusuna ḳuşlar da maʿmūr āşiyān saḳlar

Ben ol bir murġa döndüm ki ḳırılmış perr ile bāli
Oturmuş lāne-i ye'sinde gizli bir fiġān saḳlar

1 gizli: "كرلي" M
2 aç: āh M
3 OTEM, sy. 14, 1335/1919, s. 263-64. Alī Emīrī, bu nazirenin nasıl oluştuğunu *OTEM*'de kısaca hikâye etmektedir. Buna göre Mardin mutasarrıfı bulunan Saīd Paşa, Maʿmūratülazīz mutasarrıflığında bulunan Adanalı Abdünnāfiʿ Efendi ve Maden mutasarrıfı bulunan Muhyiddīn Rūmī Paşa ile yazışmaktadır. Bu yazışmalarından birinde, Muhyiddīn Rūmī Paşa, Abdünnāfiʿ Efendi'nin bir gazeline yazdığı nazireyi Saʿīd Paşa'ya gönderir. Bahsi geçen gazele Saʿīd Paşa ile birlikte Emīrī de birer nazire yazar.

Vaṭan uġrunda ḳıymaz ṣarf-ı emvāle denī-tabʿān
Köpekler ekl içün ārāmgehinde üstüḫān saḳlar

Ḳonuşsañ verde beñzer sākit olsañ ġoncadır gūyā
Ne ḳudretdir ki hem gül hem de ġonca ol dehān saḳlar

Çalış sen ʿilme rūḥum aç bıraḳmaz māder-i dünyā
Giderse mektebe evlādı māder āb ü nān saḳlar

Emīrī iḫtiyār-i vaḥdet et artıḳ sükūt eyle
Leʾīmān her sözüñ ters añlayıp ġayẓ-ı nihān saḳlar

505[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Mey-i ḥayretle ehl-i ʿaşḳı ser-ḫoş eyleyen kimdir
Ḥaḳāyıḳ-āşinā-yı ḥāli ḫāmūş eyleyen kimdir

Bu ʿişretgāh-ı hestīde ḫumār-ı ġamla rencūrum
Elimde sāġarım yoḳ böyle medhūş eyleyen kimdir

Ne sāḳīden şikāyet eyleriz ne ḥāl-i ṣahbādan
Haberdārız bizi ser-mest ü medhūş eyleyen kimdir

506[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Ehl-i vefā güzīde-liḳā dil-rübāyı gör
Yār-i edīb ü müşfiḳ-i ʿālī-ẕekāyı gör

Etdikçe luṭf u ʿāṭıfetin dem-be-dem ʿayān
Derdi göñül ki şekl-i beşerde vefāyı gör[3]

Olmuşdu āşinā-yı dilim ṭatlı hem-demim[4]
Ḫāʾin ḥasūduñ eylediği iftirāyı gör

Cāndan muḥabbet etdiren ancaḳ ẕekāsıdır
ʿİrfānı gör ẕekāveti gör iʿtilāyı gör

1 AE 39: 114a (nā-tamām gazel)
2 AE 39: 114a
3 2: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş şu beyit yer almaktadır:
Gitmişdi ḳardaşım pederim gerçi vālidem
Derdim bañā yeter sañā yeter bu āşināyı gör
4 hem-demim AE 39k: ḳardeşim (üzeri çizilmiş) AE 39

Îcāb-ı ḥüsn olaydı eğer maḳṣad-ı nihān
Her yerde mübteẕel niçe biñ dil-rübāyı gör

Ẓann etdim āşinā-yı muḫalled olur bańa
Baḫtım müsā'id olmadı ḥayfā belāyı gör[1]

Bir bī-kesim ki yoḳ bańa dünyāda tesliyet
Hīç gelmemişdi ḫāṭırıma mā-cerāyı gör

Bir 'ācizim ki şimdi derim kendi kendime
Bu 'ālem-i 'anāṣırı terk et beḳāyı gör

Sen de hemān benim gibi ferd ü ġarībsiñ
Uyma ḥasūda ḥāl-i cihān-ı fenāyı gör

Ey nūr-ı 'ayn-ı mefḫaretim ey sürūr-ı cān
Mihr-i felek-miṣāli meżā-mā-meżāyı gör

Görmez misin ki ḫāke düşer nūr-ı āfitāb
Sen de bir āfitāb olıver bī-nevāyı gör

Ḳorḳum budur ki bāġ-ı ümīde semūm olur
Āh etmesin Emīrī o bī-kes gedāyı gör

507[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Cihān-ı bī-beḳa manẓūr-ı ṭab'-ı ḫākisārımdır
Ḥayāt-ı cāvidān maḳbūl-i çeşm-i iftiḫārımdır

İcāzet yoḳ ziyāde durmaġa 'ömr-i ṭabī'īden
Bu dünyā çünkü mihmān-ḫāne-i nā-pāyidārımdır

Nuḳūş-ı mā-sivā āṣār-ı pey-der-pey eder iẓhār
Cihān āyīne-i 'ibret zamān āyīne-dārımdır[3]

Gözümde naḳş-ı 'ālemzāra benzer bir hezārım ben
Tecellīzār-ı 'ālem merġzārım lālezārımdır

1 6: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş şu beyit yer almaktadır:
Ol āşinā ki mūnisim olmuşdu cān gibi
Şonra gelip de döndü ḳapıdan ḳażāyı gör

2 AE 39: 114b.

3 3: Yazmada bu beyitten sonra üzeri tamamen çizilmiş şu beyit bulunmaktadır:
Sańa taḳrīre ḥālim yoḳ mecālim ey melek-sīmā
Ḥużūruñda ġarībāne nigāhım 'arż-ı ḥālimdir

Göñül ol rütbe ser-gerdān ü ḥayrāndır ki farḳ etmez
Cihān mı yoḳsa bir āyīne-i ḥayret-medārımdır

Raḥīḳ-i nūr ile peymāne-i māh-ı felek-ārā
Niçün bilmem ki böyle gāh memlū gāh yarımdır

508[1]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Bańa bu cevri eden yār-ı dil-figārımdır
Tekemmül eylememiş 'aḳlı çünkü yarımdır

Bańa o yārim eder serdī-i elem iẓhār
Ḫazān 'alā'imini gösteren bahārımdır[2]

Ne çāre çekmeliyim cevr-i nā-münāsibini
Güzel efendiciğimdir güzīde yārimdir

Emīrī ḳadrimi fehm etmeyen ḥasūde uyan
Biri ḥükūmetimizdir biri de yārimdir

509[3]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

'Acabā görse gelip ḥālimi ol yār ne der
Ḥālimi gördüğüne yārimiń aġyār ne der

Bir ḫaber ver bize ey bād çemen ḥālinden
Nāle-i bülbül içün ġonca ne der ḫār ne der

Yāra aġyār ne söyler 'acabā ḥaḳḳımda
Dönüp aġyāra cevāben *yā* o dil-dār ne der

Nāzenīnim meleğim cānım efendim diyerek
Varıp aḥvālimi bir eylesem iẓhār ne der[4]

Çekelim cevri Emīrī yine biz ṣabr edelim
Baḳalım vāḳıf-ı aḥvāl olan ol yār ne der

1 AE 39: 115a
2 2: Yazmada bu gazelin iki ve üçüncü beyitlerinden sonra birkaç beyitlik yer boş bırakılmıştır.
3 AE 39: 115a
4 4: Yazmada bu beyitten sonra iki beyitlik boş bir yer bırakılmıştır.

510[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 ‘Aḳl ü fikrim bir civān-ı dil-nevāz ardıncadır
Ben değil hep ‘āşıḳān-ı pür-niyāz ardıncadır

Sür yanından verme yüz cānā raḳīb-i ebtere
Cüst ü cū eyler dehānıñ keşf-i rāz ardıncadır

Terk eder mi hīç ṣayd-ı ḳumriyānı şāh-bāz
Ṭab‘-ı çālākim bütān-ı ‘işve-bāz ardıncadır

Sīb-i naḫl-i bāġı gösterdim o sīb-i ḳudrete
Nāz ile geldi dedi fikriñ mecāz ardıncadır

5 Bir geliş gelmektedir kim görmemiş çeşm-i cihān
Leşker-i ‘işve öñünce ḥüsn-i nāz ardıncadır

Ey Emīrī ḫayli müşkildir ṣiyānet eylemek
Bir civānıñ ki raḳīb-i beççe-bāz ardıncadır[2]

511[3]

[mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün]

1 Her memleketde māh-ı cihān başḳa başḳadır
Her gülsitānda tāze fidan başḳa başḳadır

1 AE 39: 115b

2 510 numaralı gazelden sonra üzeri çizilen aşağıdaki gazele yer verilmiştir:

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

1 Bir şā‘ire çatmış ki vaṭan başa belādır
Tefrīḳ edemez müfred o cem‘-i üdebādır

Farḳ etmese bir müfred ü cem‘i çekilirdi
Fehm eyleyemez şi‘r ü ṣa‘īri ṣu‘arādır

Ey ḫāliḳ-i a‘ẓam ne büyüksüñ ne büyüksüñ
Āṣār-ı kemāliñ ṣu büyük arż u semādır

Ṣu heybet ü ḳudret bu kemāl-i a‘ẓamıñla
Bir alçaġı eş‘āra musallaṭ ne belādır

5 Ṣaḥrā-yı ḫayālinde biter şalġam-ı evhām
Faḫr-āver-i şalgam-menişān-ı şüḳalādır

Yoḳ ‘aḳl ü ṣu‘ūru o ḳadar kim anı söğsem
Ẓann eyler edā eylediğim ḥizb-i du‘ādır

6: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş şu beyit yer almaktadır:

‘Āşıḳıñ her ġamze-i bī- (..?..) ardınca
Ma‘den-i vaşlında yāriñ imtiyāz ardıncadır

3 AE 39: 116a

Mānend-i sübḥa mütteḥid-i silk-i vāḥidiz
‘Uşşāḳa ṣanma semt-i revān başḳa başḳadır

[……]
Ezhār reng reng cihān başḳa başḳadır

Döndüm şikeste āyīneye seng-i ‘aşḳ ile
Dilde nuḳūş-ı derd-i bütān başḳa başḳadır

Ḥāl ehli ṭālib-i emel olmaz fiġān ile
‘Aşḳ-ı zebān meşḳ-i fiġān başḳa başḳadır

512[1]

Mektebler, Dārü’l-fünūnlar

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Merd ü zenden sa‘y eden ‘ilme cihān-pīrā olur
Mefḫaret-baḫşā-yı nesl-i Ādem ü Ḥavvā olur

Mā-sivā deryā-yı ḳudretdir mekātibdir ṣadef
Perverişle onda ma‘ṣūmān dür-i yektā olur

Sāde bir mekteb deyip de geçme istiḫfāf ile
İbni Sīnālarla İbnü’r-Rüşdler peydā olur

Etdi Rāzīler Ġazālīler bu mektebden ẓuhūr
Sa‘y edenler bunda Muḥyiddīn olur Ferrā olur

Onda tābāndır nuḳūş-ı kā’ināt-ı ‘ilm ü fen
Saḳf-ı mekteb başḳa bir āyīne-i eşyā olur

Ḳābiliyyet ehlidir neş’etde mānend-i hilāl
Çoḳ zamān geçmezden evvel bedr-i müsteṣnā olur

Ḥayf kim sa‘y-i kemālāt etmeyen[2] nev-resteler
Kendi istiḳbāline cellād-ı bī-pervā olur

Titreşir dünyāda ‘uryān-ı libās-ı ‘ilm olan
Ḳış gelir ḳarlar yaġar buzlar ṭonar sermā olur

Şekl-i gün-ā-gūna vaż‘ eyler cehālet ādemi
Etmeyen taḥṣīl-i ‘ilm ü ma‘rifet ḫod-rā olur

1 AE 39: 116b; OTEM, sy. 2, 1334/1918, s. 37-38
2 etmeyen AE 39k: eyleyen (üzeri çizilmiş) AE 39

Ben niçe maʿṣūmlar gördüm bu ʿibret-ḫānede
Evveli āhūya beñzer ṣonra ejderhā olur

Saʿy eden ammā ki taḥṣīl-i kemālāt etmeğe
Berzaḫ-ı ṣūretde ḳalmaz vāṣıl-ı maʿnā olur

Mülkümüzde kāşki olsaydı biñ dārü'l-fünūn
Her biri çünkü tecellī-ḫāne-i Mevlā olur

Kā'ināt-ı maʿrifetden münteḫabdır her biri
Bir binā-yı mücmel-i dünyā vü mā-fīha olur

Ḳudrete āyīnedir dārü'l-fünūn-ı maʿrifet
Naḳş-ı üstādiyyeti noḳṣān olan rüsvā olur

Sākit ü ṣābir muʿaẓẓam muḥterem bir milletiz
Ehl-i istiḥḳāḳdan ẓann etme bir şekvā olur

Yükselir maʿnāda feryād-ı nihān-ı müstecāb
Sāḥa-i ʿarş-ı İlāhī maḥşer-i daʿvā[1] olur

Ḥaḳḳ'a Cibrīl-i emīn nāmūs-ı ekber ʿarż eder
Her kelām-ı müddeʿī bir āyet-i kübrā olur

Çıḳmayan mektebden üstādı olur mu mektebiñ
Böyle yolsuzluḳ belā-yı millet-i beyżā olur

ʿİlm ile mümtāz olan üstād-ı ʿālī başḳadır
Her biri bir āfītāb-ı memleket-ārā olur

İşte bunlar saʿy ederlerse vaṭan tenvīrine
Ol vaḳit dünyā Emīrī başḳa bir dünyā olur

513[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

O zamān ki yanıma yār-ı vefākār gelir
Ḫāk-i pāy ile devā-yı dil-i bīmār gelir

Yalıñız mı gelir ol rūḥ-ı revān birlikde
Ruḥ gelir göz gelir ebrū-yı ṣafādār gelir

1 daʿvā AE 39k: şekvā (üzeri çizilmiş) AE 39

2 AE 39: 117a; OTEM, sy. 13, 1335/1919, s. 253. Bu gazel birkaç küçük farkla birlikte "Aşağıda yazılmış olduğundan mükerrerdir" notundan sonra AE 39: 112b'de de yazılmış ve üzeri tek çizgi ile çizilmiştir.

Leb gelir ḫande gelir cilve gelir nāz gelir
Cānımıñ cānı gibi şīveli güftār gelir

Ruḫ-ı gül-penbe-i cānān ile taḫmīn etsem
Gül-i gülzār-ı leṭāfet gözüme ḫār gelir

Ne ḳadar pertev-i luṭfuñ beni memnūn etmiş
Bedr olan aya gözüm baḳsa baña ʿār gelir

Ne zamān luṭf eder[ek] gelse o rūḥuñ rūḥu
Derd ü ġam cümle gider ṭāliʿ-i bīdār gelir

Ne ḳadar müşkil imiş derd ü firāḳ-ı cānān
Āfitāba baḳamam ḫāṭırıma yār gelir[1]

Yār gelse yanıma her ṭarafım gülşen olur
Fikre artıḳ ne gülistān ne çemenzār gelir

Ġam yeme gitdi ise yār bu gün yanından
Seni luṭfundan unutmaz yine tekrār gelir[2]

Ey Emīrī kerem ü ʿāṭıfeti var olsun
Çünkü her gün yanıma sevgili dil-dār gelir

514[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Kim der meleğim ʿişvede mümtāz değildir
Her cilvesi bir mūcid-i iʿcāz değildir

Ẓann eyler olan ġāfil-i ādāb-ı muḥabbet
Yāriñ bize cevr etmesi iʿzāz değildir

Ey meh-beçe feryādıma ḳarşı ne gülersiñ
Bir cān vereniñ nālesidir sāz değildir

Öldürmek içün ʿāşıḳı ālāt-ı ḳatildir
Bu cilve değil ʿişve değil nāz değildir

Çeşmiñdir eden gerçi dil-i ʿāşıḳı yaġmā
Düzd-i nigehiñ fitnesi de az değildir

1 AE'nin dipnotu: Mışrāʿ-ı meşhur: Āfitāba baḳamam yār gelir ḫāṭırıma
2 9:- OTEM
3 AE 39: 117a; OTEM, sy. 23, 1336/1920, s. 577-78.

Ey baḫt-ı siyeh iñleyelim aġlayalım gel
Derd-i dilime yār devā-sāz değildir

Aldanma raḳībiñ fiten ü mekrine rūḥum
Uġruñda seniñ ben gibi ser-bāz değildir

Teşrīfiñ ile meclisi gülşen yapalım gel
Ḳış mevsimidir şimdi beğim yaz değildir

Ḫāmeñde ṣarīre naẓar etdiñ mi Emīrī
Ṣavt-ı per-i Cibrīl'dir āvāz değildir

515[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

1 Ne te'ṯīr-i kevākibden ne çarḫ-ı kīneverdendir
Tedennī bizde meyl-i fitneden terk-i hünerdendir

Ḥükūmetdir eden efrād-ı ḫalḳı mübtelā cehle
Hünersiz ḳalması evlādıñ ihmāl-i pederdendir

Kibāra pertev-i aḫlāḳ u sa'y ü 'adl olur zīnet
Sipihriñ iḫtişāmı encüm ü şems ü ḳamerdendir

'İbādıñ i'tilāsı sa'y-i dā'imle olur ḥāṣıl
Bilādıñ irtiḳāsı ḥüsn-i aḫlāḳ-ı beşerdendir

5 Değildir ehl-i 'adliñ 'unṣuru gūyā bu cevherden
Ḥaḳīḳat ma'deninde başḳa bir 'ālī güherdendir

Eden insānı gerçi sīm ü zerdir vāṣıl-ı āmāl
Giriftār-ı belā olmaḳ da ḫırṣ-ı sīm ü zerdendir

Emīrī vāḳıf-ı ḥikmet değilseñ i'tirāż etme
Ne kim gelse[2] ẓuhūra cilve-i ḥükm-i ḳaderdendir[3]

1 AE 39: 117b; OTEM, sy. 9, 1334/1918, s. 172-73. AE 39'da farklı üç gazel olarak yazılan 516, 517 ve 518. gazeller, OTEM'de bazı eksik beyitlerle, bir gazel olarak değerlendirilmiştir.
2 gelse AE 39k, OTEM: gelmiş (üzeri çizilmiş) AE 39
3 7: -OTEM

516[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Cihānıñ naḳş-ı gün-ā-günu īcāb-ı ḳaderdendir
Bu reng-ā-reng pertev reng-i vāḥid bir güherdendir[2]

Maḳām-ı gevhere lāyıḳ değildir seng-i kem-ḳıymet
Belālar hep bize bed-aṣl u ġayr-i muʿteberdendir

Tenevvüʿ üzredir eşyā olur her nevʿiñ aʿlāsı
Naẓar ḳıl gevher-i şeffāfa kim cins-i ḥacerdendir

Vaṭan maʿẕūr[3]dur reʾs-i umūra öyleler geçdi
Bilinmezdi kimiñ evlādıdır yā ḳanġı yerdendir

Benim ıṣlāḥ-ı aḥvāl eylemekde bir ümīdim yoḳ
Bu muḥriḳ sözlerim benden değil yeʾs ü kederdendir

Göñüllerde mürüvvet dīdelerde eşk-i şefḳat yoḳ
Yazıḳlar kim fesād u fitne şimdi baḥr ü berdendir

Emīrī gerçi maʿnālardadır māhiyyet-i ḳudret
Bu maʿnālardaki ḳudret[4] de icmāʿ-ı ṣuverdendir[5]

517[6]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Mezīd-i ḳadr-i vālid terbiyet-pīrā püserdendir
Nihāliñ iʿtibārı verdiği zībā ṣemerdendir[7]

Ġalaṭ etdim ġalaṭ bir ādemiñ kesb-i kemālātı
Değil saʿy-i pederden belki īcāb-ı ḳaderdendir[8]

O ferzendiñ[9] ki yoḳdur vālidi taḥṣīline taḥsīn
Ki ekṣer ādemiñ taḥṣīli teşvīḳ-i pederdendir

1 AE 39: 117b; OTEM, sy. 9, 1334/1918, s. 172-73.
2 1: -OTEM
3 maʿẕūr: maʿṣūm OTEM
4 ḳudret AE 39k, OTEM: ḳuvvet (üzeri çizilmiş) AE 39
5 7: -OTEM
6 AE 39: 118a; OTEM, sy. 9, 1334/1918, s. 172-73.
7 1, 4. beyitler: -OTEM
8 2/2 AE 39k, OTEM: Değildir himmet-i saʿy (..?..) sevḳ-i ḳaderdendir (üzeri çizilmiş) AE 39
9 o ferzendiñ AE 39k, OTEM: şu maḥdūmun (üzeri çizilmiş) AE 39

Beşerken eylemez hem-cinsine bir ẕerrece şefḳat[1]
Niçün gūyā ki ba'żı ādemiñ ḳalbi ḥacerdendir[2]

5 'İlācı ḥayli müşkildir hemān imdād ede Allāh
Değil pādan bu mülküñ zaḫm-ı dehşetnāki serdendir

Çalış bu leyl-i ġamda fecr-i ātī nūr eder peydā
Ṭulū'u āfitāb-ı enveriñ[3] feyż-i seḥerdendir

Melāmet etmeyiñ Allāh içün yoḳ ṣabr ü ārāmı
Emīrī'niñ bu ḫūnīn göz yaşı zaḫm-ı ciğerdendir

518[4]

[fa'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 Öyle medhūşum ki bilmem etdiğim şekvā nedir
Yār kimdir ben kimim derd-i dil-i şeydā nedir

Sāġar-ı mīnā mıdır ġam mı taḥaccür eyleyen
Ḫūn-ı dil mi içdiğim destimdeki ṣahbā nedir

Derd ile döndüm nesīm-i āha bilmezsem n'ola
Ṣūret-i āyīne-i dünyā vü mā-fīhā nedir

Bilmeden ḳurbān-ı cān etmek şerefdir 'āşıḳa
Cānı ḳurbān eylemekden maḳṣad-ı aḳṣā nedir

5 Bilmiyorken 'aşḳımı ben mūnis olmuşduñ bańa
Ḫiss edince şimdi ey rūḥum bu istiġnā nedir

Bir ḥayātıñ ḫānümān-sūzu olur bir tīr-i āh
Ben niyāz etdikçe böyle ṭavr-ı bī-pervā nedir

Geldiğim günden beri dünyāya bir gün gülmedim
Dem-be-dem yā Rab bańa bu miḥnet-i dünyā nedir

Derdim āteş 'aşḳım āteş ye'sim āteş el-amān
Bir avuç ḫāşāke böyle āteşīn sevdā nedir

Yaḳ beni biñ āteş-i Nemrūd'a ben etmem fütūr
Mülkü yā Rab ḳahr[5] eden bu fitne-i kübrā nedir

1 4/1 AE 39k, OTEM: Beşerdir kendi (..?..) eylemez hem-cinsine şefḳat (üzeri çizilmiş) AE 39
2 4/2 AE 39k, OTEM: Ki ba'żı ehl-i ẓulmüñ ḳalbi gūyā ki ḥacerdendir (üzeri çizilmiş) AE 39
3 āfitāb-ı enveriñ AE 39k, OTEM: āfitābıñ perde-i (üzeri çizilmiş) AE 39
4 AE 39: 118a; OTEM, sy. 13, 1335/1919, s. 248.
5 ḳahr: maḥv OTEM

10 Gerçi bir baḥr-i muʿaẓẓamdır Emīrī kāʾināt
Mevciniñ her ḳaṭresinde gizlenen deryā nedir

519[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Çeşmimizde girye-i ḥasret-nümādan çoḳ ne var
Yār ile mā-beynimizde mā-cerādan çoḳ ne var

Sīne döğmek aġlamaḳ bir ʿādet olmuşdur bize
Ẕevḳ içün dünyāda yoḳsa dil-rübādan çoḳ ne var

Kām-rān etmekde[dir] sermāye-i ġadr-i enām
İḫtikār ehlinde şimdi aġniyādan çoḳ ne var

Var mı bir iḥyā-yı mülke saʿy eden ʿĪsī-nefes
Yoḳsa insān şekline girmiş vebādan çoḳ ne var

5 Bir ṭarafdan ṭaʿn-ı düşmān bir ṭarafdan derd-i ʿaşḳ
Yārdan ʿāşıḳlara cevr ü eẕādan çoḳ ne var

Āfitāb-ı ḥüsne maġrūr olma nā-pāyendedir
Ḥüsnü pāmāl-i ḫaṭ olmuş meh-liḳādan çoḳ ne var

Sāḥa-i imkānda bir bī-derdi bulmaḳdır hüner
Yoḳsa ālām ü cefāya mübtelādan çoḳ ne var

Hīç biri ʿind-i İlāhīʾde olur mu müstecāb
Elde tesbīḥ-i riyā dilde duʿādan çoḳ ne var

Ey Emīrī ḥasretinden çatlıyor ehl-i ḥased
Ehl-i istiʿdāda ḳarşı iftirādan çoḳ ne var

520[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Şükūh-ı ḥüsn ile şāhāne bir dilber sañа derler
Ḥücūm-ı ʿaşḳ ile dīvāne bir ʿāşıḳ bañа derler

Dedi ḥaḳḳ-ı cemālimde ne derler nāz ile cānān
Dedim āyīne-i yektā-yı nūr-ı Kibriyā derler

1 AE 39: 118b; OTEM, sy. 13, 1335/1919, s. 252.
2 AE 39: 118b; OTEM, sy. 26, 1336/1920, s. 695-96.

Civānān ortasında parlayan ḥüsnüñ gören ʿāşıḳ
Seni devr-i ḳamerde gökden inmiş bir belā derler

Varıp ʿarż etmeğe aḥvāl-i aġyārı bıraḳmazlar
Bugün meşġūldür ol dilber-i nāzik-edā derler

Eğer bābında aġyārıñ elinden eylesem feryād
Devām-ı devlet-i ḥüsnüñ içün eyler duʿā derler

Ṣamīmi āşinālıḳ bir gün olsun görmedim senden
Seni ammā benimle ḫalḳ yār u āşinā derler

Çocuḳsuñ ermiyor ʿaḳlıñ biraz maʿẕūrsuñ ammā
Bu meslekde devām eyler iseñ ṣoñra fenā derler

Faḳīrim derdmendim sīne-çākim çāker-i ʿaşḳım
Bańa bir başḳa meslek ʿaṭf ederlerse ḫaṭā derler

Beni dün gördü sāḳī gel dedi mey-ḫāneye seyr et
Oḳurlar şiʿriñi rindān sańa muʿciz-nümā derler

ʿAbā-pūşem Emīrī ḫilʿat-i ʿaşḳ-ı Muḥammed'le
Bańa herkes onuñ-çün çāker-i āl-i ʿabā derler

521[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Devre-i māh-ı felekde görünen hāle midir
Yoḳsa ʿaşḳıñla döner şuʿle-i cevvāle midir

Ḳardeşiñ mi ʿacabā ḥüsn ile māh-ı raḫşān
Mihr-i tābān sańa hem-şīre midir ḫāle midir

Ḫūn-ı ʿuşşāḳ ile sürḫ oluyor baʿżı giyāh
Yoḳsa gülzār-ı dil-ārāda biten lāle midir

Her ne giyse o güzel herkese mi ḫoş geliyor
Yoḳsa her giydiği nā-dīde birer kāle midir

Aġlıyor gökde melekler de mi ʿaşḳıñla seniñ
Yoḳsa bālādan inen bildiğimiz jāle midir

ʿAceleyle gidiyordu dediler yolda raḳīb
ʿAcabā ʿazmi bizim dilberi iġfāle midir

1 AE 39: 119a; OTEM, *sy.* 26, 1336/1920, s. 697-98.

Bańa raḥm etmeğe meyl etmiş Emīrī cānān
Sebebi zaḫm-ı dil-i zār mıdır nāle midir

522[1]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Ne ḫandenāki cihānıń ne nāle-kārı ḳalır
Ne gülsitānı ne bülbülleri ne ḫārı ḳalır

Nifāḳ ile ḳazanılsa nuḳūd ḫayr etmez
Menāfi'-i vaṭanıń sū'-i iştihārı ḳalır

Gelir gider bu cihāna le'īm olan bī-nef'
Kerīm olanlarıń aḫlāfa yādigārı ḳalır

Vaẓīfesinde tekāsül ü yā ḫiyānet eden
Bu milletiń iki dünyāda şermsārı ḳalır

Feżā-yı sa'y ü ḥamiyyetde şāh-bāz olanıń
Elinde murġ-ı fażīlet gibi şikārı ḳalır

Bańa görünmedi bir kerre mā-sivāda o yār
Göńülde ḫaşre ḳadar derd-i intiẓārı ḳalır

Su'āl-i luṭfunu taḫvīl ederse ḫaṣma o şūḫ
Cevāba 'āṣıḳ-ı zārıń ne iḳtidārı ḳalır

Dirīġ-i şefḳat ederse o şāh-ı ḥüsn ü behā
Cihānda ādemiń artıḳ ne i'tibārı ḳalır

Gelir o gün ki 'avālim süḳūṭ-ı miḥver eder
Ne leyl-i tārı cihānıń ne de nehārı ḳalır

Emīrī ceddimi mümkin mi eylemek tanẓīr
Onuń bu ma'reke[de] şāń-ı pāyidārı ḳalır

523[2]

Ḫalīl Nihād Beg lisānından

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Bī-baṣīretler 'acāyib meslek iẓhār etdiler
Cehli aḥbāb etdiler 'irfānı aġyār etdiler

1 AE 39: 119a; OTEM, sy. 27, 1336/1920, s. 738-39.
2 AE 39: 119b; OTEM, sy. 27, 1336/1920, s. 755.

Bir yere toplandılar dārü'l-cünūn[1] ḳātilleri
Ḥażret-i Manṣūr-ı isti'dādı ber-dār etdiler

Açdı biz ḥarb isteriz bayrağını dārü'l-cünūn
Nev-civān serverleri maḥv ü nigūnsār etdiler

Öldü müsteşnā ġazālardan mu'allimler bütün
Derde tilmīẕān-ı ma'ṣūmu giriftār etdiler

Etdiler teşkīl gözler görmemiş bir gülsitān
Şirreti gül yapdılar ehliyyeti ḫār etdiler

Aç yatarken cān verirken nāzenīn tilmīẕler
Kendiler ẕevḳ ü ṣafā ṣaḥnında reftār etdiler

Şerbet-i aġrāżı nāfi' bir devā 'add eyleyip
Ṣıḥḥat üzreyken vücūd-ı mülkü bīmār etdiler

Verdiler mülkü faḳaṭ çoḳ etdiler ẕevḳ ü ṣafā
Ẓann eder ḥālā bu ġāfil[2] kimseler kār etdiler

Ġāt'dan tā Fav'a dek tam altı aylıḳ kişveri
Verdiler ḥayfā zevāl-i mülkü iḫżār etdiler

Ṣonra i'lān-ı ḥamiyyetle mu'allimler Nihād
Döndüler yapdıḳları aḥvāli[3] inkār etdiler

524[4]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Ey serv-i çemenzār-ı leṭāfet ne o reftār
Ey ġonca-i gūyā-yı melāḥat ne o güftār

Çekmiş ne belālar peder ü vālide senden
Ben 'āşıḳ-ı ḥüsnüñ iken etdiñ beni bī-zār

Hicrānıña ṣabr eyleme gerçi müte'assir
Müşkil burası seyr-i cemāliñ daḫi düşvār

Ey yār-ı sitem-pīşe eliñden seniñ eyvāh
Öldürdü beni ġamze-i ḫūn-rīz ü cefākār

1 cünūn AE 39k: fünūn OTEM, (üzeri çizilmiş) AE 39
2 ġāfil AE 39k: aḥmaḳ OTEM, (üzeri çizilmiş) AE 39
3 aḥvāli AE 39k, OTEM: tezvīri (üzeri çizilmiş) AE 39
4 AE 39: 119b; OTEM, sy. 29, 1336/1920, s. 841-42.

5 Üftādeleriñ ḳurtulamaz nāz-ı sitemden
Ey ġamzesi āteş-figen ey āfet-i ebrār

Dünyā[1] ġamı gerçi çekilir derd değildir
Geldik bu cihān sāḥasına çekmeli nā-çār

Yāriñden Emīrī saña imkāñ-ı vefā yoḳ
Etdiñ yetişir āteş-i derd-i dili iẓhār

525[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 Ḳābiliyyet ehline cevr ü cefādan çoḳ ne var
‘Ārif-i āgāha ṭa‘n ü iftirādan çoḳ ne var

Ma‘rifet Yūsuf gibi ‘iṣmet-nümūn olmaḳdadır
Şehrimizde dilber-i ḥūrī-liḳādan çoḳ ne var

Bulması güçdür vefālı dilber-i ‘ālī-cenāb
Her güzelden ‘āşıḳa cevr ü eẕādan çoḳ ne var

Almadım bir kimseden dünyāda bir doġru ḫaber
Sāḥa-i ṣoḥbetde tezvīr ü riyādan çoḳ ne var

5 N’eyleyim dermān-ı nāfi‘ yoḳ Emīrī derdime
Gerçi eczācı dükānında devādan çoḳ ne var[3]

1 dünyā AE 39k: ‘aṣḳıñ OTEM, (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 39: 121a.
3 5: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş iki beyit yer almaktadır.
525 numaralı gazelden sonra üzeri çizilmiş şu nā-tamām şiir yer almaktadır

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

1 [……]
Nedendir ben de bilmem yār-ı bī-pervā değişmişdir

2 Nedir bu ‘āşıḳāne onda bir ālām-ı gūn-ā-gūn
Nigāh-ı mest-i nāzikde olan īmā değişmişdir

3 Ṣafā vermez niçün bilmem baña hep ġam verir sāġar
‘Aceb benden mi yoḳsa neşve-i ṣahbā değişmişdir

4 Müberrā oldu vicdānım sevād-ı her dü ‘ālemden
[……]

5 Henūz āṣār-ı himmet görmedim ebnā-yı cinsimden
Budur ẓannım Emīrī ‘unṣur-ı ābā değişmişdir

526[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Vaṭan ḫuld-i berīnim bāġ-ı feyżim lālezārımdır
Beden iḥsān-ı ‘ālī-ḳudret-i Perverdigār’ımdır[2]

Bütün eşyāda nūr-ı çeşmimiñ cevlāngehi maḥṣūr
Bütün eczāda ḥayret rehber-i ‘ibret-medārımdır

Nümāyāndır vücūdum başḳa terkīb-i ‘anāṣırdan
Bańa āb ü havā dünyāda gūyā āh-ı zārımdır

Naṣıl şerm etmeyem insānlıġa lāyıḳ ne ḥālim var
Yüzümde ḫumretim īcāb-ı ḥāl-i şermsārımdır

Emīrī bulmadım bir kimseyi ben ġamdan āzāde
Beşer iḫvān-ı vicdānım enīs-i ġam-küsārımdır

ZĀ

527[3]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Bir kimse ki cān naḳdini ṣarf-ı hüner etmez
İklīl-i kemālāt ile tezyīn-i ser etmez

Eyyām-ı[4] müsā‘id sebeb-i kesb-i füzündur
Gün fırtınalı olsa sefīne sefer etmez

Bir milletiñ efrādı eğer müttaḥid olsa
Nef‘-i vaṭan uġrunda o millet[5] neler etmez

Āfāt-ı cihān kendini maġlūb eder āḫir
Ol kimse ki āfāt-ı cihāndan ḥaẕer etmez

Ẕī-ṣervet olanlarda bütün ḫavf-ı żarar var
Sermāye-i ‘irfānı olanlar żarar etmez

Vāḳıf olamaz sırr-ı kemālāta Emīrī
‘İbretle cihān ḥāline kim ki naẕar etmez

1 AE 39: 122b
2 1: Yazmada bu beyitten sonra sırasıyla bir mısra, bir beyit ve bir mısra yazılıp üzeri tamamen çizilmiştir.
3 AE 39: 157b
4 eyyām AE 39k: hengām (üzeri çizilmiş) AE 39
5 nef‘-i vaṭan uġrunda o millet AE 39k: feyż-i vaṭana her [illegible] (üzeri çizilmiş) AE 39

528[1]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Vaṭan ḫarāb oluyor īn ü ānı ḳaldırıñız
Yalan ḥavādiṯi şirret beyānı ḳaldırıñız

Biraz da ḥāle baḳıñ el verir bu ġafletler
Saḳīmi mürtekibi bed-zebānı ḳaldırıñız

Şu bed ṭarīḳi size kim dedi kim öğretdi
Fenāları bıraḳıñ mihribānı ḳaldırıñız

Naṣıl belālara uġratdılar baḳıñ vaṭanı
Demez midim size bī-kār-dānı ḳaldırıñız

Kifāyet ehlini naṣb etmemekde sır var ise
Biraz da fā'idesiz bendegānı ḳaldırıñız

Baḳıñ ki 'ādil olan terk eder mi mesleğini
Onuñ 'aleyhine ister cihānı ḳaldırıñız

Belā-yı millet olur çıḳmasın amān nā-dān
Suṭūḥ-ı cāha çıḳan nerdübānı ḳaldırıñız[2]

Tamām elli yıl oldu enīn[3] edip durdum
Amān şu uyḳudaki pāsbānı ḳaldırıñız

Bozuldu bāġ-ı ṣafā ḳalmadı ümīd artıḳ
Ne pāsbānı ne de bāġbānı ḳaldırıñız

Deyiñ bu naẓm-ı Emīrī'ye siz de *ṣaddaḳnā*[4]
Şehādet eylemek üzre benānı ḳaldırıñız

529[5]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Dehriñ evżā'ını erbāb-ı ḳanā'at çekmez
Bir büyük ṣervete ermezse de minnet çekmez

1 AE 39: 157b
2 7: Yazmada, bu beyitten sonra üzeri tamamen çizilmiş iki beyit yer almaktadır.
3 enīn AE 39k: fiġan (üzeri çizilmiş) AE 39
4 Çeviri: "Doğruladık, ikrar ettik." Kültürümüzde bir haberi ve durumu şüphesiz bir şekilde kabul etmeyi ifade eden bu sözcük, genellikle "āmennā ve ṣaddaḳnā: inandık ve doğruladık" biçiminde kullanılır.
5 AE 39: 158b

Beşeriñ bār-ı girān-ı elemin ṣormayıñ āh
Gerçi ḥayvān gibi bir bār-ı ṣeḳālet çekmez

Naḳṣı yoḳ bir ḥacer-i dūnuñ olur mānendi
Kim ki levḥ-i dile timṡāl-i muḥabbet çekmez

Naẓarında bir olur seng ü güher ġonca vü ḫār
Kim ki çeşm-i ḫırede kuḥl-i baṣīret çekmez

Ḳoşmayan arḳasına meşġale-i dünyānıñ
Görmese rāḥat-i dil bārī meşeḳḳat çekmez

Rind bī-ḳayd ise de zümre-i zühhād gibi
Herkese ḳarşı baḳıp sübḥa-i ṣıḳlet çekmez

Naḳd-i iḥsān ile der-bānın eden minnetdār
Meclis-i yāra duḫūl etmede zaḥmet çekmez

İsterim ṣabredeyim elde değil n'eyleyim āh
Ṣiḳlet-i zāhidi mīzān-ı ṭabī'at çekmez

Olmayan 'aşḳ ile meşşāṭa-i feyż-i ezelī
Rişte-i naẓm[ım]a dür-dāne-i ḥikmet çekmez

Başḳadır ehl-i tevekkülde olan ṣabr ü ṡebāt
Āsumān ḳopsa yerinden yine ḫaşyet çekmez

Dād-ı Mevlā'dır Emīrī sańa tezyīn-i kelām
Ḳalem-i feyż-eṡeriñ hīç ṣu'ūbet çekmez

530[1]

[fa'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Sür'ati yoḳ sā'ati şaşmış perīşān-miḥveriz
'Akreb-i ye'se ṭaḳılmış yelḳovana beñzeriz

Aḥsen-i taḳvīm ile mümtāz olan ādemdeniz[2]
Ḥāsid-i bed-ṭīnetiñ gūyā[3] gözünde ejderiz

Ẕerrece yoḳ bizde[4] ḥubb-ı mülk ü māl-i kā'ināt
Bir mükemmel dār-ı 'ilm olsun cihānı isteriz

1 AE 39: 158b; OTEM, sy. 20, 1335/1919, s. 482.
2 2/1 AE 39k: Gerçi olduḳ mūrdan kemter ża'īf-i rūzgār (üzeri çizilmiş) AE 39
3 bed-ṭīnetiñ gūyā AE 39k: ammā ki biz ḥālā (üzeri çizilmiş) AE 39
4 bizde AE 39k: nām-ile (üzeri çizilmiş) AE 39

İsteriz nūr-ı ʿulūm etsin naẓīr-i[1] āfitāb
Böyle olmazsa eğer mülk-i cihānı n'eyleriz

Gevher-i raḫşān-ı tāc-ı kā'ināt olsaḳ bile
Ḫāk-i pāy-i ḫażret-i merdān-ı himmet-perveriz

Bizde yoḳ ālāyiş-i ṭabl ü ʿalem meyl-i cidāl
Biz ḥaḳīḳat ʿāleminde başḳa bir İskender'iz

Derdimizdir bāġ-ı firdevs-i berīn olsun vaṭan
Bilmeyen var ise bilsin kim naşıl bir serveriz

Bir melek olsun cihān bāğında her ferd-i beşer
ʿAḳlımız var çünkü insān-ı mücellā-gevheriz

ʿİlm ü saʿyi şeh-per etmişdir bize Perverdigār
Kendimizden ġāfiliz ẓann eyleriz bī-şeh-periz

Münkirān elbet Emīrī eşḳiyā derler bize
Biz muḥibb-i ḫānedān-ı ḥażret-i Peyġamber'iz

Mülke ḫidmet etmeyen mebġūżudur Peyġamber'iñ
Düşmen-i Peyġamber'e biz de ʿadū-yı ekberiz

531[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Dil-i sāġar-perestim meclis-i cānāneden gelmez
Esīr-i ġamze olmuş şoḥbet-i mestāneden gelmez

Niçün bilmem cihānıñ böyle maʿkūs oldu aḥvāli
Cefā hep āşinālardan gelir bīgāneden gelmez

O bir ʿāḳil ki olmuş āşinā-yı ʿibret-i dünyā
Hezārān sūra daʿvet etseler vīrāneden gelmez

Ümīd etmek ʿabeṣdir intiẓām-ı maḥv-ı mülkü[3]
Mażarrat şimdi ʿāḳilden gelir dīvāneden gelmez

Değişdi öyle artıḳ ʿunṣur-ı dünyā budur ẓannım
Vücūdun nāra atmaḳ cür'et-i pervāneden gelmez

1 naẓīr-i AE 39k: AE 39

2 AE 39: 159b. Bu gazelden itibaren varak numarası 127'den başlamaktadır. Biz devamlılığı sağlamak için önceki varak numarasından devam ettik.

3 4/1: Mısrada vezin bir hece eksik gelmektedir.

İlāhī şaşmışım bu meşreb-i sevdā-perestimle
‘İbādet-ḫāneye ‘azm eylemez mey-ḫāneden gelmez

Emīrī naẓm-ı Ṭal‘at ḥā’iz-i üslūb-ı zībādır
Şu nā-dīde ġazel her şā‘ir-i ferzāneden gelmez

532[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Selāset naẓm-ı pāke ma‘nī-i bīgāneden gelmez
Leṭāfet ehl-i ṭab‘a bī-lüzūm efsāneden gelmez

Kimi ‘aşḳ ehliniñ ḥāle kimisi ḳāle maẓhardır
Miṣāl-i ‘andelībān naġmeler pervāneden gelmez

Vücūda keşret-i nevk-i ḫadengiñ cevşen olmuşdur
Dile ḫaşyet hücūm-ı ġamze-i mestāneden gelmez

Giriftār-ı kemend-i zülf-i pīç-ā-pīç olup ḳalmış
Onuñ-çün murġ-ı ‘aḳlım meclis-i cānāneden gelmez

Ḫayāl-i raḫnedārımdan ümīd-i naẓm-ı pāk etmem
Emīrī āb-ı ṣāfī çeşme-i vīrāneden gelmez

533[2]

[mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün]

Biz kim esīr-i dā’ire-i ‘aḳl-ı ḳāṣırız
İdrāk-i ḳudret-i Ṣamed’e ġayr-i ḳādiriz

Zevraḳ-nişīn-i baḥr-i muḥīṭ-i fenā iken
Bilmem neden bu mertebe āsūde-ḫāṭırız

Kesb-i rıżā-yı Ḫāliḳ içün etmişiz ẓuhūr
Beyhūde ṣanma böyle cihān içre ẓāhiriz

Değmez fesād u fitne içün ālet olmaġa
Dünyāda çünkü bir iki günlük misāfiriz

Erkān-ı şeş-cihāt bize miḥrāb-ı ḳıbledir
Biz Ka‘be-i ḥaḳīḳat içinde mücāviriz

1 AE 39: 159b
2 AE 39: 160a

Āṣār eder Emīrī delālet mü'eṣṣire
Āyīne-i meẓāhir-i eşyāya nāẓırız

534[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Cāhil-i dil-mürdeye ṣarf etme enfās-ı niyāz
Cünbişi vermez nesīmiñ naḫl-i ḫuşke ihtizāz

Ẓālimi etmek gerek nezd-i ahālīden ba'īd
Āşiyān eyler mi bir mevḳi'de kebk ü şāh-bāz

Pestsiñ ma'nāda luṭfuñ mīvesi mefḳūd ise
Ser-bülend olsañ daḫi mānend-i serv-i ser-firāz

'Ārif ol Manṣūr-ı ṣāḥib-dāra baḳ da 'ibret al
Keşf-i esrār etmeden eyle be-ġāyet iḥtirāz

Ḥüsn-i dilberde Emīrī berḳ urur nūr-ı Ḫudā
Ẓāhir eyler cevher-i taḥḳīḳi mir'āt-ı mecāz

535[2]

[mef'ūlü fā'ilātün mef'ūlü fā'ilātün]

Farṭ-ı ṣafā-yı 'aşḳıñ ārām-ı cāna ṣığmaz
Bir neşve var ki dilde şevḳ-i lisāna ṣığmaz

Ṭutmuş sevād-ı ḫaṭṭıñ evrāḳ-ı rūzgārı
Bir fitne-i nigāhıñ biñ dāstāna ṣığmaz

Derd-i derūnu şaşdım keşf ü nihān mı etsem
İżmāra yoḳ mecālim nuṭḳ-ı zebāna ṣığmaz

Ṭavrıñda ẓāhir olsun māhiyyet-i celālet
'Ulviyyet-i mekānet ḳavl ü beyāna ṣığmaz

Ḳābil değil Emīrī 'uşşāḳa ketm-i esrār
Hengāme-i muḥabbet ẓarf-ı nihāna ṣığmaz

1 AE 39: 160a
2 AE 39: 160b. Yazmadaki yazılışına uygun olarak gazelin mısraları musammat özelliğine uygun şekilde bölünerek yazılmıştır.

536[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Nermnāk etmezse āh-ı dil o māhı n’eyleriz
Yāra te’ṣīr etmeyen beyhūde āhı n’eyleriz

Maḥrem-i esrār-ı ‘aşḳız vāḳıf-ı ḥāl isteriz
Zāhid-i nā-maḥrem ü güm-kerde-rāhı n’eyleriz

Pāyımızda ḳalmadı meşy ü ṣu‘ūda iḳtidār
Mesned-i bālā-teri eyvān-ı cāhı n’eyleriz

Bir gün āh etmek gerek lāzım değildir her gün āh
Bir günāh etdik yetişdi her günāhı n’eyleriz

El verir iṣbāt-ı vaḥdāniyyete bu kā’ināt
Vaḥdet-i Mevlā içün başḳa güvāhı n’eyleriz

Hep nuḳūş-ı zīr ü bālā ṣun‘udur bir ṣāni‘iñ
Gökde māhı görmüşüz deryāda māhı n’eyleriz

Ey Emīrī olmuşuz peymāne-i vaḥdetle mest
Sāġar-ı serşār-i rind-i bāde-ḫˇāhı n’eyleriz

537[2]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Çāk olsa göñül perde-i dībā da mı olmaz
Pūşīde-i mir‘āt-ı mücellā da mı olmaz

Raḥm etmese cānān yine aç sīneye zaḫmı
Ḫūn-ı ciğere bir yeñi mecrā da mı olmaz

Bīdār iken olmaz ṭutalım rü’yeti yāriñ
Bir luṭf-ı nigeh beste-i rü’yā da mı olmaz

Da‘vā-yı muḥabbet eğer olmazsa bugün ḥal
Berhem-zen-i hengāme-i ferdā da mı olmaz

Aġyār ile ṣoḥbetde ḫafī olmasa bir şey
‘Uşşāḳıña ey şūḫ ta‘addā da mı olmaz

Cānān gelecekdir diyü etmekle taḫayyül
Derd-i dil-i bīmāra tesellā da mı olmaz

1 AE 39: 160b
2 AE 39: 161a

Memnūʿ ise ger Mışr-ı ḥużūr ehline rüʾyet
Cūyā-yı reh-i ʿaşḳa tecellā da mı olmaz

[……] menʿ etse de ġam çeker Emīrī
[……..] temāşā da mı olmaz

538[1]

Müstezād

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Bed-māye olan kimsede ḥüsn-i edeb olmaz
Olmaz gözüm olmaz

Daʿvā-yı neseb etse de ṣāḥib-neseb olmaz
Olmaz gözüm olmaz

ʿİzz ü şerefi gerçi verir Ḫāliḳ-i aḥkem
Saʿy etme de elzem

Esbāba teşebbüṣle olur bī-sebeb olmaz
Olmaz gözüm olmaz

Saʿy etmeli taḥṣīl-i kemālāta taʿabla
Aḫlāḳ u edeble

Kesb-i hüner ü feyż-i cihān bī-taʿab olmaz
Olmaz gözüm olmaz

Ṣaḥrā-yı temeddünde gerek sürʿat-i iḳdām
Bī-ġaflet ü ārām

Ol bādeye de ʿuḳde-i pāy-i ṭaleb olmaz
Olmaz gözüm olmaz

Ehl-i ḥasebiñ ḳadri olur herkese maʿlūm
Ammā bu da meczūm
Bī-terbiye ādemlere nefʿ-i ḥaseb olmaz
Olmaz gözüm olmaz

İksīr-i ʿulūma çalışıp merd-i Ḫudā ol
Bī-ḫavf ü ricā ol

1 AE 39: 161a; OTEM, sy. 19, 1335/1919, s. 450.

Merdān-ı Ḫudā mā'il-i sīm ü ẕeheb olmaz
Olmaz gözüm olmaz

Etdirdi bu şeb encümene ṣūfīyi ḫāmūş
Her ẕevḳi ferāmūş

Bir evde ki mevtā ola şevḳ ü ṭarab olmaz
Olmaz gözüm olmaz

Müstaġraḳ olur nūra bilād-ı medeniyyet
Ḳalmaz ġam-ı ẓulmet

Maʿmūre-i firdevs-i muʿallāda şeb olmaz
Olmaz gözüm olmaz

Bīgāneyi envār-ı ṣafā etdiñ Emīrī
Lāyıḳ mı żamīri

Gevherde cilā olmaz ise münteḫab olmaz
Olmaz gözüm olmaz

539[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Ne ḫazān ü ne bahār ey gül-i ter çoḳ sürmez
Böyledir ḥāl-i cihān ẕevḳ ü keder çoḳ sürmez

Nā'il-i vuṣlatı olmaz[2] o büt-i ṭannāzıñ
Kim ki dāmānına ruḫsār u baṣar çoḳ sürmez

Başḳadır fāris-i çāpükter-i meydān-ı vefā[3]
Üstüne düşmeniniñ de o ḳadar çoḳ sürmez

Kesb-i ʿirfān ü kemāl etmeye söz yoḳ ammā
Dār-ı dünyāda yazıḳ ʿömr-i beşer çoḳ sürmez

Eylemiş yoḳsa birāder mi bañā sırr-ı ezel
Gitse ġam böyle niçün ʿavdet eder çoḳ sürmez

Ḥikmet-i ʿadl iledir nevbet-i ālām ü sürūr
Alırız biz de meserretli ḫaber çoḳ sürmez

1 AE 39: 161b
2 vuṣlatı olmaz AE 39k: luṭfu olur mu (üzeri çizilmiş) AE 39
3 vefā AE 39k: kemāl (üzeri çizilmiş) AE 39

Şeh-süvār-ı hüner ol ẕāta derim dünyāda
Dā'imā eşheb-i maḳṣūda biner çoḳ sürmez

Görmüyor çīn-i cebīn-i sitemin şimdi o māh
Gösterir kendine mir'āt-ı ḳader çoḳ sürmez

Görünür sende Emīrī eṣer-i isti'dād
Sañа bir mürşid eder ḥüsn-i naẓar çoḳ sürmez

540[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

1 Ederiz bir ebedī mülke sefer çoḳ sürmez
Şehr-i 'aşḳı buluruz rāh-ı ḫaṭar çoḳ sürmez

Maḥv eder 'ömr-i leẕīẕi şu cihān deryāsı
Ṣuya düşse erir elbette şeker çoḳ sürmez

Sevḳ-i ḥasret yine eyler beni[2] mecbūr-ı nigāh
Yārdan eyler isem ḳaṭ'-ı naẓar çoḳ sürmez

Hem cihān gerdiş eder hem de beşer bī-ārām
Böyle āyīnedeki naḳş u ṣuver çoḳ sürmez

5 Feleğiñ luṭfuña çoḳ maẓhar olur tīre-dilān
Pek uzar ẓulmet-i şeb feyż-i seḥer çoḳ sürmez

Ẓālim ādemleriñ[3] etmez eṣer-i ẓulmü devām
Gerçi yemde bıraḳır keştī eṣer çoḳ sürmez

Başḳa dünyā bulalım[4] etmeğe farṭ-ı cevelān
Teng vādīde feres-rān-ı hüner çoḳ sürmez

Ey Emīrī yeter imdādına bir dest-i kerīm
Ḫākden ref' olunur düşse güher çoḳ sürmez

1 AE 39: 161b
2 beni AE 39k: bizi (üzeri çizilmiş) AE 39
3 ādemleriñ: " " M. Bağlama göre bu şekilde tamir edilmiştir.
4 bulalım AE 39k: ararım (üzeri çizilmiş) AE 39

541[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Sīm ü zerle buluruz yāra ẓafer çoḳ sürmez
Tīr-i maṭlab hedef-i vaṣla erer çoḳ sürmez

Dā'imā ḳaṣr-ı 'ināda edemez yār ṣu'ūd
Çözülür bir gün olur bend-i kemer çoḳ sürmez

Rū-be-rū kāşki bir va'd-i viṣāl eylese yār
Çünkü va'd eylese elbette döner çoḳ sürmez

Mey-i nāz eyledi maḫmūr o nūr-ı baṣarı
Şimdi imdāda erer ḫ'āb-ı seḥer çoḳ sürmez

Nev-nihālim kerem et yaşlarım etme żāyi'
Uzanır āb ile her tāze şecer çoḳ sürmez

İntiẓār-ı peder ü mādere olmaz bā'iṯ
Çünkü vuṣlat demi ey nūr-ı baṣar çoḳ sürmez

Āb-ı çeşmimle bitirdim o nihāl-i nāzı
Ey Emīrī verir elbette ṯemer çoḳ sürmez

542[2]

[mef'ūlü fā'ilātün mef'ūlü fā'ilātün]

Vaṣf-ı dehānıń ey şū ḫ-ı bī-bedel yazılmaz
Biń çāk olursa ḫāme sırr-ı ezel yazılmaz

Baḳ gerd-i lebde ḫaṭṭa sırr-ı Ḫudā'yı fehm et
Esrār-ı levḥ-i maḥfūz bundan güzel yazılmaz

Naẓmım görünce ol māh çīn eyledi cebīnin
İklīl-i āfitāba kim der ġazel yazılmaz

Dest-i ḳaderde olmuş ol seyf-i ebruvān ḫam
Zīrā ki ḫaṭṭ-ı mevzūn titrerse el yazılmaz

Ekvāna bir baḳışda ḳaldı Emīrī ḫayrān
Āṯār-ı ṣun'-ı Ḫallā ḳ-ı lem-yezel yazılmaz

1 AE 39: 162a

2 AE 39: 162a. Yazmadaki yazılışına uygun olarak gazelin mısraları musammat özelliğine uygun şekilde bölünerek yazılmıştır.

543[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Muttaṣıldır gülşen-i kūy-i nigāra ḫānemiz
Cennet-i a‘lāyı seyr eyler bizim kāşānemiz

Serv-i nāz-ı ḫoş-ḫırāmım etdi ben meste ‘itāb
Kevṣer içdi ḳurb-ı Ṭūbā’da bugün mestānemiz

Nūru ẓulmet gösteren bir şem‘-i ma‘kūs istiyor
Meclis-i ḥasretde per-cünbān olan pervānemiz

Maḥremiz bir bezm-i şevḳe dehre etdikçe nigāh
Ḫande eyler āşinālar ḥāline bīgānemiz

Vāḳıf oldum meclis-i ‘aşḳıñ bugün esrārına
Onda Eflāṭūn’a beñzer bundaki dīvānemiz

Sen onu ma‘nāda ehlullāhdan eyle su’āl
Ẓāhirā ẓarf-ı ḥurūfa ṣıġmıyor efsānemiz

Ey Emīrī ṣaġ ola yārānımız gerçi bizim
Bir ṣınıḳ vicdānımız var bir ḳırıḳ peymānemiz

544[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Görmemişdi şekl-i insānda ġamı ‘ālem henūz
Ben ẓuhūr etdim tecessüm etdi şekl-i ġam henūz

Cilve eylerdi serimde dūde-i baḫt-ı siyāh
Düşmeden dilberleriñ ruḫsārına perçem henūz

Cüst ü cū etdim şu eczā-ḫāne-i imkānı āh
İltiyām-ı zaḫm-ı ‘aşḳa bulmadım merḥem henūz

Āh u zārım etdi hep nā-maḥremānı bī-ḥużūr
Bulmadım rāz-ı dili ‘arż etmeğe maḥrem henūz

‘Āşıḳıñ ḫūn-ı ciğerle sāġarı leb-rīz idi
Dolmamışken bāde-i şevḳ ile cām-ı Cem henūz

Mübtelā-yı gird-i ġam olmuşdu ābā’-ı ḳadīm
Ṭutmadan Ādem vefāt-ı Hābil’e mātem henūz

1 AE 39: 162b
2 AE 39: 162b; OTEM, sy. 19, 1335/1919, s. 449.

Aġlarım kūyunda ben ḥaḳḳ-ı taḳaddüm bendedir
Her seḥer düşmezden evvel gülşene şebnem henūz

ʻĀşıḳān dil-ḫūn idi laʻl-i leb-i ḫandān ile
Zīver-i dest-i Süleymān olmadan ḫātem henūz

Gösterirdi vaż'-ı ṭıflāneñ ne fettān olduġuñ
Māderiñden süt emerken ey büt-i gül-fem henūz

Etmeyenler ḳıble-i dīdār-ı yāri secdegāh
Ṭıfl-ı nā-bāliġ demekdir olmamış ādem henūz

Yād edip ḫūn-ı Ḥüseyn'i dem-be-dem[1] ḳan aġlarım
Ey Emīrī ḫāṭırımdan gitmiyor ol dem henūz

545[2]

[mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün]

Ġaraż var şöyle kim efkār-ı ʻālem birbirin ṭutmaz
Eğer saḥḳ olsa da eczā-yı ādem birbirin ṭutmaz

Binā-yı nüsḫa-i maḳṣūdum olmaz sālim-i ʻillet
Leb-i zaḫm-ı dil ü terkīb-i merḥem birbirin ṭutmaz

Ben ol encüm-şümār-ı ḥasret-i şām-ı firāḳım kim
Dü ṣaf müjgān-ı devr-i çeşm-i pür-nem birbirin ṭutmaz

Kitāb-ı kā'inātı eyleyen tefsīr çoḳ ammā
Me'āl-i aṣl u maʻnā-yı mütercem birbirin ṭutmaz

Emīrī vāḳıf-ı esrār-ı ẕāt ol yoḳsa dünyānıñ
Ẓılāl-i naḳş-ı gūn-ā-gūnu bir dem birbirin ṭutmaz

546[3]

[mefʻūlü mefāʻīlü mefāʻīlü feʻūlün]

Eyyām-ı ṣafā ġamla geçen müddete değmez
Her ẕevḳi cihānıñ çekilen zaḫmete değmez

Yoḳ nefʻi riyā üzre olan zühd ü ṣalāḥıñ
Aḫẕ etdiğiñ eşyā verilen ücrete değmez

1 dem-be-dem AE 39k: her nefes (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 39: 163a
3 AE 39: 163a

Biñ rāḥati bir derd ile nisyān eder insān
Ārām-ı derūn çekdiğimiz külfete değmez

İḳbālini taʿḳīb eder idbārı ḥayātıñ
Tedmīr-i ʿadū elde olan fırṣata değmez

Minnetle gelen devlet ü iḳbāli cihānıñ
ʿUzletde ḳanāʿat gibi bir devlete değmez

Dünyāya yeter etdiğimiz farṭ-ı teveccüh
Billāh şu dehr-i denī bu ġaflete değmez

Ṣıḥḥat ediyor her nefes aldıḳça tebāʿüd
Geçmekdeki ṣıḥḥat gelecek ʿillete değmez

Bed-māye olan etse de ḥaḳḳıñda ʿināyet
İʿlāna şitāb eylediği minnete değmez

Çoḳ muḳbili gördüm ki onuñ luṭfu Emīrī
Minnetle ʿayān eylediği naḫvete değmez

547[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Cāhil-i nā-dān içün taḳrīr-i ʿirfān istemez
Ḫasta-i nevmīd içün tedbīr-i dermān istemez

Luṭf-ı ḫulḳu olmayan ḥüsn-i naẓardan dūr olur
Mīvesi nā-būd olan bāġa nigehbān istemez

Etmeyen kimdir cihānda laʿl-i yāri ārzū
Var mıdır bir kimse nūş-ı āb-ı ḥayvān istemez

Bī-baṣīretler ne bilsin ḳadr-i ṭabʿ-ı rūşenim
Bezm-i nā-bīnāda ḳandīl-i fürūzān istemez

Ey Emīrī bezm-i dil-dāra süḫan bīgānedir
Meclis-i maḫfīde ḫuddām[ı] zebāndān istemez

1 AE 39: 163b

548[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Ḥarāret olmasa kimse seḥābıñ ḳadrini bilmez
Zemistān gelmese ḫalḳ āfītābıñ ḳadrini bilmez

Fürūġ-ı ḥüsne vaḳf-ı çeşm-i diḳḳat etmeyen cāhil
O a‘mādır ki şem‘-i şu‘le-tābıñ ḳadrini bilmez

Ṭabī‘at neyle ülfet eylese ondan bulur neşve
Ḳadeḥ-keş sübḥanıñ zāhid şarabıñ ḳadrini bilmez

Meşaḳḳat çekmeyince derk olunmaz leẕẕet-i rāḥat
Bir ādem uyḳusuz ḳalmazsa ḫˇābıñ ḳadrini bilmez

Me‘ād u me’ḫaẕidir fikr olunsa cevher-i cismiñ
Yine pāmāl eder herkes türābıñ ḳadrini bilmez

Kelām-ı telḫi bed-güftārdan gūş etmeyen ġāfil
Nevāziş-güne şīrīnter cevābıñ ḳadrini bilmez

Emīrī naḳş-ı esrār-ı dili keşf etme aġyāra
Emānet verme nā-dāna kitābıñ ḳadrini bilmez

549[2]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Her necmi meh olsa feleğiñ bedri bilinmez
Herkes güzel olsa güzeliñ ḳadri bilinmez

Aṣḥāb-ı merātibdedir erkāna ri‘āyet
Pes-pāyeleriñ meclisiniñ ṣadrı bilinmez

Bir sehvi eder müdbir olan ādemi mes’ūl
Muḳbil olanıñ olsa da biñ ġadri bilinmez

Keşf eyleyemez bāṭını ālāt-ı ẓevāhir
Rü’yetle marīżiñ ‘ilel-i ṣadrı bilinmez

Maḫfī ṭutulur cümle mühim şeyler Emīrī
Rabb-i ṣamed’iñ baḳ ki şeb-i Ḳadr’i bilinmez

1 AE 39: 163b
2 AE 39: 164a

550[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Cümle rūz olsa cihān şemʿaya minnet ḳalmaz
Dehr şeb olsa bütün revzene ḥācet ḳalmaz[2]

Gözeden şān-ı vaḳārın edemez meyl-i mizāḥ
Heẕle pek māʾil olan kimsede heybet ḳalmaz

Mā-sivā terkin edip taṣfiye-i ḳalb eyle
Jeng-beste olan āyīnede ṣafvet ḳalmaz

Etme bir maṭlab içün ʿāleme minnet merd ol
Āb-ı rūyuñ döken insāna riʿāyet ḳalmaz

Gün olur pertev-i ṭabʿım tutacaḳ dünyāyı
Her zamān kevkeb-i ṭāliʿde nuḥūset ḳalmaz

Bu teraḳḳīde devam etse Emīrī ṭabʿıñ
İştihār-ı eṣer-i Ṣāʾib ü Şevket ḳalmaz

551[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīü feʿūlün]

Cūş eylese derdim leb-i şekvāya ṣıġışmaz
Bir seyl-i belādır ki o mecrāya ṣıġışmaz

Hengāme-i nekbetde cihān cāna olur teng
Emvāc ḫurūş eylese deryāya ṣıġışmaz

Her ẕerre-i ḫilḳatde ʿayān pertev-i ḳudret
Nūr-ı ʿaẓamet çeşm-i temāşāya ṣıġışmaz

Baḳ sīretine her kişiniñ naḳşına baḳma
Āṣār-ı edeb ṣūret-i sīmāya ṣıġışmaz

Taḥrīr edemem çekdiğimi yāra Emīrī
Derdim dehen-i ḫāme-i maʿnāya ṣıġışmaz

1 AE 39: 164a
2 1: Yazmada bu beytin mısraları arasında iki mısralık boşluk bırakılmışsa da anlam olarak birbirine uygun olduğundan bunları matlaʿ beyti olarak kabul ettik.
3 AE 39: 164b

552[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Sermāye-i lisān-ı cihāndır maḳālimiz
Pīrāye-i maḳāl-i zamāndır meʾālimiz

Biz āfitāb-ı ḥikmetiz ammā ne āfitāb
Yoḳ şems-i āsumān gibi devr ü zevālimiz

Mest-i şarāb-ı meykede-i ʿaşḳız öyle kim
Farḳ etmeyiz güzāriş-i rūz u leyālimiz

Mānend-i bād-ı bāḳīyiz ammā ki bī-vücūd
Āyīne-i taṣavvura düşmez miṣālimiz

Şevḳ-i viṣāl-i yār ile iskeşte eyleriz
Zencīr içinde olsa da pāy-i mecālimiz

Güftārımızda ẓāhir olur berḳ-i maʿrifet
Ṭutdu Emīrī ʿālemi nūr-ı kemālimiz

553[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Kūşe-i firḳatde fikr-i yārdır eğlencemiz
Her gelenden yāri istifsārdır eğlencemiz

Mest-i naḫvet ḳabża-i ḫançer-be-kef bir yārdır
Cān dayanmaz āh pek ḫūn-ḫārdır eğlencemiz

Başlasaḳ feryāda daġlar iştirāk eyler bize
Nālemizle nāle-i kühsārdır eğlencemiz

Gözde nem göñlümde ġam var firḳatiñle ey perī
Ḥasret-i vaṣlıñla āh u zārdır eğlencemiz

Dil ḫayāl etdikçe vaṣlıñ ḫˇāb girmez çeşmime
Geceler tā ṣubḥa dek efkārdır eğlencemiz

Pertev-i ḫurşīd-i ʿālem-tābı almam ʿaynıma
Ey Emīrī miṣli yoḳ bir yārdır eğlencemiz

1 AE 39: 164b
2 AE 39: 165a

554[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Cihānda ter-mizāc ādemden aṣlā ḫayr ümīd olmaz
Zemīn-i şūreden ‘ālemde kimse müstefīd olmaz

Ḳalır ġāfil cihāndan vaḫşiyān nezdindeki fāżıl
Dem-i ẓulmetde çeşm-i rūşene eşyā bedīd olmaz

Değil mümkin geçirmek her günü ‘ālemde rāḥatla
Naẓar ḳıl her gününde ‘ālemiñ ‘īd-i sa‘īd olmaz

Ḳabūl etmez televvün ol ki yek-reng-i ḥaḳīḳatdir
Eğer yāḳūt-ı sürḫü şüst ü şū etseñ sefīd olmaz

Geçince ḥüsnü olmaz zīb ü zīnet vermeniñ nef‘i
Libās-ı köhne ta‘mīr olsa biñ kerre cedīd olmaz

Emīrī başḳadır her şey’iñ aṣlında olan cevher
Zere āhen taḥavvül eylemez zer hem ḥadīd olmaz

555[2]

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

Kemāl-i şevḳ ile bir ḫoş diyāra dek gideriz
Ziyāret-i ḫulefā-yı kibāra dek gideriz

Güzīde vālid-i ‘Oṣmāniyān’dır Erṭuġrul
Biz evvelā o şecā‘at-şi‘āra dek gideriz

Burusa şehrine ondan teveccüh eyleyerek[3]
Ḥarīm-i türbe-i ‘Oṣmān’da zāra dek gideriz

Sürüp cebīnimizi ḫāk-i pāk-i Orḫan’a
Dönüp mezār-ı Ḫudāvendigār’a dek gideriz

---

1 AE 39: 165a

2 AE 39: 165b; OTEM, sy. 31, 1336/1920, s. 949-50.
OTEM'de bu gazelin başına şu not düşürülmüştür:
"Edīb-i müsteṣnā-nejād Ḫalīl Nihād Bey Efendi muḥterem *Ṣabāḥ Peyām* ġazetesiniñ 11079 numaralı 23 Eylül tārīḫli nüsḫasında ḥaḳḳ-ı ‘ācīzīde eṣer-i teveccüh ü iltifāt olaraḳ,

Bir āferīn eder iḥsān bu şi‘re elbette
Yarın Emīrī-i şöhret-şi‘āra dek giderik

beytini taḥrīr eylemiş. Bu beyit bundan bir sene evvel bu vezin ve ḳāfiyede yazmış olduġum bir ġazeli ḫāṭıra getirmişdir. Ṣaḥāyif-i dīvānıma bi’l-mürāca‘a bu maḥalle derc edilmesini münāsib gördüm. Ḫalīl Nihād Bey Efendi'ye teşekkür eylerim."

3 Burusa şehrine ondan teveccüh eyleyerek: Teveccüh eyleriz andan Burusa şehrine biz OTEM

Ziyāret eyleriz ondan cenāb-ı Yıldırım'ı
O şehriyār-i ḳavī-iḳtidāra dek gideriz

Ṭavāf edip Çelebi Ḫān Muḥammed'i ṣoñra
Murād-ı ṣānī-i cennet-ḳarāra dek gideriz

Bütün merāḳıd-ı şehzādegāna yüz sürerek
Fiġān ü nāle-i bī-iḫtiyāra dek gideriz

Bu mātemāne revişle o şehr-i zībāda
Bütün mezār-ı kibār u ṣıġāra dek gideriz

Emīrī eyleriz ondan Sitanbūl'a 'avdet
Sarāy-ı pādişeh-i nāmdāra dek gideriz

Edip du'āsını Sulṭān Muḥammed'iñ tekrār
Ḥużūr-ı muḥteşem-i şehriyāra dek gideriz

556[1]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Milletde feyż-i neşv ü nümāyı görür müyüz
Ṭūr-ı ṭalebde nūr-ı Ḫudā'yı görür müyüz

Būy-i nigārdan getirir mi ḫaber bize
Bir iltifāt-ı bād-ı ṣabāyı görür müyüz

Dil-ḫastayız mürüvvet-i dil-dārdır şifā
Dünyāda āh biz o şifāyı görür müyüz

Etsek kenār-ı kūyunu ārāmgāh-ı 'aşḳ
Bilmem o yār-ı 'işve-edāyı görür müyüz

Bir dilber isterim ki ẓarīf u kibār ola
Şekl-i beşerde nūr-ı ẕekāyı görür müyüz

Eyler göñül nevā-yı hezārāna intiẓār
Gülşende eski ṣīt ü ṣadāyı görür müyüz

'Avdet eder mi bir de Emīrī bahār-ı feyż
Gülzār-ı ārzūda ṣafāyı görür müyüz

1 AE 39: 165b

557[1]

[mef'ūlü mefā'ilün fe'ūlün]

Bilmem niye bir cevāb çıḳmaz
Feryād ederim ḥiṭāb çıḳmaz[2]

Dünyā evine girince insān
Āzāde-i ıżṭırāb çıḳmaz

Cāvīd olamaz niẓām-ı maṣraf
Çıḳmaz a beğim ḥisāb çıḳmaz

Etmezse seḥāb-ı himmet imdād
Kühsār-ı bülende āb çıḳmaz

Biń fecr ü şafaḳ ẓuhūra gelse
Yārim gibi āfitāb çıḳmaz

Biń sa'y-i 'aḳīm-i mākiyāndan
Bir beyża-i inḳilāb çıḳmaz

Cevr etse sańa Emīr*ī* cānān
Dünyādan o kām-yāb çıkmaz

558[3]

[mef'ūlü mefā'ilün fe'ūlün]

Gencīne-i ḥüsn ü ān içinde
Yārim gibi dürr-i nāb çıḳmaz[4]

Yārim ne ḳadar kerīm olursa
Dilden yine pīç ü tāb çıḳmaz

Mey-ḫāne-i ḥüsn ü 'aşḳ içinde
La'liń gibi bir şarāb çıḳmaz

Ben bildiğim aṭlas-ı felekse
Çirkin yüze bir niḳāb çıḳmaz

1 AE 39: 166a; OTEM, sy. 14, 1335/1919, s. 277.
2 Yazmada 1/509'dan bir, 5/509'dan sonra ise iki beyit yazılıp üzeri çizilmiştir.
3 AE 39: 166a. Matla' beyti bulunmayan bu gazelin başında bir beyitlik boş yer bırakılmıştır. Gazelin ilk üç beyti; bir önceki gazelin bir parçası olarak tasarlanmış, sonradan üzeri silinmiştir.
4 1: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş şu beyit yer almaktadır:
Biń fecr ü şafaḳ ḥuşūle gelse
Ḥüsnüń gibi āfitāb çıḳmaz

559[1]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Biz pādişāh-ı memleket-i 'aşḳa bendeyiz
Pīş-i rikāb-ı salṭanatında devendeyiz

Āb ü havāsı girye vü āh oldu 'ālemiñ
Ḫandān-ı şevḳ olanlara mecbūr-ı ḫandeyiz

Ey ḥāsid işte munṭaẕır ol yıldırımlara
Pey-rev olan ṣavā'ide berḳ-i cehendeyiz

Ey gülşen-i bahār-ı ṣafā ey ḥarīm-i şevḳ
Yār oldu ṭāli'iñ ki o yārimle sendeyiz

Bālīn-i zīr-i ser olamaz mihr ü meh bize
Bir öyle āsitāneye biz ser-figendeyiz

Mānend-i yār-ı bāḳīyiz ammā ki bī-vücūd
Gülzār-ı 'aşḳ içinde Emīrī revendeyiz

560[2]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Bī-çāreyiz sitem-zedeyiz dil-figendeyiz
Dünyā denilmiş ismine beytü'l-ḥazendeyiz

Destinde düşmeniñ yaḳamız oldu çāk çāk
Yoḳ çāre-i tevaḳḳuf esīr-i devendeyiz

Āvāreyiz efendisi yoḳ āşināsı yoḳ
Leyl-i belā içinde gedā-yı revendeyiz

Ey ḳudsiyān-ı 'arş-ı berīn bilmedik henūz
Dünyāda biz efendi miyiz yoḳsa bendeyiz

Vallāhi ḳardeşim bilirim cümle 'ālemi
Bir ḳubbe altıdır yerimiz bir vaṭandayız

Ba'żan de ḫaşma ṣā'iḳalar ẓāhir eyleriz
Gūyā seḥāb-ı raḥmete berḳ-i cehendeyiz

1 AE 39: 164b
2 AE 39: 164b

Bir öyle ḥāle ḳoydu Emīrī felek bizi
A‘dā-yı bī-ḥayāya da mecbūr-ı ḫandeyiz[1]

Ey şehriyār-ı ‘aşḳ bize eyle merḥamet
[……dil-figendeyiz]

561[2]

[mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün]

1 Düşdük diyār-i ġurbete fikr-i vaṭandayız
Geldik cihān-ı miḥnete zindān-ı tendeyiz[3]

Ey sākinān-ı ‘ālem-i bālā naṣılsıñız
Biz şimdi pençe-i sitem-i dil-şikendeyiz

Her demde[4] zehr-i ḳahr ile maḥzūn[5] u giryenāk
Her ānda cevr-i devr ile me’yūs-ı ḫandeyiz

Ḫūn-ı ciğerdir içdiğimiz ẓann eder bu ḫalḳ
Reşk-āver-i cihān olacaḳ encümendeyiz

5 Oldum Emīr*ī* bende-i mātem esīr-i ġam
Miḥnet evinde sicn-i ‘amīḳ-i fitendeyiz

562[6]

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

1 Vaṭan-ḫarāb olan ādem ‘aẕābsız yaşamaz
Vücūdu ḫasta olan ıżdırābsız yaşamaz

Tamām elli yıl oldu hezār kerre dedim
Bu gülsitān güzel ammā ki ābsız yaşamaz

Evet şu bāġ-ı vaṭan āb ü tāb-ı ‘adl ister
Seḥābsız yaşamaz āfitābsız[7] yaşamaz

1 A‘dā-yı bī-ḥayāya da mecbūr-ı ḫandeyiz: A‘dā-yı bī-ḥayā yanında da mecbūr-ı ḫandeyiz M. Vezni tamamen bozacak şekilde yazılan bu mısra, vezne uygun olarak bu biçimde tamir edilmiştir.
2 AE 39: 165a
3 1: Yazmada bu beyitten sonra üzeri tamamen çizilmiş bir beyit yer almaktadır.
4 Demde AE 39k: her ānda (üzeri çizilmiş) AE 39
5 maḥzūn AE 39k: me’yūs (üzeri çizilmiş) AE 39
6 AE 39: 165b
7 ḫ˘āb AE 39k: AE 39

Sa‘ādet-i vaṭanı görmeyen dil-i rencūr
Melālsiz yaşamaz pīç ü tābsız yaşamaz

Beḳā-yı salṭanat-ı Kibriyā münezzehdir
Şu’ūn-ı arż u semā inḳilābsız yaşamaz

Kesel zamānı ṣayılmaz dem-i żarūret-i ḫˇāb[1]
Beşer bu ‘ālem-i fānīde ḫˇābsız yaşamaz

Ḥuḳūḳ-ı milleti yaġmā eden denī-ṭab‘ān
İki cihānda ‘itāb ü ‘iḳābsız yaşamaz

‘Afīf olursa daḫi sirḳate eden iġmāż
Ne farḳı var ki diyen irtikābsız yaşamaz

Ri‘āyet etmeli ceẕb-i ḳulūba ḫalḳ-ı ümem
Baḳıñ nücūma bile inciẕābsız yaşamaz

Benim de mefḫar-ı kevneyne intisābım var
Cihānda kimse bugün intisābsız yaşamaz

‘Alī Fu’ād Beg Efendi naẓīre emr etdi
O emre ḳarşı Emīrī cevābsız yaşamaz

563[2]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Yetişir bizde de naḳḳād-ı hüner çoḳ sürmez[3]
Bilinir ḳıymet-i yāḳūt u ḥacer çoḳ sürmez[4]

Her sözüñ mevḳi‘i her maṣlaḥatıñ mevsimi var
Nā-be-hengām çiçek açsa şecer çoḳ sürmez

Etse evlādını teşvīḳ-i kemālāt ü hüner
Faḫr eder ‘āleme ḳarşı o peder çoḳ sürmez

Tāzelik vaḳtini ġafletle ederse imrār
Maḥv olur biñ ġam[5] ile öyle püser çoḳ sürmez

1 āfītābsız AE 39k: āb u nānsız (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 39: 166b
3 1/1 AE 39k: Pāymāl olsa da erbāb-ı hüner çoḳ sürmez (üzeri çizilmiş) AE 39
4 1/2 AE 39k: Ḫākden refʿ olunur dürr ü güher çoḳ sürmez (üzeri çizilmiş) AE 39
5 biñ ġam AE 39k: AE 39

Ṭıfl-ı nev-āmedeniñ gūşuna der dāye-i ġayb
Ġaraż u naḫvete değmez[1] bu sefer çoḳ sürmez

Ġāfil olma bu ʿazīmetde yine ʿavdet var
Edeceksiñ ebedī mülke güẕer çoḳ sürmez

Ey Emīrī ḳadem-i himmet ile ʿāzim olan
Şehr-i maḳṣūdu bulur rāh-ı ḫaṭar çoḳ sürmez

564[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Āh-ı maẕlūm şererinden ṣaḳın ey nūr-ı baṣar
Bir büyük āteş olur böyle şerer çoḳ sürmez[3]

Girye-i ʿāşıḳı gördükde eder refʿ-i niḳāb
Āb-ı ṣāfīde yılar nūr-ı naẕar çoḳ sürmez

Ṣoñradan ẓāhir olur fāʾidesi ol żararıñ
Etse[4] de fikr-i metīn ehl-i żarar çoḳ sürmez

Ġam-ı dünyā edemez ehl-i kemāli meʾyūs
Sīne-ālūd-ı ḫusūf olsa ḳamer çoḳ sürmez

[……]
Pāymāl olsa da erbāb-ı hüner çoḳ sürmez[5]

SĪN

565[6]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Zen gibi zīnet-i naḳş-ı bedene etme heves
Zīb-i aḫlāḳa çalış fiʿl-i zene etme heves

Ṣıḳlet-i nā-be-maḥalden ḥaẕer et olma ṣaḳīl
Meşrebiñ żıddı olan encümene etme heves

---

1 ġaraż u naḫvete değmez AE 39k: AE 39
2 AE 39: 166b
3 Bu gazelin matlaʿ beyti bulunmamaktadır.
4 etse AE 39k: olsa (üzeri çizilmiş) AE 39
5 4: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş aşağıdaki beyit yer almaktadır:
Dönüyor ḥāl-i tezelzülde Emīrī dünyā
Böyle āyīnedeki naḳş u ṣuver çoḳ sürmez
6 AE 39: 137b

Ṭatlı söz ḫaşmı bile ādeme mecbūr eyler
Nuṭḳa gel luṭf ile bārid süḫana etme heves

Püşt-i laʿlinde olan ḫaṭṭına baḳ cānānıñ
ʿAnber-i Çīn'e ʿaḳīḳ-i Yemen'e etme heves

Çekmedi Aḥmed-i muḫtārı vaṭan ḥussādı
Var ise ʿaḳlıñ Emīrī vaṭana etme heves

566[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḳayd-ı cāha ehl-i ʿaşḳ itmez heves
Bülbüle zindān olur altun ḳafes

Ḫayra ṣarf et elde fırṣat var iken
Devlet-i dünyāya olsañ dest-res

Ḫayr ü şerrin bilmeyen bir ādeme
Olamaz iḳbāli de feryād-res

Farḳ olunmazsa ne cānibden gelir
Ehl-i ʿaşḳa maʿnevī sesdir o ses

Hep ḥaḳīḳatdir Emīrī sözleriñ
Āferīn ey şāʿir-i ḳudsī-nefes

567[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Etme daʿvā bir işi etmezse ḳānūna temās
Pāyidār olmaz bināya vażʿ olunmazsa esās

Zāhid-i ser-geşte cümle ḫalḳı ser-gerdān ṣanır
Devr eden ādem ne görse bī-ḳarār eyler ḳiyās

Ḫançerin diksin dil-i sūzānım āb eyler onu
Eylemem ol āfet-i bī-raḥmdan āb iltimās

İntiẓām-ı revnaḳı olmaz mehāsā ber-devām
Ḫāliḳ'iñ ġayrından etmek isteyen feyż iḳtibās

1 AE 39: 137b
2 AE 39: 170a

Sīreti tezyīn-i iḳdām eylemekdir maʿrifet
Ādemi insān-ı kāmil eylemez zerrīn libās

İntiẓām-ı dehri imḥā şu iki ḥarf eyliyor
Olmasa kāşki cihānda irtikāb ü iltimās

Ol mehiñ seyr et Emīrī pertev-i dīdārını
Nūrdur gūyā semādan ḫāke etmiş inʿikās

ŞĪN

568[1]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Kemāl ü maʿrifet öğren güzel ḫiṣāle çalış
Cihānda nāmıñı ibḳā eden kemāle çalış

Niçün verir saña millet[2] maʿāş-ı müstevfā
Bıraḳ müsāʿade-i ḫalḳı ḥıfẓ-ı māla çalış

Tevessül eyle ṭarīḳ-i necāt u *feʾstaḳim*[3]e
Rıżā-yı ḥażret-i Ḫallāḳ-ı ẕüʾl-celāle çalış

Vaẓīfe elde iken istiḳāmete saʿy et
Ḫalāṣ-ı daġdaġa-i vaḳt-i infiṣāle çalış

Sefīh ü mürtekib olmaḳ büyük denāʾetdir
Kemāl-i ṣıdḳ ile teʾmīn-i ḥüsn-i ḥāle çalış

Vedīʿadır yed-i kesbe revābıṭ-ı ādāb[4]
Ḫalūḳ u mültefit ol terk-i infiʿāle çalış[5]

Düşün Emīrī ʿaẕāb-ı elīm-i[6] āḫireti
Zamān-ı fırṣat iken tevbe-i vebāle çalış

1 AE 39: 139b
2 millet AE 39k: devlet (üzeri çizilmiş) AE 39
3 *feʾstaḳim:* "Dosdoğru ol" mealindeki bu sözcük Hūd (11) sûresinin 112. âyetinde geçmektedir.
4 revābıṭ-ı ādāb AE 39k: rüsūmu ādābıñ (üzeri çizilmiş) AE 39
5 5: Bu beyitten sonra üzeri çizilen aşağıdaki beyit yer almaktadır:
Fünūn u ṣanʿat ehl-i kemāle ḫayrān ol
Devām-ı ḥırṣ-ı temāşā-yı ḫaṭṭ u ḫāle çalış
6 ʿaẕāb-ı elīm-i AE 39k: biraz da ʿiḳāb-ı (üzeri çizilmiş) AE 39

569[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Bu gün gördüm raḳīb-i rū-siyāhı yāra yaṣdanmış
Naṣıl olmuş da ẓulmet mihr-i pür-envāra yaṣdanmış

Ṣafā mey-ḫānesinde gel de seyr et rind-i bī-ḳaydı
Elinde sāġar-ı ṣahbā ḫum-ı serşāra yaṣdanmış

Durur mu ḫānede 'āşıḳ naẓar ḳıl Ḳays ü Ferhād'a
Biri ṣaḥrāya 'azm etmiş biri kühsāra yaṣdanmış

Der-i cānāna yaṣdandıḳça ẓann eyler dil-i şeydā
Serīr-i salṭanatda bāliş-i zer-kāra yaṣdanmış

Bugün gülzāra gitmiş baġteten ol ġonca-i ra'nā
Şaşırmış ḥayretinden bāġbān eşcāra yaṣdanmış

Birāderdir bütün evlād-ı ādem yā niçün bilmem
Kimi bālīn-i zer-tāra kimi dīvāra yaṣdanmış

Hilāl ü mihr ü encüm ceẕbe-i 'aşḳ-ı Muḥammed'le
'Ademden ṣıçramış tā künbed-i devvāra yaṣdanmış

Beni luṭf-ı İlāhī ḳanber-i āl-i 'abā etmiş
Emīrī āsitān-ı Aḥmed-i muḫtāra yaṣdanmış

570[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Bezm-i dehriñ eski rind-i bāde-ḫˇārı ḳalmamış
Sāġar-ı şevḳiñ şarāb-ı ḫoş-güvārı ḳalmamış

Eylemiş 'aḳlım mı bilmem kesb-i temkīn ü şebāt
Yā cihānıñ 'aḳlı selb eyler nigārı ḳalmamış

El verir āġūşdan dāmen-keş olma ey perī
Destimiñ evvelki tāb-ı iḳtidārı ḳalmamış

Böyle bī-hengām gelmiş n'eyleyim āġūşa yār
Ṣafḥa-i ḫāṭırda şevḳ-i intiẓārı ḳalmamış

Ḫˇābı rü'yā-baḫş-ı miḥnet mihri pertev-pūş-ı ġam
'Ālemiñ āsāyiş-i leyl ü nehārı ḳalmamış

1 AE 39: 139b
2 AE 39: 140a

Baḫta maġrūr olma sa'y et ẕikr-i ḫayr ibḳāsına
Niçe maġrūruñ bugün seng-i mezārı ḳalmamış

Olmuşum ben mi zükām-ı ye'se bilmem mübtelā
Yoḳsa bāġ-ı 'ālemiñ būy-i bahārı ḳalmamış

Yalıñız ben mi Emīrī mest-i cām-ı ġafletim
Rūzgārıñ yoḳsa merd-i hūş-yārı ḳalmamış

571[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Bezmden gitmiş ol āfet 'āşıḳān olmuş ḫamūş
Gülşeni terk eylemiş gül bülbülān olmuş ḫamūş

Sīne bī-tāb-ı teneffüs dīde maḥrūm-ı nigāh
Ḫ'āba varmış çeşm-i 'āşıḳ pāsbān olmuş ḫamūş

Ḥālimi 'arż eylesin bārī dehān-ı zaḫm-ı dil
Heybet-i bezminde ol şāhıñ lisān olmuş ḫamūş

Ṣıdḳa maḳrūn ṣandıġım yārānı bildikden beri
Lebde yoḳ tāb-ı süḫan femde zebān olmuş ḫamūş

Ey Emīrī sende fikr-i 'āḳibet ḳıl etme lec
Bir nigāh et ḫāke bunca cism ü cān olmuş ḫamūş

572[2]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

N'ola baş eğmese 'uşşāḳa o şūḫ-ı ser-keş
Yüz dutar cānib-i bālāya lehīb-i āteş

Bu ḳadar ceẕb-i ḳulūb eylediñ ey şūḫ-ı cihān
Yaḳışır nām-ı dil-ārāmıñ olursa dil-keş

Meşreb-i telḫ ile luṭfuñ olamaz fā'idesi
Āb-ı deryā ile kimse edemez def'-i 'aṭaş

Bilinir vaḳt-i muḫālifde te'āvün ḳadri
Raġbete nā'il olur mevsim-i sermāda güneş

1 AE 39: 140a
2 AE 39: 140b

Ey Emīrī edemez kesb-i ṣafā meclisde
Şaḥṣ-ı hüş-yāra mey içirmese rind-i mey-keş

573[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Ne gülşenden ne de gül-ġonca-i pür-jāleden gelmiş
Bu yektā manẓara la'liñdeki büt-ḫāneden gelmiş

N'ola giryān olursam ḫaṭṭını gördükde ol māhıñ
İşāret çünkü bārāna ẓuhūr-ı hāleden gelmiş

Beni bāzīçe-i eṭfāl ḳılmış 'aşḳ-ı nev-peydā
Ne gelmişse baña ol dilber-i nev-sāleden gelmiş

Varıp dāġ-ı dili 'arż eylesin 'uşşāḳa fırṣatdır
Bugün ol gül-nihāl-i 'işve bāġ-ı lāleden gelmiş

Ḳoyar enẓārda bir şekli dīger şekle devr-i çarḫ
Pey-ā-pey dā'ire biñ şu'le-i cevvāleden gelmiş

Dil-i cānānı yumşatmış bugün ṣahbā-yı āteş-tāb
Ḥadīde ḥāl-i nermi āteş-i seyyāleden gelmiş

Münāsib bir maḳām lāzım ki te'ṣīr eylesin efġān
Bu raġbet bülbüle gülşende rengīn nāleden gelmiş

Dükān-ı nāzıñ ancaḳ mevsim-i bāzārıdır şimdi
O tācir-beççe gördüm kārgāh-ı kāleden gelmiş

Emīrī naẓmıñ olmuş Āmid'in nā-dīde kālāsı
Ne Keşmīr ü Buḫārā'dan ne de Bengāle'den gelmiş

574[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Gözüm yāri görünce başḳa bir 'ālem ḳiyās etmiş
O bir şems-i cihāndır nūr-ı tābāndan libās etmiş

Naṣīb eyle İlāhī nerdedir gülzār-ı tevfīḳiñ
Ne muḳbil ḳuldur ol kim onda tezyīn-i ḫavāṣ etmiş

1 AE 39: 140b
2 AE 39: 141a

Kemāl-i ṣāniʿi fikr et ki bu kāşāne-i imkān[1]
Havā-yı bī-ḳarār üstünde cāy-ı bī-esās etmiş

Cihān aġrāżına vicdānını rabṭ eyleyen nā-kes
Zer-i ḫāliṣ-ʿayārı suʾ-i ṣanʿatle nuḥās etmiş

Faḳaṭ bir gevher-i maḳṣūda ḥālā etmemiş nāʾil
Niçe dānāyı üstād-ı ezel gevher-şinās etmiş

Bütün ḳalb-i beşer āyīne-i şeffāfdır ammā
O mirʾātı mürāʾīler yazıḳ maġlūb-ı pas etmiş

Olur kibr ehliniñ ferdāda şiddetli mücāzātı
Künūz-ı ʿizzetinden Kibriyāʾnıñ iḫtilās etmiş

Bu ḥiss ü ʿaşḳ-ı rūḥum bir çerāġıñ nūrudır ammā
Seni maḳbūl-i ʿām etmiş beni rüsvā-yı nās etmiş

Dil-i ʿārifde esrār-ı İlāhī cilve-pīrādır
O bir āyīnedir kim naḳş-ı lāhūt inʿikās etmiş[2]

Emīrī luṭf-ı Mevlāʾdır muʿīnim dār-ı dünyāda
Ne bir muḳbil ẓahīr olmuş ne kimse iltimās etmiş

575[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Dünyāda niçe ṣulḥ-ile ġavġā olagelmiş
Her maʿreke bir cāy-ı temāşā olagelmiş

Bir ṭıfl idi ol dilber-i nev-ʿişve geçen sāl
Seyr et bu sene ḳāmeti bālā olagelmiş

Bir yerde ḳarārı olamaz ʿaşḳ ile ʿaḳlıñ
ʿĀşıḳları seyr eyle ki şeydā olagelmiş

Cān ver göñül o yāra ki cān vermek o yāra
Dil-dādelere maḳṣad-ı aḳṣā olagelmiş

ʿĀşıḳlara ṭaʿn etme ki tā levḥ-i ezelde
Ṣebt-i ḳalem-i ʿaşḳ ile rüsvā olagelmiş

1 imkān AE 39k: ʿirfān (üzeri çizilmiş) AE 39
2 9: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş bir buçuk mısra yer almaktadır.
3 AE 39: 141a

Bu ḳubbe-i kübrā-yı ʿavālim ki görürsüñ
Bir emr ile mevcūd u müheyyā olagelmiş

Ādāb ile geldi yanına yāriñ Emīrī
Dest ü naẓarı ber-dil ü ber-pā olagelmiş

576[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Yāriñ keremi naḳd-i temennāya değermiş
ʿArż eylediğim aḳçe o kālāya değermiş

Ben āhımı ẓann eyler idim ġayr-i müʾeṯṯir
Tā küngüre-i ʿarş-ı muʿallāya değermiş

Dünyāya naṣıl faṣl ola daʿvā-yı muḥabbet
ʿAşḳıñ ucu maḥşerdeki ġavġāya değermiş

Etdiñ bu ḳadar ṣanʿat-i kübrāyı temāşā
Ḥaḳḳā ki cihān mülkü temāşāya değermiş

5 Oldu eli elleri[ni]ñ üstünde o yāriñ
Tā pençe-i mihr-i felek-ārāya değermiş

Bir kerre naṣīb olmadı ārāmıñ Emīrī
Peyġūle-i ʿuzletdeki dünyāya değermiş

577[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Bir ferdimize ḥırṣ u denāʾet yaḳışır mı
Ḥayfā bu ḳadar ḫūn-ı şehīdān unutulmuş[3]

Her encümen-i ʿilm ü fażīlet ki açılmış
Erbāb-ı fażīlet olan iḫvān unutulmuş

Öz mülkünü terk etdi dedi birtaḳım aḫmaḳ
Ecdādımızıñ kişveri Tūrān unutulmuş

Ḫırsızlıḳ ile pāra ḳazanmaḳ modalandı
Feyż-i vaṭana saʿy-i firāvān unutulmuş

1 AE 39: 141b
2 AE 39: 141b
3 Yazmada, matlaʿ beyti bulunmayan bu gazelin (577) başında matlaʿ beyti için bir beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Sen ḳorḳma hemān pāraları çal becer uydur
Cem‘-i raḳam-ı defter ü dīvān unutulmuş[1]

Cānān-ı vaṭan üzre deriz cān ola ḳurbān
Billāhi yalan ḥidmet-i cānān unutulmuş

578[2]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

‘Anḳā gibi dillerde vefānıñ adı ḳalmış
Taṭyīb-i gedā ḫāṭır-ı yārān unutulmuş[3]

Ey herze-süḫan muntaẓır-ı ḳaṭ‘-ı zebān ol
Maḥşerdeki miḳrāż ile mīzān unutulmuş

Gencīneler olmaḳda ḳalanṭorlar içün ṣarf
Ta‘līm-i yetīmān ile ṣıbyān unutulmuş

Eş‘ār-ı ḥaḳīḳī aranır köylü dilinde
Māhiyyet-i üstād-ı süḫan-dān unutulmuş

Cibrīl-i ‘arūż etmez Ebū Cehl’i ziyāret
Āyāt-ı belāġatdeki rüchān unutulmuş

579[4]

[mefā‘ilün fe’ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

Hevā-yı nefse çalışma güzel ḫişāle çalış
Kitāb-ı aḥsen-i a‘māle iştiġāle çalış

Fürūġu memleketiñ ittiḥād-ı ümmetdir
Tenevvür-i vaṭana rif‘at-i hilāle çalış

Cehālet üzre ‘inād eylemek değil lāyıḳ
Cihānda bilmediğin bir işi su’āle çalış

Yaḳışmaz encümen-i faẓla bī-me’āl elfāẓ
Laṭīf ince ḥamiyyet-nümā maḳāle çalış

1 5: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilen aşağıdaki beyit yer almaktadır:
Eş‘ār-ı ḥaḳīḳī arayanlar gürültü araşında
Māhiyyet-i üstād-ı süḫan-dān unudulmuş
2 AE 39: 142a
3 Bu gazelin (578) matla‘ beytinin yeri boş bırakılmıştır.
4 AE 39: 142b

Cemāl ādeme ārāyiş-i muvaḳḳatdır
Çalış çalış a beğim kesb-i ḥüsn-i ḥāle çalış

‘İbādet ehli olur āfitāb-ı ‘ālem-i nūr
Rıżā-yı ḥażret-i Ḫallāḳ-ı ẕü’l-celāle çalış

580[1]

[mefā‘ilün fe’ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

Desem ki ben saña īcād-ı ḳīl ü ḳāle çalış
Fünūn u ma‘rifete ‘ilm ile kemāle çalış

Ṣabūr u mu‘tedil olmaḳ büyük fażīletdir
Kelām-ı nerm ile ibrāz-ı i‘tidāle çalış

Ne oldu debdebe-i ḫānedānları dehriñ
Geçen zamānları bir kerre sen ḫayāle çalış

Teraḳḳī-i vaṭanı ittiḥād eder peydā
Ne iḫtilāfa devām et ne iḫtilāle çalış

Niẓām-ı ḥāl-i umūm intiẓām-ı ferd iledir
Teraḥḥum et vaṭana intiẓām-ı ḥāle çalış

Zamān gelir ki olur mīve-baḫş-ı nef‘-i beşer
Ḥadīḳa-i vaṭana ġars-i nev-nihāle çalış

Yazıḳdır etme o mir’āt-ı pāki jeng-ālūd
Emīrī ṣayḳal-i vicdān-ı pür-melāle çalış

Eğer murādıñ ise ‘abd-i kām-yāb olmaḳ
Emīrī terk-i hevā-yı ‘iẕār ü ḫāle çalış

ṢĀD

581[2]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Bī-fā’idedir düşmen-i mekkāra tabaṣbuṣ
Merd ol ṣaḳın etme o ġaraż-kāra tabaṣbuṣ

Bed-baḫt olan ādem yine menfūr-i cihāndır
Eylerse de herkesdeki efkāra tabaṣbuṣ

1 AE 39: 143a
2 AE 39: 174b

Taṭyībe çalış ādem iseñ ḳalb-i faḳīri
Her kimse eder mükrim-i dīnāra tabaṣbuṣ

Öğren nicedir ḫāra mümāṣātı hezārıñ
Et yāra muḳārin olan aġyāra tabaṣbuṣ

Ṭab'ında olan mefsedeti işler Emīrī
Etseñ daḫi ol ḫaṣm-ı sitem-kāra tabaṣbuṣ

582[1]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Olmaz ḥayāt-ı ādem içün kūşe-i menāṣ
Olsañ velev ki burc-ı müşeyyedde yoḳ ḫalāṣ[2]

Nā-ḥaḳ yere faḳīri muṣāb etmesin ġanī
Ḳānūn-ı Kibriyā'da 'umūm üzredir ḳıṣāṣ

Ḫalḳ eylemiş devāyı Ḫudā derd içün sebeb
Eşyāda ṣanma beyhūdedir ḥikmet-i ḫavāṣ

Hep ayrıdır mevāḳi'i talṭīf u ḥiddetiñ
Āhen maḳāmına geçemez üsrüb ü raṣāṣ

'Abdiñ işi Emīrī edā-yı vaẓīfedir
Allāh'a et 'ibādet ile kesb-i iḫtiṣāṣ

583[3]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Ey şeh raḳīb-i ḫā'ini çengāl-i dāra aṣ
Şemşīr-i himmeti felek-i iştihāra aṣ

Şeb-zinde-dār-ı ẕevḳ-i bahār ol o yār ile
Ḳandīl-i şevḳi fevḳ-i ser-i cūybāra aṣ

Ben ḫīre-çeşm-i 'ālemim isterseñ ey felek
Biñ āfitāb-ı enveri fevḳ-i nehāra aṣ

1 AE 39: 174b
2 Bu beyitte Nisâ (4) sûresi 78. âyetinin, "Nerede olursanız olun, sağlam kaleler içinde bulunsanız bile, ölüm size yetişecektir." mealindeki "Eyne mā tekūnū yudrikkumu'l-mevtu ve-lev kuntum fī burūcin müşeyyede." âyetine güçlü bir telmih vardır.
3 AE 39: 175a

Seyr et hezār ṣūret oña ʿaks eder geçer
ʿİbret içün bir āyīne al bir kenāra aṣ

Göster Emīrī ḳuvvet-i iʿcāzı ʿāleme
Bu naẓm-ı muʿcizi ḥarem-i iftiḫāra aṣ

584[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Her kim eyler ise taḳlīb-i tevārīḫ u ḳıṣaṣ
Olur icrā-yı ḥamiyyet oña maḳṣūd-ı aḫaṣ

Ġarażı etme siper dā'ire-i fikre ḳabūl
Ṭās-ı zer-ḫāteme ḫar-mühre yaḳışmaz ola faṣ

Ḥaḳ ki bir ʿilleti teşhīr ede olmaz ketmi
Cismi telvīn ile mestūr olamaz reng-i baraṣ

Ḫara zīn-i güher urmaḳ gibidir ʿālemde
Eylemek cāhil-i nā-ḳābile vażʿ-ı maḫlaṣ

Sitem eylerse Emīrī saña cānān ne ʿaceb
Cevr-i gül dā'im olur bülbül-i zāra muḫtaṣ

585[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Zaḫm-ı dāġ-ı ḥasreti tā gerden-i yārāna baṣ
Bir gün ol cānānı çek āġūşa rūḥ-ı cāna baṣ

Dest-i ʿirfānıñda çāk olsun girībān-ı heves
Yay-ı istiġnāyı ḫāk-i himmete merdāne baṣ

Ehl-i ʿişret terk-i ẕevḳ etmez yine ey muḥtesib
Sen dem-ā-dem bāde dök peymāne ḳır mey-ḫāne baṣ

Ey ṭabīb-i ʿişve ṣor bir gün mizāc-ı ʿāşıḳı
İṣbaʿ-ı iḥsānı nabż-ı ḫasta-i hicrāna baṣ

Dest-i ʿirfānıñdadır damġā-yı tenḳīd-i süḫan
Ey Emīrī kāle-i eṣʿār-ı üstādāna baṣ

1 AE 39: 175a
2 AE 39: 175b

ḌĀD

586[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Gülzār-ı dehre vermededir āb ü tāb-ı feyż
Geh āfītāb-ı maʿrifet ü geh seḥāb-ı feyż

Miftāḥ-ı ʿilm ü ḥikmeti cehd eyle elde et
Olmaz küşāde öyle ḳolaylıḳla bāb-ı feyż

Ṣaḥrā-yı saʿy ü ġayreti geşt eyle teşne-leb
İster iseñ müyesser ola āb-ı nāb-ı feyż

Dārü'l-fünūn-ı maʿrifete etmeyen duḫūl
Olmaz cihānda vāḳıf-ı metn-i kitāb-ı feyż

Aṣḥāb-ı cehl ü ġaflete yoḳ nefʿi ẕerrece
Ġarḳ etse nūra şeş ciheti āfitāb-ı feyż

Ġālib gelir saʿādet ü iḳbāl-i ʿāleme
Ol kimse kim Emīrī olur kām-yāb-ı feyż

587[2]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Cenāb-ı Ḥaḳ'dan utan eyleme ḫiyānet-i ʿırż
Olur reẕīl-i dü ʿālem eden ihānet-i ʿırż

Durur musun birisi etse ʿırżıñı taḥḳīr
Tefekkür et şurasın eyleme ḥaḳāret-i ʿırż

Ederse de saña bir kimse ʿırżını teklīf
Onuñ cehāletine ver de et ṣiyānet-i ʿırż

Belā-yı aʿẓam-ı ʿālemdir ey Ḫudā-yı Raḥīm
Getirme başına bir kimseniñ muṣībet-i ʿırż

İki cihānıñ Emīrī medār-ı ʿizzetidir
Kemāl-i ʿiffet-i nāmūs u istiḳāmet-i ʿırż

1 AE 39: 146b
2 AE 39: 146b

588[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Ḥayretimden edemem ḥāl-i elemnākimi 'arż
Görebilsem daḥi ol vaḥşī civānı bi'l-farż

Ḳarż ile ḥāṣıl olan ẕevḳiñ olur ḥāṣılı ġam
O ḳadar ġam çeker ādem ne ḳadar eylese ḳarż

Birbiriyle yine şāhān idemez ḳaṭ'-ı nizā'
Olsa 'ālemde eğer biñ bu ḳadar ṭūl ile 'arż

Maḳṣadıñ ġamdan emīn olmaḳ ise 'uḳbāda
Onu ṭut her ne ki dünyāda Ḫudā eyledi farż

Fer verir peste Emīrī naẓarı 'ālīniñ
Kesb eder tāb ü ṭarāvet naẓar-ı şems ile arż

589[2]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Sāde ẕī-rūḥ değil teşne-i āb-ı feyyāż
Ābdan neşv ü nemā bulmada hep kūh u riyāż

Ḥaḳ ẓuhūrunda zehūḳ olsa 'aceb mi bāṭıl[3]
Kesilir seyf-i ḫulūṣ ile 'urūḳ-ı a'rāż

Cevher-i rāḥati terḥīn ile ḳarż-ı ġam eder
Ẕevḳ içün eyler ise kim ki nuḳūd istiḳrāż

Ṣan'at-i Ḥaḳḳ'a taġayyür veremez sa'y-i beşer
Şüst ü şū ile olur mu beden-i zencī beyāż

İttiḥād ile olur ḳat'ı 'urūḳ-ı ḫaşmıñ
Keşf eder 'āleme bu sırrı dehān-ı miḳrāż

Hep żarūret beni dil-bend-i ḥükūmet etdi
Ser-fürū etdirir insānı ṭabībe emrāż

Nuṭḳuñ ehl-i hevese etmez Emīrī te'ṯīr
Ḥaḳ kelāmı süfehā kūhdan eyler i'rāż

1 AE 39: 147a
2 AE 39: 147a
3 Bu beyitte İsra (17) sûresi, "De ki: "Hak geldi, bâtıl yok oldu. Şüphesiz bâtıl, yok olmaya mahkûmdur." mealinde ve "Ḳul cā'e'l-ḥaḳḳu ve zehaḳa'l-bāṭıl inne'l-bāṭıla kāne zehūḳā." lafzındaki 81. âyetine telmih vardır.

590[1]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Diler ise baña luṭf eylesin diler taʿrīż
O yāra ḥālimi ʿarż eyledim ʿamīḳ u ʿarīż

Firāḳ-ı yār uzandıḳça dil görür zaḥmet
Olur uzun gecelerde ziyāde derd-i marīż

Eder mürekkeb-i derd-i esef ile her gün
Cerīde-i ʿamelim kātib-i ḳażā tebyīż

Bu günde ġālib-i aḳṭār-ı kāʾināt oluruz
Eğer ki ehline etseñ vaẓīfeyi tefvīż

Emīrī ṣāḥib-i dīvān-ı mülk-i maʿnāyım
Baña yazarlar emīrān-ı maʿrifet taḳrīż

ṬĀ

591[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Çekmez mi ġam ḫumārını mestāne-i neşāṭ
Memlū ḳalır mı böylece peymāne-i neşāṭ

Eñ ʿāḳibet şu mezraʿa-i rūzgārda
Sünbül-nümā-yı miḥnet olur dāne-i neşāṭ

Bir kimsede teveccüh-i baḫt eylemez devām
Baʿżan olur küşāde der-i ḫāne-i neşāṭ

Gezdim cihān-ı şeş-cihetiñ şarḳ u ġarbını
Ḥayfā ki görmedim daḫi kāşāne-i neşāṭ

Ġavvāṣ-ı ḥasrete biz onu eyledik fedā
Baḥr-i emelde var ise dür-dāne-i neşāṭ

Bıḳdı göñül Emīrī ġam-ı intiẓār ile
Olsam ʿaceb mi yek-sere bīgāne-i neşāṭ

1 AE 39: 147b
2 AE 39: 148b

592[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Gāh öyle mu'accizler olur cāna musallaṭ
Biñ miḥnet ederler dil-i insāna musallaṭ

Öpdüm leb-i cānānı 'adū derse yalandır
'İfrīt olamaz mühr-i Süleymān'a musallaṭ

Her şey'iñ olur ġā'ilesi ḳudreti miḳdār
Olsa ne 'aceb fırṭına 'ummāna musallaṭ

Ṣābit-ḳadem ol sen yine şeh-rāh-ı vefāda
Biñ ḫār-ı cefā olsa da dāmāna musallaṭ

Def' eyler onu pençe-yi bāzū-yı ṣebātım
Ser-dest-i ḳażā olsa girībāna musallaṭ

Ḥaḳsız işi gördükçe Emīrī ġażabımdan
Bir āteş olur sīne-i sūzāna musallaṭ

ẒĀ

593[2]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Āyīne-i ṭab'ımda 'ayān cevher-i elfāẓ
Gencīne-i fikrimde nihān gevher-i elfāẓ

Tā olmayacaḳ 'ūd-ı meżāmīn ile leb-rīz
Neşr eyleyemez rāyiḥasın micmer-i elfāẓ

Ṣūretden ola sīret-i maḳbūle nümāyān
Mażmūn-ı ḫoş-āyende olur mużmer-i elfāẓ

Nā-dān eline düşmeye güftārım İlāhī
Ṭūṭī-i belīġa yaḳışır sükker-i elfāẓ

Herkes bulamaz gevher-i üslūb-ı beyānı
Her fırḳa sezāvār olamaz efser-i elfāẓ

Ol nāẓım-ı naḳḳāda derim şā'ir-i üstād
Dür-dāne-i mażmūnu ola zīver-i elfāẓ

1 AE 39: 148b
2 AE 39: 149b

Aldıḳça ḳalem destine bir şā'ir-i yektā
Biñ mihr-i belāġat doġura ḫāver-i elfāẓ

Bu naẓmımı görseydi Emīrī beğenirdi
Nābī gibi 'allāme-i dānişver-i elfāẓ

594[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Çıḳarsa cāmi' içre kürsīye ol ḫoş-edā ḥāfıẓ
Gelir her kūşeden āvāz-ı yā Allāh yā Ḥāfıẓ

Düşer ṣahbā gibi āḫir ayaġa dest-i raġbetden
Olursa şārib-i peymāne ḳanġı nā-sezā ḥāfıẓ

Mücevher mevci deryā-yı 'ulūmuñ ḥıfẓ-ı Ḳur'ān'dır
Ġınā-yı faẓlı bulmaz olmasa bir kimse tā ḥāfıẓ

Kelām-ı Ḥaḳ'da da ṣavt-ı belīġiñ faẓlı zāhirdir
Cemā'at az olur zīrā olursa bed-ṣadā ḥāfıẓ

Emīrī ṣaġ olup da görselerdi naẓm-ı rengīnim
Deḳāyıḳ-āzmā Ṣā'ib ḥaḳāyıḳ-āşinā Ḥāfıẓ

595[2]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Ḫoş gelir bī-ḫırede bed-süḫan olsa melfūẓ
N'ola dīvāneden eṭfāl olursa maḥẓūẓ

Feleğiñ mevsim-i rāḥatde eder ḫışmı ẓuhūr
Dehr olur ṣā'iḳadan vaḳt-i şitāda maḥfūẓ

Çāre-i ref'i ḫazān-ı emeliñ ḳābil mi
Ṭutalım bāġ-ı dile aḳmadadır cūy-i ḥuẓūẓ

Geşt-i bāġ-ı heves eylerse cihānda her kim
Girmesi dāmeniniñ pençe-i ḫāra melḥūẓ

Ditredir fırṭına-i ẕenbim Emīrī feleği
İhtizāz etse n'ola perde-i levḥ-i maḥfūẓ

1 AE 39: 149b
2 AE 39: 180a

596[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Tā dilde yer eyler eşer-i ṣoḥbet-i vāʿiẓ
Allāh içün eyler ise icrā-yı mevāʿiẓ

Güm-kerde-i şeh-rāh-ı şerīʿat olur āḫir
Olmazsa kimiñ pey-revi bir mürşid-i mūḳiẓ

Fażlıñ seni güm-kerde eder olmasa tevfīḳ
Olsañ daḫi yā ṣāḥib-i *Keşşāf yā* Cāḥız

Rızḳıñ seni elbette bulur ḥıfẓa[2] ne ḥācet
Ḫallāḳ-ı cihāndır ḳuluna rāzıḳ u ḥāfız

Ey dīde hani naḳş-ı ṣafādār fenāda
Olduñ ne içün ḫˇāb-ı ʿademden müteyaḳḳız

Bī-nuṭḳu eder feyż-i cemāliñ mütekellim
Āyīneden olsa n'ola ṭūṭī mütelaffız

Tuṭdu eşerim Hind ile Īrān'ı Emīrī
Reşk eylesin artıḳ baña Feyżī ile Ḥāfız

597[3]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Ṣadme-i mevc-i ḳażādan beşer olmaz maḥfūẓ
Sedd-i tedbīr ile seyl-i ḳader olmaz maḥfūẓ

Ḳalb-i maġşūşda ṣābit olamaz niyyet-i pāk
Ḥoḳḳa-i üsrüb içinde güher olmaz maḥfūẓ

Çalışan rāḥatine ḫalḳıñ olur bī-rāḥat
Ḥıfẓ eder ādemi ammā siper olmaz maḥfūẓ

Atsa ḫalḳa ne ḳadar ṭaʿne ṭaşı bir ādem
Seng-i ġamdan o daḫi ol ḳadar olmaz maḥfūẓ

Vaḳtsiz rifʿat alan tīzce düşer rifʿatden
Şecer üstünde şitāda şemer olmaz maḥfūẓ

1 AE 39: 180a
2 ḥıfẓa AE 39k: ḥırṣa (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 180b

Ḥaẕer et dilber-i yaġmā-gere dil verme ṣaḳın
Nezd-i ṭūṭīde Emīrī şeker olmaz maḥfūẓ

598[1]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

1 Göñül eliñde döner mūma āhenīn elfāẓ
Naẓar isābet eder Ḥaḳ'dan eyle istiḥfāẓ

Ṭulū'-ı mihr-i meserretle çeşmi rūşen olur
Kimi ederse Ḫudā ḥ̆āb-ı ġuṣṣadan īḳāẓ

O yār ḥūrī-i cennet gibi besīm ü laṭīf
'Adū zebānī-i dūzaḫ gibi *şidād u ġılāẓ*

Ederdi gevher-i eş'ārım iktisāb-ı revāc
Ḥicāz-ı ḥikmet içinde olaydı sūḳ-ı 'Ukāẓ

5 Emīrī āyet-i kübrā-yı naẓmımı yaḳışır
Derūn-ı ḥāfıẓada ḥıfẓ eder ise ḥuffāẓ

599[2]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

1 Ḳorḳmam ṭarīḳ-i 'aşḳ görünse bana ġalīẓ
İnsāna her umūr gelir ibtidā ġalīẓ

Müşrik naşıl ġalīẓ[3] ise nezdinde mü'miniñ
Aṣḥāb-ı ṣıdḳa öylece ehl-i riyā ġalīẓ

Ḥükm etmeli şeḳāletine kendiniñ hemāñ
Bir ādeme görünse bütün āşinā ġalīẓ

Ḳaldım İlāhī yolda bana sen meded-res ol
Menzil uzaḳ mekārī ża'īf ü kirā ġalīẓ

5 Daḫl etme şi're belki Emīrī cihān bu ya
Ġayra güzel görünür o söz kim sana ġalīẓ

1 AE 39: 180b
2 AE 39: 151a
3 ġalīẓ AE 39k: denī (üzeri çizilmiş) AE 39

600[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Görmesem ol büti naḳşın edemem sînede ḥıfẓ
Olamaz ṣūreti nā-ḥāżırıñ āyînede ḥıfẓ

Ḫāṭırıñdan heves-i ṣervet-i dünyāyı çıḳar
Eyleme çirk-i denā'et dil-i bī-kînede ḥıfẓ

Fażlı dünyāya ṣıġışmaz niçe fāżıl bulunur
Eylemiş kendisini ḫırḳa-i peşmînede ḥıfẓ

Rāḥata müncer olan gün gecesinden bilinir
Kūdekān dersini etmez şeb-i āzînede ḥıfẓ

Āh dür-dîde nigāhından Emīrī o bütüñ
Bilemem ki edeyim gevher-i 'aḳlı ne de ḥıfẓ

601[2]

[mef'ūlü mefā'ilün fe'ūlün]

Cevriñ ki eder dehān telaffuẓ
Aġzımda olur nihān telaffuẓ

'Aşḳındaki bulduġum ṣafāyı
Cānā edemez lisān telaffuẓ

Derdiñ beni öyle ḫasta ḳılmış
Ḳudret yoḳ ede zebān telaffuẓ

Ṭatlı görünür zehir de olsa
Bir söz ki eder civān telaffuẓ

Doġru ṣayılır bir ehl-i iḳbāl
Eylerse daḫi yalan telaffuẓ

Ol ecnebī yār Emīrī bilmez
Etsem daḫi ṣad emān telaffuẓ

1 AE 39: 151a
2 AE 39: 151b

‘AYN

602[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Olsa yāriñ elemi żabṭ-ı şu‘ūra māni‘
Yine temkīnim olur ‘arż-ı ḥūżūra māni‘

‘Ādil ol ehline tevdī‘-i meṣāliḥ eyle
Ġarażı eyleme tefvīż-ı umūra māni‘

Ġalebe etse n’ola bāṭıla ḥaḳḳāniyyet
Olamaz perde-i ẓulmet reh-i nūra māni‘

İttiḥād eyleyelim ṣıdḳ ile ey ehl-i vaṭan
Görelim kim olacaḳ bizde [de] zūra māni‘

Geh maraż gāh żarūret gehī mātem geh ġam
Günde biñ āfet olur kesb-i sürūra māni‘

Sende ẓāhir olacaḳ feyż-i İlāhī vardır
Ey göñül ġaflet edip olma ẓuhūra māni‘

Ḫayli sed çekdi Emīrī yoluma ehl-i ġaraż
Olmadı cisr-i murād üzre mürūra māni‘

603[2]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Bir dil ki olur āyīne-i cevher-i ṭāli‘
Ol āyīnede cilve eder peyker-i ṭāli‘

Dellāldeki ‘āriyetī cevhere beñzer
Nā-dān eline düşse daḫi gevher-i ṭāli‘

İnsānı eder vāṣıl-ı mi‘rāc-ı sa’ādet
Hem-şeh-per-i Cibrīl midir şeh-per-i ṭāli‘

Sulṭān-ı ḳavī-baḫtıñ eder farḳını tezyīn
Her şaḫṣa müyesser olamaz efser-i ṭāli‘

Deycūr-ı felāket şeb-i idbārı doğurmaz
Ḫurşīd-i sa’ādet doğurur ḫāver-i ṭāli‘

1 AE 39: 152b
2 AE 39: 152b

Dönmem feleğiñ raġmına ʿazmimden Emīrī
Dönmez[se] murādımca daḫi miḥver-i ṭāliʿ

604[1]

[faʿilātün faʿilātün faʿilātün faʿilün]

1 Ol ḳamer-ṭalʾat ki eyler[2] meclise derden ṭulūʿ
Āfitāb eyler ṣanırsıñ semt-i ḫāverden ṭulūʿ

Öyle bir nūr-ı mücessemsin ki gördükçe seni
Māh-ı enver eylemiş ẓann eylerim yerden ṭulūʿ

Ẓāhir ol cemʿiyyet-i ʿuşşāḳa görsün kāʾināt
Āfitāb eyler naṣıl bālā-yı maḥşerden ṭulūʿ

Parladıḳça sīne-i sīmīni çīn-i cebhesi
Nūr-ı Ḥaḳ gūyā eder miḥrāb ü minberden ṭulūʿ

5 Gerden-i ṣāf üzre olmuş ġabġabıñ ṣūret-nümā
ʿAks etmiş āfitābıñ kān-ı gevherden ṭulūʿ

Māh-tābāsā cihān-ı ḥikmeti tenvīr eder
Ol eṣer kim eyleye fikr-i münevverden ṭulūʿ

Leyl-i muẓlimden doġan ḫurşīde beñzer bu ġazel
Ey Emīrī eyledi ḳalb-i mükedderden ṭulūʿ

605[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Nūr-ı edebe kāmil eder vechini maṭlaʿ
Vicdāñı olur kevṣer-i ʿulviyyete menbaʿ

Nā-cins olan eyler mi ḳabūl-i güher-i pāk
Ḳābil mi ki ḫām āhen ola seyf-i muraṣṣaʿ

Āṣār-ı televvünle gelir ʿizzete noḳṣān
Yāḳūtda yoḳ ḳıymet-ı elmās-ı mülemmaʿ

Muẓlim şeb içinde yaḳılan şemʿe bedeldir
Ol zülf-i siyāh-fāmda ruḫsār-ı müṣaʿṣaʿ

1 AE 39: 153a
2 ki eyler AE 39k: edince (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 153a

Āsūde-i ġam ḳalmış olan var ise göster
Dünyā olalı nev‘-i benī ādeme mecma‘

Şā‘ir oña derler ki onuñ naẓm-ı raḳīḳi
Maṭbū‘ u müheyyec ola maḳbūl ü muṣanna‘

Etsin bu güher naẓmıñı āvīze Emīrī
Maḥrūse-i beyżā ile iḳlīm-i müşa‘şa‘

606[1]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Göster reviş-i nerm ile yārāna tevāżu‘
‘Ulvī-ṣıfat ol eyle her insāna tevāżu‘

Eslāfıñı āṣār-ı necābetde unutma
Ḫaṣmıñ ise de ḳıl yine mihmāna tevāżu‘

Kāmillere baş eğmeyen erbāb-ı faẓīlet
Mecbūr*ī* eder gāh*ī*ce nā-dāna tevāżu‘

Ey ṣāḥib-i cāh eyle mülāḳāta mürüvvet
Etdiñ yetişir derdeki der-bāna tevāżu‘

Ẓann eyledi[2] göñlüm ki bu dünyā benim oldu
Gösterdi bugün luṭf ile cānāne tevāżu‘

Nā’il olabilmez oña her efser-i şāhāñ
Olmuş o ḳadar gevher-i yek-dāne tevāżu‘

Eylerse Emīrī yaḳışır rūḥu Kelīm’iñ
Zātıñ gibi bir şā‘ir-i ẕī-şāna tevāżu‘

607[3]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Keşretli ola şehrimiziñ bey‘ ü şirāsı
Mekşūf ola her cānibe ebvāb-ı ṣanāyi‘[4]

1 AE 39: 153b
2 ẓann eyledi AE 39k: ṣandım ki (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 154a
4 Yazmada, matla‘ beyti bulunmayan bu gazelin (607) başında, matla‘ beyti için bir beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Yā Rab ola bu beldede günden güne müzdād
Şübbān-ı bedāyiʿ ile ṭullāb-ı ṣanāyiʿ

Her ṣanʿate her güne müşevviḳ ola peydā
Dāʾim mütezāyid ola esbāb-ı ṣanāyiʿ

Zer ḫāme ile nāmı olur ṣebt-i tevārīḫ
Ṣanʿat kime luṭf eyle[ye] Vehhāb-ı ṣanāyiʿ

Aṭlasda olan cevher ü elvāña nigāh et
Taḳdīr ile ol mādiḥ-i erbāb-ı ṣanāyiʿ

Yāḳūt ile tarṣīʿ olunan gevheri seyr et
Ol raġbet ü ḥürmetle ṣafā-yāb-ı ṣanāyiʿ

608[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Merġūb-ı ʿavālim olur erbāb-ı ṣanāyiʿ
Ammā ki gerek ḳudret-i iʿcāb-ı ṣanāyiʿ

Ol memleketiñ şöhreti nā-būd u ʿademdir
Bir şehrde olmaz ise aṣḥāb-ı ṣanāyiʿ

Her kim ki ola ṣanʿatiniñ merd-i ferīdi
Ol kimsedir üstād-ı ẕafer-yāb-ı ṣanāyiʿ

Ol belde olur sāḥa-i gülşen gibi maʿmūr
Bir beldede etse cereyān āb-ı ṣanāyiʿ

Her ṣanʿate meyl eyleme ol himmeti ʿālī
Zīrā ki gerekdir saña nā-yāb-ı ṣanāyiʿ

Hem ṭutduġuñ[2] hem ḳıldıġıñ ey şāb ʿabeṣdir
Ger secdegehiñ olmasa miḥrāb-ı ṣanāyiʿ

Var öyle bedāyiʿ ki onu eylemiş īṣāl
Tā mertebe-i mūʿcize īcāb-ı ṣanāyiʿ

Her ḥürmete şāyāndır Emīrī naẓarımda
Her kim ki olur ṣāḥib-i elḳāb-ı ṣanāyiʿ

1 AE 39: 154a
2 Ṭutduġuñ: Kelimenin son hecesinde vezin bozulmaktadır.

609[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Feṯḥ oldu der-i kenz-i ḫafāyā-yı bedāyiʿ
Neşr etdi żiyā gevher-i yektā-yı bedāyiʿ

Āteşle buḫār oldu benī ādeme maḥkūm
Nesc olmadadır fenn ile kālā-yı bedāyiʿ

Nerde şu ḳadīm elbise şu heyʾet-i eslāf
Maḥv etdi o ṣanʿatleri peydā-yı bedāyiʿ

Yaġ mūmunu söndürmedi mi ġāz ile lanba
Yoḳ fāʾide-i şekve-i bī-cāy-ı bedāyiʿ

Yüz biñ kütüb-i nāfiʿayı fenn-i ṭıbāʿat
Bir ānda eder maṭbaʿa-pīrā-yı bedāyiʿ

Biñ yıllıḳ olan ebniyeniñ almada resmin
Bir ānda fotoġraf-ile ebnā-yı bedāyiʿ

Bir tel ile rabṭ oldu bütün maşrıḳ u maġrib
Ḳıl dīde-i ʿibretle temāşā-yı bedāyiʿ

Ṭayy oldu demir yollar ile kūh ile ṣaḥrā
Seyr eyle nedir ṣanʿat-i ʿuẓmā-yı bedāyiʿ

Vapur ile deryāları ṣaḥrā gibi şimdi
Geşt etmededirler hüner-ārā-yı bedāyiʿ

Erbāb-ı teraḳḳī ṣıġamaz rūy-i zemīne
Balonla olur ʿāric-i bālā-yı bedāyiʿ

Ḳanġı birini ḫāme-i ʿacz eylesin imlā
Taʿdād olamaz keşret-i eşyā-yı bedāyiʿ

ʿĀḳilseñ eğer sen daḫi et terk-i beṭāʾet
Ol himmet ü iḳdām ile cūyā-yı bedāyiʿ

Īcād-ı kemālāta çalış merd-i baṣīr ol
Āṣār-ı ẕekāvetle ḳıl iḥyā-yı bedāyiʿ

Uyḳu gibi ġaflet gibi ġāṣıblara ʿömrüñ
Ḳapdırma eyā merd-i müzekkā-yı bedāyiʿ

1 AE 39: 154b

Aḳrānıña imrār-ı zamān etme ġarażla
Ol kesb ile üstād-ı muʿallā-yı bedāyiʿ

Hem nefsiñe hem beldeñe nefʿiñ ola şāmil
Nāmıñ da ola mūcid-i aʿlā-yı bedāyiʿ

Dūn-himmet olup ṣanma ṣaḳın ḳalmadı bitdi
Keşf olmadı bir ḫayli beḳāyā-yı bedāyiʿ

Ḫāk etme güzel nāmıñı ḫāk olmadan evvel
Aḫlāfıña ḳıl sen de hedāyā-yı bedāyiʿ

Yā Rab bańa göster yolunu mekteb-i feyżiñ
Ben de edeyim bedʾ-i elifbā-yı bedāyiʿ

ʿAvn-i Ḥaḳ ile şehrimiz Āmidʾe pey-ā-pey
Peydā ola biñ ṣanʿat-i kübrā-yı bedāyiʿ

Biñ fabriḳalar makineler olsun Emīrī
Āmidʾde ḳarīben şeref-efzā-yı bedāyiʿ

ĠAYN

610[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Eyleme teşrīfiñi bezm-i aḥibbādan dirīġ
Ṭutma mirʾāt-ı ruḫun çeşm-i temāşādan dirīġ

Bāb-ı iḥsānıñ yetişdim *ʿurve-i vuṣḳā*sına
Naḳd-i luṭfuñ eyleme dest-i temennādan dirīġ

Şūrezārı ḳaṭre-i bārān eder mi sebzezār
Etmek iḥsānı ʿadāletdir aḫissādan dirīġ

Ḥāl-i beyte sāriḳ āgāh olsa bī-pervā olur
Ṭutmalı rāz-ı derūnu ey dil aʿdādan dirīġ

İḳtiżā-yı şān ü şevketdir rüsūm-ı ʿāṭıfet
Pādişeh elṭāfını etmez reʿāyādan dirīġ

Ey Emīrī ʿālemiñ merġūbu olmaḳ isteyen
Etmesin āṣār-ı luṭfuñ pīr ü bernādan dirīġ

1 AE 39: 155b

611[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Olamam ol ṣanem-i 'işve-nümādan fāriġ
Olmasa her ne ḳadar cevr ü cefādan fāriġ

Ẓāhir eylerse de biñ çīn-i cebīn ol āfet
Sen yine vuṣlatını olma ricādan fāriġ

Ye'se düşseñ bile tedbīri bıraḳma elden
Olamaz ḫasta-i me'yūs devādan fāriġ

Ḳayd-ı ālāyiş-i dünyādan olan dāmen-keş
Sūḳ-ı 'ālemde olur bey' ü şirādan fāriġ

Ḥāl-i māżī-i cihān ḫāṭıra etdikçe ḫuṭūr
İstiyor ādem ola ẕevḳ ü ṣafādan fāriġ

Benim ol ṣıḥḥati nā-ḳābil olan ḫasta-i 'aşḳ
Ṭab'ım olmaḳdadır ümmīd-i şifādan fāriġ

Ey Emīrī geçiyor kesb-i hüner mevsimi āh
Ḥayfdır olmaz iseñ meyl-i hevādan fāriġ

612[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Ḳatl-i 'āşıḳda ḳuṣūr etmez bıraḳ a'dāyı ṣaġ
Şāh-bāzım ḫançer-i 'Anḳā-şikāra verme zāġ

Şām-ı hecriñde dile biñ dāġ yaḳmış nār-ı ġam
Şāh-ı 'aşḳım geceler bezmimde çoḳ mu biñ çerāġ

Dā'imā pāmāl eder dünyāda pesti ser-bülend
Sevḳ eder seyl-i belāyı sīne-i ṣaḥrāya daġ

Pertev-i vaṣlıñla luṭf eyle çerāġ et göñlümü
Elverir şām-ı firāḳıñda çerāġım oldu dāġ

Her ne görseñ ḫāk-i ẕilletde onu ṣanma ḥaḳīr
Ābdan neşv ü nemā bulmaḳdadır eşcār-ı bāġ

Ey Emīrī revnaḳ-ı ṣadr-ı ḥayātımdır benim
Ölmeyince eylemem rūḥ-ı revānımdan ferāġ

1 AE 39: 155b
2 AE 39: 156a

613[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Bir ādemi eder ise luṭf-ı ḳader çerāġ
Etsin cihānda ol daḥi çoḳ bendeler çerāġ

Deycūr-ı ġamda ḳor mu Ḫudā kendi ʿabdini
Şebde olur gedālara nūr-ı ḳamer çerāġ

Nā-dāna elverir bu ḳadar luṭfuñ ey felek
Bir gün ne var olursa bir ehl-i hüner çerāġ

Aç ṭalʿatiñ ki ḥüsn-i civānān görünmesin
Ḫurşīde ḳarşu gösteremez nūr u fer çerāġ

Bir bezmi ki münevver ede nūr-ı ṭalʿatiñ
Ol meclise münāsib olur mu diger çerāġ

Yaḳma Emīrī şemʿ-i ṣafā bezm-i hecrde
Dāġ-ı elem sañа yetişir şuʿle-ver çerāġ

FĀ

614[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Yoḳ eylemeyen miḥnet-i devrāna teṣādüf
Her günde eder biñ elem insāna teṣādüf

Meydāna çıḳar ʿişmeti Yūsuf gibi āḫir
Maʿṣūm olan eylerse de bühtāna teṣādüf

Dest-i feleğiñ ḳavs-i belāsından uṣandıḳ
Peykān-ı ḳażā etmededir cāna teṣādüf

Olmam gül-i maḳṣūdu ṭalebden yine fāriġ
Biñ ḫār-ı cefā eylese dāmāna teṣādüf

Bir ḫasta eğer olmaz ise ḳābil-i ṣıḥḥat
Yoḳ fā'idesi etse de Loḳmān'a teṣādüf

Vurma yüzüne nev-heves-i naẓmıñ Emīrī
Etseñ eṣerinde niçe noḳṣāna teṣādüf

1 AE 39: 156a
2 AE 39: 157b

615[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Eylemez yolsuz işi ṣāḥib-i iẕʿān teklīf
Cāhil eyler niçe nā-ḳābil-i imkān teklīf

Onlara sen de ferāġatlerini teklīf et
Nā-münāsib bir işin eylese yārān teklīf

Berf ü bārānını fikr etmelidir eyyāmıñ
Eyleyen ḫāne-i vīrānına mihmān teklīf

ʿUhdedār olmayana eyleme[2] teklīf-i umūr
Etme tefrīḳ içün aʿmālara elvān teklīf

Şiʿrim iẕhār ederim daʿvī-yi ehliyyetimiñ
Etse bir maḥkeme iṯbātına burhān teklīf

616[3]

Fotoġraf

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Göstermededir ṣanʿat-i yektāyı fotoġraf
Żabṭ etmededir nefḥa-i zībāyı fotoġraf

Sevdāları cūş etdiriyor ṣavt-ı raḳīḳi
Giryān ediyor ʿāşıḳ-ı şeydāyı fotoġraf

Ne tārı ne mıżrābı ne de ḳāriʾi vardır
ʿArż etmededir ḳudret-i kübrāyı[4] fotoġraf

617[5]

Telsiz Telgıraf Ḥaḳḳında[6]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Āyet oldu ḳudret-i Yezdānʾa telsiz telġıraf
Ṣaldı bir şekl-i ġarīb ekvāna telsiz telġıraf

1 AE 39: 157b
2 Eyleme: "ایلمکه" M
3 AE 39: 158a
4 ḳudret-i kübrāyı AE 39k: ṣanʿat-ı yektāyı (üzeri çizilmiş) AE 39
5 AE 39: 158a; OTEM, sy. 29, 1336/1920, s. 843-44.
6 ḥaḳḳında: -AE 39

ʿAḳlımız ermezdi telli telġırafıñ sırrına
Şimdi çıḳdı[1] sāḥa-i imkāna telsiz telġıraf

Gülşen-i ḳudretde var biñlerle ṣanʿat ġoncası
Öyle ʿālī ġoncadan bir dāne telsiz telġıraf

Oldu bir berḳ-i celī mānend-i nūr-ı āfitāb
Kā'ināt üzre gelir cevlāna telsiz telġıraf

Seyr ediñ seyyāle-i berḳiyyeniñ āṣārını
Oldu burhān-ı mübīn insāna telsiz telġıraf

Bu ne sırdır ṣūret-i āṣārı ẓāhirken yine
Ṣıġmıyor āyīne-i iẕʿāna telsiz telġıraf

Oldu cism-i kā'ināta ṣanki bir rūḥ-ı laṭīf
Ḥükm eder peydā ile pinhāna telsiz telġıraf

Mā-sivāda nerde ol ḳudret ki olsun sedd-i rāh
Neşr eder āṣārını her yana telsiz telġıraf

Muʿcizāt-ı ṣanʿat eyler baḳ ne ḳudretler ʿayān
Bāʿiṣ-i faḫr oldu her vicdāna telsiz telġıraf

Maʿrifetler pādişāhı der isem şāyestedir
Baḳ ne ʿālī ṣanʿat-i şāhāne telsiz telġıraf

Ṣūretā pinhān iken bād-ı cihān-pīrā gibi
Naḳş olur āyīne-i devrāna telsiz telġıraf

Nāmına şāyeste sulṭān-ı ṣanāyiʿ söylesem
Baḳ ne ʿālī ṣanʿat-i şāhāne telsiz telġıraf[2]

Aldı ġam baḥrinde emvāc-ı belā eṭrāfımı
Ḥālimi ʿarż eylesin yārāna telsiz telġıraf

Ey Emīrī hem ʿayān hem sırrına ermez ʿuḳūl
Verdi ḥayret ʿālem-i ʿirfāna telsiz telġraf

1 şimdi çıḳdı: çıḳdı şimdi OTEM
2 12: -AE 39

ḲĀF

618[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Dünyā evinde ʿāşıḳ-ı zārıñ ṣafāsı yoḳ
Hem-derdi yoḳ muṣāḥibi yoḳ dil-rübāsı yoḳ

Düşdüm cüdā vaṭan denilen kūy-i yārdan
Bir bī-kesim efendisi yoḳ āşināsı yoḳ

Şems-i felek yanında o nūr-ı mücessemiñ
Ṣubḥ-ı ṣafā çerāġına beñzer żiyāsı yoḳ

Üftāde-i nigāh-ı teġāfül-pesend-i nāz
Bir ḫasta-i eceldir ümīd-i şifāsı yoḳ

Bir gül-beçe yetişmez ise eşk ü āh ile
Bir ġoncadır ki bāġınıñ āb ü havāsı yoḳ

Gülzār-ı inzivā ne muḫalled bahār imiş
Ḫavf-i ḫazānı ḫaşyet-i ṣayf u şitāsı yoḳ

Ben şimdi sākinim o mübārek maḳāmda
Ekdār-ı ibtidāsı ġam-ı intihāsı yoḳ

Benzer Emīrī encümen-i ehl-i māteme
Bir meclisiñ ki dilber-i ḥūrī-liḳāsı yoḳ

619[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Dil bağladıḳ bir āfete ammā vefāsı yoḳ
Bulduḳ ṭabīb-i ḥāẕıḳı lākin devāsı yoḳ

Dönmez ʿadem diyārına ʿazm eyleyen vücūd
Varısa ol yeriñ ġam-ı ṣayf u şitāsı yoḳ

Etmez iken dirīġ kerem-i āb ü āfitāb
Gülzār-ı ʿālemiñ yine reng-i ṣafāsı yoḳ

Kesdim ümīdi mīve-i naḫl-i merāmdan
Maḳṭūʿ olan şecer gibi neşv ü nemāsı yoḳ

1 AE 39: 159b
2 AE 39: 159b

Ṣarf etme cem‘-i māla yazıḳ naḳd-i ‘ömrüñü
Mālıñ sańa kefen ḳadar olsun vefāsı yoḳ

Ferş eyleseñ ḥarīmine gül-pister-i ḥużūr
Bir gülsitān bulunsa ki ḫār-ı cefāsı yoḳ

Mir’āt-ı ṣamte vermeli timṡāl-i āb ü tāb
Bir bezm içindeki süḫanıñ iḳtiżāsı yoḳ

Bir yerde eşk ü āh-ı faḳīrān ṣorulmasa
Ol beldeniñ leṭāfet-i āb ü havāsı yoḳ

620[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Heves-i rāḥata düştükçe perīşān olduḳ
Ṭaleb etdikçe ṣafā-yı dili giryān olduḳ

Nerdesin gel yetiş ey feyż-i bahār-ı iḳbāl
Beńzedik naḫl-i ḥazān-dīdeye ‘uryān olduḳ

Bizi mānend-i devā gerçi biraz ṣıḳdı felek
Niçe dil-ḫastalarıñ derdine dermān olduḳ

Ġayriniñ etmek içün dīde-i baḫtın pür-nūr
Şem‘veş encümen-i dehrde sūzān olduḳ

Bizi inbīḳ-i fenāya atacaḳ āḫiri çarḫ
Biz ise ‘āleme geldik diye ḫandān olduḳ

Ey Emīrī elem ü ẕevḳ-i cihān yeksāndır
‘Āleme gelmeğe biń kerre peşīmāń olduḳ

621[2]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Ḳāni‘ ol ḫūn-ı dile bāde-i gül-fāmı bıraḳ
Minnet-i sāḳīyi terk et ṭaleb-i cāmı bıraḳ

Diḳḳat-i ehl-i naẓar ẕāta değil sīretedir
Ḥüsn-i aḫlāḳa çalış zīver-i endāmı bıraḳ

1 AE 39: 160a
2 AE 39: 160a

Çekmeyim derseñ eğer daġdaġa-yı dünyāyı
Rızḳıña eyle ḳanāʿat ṭamaʿ-ı ḫāmı bıraḳ

Aḳşamıñ ḫayrına ḳıl şerr-i ṣabāḥı tercīḥ
Ṣubḥa ḳoy maṣlaḥatıñ menfaʿat-i şāmı bıraḳ

Kā'inātıñ olamaz māżī vü müstaḳbeli ḥal
Cüst ü cūy-ı heves-i evvel ü encāmı bıraḳ

Ne bilirsin ki değil maẓhar-ı ʿafv-i Mevlā
Görme taʿyībe sezā rind-i mey-āşāmı bıraḳ

Ḫātemāsā yemeyim derseñ eğer zaḫm-ı sitem
Ey Emīrī bu cihānda heves-i nāmı bıraḳ

622[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Şāyeste-i taḥsīn olacaḳ bir hünerim yoḳ
Aṣḥāb-ı fażīlet naẓarında değerim yoḳ

Ġafletdir olan māniʿ-i idrāk-i ḥaḳīḳat
Bir nüsḫa-i kübrā imişim ben ḫaberim yoḳ

Billāh vaṭan ḫidmetidir dildeki ḫᵛāhiş
Yoḳsa benim iḳbāl-i cihānda naẓarım yoḳ

Ḫālā değilim ʿaşḳ-ı ḥaḳīḳatle mübeccel
Sermāye-i kevneyni değer bir güherim yoḳ

Reh-yāb-ı ġumūm olmaġa beyhūde çalışma
Bir kimseyi gördüñ mü desin bir kederim yoḳ

Sinnim benim eyvāh yigirmi beşi geçdi[2]
Ḫālā vaṭan uġrunda güzel bir eserim yoḳ[3]

1 AE 39: 160b; TEM, sy. 1, s. 1.
2 Sinnim benim eyvāh yigirmi beşi geçdi: 'Ömrüm ki yigirmi beşe geldi benim eyvāh TEM
3 *TEM*'de bu beytin sonunda şöyle bir dipnot düşürülmüştür:
"1301 senesinde 'umūm-ı vilāyet aʿşār ve aġnām neẓāretleri laġv edildiği esnāda bu 'abd-i ḥaḳīr Adana vilāyeti aʿşār ve aġnām neẓāreti baş kitābetinde bulunuyordum. Dersaʿādet'e geldim. O sırada Diyārbekir'iñ eşrāf-ı ḫānedān ve fużalā-yı benāmından Saʿīd Paşa merḥūm Dersaʿādet'de idi. Dīvān-ı eşʿārımı istedi. Bālādaki ġazeli müṭālaʿa ederken pek müte'esşir oldu. Tevāżuʿan talṭīf şūretiyle buyurdular ki 'Benim sinnim altmışa ḳarībdir ben ḥālā vaṭan ve memlekete lāyıḳ ḫidmetde bulunamadım. Siz yirmi beş yaşında böyle feryād eder iseñiz yā biz ne yapalım.' Allāhu taʿālā ḥażretleri fāżıl-ı müşārun ileyh ḥażretlerini ġarīḳ-i raḥmet eyleye."

Pey-der-pey imiş çehre-i ṭāliʿde taḥavvül
Āyīne-i ālāyişe meyl-i baṣarım yoḳ[1]

Vīrāne-i bī-sūd-ı cihān oldum Emīrī
Sīnemde mekāñ eyleyecek[2] bir güherim yoḳ

623[3]

[mefʿūlü faʿilātü mefāʿīlü faʿilün]

1 Dehşet-firāz-ı rezm-i eşirrādır ittifāḳ
Zīnet-fürūz-ı bezm-i aḥibbādır ittifāḳ

Kūtāh-destler olamaz ḫūşe-çīn-i kām
Hem-rütbe-i ʿuḳūd-ı Ṣüreyyādır ittifāḳ

Vāṣıl olur sürūr u feraḥla nihāyete
Bir encümen ki onda hüveydādır ittifāḳ

Maʿmūre-i cihānı yıḳan iḫtilāfdır
Ārāyiş-i cerīde-i dünyādır ittifāḳ

5 Taḥvīl eder ʿazīmet-i ḫaṣmı hezīmete
Heybet-nümā-yı ḫāṭır-ı aʿdādır ittifāḳ

Feyż-i ṣafā vü rāḥat onuñ pertevindedir
Bir āfitāb-ı memleket-ārādır ittifāḳ

Yārān ile Emīrī çalış yek-dil olmaġa
İnsān içün selāmet-i kübrādır ittifāḳ

624[4]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Bu ʿālemde neler ḫalḳ eylemişdir Vāḥid-i muṭlaḳ
Onuñ ʿaḳl-ı beşer ḳābil mi olsun ġavrına mülḥaḳ

Eyā zevraḳ-süvārān-ı tekebbür olmayıñ ġāfil
Bu gird-āb-ı fenā ġarḳ eylemişdir niçe biñ zevraḳ

Ḫulūṣ-ı ḳalb ile ʿazm etse rāh-ı Ḥaḳḳ'a bir ādem
Eder ol ādemi elbette ʿazminde muvaffaḳ Ḥaḳ

1 7: -AE 39
2 sīnemde mekāñ eyleyecek: sermāye-i kevneyni değecek TEM
3 AE 39: 160b
4 AE 39: 161a

Taʿalluḳ riştesin kesme cihānda zīr ü bālādan
Alır āb-ı zemīn ü mihr-i gerdūndan çemen revnaḳ

Cihānda ol edīb-i muḥteremdir ʿārif ü kāmil
Ola dāʾim beşūş u dil-nevāz ü erḥam ü eşfaḳ

Eder ṭabʿında ehl-i himmetiñ ḥubb-ı vaṭan cevlān
Nigāh-ı raġbetinde yoḳ onuñ semmūr u istebraḳ

Cihān saṭrancına meyl eyleme ġavġāyı terk eyle
Emīrī vaḳt olur ġālib gelir ferz üstüne beydaḳ

625[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü faʿilün]

Saʿy et kemāl-i maʿrifete bir eṣer bıraḳ
Nāmıñ cihānda añdıracaḳ bir hüner bıraḳ

Şāyeste ḳıl mecālis-i ʿirfāna ṣūretiñ
Āyīne-i cihānda nuḳūş u ṣuver bıraḳ

Etdirmeyip teşebbüṣüñe kesb-i ıṭṭılāʿ
Cān-ı ʿadū-yı bī-ḫırede nīşter bıraḳ

Gencīne-i ḥaḳīḳat-i aḫlāf-ı ümmet ol
Seng ü meder bıraḳma leʾāl ü güher bıraḳ

Mirʾāt-ı bī-naẓīr-i ṣafā ḳıl żamīriñi
Ne naḳş-ı mekr ü fitne ne jeng-i żarar bıraḳ

Maḥv eyle bir tecellī ile hep ʿalāʾiḳi
Ḫār ü ḫas-ı derūnuma yā Rab şerer bıraḳ

Merd ol bıraḳma elden Emīrī ḥamiyyeti
Aḫlāf içinde şöhretiñi muʿteber bıraḳ

626[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ey her yeri ḫurşīd-i mücellā gibi berrāḳ
Artıḳ saña ben nūr-ı mübīn eyledim ıṭlāḳ

1 AE 39: 161a
2 AE 39: 161b; OTEM, sy. 29, 1336/1920, s. 842.

Sen ḥüsn ile sulṭān-ı selāṭīn-i civānān
Üftādeleriñ her biri şeh-pāye-i ʿuşşāḳ

Çevreñde olan maʿşer-i ʿuşşāḳ değildir
Eṭrāfıña ṭoplandı seniñ cān bulup eşvāḳ

Her cilveñ olur zelzele-baḫşā-yı taḥammül
ʿUşşāḳa belā mı seni ḫalḳ eyledi Ḫallāḳ

Dünyāda naṣīb olmadı bir vaṣl-ı mükemmel
Ruḫsārıñı görsem olurum gerdene müştāḳ

Bir gün gelir añlarsıñ onuñ ḳadrini ammā
Yoḳ fāʾide vaḳtiñ geçer ey şöhre-i āfāḳ

Faḫr etmededir ḫidmet-i ʿaşḳıñla Emīrī
Kūyuñ vaṭan olmuşdur oña istemez iʿtāḳ

627[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Yaz geçmededir kimsede tedbīr-i şitā yoḳ
Ḳış gelmededir elbise vü naḳd ü ġıdā yoḳ

Cebbār kesildi niçe cerrār ile nehhāb
Bir kimsede Allāh bilir ḫavf-ı Ḫudā yoḳ

Dīvānyolu başdan başa mey-ḫāne kesildi[2]
Mecnūn[3] olan alçaḳ süfehā çoḳ ruḥamā yoḳ

Menʿ etmededir ʿişreti ʿālī Ameriḳa
Menʿ etmiş iken dīn-i mübīn bizde ḥayā yoḳ

Ḫārisler içinde niçe mey-ḫāneciler var
Menʿ eyleyecek onları bir ehl-i cezā yoḳ

Dest-i ʿuḳalā nāḫun-ı tedbīri bıraḳdı
Bu ʿuḳdeleri ḥall edecek ʿuḳde-küşā yoḳ

1 AE 39: 162a; OTEM, sy. 31, 1336/1920, s. 947-49.

2 *OTEM*'de bu mısraya şu dipnot düşürülmüştür:
"Dīvānyolu'nda açılan meyḫāneleriñ sedd olunması ḥaḳḳında Dāḫiliyye nāẓır-ı meʿālī-meẓāhiri Reşīd Mümtāz Paşa ḥażretleri ṭarafından polis müdīriyetine emr verildiği bu kerre ġazetelerde görülmüş olmaġla bāʿiş-i şükrān-ı ʿaẓīmdir."

3 mecnūn: memnūn OTEM

Bu millete bir berḳ-i belā oldu şu parḳ da
Aṣlındaki mevżūʿu güzeldir ümenā yoḳ

Oġlanlar ile ḳızları başdan çıḳarırlar
Artıḳ peder ü mādere dünyāda ṣafā yoḳ

Aṣlında değildir kötü vallāhi bu millet
Bilmem ki yazıḳ şimdi niçün ḫavf ü ricā yoḳ

Yañlış yaparız işleri ẓann eyleriz ammā
Doġru yaparız her bir işi hīç ḫaṭā yoḳ

Hem ḳaṣd ile maḥrūm ederiz āb-ı ṣafādan
Hem bāġ-ı memālikde deriz neşv ü nemā yoḳ

Ḫırsızlara taʿẓīm ü riʿāyet bize maḫṣūṣ
Bundan daha bir meslek-i meẕmūm ü fenā yoḳ

Bir maḥkemedir sāḥa-i enẓār-ı ʿumūmī
Ẓann eyleme āḫir sañа bir ḥükm-i ḳażā yoḳ

Meydānda durur işte Sitānbūl u memālik
Bir yerde mürüvvetlice bir beyʿ ü şirā yoḳ

Āṣār-ı tedennī bütün İslām'a mı maḫṣūṣ
Taḳdīre bahāne arama bizde ḳafā yoḳ

Merdāne değil bī-edebāne bu revişler
Ḳaş vesmeli yüz hep boyalı ḥüsn-i edā yoḳ

Ḫarlar gibi meydānda ḳaṭır cilveleri çoḳ
Nāmūs u ḥayā yoḳ görecek çeşm-i ẕekā yoḳ

Elde siġara bir sürü ṣıbyānla ḳadınlar
Mestāne soḳaḳlarda gezer ʿār u ḥayā yoḳ

Yā Rab ne sefīhāne soḳaḳlarda bu ḥāller
Ḫāṣā diyemem ki ʿulemā yoḳ ṣuleḥā yoḳ

Bir mülkü eder bir kötünüñ mesleği berbād
Taḳdīr edecek bunları ṣanma ʿuḳalā yoḳ

Her kimsede vardır o ḳadar meslek-i bī-ḳayd
Gūyā ki zemīne naẓar-ı ehl-i semā yoḳ

Iṣlāḥ ede aḥvālimizi ḥażret-i Allāh
Yoḳsa bize ümmīd-i necāt-ı żuʿafā yoḳ

Ṭa‘n eyleme dünyāya fenā sensiñ Emīrī
Var sende ḳabāḥat deme te’ṣīr-i du‘ā yoḳ

628[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Yaḳdı cānım āh āh-ı ‘aşḳ-ı āteş-bāra baḳ
Āteşīn fevvāredir gūyā bu āteş-pāre baḳ

Ḳalbi ṭaş olsa yine raḥm eyler aḥvālim gören
Çeşmi yāriñ sīnede açmış ne ḫūnī yara baḳ

Derd içün dermānı ḫalḳ etmiş Ḥakīm-i lem-yezel
Ey ṭabīb-i nāz luṭf eyle dil-i bīmāra baḳ

Ṣanki bir engüşt-i ḳudret eylemişdir şaḳḳ-ı māh
Ṣafḥa-i dilberde nūr-efzā iki ruḫsāra baḳ

Ṣoñra ḳılmış lem‘a-pāş-ı maṭla‘-ı ṣubḥ-ı şühūd
Beslemiş gūyā melek koynunda ol dil-dāra baḳ

*Aḥsen-i taḳvīm*i idrāk eylemekse maḳṣadıñ
Vā‘iẓiñ ta‘rīfini terk et cemāl-i yāra baḳ

Ḥüsn-i dilberden Emīrī eyleme ḳaṭ‘-ı nigāh
Maşrıḳ-ı feyż-i ezel neşr etdiği envāra baḳ

629[2]

On beş çaġlarında söylediğim bir ġazeldir

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Nāz ile teşrīf eden dil-dār-ı ḫoş-reftāra baḳ
Ḳāmet-i mevzūnu seyr et şīve-i eṭvāra baḳ

Almış eṭrāf-ı gül-i ḫoş-būyu gūyā ḫārlar
Ol şeh-i zībānıñ eṭrāfındaki aġyāra baḳ

Kūşe-i ḥasretde iñletmek revā-yı ḥaḳ değil
Ey ṭabīb-i nāz bir kerre dil-i bīmāra baḳ

1 AE 39: 162b
2 AE 39: 162b

Çāresiz ḳalmış reh-i ʿaşḳıñda rū-ber-ḫāk olup
Dīde-i şefḳatle cānā ʿāşıḳ-ı nā-çāra baḳ

Āşinā ol kāʾināt-ı mücmeliñ esrārına
Ey Emīrī dīde-i ʿibretle ḥüsn-i yāra baḳ

KĀF

630[1]

[feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Ne leṭāfetli āfet olmuşsuñ
Āfitāb-ı leṭāfet olmuşsuñ

İki yıl oldu görmedimdi seni
Nūrdan serv-i ḳāmet olmuşsuñ[2]

Ṭıfl idiñ nāz ü ʿişve bilmez idiñ
ʿİşvelerden ʿibāret olmuşsuñ

Kāmil olmuş da bedre dönmüşsüñ
ʿĀlem-i ẕevḳe zīnet olmuşsuñ

Doyamam leẕẕet-i melāḥatiñe
Başḳa bir ẕevḳ ü leẕẕet olmuşsuñ

Būseden ḳaçma böyle bir güliver
Gül-nihāl-i ẓarāvet olmuşsuñ[3]

Keşf-i rāz etme ey Emīr*ī* yeter
Mest-i cām-ı muḥabbet olmuşsuñ

631[4]

[feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Ey güzel sen ne āfet olmuşsuñ
Ehl-i ʿaşḳa felāket olmuşsuñ

1 AE 39: 164b; AS, 10 Mart 1325/23 Mart 1909, s. 48; GN, 10a. Alī Emīrī'nin, Mehmed Tāhir Selām Bey'in (ö. 1844) bir gazeline nazire olarak kaleme alınan "olmuşsuñ" redifli gazelleri (582-585) İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın derlediği *Gülzār-ı Nezā'ir* adlı bir mecmuada da yer almaktadır. Bahsi geçen mecmua Nagihan Gür tarafından neşredilmiştir. bk. Nagihan Gür, "Son Dönem Osmanlı Edebiyatının Nazire Derleyicisi: İbnülemin Kemal İnal ve *Gülzār-ı Nezāir* Adlı Mecmūası", *Bilig,* sy. 84, Kış 2018, s. 123-157. Biz bahsi geçen mecmuayı GN kısaltmasıyla verip bu neşirde belirtilen yaprak numaralarını kullanacağız.

2 nūrdan serv-i ḳāmet olmuşsuñ: āfet-i nūr-ı ḳāmet olmuşsuñ AS

3 5, 6. beyitler: -AS

4 AE 39: 164b; GN, 10b

Nice mümkin lisān ile ta'rīf
Fevḳ-i leẕẕetde leẕẕet olmuşsuñ

Ṣanki fevvāre şeklini almış
Selsebīl-i leṭāfet olmuşsuñ

Saña ey ān perestiş etmedeyim
Revnaḳ-ı nūr-ı 'iṣmet olmuşsuñ

Senden ey göz ümīdimi kesmem
Cilvegāh-ı işāret olmuşsuñ

Hey meded āsitānı dil-dārıñ
Maḥşer olmuş ḳıyāmet olmuşsuñ

Arama ey Emīrī sıḥḥati āh
Mübtelā-yı muḥabbet olmuşsuñ[1]

632[2]

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Ne güzelsiñ ne āfet olmuşsuñ
Zübde-i nūr-ı ḳudret olmuşsuñ

Ṣanki Ḥaḳḳ'ıñ kemāl-i ḳudretine
Gökden inmiş de āyet olmuşsuñ

Tepeden ṭırnaġa varınca bütün
Başḳa başḳa leṭāfet olmuşsuñ

Görmesem görsem eylemem ārām
Ḫānümān-sūz-ı rāḥat olmuşsuñ

Nedir ol nāz ü şīve ḫande-i nūr
Ekmel-i ḥüsn-i ṣūret olmuşsuñ[3]

Naẓmımı seyr[4] edince yār dedi
Vāḳıf-ı sırr-ı ḥikmet olmuşsuñ

Āferīn ey Emīrī-i üstād
Āşinā-yı ḥaḳīḳat olmuşsun[5]

1 7: AS'da, 631 numaralı gazelin makta'ı olarak yer almaktadır.
2 AE 39: 165a; AS, 10 Mart 1325/ 23 Mart 1909, s. 48; GN 11a
3 632/5: 631/5 AS
4 seyr: gūş GN
5 6,7. beyitler: -AS

633[1]

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Ey gönül sen ne 'ibret olmuşsuñ
'Āşıḳ-ı naḳş-ı ḳudret olmuşsuñ

Sensiñ ervāḥa cān veren ey 'aşḳ
Kā'ināt-ı ḥaḳīḳat olmuşsuñ

Seni ta'rīfe kimde ḳudret var
Maẓhar-ı sırr-ı vaḥdet olmuşsuñ

Encümengāh-ı sermediyyetde
Ḥüsne mir'āt-ı ḥayret olmuşsuñ

Cevher-i nā-nümūdesiñ gerçi
Rūḥ-ı īcād-ı ḫilḳat olmuşsuñ

Ḥüsn ile kesb-i ittiḥād edeli
Āfet ammā ne āfet olmuşsuñ

Ey Emīrī nedir bu[2] nuṭḳ-ı 'acīb
Şimdi sen başḳa ḥālet olmuşsuñ

634[3]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Olmuş ekdār ile ser-geştesi her şey feleğiñ
Zīr ü bālāda baḳıñ ḥāline māh ü semekiñ

Sā'at-i 'ömr edemez ṣoñra niẓām üzre devām
Diḳḳat et ḳopmaya bir kerre ucu zenbereğiñ

'Acabā kelb-i vefā-pīşeden etmez mi ḥayā
Unutur ḥaḳḳını bir kimse ki nān ü nemeğiñ

Erişir pāye-i a'lāya melek-ḫaṣlet olan
Ḳurbgāh-ı melekūt oldu mekānı meleğiñ

Leke-i cürm olamaz māni'-i envār-ı necāt
Pertev-i çeşme sebebdir siyehi merdümekiñ

1 AE 39: 165a; GN 11b
2 bu: "تو" M
3 AE 39: 165b

Naḳd-i ārāmımı aldı o ḳızıl lebler ile
Ḳanına girdi o meh-pāre bütün mā-melekiñ

Bir melek-sīrete olmuşdur Emīrī mesken
Yeri var çeşm-i cihān-bīnim içinde bebeğiñ

635[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Seniñ yandım eliñden ey melek-sīmā görünmezsiñ
Cihān raḥm eyliyor aḥvālime ḥālā görünmezsiñ

Teveccühden neden maḥrūm edersiñ sāyeveş dā'im
Bize bilmem niçün ey mihr-i bī-hem-tā görünmezsiñ

Gece görsek de vaṣlıñdan ba'īdiz ey ḳamer-ṭal'at
Hele gündüz göze encüm gibi aṣlā görünmezsiñ

Saña cān mı melek mi yā perī mi söylesem bilmem
Eyā rūḥ-ı revānım kimseye zīrā görünmezsiñ

Bugünkü bir işi atma Emīrī rūz-ı ferdāya
Cihāndır kimse bilmez belki sen ferdā görünmezsiñ

636[2]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Ey dil bu cihān mülküne bī-cā niye geldiñ
Yoḳ kimse ile sende müdārā niye geldiñ

Gerçi oluyor ṣıdḳ ile 'iffet saña rehber
Ammā ḳalıyorsuñ tek ü tenhā niye geldiñ

Feryād-ı hezārān seni bīzār edecekdir
Ṣaḥn-ı çemene ey gül-i zībā niye geldiñ

Ne gerdeniñ açdıñ ne de öptürdüñ o la'liñ
Ey muġ-beçe bī-sāġar u ṣahbā niye geldiñ

Mihmānlıġıñ ev ṣāḥibine āfet-i cāndır
Beyt-i ṣadefe ey dür-i yektā niye geldiñ

1 AE 39: 165b
2 AE 39: 166a

Bir ẕerreniñ aḥvāline vāḳıf olamazsıñ
Bil ʿāleme ey ʿārif-i dānā niye geldiñ

Yoḳ sende Emīrī ne ḥużūr u ne ʿibādet
Bu mezraʿa-i tecrübeye yā niye geldiñ

637[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Pek müzeyyendir seniñ lāhūtiyāne sözleriñ
Söyle rūḥum dāstān olsun cihāna sözleriñ

Ḥarfler tāb-ı nigāhıñdan mı olmuş āteşīn
Āteş-i sūzān kesilmiş ʿāşıḳāne sözleriñ

Eylemişdir bāde-i nuṭḳuñ mu teʾṯīr-i ḥurūf
Neşʾe-baḫş eyler edībān-ı zamāna sözleriñ

Öyle yükselsin ki nūr-ı ṭabʿ-ı ḥikmet-perveriñ
ʿArşa tāc-ı iftiḫār olsun yegāne sözleriñ

5 Öyle ʿālī söyle mānend-i duʿā-yı müstecāb
Tā ʿurūc etsin ḥużūr-ı Müsteʿān'a sözleriñ

Gevher-i mażmūn u yāḳūt-ı meʾāl olsun ʿayān
Beñzesin gencīne-i pertev-feşāna sözleriñ

Örnek al naẓm-ı Emīrī'den ki bundan böyle tā
Cümle dünyā ḫalḳı yazsın levḥ-i cāna sözleriñ

638[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Naẓar ṣaldıḳça her bir cüzʾüne ẕerrāt-ı eşyānıñ
Kemāl-i ṣunʿ-ı Ḥaḳ manẓūrudur çeşm-i temāşānıñ

Erişmez sırr-ı taḥḳīḳa mecāza olmayan āgāh
Olur elfāẓı keşf etmekle istiḫrācı maʿnānıñ

Bulanlar bāṭın-ı feyżi geçerler ʿilm-i ẓāhirden
Güneş doġduḳda ḳalmaz iḫtiyācı māh-ı tābānıñ

1 AE 39: 166a
2 AE 39: 166b

Ḥarīṣ-i pertev-i baḫt olmayıñ benden alıñ ʿibret
Lisān-ı ḥāli söyler yana yana şemʿ-i raḫşānıñ

Olurlar ʿaḳlı nāḳışlar esīr-i reng-i ālāyiş
Anıñ-çün raġbeti efzūn olur zenlerde ḥınnānıñ

Bulunmaz istiḳāmet ẓālim-i ḫūn-rīz olanlarda
Naṣıl baḳ ḳāmeti ḫam-geştedir şemşīr-i bürrānıñ

Niçe bed-çehreden fiʿl-i muḥiḳḳāne olur ẓāhir
Emīrī daḫli olmaz ḥüsn-i ḫulḳa zişt-sīmānıñ

639[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Her meʾāli vaḥy-i muṭlaḳdır beyān-ı feyżimiñ
Her sözü burhān-ı ḥikmetdir dehān-ı feyżimiñ

Pertev-i ilhām cūy-i fikrimiñ seyyālidir
Nūrdur āb-ı revānı nādirāt-ı feyżimiñ

Şeb-çerāġ-ı maʿrifet yāḳūt-ı mażmūn bendedir
Ṭabʿıma iḥsānıdır bunlar cihān-ı feyżimiñ

Ḳaṭresi ṭūfān-ı maʿnādır yem-i ʿirfānımıñ
Ẕerresi mihr-i ẕekādır āsumān-ı feyżimiñ

Mā-verā-yı mā-sivādan ḳalbe ʿaks-endāz olur
Yoḳ ʿavālimde mekānı lā-mekān-ı feyżimiñ

Oldu dīvānım nuḳūş-ı ḳudretiñ Şeh-nāmeʾsi
Mā-sivā ḥayrānıdır Şeh-nāme-ḫᵛān-ı feyżimiñ

Bir kitāb-ı kāʾināt-ı ḥüsne şerḥ-i beyyināt
Oldu her faṣl-ı mübīni dāstān-ı feyżimiñ

Seyr ediñ ezhār-ı gūn-ā-gūn-ı bāġ-ı ṭabʿımı
Mevsim-i nevrūzudur şimdi zamān-ı feyżimiñ

Etmedi inṣāf edip bir kimse tehẕīb-i żamīr
Güşdārı yoḳ mu nuṭḳ-ı tercümān-ı feyżimiñ

Nūr aḳar her bir sözümden ey Emīrī öyle kim
Āfitāb olmuş gedāsı āsitān-ı feyżimiñ

1 AE 39: 166b

640[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ehl-i temkīn ol mizācıñ semt-i istiġnāya çek
Tūtiyā-yı iḥtiyāṭı dīde-i bīnāya çek

İnzivā āyīnesinde gör selāmet naḳşını
Bir büt-i nev-resteyi bir kūşe-i tenhāya çek

Lāfı ḳo āṣār-ı fiʿliyyātı göster ʿāleme
Millete nāfiʿ umūru mevḳiʿ-i icrāya çek

Ẕerreveş ḳaldım elem ḫākinde ey mihr-i kerem
Şānını ʿulviyyetiñ göster beni bālāya çek

Pāymāl eyler geçerse baḫş eder rūḥ-ı ḥayāt
Naḳşıñ ey dil reh-güẕār-ı dilber-i yektāya çek

El verir cevlānı meydān-ı mecāz ü ṣūretiñ
Ey Emīrī esb-i ṭabʿıñ sāḥa-i maʿnāya çek

641[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Yāriñ yolunda ey göñül ol eşk-bār-ı ḫāk
Dāmānına ulaşmaya tā kim ġubār-ı ḫāk

Aṣl-ı meʿād u mesken iken ḫalḳ-ı ʿāleme
Yoḳ kimseniñ yanında yine iʿtibār-ı ḫāk

Luṭf eylemek ḥaḳīre büyüklük nişānıdır
Olmaz mı āfitāb-ı felek şuʿle-bār-ı ḫāk

Ḳābil değil havā-yı mevāsimde ıṭṭırād
Hep germ ü serd ile geçiyor rūzgār-ı ḫāk

Taḥvīl eden ṭabīʿati vaḳt iḳtiżāsıdır
Geh ṣāf u gāhī tīre olur cūybār-ı ḫāk

Ḫoşdur zamān-ı devlet eğer olsa rāḥati
Yaz mevsiminde ẓāhir olur mūr u mār-ı ḫāk

Vaḳt-i keremde nīk ü bedi bir görür kerīm
Ḫārı yetiştirir gül ile nev-bahār-ı ḫāk

1 AE 39: 167a
2 AE 39: 167a

Değmez Emīrī ẕevḳine ālāmı ʿālemiñ
Kim olmamış vedīʿa-i zīr-i mezār-ı ḫāk

642[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Eremez künhüne her nāṭıḳ olan maʿnānıñ
Ṣorma her ḥāfıẓa maʿnālarını Ḳurʾān'ıñ

Bilinir ḳıymet-i āṣārı ile ḳadr-i edīb
Maʿrifet cevheridir āyīne-i ʿirfānıñ

Olur eyyām-ı ʿadāletde teraḳḳī meşhūd
Gör bahār olduġu dem zīnetini ṣaḥrānıñ

Luṭfuna biz de ricāliñ o ḳadar muḥtācız
Nice muḥtācı ise ḫāk-i zemīn bārānıñ

Bulayım derseñ eğer bezm-i kibāra fırṣat
İlticā etmelisiñ şefḳatine der-bānıñ

Ey Emīrī geçiyor düş gibi her bir günümüz
ʿĀlem-i vāḳıʿadan farḳı nedir dünyānıñ

643[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Ne belādır ṭaleb-i devlet-i dünyā etmek
Ṭaleb-i devlet içün ḫalḳa temennā etmek

Sāġar-ı minnet ile nūş-ı mey etmekden ise
Yaḳışır ʿāḳile ḫūn-ı dili ṣahbā etmek

İttifāḳ etmelidir ḳavm ü aḥibbāsı ile
İsteyen himmetini ġālib-i aʿdā etmek

Şimdi ʿāḳilleriñ üslūb-ı ḥakīmānesidir
Aldatıp kiẕb ile dünyāyı müdārā etmek

Ey Emīrī o Mesīḥā-nefesiñ ʿādetidir
Bende-i mürde-dili luṭf ile iḥyā etmek

1 AE 39: 167b
2 AE 39: 168a

644[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Şu ʿālem-i imkāna helāk olmaġa geldik
Eñ āḫiri mevdūʿ-ı meġāk olmaġa geldik

Ḫāk olmalıyız herkese ḫāk olmadan aḳdem
Biz kim şu denī ʿāleme ḫāk olmaġa geldik

Ṣaḥrā-yı ġam ü vaḥşete düşdük yeñi başdan
Biz gerçi ki bī-ḫaşyet ü bāk olmaġa geldik

Mīnā-yı ṣafā-rengine aldanma gözüñ aç
Ẓann eyleme mest-i mey-i tāk olmaġa geldik

Bī-çirk-i güneh gitmeğe saʿy eyle beḳāya[2]
Zīrā ki bu germ-ābeye pāk olmaġa geldik

Evrāḳ-ı ḫazān-dīde gibi bād-ı elemle
Dünyāda meğer zelzelenāk olmaġa geldik

Baḳ ḳuvvet-i dest-i ecele añla Emīrī
Bu maʿrekeye sīnesi çāk olmaġa geldik

645[3]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Bu ġam ki şimdi derūnuñdadır ʿubūr edecek
Neler ẓuhūr edecekdir neler mürūr edecek

Sevinme ʿālemi cennet ḳiyās edip ey ṭıfl
Seni yaḳında ġarīḳ-i yem-i fütūr edecek

Elem redīf-i ṣafā cāh ise ḳarīn-i zevāl
Beḳāsı yoḳ bu cihānda ne var ġurūr edecek

Onuñ da sūr-ı vefātı tevārüṣ etmez mi
Vefāt-ı ḫaṣmı ile ol ʿadū ki sūr edecek

Eğerçi ṣabr ederim her sitem ki eylersiñ
Bunuñ devāmı beni ḳorḳarım cesūr edecek

1 AE 39: 168a
2 5 AE 39k: saʿy gidesiñ āḫirete çirk-i günehsiz (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 168b

O mehveşim hele on dördü eylesin tekmīl
Miṣāl-i bedr-i felek dehri ġarḳ-ı nūr edecek

Emīrī böyle elemlerle olma ye'se esīr
Seniñ de gün gelecek maḳṣadıñ ẓuhūr edecek

646[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Ḥüsn ü ḳubḥundan ümīd-i nīk ü bed etme sözüñ
Faż̈l-ı ẕāta dāl olur māhiyyeti ancaḳ sözüñ

Ey ṣafā-cū böyle ḳan aġlatma bī-kes 'āṣıḳa
'Arş-ı a'ẓam titrer āh ü nālesinden öksüzüñ

Başḳadır her şeyde hengām-ı şebābıñ ḥāleti
Beñzemez vaḳt-i bahāra revnaḳ-ı bāġı güzüñ

Ehl-i ṣafvetle bir olmaz ḥāmil-i cism-i keṣīf
Pādan evvel cāy-ı maḳṣūda erer nūru gözüñ

'Ālemiñ rāh-ı me'ād u mebde'inden ġāfiliz
Ortasında ḳalmışız ḥayrān şu pāyānsız rūzuñ

Germī-i temmūz-ı ġamdır ḳadrini müzdād eden
Vaḳt-i sermāda Emīrī raġbeti olmaz buzuñ

647[2]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

İlāhī 'ayn-i belā ol civānı ḫalḳ etdiñ
Belāya ṣalmaḳ içün 'āṣıḳānı ḫalḳ etdiñ

İlāhī 'izzet ü ḳudsiyyetiñ me'āṣiridir
Kemāl-i feyżiñe ḥuccet bütānı ḫalḳ etdiñ

'Ayāndır *aḥsen-i taḳvīm*iñ onda esrārı
Zemīn melā'ikesi mehveşānı ḫalḳ etdiñ

Güzelleriñ hevesi dilde ḳoymadı ṭāḳat
Belāya atmaḳ içün mi bu cānı ḫalḳ etdiñ

1 AE 39: 168b
2 AE 39: 169a

Dil-i ḥazīnimi etdiñ cihānda murġ-ı żaʿīf
O şāh-bāz-ı belā-dāstānı ḫalḳ etdiñ

İlāhī ṭabʿ-ı Emīrī eder mi kesb-i sükūn
Şu tāzelerdeki bu ḥüsn ü ānı ḫalḳ etdiñ

648[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Devr-i cām eyler berī reh-yāb-ı rūy-i pür-ġamıñ
Duḫter-i rez çünkü ey zāhid değildir maḥremiñ

Ḥüsnüñe ver zīneti çöz kākül-i ḫam-der-ḫamıñ
Tek perīşān et bizi olsun perīşān perçemiñ

Sırr-ı laʿliñden ḫaber[dār] olmasın ḫā'in raḳīb
Ey Süleymān-ı zamān ḳaptırma dīve ḫātemiñ

Cehd ḳıl ʿahd-i ḥayātıñda cihān sūr eylesin
Rūz-ı ʿīd etdirme maẓlūmāna yevm-i mātemiñ

Ḥānümān yıḳmaḳdasıñ gerçi seniñ de ey felek
ʿĀḳibet vīrān olur bir gün binā-yı muḥkemiñ

Ey Emīrī beẕl-i maḳṣūd et edīb-i kāmil ol
Dā'imā ehl-i kemāl olsun enīs ü hem-demiñ

649[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Sevdiğim teşrīf-i bezm-i intiẓār etmez misiñ
Şemʿ-i bī-nūr-ı ümīdim şuʿledār etmez misiñ

Bezm-i vaṣlı bir gülistān-ı bahār etmez misiñ
Nāz ile teklīf-i cām-ı gül-niṣār etmez misiñ

Ey Hümā-yı evc-i istiġnā bu vaḥşet el verir
Āşiyān-ı sīnede bir gün ḳarār etmez misiñ

Ẓāhir olsun tā ki tām u nāḳıṣı ʿāşıḳlarıñ
Bir terāzū-yı ḥaḳīḳatle ʿayār etmez misiñ

1 AE 39: 169a
2 AE 39: 169b

Fikr-i ḫāliñ lāne-ber-dūş eylemiş dil murġunu
Pençe-i şeh-bāz-ı çeşmiñle şikār etmez misiñ

Böyle her dil-dāra dil vermek değil lāyıḳ sańa
Kendiñe bir yār-ı ṣādıḳ iḫtiyār etmez misiñ

Keşf edip nūr-ı cemāliñden niḳāb-ı vaḥşeti
Ḥüsnünü dilberleriñ bī-i'tibār etmez misiñ

Ey Emīrī vādī-i naẓm içre pāy-i ḫāmeyi
Pey-rev-i üstād-ı ḥikmet-iştihār etmez misiñ

650[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Ehl-i cāhıń kūhsār-ı himmeti üstündedir
'Āḳibet buldum seniń ey çeşme-i maṭlab gözüń

Ey Emīrī milletiń tehyīce sa'y et 'ırḳını
Dā'imā ḥubb-ı vaṭan ḥaḳḳında olsun her sözüń

651[2]

[mef'ūlü mefā'ilün fe'ūlün]

Ey 'aşḳ ṣafā-yı cānım olduń
Bir devlet-i nā-gehānım olduń

Dil kişverini müsaḫḫar etdiń
Şāhenşeh-i kām-rānım olduń

Ey ġonca-i ḳudret-i İlāhī
Ārāyiş-i gülsitānım olduń

Ey āteş-i 'ālem-i ṭabī'at
Şevḳ-āver-i ḫānümānım olduń

Ey cevher-i ma'den-i meşiyyet
Pīrāye-i dūdmānım olduń

Etdim yoluña niṯār 'aḳlı
Ol günde ki mīhmānım olduń

1 AE 39: 169b. Nā-tamām olan bu gazelin eldeki iki beytinden evvel 7-8 beyitlik bir yer boş bırakılmıştır.

2 AE 39: 170a

Olduñ dile cān gibi mü'eṩṩir
Sermāye-i cāvidānım olduñ

Cemşīd-i sürādiḳāt-ı vicdān
Ḫurşīd-i ebed-nişānım olduñ

Iṭlāḳ-ı raḳiyyet-i cefāya
Menşūr-ı kef-i emānım olduñ

Feyżiñ ile buldu cān ḳarārı
Cānım yerine revānım olduñ

Şevḳińle zamāne terkin etdim
Hādī-i ṭarīḳ-i cānım olduñ

Etdim ʿarażı fedā-yı cevher
Maḥviyyetime nişānım olduñ

Aldıñ elimi civān iken ben
Nevrūz-ı dem-i ḫazānım olduñ

Çevremde beni iḥāṭa etdiñ
Şeş cānib ü āsumānım olduñ

Bu göz ne görürse hep o sensiñ
Cānım bedenim cihānım olduñ

ʿĀcizdir Emīrī maḥmidetden
Ol rütbe ki mihribānım olduñ

652[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Cihānda olmayan kimdir zebūn-ı cevr-i bīdārıñ
ʿAceb Tīmūr Ḫān mı yoḳsa Cengiz Ḫān mı ecdādıñ

Meğer Behrām-ı ḫūn-āşām ile Hārūt olmuşdur
Biri şākird-i seḥḥārıñ biri ḫūn-rīz üstādıñ

Alır Mirrīḫ'den mi dersini ol ġamze-i ḫūn-ḫᵛār
Vekīl olmuş mu şemşīr-i ḳażāya çeşm-i cellādıñ

Meh-i gerdūnda seyr et hāleyi deryāda emvācı
Bu dünyāda olan bend-i belādan kimdir āzādıñ

1 AE 39: 170b

O ḫūnī ġamzeye bir kerre verseñ ruḫṣat-ı cünbiş
Hülāgū gibi bir ḫūn-rīzi nisyān etdirir adıñ

Kim etmişdir deme zār u perīşān böyle ʿuṣṣāḳı
Seniñ ḥüsnüñ seniñ ʿaşḳıñ seniñ hicrān-ı berbādıñ

Verir bir cünbişi biñ ṣabrı biñ sāmānı yaġmāya
Belā-yı ʿāşıḳān oldu nigāh-ı fitne-īcādıñ

A ẓālim işte dünyā işte ḥüsnüñ olmayan kimdir
Şehīd-i çeşm-i cellādıñ esīr-i zülf-i şeddādıñ

ʿAceb mest-i şarāb-ı ġaflet olmuş ol gözü fettān
ʿAvālim duysa duymaz ey Emīrī āh ü feryādıñ

653[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Ḳandır o servi gülşen-i revnaḳ-ṭırāza çek
Ḳandīl-i şevḳi tā şecer-i ser-fırāza çek

Güş etmemek enīn-i gedāyı revā değil
Diñle niyāz-ı ʿāşıḳı ammā ki nāza çek

Ẓannım budur ki sīnede var derd-i mużmeri
Ol mest-i nāz-ı ʿişveyi bir keşf-i rāza çek

Gelsin ẓuhūra kevkebe-i āfitāb-ı nāz
Bir gün o şūḫu semt-i ḥarīm-i niyāza çek

Reng-i mecāzı eyle ḥaḳīḳatle müttaḥid
Ebrūya vesme ʿārıż-ı raʿnāya ġāze çek

Mehcūr et de zāhidi bezm-i ḥużūrdan
İster niyāza çek onu ister namāza çek

Gelmiş göñül o dilber-i dīrīne meclise
Cām-ı ṣafāyı durma hemān tāze tāze çek

Rāḥat cihānda ister iseñ ehl-i ʿizz ü cāh
Esbi ḥimār derse geçir sen cevāza çek

Kūy-i Resūl ü Kaʿbe-i Mevlā'ya ḥasretiz
Ey āb ü dāne gel bizi semt-i Ḥicāz'a çek

1 AE 39: 170b

Kuḫl eyle ey Emīr*ī* süveydā-yı ḫāṭırı
Çeşm-i siyāh-ı dilber-i ḫāṭır-nevāza çek

654[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Bir ṭavuḳ isteyene ḳaz verecek
Saña taḳsīm-i ezel az verecek

'Āṭılān-ı vaṭanıñ ḥükm-i zamān
Ḳahvelerde eline saz verecek

Kim ki haylazlıḳ ederse vaṭana
Oña evlādını haylaz verecek

Ni'meti bilmeyene maṭbaḫ-ı dehr
Aġzını açsa da poyraz verecek

Bī-baṣīretlere der ḳahr-ı felek
Saña taḳsīm-i ezel az verecek

655[2]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Zīnet verir o ḥüsn-i żiyādāra gözleriñ
Āyīnedir ṣaḥīfe-i dīdāra gözleriñ

Ẓāhirde tīġ ü ḫançeri tīr ü kemānı yoḳ
Bilmem naṣıl açar yüreğe yara gözleriñ

Lāhūt*ī* bir nigāh ile kesb-i vuḳūf eder
Levḥ-i ezelde naḳş olan esrāra gözleriñ

Güncişk olur mu pençe-i şāhīnden ḫalāṣ
Meftūnu oldu 'āṣıḳ-ı bī-çāre gözleriñ

Baḳdıḳça göklere melekūtī edā ile
Āteş ṣalar 'avālim-i envāra gözleriñ

Īmā-yı vaṣlıñ eyledi ṣıḥḥatle kām-yāb
İksīre beñzedi dil-i bīmāra gözleriñ

Rāz-ı nihān-ı 'ālem-i dilden ḫaber verir
Her bir baḳışda 'āṣıḳ-ı ġam-ḫˇāra gözleriñ

1 AE 39: 171a
2 AE 39: 171a; OTEM, sy. 7, 1334/1918, s. 133-34.

Zülfüñle ruḫlarıñ arasından nigāh eder
Sünbüllere leṭāfet-i gülzāra gözleriñ

Eyler Emīr*ī* levḥa-i şems-i münīre naḳş
ʿAṭf-ı nigāh ederse bu güftāra gözleriñ

656[1]

Mescid-i ʿālī

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Ey ravża-i sulṭān-ı serā-perde-i *levlāk*
Āfāḳ-ı ʿavālim eder iḳrār güzelsiñ

Ḫāṣiyyet-i feyż-i ṣamedī sende nihāndır
Ey rūḥ-ı necāt-ı dil-i bīmār güzelsiñ

Ey merḳad-i peyġamber-i Ḫallāḳ-ı ʿavālim
Ey cennet-i cemʿiyyet-i ebrār güzelsiñ

Ey rūy-i zemīn tācı olan ḳubbe-i pür-nūr
Ey gevher-i nā-dīde-i emṣār güzelsiñ

5 Māh-ı ʿalemiñ olmada ey ḳubbe-i ḫaḍrā
Cān ʿālemine nāşir-i envār güzelsiñ

Ey heyʾet-i mecmūʿa-i eşyādaki şeh-beyt
Ey maṭlaʿ-ı ḫurşīd-i żiyā-bār güzelsiñ

Olmuş saña mihmān-ı muḫalled şeh-i kevneyn
Āġūş-ı ḥarīmiñde yatar yār güzelsiñ

Ey būsegeh-i silsile-i Ādem ü Ḫavvā
Olmuş gül ü gülşen saña dil-dār güzelsiñ

657[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Yüz çevirdi ey göñül iḳbāle idbārıñ seniñ
Olmadı bir merḥametli nāzenīn yāriñ seniñ

1 AE 39: 171b; OTEM, sy. 23, 1336/1920, s. 567-68. Yazmada, matlaʿ beyti bulunmayan bu gazelin (656) başında matlaʿ beyti için bir beyitlik boş yer bırakılmıştır; ancak aynı gazel OTEM'deki baskıda da matlaʿ beyti olmaksızın neşredilmiştir.

2 AE 39: 171b. Yazmada gazelin sadece ilk iki beyti yazılmış olup devamı için boş bir yer ayrılmıştır.

Rūz u şeb ʿarż-ı cemāl eyler iken ḫurşīd ü māh
Ey göñül bir kerre yüz göstermedi yāriñ seniñ

658[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Gülsitān-ı şevḳ onuñdur vādī-i ḥasret onuñ
Dem onuñ ādem onuñ ʿālem onuñ ḫilḳat onuñ

Eylemiş ẓāhir birer ṣūretde luṭf u ḳahrını
Derd onuñ dermān onuñ bīmār onuñ ṣoḥbet onuñ

Hecr-i cānāndan şikāyet etmeye yoḳ ḥaḳḳımız
Cān onuñ cānān onuñ firḳat onuñ vuṣlat onuñ

ʿAbde küstāḫlıḳ olur mevlāsı ṣatsa imtinān
ʿAbd onuñ mevlā onuñ ʿizzet onuñ minnet onuñ

5 Bir meyiñ maḥṣūlüdür keyf ü ḫumār-ı mey-keşān
Mey onuñ sāḳī onuñ peymāne-i ʿişret onuñ

ʿĀlem-i maʿnāda cārīdir ḥaḳīḳī salṭanat
Tāc ü taḫt-ı bezmgāh-ı ʿālem-i vaḥdet onuñ

Ey Emīrī sen değilsiñ söyleyen bu sözleri
Nuṭḳ onuñ ilhām onuñ sermāye-i ḳudret onuñ

LĀM

659[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Münkire tefhīm-i esrār-ı Ḫudā mümkin değil
Kūr-ı māder-zāda taʿrīf-i semā mümkin değil

Herkese ṣunʿ-ı Ḫudā bir kārı tefvīż eylemiş
Eylemez icrā umūr-ı desti pā mümkin değil

İḫtiyāc-ı nuṭḳu īfā eylemez taḥrīk-i dest
Lālden idrāk-ı ṭūl-i müddeʿā mümkin değil

Sīne-i ehl-i riyāda pāyidār olmaz ḫulūṣ
Naḫle cāy-ı şūrede neşv ü nemā mümkin değil

1 AE 39: 172a
2 AE 39: 174b

Dāmen-i kūh-ı ʿademde vāḳiʿ olmuş kāʾināt
Olmamaḳ pāmāl-ı seyl-āb-ı fenā mümkin değil

Leb ḫamūş-ı güft ü gūy-ı bezm-i ḫāṣuʾl-ḫāṣdır
Pādişeh ḳurbünde ıṭlāḳ-ı ṣadā mümkin değil

Eski ḫˇāhiş yoḳ Emīrī pīre-zāl-i çarḫda
Mevsim-i pīrīde taḥkīm-i ḳuvā mümkin değil

660[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ḫoşdur leb-i cū şuʿle-i mehtāba muḳābil
Hüş-yārī-i çeşm onda olur ḫˇāba muḳābil

Ḥiddetlilere ġālib olur ṭabʿ-ı mülāyim
Sūzān olan āteş olamaz āba muḳābil

İdrāk-ı rümūz eylemeyen kūdeke beñzer
Eṣnāf-ı beşer ḥikmet-i Vehhāb'a muḳābil

Güm-kerde olur sāḥa-i ḥayretde şuʿūrum
Çeşmim olıcaḳ encüm-i şeb-tāba muḳābil

Ġālib gelir aṣḥāb-ı faẓīlet cühelāya
Ẓulmet olamaz mihr-i cihān-tāba muḳābil

Nevʿ-i beşeriñ ḥāli bu ser-geşte cihānda
Şol yapraġa beñzer ola gird-āba muḳābil

Perverdesidir ʿālem-i bālānıñ Emīrī
Ḫāşāk olamaz cūşiş-i seyl-āba muḳābil

661[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Şol nāme-i maḳṣūda denir nāme-i iḳbāl
Yāriñ yaza destinde olan ḫāme-i iḳbāl

Himmetle ser-efrāza olur zīver-i endām
Her ḳāmete şāyān olamaz cāme-i iḳbāl

1 AE 39: 174b
2 AE 39: 175a

Beñzer o kitāba dura aʿmāda muvaḳḳat
Nā-dān eline düşse de Şeh-nāme-i iḳbāl

Dünyāda olur her işe elbette netīce
İdbāra erer ġāyet-i hengāme-i iḳbāl

Olsaydı kemālim ḳadar iḳbālim Emīrī
Şimdi ben idim dehrde ʿallāme-i iḳbāl

662[1]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Ṣafā verir dile derdim devā gözümde değil
Değil devāsı ṭabībiñ şifā gözümde değil

Ben ol şikeste-dil ü ʿālī-meşrebim ki ṭabīb
Verirse minnet ile tūtiyā gözümde değil

Ben ol belā-keş-i derd-āşinā-yı ʿaşḳım ki
Hücūm ederse baña biñ belā gözümde değil

Metāʿ-ı fāḫir-i dünyāya iʿtibārım yoḳ
Bu sūḳ-ı köhnede beyʿ ü şirā gözümde değil

Gülüñ ki olmaya raġbetde ḫārdan farḳı
Şu bāġ-ı dehrde neşv ü nemā gözümde değil

Ben ol şehīd-i belā-perverim ki etse hücūm
Belā-yı aʿẓam-ı ḥükm-i ḳażā gözümde değil

Emīrī ḫāk-i reh-i dil-rübāyadır naẓarım
Gözüm o kuḫlü arar tūtiyā gözümde değil

663[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Yāra erdim başḳa şūḫ-ı mihribān lāzım değil
Gün ṭulūʿ etdi żiyā-yı şemʿadān lāzım değil

ʿAvdet etmez geçse bir şeyʾiñ ṭarāvet mevsimi
Naḫl-i ḫuşke minnet-i āb-ı revān lāzım değil

1 AE 39: 175a
2 AE 39: 175b

Her ṣafā-yı ʿālemiñ bir mevsim-i merhūnu var
Şiddet-i sermāda seyr-i gülsitān lāzım değil

Nerde görse bir gül-i ḫoş-bū mekānı ondadır
ʿAndelīb-i bī-ḳarāra āşiyān lāzım değil

Ey felek bu luṭfa yoḳdur cāhiliñ bir nisbeti
Dīde-i aʿmāya kuḥl-i Iṣfahān lāzım değil

Berg-i dil şāḫ-ı emelden etdi ḳaṭʿ-ı ittiṣāl
Minnet-i feyż-i zemīn ü āsumān lāzım değil

Ey Emīrī bir gülüñ ʿaşḳında ol ṣāḥib-ṣebāt
Her güle bülbül gibi zār u fiġān lāzım değil

664[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Böyle cevr eylemek ol ġamzeye şāyeste değil
Ḳanġı bir ʿāşıḳ-ı miḥnet-zedesi ḫasta değil

Menzil-i maṭlaba elbette muḳaddem yetişir
Her kimiñ ki ḳadem-i ġayreti āheste değil

Nerede mevsim-i vuṣlat nerede faṣl-ı bahār
Ḳanġı bir vaḳt-i ṣafā ġāyete peyveste değil

Āferīnler o veliyy-i niʿam-ı ʿāleme kim
Bāb-ı luṭfu fuḳarānıñ yüzüne beste değil

Ḳuvvet-i baḫt ile şān verse daḫi bir ādem
Ġam-ı dünyādan Emīrī yine vāreste değil

665[2]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Açıldı bāġ-ı ümīdimde lāle-i iḳbāl
Çekīde oldu gül-i şevḳe jāle-i iḳbāl

Ḫitāma ermedi dünyāda ḳanġı bezm-i ṣafā
Dolu durur mu dem-ā-dem piyāle-i iḳbāl

1 AE 39: 175b
2 AE 39: 176a

Kelāmı muntaẓam olmaz gedā-yı bed-baḫtıñ
Lisān-ı ye'se yaḳışmaz maḳāle-i iḳbāl

İzāle olmayıcaḳ ārzū-yı ḥırş-ı şikem
Simāṭ-ı maṭlaba gelmez nevāle-i iḳbāl

Emīrī el çekeli intiẓār-ı maṭlabdan
Ümīd-i ṭab'ımı etdim ḥavāle-i iḳbāl

666[1]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Rūḥum 'aṭālet etme zamān ol zamān değil
Olma ṭarīḳ-i fısḳa revān ol zamān değil

Sen nev-nihāl-i bāġ-ı ṭarāvetsiñ ey civān
Lāyıḳ mı şürb-i ḫamr u duḫān ol zamān değil

Ṣarf etme naḳd-i vaḳti ḳumāş-ı sefāhete
Var şimdi her nefesde ziyān ol zamān değil

Aḳdemleri 'avām ile ülfet ḫaṭā idi
Açma ḫavāṣa şimdi dehān ol zamān değil

Sa'y et türābı etmeğe billūra münḳalib
Billūr cāma baḳma emān ol zamān değil

Ṭāḳ-ı sipihri ṣīt-i fünūn etdi pür-ṭanīn
Ḫ'āb-ı kesel-nümādan uyan ol zamān değil

Ṭutdu cihānı ṣa'ṣa'a-i şems-i ma'rifet
Leyl-i cehālet oldu nihān ol zamān değil

Ḥubb-ı vaṭanla sa'y et Emīrī hünerver ol
Bī-'ilm ü ṣan'at olma cihān ol zamān değil

667[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Yaḳdı cānım nār-ı 'aşḳıñ sevdiğim seyrāna gel
Āteş-i dīger bıraḳma āteş-i sūzāna gel

1 AE 39: 176a; AS, 26 Mart 1325/8 Nisan 1909, sy. 4, s. 55; Alī Emīrī Efendi, *Osmanlı Vilāyāt-ı Şarkiyyesi,* Evkāf-ı İslāmiye Matbaası, İstanbul 1918/1334, s. 83-84.

2 AE 39: 176b

Yā beni refʿ eyle ḳurb-ı vuṣlata gülsün yüzüm
Yā tenezzül eyle nezd-i çāker-i giryāna gel

Mest-i nāzım el verir terk eyle bu kāfirliği
Āyet-i ḫaṭṭ oldu ḥüsnüñde ʿayān īmāna gel

Ḥasretiñle gözlerim fevvāre şeklin gösterir
Luṭf et ey rūḥ-ı revānım seyr-i şādırvāna gel

Leyl-i muẓlimde ṭulūʿ-ı mihri görsün kāʾināt
Bir gece ey āfitābım meclis-i rindāna gel

Güne güne nāle vü feryādı eyle istimāʿ
Bir gün ey rūḥ-ı revānım mecmaʿ-ı yārāna gel

ʿAşḳ destinden Emīrī bir ḳadeḥ nūş eyle kim
Tā ebed mest ol feżā-yı maḥşere mestāne gel

668[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Vaḳtidir ḫāṭır-ı maḥzūnumu luṭf et ele al
Neşve-i mey güzelim eyledi ruḫsārıñı al

Ḳul gibi ṣaldı beni sūḳ-ı belāya ʿaşḳıñ
Bir ṣevāb et ne olur gel beni şāhım[2] ṣatın al

ʿĀdet-i fāḥişedir ġāze ile zīb-i liḳā
Dilber-i merde yaḳışmaz bu gibi ḥīle vü āl

Duḫter-i rez her gün olur muġ-beçeye mūnis-i cān[3]
Hīç bir kerre demez pīr-i muġāna beni al

Bulmuşum devlet-i dāreyni Emīrī olalı
Çāker-i ḥażret-i Peyġamber ü aṣḥāb ile āl

1 AE 39: 176b

2 Bir ṣevāb et ne olur gel beni şāhım AE 39k: Naḳd-i şefḳatle yed-i tācir-i ġamdan (üzeri çizilmiş) AE 39

3 4/1: Şair bu mısrada dalgınlıkla olsa gerek fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün veznine geçmiştir; ayrıca bu hâliyle mısrada vezin fazla gelmektedir.
4/1: Bu mısra aşağıda kaydedildiği üzere daha evvel iki ayrı şekilde yazılıp üzeri çizilmiştir:
Ḫoş gelir muġ-beçeniñ ülfet-i germ-ā-germi

Ḫoş gelir muġ-beçeniñ ülfeti

669[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḥüsn-i yāra böyle zīnetler verince tāb-ı mül
Ṭāḳati ḳalmaz veliyyullāh olursa bir recül

Reşk ü ḥasretle gül-i ḫandānı eyle giryenāk
Ey gül-i bāġ-ı vefā bir kerre gülzār içre gül

Keşf edip dīdārıñı dünyāyı hem-ḥāl et bańa
ʿArş-ı istiġnāda cevlān etmesin hīç bir göñül

Nev-bahār-ı rāḥat içre ʿömrünü imrār eden
Tāb-ı temmūza taḥammül eylemez mānend-i gül

Ẕerreniñ ḫurşīd ile birdir ʿulüvv-i ḫilḳati
Çeşm-i ʿārifde müsāvīdir Emīrī cüz' ü kül

670[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Her ne ʿarż eyler isem aṣl-ı merāmım o değil
Çünkü dil cür'et-nümā-yı dilber-i dil-cū değil

Cām-ı iḳbāli pür olmaz dā'imā bir kimseniñ
Sāġar-ı māha naẓar ḳıl her gece memlū değil

Ṣūret-i tedbīrini etme taḥarrī her kimiñ
Çeşm-i fikri nāẓır-ı āyīne-i zānū değil

Ḫāṭır-ı vīrānemiñ taʿmīri güç bir iş midir
N'eyleyim eşrāfı ʿaṣrıñ öyle himmetlü değil

Sırr-ı bāṭın ḥālet-i ẓāhirden olmaz āşikār
Bāʿiṣ-i teʾṣīr olan eczāda reng ü bū değil

Ey Emīrī şarṭ-ı aʿẓamdır ʿadālet eylemek
Żabṭ eden mülk-i cihānı ḳuvvet-i bāzū değil

1 AE 39: 177a
2 AE 39: 177a

671[1]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Ol bülbülüm ki bāġ-ı cihān gülşenim değil
Menfūr-ı naġmeyim ebedī meskenim değil

Bir gevherim ki 'ālem-i 'ulvīden inmişim
Dünyā-yı bī-beḳā-yı denī ma'denim değil

Bir 'uẓvumuñ ḥaḳīḳatine vāḳıf olmadım
Gerçi bu ten benimse de ammā benim değil

Her kim[2] fenālıḳ etse eder kendi nefsine
Dünyāda hīç kimse benim düşmenim değil

Eyler żiyā-yı luṭfunu benden o meh dirīġ
Bir şeb Emīrī şu'le-res-i revzenim değil

672[3]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Yetiş imdādıma raḥm et gel ey rūḥ-ı revānım gel
Efendim dil-pesendim nāzenīnim dil-sitānım gel

Bıraḳma intiẓārıñda beni ey āteşīn-ruḫsār
Vefāsızlıḳ saña lāyıḳ mı ey şūḫ-ı cihānım gel

Üzüldü rişte-i 'ömrüm çözüldü 'uḳde-i derdim
Yetiş ey dest-gīrim vāḳıf-ı rāz-ı nihānım gel

Benim rāz-ı nihānımsıñ benim baḫt-ı 'ayānımsıñ
Gel ey baḫt-ı 'ayānım gel gel ey rāz-ı nihānım gel

O nāzik ḳaddiñe giy ḳırmızı bir āteşīn câme
Ḥasūduñ māl ü cānın yaḳ gel ey mihr-i 'ayānım gel

Gelince sen gelir birlikde çeşm ü ḫāl ü ebrūlar
Müdebdeb şevket ü ḥaşmetle ey şāh-ı zamānım gel

1 AE 39: 177b

2 her kim: " " M

3 AE 39: 177b

MĪM

673[1]

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

Şitāb-ı eşheb-i ‘ömrü şihāba beñzetirim
Fürūġ-ı rāḥati berḳ-i seḥāba beñzetirim

Nuḳūş[2]-ı nüsḫa-i imkāna eyledikçe nigāh[3]
Me’āli ġayr-i mu‘ayyen kitāba beñzetirim

Ḥaḳīḳī ṣandıġım elfāẓ çıḳdı hep taḳlīd
Eğer ki ṭūṭīye baḳsam ġurāba beñzetirim

Ricāl-i ‘aṣrımızıñ gizli gizli ṣoḥbetini
Terennümāt-ı bülend-i rebāba beñzetirim

Kibār-ı bī-keremiñ iltifāt-ı bī-sūdun
Tehī piyālede būy-i şarāba beñzetirim

Mizāc-ı ṭıbini ammā ki ehl-i mekremetiñ
Laṭīf şīşe içinde gül-āba beñzetirim

Nuḳūş-ı cüz’ ile kül ma‘rifetde siyyāndır
Baḳınca ẕerreye ben āfitāba beñzetirim[4]

Edince fikr-i ‘amīḳ-i sürādiḳāt-ı şühūd
Cemāli maḫfī ṭutan bir niḳāba beñzetirim

Emīrī ḳalmadı fikrimde intiẓām-ı umūr
‘İmāret olmayacaḳ bir ḫarāba beñzetirim

Naẓīre mümkin olur mu Reşīd Paşa’ya
Kelāmını güher ü dürr-i nāba beñzetirim

674[5]

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

Ṣafā-yı şaḫṣ-ı ḥarīṣi ‘aẓāba beñzetirim
Derūn-ı şehd-i belāda ẕübāba beñzetirim

1 AE 39: 179b; OTEM, sy. 10, 1334/1918, s. 185-86.
2 nuḳūş: ḫuṭūṭ OTEM
3 nigāh: naẓar OTEM
4 7, 10. beyitler: -OTEM
5 AE 39: 179b; OTEM, sy. 10, 1334/1918, s. 185-86.

Nuḳūş-ı zīnet-i şaḥṣ-ı le'īme baḳdıḳça
'Abūs çehrede zerrīn niḳāba beñzetirim

Mizāc-ı 'āleme baḳdıḳça künc-i 'uzleti ben
Ḥarīm-i cennet-i ni'me'l-me'āba beñzetirim

Revā mıdır bu ḳadar ḫā'ināne yaġmālar
Ne rüşvete ne de bir irtikāba beñzetirim

Şu mürtekibleri beñzetme ġayra inṣāf et
Yazıḳ değil mi denilse kilāba beñzetirim

Şu ḳubḥ-ı mesleği billāh semt-i Ḫāliḳ'den
Muḳaddemāt-ı ẓuhūr-ı 'itāba beñzetirim

Eğer saḳīmi görürsem 'afif nezdinde
Yanında kebk-i ża'īfiñ 'uḳāba beñzetirim

Gelirse gūşuma āvāz-ı 'aks-i āhımdır
Sipihr-i a'ẓamı tenhā ḳıbāba beñzetirim

Yine ümīdimi kesmem ḥayāt-ı ümmetden
Seḥāb içinde ḳalan āfitāba beñzetirim

Emīrī teşne-i āb-ı mürüvvet oldum āh
İki gözümden aḳan yaşı āba beñzetirim

675[1]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Bu ġafletiñ ṣoñunu muḳbilāna gösteririm
Ḫumārını bu meyiñ mey-keşāna gösteririm

Girerse destime dāmānı çarḫ-ı ġaddāriñ
Bu 'aks-i devrini ol bī-emāna gösteririm

Zebūn-ı ġaflete beyhūdedir bu sa'yim āh
Şikeste-bāl yatan murġa lāne gösteririm

Zamāne etdi müşevveş benim de aḥvālim
Baḳıñ ne vaż'-ı ġarībi zamāna gösteririm

1 AE 39: 180a; OTEM, sy. 27, 1336/1920, s. 742. *OTEM*'de AE'nin şu dipnotu yer almaktadır: "Vaḳtiyle me'yūsāne söylenilen ġazellerimdendir."

Şarāb-ı ʿişreti zühhāda eylerim teklīf
Kitāb-ı ḥikmeti pīr-i muġāna gösteririm

Niçün bu yarama bir kimse eylemez imdād
Zemīne gösteririm āsumāna gösteririm

Emīrī dāġ-ı dili ṣubḥgāh-ı maḥşerde
Cenāb-ı Müntaḳim-i müsteʿān'a gösteririm

676[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Ādem oldur ki ede himmet-i taḥṣīl-i ʿulūm
Maṭlaʿ-ı ḳalbi ola maşrıḳ-ı tenzīl-i ʿulūm

Vere feyż-i nefesi zemzeme-i himmet ile
ʿĀlemiñ semʿine āvāze-i tehlīl-i ʿulūm

Ne ḳadar ʿilm ü kemāl etse de taḥṣīl ammā
Olmaya kibr ü taʿannüdle ʿAzāzīl-i ʿulūm

Nūr-ı ʿirfān ile etmek gerek ārāyiş-i cān
Yoḳsa zīnet veremez her sere iklīl-i ʿulūm

Dīde-i himmeti miṣbāḥ-ı ṣabāḥ eylemeli
Tā ki tezyīn ede kāşāneñi ḳandīl-i ʿulūm

Saʿy ü himmet ile Ḥaḳ'dan ṭaleb-i imdād et
Saña telḳīn ede tā vaḥyini Cibrīl-i ʿulūm

Sāde taḥṣīl olamaz kāfī gerekdir tedrīs
Naḳş ola levḥa-i vicdāna temāṣīl-i ʿulūm

Lāzım insān olana saʿy-i ʿulūm-ı enfaʿ
Yoḳsa beyhūde olur himmet-i tekmīl-i ʿulūm

Ḥayy iken ḳalmamalı mürde yazıḳdır yāhū
Ḥāṣılı etmeli biñ cān ile taʿcīl-i ʿulūm

Ey Emīrī ben onuñ bende-i dil-teşnesiyim
Deheninden cereyān etse kimiñ Nīl-i ʿulūm

1 AE 39: 180a

677[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 Dürr-i ‘aṣḳıñ revnaḳ-ı gencīne-i cān eylerim
Levḥa-i ḥüsnüñ perestişgāh-ı vicdān eylerim

Ey kitāb-ı münteḫab ey nüsḫa-i ḥüsn-i etemm
Ben seni gördükçe ẕikrullāh-ı Raḥmān eylerim

Ey cihān-ı mücmel-i ḳudret seniñ ḥaḳḳında ben
Eylesem her ne taṣavvur fikr-i noḳṣān eylerim

Ḫūblar dīninden ey nāṣıḥ beni men‘ eyleme
Ben kitāb-ı ‘aṣḳ ile ḥūbāna īmān eylerim

5 Nerdedir bilmem mekān-ı yāri ey lāhūtiyān
Ben yine yār uġruna ‘ālemde cevlān eylerim

Cān verirken ben ḫayāliñ gelse levḥ-i dīdeye
Rūḥ-ı ‘Azrā’īl-i dehşetnāki ḥayrān eylerim

Cüz’ ü kül her ṣun‘-ı Mevlā’dır birer baḥr-i ‘aẕīm
Ḳaṭreye baḳsam vücūdum ġarḳ-ı ‘ummān eylerim

Saḳf-ı merfū‘-ı felek mi a‘ẕamiyyet gösteren
Ẕerreyi görsem ḫayāl-i şems-i raḫşān eylerim

Ṭab‘-ı feyyāżım Emīrī’dir serīr-i ḥikmetiñ
‘Ālem-i endīşede tertīb-i dīvān eylerim

678[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 Encümengāh-ı ezelden ben niçün ayrıldım āh
Ol mekānı isterim feryād u efġān eylerim[3]

Ol yetīm-i bī-kesim ben ki be-‘avn-i Muṣṭafā
Ṣadme-i eşkimle ‘arşullāhı lerzān eylerim

‘Aks-i te’ṣīri neşāṭ-ı kā’inātıñ bendedir
Zehr-i ḫand-i ye’s ile ḫandānı giryān eylerim

1 AE 39: 180b
2 AE 39: 180b
3 Bu gazel (678), matla‘ beyti olmaksızın başlamaktadır.

Cünbiş-i ebrū-yı yār olsun müsaḫḫar-sāz-ı dil
Ol zamān dünyāları münḳād-ı fermān eylerim

Vech-i yāra ben niçün baḳdım ḳabāḥat bendedir
Kendimi böyle felāketlerle i‘lān eylerim

Bu ġazel bir āhdır etmiş lisānımdan ṣudūr
Ḳorḳarım yārānımı derdimle nālān eylerim

679[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Şems-i vechiñ şebde görmek isterim meşreb bu yā
Devr-i çarḫıñ ‘aksi[ni] ışrār u efġān eylerim[2]

‘Aksimi āyīnede gördükçe bu kimdir derim
Baḳ ne rütbe kendimi ‘aşḳıñla nisyān eylerim

Āfitāba isterim beñzetmek ammā n’eyleyim
Ḳorḳarım nāmūs-ı vech-i yāra bühtān eylerim

Ḫākden Ḫāliḳ beni ḫalḳ etdi āteşden değil
Mihrveş bilmem niçün ḥussādı sūzān eylerim

Ḫaḳḳı [var] ḫaṣm ittiḫāẕ etse beni bu dehr-i dūn
Bir nefes durmam fenā-yı dehri i‘lān eylerim

‘Avn-i Ḫaḳ’la ḫāme-i şemşīri aldım destime
Ceng içün a‘dā ile teşmīr-i dāmān eylerim

Penbeyi āteşde ṣaḳlar mu‘cizāt-ı ‘aşḳı gör
Derd-i ṭāḳat-sūzumu sīnede pinhān eylerim

680[3]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Çeşm-i şūḫ-ı yārdan taḥṣīl-i ‘irfān eylerim
Ḫasta olsam da yine teftīş-i yārān eylerim

Sāye-i feyż-i nigāhıñ bende gör te’ṣīrini
Ṣūret-i bī-rūḥu ‘aşḳıñla süḫan-dān eylerim

1 AE 39: 181a
2 Bu gazel (679), matla‘ beyti olmaksızın başlamaktadır.
3 AE 39: 181a

Pek sever vicdānım aḥrārāne ṣoḥbet etmeyi
Ḥīlekār-ı ḫā'ini teşbīh-i şeyṭān eylerim

Ḳabża-i destimde olsa gerden-i cedy-i felek
Bir żiyāfetgāh-ı ʻīd-i yāra ḳurbān eylerim

Ol zamān ki vāṣıl-ı ṣaff-ı niʻāl eyler beni
Ṣanki ṣadr-ı mevḳiʻim eyvān-ı Keyvān eylerim

Yārdan ḥiss-i te'es̱s̱ür bir felāketdir bañа
Ġamlı olsam da feraḥ şeklin nümāyān eylerim

Cebre'īl'e ṭabʻım olmuş mehbiṭ-i vaḥy-i ezel
Levḥ-i maḥfūẓ-ı ḫayāle naḳş-ı Ḳur'ān eylerim

Laʻli ol mühr-i Süleymān'dır ki taḳbīl eylesem
İns ü cin cemʻiyyetin münḳād-ı fermān eylerim

Ṭabʻ-ı nā-çīzimde mevc-endāz olur feyż-i ebed
Ey Emīrī ḳaṭrede taṣvīr-i ʻummān eylerim

681[1]

[mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün]

Bu ʻişretgehde ben nūş-ı şarāb-ı neşve-dār etmem
Ḫumārı celb eden bir ẕevḳe meyl ü iʻtibār etmem

O rütbe yüz çevirdim ıṭṭırādı olmayanlardan
Şeb-i ẓulmetde ḳalsam nūr-ı māha intiẓār etmem

S̱ebātı olmayan şaḫṣa umūrum eylemem tefvīż
Dolu peymāneyi tevdīʻ-i dest-i raḫşe-dār etmem

Ḳuru daʻvālarından başḳa onlarda ḥaẕāḳat yoḳ
Eṭibbā-yı zamāna derdimi ben āşikār etmem

Naṣıl baḳ bī-vücūdum ḫāne-ber-dūşum ki bādāsā
Dolaşsam dehri bir yerde sükūnet iḫtiyār etmem

Niçün bilmem ṭarāvetden ḳalan sünbül gibi böyle
Eğer deryāya düşsem kesb-i feyż-i rūzgār etmem

Ḳader saʻye muvāfıḳ gelmese olmaz emel ḥāṣıl
Emīrī ḥüsn-i tedbīr eylesem de iftiḫār etmem

1 AE 39: 181b

682[1]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Küşād-ı ḫāṭır içün gülsitāna muḥtācım
Ṣafā-yı meşreb içün nev-civāna muḥtācım

Zamān-ı germī-i ġam geldi zülfedir meylim
Temūz erişdi yine sāyebāna muḥtācım

Ol ecnebī güzele mā-cerā-yı derd-i dili
Naṣıl beyān edeyim tercümāna muḥtācım

Ne mihre baş eğerim sāye-i cemāliñde
Ne pertev-i meh-i 'ālem-sitāna muḥtācım

Ġınā-yı ḳalb ile bir şey'e iḥtiyācım yoḳ
Faḳaṭ cihānda büt-i mihribāna muḥtācım

O serv-i ser-keşi ben n'eylerim ki mīvesi yoḳ
Emīrī mīve verir bir fidana muḥtācım

683[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Bir ḫumāra uġradım her bāde kim nūş eyledim
Derde etdi mübtelā her naġme kim gūş eyledim

'Aksimi gördükde kimdir bilmedim āyīnede
Kendimi 'aşḳıñla ol rütbe ferāmūş eyledim

Rūzgāra bir Süleymānlıḳ ṣatarsam çoḳ mudur
'Āḳibet Belḳīs-ı maḳṣūdu der-āġūş eyledim

Tīġ-i cevriñ ḳana ġarḳ etmiş değildir cismimi
Ḫil'at-i gül-gūn-ı luṭfuñ zīver-i dūş eyledim

Ölmeden ölmekde buldum feyż-i isti'dādı ben
Kendimi reşk-āver-i mevtā-yı ḫāmūş eyledim

Ey Emīrī neşve-i ṣahbā-yı cām-ı naẓm ile
Niçe rind-i hūş-yārı mest ü medhūş eyledim

1 AE 39: 181b
2 AE 39: 182a

684[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Ben gibi bülbül içün sen gibi bir gül lāzım
Sen gibi bir güle de ben gibi bülbül lāzım

Kem-'ayār aḳçeye beñzer süḫan-ı nā-be-maḥal
Denecek bir söze evvelce te'emmül lāzım

Gül gibi olmaḳ içün zīver-i dest-i raġbet
Germ ü serd-i feleğe ḫayli taḥammül lāzım

Eremez kimse murādātına bī-sa'y ü ṭaleb
Kesb-i maḳṣūd içün esbāba tevessül lāzım

Ṣadme-i himmet ile zelzele versem ḫāke
Bu denī 'āleme bir böyle tezelzül lāzım

Def' içün ṣavlet-i ālāmı yed-i himmetde
Ey Emīrī siper-i ṣabr ü tevekkül lāzım

685[2]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Yād eyledim göñüldeki aḥzānı aġladım
Fikr eyledim felāket-i hicrānı aġladım

Sevdā telāṭum etdi başımda nedir bu ḥāl[3]
Gördüm cünūn-ı ṭab'-ı perīşānı aġladım

Kesdim ümīdi mebḥaṣ-i ẕevḳ ü sürūrdan
Bildim me'āl-i nüsḫa-i imkānı aġladım

Artıḳ kimiñle eyleyelim güft ü gūy-ı şevḳ
Gördüm ḥazīn zümre-i yārānı aġladım

Ben bir ṭarafda 'ā'ile bir yerde derdnāk
Etdim telef şu'ūr ile iẕ'ānı aġladım

Yoḳ fā'ide bu giryede ammā ne fā'ide
İḳnā'a çāre olmadı vicdānı aġladım

1 AE 39: 182a
2 AE 39: 182b
3 nedir bu ḥāl AE 39k: AE 39

Gūyā Emīrī aġlamaḳ oldu ṭabīʿatim
Yād eyledikçe miḥnet-i devrānı aġladım

686[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Gevher-i ʿirfān ile vicdānı imlā eylesem
Ben de bu dünyāda bir gencīne peydā eylesem

Bir dil-i maḥzūnu şād etmek elimden gelse āh
Kendime cennetde bir kāşāne inşā eylesem

Gözlerimden sīneye yaş döksem istiġfār ile
Bir zemīn-i şūrezārı ben de iḥyā eylesem

Dāġ yaḳsam āteş-i ḥasretle vicdān üstüne
Öyle nā-münbit yeri gülzār-ı zībā eylesem

Gelmiyor īmāna terk-i ḥırṣa rāżī olmuyor
N'eylesem bilmem şu kāfir nefsi irżā eylesem

Ġonca-i ʿilmiñ gül-i tefsīriñ olsam hem-demi
Dā'imā gülzār-ı tevḥīdi temāşā eylesem

Medd-i āh-ı ʿaşḳ edip[2] yaşlar aḳıtsam dīdeden
Kevşeri fevvāre-sāz-ı zīr-i Ṭūbā eylesem

Ey Emīrī bir muḥaḳḳıḳ dest-gīrim olsa āh
Şu kitāb-ı mā-sivādan ḥall-i maʿnā eylesem

687[3]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Göster āyīne-i ḥüsnüñ Cem-i devrān olayım
Maḥrem et mühr-i leb-i laʿle Süleymān olayım

İstemem ki bula firḳatde göñül cemʿiyyet
İsterim sāye-i zülfüñde[4] perīşān olayım

1 AE 39: 182b; OTEM, sy. 31, 1336/1920, s. 947
2 edip AE 39k: ile (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 183a; OTEM, sy. 27, 1336/1920, s. 739-40.
4 zülfüñde AE 39k: luṭfuñda (üzeri çizilmiş) AE 39

Yaḳasın çāk edeyim câme-i maḳṣūduñ ben
Şu felekle hele bir dest ü girībān olayım

Sen gibi bir büt-i ʿĪsī-nefesiñ devrinde
Böyle şāyeste midir ḫasta-i nālān olayım

Şād u ḫandān gezesiñ birṭaḳım aġyār ile sen
Yaḳışır mı sańa ben derd ile giryān olayım

Beni dūr etme efendim naẓar-ı luṭfuñdan
İsterim ben sańa her laḥẓa nigehbān olayım[1]

ʿAcabā kimler ile ṣoḥbet-i ḫāṣ eyler idiñ
İki yıl evvel olan ḥüsnüñe ḳurbān olayım

Cevr-i muʿtāda nedāmetle ʿaceb der mi o yār
Şimdideñ ṣoñra Emīrī sańa cānān olayım[2]

688[3]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Cilve īcād eden ol āfeti görsün ʿālem
Çeşm ü ebrūyu ruḫ u ḳāmeti görsün ʿālem

Şeb-i mehtābda seyrāna çıḳ ey mihr-i cemāl
Māh-ı enverdeki māhiyyeti görsün ʿālem

Āşikār etdi cemāliñde kemāl-i ḥüsnü
Ḳudret-i Ḫāliḳ-i ẕü'l-ʿizzeti görsün ʿālem

Ṣaḳlama bāriḳa-i ḥüsn-i leṭāfet-ḫīziñ
Aç niḳāb-ı ruḫuñu zīneti görsün ʿālem

Ġamzeye ruḫṣat-ı cünbiş ver eyā mest-i ġażab
Ebediyyetde olan rāḥati görsün ʿālem

Böyle ʿālī ġazeli etdi Emīrī taṣvīr
Fikr-i şāʿirdeki ʿulviyyeti görsün ʿālem

1 6 AE 39k: Maḥşer-i ʿaşḳ ẓuhūr etsin Emīrī o zamān / Nā'il-i ḥüsn [illegible] ile şādān olayım (üzeri çizilmiş) AE 39

2 8 AE 39k: Ey Emīrī varayım ʿīd-i saʿīd etdi ḥulūl / Belki ol yāre bu taḳrīb ile ḳurbān olayım (üzeri çizilmiş) AE 39

3 AE 39: 183a

689[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Neşter-i feryādı cism-i ẓālime tīr eylerim
Berḳ-i āhı düşmen-i cān-sūza şemşīr eylerim

Ḫākden Ḫāliḳ beni ḫalḳ etdi āteşden değil
Berḳveş bilmem niçün aʿdāya teʾṯīr eylerim

ʿAvn-i Ḫaḳʾla ḫāme-i şemşīri aldım destime
Ceng içün aʿdā ile bāzūyu teşmīr eylerim

Ḫaḳḳı var ḫaṣm ittiḫāẕ etse beni bu dehr-i dūn
Bir nefes durmam fenā-yı dehri teşhīr eylerim

Āteşe mümkin değildir māniʿ olsun ḫār u ḫas
Var iken ḥükm-i ḳażā beyhūde tedbīr eylerim

Mest olur miḥrāb-ı istiġfāra yüz ṭutmaḳdayım
İʿtiẕār etdikçe taḳṣīrāta taḳṣīr eylerim

Ṭabʿ-ı nā-çīzimde mevc-endāz olur feyż-i Ḫudā
Ey Emīrī ḳaṭrede deryāyı taṣvīr eylerim

690[2]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Ṣebāt-ı ṭabʿ-ı ricāli ṣabāya beñzetdim
Vefā-yı ḫalḳ-ı zamānı Hümāʾya beñzetdim

Ḫayāt-ı ādemi mīnā-sarāy-ı ʿālemde
Ḫabāb içinde ḳalan bir havāya beñzetdim

O rütbe ġaflet ile geçdi ʿālemim ḫayfā
Mesāyı ṣubḥa ṣabāḥı mesāya beñzetdim

Ne ġam geçirdi neler çekdi bir hele dile ṣor
Cefā-yı ʿālemi tā kim ṣafāya beñzetdim

Ġarīḳ-i luṭfuyuz ammā baʿīd-i vuṣlatıyız
O şūḫ-ı dil-keşi mihr-i semāya beñzetdim

1 AE 39: 183b
2 AE 39: 183b

Emīr*ī* mevsim-i ḫandānı vaḳt-i mātemidir
Gülüñ şu ḫandesini ben bükāya beñzetdim

691[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Ceẕbe-i dilber-i nev-sāle taḥammül edemem
Gerden-i ṣāfa ruḫ-ı ale taḥammül edemem

Yāri bulsam bulamam kendimi yā Rab ne bu ḥāl
Ẕevḳ-i vuṣlat gibi bir ḫāle taḥammül edemem

Sāde-rū dilbere meyl etmeyip etsem de ṣebāt
Ruḫ-ı al üzre olan ḫāle taḥammül edemem

Ḳalem alsam elime derdim eder öyle hücūm
Nāme-i 'aşḳımı ikmāle taḥammül edemem

Ey Emīrī ṭaleb-i 'uzlet edersem yeri var
Ben şu 'ālemdeki aḥvāle taḥammül edemem

692[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Böyle ḳalmaz gülşen-i 'ālem ḫazān eyler hücūm
Ḫuşk olur berg-i ṣafā bād-ı vezān eyler hücūm

Öyle bir ṣaḥrāya ṣalmışdır şeb-i firḳat beni
Üstüme gūyā zemīn ü āsumān eyler hücūm

Derk-i ḥikmetde Felāṭūn olsa bir ādem eğer
Ḳalbine ālāyiş-i ẓann u gümān eyler hücūm

Rāh-ı ġayretde ne rütbe etse bir ādem ṣebāt
Üstüne ol rütbe ālām-ı zamān eyler hücūm

Başıma teng eyledi dünyāyı 'aşḳıñ öyle kim
Her ṭarafdan üstüme gūyā cihān eyler hücūm

'Āşıḳıñ yoḳ vaḳti 'Azrā'īl'i hem-rāz etmeğe
Emr-ile destinde tīġ-i cān-sitān eyler hücūm

1 AE 39: 184a
2 AE 39: 184a

Her ne dem tenhā-nişīn olsam Emīrī yār ile
Nuṭḳuma ḳalbimdeki rāz-ı nihān eyler hücūm

693[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

İmtinān-ı luṭfuñu ey şaḫṣ-ı nā-dān istemem
Aç ḳalıp ölsem de senden bir dilim nān istemem

Böyle minnetler nedir i'ṭā-yı istiḥḳāḳ içün
Ey sefīh-i mürtekib ben senden iḥsān istemem

Ey ṭabīb-i rūzgār olsam da maḳrūn-ı helāk
Çekmem ol çīn-i cebīni verme dermān istemem

Ben o ṣāḥib-derd-i istiġnā-pesend-i 'ālemim
Gelse minnetle ser-i bālīne Loḳmān istemem

Ṣābitim 'azmimde etmem bī-ṣebāta ser-fürū
Dönmesin isterse maḳṣūdumca devrān istemem

Ḫār-ı ye's ü pençe-i ġamdan değil vāreste ḫalḳ
Câme-i maṭlabda dāmān ü girībān istemem

Ey Emīrī verse [de] her ġonca būy-i cān-behā
Çoḳ yoḳ reng-i beḳā seyr-i gülistān istemem

694[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Bir ḫumār-ı ġam değil mi ġāyeti her neşveniñ
Sāġar-ı zerrīnim olsa māh-ı tābān istemem[3]

Verdi nefret ol ḳadar vicdāna ins-i kā'ināt
Ḫāneme nāmūs-ı ekber gelse mihmān istemem

Başḳa bir nām almışım iḳlīm-i güm-nāmīde ben
Ḫüsrev-i evreng-i faḳrım efser-i şān istemem

Ol ḳadar cem'iyyet-i ḫāṭırda vardır ārzū
Kākül-i meh-peykerān olsa perīşān istemem

1 AE 39: 184b
2 AE 39: 184b
3 Bu gazelin (694) matla' beyti bulunmamakta olup beyit için boş bir yer bırakılmıştır.

Fikre kāfir ḫaṭ gelir eyler şu'ūrum tārumār
Nāzenīn maḥbūb-ı müsteġnāyı seyrān istemem

695[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Bugün yārāna ben bir ḥüsn-i feyż-āṣārı gösterdim
Cihān-ı 'aşḳı tenvīr eyleyen dil-dārı gösterdim

Ḳamerden şu'lever necm-i münīr ü berḳden berrāḳ
Güneşden müncelī bir mihr-i pertev-bārı gösterdim

Dedi bir hem-demim vardır cihānda şimdi ḥürriyyet
Ben inkār eyledim ol dilber-i ġaddārı gösterdim

Güneşden bir güzel yüz var mı yārān ṣordular benden
Dedim vardır sözüm iṯbāt ḳıldım yāri gösterdim

Uṣandım ey Emīrī ṣabr ü temkīn ü taḥammülden
Onuñ-çün çeşmime ol şīveli dil-dārı gösterdim

696[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Şem'den pervāne ḥayfın aldı ṣubḥ-ı intiḳām
Cān yaḳan ġaddārıñ etmez pertev-i baḫtı devām

Dergeh-i Ḥaḳ'da bir olsa her kesiñ ḳadri eğer
Böyle geçmezdi cemā'at üzre cāmi'de imām

Şaşdı icrā-yı veẓā'if etmede dest ü dehen
Mi'de fāsid iştihā-yı mi'de ġālib mīve ḫām

Ḳıl ḥaẕer baḫtıñ kemālinde gezend-i dehrden
Meh ḫusūfa uġramaz tā olmasa bedr-i tamām

Tutması ḳābil değil eylerse bir kerre ḫurūc
Ġaflet etme çıḳmadan evvelce aġzıñdan kelām

Ṣıḳma böyle cānıñı her gördüğüñ ḥaḳsızlıġa
Bir nefes dünyāda olmazsıñ Emīrī şād-kām

1 AE 39: 185a
2 AE 39: 185a

697[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Tīr-i nigehi āfet-i emniyyet-i ʿālem
Zülf-i siyehi fitne-i cemʿiyyet-i ʿālem

Ol ʿişve-geriñ silsile-i ʿaşḳına bend ol
Derseñ olayım dāḫil-i ḥürriyyet-i ʿālem

Ṣandūḳa-i esrār-ı felek çāk olur āḫir
Meydāna çıḳar ḥikmet-i māhiyyet-i ʿālem

Çıḳ revzene-i mihr-i kemālāta nigāh et
Bir ẕerre görünmez gözüñe hey'et-i ʿālem

Ġam keşmekeşinden serini ḳurtaramazken
Beyhūdedir etmek ṭaleb-i himmet-i ʿālem

Lāyıḳ mı dıraḫşende iken mihr-i İlāhī
Vicdānıñı müstevlī ola ẓulmet-i ʿālem

Naḳḳād-ı serā-perde-i taḥḳīḳe su'āl et
Baḳ bir pula şāyeste midir ḳıymet-i ʿālem

Vicdānıñı merġūb-ı cihān etmeğe saʿy et
Destiñde Emīrī var iken fırṣat-ı ʿālem

698[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ol rütbe hücūm etdi baña ḥayret-i ʿālem
Bir oldu yanımda elem ü rāḥat-ı ʿālem

Āṯār-ı temekkün görünürdü revişinde
Olsaydı ṯebāt eylemeğe niyyet-i ʿālem

Şemşīr-i ḳażā zaḫm-ı felekden açamam göz
Hep bende mi cemʿ oldu ʿaceb āfet-i ʿālem

Āyīneye baḳsam göremem ṣūret-i ʿaksim
Cismimde ẓuhūr eyledi maḥviyyet-i ʿālem

1 AE 39: 185b
2 AE 39: 185b

Her cür'a-i eşkim şerer-i âteş-i ḥasret
Bu ḥālim ile şimdi benim 'ibret-i 'ālem

Bī-tābdır ol rütbe göñül kim çekebilmez
Bir ẕerre ḳadar olsa daḫi minnet-i 'ālem

Her ġam bulur encāmını elbette Emīrī
Zīrā 'ademe vāṣıl olur ġāyet-i 'ālem

699[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Ben o tācir-beçe-i ḫūb-liḳādan gelirim
Kāle-i 'işveye taḳdīr-i behādan gelirim

Cünbiş-i ġamzesiniñ açdı bugün baḫṣini yār
Keşf-i keyfiyyet-i esrār-ı ḳażādan gelirim

Gözlerimde leme'ān eyler ise nūr-ı sürūr
Biliñiz ki o meh-i şu'le-nümādan gelirim

Ey felek çoḳ mu bańa bir iki günlük rāḥat
'Azm içün āḫirete dār-ı fenādan gelirim

Ey Emīrī edemem ẕevḳ-i *elest*i nisyān
Nezd-i cem'iyyet-i yārān-ı ṣafādan gelirim

700[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Gül ruḫuñdan ayrı düşsem verd-i ḫandān istemem
Ḫasta olsam ḥasret-i çeşmiñle dermān istemem

Göğsüñ aç āyīne-i Cemşīd'i etmem ārzū
La'liñi emdir bańa mühr-i Süleymān istemem

Kim seni görse raḳīb olmaḳdadır dā'im bańa
Bezm-i vaṣlıñda onuñ-çün başḳa yārān istemem

Şām-ı ġamda şu'le-i 'aşḳıñ delīlimdir benim
Pertev-i 'ālem-nümā-yı māh-ı tābān istemem

1 AE 39: 186a
2 AE 39: 186a

Geldi müşkil vuṣlatı ta‘ḳīb eden firḳat bańa
Şāhid-i vuṣlat[1] eğer olsa nümāyān istemem

Ey Emīrī meşrebiń her şā‘iriń fevḳindedir
Bu ġazelden ṣābit oldu başḳa burhān

701[2]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

1 Yārān-ı kec-eṭvārdan Allāh’a ṣıġındım
Hem-ḫāne olan mārdan Allāh’a ṣıġındım

Ṭaş vurmadadır āyīne-i ḳalb-i selīme
Ḥussād-ı pür-āzārdan Allāh’a ṣıġındım

Duydum ki raḳībān o gülün kūyuna gitmiş
Gülşende olan ḫārdan Allāh’a ṣıġındım

Terfīh-i aḥālī-çün olan ḥüsn-i umūru
Ketm eyleyen eşrārdan Allāh’a ṣıġındım

5 Mennā‘-ı teraḳḳī olacaḳ ḫā’in-i mülke
Rāz-ı dili iẓhārdan Allāh’a ṣıġındım

Ey ṣubḥ-ı kerem muntaẓır-ı mihr-i murādım
Āfāt-ı şeb-i tārdan Allāh’a ṣıġındım

Rām etdim Emīrī bańa ol āfeti ammā
Aḥbābdan aġyārdan Allāh’a ṣıġındım

702[3]

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

1 Ḫaṣm-ı maġlūba ṣavleti sevmem
İrtikāb-ı denā’eti sevmem

Ġāze-i ḥüsn-i dilber olsa daḫi
‘Ārıżī zīb ü zīneti sevmem

Vesme-i ebruvān-ı nāz olsa
Yine ben reng-i ẓulmeti sevmem

1 vuṣlat AE 39k: maḳṣūd (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 39: 186b
3 AE 39: 186b

Nefsime her fenālıḳ etsem de
Ḥaḳḳ-ı ġayra ḫiyāneti sevmem

Böyledir meşrebim be-ḥaḳḳ-ı Ḫudā
Mürtekiblerle ṣoḥbeti sevmem

Her zamān mesleğimde münferidim
Meslek-i ḫalḳa bī'ati sevmem

Merd iseñ āşikāre söyle sözü
Öyle remz ü kināyeti[1] sevmem

Eyleme keşf-i 'ayb-ı ḫalḳa merāḳ
Böyle alçaḳ ṭabī'ati sevmem

Ben Emīrī cihān-ı fānīde
İltizām-ı ḫuṣūmeti sevmem

703[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Gözümden ḳanlı yaşlar ṣanma beyhūde revān etdim
Şu 'ālemde ne ḳanlar yuttuġum ḫalḳa 'ayān etdim

Nihāyet añladım taḳdīre ḳarşı 'acz-i tedbīri
Umūrum ṣıdḳ ile terk-i rıżā-yı Müste'ān etdim

Cihānda meşrebimce bulmadım bir hem-dem-i ṣādıḳ
Vefā iẓhār eden aḥbābı cümle imtiḥān etdim

Bañа üstād-ı ders-i ḥikmet oldu ṣafḥa-i 'ālem
Bu naḳş-ı lā-beḳādan aḫẕ-i feyż-i cāvidān etdim

Emīrī 'izz ü şānıñ farḳı yoḳdur ẓıll-i zā'ilden
Anıñ-çün 'ālem-i fānīde terk-i 'izz ü şān etdim

704[3]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Seyl-i ġam-ı aḥbāb ile vīrān-ı firāḳım
Miḥnet-zede-i ġurbet ü nālān-ı firāḳım

1 kināyeti AE 39k: işāreti (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 39: 187a
3 AE 39: 187a

Çevgān-ı ḳader atmada bir cānibe her gün
Ben güy-ı serāsime-i meydān-ı firāḳım

Bir yerde ḳarār eyleyemem şevḳ-i vaṭanla
Her laḥẓada devvār-ı beyābān-ı firāḳım

Rūz u şebi farḳ eyleyemem yek-dīgerinden
Fikr et ne ḳadar şevḳ ile ḥayrān-ı firāḳım

Yūsuf gibi Mıṣr-ı emeliñ ṣadrını luṭf et
Yā Rab yetişir sākin-i zindān-ı firāḳım

Ġafletle dem-i fırṣatı fevt etdim Emīrī
Şāyeste-i peyġūle-i ḥirmān-ı firāḳım

705[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Baḳdım beşeriñ ḥāline dünyāya gücendim
Ḥall olmadı gitdi bu mu'ammāya gücendim

Aḳvām-ı beşer bir peder evlādı değil mi
'Ālemde olan şūriş ü ġavġāya gücendim

Maḳṣūd-ı ḥaḳīḳī vaṭanıñ şānıdır ancaḳ
Ḳaṣdında mu'allel olan ebnāya gücendim

Nā-dān ile ṣoḥbet ne ḳadar müşkil imiş āh
Maḥrūm-ı baṣīret olan a'māya gücendim

Maḳṣadları uġrunda ne cānlar telef oldu
Ben meslek-i İskender ü Dārā'ya gücendim

Merdāne kelām etmelidir merd-i süḫan-dān
Ebrū-yı dil-ārādaki īmāya gücendim

1 AE 39: 187b; OTEM, 1334/1918, sy. 7, s. 138-140, sy. 29, 1336/1920, s. 840-41; Ali Emîrî'nin bu gazeli *Edebiyyât-ı Umūmiyye Mecmuası*'nın (EUM) 29 Eylül 1918 tarihli, 2. cildinin 4. sayısında, 138-39 sayfaları arasında şu tanıtıcı yazıyla birlikte basılmıştır:
"Alī Emīrī Efendi hazretleri, birkaç asırda revnak ve halāvet bulan lisān-ı kadīm-i nazmımızı herkesden ziyāde muvaffakiyetle isti'māle muvaffak olmuş bir büyük şāirimizdir. Nef'ī ve Fuzūlī lisānı, Emīrī ile tekemmül ediyor. Bu vādīde hiçbir edīb cenāb-ı Emīrī'ye tekaddüm etmemişdir. Leskofçalı Avnī ve Hersekli Ārif Hikmet beyler mekteb-i kadīmin son ve en büyük üstādları telakkī olunuyorlardı. Biz, bu iki şāir-i bedī'u'l-me'āsirimizin kıymet-i edebiyyelerini takdīr ile beraber bu pāyeyi Alī Emīrī Efendi üstādımıza verir ve bunda haksız olmadığımızı ātīdeki gayr-ı matbū', lākin otuz sene evvel inşād ve bu kerre lutfen mecmū'amıza ihdā buyurdukları gazel-i matbūları ile isbāt ederiz."

Bī-kesleri gördükçe zemīn üzre perīşān
Dünyāya baḳan çeşm-i temāşāya gücendim

Cān verdiğim āfet bana bir āfet-i cāndır
Vaṣlındaki ẕevḳ-i emel-efzāya gücendim

Aḥvāl-i hevesde[1] görülen mesleğe efsūs
Ḳan ağladığım dilber-i raʿnāya gücendim

Cennet gibidir şimdi bana kūşe-i nisyān
Ben silsile-i Ādem ü Ḥavvā'ya gücendim

Ḥallinde muḥaḳḳıḳları dem-beste görünce
İnşā-yı ʿavālimdeki maʿnāya gücendim

Maḥrem olalı meclis-i erbāb-ı yaḳīne[2]
Dünyāda gözüm var diyen aʿmāya gücendim

Ṣaḥrā-yı ʿavālimdeki şūrişlere baḳdım
Tedbīr-i zemīn-perver-i bālāya gücendim

İġfāl ediyor ḫalḳı Emīrī yeñi elfāẓ
Tezyīn-i ḥurūf eyleyen inşāya gücendim

706[3]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

ʿİtāb-ı naḫvet-āmīziñ ile işkestedir göñlüm
Ṭabībā gel yetiş imdāda zīrā ḫastadır göñlüm

Onu bir nāzenīn bend eylemişdir çīn-i gīsūya
Rehā-yāb olmada elṭāfına peyvestedir göñlüm

Żiyādan sūdmendim āfitābıñ aṣlını ṣormam
Rümūz-ı ḫilḳati teftīşden vārestedir göñlüm

Esīr-i dil-figārıñ bende-i ḫidmet-güẕārıñdır
Ḥarīm-i vaṣlıña şāyestedir bāyestedir göñlüm

Gelir tā sāḥa-i *ḳālū belā*dan pāy-i sürʿatle
Ṭaleb vādīlerinde ṣanma kim āhestedir göñlüm

1 hevesde: vaṭanda EUM
2 12/1 AE 39k: Erbāb-ı yaḳīniñ gözü bāṭındadır ancaḳ (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 188a

Muḥabbet mülkünüñ ammā ki yoḳdur ḥadd ü pāyānı
Ḥarīm-i sāḥa-i ḳurba henūz nā-restedir göñlüm

Esīr-i zülf-i dil-cūdur zebūn-ı çeşm-i cādūdur
Bu dünyāda hemān her miḥnete şāyestedir göñlüm

Emīrī intiḫāba bulmadım lāyıḳ henūz bir gül
Demem gülzār-ı ʿālemde niçün dem-bestedir göñlüm

707[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Yāre iẓhār-ı niyāz etmeğe cür'et edemem
Bıraḳ iẓhār-ı niyāz etmeyi ṣoḥbet edemem

Ruḫ-ı nermīnini rencīde eder nūr-ı nigāh
Bir nigāh etmek ile yārime zaḥmet edemem

Bülbülüm lāl olurum görmesem ol ġonca gülü
Yār nezdimde eğer olmasa ülfet edemem

Ben de bilmem ki nedir istediğim yārimden
Ne ḳadar luṭf u vefā etse ḳanāʿat edemem

5 Gül-i maḳṣūdunu göñlüm arayıp bulmalıdır
Bu çemenzārda ben çoḳça iḳāmet edemem

Mā-sivā naḳşına bir kerre baḳınca bildim
Çalışırsam ne ḳadar keşf-i ḥaḳīḳat edemem

Bilirim ki bulamam gevher-i maḳṣūdumu āh
Cüst ü cūsundan onuñ yine ferāġat edemem

Çalışıp jeng-i ġaraždan edemezsem taḫlīṣ
Ḥayf kim göñlümü āyīne-i ḥikmet edemem

Ararım ʿālem-i dīger geleli dünyāya
Ey Emīrī bu sitem-ḫānede rāḥat edemem

1 AE 39: 188a

708[1]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Görünce yāri gülşende gül-i zībāya beñzetdim
Yanında 'āşıḳānı bülbül-i gūyāya beñzetdim

Ḥaḳīḳī bir cihān buldum şeb-i dīdār-ı cānānı
Ṣabāḥ-ı firḳati bir 'ālem-i rü'yāya beñzetdim

Seni firdevsden dünyāya çıḳmış ḥūr ẓann etdim
Dudaġıñ selsebīl-i cennet-i 'ulyāya beñzetdim

Görünce cebhe-i raḫşānı fevḳ-i 'ārıżıñ üzre
Ḥarīm-i Ka'be'niñ üstünde doġmuş aya beñzetdim

Gelince meclis-i rindāna doġdu āfitāb-ı şevḳ
Elinde sāġarı māh-ı cihān-ārāya beñzetdim

Bugün mey-ḫānede bir rindi gördüm dehri terk etmiş
Oṭurmuş taḫtgāh-ı Cem'de bir Dārā'ya beñzetdim

Görünce cūya düşmüş 'aks-i servi kūy-i dilberde
Zülāl-ı Kevṯer üzre sāye-i Ṭūbā'ya beñzetdim

Gelen dünyāya hep nā-būd olur yoḳ kimseden imdād
Bu keṯretgāh-ı dehri mevḳi'-i tenhāya beñzetdim

Gönülde mīve-i maḳṣūda vardır öyle bir ḫᵛāhiş
Nihāl-i dil-keş üstünde Ḳızılelma'ya beñzetdim

Belāġat āsumānında doġar şā'ir daḫi yektā
Onuñ-çün ey Emīrī şā'iri şi'rāya beñzetdim

709[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Dehre geldim pür-fitendir gönlüm eğlenmez benim
Sākin-i beytü'l-ḥazendir gönlüm eğlenmez benim

Durmayıp bir ān çalışmaḳ istiyor leyl ü nehār
'Āşıḳ-ı sa'y-i vaṭandır gönlüm eğlenmez benim

Görmedim bir encümende ġayret-i sa'y ü devām
Düşmen-i her encümendir gönlüm eğlenmez benim

1 AE 39: 188b
2 AE 39: 188b

Zaḫm-ı mülke bir ṭabīb-i ḥāẕıḳ olmaz çāre-sāz
Ḫasta-i derd ü miḥendir göñlüm eğlenmez benim

İstiyor girsin vaṭan bir māh-ı tābān şekline
Ṭālib-i vech-i ḥasendir göñlüm eğlenmez benim

Nerdedir gülzār-ı lāhūt-ı ezel bülbülleri
Hem-dem-i zāġ u zaġandır göñlüm eğlenmez benim

Yā ʿAlī bir sāḥa-i Ṣıffīn'e döndü kā'ināt
Pey-rev-i Veyse'l-Ḳarān'dır göñlüm eğlenmez benim

Gelmişiz bir öyle mevsimde cihān gülzārına
Ḫāra derler yāsemendir göñlüm eğlenmez benim

Yā naṣıl etsin taḥammül iltizām-ı ʿaks ile
Güllere[1] derler dikendir göñlüm eğlenmez benim

Eyleme ışrār Emīrī meclis-i bīgānede
Şāʿir-i nāzik-süḫandır göñlüm eğlenmez benim

710[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Bugün bir māhı gördüm cennetiñ ġılmānı ẓann etdim
Vücūd iḳlīminiñ yā cān içinde cānı ẓann etdim

Görünce pek müdebdeb leşker-i nāz ü leṭāfetle
Serīr-i mülk-i ḥüsnüñ muḥteşem sulṭānı ẓann etdim

Beni gördükde geldi nāz ile yār-ı vefākārım
Vefā gülzārınıñ bir ġonca-i ḫandānı ẓann etdim

Bu şeb tenhā olunca maṭlaʿ-efrūz-ı şebistānım
Ṭulūʿ etdi gece ḫurşīd-i nūr-efşānı ẓann etdim

Ḳabūl etdi ḥarīm-i gülşen-i kūyunda cānānım
Beni ḳaṣr-ı bülend-i cennetiñ mihmānı ẓann etdim

Der-āġūş eyleyince Rūmili'nde öyle bir dilber
Beni iḳlīm-i Rūm'uñ server-i ẕī-şānı ẓann etdim

Emīrī şimdi ʿilm ü ḥikmet olmuş ol ḳadar nā-būd
Cihānda ḳalmamış bir mürşid-i ʿirfānı ẓann etdim

1 Güllere: "كوكللره" M
2 AE 39: 189a

711[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Seni her emriñi infāẕ ile şādān edelim
Gel bize nāzlı gülüm ẕevḳ-i fîrāvān edelim

El verir nāz ü edālarla gürīzān olmaḳ
Ḫānemi eyle müşerref seni cānān edelim

Ey güzeller güzeli süt ḳuzusu hīç bir gün
Demediñ 'āşıḳa bir būsecik iḥsān edelim

Ben demem ki ṣadef-i câme-i raḫşānı atıp
Dür-i yektā gibi endāmıñı 'uryān edelim

Sevdiğiñ var ise bir cilveli bir nāzlı güzel
O perī-peykeri de celbe[2] şitābān edelim

Gönlümü mühr-i Süleymān gibi teshīr etdiñ[3]
Seni biz kendimize nüsḫa-i 'irfān edelim

Olamaz nāzlı güzel kimseye bāḳī dünyā
Elde fırṣat var iken ṣoḥbet-i pinhān edelim

Bana raḥm etmez iseñ de yine şād ol meleğim[4]
Elimizden ne gelir göz yaşı rīzān edelim

Feyż-i ṣoḥbetde olan ḳudreti görsün 'ālem
Seni bülbül gibi bir mīr-i süḫan-dān edelim[5]

Yine luṭfuñdan Emīrī edemez ḳaṭ'-ı ümīd
Gel bizim ḫāneye bir gün[6] seni mihmān edelim

Oḳuyunca 'acabā der mi vefālı cānān
Biz de inṣāf ederek terk-i gürīzān edelim

---

1 AE 39: 189a ; OTEM, sy. 12, 1335/1919, s. 222.
2 perī-peykeri de celbe: gül-i nāza da da'vetçi OTEM
3 6/1 AE 39k: Gözlerinden aḳıyor nūr-ı ẕekā-yı fevvār (üzeri çizilmiş) AE 39
4 8/1 AE 39k: Gönlüñ olursa olmazsa da şād ol güzelim (üzeri çizilmiş) AE 39
5 9: -OTEM
6 Gel bizim ḫāneye bir gün AE 39k: ḥāṣılı ḫāne-i vaṣla (üzeri çizilmiş) AE 39

712[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Sevdim seni aġlatma beni ey yüzü māhım
Ḥüsnüñ geçer ammā ḳalır üstüñde günāhım

Ey nūr-ı mübīn çünkü cihānda seni gördü
Faḫr eylesin eflāke benim nūr-ı nigāhım

Sevmek seni olmuş bańa bir āfet-i cān-sūz
Ey ḥüsnü belā çeşmi ela zülfü siyāhım

Bir dem mi geçer eylemeyem derd ile bir āh
Gūyā nefes olmuş çıḳıyor sīneden āhım

Ḥasretle Emīrī nice ḳan aġlamayam ben
Bilmem nerede ḳaldı benim gelmedi şāhım

713[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Bir ḳadeḥ meyle seni mihr-i dıraḫşān edelim
ʿĀlemi ḥüsn-i dıraḫşānıńa ḥayrān edelim

Bu teġāfülle sitemden ne alırsın bilmem
Ṣoñra vaḳtiñ geçecek gel seni cānān edelim

Var iken sen gibi bir ʿārif ü nāzik ḫoş-dil
Yā bizim-çün kimi ser-defter-i ḫūbān edelim

---

1 AE 39: 189b; OTEM, sy. 4, 1334/1918, s. 84-85.

2 AE 39: 190a. Bu gazelden evvel aşağıdaki gazel kaydedilip üzeri çizilmiştir:

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Baḳamam māha cemāliñle seniń uġraşırım
Ḥüsn ü ānıńda kemāliñle seniń uġraşırım

Seni teftīş ü taḥarrī ederim gündüzler
Geceler (..?..) viṣāliñle seniń uġraşırım

Ruḥ u ebrūsuna derler ki şebīhin yāriń
Ey felek şems ü hilāliñle seniń uġraşırım

Yārimiń reng-i ṣafādārına beñzer der imiş
Ey gülistān gül-i āliñle seniń uġraşırım

Demesin dişlerine beñzerim ol meh-beçeniń
Ey ṣadef ṣoñra le'āliñle seniń uġraşırım

Ey Emīrī ne ḳadar müşkil imiş ḥall-i nikāt
Naẓm-ı nādīde-me'āliñle seniń uġraşırım

Kişver-i nāz ü nezāketde ḫırāmān olaraḳ
Çıḳıyor taḫt-ı vefā üstüne sulṭān edelim

Yetişir gün gibi gündüz de ederseñ teşrīf
Ben demem ki gecelerde seni mihmān edelim

Serpelim gel ruḫuña ḫoş ḳoḳulu gül ṣuyunu
Göğsüñe gül düzelim reşk-i gülistān edelim

Beni dil-ḫūn-ı viṣāl etmede var mı maʿnā
Saña lāyıḳ mı gözüm yaşını mercān edelim[1]

Yine vermezse Emīrī bize bir luṭf-ı cevāb
Bu ricā-nāmeyi inşādıma pāyān edelim

714[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Şimdi ben bir yeñi dünyā görürüm
Ṣarı ḫülyā mavi rüʾyā görürüm

Başḳadır bende olan neşve-i şevḳ
Ne ḳadar cilveli maʿnā görürüm

Ẓarfı görmem görürüm maẓrūfu
Boş ḳadeḥde dolu ṣahbā görürüm

Baḳ naṣıl etdi tebellür fikrim
Her yeri cevher-i mīnā görürüm

Sīm ü zerdir bañā ḫurşīd ü ḳamer
Şimdi ben başḳa temāşā görürüm

715[3]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Kimseye dāġ-ı nihān-ı dil-i zārı diyemem
Ḥasret-i meh-beçe-i lāle-ʿiẕārı diyemem

1 7: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş şu beyit yer almaktadır:
Bu sezā mı var iken sen gibi bir arslanım
Çāresiz kendine bir tilkiyi arslan edeyim

2 AE 39: 190a

3 AE 39: 190b

Başḳa bir ʿālem idi vuṣlat-ı cānān-ı edīb
Ben o ʿālemde olan ẕevḳ ü mesārı diyemem

Gece gündüz neler etdim ruḥ u gīsūlar ile
Ẕevḳ-i leyli diyemem şevḳ-i nehārı diyemem

Sīnede gevher-i yektā gibi maḫfūẓ ḳalır
Kimseye eylediğim ṣoḥbet-i yārı diyemem

Yāri taḳsīm edemem kimse ile dünyāda
Ben raḳībe sańa yarı bańa yarı diyemem

Ey Emīrī girecek sīnede ʿuḳbāya ḳadar
Neler etdi bańa ol ʿişve-niṣārı diyemem

716[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Gül-gūn ruḫunu gülgülī dībāya değişmem
Ḫūn-ı dilimi ḳırmızı ṣahbāya değişmem

Aḳ çehreli sāḳīsini mey-ḫāne-i ẕevḳiń
Zencī-beçe-i kūy-i dil-ārāya değişmem

Vuṣlat gecesi ʿavʿave-i kelbini yāriń
Biń zemzeme-i bülbül-i şeydāya değişmem

Ḳoysam eşigi üzre açıḳ başımı yatsam
Tāc-ı ser-i Keyḫüsrev ü Dārā'ya değişmem

Elma yanaġı mīve-i cennetdir o yāriń
Bir būsesini biń ḳızıl elmaya değişmem

Zīr-i lebidir mesken-i eẕvāḳ-ı ʿavālim
Bir ḫandesiniń ẕevḳini dünyāya değişmem

Yek-reng-i ḥaḳīḳat olan eşʿārı Emīrī
Artıḳ ṣarı ḫülyā mavi rü'yāya değişmem

1 AE 39: 190b; OTEM, *sy.* 4, 1334/1918, s. 86-87.

717[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Yūsufumdan beni dūr eyledi Ya'ḳūb muyum
Feleğiñ ṣabr ederim cevrine Eyyūb muyum

Dā'imā ġalib-i muṭlaḳ mı bañа derd ü belā
Ne ḳadar derd ü belā var ise maġlūb muyum

Bir nefes rāḥat-i dil yoḳ mu bañа dünyāda
Dem-be-dem böyle zebūn-ı ġam u āşūb muyum

Benden ayrılmaġa bir dem edemez ṣabr ü ḳarār
Sū'-i ṭāli' naẓarında o ḳadar ḫūb muyum

Bañа hem ḥasret ü hem ġam ediyor ḥükm-i şedīd
Bilemem ḥasrete yoḳsa ġama mensūb muyum

Vaṭanıñ derdi beni iñletir Eyyūb gibi
Hīç ben yoḳsa cihān derdini maṣḥūb muyum

Şimdi baş üzre beni gezdirir erbāb-ı vefā
'Āşıḳa yār selām yazdıġı mektūb muyum

Etmedi bir gün Emīrī bañа bir ḥüsn-i naẓar
Naẓarında feleğiñ faźl ile ma'yūb muyum

718[2]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Baḳdım vaṭanıñ ḥāline ġarḳ-ı keder oldum
Bildim bileli kendimi ḫaṣm-ı beşer oldum

Geldim ṭaleb-i rāḥat içün 'āleme ammā
Āfāt-ı semāvāt u zemīne siper oldum

Ben baḫtıma aġlarken o şimdi bañа aġlar
Baḫt-ı siyehimden de ben artıḳ beter oldum

Ẕevḳi bu mudur meykede-i 'ālemiñ eyvāh
Ṣahbā yerine şārib-i ḫūn-ı ciğer oldum

Ḥamd eylerim Allāh'ıma tām elli yıl oldu
Rūmāl-ı serā-perde-i 'ilm ü hüner oldum

1 AE 39: 191a; OTEM, sy. 7, 1334/1918, s. 129-30.
2 AE 39: 191a; OTEM, sy. 16, 1335/1919, s. 341-42.

Gerçi vaṭana vermediler fırṣat-ı ḫidmet
Taḥṣīl-i kemālāt ederek kāmver oldum

Müstevlī-i mülk oldu yazıḳ tecrübesizler
Nefʿ ü żararından vaṭanıñ bī-ḫaber oldum

Ben dīde gibi gerçi maḳāmımda muḳīmim
Gördüm niçe ʿālimleri nūr-ı naẓar oldum

Naḳḳād-ı vaṭan ḳıymetimi bilmedi ḥayfā
Bir gevher-i yektā idim ammā heder oldum

Ṣardı belime ḳollarını dün gece cānān
Bir şāha ḳul oldum ki muraṣṣaʿ kemer oldum

Elbette laṭīfāne[1] olur şiʿrim Emīrī
Ben pey-rev-i üstād-ı maʿālī-eṣer oldum

719[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Ben derdimi o yāra beyān etmek isterim
Çün nükteler beyān ü ʿayān etmek isterim

Saʿy-i vaṭandan özge ne lāzım vücūda cān
Bir çāre olsa ben onu cān etmek isterim

Ey zādegān-ı Ādem ü Ḥavvā-yı kāʾināt
Ben sizden ayrılıp ṭayerān etmek isterim

Naḳd-i ḫasīs ile ḳasa doldurmaḳ istemem
Vicdānı kām-rān-ı cihān etmek isterim

Meşreb bu yā be-ḥaḳḳ-ı Ḫudā maṭlabım budur
Rūy-i zemīni bāġ-ı cinān etmek isterim

Allāh içün bu memlekete ḫidmet eyleyip
Ben öyle kesb-i şöhret ü şān etmek isterim

Gūyā Emīrī aġlamaḳ oldu ṭabīʿatim
Baḳdıḳça vech-i yāra fiġān etmek isterim

1 laṭīfāne: naẓīfāne OTEM
2 AE 39: 191a; OTEM, sy. 20, 1335/1919, s. 481-82.

720[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Rūḥum nihān içinde nihān etmek isterim
Ben lā-mekānda ṭayy-ı mekān etmek isterim

Bīzār u bī-ḥużūrum İlāhī Kemāl'den
Dergāh-ı ʿizzetiñde fiġān etmek isterim

Ḥaḳsız taʿarruż eyledi dīvān u şaḫṣıma
Eşkim reh-i ġamında revān etmek isterim

Ṭūfān-ı giryeden ṣaḳın ey deşt-i kā'ināt
Tennūr-ı sīnede feverān etmek isterim

Rūḥāniyān terāne-i feryādı gūş ediñ
Ḥirmān-ı cān-ḫırāşı beyān etmek isterim

Ḥaḳḳımda yazdığı heẕeyāndan ḫalāṣ içün
İmkān bulunsa maḥv-ı cihān etmek isterim

İbnülemīn'e ṭaʿn eden ehl-i ḥamiyyetiñ
Her bir sözin kitābe-i cān etmek isterim

721[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Eylese meyl-i tenezzül ġayra māhımdan benim
Ḥaḳḳ'a şekvā eylerim nūr-ı nigāhımdan benim

Bir seḥāb-ı muẓlim olmuş şems-i istiḳbālime
Mużṭarib reng-i emel baḫt-ı siyāhımdan benim

Dūd-ı āhım sūziş-i vicdānımıñ maḥṣūlüdür
Nūr aḳar dāmān-ı ḥaşre dūd-ı āhımdan benim

Ben o Yaʿḳūb'um ki benden ṣorma nūr-ı ʿaynımı
Ayrı düşdüm Yūsuf-ı güm-geşte-rāhımdan benim

Bir ḥayāt-ı sermedī vermiş baña Cibrīl-i ʿaşḳ
Sālimim endīşe-i maḥv u tebāhımdan benim

Seyr ediñ ḥālā saḳīmān-ı denā'et-meşrebān
Münfaʿildir ʿişmet-i bī-iştibāhımdan benim

1 OTEM, sy. 18, 1335/1919, s. 395-96 (dipnotta).
2 AS, sy. 2, 1324/1909, s. 32.

Ṭaş mıdır āhen midir ḳalbiñ ḳıyāmet yoḳ mudur
Ḳorḳmuyorsuñ āh-ı ḫūn-ı bī-günāhımdan benim

İsmimi ṭayy et cihān-ı istiḳāmetden eğer
Bir eṣer gördüñse bende ḥırṣ-ı cāhımdan benim

Yüz ṭutuñ ey münḥarifler ḳıble-i ḥürriyyete
Ṣābitim niyyetde dönmem ḳıblegāhımdan benim

Ben mürīd-i ḫānḳāhım öyle bir ʿālemde kim
Çıḳdı Muḥyiddīn-i Ekber ḫānḳāhımdan benim

Ben ölürsem añlasın ehl-i ḥamiyyet derdimi
Ḳabrimiñ üstündeki ḫūnīn giyāhımdan benim

Baʿd-ez-īn envāra ġarḳ olsun Emīrī kāʾināt
Şuʿle-i ḥürriyyet-i feyż-iktināhımdan benim

722[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Bulsam nerede yār-ı kerem-kār beğensem
Maṭlūba muvāfıḳ bañа dil-dār beğensem

Her dilber-i raʿnāyı beğenmez dil-i şeydā
Girse ele bir yār-ı vefādār beğensem

Her luṭf-ı vefākārı ede ʿaḳlımı ḥayrān[2]
Her nūr-ı ṣafā eylese iẓhār beğensem

Ḥüsnünde tecellī ede bir feyż-i pey-ā-pey
Her cilve-i şevḳ eylese tekrār beğensem

Şıḳdı beni bu ʿālem-i fānīdeki eẕvāḳ
Bir başḳa cihānda gül ü gülzār beğensem

Etsem güẕer-i dāʾire-i ʿunṣur-ı imkān
Gülzār-ı ḥaḳīḳatde ben ezhār beğensem

Ḥūbān-ı cihān bir yere ṭoplansa Emīrī
Ben bunlar içinden bañа bir yār beğensem

1 AE 39: 191b; OTEM, sy. 29, 1336/1920, s. 843.

2 ḥayrān AE 39k: AE 39

723[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Ḳuṭb-ı zamāndan olmaz ise nefʿ-i memleket
Pīr-i muġānı ḳuṭb-ı zamān etmek isterim

Muḥyī-i maʿrifetle hem-āheng-i derd olup
Her ẕerreyi o şūḫa lisān etmek isterim

Ẕevḳ-i ḥayāt-ı milleti kāmımca bulmadım
Terk-i ṣafā-yı kevn ü mekān etmek isterim

724[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Seni gördükçe cemāliñle seniñ eğlenirim
Görmesem fikr-i viṣāliñle seniñ eğlenirim

Aramızda ne idi evvel olan ṣoḥbet-i ḫāṣ
Şimdiden ṣoñra ḫayāliñle seniñ eğlenirim

[……]
Gülü görsem ruḫ-ı aliñle seniñ eğlenirim

Kesmem ümmīdimi senden yine inşā'allāh
Dā'imā feyż-i kemāliñle seniñ eğlenirim

NŪN

725[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Ḥaḳḳ'a tevfīż et umūruñ fāriġ ol tedbīrden
Kendiñi vāreste eyle ḫande-i taḳdīrden

Nev-nihālāsā dıraḫt-ı köhne etmez ihtizāz
Nev-civānıñ az olur ʿazm ü ṣebātı pīrden

Ṣunʿ-ı Ḥaḳḳ'ıñ ḳudreti taḳlīde etmez intiḳāl
Neşve gelmez ʿandelībe ġoncayı taṣvīrden

1 AE 39: 192a. Yazmada, matlaʿ beyti bulunmayan bu gazelin (723) başında matlaʿ beyti için bir beyitlik boş yer bırakılmıştır; gazel nā-tamāmdır.
2 AE 39: 192b
3 AE 39: 193b

Ġaflet etme her işi vaḳtinde eyle tesviye
ʿAḳla maʿlūm olmayan işler çıḳar teʾḫīrden

Öyle bir āhen-diliñ olduḳ esīr-i ʿaşḳı kim
ʿĀşıḳıñ feryādını farḳ eylemez tekbīrden

Fikri istiʿmāle iḳdām et Emīrī dāʾimā
Tīġ-i jeng-ālūdeāsā ḳalmasın teʾṣīrden

726[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Düşmez bulunsa her nerede iʿtibārdan
Yoḳ farḳı kāmiliñ zer-i ḫāliṣ-ʿayārdan

Mihr-i sürūr u şemʿ-i ṣafānıñ esīriyiz
Fehm eyledim tetābuʿ-i leyl ü nehārdan

Etmez ṣoġuḳ muʿāmeleden menfaʿat ẓuhūr
Maḥrūm eder şitā şeceri berg ü bārdan

Cismiñ değilse ḳābil-i ṣıḥḥat ne fāʾide
Nūş eyleseñ devā ḳadeḥ-i zer-nigārdan

ʿUḳbāda yoḳ meẕiyyeti dünyā şükūhununñ
ʿİzzet gelir mi meyyite zīb-i mezārdan

Yoḳdur beḳāsı ẕevḳ ü ġam-ı bāġ-ı ʿālemiñ
Bir ʿibret al mürūr-ı ḫazān ü bahārdan

Ḫandān olan da cevr-i felekden değil maṣūn
Ḳābil mi gül ḫalāṣ ede dāmānı ḫārdan

Berbād olur Emīrī ser-efrāz-ı kibr olan
Baḳ serv-i ser-keşe ne çeker rūzgārdan

727[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Reh-yāb olur mu kimse ġam-ı inḳilābdan
Fehm eyle gerdiş-i ḳamer ü āfitābdan

1 AE 39: 193b
2 AE 39: 194a

Devrān zamān-ı ye'si de maḥsūb-ı 'ömr eder
Ḳalmaz ḫusūfa düşse daḫi meh şitābdan

Kūh u seḥāb ü zīr-i zemīnden ḫaber verir
Ṣorsañ lisān-ı ḥāl ile bir ḳaṭre ābdan

Yoḳ gülsitān-ı dehrde baḳdım ki eski feyż
Geçdim miṣāl-i berg-i ḫazān āb ü tābdan

Āteş-mizāc olur mu deme ṭab'ı nerm olan
Olmaz mı berḳ u ṣā'iḳa peydā seḥābdan

Bī-maġza ni'met-i nemekīniñ ne ẕevḳi var
Gelmez ḫarıñ dimāġına leẕẕet kebābdan

Bilmem neden bu rütbe girān-ḫᵛāb-ı ġafletiz
Mümkin değil Emīrī ayılmaḳ şu ḫᵛābdan

728[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Ḳaṭ'-ı rāh-ı miḥnete sa'y et perīşān olmadan
Vāṣıl ol ser-menzil-i maḳṣūda bārān olmadan

Vaḳt-i merhūnundan evvel geldi germā-yı elem
Tābı Temmūz'uñ ẕuhūr etdi Ḥazīrān olmadan

Gün gelir ki seng-i ḳabriñden de ḳalmaz bir nişān
Sa'y ḳıl ibḳā-yı nāma ḫāke pinhān olmadan

Bī-şu'ūr olsañ da derd ü ġamdan olmazsıñ ḫalāṣ
Ṭıfla baḳ vāreste olmaz zār u giryān olmadan

Ey Emīrī ḥüsn-i eṭvārıñ beğendir 'āleme
Ġaflet etme hem-dem-i aṣḥāb-ı 'irfān olmadan

729[2]

Müstezād
[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]
mef'ūlü fe'ūlün

Gel bezme vücūduñ sebeb-i def'-i ġam olsun
Olsun beğim olsun

1 AE 39: 194a
2 AE 39: 194b; OTEM, sy. 18, 1335/1919, s. 400-401.

Her kūşe-i dil reşk-i ṭarabgāh-ı Cem olsun
Olsun beğim olsun

Mestāne nigehle yürü ey nūr-ı leṭāfet
Ey mīve-i ḳudret

Luṭf eyle bańa būse raḳībe sitem olsun
Olsun beğim olsun

Tek meclisiñe gelmesin ey dilber-i şīrīn
Ṣūfī-i bed-āyīn

İsterse varıp Ka'be'ye şeyḫü'l-ḥarem olsun
Olsun beğim olsun

Gel encümen-i 'işrete ey dilber-i 'ālī
'Arż et o cemāli

Dünyā evi 'uşşāḳıńa reşk-i İrem olsun
Olsun beğim olsun

Sensiñ yalıñız sevdiğim ey yār-ı edībim
Yoḳ başḳa ḥabībim

Āyāt-ı ḫaṭ-ı ḥüsnüñe işte ḳasem olsun
Olsun beğim olsun

Gel meclise iç bāde ḳızarsın ruḫ-ı mümtāz
Ḳıl naġmeye āġāz

Bir başḳa cihān başḳa ṣafā başḳa dem olsun
Olsun beğim olsun

Görmezse Emīrī şeref-i va'd-i dehānıń
Ey revnaḳı cānıń

İsterse bu dünyā 'adem-ender-'adem olsun
Olsun beğim olsun

730[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Kimdir āyā devlet-i cāvīd ile dil-şād olan
Var mıdır bu 'ālem-i vīrānede ābād olan

1 AE 39: 194b

Yādı maḥv olmaz lisān-ı ehl-i ḥürmetden yine
Ḳal‘-i kühsāra muvaffaḳ olmasa Ferhād olan

Kendiniñ de ḳaṣr-ı ‘ömrü ‘āḳibet vīrān olur
Nef‘i var mı yıḳsa biñlerle binā Şeddād olan

Ḫidmet-i meşrū‘ayı īfādan etme imtinā‘
Feyż alır elbette emr-i āmire münḳād olan

Ẕevḳ-yāb-ı ‘ālem-i ma‘nā olur mu cāhilān
Düşde de elvānı görmez kūr-ı māder-zād olan

Tīşe-i himmetle tīġ-i ser-bülendi çāk eder
Sen gibi şīrīn-zebāna ‘āşıḳ-ı Ferhād olan

Ey Emīrī ḥikmet-i Ḫāliḳ’de ‘ācizdir ‘uḳūl
Ṭıfl-ı ebced-ḫāna beñzer eñ büyük üstād olan

731[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Ṣebāt et ‘işmet ü nāmūs ile dönme ḥamiyyetden
Ṣaḳın ayrılma mülk ü millete īfā-yı ḫidmetden

Ne devletdir ki nāmıñ ḳayd ede millet tevārīḫe
Ṣadāḳat eyle geçme öyle ‘ālī nām u şöhretden

‘Ulüvv-i himmetin bir kerre fikr et müstaḳīmānıñ
Cihānda rüşvet almaz maḥv olur ammā żarūretden

Yine bilmem nedendir ba‘żı ḫā’in irtikāb eyler
Cihānda kām-yāb olmuş değildir kimse rüşvetden

Bañа ṣabr ü taḥammül eñ büyük şān ü meziyyetdir
Bu miḥnetlerle ey ḥükm-i ḳader dönmem ṣadāḳatden

Ḳiyāfetde değil fıṭratdadır āṣār-ı isti‘dād
‘Ulüvv-i himmet istidlāl olunmaz ḳadd ü ḳāmetden

Emīrī ṭālibān-ı gevher-i ‘irfāna i‘lān et
Yine bir dürr-i yektā çıḳdı deryā-yı ṭabī‘atden

1 AE 39: 195a

732[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Tesellī istemem ben Zeyd ü ‘Amr’ıń ḳīl ü ḳālinden
Şikāyet etmeyen bir kimse görmem kendi ḥālinden

Zamān-ı neş’etinde gösterir āṯārını kāmil
Gelir bir bedre isti‘dād her māhıń hilālinden

Giriftār-ı ḫusūf olmaz ḳamer bedr olmadan evvel
Gelir idbāra isti‘dād her şey’iń kemālinden

‘Umūmī ceẕbeye rabṭ etdi ecrāmı yed-i ḳudret
Taḫallüf eylemek bir ẕerreniń ḫāric mecālinden

Ḳıdem āyīnesinde müstetirdir ṣūret-i vaḥdet
Ḫalāyıḳ bī-ḫaberdir Ḫāliḳ’iń künh-i celālinden

Kitāb-ı kā’inātı eyledikçe ‘ārifān tedḳīḳ
Çıḳar ma‘nā-yı vaḥdāniyyet-i Mevlā me’ālinden

Ḳapılma ṣūrete sīretde isti‘dādı teftīş et
Olur mu ḥüsn-i ḫulḳu ādemiń ẓāhir cemālinden

Eder kesb-i tenāḳuṣ her nefesde ‘ömrü insānıń
Ṣafā-yāb olma devriń inḳilāb-ı māh ü sālinden

Yüzüń gösterme ey māh olmasın manẕūru a‘dānıń
Nuḥūset rū-nümādır sa‘d ü naḥsiń ittiṣālinden

Emīrī meclis-i yārāna taḳdīm etse lāyıḳdır
Yine bir gül ḳopardı naḫl-i gülzār-ı ḫayālinden

733[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Muntaẓam reftārı me’mūl eyleme mestāneden
İntiẓār etme muvāfıḳ ṣoḥbete dīvāneden

Her sözünde gösterir ḫaylī me’āṯir ehl-i feyż
Ḫāk-i münbitde çıḳar çoḳ dāne her bir dāneden

1 AE 39: 195a
2 AE 39: 195b

Şem‘-i ḥüsne cān fedā etmektedir feyż-i viṣāl
Añladım bu sırr-ı ‘aşḳı süziş-i pervāneden

Ḥüsn-i sīretle müzeyyen olmayan bir ādemiñ
Ẕātına gelmez şeref ārāyiş-i kāşāneden

Vaḳt-i idbārında tevḥīş etme bir bī-çāreyi
Leyl-i muẓlimde firār etdirme murġu lāneden

Āfitāb etmişdi ṣandım burc-ı maşrıḳdan ṭulū‘
Sāḳiyā gördüm cemāliñ revzen-i mey-ḫāneden

Ḥāṣıl eyler ‘ālem-i hestī bizi ḫāk etmeğe
Ey Emīrī bekleme rāḥat bu mātem-ḫāneden

734[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ẕerreler de vaḥdet-i Mevlā’ya burhāndır bütün
Cüz’ ü kül feyż ehliniñ çeşminde siyyāndır bütün

Çeşm-i isti‘dādıñı remz[2]-āşinā-yı ḳudret et
Baḳ zemīn ü āsumāna ṣun‘-ı Yezdān’dır bütün

İḫtiyār-ile değildir gerdişi bir ẕerreniñ
Mübtedā vü müntehā münḳād-ı fermāndır bütün

Nūr-ı ḳudret dīde-i idrāki eyler ḫīrenāk
Ḥikmet-i Ḥaḳḳ’ıñ cihān keşfinde ḥayrāndır bütün

Sen kemāl-i himmet ü temkīn ile sa‘y et de baḳ
Herkesiñ güç ṣandıġı ḫidmetler āsāndır bütün

‘Acze mecbūr eylemişdir eñ büyük ‘ārifleri
Levḥ-i ma‘nāda o mażmūnlar ki pinhāndır bütün

‘Acz-i idrāk-i beşerdir iḫtilāfıñ menşe’i
Ṣan‘at-i feyyāż-ı kül bī-‘ayb ü noḳṣāndır bütün

‘Ārifīñ ḳalbi ḳabūl etmez Emīrī iştibāh
Her cihetde ḳudret-i Mevlā nümāyāndır bütün

1 AE 39: 195b
2 remz: “رمز” M

735[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Cāhil ṣafā-yı rü'yet-i eşyāyı n'eylesin
Maḥrūm-ı çeşm olan bu temāşāyı n'eylesin

Bir kimseniñ ki maġzı ḳapanmış zükām ile
Būy-i laṭīf-i ʿanber-i sārāyı n'eylesin

Bir ḫasta kim bilā-veled ü nā-ümīddir
Māl-ı cihānı devlet-i dünyāyı n'eylesin

Ebkār-ı maʿnī cemʿ olamaz mürde-ṭabʿ ile
ʿİnnīn olanla bākire tenhāyı n'eylesin

Baḥṣ etme cāhilān arasında kemālden
Aʿmā żiyā-yı şemʿ-i şeb-ārāyı n'eylesin

Yoḳdur ricāl-i ʿasrda ışġāya iḳtidār
Terk etmesin Emīrī bu şekvāyı n'eylesin

736[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Açma derdim iştidād-ı āh u zārımdan ṣaḳın
Alma āhım āteş-i dūzaḫ-şerārımdan ṣaḳın

Ṣorma rūḥum ḥālimi geçmiş ṣorulmaḳ demleri
Ṭaşdan olsa ḳalbiñ aġlarsıñ civārımdan ṣaḳın

Kim bilir belki olur ʿind-i İlāhī'de ḳabūl
İḥtiyāṭ et nāle-i bī-iʿtibārımdan ṣaḳın

Ey görüp ṭaʿn eyleyen her laḥẓa berḳ-i āhıma
Berḳ-i ʿālem-sūz-ı āh-ı şuʿle-bārımdan ṣaḳın

Yārsız her kūşe bir zindān-ı dūzaḫdır baña
Oldu āhım āteşīn fevvāre nārımdan ṣaḳın

Mest-i ṣahbā-yı cünūn u zaḫm-ḫˇār-ı ḥayretim
Naʿra-i mestāne-i bī-iḫtiyārımdan ṣaḳın

Ḳāmetim cevriñ ile ḫam oldu mānend-i kemān
Ey felek peykān-ı āh-ı inkisārımdan ṣaḳın

1 AE 39: 196a
2 AE 39: 196a; TŞA, s. 75

Ḫāne-ber-dūş-ı havāyım gerçi mānend-i ḥabāb
Nisbetim deryāyadır mevc-i kenārımdan ṣaḳın

Ben ölürsem zehr-i hecriñle saña pendim budur
Sevdiğim şemm-i giyāh etme mezārımdan ṣaḳın

Cevre ḳā'ildir göñül me'yūs-ı ümmīd eyleme
Ṣābirem ammā ki ye's-i iżṭırārımdan ṣaḳın

Āteş-i 'aşḳ-ı Emīrī ḳorḳarım yaḳsın seni
Luṭf et ey rūḥ-ı revānım reh-güẕārımdan ṣaḳın[1]

737[2]

[fa'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Merd-i kāmildir o kim tenvīr-i ḥaṣlet eylesin
Kesb edip 'ilm ü edeb neşr-i fażīlet eylesin

Ferd-i ser-bāz-ı ḥaḳīḳat 'āḳil-i 'ālī-cenāb
Ol münevver kimsedir kim Ḫaḳḳ'a ṭā'at eylesin

Baḫtiyār ol kimsedir kim etmesin meyl-i sivā
Kām-yāb ol kimsedir kim terk-i naḫvet eylesin

Nūru ḫurşīdiñ görünsün çeşm-i dünyāya siyāh
'Ārifān tā böyle neşr-i berḳ-i ṣafvet eylesin

Şu'le-i himmetle etsin merd olan tezyīn-i farḳ
Öyle 'ulvī gevheri tāc-ı sa'ādet eylesin

Şaşmasın ṭālib olan derk-i kitāb-ı ḥikmete
Bir muḥaḳḳıḳdan varıp ḥall-i ḥaḳīḳat eylesin

Āfitāb-ı 'ālem-i ma'nā derim ol ẕāta kim
Neşr-i envār-ı ḥaḳīḳat maḥv-ı ẓulmet eylesin

Çeşmine kuḥl-i cilā olsun ḥamiyyet ehliniñ
Ben gidersem ṭopraġım yārāna ḫidmet eylesin

'Aḳlı ḳāṣır ḳudret-i Mevlā ise fevḳa'l-'uḳūl
Bu Emīrī yā naṣıl idrāk-ı ḥikmet eylesin

1 *TŞA*'daki neşrinde AE bu gazele, Hey'et-i Islāhiyye mektupçusu olup sonraları Rūmili Beylerbeyi pāyesi alarak bazı mutasarrıflıklarda bulunan Ra'ūf Bey'in de Ābidīn Paşa'nın emriyle tahmis yazdığını belirtir (TŞA, s. 75).

2 AE 39: 196b

738[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Ṣāfdır ol āfetiñ nāzik teni kāfūrdan
Māye almış gūyiyā nūr-ı nihāl-i Ṭūr'dan

Ol ḳadar vardır leṭāfet cennet-i ḥüsnünde kim
İstemez ḳaldırsın ādem çeşmini ol ḥūrdan

Bāde içdikçe ḳızıl yāḳūta beñzer gerdeni
Reng-i mey mümkin mi ṭaşra urmasın billūrdan

Ġayr-i mümkindir murād üzre nigāh etmek sańa
Ḫalḳ olunmuş şanki endāmıñ ser-ā-pā nūrdan

Ẓann ederler nūr-ı 'arş etmiş zemīni cāygāh
Ol perīniñ pertev-i ḥüsnün görenler dūrdan

Bir gece bezm-i viṣāl-i yāriñ olmaḳ maḥremi
Mu'teberdir 'āşıḳıñ nezdinde yüz biñ sūrdan

Ey Emīrī var iken te'ṣīr-i 'aşḳ-ı dil-rübā
Ḳurtuluş yoḳ kimseye efkār-ı dūr-ā-dūrdan

739[2]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Ẕevḳ-i bāḳī bulurum zaḥmet-i mübremden ben
Etmem ümmīd-i şifā yarama merhemden ben

Ben ölürsem yere geçsin eṡer-i cāh ü celāl
İstemem merḳadimi seng-i muraḳḳamdan ben

Ṣāf-ṭab'ānı felek zīr ü zeber eyler imiş
Añladım ṣafvet-i naḳş-ı dil-i şebnemden ben

Ġamze-i yāra nigāh eyler iken ḫavfımdan
Çıḳarım silsile-i ṣūret-i ādemden ben

Kederiñ adı ṣafā ise Emīrī bilmem
Almadım būy-i ṣafā gülşen-i 'ālemden ben

1 AE 39: 196b
2 AE 39: 197a

740[1]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Her kim dilerse terk-i ġam-ı 'ālem eylesin
Bir şūḫ ile muḥabbetini muḥkem eylesin

Ḥasretle gönlümü yeter etdiñ esīr-i derd
Maḳrūn-ı vuṣlat eyle ki terk-i ġam eylesin

'Uşşāḳa zehr-i ġam içiren yār-ı ser-keşiñ
Ḫaṭṭı gelince derd ile nūş-ı sem eylesin

Baḳdıḳça rūy-i sādesine sūr eden göñül
Şimdi siyāh ḫaṭṭı görüp mātem eylesin

Bir Ka'be-i ḥaḳīḳate yüz ṭutdu rind-i dil
Cām-ı şarābı meşrebe-i zemzem eylesin

Ol şūḫdan Emīrī niyāzım budur benim
Bir gün ḥarīm-i vuṣlatına maḥrem eylesin

741[2]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Bāb-ı ḥarīm-i ma'deliñ beste olmasın
Vaż'ıñ şütūm-ı 'āleme şāyeste olmasın

Loḳmān tedāvī eylese olmaz şifā-peẕīr
Bir kerre maġz-ı serde ḫıred ḫasta olmasın

'Aşḳıñda eyle niçesini merd iseñ zebūn
Zinhār hem-demiñ büt-i nev-reste olmasın

Müzdād eder 'ulūfesini raḫş-ı tīz-pā
Pāy-i semend-i himmetiñ āheste olmasın

İnsān odur ki ṣūret-i te'mīn-i maṭlabı
Maḥv-ı ḥuḳūk-ı dīgere vābeste olmasın

Kāmil odur ki milletine ḫidmet etmesi
Bir maḳṣadıñ ḥuṣūlüne peyveste olmasın

Şāyān değil te'eşşüre güft ü şinīd-i ḫalḳ
Ḳalbiñ Emīrī kimseye işkeste olmasın

1 AE 39: 197a
2 AE 39: 197b

742[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Şeref gelmez kerīme bī-maḥal beẕl-i ‘aṭāyādan
Yerinde ḫisset etmek mu‘teberdir cūd-ı bī-cādan

Şikest-i ḳadre bā‘iṯdir kibāra āb-rū dökmek
Olur ḳāmet ḫamīde ẕillet-i dest-i temennādan

Eden ‘aşḳ ehlini mesrūr kendi dil-rübāsıdır
Hezāra ceẕbe gelmez vuṣlat-ı şem‘-i şeb-ārādan

Ġam-ı ebrūyu çekmekdense rūḥum çıḳsa memnūnum
Ten-i bī-rūḥ emīndir ḫaşyet-i tīġ-i mücellādan

Eden derde giriftār ādemi ḳayd-ı ‘alāyıḳdır
Faḳīr-i bī-nevā āsūdedir tārāc ü yaġmādan

O bīmārım ki dermān-ı ṭabībe ser-fürū etmem
Marīż-i ‘aşḳ olan ṣıḥḥat-peẕīr olmaz müdāvādan

Emīrī şīve-i eş‘ārı idrāk eylemez cāhil
Nigāh-ı diḳḳat-isticlābına sa‘y etme a‘mādan

743[2]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

‘Aceb mi ṣūret-i mey ṭaşra vursa cām-ı mīnādan
Çıḳar reng-i ḥaḳīḳat ẓāhire ṭab‘-ı muṣaffādan

Ḫırāş-ı sīneden āzāde olmaz kimse ‘ālemde
Bunu fehm eyle sūrāḫ-ı derūn-ı dürr-i yektādan

Dil-i ‘āşıḳ görünce yāri olmaz ra‘şeden ḫālī
Dür-i ġalṭān olur lerzende mir’āt-ı mücellādan

Eğer cennetde olsa behredār-ı mīve-i ‘irfān
Olur ser-ber-zemīn-i ġam bu sırrı añla Ṭūbā’dan

Ṭutalım ey felek deryā ḳadar luṭfuñda vüs‘at var
Ne nef‘i ben ḳalırsam teşne-leb geçdim o deryādan

Ne var bir gün Emīrī görse raḥm-ı ḳalbiñ ey āfet
Güher peydā olur gāhī derūn-ı seng ü ḫārādan

1 AE 39: 197b
2 AE 39: 198a

744[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Görüñ kim nice mecrūḥ oldum ol ebrūsı ḫançerden
Ṭabībler zaḫmımı gördükde el çekdi devālardan

Değer mülk-i cihānı bir nigāh-ı şefḳat-engīziñ
Değişmem ben seni doldursalar dünyāyı gevherden

Ser-ā-ser çeşm olursam eylemek tefrīḳ müşkildir
Teniñ billūrdan la‘l-i lebiñ yāḳūt-ı aḥmerden

Bu endām-ı cihān-efrūz ile mümtāz-ı ‘ālemsiñ
Vücūduñ ḫalḳ olunmuş gūyiyā bir başḳa cevherden

Seni gördükde ey nūr-ı mücessem ẓann eder ‘ālem
Ya ḥūrī çıḳdı cennetden yaḫūd gün doġdu ḫāverden

Ser-ā-pā şu‘lesiñ şeb maḥv olur devr-i ‘iẕārıñda
Cemāliñ olduġu yer farḳ olunmaz ḫuld-i enverden

Teveccüh etdi ḳalbim gerden ü ebrū-yı cānāna
Emīrī eylemem ḳaṭ‘-ı naẓar miḥrāb ü minberden

745[2]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Dil ‘uḳdelenir ṭurresiniñ pīç ü ḫamından
Cān ḫastalanır dīdesiniñ hicr ü ġamından

Aġyār ile gördükde o ser-mest-i ġurūru
‘Uşşāḳ erişir ḥālet-i sekre eleminden

Her naġme-i bülbül ki gelir ḳalbe müferriḥ
Feryādıdır evżā‘-ı cihānıñ siteminden

Pes-pāyeler artıḳ olacaḳ rif‘ate vāṣıl
Fehm et feleğiñ gerdiş-i nā-muntaẓamından

Gelmez yine ḫūn-ı diline ḳaṭre-i noḳṣān
Ḳan damlasa erbāb-ı kemāliñ ḳaleminden

Ver devlete yā Rabbi murādımca teraḳḳī
Ḳurtulsun Emīrī elem-i dem-be-deminden

1 AE 39: 198a
2 AE 39: 198b

746[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Yoluna ṣarf edilen ṣervete gelmez noḳṣān
Āb-ı enhār[a] naḳīṣa getirir mi cereyān

Bāʿiṣ-i fevt olacaḳ pertev-i baḫtı dileme
Yıldırım ṣuʿlesin ister mi ḳaranlıḳda ḳalan

Gün gelir pārelenir sīnesi ehl-i ḥasediñ
Şūrezārıñ ḳurusa ābı olur raḫne ʿayān

Cehd ḳıl ʿazm idesiñ āḫirete tām-ʿayār
Ḳurulur maḥkeme-i rūz-ı cezāda mīzān

Bir belā gelse ḳabūl eyle Emīrī Ḥaḳ'dan
Ḥürmet etmek yaḳışır ḫāneye gelse mihmān

747[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Gelmez ʿilāc-ı merḥamet ol māh-pāreden
Kessin ümīdi ʿāṣıḳ-ı bī-çāre çāreden

Bedr-i felekle bir tutan ol māh-pāreyi
Farḳ etmemiş cihānda henūz aġı ḳaradan

Manẓūr olan Ḥudā'ya bulur irtifāʿ-ı şān
Maʿlūm olur cevāmiʿ-i Mevlā mināreden

Fikr-i teraḳḳī açdı bańa zaḫm-ı zehrnāk
Ḳābil değil ḫalāṣ ola göñlüm o yareden

Āḫir olur ʿanāṣır-ı hestī fenā-peẕīr
Fehm eyledim cihānda hezārān emāreden

Döndüm giyāh-ı ḫuşke Temūz-ı[3] ġumūm ile
Āteşlenir Emīrī göñül bir şerāreden

1 AE 39: 198b
2 AE 39: 199a
3 temūz-ı: Şair "temmūz" kelimesini vezne uydurmak için muhaffef olarak okumuştur.

748[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Tīġ-i ḥasret sīnemi vāreste ḳılmaz yareden
İntiẓār-ı iltiyām etmem dil-i bī-çāreden

Vaż‘-ı dehr-i bī-sükūna tā ede kesb-i ṣebāt
Şād eder ṭıflı ṭabī‘at lerziş-i gehvāreden

Olmasın meyl-i dü ‘ālem perde-gīr-i irtibāṭ
Rabṭ-ı ḳalb et Ḫāliḳ’e çıḳsın mevānī‘ areden

Bī-silāḥıñ ḳalbini kesr etme ‘ācizdir diyü
Vāḳıf ol[2] bu ḥikmete āyīne-i ṣad-pāreden

Feyż-i Ḥaḳ mecrā-yı endīşemden etdikçe nübū‘
Āb-ı ṣāfīdir çıḳar gūyā leb-i fevvāreden

Himmeti nā-būd olandan eyleme himmet ṭaleb
Fikr-i ḳarż etme Emīrī müflis-i āvāreden

749[3]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Yāriñ lebini ġonca-i ḳudret bilirim ben
Ruḥsārını āyīne-i ḫilḳat bilirim ben

Güldürmedi efsāneleriñ bir gün o yāri
Ey zāhid-i nā-dān deme ṣoḥbet bilirim ben

Bir leẕẕeti hem-tā göremem la‘line yāriñ
Çoḳ ṣehd-i muṣaffā gibi leẕẕet bilirim ben

Mey içdiğiñ aġyār ile çeşmiñ eder īmā
Beyhūde yere gitme ne ḥācet bilirim ben

Nev-bāliġiñ ey şūḫ bilinmez nesi vardır
Kimlerle seniñ etdiğiñ ülfet bilirim ben

Bir ẕerreniñ esrārını keşf eyleyemezsiñ
Ey dil deme esrār-ı ḥaḳīḳat bilirim ben

1 AE 39: 199a
2 ol: “olur” M
3 AE 39: 199b

Bir şey'e ḳarışmam bañа olmazsa vaẓīfe
Her bir işe taʿrīżi ḥamāḳat bilirim ben

Maḥşer gibidir ondaki cemʿiyyet-i ʿuṣṣāḳ
Cānān ilini sāḥa-i cennet bilirim ben

Bu kevn ü mekān cümle muʿammādır Emīrī
Her naḳşı bir āyīne-i ḥayret bilirim ben

750[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Var imiş evvelleri taḳdīr-i ʿiffet eyleyen
Ḳalmadı şimdi pesend-i istiḳāmet eyleyen

Zīver-i bāzār-ı raġbet oldu cehliñ kālesi
Var ise göster bañа ʿirfāna raġbet eyleyen

Ekşeri meydān-ı rezmiñ merdüm-i nā-merdidir
Meclis-i ṣoḥbetde daʿvā-yı besālet eyleyen

Terk ediñ bu ḥāl-i meẕmūmu dedim diñlenmedi
Verdi āḫir mülkü istiḫfāf-ı millet eyleyen

Geldiler iş başına maḥv etdiler bu ʿālemi
Baḳ naṣıl evṣāf ile kesb-i denāʾet eyleyen

Sūʾ-i niyyet ʿīş ü ʿişret iʿtiyād-ı melʿanet
Aḫẕ-i rüşvet terk-i ḫidmet meyl-i şirret eyleyen

Aḥsen-i eṭvār [ile] ferd-i baṣīret-bīn olur
Ḳalbini hem-cinsine mirʾāt-ı raḥmet eyleyen

Derk eder mülk-i cihāna gelmeniñ esbābını
Çeşm-i diḳḳatle rümūz-ı dehri rüʾyet eyleyen

Ey Emīrī Ḥaḳ kelāmı kimse ışġā etmiyor
Künc-i ġamda aġlasın ḫalḳa naṣīḥat eyleyen

1 AE 39: 199b

751[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Maḥrem-i laʿl-i leb-i māhveşāndır telefon
Hem-dem-i ʿāşıḳ-ı şūrīde-nişāndır telefon

Kimseniñ bulmadıġı mevḳiʿ-i taʿẓīmi bulur
Revnaḳ-ı bezm-i ṣanādīd-i zamāndır telefon

Kenz-i feyżiñ naẓar et gevher-i şeh-dānesine
Zīver-i dest-i selāṭīn-i cihāndır telefon

Telefon gördüm elinde bugün ol mehveşimiñ
Reşk-baḫş-ı dil-i ḫurşīd-ruḫāndır telefon

Telefona ṭutalı meh-beçeler gūş u dehān
ʿĀşıḳ-ı dil-şüde-i gūş u dehāndır telefon

Birleşirse iki insān neler etmez iḥyā
Rūḥu yoḳ ḥā'iz-i üslūb-ı beyāndır telefon

Keşf eder ḫalḳa merāḳ eylediği ḥādiṯeyi
Merciʿ-i ḳāfile-i pīr ü civāndır telefon

Añla seyyāle-i berḳiyyedeki muʿcizeyi
Ḳudret-i nādire-i kevn [ü] mekāndır telefon

Vaḳt olur ādemi bir müjdesi eyler iḥyā
Raḥle-ārā-yı serā-perde-i cāndır telefon

Vāḳıf ol ḥikmete zinhār doḳunma teline
Doḳunursañ teline beste-zebāndır telefon

ʿĀlem-i maʿrifetiñ tuḥfe-i nā-dīdesidir
Ey Emīrī bütün aḳṭāra revāndır telefon

752[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ẓann etme ṣenā-yı ḫaṭ u ḫāli yazarım ben
Āṣār-ı celīl-i Müteʿāl'i yazarım ben

Varmaz ḳalemim yazmaġa ol yāri cefākār
Cānān-ı cefākārı vefālı yazarım ben

1 AE 39: 200a
2 AE 39: 200a

Bir mihr-i cihān gösteririm ẕerre içinde
Seyr eyle naṣıl sözleri ʿālī yazarım ben

Çoḳ mu süḫanım ḫūb u pesendīde olursa
Bir yār-ı pesendīde-ḫiṣāli yazarım ben

Esrārını yazdıḳça bu pehnā-yı ʿaẓīmiñ
Her söz başına *celle celāl*i yazarım ben

Biñ mertebe ondan daḫi efzūndur edāsı
Cānānımı gerçi biñ edālı yazarım ben

Ẓann etme Emīrī ederim safsaṭa taḫrīr
Ṣunʿ-ı ezeli nūr-ı kemāli yazarım ben

753[1]

Ṭayyāre ḥaḳḳında

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ṭayyāreye binmişdi bugün nāz ile cānān
Seyr eyler idi ṣanki felekde meh-i tābān

Derdi bańa mihmān geliyor işte o meh-rū
Mesrūr idi eflākde ḫurşīd-i dıraḫşān

Ṭayyāreyi gördükçe havāda ṣanırım ben
Gūyā ki havā üzre gezer taḫt-ı Süleymān

Ḳuşlar ḳadar olsun yoġ imiş ḳudretimiz āh
Ḥālī duruyordu göz öñünde ḳoca meydān

Erbāb-ı fünūn eyledi ṭayyāreyi īcād
Şimdi ederiz ʿālem-i bālāları seyrān

İnsānlara verdiñ ne büyük ḳudret İlāhī
Īcād ediyor maʿrifetiñle neler insān

Gūyā arıyorlar eṣer-i pāy-i Burāḳ'ı
Ṭayyāreler olduḳça havā üzre şitābān

Biz de edelim ġayret edip bir hüner ibdāʿ
Vāsiʿ duruyor sāhire-i ʿālem-i ʿirfān

1 AE 39: 200b; EUM, 1335/1917, c. II, sy. 37, s. 182.

Bir necm-i münevver görünür her biri gūyā
Ṭayyāreler etdikçe şu āfāḳda cevlān

Yā her biri ṭayyāreleriñ bir gül-i şāhī
Āfāḳ-ı ʿavālim daḥi şāhāne gülistān

Lāyıḳ mı Emīrī saña ḥālā hüneriñ yoḳ
Doldu hüner ü ṣanʿat ile sāḥa-i imkān

754[1]

[mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün]

Aç ḥüsnüñü her civān utansın
Doġsun güneş aḫterān utansın

Ḥüsnüñde olan kemāli görsün
Allāh desin cihān utansın

Söz mü bulunur o ḥüsne lāyıḳ
Söz söylemesin zebān utansın

Kimden kime ʿarż eder şikāyet
Baḳdıḳça saña fiġān utansın

Ḳaṣdım ne idi niçün çürütdü
Ben söyleyeyim zenān utansın

Şiʿr olsun Emīr*ī* böyle muḥkem
Efsānev*ī* dāstān utansın

755[2]

[mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün]

Çıḳ gülşene bülbülān utansın
Feryād ile bāġbān utansın

Ey rūy-i zemīniñ āfitābı
Baḳsın saña āsumān utansın

Her dem bize nāz eden güzeller
Göster yüzüñü emān utansın

1 AE 39: 200b
2 AE 39: 201a

Ey vech-i ḥaḳīḳat aç niḳābıñ
Pertev ṣaçan aḫterān utansın

Hem bedr-i żiyā-feşān bozulsun
Hem mihr-i cihān-sitān utansın

Şād et beni öyle bir keremle
Her ʿāşıḳ-ı kām-rān utansın

Cevlānımı cevv-i ḳudretiñde
Görsün de bu ḫākdān utansın[1]

Ẓāhirdi oña Emīrī ḥālim
Eflāke çıḳan fiġān utansın

756[2]

[mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün]

Baḳsın sana dilberān utansın
Görsün seni her civān utansın

Vechiñdeki cevher-i ḥayādan
Āyīne-i ḥüsn ü ān utansın

ʿUşşāḳa ricā ḳabāḥat olmaz
Raḥm etmese mehveşān utansın

Görmez mi zevāl-i mihr ü māhı
Maġrūr-ı cemāl olan utansın

Olmazsa vaṭan yolunda rīzān
Endām-ı beşerde ḳan utansın

Ḥālā ne müseyyeb-i cihānız
Baḳdıḳça bize cihān utansın[3]

Yār ile ṣafā sür öyle gizli
Görsün o ṣafāyı şān utansın

1 7: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş şu beyit yer almaktadır:
Her gün bize faḫr eder şu ḫurşīd
Bir kerre görün hemān utansın

2 AE 39: 201a

3 6: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş şu beyit yer almaktadır:
Söz mü bulunur o ḥüsne lāyıḳ
Söz söylemesin zebān utansın

Her kim vaṭan uġruna Emīrī
Etmezse fedā-yı cān utansın

757[1]

[mef'ūlü mefā'ilün fe'ūlün]

1 Ḫaṭ gelse neden civān utansın
Baġıñ ṣuçu ne ḫazān utansın

Göz būseden intiẓārı kesmez
Gül vermez ise fidan utansın[2]

Baḳsın o gülen İlāhī ḥüsne
Gülmekdeki dilberān utansın

Hīç ṣolmaz o gül yanaġa baḳsın
Ṣolmaḳdaki gülsitān utansın

5 Gün doġdu saña görünmek ister
Ey zübde-i nūr uyan utansın[3]

Cevriñ baña çektiren zamāndır
Ben ṣabr ederim zamān utansın

Ḳoy ḳadri bilinmesin Emīrī
Ben dür ṣaçayım cihān utansın

758[4]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

1 Çeşm ü dehen mi 'ārıż u kākül müsün nesin
Nergis mi gül mü lāle mi sünbül müsün nesin

Ey berḳ-i ġamze titrer eliñden bu kā'ināt
Sen maḥşer-i cihān-ı taḥammül müsün nesin

Gördüm kenār-ı cūyda seni artdı şevḳ-i dil
Āyīne ḳarşısında duran gül müsün nesin

Ey mey nedir bu sendeki te'ṯīr-i āteşīn
'Uṣṣāḳa berḳ-i fikr ü te'emmül müsün nesin

1 AE 39: 201b; OTEM, sy. 3, 1334/1918, s. 70.
2 2: Bu beyit AE 39'da 756 numaralı gazelin beşinci beyti olarak yazılıp üzeri çizilmiştir.
3 5: Bu beyit AE 39'da 756 numaralı gazelin üçüncü beyti olarak yazılıp üzeri çizilmiştir.
4 AE 39: 201b; OTEM, sy. 7, 1334/1918, s. 132-33.

Reng-i belā-yı neşve getirdiñ güzellere
Gül-gūn ḳadeḥde göz yaşı mı mül müsün nesin[1]

Vaʿd-i viṣāli etmediñ isʿāfa imtiṣāl
Sen mübtelā-yı derd-i taʿallül müsün nesin

Bir āşinā nigāha beni maḥrem etmediñ
Mest-i ebed-pesend-i taġāfül müsün nesin

Eyler seniñ eliñden Emīrī fiġān ü zār
Ey cān belāsı reşk-i tecāhül müsün nesin

759[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Reng-i ġażab o ġamze-i bī-dāda değmesin
Naḳş-ı ʿadem ṣaḥīfe-i īcāda değmesin

Bī-tāb-ı yeʾsim öyle ki enfās-ı Cebreʾīl
Yoḳdur taḥammülüm dil-i nā-şāda değmesin

Yıḳsın cihānı ister ise cehl-i cāhilān
Lākin yazıḳ mefāḫir-i ecdāda değmesin

Faḫr eylesin ẓuhūr-ı foṭoġraf ile faḳaṭ
Naḳş-ı laṭīf-i Mān*ī* vü Behzādʾa değmesin

Zuʿmunca etsin ʿarşa ḳadar kesb-i iʿtilā
Geçmiş zamān içindeki üstāda değmesin

ʿAşḳ-ı vaṭanda himmet-i ḳalʿ-i cibāl ile
Ḳurbān eden vücūdunu Ferhādʾa değmesin

Nā-ḳābilān içinde fażīlet ḳalır ġarīb
Artıḳ Emīr*ī* herze-i ḫussāda değmesin

760[3]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Güm-nām-ı kāʾināt ol adıñ yāda değmesin
Şöhret ṣafāsı āfet-i taʿdāda değmesin

1 5: -AE 39.
2 AE 39: 202a; OTEM, *sy.* 11, 1335/1919, s. 206.
3 AE 39: 202a; OTEM, *sy.* 11, 1335/1919, s. 206.

Ṭayy-ı sicill-i ʿömre çalış öyle kim göñül
Ẕevḳ-i ḥayāt minnet-i imdāda değmesin

Sev öyle bir güzel ki bütün şevḳ-i kāʾināt
Uġrundaki ġam-ı dil-i nā-şāda değmesin

Ey ġamze öyle ḫāṭırımı yıḳ ki bī-emān
Ḳalb-i ḫarāb raġbet-i ābāda değmesin

Verme raḳīb-i dūna şehādetle iʿtibār
Bir iltifāt-ı ġamze-i cellāda değmesin

Feryād et öyle bir der-i lāhūtī ʿaşḳına
Kām-ı dü kevn ḳıymet-i feryāda değmesin

İẓhrāz eder Emīrī ʿuyūbuñ maḳāmını
Bir nev ġazel ki raġbet-i üstāda değmesin

761[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Göñül senden sipihre isterim refʿ-i enīn olsun
Murādım ḳubbe-i ʿālemde peydā bir ṭanīn olsun

Bańa cāy-ı iḳāmet ġam değil ṣaff-ı niʿāl olsa
Hemān ṣadr-ı ṣafā üstünde cānānım mekīn olsun

Benim ḥüznümle kesb-i ibtisām eylerse cānānım
O cānān dāʾimā gülsün benim göñlüm ḥazīn olsun

Bizim-çün ḳurtuluş yoḳ ḥāṣılı zīr ü zeberlikden
Zemīn eflāke çıḳsın āsumān ister zemīn olsun

Gerekdir ʿunṣur-ı fiṭratda bir tebdīl-i māhiyyet
Semender gülşen-ārā ʿandelīb āteş-nişīn olsun

Vaṭandan öyle bir ṣāḥib-ẓuhūra gitdi istiʿdād
Necāt-ı millet olsun revnaḳ-ı miḥrāb-ı dīn olsun

İlāhī sen kerem ḳıl öyle bir raṣṣād-ı ehliyyet
ʿUyūn-ı ḳalbi esrār-ı cihāna ḫurde-bīn olsun

Yerinden oynadı seyl-i belā yoḳ menʿine imkān
Cenāb-ı Ḥāliḳʾiñ imdādı sedd-i āhenīn olsun

1 AE 39: 202b; OTEM, sy. 15, 1335/1919, s. 306.

Ṣanırsın gösterir birḳaç hilāli ṣafḥa-i ḫurşīd
O tünd-āver dil-ārāda hele çīn-i cebīn olsun

Naẓargāhımda ẓulmetdir devām etmezse taḥṣīle
Eğer her bir güzel isterse bir nūr-ı mübīn olsun

Emīrī her kimi ben görmedimse ṣādıḳ-ı devlet
Tenezzül etmedim güftāra Allāh'a yemīn olsun

762[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Ḥüsnüne düşmüş güneş yār-ı dil-ārādır gelen
Yā beşer şeklinde bir nūr-ı dü-bālādır gelen

Bir demir çenber kesilmişdir zemīn ü āsumān
Ḳaçma ey gönlüm ḳuşu ṣayyād-ı yektādır gelen

'Aşḳ ṣaḥrāsında yā Rab her ṭarafdan gūşuma
Dehşet-i āvāze-i zencīr-i sevdādır gelen

Ye's-i dünyādan ḫalāṣa kimden imdād istesem
Cān verip ḳurtul diye ṣavt-ı tesellādır gelen

Her kimi bī-ġam ṣanıp etdimse da'vet ḫāneme
Bir de baḳdım derd ile dehşetli şeydādır gelen

Cilvedār-ı ẕevḳ olan ḳarşıñda dilberler değil
'Aşḳ derler nāmına bir derd-i dehyādır gelen

Ṣafvet-i vicdānıñı terk etme uġrarsañ ġama
Gün ġurūb eylerse deycūr-ı ġam-efzādır gelen

Ḳābiliyyet ehli her dem her ṭarafdan feyż alır
Reng ü būdur gülşene bād-ı feraḥ-zādır gelen

Yāre cān ḳurbān edip al ḳanlara girsin göñül
Câme-i gül-gūnu giysin 'īd-i aḍḥādır gelen

Bir mu'aẓẓam taḫtgāh olmuş Emīrī şehr-i dil
Kārbān-ı feyżdir kālā-yı ma'nādır gelen

1 AE 39: 202b; OTEM, *sy.* 6, 1334/1918, s. 121.

763[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Etmişiz ʿazm-i ṭarīḳ-i nā-sezā yā Müsteʿān
Olmuşuz bī-çāregāna bir belā yā Müsteʿān

Mürtekibler istiḳāmet üzre eylerler yemīn
Eylemezler kimseden ḫavf ü ḥayā yā Müsteʿān

Ẓulmet-i rüşvetle maḥv olmaḳdadır ʿOs̱māniyān
Pertev-i imdādıñ olsun reh-nümā yā Müsteʿān

Ḫidmet etdir yā ṣadāḳatle bu dīn ü devlete
Cānımı al istemem yāḫod beḳā yā Müsteʿān

[……..]
Ḳaldılar ḥayretde cümle aṣdiḳā yā Müsteʿān[2]

764[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḳudretiñdir intiẓām-ı mā-sivā yā Müsteʿān
Ṣanʿatiñdir gerdiş-i arż u semā yā Müsteʿān

Sen bana luṭf eyleyip ʿabdim dediñ ammā ki ben
Etmedim ḳulluḳ sana vā ḥasretā yā Müsteʿān

765[4]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Sevmesin bir nāzenīn arada göñlüm n'eylesin
Çāre ister derdime bī-çāre göñlüm n'eylesin

Öyle bir ḳırdıñ benim göñlüm ki taʿmīri muḥāl
Pāre pāre olmasın ṣad pāre göñlüm n'eylesin[5]

Ṣāʿir olmaz ṣāʿirānıñ bilmeyen maḳṣūdunu
Bu Emīrī'ye deme mey-ḫ̌āre göñlüm n'eylesin

1 AE 39: 203a
2 5: Yazmada bu beyitten sonra iki beytin daha yazılacağına dair işaret konulmuştur.
3 AE 39: 203a. Nā-tamām gazel olup yazmada 7 beyitlik olarak tasarlandığı gösterilmiştir.
4 AE 39: 203b
5 2: Yazmada bu beyitten sonra 4 beytin daha ekleneceğine dair işaret konulmuştur.

766[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

1 Belāsından cihānıñ her kim isterse emīn olsun
O şemʿ-i ḥüsne bir pervāne-i āteş-nişīn olsun

Hemān her yerde vaṣl-ı yāri istirḥāma ḳalḳışma
Gözet ādāb ü erkānı zamān olsun zemīn olsun

Göñülde cūy-i eşkim āteş olsun berḳ-i āhımdan
Zemīn-i şūrezār-ı derde seyl-i āteşīn olsun

ʿUlüvv-i ṭabʿımı derk etmeyen yār ol zamān añlar
Hele varsın da birḳaç gün raḳībe hem-nişīn olsun

767[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Dünyā seniñ olsun o dil-ārā benim olsun
[……]

[…….]
Bir bāġ seniñ bir gül-i raʿnā benim olsun

768[3]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Mevc-i ṣanʿatle temevvüc eden eşyāyı düşün
Naẓar it ʿālem-i imkāna bu deryāyı düşün

[……]
Vüsʿat-i ḫāriḳa-i ʿālem-i bālāyı düşün

[…….]
Naẓar it āyīne-i ṣūrete maʿnāyı düşün

1 AE 39: 203b
2 AE 39: 204a. Nā-tamām gazel.
3 AE 39: 204b

769[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

1 [.....]
Ānsızın ḥarb ü veġā başladı baḥr ü berden

Oynadı sūzen-i dehşetle yerinden dünyā
Ḳaynadı cūşiş-i ṭūfān ile deryā-yı fiten

Her biri gülşen-i raḥmetde ḫırāmān oldu
O şehīdān ki oña aṭlas-ı ḫūn oldu kefen[2]

Fetḥ ü nuṣretle Emīrī görelim ṣulḥ u ṣalāḥ
Ehl-i İslām'ıñ ola mülkü ser-ā-ser gülşen

770[3]

On beş yaşlarında iken söyledigim bir ġazeldir güyā Rāġıb Paşa'ya naẓīredir

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

1 Bir laḥẓa nihān olsa o dilber naẓarımdan
'Ālem dar olur başıma ḥüzn ü kederimden

Mehcūr olalı çeşm-i siyāhından o şūḫuñ
Şeh-bāz-ı ḫayāl uçmada pīş-i baṣarımdan

'Aşḳ āteş-i maḥż etdi beni tā o ḳadar kim
'Ālem yanacaḳ ḳorḳarım ednā şererimden

Baġrımdan aḳan ḫūn-ı şafaḳ-günumu görse
Ḫurşīd gürīzān olur āh-ı seḥerimden

5 Et merhem-i vaṣlıñla meded çāre ṭabībim
Peykān-ı firāḳıñla vuruldum ciğerimden

Ṭūfāna verir 'ālemi seylānına eşkim
Bu cūşiş eğer gitmez ise çeşm-i terimden

Aḥkām-ı rıżāya n'ola baş eğsem Emīrī
Reh-yāb olamam pençe-i ḥükm-i ḳaderimden

1 AE 39: 204b
2 3: Bu beyitten sonra yazmada 3 beyitlik bir eklemeye dair işaret konulmuştur.
3 AE 39: 205b

VĀV

771[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Eyleme ‘āḳil iseñ devr-i zamānı cüst ü cū
Ḥikmet-i sırr-ı zemīn ü āsumānı cüst ü cū

Rūzgāra bir Süleymānlıḳ ṣatar ol kimse kim
Eylemez engüşterīn-i nām u şānı cüst ü cū

Bir gül-i ḥūrī-liḳā sevdim ki bulmaz miṯlini
Çeşm-i rıḍvān etse gülzār-ı cinānı cüst ü cū

Mū-miyānıñ fikri dönderdi ḫayāle cismimi
Ben görünmem etseler kevn ü mekānı cüst ü cū

Bulmadım bir vaḥşī[2] cānānım gibi āhū-nigāh
Pāy-i fikrim etdi ṣaḥrā-yı cihānı cüst ü cū

Āfitāb inse zemīne ḥūrī gelse ‘āleme
Gözlerim eyler yine ol yār-ı cānı cüst ü cū

Bī-baṣīretler Emīrī nūr-ı ‘irfān istemez
Kūr-ı māder-zād eder mi şem‘dānı cüst ü cū

772[3]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Dā’imā ḳıl kāmil-i ḥikmet-şi‘āra ser-fürū
‘Ayb olunmaz merd-i ṣāḥib-iḳtidāra ser-fürū

Ser-bülend-i kibr ü rūşen-dil bir olmaz ma‘nīde
Kūhsārıñ ‘aksi eyler cūybāra ser-fürū

Minnetim yoḳ āsumān ü arża mānend-i seḥāb
Eylemem gerdūna ḫāk-i bī-ḳarāra ser-fürū

Reh-nümāsı olmasa bir maṭlabıñ tevfīḳ-i Ḥaḳ
Ḥāṣıl olmaz eyleseñ yüz biñ kibāra ser-fürū

İki günlük ey Emīrī ‘izzet ü iḳbāl içün
Eyleme bu ‘ālem-i nā-pāyidāra ser-fürū

1 AE 39: 206b
2 cānānım AE 39k: nigārım (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 206b

773[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Etme mümkin olmayan bir müdde‘āyı ārzū
Ye’se uġrar eyleyen ṣayd-ı Hümā’yı ārzū

‘İbret al şiddetle bālā-gīr olan fevvāreden
Eyleme dünyāda farṭ-ı i‘tilāyı ārzū

İştidād-ı miḥneti ye’s ehli de etmez ṭaleb
Hīç mümkin mi gedā etsin şitāyı ārzū

Herkesiñ āṣār-ı ḥaẕẕı kendi vicdānıncadır
Mümsik eyler ḫisseti mün‘im seḫāyı ārzū

Cevher-i fıṭratdadır naḳş-ı heyūlā-yı ümīd
Ḫasta me’yūs olsa da eyler şifāyı ārzū

Terk-i hestī cevher-i āyīne-i ‘irfān olur
Eylemez ehl-i ḥaḳīḳat mā-sivāyı ārzū

Kūy-i dilberden naṣıl etsin Emīrī ḳaṭ‘-ı meyl
Etmeyen kimdir güzel āb ü hevāyı ārzū

774[2]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Billūra mu‘ādildir ol āyīne-i zānū
Āyīne-i zānū gibidir ṣafvet-i pehlū

Hem-cinsi ile her şey’ eder kesb-i tevāzün
Ehline muḳābil olamaz ḳuvvet-i bāzū

Aṣḥāb-ı tevāżu‘dadır a‘lā-yı merātib
Olsa baṣar üstünde n’ola mevḳi‘-i ebrū

Maḳṣūda teyessür verir insāna meserret
Mestāna ẕeviḳ-āver olur sāġar-ı memlū

Bir ḥufre-i idbāra gider ṣoñra ayaġıñ
Çoḳ eyleme meydān-ı seḳāmetde tekāpū

Çoḳ kimseleriñ ḫiffeti meydāna çıḳardı
Dünyāda eğer ‘aḳl içün olsaydı terāzū

1 AE 39: 207a
2 AE 39: 207a

Üşkūfe-i bed-būya müşābihdir Emīrī
ʿĀrif olan etmez heves-i dilber-i bed-ḫū

775[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 ʿArż-ı ḥüsn et nūra ġarḳ olsun bu ʿālem sū-be-sū
Kākül-i müşkīni aç ṭutsun cihānı ʿıṭr u bū

Rūy-i gül-rengiñ leṭāfet-pūş-ı nāz olsun seniñ
Ḥasretiñle çeşm-i ʿāşıḳdan ḳo aḳsın ḳanlı ṣu

Ḫāl ü ebrū dīde-i āhūdaki teʾsīri gör
Bir gün ol āyīnede ʿaksiñle cānā rū-be-rū

Ruḫlarıñdan būse almaḳ fikrini ümmīd eden
Eylesin dāʾim gül-āb ile dehānın şüst ü şū

5 Etmeyiz pervā ġam-ı ʿālem hücūma başlasa
Bir ben olsam bir ḳadeḥ bir sāḳī bir mey bir sebū

El-vedāʿ olsun saña ey ẕevḳ-i dünyā-yı denī
Kendime eñ yār-ı ṣādıḳ ṣandıġım çıḳdı ʿadū

Benden ey ġavvāṣ-ı deryā-yı ṭamaʿ dürr isteme
Çünkü mānend-i ṣadef bārānı etmem ārzū

Maṭlab-ı ʿālem esāretdir Emīrī ādeme
Ḥürr-i muṭlaḳ ol göñülden eyle maḥv-ı ārzū

776[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Gezme āzāde göñül bir gül-i nev-resteyi sev
Ḥażret-i bülbüle ol bāġ-ı cihānda pey-rev

Vaḳt-i yeʾs içre olur pāk-diliñ ḳadri ʿayān
Leyl-i muẓlimde uzaḳdan görünür çeşme ʿalev

Żıd olur birbirine meşrebi her ẕī-rūḥuñ
Şeb-pere ẓulmet arar dīde-i ḥirbā pertev

1 AE 39: 207b
2 AE 39: 207b

Dem-i fırṣatda denīler eder iẓhār-ı ġurūr
Şaḥṣ-ı bed-aṣla tefāḫur getirir câme-i nev

Raġbeti meşrebe nisbetle olur her şey'iñ
Murġa dür-dāneden aḥsen görünür dāne-i cev

Şeb-i āşūbu sever ḥaḳḳ-ı ʿibāda dadanan
Pertevi rūzuñ olur düşmen-i düzd-i şeb-rev

Fuḳarā ḫāṭırını etsin Emīrī taṭyīb
Kim ki cennetde binā eylemek ister ise ev

777[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Teftīş-i rü'yeti dem-i vaṣl-ı nigāra ḳo
Seyr-i ṣafā-yı gülşeni vaḳt-i bahāra ḳo

Etme ḥuṣūl-i maṭlabıñı kimseden ümīd
Luṭf-ı celīl-i ḥażret-i Perverdigār'a ḳo

Güç şey değil dilerseñ onu ṣoñra al yine
Devlet işinde her ġarażı bir kenāra ḳo

Her ṭabʿa rıfḳ u şiddet-i siyyāna yoḳ lüzūm
Ḳand-i leẕīẕi āba ḳo timuru nāra ḳo

ʿAks-i cemāl-i dilberi dūr etme dīdeden
Üşkūfedir onu ḳadeḥ-i ābdāra ḳo

[……]
Ḳandīl-i şevḳi fevḳ-i ser-i cūybāra ḳo

Olma ṣaḳın Emīrī vaẕīfeñde müstebid
Saʿy et umūr-ı ḫalḳı yed-i iḫtiyāra ḳo

778[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Rabṭ-ı ḳalb et Ḥaḳḳ'a geç efkārdan şimden girü
Ḳurtar ol āyīneyi jengārdan şimden girü

1 AE 39: 208a
2 AE 39: 208a

Dāstān olmuş cihāna ḳıṣṣa-i ʿaşḳıñ seniñ
Sūd yoḳ ey dil sańa inkārdan şimden girü

Böyle bī-beẕl-i nuḳūd olmaz niyāzıñ kār-ger
Ārzū-yı vuṣlat etme yārdan şimden girü

Vaṣlını vaḳf eylemiş īmā-yı seyf-i ġamzeye
Rişte-i ümmīdi kes dil-dārdan şimden girü

Etmesin teʾḫīr elinden geldiğin hep eylesin
Yāri yār etdim ne ġam aġyārdan şimden girü

ʿAhdim olsun vaṣf-ı ḥüsnünde Emīrī ol gülüñ
Bir gülistān eyleyem eşʿārdan şimden girü

779[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

ʿArż eyleme aḥvāliñi bīgāneye ḳarşu
Keşf eyleme esrārıñı dīvāneye ḳarşu

Yoḳdur diyecek dāmına ṣayyād-ı ḳażānıñ
Biñ murġu helāk etmede bir dāneye ḳarşu

Ol şemʿi ki sen meclisiñe zīver edersin
Bir maḳtel olur cünbiş-i pervāneye ḳarşu

Ey murġ bıraḳ ġafleti baḳ ḳayd-ı ḫalāṣa
Şeh-bāz ẓuhūr etmededir lāneye ḳarşu

Düşnāmına ṣabr etmelidir onuñ Emīrī
Bir kimse ki ṭaʿn eyleye dīvāneye ḳarşu

HĀ

780[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Olmamış vāḳıf rümūz-ı gülsitān-ı ʿāleme
Etdim istifsār birçoḳ bāġbān-ı ʿāleme

1 AE 39: 208b
2 AE 39: 210b

Kimden[1] alsın ders-i irşādı ʿaceb müsterşidān
ʿAcz ü ḥayret rū-nümūnden mürşidān-ı ʿāleme

İşte dünyā işte ṣıḥḥat işte ten işte ḥayāt
Vāṣıl olmuş var mı feyż-i cāvidān-ı ʿāleme

Ḳalmamış vicdān kitābında ḫuṭūṭ-ı merḥamet
Ġālibā biz gelmişiz āḫir zamān-ı ʿāleme

Şimdi bir de eyledi ʿacz üstüne cehl inżımām
Düşdü istifsār-ı künh-i Ḥaḳ lisān-ı ʿāleme

Ḳabża-i ḳudretdedir ḥall-i kitāb-ı mā-sivā[2]
Vāḳıf olmaz kimse maʿnā-yı[3] nihān-ı ʿāleme

Mümteniʿ emvāc-ı pey-der-peyden ümmīd-i ḫalāṣ
Düşmüşüz baḥr-i muḥīṭ-i bī-kerān-ı ʿāleme

Ehl-i ḥāle inzivāgāhında durmaḳ bī-nişān
Düşmeden biñ kerre ercaḥdır lisān-ı ʿāleme

Ḳanġı bir renginde gördüñ ʿālemiñ ḥāl-i beḳā
ʿĀrif ol aldanma reng-i dil-sitān-ı ʿāleme

Ey Emīrī eyleme teftīş sırr-ı ḳudreti
Ṭut yüzüñ miḥrāb-ı Rabb-i müsteʿān-ı ʿāleme

781[4]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Açalım rāh-ı temāşāyı göñülden göñüle[5]
Edelim yāra temennāyı göñülden göñüle[6]

Düşer āyīneden āyīneye baḳ ʿaks-i nuḳūş
Añla imkān-ı tecellāyı göñülden göñüle

Lā-mekān seyr-i ḳulūb olmaġa ʿiṣmet lāzım
Giremez dilber-i hercāyī göñülden göñüle

1 kimden AE 39k: [illegible] AE 39
2 5/1 AE 39k: Ḥalli müşkil bir kitāb-ı ṣunʿ-ı Ḥaḳdır kā'ināt (üzeri çizilmiş) AE 39
3 olmaz kimse maʿnā-yı AE 39k: olmaḳ mümteniʿdir sırr-ı (üzeri çizilmiş) AE 39
4 AE 39: 210b; OTEM, sy. 22, 1335/1919, s. 532-33.
5 1/1: Dem-be-dem eyleyelim ṣoḥbet-i bī-ṣavt u ḥurūf OTEM
6 1: "Ṣoralım ḳudret-i Mevlā'yı göñülden göñüle / Dökelim lücce-i deryāyı göñülden göñüle" OTEM

ʿAşḳ-ı cānān bizi mest eyledi bī-sāġar u cām
Baḥş eder neşve-i ṣahbāyı göñülden göñüle

Biz de seyyāḥ-ı memālik-güẕer-i rūḥ olalım
Gezelim ʿālem-i maʿnāyı göñülden göñüle

Küçük āyīnelere ṣıġmadadır ʿaks-i semā
Ṣıġdırırsaḳ n'ola dünyāyı göñülden göñüle

Ne ḳadar etse de āġūşdan āġūşa ḫırām
Giremez dilber-i hercāyī göñülden göñüle[1]

Kevşer-i naẕmım Emīrī eder iḥyā-yı ḳulūb
Açmışız bir yeñi mecrāyı göñülden göñüle

782[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Şuʿle-i gerdeni ʿaks eyledi peymānemize
Reşk eder tāc-ı şehān sāġar-ı mey-ḫānemize

Bülbül-i ʿālem-i ye'siz bizi dil-şād etmez
Berg-i gül serse de ferrāş-ı ḳażā lānemize

Biz o me'yūs-ı ġamız göñlümüz olmaz maʿmūr
Pādişeh gelse eğer ḫāne-i vīrānemize

Göñlümüñ ṣabr ü ḳanāʿat gibi gevherleri var
Reşk eder pādişehān gevher ü dür-dānemize

Mā'il-i āteş-i ʿaşḳız bize sāġar ṣunma
Etme teklīf-i gül ey muġ-beçe pervānemize

Gördüm ol mehveşimi kūy-i raḳībānda dedim
Bu ġarīb ilde ne var[3] gel gidelim ḫānemize

Āşinālarla Emīrī edelim āh ü fiġān
Münḥaṣır şāhımızıñ şefḳati bīgānemize

1 7: "Cilve-i ḥüsn-i cihān-sūzuñ elinden feryād / Sevḳ eder ʿaşḳ-ı dil-ārāyı göñülden göñüle" OTEM
2 AE 39: 211a
3 bu ġarīb ilde ne var AE 39k: ġurbet ili ṣıḳdı bizi (üzeri çizilmiş) AE 39

783[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Ḫūbān ḳonuşurlardı gülistān arasında
Bülbüller öterlerdi nihālān arasında

Dün yanıma gelmişdi iki nūr-ı mücessem
Ḳalmışdım iki mihr-i dıraḫşān arasında

Fikr-i leb-i zībāsı mekān etdi göñülde
Gül yapraġıdır nüsḫa-i Ḳur'ān arasında

Gül-rūlar içinde dil-i zār eyledi me'vā
Bir bülbülü çoḳ görme gülistān arasında

Mey-gūn leb ü mestāne nigeh sāḳī-i[2] mümtāz
Mest etdi beni luṭf ile iḥsān arasında

Ey Yūsuf-ı gül-çehre ṣaḳın meh-beçelerden
Bir fitne ḳopar ḳorḳarım iḫvān arasında[3]

Erbāb-ı ḥamiyyetde olan rişte-i inṣāf
Bir rābıṭadır dīn ile īmān arasında

Esrār-ı dü kevni düşünüp ḥā'ir ü bī-hūş
Ḳaldım iki āyīne-i raḫşān arasında

Buldum bu güzel naẓmımı dīvānıma yazdım
Ḳalmış imiş evrāḳ-ı perīşān arasında

Yıldızlar ile şems-i münevver dolaşır mı
Bilmem ne gezersiñ bu civānān arasında

784[4]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Medd-i ebedī rabṭ eder eyyām-ı ḥayāta
Vaḳf eyleyen eyyāmını ḫayr ü ḥasenāta

Her şeyde zevāl olduġunu fehm eder ādem
Diḳḳatle nigāh eylese aḳṭār u cihāta

1 AE 39: 211a; OTEM, sy. 14, 1335/1919, s. 273; EUM, 1336/1917, c. II, sy. 38, s. 196.
2 sāḳī-i: dilber-i OTEM
3 AE'nin dipnotu: "Şu mıṣrā' Şeyḫülislām Yaḥyā Efendi merḥūmla tevārüd vāḳi' olduġunu gördüm dokunmadım."
4 AE 39: 211b

Bir ṣūret ile kesb-i kemāl et ola ʿālem
Mirʾāt-ı ebed sende olan ṣūret-i ẕāta

Muḳbillere ḥaḳḳı unutup yüz ṣuyu dökmek
Maʿnāda perestiş gibidir Lāt u Menātʾa

Taʿdād edemezsiñ ikiyi bir demeyince
Rabṭ etdi niẓām-ı beşeri Ḥaḳ derecāta

İġfāline aldanma sefīhān-ı zamānıñ
İnsān oluver uyma hevām u ḥaşerāta

Maḥv ol yine ḥaḳḳāniyet üstünde ṣebāt et
Ermekse Emīrī emeliñ feyż-i necāta

785[1]

[feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Cāhil-i bed-simātı seyr eyle
Mürde-i ẕī-ḥayātı seyr eyle

Ḳudret-i Ḫāliḳʾiñ nihāyeti yoḳ
ʿĀlem-i şeş-cihātı seyr eyle

Cān verir vaʿdine vefā eyler
Ehl-i dilde ṣebātı seyr eyle

ʿİbret al dīnsiziñ ḍalālinden
Küfr içinde necātı seyr eyle

Baḳ Emīrī vücūd-ı insāna
Nūr-ı ẕāt u ṣıfātı seyr eyle

786[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Bīmār-ı derd-i ʿaşḳa naṣīḥat ne fāʾide
Nā-ḳābil-i ifāḳata şerbet ne fāʾide

Vicdāna ḳarşı tebriye etdiñ mi ey şaḳī
Ẓāhirde eyleseñ de berāʾet ne fāʾide

1 AE 39: 211b
2 AE 39: 212a

Ṭutmuş cihānı pertev-i ḥurşīd-i maʿrifet
Var çeşmimizde perde-i ġaflet ne fāʾide

Farż eyle kim ṭabībi Mesīḥ-i zamān imiş
Gelmezse bir marīża ifāḳat ne fāʾide

Efrād-ı milletiñ de gerekdir ḥamiyyeti
Tek başına çalışsa ḥükūmet ne fāʾide

Ṭut kim Emīrī menzil-i maṭlab ḳarīb imiş
Pāy-ı ṭalebde ḳalmadı ṭāḳat ne fāʾide

787[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Daʿvālarıñ olursa da müşbet ne fāʾide
Yoḳ gūş eden bir ehl-i ḥaḳīḳat ne fāʾide

Elden çalış çıḳarmamaġa ẕeyl-i fırṣatı
Ammā çıḳınca çekme ḳasāvet ne fāʾide

Bir ḫasta kim ifāḳata olmazsa müstaʿid
Gösterse de ṭabīb-i ḥaẕāḳat ne fāʾide

Ṭut kim cihānı ḳapladı deryā-yı ʿāṭıfet
Defʿ olmayınca dilde ḥarāret ne fāʾide

Ẓālim ki ẓulmü ʿādet ede eyleseñ eğer
Biñ āyet ü ḥadīṯi ḳırāʾat ne fāʾide

Olsa Emīrī bir kişi devletle ser-firāz
Yār olmayınca cismine ṣıḥḥat ne fāʾide

788[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Girsem ölsem bir gün ol māh-ı şeb-ārā ḳoynuna
Girmişim ẓann eylerim ḫurşīd-i yektā ḳoynuna

Nāmına gerden denildi bir muṣaffā gevheriñ
Dest-i ḳudretle ḳonuldu ol dil-ārā ḳoynuna

1 AE 39: 212a
2 AE 39: 212b

Dilber-i sīmīn-beden ʿazm-i çemenzār eyledi
Dürr-i beyżā-yı zümürrüd aldı gūyā ḳoynuna

Mihr-i enver tā ḳıyāmet oldu rū-gerdān-ı şeb
Cāme-ḫˇāb aldı o yāri çünkü tenhā ḳoynuna

Bir selām yazmış bir ehl-i ʿaşḳa bir gün bir güzel
Ẓarf alır ol şevḳ ile mektūbu ḥālā ḳoynuna

Etmesin benden nigāh-ı feyż-i ʿişmet inḥirāf
Girmeyi ben istemem yār-ı semen-sā ḳoynuna

Ehl-i ʿişmet vuṣlat-ı cānānınıñ da ḫaşmıdır
Meyl-i ʿāşıḳ münḳaṭıʿdır şūḫ-ı raʿnā ḳoynuna

İltifāt-ı çarḫı her nā-dāna gördükçe derim
Aldı çirkīni güzel ẓann-ile aʿmā ḳoynuna

Bu Emīrī oldu bir mecmūʿa-i ʿirfān-ı feyż
Girmedi ḥayfā henūz ol şūḫ-ı raʿnā ḳoynuna

789[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Dün gece rü'yāda girmişdim dil-ārā ḳoynuna
Luṭfu var olsun beni sevḳ etdi rü'yā ḳoynuna[2]

Kesdi ʿālemden ümīdi sākinān-ı mülk-i rūḥ
Vāṣıl oldu Ādem'iñ ol günkü Ḥavvā ḳoynuna

Māder-i dünyā kimi ālūde-dāmen etmedi
İşte Meryem girmedi bir zevciñ aṣlā ḳoynuna

790[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

ʿĀrif ol aldanma dehr-i bī-beḳānıñ rengine
Geç televvünden nigāh etme cihānıñ rengine

Reng-i rūyum şiddet-i teʾşīr-i hecr-i yār ile
Döndü ḥummā-yı şedīde mübtelānıñ rengine

1 AE 39: 212b
2 1: Yazmada bu beyitten sonra 3-4 beyitlik boş bir yer bırakılmıştır.
3 AE 39: 213a

Daḫli yoḳdur ṣūretiñ meşrebdeki ḫāṣiyyete
Ḥāṣıl olmaz ḫande baḳsañ zaʿferānıñ rengine

Meşreb-i mā-fevḳini taḳlīd eder rūşen-dilān
Nehr-i ṣāfī ʿavdet eyler āsumānıñ rengine

5 ʿĀlem-i ʿaşḳıñ Emīrī görmediñ nevrūzunu
Rengi beñzer ʿāşıḳıñ berg-i ḫazānıñ rengine

791[1]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

1 Enīs-i ḥaclegeh-i bezm-i yār idim ben de
Zamān ile ne ḳadar baḫtiyār idim ben de

Görünce tāzeleriñ ʿişvesin ḫaṭ-āver der
Bu yolda ʿişve ṣatan bir nigār idim ben de

Pişirdi ʿāḳibeti germ ü serdi dünyānıñ
Eğerçi mīve gibi nā-güvār idim ben de

Ele alınca lisān bulsa bir avuç ṭopraḳ[2]
Cihānda der Cem ü İsfendiyār idim ben de

5 Emīrī şimdi rehā-yāb-ı çeşm-i fettānım
O şāh-bāzıñ elinde şikār idim ben de

792[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Baḳ ʿālem-i imkāna ne ḳudret var içinde
Bir ẕerreyi seyr eyle ne ṣanʿat var içinde

Naḳş eyledi ʿaşḳıñ dilime ḫāme-i ḳudret
İlḳā-yı zemīn eyleme āyet var içinde

Zerrīn görünen kāse-i iḳbāle ḳapılma
Zehr-i ġama āmīḫte şerbet var içinde

Ṭıb-ḫāne-i imkāna henūz olmadı vāṣıl
Ol şīşe ki dārū-yı ifāḳat var içinde

1 AE 39: 213a
2 4/1 AE 39k: Lisāna gelse ele añdıġıñ bir avuç ḫāk (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 213b

Gencīne-i dürr ü güher olmaz oña ḳıymet
Bir sīne ki yāḳūt-ı ḳanāʿat var içinde

Ārāyiş-i mey-ḫāne n'ola olsa mükemmel
Sāḳī gibi bir sāʿī-i ʿişret var içinde

Bu naẓmı biraz sāde-edā gördüm[1] Emīrī
Ancaḳ bir iki nükte-i ḥikmet[2] var içinde

793[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Taṣvīr-i bütānıñ ki leṭāfet var içinde
Taḳlīd ise de ʿaks-i ḥaḳīḳat var içinde

Minnetle gelirse ser-i bālīniñe Loḳmān
Nabżıñ oña gösterme meẕellet var içinde

Ḫūn-ı dil ile mey yerine eyle ḳanāʿat
Ol sāġara el vurma ki minnet var içinde

Baḳdım ṣuver-i dā'ire-i kevn ü mekāna
Yā Rab ne mahāret ne ġarābet var içinde

Bu debdebe bu kevkebe-i kevniñ İlāhī
Ḫayrān eder insānı ne ṣanʿat var içinde

Bir başḳa elemdir vaṭanıñ derd-i firāḳı
Gerçi biliriz ġurbeti raġbet var içinde[4]

Saʿy eyle umūruñda ṣadāḳatle Emīrī
Tevfīḳ-i İlāhī gibi niʿmet var içinde

794[5]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Bir sīne ki inṣāf u mürüvvet var içinde
Gencīnedir ol gevher-i ḥikmet var içinde

1 bu naẓmı biraz sāde-edā gördüm AE 39k: ʿirfān ile tezyīn-i derūn eyle (üzeri çizilmiş) AE 39
2 ancaḳ bir iki nükte-i ḥikmet AE 39k: Maʿmūr olur ol ḳıṭʿa ki ṣervet (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 214a
4 6: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş şu beyit yer almaktadır:
Gülzār-ı ṣafā mā-ḥaṣal-ı toḫm-ı kederdir
Bu ʿālemi ẓann eyleme rāḥat var içinde
5 AE 39: 213b

Girdim ḥarem-i bāġçe-i şöhret ü şāna
Envā‘-ı temāşīl-i nedāmet var içinde

‘Ālī-himem ol eyleme iḫvānıña taḥmīl
Kendiñ gör o bir şuġlu ki zaḥmet var içinde

Dībāce-i vuṣlat görünür ‘āşıḳa ḫaṭṭıñ
Ol nāmeye beñzer ki beşāret var içinde

Bezm-i Cem’e beñzerse n’ola genc-i ḫarābāt
Āfet gibi bir sāḳī-i ‘işret var içinde

İṭfāsını te’mīn edemez āb-ı nevāziş
Ehl-i ḥasediñ āteş-i ḥasret var içinde

Bir ḥoḳḳa-i yektādır Emīrī fem-i cānān
Dendān gibi lü’lü’-i leṭāfet var içinde

795[1]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

La‘l-i leb-i dilber ki mülāḳat var içinde
Dil-ḫastaya iksīr-i ifāḳat var içinde

Dün va‘d-i viṣāli fem-i dilberden işitdim
Bir ġoncadır ol būy-i ḥaḳīḳat var içinde

Ṣaf ṣaf duruyor dilde hirās u ġam-ı cānān[2]
Ol cāmi‘e beñzer ki cemā‘at var içinde

Bir ẕerrede pinhān niçe biñ ṣan‘at-i Ṣāni‘
İdrāk edemezseñ onu ḳudret var içinde

Bir bezmi ki ol ḥūr-liḳā etmeye tezyīn
Gülzār-ı cinān olsa da ṣıḳlet var içinde

Pīrāhen-i ṣadrı o bütüñ āyīne-dāndır
Mir’āt-ı cihān-ḳıymet-i vuṣlat var içinde

Naẓmıñ feraḥ-efzā-yı menāẓırdır Emīrī
Kevṣer gibi emvāc-ı selāset var içinde

1 AE 39: 214a
2 ġam-ı cānān AE 39k: ġam u ḥasret (üzeri çizilmiş) AE 39

796[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ol meclise ʿazm etme ki ʿişret var içinde
Şol encümene girme sefāhet var içinde

Derd ü ġam-ı ʿaşḳ eyleyeli sīnemi mesken
Ol ḫāneye beñzer ki żiyāfet var içinde

Mirʾāt-ı dilim ḳırma gel ey şūḫ-ı perī-zād
Luṭf eyle ki ʿaksiñ gibi ṣūret var içinde

Bir gün emelim olmadı ışrār ile ḥāṣıl
Hep luṭf-ı ḳader verziş-i himmet var içinde

Gülzār-ı ṣafā mā-ḥaṣal-i toḫm-ı kederdir[2]
Bu ʿālemi ẓann eyleme rāḥat var içinde

Envāʿ-ı ṣadā ẓāhir olur revzen-i dilden
Mekteb gibi aṣvāt-ı ḳırāʾat var içinde

Cismiñ ḳafesin çirk-i hevā etme Emīrī
Bil ḳadrini ḳıymetli emānet var içinde

797[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Baḳ ḫaṭṭ-ı ruḫ-ı yāra leṭāfet var içinde
Müsveddedir ol ḥüsn-i kitābet var içinde

Naḳd-i dili tācir-beçeniñ vaṣlına ṣarf et
Nā-dīdedir ol kāle ticāret var içinde

Ruḫsārına ol ʿişve-geriñ ġāze yaḳışmış
Maṣnūʿ-ı beşer olsa da ṣanʿat var içinde

Ḳalbi ġaraż-ālūd ise bir şūḫ-ı münīriñ
Ḫurşīd-i cihān olsa da ẓulmet var içinde

Bir baḫṣ-i muṭavvel gibidir kākül-i cānān
Ol mesʾeleniñ ḫaylice diḳḳat var içinde

1 AE 39: 214b
2 5 AE 39k: "Bir sīnede olmazsa eger nūr-ı ḥaḳīḳat / Ṣūretde mekān olsa da ẓulmet var içinde (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 214b

Allāh'ı severseñ saña cān verse yanaşma
Ol maṣlaḥat-ı şerre ki rüşvet var içinde

Maḫlaṣ mı bu naẓmıñ da seniñ yoḳsa Emīrī
Kālā gibi tamġa-yı leṭāfet var içinde

798[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

1 Devr-i feleğiñ 'āḳile 'ibret var içinde
Baḳ gerdiş-i dolābına nevbet var içinde

Devr-i lebi bir 'ālem-i dīgerdir o şūḫuñ
Gencīne-i dür kān-ı leṭāfet var içinde

Sīb-i ruḫu al olsa olur leẕẕeti efzūn
Bir mīve güzel pişse ḥalāvet var içinde

Bir ġoncaya baḳ Ṣāni'iñ ol ṣun'una ḥayrān
Fikr eyle ne ṣan'at ne mahāret var içinde

5 Çeşm-i dile çirk-ābe sürer ḫaşm-ı siyeh-rū
Bir mikḥaledir kuḥl-i mażarrat var içinde

Bu ḥāl ile 'ālem deme olmaz nice vīrān
Çoḳ bilmediğiñ ehl-i mürüvvet var içinde

'Āşıḳlara nev-tuḥfedir eş'ārıñ Emīrī
Efsāne-i sevdā-yı muḥabbet var içinde

799[2]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

1 Baḳ āyīne-i çeşmime zīnet var içinde
'Aksiñ gibi bir lem'a-i ḳudret var içinde

Fevvāre-i nūr oldu bu şeb meclis-i 'uşşāḳ
Cānān gibi bir bedr-i leṭāfet var içinde

Baḳ ḳubbe-i 'ālemde olan ra'd-ı seḥāba
Cāmi'dir o tekbīr-i 'ibādet var içinde

1 AE 39: 215a
2 AE 39: 215a

Gülzārı ṭavāf eylese dā'im n'ola ʿuşşāḳ
Bülbül gibi bir ehl-i muḥabbet var içinde

Ol ṭıfl oyuncaḳ gibi göñlüñ ḳırar ammā
ʿAfv eyle ki īcāb-ı ṣabāvet var içinde

Bülbülleri gülşende şehīd eyledi güller
Ḥürmetle ṭavāf eyle ziyāret var içinde

Rāz-ı dili bir kimseye keşf etme Emīrī
Bir nāmedir esrār-ı ḥaḳīḳat var içinde

800[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Baḳ göñlüme ʿaksiñ gibi ṣūret var içinde
Ol şīşeyi seyr eyle ne ṣanʿat var içinde

Olsa der-i cānānda n'ola keṣret-i ʿuşşāḳ
Bir tekyedir ol pīr-i ṭarīḳat var içinde

Mey-ḫāne n'ola beñzese āyīne-i nūra
Sāḳī gibi ṭūṭī-i leṭāfet var içinde

Fersūde eder levḥ-i dili verme o ṭıfla
Bilmez ki güzel ḫaṭṭ ile āyet var içinde

Bil ḳadrini ādemseñ eğer kenz-i vücūduñ
ʿAḳlıñ gibi bir cevher-i ḳudret var içinde

Maʿdūmdur aḥkām-ı ferā'iżde tekellüf
Billāhi ser-ā-pā niçe ḥikmet var içinde

Pīriñ naẓar-ı himmetine cān ver Emīrī
İksīr ediyor ḫāki kerāmet var içinde

801[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Ḳand-i lebiñ ey şūḫ ne ḥālet var içinde
Telḫ olsa kelāmıñ yine leẕẕet var içinde

1 AE 39: 215b
2 AE 39: 215b

ʿAksiñ ki olur zīver-i āyīne-i dil-teng
Seyr eyle naṣıl ʿālem-i ḳudret var içinde[1]

Ḥussādıñ evi şen görünür ṭaşradan ammā
Meyyāl-ı duḫūl olma ḳasāvet var içinde

Çeşm-i siyehi olsa da mest-i mey-i naḫvet
Ammā yine īmā-yı nezāket var içinde

Āhū-yı Ḫoten nāfesidir ḫāl-i siyāhı
Ebrūlarınıñ çīn-i leṭāfet var içinde

Faż̇l ü hüneri derc-i derūn etmeğe saʿy et
Maʿmūr olur ol ḫāne ki niʿmet var içinde

Bir nāmesin aldım yine cānānıñ Emīrī
ʿİşretkede-i vuṣlata daʿvet var içinde

802[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Aldanma bu dünyāya felāket var içinde
Zīrā bu vürūduñ yine ʿavdet var içinde

Mecmūʿa-i nādīreye beñzer dil-i ʿuşşāḳ
Pek çoḳ ġazel-i ʿaşḳ u muḥabbet var içinde[3]

Dil olsa nifāḳ-ı ruḳabādan n'ola memnūn
Cānāna gidip ʿarż̇-ı deḫālet var içinde

Fikr-i ruḫu göñlümde eder cilve o yāriñ
Kāşānemiziñ ḥūrī-i cennet var içinde

Öldüm ʿaṭaş-ı firḳat-i cānān ile sāḳī
Ver sāġarı iksīr-i ḥarāret var içinde

Gāh gülgülī gāh penbe olur ʿārıżı yāriñ
Ḫoş kāledir emvāc-ı leṭāfet var içinde

1 2: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş şu beyit yer almaktadır:

Ehl-i dili mesrūr edemez zīnet-i dünyā
Altun ḳafesiñ bülbüle zaḫmet var içinde

2 AE 39: 216a

3 2 AE 39k: "Ādem ne demek olduġunu añlamamışdır / Ol kimse ki aġrāż u ʿadāvet var içinde" (üzeri çizilmiş) AE 39

Elbette bu dünyā varır encāma Emīrī
Bir şeyde ki āġāz ola ġāyet var içinde

803[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

İstanbul'uñ āṣār-ı sa'ādet var içinde
Sulṭān-ı ümem nūr-ı ḫilāfet var içinde

Bu şehr-i bülendiñ şeref ü şānını te'mīn
Etmez bir iki düşmen-i ġayret var içinde

'İzz-i dü cihān rāḥat-i cān sa'y-i vaṭandır
Sa'yiñ ṣanıyorlar ki meşaḳḳat var içinde

Ādem ne demek olduġunu añlamamışdır
Ol kimse ki aġrāż u 'adāvet var içinde

Bir sīnede olmazsa eğer nūr-ı ḥamiyyet
Ḫurşīde mekān olsa da ẓulmet var içinde

Mesrūr edemez ehl-i dili zīnet-i dünyā
Alṭın ḳafesiñ bülbüle zaḥmet var içinde

'İrfān ile tezyīn-i derūn eyle Emīrī
Ma'mūr olur ol ḳıṭ'a ki ṣervet var içinde

804[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Vücūdun ḫāliṣ eyler zer gibi kim olsa manẓūru
'Aceb ḫāṣiyyet olmuş müstetir iksīr-i himmetde[3]

Emīn olmaḳ 'abeṣdir miḥnetinden bī-beḳā dehriñ
Müṣādif olmamaḳ ḳābil midir ālāma ġurbetde

Felek göstermez ehl-i feyże rūy-i şems-i āsāyiş
Nihāndır çeşme-i āb-ı beḳā iḳlīm-i ẓulmetde

1 AE 39: 216a; OTEM, sy. 22, 1335/1919, s. 536.
2 AE 39: 216b
3 Matla' beyti bulunmayan bu gazelde (804) matla' beyti için bir beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Ḳalır mı ṭabʿ-ı tünd-āmūz ḫālī ʿuḳde-i ġamdan
Olur çīn-i cebīn peydā ṭabīʿī ehl-i ḥiddetde[1]

805[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Mizāc-ı mevsim üzre diḳḳat eyle ḥıfẓ-ı aʿżāya
Maraż muḥtāc eder insānı dermān-ı eṭibbāya

Cefā-yı dehr ile feyż ehliniñ ḳadri olur müzdād
Verir sūrāḫī-i dil farṭ-ı ḳıymet dürr-i yektāya

Niye ḫˇāb-ı cehāletden ayılmaz merdüm-i ġāfil
Eğer biñ ʿilm ü ḥikmet āfitābı doġsa dünyāya

Felek hīç mālik-i cevher mi eyler sīne-ṣāfānı
Faḳaṭ ḥayretdeyim baḳdıḳça mirʾāt-ı mücellāya

Sipihriñ nā-be-cādır luṭf u iḥsānı niçün bilmem
Verir ḳandīli aʿmāya ʿaṣāyı dest-i bīnāya

Seḫāvetden ṣayılmaz diḳḳat et iḥsān-ı nā-bercā
Yaḳışmaz çekme kuḥl-i rūşenāyı çeşm-i aʿmāya

Ḫaṭar vardır Emīrī pek yanaşma şemʿ-i maḳṣūda
Yanaşdıḳda yanar pervāneler şemʿ-i şeb-ārāya

806[3]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Ḫas u ḫāşāka ḳarşı berḳ-i āteş-tāb n'eylerse
Ḳo etsin aḫż eder hep intiḳāmın āb n'eylerse

Onu eyler giden bir ẓālimiñ etbāʿına ʿādil
Şitādan ṣoñra berfe mihr-i ʿālem-tāb n'eylerse

Bize evżāʿ-ı cellād-ı felek noḳṣān mıdır ondan
Ḫayāt-ı kūsfende deşne-i ḳaṣṣāb n'eylerse

Feżā-yı fikr-i maẓlūmu oña dönderme ey ẓālim
Beyābāna hücūm-ı keşret-i seyl-āb n'eylerse

1 4: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş şu beyit yer almaktadır:
Emīrī bülbül-i bāġ-ı süḫandır tā o demden kim
Gül-i maʿnā henūz nā-yāb idi şāḫ-ı feṣāḥatde

2 AE 39: 216b

3 AE 39: 217a

Raḳībi gördüğümde öyle ḥāl īrāṣ eder ṣıḳlet
Emīrī uyḳusuzluḳ mevsiminde ḫˇāb n'eylerse

807[1]

Ḫarpūtī Saʿdī Efendi'yle 1295 senesinde Diyārbekir'de müştereken söylenmişdir

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Teşne-i laʿl-i lebiz ṣunma mey-i nāb bize (Emīrī)
Bağrımız yaralıdır verme yeter āb bize (Saʿdī)

Bulmadıḳ meclis-i ʿālemde muvāfıḳ bir yār (Saʿdī)
Cām-ı ʿişret görünür kāse-i ḫūn-āb bize (Emīrī)

Açamaz aġzımızı ḳan ile memlū olsa (Emīrī)
Bir tesellī verecek söz demez aḥbāb bize (Saʿdī)

Etmedik kūşe-i miḥrāba teveccüh Saʿdī (Saʿdī)
Ṭāḳ-ı ebrū-yı nigār olalı miḥrāb bize (Emīrī)

Ey Emīrī n'ola biz ḫˇāb ile me'lūf olsaḳ (Emīrī)
Gösterir ancaḳ o vaḥşī güzeli ḫˇāb bize (Saʿdī)

808[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Cihānıñ naḳş-ı gün-ā-gūnuna aldanma ġafletle
Televvün meşrebin terk eyle yek-reng ol ṣadāḳatle

Murādıñ kā'inātıñ gün gibi manẓūru olmaḳsa
Münevver ḳıl ṣıfāt u ẕātıñı nūr-ı ʿadāletle

Şikāyet etme miḥnetden ġurūra düşme rāḥatdan
Müsāvīdir cihānıñ çünkü āġāzı nihāyetle

Ḫalāṣ olmaz yine bed-baḫt olan idbār-ı miḥnetden
Naẓīri olmasa ʿālemde ʿirfān ü dirāyetle

O me'mūriyyete benden hezārān laʿnet olsun kim
Ola imkān-ı taḥṣīli onuñ iʿṭā-yı rüşvetle

1 AE 39: 217a
2 AE 39: 217b

Reh-i nā-refte-i rüşvetde zinhār olma güm-kerde
Revān ol kūy-i iḳbāle ṭarīḳ-i istiḳāmetle

Bu cādū-yı cihānıñ ṭavr-ı cevr-āyīni aġrebdir
Olur ẓāhir Emīrī her zamān bir başḳa ṣūretle

809[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 ʿĀlemiñ rāḥati değmez çekilen zaḥmetine
Zaḥmete düşme onuñ ermek içün rāḥatine

Olsa biñ ʿömr-i ṭabīʿī ḳadar ādemde ḥayāt
Vāṣıl olmaz yine ṭūl-i emeliñ ġāyetine

İntiẓām-ı feleği s̱ābit ü seyyāreyi gör
Ḫāliḳ'iñ bir naẓar et debdebe-i ḳudretine

İstiḳāmet yolunu terk edemez ṣādıḳ olan
Batsa biñ ḫār-ı felāket ḳadem-i himmetine

5 Ḳadrini rūz-ı ṣafā perteviniñ bilmezler
Düşmeyenler şeb-i idbār u belā ẓulmetine

Muḳtedir olsa da kārında muvaffaḳ olamaz
Ādemiñ vermeye Mevlā keselān ġayretine

Yoḳ ġanīniñ reh-i ʿuḳbāda gedādan farḳı
ʿĀḳil aldanmaz Emīrī şu cihān s̱ervetine

810[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 Ġarḳ oldu tenim gözden aḳan āb arasında
Kāşāne-i dil ḳaldı o seyl-āb arasında

Baḳ vaḥşete kim yanıma rü'yāda da gelmez
Tek rāż*ī* idim görsem onu ḫˇāb arasında

Yeksān olamaz bāb-ı İlāhī'de de herkes
Olmuşdur imāmıñ yeri miḥrāb arasında

1 AE 39: 217b
2 AE 39: 218a

Mest-i ṭarab-ı ʿişvedir iḥsān ede belki
Bir būse niyāz eyle mey-i nāb arasında

5 ʿĀlemde Emīrī adı var yār-ı kerīmiñ
Şimdi ne gezer merḥamet aḥbāb arasında

811[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

1 ʿĀşıḳlarıña çeşm-i ġażabla naẓar etme
Luṭf eyle cihān ḫalḳını zīr ü zeber etme

Ol Nūḥ gibi sākin-i keştī-i tevekkül
Ṭūfān-ı belā ṭutsa cihānı keder etme

Meydān-ı taḥammülde siper-gīr-i rıżā ol
Peykān-ı ḳażā yaġsa felekden ḫaẓer etme

Ḫāk-i edebi sāye gibi cilvegeh eyle
Bir kimseye dünyāda ṣaḳın bir żarar etme

5 Pāk eyle ḥarīm-i dili taṣvīr-i emelden
Büt-ḫāne gibi ḳalbiñe naḳş-ı ṣuver etme

Hep kesb-i yediñdir bu belālar ki çekersin
Saʿyiñdeki noḳṣānını ʿaṭf-ı ḳader etme

Āsūde-i düzdān-ı ġam olmaḳsa murādıñ
Celb-i zer ü sīm eyleme cemʿ-i güher etme

Ehl-i nesebi maḥva şitāb eyler İlāhī
Bed-māye-i süflī-nesebi muʿteber etme

Taḳvā ile Besṭāmī gibi olsañ Emīrī
Vicdānıñı āsūde-i ḫavf ü ḫaṭar etme

812[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Uġramaz bü'l-hevesān żīḳ-mizāc ü nefese
Ḫoş gelir ʿālem-i mey-ḫāne hevā vü hevese

1 AE 39: 218a
2 AE 39: 218b

Fikr-i ḫāliñ beni ol rütbe ża'īf eyledi kim
Müteḥammil olamam sāye-i perr-i megese

Ḫalḳı rāḥatsız eden ḥākim-i āteş-meşreb
Beñzer ol āteşe kim **āteş urur**[1] **ḫār u ḫase**

Eyleme rāzıñı tevdī' saḳīmāna ṣaḳın
Murġ-ı perrendeyi vaż' etme şikeste ḳafese

Ḫaḳ murād etmese toḫm-ı emeliñ bitmesini
Āb-rū dökse de ḥāṣıl olamaz pīş ü pese

Edecek maḥşere cem'iyyet-i ḫalḳı da'vet
Nefḫa-i ṣūr n'ola beñzese ṣavt-ı cerese

Ḳābiliyyetledir āṯār-ı teraḳḳī dā'im
Ḫar şitāb etse Emīrī irebilmez ferese

813[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Bulunmaz senden alçaḳ şerre nefsiñ ālet etdiñse
Żamīriñ mesken-i aġrāż u nefsāniyyet etdiñse

Düşün 'uḳbāyı etme ḥaḳḳını bir kimseniñ żāyi'
Sen eylersiñ ziyānı terk-i ḥaḳḳāniyyet etdiñse

Olursuñ Ḫāliḳ'iñ elbette şāyān-ı mükāfātı
Eğer iḳdārına bir müstaḳīmiñ himmet etdiñse

Yazıḳdır eyleme taṣvīr-i ḫoş-endāmı istiṯnā
Baḳıp da ṣūrete tevdī'-i me'mūriyyet etdiñse

Eder āḫir Emīrī rāh-ı istiḳbāliñi tenvīr
Eğer bir ādeme bir gün bir insāniyyet etdiñse

814[3]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Geçse günüm ḳıyāmete dek her gün āh ile
Etmez teḳābül işlediğim çoḳ günāh ile

1 urur: " " M
2 AE 39: 218b
3 AE 39: 219a

Şimdi benim ḥavādiş-i aḳṭār-ı dehr olan
Ser-levḥa-i cerīde-i baḫt-ı siyāh ile

Nāz ü kirişme ʿişve ile ʿaḳlım aldı yār
Cārī olur nüfūẕu mülūkuñ sipāh ile

Görmez gözüm cihānı o cānānı görmesem
Birdir serīr-i nūr-ı nigāhımda şāh ile

Celb-i dil-i faḳīr gerekdir ġanī içün
Miʿyār-ı keh-rübā bilinir ceẕb-i kāh ile

Beñzer Emīrī ḥāl-i cihān ẓıll-i zāʾile
Cāhil odur[1] ki faḫr ede ʿālemde cāh ile

815[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Biñ cevher-i cān vardır o zülf-i siyehiñde
Saḳlansa o sāriḳ n'ola zīr-i külehiñde

Bir nūr-ı ṣafādır naẓarımda şeb-i vaṣlıñ
Ḫurşīd-i meserret doġuyor ḥaclegehiñde

Zaḫm-ı dil-i ʿāşıḳdan aḳan ḫūn-ı ciğer-sūz
Mevc urmadadır cevher-i tīġ-i nigehiñde

Bilmem ne zamān vāṣıl-ı maḳṣūd edeceksiñ
Biñ sır yatıyor ḫāk-i niyāz üzre rehiñde

Bārān gibi göz yaşı aḳıt aġla Emīrī
Eflāk nihān oldu seḥāb-ı günehiñde

816[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Her işinde tābiʿ olsuñ devletiñ ḳānūnuna
Ġālib olmaḳ isteyen insānlarıñ melʿūnuna

1 odur: oldur M. Vezne halel getirdiğinden bu şekilde tamir edilmiştir.
2 AE 39: 219a
3 AE 39: 219b

Müşmir[1] olmaz bir işe etme taṣaddī nā-maḥal
ʿĀḳil ol her niyyetiñ ṣaḳla dem-i merhūnuna

Ḫavf-ı Mevlā'dan emīn olma eğer taḳvā ile
Vāṣıl olsañ ʿālemiñ Ṭayfūr'una Ẕünnūn'una

Maḳṣadıñ te'mīn ise iḳbāl-i istiḳbāliñi
Her faḳīriñ tesliyet-baḫş ol dil-i maḥzūnuna

Saʿy edip bir kerre keşf et maʿnī-i elfāẓını
Vāḳıf olmaḳsa ġaraż bir cümleniñ mażmūnuna

Ẓulmüne āmāde olsun kendi de mā-fevḳiniñ
Ey Emīrī kim ki ẓulm eyler ise mā-dūnuna

817[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Câme-i maṭlab içün dāmen-i imkān olsa
Güher-i cūd-ı felek zīver-i dāmān olsa

Ẕevḳ-i gülzār-ı cihāndan yine herkes uṣanır
Ne temūz u ne ḫazān ü ne zemistān olsa

ʿĀlemiñ pest ü bülendinden olurduḳ reh-yāb
Köhne bünyād-ı felek ḫāk ile yeksān olsa

Kendi hem-cinsine ẓulm etmeği görmezdi revā
Ḳalb-i ẓālimde eğer ẕerrece īmān olsa

Ḳaṭʿ eder meylini ʿālemden Emīrī her kim
Çeşm-i imʿān ile aḥvāle nigehbān olsa

818[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Bir ādemi Ḫaḳ der-be-der-i ẕillet ederse
Āmāline ermez ne ḳadar ġayret ederse

Maġrūr-ı emel olmadadır fażlına her kim
Maġrūr olaraḳ daʿvī-yi ehliyyet ederse

1 müşmir: M
2 AE 39: 219b
3 AE 39: 220a

Mir'āta bile nefret eder ʿaṭf-ı nigehden
Kim cismini zīb-i ḥarem-i vaḥdet ederse

Dā'im hedef-i laʿnet eder kendini her kim
Hem-cinsine ḥaḳsız olaraḳ zaḥmet ederse

Aṣḥāb-ı naẓar reng-i beḳā görmez Emīrī
Gülzār-ı cihāna ne ḳadar diḳḳat ederse

819[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

ʿĀlemiñ kesb-i vuḳūf eyleyen efsānesine
Kendiniñ ḳāniʿ olur külbe-i vīrānesine

Öyle sersemlerimiz var ki nümāyiş ṣatarak
Ḳarż edip şemʿa-i kāfūr yaḳar ḫānesine

ʿĀlemiñ ṭıbḳ-ı sürūr u ġamı rü'yā gibidir
Bu ḳadar etdiğimiz meyl ü heves yā nesine

Etse de sāḳī-i ṣahbā-yı cihān mest-i murād
Semm-i ḳātil ḳoyar eñ āḫiri peymānesine

Merd-i kāmil oña derler ki Emīrī dā'im
Āşināsı gibi luṭf eyleye bīgānesine

820[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

ʿAvālim ẓāhir ammā muḫtefī bir sırr-ı mübhemde
Yed-i ḳudret neler gösterdi bu kenz-i muṭalsamda

Muʿammā-yı cihānıñ ḥalline saʿy etme beyhūde
Ḫıred ḥayrān ḳalır naḳş-ı ezelde sırr-ı aḳdemde

Ḫabīr olmaz feżā-yı lā-mekāndan murġ-ı kem-pervāz
Naşıl cevlān eder ʿaḳl-ı beşer ʿarş-ı muʿaẓẓamda

Beşer bir ʿacze vāṣıldır ki idrāki eder īmā
ʿAyāndır feyżi vaḥdāniyyetiñ eczā-yı ʿālemde

1 AE 39: 220a
2 AE 39: 220b

Nefes aldıḳça dünyāda ḥayāta ḳaṣd eder insān
Nedir bilmem ṣafā tiryāḳda iksīr-i aʿẓamda

Eden bilmem nedir zaḫm-ı vücūdu ıżṭırāb-efzā
Nedendir böyle āṣār-ı şifā terkīb-i merhemde

Hüner ḳurb-ı rıżā-yı Ḥaḳḳ'a yol bulmaḳdadır yoḳsa
Beḳā yoḳdur bu dünyāda ne rāḥatda ne mātemde

Emīrī ḳıldı Ḥaḳḳ īcād-ı maḫlūḳāt-ı gūn-ā-gūn
Faḳaṭ ḳaldı şerāfet cümleden eṣnāf-ı ādemde

821[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Çeşm-i ḫod-bīniñe sermāye-i naḫvet verme
Beni giryān edip aġyāra meserret verme

Eyleme rūy-i raḳībe kerem et ḫande-i nāz
O fürū-māyeye ser-rişte-i vuṣlat verme

Söyle Allāh'ı severseñ bana bir doġru cevāb
O güzel başıñ içün renc ü meşaḳḳat verme

Ṭālib-i vuṣlatı olma büt-i hercāyīniñ
Öyle kem-māye olan kāleye ḳıymet verme

Eyleme dīde-i ḫūn-rīzini taḥrīk-i ġażab
Ḳātiliñ destine şemşīr-i cināyet verme

Ḳadr-i ḫidmet bilinir enseb olan mevḳiʿde
Meclis-i zāhide peymāne-i ʿişret verme

Edemez terbiye ḫām āheni seyf-i maḳbūl
Şaḥṣ-ı bed-ṭīnete teşcīʿ ile ġayret verme

Nevbet-i maṭlabı çoḳdan felek etmiş taʿyīn
Sen çalış ister iseñ kimseye nevbet verme

Sırra dā'ir süḫana açma dehen eyle sükūt
Kimseye fā'ideñ olmazsa mażarrat verme

Naẓar-ı pāke acı baḳma raḳīb-i zişte
Gözümüñ nūru gözüñ nūruna zaḫmet verme

1 AE 39: 220b

Naḳd-i ārāmıñ olur ṣoñra ḳarīn-i iflās
Gördüğüñ her yeñi bir kāleye ücret verme

İttibāʿ eyle Emīrī feleğiñ mesleğine
Münferid rāhı bıraḳ kendiñe zaḥmet verme

822[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1 Gösterirsiñ ebr-i istiġnāda ser-keşlik bize
Bir şeb olsun etmediñ ey şūḫ mehveşlik bize

Göz siyeh ġabġab beyāż ruḫ penbe lebler ḳırmızı
Gösterir ṭāvūsveş ḥüsnüñ münaḳḳaşlik bize

Ṭutmalı ḥaḳḳ-ı nemek lāyıḳ değil ẕemm-i cihān
Bunda birḳaç gün naṣīb oldu nemek-çeşlik bize

İsterim ḥüsnüñ görüp cemʿiyyet-i dil bulmayı
Gösterir zülf-i perīşānıñ müşevveşlik bize

5 Gönlümüz tār-ı ḥaṣīr-i ʿaşḳdır aṭlas değil
Rūyumuz ḫāk üzredir ḫoşdur müzer-keşlik bize

Ṭāliʿimdir himmetim cevlānını taʿḳīm eden
Gerdiş-i devrān nümāyān etdi efḥaşlik bize

Zār-ı maʿkūsa d*ū*çār etmiş bizi dehr-i sipenc
Bir dü şeş yoḳ ṣanʿat olmuş ṣanki yek şeşlik bize

Berg-i ḫuşk etmiş bizi bād-ı ḫazān-ı firḳatiñ
Etme ey rūḥ-ı revānım etme āteşlik bize

Çarḫa çıḳsañ keşmekeşden ġayr-i mümkindir ḫalāṣ
Ey Emīrī ʿādet olmuşdur keş-ā-keşlik bize

823[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 Eyledim ġavṭa-i deryā-yı emel beyhūde
Ermedi dest-i ümīdim güher-i maḳṣūda

1 AE 39: 221a
2 AE 39: 221a

Bāġbān-ı çemenistān-ı cihān böyle niçün
Gül-i ḫoş-būyu verir şaḫş-ı zükām-ālūde

Gerçi gerdiş ediyor miḥver-i imkān-ı cihān
Mürtebiṭdir temeli bir ʿadem-i nā-būda

ʿĀleme geldiği günden beri ebnā-yı beşer
Bir gün olsun olamaz zelzeleden āsūde

Dāʾimā ḳoşma her ümmīd-i baʿīd ardınca
Bu uzaḳ yolda olur pāy-i ṭaleb fersūde

Añladım ḳırḳ yıl imiş muntaẓır-ı fetḥ imişim
Bu tehī ḫānede beyhūde der-i mesdūda

Ḫāside keşf edelim nār-ı Ḫalīl-i ʿaşḳı
Āteş-i dāġımızı gösterelim Nemrūdʾa

Terk-i āmāl-i cihān olsun Emīrī emeliñ
Vāṣıl olmaḳsa murādıñ emel-i mesʿūda

824[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Ḳanlı iller gezelim gülşen-i ḫoş-bū yerine
Ḫūn-ı aʿdāyı revān eyleyelim ṣu yerine

Deşt-i nuṣretdeki ḳurşun sesini gūş edelim
Bāġda zemzeme-i bülbül-i ḫoş-gū yerine

Pīçiş-i dūd-ı ġazā naḳş-ı hilāl-i rāyet
Şevḳ versin bize ebrū ile gīsū yerine

Edelim deşt-i şecāʿatda şikār-ı aʿdā
Ẕevḳ içün ṣayd olunan kebk ile āhū yerine

Dāstān-ı ḳıṭaʿāt-ı ẓaferi diñleyelim
ʿAşḳa dāʾir yazılan ḳıṭʿa-i dil-cū yerine

Ḳılıcıñ gölgesi altında durur ḫuld-i berīn
Severiz seyf-i ġazāyı ḫam-ı ebrū yerine

Bize meydān-ı cihād olsun Emīrī gülşen
Ḳahramānlar görelim dilber-i gül-rū yerine

1 AE 39: 221b; OTEM, sy. 3, 1334/1918, s. 51-52.

825[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Gelir insāna ḥayret zīr ü bālāyı düşündükçe
Zemīn ü āsumānı ṣun‘-ı Mevlā’yı düşündükçe

Bańa her ẕerre bir üstād-ı ders-i ḥikmet olmuşdur
Erer dil nükte-i tevḥīde eşyāyı düşündükçe

Ḳalır ḥallinde ‘āciz a‘lem-i ‘ālem olan ‘ālim
Baḳıp bālā vü zīre bu mu‘ammāyı düşündükçe

Gözünden ‘ārifiñ dünyā vü mā-fīhā olur ġā’ib
‘Adem nāmındaki vüs‘atli pehnāyı düşündükçe

Kitāb-ı mā-sivā leb-rīzdir pehnā-yı ḥikmetle
Muḥaḳḳıḳlar olur ṣeydā o ma‘nāyı düşündükçe

Eder nūr-ı ulūhiyyet tecellī çeşm-i idrāke
Żiyā vü ẓulmeti pinhān ü peydāyı düşündükçe

Muḥīṭ-i *kün-fe-kān* ma‘nāda bir deryā-yı a‘ẓamdır
Efāżıl ġarḳ-ı ḥayretdir o deryāyı düşündükçe

Ṣü’ūnāt-ı ‘avālim bir temāşāgāh-ı ḳudretdir
Ne ḳudretdir ḳiyās et bu temāşāyı düşündükçe

Olur her cüz’-i terkībinde ẓāhir feyż-i külliyyet
Göñül ḥayrān ḳalır āṯār-ı kübrāyı düşündükçe

Emīrī ḳudret-i inşā-yı mevcūdāta ‘aḳl ermez
Büyür ḥayret ḫayālińde bu inşāyı düşündükçe

826[2]

Şimendifer

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

Şimendifer veriyor intiẓāmı maṣlaḥata
Şimendifer veriyor inhizāmı meskenete

Şimendifer ki zemīniñ demīr damarlarıdır
Verir ḥayāt-ı sa‘ādet vücūd-ı memlekete

1 AE 39: 221b
2 AE 39: 222a

Şimendifer gibi sürʿatle ʿazm-i rāh edelim
Vuṣūl bulmaḳ içün taḫtgāh-ı maʿrifete

Şimendifer eder īṣāl baḫtiyārānı
Diyār-i maʿrifete bārgāh-ı salṭanata

Tenezzül etmeyelim merd-i kām-rān olalım
Güẕāf u safsaṭaya ilticā-yı melʿanete

Yazıḳ ki nāḳa-süvār-ı sefāletiz ḥālā
Şimendifer yapılırken cihānda her cihete

Yine şimendiferi vaṣfa muḳtedir olamam
Ẓafer bulursam eğer her nefesde biñ lüġate

Şimendiferle kemālātı naḳl-i mülk eyle
Güzel çiçekleri cemʿ et güzīde bir demete

Şimendiferle gidip ġarba ʿālim ol ʿālim
Hüner güherlerini ṭopla kenz-i memlekete

Ṣafā-yı ḳalb ile ġurbetde başḳa leẕẕet var
Ḥaḳīḳī ḫaṣm olalım iştiġāl-i şeyṭanete

Mühīn-i dīn ü vaṭan olma ġarbı görmek ile
Vedāʿ etme ḥamiyyetle ḥilm ü merḥamete

Nedir bu şetm ü ḥaḳāret kibār-ı eslāfa
Bizi bu ḥāl eder ilḳā belā-yı meş'emete

Cenāb-ı Ḥaḳ bize versin şuʿūr ile inṣāf
Müyesser eylesin aḥvāl-i mülkü temşiyete

Şimendifer yayalım şeş cihātına mülküñ
Bizim de ḥaḳḳımız olsun cihānda mefḫarete

Ġażanferāne çalışmaḳ gerekse baḳmayalım
Hüzāl-ı ṣervete yāḫūd nizār-ı maḳderete

Beni şimendiferiñ vaṣfı etdi ḫādim-i mülk
Emīrī yazsa sezādır bu naẓmı her ġazete

827[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Rūz-ı rūşende baḳanlar gerden-i billūruna
Ẓann ederler kim keşāfet geldi mihriñ nūruna

İftiḫār etsin cihān ol ḥüsn-i ʿālem-tāb ile
Dehri maġbūṭ etdi firdevs-i berīniñ ḥūruna

Ṣanki mihriñ pertevi mirʾāta eyler inʿikās
Nūr-ı ġabġab ʿaks edince sīne-i kāfūruna

Çāre-i vuṣlat baʿīd imkān-ı fırṣat mümteniʿ
ʿĀşıḳıñ yoḳdur nihāyet fikr-i dūr-ā-dūruna

Olmamış meshūr göster ḳanġı merd-i hūş-yār
Ol büt-i siḥr-āferīniñ dīde-i maḫmūruna

Lemʿa-i *innī enallāh*[2]dan göreydim bir eşer
Cān atardım ben de Sīnāʾnıñ Emīrī Ṭūrʾuna

828[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ben neler çekdim neler dünyāda dil-dār uġruna
Çeşm ü ebrū uġruna zülf-i siyeh-tār uġruna

Çeşm ü ebrū ḥüsne zīnetken bu dilberler niçün
Tīġ ü ḫançer yapdılar ʿuşşāḳ-ı ġam-ḫār uġruna

Aldanıp her çeşm ü ebrūya giriftār olma āh
Cān baġışla ʿaşḳ ḥālinden ḫaberdār uġruna

Ben demez miydim göñül bildirme ʿaşḳıñ cevr eder
Bu belālar başıña geldi hep iḳrār uġruna

Āh bulsam luṭfu çoḳ iḥsānı çoḳ bir nāzenīn
Cānımı etsem fedā öyle vefākār uġruna

Ben ölürsem dostlar yazsın mezārım ṭaşına
Terk-i cān etmiş bu ʿāşıḳ bī-vefā yār uġruna

1 AE 39: 222b
2 *innī enallāh:* "Şüphesiz ben Allah'ım…" mealindeki bu söz grubu Kasas (28) sûresinin 30. âyetinde, "Ey Mûsâ! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım." bağlamında yer almaktadır.
3 AE 39: 222b; OTEM, sy. 7, 1334/1918, s. 124-25.

Ḫidmet-i ʿuşşāḳı taḳdīr etmeyen bir bī-vefā
ʿÖmrünü etsin telef bir yār-ı mekkār uġruna

Bir gedādan farḳı yoḳdur bī-kerem dilberleriñ
Cān verir ʿāşıḳ olan yār-ı kerem-kār uġruna[1]

Hey ne müşkilmiş Emīrī cānı ḳurbān eylemek
Ḳadr ü ḳıymet bilmeyen yār-ı dil-āzār uġruna

829[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Ṣoḥbetler etdir ey telefon nāzlı yār ile
Şīrīn-süḫan efendim olan şīvekār ile

Dünyā ṣafāsı doġrusu pek bī-ḳarār imiş
Bir gün şimendiferde görüşdüm nigār ile

Gūyā bu göñlüm oldu Süleymān-ı rūzgār
Ṭayyārelerle gezdi havāda o yār ile

Ẓulmet göründü dīde-i ye'se elektiriḳ
Ḳaldım ṣabāḥ olunca ġam-ı intiẓār ile

Derd-i derūnu eyledi īṣāl-ı ḳalb-i yār
Telsiz şu telġıraf-ı ġarābet-medār ile

Geçdi zamānı şekl-i fotoġrafı geçmedi
Şimdi Emīr*ī* eğlenirem naḳş-ı yār ile

830[3]

Fā'iḳ ʿAlī Beğ'e naẓīre[4]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Geldi cānān bu gece nāz ile kāşānemize
Nūr yaġdırdı saʿādet güneşi ḫānemize

Ḫānemizdir ḥarem-i gülşen-i cānāna ḳarīb
Ḳaṣr-ı cennet görünür ḫāne-i vīrānemize

1 7-8/-778: -AE 39
2 AE 39: 223
3 AE 39: 223a ; OTEM, sy. 3, 1334/1918, s. 68-69.
4 AE'nin dipnotu: "Fā'iḳ ʿAlī Beğ'iñ ġazelindeki ḳāfiyeler alınmamışdır."

Āteş-i ʿaşḳ ile yandıḳça ṣafā kesb ederiz
Değmesin kimse bizim neşve-i pervānemize

Çāk çāk etdi dili zülf-i perīşān hevesi
Raġbet etmez mi güzeller ʿacabā şānemize

Dilde var bir dür-i yektā adına derler ʿaşḳ
Kimse ḳıymet viremez dildeki dür-dānemize

Çırpınır görse bizi ḫavf ile endām-ı ḥasūd
Ḳaldı ḥayretde cihān heybet-i merdānemize

ʿĀşıḳız bir güzele yaʿnī Emīrī vaṭana
Cān ile saʿy ederiz ḫidmet-i cānānemize

831[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

Nedir bu feyż-i ʿulvī dilberān-ı pāk-sīretde
Olur ezhār-ı reng-ā-reng peydā bāġ-ı ḳudretde

N'ola güller ḳızarsa şermden gördükçe ruḫsārıñ
Gelir elbette ḫumret ʿārıża vaḳt-i ḫacāletde

Meh ü ḫurşīde baḳmaz sāye-i ḥüsnüñde ʿāşıḳlar
Görünmez iḥtiyāc envār-ı mihr ü māha cennetde

Niyāz-ı vaṣla eyler şiddet-i ʿaşḳıñ beni mecbūr
ʿAṭaşdan mużṭaribdir herkes eyyām-ı ḥarāretde

Emīrī bülbül-i bāġ-ı süḫandır tā o demden kim
Gül-i maʿnā henūz nā-yāb idi şāḫ-ı feṣāḥatde

832[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Doġru sözden eylemez ehl-i ḥamiyyet inḥirāf
Her cefā bir cilvedir iḳbāl-i millet nāmına[3]

Baḳ ne ḥāle ḳoydular mülkü ḳoca jöntürkler
Etmedi teʾṣīr hīç bir söz naṣīḥat nāmına

1 AE 39: 223b
2 AE 39: 223b
3 Yazmada, matlaʿ beyti olmayan bu gazelin (832) başında bir beyitlik boş yer bırakılmıştır.

Dalḳavuḳ alçaḳlara verdik vaġonlarla şeker
Beyt-i māli ġāret etdirdik semāḥat nāmına

Verdiler āhen bilekli ḳahramān çapḳınları
Altı aylıḳ mülkü üç yılda celādet nāmına

Girmedi bir ḥarfi erbāb-ı hevānıñ gūşuna
Ḳalmadı söylenmedik bir söz ḥaḳīḳat nāmına

Ḥırṣ-ı cāh ü i'tisāfı ḥalṭ edip lā-edriyān
Başḳa ma'nā verdiler 'adl ü ṣadāḳat nāmına

Var mı maḥlūḳāt içinde bizden artıḳ bī-ṣebāt
Bir nigāh-ı diḳḳat et dünyāya ḥayret nāmına

Lāf çoḳ kibr ü ḥased çoḳ ḥiffet-i meşreb de çoḳ
Hīç birisi bizde yoḳ temkīn ü ḳuvvet nāmına

İşte İstanbul Emīrī işte ebnā-yı zamān
Gelmemişdir bir eṣer meydāna himmet nāmına

833[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Mülkü yıḳdıḳ irtiḳā-yı feyż-i millet nāmına
Sirḳat etdik i'tilā-yı dīn ü devlet nāmına

Şol denīler kim eder meydān-ı himmetden firār
Ḳahramāndır her biri ammā ḥiṭābet nāmına

Kürsīde feryād edip neşr-i ḥamiyyet eyleriz
Eyleriz her ġadri icrā ṣoñra sirḳat nāmına

Her biri bir ḳahramān-ı 'ālem-i vehm ü ḫayāl
Her sözü bir mülkü maḥv eyler siyāset nāmına

Bu mu'aẓẓam bu güzel mülkü ḳaçırdıḳ elden āh
"Ergeneḳon" nāmına "Altay u Tibet" nāmına

Biz o maġlūbuz ki ḥālā söyleriz biz ġālibiz
Bizden alçaḳ yoḳ bu dünyāda ḥamāḳat nāmına

Ḥayf kim ẕevḳ-i selīmiñ cümlesi maḥrūmdur
Çoḳ müceddidler ẓuhūr etdi dirāyet nāmına

1 AE 39: 224a; OTEM, *sy.* 25, 1336/1920, s. 651-53.

Bir ġurūşluḳ sirḳati mümkin değil ḥükm eylemek
Birbirine yardım eylerler denā'et nāmına

Çehrelerde öyle bir şekl-i ḥazīn etdik ʿayān
Seyr edip aldandı herkes istiḳāmet nāmına

Fırṣatı vaḳtā ki bu ḥīleyle der-dest eyledik
Çaldıḳ uydurduḳ ṣafā sürdük ḥükūmet nāmına

Bir lisān var ortada bir de kelām-ı türrehāt
Başḳa bir şey bekleme bizden liyāḳat nāmına

Sözlerinde ẕerrece yoḳdur ḥaḳīḳatden eṯer
Baḥṯ eden çoḳ kimseler vardır ḥaḳīḳat nāmına

Nā-mücerreb cāhilānı ittiḫāẕ etdik ṭabīb
Yāreler açdıḳ vücūd-ı mülke ṣıḥḥat nāmına

Ġāfiliz ʿilm ü fażīletden cihān mülkünde biz
Herzeler neşr eyleriz ʿilm ü fażīlet nāmına

Bī-şuʿūrān bī-fu'ādān bir yere ṭoplandılar
Baḥṯ ederler cehl ile fenn-i belāġat nāmına

Aylıḳ almaḳ yan gelip iş görmemek aldırmamaḳ
Bizlere ḫāṣ oldu şimdi ḫubṯ-ı ṭīnet nāmına

Lāf-ı bī-maʿnā-yı ġafletle cihān-gīr olmuşuz
Ḳahramān-ı ʿālem-i cehliz liyāḳat nāmına

Aṣlı yoḳdan gāh īcād eyleriz ḫaṭṭ-ı cedīd
Seyr edip ḥayrān olur ʿālem kitābet nāmına

Biz ne bī-hūşuz ne mecnūnuz ne ḫülyā-perveriz
Loḳmayı elden ḳaçırdıḳ ḥırṣ-ı ġıybet nāmına

Cehl ile ışrār ile kibr ü ʿinād u ḥırṣ ile
Çoḳ ḥamāḳat āşikār etdik feṭānet nāmına

Türk olan elbette bu mülke ḫiyānet eylemez
Cümle yolsuzluḳları yapdıḳ cehālet nāmına

El verir artıḳ Emīrī Ḥaḳ vere ʿaḳl-ı selīm
Faḫr-i ʿālem ḥażret-i şāh-ı risālet nāmına

834[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Ḫaber aldıḳ gelecek yār bu şeb ḫānemize
Mihri billūr edelim revzen-i kāşānemize

Yümn-i teşrīf-i ḳudūmuñ ile ābād olalı
Reşk eder ḳaṣr-ı İrem ḫāne-i vīrānemize

Öğretir bir iki gün rāḥat içün dünyāda
'Aḳl-ı kül ders-i cünūnu dil-i dīvānemize

Lāne-i 'aşḳımıza ḳondu Hümā-yı iḳbāl
Geldi bir şekl-i ḥaḳīḳat bugün efsānemize

Hūş-yārān bize göstermedi bir rāh-ı ṣavāb
Ṣoralım doġru yolu biz yine mestānemize

Yār ile meclisimiz cennet-i firdevs oldu
Dökelim bādeyi kevṯer gibi peymānemize

[……]
'Īdi vaḳf eyleseler ḫāne-i vīrānemize

835[2]

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

Olalı 'aşḳ-ı yāra üftāde
Ġamdan oldum cihānda āzāde

'Aşḳdır naḳş-bend-i mevcūdāt
Yerde gökde havāda deryāda

Cümle 'āşıḳlara ṣalā olsun
Böyle ẕevḳ etmeli bu dünyāda

Bir ṭarafda ṣafā-yı billūru
Bir ṭaraf ẕevḳ-i neş'e-i bāde

Gözüme yemyeşil göründü cihān
Bu gece mavi renkli ḫülyāda

1 AE 39: 225b
2 AE 39: 226a

Dün gece ṣarı renkli bir ḳız ile
Neler oldu o ṣarı rü'yāda

Seviyor der Emīrī bir güzeli
Güzeli sevmeyen eşekzāde

836[1]

İstimdād-ı Risālet-penāhī

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Meded ey şehriyār-i taḫt-ı raḥmet yā Resūlallāh
Cihān başdan başa bulsun selāmet yā Resūlallāh

Ḫulūṣ-ı ḳalb ile vird-i zebān-ı iḫtişāṣımdır
Ḳarīn olsun 'umūma ḥüsn-i ḫaṣlet yā Resūlallāh

Sürūrum yoḳ ġumūmum çoḳ ḳapıñdan başḳa bābım yoḳ
Bańa sensiñ eden imdād u himmet yā Resūlallāh

Gece gündüz yeter aġlatma bu memlūk-i mahzūnuñ
Naṣīb olsun bütün İslām'a rāḥat yā Resūlallāh

Ḥazīnim giryenākim 'izzet-i ümmetle sūzānım
Göñülde ḳalmamışdır istirāḥat yā Resūlallāh

Tamāmen her iki dünyām olur ma'mūr u ābādān
Olursa cānibiñden nẕm işāret yā Resūlallāh

Cenāḥ-ı re'fetiñdir sāyebān-ı emn ü āsāyiş
Gelir senden gelirse bir beşāret yā Resūlallāh

Bu 'abdiñ kām-yāb et sāḥa-i mülk-i sa'ādetde
Seniñdir sāḥa-i mülk-i sa'ādet yā Resūlallāh

Benim dünyāda senden başḳa aṣlā istinādım yoḳ
Risālet bābına etdim deḫālet yā Resūlallāh

Emīrī çākeriñ ḥayfā ki pek bir 'abd-i 'ācizdir
'İnāyet yā Resūlallāh şefā'at yā Resūlallāh

1 AE 39: 227b

YĀ

837[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Böyle taʿcīz-i nigāh etmekden ey māhım seni
Almadır bir kerrecik āġūşa dil-ḫˇāhım seni

Ḫūn-ı dil nūş eylesem de eylemem bezmińde āh
Ḳorḳarım ey nāzenīnim incitir āhım seni

Rūyuña ḫurşīd mi ruḫsārıña meh mi desem
Eylesem bilmem naṣıl tavṣīf ey şāhım seni

Tūtiyā-yı dīde-i ḫurşīd olur deycūr-ı şeb
Dest-i ḳudret naḳş-ı gerdūn etse ey māhım seni

Gözleriń ʿayn-i belā ġamzeń belā-ender-belā
Bir belā-yı ʿāşıḳān ḫalḳ etmiş Allāh'ım seni

Cünd-i ervāḥ-ı ricālullāhı ḫuddām eylerim
Eylesem vird-i münācāt-ı seḥergāhım seni

Māh mısıń yāḫod beşer mi eyleme benden suʾāl
Başḳa bir gözle görür bu ḳalb-i āgāhım seni

Görmedi bir gün Emīrī ḫande-i şükrānıńı
Vaṣf ederken[2] her dem ey yār-ı felek-cāhım seni

838[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Bir gün uṣlu görmedim ey nefs-i güm-rāhım seni
Dergehinden ḳorḳarım redd eylesin şāhım seni

Yoḳ mu senden başḳa dünyāda bańa yār-ı şefīḳ
Görmedim bir gün ıraġ ey derd-i cāngāhım seni

Şāh-rāh-ı istiḳāmetden ben etmem inḥirāf
Ey emel ḳaṣrı bulur elbette şeh-rāhım seni

Ṣanma bilmem şirretiń ṣabr eylerim ben ey raḳīb
Bir sebeb elbette var ḫalḳ etmiş Allāh'ım seni

1 AE 39: 228b
2 vaṣf ederken AE 39k: bunca yıldır (üzeri çizilmiş) AE 39
3 AE 39: 228b

Gerçi ben etmem sańa ibrāz-ı müşt-i intiḳām
Ḳorḳarım bir gün girībān-çāk eder āhım seni

Eyledim ġā'ib bu fānī ʿālem-i imkānda
Bir nefes bir ān gibi ey ʿömr-i pencāhım seni

Ey Emīrī sende yoḳ ḥayfā cevāb-ı bā-ṣavāb
Bir su'āle çekseler bu sāl ile māhım seni

839[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Böyledir gerdiş-i çarḫ-ı felegiń ḳā'idesi
Dün geçen rāḥatiń olmaz bugüne fā'idesi

ʿĀşıḳān zümresi müştāḳ-ı cenāb-ı Ḥaḳ'dır
Pertev-i feyż ile ḫurşīde döner ef'idesi

Ḥüsn-i ẓann ehline yeksān görünür dünyānıń
Mücrim-i muʿteḳidi ʿābid ile ʿābidesi

Naẓar-ı ḥırṣı yine aç ḳalır ehl-i ṭamaʿıń
Ḳısmet olsa oña ʿĪsā-yı nebī mā'idesi

Nefʿini kim ki ararsa żarar-ı nās içre
ʿĀḳibet nāsere-i miḥnet olur ʿā'idesi

Ey Emīrī olamaz nefʿi şaḳī maḫdūma
Şiblī vü Rābiʿa olsa peder ü vālidesi

840[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Bil ʿāriyetī kendińe bu deşt-i fenāyı
Seyl-āb-ı ḳażānıń yoluna ḳurma bināyı

Manṣıb hevesiyle çekeriz miḥnet-i dehri
Zerrīn ḳadeḥ içre içeriz zehr-i belāyı

Yāriń sebeb-i ḥiddetini eyleme teftīş
Ḳābil mi ki ḥall eyleyesin sırr-ı ḳażāyı

1 AE 39: 229a
2 AE 39: 229a

Baḳdıḳça ġınā ehline dil söylemek ister
Cem‘ etmedi bir yerde Ḫudā ‘aḳl ü ġınāyı

Yā sāmi‘a yoḳ bende ya ‘ālemde hevā yoḳ
Bilmem ne içün gūş edemem ehl-i nevāyı

İḥḳāḳa çalış ḥaḳḳını her şaḫṣıñ Emīrī
Bir kerre düşüñ maḥkeme-i rūz-ı cezāyı

841[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Ḫaşm-ı nā-dāna felek vüs’at-i sāmān verdi
Cevelān-ı ḫar-ı lā-yefheme meydān verdi

Atdı ġam oḳlarını sīneye ol ḳaşı kemān
Ṣanki yaramda olan gözlere müjgān verdi

Lebin emdirdi niçe cevr ü cefādan ṣoñra
Cānını ‘āşıḳınıñ aldı dönüp cān verdi

Oldu gencīne-i dil derd ü elemle leb-rīz
Baña sulṭān-ı ḳader naḳd-i firāvān verdi

Yine evvelki mekāna getirir rehberimiz
İki üç gün bizi bu menzile mihmān verdi

Cāhile etdi teveccüh yine feyż-i iḳbāl
Dest-i a‘māya felek şem‘-i fürūzān verdi

Ey Emīrī bu olur ehl-i ḥamiyyet ḥāli
Nevres ü Ḫaşmet ü ‘İzzet nerede cān verdi

842[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Añlamaḳ bir şaḫṣıñ isterseñ mizāc ü şānını
Çeşm-i diḳḳatden geçir cem‘ olduğu yārānını

Gördüğüñ bu ‘ālemiñ gör ‘aynını āyīnede
Añla bir ‘ālemde dīger ‘ālemiñ imkānını

1 AE 39: 229b
2 AE 39: 229b

Pek ʿacūl olma zamān tedrīc ile eyler güher
Ebr-i nīsānıñ ṣadefde ḳaṭre-i bārānını

ʿİbret al bedriñ ḫusūf vaḳtindeki gülbāngdan
Nās olur teşhīre māʾil kāmiliñ noḳṣānını

Ṣūret-i esrār-ı Ḥaḳḳ'a maḥrem olmaḳ isteyen
Eylesin āyīneveş ṣafvet-nümā vicdānını

Başladı fikrim ḥaḳīḳat içre cevlān etmeğe
Şimdi buldu şehsüvār-ı maʿrifet meydānını

Ḳuvve-i ṭāliʿ olursa dest-gīri ādemiñ
Ey Emīrī ṭaşa teʾṣīr etdirir peykānını

843[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Ẕerreler bir araya cemʿ ile dünyā oldu
Ḳaṭreler bir yere geldi yedi deryā oldu

Ne bilirsin ki değil ḫāk-i vücūd-i ābā
Şu ḳadeḥ kim saña peymāne-i ṣahbā oldu

Çekmedim sīneye ben gevher-i maḳṣūdu henüz
Niçe bārān ṣadef içre dür-i yektā oldu

Ḥimmet-i fen ile ṣaḥrādaki rīg-i bārīk
Meclis-i ʿişret içün cām-ı mücellā oldu

Bir niẓām üzre ḳarār etmedi āḫir ʿālem
Ey Emīrī niçe biñ ṣulḥ ile ġavġā oldu

844[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Fırṣat deminde eyleme ḫalḳa eẕiyyeti
Baḳ gerdiş-i cihāna düşün vaḳt-i nekbeti

Yaz vaḳtiniñ yılanı gibi zehrnāk olur
Ẓālim bulursa vaḳt-i ʿadāletde fırṣatı

1 AE 39: 230a
2 AE 39: 230a

Kendiñ bu rütbe ẓulme taḥammül eder misin
Hem-cinsiñe amān bu ḳadar etme zaḥmeti

Ḫaṣma deḫālet etse olur maẓhar-ı murād
Nerrād nerde etdiği rütbe deḫāleti

Mel'ūn-ı muṭlaḳ-ı dü cihāndır o kimse kim
Eyler umūr-ı devlet ü dīne ḫiyāneti

Etme ṣaḳın ṭarīḳ-i ṣadāḳatden inḥirāf
Hem-rāh olur cenāb-ı Ḫudā'nıñ 'ināyeti

Her şey Emīr*ī* hālik olur bir Ḫudā ḳalır[1]
Fehm eyledim ḥaḳīḳat-i encām-ı ḫilḳati

845[2]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

Yine cān geldi mevcūdāta 'ālem nev-bahār oldu
Nesīmi mā-sivā-perver şemīmi müşk-bār oldu

Gülü şāḫ üzre 'aks-i cūy içinde seyr eden bülbül
İki yüzden tecellī ortasında bī-ḳarār oldu

Sürūrundan felek gūyā muraṣṣa' bir nişān ṭaḳmış
Baḳıñ bir kerre ḫurşīde naṣıl pertev-niṣār oldu

Doḳunduḳça güneş beñzer birer elmāsa her şebnem
Bu demde gülsitān gencīne-i Perverdigār oldu

Muṣaffā cūylar āyīnedir gūyā mücevherden
Çiçekler de mücehhez gül 'arūs-ı dil-şikār oldu

Baḳınca cūy içinde 'aks-i eflāke ṣanır ādem
Zemīn-i bāġa fevḳ-i āsumān cāy-ı ḳarār oldu

Yine gencīne-i elṭāfı açdı ḫāzin-i ḳudret
Yine ṣubḥ-ı leṭāfet kā'ināta jāle-bār oldu

Zamān mı eylemiş elmāsı yāḳūt üstüne tarṣī'
Çemende jāle-pīrā gül mü yoḳsa āşikār oldu

1 Her şey Emīrī hālik olur bir Ḫudā ḳalır: Mısrada Kasas sûresi (28) 88. âyetinde geçen *kullu şey'in hālikun illā vecheh* (O'ndan başka her şey yok olacaktır.) ibaresine güçlü bir telmih bulunmaktadır.

2 AE 39: 230b

Emīrī bülbüle taʿẓīm ile benden selām olsun
Yine sevdā başımda[1] oynadı faṣl-ı bahār oldu

846[2]

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Ẓuhūr-ı ḫaṭṭ-ı ṣafā-baḫş-ı yār yaḳlaşdı
Hemān tesāvī-i leyl ü nehār yaḳlaşdı

Ümīd tāzelenir ḫaṭṭ-ı yāra baḳdıḳça
Ṣafā zamānıdır artıḳ bahār yaḳlaşdı

O yāra biz de terennümle ʿarż-ı ḥāl edelim
Zamān-ı zemzeme-i ṣad hezār yaḳlaşdı

Göründü ṣubḥ-ı ṣafā doġmaḳ üzredir ḫurşīd
Netīce-i elem-i intiẓār yaḳlaşdı

O naḫl-i ʿişve ḳadem başdı on iki yaşına
Cihān cihān feraḥ-ı bī-şümār yaḳlaşdı

Ḫırāma meyl ediyor dilber-i perīşān-zülf
Yine müsāʿade-i rūzgār yaḳlaşdı

ʿAceb durur mu aḥibbā benim ḳarārım yoḳ
Emīrī mevsim-i geşt ü güẕār yaḳlaşdı

847[3]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Ne görür yāri gören kimse cefādan ġayrı
Ne bulur şemse baḳan dīde żiyādan ġayrı

İşte leb işte dehen işte ʿiẓār işte nigāh
Başḳa bir şeyʾ göremem nāz ü edādan ġayrı[4]

Dil-i dīvāne ser-i kūyuna varsa yāriñ
Gelmiyor naḳş-ı vefā seng-i cefādan ġayrı

1 yine sevdā başımda AE 39k: başımda çünki sevdā (üzeri çizilmiş) AE 39
2 AE 39: 230b
3 AE 39: 231a. Sadece üç beyti yazılmış bulunan bu gazelin ikinci beytinden sonra yaklaşık 3 beyitlik boş bir yer bırakıldıktan sonra gazelin mevcut üçüncü beyti yazılmış, bu beyitten sonra yaklaşık 2 beyitlik boş bir alan ayrılmıştır.
4 2: Bu beyitten sonra yazmada birkaç beyitlik yer boş bırakılmıştır.

848[1]

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Arama kimsede bir ḥarf ricādan ġayrı
Gezmiyor şimdi dehenlerde du‘ādan ġayrı

Gidelim de bulalım rāḥat-i dil ḳābil ise
Bir cihān var ise bu arż u semādan ġayrı

Çārsū-yı emel-i ‘ālemi teftīş etdim
Geçecek aḳçesi yoḳ naḳd-i riyādan ġayrı

Etmeğe berg-i dili vāṣıl-ı deryā-yı ‘adem
Var mı bir bekleyecek bād-ı fenādan ġayrı

Beni reh-yāb-ı belā eyledi ma‘zūliyyet
Ḳapımı daḳḳ edecek yoḳ fuḳarādan ġayrı

Ben Kelīm-i edebim āh şu fir‘avnler ile
Bańa imdād edecek var mı ‘aṣādan ġayrı

Görmedim Ḫāliḳ’i ammā ki nigāh-ı ḥayret
Görmüyor ‘āleme baḳdıḳça Ḫudā’dan ġayrı

Dem-i fırṣatdır Emīrī şu cihān bāġında
Ara her naḳşı faḳaṭ naḳş-ı beḳādan ġayrı

849[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Eşk-i ter kim tuḥfe-i endīşedir her ḳaṭresi
Perveriş-yāb-ı derūn-ı şīşedir her ḳaṭresi

Sāyesi bār-ı girān-ı nāz olur ol āfete
Bādeniñ gerçi leṭāfet-pīşedir her ḳaṭresi

Öyle bir ‘aşḳ āteşi ḳāl eyledi Ferhād’ı kim
Kīmyā-yı zer-‘ayār-ı tīşedir her ḳaṭresi

Mevc-i ṣahbā ‘āṣıḳa zencīr olursa çoḳ mudur
Lerze-baḫşā-yı peleng-i bīşedir her ḳaṭresi

Eyliyor eşkim Emīrī ol gül-i nāzı küşād
Jāle-i gülzār-ı ḥikmet-rīşedir her ḳaṭresi

1 AE 39: 231a
2 AE 39: 231b

850[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Bāde kim revnaḳ-ṭırāz-ı şīşedir her ḳaṭresi
La‘l ü yāḳūt-ı leṭāfet-pīşedir her ḳaṭresi

Gerçi kim bīḫ-i belāya baḫş eder neşv ü nemā
Āb-rūy-i deste-çūb-ı tīşedir her ḳaṭresi

Selsebīl-i encümengāh-ı ezeldir āb-ı ‘aşḳ
Dil-sitān-ārā-yı deşt ü bīşedir her ḳaṭresi

Belki pertāb-ı şerār-i dil verir bir pīç ü tāb
Yaḳma cānım berḳ-i āteş-rīşedir her ḳaṭresi

Ben naṣıl cān vereyim ṣahbā-yı nāba sevdiğim
Tāb-baḫş-ı çeşm-i efsūn-pīşedir her ḳaṭresi

Şol ‘araḳ kim ḥüsn-i dilberde Emīrī berḳ urur
Dürr-i nāb-ı maḫzen-i endīşedir her ḳaṭresi

851[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ver o ṣahbādan ki āteş-pīşedir her ḳaṭresi
Çāk çāk-ı gerden-i ṣad-şīşedir her ḳaṭresi

Baḳ naṣıl āteş-feşān Ferhād’ım ey Şīrīn-dehen
Ḫānümān-sūz-ı hezārān tīşedir her ḳaṭresi

Kibriyā’nıñ ḥiṣṣemend-i luṭfudur pest ü bülend
Ebre baḳ kim zīb-i bāġ u bīşedir her ḳaṭresi

Cür‘a-nūşum sāḳiyā ben cāmı leb-rīz istemem
Ḳıl kerem bu ‘āṣıḳ-ı dil-rīşedir her ḳaṭresi

Kevşer-i naẓmım ẓuhūr eyler behişt-i feyżnāk
Āb ü tāb-ı gülşen-i endīşedir her ḳaṭresi

Eşk-i çeşmimdir Emīrī revnaḳ-ı ḥüsn-i bütān
Dürr-i mengūş-ı leṭāfet-rīşedir her ḳaṭresi

1 AE 39: 231b
2 AE 39: 232a

852[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ḫūn-ı dil kim la‘l-i pertev-rīşedir her ḳaṭresi
Āfet-i reng-i şarāb ü şīşedir her ḳaṭresi

Eşk-i çeşmim rūzgāra yādigār etsem n’ola
Cevher-i gencīne-i endīşedir her ḳaṭresi

Ḥasretiñle kūh-ı ġam Ferhād’ıyım ey seng-dil
Şu‘le-i āhıñ şerār-ı tīşedir her ḳaṭresi

Çīn-i gīsū-yı bütān vaṣfında ḥıbr-i ḫāmeniñ
Māye-i nāf-ı ġazāl-ı bīşedir her ḳaṭresi

Bāġ-ı baḫtım ol ḳadar berkendedir giryemiñ[2] (?)
Seyl-i eşcār-ı nümāyān-rīşedir her ḳaṭresi

Ḳālib-i bī-rūḥ-ı ma‘nāya Emīrī cān verir
Āb-ı naẓmıñ ṣanki Kevṯer-pīşedir her ḳaṭresi

853[3]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Giryemiñ bir dürr-i rengīn şīşedir her ḳaṭresi
Revnaḳ-ı peymāne-i endīşedir her ḳaṭresi

Cām-ı ‘aşḳıñ cür‘ası biñ ‘āşıḳı ser-mest eder
Zübde-i engūr-ı ḳudret-rīşedir her ḳaṭresi

Şīr-dil bir Mānī-i ‘aşḳım ki derd-i āhımıñ
Ṣan‘at-i naḳş-ı peleng-i bīşedir her ḳaṭresi

Feyż-i reng-i ‘aşḳ ile Ferhād’ıñ eşk-i çeşminiñ
Gül-küşā-yı çūb-ı ḫuşk-ı tīşedir her ḳaṭresi

Nev-bahār-efrūz olan şebnem ne ḫoş raḫşān olur
Ḫīre-sāz-ı dīde-i endīşedir her ḳaṭresi

Ḫāmem olduḳça Emīrī dāḫil-i çāh-ı devāt
Reşk-i ṣad cādū-yı efsūn-pīşedir her ḳaṭresi

1 AE 39: 232a
2 berkendedir giryemiñ: M
3 AE 39: 232b

854[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ebr-i āh-ı dil ki āfet-rīşedir her ḳaṭresi
Āteş-i sūzān-ı bāġ u bīşedir her ḳaṭresi

Beñziyor yāḳūt ile tarṣīʿ olunmuş gevhere
Bāde-i aḥmer ki zīb-i şīşedir her ḳaṭresi

Ey gül-i ḫod-rū neden bārān-ı luṭfuñ dem-be-dem
Ḫārzār-ı merdüm-i bed-kīşedir her ḳaṭresi

Onda Ferhād'ıñ değildir eşk ü ḫūnu reng reng
Cevher-i pīrāye-sāz-ı tīşedir her ḳaṭresi

Ey muṣavvir ṣanʿatiñ maḥv etdi ḥüsn-i yārda
Şol ʿaraḳ kim nūr-ı ḳudret-pīşedir her ḳaṭresi

Āb-ı naẓmımdır Emīrī selsebīl-i ḫuld-i feyż
Yādigār-ı menbaʿ-ı endīşedir her ḳaṭresi

855[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḫoy-ı cānān kim leṭāfet-pīşedir her ḳaṭresi
Jāle-i gülzār-ı ḳudret-rīşedir her ḳaṭresi

Ẕerresin vermem cihān ü cāna yāḳūt-ı meyiñ
Zīnet-i kāşāne-i endīşedir her ḳaṭresi

Bī-sütūn'da girye-i Ferhād'ı taʿyīb eyleme
Bāʿiṣ-i ḫavf-ı şikest-i tīşedir her ḳaṭresi

Devlet-i ʿaşḳıñ ne ḥālet verdi seyr et giryeme
Ṣanki bir lü'lū-yi rengīn-şīşedir her ḳaṭresi

Mest-i ser-germ-i *elest*im girye-i mestānemiñ
Neş'e-baḫş-ı rind-i ʿişret-pīşedir her ḳaṭresi

Bādeniñ baḥr-i elemde aḫter-i tābān gibi
Reh-nümā-yı sāḥil-i endīşedir her ḳaṭresi

Ey Emīrī āteşīn bir bāde mest etmiş beni
Berḳ-i gerden-sūz-ı şīr-i bīşedir her ḳaṭresi

1 AE 39: 232b
2 AE 39: 233a

856[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Tāb-ı mey kim ḫūn-feşān-ı şīşedir her ḳaṭresi
Jāle-bār-ı ravża-i endīşedir her ḳaṭresi

Bī-mecāl-i zaḫm-ı ye’sim ver o meyden sāḳiyā
Kim şifā-baḫş-ı dil-i pür-rīşedir her ḳaṭresi

Tīşeye muḥtāc olan Ferhād’a etmem ser-fürū
Giryemiñ ṣan‘at-nümā-yı tīşedir her ḳaṭresi

Gösterir her rindi bir İskender ü Cemşīd-i ‘aşḳ
Bāde kim mir’āt-ı ḳudret-pīşedir her ḳaṭresi

Bādeniñ pīr-i muġān cādū-yı ṣan‘atkārıdır
La‘l-i seyyāl-i derūn-ı şīşedir her ḳaṭresi

Bu Emīrī aldı bir meyden ki feyż-i neş’eyi
Gül-küşā-yı neysitān ü bīşedir her ḳaṭresi

857[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Āteş-i ḥasret ki dūzaḫ-rīşedir her ḳaṭresi
Berḳ-i āteş-pāre-i endīşedir her ḳaṭresi

Ben o Ferhād’ım ki zaḫmımdan aḳan ḫūn-ı diliñ
Dāġ-sāz-ı Bī-sütūn u tīşedir her ḳaṭresi

Kesb eder şekl-i şerer āhımla bulsa perveriş
Jāle kim zīb-i riyāż u bīşedir her ḳaṭresi

Gül-ruḫun te’ṣīr-i būyundan sirişk-i çeşmimiñ
Nükhet-efrūz-ı gül-āb-ı şīşedir her ḳaṭresi

Rind-i ‘aşḳa baḫş eder ammā ḥayāt-ı cāvidān
Āb-ı ‘aşḳıñ gerçi sevdā-pīşedir her ḳaṭresi

Öldü baḥr-i a‘ẓam-ı ‘aşḳa Emīrī düşdü dil
Bī-kerān bir ḳulzüm-i endīşedir her ḳaṭresi

1 AE 39: 233a
2 AE 39: 233b

858[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Āhımıñ berḳ-i riyāż u bīşedir her ḳaṭresi
Eşkimiñ dühn-i dehān-ı tīşedir her ḳaṭresi

Āteşīn mevc-i sirişkimdir ʿaceb ṣanʿat-nümā
Āb ü tāb-ı şöhret-i ṣad pīşedir her ḳaṭresi

Evcgāh-ı dilde raʿd ü berḳ ile perverdedir
Ebr-i āh-ı ʿaşḳıñ āteş-rīşedir her ḳaṭresi

Şiddet-i ʿaşḳıñla çeşmimden çıḳan her şuʿleniñ
Āteşīn āvīze-i endīşedir her ḳaṭresi

Öyle bir meyden Emīrī olmuşum mest-i *elest*
Berḳ-i āteş-pāre-i ṣad şīşedir her ḳaṭresi

859[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Eşk-i çeşm-i ter ki lü'lū-bīşedir her ḳaṭresi
Rişte-zīb-i gerden-i endīşedir her ḳaṭresi

Ḫūn-ı dil kim āteş-i seyyāl şeklin gösterir
Āb-ı āteş-reng-i bāġ u bīşedir her ḳaṭresi

Bāde müdhiş āteş-i sūzāndır ammā bu ʿaceb
Sākin-i ḳaṣr-ı raḳīḳ-i şīşedir her ḳaṭresi

Görse eşk-i berḳ-sūzum Kūhken ḥayrān olur
Ṣanki fūlād-ı miẕāba tīşedir her ḳaṭresi

Bu ne sırdır cān-ı rinde mey iken āteş-niṣār
Hem yine bir āb-ı ṣafvet-rīşedir her ḳaṭresi

Öyle ṣahbādan Emīrī oldu mest-i nūr-ı keyf
Şemʿ-i ẓulmet-ḫāne-i endīşedir her ḳaṭresi

1 AE 39: 233b
2 AE 39: 234a

860[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Dūd-ı āh-ı dil ki ġabr-ı pīşedir her ḳaṭresi
Ḥāl-i zībā-yı ruḥ-ı endīşedir her ḳaṭresi

İ‘tibār-ı ḫūn-ı ‘aşḳı Kūhken iṯbāt eder
La‘l-i ḳıymetdār-ı gūş-ı tīşedir her ḳaṭresi

Bir ‘aceb fevvāre-i āteş-feşāndır berḳ-i āh
Şu‘le-i cevvāle-i ṣad-pīşedir her ḳaṭresi

Eylemez rūşen-dilān āteş-ṭabī‘atden ḥaẕer
Bādeniñ seyr et ki ḥabs-i şīşedir her ḳaṭresi

Eşk-i çeşmimle ṭarāvet bulmadı bāġ-ı emel
Āb-baḫş-ı naḫl-i sūzān-rīşedir her ḳaṭresi

Ey Emīrī neş’e-baḫşādır bu naẕm-ı ābdār
Āb-ı engūr-ı ḫum-ı endīşedir her ḳaṭresi

861[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ver o meyden ki fürūġ-ı[3] şīşedir her ḳaṭresi
Rūḥ-baḫş-ı mürde-i endīşedir her ḳaṭresi

Dāġ-ber-dildir ġam-ı ‘aşḳıñla her āhen-sirişt
Bādī-i sūrāḫ-ı nāf-ı tīşedir her ḳaṭresi

Bādeyi sāḳī getir bir ‘ālem olsun rū-nümā
Kāşif-i rāz-ı ġarābet-pīşedir her ḳaṭresi

Şu‘le-i āhım eder gerdişle kesb-i dā’ire
Ḥalḳa-i sūz-efgen-i ṣad bīşedir her ḳaṭresi

Dūr-bīn ol baḳ şu baḥr-i bī-kerān-ı ḳudrete
Bir cihān-ı ‘ibret-i endīşedir her ḳaṭresi

Ḳorḳarım maḥşerde de olmam Emīrī hūş-yār
Bāde-i ‘aşḳıñ ki dārū-rīşedir her ḳaṭresi

1 AE 39: 234a
2 AE 39: 234b
3 ver o meyden ki fürūġ-ı AE 39k: mey ki yāḳūt-müẕāb-ı (üzeri çizilmiş) AE 39

862[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Mey değil mir’āt-ı ḳudret-pīşedir her ḳaṭresi
Dūr-bīn-i ‘ālem-i endīşedir her ḳaṭresi

Ḳaṭre-i ‘āhımda olmuş sırr-ı deryā müstetir
Āteşīn seyl-āb-ı kūh u bīşedir her ḳaṭresi

Penbe-i mīnāda tābān reşḥa-i ṣahbā değil
Gevher-i tāc-ı ‘arūs-ı şīşedir her ḳaṭresi

Görse berḳ-i āhımı lerzān olurdu Kūhken
Āteş-i āhengerān-ı tīşedir her ḳaṭresi

Başḳa ‘ālem gösterir ẓulmet-nişīn-i ḥücremi
Necm-i tābān-ı şeb-i endīşedir her ḳaṭresi

Nūş-ı meyden ictināb eyle Emīrī yārsız
Bilmiş ol kim zehr-i āteş-rīşedir her ḳaṭresi

863[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Bāde kim bir laʿl-i āteşnāk olur her ḳaṭresi
Cevher-i āyīne-i idrāk olur her ḳaṭresi

Ṣormayıñ benden beni bir bādeden mest olmuşum
Ḫānümān-sūz-ı dil-i derrāk olur her ḳaṭresi

Sāḥil-i imkāna baḥr-i vaḥdet etdikçe ḫurūş
Ābrū-yı encüm ü eflāk olur her ḳaṭresi

Āteş-i āhım ki cevv-i aʿẓama pertāb eder
Şiddet-i sūzişle gerdūn-çāk olur her ḳaṭresi

Ver o meyden kim bańa ey sāḳī-i bezm-i *elest*
Sīneden maḥv-āver-i eşrāk olur her ḳaṭresi

Nerdedir o bāde kim devlet-serā-yı[3] vaḥdete
Reh-nümā-yı merdüm-i seffāk olur her ḳaṭresi

1 AE 39: 234b
2 AE 39: 235a
3 Nerdedir o bāde kim devlet-serā-yı AE 39k: Ver o meyden kim bańa bezm-i meclis-i (üzeri çizilmiş) AE 39

864[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Kim müzeyyen ḳıldı böyle gülşen-i ra‘nāları
Kim verir ezhār-ı gün-ā-gūna bu boyaları

Himmet-i efrād ile ‘ilm etdi kesb-i ittisā‘
Ḳaṭreler teşkīl ḳılmış gördüğüñ deryāları

Ṣāḥib-i taḫt olması lāzım gelirdi herkesiñ
Vāḳı‘a gelse muvāfıḳ gördüğü rü’yāları

Hīç biri lāyıḳ değildir şāh-ı iḫvāniyyete
Gördüm ebnā-yı beşer beyninde çoḳ ġavġāları

‘Aḳla ṣıġmaz nüsḫa-i kübrā-yı ḥikmetdir vücūd
Böyle taḥrīk eyleyen kimdir bu dest ü pāları

Ey Emīrī ġayr-i ḳābildir edā-yı maḥmidet
Ḫāliḳiñ ta‘dāda gelmez ni‘met-i ‘uẓmāları

865[2]

[mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün]

Yaḳma vücūd-ı ādemi berḳ-i belā gibi
Titretme ḫalḳ-ı ‘ālemi berd-i şitā gibi

Baḳdıñ ki yoḳ zamānede bir ṣāḥib-i vefā
Çıḳ ḫalḳ-ı ‘ālemiñ arasından vefā gibi

Allāh’a irtibāṭ ile ḳıl kesb-i i‘tilā
‘Azm et ḥużūr-ı Ḫāliḳ’e ḫāliṣ du‘ā gibi

Bīgāne-meşreb olma ṣaḳın kendi cinsiñe
Her ādeme mu‘āmele et āşinā gibi

Yaġdır cihāna ḳaṭre-i bārān-ı luṭfuñu
Maḥv etme berg-i maṭlab-ı ḫalḳı ġalā gibi

Her meşrebiñ yine olamazsıñ muvāfıḳı
Vaḳf olsa nef‘-i ḫalḳa vücūduñ devā gibi

1 AE 39: 235a
2 AE 39: 235b; OTEM, sy. 16, 1335/1919, s. 343-44.

Hem-cinsiñe keder gibi olma żarar-nümā
Rūḥ-ı laṭīf herkese baḫş et ṣafā gibi[1]

Göster Emīrī sen daḫi[2] bir nev-bahār-ı feyż
Saʿy et niẓām-ı ʿāleme āb ü havā gibi

866[3]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

1 Gāv-ı dü-pā dedikleri ehl-i riyā gibi
Yoḳ bir belā zamānede böyle belā gibi

Çoḳ nāşir-i żiyā-yı kemālātı görmüşüz
Ḳalmış ayaḳda meşʿale-i reh-nümā gibi

Rabṭ-ı ümīd etmiş idim ʿavn-i ʿişmete
Ser-ḥalḳa-i derīçe-i Ḫıżr-ı hüdā gibi

ʿİşmet de zāʾil etmedi sūrāḫ-ı sinemi
Tesbīḥ-i dest-i silsile-i evliyā gibi

5 Ey meh ġarīḳ-i luṭfuñ isek de ne fāʾide
Kimse yetişmedi saña māh-ı semā gibi[4]

Ser-tīzdir zebānım Emīrī benim yine
Ḳaddim ḫamīde olsa da tīġ-i dü-tā gibi

867[5]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

1 ʿAybını kimseniñ urma yüze āyīne gibi
Ṣaḳla dilde güher-i rāzıñı gencīne gibi

---

1 7 AE 39k: "Ey meh ġarīḳ-ı luṭfuñ isek de ne fāyide / Kimse yetişmedi saña māh-ı semā gibi" (üzeri çizilmiş) AE 39
7: Yazmada bu beyitten sonra üzeri çizilmiş şu iki beyit yer almaktadır:
Ver gülsitān-ı ʿāleme bir feyż-i bī-vücūd
Āyīne-i temeşşüle düşme ṣabā gibi
Hem naġmeñ olsun onda ʿayān-der-ʿayān-ı ġayb
Hem perde-i ḫafāda muḳīm ol ṣadā gibi

2 sen daḫi AE 39k: AE 39

3 AE 39: 235b

4 5 AE 39k: "Hem-cinsiñe keder gibi olma żarar-nümā / Rūḥ-ı laṭīf herkese baḫş et ṣafā gibi" (üzeri çizilmiş) AE 39

5 AE 39: 236a

Eyle ṭıfl-ı dile serbest*ī*-i ruḫṣat i‘ṭā
Muḥterem eyle[ye] Ḥaḳ tā seni āẕīne gibi

Ṣafḥa-i sīnede naḳş-ı emelim olmadı ḥal
Naḳş olan ṭaşlar üzere ḫaṭ-ı dīrīne gibi

Gezer āvāz ile seyyāḥ-ı çemendir bülbül
Olsa dūşunda n’ola ḫırḳası peşmīne gibi

Bulamam ‘aşḳımı temṡīle Emīrī bir şey
Nice ta‘rīf edeyim sevdim o şūḫu ne gibi

868[1]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

Ne a‘lā bir temāşāgāh idi dünyā çemenzārı
Eğer kim ‘ömr-i ādem olmasa cūlar gibi cārī

Ṭabīb-i çeşmi yāriñ nabż-gīr-i ülfet olmazsa
Olur cennetde de mesken bańa bir künc-i bīmārī

Metā‘-ı faḫrı dehriñ sūḳ-ı ‘uḳbāda behā olmaz
‘Arūs-ı mürdeye vermez şeref techīz-i zer-kārī

Saḳīmi müstaḳīme bed-güher tercīḥ eder lā-büd
Sever düzd-i siyeh-dil rūzdan efzūn şeb-i tārı

Beḳāsı ẓālimiñ mevcūdunu beẕl ile ḫāṣıldır
Yine ḫākisteridir bir iki gün ḥıfẓ eden nārı

Görür ehl-i naẓar ẕilletde ḫā’in bulsa da rif‘at
Nihāyet cāy eder sārikler evc-i nekbet-i dārı

Esās-ı zühd Emīrī genc iken dilde ḳarār etmez
Binā ṭutmaz güẕergāhında seyliñ ḫāne dīvārı

869[2]

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

O yār ża‘fımı gördü cefādan el çekdi
Cefāya başladı ḥayfā vefādan el çekdi

1 AE 39: 236a
2 AE 39: 236b

Ne mihr-i maṭlaba ne şemʿ-i şevḳe muntaẓırım
Göñül ʿalā'iḳ-i ṣubḥ u mesādan el çekdi

Görüp taʿalluḳ-ı ḫār-ı cefā-yı devrānı
Uṣandı ʿāşıḳ-ı şeydā ḳabādan el çekdi

Zamāne zelzele-i ġamdan olsa zīr ü zeber
Göñül taʿarruż-ı ḥükm-i ḳażādan el çekdi

Ḥavāle eyledim aʿdāyı ġayret-i Ḥaḳḳ'a
Cemīʿ-i ḫalḳa göñül iştikādan el çekdi

Sürūr u miḥnet-i ʿālem yanımda yeksāndır
Göñül o şūḫa da ʿarż-ı ricādan el çekdi

Müdebbirān-ı vaṭandan Emīrī kesdi ümīd
Cihān ile cedel ü iddiʿādan el çekdi

870[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ġamze-i ḫūn-rīziñe emr et ki döksün ḳanımı
Dest-i ʿAzrāʾīl'e nevbet verme sen al cānımı

Döndü her laḫt-ı ciğer bir murġ-ı āteş-pāreye
Bir semender-ḫāne yapdım sīne-i sūzānımı

Ḳaṣd-ı tekdīr etse de ḳand-i lebi telẕīẕ eder
Yārdan ketm eylemem ḥāl-i dil-i pinhānımı

Öyle bir āhen-diliñ oldum esīr-i ʿaşḳı kim
Dā'imā fevvāre eyler dīde-i giryānımı

Birbirinden şerm ederdi aḫterān-ı mihr ü māh
Çekseler ṭāḳ-ı sipihre ṣūret-i cānānımı

Himmet-i ʿaşḳıñla oldum ʿarş-peymā-yı viṣāl
Burc-ı eflāk üstüne dikdim livā-yı şānımı

Seyr-i gülzāra bugün gitdim Emīrī yār ile
Eyledim dünyāya iʿlān ḳudret-i Sübḥān'ımı

1 AE 39: 236b; OTEM, sy. 15, 1335/1919, s. 312.

871[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

Saʿy etmeli ḫavādiṯ-i dünyāyı bilmeli
Māżīdeki veḳāyiʿ-i ābāyı bilmeli

Cevher-nümā-yı fażl olana farṭ-ı raġbet et
Ḳadr-i celīl-i gevher-i yektāyı bilmeli

Ṣoñra teşebbüṯ etmeli icrā-yı ḥükmüne
Evvel hele ḥaḳīḳat-i daʿvāyı bilmeli

Her ḫasta bir devā ile olmaz şifā-peẕīr
Māhiyyet-i ṭabāyiʿ-i eczāyı bilmeli

Kāfī değil vaẕīfeñi teʾmīne iḳtidār
Aḥvāl-i ʿaṣrı resm-i müdārāyı bilmeli

Aḳṭār-ı şeş-cihāta Emīrī nigāh ile
Esrār-ı bī-nihāyet-i Mevlāʾyı bilmeli

872[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Taḥṣīle çalış himmet ile ʿilm ü kemāli
Tā derk edesiñ ḳudret-i sırr-ı müteʿāli

Yetmez mi bu devlet ki olur ʿālim-i ʿāmil
Maḳbūl-i Ḫudā muḥterem-i nezd-i ahālī

İnsānlıġa şāyeste değil faṣl ü meẕemmet
Farṭ-ı ḫaẕer et gerdeniñe alma vebāli

Bintüʾl-ʿinebiñ āline aldanma gözüñ aç
Ẓann eyleme bir reng-i ṣafā ondaki ali

Cāndan çalışan bir işe elbette Emīrī
Āyīne-i imkānda görür naḳş-ı muḥāli

1 AE 39: 237a
2 AE 39: 237a

873[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

Hīç ḳalmadı bir kimseye bu ʿālem-i fānī
Ḫayr işlemeli terkden evvel bu cihānı

Ġafletdir eden ādemi bīgāne-i iḳbāl
İdrāke baṣīret gerek aḥvāl-i zamānı

Teftīş-i meẓāhirle olur keşf-i serāʾir
Āyīne-i ṣūretde gör esrār-ı nihānı

Biñ vāsıṭanıñ rızḳını teʾmīne sebebdir
Fikr et yediñe vāṣıl olan loḳma-i nānı

Terk eyleyen ādem heves-i dehri Emīrī
Almış yed-i maḳṣūduna menşūr-ı emānı

874[2]

[feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

Miḥnetiñle dile ṣafā geldi
Ṣanki ġurbetden āşinā geldi

Beni öldürdü ḫançer-i cevriñ
Ḫasta-i yeʾs idim şifā geldi

Ġaflet etme denilmeden evvel
İşte nevbet bugün sañа geldi

Tūtiyā-yı ümīde raġbet ile
Dīde-i ḫᵛāhişe cilā geldi

Niʿmet-i nā-güvār-ı ʿālemden
Miʿde-i şevḳe imtilā geldi

Naḫl-i maṭlabda mīve-i emele
El uzatdıḳça nā-resā geldi

Ey Emīrī Ḫudā bilir ki bañа
ʿĀlemiñ her işi fenā geldi

1 AE 39: 237b
2 AE 39: 237b

875[1]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Ol zümreye denir vaṭanıñ ḫānedānları
Fırṣat deminde yıḳmayalar ḫānümānları

Aḫlāfa olmuyor yine bir ders-i intibāh
Yatmaḳdadır zemīnde selef ḳahramānları

Ben olmadım henūz gül-i maḳṣūda dest-res
Geşt eyledim cihānda bütün gülsitānları

Varmaḳdadır fenā-yı cihāna netīcesi
Gūş eyledim ise ne ḳadar dāstānları

Artıḳ Emīrī feyż-i vaṭandan ümīdi kes
Pīrāna ḥürmet eylemez oldu civānları

876[2]

[mef'ūlü mefā'ilün fe'ūlün]

Cūy-i emelim serāba döndü
Ḳum çölleri içre āba döndü

Her gün göñül olmada perīşān
Şīrāzesi yoḳ kitāba döndü

Te'ṣīri şu ġaflet-i cihānıñ
Dūzaḫda olan 'aẕāba döndü

Mir'āta nigāh edince cānān
Āyīne-i āfitāba döndü

Yaḳdı ciğerim Emīrī ḥasret
Āteşde yanan kebāba döndü

877[3]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Dense lāyıḳdır oña bāzār-ı 'aşḳıñ müflisi
Kim ki sevmez sīm-ten bir nev-civān-ı mūnisi

1 AE 39: 238a
2 AE 39: 238a
3 AE 39: 238b

Rāḥat-i dünyāyı istiḥṣāl eder şol kimse kim
Birbirinden eylemez tefrīḳ raṭb u yābisi

Cevher-i ʿilm ü faẕīletle eden tezyīn-i ẕāt
Ṣadr-ı iḳbāliñ olur elbette bir gün cālisi

Ḥasret-i çeşmiyle yāriñ eylesem terk-i ḥayāt
Sebze-i ḳabrim verir dünyāya būy-i nergisi

Kūşe-gīr-i firḳate vermez Emīrī fāʾide
Revġan-ı gülden eğer olsa çerāġ-ı meclisi

878[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Dāʾimā ikmāle beẕl-i himmet et noḳṣānıñı
Rütbe-i ʿulyāda göster ʿāleme ʿirfānıñı

Ḳaṣd-ı icrā etdiğiñ bir luṭfa ṣatma imtinān
Zehr edip ṣoñra yedirme niʿmet-i iḥsānıñı

Ḫidmetiñde eyleme ḥaḳḳ u ʿadāletden nükūl
Lekkedār etme sevād-ı cürm ile vicdānıñı

Muʿṭī vü māniʿ Ḫudāʾdır ġayrıdan ümmīdi kes
Etme ʿarż-ı meskenet ḥıfẓ et vaḳār-ı şānıñı

Ey Emīrī yeʾse maġlūb olmaġa değmez cihān
Dāʾimā maʿmūr göster ḫāṭır-ı vīrānıñı

879[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Olmasa bir ādemiñ feyż-i İlāhī rehberi
Ẕū-fünūn olsa yine olmaz ḍalāletden berī

Ḥırṣ-ı şervetle yine dil-teşnedir ehl-i ṭamaʿ
Çeşme-i maḳṣūda rīzān etse āb-ı gevheri

Terk-i ḥırṣ et saʿy ḳıl rızḳıñ kefīlidir Ḫudā
Sen gelince ʿāleme ḫalḳ etdi şīr-i māderi

1 AE 39: 238b
2 AE 39: 239a

İttibā‘ eyle peyember-sīretān-ı ümmete
Dā’imā teftīş ḳıl ḥāl-i faḳīr-i muẓṭarı

Güne güne dilbere dil baġladı yārānımız
Gönlümüñ oldu Emīrī istiḳāmet dilberi

880[1]

[mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün]

İster misiñ niẓām-ı yesārıñ devāmını
Al destiñe semend-i umūruñ zimāmını

Sa‘y eyleyen teḳābül-i īrād u maṣrafa
Bozmaz esās-ı devletiniñ intiẓāmını

Ehl-i ‘adāletiñ yaḳışır münşī-i felek
Yazsa cebīn-i ḫātem-i ḫurşīde nāmını

Bir muntaẓam muḳābilidir her sitem-geriñ
Āteşden āb alır ḫas ü ḫār intiḳāmını

Naẓm-ı Emīrī gevher olursa ne fā’ide
Yoḳ añlayan bir ehl-i baṣīret merāmını

881[2]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Bu ḥüsn ile kim görse seni öyle ṣanır kim
Bir ḥūrī gülistān-ı İrem’den çıḳarıldı

Fehm etmediğiñ baḥṣe ḳarışma utanırsıñ
Dönmez geri bir herze ki femden çıḳarıldı

882[3]

[mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün]

Naḳş-ı emelim lücce-i ġamdan çıḳarıldı
Bir gevher-i yektā idi yemden çıḳarıldı

Ḫāliḳ’de olan ḳudreti fikr et bu ‘avālim
Bir emr ile pehnā-yı ‘ademden çıḳarıldı

1 AE 39: 239a
2 AE 39: 239b
3 AE 39: 239b

Oldu hedef-i maḳṣadımız Ka'be-i taḥḳīḳ
Yārān-ı ṣafā dār-ı ṣanemden çıḳarıldı

Bu kibr ü ġaraż çıḳsa ki dilden diyebilsem
Aṣnām u ḥūr beyt-i Ḥarem'den çıḳarıldı

Evlādı bu dünyāyı ḫarāb etmek içinmiş
Ādem ki gülistān-ı İrem'den çıḳarıldı

Kesb-i yedimizle şeb-i deycūrda ḳaldıḳ
Ḫurşīd-i ẓafer re's-i 'alemden çıḳarıldı

Kilk-i edebiñ rāh-ı ṣavāb açdı Emīrī
Artıḳ şu'arā meclis-i Cem'den çıḳarıldı

883[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Bilmem ki göñül 'aşḳ ile bir şān edemez mi
Ṭāḳ-ı feleği ma'kes-i efġān edemez mi

Maḳbūl olamaz būse dirīġindeki 'öẕrüñ
Bir bāġı olan bir gülü iḥsān edemez mi

Hīç ḳalmadı mı ġayreti İblīs-i denīniñ
Bir kerre o şūḫu bize mihmān edemez mi

İncitmeden el çeksin o cānān ki dil-i zār
Ḫandān edemezse onu giryān edemez mi

Eşkim görüp etmez mi tebessüm leb-i cānān
Bir āb-ı revān bir gülü ḫandān edemez mi

Pīr oldu göñül meyl-i muḥabbetle Emīrī
Artıḳ yetişir terk-i civānān edemez mi

884[2]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

'Aşḳ ehli olan zümre-i hüş-yār tükendi
Hep bī-ḫaberān geldi ḫaberdār tükendi

1 AE 39: 240a
2 AE 39: 240a

Kim ḥall edecek mes'ele-i cevr ü vefāyı
Deryā-dil olan ʿārif-i bīdār tükendi

Ol tācir-i ʿaşḳız ki tehī-dest-i ümīdiz
Deryā-yı emelde dür-i şehvār tükendi

Etmiş ṭutalım vaṣlını sīm ü zere taʿlīḳ
ʿUşşāḳ-ı ṭaleb-kārda dīnār tükendi

Bābında o hengāme-i maḥşerden eṣer yoḳ
Ḫaṭ dikledi ruḫ dilbere bāzār tükendi

Hengām-ı kühūletde bıraḳ ẕevḳi Emīrī
Her laḥẓa ziyān ortadadır kār tükendi

885[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Bezm-i ʿālemde ne zībā māh-rūlar var idi
Āfitāb-endāmlar kerrūbī-ḫūlar var idi

Bāġ-ı ʿaşḳıńı[2] nerde ḳaldı nāzenīn sāḳīleri
Onda sīmīn-sāḳlar āyīne-rūlar var idi

Āşıḳānıń her biri olmuş idi bir güne mest
Reng reng peymāneler cām u sebūlar var idi

Nerde ḳalmışdır diyü ol nāzenīn-i bāġ-ı nāz
Gülsitānda güft ü gūlar cüst ü cūlar var idi

Bir ḥayāt-efzā mekān olmuşdu kūy-i dilberān
Āb-ı cārīler nesīm-i müşk-būlar var idi

Nāz ile ḫāmūş idi dilberler ammā şevḳ ile
ʿĀşıḳānda ḫoş nevālar güft ü gūlar var idi

Farḳı yoḳdu bāġ-ı ʿaşḳıń ravża-i fırdevsden
Bir ṭaraf üşkūfeler bir yanda cūlar var idi

Her biri ser-ḥalḳa-i cemʿiyyet-i rindān idi
Nükte-dān çoḳ āşinālar nükte-gūlar var idi

Āfitāb-ı ḥüsnüne olmuş idi ḫayṭu'ş-şuʿāʿ
Nāmını gīsū ḳomuş zer-tār mūlar var idi

1 AE 39: 240b; OTEM, sy. 17, 1335/1919, s. 378-379.
2 aşḳıń AE 39k: ḥüsnüń (üzeri çizilmiş) AE 39

Āsitān-ı dil-rübā olmuşdu ṭā'atgāh-ı 'aşḳ
Secdeler rū-ber-zemīnler ser-fürūlar var idi

Ẕevḳ ile dād u sitād eylerdi ondan 'āşıḳān
'Aşḳ şehrinde mu'aẓẓam çārsūlar var idi

Ṣanki kevs̱erdir olur fevvāre-sāz-ı selsebīl
Nāz edip āb-ı ḥayāta öyle ṣular var idi

Ḳalmadı naḳş-ı ṣafā maḥv etdi çarḫ-ı bī-vefā
Ey Emīrī sīnede çoḳ ārzūlar var idi

886[1]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Ẓann etme bir saña şu felek dāda gelmedi
Hīç bir faḳīr-i bī-kese imdāda gelmedi

Her naḳş-ı nev-ẓuhūrunu seyr et zamāneniñ
Fikr ü ḫayāl-i Mānī vü Behzād'a gelmedi

Çīn-i cebīni böyle pey-ā-pey ol āfetiñ
Emvāc-ı baḥre beñzedi ta'dāda gelmedi

Naḫl-i laṭīf-i ḳāmetiñ olmaz naẓīresi
Sen gelmeden ḥadīḳa-i īcāda gelmedi

Ḳaldı Emīrī āḫirete şāhid-i ümīd
Āġūş-ı maṭlab-ı dile dünyāda gelmedi

887[2]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Ṣad āh göñül bir ṣanem-i ser-keşe düşdü
Ol şīşeye beñzer ki yanar āteşe düşdü

Üftādeliğiñ yoḳ mu 'aceb ḥadd-i ḫitāmı
Yetmez mi bu göñlüm heves-i mehveşe düşdü

Ḫā'inler olur rāḥat-i ġafletle ser-efrāz
Envā'-ı miḥen sīne-i ġayret-keşe düşdü

1 AE 39: 240b
2 AE 39: 241a

Ḥaḳ söyleyeniñ ḥaḳsız işe meylini gördüm
Bir ṣā'iḳa gūyā ki dil-i ġam-keşe düşdü

Ümmīd-i meded eyleme zārıñdan Emīrī
Nerd-i emeliñde der-i maṭlab şeşe düşdü

888[1]

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

Bir gün bize ol gül-beçeniñ raġbeti yoḳ mu
Evḳāt-ı vefāyı bilecek sā'ati yoḳ mu

Bir būse bile vermedi pek mümsik imiş yār
Cāndan bu ḳadar ḫidmetimiñ ücreti yoḳ mu

Dilber beçelerle ediyor cilveler ammā
'Uşşāḳ-ı cihān-dīdeye bir şefḳati yoḳ mu

'Uşşāḳına her laḥẓa niçün cevr ediyor yār
Cevr etme ḳolay mı 'acabā zaḥmeti yoḳ mu

Üftādelere maḥşer-i ġam ol ḳara gündür
Ḥüsnüñ o güzel salṭanatıñ ġāyeti yoḳ mu

'Uşşāḳına cevr eyleyen āyīne-ruḫānıñ
Bilmem bunu idrāk edecek ḳudreti yoḳ mu

Ḫurşīde baḳıp meh-beçeler etmeli inṣāf
'Āşıḳlarınıñ ẕerre ḳadar ḳıymeti yoḳ mu

Keşf etse bugün luṭf edip īmā-yı nigāhı
Yarın bize 'azm eylemeğe niyyeti yoḳ mu

Hep olduran oldur bizi dünyānıñ Emīrī
Ḥallinde beşer 'āciz olan ḥikmeti yoḳ mu

889[2]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Gözlerim gördü bugün bir güzeli pek şıḳdı
Va'd-i vaṣl eyledi ammā beni pek çoḳ ṣıḳdı

1 AE 39: 241a; OTEM, sy. 18, 1335/1919, s. 398.
2 AE 39: 241b

Geldi biñ nāz ü nevāzişle bugün ḫānemize
Ṣadef-i cāme içinden dür-i yektā çıḳdı

Āşinā oldu baña yār-ı vefākār bugün
Doġrusu çāñına bīgāneleriñ ot ṭıḳdı

Yār söz verdi baña yār olacaḳdır artıḳ
Göñül aġyāra müdārādan uṣandı bıḳdı

Zā'il oldu ne ḳadar dilde ṣıḳıntı var ise
Elimi nāz ile aldı eline bir ṣıḳdı

Şimdi inṣāf ederek etdi Emīrī ābād
Bir zamān ḫāne-i maḳṣūdumu yaḳdı yıḳdı

890[1]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

Ey benim tāze efendim severim būseciği
O güzel gül yanaġıñdan dilerim būseciği

Gülerek luṭf u kerem eyler iseñ şād olurum
Ekşi çehreyle verirseñ n'ederim būseciği

O vaḳit ki beni gördükde gülersiñ rūḥum
Şīve-i ḫandeleriñden sezerim būseciği

Sen de ḫoşsuñ o gözüñ būseleriñ de ḫoşdur
Senden ayrı düşeli yād ederim būseciği

Veriyor būseciğiñ göñlüme bir rūḥ-ı ṣafā
Gel dirīġ etme a nūr-ı baṣarım būseciği

Hele lalañ ile bir kerre bizim ḫāneye gel
Baḳ naṣıl gerdeniñ üzre dizerim būseciği

Ne ḳadar ḫoş ḳoḳulu ṭatlı güzelsiñ a beğim
Vermiyorsuñ niçün ey gül-şekerim būseciği

Ne güzel çeşmi elasıñ ne güzel göğsü beyāż
Arıyor nerde bulunsam naẓarım būseciği

Söyleme vālideñe ey süt emen yavru ḳuzu
Benden ister beğ efendi pederim būseciği

1 AE 39: 241b

891[1]

[müfte'ilün müfte'ilün fā'ilün]

Āh foṭoġraf severim ben seni
Naḳş ediyorsuñ ne güzel gülşeni

Gülşen içinde ediyorsuñ 'ayān
Ḳāfile-i dilber-i sīmīn-teni

Gösteriyorsuñ naẓar-ı 'āşıḳa
Ḥüsn ü cemāli dehen ü gerdeni

Bir arada naḳş ediyorsuñ ne ḫoş
'Āşıḳ ile dilber-i müstaḥseni

Dilberimiñ resmini gördüm bugün
Eyledi dīvāne vü rüsvā beni

Sāye-i ḥüsnüñde seniñ bī-niyāz
Seyr ederim meh-beçe-i aḥseni

Āferīn ey ṣan'at-i zībā saña
Cāndan Emīrī seviyor pek seni

892[2]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]

Nisyān eder miyim telefon hīç ben seni
Sensiñ ḥiṭāb-ı yār ile mesrūr eden beni

Kūy-i nigāra gitmedesiñ ey şimendifer
Hīç var mı gördüğüñ o nigār-ı müzeyyeni

Ṭayyārelerle çarḫa ṣu'ūd etmek isterim
Belki bulur göñül orada cāy-ı eymeni

Berḳ-i Burāḳ-ı feyż-i Ḫudā'dır elektiriḳ
Ṣun'uñ ẓuhūra geldi ne nā-dīde ma'deni

Telsiz ẓuhūra geldi veleh-pīşe telġıraf
Gösterdi feyż-i ḫāriḳa-i Rabb-i ẕü'l-meni

Olmuş enīsi naḳş-ı foṭoġraf-ı dilberān
Ṭutmuş Emīrī kūşe-i 'uzletde meskeni

1 AE 39: 242a
2 AE 39: 242a

893[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Bir gün olsun āh u zārım yāra teʾṯīr etmedi
Ḫırlayan sînemde muḥriḳ yāra teʾṯīr etmedi

Dil demişler ḳalb-i dilberde bir āhen-pāreye
Yandı cān āteşlere dil-dāra teʾṯīr etmedi

Nāleye raḥm eylemez ey bī-nevā bir dem raḳīb
Bülbülüñ feryādı bir gün ḫāra teʾṯīr etmedi

Nerdesiñ gel ey ḥakīm-i ḥāẕıḳ-ı ʿĪsī-nefes
Biñ ʿilāc etdim dil-i bī-çāra teʾṯīr etmedi

Pek ġarīb olmuş cihān aḫyārı āh eyler sükūt
Ben demem artıḳ sözüm eşrāra teʾṯīr etmedi

Yoḳ mu kimse perde ardında nedendir bunca āh
Mā-verā-yı künbed-i devvāra teʾṯīr etmedi

Kesdim artıḳ yeʾs ile ḥaḳ söylemekden de ümīd
Āteşīn feryād-ı Manṣūr dāra teʾṯīr etmedi

Añladım şimdi Emīrī mest-i ḫayretdir cihān
Āh u zārım çünkü bir hüş-yāra teʾṯīr etmedi

894[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Nāz ile meclis-i ʿuṣṣāḳa o cānān geldi
Nezdine ḫastalarıñ luṭf ile Loḳmān geldi

Bir selām eyledi irsāl o şeh-i nāz bańa
Dedi tebrīk edenler sańa fermān geldi

Öyle ṣandım felek-i aʿẓama dil etdi ʿurūc
Dün gece ḫāneme ol neyyir-i[3] tābān geldi

Beni meydān-ı celādetde gören ḫarlar der
Nice ḳaçsaḳ yine dehşetli bir arslan geldi

1 AE 39: 242b
2 AE 39: 242b; OTEM, sy. 27, 1336/1920, s. 731.
3 neyyir-i AE 39k: dilber-i (üzeri çizilmiş) AE 39

A gözüm kesb-i kemāl eylemeli ehlinden
Cehl ü naḫvetle bu dünyāda kime şān geldi

ʿAḳl-ı maġrūr ile ṭıflāne çalışmaḳ boşdur
Aḥmed-i mürsele Cibrīl ile Ḳurʾān geldi

Añladım gülmeyecek ṭıfl-ı dil-i nālānım
Yine nālān gidecek ʿāleme nālān geldi

Ey Emīrī beni gördükde ʿadū ḫavfından
Biri üç beş görerek der ki emīrān geldi

895[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

Kime ben söyleyeyim ḥikmet-i āh u zārı
Kime ʿarż eyleyeyim ḥāl-i dil-i bīmārı

Meẕheb-i ehl-i muḥabbetde deñilmez oña yār
Terk edip ʿāşıḳını yār edine aġyārı

Gülerek gülşen ola gezdiği yerler dāʾim
Yār unutdu beni ammā ben unutmam yārı

ʿArż içün şāhıma çoḳ tuḥfelerim var ammā
Ṣoḥbet-i maḥreme māniʿ bulurum aġyārı

Eğlenirdim naẓar-ı çeşm ü ruḫ u kākül-ile
Bulamam sen gibi artıḳ çemen-i seyyārı

Bilirim oldu benim ṭabʿ-ı bülendimde ḳuṣūr
Nʾeyleyim ben çekemem bir gül içün aġyārı

Ey Emīrī yine aġyāra müdārā etmem
Āh ile çıñlatırım nüh felek-i deyyārı

1 AE 39: 244a

1[1]

Ḳoşma

I

Be hey dervīş nedir seniñ ṣavaşıñ
Gitdi anañ babañ dayıñ ḳardeşiñ
Ḫıżır ʿömrü olacaḳ mı yoldaşıñ
Niçün ḳalbiñ ḳatıdır mermer gibi

II

Meydāna gelince öteki dünyā
Ḳāḍī olunca cenāb-ı Kibriyā
Eder hücūm sańa bu kiẕb-i deryā
Başını ḳaldıran bir ejder gibi

III

Aldanma rāḥata zeyrek ol zeyrek
Olsa ipekden sańa yorġan döşek
Āḫiri ḳaṣd eder ḥayāta felek
Oġlunu öldüren peder gibi

IV

Dünyā bir hamāma beñzer ḫargele
Fırṣat gezer ṭas gibi elden ele
Ne baḳarsıñ yanıḳ yanıḳ derd-ile
Ḫamām öñündeki bekārlar gibi

V

Şaşmışım maʿkūs[2] olan bu ḥālete
Naẓar ehlinde görünen ʿādete
Niçün raġbet etmez ehl-i ṣafvete
Āyīnesi olmayan berber gibi

1 AE 39: 245b-246a

2 maʿkūs AE 39k: AE 39

VI

Yārimden başka şey yoḳ ḫayālimde
Cānım da o varım da o mālım da
Āzādelik görünür her ḥālde
Döşeksiz yorġansız yatan er gibi

VII

Dünyā ṣaḥrāsınıñ bāġı ḳalmamış
Ṣunsa ḳoḳulu gül yapraġı ḳalmamış
Aḫlāḳ ḳandīliniñ yaġı ḳalmamış
Bādesi tükenen bir sāġar gibi

VIII

Baḳdım elindeki keskin ḳaleme
Düşdüm türlü türlü ḫavf ü eleme
Bir üstāda ṣordum dedi ġam yeme
Taḫtadan yapılmış bir ḫançer gibi

IX

Cismiñ altın etsin pīriñ nefesi
Gönülde ḳalmasın cihān hevesi
Öteki dünyāya yoḳ fā'idesi
Ḳapıña ṭoplansa ḫalḳ maḥşer gibi

2

Ey insānı çıplaḳ yaradan Tañrı
Merḥamet ver yürekleri ṭaşlara
Yurtsuz ḳalanları yurda ḳavuşdur
Ser-pūş iḥsān eyle açıḳ başlara

MUSAMMATLAR

TERKĪB-BENDLER

1[1]

Merṣiye-i ḥażret-i Ḥüseyin *raẓiyallāhu ʿanh* Muḥteşem Kāş[ān]ī'niñ vaḳtiyle yazılmış olan [merṣiyesiniñ] mümkin mertebe tercümesidir.

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

I

Seyr eyle süziş-i ciğer-i ḫalḳ-ı ʿālemi
Seyr et bu nevḥayı bu fiġān-ı dem-ā-demi

Seyr et ne rüste-ḫīz-i ʿaẓīm-i zamānedir
Ṭutmuş verā-yı küngüre-i ʿarş-ı aʿẓamı

Bu ṣubḥ-ı tīre eyledi bilmem naṣıl ẓuhūr
Dünyānıñ oldu ʿaksine devr-i dem-ā-demi

Gūyā ṭulūʿa başladı maġribden āfitāb
Ġam ḳapladı tamāmī-i ẕerrāt-ı ʿālemi

Dünyā ḳıyāmeti der isem görmeyiñ baʿīd
Seyr eyleyiñ ḳıyāmet-i şehr-i Muḥarrem'i

Girmez iken ʿavālim-i bālāya ḥüzn ü ġam
Kerrūbiyāna ḳıldı eṣer ʿālemiñ ġamı

Cinn ü melek de nāle ederse ʿaceb midir
Eyler ġazā-yı eşref-i evlād-ı ādemī

Ḫurşīd-i āsumān ü zemīn nūr-ı maşrıḳayn
Perverde-i kinā[…]-ı Resūl-i Ḫudā Ḥüseyn

II

Cūş eyledi telāṭum-ı ṭūfān-ı Kerbelā
Ġarḳ oldu ḫūn-ı miḥnete meydān-ı Kerbelā

Ḳan aġladı teḥassür ile çeşm-i rūzgār
Ḳanlarla doldu sāḥa-i eyvān-ı Kerbelā

1 AE 37: 64b-66b (s. 130-134)

Yoḳ farḳı eşk-i çeşm-i beşerden gül-ābınıñ
Her gül ki ẓāhir eyleye bostān-ı Kerbelā

Bir ḳaṭre ṣuyu vermedi ol şāha Kūfiyān
Ḫoş iḥtirāma uġradı mihmān-ı Kerbelā

Lāyıḳ mıdır ki ṣu içe hep dīv-sīretān
Ṣu bulmaya cenāb-ı Süleymān-ı Kerbelā

Lāyıḳ mıdır ki beñzeye ṣaḥrā-yı maḥşere
Feryād-ı el-ʿaṭaşla beyābān-ı Kerbelā

Āh ol zamān ki leşker-i aʿdā utanmayıp
Etdi hücūm-ı ḫayme-i sulṭān-ı Kerbelā

Ol dem ṭutuşdu āteş-i ġayretle āsumān
Oldu ḥarem içinde hezārān fiġān ʿayān

III

Ol dem içinde kāşki yansaydı çarḫ-ı dūn
Geçseydi zīr-i ḫāke bu ecrām-ı bī-sükūn

Ol dem içinde kāşki seyl-i belā ile
Ġarḳ-ı ebed olaydı cihān-ı feżā-nümūn

Ol dem içinde kāşki teʾsīr-i āh ile
Yansaydı āteşe bütün eflāk-ı nīl-gūn

Ol dem içinde kāşki maʿkūs-ı devr ile
Devrin şaşırmış olsa idi miḥver-i ḳurūn

Kāşki o demde rūḥ-ı ḳıvām-gīr-i mā-sivā
Olsaydı ṣūret-i ẕevi'l-ervāḥdan birūn

Kāşki o dem ki āl-i nebī ẓulme uġradı
ʿĀlem tamām olsa idi ġarḳ-ı baḥr-i ḫūn

Bu intiḳāmı ṣaḳlamasaydıñ ḳıyāmete
Yā Rab naṣıl olur idi aḥvāl-i dehr-i dūn

Āl-i resūle ḥāl-i felāket yetirdiler
Erkān-ı ʿarş u ferşe tezelzül getirdiler

IV

Ol dem ki sofra-i miḥene çekdiler ṣalā
Ondan tenāvül eyledi evvelce enbiyā

Vaḳtā ki nevbet-i ġam erişdi velīlere
Oldu şehīd-i tīġ-i ḳażā ẕāt-ı Murtażā

Mesmūmen etdi ʿazm-i ḥaremgāh-ı bāġ-ı üns
Maḫdūm-ı Murtażā Ḥasan-ı pāk ü müctebā

Yā ol sülāle kim felek olmazdı maḥremi
Ārāmgeh oldu onlara ṣaḥrā-yı Kerbelā

Ol deşt-i Kūfiyānda şemşīr-i ʿöẕr ile
Ḳaṭʿ oldu yek-sere şecer-i āl-i Muṣṭafā

Doġrardı her biri ciğer-i faḫr-i ʿālemi
Her ḍarbe kim yedi ḫalef-i şīr-i Kibriyā

Ehl-i ḥarem bütün yaḳasın etdi çāk çāk
Doldu fiġān ile ḥarem-i dergeh-i Ḫudā

Baş eğdi ḫāke eyledi rūḥu'l-emīn ḥicāb
Dünyādan etdi ḳaṭʿ-ı naẓar çeşm-i āfitāb

V

Vaḳtā ki aḳdı ḫūnu o şāhıñ zemīne dek
Feryād erişdi ẕirve-i ʿarş-ı berīne dek

Az ḳaldı cümle ḫāne-i īmān ḫarāb ola
Seyr et ne raḫne açdılar erkān-ı dīne dek

Ḫāk üstüne serince o naḫl-i velāyeti
Tozlar cihānı ḳapladı çarḫ-ı berīne dek

Ol ṭoprağı götürdü mezār-ı Resūʾle bād
Çıḳdı Medīne'den felek-i heftümīne dek

Yekpāre cāmesin boyadı ḫumm-ı çarḫda
Vaḳʿa erince ʿĪsī-i gerdūn-nişīne dek

Feryādlarla doldu felek nevbet-i ḫurūş
Vaḳtā ki geldi ḥażret-i Rūḥu'l-emīn'e dek

Derdim münezzeh olmasa erişdi bu ġubār
Tā dāmen-i celāl-i cihān-āferīne dek

Gerçi melālden berīdir ẕāt-ı ẕü'l-celāl
Dillerdedir tecellīsi diller de pür-melāl

VI

Etdikde cürm-i ḳātili Ḥaḳ ḳorḳarım raḳam
Yek-ser çeke cerīdesine raḥmetiñ ḳalem

Ḳorḳum budur ki cümle şefī'ān-ı rūz-ı ḥaşr
Şerm eyleyip de urmayalar 'afv-ı ḫalḳa dem

Dest-i 'itāb-ı Ḥaḳ ola ol demde āşikār
Vaḳtā ki ehl-i beyt eder olduḳda feth-i fem

Āh ol zamān ki ḳanlı kefenlerle ḫākden
Āteş miṣāli āl-i 'Alī ḳaldırır 'alem

Āh ol zamān ki āh civānān-ı ehl-i beyt
Gül-gūn kefenle 'arṣa-i ḥaşre başar ḳadem

Seyr et o dem ḳıyāmet içinde ḳıyāmeti
Ṣaff-ı gürūh-ı maḥşer olur ser-zemīn-i ġam

Eyler naṣıl şefā'at-i Peyġamber'i ricā
Aḥfādını şehīd ede bir ḳavm-i bed-şiyem

Bir re's-i pāki nīzeye ṭaḳdı o ḳavm-i şūm
Kim ṣadr-ı feyżnāki idi maḫzen-i 'ulūm

VII

Ol gün ki nīze üzre dikildi o re's-i pāk
Ḥasretle düşdü daġlara ḫurşīd-i tābnāk

Emvāc-ı ġamla doldu cihān kūh tā-be-kūh
Yaşlar aḳıtdı ḥasret ile ebr-i ġuṣṣanāk

Terk etdi şanki gerdişini çarḫ-ı bī-ḳarār
Gūyā ki düşdü zelzeleye cümle rūy-i ḫāk

Ol rütbe geldi lerzeye kim 'arş-ı Kibriyā
Ṣandı ḳıyāmet oldu 'ayān çarḫ-ı sīne-çāk

Yansın cihān ki ol ḫalef-i faḫr-i ʿālemiñ
Reʾs-i şerīfi etdi vücūdundan infikāk

Ol fırḳanıñ ki ḫayme-keşi Cebreʾīl idi
Bī-ḫayme bindiler şütüre cümle derdnāk

Etdikde ümmet-i nebevīden bu iş ẓuhūr
Cibrīlʾiñ oldu şerm ile vicdānı çāk çāk

ʿAzm etdiler o dem ki reh-i Şāmʾa Kūfeʾden
Dünyāya bir de baḳmaz idi ḥāllerin gören

VIII

Meydān-ı ḥarbe uġradı şeh-rāh-ı kārbān
Buldu ḳulūb-ı kevn ü mekān ḥüzn-i bī-kerān

Düşdü cihāt-ı sitteye bāng-i fiġān ü zār
Feryāda geldi ḥasret ile āsumāniyān

Hep çekdiler ayaġını şaḥrādan āhuvān
Hep etdiler ṭuyūr-ı havā terk-i āşiyān

Titrerdi şūr-kerd-i ḳıyāmet bu vaḥşete
Ebṣār-ı ehl-i beyte göründükçe küştegān

Göz gözdü hep vücūd-ı şehīdān-ı Kerbelā
Açmışdı ḳanlı yaraları şeşper ü sinān

Cism-i şehīd-i ḫūn-feyeżān-ı İmām Ḥüseyn
Dūş oldu çeşm-i duḫter-i Zehrāʾya nā-gehān

Bī-iḫtiyār naʿra-i *hāẕā Ḥüseyn* ile
Feryād edince āteşe düşdü bütün cihān

Yeʾs ü fiġān ü derd ile ol biʿatüʾr-Resūl
Baḳdı Medīneʾye dedi yā eyyühaʾr-resūl

IX

Bu küşte-i yegāne Ḥüseynʾiñ değil midir
Bu ṣayd-ı bī-iʿāne Ḥüseynʾiñ değil midir

Bu naḫl-i ter ki teşne-ciğer yandı āteşe
Meʾyūs-ı istiʿāne Ḥüseynʾiñ değil midir

Şeh-per-şikeste böyle yatan ḫāk ü ḫūnda
ʿAnḳā-yı Sidre-lāne Ḥüseyn'iñ değil midir

Bu fırḳa-i muḥīṭ-i şehādet ki yer yüzün
Ġarḳ etdi böyle ḳana Ḥüseyn'iñ değil midir

Memnūʿ olup Fırāt ṣuyundan o ḫuşk-leb
Geldi cihān fiġāna Ḥüseyn'iñ değil midir

Bu pādişāh-ı bī-sipeh-i deşt-i Kerbelā
Ḳan aġlatır cihāna Ḥüseyn'iñ değil midir

Bu titreyen beden ki yatar böyle yerde āh
Lāhūt*ī*-āşiyāne Ḥüseyn'iñ değil midir

Ondan dönüp Baḳīʿa o bint-i ciğer-kebāb
Etdi cenāb-ı Fāṭıma'ya āh edip ḫiṭāb

X

Ey mūnis-i şikeste-dilān işbu ḥāli gör
Bu bī-kes ü yetīmlere baḳ bu melāli gör

Maḫdūmlarıñ ki her biri maḥşer şefīʿidir
Onlardaki felāket-i ye's-iştimāli gör

Cennet içinde terk-i dü kevn et ḥicāb ile
Dünyāda gel de bizde olan infiʿāli gör

Gel Kerbelā feżāsına baḳ ḳanlı yaşlara
Āh ü fiġān ü ṣayḥa-i evlād ü āli gör

Evlādlarıñ vücūduna baḳ ḫāk ü ḫūnda
Hem nīzelerde re's-i ḳażā-imtiṣāli gör

Aʿdānıñ oldu nīzesi üstünde ḫūn-çekīd
Dūş-ı nebīdeki ser-i ṣāḥib-cemāli gör

Ol ten ki buldu ṣadr-ı celīliñde perveriş
Ġalṭān-ı Kerbelā'dır o nūr-ı kemāli gör

Yā biżʿate'r-Resūl Bū İbni Ziyāde āh
Biñ mertebe bu āhlarımdan ziyāde āh

XI

Ey çarḫ ġāfilāne ne bīdād eylediñ
Dünyāyı bir ʿaceb sitem-ābād eylediñ

Etdiñ Yezīd'i ḳatl-i Ḥüseyn ile kām-yāb
Fikr et kimi ḥazīn ü kimi dil-şād eylediñ

Nefrīn içün sańa kāfī değil mi bu[1]
Āl-i Resūl ḫaṣmına imdād eylediñ

Ey Zāde-i Ziyād bir iş eylediñ ki āh
Evlād-ı ādem adını berbād eylediñ

Ḳorḳum budur ki maḥşere geldikde āh sen
Maḥşer yerinden oynaya dil-çāk ü naʿre-zen

XII

Ḫāmūş ey Emīrī dil-i ʿālem oldu āb
Ṣabr ü sükūn ḫānesini eylediñ ḫarāb

Ḫāmūş ey Emīrī bu ḫūnīn ḥurūf ile
Eşk-i ʿuyūn-ı müstemiʿān oldu laʿl-i nāb

Ḫāmūş ey Emīrī bu āteşli sözleriñ
Etdi ṭuyūru māhī-i deryāyı hep kebāb

Ḫāmūş ey Emīrī ki bu şiʿr-i girye-ḫīz
Ḫūn-ı ciğerle yer yüzünü eyledi ḫıżāb

Ḫāmūş ey Emīrī ki ḥasretle āfitāb
Oldu ṭarīḳ-i mātemiyān üzre māh-tāb

Ḫāmūş ey Emīrī yeter çarḫ aġladı
Oldu hezār mertebe gülgūn yem ü ḥabāb

Ḫāmūş ey Emīrī ki derd ü ġam-ı Ḥüseyn
Cibrīl'e oldu rūy-i Peyember içün ḥicāb

Bu çarḫ etmemişdi henūz böyle bir ḥaṭā
Bir ferd görmemişdi henūz böyle bir cefā

1 3/1: Mısrada vezin eksiktir.

Şu merṣiye fikrimi fevḳa'l-ġāye heyecāna getirdiğinden kendimi żabṭ edemedim şu ṣūretle teẕyīl ederek zor ile ancaḳ bāḳiyeyi ḳurtarabildim cenāb-ı Ḥaḳ ḳuṣūrumu 'afv edip maġfiretine sebeb etsin.

XIII

Baḳsam ne semte ẓāhir olur ḥasret-i Ḥüseyn
Her ẕerreden nümūde olur firḳat-i Ḥüseyn

Gitdi ġurūba ebr-i keṣīf-i belā ile
Bir āfitāb-ı enver idi ṭal'at-i Ḥüseyn

Yatdı 'adū-yı şūm ṣusuzluḳla nā-tüvān
Billāh ne ṣaf-derāne idi ṣavlet-i Ḥüseyn

Ḳaldı cihān ḳıyāmete dek böyle derdnāk
'Azm etdi gerçi ḫāliḳine ḥażret-i Ḥüseyn

Tīġ ü sināna baḳmaya yoḳdur taḥammülüm
Tā fikre gelmeye elem ü zaḥmet-i Ḥüseyn

Ey kilk-i kec-reviş ġalaṭ etdiñ bu sözde āh
Dilden çıḳar mı vāḳı'ā-i miḥnet-i Ḥüseyn

Āhen misin nesin nice ṣabr etdiñ ey felek
Berḳ-i taḥammül olmadı mı ġayret-i Ḥüseyn

Cism-i Ḥüseyn'e kim ola bu yaralar mekān
Bilmem niçün durur daha bu arż u āsumān

XIV

Ol dem ki 'arş u ferşde mānend-i nefḫ-i ṣūr
Bir ṣayḥa-i bülend-i elīm eyledi ẓuhūr

Ol ṣayḥadan duyuldu imāmıñ şehādeti
Oldu kibār-ı[1] 'ālem-i ervāḥ bī-ḥużūr

Bir şekle girdi heybet-i ġamdan ebü'l-beşer
Yanından el-'iyāẕ ile eyler belā mürūr

Az ḳaldı āyet-i ġażab-ı *rabbi lā-teẕer*
Etsin dehān-ı Nūḥ-ı necīden yine ṣudūr

1 kibār-ı AE 37k: ḥużūr-ı (üzeri çizilmiş) AE 37

Mūsā'ya geldi nevbet-i tekrār-ı *in hiye*
Oldu ġarīḳ-i ḥayret o Peyġamber-i ġayūr

Āḫir zamān peyemberi[1] *levlāke*-efsere
Ḳurb-ı rıżāda vird-i celīl oldu yā Ṣabūr

Cūş eyledi o mertebe eşk-i muḳarrabīn
Levḥ-i ezelde maḥv ola az ḳaldı hep süṭūr

Ey çarḫ eylediñ ne de dehşetli bir günāh
Yoḳ nef'i eyleseñ niçe biñ kerre biñ gün āh

XV

İnsānlıḳ adını ne yaman etdiñ ey felek
Rüsvā-yı ekber-i dü cihān etdiñ ey felek

Şerm eyleriz melā'ik [ü] cinn ü vuḥūşdan
Bir bid'at-i 'acīb 'ayān etdiñ ey felek

Lāyıḳ mıdır ki āl-i cenāb-ı Peyember'i
Tīr-i cefāya böyle nişān etdiñ ey felek

Nūr-ı 'uyūn-ı ḥażret-i sulṭān-ı Kevṣer'i
Maḥrūm-ı nūş-ı āb-ı revān etdiñ ey felek

Her sā'atiñ 'ayān eder eşrāṭ-ı sā'ati
Her bir günüñ[2] bir āfet-i cān etdiñ ey felek

Bir ẓulm-i nā-şinīde vü nā-dīde gösterip
Ber-hem-zen-i zemīn ü zamān etdiñ ey felek

Cism-i Ḥüseyn'e açdıġıñ[3] her zaḫm-ı mühliki
Zaḫm-ı derūn-ı kevn ü mekān etdiñ ey felek

Ol dem ki düşdü ḫāke o şāh-ı ḳażā-zebūn
Az ḳaldı ki 'ayān ola tefsīr-i kāf u nūn

XVI

Bu ẓulmü etdiler ne cesāretle yā Ḥüseyn
Ey reh-nümā-yı ḳāfile-i etḳiyā Ḥüseyn

1 peyemberi: metinde vezni bozacak şekilde "peygamberi" şeklinde imla edilmiştir.
2 Günüñ: metinde vezni bozacak şekilde "yevmiñ" kelimesi yer almaktadır.
3 Açdıġıñ: Bu kelimede vezin bozulmuştur.

Dīdārıña naṣıl baḳacaḳdır yarın bu göz
Ey bedr-i a'ẕam-ı ufuḳ-ı istivā Ḥüseyn

Bir fırḳa ki biz ümmet-i Peyġamber'iz diye
Bu ġadri eylesin naṣıl ey meh-likā Ḥüseyn

Peyġamber ü melā'iki işhād eyleriz
Bizden değil o şirẕime ey müctebā Ḥüseyn

Bu ẓulme ictisārı 'uḳūl etmiyor ḳabūl
Ey ḫāmis-i mübārek-i āl-i 'abā Ḥüseyn

Ḳıydı sañа yazıḳ bir alāy eşḳiyā-yı dūn
Ey server-i yegāne-i her dü serā Ḥüseyn

Kerb ü belāya kenz-i ebed oldu Kerbelā
Ey cevher-i ḫulāṣa-i ṣıdḳ u ṣafā Ḥüseyn

Ey çarḫ olmadıñ nice zīr ü zeber o gün
Ṭaş al ele benim gibi tā ḥaşre dek döğün

XVII

Vaḳtā ki geldi mevḳi'-i icrāya bu ḳażā
Sīm-āba döndü zelzeleden arż ile semā

Ṭoplandı bir mekāna vuḥūş u ṭuyūr hep
Ḫūn-ı ciğerle eylediler ẕikr-i mā-cerā

Feryāda geldiler dediler ey Kerīmimiz
Ey Ḫāliḳ-i zemīn ü zamān Rabb-i ẕü'l-'aṭā

Bizden değil bu zümre-i seffāk ü bī-edeb
Bizden değil bu fırḳa-i bed-fi'l ü bed-edā

Cem'iyyet-i beşer denilen fırḳa-i fücūr
Kim verdiñ onlara şeref-i 'aḳl ile ẕekā

Ḥırş u ḥasedle birbirine düşmen oldular
Kāfī değil imiş gibi bu ḥāl-i nā-revā

Peyġamber'iñ ḥafīdini de etdiler şehīd
Ey mülk-i *innī a'lemü* taḫtında Kibriyā

Haydi o ḳavm gelsiñ imāmıñ ḳitāline
Şu vermemek niçün oña evlād ü āline

XVIII

Yaḳsaydı berḳ u ṣā'iḳa dünyāyı kāşki
Her ẕerre-i 'anāṣır u eczāyı kāşki

N'eylerse şu'le bir ḳurumuş penbe-pāreye
Bir āh edeydi öyle bu eşyāyı kāşki

Çeşmin 'amādan açmamış olsaydı kā'ināt
Seyr etmeseydi böyle temāşāyı kāşki

Yā nefḫ-i şu'le-dār ile yıḳsaydı İsrefīl
Bu ḫayme-i muḳarnes-i vālāyı kāşki

Yā ḍarb-ı püşt-i pā ile yıḳsaydı Cebre'īl
Bu künbed-i mu'as'as-i bālāyı kāşki

Levḫ-i ḳadīme naḳş-ı elīm etmeseydi tek
Kilk-i ḳażā bu vaḳ'a-yı kübrāyı kāşki

Evlād-ı ādem olduġuma eylerim ḥicāb
Güş etmeseydim öyle ta'addāyı kāşki

Yā Rab ḥabībiñ 'aşḳına 'afv et ḳuṣūrumu
Ġadr-i Ḥüseyn münselib etmiş şu'ūrumu

2[1]

Bolu'da defīn-i ḫāk-i ġufrān olan Diyārbekirli Şeyḫ Muṣṭafā Ṣafī *ḳuddise sırruhu'l-vefī* ḥażretleri ḥaḳkında merṣiyedir

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

I

Bī-beḳādır gülşen-i 'ālemdeki naḳş u nigār
Hangi bir ḫoş-bū gülü gördüñ ki olmuş pāyidār

Zīr ü bālā-yı cihāna bir nigāh-ı diḳḳat et
Baḳ naṣıl olmaḳdadır ẕerrāt-ı eşyā bī-ḳarār

Ṣayf içinde sāye-perver gördüğüñ bir ravżaya
Mevsim-i sermāda görmezsiñ baḳınca berg ü bār

1 AE 37: 67a-68a (s. 135-137)

Birbirin pāmāl edip gelmekdedir derd ü elem
Birbirin taʿḳīb edip gitmektedir leyl ü nehār

Ḥāl ise māżīye ḳalb olmaḳdadır her bir nefes
ʿÖmr ise aḳmaḳdadır mānend-i āb-ı cūybār

ʿĀlemiñ her bir umūru ʿaynı bir rüʾyā iken
Bir büyük ġaflet demekdir farṭ-ı meyl ü iʿtibār

Nerde ḳaldı bir tefekkür ḳıl mülūk-ı evvelīn
Nerye gitdi bir düşün ābāʾ u ecdād-ı kibār

Nerde bunca eẕkiyā yā nerde bunca aḳviyā
Her birin bir loḳma etmişdir cihān-ı cān-şikār

Nerde ḳuṭb-ı aʿẓam-ı ʿālem Ṣafiyy-i bī-miṣāl
Eyledi ʿazm-i żiyāfet-ḫāne-i Perverdigār

Rūzgārıñ gerdiş-i nā-sāzına baḳdıḳça āh
Her sirişkim ḫūn-feşāndır her sözüm ḥayret-niṣār

Öyle ḥayrānım ki gelmez yādıma nūş eylemek
Selsebīli etseler leb-rīz-i cām-ı rūzgār

Aġlasın dünyā ki etdi ʿazm-i dār-ı āḫiret
Ḳuṭb-ı aʿẓam Şeyḫ Ṣafī ol şems-i burc-ı maʿrifet

II

Ol ferīd-i mā-sivā ḥaḳḳā ki bī-hem-tā idi
Vāḳıf-ı ders-i ḥikem ʿallāme-i yektā idi

Sırr-ı bāṭında sebaḳ-dāş-ı Cüneyd ü Bāyezīd
ʿİlm-i ẓāhirde naẓīr-i Aʿmeş ü Ferrā idi

Baḥṣ içün bir mevḳiʿe cemʿ olsa ʿālimler eğer
Ol ẓuhūr etse ṣanırsıñ ol maḥal tenhā idi

Mest-i ser-ḫoş-ı ḥaḳīḳatdi o ḳuṭbü'l-ʿārifīn
İçdiği ṣahbā onuñ ẓann etme bu ṣahbā idi

Yoḳ idi ḥadd ü kenārı ḳulzüm-i ʿirfānınıñ
Ḫāṭır-ı feyyāżını fikr et naṣıl deryā idi

Nūr idi ṣanki ederdi ʿarş-ı aʿẓamdan ẓuhūr
Her ne ḥikmet kim dehānına onuñ peydā idi

Noḳṭa-i vicdānı olmuşdu muḥīṭ-i dā'ire
Nükte-i ʿilm-i ledünde ferd idi yektā idi

Dīde-i ḥaḳ-bīni etmezdi cihāna iltifāt
Gerçi ẓāhirde mekīn-i ḫāne-i dünyā idi

Manẓar etmişdi beḳāyı dūr-bīn-i çeşmine
Nāẓır-ı şevḳ-āver-i āyīne-i ferdā idi

Oldu Ḳāf-ı ḳurb-ı Ḥaḳ pervāzgāh-ı aḳdesi
Āşiyān-ı inzivā üstünde bir ʿAnḳā idi

Āh ol günkü ḥarīm-i ḳudse etdi irtiḥāl
Herkesiñ vird-i zebānı āh ü vāveylā idi

Ḥikmet-i ser-beste-i aḥkām-ı ʿālem böyledir
Çāre ne emr-i cenāb-ı Rabb-i aḥkem böyledir

III

Şehr-i Āmid'den ẓuhūr etmişdi ol nūr-ı celī
Eylemişdi pīşvā şerʿ-i nebiyy-i mürseli

Ḥākim-i ṣadr-ı şerīʿatdi cenāb-ı vālidi
Ondan etdi iʿtinā taḥṣīl-i ʿilme evveli

Baʿdehū ʿazm eyledi Ḳosṭanṭiniyye şehrine
Etdi tekmīl-i nüsaḫ onda tamāmen ol velī

Geldi Çerkeş şehrine ondan o ġavṣü'l-vāṣılīn
Buldu onda ʿilm-i bāṭında vaḥīd-i ekmeli

Ḳuṭb-ı ʿālem Muṣṭafā-yı Çerkeşīden aldı feyż
Ḫidmet etdi üç sene ol āfītāb-ı müncelī

Nā-gehān ʿazm-i beḳā etdikde ol şeyḫ-i ecell
Hem bu ẕāt olmuş idi seyr-i sülūküñ ekmeli

Şeyḫ Ḫalīl-i Ḫalvetī etdi ḫilāfetle be-kām
Ḳıldı Bolu şehrine vażʿ-ı bisāṭ u ṣandali

Ḫażret-i Mevlā onu ḳuṭb eyleyip keşf eyledi
Sırr-ı tevḥīdi rümūz-ı māżī vü müstaḳbeli

Buldu şöhret ol ḳadar keşf ü kerāmetlerle kim
Böyle vaṣf etdi bütün dünyā o ʿaḳl-ı evveli

Nūr-ı vaḥdāniyyete her re'yi mişkāt-ı münīr
Baḥṣ-i ferdāniyyete her ḳavli burhān-ı celī

'Āḳibet a'lā-yı 'illiyyīni etdi ārzū
Altmış üç yaşında ol bezm-i kemāliñ ekmeli

'Azm-i lāhūt eyledi sermāye-i taḳvā ile
Sidre'de pervāz ede Cibrīl-i bī-hem-tā ile

IV

Şeb midir yoḳsa giyindi ṣevb-i mātem mā-sivā
Meh midir yoḳsa felek seyf-i ġam etdi ber-hevā

Dūd-ı āh etmiş terāküb nāmına derler seḥāb
Serdi-i ġam ẓāhir olmuş ismine derler şitā

Şāhreh ṣanma ḳażāda sīne-çāk olmuş zemīn
Keh-keşān ẓann etme şaḳḳ etmiş girībānın semā

Tīr-i ġam revzenler açdı çarḫa ṣanma aḫterān
Ṣanki teşkīl etdi 'ālem tāzeden bir Kerbelā

Ḫār ṣanma ḫançer-i ġam gülsitān etmiş 'ayān
Bād ṣanma bī-ḳarār olmuş havā-yı cān-fezā

Cūy ṣanma cevher-i cān-ı cihān oldu revān
Āfitābıñ çeşmesinde ḳalmadı āb-ı żiyā

Çoḳ mudur sürḫ olsa dāmān-ı ṭulū' ile ġurūb
Derd ile ḫūn-ı dil īṣār etdiler ṣubḥ u mesā

Gördüğüñ bārān değil lāhūtiyān giryendedir
Bildiğiñ devrān değil ġam-ḫāne oldu rū-nümā

İndi ḳa'r-ı ḫāke eşk-i dīde-i mātem-gerān
Çıḳdı eflāke nidā-yı muḥriḳ-i "vā ḥasretā"

Sāye-i iḳbāli ġā'ib etdi ālem gerçi kim
Sermediyyet ravżasında āşiyān etdi Hümā

Sākit ol ey ḫāme şūr-engīz-i derd olduñ yeter
Ḥikmetin derk eylemezsiñ bunda var sırr-ı Ḫudā

Ṣanma ol ḳuṭb-ı güzīn beyhūde rıḥlet eyledi
Başḳa 'ālem seyrine Ḥaḳ onu da'vet eyledi

V

Ey göñül gel eyleme dünyāya billāh iltifāt
Gerdişinde bir şebāt etmez nümāyān kā'ināt

Münşe'āt-ı kā'ināt ıñ vāḳıf ol ma'nāsına
Lā-beḳā mażmūnunu cāmi'dir işbu münşe'āt

Çünkü 'azm etdi beḳāya Muṣṭafā vü āl-i beyt
Hem Ṣafī-i mürşid etdi terk-i dehr-i bī-şebāt

Sen daḫi terk et bu dünyāyı bıraḳ şu ġafleti
Başḳa bir cevherle tā kim bulsun ārāyiş ḥayāt

Ṣun'īdür etmek beḳāyı bu fenā dehre fedā
Bā'iş-i ye's ü nedāmetdir bu ḥāl-i türrehāt

Yā İlāhī ver bu 'abd-i pür-ḳuṣūra intibāh
Ġaflet ü nefs ü hevādan dūr olup bulsun necāt

Āh yā Rabbi n'olur ḥālim benim bu ḥāl ile
Çāk-ber-çāk eyler ol gün ki girībānım memāt

Ten ża'īf menzil uzaḳ zād ü ẕaḫīre nā-ḥuṣūl
Yol ṣu'ūbetli 'adū vāfir müheyyā biñ şekāt

Eyleme yā Rab bu 'abd-i zārı maḥcūb u ḫacīl
Şādumān et luṭf u 'afvıñla be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı ẕāt

Enbiyā vü aṣfiyā vü evliyānıñ 'aşḳına
Hem be-ḥaḳḳ-ı Muṣṭafā vü hem be-ḥaḳḳ-ı mu'cizāt

Söz tükenmez ey Emīrī bu tażarru' bābıdır
'Acz ile ḫāmūş olup 'arż eyle tārīḫ-i vefāt

Ḳuṭb idi ḥaḳḳā olunca 'āzim-i dārü's-selām
Oldu "ḳuṭb-ı a'ẓam-ı 'ālem" oña tārīḫ-i tām
"قطب اعظم عالم"[1]
(1314/1896-97)

1 Tüm harflerin hesaba katıldığı tam tarihtir.

TERCĪ‘-BENDLER

1[1]

Tebrīk-i sāl-i Cedīd

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

I

Naẓm odur ki neşve-i ma‘nāya maḳrūn olmalı
Cām-ı lafẓı bāde-i feyż ile meşḥūn olmalı

Baḳsa bir merd-i edīb āyīne-i ta‘bīrine
Cilve-efzā niçe naḳş-ı bikr-i mażmūn olmalı

Nāẓım oldur naẓm taḥḳīḳ etse her güftārınıñ
Noḳṭası dāġ-ı dil-i Ṭayfūr u Ẕünnūn olmalı

Başlasa te’sīs-i beyte vaṣf-ı çeşm-i yār ile
Niçe āhū-yı belāġat onda meskūn olmalı

Ḥaḳḳ-ı memdūḥunda yaḫud fekk-i taḳrīr eylese
Ṭab‘ı tehyīc-i feṣāḥatle diger-gūn olmalı

Öyle memdūḥ-ı celīlü’ş-şānı vaṣf etmek gerek
Her sözü müşkil-küşā-yı şer‘ u ḳānūn olmalı

Muttaṣıf yoḳ kimse bu evṣāf ile şimdi meğer
Yalıñız bir ẕāt-ı mes‘ūd u hümāyūn olmalı

‘Ābidīn Paşa-yı ‘ādil kim oña manẓūr olan
Maẓhar-ı ḳurbiyyet-i Ḫallāḳ-ı bī-çūn olmalı

Ḳıymet-i nuṭḳ-ı ḥikem-ārāsını ta‘yīn eden
Hem-‘ayār-ı cevher-i ‘aḳl-ı Felāṭūn olmalı

Ṣafḥa-i ‘ālemde resm-i ‘īd olduḳça bedīd
‘Īdveş her bir günü olsun sa‘īd-ender-sa‘īd

II

Ḳanġı bir şā‘ir ki vaṣfıñla seniñ gūyā değil
Her sözü ḳand-i mükerrer olsa da gūyā değil

1 AE 37: 87a-87b (s. 232-234)

Ḥayret-efzā-yı ʿuḳūl olsa kemāliñ çoḳ mudur
ʿAḳl ü ḥikmetde Felāṭūn ẕātıña hem-tā değil

ʿAdliñ etdi kā'inātı ol ḳadar leb-rīz-i feyż
Neyyir-i aʿẓam o rütbe āsumān-pīrā değil

Eyleye āyīne-i iḥsānıña rabṭ-ı nigāh
Tā-be-maḥşer dīde-dūz-ı minnet-i dünyā değil

Nuṭḳ-ı ḥikmet-bārıñı fehm eylemez ol kimse kim
Vāḳıf-ı fenn-i ḥikem ʿallāme-i yektā değil

İşte dünyā işte tārīḫ-i selef ẕātıñ gibi
Bir kerīm-i maʿdelet-peymā henūz peydā değil

Oldu endīşem şināverlikle bī-tāb ü tüvān
Lücce-i deryā-yı vaṣfıñ ḳābil-i iḥṣā değil

Şīve-i güftārımı aʿdā n'ola derk etmese
Çünkü her bir ehl-i ṣūret vāṣıl-ı maʿnā değil

Her sözüm bir gevher-i yek-reng-i ʿālü'l-ʿāl iken
Maḳdem-i evṣāfıña īṣār içün aḥrā değil

Ṣafḥa-i ʿālemde resm-i ʿīd olduḳça bedīd
ʿĪdveş her bir günün olsun saʿīd-ender-saʿīd

III

Müncelīdir feyż-i dīdārıñda ey yektā-ḥiṣāl
Berḳ-i taḳvā nūr-ı dīn şevḳ-i hüdā feyż-i kemāl

Müsteḥildir vüsʿat-i cūduñda taʿyīn-i ḳiyās
Mümteniʿdir ṣūretā ḫulḳuñda taṣvīr-i miṣāl

Himmetiñdir naẓmımı bu güne şöhret-gīr eden
Faḫr ile vaṣfıñda eylersem n'ola basṭ-ı maḳāl

Böyle bir manẓūme-i ʿAnḳā-miṣāl eyler şikār
Açsa pervāza ne dem şeh-bāz-ı ṭabʿım perr ü bāl

Nev-civān-ı ṭabʿım elbet nev-edā maẓmūn bulur
Gence fānīden çoḳ eyler bikrler ʿarż-ı cemāl

Āṣafā bu naẓma da imdād-ı feyżiñdir sebeb
Bende ṭāḳat ḳalmamışdır etmeğe derk-i meʾāl

Fikrimi żabṭ eylemiş evhāmı me'müriyyetiñ
Böyle mi yoḳsa ederdim vaṣfıñı fikr ü ḫayāl

Cāna te'ṯīr eylemişdir şiddet-i berd-i elem
İnḥirāf etmiş hevā-yı ḫāṭırımdan i'tidāl

Terk-i lāf et sende ġam neyler efendiñ var iken
Yā İlāhī şems-i baḫtı görmeye rūy-i zevāl

10 *Ṣafḥa-i 'ālemde resm-i 'īd olduḳça bedīd*
Her günü bir 'īdveş olsun sa'īd-ender-sa'īd

IV

1 Düşmeniñ temmūz-ı ġamda her nefes maḥrūr ola
Nev-bahār-ı ṭāli'i hem-ḥālet-i bāḫūr ola

Nüsḫa-i vicdānı maḳrūn-ı me'āl-i ye's olup
Cebhe-i baḫtında menşūr-ı ḳażā mesṭūr ola

Ẕātıñ olsun ḳal'a-i ḥıfẓ-ı İlāhī'de maṣūn
Ḥāsidiñ her vaḳti bir hengāme-i pür-şūr ola

Nuṭḳ-ı pākinden çıḳan her nükte-i mu'ciz-nümā
Ḳāṭi'u'l-işkāl-i re'y-i mecma'-ı cumhūr ola

5 Būy-i ḫulḳuñla şebistān-ı 'aṭā nükhet-niṯār
Cūy-i 'adliñle gülistān-ı seḫā ma'mūr ola

Āṣafā ceyş-i elem vicdānı pāmāl eyledi
Ṣūret-i naẓmım eğer bī-rūḥ ise ma'ẕūr ola

Dilde aġyār-ı elem böyle ḳalırsa ḳorḳarım
Bikr-i ma'nā dīde-i endīşeden mestūr ola

Etmeğe artıḳ 'arūs-ı naẓmdan ḳaṭ'-ı heves
Ḳorḳarım bu ġuṣṣa hem-ḫāṣiyyet-i kāfūr ola

Terk-i taṣdī' et Emīrī ġam sańa kār eylemez
'Ābidīn Paşa cihānda ṣaġ ola mesrūr ola

10 *Ṣafḥa-i 'ālemde resm-i 'īd olduḳça bedīd*
'Īdveş her bir günü olsun sa'īd-ender-sa'īd

MÜSEMMENLER

1[1]

Tercīʿ-i ḥamāset-pīrā

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

I

Ġavġāya ḳoşdular yine ʿOṯmānlı erleri
Arslan mehābetinde görünmekde her biri
Cengiñ ẓafer-penāhı ġazānıñ dil-āveri
Ḥarbiñ nehengi āteş-i rezmiñ semenderi
Sīmāları işāret eder żabṭ-ı kişveri
Heybetleri beşāret eder feṯḥ-i ekberi
Seyr eyleyiñ şu debdebeli şānlı leşkeri
Manṣūr u müstedām ola ʿOṯmānlı ʿaskeri

II

Āhen bilekli her biri bir ḳahramān gibi
Ḳaplan yürekli Rüstem-i ṣāḥib-ḳırān gibi
Heybetli bir geliş geliyor pek yaman gibi
Aʿdāya ḳarşı ṣāʿiḳa-i nā-gehān gibi
Ḥūnīn ġazālar onlara bir gülsitān gibi
Ḳurşun ṣadāsı zemzeme-i bülbülān gibi
Seyr eyleyiñ şu debdebeli şānlı leşkeri
Manṣūr u şādumān ola ʿOṯmānlı ʿaskeri

III

Her ferdi ism-i aʿẓam-ı Sübḥān'ı ẕikr eder
Peyġamber'i ṣaḥābe-i ẕī-şānı ẕikr eder
Feṯḥ-i bülend-i Fātiḥ u ʿOṯmān'ı ẕikr eder
Şehzāde-i güzīde Süleymān'ı ẕikr eder
Ceng-i ʿaẓīm-i leşker-i Orḫan'ı ẕikr eder
Şāhāne dāstān-ı Selīm Ḫān'ı ẕikr eder
Seyr eyleyiñ şu debdebeli şānlı leşkeri
Manṣūr u şād-kām ola ʿOṯmānlı ʿaskeri

1 AE 37: 68a-68b

IV

ʻOṯmānlılar cihānda ḥamiyyetle şān verir
Ser verir[1] mülkü düşmene vermez de cān verir
Bir ḳabża ḫākiñ üstüne rūḥ-ı revān verir
Meydān-ı ḥarbe kevkebe-i āsumān verir
Evlād u nesline şeref-i cāvidān verir
Tārīḫe sermedī ebedī dāstān verir
Seyr eyleyiñ şu debdebeli şānlı leşkeri
Manṣūr u kām-bīn ola ʻOṯmānlı ʻaskeri

V

Meydān-ı ḥarbe her biri merdāne ʻazm eder
Menʻ-i hücūm-ı düşmen-i nā-dāna ʻazm eder
Bulġar'a ḥarbe kişver-i Yunan'a ʻazm eder
Ḥubb-ı vaṭanla cūş u ḫurūşāne ʻazm eder
Ḥıfẓ-ı bilād içün ne beşūşāne ʻazm eder
Merdāne ṣaf-derāne şecīʻāne ʻazm eder
Seyr eyleyiñ şu debdebeli şānlı leşkeri
Manṣūr u kām-rān ola ʻOṯmānlı ʻaskeri

VI

Ey Mekke-i muʻaẓẓama ḫalḳı duʻā ediñ
Ey Ravża-i muṭahhara ḫalḳı ricā ediñ
Ey Kerbelā efāżılı[2] ẕikr-i Ḫudā ediñ
Ey ḳudsiyān-ı ʻālem-i bālā nidā ediñ
Ḥaḳḳ'a niyāz-ı nuṣret ile ilticā ediñ
Ey ḥarbe cür'et eyleyen aʻdā ḥayā ediñ
Seyr eyleyiñ şu debdebeli şānlı leşkeri
Manṣūr u kām-yāb ola ʻOṯmānlı ʻaskeri

1 Verir: Bu kelimede vezin bozulmaktadır.
2 efāżılı AE 37k: ahālīsi (üzeri çizilmiş) AE 37

2[1]

Dīger Terkīb-bend[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

I

Yā eyyühe'r-resūlü ʿināyet zamānıdır
Ḥaḳ'dan niyāz-ı nuṣret-i ümmet zamānıdır
Ey millet-i necībe metānet zamānıdır
Ġaflet zamānı geçdi baṣīret zamānıdır
Keşf-i me'āl-i ders-i ḥaḳīḳat zamānıdır
İṯbāt-ı iḳtidār u dirāyet zamānıdır
Biñ yılda bir geçen ele fırṣat zamānıdır
Fırṣat zamānı saʿy ü ḥamiyyet zamānıdır

II

Yād etmeli o vaḳʿa-i ʿuẓmā-yı efḫari
Fikr etmeli o dehşet-i kübrā-yı maḥşeri
Ẕikr etmeli ʿadūda olan bed emelleri
Yıḳmaḳ dilerdi cāmiʿ u miḥrāb ü minberi
Derd ü elemdi onlara İslām peyemberi
Arslan kesildi ḫaṣma Çanaḳḳalʿa ʿaskeri[3]
Biñ yılda bir geçen ele fırṣat zamānıdır
Fırṣat zamānı cehd ü ḥamiyyet zamānıdır

III

Yā Rab nedir o vaḳʿa-yı kübrā-yı mülk-i Rūm
Düşmenler eylemişdi Çanaḳḳalʿa'ya hücūm
Dolmuşdu ḳalb-i ṣāfına islāmlarıñ ġumūm
Arslana döndü leşker-i ʿOṯmāniyān ʿumūm
Pūlād-ı feṯḥi eylediler ellerinde mūm
Feryād-ı dil-ḫırāş ile ḳaçdı ʿadū-yı şūm
Biñ yılda bir geçen ele fırṣat zamānıdır
Fırṣat zamānı farṭ-ı ḥamiyyet zamānıdır

1 AE 37: 68b-69a; OTEM, sy. 1, 1334/1918, s. 15-18.
2 Metinde "terkīb-bend" denilmişse de vasıta beyti tekrar ettiğinden bu manzumeyi müsemmen olarak değerlendirdik.
3 ʿaskeri AE 37k, OTEM: erleri (üzeri çizilmiş) AE 37

III

Ey ṣaf-derān mefāḫir-i ātī siz olduñuz
Bu milletiñ medār-ı necātı siz olduñuz
Bu ümmetiñ ṣafā-yı ḥayātı siz olduñuz
Bu kişveriñ güzīde ṣıfātı siz olduñuz
Merd-i ġażanfer-i ġazavātı siz olduñuz
Şīrān-ı kā'ināt-ı ṣebātı siz olduñuz
Biñ yılda bir geçen ele fırṣat zamānıdır
İḳdām u ittiḥād ü ḥamiyyet zamānıdır

IV

Vallāhi mefḫar-ı ṣeḳaleyn oldu şādumān
Dünyāyı fetḥ eden 'Ömereyn oldu şādumān
Cennetde vālid-i Ḥaseneyn oldu şādumān
Eflāki devr eden ḳamereyn oldu şādumān
Ceng-āverān-ı Bedr ü Ḥuneyn oldu şādumān
Ma'ṣūm-ı sīne-çāk-i Ḥüseyn oldu şādumān
Biñ yılda bir geçen ele fırṣat zamānıdır
Fırṣat zamānı cehd ü ḥamiyyet zamānıdır

V

Biz vāriṣ-i şehāmet-i 'Oṣmān değil miyiz
Ḳavm-i celīl-i Fātiḥ u Orḫan değil miyiz
Perverde-i cihād-ı Selīm Ḫān değil miyiz
Ḥālā muḳīm-i mülk-i Süleymān değil miyiz
Şöhretle mā-sivāda dıraḫşān değil miyiz
Çoḳ mu bu mefḫaret bize arslan değil miyiz
Biñ yılda bir geçen ele fırṣat zamānıdır
Fırṣat zamānı cehd ü celādet zamānıdır

VI[1]

Alman gibi necīb-i cihān etdi ittiḥād
ʻĀlī-cenāb Avusturiya eyledi cihād
Bulġar ʻırḳımızdan idi ḳıldı ictihād
Hem-cinsimiz Macar'da cüyūş etdi iḥtişād
Gencīne-i muʻāveneti etdiler küşād
Biñ yılda bir geçer mi ele böyle bir murād
Saʻy eylermek zamānı ḥamiyyet zamānıdır
Fırṣat zamānı farṭ-ı celādet zamānıdır

VII

Hindūsitān civānları bilmem niçün durur
Ḫārezm ḳahramānları bilmem niçün durur
Belḫ u Buḫārā ḫānları bilmem niçün durur
Afġān güzīde-şānları bilmem niçün durur
Īrān cihān-sitānları bilmem niçün durur
İslāmiyān fidanları bilmem niçün durur
Biñ yılda bir geçen ele fırṣat zamānıdır
Fırṣat zamānı farṭ-ı ḥamiyyet zamānıdır

VIII

Nerde o Āsyādaki şāhāne kişverān
Nerde o ʻālī medreselerle o ʻālimān
Nerde o salṭanat o ḥamiyyetli ṣaf-derān
Nerde bilād-ı Merv ü Ḳırım nerdedir Ḳazan
Nerde Tūnūs yā nerde Cezāyir o cennetān
Kāfī değil midir bu ḳadar ʻibret-i cihān
Biñ yılda bir geçen ele fırṣat zamānıdır
Fırṣat zamānı cehd ü celādet zamānıdır

1 VI. bend. -AE 37

IX

Ey ġāziyān ḳarīn-i belāyā siz olduñuz
Ḳurşunlara nişāne-i yektā siz olduñuz
Bu kişvere ḥayāt-ı muṭarrā siz olduñuz
Bu millete necāt-ı muṣaffā siz olduñuz
Arslan yürekli ṣaf-der-i ġavġā siz olduñuz
Ṣabr eyleyiñ ki mefḫar-ı dünyā siz olduñuz
Biñ yılda bir geçen ele fırṣat zamānıdır
Fırṣat zamānı saʿy ü ḥamiyyet[1] *zamānıdır*

X[2]

Maḥv oldu mütttefiḳleriñiz İngiliz utan
Aġlatdıñız cihānı Fıransız yeter uyan
Nerde o ḥāmī-i medeniyyet münevverān
Rūy-ı zemīni ḳaplaya lāyıḳ mı böyle ḳan
İnsān ḳoyun mu yoḳsa seliḫ-ḫāne mi cihān
Bu intiḳāmı sizden alır Rabb-i müsteʿān
Ġayret zamānıdır bize fırṣat zamānıdır
Himmet zamānı vaḥdet-i millet zamānıdır

XI

Olsaydı bende āh eğer ṣıḥḥat-i beden
Billāhi bir nefer yazılırdım Emīrī ben
Gördüñ mü böyle fırṣatı tārīḫlerde sen
Şimdi tamām girdi ele vaḳt-i mü'temen
Geldi ẓuhūra ġayret-i Ḫallāḳ-ı ẕü'l-minen
Biñ yılda buldu böyle güzel fırṣatı vaṭan
Saʿy eylemek zamānı baṣīret zamānıdır
Fırṣat zamānı farṭ-ı ḥamiyyet zamānıdır

1 saʿy ü ḥamiyyet: vaḥdet-i millet AE 37
2 X. bend: -AE 37

3[1]

Tercī‘-bend

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

I

Ey ġuzāt-ı muḥteşem ey ṣaf-derān-ı kām-rān
Feṯḥ u nuṣret her zamān olsun siziñle hem-‘inān
‘Arş-ı a‘lādan sizi tebrīke gelsin ḳudsiyān
Ḳuvvetü’ẕ-ẓahr olsun imdād-ı cenāb-ı Müste‘ān
Muntaẓırdır nuṣrete şimdi zemīn ü āsumān
Yazdıñız tārīḫe ‘ālī muḥteşem bir dāstān
Āferīn olsun size ey leşker-i ‘Oṯmāniyān
Var oluñ mes‘ūd oluñ mesrūr oluñ her bir zamān

II

Biz o maḫlūḳuz ki ḫāliḳ Rabb-i ekberdir bize
Rūy-i arżıñ cümle aḳvāmı birāderdir bize
Cevher-i ḥilm ü nevāziş zīb ü zīverdir bize
Kā’inātıñ bu‘d ile ḳurbu berāberdir bize
Ḫoş geçinmek cümle milletle müyesserdir bize
Ḳomşular bilmem niçün ḫaṣm-ı sitem-gerdir bize
Āferīn olsun size ey leşker-i ‘Oṯmāniyān
Var oluñ mes‘ūd oluñ mesrūr oluñ ey ġāziyān

III

İşte ḫaṣm-ı bī-mürüvvet ḥarbi i‘lān eyledi
Mülk-i maḫẕūlündeki İslām’ı giryān eyledi
Birṭaḳım ṣıbyān ü ma‘ṣūmānı nālān eyledi
Cāmesi gül-gūn değildi şimdi al ḳan eyledi
Meslek-i a‘dā sizi maḥzūn u ġażbān eyledi
Rüstemāne ḥamleñiz ḫaṣmı perīşān eyledi
Āferīn olsun size ey leşker-i ‘Oṯmāniyān
Var oluñ mes‘ūd oluñ ey ġāziyān ey ṣaf-derān

1 AE 37: 73b-74b

IV

Bir çerāġ-ı enveriñ maḥṣūlü olmuş dūd u nūr
Ḫār değil etmektedir bir naḫl gülşenden ẓuhūr
Eylese bir kimseden bir fi'l-i nā-merżā ẓuhūr
Ḳavm-i hüş-yār u şefīḳiz eyleriz 'afv-ı ḳuṣūr
Böyle ṣūret gösterir āyīne-i ḳalb-i ẓuhūr
Ehl-i Ḥaḳḳ'ı dā'imā manṣūr eder Rabb-i Ġafūr
Āferīn olsun size ey leşker-i 'Oṯmāniyān
Var oluñ mes'ūd oluñ mesrūr oluñ her bir zamān

V

Rūz u şeb a'dāya ḳarşı derd ü miḥnet sizdedir
Derd ü miḥnet sizdedir renc ü meşaḳḳat sizdedir
Daġ u ṣaḥrālarda yollarda eẕiyyet sizdedir
Ḫ'āb ü rāḥat yoḳ bütün ālām-ı ġurbet sizdedir
Āh ey heybetli arslanlar ḥamiyyet sizdedir
Ey bizim ser-tācımız ümmīd-i millet sizdedir
Āferīn olsun size ey leşker-i 'Oṯmāniyān[1]
Var oluñ mes'ūd oluñ mesrūr oluñ her bir zamān[2]

VI

Āferīn ey şānlı 'asker verdiñiz dünyāda şān
Etdiñiz icrā ġazā-yı ekberi ey ġāziyān
Verdiñiz ey şānlı 'askerler vaṭan uġrunda cān
Verdiñiz cān aldıñız şān āferīn ey ṣaf-derān
Ey şehīd-i rāh-ı 'aşḳullāh olan rūşen-dilān
Bulduñuz nūr-ı[3] şehādetle ḥayāt-ı cāvidān
Āferīn olsun size ey leşker-i 'Oṯmāniyān
Var oluñ mes'ūd oluñ mesrūr oluñ her bir zamān

1 *Āferīn olsun size ey leşker-i 'Oṯmāniyān* AE 37k*: Āferīn ey şanlı 'asker verdiñiz dünyāya şān (üzeri çizilmiş)* AE 37

2 *Var oluñ mes'ūd oluñ mesrūr oluñ her bir zamān* AE 37k*: Etdiñiz icrā ġazā-yı ekberi ey ġāziyān (üzeri çizilmiş)* AE 37

3 nūr-ı AE 37k: AE 37

VII

Ṣavleti cevlān-ı dehşetnāki gördü kā'ināt
Ümmet-i ṣābir biziz lāzım bize ṣabr ü şebāt
Biz taḥammül ehliyiz āsān olur hep müşkilāt
Ba'd-ez-īn ṣabr ü şebāt ü ḥilmi görsün şābitāt
Dönmeyiz yoldan Ṭuna olmuş bize āb-ı ḥayāt[1]
Rehber-i nuṣret-nişān olsun size feyż-i necāt
Āferīn olsun size ey leşker-i 'Oşmāniyān
Var oluñ mes'ūd oluñ mesrūr oluñ her bir zamān

VIII

Ḥażret-i peyġamber-i ẕī-şānı ḫoşnūd etdiñiz
Rūḥ-ı pāk-i Fātiḥ u Orḫan'ı ḫoşnūd etdiñiz
Bāyezīd Ḫān'ı Süleymān Ḫān'ı ḫoşnūd etdiñiz
Cümle ervāḥ-ı şehinşāhānı ḫoşnūd etdiñiz
Āl ü aṣḥāb-ı ẓafer-'unvānı ḫoşnūd etdiñiz
Ḥāṣılı dünyāda her insānı ḫoşnūd etdiñiz
Āferīn olsun size ey leşker-i 'Oşmāniyān
Var oluñ mes'ūd oluñ mesrūr oluñ her bir zamān

IX

Kişver-i ḫaşm-ı 'anīde aḳdıñız deryā gibi
Ḳanını ceyş-i 'adūnuñ dökdüñüz ṣahbā gibi
Mülkü a'dānıñ göründü sizlere Leylā gibi
Cān ü serden geçdiñiz müştāḳ-ı bī-pervā gibi
Ḳana her düşmen boyandı bir ḳızıl dībā gibi
Aldıñız dest-i 'adūdan mülkünü elma gibi
Āferīn olsun size ey leşker-i 'Oşmāniyān
Var oluñ mes'ūd oluñ mesrūr oluñ ey ġāziyān

1 āb-ı ḥayāt AE 37k: AE 37

X

Şād oluñ ey Ka'be-i feyż-āveriñ sākinleri
Şād oluñ ey ravża-i Peyġamber'iñ sākinleri
Şād oluñ ey Kerbelā-yı enveriñ sākinleri
Şād oluñ ey ḥavl-i 'arş-ı ekberiñ sākinleri
Şād oluñ dünyādaki baḥr ü beriñ sākinleri
Şād oluñ ey feth olan kişverleriñ sākinleri
Āferīn olsun size ey leşker-i 'Oṯmāniyān
Var oluñ mes'ūd oluñ mesrūr oluñ ey ġāziyān

XI[1]

Mürde olmuşdu te'eṩṩürle bu 'abd-i nā-tüvān
Verdi a'dā mülkünüñ te'ṯīri cisme tāze cān
Mu'cizāt-ı şevḳiñiz oldu bańa rūḥ-ı revān
Ben de mażmūn mülküne etdim hücūmu nā-gehān[2]
Her hücūmum eyledi ceyş-i me'āli nā-tüvān
Taḫtgāh-ı kişver-i ma'nāda oldum kām-rān
Āferīn olsun size ey leşker-i 'Oṯmāniyān
Var oluñ mes'ūd oluñ mesrūr oluñ her bir zamān

XII

Yazdı Ḥāmid āteşīn ḫāmeyle naẓm-ı şu'le-yāb
Eyledi meydān-ı naẓma perr-i Ekrem de şitāb
Verdi eş'āra Naẓīf ü 'Ālī Begler āb-ı nāb
Etdi bu 'āciz Emīrī de bu naẓmı intiḫāb
Sākit olduñ nerdesiñ ey Fikret-i 'ālī-cenāb
Nevbet-i meydān seniñdir ey edīb-i inḳilāb
Āferīn olsun size ey leşker-i 'Oṯmāniyān
Var oluñ mes'ūd oluñ mesrūr oluñ ey ġāziyān

1 XI. bend: AE 37k
2 XI/4: Ben de mażmūn-ı mülke etdim hücūm nā-gehān M. Bu hâli vezne halel vermektedir.

MÜSEDDESLER

1[1]

Tercī‘āt

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

I

Ṣabāḥ-ı ġam erişdi meclis-i ‘işret tamām olsun
Ne mey olsun ne nuḳl olsun ne şem‘ olsun ne cām olsun
Saña ey meh-liḳā artıḳ uzaḳlardan selām olsun
Cünūn vādīlerinden ba‘d-ez-īn ibḳā-yı nām olsun
Dil-i dīvāneye şimden girü dağlar maḳām olsun
Cemāliñ görmedikçe şādumān olmaḳ ḥarām olsun

II

Ben aṣlā görmedim billāh ḫışm-ı fitne-engīziñ
Bañа dā’im nigāh-ı luṭf ederdi çeşm-i ḫūn-rīziñ
Ġıdā-yı rūḥum olmuşdu o güftār-ı şeker-rīziñ
Felek çoḳ gördü āḫir iltifāt-ı şefḳat-engīziñ
Dil-i dīvāneye şimden girü dağlar maḳām olsun
Cemāliñ görmedikçe şādumān olmaḳ ḥarām olsun

III

Vefāsı luṭfu çoḳdur nāzenīn bir ḫūb idi ol māh
Benim ‘indimde miṡli gelmemişdi ‘āleme billāh
Mübeddel oldu ye’s ü ḥasrete ẕevḳ ü ṣafā nāgāh
Şu ḫā’in firḳati bilmem [ki] nāgāh çıḳdı nerden āh
Dil-i dīvāneye şimden girü dağlar maḳām olsun
Cemāliñ görmedikçe şādumān olmaḳ ḥarām olsun

1 AE 37: 83b

IV

Değildim bülbülāsā her güle ben ʿāşıḳ-ı ser-bāz
Cihānda intiḫāb etmişdim ancaḳ bir gül-i mümtāz
Niçün aldıñ elimden ey felek raḥm etmediñ ibrāz
Bütün eczā-yı cismimden gelir bu beyt ile āvāz
Dil-i dīvāneye şimden girü dağlar maḳām olsun
Cemāliñ görmedikçe şādumān olmaḳ ḥarām olsun

V

Tebessümle tekellüm eyledikçe ol melek-sīmā
Naẓargāhımda dünyāyı ederdi başḳa bir dünyā
Düşünmezdim ḫazān ü nev-bahār-ı ʿālemi aṣlā
Ne müşkilmiş firāḳ-ı yār şimdi añladım ḥayfā
Dil-i dīvāneye şimden girü dağlar maḳām olsun
Cemāliñ görmedikçe şādumān olmaḳ ḥarām olsun

VI

Ḥużūr-ı yāra irsāl eylesem āh-ı ciğer-sūzu
Bańa bārī getirsin bir peyām-ı ṣıḥḥat-efrūzu
Desin derdiñ ile bir şām-ı miḥnet oldu her rūzu
Lisānımdan ḳırā'at eylesin bu beyt-i dil-dūzu
Dil-i dīvāneye şimden girü dağlar maḳām olsun
Cemāliñ görmedikçe şādumān olmaḳ ḥarām olsun

VII

Niçün raḥm etmediñ dāġ-ı dil-i sūzānıma ey çarḫ
Ġarīb ilde niçün āteş bıraḳdıñ cānıma ey çarḫ
Yazıḳlar oldu ʿaḳl ü ṣabrıma iẕʿānıma ey çarḫ
Bańa yazdırma muḥriḳ sözleri cānānıma ey çarḫ
Dil-i dīvāneye şimden girü dağlar maḳām olsun
Cemāliñ görmedikçe şādumān olmaḳ ḥarām olsun

VIII

Merāmıñ çünkü almaḳdı niçün verdiñ bańa yārı
Niçün ben genç iken böyle yedirdiñ zehr-i ekdārı
Onuñ-çün eylerim bī-ṣabr ü ārām āh ile zārı
İşitsin gūşu gerdūnuñ be-ḥaḳḳ-ı ḥażret-i Bārī
Dil-i dīvāneye şimden girü daġlar maḳām olsun
Cemāliñ görmedikçe şādumān olmaḳ ḥarām olsun

IX

Emīrī'niñ ne mümkin iltiyām-ı ḳalb-i meksūru
Viṣāl-i yār olur ancaḳ devā-yı ḳalb-i meksūru
N'olurdu ey felek gelse yine ol çeşmimiñ nūru
Yeter feryād etdirdiñ şu beyt ile bu mehcūru
Dil-i dīvāneye şimden girü daġlar maḳām olsun
Cemāliñ görmedikçe şādumān olmaḳ ḥarām olsun

2[1]

Tebrīk-i Sāl-i Cedīd

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

I

Ey ḫidīv-i mülk-i ḥikmet maẓhar-ı 'aḳl-ı reşīd
Vey żiyā-yı 'adli nūr-ı dīde-i ehl-i ümīd
Her zamān gerçi vürūd etmekde bir 'īd-i cedīd
Ḫāk-i pāye ferş-i rū etmek velī bir başḳa 'īd
Baḫt u ṣıḥḥat ol ḳadar iḥsān ede Rabb-i mecīd
Ola ẕāt-ı devletiñ her rūzu bir 'īd-i sa'īd

II

Ey ṭabīb-i nabż-ı devlet ey Mesīḥ-i mekremet
Devletiñde rū-nümādır rūy-i rāḥat her cihet
Herkese meftūḥdur sāyeñde bāb-ı ma'delet
Sensiz ammā ṣūret-i bī-rūḥa dönmüş memleket
Baḫt u ṣıḥḥat ol ḳadar iḥsān ede Rabb-i mecīd
Ola ẕāt-ı devletiñ her rūzu bir 'īd-i sa'īd

1 AE 37: 86b

III

Ser-fürū etmekdedir fermānıña seyf ü ḳalem
Burc-ı ḥaḳḳāniyyete ḥaḳḳā ki naṣb etdiñ ʿalem
Āsumān nūr-ı cebīn-i pākiñe eyler ḳasem
ʿAdl ü dādıñ eyledi her bir göñülden defʿ-i ġam
Baḫt u ṣıḥḥat ol ḳadar iḥsān ede Rabb-i mecīd
Ola ẕāt-ı devletiñ her rūzu bir ʿīd-i saʿīd

IV

Sen ahālī rāḥati-y-çün terk-i rāḥat eylediñ
Gün gibi devr eyleyip neşr-i ʿadālet eylediñ
Dest-gīr olduñ reʿāyāya riʿāyet eylediñ
Çoḳ faḳīri şādumān etdiñ ʿināyet eylediñ
Baḫt u ṣıḥḥat ol ḳadar iḥsān ede Rabb-i mecīd
Ola ẕāt-ı devletiñ her rūzu bir ʿīd-i saʿīd

V

Nüsḫa-i kübrā-yı himmetdir vücūd-ı devletiñ
ʿĪd-i ḫurşīd-i ʿadāletdir vücūd-ı devletiñ
Şāh-bāz-ı burc-ı devletdir vücūd-ı devletiñ
İftiḫār-ı mülk ü milletdir vücūd-ı milletiñ
Baḫt u ṣıḥḥat ol ḳadar iḥsān ede Rabb-i mecīd
Ola ẕāt-ı devletiñ her rūzu bir ʿīd-i saʿīd

VI

Dāmeniñ taḳbīl ile dāʾim ederken iftiḫār
Ḫāk-i pāyiñden felek devr eyledi bī-iḫtiyār
Şiddet-i şevḳiñle olmuşdur Emīrī bī-ḳarār
Eyliyor bu beyt ile tebrīk-i ʿīde ictisār
Baḫt u ṣıḥḥat ol ḳadar iḥsān ede Rabb-i Mecīd
Ola ẕāt-ı devletiñ her rūzu bir ʿīd-i saʿīd

3[1]

Cülūs-ı Hümāyūna Müṣādif Rūz-ı Fīrūzuñ Şehr-Āyīni Münāsebetiyle Yazılmışdır

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Bugün bir 'īd-i a'ẓamdır ki dünyā şād u ḫandāndır
Zemīn ü āsumān nūr-ı meserretle dıraḫşāndır
Bugün bir şems-i dīger kā'ināta pertev-efşāndır
Bugün ol bedr-i yektā feyż-baḫş-ı taḫt-ı ẕī-şāndır
Bugün 'īd-i cülūs-ı ḥażret-i 'Abdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl 'īd etmesin 'ālem ki eñ şefḳatli sulṭāndır

II

Müṣādifdir bugün bir yevm-i 'īd-i behcet-efzāya
Şenā-yı şān-ı 'ālü'l-'āli ṣıġmaz kilk-i imlāya
Bugün feyż-i İlāhī kā'ināta verdi pīrāye
Bugün şems-i 'adālet neşr-i envār etdi dünyāya
Bugün 'īd-i cülūs-ı ḥażret-i 'Abdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl 'īd etmesin 'ālem ki ki bī-mānend sulṭāndır

III

Bugün geldi cemāl-i devlete bir revnaḳ-ı yektā
Bugün oldu ḳulūbunda 'umūmuñ nūrlar peydā
Onuñ te'ṣīr-i feyżi ḳıldı 'aks-i ḳubbe-i mīnā
Onuñ-çün böyle ġarḳ-ı nūrdur dünyā vü mā-fīhā
Bugün 'īd-i cülūs-ı ḥażret-i 'Abdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl 'īd etmesin 'ālem ki ẓıllullāh-ı ẕī-şāndır

1 AE 37: 87b-88b

IV

Bugün feyż u şerefle faḫr-i eyyām u şühūr olmuş
Bugün dünyāda miṯli olmayan bir ʿālī sūr olmuş
Şeb ü rūzu bu yevmiñ mehbiṭ-ı nūr-ı sürūr olmuş
Zemīn ḫurşīdi tanẓīr eylemiş yekpāre nūr olmuş
Bugün ʿīd-i cülūs-ı ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl ʿīd etmesin ʿālem ki fażl-ı Ḥayy u Sübḥān'dır

V

Bugün mir'āt-ı feyżü'l-feyżidir elṭāf-ı Raḥmān'ıñ
Bugün bir yevm-i faḫrü'l-faḫrıdır bi'l-cümle insānıñ
Meserret nūru tābāndır bugün vechinde dünyānıñ
Hümāyūn-mevlidi "tārīḫ-i mecd" oldu o sulṭānıñ
Bugün ʿīd-i cülūs-ı ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl ʿīd etmesin ʿālem ki şāhenşāh-ı devrāndır

VI

Bugün olduñ yigirmi beş yılıñ ikmāline maẓhar
Vücūduñ ḥıfẓ ede Bārī be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı Peyġamber
[……..
……..]
Bugün ʿīd-i cülūs-ı ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl ʿīd etmesin ʿālem ki sulṭān ibni sulṭāndır

VII

Bugün bir ṣıdḳ-ı niyyetle sürūr iẓhār eder ʿālem
Bugün āfāḳı ġarḳ-ı nūr-ı āteş-bār eder ʿālem
Kemāl ü ḳudret ü ʿulviyyetin iḳrār eder ʿālem
Duʿā-yı şevket-i şāhānesin tekrār eder ʿālem
Bugün ʿīd-i cülūs-ı ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl ʿīd etmesin ʿālem ki nūr-ı ʿayn-i ekvāndır

VIII

Bu şeb nūr aldı dünyā dergeh-i şevket-me'ābından
Bu şeb ẕerrāt-ı ʿālem şuʿle-pīrā oldu bābından
Su'āl etdim sipihr-i şādnāke āfitābından
Dedi bir kūşe-i tenhāda ṣaḳlanmış ḥicābından
Bugün ʿīd-i cülūs-ı ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl ʿīd etmesin ʿālem ki faḫr-i pādişāhāndır

IX

Bu şeb gūyā ki füsḥatgāh-ı ʿālem Ṭūr-ı Sīnā'dır
Cihān başdan başa müstaġraḳ-ı nūr-ı tecellādır
Bu feyżü'l-feyż-i dīger şevḳ-baḫş-ı rūḥ-ı Mūsā'dır
Naẓīri gelmemiş dünyāya ẓıllullāh-ı yektādır
Bugün ʿīd-i cülūs-ı ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl ʿīd etmesin dünyā ki herkes şād u ḫandāndır

X

O rütbe şuʿle-pūş olmuş ser-ā-pā devre-i dünyā
Bütün bir nūr-ı āteş-bārdır hep kūh ile ṣaḥrā
Zemīn mi yoḳsa ḫurşīd-i münevver mi olan peydā
Şaşırmış ḥayretinden sākinān-ı ʿālem-i ʿuḳbā[1] (?)
Bugün ʿīd-i cülūs-ı ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl ʿīd etmesin dünyā ki sulṭān-ı ḳadir-dāndır

XI

Mübārek ẕāt-ı pāki nūr-ı ʿirfān-ı mücessemdir
Kitāb-ı ḥikmeti keşf eyleyen üstād-ı aʿlemdir
Devā-yı iltifātı aġlayan her ḳalbe merhemdir
Vücūd-ı şevket-i şāhānesi dünyāya elzemdir
Bugün ʿīd-i cülūs-ı ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl ʿīd etmesin dünyā ki feyżü'l-feyż-i Yezdān'dır

1 ālem-i ʿuḳbā (?): عالم عقبا M

XII

İlāhī ḥażret-i sulṭān-ı ʿālem şād-kām olsun
Şükūh u şevket-i ʿālem-şümūlu ber-devām olsun
Meserretle feraḥla ʿömr-i sermedle bekām olsun
Cihān durduḳça taḫt-ı şevketinde müstedām olsun
Bugün ʿīd-i cülūs-ı ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl ʿīd etmesin ʿālem ki ḥāḳān ibni ḥāḳāndır

XIII

ʿAdāletde mürüvvetde naẓīrin görmemiş kimse
Tedābīr ü baṣīretde naẓīrin görmemiş kimse
Kiyāsetde siyāsetde naẓīrin görmemiş kimse
Ḫulāṣa her fażīletde naẓīrin görmemiş kimse
Bugün ʿīd-i cülūs-ı ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl ʿīd etmesin ʿālem ki şāhenşāh-ı ẕī-şāndır

XIV

Münevverdir ʿavālim nūr-ı ʿirfān ü kemālinden
Alır ehl-i ḥaḳāyıḳ ders-i ʿulviyyet maḳālinden
ʿAyāndır feyż-i Rabbānī mezāyā-yı ḫiṣālinden
Meserret olmasın münfek vücūd-ı bī-miṣālinden
Bugün ʿīd-i cülūs-ı ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl ʿīd etmesin ʿālem ki ḥubbu nūr-ı īmāndır

XV

ʿAyān efrād-ı ümmetde o sulṭāna muḥabbetdir
Bütün dillerde feyż-efzā olan nūr-ı ṣadāḳatdir
Hümāyūn-ẓıll-i Mevlā pādişāh-ı ʿālī-ḫaṣletdir
Vücūd-ı feyżnāki nüsḫa-i yümn ü kerāmetdir
Bugün ʿīd-i cülūs-ı ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl ʿīd etmesin ʿālem ki şems-i şevket ü şāndır

XVI

Cihāna gelmemişdir böyle ẓıllullāh-ı dil-āgāh
Meserretle bütün diller bugün leb-rīzdir billāh
Bu sulṭāndır cihān-ı ḥikmete keşf eyleyen şeh-rāh
Muʿammer eylesin ol pādişāhı ḥażret-i Allāh
Bugün ʿīd-i cülūs-ı ḥażret-i ʿAbdülḥamīd Ḫān'dır
Naṣıl ʿīd etmesin dünyā ki rūḥ-ı ʿadl ü iḥsāndır

4[1]

Velādet-i Hümāyūna Müṣādif Rūz-ı Fīrūz Ḥaḳḳında [fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

I

Bir hümāyūn rūz-ı şehr-āyīn-i ümmetdir bugün
Mā-sivā meşḥūn-ı āṣār-ı saʿādetdir bugün
Zīr ü bālā ġarḳ-ı envār-ı beşāretdir bugün
Bendegān müstaġraḳ-ı faḫr u meserretdir bugün
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʿadāletdir bugün
Rūz-ı fīrūz-ı cülūs-ı rūḥ-ı devletdir bugün

II

Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd Ḫān-ı güzīn ü muḥterem
Hem veliyyullāhdır hem pādişāh-ı ẕü'l-kerem
Eylemiş ol şehriyār-i ekberi Rabbü'l-ümem
Ḳuṭb-ı aʿẓam ġavṯ-ı efḫam ehl-i terkīb-i ümem
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʿadāletdir bugün
Maṭlaʿ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

III

Mebdeʾ-i "tārīḫ-i mecd" ü reʾs-i sāl-i ʿizz ü şān
Oldu mevlūd-i hümāyūn-ı şehinşāh-ı cihān
Ol veliyy-i niʿmet-i dünyā o faḫr-i ḫüsrevān
Eylesin idrāk biñ emṯālini yā Müsteʿān
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʿadāletdir bugün
Maṭlaʿ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

1 AE 37: 88b-89b

IV

Ondadır tekmīl-i feyż-i ʿilm ü ʿirfān ü edeb
Ḫilḳat-i şāhānesi olmuş cihāna münteḥab
Ḳadr-i mümtāzı ʿulüvv-i şāhı olmuşdur sebeb
Kā'inātı ḳaplamışdır pertev-i şevḳ u ṭarab
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʿadāletdir bugün
Maṭlaʿ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

V

Ẓıll-i aʿẓamdır vücūdundan ḫilāfet nūr alır
Ḫulḳ-ı feyyāż-ı ḥamīdinden saʿādet nūr alır
Merkez-i envārdır ondan ʿadālet nūr alır
Āsitānından cihān-ı aʿẓamiyyet nūr alır
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʿadāletdir bugün
Maṭlaʿ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

VI

Zīr ü bālā-yı ʿavālimden aḳar āb-ı ḥayāt
Nūra ġarḳ olmuş naẓargāh-ı beşerde şeş cihāt
Rūz-ı feyże mevsim-i mesʿūde erdi kā'ināt
Dīdeler rūşen cihān ḫurrem münevver mümkināt
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʿadāletdir bugün
Maṭlaʿ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

VII

Āteşīn fevvāreler nūr-ı muḳaṭṭar yaġdırır
Her fişeng-i şuʿle-peymā zīb ü zīver yaġdırır
Encüm-i pehnā-yı ḳudret feyż-i dīger yaġdırır
Āsumān gūyā zemīne dürr ü gevher yaġdırır
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʿadāletdir bugün
Maṭlaʿ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

VIII

Ol şehinşāh-ı güzīndir rehber-i irşādımız
Mürşid-i ḥikmet-nümāmız ʻavnimiz imdādımız
Pādişāhım çoḳ yaşa gülbāngidir evrādımız
Müstedām olsun şehinşāh-ı kerem-muʻtādımız
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʻadāletdir bugün
Maṭlaʻ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

IX

Rūz-ı ʻīdiñ inbisāṭı nev-bahārıñ māyesi
Sūr-ı fīrūzuñ ṣafāsı gülşeniñ sermāyesi
Her sürūr eyyāmınıñ olmuş bugün pīrāyesi
Baḳ ne ʻālīdir bu yevm-i bī-naẓīriñ sāyesi
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʻadāletdir bugün
Maṭlaʻ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

X

Pādişāh-ı mülk ü millet gevher-i yektā-yı feyż
Oldu bu rūz-ı hümāyūnda ṣadef-pīrā-yı[1] feyż
Dürr-i bī-hem-tā nümāyān eyledi deryā-yı feyż
Olmamışdı böyle bir lü'lü' kenār-ārā-yı feyż
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʻadāletdir bugün
Maṭlaʻ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

XI

Nūrlar cevvāl olur cevv-i havāda reng reng
ʻĀlem-i dīger olur peydā semāda reng reng
Şuʻleveş üşkūfeler olmuş küşāde reng reng
Olmaz ezhār-ı çemen bundan ziyāde reng reng
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʻadāletdir bugün
Maṭlaʻ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

1 ṣadef-pīrā-yı AE 37k: cülūs-ārā-yı (üzeri çizilmiş) AE 37

XII

Mefḫar-ı berreyn ü baḥreyndir o sulṭān-ı ẓuhūr
Çoḳ mudur olsa bu şeb berreyn ü baḥreyn ġarḳ-ı nūr
Bu şeb-i ʿālī ḳulūba baḫş eder nūr-ı sürūr
Bu ʿayāndır nūrdan zīrā ki nūr eyler ẓuhūr
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʿadāletdir bugün
Maṭlaʿ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

XIII

ʿĀlem-i bālāyı tenvīr eyliyor mehtāblar
Cedvel-i şeffāf-ı nūrāsā aḳar hep āblar
Parlıyor her sūda zerrīn levḥa-i şeb-tāblar
Şuʿle-i yekpāre olmuşdur büyūt u bāblar
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʿadāletdir bugün
Maṭlaʿ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

XIV

ʿĪd-i şevḳ-efzāya şehr-āyīn-i feyż-ārāya baḳ
İftiḫār et dīde-i taʿẓīm ile dünyāya baḳ
Şuʿle-i burc-ı müselsel neşr eder deryāya baḳ
Nūra ġarḳ olmuş naẓargāhıñdaki eşyāya baḳ
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʿadāletdir bugün
Maṭlaʿ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

XV

Eylemiş peydā bu şeb bir başḳa ārāyiş cihān
Gülsitāndan her ṭaraf etmektedir ʿarż-ı nişān
Gülsitān ammā naẓīri olmayan bir gülsitān
Mīve vermiş nūrdan her bir nihāl-i dil-sitān
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i ʿadāletdir bugün
Maṭlaʿ-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

XVI

Çoḳ mudur tenhā-nişīn-i ḥayret olsa āfitāb
Pertev-efşāndır havā üstünde yüz biñ māh-tāb
Nūrdan her ḫāne giymiş ḫil'at-i feyż-iktisāb
Belde-i nūr oldu her bir şehr-i şāh-ı kām-yāb
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i 'adāletdir bugün
Maṭla'-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

XVII

Bu Emīrī 'abd-i ṣādıḳdır be-ḥaḳḳ-ı Kibriyā
Ṣıdḳ ile eyler du'ā-yı şehriyārı dā'imā
Ol şehe etmek du'ā dünyāya ḳılmaḳdır du'ā
Var ola mes'ūd ola sulṭān-ı 'ulviyyet-nümā
Mevlid-i sulṭān-ı evreng-i 'adāletdir bugün
Maṭla'-ı şems-i hümāyūn-ı ḫilāfetdir bugün

5[1]

Yevm-i Cülūs-ı Ḫilāfet-penāhī Ḥaḳḳında

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

I

Sevgili sulṭānımız Sulṭān Ḥamīd Ḫān-ı vaḥīd
Ḳurretü'l-'ayn-i cihāndır ol şehinşāh-ı ferīd
Re'y ü 'irfānından oldu cümle dünyā müstefīd
Eylesin Allāh vücūd-ı şevketin ġamdan ba'īd
'Īd-i ekberdir cülūs-ı ḫażret-i Sulṭān Ḥamīd
Olsun ol sulṭān-ı dīn ü devletiñ 'ömrü mezīd

1 AE 37: 91a

II

Luṭf-ı Mevlā'dır vücūd-ı pādişāh-ı müctebā
Verdi dīn ü devlete ol şāh-ı yektā i'tilā
Eyliyor bay ü gedā faḫr ü meserretle du'ā
Başımızdan etmesin eksik cenāb-ı Kibriyā
'Īd-i ekberdir cülūs-ı ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd
Olsun ol sulṭān-ı dīn ü devletiñ 'ömrü mezīd

III

Oldu eytām ü erāmil sāyesinde şādumān
Bī-kesāna dest-gīr oldu o sulṭān-ı zamān
Biñde bir elṭāfını ta'dāda ḳāṣırdır lisān
Müstedām olsun cihān durduḳça sulṭān-ı cihān
'Īd-i ekberdir cülūs-ı ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd
Olsun ol sulṭān-ı dīn ü devletiñ 'ömrü mezīd

IV

Şems-i 'adli 'ālemi müstaġraḳ-ı nūr eyliyor
Milket-i şāhānesin ābād u ma'mūr eyliyor
Himmeti 'ulviyyeti dünyāyı mesrūr eyliyor
Sāye-i feyż-iḥtivāsında cihān sūr eyliyor
'Īd-i ekberdir cülūs-ı ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd
Olsun ol sulṭān-ı dīn ü devletiñ 'ömrü mezīd

V

Sensiñ ey rūz-ı cülūs-ı pādişāh-ı muḥterem
Mebde'-i feyż u teraḳḳī maṭla'-ı şems-i himem
Eyliyor cāndan seni taḳdīs ser-tā-ser ümem
Azdır ey rūz-ı mübārek ben naṣıl vaṣf eylesem
'Īd-i ekberdir cülūs-ı ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd
Olsun ol sulṭān-ı dīn ü devletiñ 'ömrü mezīd

6[1]

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

I

'Aceb Selanik'e mi münḥaṣır cihān-ı vaṭan
Ḥayāt-ı feyż-i vaṭan rūḥ-ı cāvidān-ı vaṭan
Bulunmuyor mu dīger yerde ḫādimān-ı vaṭan
Hemān o yerde midir arż u āsumān-ı vaṭan
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

II

Gelir devā'ire me'mūrlar Selanik'den
Yaġar Sitanbul'a maġrūrlar Selanik'den
Gider memālike meşhūrlar Selanik'den
Çıḳar ahālīye menşūrlar Selanik'den
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

III

Ḳılıçla Rūmili'ni fetḥ eden Selanik mi
Viyana şehrine dek tā giden Selanik mi
Cihānı vaḳti ile titreten Selanik mi
Bahādırān-ı ḳadīm-i vaṭan Selanik mi
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

1 AE 37: 71a-73b; OTEM, sy. 30, 1336/1920, s. 903-08 (*OTEM*'de şiir bütün olarak değil de iki parça hâlinde 30 ve 31. sayılarda neşredilmiştir.) *OTEM*'de şiirin başlığında şu tanıtıcı yazı yer almaktadır: "Ḫāḳān-ı esbaḳ cennet-mekān Sulṭān 'Abdülḥamīd Ḫān-ı Ṣānī ḥażretleriniñ ḥal'-i mü'essiflerinden ṣoñra sü'-i isti'māl ḳapıları açıldıġı bir zamānda kemāl-i te'esṣürle şu tercī'-bendi yazmış ve müte'āḳiben şaḳḳ etmek ārzūsunda bulunmuş iken ba'żı iḫvān-ı kirām zamān gelir de neşr edersiñiz iḫṭārıyla beni men' etmişlerdi.
Ol vaḳit Şeyḫülislām-ı esbaḳ 'Abdurraḥmān Nesīb Efendi merḥūm ile birāderleri Ḥacı Ṣāliḥ Efendi şu iḫṭārda bulunanlardan idi. 'Abdurraḥmān Efendi ḥażretleri beş altı sene muḳaddem vefāt eylemiş ise de birāderleri Ṣāliḥ Efendi ber-ḥayātdır."

IV

Cihān değil görünen mā-sivā Selanik'dir
Bütün şu gördüğüñ arż u semā Selanik'dir
Muḥīṭ u merkez-i ḫavf ü ricā Selanik'dir
Ne varsa devlet ü baḫt u ġınā Selanik'dir
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

V

Selanik'e denilir kā'ināt-ı ḳudsiyyet
Selanik oldu ḥaremgāh-ı taḫt-ı cem'iyyet
O yerde feyż-i beḳā onda nūr-ı 'ulviyyet
Denildi Ka'be-i ḳuds-i mekān-ı ḥürriyyet
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

VI

Yegāne ma'den-i mecd ü ẕekā Selanik mi
Bütün ġarīḳ-i ḥużūr u ṣafā Selanik mi
Bütün menābi'-i feyż-i beḳā Selanik mi
Demir bedenli ṣunūf-ı veġā Selanik mi
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

VII

Selīm ü Fātiḥ-i 'Oṣmāniyān Selanik mi
Bütün sülāle-i şehzādegān Selanik mi
Ṣoḳullular gibi hep fātiḥān Selanik mi
Bu dīni neşr eden İslāmiyān Selanik mi
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

VIII

Lüzūm var mıdı āyā bu devlete Ḳaraṣu
Ḳarışdı āb-ı muṣaffā-yı millete Ḳaraṣu
Bitirdi ḫār-ı belā bāġ-ı millete[1] Ḳaraṣu
Musallaṭ oldu ʿuyūn-ı baṣīrete Ḳaraṣu
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

IX

Ne yapdıñız meded ey cāhilān-ı bī-iẕʿān
Yazıḳ değil mi ki Sulṭān Ḥamīd gibi ḫāḳān
Revā mı ḫalʿ edile öyle bir büyük sulṭān
Ola Selanik o sulṭāna külbe-i aḥzān
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

X

Selanik'e o şeh-i muḥterem ki ʿazm etdi
Memālik işte o gün bizden el çekip gitdi
Selanik'e bütün İslām'a her belā yetdi
Ḫaṭāyı bir iki şaḫṣ etdi şānımız bitdi
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XI

Baḳıñ naṣıl acı yaġmāya uġradı Yıldız
Hücūm-ı ḥırṣ-ı eşirrāya uġradı Yıldız
Belā-yı aʿẓam-ı dünyāya uġradı Yıldız
Yaman felāket-i ʿuẓmāya uġradı Yıldız
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

1 millete: ḳudrete OTEM

XII

Çocuḳluḳ etmeyiñiz memleketle oynanmaz
Ḥuḳūḳ-ı millet ile ma'deletle oynanmaz
Ḥayāt-ı silsile-i salṭanatla oynanmaz
Umūr-ı memleket ü meşveretle oynanmaz
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XIII

Naẓarlarında bütün ehl-i tecrübe nā-dān
'Uḳūl u ma'rifet erbābı cāhil ü ḥayvān
Bütün dimāġı bozuḳ bī-şu'ūr imiş pīrān
Verilmiş onlara idrāk ü ḥikmet ü 'irfān
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XIV

Çıḳardı ḳadroyu bilmem ki hangi bir mel'ūn
Telāṭum etdi o gün işte baḥr-i ḫūn-ı cünūn
'Afīf kimseleriñ ḥāli oldu dīger-gūn
Sezā-yı ḥürmet olanlar edildi zār u zebūn
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XV

Eder teḳā'üd olanlar fiġān soḳaḳlarda
Ne başda fesleri ne ḳundura ayaḳlarda
Hemān bir āh-ı ciğer-sūz var dudaḳlarda
Selanik ehli bütün ẕevḳ ü ṭumṭuraḳlarda
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XVI

Çocuḳlar aç peder aç cedde vālide hep aç
ʻUḳūl ḥayret içinde bütün cihān muḥtāc
Beş on esāfile maḫṣūṣ ġāret ü tārāc
Bütün cihānı şu alçaḳlar etdiler izʻāc
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XVII

Nedir bu āteş-i sūzān-ı ḫānümān ḳadro
Belā-yı aʻẓam-ı maʻẕūr u ʻācizān ḳadro
Faḳīr ü bī-kese cellād-ı bī-emān ḳadro
Çürütdü şervetini devletiñ yaman ḳadro
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XVIII

Yaḳıp kül eyledi çoḳ ḫānedānı tensīḳāt
Silip süpürdü bütün bī-kesānı tensīḳāt
Çıḳardı ḫārice hep ṣādıḳānı tensīḳāt
ʻAfīf ü kāmil olan żābıṭānı tensīḳāt[1]
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XIX

Edān*ī* vāṣıl olursa murāda böyle olur
Musallaṭ olsa esāfil bilāda böyle olur
Düşerse fırṣat eğer bed-fu'āda böyle olur
İdāre tecrübesiz eşḳiyāda böyle olur
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

1 tensīḳāt AE 37k, OTEM: hep ḳadro (üzeri çizilmiş) AE 37

XX

Ḥamiyyet ehlini kāmilleri beğenmezler
Refāh-ı millete mā'illeri beğenmezler
Müdāhin olmalı fāżılları beğenmezler
Münāfiḳ olmalı ʿādilleri beğenmezler
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXI

Fireng ü Türk ü ʿArab Arnavud ḳardeşdir
Ulaḥ u Rūm u ʿAcemle Yehūd ḳardeşdir
Evet beşer denilen her vücūd ḳardeşdir
İdāre etmeli yoḳsa ne sūd ḳardeşdir
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXII

Riyā ṭabīʿatimizdir yalan ṣafāmızdır
Kelām-ı Ḥaḳ'da sükūt eylemek ġıdāmızdır
Faḳīr ü bī-kesi ṣoymaḳ büyük ẕekāmızdır
Bütün fażīletimiz cehl ü irtişāmızdır
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXIII

Ġarīb ḥāller ile iġtişāşı artırırız
Yazıḳ ki gözden aḳan ḳanlı yaşı artırırız
Batar memālikimiz biz maʿāşı artırırız
Ṣafā-yı meşrebi ẕevḳ-i meẕāḳı artırırız
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan[1]

1 OTEM'de şiir, XXIII. bendin sonunda bitmektedir.

XXIV

Bugün cihānda metīn bir yürek Selanik'dir[1]
Cihānda başḳa felek yoḳ felek Selanik'dir
Muṭā'-ı a'ẓam-ı ins ü melek Selanik'dir
'Uyūn-ı ḥürmet içinde bebek Selanik'dir
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXV

Nedir miyāne-i ümmetde iḫtilāf yazıḳ
Nedir bu kiẕb-i müberhen nedir bu lāf yazıḳ
Nedir bu va'dden evvel yazıḳ ḫilāf yazıḳ
Bu iḫtilāf yazıḳ hem bu i'tisāf yazıḳ
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXVI

Zavallı mülke yazıḳ oldu ey ẕelīl çekil[2]
Biraz da yoḳ mudur iẕ'ānıñ ey reẕīl çekil
Bu mülk ü milleti maḥv etdiñ ey ṣaḳīl çekil
Çekil bu mesned-i 'ālīden ey sefīl çekil
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXVII

O şehre "Ka'be-i ḥürriyyet" etdiler ıṭlāḳ
Utanmadan bir alāy erẕel-i ṭarīḳ-i nifāḳ
Olur mu rāżī buña ẕāt-ı Ḫāliḳ u Rezzāḳ
Belāya uġratır elbette ḥażret-i Ḫallāḳ
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

1 Şiirin bu mısradan itibaren kalan kısmı için bk. OTEM, sy. 31, 1336/1920, s. 952-56.
2 *OTEM*'de bu mısradan sonra şöyle bir dipnot düşürülmüştür:
"Ol vaḳit Bāb-ı 'ālīde ġaṣb-ı mevḳi' edenlerden biri ḥaḳḳındadır."

XXVIII

Bütün maḳāṣıd-ı aḳṣā bu kişveri ṣoymaḳ
Bütün meṭālib-i ednā ḫazīneler çalmaḳ
Bütün ḳavā'id-i süflā bu milleti yolmaḳ
Bütün mekā'id-i faḥşā ne bulsalar ḳapmaḳ
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXIX

Gözüm müsā'ade-i rūzgāra aldanma
Atar seni gün olur bir diyāra aldanma
Şebāt-ı 'ālem-i nā-pāyidāra aldanma
Şeb-i felāketi fikr et nehāra aldanma
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXX

Fenā değildi esāsında meslek ü tertīb
Ne işler işlediler ba'żısı 'acīb ü ġarīb
O gün ki mes'ele-i ḫal'i etdiler taṣvīb
Burunları büyüdü oldu kūh-ı Ḳāf'a ḳarīb
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXXI

Bu mülk ü millete ḥürriyyet olmalı zīnet
Bunu ḳabūl ile taṣdīḳ eder bütün millet
Buña müsā'id olur mu o sizdeki ḫaṣlet
Yazıḳ ki nefsiñize ālet oldu ḥürriyyet
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXXII

Düşün mebādī-i ḥürriyyeti bu milletde
O neş'eler ne idi ḳalb-i pāk-i ümmetde[1]
Netīce ẓāhir olunca ṭarīḳ-i ẕilletde
Ḥamiyyet ehli bütün ḳaldı ye's ü ḥayretde
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXXIII

Ḥamiyyet ehlini ḥā'inler etdi hep maḥkūm
Nedir bu şirret İlāhī nedir bu meslek-i şūm
Kimi firār ile muẓṭar kimi esīr-i ġumūm
Bozuldu meslek-i 'adl-i 'aẓīm-i kişver-i Rūm
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXXIV

Yazıḳlar oldu baḳıñ nerdedir Selanik āh
Ne ḳaldı şehr-i Selanik ne Rūmili eyvāh
Ne oldu Yanya vü İşḳodra Üsküp ey bed-ḫˇāh
Ne ḥālde şimdi Manastır naẓar ḳıl ey güm-rāh
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXXV

Bu ḥāl-i meş'emete bu ḳażāya aġlamalı
Şu'ūrsuz bu denī eşḳiyāya aġlamalı
Bu mülkü maḥv eden ehl-i şeḳāya aġlamalı
'İlācı müşkil olan bu belāya aġlamalı
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

1 ümmetde AE 37k, OTEM: milletde (üzeri çizilmiş) AE 37

XXXVI

Baḳıñ neler yapıyor cāhilān-ı bed-gevher
Şu āhenīn denilen pençeler demir eller
Yaḳında ḳahr-ı cenāb-ı Ḫudā ẓuhūr eyler
Faḳaṭ ne fā'ide maḥv ü tebāh olur kişver
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXXVII

Cerīdeler çıḳıyor Rūmili'nde gūn-ā-gūn
Silāḥ u ṭop u ḳılıç süngü ḫançer ü ḳurşun
Ne herzeler yazıyor āh bir alāy mecnūn
Siyāset ehline her bir kelāmı dāġ-ı derūn
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXXVIII

İlāhī bu nice ġaflet nedir bu ḥāl-i ṣamem
Şaşırdı ḳaldı bu aḥvāle Türk ü Rūm u 'Acem
'Acīb manẓaradır düşdü ḥayrete 'ālem
Zamāne böyleleri aġlatır gelir bir dem
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XXXIX

İlāhī bu nice şirret naṣıl cesāretdir
Ki ellerinde fesād āleti 'adāletdir
Lisānlarında dönen aṣlı yoḳ ḥamiyyetdir
Ḫulāṣa aṣl-ı emel cem'-i māl ü sirḳatdir
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XL

Umūr-dīde mücerreb ẕevāta muḥtācız
Silāḥı terke ḥużūr-ı ḥayāta muḥtācız
Teraḳḳī etmeye feyż-i necāta muḥtācız
Siyāset ehli güzīde dühāta muḥtācız
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

XLI

Selanik oldu zamānıyla ʿālī maḥrūsa
Bugün de çoḳları yer ġam bu ḥāl-i me'yūsa
Bizim taʿarrużumuz yoḳdur ehl-i nāmūsa
Olur ḫiṭābımız ancaḳ gürūh-ı menḥūsa
Selanik oldu bütün kā'ināt şān-ı vaṭan
Cihān-ı mücmel-i ḳudret penāh-ı cān-ı vaṭan

TESDĪSLER

1[1]

Dīger Tercī'-bend

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

I

Ey cihān-ı ʿaşḳ içinde biñ belāsın çekdiğim
ʿAşḳı uġrunda bu dünyā iftirāsın çekdiğim
Nāzenīnim dil-pesendim her edāsın çekdiğim
Sevdiğim cānım efendim her eẕāsın çekdiğim
Hep seniñ-çündür benim dünyā belāsın çekdiğim
Yoḳsa ʿömrüm varı sensiz neylerim dünyāyı ben[2]

1 AE 37: 84a
2 AE'nin dipnotu: "Beyt Bāḳī'niñdir."

II

Şiddet-i ʿaşḳıñla gāhī terk-i dünyā eylerim
Çāk edip dāmān-ı ṣabrı ʿazm-i ṣaḥrā eylerim
Gāh kūyuñda raḳīb ile müdārā eylerim
Gāh ġavġā gāh daʿvā gāh şekvā eylerim
Hep seniñ-çündür benim dünyā cefāsın çekdiğim
Yoḳsa ʿömrüm varı sensiz neylerim dünyāyı ben

III

Bir küdūret-ḫānedir bu ʿālem-i nā-pāyidār
Olmamaḳ mümkin değil derd ü elemle bī-ḳarār
Ḳoy göñül çeksin ġam u renc ü firāḳıñ ey nigār
ʿĀlemi sensiz bana göstermesin Perverdigār
Hep seniñ-çündür benim dünyā cefāsın çekdiğim
Yoḳsa ʿömrüm varı sensiz neylerim dünyāyı ben

IV

*Ā*h dehān-ı ġonca-fāmıñ baġrımı ḳan eyleme
Merḥamet ḳıl elverir ḥasretle giryān eyleme
Vādī-i ḥasretde bundan böyle nālān eyleme
Kūşe-i firḳatde bundan böyle nisyān eyleme
Hep seniñ-çündür benim dünyā cefāsın çekdiğim
Yoḳsa ʿömrüm varı sensiz neylerim dünyāyı ben

V

Bir ṭarafdan ʿaḳlımı zülfüñ perīşān eyledi
Bir ṭarafdan çeşm-i mestiñ ġāret-i cān eyledi
Bir ṭarafdan ġamzeler yaġmā-yı vicdān eyledi
Geldiğim-çün ʿāleme cevriñ peşīmān eyledi
Hep seniñ-çündür benim dünyā cefāsın çekdiğim
Yoḳsa ʿömrüm varı sensiz neylerim dünyāyı ben

VI

Hep seniñ-çündür benim dünyāda ḫayrān olduġum
Hep seniñ-çündür girībān-çāk u nālān olduġum
Hep seniñ-çündür benim zār u perīşān olduġum
Hep seniñ-çündür benim bī-ṣabr ü sāmān olduġum
Hep seniñ-çündür benim dünyā cefāsın çekdiğim
Yoḳsa ʿömrüm varı sensiz neylerim dünyāyı ben

VII

Feyż-i ʿaşḳıñdan Emīrī kesb eder her dem ṣafā
Cāna leẕẕet baḫş eder cevriñ daḫi ey dil-rübā
Kūşe-i hecriñ seniñ ammā çekilmez bir belā
Her ṭarafdan üstüme başlar hücūm-ı mā-sivā
Hep seniñ-çündür benim dünyā cefāsın çekdiğim
Yoḳsa ʿömrüm varı sensiz neylerim dünyāyı ben

2[1]

Tercīʿ-bend
[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

I

Felāketim ġam-ı baḫt-ı müşevveşimdendir
Küdūretim eẕer-i ḥāl-i minḳaşimdendir
Rivāyetim keder-i ḳalb-i ġam-keşimdendir
Ḥikāyetim elem-i yār-ı mehveşimdendir
Şikāyetim sitem-i şūḫ-ı ser-keşimdendir
Ẓuhūr-ı derd-i derūnum hep āteşimdendir[2]

II

Göñül bu yāra nedir kimse vurmadı şemşīr
Göñül bu ġuṣṣa nedir kimse etmedi tekdīr
Ḫalāṣ olmayacaḳ bir belāya olduñ esīr
Demiş seniñ dehenińden bu beyti Nābī-i pīr
Şikāyetim sitem-i şūḫ-ı ser-keşimdendir
Ẓuhūr-ı derd-i derūnum hep āteşimdendir

1 AE 37: 85a-85b
2 AE'nin dipnotu: "Beyt Nābī merḥūmuñdur."

III

Sözüm muḥayyir-i ʿaḳl ü şuʿūr-ı dünyādır
Dilim muḥaḳḳıḳ-ı esrār-ı künh-i eşyādır
Selāset-i süḫanım selsebīle hem-tādır
Bu faẕl ile yine dil nāle-senc-i şekvādır
Şikāyetim sitem-i şūḫ-ı ser-keşimdendir
Ẓuhūr-ı derd-i derūnum hep āteşimdendir

IV

Baḳıñ baḳıñ ki beni ġam naṣıl ḫarāb ediyor
Ġamıñ ḥarāreti ḳalbimde iltihāb ediyor
Eğerçi derdimi ʿarża göñül ḥicāb ediyor
Yazıp sitemlerini ḫāme bir kitāb ediyor
Şikāyetim sitem-i şūḫ-ı ser-keşimdendir
Ẓuhūr-ı derd-i derūnum hep āteşimdendir

V

Yüzümde reng-i teʾeṣṣür eğerçi ẓāhirdir
Göñül bu żaʿf ile feryāda ġayr-i ḳādirdir
Ne gūne derd ü belā varsa dilde ḥāżırdır
Sükūtuma naẓar et nāleden müʾeṣṣirdir
Şikāyetim sitem-i şūḫ-ı ser-keşimdendir
Ẓuhūr-ı derd-i derūnum hep āteşimdendir

VI

Beni bu ḥāle ḳoyan ḥüsn-i imtizāc mıdır
Bańa keder getiren ṣafvet-i mizāc mıdır
Bu zehri yoḳsa içirmek bańa ʿilāc mıdır
Faḳīre böyle eẕā faḫr u ibtihāc mıdır
Şikāyetim sitem-i şūḫ-ı ser-keşimdendir
Ẓuhūr-ı derd-i derūnum hep āteşimdendir

VII

O gün ki maḥkeme-i ḥaşri Ḥaḳ eder teşkīl
Ne nāleler ederim ben de ol zamān tertīl
Nedir bu nāle-i muḥriḳ ṣorarsa Cebrā'īl
Bu beyti onda daḫi ʿarż eder leb-i tebcīl
Şikāyetim sitem-i şūḫ-ı ser-keşimdendir
Ẓuhūr-ı derd-i derūnum hep āteşimdendir

VIII

Kevākibe ḳader-i Kibriyā'ya incinmem
Kemān-ı ḳudrete tīr-i ḳażāya incinmem
Ḫalāyıḳa feleke mā-sivāya incinmem
Ḫulāṣa ol var iken mā-ʿadāya incinmem
Şikāyetim sitem-i şūḫ-ı ser-keşimdendir
Ẓuhūr-ı derd-i derūnum hep āteşimdendir

IX

Ṭabīʿatim ufuḳ-ı mihr-i istiḳāmetdir
Dilim ḫazīne-i yāḳūt-ı istiṭāʿatdır
Kemāl ü maʿrifetim vācib-i riʿāyetdir
Baña bu güne sitem ʿādetā ġarābetdir
Şikāyetim sitem-i şūḫ-ı ser-keşimdendir
Ẓuhūr-ı derd-i derūnum hep āteşimdendir

X

Değil muṣībet-i dünyā fenā bulur dünyā
ʿAdem feżā-yı vesīʿi içindedir zīrā
Bu sırra vāḳıf iken etmek istemem şekvā
Göñül şikāyeti bī-iḫtiyār eder icrā
Şikāyetim sitem-i şūḫ-ı ser-keşimdendir
Ẓuhūr-ı derd-i derūnum hep āteşimdendir

XI

Sefāhet ü ġaraż u irtikābdan dūrum
Kemāl-i ʿiffet ü nāmūsum üzre meşhūrum
Bilā-sebeb ne içün ben bu rütbe maġdūrum
Eğer şikāyet edersem Emīrī maʿẕūrum
Şikāyetim sitem-i şūḫ-ı ser-keşimdendir
Ẓuhūr-ı derd-i derūnum hep āteşimdendir

3[1]

Anadolu Işlāḥat Me'mūr-ı Esbaḳı Müşīr Şākir Paşa Merḥūmuñ Bir Beytiniñ Tesdīsi

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

I

Çekeriz zehr-i ġamı cām-ı pey-ā-pey yerine
Geçe[riz] mesned-i miḥnetde Cem ü Key yerine
Derd ile āh ederiz naġme-i yā hey yerine
Ṣaymayız zemzeme-i bülbülü bir şey yerine
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

II

Sāġar-ı meykedeyi cāmiʿe ḳandīl etdik
Meşʿale ḫidmetine nāyı da taḥvīl etdik
Şimdi bir neşve-i dīger bize taḥṣīl etdik
Ṭarz-ı āyīn-i Cem'i ʿaşḳ ile tebdīl etdik
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

1 AE 37: 89b-90b

III

Sāḳiyān ister ise müctenib-i cām olsun
Muṭribān ṭālib ise cāmi'e ḫuddām olsun
Eyledik ḳaṭ'-ı ta'alluḳ bu bize nām olsun
Ba'd-ez-īn başḳası cüyā-yı reh-i kām olsun
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

IV

Dil-i zāra geliyor derd ü elem pey-der-pey
Vermiyor bāde bana neş'eye beñzer bir şey
Etmiyor sīne-i dil-ḫūna eṣer nāle-i ney
Ḳalmadı bizde heveskārī-i şevḳ-i ney ü mey
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

V

Sāḳī-i cāma vedā' etdi bu 'abd-i nā-şād
Ba'd-ez-īn ney daḫi etmez bu dil-i zārı küşād
Ṣanma kim etdi göñül meyl-i ṭarīḳ-i zühhād
Naẓar et eylemişiz bir yeñi ṣan'at īcād
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

VI

Ḳanġı bir meclisimiz sālim-i encām oldu
Ney ü mey ṣoḥbeti hep vāṣıl-ı itmām oldu
Dile her bezm-i ṣafā mūcib-i ālām oldu
Genc-i ġam şimdi bize mevḳi'-i ārām oldu
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

VII

Eyledim dün gece bir meclis-i ʿaşḳı seyrān
Ney ü mey ortada yoḳ cümlesi ammā sekrān
Böyle bir ḥālet-i feyż-āvere oldum ḥayrān
Dedi biñ luṭf ile bir vāḳıf-ı sırr-ı ʿirfān
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

VIII

Ġayrılarla mey içer ol ṣanem-i ʿişve-niṣār
Güş eder gūş-ı muḥabbetle ney ü mūsīḳār
Bize ṭāliʿ denilen feyż-i ezel olmadı yār
Ḳalmışız kūşe-i miḥnetde ḥazīn ü nāçār
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

IX

ʿĀrifān olsa ġarīḳ-i niʿamı dünyānıñ
Baġlamaz ḫāṭırını ġafletine devrānıñ
Nükte-i pākine baḳ bu süḫan-ı yektānıñ
Şād eder rūḥunu Cemşīd ile Mevlānā'nıñ
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

X

Şākir-i luṭf-ı Ḫudā olmaḳ içündür bu eṣer
Yoḳsa müstaġraḳız elṭāfına Ḥaḳḳ'ıñ yek-ser
Eder iẓhār-ı tevāżuʿ ʿurefā-yı kişver
Böyle der ʿarż-ı ʿubūdiyyet ile şām u seḥer
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

XI

Sefer etmiş ney-i nālende neyistānından
Ayrı düşmüş mey-i ḫūn-geşte de bostānından
Var mı ḳan aġlamayan ʿālemiñ aḥzānından
Bunu fikr eyleyen ādem uṣanır cānından
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

XII

Müstaʿid her hünere nüsḫa-yı kübrā-yı beşer
ʿÖmr-i insānī niçün muḫtaṣar olmuş bu ḳadar
Ḳonulurdu bu cihān mülküne pek ʿālī eşer
Olmasa nevʿ-i beşer āh müheyyā-yı sefer
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

XIII

Nerdedir ʿālem-i imkānda selāmet heyhāt
Gerdiş eyler ġam-ı ḥayretle bütün mevcūdāt
Yoḳ tevaḳḳuf geçiyor her nefes aldıḳça ḥayāt
Bunu şu maṭlaʿ-ı ḥikmet-eşer eyler iṣbāt
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

XIV

Gelmişiz böyle niçün ʿālem-i bī-ābāda
ʿAdem üstünde duran bu küre-i berbāda
Vāḳıf olduḳ ḥikem-i ʿāḳibet-i īcāda
Şimdi müştāḳ-ı ney ü mey değiliz dünyāda
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

XV

Gelmişiz ʿāleme muʿtād-ı fiġān olmaḳ içün
Nāẓır-ı küngüre-i kevn ü mekān olmaḳ içün
Seyr edip ḳudreti ḥayrān-ı cihān olmaḳ içün
ʿĀḳibet āh ile bī-nām ü nişān olmaḳ içün
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

XVI

Naẓar et ṣunʿuna bir kerre bu mevcūdātıñ
Varaḳ-ı nüsḫa-i imkānda olan āyātıñ
Ne ḳadar ṣanʿati vardır şu ufaḳ ẕerrātıñ
ʿĀşıḳ-ı ḳudretiyiz vāḥid olan bir ẕātıñ
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

XVII

Yaḳışır levḥa-i ḫurşīde olunsa imlā
Naẓm-ı ḥikmet-eṣer-i ḥażret-i Şākir Paşa
Yetişir işte bu daʿvāya delīl-i yektā
İrticālen dedi bu maṭlaʿı ol bedr-i ẕekā
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

XVIII

Atdı bir dürr-i ṣemīn sāḥile yā baḥr-i ḥikem
Yā ʿayān eyledi bir ġonca-i ter bāġ-ı İrem
Yādigār eyledi yā bir güheri kenz-i kerem
Yā bu naẓmı dedi devletle müşīr-i aʿẓam
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

XIX

O müşīr-i süḫan-āver güher-i ʻirfāndır
Faż̧l ü iḥsān ü tevāżuʻda celīlü'ş-şāndır
Raḥm u şefḳatde daḫi nādire-i devrāndır
Bu süḫan meşreb-i feyyāżına bir burhāndır
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

XX

ʻĀşıḳız sīnesi ṣad-çāk ü dili ġamnākiz
Ḥayret-ālūd-ı ġamız gerçi Emīrī ḫākiz
Bizi ẓann etme muḥaḳḳar şeref-i eflākiz
Ḥasret-i nūr-ı ruḫ-ı pādişeh-i *levlāk*iz
Sīneden āh ü enīn gūş ederiz ney yerine
Dīdeden ḫūn-ı ciğer nūş ederiz mey yerine

4[1]

Peyġamber-i kevneyn efendimiz ḥażretleriniñ mevlid-i risālet-penāhīlerine müṣādif ḥulūl eden rūz-ı fīrūz-ı ġufrān-ḳarīn münāsebetiyle niyāzımız himmet-i şefaʿatle ḳayda taḥrīr etmeği göñlüm ārzū etdi. Naʿt-i hümāyūn-ı risālet-penāhīlerinde noḳṭa ḳondurmaḳ ḥaddim olmadıġından min ġayri ḥaddin kemāl-i şerm ü ḥicāb ile noḳṭasız tercīʿ-bendi yazdım. Niyāz-ı ʿafv eylerim.[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]

I

Ey rūḥ-ı ümem aṣl-ı kerem dürr-i mükerrem
Ey medrese-i ʿāleme ʿallāme-i aʿlem
Āvārelere ey kerem ü raḥmi müsellem
Dil-dādeñim āvāreñim ur göñlüme merhem
Serdār-ı rüsülsün güher-i ekmel-i ʿālem
Levlāk-ile memdūḥsun ey server-i ādem

II

Ey maḥrem-i esrār-ı ḥaremgāh-ı İlāhī
Ol dem ki semāda görürüm mihr-ile māhı
Derdiñle varır göklere dek göñlümün āhı
Allāhdır aḥvālimiñ eñ ʿālī güvāhı
Serdār-ı rüsülsün güher-i ekmel-i ʿālem
Levlāk-ile memdūḥsun ey server-i ādem

1 OTEM, sy. 22, 1330, s. 515-518.
Hz. Muhammed'in naati olan bu şiirde, tazmin edilen beytin hangi şaire ait olduğuna dair bilgi verilmemiştir. Hâl böyle olunca, söz konusu manzumenin iki mısraın tekrarlandığı mütekerrir bir müseddes olarak düzenlenmiş olabileceği de unutulmamalıdır.

2 AE'nin dipnotu: "Feyżī-i Hindī meşhūr noḳṭasız tefsīrinde noḳṭa ḳonulmayan şeklinde yazılan yā ḥarflerini de yazmamış lākin Şām müftī-i meşhūru merḥūm Seyyid Maḥmūd Ḥamzevī Efendi, noḳṭasız tefsīr-i şerīfinde ʿalā, hüdā gibi noḳṭa vaż' olunmayan yā'lı kelimeleri ḳabūl etmişdir.
Bu ʿabd-i cāmiʿu'l-ḥurūfuñ da ḳaṣā'id ve tevārīḫ, ġazeliyyāt ve ḳıṭaʿātı ḥāvī noḳṭasız bir dīvānım vardır. Bu dīvānda gerek noḳṭalı ve gerek noḳṭasız yā ḥarfini yazmamışım; lākin bu tercīʿ-bendi noḳṭasız olan yā şeklini ḳabūl ederek yazdım; çünkü maḳṣad noḳṭa ḳonulmaġa mecbūriyye ḥāṣıl olmamaḳdır."

III

Ey māh-ı mekārim ʿalem-i sāl-i mümehhed
Rām oldu saña silsile-i ṭāliʿ-i sermed
Olduñ dem-i mevlūd-i Muḥammed'le ser-āmed
ʿĀlem saña dildādedir ey ʿālī Muḥammed
Serdār-ı rüsülsün güher-i ekmel-i ʿālem
Levlāk-ile memdūḥsun ey server-i ādem

IV

Ey mihr-i Ḫudā Aḥmed ü Maḥmūd ü Muḥammed
Ey māh-ı ʿaṭā Aḥmed ü Maḥmūd ü Muḥammed
Her derde devā Aḥmed ü Maḥmūd ü Muḥammed
Ad oldu saña Aḥmed ü Maḥmūd ü Muḥammed
Serdār-ı rüsülsün güher-i ekmel-i ʿālem
Levlāk-ile memdūḥsun ey server-i ādem

V

Kūsuñ döğülür dā'ire-i mülk-i semāda
Ḥükmüñ sürülür maḥkeme-i ʿadl ü ʿaṭāda
İsmiñ añılır maʿreke-i her dü serāda
Vāṣıl ola āvāre göñül kām ü murāda
Serdār-ı rüsülsün güher-i ekmel-i ʿālem
Levlāk-ile memdūḥsun ey server-i ādem

VI

Ol māhda ki lāmiʿ olur mevlid-i ʿālī
Müslimlere ol māhdadır sūr-ı ḥavālī
Mesrūr olur ol sūr-ı mükerremde ahālī
Āmāde olur sūra eʿālī vü meʿālī
Serdār-ı rüsülsün güher-i ekmel-i ʿālem
Levlāk-ile memdūḥsun ey server-i ādem

VII

Ey ṣadra devā derd-i dile merhem-i sālim
Ey ʿumde-i gül matlaʿ-ı esrār-ı meʾālim
Ey maṣdar-ı vaḥy-i ṣamedī ey gül-i dāʾim
Memlū-yı kemāl-i keremiñ oldu ʿavālim
Serdār-ı rüsülsün güher-i ekmel-i ʿālem
Levlāk-ile memdūḥsun ey server-i ādem

VIII

Ey merdümek-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā
Her devre-i mevlūdüñ olur esʿad u aʿlā
Ey devre-i mevlūdü muʿallā vü muṭarrā
Māʾ-i keremiñle dil-i maḥrūr ola irvā
Serdār-ı rüsülsün güher-i ekmel-i ʿālem
Levlāk-ile memdūḥsun ey server-i ādem

IX

Ey gerd-i deri sürme-i ḥavrā vü melāʾik
Ey ḥākim-i maʿmūre-i aʿṣār ü mesālik
Ey ḥāmī-i maḥrūse-i emṣār ü memālik
İslām ola āsūde-i ālām ü mehālik
Serdār-ı rüsülsün güher-i ekmel-i ʿālem
Levlāk-ile memdūḥsun ey server-i ādem

X

Ey rūḥ-ı muʿallā-yı Muḥammed saña her gāh
İhdā-yı selām oldu devām-ı dil-i evvāh
Dergehiñe āhımla duʿā olmada hem-rāh
Evrād-ı seḥergāhım ola vāṣıl-ı dergāh
Serdār-ı rüsülsün güher-i ekmel-i ʿālem
Levlāk-ile memdūḥsun ey server-i ādem

XI

Ey kāmver-i dehr ü düvel gevher-i mesʿūd
Ey dād-ger-i mülk ü milel Aḥmed ü Maḥmūd
Memlūkuñ Emīrī köleñ oldu keder-ālūd
Mesrūr ola raḥm ü keremiñle dem-i mevʿūd
Serdār-ı rüsülsün güher-i ekmel-i ʿālem
Levlāk-ile memdūḥsun ey server-i ādem

MUHAMMESLER

1[1]

Tebrīk-i ʿĪd-i Saʿīd Ḥaḳḳında Bir Tercīʿ-bend
[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

I

Ey Hümā-yı evc-i himmet ẕāt-ı ʿālī-himmetim
Vey hümāyūn sāyesi başımda tāc-ı devletim
Gerçi yoḳdur ḥaḳḳ-ı evṣāfıñ edāya ḳudretim
Ḥażret-i Ḥaḳ'dan budur ammā niyāz ü minnetim
Saʿd ola sāl-i cedīdiñ[2] *ey veliyy-i niʿmetim*

II

Ṣaldı āteş sīne-i aʿdāya berḳ-i heybetiñ
Bir yanar kühsārdır gūyā şerār-ı saṭvetiñ
Ḳahrıña biñ mertebe ġālibdir ammā şefḳatiñ
ʿİffet ü taḳvā ile terkīb olunmuş ḫilḳatiñ
Saʿd ola sāl-i cedīdiñ ey veliyy-i niʿmetim

1 AE 37: 86a-86b
2 cedīdiñ: cedīdim M

III

Nūr-ı maʿnā kim femiñde şuʿleveş tābendedir
Āteşīn pervāne-i mażmūn-ı ser-efgendedir
Nuṭḳ-ı cān-baḫşıñ ile rūḥu'l-ḳudüs şermendedir
Gūyiyā ḫāṣiyyet-i feyż-i Mesīḥā sendedir
Saʿd ola sāl-i cedīdiñ ey veliyy-i niʿmetim

IV

Müncelīdir feyż-i ʿadl ol sīne-i bī-kīnede
Çünkü nūr-ı āfitāb efzūn olur āyīnede
Naḳşbend olmuş ṣafā-yı iltifātıñ sīnede
Ṣaḳlarım yāḳūt-ı vaṣfıñ dildeki gencīnede
Saʿd ola sāl-i cedīdiñ ey veliyy-i niʿmetim

V

Gevher-i kenz-i ṣadāḳatdır vücūd-ı enveriñ
Ede tevfīḳātını Mevlā ẓahīr ü yāveriñ
Baḫt u ṭāliʿ ben ḳuluñ gibi ola fermān-beriñ
ʿİzzet ü devlet daḫi olsun deriñde çākeriñ
Saʿd ola sāl-i cedīdiñ ey veliyy-i niʿmetim

VI

İşte ḫurşīd-i cihān-tāb işte māh ü aḫterān
Yoḳdur onlarda ṣafā-yı meşrebiñden bir nişān
Ber-ḳarār olduḳça arż u āsumān kevn ü mekān
Pertev-i ʿadliñle revnaḳdār ola rūy-i cihān
Saʿd ola sāl-i cedīdiñ ey veliyy-i niʿmetim

VII

Rūyuna bir bī-kesiñ Mevlā edince feṭḥ-i bāb
Böyle dergāh-ı celīlü'ş-şāna eyler intisāb
Ḫāk-i rāhıñda Emīrī ẕerredir sen āfitāb
Eylerim tebdīl bu mışraʿla ey ʿālī-cenāb
Saʿd ola sāl-i cedīdiñ ey veliyy-i niʿmetim

TAHMĪSLER

1[1]

Tercī‘-bend

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

I

Bir ṭarafdan gūşuma gelmez ṣadā-yı merḥamet
Olmadı rehber bana bir āşinā-yı merḥamet
Ḫasta-ḥālem nerdedir dārü’ş-şifā-yı merḥamet
Ḥoḳḳa-i imkānda yoḳ mu bir devā-yı merḥamet
Olmadım mı yoḳsa ben ḥālā sezā-yı merḥamet[2]

II

Olmadım mı yoḳsa ben şāyeste-i luṭf u ‘aṭā
Bulmadım mı yoḳsa ben dünyāda bir ehl-i vefā
Olmadım mı yoḳsa ben ba‘żı umūra āşinā
Bulmadım mı yoḳsa ben bir ṣāḥib-i raḥm ü seḫā
Olmadım mı yoḳsa ben ḥālā sezā-yı merḥamet

III

Yüz çevirdim gülsitāndan ġonca-i şādāndan
Ṣoḥbeti terk etdim ayrıldım bütün aḥbābdan
El çekip ārāmdan dāmen-keş oldum ḫ̬ābdan
Bir ḫiṭāb-ı merḥamet gelmez yine ol bābdan
Olmadım mı yoḳsa ben ḥālā sezā-yı merḥamet

IV

Cevri cānānıñ bana īcāb-ı istiġnā mıdır
Vaż‘-ı nā-bercāsı te’ṣīr-i mey-i mīnā mıdır
Pey-rev-i gerdūn mudur hem-meslek-i dünyā mıdır
Ḫall ü idrākinde ‘āciz ḳaldıġım ma‘nā mıdır
Olmadım mı yoḳsa ben ḥālā sezā-yı merḥamet

1 AE 37: 84b
2 AE’nin dipnotu: “Bu mıṣrā‘ Dağıstanlı Fātiḥ maḫlaṣlı bir şā‘iriñdir.”

V

Ḳaldı ʿāciz şiddet-i taṭbīḳ-i āzārında cān
Aġladı ḥāl-i esefnākim görüp ḫalḳ-ı cihān
Āh u zārım eyledi ʿazm-i ḥużūr-ı Müsteʿān
Söyleyiñ Allāh içün ey maʿşer-i lāhūtiyān
Olmadım mı yoḳsa ben ḥālā sezā-yı merḥamet

VI

Ḥāl-i zārım muḳteżā-yı ṭāliʿ-i vārūn mudur
Cevr-i pey-der-peyle yoḳsa dāʾimā maḥzūn mudur
Bilmem īcāb-ı nifāḳ-ı ḥāsidān-ı dūn mudur
Tā ki teʾsīr-i belā-yı gerdiş-i gerdūn mudur
Olmadım mı yoḳsa ben ḥālā sezā-yı merḥamet

VII

Nāz ü istiġnā ile benden gürīzānlıḳ nedir
Çeşm-i siḥr-engīz ile dāʾim bu fettānlıḳ nedir
Bir ʿilāc et bu dil-i bī-çāra insānlıḳ nedir
Bārī bir kerre cihān görsün ki Loḳmānlıḳ nedir
Olmadım mı yoḳsa ben ḥālā sezā-yı merḥamet

VIII

Vurmamışken aġzıma cām-ı şarāb-ı ʿişreti
Almamışken doġruluḳdan başḳa işde leẕẕeti
İnḥişār eyler bana ümmīd ederken vuṣlatı
Çekdiğim derd ü firāḳıñ añlaşılmaz ḥikmeti
Olmadım mı yoḳsa ben ḥālā sezā-yı merḥamet

IX

Var ise her ne ḳuṣūrum ʿafv ḳıl ey gül-ʿiẕār
Cān ü dilden tevbe-kār oldum efendim tevbe-kār
Geçdi eyyām-ı felāketle sinīn-i rūzgār
Eyledi gerdiş bu ḥālimle niçe leyl ü nehār
Olmadım mı yoḳsa ben ḥālā sezā-yı merḥamet

X

Gülsitāna ʿazm eder ol ḥüsn-i müsteṣnā ile
Ġayr ile oynar gezer reftār-ı istiġnā ile
İltifāt etmez bana bir kūşe-i īmā ile
Ben ise uġrunda ceng etdim bütün aʿdā ile
Olmadım mı yoḳsa ben ḫālā sezā-yı merḥamet

XI

Raḥm ü şefḳat eylediñ ey nāzenīn-i muḥterem
Gözlerimden yaşımı sildiñ kerem ḳıldıñ kerem
Oldu elṭāf-ı viṣāliñle Emīrī muġtenem
Baʿdemā ey merḥametli nāzenīn artıḳ demem
Olmadım mı yoḳsa ben ḫālā sezā-yı merḥamet

2[1]

Taḫmīs-i Ġazel-i Cedd-i Faḳīr

[mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün]

I

Ḳalır mı nezd-i civānān-ı mihribān tenhā
Bıraḳmaz onda olan ḥüsn-i dil-sitān tenhā
Ḳalır çiçekleri ḳalmazsa gülsitān tenhā
Bükünce ḳaddin olur pīr-i nā-tüvān tenhā
Çıḳınca tīr ḳalır ḫāne-i kemān tenhā

II

Gidip göñül yine gülzāra bī-keder olsa
Yanında rūḥu gibi yār-ı ʿişveger olsa
Şarāb ü sāḳi vü aḥbāb ü sīm ü zer olsa
Ne ẕevḳ ḥāṣıl olur ādeme eğer olsa
Naʿīm-i cennet-i firdevs-i cāvidān tenhā

1 AE 38: 65b

III

Naṣıl sürūr u ṣafā kesb eder[1] çemende göñül
Yeşil varaḳlar içinde görünmese göze gül[2]
Dem-ā-dem etmese āġāz-ı naġmeye bülbül
Ne gül olaydı ne bülbül ne elde sāġar-ı mül
Yaḳardı āteşe gülzārı bāġbān tenhā

IV

Göñül bu ʿālem-i fānīde ẕevḳ-yāb olmaz
Bir öyle gülşeni ister ki gülleri ṣolmaz
Hücūm-ı ye's ü elemden bu yerde ḳurtulmaz
Ḫayāl-i yār de gelse derūna yer bulmaz
Binā-yı dilden eṣer yoḳ serā-yı cān tenhā

V

Ḥayāt bir ḳuşa beñzer Emīrī ṣıḥḥat uçar
Cenāb-ı Ḥaḳ saña luṭf etdiği şu mühlet uçar
Teġāfül eyleme zīrā zamān-ı fırṣat uçar
Bu āşiyāndan Emīrī Hümā-yı devlet uçar
Miṣāl-i sāye ḳalır maġz-ı üstüḫān tenhā

1 naṣıl sürūr u ṣafā kesb eder AE 38k: AE 38
2 göze gül AE 38k: bülbül (üzeri çizilmiş) AE 38

3[1]

Birāderlerimiñ Vālidesiniñ Pederi Bulunan Merḥūm Şeyḫ Muṣṭafā Ṣafiyyüddīn Efendi Ḥażretleriniñ Bir Ġazel-i Muḥaḳḳıḳāneleriniñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Kime tevfīḳi rehber eylemezse ḥażret-i Mevlā
Ḳalır kibr ü ġurūr üzre olur nā-būd u nā-peydā
Mürebbīsiz cihānda ḥāṣıl olmaz maḳṣad-ı aḳṣā
Bi-ḥamdillāh erişdi feyż-i Ḥaḳ'dan mürşid-i dānā
Mücellā eyledi çeşm-i derūnu ḳıldı Ḥaḳ iḥyā

II

Laṭīf ü dil-keş olmaz baḳmayınca bāġbān gülşen
Mücellā olmaz üstād olmayınca cevher-i ma'den
Cenāb-ı Kibriyā luṭf etdi bir üstād-ı müstaḥsen
Ġubār-ı mā-sivāyı sildi hep āyīne-i dilden
Tecellī neşvesinden teşnemend oldu dil-i şeydā

III

Dil-i maġşūşu dā'im taṣfiye lāzımdır insāna
Eğer yapmazsa böyle beñzer ol ma'nāda ḥayvāna
Naẓar etmez misin ṣāḥib-vuḳūf üstād-ı ẕī-şāna
Fenā bezminde ta'līm-i beḳā etdi mürīdāna
Beḳā mülkünde sulṭān eyledi onları ser-tā-pā

IV

Fenā mülkünde her kim eylese vicdānını ṣāfī
Ḳomaz hem-cinsine dünyāda elden 'adl ü inṣāfı
Bańa pend-i ḥayāt-efzāsı oldu mürşidiñ kāfī
Gelip seyl-i fenā ifnā edip ef'āl ü evṣāfı
Rehā-yāb oldu 'ucb ile riyādan nefs-i terk-efzā

1 AE 38: 65b-66a

V

Naẓar oldu tecellīyāt-ı feyż-i Rabb-i ʒü'l-'izzet
Ẓuhūra geldi isti'dād-ı nūru'n-nūr-ı maḥviyyet
Göñülde inḳilāb-ı vaḥdet etdi bi'l-'umūm keṩret
Ser-ā-ser 'ālem-i keṩret de buldu 'ālem-i vaḥdet
Hüveydā oldu sırr-ı "men 'aref" şer ḳalmadı aṣlā

VI

Göñülde zīr ü bālā cümle hem-reng-i ḥayāt oldu
Naẓarda şeş-cihāt-ı mā-sivā hep bī-cihāt oldu
Bi-ḥamdillāh bu göñlüm vāṣıl-ı feyż-i necāt oldu
Fenāfillāh olup cümle ġarīḳ-i baḥr-i ʒāt oldu
Vücūdunda eṩer ḳalmadı maḥv oldu bütün dünyā

VII

Emīr olduñ Emīrī terk edince ḥubb-ı dünyāyı
Onuñ-çün böyle teshīr eylediñ iḳlīm-i ma'nāyı
Naẓargāh eylediñ āyīne-i nūr-ı tecellāyı
Ṣafī vird-i zebān eyle dem-ā-dem şükr-i Mevlā'yı
Ki vaṣl-ı yār ile buldu göñüller rütbe-i vālā

4[1]

Şeyḫ-i Müşārun İleyhiñ Maḫdūm-ı 'Ālīleri Meḥmed Fā'iḳ Efendi'niñ Ġazel-i 'Ālīleriniñ Taḫmīsi [mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Benüm-çün olmaz aġzından kelām-ı muḫtaṣar peydā
Eğer bir ḳāṣıd irsāl eylesem olmaz ḫaber peydā
Teṣādüf etse yollarda eder reng-i keder peydā
O mehde rū-be-rū olmaz mı āhımdan eṩer peydā
Nice etmez nefesle 'ārıż-ı mir'ātı der peydā

1 AE 38: 66a-66b

II

Gidince gülşen-i zībāya ey cānān-ı gül-ḫande
Olur bir başḳa ḥālet rū-nümā āfāḳ-ı gülşende
Bu esrār-ı ḫafī ey meh-liḳā bilmem nedir sende
Olunca burc-ı çeşmim ḥasret-i laʿliñle giryende
Ḳılar mānendī-i ḳavs-i ḳuzaḥ rengīn kemer peydā

III

Ṭarīḳ-i ʿaşḳ-ı fānīdir ṭarīḳ-i kām-bīn ammā
Reh-i ʿazminde vardır bir ḥaremgāh-ı güzīn ammā
Görürsüñ onda gözler görmemiş bir nāzenīn ammā
O şūḫun ġamze vü ebrūsu cāy-ı dil-nişīn ammā
Olur dāʾim o menzillerde her türlü ḫaṭar peydā

IV

Ṭarīḳ-i ʿaşḳa girmiş derd ile ṣolmuş ṣararmışdım
Beni menʿ eyleyen cemʿiyyet-i aġyārı yarmışdım
Çerāġ-ıʿaşḳı bir nūr-ı ḥaḳīḳatden uyarmışdım
Ḳad-i bālā-yı yāri şuʿle-i diḳḳatle ṣarmışdım
Miyānı olmadı dīdemde kemter mū ḳadar peydā

V

Seniñ naẓmıñ gibi yoḳ naẓm-ı bāḳī dehr-i fānīde
Sen olduñ şāʿir-i yektā cihān-ı kām-rānīde
Naẓīriñ yoḳ Emīrī sāḥa-i kişver-sitānīde
Ne ḥācet Fāʾiḳā daʿvā bugün mehd-i meʿānīde
Olur nev-zāde-i ṭabʿımdan āṣār-ı hüner peydā

5[1]

Müşārün ileyh Meḥmed Fā'iḳ Efendi'niñ Dīger Ġazeliniñ Taḫmīsi
[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

I

'Āşıḳ-ı bī-çāreden bir infi'āl olmuş sañа
Ḥiddetiñ āṣārı bir gül-gūn cemāl olmuş sañа
Ḫūn-ı 'āşıḳ ṣanki bir şīr-i ḥelāl olmuş sañа
Cevre ışrārıñ nedir cānā ne ḥāl olmuş sañа
'Arż-ı ḥāl etmek bu günlerde muḥāl olmuş sañа

II

'Āşıḳıñ īcāb-ı ferruḫ-aḫteri geldi diye
Her ḥişābıñ rü'yet etmek demleri geldi diye
Sā'at-i vaḳt-i meserret-āveri geldi diye
Cāme-ḫ 'āb-ı vaṣla bizzāt ol perī geldi diye
Etme da'vā ey göñül ẓannım ḥayāl olmuş sañа

III

Ḫayli diḳḳat eyledim bu 'ālem-i ġam-sāzda
Bir tefāvüt görmedim encām ile āġāzda
Dilberān pek mühmil olmuş va'dini incāzda
Ey burūc-ı çeşm o ḫurşīd-i ṣabāḥat nāzda
İntiẓār eyle şafaḳ-reng ol meh āl olmuş sañа

IV

Olmasa bād-ı ṣabā 'āşıḳ şemīm-i ḥüsnüñe
Uğramazdı sāḥa-i feyż-i 'amīm-i ḥüsnüñe
Āferīn olsun o firdevs-i na'īm-i ḥüsnüñe
Āsumāndan mihr inip girmiş na'īm-i ḥüsnüñe
Gūyiyā āvīze-i ṭāḳ-ı cemāl olmuş sañа

1 AE 38: 66b

V

Ḫāliḳ-i aʿẓam cenāb-ı Kibriyā-yı baḥr ü ber
Ey Emīrī başḳa bir ḫaşmet sańa vermiş meğer
Kimseye meyl eylemezken ol şeh-i ʿālī-güher
Müjde ey Fā'iḳ nüvīd-i ġamzeden aldım ḫaber
Meyli varmış ol mehiń meyl-i viṣāl olmuş sańa

6[1]

Dayım ʿAbdülfettāḥ Fetḥī Efendi'niń Bir Ġazelleriniń Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Ne ol perçem gibi bir perçem-i ṭannāz olur peydā
Ne de ġamzeń gibi bir ġamze-i ġammāz olur peydā
Sańa beńzer ne de bir dilber-i mümtāz olur peydā
Güzel nīm-i nigahıńdan hezārān nāz olur peydā
Velī aḳsām-ı ḫūbānda bu eṭvār az olur peydā

II

Niçün ʿuşşaḳ-ı zāra çoḳ cefā etmek diler ḫaṭṭıń
Çıḳan her mūyu muẓlim bir belā etmek diler ḫaṭṭıń
Bu şeydā göńlümü ḥasret-nümā etmek diler ḫaṭṭıń
Temennā-yı viṣālińden cüdā etmek diler ḫaṭṭıń
Ḫayāl-i dām-ı zülfüńden dile pervāz olur peydā

III

Gerekdir dilbere ʿuşşāḳa baʿżan ḫande vü īmā
Gehī luṭf u nevāziş gāhī istiġnā-yı naḫvet-zā
Eder bu cilvelerle ʿişveler ʿaşḳı devām-ārā
Görünce ʿāşıḳı maʿşūḳ eder elbette istiġnā
Bu bir[2] *muḥabbetdir niyāz u nāz olur peydā*

1 AE 38: 67a
2 *Bu bir:* Bu kelimeden sonra iki hecelik bir eksiklik bulunmaktadır.

IV

Cihānda ḥālet-i pinhān ü peydāyı ʿabeş ṣanma
Sañа ḫoş gelmeyen aḥvāl-i dünyāyı ʿabeş ṣanma
Vuḳūʿāt-ı ʿacīb-i zīr ü bālāyı ʿabeş ṣanma
Dolansa murġ-ı dil kūy-i dil-ārāyı ʿabeş ṣanma
Bulunsa bāġda ḳumru serinde bāz olur peydā

V

Göñül yāriñ Emīrī nezd-i ẕātında yanar iñler
Zamān-ı iltifāt-ı Cem-simātında yanar iñler
Hemān ṣanma zamān-ı iltifātında yanar iñler
Değil kim ney gibi Fetḥī ḥayātında yanar iñler
Olursa ḫāk-i cisminden hezār āvāz olur peydā

7[1]

Dīger Dayım ʿAbdī Efendi'niñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi
[fāʿilatün fāʿilatün fāʿilatün fāʿilün]

I

Öyle me'yūsum cihān gūyā cehennemdir bañа
Her demim meşḥūn-ı ġam her rūz mātemdir bañа
Başḳa bir dünyāya ʿazm etmek muṣammemdir bañа
Sāz ü nāzı dehr-i dūnuñ bādī-yi ġamdır bañа
Gülmedi bir gün yüzüm her gün Muḥarrem'dir bañа

II

Geçmişim dünyādan artıḳ yār-ı gül-rū istemem
Ḳadd-i dil-cū çeşm-i cādū bir içim ṣu istemem
[……..
……..]
Çünkü iḳbāl-i felek bir ḳaṭreden kemdir bañа

1 AE 38: 67a-67b

III

ʿĀşıḳ oldum öyle bir yāra kemālim artırır
Dem-be-dem aġyār ile ceng ü cidālim artırır
Görmesem bir gün eğer vehm ü ḫayālim artırır
Neş'e vermez sāḳiyā ḥüzn ü melālim artırır
Sensiz içsem bāde gūyā zehrdir semdir bāña

IV

N'eylesin dil-dāde-i ḥüsnüñ olan āvāreler
Söyle ölsün mü ġamıñla ʿāşıḳ-ı bī-çāreler
Oldular bu cünbişe ḫayrān bütün meh-pāreler
Lutfu var olsun açar sīnemde ʿaşḳıñ yaralar
Eylemez terkim ḫayāliñ yār u hem-demdir bāña

V

Kāmiliñ nezdinde birdir meẕheb-i deyr-i künişt
Böyledir bu nükteyi fehm eyle ey aġyār-ı zişt
Meslek-i ʿālem-pesend [ü] merdüm-i ʿālī-sirişt
Eylerim bir dāne-i gendüm içün terk-i behişt
Ādemim ben ādemiyyet şarṭ-ı aʿẕamdır bāña

VI

Ḫastayım göñlüm şarāb-ı ḫum da etmez ārzū
Ẕevḳ ü rāḥat ṣoḥbet-i merdüm de etmez ārzū
Seyr-i ḫurşīd ü meh-i ṭārem de etmez ārzū
Devlet ü iḳbāliñi göñlüm de etmez ārzū
Çarḫ-ı kec-rev doġru baḳsam ṣūreti ḫamdır bāña

VII

Biz ki olduḳ dā'imā hem-ṣoḥbet-i renc ü eẕā
Ey Emīrī oldu yār-ı cānımız derd ü cefā
Gelmese gelse müsāvīdir yanımda dil-rübā
*Cevr-i muʿtād-ı zamāna biz alışdıḳ **ʿAbdi**yā*
*Bād**ī**-i rāḥat meğer cevr-i dem-ā-demdir bāña*

8[1]

Diyārbekirli Sa‘īd Paşa Ḥażretleriniñ Bir Ġazel-i ‘Ālīleriniñ Taḫmīsi

[fā‘ilatün fā‘ilatün fā‘ilatün fā‘ilün]

I

Derdini fehm etmeyen dermāna olmaz āşinā
Derdine dermānına Loḳmān’a olmaz āşinā
Bī-şu‘ūrān nükte-i pinhāna olmaz āşinā
Şaḥş-ı cāhil revnaḳ-ı ‘irfāna olmaz āşinā
Çeşmi nā-bīnā olan elvāna olmaz āşinā

II

Hangi ādem olsa hem-fıṭrat nifāḳ u buġż ile
Kesb eder ālāyiş-i şirret nifāḳ u buġż ile
Pek ḫaṭādır eylemek ṣoḥbet nifāḳ u buġż ile
Ḥālisü’l-ḳalb eylemez ülfet nifāḳ u buġż ile
Ḥār u ḫas ḳa‘r-ı yem-i ‘ummāna olmaz āşinā

III

Her kim ehl-i şerr ile eylerse ülfet el-‘iyāẕ
Kendine şerr ü fesādı şan‘at eyler ittiḫāẕ
Ḥāline bir kimse etmez merḥamet bulmaz melāẕ
Himmeti ‘ınnīn olan etmez himemle iltiẕāẕ
Olmayan er ḫālet-i merdāna olmaz āşinā

IV

Ṭa‘n u teşnī‘ etmemek mümkin mi ehl-i şirrete
Göz göre yaġmāya sālik ba‘żı ṣāḥib-şirrete
Ḥırṣ ile ma‘lūl olan bīgāne-i ehliyyete
İ‘tirāż etmek cehāletdir umūr-ı devlete
Ḥāl-i ṣāḥib-ḫāneye bīgāne olmaz āşinā

1 AE 38: 67b-68a

V

Pāk-ṭīnetlerde ẓāhirdir bütün āṣār-ı feyż
Herkese olmaz ʿayān dīdār-ı yümn-āṣār-ı feyż
Pençe-i nā-ehle girmez mihr-i ḳıymetdār-ı feyż
Ḳalb-i bed-ṭīnetde olmaz müncelī envār-ı feyż
Leyl-i muẓlim mihr-i nūr-efşāna olmaz āşinā

VI

Ṣāniʿ-i eşyā cenāb-ı Kibriyā-yı bī-miṣāl
Çün serā'ir ẓāhir etmiş keşfidir emr-i muḥāl
ʿĀrif ol beyhūdedir bunda cidāl-ı ḳīl ü ḳāl
Ḳāl ile tāʿrīf-i ḥāl etmez ḳabūl-i iḫtimāl
İçmeyen mey neş'e-i mestāna olmaz āşinā

VII

Geldi cānān nezdime luṭfundan oldum müstefīd
Geçdi hicrān rūzesi ʿīd eyledim ammā ne ʿīd
Ey Emīrī başḳadır herkesde maḳṣūd u ümīd
Her gönülde sīret-i ʿaşḳ iḫtilāf eyler ***Saʿīd***
Güldeki ḫāṣiyyete pervāne olmaz āşinā

9[1]

Müşārün İleyhiñ Dīger Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[fāʿilatün fāʿilatün fāʿilatün fāʿilün]

I

Sen ki yār u hem-dem olduñ ey melek-sīret bañā
Oldu gūyā her ṭaraf bir gülşen-i cennet bañā
Baʿd-ez-īn tebrīke gelsin ʿizzet ü devlet bañā
Tā ezelden devletiñ bilsem n'ola niʿmet bañā
Ḥaḳ taʿālā ẕevḳ-i ḫüsnüñ eylemiş ḳısmet bañā

1 AE 38: 68a

II

Her ṭarafdan oldu ẓāhir leşker-i ʿavn ü meded
Saʿy ü himmet bī-nihāyet cehd ü ġayret lā-yuʿad
Ol ḳadar olmuş göñül reh-yāb-ı ḳayd-ı nīk ü bed
Gülşen-i devrān benim olsa eğer ey serv-ḳad
Ḥāṣıl olmaz ḫāk-i pāyiñ olduġum rifʿat baña

III[1]

Böyle[dir] aḥvāl-i pür-ālām-ı dünyā çāre ne
Ẕevḳ ederken derd olur ʿālemde peydā çāre ne
Eylemezdim kimseye meyl ü müdārā çāre ne
Degme bir şūḫa esīr olmazdım ammā çāre ne
El amān söyletdi bir īmānı yoḳ āfet baña

IV

Neyledim bilmem ki ben ol dilber-i bed-bīnime
Düşmüşüm bir nār-ı hecre çāre yoḳ teskīnime
Tesliyet bulmaz cihānda ḫāṭır-ı ġam-gīnime
Yār bīmār olmasam gelmez ser-i bālīnime
Çekme zaḥmet ey ṭabīb lāzım değil ṣıḥḥat baña

V

Olmuşum ne kimseye ʿabd ü ne bir şeyḫe mürīd
Çākeriñdir bu Emīrī ancaḳ ey yār-ı vaḥīd[2]
Sen de luṭf et eyleme ʿabd-i ḥaḳīriñ nā-ümīd
Emriñi icrāda sulṭānım ḳuṣūr etmez Saʿīd
İftiḫārımdır fedā-yı cān ise ḫidmet baña

1 III. bend: AE 38k
2 V/2 AE 38k: oldum ancaḳ çāker 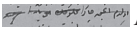 AE 38

10[1]

Diyārbekirli Ḫadīce ʻİffet Ḫanım'ıñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[fāʻilatün fāʻilatün fāʻilatün fāʻilün]

I

Dīde-i ḥaḳ-bīn ü ḳalb-i nükte-dān lāzım saña
Diḳḳat-i ṣunʻ-ı zemīn ü āsumān lāzım saña
Kesb-i esrār-ı nihān-ı kām-rān lāzım saña
ʻĀrif-i āgāh iseñ sırr-ı nihān lāzım saña
Varlıġı maḥv eyleyip terk-i cihān lāzım saña

II

Cān iken cānān iken sulṭān iken ser-bāz iken
Maẓhar-ı tekrīm iken müstaġraḳ-ı iʻzāz iken
Rūḥ-ı yek-reng-i ḥaḳīḳat ṭā'ir-i mümtāz iken
Sen ʻadem ṣaḥrālar[ınd]a bir güzel şeh-bāz iken
Şimdi hestī dāmına düşdüñ fiġān lāzım saña

III

Ḳābiliyyet sende var sırr-ı şühūda ermeğe
Bir cihān-ı bī-naẓīr ü bī-ḳuyūda ermeğe
Bī-ḳıyām [u] bī-rükūʻ u bī-ḳuʻūda ermeğe
Cümle benlikden geçip maḥv-ı vücūda ermeğe
Ḫānkāh-ı ʻaşḳda pīr-i muġān lāzım saña

IV

Bu cihāna gelmeden taḳvāyı bulmaḳdır ġaraż
Sırrını naḳş etmeden maʻnāyı bulmaḳdır ġaraż
Nükte-i mümtāz ü müsteṣnāyı bulmaḳdır ġaraż
Dām-ı cisme düşmeden Mevlā'yı bulmaḳdır ġaraż
Rāz-ı ʻaşḳı baʻd-ez-īn etmek ʻayān lāzım saña

1 AE 38: 68a-68b

V

Güft ü gū-yı dil-rübā ceng ü cidāl-ı meh-liḳā
Cümlesi ṣūret-perestlikden ʿibāret ẓāhirā
Hep ḥaḳīḳatdir Emīrī böyledir ʿaşḳ-ı Ḫudā
Feyż-i istiʿdād sende ẓāhir oldu ʿİffetā
Her cihet şimden gerü dārü'l-emān lāzım saña

11[1]

Şāʿire-i Müşārün İleyhā Diyārbekirli Ḫadīce ʿİffet Ḫanım'ıñ Dīger Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[fāʿilatün fāʿilatün fāʿilatün fāʿilün]

I

Dest-i sāḳī-yi ecel ʿaşḳ etdi bir şerbet bañā
Neşve-i teʾşīri oldu bāʿiṣ-i ṣoḥbet bañā
Sāḥa-i dilden açıldı perde-i vaḥdet bañā
Remz ile fehm eyledim ʿaşḳıñ imiş ṭāʿat bañā
Ẕevḳ-i kevneyni bıraḳdım el verir ʿuzlet bañā

II

Āh bilse ehl-i ẓāhir ben neler gördüm neler
Nūrdan fevvāreler yāḳūtdan āyīneler
Bir cihān-ı vaḥdet olmuşdur cihānda müsteḳar
ʿİbret ü vaḥdet gözüyle ʿāleme ḳıldım naẓar
Şükr kim geldi ezel bezminde bu diḳḳat bañā

III

Añladım ben ʿālemi bir ʿālem-i taḳlīddir
Maḳṣad-ı muṭlaḳ ne İskender ne de Cemşīd'dir
ʿĀlem-i taḳlīd rāh-ı ʿālem-i cāvīddir
Ẕerreyim ḫāke berāber menzilim ḫurşīddir
Ehl-i diller himmetiyle geldi bu ʿizzet bañā

1 AE 38: 68b-69a

IV[1]

Etmişim ʿālem-behā bir āsitāna ilticā
Olmuşum bu ʿālem-i imkānda ber-ḫavf ü ricā
Maḳṣad-ı aḳṣā cihāndan başḳa dünyādır bańa
Ġaflete ṣalma beni efsānelerle zāhidā
Mā vü menden geçmişim gel eyleme ṣiḳlet bańa

V

Ḥaḳḳı var dil diñlemezse zāhidiñ efsānesin
N'eylesin bu ʿālem-i vīrāneniñ kāşānesin
Ey Emīrī bulmuşum ʿaşḳ-ı Ḫudā dür-dānesin
Maẓhar-ı sırr-ı İlāhī eyledim dil ḫānesin
ʿİffetā rūz-ı ezelde ʿaşḳ imiş ḳısmet bańa

12[2]

Şāʿire-i Müşārün İleyhā Ḫadīce ʿİffet Ḫanım'ıń Hemşīresi Rāḥile Sırrı Ḫanım'ıń Bir Ġazeliniń Taḫmīsi

[fāʿilatün fāʿilatün fāʿilatün fāʿilün]

I

Şāh-ı iḳlīm-i melāḥat dense şāyandır sańa
Māh-ı iḳlīm-i vefā söylense erzāndır sańa
Dil giriftār-ı ġamıńdır dīde ḥayrāndır sańa
Çekme dāmen ʿaşḳ ile dil kim ḥırāmandır sańa
Cān fedā eyler yolunda ʿabd-i nālāndır sańa

II

Ḫidmetiń uġrunda rūḥum çoḳ zamān çekdim emek
Hep eder taṣdīḳ-ı ṣıdḳa ḫidmetim ins ü melek
Ben çekersem de bu derd ü miḥneti çekmez felek
Bil derūnum ṣıdḳını cānāna lāzım söylemek
ʿĀrif-i billāh iseń ḥālim nümāyāndır sańa

1 IV. bend: AE 38k
2 AE 38: 69a

III

Nāzenīnim dil ḥicāb eyler saña şekvā içün
Ḥālimi bir kimseye ʿarż eylemem daʿvā içün
Gelmedim ben ʿāleme bir ferd ile ġavġā içün
Dil-figār etmek ne lāzım bī-vefā dünyā içün
Ḥürmetim ṭut bir iki gün bunda mihmāndır saña

IV

Sīnede müzdād olur ol rütbe derd-i cān-sitān
Muḳtedir olmaz onu tavṣīf ü taʿrīfe zebān
Etmedi bir gün beni dünyāda kimse şādumān
Mübtelā-yı ḥasretim devriñde ey çarḫ el-emān
Cevri[1] *ʿādet eylemişsiñ luṭf bühtāndır saña*

V

Böyle cevr ü miḥneti efzūn u bī-ḥadd eyleme[2]
Ehl-i ʿirfān ü fażīletden beni ʿadd eyleme
Vechime ebvāb-ı ʿizz ü rifʿati sedd eyleme
İlticā etdim saña ʿafv eyle gel redd eyleme
Sen şeh-i ʿafv u mürüvvetsiñ bu noḳṣāndır saña

VI

Zaḫm-ı cismiñ iḫtiyācı var Emīrī merheme
Olmadım ammā muḳārin bir ṭabīb-i aʿleme
Çekmeden yoḳ başḳa çāre çünkü geldim ʿāleme
Ḳıl ṣafā vü cevrine Sırrī taḥammül ġam yeme
Her cefā kim gelse cānānıñdan iḥsāndır saña

1 cevri: devri M
2 eyleme AE 38k: eylemiş (üzeri çizilmiş) AE 38

13[1]

Büyük ʿAmucam Şaʿbān Kāmī Efendi Merḥūmuñ Bir Ġazel-i ʿĀlīleriniñ Taḫmīsi

[fāʿilatün fāʿilatün fāʿilatün fāʿilün]

I

Ey göñül bir yār-ı cānla iktifā lāzım sañа
Meslek-i ʿaşḳ-ı muḥabbetde vefā lāzım sañа
Böyle bir āyīn-i pāke iʿtinā lāzım sañа
Neş'e-baḫşā-yı muḥabbet meh-liḳā lāzım sañа
ʿAşḳ u şevḳiñ tāzeler bir dil-rübā lāzım sañа

II

Baḳ nedir dil-dār içün ʿāşıḳda ʿālī ārzū
Ḫūb ola maḥbūb maḥcūb ola āyīne-i rū
Etmeye dünyāda ancaḳ başḳa ʿāşıḳ cüst ü cū
Bezm-i aġyāra ola nā-refte vü pākīze-ḫū
Görmemiş gözler naẓīriñ dil-rübā lāzım sañа

III

Dilber oldur vālideyniñ olmaya güm-kerdesi
Nerm ola dil-cū ola ṭabʿ-ı ṣafā-āverdesi
Gitmeye vech-i münīrinden ḫacālet perdesi
Ḥālet-i ʿaşḳı bilir bezm-i Cem'iñ perverdesi
Sāḳi-i gül-çehre-i ḫālet-fezā lāzım sañа

IV

Dilber-i raʿnā demem dünyāda her bī-mūya ben
Çoḳ olur bī-rūḥ ṣūretlerde de şekl-i ḥasen
Ey göñül ben eyleyem taʿrīf-i dilber diñle sen
Cān-güdāz ü naġme-pīrā ṭūṭi-i sükker-dehen
Ṭā'ir-i rūḥa ġıdā şīrīn-ṣadā lāzım sañа

1 AE 38: 69a-69b

V

Bāġa reng ü bū gelir feyż-i seḥerden lā-cerem
Āfitāb ü āb eder perverde-i luṭf u kerem
Gülleri bād-ı ṣabā eyler küşāde dem-be-dem
Gül açılsa ʿandelīb-i gülşene ey ġonca-fem
Sen gül-i nāzikterīnsiñ ḫoş havā lāzım saña

VI

Eyledim aḥvālini tedḳīḳ sırr-ı ḳudretiñ
Feyż-i istiʿdādı lāzımdır Emīrī fıṭratıñ
Kāfī olmaz şiʿr içün taḥṣīli ʿilm ü ḥikmetiñ
Pey-revī olmaḳ içün naẓm-ı müşīr-i ʿİzzet'iñ
Nükte-pīrā bir ṭabīʿat Kāmiyā lāzım saña

14[1]

Diyārbekirli Saʿīd Paşa'nıñ Bir Ġazel-i ʿĀlīleriniñ Taḫmīsi

[fāʿilatün fāʿilatün fāʿilatün fāʿilün]

I

Çünkü ādemsin gözüm lāzım gelir taḳvā saña
Nā-be-cādır ṭavr-ı bī-cā vażʿ-ı nā-bercā saña
İstemez her ferd ile dünyā içün ġavġā saña
Her fenālıḳ kendi ḥāliñden olur peydā saña
Doğruluḳdan dönme kim doğru ola dünyā saña

II

Ādeme elzem olur dünyāda kesb-i maʿrifet
Muḳbil-i dāreyn olur aṣḥāb-ı ʿilm ü merḥamet
Ḫāṭırıñdan gitmesin ālām ü hevl-i āḫiret
Sāyeāsā ṭopraġa düşseñ gerekdir ʿāḳibet
Bāʿīṣ-i faḫr olsa da bu ḳāmet-i bālā saña

1 AE 38: 69b-70a

III

Kendiñi etme bu varlıḳ ʿālemiñde mürde-ten
Gülmesin aḥvāline dünyāda her [bir] merd ü zen
Dūr-bīn-i ʿārif ol olma sefīh ü dil-şiken
Sen öbür dünyāda bir ev yap seniñ-çün şimdiden
Ḳalmaz işbu ʿālem-i fānīdeki süknā saña

IV

Lāyıḳ olmaz meyl ü raġbet maṭlab-ı ednā içün
Ḥaẕẕ-ı nefs ü cān içün ālāyiş-i bī-cā içün
ʿĀrif ol terk eyle dünyāyı çalış ʿuḳbā içün
Bu teʾessüfler nedendir devlet-i dünyā içün
Yoḳ mu ey ġāfil ʿaceb endīşe-i ʿuḳbā saña

V

Ola hanġi kāmiliñ ḳavli metīn reʾyi sedīd
Nūr-ı ṭabʿından olur aḳvām-ı dünyā müstefīd
Ḥırṣ u aġrāżı Emīrī eyle ḳalbiñden baʿīd
Kimseden ḳorḳma ṣaḳın Allāhʾdan ḳorḳ ey Saʿīd
Sen Ḥudāʾdan ḫavf edince dost olur aʿdā saña

15[1]

Saʿīd Paşaʾnıñ Pederi Süleymān Naẕīf Efendiʾniñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

I

Bir gün eylerse o cānān naẓar-ı pāk baña
Şevḳ-i ḥayret kesilir sīne-i ṣad-çāk baña
Bir şekilde görünür arẓ ile eflāk baña
Mestī-i laʿli verir ẕevḳ-i mey-i tāk baña
ʿAşḳı etdirmedi bu ʿālemi idrāk baña

1 AE 38: 70a-70b

II

Cilve-i ġamze-i fettānına ṭāḳat yoġ-iken
Fitne-i ḳadd-i ḫıramānına ṭāḳat yoġ-iken
Āteş-i firḳat-i sūzānına ṭāḳat yoġ-iken
Dil-i sem-ḫorde-i hicrānına ṭāḳat yoġ-iken
Oldu āmīziş-i nuṭḳ-ı lebi tiryāk baña

III

Nice bilmem o mehi ḫāneye mihmān etsem
Ṣoñra birlikde alıp ʿazm-i gülistān etsem
Nāmı ibḳā edecek ben daḫi bir şān etsem
Ẕevḳ yoḳ sadece zevḳ-i çemenistān etsem
Yārsız gülşen olur mecmaʿ-ı ḫāṣāk baña

IV

Kūy-i cānāneye dün gitdi bu memlūk-i ḳadīm
Nezdine ḫüsn-i ḳabūl eyledi cānān-ı kerīm
Leb-i ḫürmetle dedim ey ṣanem-i şūḫ u besīm
Gel seniñle edelim ḫüsn ile ʿaşḳı taḳsīm
Çeşm-i ḫun-rīz saña dīde-i nemnāk baña

V

Nice bilmem edeyim yāri Emīrī taʿrīf
Hīç ātīyi düşünmez o mehiñ reʾyi żaʿīf
Ḫaṭ gelip ḫüsnünü bilmez mi ki eyler tezyīf
Etsem ümmīd-i ṣebātı ser-i kūyunda Naẕīf
Ḳor mu ārāma maḫal ġamze-i çālāk baña

16[1]

Diyārbekirli Remzī Efendi Merḥūmuñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün]

I

Renc-i āteşnākdir sīnemdeki dāġlar bañā
Baḫş eder bir derd-i dīger ṣardıġım baġlar bañā
Elveda' etdi ser-ā-pā bildiğim ṣaġlar bañā
Şimdilik ey dil vaṭan oldu yine dağlar bañā
Yār içün ben aġlarım ḥasretle yār aġlar bañā

II

Kimseye 'arż etmedim māhiyyet-i endūhumu
Miḥnet-i derd-i derūnu şiddet-i endūhumu
'Āḳibet ref' etdi cānān zaḥmet-i endūhumu
Mihr-i ḥüsnü rūşen etdi ẓulmet-i endūhumu
Baḳ ne ḫūb oldu göñül şimden girü çaġlar bañā

III

Kām-yāb olsun o dilber raḥmi çoḳ meh-pāredir
Ḥālimi gördükde bildi 'āşıḳ-ı āvāredir
'Āşıḳ-ı āvāredir dil-dādedir bī-çāredir
Sīne kim ṣad pāredir 'aşḳı ucundan yāredir
Kimse ṣarmaz yāremi dilber gelir baġlar bañā

IV

Sevmişim ḥūrī-liḳā şāhāne bir cānāneyi
Luṭfı çoḳ iḥsānı çoḳ bir gözleri mestāneyi
Lāzım oldu gülşen-i 'işretde yapmaḳ lāneyi
İstemem dağlardaki bayḳuş gibi vīrāneyi
Meskenim olsa n'ola bülbül gibi bāġlar bañā

1 AE 38: 70b

V

Ben demem esmer mi aḳ mı dilber-i zībā içün
Bir göñül eğlencesi lāzım bańa dünyā içün
Ey Emīrī söylemem dil-dārdan şekvā içün
Dil o Mecnūndur gezer ṣaḥrāları Leylā içün
Remziyā esmer dilersem rāst gelir aġlar bańa

17[1]

Muḳābeleci-zāde Yūsuf Rā'if Efendi'niñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün]

I

Derd ü miḥnetdir gelen cümle güzellerden bańa
Çoḳ kerem geldi meğer bir māh-peykerden bańa
Ṭatlıdır her ṣunduğu mey şīr-i māderden bańa
Rūşenādır vech-i dilber mihr-i enverden bańa
Ḫoş gelir reftār-ı müsteşnāsı 'ar'ardan bańa

II

Ben seni ey şāh-ı ḫūbān etmişim Cem i'tiḳād
Neylerim ṣahbāyı sensiz eylerim semm i'tiḳād
Bende vardır baḳ naṣıl mażbūṭ u muḥkem i'tiḳād
Ḫāk-i pāyıñ etmişim iksīr-i a'ẓam i'tiḳād
Ẕerrece yoḳ fā'ide kibrīt-i aḥmerden bańa

III

Bir nefes ayrılmadı benden o yāriñ ḥasreti
Oldu aġyāra müyesser selsebīl-i ṣoḥbeti
Ḫasretiñ olmuşdur āteşden de muḥriḳ şiddeti
Tā ezelden ḳaldı nār-ı 'aşḳa yanmaḳ 'ādeti
Lānesi āteş olan murġ-ı semenderden bańa

1 AE 38: 70b-71a

IV

Murġ-ı dil bir gün gelir dām-ı belādan ḳurtulur
Her ṭarafdan cūş eden emvāc-ı miḥnet eksilir
Ṣabr eder ʿārif olan her zaḥmete bī-ḳayd olur
Ġam ḫazānından ne bākim var benim çünkü[1] *gelir*
Āb ü tāb-ı feyż bir naḫl-i gül-i terden baña

V

Gāh olur ʿāşıḳları memnūn eder bād-ı ṣabā
Luṭf eder yār-ı dil-ārādan ḫaber bād-ı ṣabā
Bāġ-ı kūy-i yāra etdikçe güẕer bād-ı ṣabā
Zülf-i yāri eylese taḫrīk eder bād-ı ṣabā
Ḫūbdur biñ kerre būy-i müşk ü ʿanberden baña

VI

Rind-i bī-ḳayd-ı cihānım terk-i hestī mī-konem
Gerçi hüş-yārım velī ibrāz-ı mestī mī-konem
Dem-be-dem iẓhār-ı āyīn-i *elest*ī mī-konem
Zāhidā "be-gzer zi-men men büt-perestī mī-konem"[2]
Erdi feyż-i ḫażret-i Ḫaḳ ḫüsn-i dilberden baña

VII

Devr eder dolāb-ı bī-ārām-ı dünyā dāyimā
Ey göñül ṣabr et bulursuñ nevbet-i ẕevḳ ü ṣafā
Ey Emīrī gelse ol vaḳt-i meserret-iḥtivā
Rū-be-rū ol yār ile hem-bezm olursam Rā'ifā
Ḫoş gelir rūz-ı neşāṭ-ı ʿīd-ı ekberden baña

1 çünkü AE 38k: çünkim (üzeri çizilmiş) AE 38
2 Çeviri: "Bırak beni de putperestlik yapayım."

İstiġnā Ġazelleriniñ Taḫmīsātı Ḥurūf-ı Hecā Tertībiyledir.[1]

(ELİF[2]**)**

18[3]

Diyārbekirli Ṭālib Efendi-zāde Edhem Efendi'niñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Ḳuruldu meclis-i ḫūbān-ı rūḥ-efzā-yı istiġnā
Seni bekler civānān-ı ṣafā-peymā-yı istiġnā
Giyindiñ gerçi rūḥum güllü bir dībā-yı istiġnā
Vücūduñ ḳorḳarım ki incidir kemḫā-yı istiġnā
Verir zaḫmet saña ḫār-ı gül-i kemḫā-yı istiġnā

II

Göñül ḫaylī zamāndır intisāb-ı bāb-ı 'aşḳ etdi
Çalışdı iktisāb-ı şīve-i ādāb-ı 'aşḳ etdi
Bizi bir bī-vefā maḥrūm-ı luṭf-ı āb-ı 'aşḳ etdi
Cefā-yı nāz ü istiġnāları bī-tāb-ı 'aşḳ etdi
Bugünden olmuşuz dil-teşne-i ferdā-yı istiġnā

1 "istiġnā" redifli gazellerin oluşumu hakkında Alī Emīrī şu bilgileri vermektedir:
"1285 senesinde idi ki Ḥışn-ı Manṣūr (Adıyaman)lı Rifat Baba merḥūm Āmid şehrine gelerek üstād-ı şehīr Ḥāfıẓ Meḥmed Şabān Kāmī Efendi ḥażretlerine müsāfir olmuşlar idi. Rifat Baba Adıyaman'ın beyzādelerinden bir ẕāt-ı necīb olmaġla berāber dervīşlik mesleğine sülūk etmiş bir rind-i cihān bir kāmil-i devrān idi. Gümrükde elinde damġā ṭutduġu ḥālde eşyā mu'āyene eden istiġnā-pesend bir genci görmesi üzerine istiġnā redifiyle bir maṭla' inşād ve derḥāl bir ġazele taḥvīl ederek fāżıl-ı müşārun ileyh Şabān Kāmī Efendi ḥażretlerine ihdā etmişlerdi.
Cenāb-ı üstād her fende olduġu gibi inşād-ı eş'ār ḫuṣūṣunda daḫi selīḳa-i kāmleye mālik idi. Rifat Baba'nıñ ġazelini tanẓīr eylediklerinden ol zamān Āmid'de mevcūd olan ba'żı şu'arāmız da mūcib-i şevk olarak bir çoḳ naẓīreler vücūda gelmişdi. Şu ġazellere geçen gün gibi tābları ḳarışdırırken vaḳtiyle ḳayd etdiğim bir mecmū'ada teşāduf eyledim. Bundan ḳırḳ sene evvel hem-āheng-i neẓā'ir olan şu'arāmızdan şimdi Āmid belediye riyāsetinde bulunan 'Abdī Bey Efendi'nden başḳa bir ferdiniñ ḥayātda bulunmadığı naẓar-ı te'eṣsürümü celb ve cihān-ı bī-beḳānıñ ibḳā-yı nīk-nām etmekden başḳa bir değeri olmadığını nakş-ı ḳalb etdirdi.
Şehrimizde vaḳtiyle yetişen Ḫalīlī, Ülfetī, Ṭufeylī, Ḫumārī, Ḥāmī, Vālī, Seyyid Meḥmed Emīrī, Āgāh, Ḥāsim, Ḥamdī, Lebīb, Ümnī, Mücīb, Çāker, Fāmī gibi meşāhīr-i şu'arāmızıñ neẓā'ir şūretiyle yek-diğeriyle söyleşdikleri eşerler pek keşīrdir. İşte şu āheng-i edebī zamānımıza ḳadar sürüp gelmiş ve böyle bir şehir şu'arāsınıñ bir vezin ve ḳāfiyede neşr-i āşār etmeleri lisān-ı edebiyātımıza ta'alluḳ eden mesā'ilden bulunmuş olmaġla bu haftaki Āmid nüsḫamızda ẕik olunan istiġnā ġazelleriniñ neşrini münāsib görüyoruz." Bk. *Āmid-i Sevdā,* sy. 1, s. 12-13.

2 Buradaki alfabetik sıra şairlerin mahlaslarına göre yapılmıştır.

3 AE 38: 72a

III

Ṣabāḥat evcini ẓıll-i Hümā-yı muḥteşem başdı
Sa'ādet burcunu envār-ı mihr-i ṣubḥ-dem başdı
Cihān-ı inbisāṭı incilā-yı muḥterem başdı
Bugün on dördüne bedr-i münīrāsā ḳadem başdı
Bugün geldi o yāra mevsim-i yektā-yı istiġnā

IV

Ḳoşan çoḳ menzil-i maḳṣūda ammā biñde bir yetmez
Hemān her ārzū bāġında her naḫl-i ṣafā bitmez
Gönül müstaġnī oldu kūyuna cānānımıñ gitmez
O cānān şefḳat ü iḥsānını benden dirīġ etmez
Yine bilmem nedir bu serdeki sevdā-yı istiġnā

V

Mesāda meclisiñ envārı şem'-i şüleverdendir
Ṣabāḥıñ āb ü tāb-ı gülşeni feyż-i seḥerdendir
Emīrī 'ālemiñ her zīneti bir başḳa yerdendir
Efendim hep seniñ baḫş etdiğiñ feyż-i naẓardandır
Yazar ra'nā ġazeller Edhem-i şeydā-yı istiġnā

(Ḥā)

19[1]

Ḳırımlı Ḥalīm Giray Ḫān'ıñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Bugün gülzāra geldi bir melek-sīmā-yı istiġnā
Elinde gül gibi bir sāġar-ı mīnā-yı istiġnā
Yaḳışmış dūş-ı nāza kāle-i zībā-yı istiġnā
Yaḳışmaz ġayrı ḫūban giymesin kālā-yı istiġnā
Ḳad-i yāra biçilmiş cāmedir dībā-yı istiġnā

1 AE 38: 72a-72b

II

Seniñle oldum ey maḥbūb-ı zībā hem-dem ü maḥrem
Bańa oldu bu dünyāda medār-ı faḫr-i dem-ber-dem
Ne ʿālī-himmetim baḳ ey ṭarab-efrūz-ı bezm-i Cem
Meyān-ı meclise nuḳl olsa būs-ı laʿliñ el ṣunmam
Beni mest eylemişdir sāḳiyā ṣahbā-yı istiġnā

III

Ne oldu nükheti kākül gibi bir ʿanberīn mūyuñ
Dimāġa ḳalmamış teʾṣīr-i ḥükmü ol güzel būyuñ
O hāy u hūyu nerde şimdi ol cemʿiyyeti kūyuñ
Bahār-ı nāzı geçmiş rengi ṣolmuş ol sitem-ḫūyuñ
Değildir baʿd-ez-īn gülzār-ı ḥüsni cāy-ı istiġnā

IV

O yār-ı meh-liḳānıñ ḥasretinden oldu müstaġnī
Ümīd-i raġbetinden ṣoḥbetinden oldu müstaġnī
Ġamından miḥnetinden firḳatinden oldu müstaġnī
Dil-i şeydā ḫayāl-i vuṣlatından oldu müstaġnī
Ol āfet etmesin şimden girü ḥülyā -yı istiġnā

V

Nedendir ʿāṣıḳāna iltifāt etmekde imsākiñ
Dolaşdım rūz u şeb eṭrāfını kūy-i ḫaṭarnākiñ
N'olur bir kerre olsun görmedim bir luṭf-ı ġam-çākiñ
Ezelden nāz ü naḫvetle mürekkeb ʿunṣur-ı pākiñ
Vücūduñdan ʿibāretdir beğim maʿnā-yı istiġnā

VI

Dedim ol dilbere bu ḥüsn-i berḳ-efşāna ʿaşḳ olsun
Seniñ derdiñ çeken ʿuşşāḳ-ı ser-gerdāna ʿaşḳ olsun
Ġamıñ ṣaḥrālarında fışḳıran ṭūfāna ʿaşḳ olsun
Cihānda ol gedā-yı bī-ser ü ṣāmāna ʿaşḳ olsun
Ki ʿaynında değildir mesned-i ʿulyā-yı istiġnā

VII

Cihān-ı feyż içinde bir cihāndır ʿālem-i ʿuzlet
Füyūżāt-ı Ḫudā neşr eyler onda būy-i ʿulviyyet
Şükūh u şān-ı dünyāda bulunmaz maʿnevī leẕẕet
Dayanmaz bāliş-i zer-tār-ı cāha ḥażret-i Neş'et
Odur var ise şimdi müttekā-pīrā-yı istiġnā

VIII

Olur sulṭān-ı taḫt-ı[1] maʿnevī bī-tāc ü bī-leşker
Ḳalır dūnunda şān ü şevket-i Cemşīd ü İskender
Emīrī kesb eder bir salṭanat bī-zīb ü bī-ziver
Verir şöhret Ḫalīmā nāmımız dünyāya ser-tā-ser
Ṭutunca Ḳāf-ı dilde āşiyān ʿAnḳā-yı istiġnā

(ḪĀ)

20[2]

Diyārbekirli Kāmī Efendi-zāde Ḫayālī Efendi'niñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Bugün meclisde etmiş bir güzel daʿvā-yı istiġnā
Faḳaṭ beyhūde etmiş böyle bir ġavġā-yı istiġnā
O ṭıfl-ı nāzenīnimdir bugün yektā-yı istiġnā
Beşiktaş'da o ṭıflı beslemiş lālā-yı istiġnā
N'ola günden güne olsa şeh-i vālā-yı istiġnā

II

Naṣıl nā-dīde ḫilʿat ẕātına maḫṣūṣ biçmişdir
Libās-ı nāzı ḫilḳat ẕātına maḫṣūṣ biçmişdir
Yed-i te'yīd-i ḥikmet ẕātına maḫṣūṣ biçmişdir
Onu ḫayyāṭ-ı ḳudret ẕātına maḫṣūṣ biçmişdir
Yaḳışmış ḳāmet-i zībāsına dībā-yı istiġnā

1 taḫt-ı AE 38k: [illegible] AE 38

2 AE 38: 72b-73a; Tahmis edilen şiir için bk. AS, sy. 1, 1324/1909, s. 13-14.

III

Naẓar ḳıl zīr-i fesden māh-ı peyker ʿarż edip ṭurre
Güzel bir şekl ile ol nāz-perver ʿarż edip ṭurre
Leṭāfetle ẓarāfetle o dilber ʿarż edip ṭurre
Nişānāsā cebīninden o dāver ʿarż edip ṭurre
Berāt-ı ḥüsne çekmiş ṣanki bir ṭuġrā-yı istiġnā

III

Taḥammül etse de ol ġamze-i ġāmmāzına ʿāşıḳ
Taḥammül etse de ol cilve-i ṭannāzına ʿāşıḳ
Taḥammül etse de ol ḳāmet-i mümtāzına ʿāşıḳ
Taḥammül etse de tīr-i nigāh-ı nāzına ʿāşıḳ
Ḫamīde ebrūvānında çekilmez yay-ı istiġnā

IV

O şūḫuñ çoḳ dolaşdım ʿāḳibet buldum ser-i kūyuñ
Düşüp mest-i ḫarāb oldum alınca nükhet-i būyuñ
Taḥammül eylemez gördü göñül şemm etmeye būyuñ
Siyeh zülfün döküp pinhān edince ṣafḥa-i rūyuñ
Süveydāda taḳarrür eyledi sevdā-yı istiġnā

V

Yine ṣaldı belāya bir güzel bu ʿabd-i rencūru
Beni yoḳ çāresi bir derdiñ etdi zār u mecbūru
Cihānda görmemişdim böyle bir dil-dār-ı maġrūru
Açılmaz ṣubḥa dek nāz uyḳusundan çeşm-i maḫmūru
İçirmiş sāḳī-i naḫvet oña ṣaḥbā-yı istiġnā

VI

Ne āfetsiñ meded ey yār-ı mümtāz-ı belā-perver
Belā-ender-belāsıñ āfet-i cānsıñ cefā-güster
Eğer olmazsa da etdikleriñ āzāra tāb-āver
Ruḫ-ı aliñde pīç-i ḫalḳa-i zülfüñ gören söyler
Yaḳışmaz nezd-i sünbülde gül-i zībā-yı istiġnā

VII

Emīrī ʿālemi şeydā eden ol Mevlevī şūḥu
Cihāna ḥükm-i bī-pervā eden ol Mevlevī şūḥu
Bütün ʿāşıḳları rüsvā eden ol Mevlevī şūḥu
Ḥayālīʿyi semāʿ-efzā eden ol Mevlevī şūḥu
Felekde Zühre raḳṣ eyler çalınca nāy-ı istiġnā

21[1]

Diyārbekirli Aḥmed Ẕekāʾī Efendiʾniñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Ṭutar destinde cānān dāʾimā mīnā-yı istiġnā
Ṣunar ʿuşşāḳ-ı cān-baḫşāsına ṣahbā-yı istiġnā
O mest-i ʿişvedir ārāyiş-i yektā-yı istiġnā
Müheyyādır o yārimde niçe eşyā-yı istiġnā
Dür-i nāz ü nuḳūd-ı naḫvet ü kālā-yı istiġnā

II

Olur lerzende aʿṣāb ü ʿurūḳumda bütün aʿżā
Eder dehşet dil-i şeydāya ilḳā gerdiş-i dünyā
Olur gūyā sipihr-i mürtefiʿ pest ü zemīn bālā
O yāri gördüğümde mevc olur fikrimde biñ sevdā
Olur peydā naẓargāhımda bir deryā-yı istiġnā

III

Ḥużūr-ı ʿāşıḳ-ı bī-çāre müşkildir bu dünyāda
Ḳader ḫūbānı ʿuşşāḳa belā etmişdir āmāde
Olur ocāġ-ı ġamdan belki göñlüm şimdi āzāde
Beni dil-ḫasta-i naḫvet eden şūḫ-ı ṭabīb-zāde
Dükān-ı nāza girmişdir ṣatar eczā-yı istiġnā

1 AE 38: 73a-73b

IV

Eğer cem‘ olsalar bir mevḳi‘e ḫūbān-ı ḫoş-āvāz
Ederlerse hezārān ‘işvelerle naġmeye āġāz
Olur ol cāy-ı ra‘nā miṣli yoḳ bir gülşen-i mümtāz
Eder ḳalbi müferraḥ nükhet-i bād-ı ṣabā-yı nāz
Verir revnaḳ ‘uyūna cevher-i mīnā-yı istiġnā

V

Cefālardan ferāġat eylemez ḫūbān-ı bī-hem-tā
Meğer kim cevr içün ‘āṣıḳlara ḫalḳ eylemiş Mevlā
Emīrī bulmadım ben bir vefālı dilber-i zībā
Ẕekāyī görmedim ben böyle nāz-ı ber-devām aṣlā
Bugün bir nāza başlarsa sürer ferdā-yı istiġnā

(RĀ)

22[1]

Diyārbekir Mektūbī-i Sābıḳı Rā’if Efendi’niñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

I

Giyer ol māh-peyker günde bir kālā-yı istiġnā
Ne reng olsa tenāsüb kesb eder dībā-yı istiġnā
Gerek dībā-yı istiġnā gerek kemḫā-yı istiġnā
Bugün giymişdi cānānım yeşil ḫārā-yı istiġnā
Hemān olmuşdu gūyā ṭūṭī-i gūyā-yı istiġnā

II

Müşābihdir ṣabāḥat vaḳti bir mir’āt-ı zībāya
Eder ẓāhir nuḳūş-ı ḥāl-i istiḳbāli dünyāya
Baḳınca böyle bir āyīne-i feyż-i tecellāya
Değil kāfī güzellik ḥüsn-i re’y ister dil-ārāya
Odur dilber ki olsun ṣāḥib-i ārā-yı istiġnā

1 AE 38: 73b-74a

III

Evet dilber odur ki eylesin ṭūṭī gibi güftār
Edīb olsun ẓarīf olsun kibār olsun merāḥim-kār
Güzel inşād-ı şi'r etsin sözünde etmesin ışrār
Bulunsun her kelāmında niçe fikr-i başīret-kār
Görünsün her edāsında niçe ma'nā-yı istiġnā

IV

Yazıḳ bir başḳa ḥāl-i pür-esef kesb eyledi devrān
Ederler bī-hünerler iddi'ā-yı ḥikmet ü 'irfān
Ḥayā etmez utanmaz böyle ebced bilmeyen nā-dān
Verir bir başḳa lezẕet cilvede üstād olan ḥūbān
Ṣafā vermez ḳıvāma gelmeyen ḥelvā-yı istiġnā

V

Emīrī bulmadıñ gitdi saña bir maḥrem-i 'ārif
O cānān şefḳat etmez olsa da aḥvāline vāḳıf
Çocuḳdur germ ü serd-i rūzgārı olmayan kāşif
O yār-ı naḥvet-āmūz-ı belā gūş eylemez Rā'if
Ederseñ her ne rütbe nāle-i şekvā-yı istiġnā

23[1]

Diyārbekirli Muḳābeleci-zāde[2] **Rā'if Efendi'niñ Ġazeliniñ Taḫmīsi**

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

O dem kim bedre döndü ḥıfẓ-ı nūr-efzā-yı istiġnā
Bütün 'āşıḳlar oldu vālih ü şeydā-yı istiġnā
Yazıḳlar geçdi ol devr-i ṣafā-pīrā-yı istiġnā
Nümāyān oldu ḫaṭṭ-ı dilber-i ra'nā-yı istiġnā
Suḳūṭ etdi serīr-i 'işveden dārā-yı istiġnā

1 AE 38: 74a
2 Yazmada "zāde" kelimesi sehven iki defa yazılmıştır.

II

Ne rūḥ-efzādır ol yāriñ ser-i kūyundaki bāġı
Aḳar gūyā ḥarīm-i gülşen-i cennetden ırmaġı
Göñülden çıḳmıyor çoḳ demdir ammā derdiniñ dāġı
Yazıḳdır ḫod-nümā ḳaldı mürūr etmekdedir çağı
Mürebbī olsa yāra bir hüner-pīrā-yı istiġnā

III

Nedir ol dīde-i āhū nedir ol ġamze-i fettān
Nedir ol ḳāmet-i dil-cū nedir ol ʿārıż-ı raḫşān
Edersiñ ʿāşıḳ-ı müştāḳa gerçi luṭf ile iḥsān
Devām-ı luṭfuña doymaz seniñ ey sāḳi müştāḳān
Pey-ā-pey ṣunma ṣahbāyı bu demdir cāy-ı istiġnā

IV

Donatdı lāleler güller yine kühsār u ṣaḥrāyı
Yine mihr-i meserret ġarḳ-ı envār etdi eşyāyı[1]
Yine feyż-i bahārān cennete döndürdü dünyāyı
Yine bād-ı ṣabā depretdi gīsū-yı dil-ārāyı
Yine neşr etdi būy-i ʿanber-i sārā-yı istiġnā

V

Emīrī ẕevḳ-i nā-fercāma ʿömrü eyleme ṣārif
Fenā-yı ḥāline dünyā-yı dūnuñ vāḳıf ol vāḳıf
Cihāndan neşve-i būy-i ḥaḳīḳat almıyor ʿārif
Neşāṭ-ı bāde-i şevḳ-āvere meyl eylemem Rā'if
Şifā-baḫşā-yı dildir şerbet-i zībā-yı istiġnā

1 eşyāyı AE 38k: AE 38

24[1]

Diyārbekirli Ḫoca Re'fet Efendi'niñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Arardım kendime bir dilber-i raʿnā-yı istiġnā
Teṣāduf eylemezdi öyle bir yektā-yı istiġnā
Bu defʿa ḥāṣıl oldu maḳṣad-ı aḳṣā-yı istiġnā
Açıldı dünkü gün bir revzen-i zībā-yı istiġnā
Göründü bir perī-peyker şeh-i vālā-yı istiġnā

II

Bugün göñlüm benim bir nāzenīn-i dil-sitān buldu
Naṣıl bir nāzenīn gūyā ki bir necm-i nihān buldu
Naṣıl necm-i nihān belki münevver bir cihān buldu
Gül ü bülbül ṣafā-yı maḳdeminden tāze cān buldu
Bugün gülzāra geldi şūḫ-ı rūḫ-efzā-yı istiġnā

III

O yār-ı bī-naẓīriñ ḥüsnü yektā ʿırḳı ṭāhirdir
Ṣenāsında lisān-ı şāʿirān bī-tāb ü ḳāṣırdır
Mücessem bir delīl-i ḳudret-i Ḫallāḳ-ı ḳādirdir
Ḫoşā dil-dār-ı bī-hem-tā ki dīdārında ẓāhirdir
Nüzūl-i Cebre'īl ü āyet-i kübrā-yı istiġnā

IV

Ne ḳudretler nümāyāndır o şūḫuñ ḥüsn-i ẕātında
Ne cevherler nümāyāndır cemāl-i dil-sitānında
Ne şekkerler ʿayāndır şekkeristān-ı beyānında
Yaḳışmışdır revābıṭ ʿāşıḳ u cānān meyānında
Bu şekker-ḫ ʿāh-i istidʿā[2] *o şekker-ḫā-yı istiġnā*

1 AE 38: 74b; Tahmis edilen şiir için bk. AS, sy. 1, 1324/1909, s. 13.

2 istidʿā AE 38k: AE 38

V

Tecāribgāh-ı dünyāya Emīrī eyledim diḳḳat
Hezārān ḫoş-edā maḥbūblarla eyledim ülfet
O esmer dilberiñ nuṭḳ-ı şeker-bārındadır leẕẕet
Cihānıñ zīr ü bālāsın tecessüs etdim[1] *ey Re'fet*
'Arab mülkünde her yerden füzūn ḫurmā-yı istiġnā

25[2]

Ḥışn-ı Manṣūrlı Rifat Baba'nıñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Niçün bir būse vermez ol ruḫ-ı zībā-yı istiġnā
Ḫalel bulmaz temās-ı nerm ile kemḫā-yı istiġnā
Olur damġalanırsa mu'teber dībā-yı istiġnā
Ṭutarken elde şūḫ-ı muḥtesib damġā-yı istiġnā
Naṣıl maḥbūblar 'arż etmesin kālā-yı istiġnā

II

Nedir ol būy-i cān-pīrā o gīsū-yı muṭalsamda
Nedir ol mevc-i rūḥ-efzā o pīç-ā-pīç-i pür-ḫamda
Mücessem nūra beñzer serv-ḳaddiñ fikr-i ādemde
Bu reftār ile çoḳ serv-i revāna bāġ-ı 'ālemde
N'ola baş eğdirirse ḳāmet-i bālā-yı istiġnā

III

Belā-ender-belādır cilvesi ol çeşmi ġammāzıñ
Ḳażā-ender-ḳażādır 'işvesi ol zülfü ṭannāzıñ
Cefā-ender-cefādır 'ādeti ol yār-ı mümtāzıñ
Çeker 'uşşāḳı elbet cevr-i nāzın ol ser-efrāzıñ
Serīr-i mülk-i ḫüsne tāze baṣmış pāy-i istiġnā

1 etdim AE 38k: eyledim (üzeri çizilmiş) AE 38
2 AE 38: 74b-75a

IV

Odur cān ḳaṣrınıñ ṣāḥib-serīri kim ola fā'iḳ
Odur 'aşḳ ehliniñ şems-i münīri kim ola fā'iḳ
Odur cān mülkünüñ şāh-ı ḫabīri kim ola fā'iḳ
Leṭāfet kişverinde yoḳ naẓīri kim ola fā'iḳ
Ne rütbe eylese şāyestedir da'vā-yı istiġnā

V

Münaḳḳaşdır rümūz-ı ḳudret-i Mevlā cemālinde
Ḫadeng-i cevri alsa deste vaḳt-i gūş-mālinde
Niçe şeh-bāzlar bī-rūḥ olur dest-i celālinde
Kepāde niçe biñ ṭāvūs-diller zīr-i bālinde
Görülmüş mü felekde böyle bir 'Anḳā-yı istiġnā

VI

Gidip kūy-i civāna rü'yet et iclāl ü 'unvānın
Simā' et dāstān-ı şā'irān-ı nükte-sencānın
O nūr-ı a'ẓamıñ derk et şükūh u şevket ü şānın
Ḳamer şekl-i hilāliñ[1] seyr ederken bildi noḳṣānın
Ṭulū' etdikde ol şems-i cihān-ārā-yı istiġnā

VII

Verir şevḳ u şeṭāret dilberāna şīve-i naẓmıñ
Medār-ı faḫr olur her nev-civāna şīve-i naẓmıñ
Emīrī ḥırz-ı cān oldu cihāna şīve-i naẓmıñ
Ṣafā-baḫş-ı revāndır 'āşıḳāna şīve-i naẓmıñ
'Ayāndır 'ārifāna Rif'atā ma'nā-yı istiġnā

1 hilāliñ: Yazmada "هلالیم" şeklinde biraz muğlak olarak imla edilmiş bulunan kelimenin AS'deki imlâsı açıktır.

26[1]

İstanbullu Şeyḫü'l-Ḥarem-i Ḥażret-i Nebevī Zīver Paşa Merḥūmuñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

'Ayāndır her mekān-ı fitnede īmā-yı istiġnā
Nihāndır her kelām-ı 'işvede ma'nā-yı istiġnā
Büyütmüşdür o māh-ı cilveyi lālā-yı istiġnā
O mest-i nāz [severmiş][2] ḳāmet-i bālā-yı istiġnā
Niyāz[3]-ı 'işvede olduḳça pā-ber-cāy-ı istiġnā

II

Alınca bir nigāh-ı vuṣlata 'uşşāḳ-ı müştāḳı
Gümüş āyīne ṣandım gerden-i raḫşān ü berrāḳı
Bütün mebhūt u ḥayrān eylediñ cilveñle'uşşāḳı
Teġāfülden gözüñ maḫmūr-ı nāz olmuş yine sāḳī
Seni ser-mest-i naḫvet eylemiş ṣahbā-yı istiġnā

III

Ḫudā'nıñ başḳa başḳa luṭfu var her mevsim ü faṣla
Tecellī başḳa dünyā [başḳa] aṣlı pāk ü bed-aṣla[4]
Bāña kāfī gelir da'vā-yı 'aşḳı ḥükm ile faṣla
Yedimde ḥuccetimdir nüsḫa-i ḫaṭ da'vī-i vaṣla
Berāt-ı ḥüsne zülfü çekse de ṭuġrā-yı istiġnā

1 AE 38: 75a-75b
2 *severmiş:* Metinde yer almayan bu sözcük Ahmed Sādık Zīver Paşa'nın *Dîvân*'ında bulunup yazılmıştır. Bk. Ahmed Sadık Ziver Paşa, *Asar-ı Ziver Paşa* : *Divan ve Münşeat*, Matbaa-i Vilâyet, Bursa 1313, s. 213.
3 niyāz: Zīver Paşa *Dîvân*'ında kelime "riyāż" şeklindedir.
4 III/2: Mısra'da iki hecelik bir eksiklik bulunmaktadır.

IV

Ḥużūr-ı yāra ifrāṭ-ı te'eddüble duḫūl eyle
Şerefmend-i liḳā ol kesb-i iclāl-i müṣūl eyle
Eğer maḫfī tereddüd var ise sende ʿudūl eyle
Ẓuhūr-ı ḳabż u baṣṭı bī-maḥal ṣanma ḳabūl eyle
Bulunmaz ʿārifān bezminde zāhid cāy-ı istiġnā

V

Ḳanāʿat eyler insānı cihānda vāṣıl-ı niʿmet
Ḳanāʿat-kār olanlardır cihānda zīnet-i ḫilḳat
Beḳā yoḳ ẓıll-i zā'ildir bilirler devlet-i rifʿat
Bulurlar ḫırḳa-pūşān faḳr ile ʿunvān-ı faḫr elbet
Giyinsinler cihāna nār içün dībā-yı istiġnā

VI

Cihānda āh bilseydiñ neler çekdi bu bī-çāre
Erişdi niçe biñ idbār u baḫta baḫt u idbāra
Yetişmek ḳābil olsa fırḳa-i ʿulyā-yı aḫyāra
Fütūḥāt-ı dili tebşīr ederdim cünd-i efkāra
Reh-i ḫāṭırdan eylerse güẕer ālāy-ı istiġnā

VII

Ne ʿālīdir kitābı ḥażret-i Mollā-yı Rūmī'niñ
Kemāliñ āfitābı ḥażret-i Mollā-yı Rūmī'niñ
Emīrī ʿabd-i bābı ḥażret-i Mollā-yı Rūmī'niñ
Der-i devlet-me'ābı ḥażret-i Mollā-yı Rūmī'niñ
Olur Zīver ḳanāʿat ehline me'vā-yı istiġnā

(SİN)

27[1]

İstanbullu Ḫızır Aġa-zāde Saʿīd Efendi Merḥūmuñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Ser-ā-ser zümre-i ḫūbān-ı ḫoş-sīmā-yı istiġnā
Gerekdir mevḳiʿinde eylesin īfā-yı istiġnā
Neden eyler o cānān dā'imā icrā-yı istiġnā
Reh-i ümniyye-i ʿāşıḳ değilken cāy-ı istiġnā
Niçün bilmem bu yolda çekdi kendin pāy-i istiġnā

II

Bu istiġnā-pesend-i ʿaşḳ olan dil-dārı añdıḳça
O dil-cū ḳāmeti ol ṭurre-i ṭarrārı añdıḳca
O çeşm-i fitne-sāzı cilve-i reftārı añdıḳça
Ne ḥikmet göz yaşım çaġlar aḳarken yāri añdıḳça
Yine her ḳaṭresinde mevc urur deryā-yı istiġnā

III

Ḫayālim ḥālet-i reftār u güftārı tevaġġulde
Ḫulāṣa hep ʿurūḳum ol şeh-i nāzı teʾemmülde
Görünce yāri ammā meşrebim ṭarz-ı teġāfülde
Neşaṭ-ārā-yı nāzım dāmen-i Ḳāf-ı tecāhülde
N'ola bālīnim olsa şeh-per-i ʿAnḳā-yı istiġnā

IV

Nedir ol çeşm ü ebrū yā nedir ol gerden ü ġabġab
Ser-ā-pā birbirinden ḫūb u müsteṣnā ʿiẕār u leb
Faḳaṭ hīç görmedim dünyāda böyle ḥāl-i müstāġreb
Tükendi ṭāḳatim nāzıñ tükenmez ey melek-meşreb
Ṣabāḥ oldu daḥi etmezsiñ istiʿfā-yı istiġnā

1 AE 38: 75b-76a

V

Derim gül[1] vech-i yāra gül demekde bir günāh yoḳsa
Ḳuṣūrum ʿafva maḳrūn et eğer vech-i şebeh yoḳsa
Emīrī'yi ḳuṣūra sevḳ eder ḥāl-i veleh yoḳsa
Hemān sen etme istiġnāyı ey naḫvet-nigeh yoḳsa
Saʿīd'iñ lafẓen istiġnāsı istiġnā-yı istiġnā

(ŞIN)

28[2]

Ḳarslı Şādī Efendi Merḥūmuñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Uzar vaḳt-i şitā gelse şeb-i yeldā-yı istiġnā
Gelir cūş u ḫurūşa sīnede sevdā-yı istiġnā
Ḥaẕer ḳıl ṣoñra sıçrar üstüñe esmā-yı istiġnā
Çalındı tekye-i dilde rebāb ü nāy-ı istiġnā
Bütün dünyāyı ṭutdu ṣīt-ı hūy u hāy-ı istiġnā

II

Göñülde derd ü ġam ḥāṣıl olur aġyār añıldıḳça
Gelir zīrā bürūdet bezme baḫṣ-i mār añıldıḳça
Olur bir başḳa leẕẕet ḳıṣṣa-i dil-dār añıldıḳça
Dem-ā-dem şekkeristān-ı viṣāl-i yār añıldıḳça
Ḳafesde nāle eyler bülbül-i gūyā-yı istiġnā

III

Aḥibbā gelse tebrīk eylese ẕevḳ ü ṣafā olsa
Muġannīler maḳāma başlasa şevḳ u nevā olsa
N'ola derd ü elem gitse meserret rū-nümā olsa
ʿAceb mi ser-be-ser āfāḳ u enfüs rūşenā olsa
Ṭulūʿ etdi sipihr-i dilde tā bedr ay-ı istiġnā

1 derim gül AE 38k: dedim mül (üzeri çizilmiş) AE 38
2 AE 38: 76a

IV

Gedā ḳalmaḳ değildir gelmeden maḳṣad bu dünyāya
Güzel bir gün geçirmekdir emel aʿlā vü ednāya
Ḳanāʿatle olur ḥāṣıl tükenmez ʿālī sermāye
Nigāh-ı iltifāt eyler mi ol dārāt-ı dārāya
Olanlar ḥükmrān-ı Ḫıṭṭa-i vālā-yı istiġnā

V

Düşünmem şimdi renc ü miḥnet-i mā-fevḳ u mā-dūnı
Ne ḥāl-i cinnet-i Ḳays'ı ne idrāk-i Felāṭūn'u
Ḳanāʿatla Emīrī olmuşum dehriñ Ferīdūnı
Tehī ʿarż etmesin beyhūde sāḳī cām-ı gül-gūnı
Benim Şādī ezel mest-i mey-i maʿnā-yı istiġnā

(ṢAD)

29[1]

Diyārbekirli Güzel ʿAbdurraḥmān Aġa-zāde Aʿmā Meḥmed Ṣabrī Efendi Merḥūmuñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Bugün gitmişdi bāġa ol gül-i rāʿnā-yı istiġnā
Göñül etdi hemān taʿḳīb-i naḳş-ı pāy-i istiġnā
Göründü çeşmime bir ḥālet-i uḫrā-yı istiġnā
Bugün manẓūrum oldu mecmaʿ-ı zībā-yı istiġnā
Kimi raḳṣān kimi mestāne-i ṣahbā-yı istiġnā

II

Benim bir rind-i deryā-dil ne lāzım ictināb etmek
Teġāfül ẓāhir etmek giryeler ḳılmaḳ ḥicāb etmek
Gerekdir zümre-i ḫūbān içinde bir ṣevāb etmek
Göñül bir dilber-i nā-dīde ister intiḫāb etmek
Geliñ ey nāzenīnān-ı cihān-pīrā-yı istiġnā

1 AE 38: 76b

III

Vuḳū‘a geldi dün bir da‘veti ‘uşşāḳ-ı şeydānıñ
Murādı bir yere gelmedi maḥbūbān-ı ẕī-şānıñ
İcābet ṣūreti ‘azminde ẓāhirdi civānānıñ
Gelince bezmine ‘āşıḳlarıñ giymişdi ḫūbānıñ
Kimi dībā-yı istiġnā kimi kemḫā-yı istiġnā

IV

Cihān-ı behcete bir tuḥfe-i ẕī-şān-ı ḳudretdir
Hezārān bārekallāh *aḥsen-i taḳvīm*-i ḫilḳatdir
Bu terkīb-i ṣafā-pīrā güzellikde nihāyetdir
O yāriñ ‘unṣuru nāz ü leṭāfetden ‘ibāretdir
‘Ayāndır bünyesinde nūrdan a‘żā-yı istiġnā

V

N’ola çāk eylesem ceyb-i sükūnu dāmen-i ṣabrı
N’ola giryān-ı pey-der-peyle ḥayrān eylesem ebri
Emīrī her ne rütbe etseler iḳdām ile cebri
Yine yārim gibi bir dürr-i yektā çıḳmaz ey Ṣabrī
Gelirse bir yere dünyāda biñ deryā-yı istiġnā

30[1]

Diyārbekir’e Tābi‘ Lice Ḳażāsı Eşrāfından Siverek Mutaṣarrıf-ı Sābıḳı ‘Abdülazīz Ṣabrī Efendi’niñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

I

Naṣıl isterse öyle ḥükm eder dārā-yı istiġnā
Değil ḳānūna tābi‘ ṣevket-i vālā-yı istiġnā
Budur īcāb-ı ḥāl-i salṭanat-pīrā-yı istiġnā
Olunca ol melek-sīma serir-ārā-yı istiġnā
Ḫiṭāb-ı “len-terānī”den verir fetvā-yı istiġnā

1 AE 38: 76b-77a

II

Baṣīret-bīn olup keşf et dehen miḳdār-ı ʿaḳlıñca
Beyān eyle edībāne süḫan miḳdār-ı ʿaḳlıñca
Değildir ṣoḥbet-i her encümen miḳdār-ı ʿaḳlıñca
Düşün nīk ü bedi vezn eyle sen miḳdār-ı ʿaḳlıñca
Saña rehber olur yol gösterir ṣūrā-yı istiġnā

III

Fedā etmiş gül-i zībāsına çoḳdan beri cānın
Bahār oldu elem eyyāmı geçdi ister iḥsānın
Bitirmez yārine ʿarż eylemekle derd-i hicrānın
Seḥer vaḳtinde diñle bülbülüñ gülşende efġānın
Ne söyler baḳ ḫaṭīb-i minber-i Ṭūbā-yı istiġnā

IV

Göñüldür keşf eder esrār-ı gūn-ā-gūn-ı Mevlā'yı
Göñüldür gösteren insāna āṣār-ı muʿallāyı
Göñül āyīnesi olmazsa görmez kimse dünyāyı
Göreydi gülşen-i dilde olan verd-i tecellāyı
Güle meyl eylemezdi bülbül-i şeydā-yı istiġnā

V

Olanlar ehl-i ṣūret manṭıḳu't-ṭayra değil ḳādir
Bu bir sırr-ı muṭalsamdır olur erbābı pek nādir
Süleymān-ı meʿānī olmalı bir şāʿir-i māhir
Şeker-rīz olduġu nuṭḳ-ı ʿacībinden olur ẓāhir
Bilir ehli ne söyler ṭūṭī-i gūyā-yı istiġnā

VI

Değil her dilbere meyl eylemek şāyeste her merde
Viṣāle her güzel meyl eylemez kendin ṣalar derde
Olur dām-ı muḥabbetden ġazālān var ki (?)[1] rem-kerde
Düşerse pīşine ṣayyād-ı bī-inṣāf çöllerde
Taḥaṣṣungāh olur āhūlara ṣaḥrā-yı istiġnā

VII

O yāriñ ʿaşḳı selb etmiş göñülden rāḥat ü ṣabrı
Emīrī naẓm içün vicdāna aṣlā eyleme cebri
Yine oldu ʿayān āfāḳ-ı dilde maʿrifet ebri
Şebābet ʿāleminden müntaḫil bir neş'eden Ṣabrī
Nihāl-i ḫāme verdi biñ gül-i raʿnā-yı istiġnā

31[2]

Diyārbekirli Kefevī-zāde Ṣabrī Efendi'niñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Berāt-ı ḥüsne çekdi perçemi ṭuġrā-yı istiġnā
Nümāyān oldu şimdi nüsḫa-i kübrā-yı istiġnā
Bu ḥükme ḳāniʿ oldu hey'et-i aʿżā-yı istiġnā
Ederken nāzenīnler cā-be-cā ġavġā-yı istiġnā
Benim cānānım aldı ḫuccet-i daʿvā-yı istiġnā

II

Nedir yā Rab bu dilberlerdeki eṭvār-ı mestāne
O güftār-ı ẓarīfāne o reftār-ı necībāne
Verir ḥayret o nāz ü ʿişveler idrāk-i insāna
Gelince nāzenīnler bezme hem-dem olsa yārāna
Gelir üftādeler cūşa olur şeydā-yı istiġnā

1 var ki (?): وارکم M.
2 AE 38: 77a-77b

III

Ḥużūrunda ederdi ser-furū iḳbāli dünyānıñ
Firār eylerdi benden cevr ile āzārı devrānıñ[1]
Verirdim kā'ināta ḥükmünü mühr-i Süleymān'ıñ
Kelīm-i sāḥa-i 'aşḳı olurdum ben o cānānıñ
Girerse ceyb-i āmāle yed-i beyżā-yı istiġnā

IV

Göñül vermektedir dilberlere ehl-i edeb cümle
Feṣād-ı sūziş-i dünyāya onlardır sebeb cümle
Ne çāre onlarıñ ḥükmündedir ẕevḳ ü ṭarab cümle
Olurlar 'andelībān gülsitānda beste-leb cümle
Olunca dil-rübālar sū-be-sū gūyā-yı istiġnā

V

Emīrī naġme-efzādır kelām-ı 'aşḳ ile Ṣabrī
Seniñle hem-ḥāl[2] i'tiṣām-ı 'aşḳ ile Ṣabrī
Bu nuṭḳu etdi inşād iltizām-ı 'aşḳ ile Ṣabrī
Bu şeb cūş u ḫurūşa geldi cām-ı 'aşḳ ile Ṣabrī
Hemen dönsün boşalsın ṣubḥa dek ṣahbā-yı istiġnā

32[3]

Diyārbekirli Mürsel Ṣabrī Efendi'niñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Ẓuhūr etdi çemende mevsim-i sermā-yı istiġnā
Gelip vaḳt-i [şitā] geçmiş dem-i germā-yı istiġnā
Çemenden eylemiş 'avdet şeh-i vālā-yı istiġnā
Ḳu'ūd etmiş serīr-i nāzına dārā-yı istiġnā
Çeker fermān-ı ḫüsne perçemin ṭuġrā-yı istiġnā

1 devrānıñ AE 38k: AE 38

2 hem-ḥāl: bu kelimden önce ya da sonra, vezinde iki hecelik bir eksiklik vardır. Buna binaen mısra "Seniñle [yār u] hem-ḥāl i'tiṣām-ı 'aşḳ ile Ṣabrī" şeklinde tamir edilebilir.

3 AE 38: 77b; Tahmis edilen şiir için bk. AS, sy. 1, 1324/1909, s. 15.

II

Bañа mey ṣun benim ḥālim perīşān oldu ey sāḳī
Gece rü'yāda gördüm gerdeni sīmīn berrāḳı
Ṣāḳın ṭa'n etmeyiñ gördükçe ser-gerdān bu müştāḳı
Verir yaġmāya istiġnā vü nāzı 'aḳl-ı 'uşşāḳı
İki yüzden eder üftāde[ler] şekvā-yı istiġnā

III

Tebessüm etse gūyā aġzıdır bir ġonca-i ḫandān
Ḫırāmān olsa gūyā ḳaddidir bir serv-i nūr-efşān
Ḳızıllar giyse başdan ṭırnaġa bir āteş-i sūzān
Kebūdī cāme giydikçe o meh-rū ẓann eder insān
Leṭāfet ebrine girdi meh-i yektā-yı istiġnā

IV

Göñül her gün temāşa eylemek ister o dil-dārı
Değil her gün görünmek ayda bir gün görmez ol yārı
Esīr-i ye's ü ḥırmān etdi bu müştāḳ-ı nā-çārı
Görünmez ḫāneden çıḳmaz ne yapsın 'āşıḳ-ı zārı
Ele girmek ne mümkin dāmen-i zībā-yı istiġnā

V

Bañа vaḳtiyle ol meh-rū ne derd-i bī-emān açmış
Dilimde zaḫm-ı ebrūsuyla çoḳ zaḫm-ı nihān açmış
Göñül 'azm eyle bāb-ı fırṣatı şimdi zamān açmış
Kirişme sāḥasında beççe-i tācir dükān açmış
Ararmış müşterī ṣatmaḳ içün kālā-yı istiġnā

VI

Ne seffāk ol ne fettāk ol ne hettāk ol ne effāk ol
Emīrī 'abd-i memlūk-i der-i sulṭān-ı *levlāk* ol
Ḫaḳīḳat rāhını terk etme aṣlā merd-i çālāk ol
Çalış Ṣabrī ḥayāt-ı cāvidān bul ehl-i idrāk ol
Muḳīm-i dergeh-i pīr olsun artıḳ pāy-i istiġnā

33[1]

Diyārbekriñ Gül Cāmiʿ-i Şerīfi Mektebinde Muʿallim-i Ṣıbyān Ṣıdḳī Efendi'niñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Mekān oldu o yāra gülşen-i zībā-yı istiġnā
Ḥużūrunda ḳuruldu meclis-i şūrā-yı istiġnā
Feżā-yı gülşen oldu maḥşer-i şekvā-yı istiġnā
Çemende jāle-rīz oldu gül-i raʿnā-yı istiġnā
Şaşırdı bülbül-i nā-şādını sevdā-yı istiġnā

II

Selāma muntaẓırdır her ṭarafdan ʿāşıḳ-ı nā-çar
Kime bir iltifāt etse olur gūyā şeh-i aḳṭār
Ṣadā-yı bārekallāhı eder her seyr eden tekrār
Ḥırām etdikçe gülşende ẓarāfetle o gül-ruḫsār
Ḥacīl eyler gül ü servi ḳad-i bālā-yı istiġnā

III

Cihān ḫalḳı görüp vech-i cemīliñ oldu mecbūruñ
Değil mecbūr belki oldular meftūn u mesḥūruñ
Emīr-i mülk-i ḥüsn olduñ gerek destinde menşūruñ
Ḥaṭ-ı nev-ḫīz-i ruḫsārıñ yazar menşūr-ı destūruñ
Çeker perçemleriñ ʿunvānına ṭuġrā-yı istiġnā

IV

O cānān bir gün olsun ṣormadı aṣlā benim ḫālim
Be-kām u kām-yāb oldu bütün emṯāl ü aḳrānım
Perīşān oldu ḫālim başladı idbāre iḳbālim
Dem-ā-dem keşmekeşdir yār u aġyār ile aḥvālim
Ḳopardıñ başıma ẓālim yaman ġavġā-yı istiġnā

1 AE 38: 78a; Tahmis edilen şiir için bk. AS, sy. 1, 1324/1909, s. 15.

V

Bugün meydān-ı ġamda durmayıp cevlān eder ferdim
Naṣıl ʿarż eyleyem taʿrīfe gelmez miḥnet ü derdim
Görüp raḥm eylemez ol nāz-perverdim ruḫ-ı zerdim
Açılmaz ġoncaveş ol şeh-levendim nāz-perverdim
Ḥicāb-ālūdedir ol dilber-i raʿnā-yı istiġnā

VI

Feżā-yı renc ü miḥnetde o cānān oldu cevlānger
Ne mümkindir kim olsun ʿāṣıḳ-ı şeydāsı tāb-āver
Sipāh-ı ʿişve müştāḳān-ı nālāna çeker ḫançer
Nigāh-ı ġamzesi üftādegāne sell-i seyf eyler
Onuñ-çün ḳapladı ʿāṣıḳları belvā-yı istiġnā

VII

Emīrī ʿālem-i fānīde bir merd-i ḥazīn olduñ
Selāmetgāh-ı vaḥdet iḫtiyār etdiñ metīn olduñ
Ṣaḳın sen kendiñi nā-kām ṣanma kām-bīn olduñ
Çekildiñ inzivāya Ṣıdḳiyā ʿuzlet-nişīn olduñ
Yine güm-kerde oldu Ḳāf'da ʿAnḳā-yı istiġnā

(ʿAYN)

34[1]

Birāderim Aḥmed ʿĀkif Efendi'niñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Kime ʿazm eyleyip etseñ ʿaceb şekvā-yı istiġnā
Deseñ ey mülk-i nāz ü ʿişvede dārā-yı istiġnā
Meded iḥḳāḳ-ı ḥaḳ et ey kerem-fermā-yı istiġnā
Ẓuhūr etdi yine bir şūḫ-ı nev-peydā-yı istiġnā
Eder ʿāşıḳları biñ nāz ile şeydā-yı istiġnā

1 AE 38: 78a-78b

II

Bugün vardım ḫarābāta ne görsem çehreler ṣolmuş
Tehī ḳalmış ḳadeḥler sāḳiyān perçemlerin yolmuş
Ḥarīm-i āsitānı sāḥa-i maḥşer gibi dolmuş
Bütün üftādeler ʿaṭşān-ı istiġnā vü nāz olmuş
Bu günlerde ḳapanmış ġālibā mecrā-yı istiġnā

III

Nedir nāz ü edāsı yā Rab ol serv-i ḫırāmānıñ
Nedir nūr-ı ṣafā-baḫşāsı ol şemʿ-i şebistānıñ
Doyulmaz ẕevḳ-i istiġnāsına gerçi o cānānıñ
Bu istiġnāsı ammā ḳorḳarım ʿādet olur anıñ
N'olurdu etmeseydi ol ḳadar icrā-yı istiġnā

IV

Eder her ḳaṭresi biñ ʿāşıḳ-ı ber-geşteyi ser-ḫūş
Eder her cürʿası biñ ʿāşıḳ-ı dīvāneyi medhūş
Eder her neşvesi biñ ʿāşıḳ-ı āvāreyi dil-ḫūş
Eder her şemmesi biñ ʿāşıḳ-ı bī-çāreyi bī-hūş
Ne eczādan mürekkebdir ʿaceb eczā-yı istiġnā

V

Emīrī olmadım gitdi bu ʿaşḳın sırrına vāḳıf
Ne ʿaşḳıñ sırrına vāḳıf ne ḫüsnüñ künhünü kāşif
Niçün bir dilber-i nāzik-edā ey mürşid-i ʿārif
Gider yaġmaya hep ṣabr ü şekīb-i ʿāşıḳ ey ʿĀkif
Eğer bir kerre etse ʿāşıḳa īma-yı istiġnā

35[1]

Dayım ʿAbdülkerīm ʿAbdī Efendi'niñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Bugün seyrāngeh olmuş yārime ṣaḥrā-yı istiġnā
Giyinmiş ḳāmet-i mevzūnına kālā-yı istiġnā
Yaḳışmışdır çiçekli kāle-i zībā-yı istiġnā
Ḫırām-ı nāza geldi ol ḳad-i bālā-yı istiġnā
Baş eğdi ḫacletinden pāyine Ṭūbā-yı istiġnā

II

Efendim dil-pesendim ser-bülendim mülket-i ḥüsne
Cihān-bānım ḳamer-şānım efendim mülket-i ḥüsne
Ḥabīb-i ercümendim şeh-levendim mülket-i ḥüsne
O şūḫ-ı şeh-levendim dil-pesendim mülket-i ḥüsne
Nezāketle ulaşmış tāze baṣmış pāy-i istiġnā

III

Nedir yā Rab bu ḥüsn ü ān o cānān-ı reşīdimde
Efendimde o ḫurşīd-i cihān-tāb-ı ferīdimde
Nümāyāndır Ḫudā'nıñ luṭfu ṭıfl-ı nā-resīdimde
Henūz bir ġonca-i neşküftedir bāġ-ı ümīdimde
Hele seyr et açılsın ol gül-i raʿnā-yı istiġnā

IV

Ne mümkin lāyıḳ üzre vaṣfı ol cānān-ı ẕī-şānıñ
O cān-ı ʿāṣıḳānıñ ol güzel ṣūretli cānānıñ
Devām eylerse böyle vaḥşet-i nāzı o fettānıñ
Görünce vaḥşetinden nāzını ol āfet-i cānıñ
N'ola pervāz ederse Ḳāf'a dek ʿAnḳā-yı istiġnā

V

1 AE 38: 78b-79a; Tahmis edilen şiir için bk. AS, sy. 1, 1324/1909, s. 14.

Bulundum dün o yāriñ āsitān-ı dil-sitānında
Niçe ʿāşıḳ şehīd olmuş Emīrī āsitānında
Nedir bu şiddet-i teʾşīr-i ḳahr-i ḳahramānında
Ḫadeng-i ġamzesin ḳurmuş kemān-ı ebruvānında
Çekilmez ʿAbdiyā müşkil belādır yāy-ı istiġnā

36[1]

İstanbullu ʿİrfān Paşa Merḥūmuñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Gelir cūş u ḫurūşa enfüs ü eşyā-yı istiġnā
Ne mihr ü meh ḳalır ne zühre-i zehrā-yı istiġnā
Ne mirrīḫ-i ḳażā-peymā ne de cevzā-yı istiġnā
Olunca o şeker-ḫandem süḫan-fermā-yı istiġnā
Ḳalır mebhūt u ḫayrān ṭūṭī-i gūyā-yı istiġnā

II

Nedir bu vaḥşet-i nāz ü edā ol çeşmi cādūdan
Cihānda görmedim bir böyle vaḥşet hīç bir āhūdan
Neler çekdim o cānānımdan ol yār-ı fiten-cūdan
Mürāʿāt-ı nevāziş şöyle ṣorsun ol sitem-ḫūdan
Olaydı göz ucuyla bārī bir īmā-yı istiġnā

III

Oṭurmuş taḫt-ı iclāl ü melāḥat üzre bir şehdir
Yaḫod āfāḳ-ı nāz ü ʿişvede nā-dīde bir mehdir
Bu ḥāle fikr-i ḫayyāṭ-ı hüner ḫayrān ü vālihdir
Ne rütbe[2] *olsa kālā-yı niyāz-efzūn kütehdir*
O rütbe mürtefiʿdir ḳāmet-i bālā-yı istiġnā

IV

1 AE 38: 79a-79b
2 rütbe: kelimeden önce vezne halel getiren "o" sözcüğü yazılmıştır.

Durur cām-ı şarāb-ı cilve her bir laḥẓa destiñde
Maḳāmıñ mürtefi'dir dilberān-ı 'işve pestiñde
Değildir 'ārıżī bir şey mizāc-ı 'işve-pestiñde
Bu ḥālet neşve-i bezm-i ezeldir çeşm-i mestiñde
Nigāhıñdır ḫumār-ālūde-i ṣahbā-yı istiġnā

V

Saña meftūn u müştāḳ olduġum[1] ḥalḳa 'ayān oldu
Bütün meh-pāreler reşk eyledi bir dāstān oldu
Vefāsız olduġuñ-çün āh ḥālim pek yaman oldu
Hevā-yı vaṣl ile cūlar gibi eşkim revān oldu
Yine meyl etmediñ ey serv-i ser-tā-pā-yı istiġnā

VI

Beni sen mübtelā etdiñ hezārān āh-ı feryāda
Benim āhımdan olduñ ḫayf sen de ḫüzne üftāde
Ne var bir kerre olsun biz de ẕevḳ etsek bu dünyāda
Şu bezm-i dil-küşāda neyle meyle muṭrib āmāde
Ele peymāne al sāḳī değildir cāy-ı istiġnā

VII

Emīrī 'ālemiñ her kūşesinde söylenir nāmıñ
Zamān-ı evvelinden ḫayli a'lā oldu encāmıñ
Seniñ münḳādıñ oldu 'āḳibet yār-ı dil-ārāmıñ
Zihī āṣār-ı ḳudretdir ki 'İrfān ol gül-endāmıñ
Gehī güftār u geh reftārıdır mecrā-yı istiġnā

1 olduġum: Metinde iki defa yazılmıştır.

37[1]

Diyārbekirli ʻAbdurraḥmān ʻİzzet Efendi'niñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün]

I

O cānān etmemek isterse de icrā-yı istiġnā
Nigāh-ı mesti eyler ʻāleme ifşā-yı istiġnā
Faḳaṭ mest etmemişdir bāde-i mīnā-yı istiġnā
Değildir mübtelā-yı neşve-i ṣahbā-yı istiġnā
Tutar destinde yār-ı dil-pesendim cāy-ı istiġnā

II

Bugün gülzār-ı istiġnāda bir sūr-ı saʻādet var
O şūḫ-ı nūr-ḳāmet ʻazm-i bāġ etmiş şeṭāret var
Şitāb ü ʻazme herkesde onuñ-çün böyle raġbet var
O yāriñ her ẓuhūr-ı ʻişvesinde başḳa leẕẕet var
Verir hep güne güne mīveler Ṭūbā-yı istiġnā

III

Ḥaḳīḳī ḥüsn ü ʻaşḳ esrārına dil ġayr-i vāḳıfdır
Görürseñ yek-naẓarda hem muḫālif hem murādifdir
Şu ʻāşıḳ kim bunu idrāk eder bir merd-i ʻārifdir
Güzellerden şikāyet meẕheb-i ʻaşḳa muḫālifdir
Onuñ-çün eylemez ʻārif olan şekvā-yı istiġnā

IV

Baña ol rütbe cevr etdiñ [ki] taʻrīfe mecāl olmaz
Ne mümkindir onuñ taʻrīfi ibrāz-ı miṣāl olmaz
Beni maḥv etdiñ ey ẓālim saña ḳanım ḥelāl olmaz
Benim żaʻfım gibi ʻālemde bir żaʻf-ı muḫāl olmaz
Göñül etmez taḥammül eyleseñ īmā-yı istiġnā

1 AE 38: 79b

V

Ben etdikçe ricā-yı ʿāṭıfet sen eylediñ ḥiddet
Ben etdikçe niyāz-ı merḥamet sen eylediñ şiddet
Emīrī pek naḥīf oldu seniñ derdiñle ey ʿāfet
Ararsa ġam beñi bulmaz ża'īfim öyle [ki] ʿİzzet
Naṣıl ben olmayam dünyāda bī-pervā-yı istiġnā

38[1]

Diyārbekir Evrāḳ Müdīr-i Esbāḳı Merḥūm ʿAlī ʿAvnī Efendi'niñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Dıraḫşāndır serinde efser-i vālā-yı istiġnā
Nümāyāndır sözünde cevher-i ma'nā-yı istiġnā
Naẓīriñ görmemişdir ṭārem-i bālā-yı istiġnā
O māha münḥaṣırdır ġurre-i ġarrā-yı istiġnā
ʿAbeṣdir māh-rūlar eylese da'vā-yı istiġnā

II

Żiyā neşr eylemişdir āfitāb-ı ṭārem-i ḫilḳat
Niṣār-ı āb ü tāb-ı zīnet etmiş ʿālem-i fıṭrat
Meşiyyet naḳş-ı sırr-ı bī-naẓīre eylemiş raġbet
O şāh-ı kişver-i nāzıñ debīr-i ḫāme-i ḳudret
Berāt-ı ḥüsnüne çekmiş güzel ṭuġrā-yı istiġnā

III

Bir üstād-ı ḥaḳāyıḳ-bīne gösterdim o māhı ben
Dedim bu ḥüsn-i sāmān-sūz-ı ʿuşşāḳa ne dersiñ sen
Dedi ol ʿārif-i ḥikmet-ḳarīn ol vāḳıf-ı her fen
Yed-i taḳdīr-i ḥikmet işlemiş tār-ı żarāfetden
Çıḳarmış bir muṣanna' mu'teber kālā-yı istiġnā

1 AE 38: 79b-80a; Tahmis edilen şiir için bk. AS, sy. 1, 1324/1909, s. 14-15.

IV

O fāżıldan bu ḥüsnüñ seyri etdi selb-i ārāmiş
ʻUyūn u ḳalbine baḫş eyledi eşvāḳ u ārāyiş
Yine ḥad verdi güftāra dedi ol ṣāḥib-i dāniş
Boyunca dest-i ḥayyāṭ-ı ḳader biçmiş de giydirmiş
O mevzūn ḳāmet-i zībāya bir dībā-yı istiġnā

V

Cenāb-ı Kibriyā ol mest-i nāzı ser-firāz etdi
Cihān gülzārına [bir] şeh-gül-i revnaḳ-ṭırāz etdi
Sipihr-i nāz ü istiġnāda kesb-i imtiyāz etdi
Ḥaḳīḳatde o meh tā ʻālem-i bālāya nāz etdi
Cihānda ḳalmadı ḥūbān-ı dehre cāy-ı istiġnā

VI

Seniñle gerçi çoḳ ṣoḥbetler etdik bāġ-ı vuṣlatda
Dolaşdıḳ çoḳ zamān birlikde pehnā-yı muḥabbetde
Ḥased erbābı çoḳdur ġaflet etme farṭ-ı diḳḳatde
Amān ey serv-i nāzım dūr-bīn ol bezm-i ʻişretde
Deler seng-i siyāhı penbe-i mīnā-yı istiġnā

VII

Beğendi şāʻirān üşkūfe-i naġmeñdeki levni
Emīrī ṭutdu şiʻr-i ābdārıñ şöhreti kevni
Żārūrī ser-fürū etdirdi ḥattā ḫaşm-ı Firʻavnʼı
Bilir erbāb-ı maʻnā ḳadrini eşʻārımıñ ʻAvnī
Muḳarrerdir ki her naẓmımda var maʻnā-yı istiġnā

39[1]

Şā'ir-i Meşhūr Leskofça[lı] Ġālib Beğ'iñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Göñüldür mülk-i 'uzletde şeh-i vālā-yı istiġnā
Ferāġat taḫtı üzre ḫüsrev-i yektā-yı istiġnā
Hemān bir cāmı vardır Cem gibi dārā-yı istiġnā
Dile iḳlīm-i Cem'dir gülşen-i me'vā-yı istiġnā
Muraṣṣa' tāc-ı zerdir ġonca-i vāla-yı istiġnā

II

Neler peydā olur dünyāda bir fikr ile bir ānda
Kimi ṣulḥ üzre insānıñ kimi ġavġā-yı rücḥānda
Ḳalır 'aşḳ ehli ancaḳ hey'et-i cāvīd-i nisyānda
Ḫoşā gül-dār-ı feyż-i 'aşḳ kim yek-reng olur anda
Gül-i ḫurşīd-i maḥşer lāle-i ṣaḥrā-yı istiġnā

III

Gelir ḳalbe ṣafā jengār-ı raybıñ ḳal' u ḳam'ından
Ḫaber-dār ol reh-i tevḥīd-i 'aşḳıñ farḳ u cem'inden
Cihān āṣār-ı reng-ā-reng olur yek-reng-i lem'inden
Ḫoşā bezm-i cünūn kim rūşenādır tāb-ı şem'inden
Çerāġ-ı 'aḳl-ı evvel cevher-i mīnā-yı istiġnā

IV

Benimdir 'ālem-i efkār-ı 'ulviyyetde her meydān
Ḫabīrim nükte-i esrāra benden ders alır ekvān
Dil-i feyż-āverimdir kā'ināta ḫuccet-i raḫşān
Ben ol Cemşīd-i feyżim kim ṣafā-yı bezmime ḥayrān
Dem-i nuṭḳ-ı Mesīḥā neş'e-i ṣahbā-yı istiġnā

1 AE 38: 80a-80b

V

Gönüldür öyle bir mir'āt-ı feyż-i Ḫāliḳ-i ekber
Derūnunda nuḳūş-ı mā-sivā manẓūrdur yek-ser
Ben ol İskender-i Cem-meşrebim ki bī-zer ü zīver
Ben ol Keyḫüsrev-i mihr-efser-i faḳrım ki faḫr eyler
Şükūh u şevketimle ʿālem-i bālā-yı istiġnā

VI

N'ola meyl etmesem firdevs ile ġılmān ü ḥavrāya
N'ola dil vermesem iḳbāl ü istiḳbāl-i dünyāya
N'ola göz dikmesem gencīne-i Cemşīd ü Dārā'ya
N'ola el ṣunmaṣam gencīne-i bāġ-ı tecellāya
ʿAyāndır āsitānımda yed-i beyżā-yı istiġnā

VII

Getirmez deste yāḳūt-ı midādı zūr ile ilḥāḥ
Nümāyān eylemez teshīl-i rāhın pertev-i miṣbāḥ
Naṣīb eyle ṭavāf-ı ʿaşḳı yā Allāh yā Fettāḥ
Ṭavāfında olur iḥrām-bend-i iftiḫār ervāḥ
Muḳaddesdir o rütbe Kaʿbe-i ʿulyā-yı istiġnā

VIII

Ṭarīḳ-i ʿaşḳ-ı Mevlā şāh-rāh-ı ehl-i derk olmuş
Emīrī ʿālem-i feyżim cihān-ı terk terk olmuş
Nihāl-i kāma hīç-ā-hīç-i raġbet-bār u berg olmuş
O güm-nāmım ki ey Ġālib baña ṣaḫrā-yı merg olmuş
Sevād-ı genc-i ʿuzlet sāye-i ʿAnḳā-yı istiġnā

40[1]

Diyārbekirli Şāfi‘īler İmāmı-zāde Meḥmed Sa‘īd Ġālib Efendi’niñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]

I

N’olur bir gün deseydi dilber-i ra‘nā-yı istiġnā
Nedir ḥāliñ seniñ ey ‘āşıḳ-ı şeydā-yı istiġnā
Görünce söyleyem ey āfet-i yektā-yı istiġnā
Düşün bir nerde ḳaldı devlet-i dārā-yı istiġnā
Şükūh-ı Ḫüsrev[2] *ü Cem şevket-i Kisrā-yı istiġnā*

II

Değildir tecrübe-āmūz o cānān fikr-i ḫām eyler
Ṣanur kim ḥüsn-i icrā’āt ü ‘arż-ı iḫtişām eyler
Onu bī-çāre fikr etmez ki kesb-i sū’-i nām eyler
Eder aġyārı da‘vet āşināyı telḫ-kām eyler
O cānān ba‘żı kerre böyle bir ḥelvā -yı istiġnā

III

Değildir elde bilmem n’eyleyim ey zümre-i yārān
O şūḫ-ı dil-pesendiñ olmuşum dīdārına ḥayrān
Eğer bir gün edip terk-i meşaḳḳat eylese iḥsān
Beni ser-mest eder biñ cām-ı mey içmiş ḳadar cānān
Demiş olsa veriñ şu ‘āşıḳa bir çāy-ı istiġnā

IV

Dedi verdim sańa ruḫṣat o dilber iḫtiyārımla
Neler çekdińse yaz evrāḳa hecr-i ġam-niṣārımla
Ne lāzım yazmaḳ ammā ser-güẕeşt-i ‘aşḳı yārimle
Geçen aḥvālimi ta‘rīfe ḥācet yoḳ nigārımla
‘Ayāndır mā-cerā-yı Vāmıḳ u ‘Aẕrā-yı istiġnā

1 AE 38: 80b-81a
2 ḫüsrev AE 38k: AE 38

V

Olur inşād-ı eş'ār etmeye her nev-heves ṭālib
Ḳalır çoḳ kimse[ler] bī-behrelikle ḫāsir ü ḫā'ib
Emīrī olmuyor luṭf etmedikçe ḥażret-i Vāhib
O ẕāta söylerim ben şā'ir-i mu'ciz-edā Ġālib
Ki her nuṭḳunda olsun niçe biñ ma'nā-yı istiġnā

(FE)

41[1]

Diyārbekirli Cāmidī-zāde Fażlī Efendi Merḥūmuñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Ne burcuñ māhısıñ ey pertev-i ra'nā-yı istiġnā
Ne çarḫıñ mihrisiñ ey şu'le-i yektā-yı istiġnā
Dehānıñ olsa da ba'żan süḫan-pīrā-yı istiġnā
Dem-ā-dem çeşm-i mestiñdir eden īmā-yı istiġnā
Bıraḳ 'āşıḳlar etsin senden istid'ā-yı istiġnā

II

Giyinmiş bir kebūdī renge mā'il cāme-i raḫşān
Gezerdi nāz ile kākül perīşan dīdeler fettān[2]
Göründü çeşmime şāhā[ne] bir mir'āt-ı nūr-efşān
Bu gün 'arż eyledi āyīne-i endāmını cānān
'Ayān oldu 'uyūna ṣūret ü ma'nā-yı istiġnā

III

Dehānıñ fitne-güster dīde ḫūnīn ġamzeler ẓālim
Bıraḳmaz kimseyi seḥḥār-ı çeşmiñ fitneden sālim
Müberrāsın bu dünyāda hirās u ḫavfdan dā'im
Diyār-i 'aşḳ-ı ḫūbānda bulunmaz żābiṭ ü ḥākim
'Aceb 'āşıḳlarıñ etsin kime şekvā-yı istiġnā

1 AE 38: 81a-81b
2 fettān AE 38k: AE 38

IV

Güneşden farḳı yoḳdur gerden-i raḫşān ü berrāḳıñ
Ne müşkil derde düşmüş bilmiyorsun āh ʿuşşāḳıñ
Hele bu ʿabd-i maḥzūnu perīşān etdi eşvāḳın
Bütün aġyār ile bir tutma lāyıḳ mı bu müştāḳıñ
N'olur bir kerre olsun yoḳ mu istiṣnā-yı istiġnā

V

Emīrī ṭabʿını dūr etme temkīn-i metānetden
Ṣabūr ol ehl-i temkīn ol çekinme derd ü miḥnetden
Erer maḳṣūduna elbette ādem saʿy ü ġayretden
Ṣaḳın dūr olma Fāżıl sāḥil-i baḥr-i muḥabbetden
Bulursuñ bir gün onda bir dür-i yektā-yı istiġnā

42[1]

Dayım ʿAbdülfettāḥ Fetḥī Efendi Merḥūmuñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Ẓuhūr etdi yine bir şūriş ü yaġmā-yı istiġnā
Ne müdhiş mevcler iẓhār eder deryā-yı istiġnā
Yetişdi mülk-i ḥüsne ṭıfl-ı nev-peydā-yı istiġnā
Cihān-ı ḥüsnü taḥrīk eyledi daʿvā-yı[2] *istiġnā*
Onuñ-çün ṣulḥa müncer olmuyor ġavġā-yı[3] *istiġnā*

II

Ṣarāb-ı naḫvetiñ dünyāda olmaz ʿārifān mesti
Müsāvīdir yanında ʿālemiñ bālā ile pesti
Olur ʿAnḳā-mizāc-ı himmet açmaz kimseye desti
Olan müstaġraḳ-ı būd u nebūd-ı ʿālem-i hestī
Bilir dünyāda ol kimse nedir maʿnā-yı istiġnā

1 AE 38: 81b; Tahmis edilen şiir için bk. AS, sy. 1, 1324/1909, s. 14.
2 daʿvā-yı AE 38k: şekvā-yı (üzeri çizilmiş) AE 38
3 ġavġā-yı AE 38k: daʿvā-yı (üzeri çizilmiş) AE 38

III

Rümūz-ı ḳabż u basṭıñ ḥükmü cārī zīr ü bālāda
Müsāvīdir ġam-ı dünyāda şāh ü māh ü şeh-zāde
Ne ḥikmetler nihāndır perde-i sırr-ı tecellāda
Amān ey mest-i naḫvet pek de maġrūr olma dünyāda
Gelir ʿuşşāḳa bir gün nevbet-i icrā-yı istiġnā

IV

Sitiġnā maʿdeniñde müncelīdir başḳa bir cevher
O cevherdir eden ʿuşşāḳı hem memnūn hem mużṭar
Umūr-ı inḳilābāt-ı cihān ḫavf ü ricā ister
Verir nūr-ı cemāliñ dilberāna revnaḳ-ı dīger
ʿAbeṣdir ʿāşıḳāna eylemek şekvā-yı istiġnā

V

Ne lāzım bir taḳım nā-ehl olan ādemleriñ medḥi
Bıraḳ artıḳ Emīrī elverir bu medḥ ile ḳadḥı
Oḳu iḫlāṣ ile dilden bıraḳma sūre-i fetḥi
Ḳanāʿatla otur bir kūşesinde sen de ey Fetḥī
Müsellemdir cihānda vüsʿat-i pehnā-yı istiġnā

43[1]

İlk Ḳırā'ata Başladığım Diyārbekirli Pazārbaşı-zāde Muʿallim Feyżī Efendi'niñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Ẓuhūr etdi bugün bir ḥālet-i uḫrā-yı istiġnā
Zemīne etdi gūyā ʿālem-i bālā-yı istiġnā
Başım üstünde döndü kūh ile ṣaḥrā-yı istiġnā
Yine başdan çıḳardı perçemin Leylā-yı istiġnā
Dil-i nā-kāmı Mecnūn eyledi sevdā-yı istiġnā

1 AE 38: 81b-82a; Tahmis edilen şiir için bk. AS, sy. 1, 1324/1909, s. 15.

II

Değil lāyıḳ ḥarīm-i vuṣlat-ı cānāna fāsıḳlar
Muḳīm-i mevḳi'-i süflī olur ḥayvān-ı nāṭıḳlar[1]
Görünsün uġruna cānlar veren merdān-ı ṣādıḳlar
Bu bāzār-ı rıżadır cān verip cān alsın 'āşıḳlar
Nigāh-ı fitne-kārıñ eylesin iḥyā-yı istiġnā

III

Bugün ḫūbāna sensin devlet ü iḳbāl ile server
Seniñdir sāḥa-i cevlān seniñdir ṭāli'-i yāver
Nigāh-ı fitne-sāzıñ günde biñ siḥr ü füsūn eyler
'Aceb kimdir saña ey nāzenīn üstād-ı siḥr-āver
Naṣıl taḥṣīl-i nāz etdiñ naṣıl peydā-yı istiġnā

IV

Efendim ḫançer-i cevriñle 'abd-i sīne-mecrūḥum
Yine hecriñle mesdūd oldu bāb-ı baḫt-ı meftūḥum
Saña ḫayr istemekdir maḳṣadım ey yār-ı memdūḥum
Çalış kesb-i kemāl-i ḥüsne maġrūr olma ey rūḥum
Düşersiñ ṣoñra raġbetden gelir ferdā-yı istiġnā

V

Göñül bilmez ki hangi cevr-i yāri eylesin ta'dād
Dil-i nā-şādı bir gün etmedi ol şeh-levendim şād
Olurmuş böyle mi resm-i vefā-yı dilber-i bī-dād
Niçün eyler o cānānım şu istiġnāsını müzdād
Göñül etdikçe ref'-i ṣayḥa-i şekvā-yı istiġnā

VI

Emīrī mest-i ser-gerdān eder insānı mey feyżi
Semā'-ārā eder 'uşşāḳ-ı bī-ārāmı ney feyżi
Eder dervīş-i dil-rīşānı iḥyā ẕikr-i Ḥay feyżi
Alır enẓār-ı ümmet mevḳi'-i taḳdīre ey Feyżī
Maḥallinde metānet gösterirse pāy-i istiġnā

1 nāṭıḳlar: "ناطقلر" M

44[1]

Büyük ʿAmcam Şaʿbān Kāmī Efendi Merḥūmuñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Bugün gülşende vardır ḫayli hūy u hāy-ı istiġnā
Ṣanırsıñ ḳuşlar olmuş her biri şeydā-yı istiġnā
Kimi şeydā-yı istiġnā kimi rüsvā-yı istiġnā
Girince şebnem-i nāza gül-i zība-yı istiġnā
Şaşırdı nefḫasın bülbül eder şekvā-yı istiġnā

II

Feżā-yı āsumān-ı ʿişvede eylerse pervāzı
Olur evc-i cihān-ı cilveniñ nā-dīde şeh-bāzı
Cihānda görmedim ben böyle bir dil-dār-ı mümtāzı
Geçirmiş pençe-i ḫüsne ḫudūd-ı kişver-i nāzı
Onuñ-çün ḳalmamış ḫūbān-ı ġayra cāy-ı istiġnā

III

Efendim ṣanma kim ʿuşşāḳ-ı müştāḳıñ esīriñ yoḳ
Saña dil vermeyen dünyāda bir ferd-i ḫaḳīriñ yoḳ
Şeh-i mülk-i melāḥatsıñ hemān tāc ü serīriñ yoḳ
Cihānıñ āb-ı rūyusuñ güzellikde naẓīriñ yoḳ
Semādan saña nām indi melek-sīmā-yı istiġnā

IV

Nedir bilmem bu ġaflet bu tecāhül ey perī-peyker
Bu nāz ü bu edālar ʿişveler ey meh-liḳā dilber
Bu ḥāl-i bī-sükūndan şaşdı ḳaldı ʿāşıḳ-ı muẓṭar
Nigāh-ı fitne-engīziñ çeker ʿuşşāḳa ḫançerler
Ẓarāfetdir diye çeşmiñ eder īmā-yı istiġnā

1 AE 38: 82a-82b; Tahmis edilen şiir için bk. AS, sy. 1, 1324/1909, s. 13

V

Benim ey nūr-ı ʿaynim ṣanma bir müştāḳ-ı maḳdūḥum
Saña ben ṣıdḳ ile dil-dādeyim memlūk-i memdūḥum
Ġarībim derdmendim bī-kesim meʾyūs u mecrūḥum
Firāḳıñla diler uçmaḳ ḳafesden ṭaʾir-i rūḥum
Değildir tīz eriş lutf et değildir cāy-ı istiġnā

VI

Benim ḫāṭır-nevāzım ser-firāzım yār-ı mümtāzım
Efendim nāzenīnim dilberim dil-dār-ı ṭannāzım
Bütün ḫūbān-ı dünyāyı utandırdı o ser-bāzım
Behişte serv-i nāzım dil-nevāzım ol ser-efrāzım
Ḫırām etse ḳoyar yüz yerlere Ṭūbā-yı istiġnā

VII

Ne işler yapdılar ehl-i süḫan seyr et bu dünyāda
Ne teşbīhāt-ı gün-ā-gūn atarlar ṣaḥn-ı īcāda
Ne derler baḳ ṣenā-yı perçem-i ḫoş-būy-i zībāda
O bir nev-bāde sünbüldür bināgūş-ı dil-ārāda
Ḳomuşlar nāmını perçem süḫan-pīrā-yı istiġnā

VIII

Büyük ʿammiñ seniñ nezdinde bu naẓm-ı dil-ārāmı
Demişdi tām altmış yıl muḳaddem fikr et eyyāmı
O demler nerde ḳaldı ey Emīrī añla encāmı
Ḫumār-ı neşve-i meyden ne mümkin ḳurtuluş Kāmī
Elinden düşmüyor ol nev-resiñ ṣahbā-yı istiġnā

(MĪM)[1]

(NŪN)

45[2]

Diyārbekirli Maḥkeme Başkātibi Nāẓım Efendi'niñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Gelirse bir yere ḫūbān-ı nev-peydā-yı istiġnā
Pey-ā-pey ṭoplanırsa 'āşıḳ-ı şeydā-yı istiġnā
Dönerse orta yerde sāġar-ı ṣahbā-yı istiġnā
Alırsa destine bir kerre cānān nāy-ı istiġnā
Ḳopar her sīneden gülbāng-i şevḳ-efzā-yı istiġnā

II

Yine güller açılsa gülşene 'azm eylese yārān
Yine ṭoplansa ṣaḥn-ı gülsitānda zümre-i rindān
Yine 'uşşāḳ-ı ḫoş-güftārı talṭīf etse meh-rūyān
Yine aġyār-i zişt-eṭvārı tekdīr eylese cānān
Yine olsa nümāyān çehre-i zībā-yı istiġnā

III

Nedir yā Rab o zülf ü ḫadd o 'ārıż ol ḳad-i mümtāz
Dem-ā-dem ḫānümān-sūz-ı dil-i 'uşşāḳ olan ol nāz
Naṣıl ṣabr [u] ḳarār etsin İlāhī 'āşıḳ-ı ser-bāz
Ṣevāb-ı Ka'be eyler meẕheb-i 'uşşāḳda iḥrāz
Dolaşsa kūy-i yāri 'āşıḳ-ı şeydā-yı istiġnā

1 Şair, *Dîvân*'ında bu kısmı boş bırakmıştır.
2 AE 38: 83a

IV

Saña yār oldu ol yār-ı dil-ārā ey göñül at ṭut
Girer dest-i ümīde ba'd-ez-īn her şey göñül at ṭut
Sa'ādet ṭopunu al deste pey-der-pey göñül at ṭut
Seniñle 'azm eder ṣaḥrāya ol şāh ey göñül at ṭut
Seniñdir şimdi meydān-ı hüner-pīrā-yı istiġnā

V

O mest-i nāza vermiş başḳa pāye ḳudret-i i'cāz
Ser-ā-pā ḫūbdur reftār u ḥüsn ü ḳāmet ü āvāz
Ederse ey Emīrī nūrdan bārūsunu ibrāz
Müreccaḥdır ṣafā-yı cām-ı Cemşīd'e o mest-i nāz
Eğer bir gün verirse Nāẓım'a bir cāy-ı istiġnā

46[1]

Müftī-zāde Ḫoca Mes'ūd Lüṭfi Efendi'niñ Maḥdūmu İbrāhīm Naẓmī Efendi'niñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Dedim kimdir bugün mümtāz ü müstaġnā-yı istiġnā
Dedi yārān seniñ dil verdiğiñ yektā-yı istiġnā
Onuñ fevḳinde yoḳdur dilber-i ra'nā-yı istiġnā
O cānāndır yegāne merd-i[2] *bī-pervā-yı istiġnā*
Naẓīr olmaḳ ne mümkin bir iki Ḫansā[3]*-yı istiġnā*

II

Ne muhriḳ āteş-i cāndır ġam-ı 'aşḳı civānānıñ
Görünmez şu'le vü dūdu o nār-ı şiddet-efzā[4]nıñ
Onuñ-çün ellerinden ḳurtuluş yoḳ hīç ḫūbānıñ
Dil-i 'uşşāḳı ṣarmış nāz ü istiġnāsı cānānıñ
Ne mümkin ḳābil olsun çāre-i iṭfā-yı istiġnā

1 AE 38: 83b
2 merd-i AE 38k: ḫūb-ı (üzeri çizilmiş) AE 38
3 Ḫansā: Arapların en meşhur kadın şairi. Bk. Ali Şakir Ergin, "Hansā", *DİA*, https://islamansiklopedisi.org.tr/hansa (03.11.2020).
4 efzā AE 38k: AE 38

III

Beşer ol mertebe nisyān-nümūn-ı ġayret olmuş kim
ʻA[v]ālim ol ḳadar müşkil-pesend-i naḫvet olmuş kim
Cihān ol rütbe ser-gerdān-ı ye's ü ḫaybet olmuş kim
Ḫalā'iḳ öyle istiṣnā-nümā-yı himmet olmuş kim
Bulunmaz ʻāṣıḳ-ı şeydāya bir süknā-yı istiġnā

IV

Nigāhı bir belā-yı cān-sitāndır çeşm-i ġammāzıñ
Edāsı bir ḳażā-yı nā-gehāndır zülf-i ṭannāzıñ
Cefāsı bir gezend-i bī-emāñdır ḫāl-i hemmāzıñ
Eğer böyle devām eylerse ḫışmı ol şeh-i nāzıñ
Olur mesken bütün ʻāşıḳlara menfā-yı istiġnā

V

Eğer bir fāżıl etse biñ kitāb-ı dil-sitān te'līf
Zamān muḳbilleri etmez Emīrī raġbet ü talṭīf
Bu gevher pend ile ḳıl gūşuñu mengūşveş teşnīf
Muʻabbirler mizāc üzre ne rütbe etseler taʻrīf
Yine Naẓmī muvāfıḳ çıḳmıyor rü'yā-yı istiġnā

47[1]

Edīb-i Şehīr Nāmıḳ Kemāl Bey Merḥūmuñ Ġazel-i Belāġat-pīrālarınıñ Taḫmīsi

[mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün]

I

Değil devr eyleyen mihr-i żiyā-pīrā-yı istiġnā
Felek fevḳinde gösterdim yed-i beyżā-yı istiġnā
Olursa böyle olsun ḳudret-i ʻuẓmā-yı istiġnā
Dil-i feyż-āverimdir Kaʻbe-i ʻulyā-yı[2] *istiġnā*
Olur miḥrāb-ı tekrīm onda naḳş-ı yāy-ı istiġnā

1 AE 38: 83b-84b
2 Kaʻbe-i ʻulyā-yı AE 38k: ḳudret-i ʻuẓmā-yı (üzeri çizilmiş) AE 38

II

Olur dünyāda yüz biñ ṣulḥ yüz biñ ceng feyżinden
Gelir güş-ı żamīre muḥteşem āheng feyżinden
Bulur her bir gedā bir efser ü evreng feyżinden
Ḫoşā gülzār-ı ʿiṣmet kim olur yek-reng feyżinden
Cemāl-i şerm-i Yūsuf ġonca-i zībā-yı istiġnā

III

ʿAyāndır muʿcizāt-ı sermedī ʿaşḳıñ diyārında
Dıraḫşān nūrdan emvāc cūy-i ābdārında
Nümāyān leẕẕet ü reng-i muṣaffā berg ü bārında
Ḫoşā deşt-i cünūn kim muḫtefīdir her ġubārında
Hezārān ʿālem-i tecrīd ṣad deryā-yı istiġnā

IV

O şāh-ı ʿuzletim kim pīş-i Cemşīd'imde olmuşdur
O nūr-ı ṣafvetim kim nezd-i ḫurşīdimde olmuşdur
O rind-i vaḥdetim kim bezm-i cāvīdimde olmuşdur
O mest-i ḥayretim kim bāġ-ı tevḥīdimde olmuşdur
Gül-i bāġ-ı tecellī sāġar-ı mīnā-yı istiġnā

V

Cihāna meyl eden bilmem naṣıl beyhūde insāndır
Beḳā yoḳ hey'et-i mecmūʿa-i dünyā şitābāndır
Dilim kevneyne raġbet eylemez bir başḳa sulṭāndır
O şāh-ı vaḥdetim kim devr-i tecrīdimde siyyāndır
Serīr-i ʿarş-ı aʿlā kūşe-i ṣaḫrā-yı istiġnā

VI

Ṣudūr eyler bu küstāḫāne sözler mest-i rüsvādan
Baña ṭaʿn etmeyiñ naḳş etdiğim mażmūn-ı maʿnādan
Ḫabīrim dāstān-ı ḥażret-i Hārūn u Mūsā'dan
Olur āzürde ḫār-ı gülbün-i Ṭūr-ı tecellādan
Getirmez renciş-i külfet yed-i beyżā-yı istiġnā

VII

Ne eylersem beyān peydā olur āṣār-ı nev-īcād
Ne eyler[sem] ʿayān iẓhār eder envār-ı istisʿād
Ne söylerse lisānım etmeyiñ iʿcāb-ı istibʿād
Hüveydādır zemīn-i fiṭratımda ʿarş-ı istiʿdād
ʿAyāndır meşrebimde ʿālem-i bālā-yı istiġnā

VIII

Murād-ı muṭlaḳ-ı tekvīn-i deymūmiyyetim şimdi
Müfād-ı beyt-i maʿmūr-ı muʿallā-āyetim şimdi
Remād-ı *ḳābe ḳavseyn*-i hüviyyet-nisbetim şimdi
Sevād-ı lā-mekān iclāl-i Ḳāf-ı ʿuzletim şimdi
Bulur sāyemde cāy-ı ilticā ʿAnḳā-yı istiġnā

IX

Tehīdir ceyb-i āmālim ġanā'imden meġānimden
Ḥafīdir kā'ināt-ı ḳudretim ʿayn-ı meʿālimden
Celīdir cehd-i himmet-güsterim[1] saʿy-i eʿāẓımdan
Ġanīdir ṭabʿ-ı ḳudsī-perverim yek-ser ʿavālimden
Me'āl-i himmetimdir āyet-i kübrā-yı istiġnā

X

Sen ol maḥbūb-ı Mevlāsıñ ki nūr-ı ḳalb-i meknūzuñ
Görür her ẕerresin bir şems-i aʿẓam ʿabd-i dil-sūzun
Ezel ẕātıñla ḳā'imdir ebed müştāḳ-ı fīrūzuñ
Olur Allāh müştāḳ-ı cemāl-i ʿālem-efrūzun
ʿAceb nūr-ı ezelsiñ ey cihān-ārā-yı istiġnā

XI

Olur maʿşūḳuñ uġrunda nüh -ʿālem himmet-i ʿāşıḳ
Emīrī cānını ḳurbān eder bulmaz yine lāyıḳ
Taṣavvurdan da ʿālīdir ʿulüvv-i himmet-i ṣādıḳ
O rütbe mürtefiʿdir revzen-i himmet ki ey Nāmıḳ
Ser-i Cibrīl'e düşmez sāye-i Ṭūbā-yı istiġnā

1 güster: "كسر" M

XII

Ḥaḳīḳī şā'ir-i yektā şeh-i mülk-i belāġatdır
Bu rütbe şā'ir-i a'ẓam faḳaṭ maḳrūn-ı nedretdir
Emīrī miṯli yoḳ bir şā'ir-i 'ālī-ṭabī'atdır
Cenāb-ı mīr Ġālib 'Īsī-i devrān-ı himmetdir
Eder her [bir] nefesde ḫāmesi iḥyā-yı istiġnā

(VĀV)

48[1]

Diyārbekirli Gülşenī-zāde Vāṣıf Efendi'niñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Olursa böyle olsun ṭā'ir-i yektā-yı istiġnā
Ne 'ālīdir baḳıñ pervāz-ı bī-pervā-yı istiġnā
Olur dā'im maḳām-ı mevḳi'-i a'lā-yı istiġnā
Hümā-yı evc-gīr-i 'işve per-bālā-yı istiġnā
Sezādır Ḳāf-ı nāza olsa ger 'Anḳā-yı istiġnā

II

O dilberde baḳıñ bir kerre zīb ü zīnet-i ḥüsne
Ne 'ālīdir naẓar-endāz oluñ māhiyyet-i ḥüsne
Olur ḫayrān baḳanlar iḥtişām u zīnet-i ḥüsne
O şūḫ-ı nāz-perver cilve-güster zīnet-i ḥüsne
Ne ṭurfa şīvelerle oldu gör dārā-yı istiġnā

III

Ne ṣanʿatler nümāyān oldu şi'r-i dil-pesendimde
Henūz āṯār-ı raġbet görmedim bir gün efendimde
Ne ḫoş teşbīh olur baḳ cilve-ger ṭab'-ı bülendimde
Değildir ḫaṭṭ o menşūr-ı 'izār-ı şeh-levendimde
Yazılmış ḫāme-i ḳudretle bir ṭuġrā-yı istiġnā

1 AE 38: 84b-85a; Tahmis edilen şiir için bk. AS, sy. 1, 1324/1909, s. 14.

IV

Seḥāb-ı şūr u şer peydā eder eṭrāfı āfāḳıń
Telāṭum eyler emvāc-ı hücūmu baḥr-i eşvāḳıń
Düşer bir ārzūya her biri ʿuşşāḳ-ı müştāḳıń
Ḳıyāmetler ḳopar maḥşer gibi bezminde ʿuşşāḳın
Başınca nāz ile ol serv-ḳāmet pāy-i istiġnā

V

Değildir vaḳt-i ġaflet mevsim-i diḳḳatdir ey sāḳī
Ayaġıń pekçe baş ḥidmetde memnūn eyle ʿuşşāḳı
Naẓar ḳıl kām-yāb etmek içün ʿuşşāḳ-ı müştāḳı
Olunca bezme ol gül-çehre sāḳī ṭutdu āfāḳı
Ser-ā-pā naʿre-i gül-bāng-i hūy u hā-yı istiġnā

VI

Nedir ol çeşm ü ebrū zülf ü gīsū ʿārıż u ḳāmet
Verirler her biri erkān-ı ḥüsne ayrıca zīnet
İlāhī bu ne ḳudretdir ne şanʿatdır ne māhiyyet
Verir tāb ü ṭarāvet ḫoş leṭāfet başḳa bir ḥālet
Gülistān-ı cemāle ġonca-i raʿnā-yı istiġnā

VII

Benim miḳdārımı fehm eyleyen bir ʿāciz-i ednā
Belāġat ʿarṣasında pehlivānlıḳ eylemem daʿvā
Emīrī ʿarż-ı ḥürmetdir naẓīre eylemen imlā
Ne mümkin naẓmını tanẓīre Vāṣıf Rifʿat'iń zīrā
Müsellemdir ʿaṣırda ol süḫan-pīrā-yı istiġnā

49[1]

Diyārbekirli Ḥüseyin Vaṣfī Efendi'niñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Bugün gülzāra gitdi dilber-i ra'nā-yı istiġnā
Naṣıl dilber odur bir nüsḫa-i kübrā-yı istiġnā
Yerinden oynadı dünyā vü mā-fīhā-yı istiġnā
O cānāndır bugün şāh-ı cihān-ārā-yı istiġnā
Muṭī'-ı ḥükmü olmuşdur bütün dünyā-yı istiġnā

II

O yār-ı nev-resim etmiş beni bīmār-ı ye's-efzā
Görünmez yalvarırsam āh eder[sem] eylemez ışġā
Bugün geldi naṣılsa etdi istifsār-ı dil icrā
Giyinmişdi o mest-i 'işve gördüm güllü bir dībā
Ölürsem örtüñüz tābūtuma dībā-yı istiġnā

III

N'olur bir kerre baḳsañ pek perīşan oldu aḥvālim
Revā mı 'arż-ı dīdār etmeyip cevr eylemek dā'im
Güzeller cevr eder ammā biraz da merḥamet lāzım
Bu ḥüsn ü āna maġrur olma 'ibret-bīn ol ey ẓālim
Ne ḥāle geldiler çoḳ görmüşüz ferdā-yı istiġnā

IV

Aḥibbā bilmiyor göñlüm ne müdhiş derde dalmışdır
Cihānıñ bāz-gūn ḥāli ḳarār u ṣabrım almışdır
Beni ta'rīfi mümkin olmayan bir derde ṣalmışdır
Göñül bārān-ı devr-i 'ālemiñ altında ḳalmışdır
Naṣīb olsa bañā süknāda bir me'vā-yı istiġnā

1 AE 38: 85a

V

Cihānda baʿżı kerre merd-i ṣāḥib-iḳtidār oldum
Bańa yār oldu iḳbālim Emīrī yāra yār oldum
Nihāyet tārik-i ẕevḳ ü melāl-i rūzgār oldum
Tevekkül taḫtına Vaṣfî emīr-i nāmdār oldum
Bütün eṭrāfıma ṭoplandılar ṣeydā-yı istiġnā

50[1]

Eniştem ʿAbdullāh Vehbī Efendi'niń Ġazeliniń Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Görünce yāri ṣandım bir ṣeh-i vālā-yı istiġnā
Oṭurmuş taḫt-ı Cem üstünde bir dārā-yı istiġnā
Ḳıyām etse ḳopar biń maḥşer-i ṣekvā-yı istiġnā
Rikāb-ı nāza baṣsa ṣeh-süvārım pāy-i istiġnā
Oń a cevlān deminde teng olur ṣaḥrā-yı istiġnā

II

Nigāh-ı çeşme etdikçe hücūm-ı ġamzeyi teşrīk
Hirās-ı ġamla çeşmimde bütün dünyā olur tārīk
Dil-i ṣeydāya bir zencīr olur her nükte-i bārīk
Edince kākül-i ṣeb-rengini bād-ı ṣabā taḥrīk
Bütün ʿuṣṣāḳı dil-bend eyledi sevdā-yı istiġnā

III

Mizāc-ı ʿāṣıḳa münḳād olursa yār-ı meh-peyker
Sezādır öyle bir meh-peykere yāḳūtdan efser
Sezādır ṣarf olunsa uġruna yıldız ḳadar gevher
Mücessem nāz ü istiġnā olur üstād olan dilber
Faḳaṭ görmez olanlar mübtedī rü'yā-yı istiġnā

1 AE 38: 85b

IV

Keremverlikde ikrām ehline ẕevḳ-i ḥaḳīḳat var
Mürüvvet eylemekde ʿāşıḳ-ı zāra ʿadālet var
Şafā var merḥamet var ʿāṭıfet var şān ü şöhret var
ʿAceb ʿāşıḳlara cevr ü meşaḳḳatde ne lezẕet var
Eder bilmem ne ḥāṣıl dilber-i ḫod-rā-yı istiġnā

V

Bu ʿālem bir ʿacīb dār-ı ġurūr olmuşdur ey iḫvān
Emīrī meslek-i luṭfu ferāmūş eylemiş ḫūbān
Müfīd olmaz ḫaṭāsın ṣoñra ammā derk eder insān
Żarar yoḳ nā-be-cā nāz ü edālar eylesin cānān
Gelir ḫaṭ bir gün eyler Vehbiyā imḥā-yı istiġnā

51[1]

Diyārbekirli Şāʿir Remzī-zāde ʿAbdülvehhāb Vehbī Efendi'niñ Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Verir ḫāl-i siyāhı ʿāşıḳa sevdā-yı istiġnā
Perīşan zülfü eyler sersem ü rüsvā-yı istiġnā
Gezer derd ü elemle bir sürü şeydā-yı istiġnā
O yāra ʿahdim olsun eylerim şekvā-yı istiġnā
Eğer bulmuş olursam mevḳiʿ-i tenhā-yı istiġnā

1 AE 38: 85b-86a

II

Naṣıl bilmem çekerdi ḥaṭṭ-ı buṭlān saṭr-ı eşfāḳa
Naṣıl bilmem cefā eylerdi ʿuşşāḳān-ı müştāḳa
Naṣıl isterdi bilmem āteş urmaḳ böyle āfāḳa
Cesāret eylemezdi böyle ġadr u ẓulm-i ʿuşşāḳa
Elinde var onuñ elbette bir fetvā-yı istiġnā

III

Eder reng-i ʿiẕārı ʿaḳlımı biñ reng ile rüsvā
Eder zülf-i perīşānı ḳarār u ʿaḳlımı yaġmā
Eder nūr-ı nigāhı ʿāleme her rāzımı ifşā
Eder ḥāl-i siyāhı ʿāşıḳānı vālih ü şeydā
Ṭulūʿ etdikçe burc-ı nāzda cevzā-yı istiġnā

IV

Gidip olmuş idim kūy-i dil-ārāda bugün mihmān
Ne görsem onda cemʿ olmuş bütün iḫvān ile yārān
O yārimde ḫurūş u cūşa geldi luṭf ile iḥsān
Simāṭ-ı ʿişve tertīb eyledi ʿāşıḳlara cānān
Dimāġa verdi leẕẕet beyża-i beyżā-yı istiġnā

V

Değil evvel gibi mesrūr göñlüm şimdi maġmūmum
Maḳāmım sāḥil-i yemdir muḳīm-i kişver-i Rūmum
Emīrī nāẕır-ı luṭf-ı Ḫudā-yı Rabb-i ḳayyūmum
Bugünler iltifāt-ı yārdan ey Vehbī maḥrūmum
Niçün bir dür kenāra atmıyor deryā-yı istiġnā

52[1]

Taḫmīs-i Nuṭḳ-ı Ḥümāyūn-ı Ḥażret-i Ḫilāfet-penāhī

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

I

Ne mülūkāne eṣerdir bu ne nuṭḳ-ı aḥsen
Ṭab'-ı şāhānesidir maṣdar-ı ilhām-ı süḫan
Buyurur şevket ile pādişeh-i mülk ü vaṭan
Ṣavlet etmişdi Çanaḳḳal'aya baḥr ü berden
Ehl-i İslām'ıñ iki ḥaṣmı-ı ḳavīsi birden

II

Ḥaşm-ı müstaġraḳ-ı āhen ṣataşıp ordumuza
Ra'dler ṣā'iḳalarla yanaşıp ordumuza[2]
Bir yanar daġ gibi dehşetle üşüp ordumuza[3]
Lākin imdād-ı İlāhī yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi ḳal'a-i pūlād-beden

III

Baḳıñız saṭvete 'Oṣmānlılarıñ rezminde
Söylenir yeryüzünüñ Hind ile Ḫ[v]ārizm'inde
Oḳunur nuṭḳ-ı mülūkāne cihān bezminde
'Asker evlādlarımıñ pīşgeh-i 'azminde
'Aczini eyledi idrāk nihāyet düşmen

1 AE 37: 75b; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Mehmed Reşad Bölümü 454, 4a-5a. Topkapı nüshasındaki farklar T rumuzuyla gösterilecektir.
Bu tahmis neşredilmiştir. Bk. Enfel Doğan, Fatih Tığlı, "Sultan V. Mehmed Reşad'ın Çanakkale Gazeli ve Bu Gazele Yazılan Tahmisler", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 33, s. 54-56; Üzeyir Karataş, "Sultan V. Mehmed Reşad'ın Çanakkale Zafer'ini Konu Alan Gazeli ve Bu Şiire Yazılan Tahmisler", *Milli Saraylar Belgeler*, sy. 1, 2007, s. 166-186; Hayrettin Meral, "Sultan Mehmed Reşad'ın Çanakkale Gazeline Yazılan Tahmisler ve Yahya Kemal Beyatlı", *Arşiv Dünyası*, sy. 11, Temmuz 2008, s. 124-125.
Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüshayı benimle paylaşma nezaketinde bulunan Fatih Tığlı'ya teşekkür ederim.

2 II/2: Ṭop u ṭayyāre-i müz'icle üşüp ordumuzu T

3 II/3: Cevşen ü seyf ü siperle yanaşıp ordumuza T

IV

Buyurur ʿaskere evlādım o şāh-ı aḳṭār
Ẕāt-ı şāhānesi evlādı ola berḫurdār
Düşmeniñ ḥālini bu şeh-eṣer eyler iẓhār[1]
Ḳadr ü ḥayṣiyyeti pāmāl olaraḳ etdi firār
Ḳalb-i İslām'a nüfūẕ etmeğe ḳaṣd etmiş iken

V

Yā bütün bir yere ṭoplandı künūz-ı dünyā
Sāḥil-i ḥikmete çıḳdı yā leʾāl-i deryā[2]
Yā bu naẓmı dedi sulṭān-ı belāġat-pīrā
Ḳapanıp secde-i şükrāna Reşād eyle duʿā
Mülk-i İslām'ı Ḫudā eyleye dāʾim meʾmen

VI[3]

Nerde ben nerde kelām-ı[4] şeh-i ḥikmet-īcād
Şerm ile etdi Emīrī ḳulu tekṣīr-i sevād
Bende yoḳ ḳudret-i taḫmīs-i şehinşāh-ı bilād[5]
ʿÖmr-i müzdād ile Sulṭān Muḥammed ola şād
Edelim ʿarż-ı münācāt-ı Ḫudā-yı ẕüʾl-men

1 III/1-3: Düşmeniñ ḥālini iy ḫāme-i ferruḫ-reftār
Sende yoḳ tāb-ı beyān eyleyemezsiñ iḫbār
Baḳ ne ʿālī buyurur pādişeh-i vaḥy-āṣār T
2 deryā: maʿnā AE 37.
3 V. Bend: AE 37k
4 kelām-ı: kemāl-i AE 37
5 şehinşāh-ı bilād: kelām-ı üstād AE 37

53[1]

Taḫmīs-i Nuṭḳ-ı Hümāyūn-ı Ḥażret-i Ḫilāfet-penāhī[2]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

I

Yā ẓuhūr eyledi gevherleri ḫoş-bū ma'den
Yā yetişdi gül-i ḫoş-būsu münevvver gülşen
Levḥ-i ilhāma yazıldı yā bu şāhāne süḫan
Ṣavlet etmişdi Çanaḳḳal'a'ya baḥr ü berden
Ehl-i İslām'ıñ iki ḫaṣmı-ı ḳavīsi birden

II

Nūrlar ḳatdı bu şāhāne süḫan duyġumuza
Nüsḫa-i cān edelim tā süt emen yavrumuza
Gözümüz çünkü vedā' etmiş idi uyḳumuza
Lākin imdād-ı İlāhī yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi ḳal'a-i pūlād-beden

III

Gidelim 'asker-i Afġān ile mülk-i Hind'e
Gidelim leşker-i Īrān ile Çīn ü Sind'e
Yer eder nuṭḳ-ı mülūkāne dil-i mü'minde[3]
'Asker evlādlarımıñ pīşgeh-i 'azminde
'Aczini eyledi idrāk nihāyet düşmen

1 AE 37: 75b; OTEM, sy. 1, 1334/1918, s. 7-8; Topkapı Sarayı Kütüphanesi Müzesi Mehmed Reşad Bölümü 454, 28a-29a. Ayrıca bk. Doğan-Tığlı, "Sultan V. Mehmed Reşad'ın Çanakkale Gazeli ve Bu Gazele Yazılan Tahmisler", s. 79-81.
OTEM'de AE'nin şu dipnotuna yer verilmiştir: "Üç 'aded taḫmīs-i kemterānemiñ ikincisidir."

2 Taḫmīs-i nuṭḳ-ı hümāyūn-ı ḥażret-i ḫilāfet-penāhī: 'Alī Emīrī Ṭarafından İkinci Def'a Taḳdīm Ḳılınan Taḫmīs T; diğer taḫmīs AE 37

3 III/1: III/2 OTEM; III/2: III/1 OTEM.
III/1-3: Nuṭḳ-ı şāhāneye baḳ leşkeriniñ rezminde
A'ẓam-ı tā'at olan 'azm-i ẓafer cezminde
Oḳunur ḥürmet ile pādişehān bezminde T

IV

Düşmeniñ ʿaczini[1] ey ḫāme-i çāpük-reftār
Sende yoḳ tāb-ı beyān eyleyemezsiñ iẓhār[2]
Baḳ ne ʿālī buyurur pādişeh-i feyż-āṣār
Ḳadr ü ḥayṣiyyeti pāmāl olaraḳ etdi firār
Ḳalb-i İslām'a nüfūẕ etmeğe ḳaṣd etmiş iken

V

Bu muʿaẓẓam ẓafere eyleyelim ḥamd-i Ḫudā
Ḫāk-i pāy-i şeh-i ẕī-şāna da taḳdīm-i şenā
Edelim nuṭḳ-ı hümāyūn ile tebrīk-i ġazā[3]
Ḳapanıp secde-i şükrāna Reşād eyle duʿā
Mülk-i İslām'ı Ḫudā eyleye dā'im me'men

VI

Yaḳışır nuṭḳ-ı hümāyūna Emīrī şuʿarā
Etseler faḫr ile taḫmīs-i mükerrer imlā
Çün sebeb ḫayr-ı[4] duʿādır bu tekerrür zīrā[5]
Müstedām eyleye taḫtında Cenāb-ı Mevlā
Ḫānedānı ile mesrūr ola evlād-ı vaṭan

---

1 ʿaczini AE 37k, OTEM: AE 37; düşmenüñ ʿaczini: Ẕillet-i düşmeni T
2 iẓhār: iḫbār T
3 V/1-3: Ṣıdḳ ile cāndan o sulṭān-ı ʿadālet-fermā
Ediyor ḫāliḳına ʿarż-ı münācāt ü ricā
Maẓhar-ı ḥüsn-i ḳabūl eyleye Rabb-i aʿlā T
4 Çün sebeb ḫayr-ı: sebeb-i ḫayr-ı OTEM
5 VI/1-3: Yine taḫmīsi Emīrī ḳulu etdi imlā
Böyledir ʿādet-i dīrīn-i şunūf-ı şuʿarā
Çünkü taḫmīs oluyor bāʿiṯ-i tekrār-ı duʿā T

54[1]

Üçüncü Def'a Taḫmīs-i Ġazel-i Pādişāhī

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

I

Nerde Ḳıbrısla Cezāyir nerede Mıṣr u 'Aden
Nerde sā'ir bu ḳadar muḥterem eczā-yı vaṭan
Olmayıp rāżī yine düşmen o 'aṭşān-ı fiten
Ṣavlet etmişdi Çanaḳḳal'a'ya baḥr ü berden
Ehl-i İslām'ıñ iki ḫaṣm-ı ḳavīsi birden

II

Baḥrden zırhlı donanma yanaşıp ordumuza
Ḳaradan leşker-i ḫūn-küşte üşüp ordumuza
Ḳanlı ṭayyāre havā[da]n ṣataşıp ordumuza
Lākin imdād-ı İlāhī yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi ḳal'a-i pūlād-beden

III

Geliyor nevbet-i iḥyā-yı ḥükūmet Hind'e
Müjdeler onda olan zāhid ü şeyḫ ü rinde
Ḫasta-i 'illet-i ye's oldu 'adū-yı zinde
'Asker evlādlarımıñ pīşgeh-i 'azminde
'Aczini eyledi idrāk nihāyet düşmen

IV

Oldu 'Oṯmānlılara ḳanlı ḳażālar gülzār
Geliyor leşkere ḳurşun sesi āvāz-ı hezār
Böyle ṣaf-derleri gördükde 'adū-yı ġaddār
Ḳadr ü ḥayṣiyyeti pāmāl olaraḳ etdi firār
Ḳalb-i İslām'a nüfūẕ etmeğe ḳaṣd etmiş iken

1 AE 37: 76a

V

Şānlı ʻaskerlere yāver ola ʻavn-i Mevlā
Dā'imā feṯḥ ü ẓaferle edeler kesb-i ṣafā
Ṣulḥ-ı ġālible ola devlet ü millet iḥyā
Ḳapanıp secde-i şükrāna Reşād eyle duʻā
Mülk-i İslām'ı Ḫudā eyleye dā'im me'men

VI

ʻÖmr-i sermedle ola taḫt-ı ḫilāfetde celīs
Yaza bu şiʻr-i hümāyūn gibi çoḳ naẓm-ı selīs
Eyleye dā'im Emīrī ḳulu böyle taḫmīs
Mülkümüzdür alına Mıṣr u Cezāyir Tiflīs
Emr ü fermānına fermān-ber olan Çīn ü Ḫoten

55[1]

Sābıḳ Dāḫiliyye Nāẓırı Memdūḥ Paşa'nıñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün]

I

Muḫtelif aḥvāl gördüm dilberimden reng reng
Ben neler çekdim belā-yı aḫterimden reng reng
Feyżim artar ṭāliʻ-i bī-yāverimden reng reng
Āsumān pertev bulur dāġ-ı serimden reng reng
Mührim olmuşdur cihān tāb ü ferimden reng reng

II

Ḳaṭre-i eşkimle hem-ḳıymet dür-i meknūn değil
Ḫūn-ı dilden laʻl-i nābıñ raġbeti efzūn değil
Çevremiñ her ṭaşı bir yāḳūta döndü ḫūn değil
Ḫüsrev-i faḳrım serimde zaḫm-ı gün-ā-gün değil
Oldu cevherler nümāyān efserimden reng reng

1 AE 37: 76a-76b; OTEM, sy. 17, 1335/1919, s. 375-76.

III

Ṣūret-i ẓāhirde gerçi muḫtaṣardır her sözüm
Dūr-bīn āyīne-i ʿālī-hünerdir her sözüm
Gösterir eflāki lāhūtī-eṣerdir her sözüm
Ben ṭılısm-ı "küntü kenz"im bir güherdir her sözüm
Ġarḳ-ı envār oldu ʿālem[1] *cevherimden*[2] *reng reng*

IV[3]

Pür-günāhım rū-siyāhım ḫasta-i ye's ü kesel
Mübtelā-yı renc ü sevdā beste-i ṭūl-i emel
Bir ümīdim var cihānda başḳa yoḳ ḥüsn-i ʿamel
Dīde-dūz-ı ravża-i faḫr-i cihānım tā-ezel
Feyż alır rūḥāniyān çeşm-i terimden reng reng

V

Dūd-ı āhım āteşīndir lemʿa-pūş-ı ḥayretim
Nāra yanmış ʿunṣurum pertev-fürūş-ı ḥayretim
Berḳ-i ġamdır mey baña āteş-ḫurūş-ı ḥayretim[4]
Mest-i ser-germ-i "elest" im şuʿle-nūş-ı ḥayretim
Nūr aḳar meydān-ı[5] *ḥaşre sāġarımdan reng reng*

VI

Rū-nümūn oldu menāẓır revzen-i lāhūtda
Ḳudsiyān ḥayretde ḳaldı mesken-i lāhūtda
Her güher bir renge girdi maʿden-i lāhūtda
Bir ʿaceb ṭāvūs-ı ḳudsüm gülşen-i lāhūtda
Cennet olmuş cünbiş-i bāl ü perimden reng reng

1 oldu ʿālem AE 37k, OTEM: olsun bu ʿālem (üzeri çizilmiş) AE 37
2 cevherimden AE 37k, OTEM: sözlerimden (üzeri çizilmiş) AE 37
3 IV. Bend: AE 37k
4 ḥayretim AE 37k, OTEM: ḥasretim (üzeri çizilmiş) AE 37
5 meydān-ı: رخسار AE 37k

VII

Gerçi gūn-ā-gūn nuḳūş iẓhār eder ezhār-ı bāġ
Hem mülevven şīşede tebdīl-i reng eyler çerāġ
Ṣābiġ-i kül birdir etmem i'tiḳādımdan ferāġ
Naḳşıbend-i dergeh-i 'aşḳım ki sırr-ı inṣıbāġ
Rū-nümūndur ehl-i ḥāle peykerimden reng reng

VIII

Dāḫiliyye nāẓırı Memdūḥ Paşa pāk-ẕāt[1]
Ey Emīrī gösterir naẓmında[2] nūr-ı mu'cizāt
Baḳ ne ḳudsī gevher eyler yādigār-ı kā'ināt
Maẓhar-ı esmā'-ı ḥüsnāyım nuḳūş-ı mümkināt
Fā'iḳ olmuşdur dil-i feyż-āverimden reng reng

56[3]

Memdūḥ Paşa vezīr olmazdan evvel Anḳara vālīsi iken Ḳırşehri'nden bir Ḳurbān bayramında Anḳara'ya gitmişdim[4]. Ḥükūmet ḳonaġında görüşdüm. Söylemiş olduġu bir ġazeli oḳumaġa başladı. Müşārun ileyh oḳuduḳda ben de bir kāġıda yazdım, her beytiñ satırlarını açıḳ bıraḳdım ḥużūrlarında bu taḫmīsi yazıp kendilerine şundum.

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

I

Ol büt-i cādū-sitem āyīnini taġyīr eder
Siḥr-i nev-īcād ile ebrūsunu şemşīr eder
Sīne-i Cibrīl'e tīr-ı ġamzesi te'ṣīr eder
'Īdgāhı tā ki ḳurbān olduġum tenvīr eder
Ḳudsiyān 'arş-ı Ḫudā'dan vecd ile tekbīr eder

1 AE'nin dipnotu: "Yirmi sene evvel taḫmīs olunmuşdur."
2 Ey Emīrī gösterir naẓmında AE 37k, OTEM: Gösterir āşār-ı [illegible] (üzeri çizilmiş) AE 37
3 AE 37: 76b
4 gitmişdim AE 37k: gidip (üzeri çizilmiş) AE 37

II

Ḥüsn ile hem-şīredir ṣanki oña şems-i cihān
Yā birāderdir o nūr-ı pāke māh-ı āsumān
Ḳoydu ʻAzrā'īl'i ḥayretde o cānān el-amān
Çekmeden tīġi niyāmından olur ḳurbānı cān
Sā'idin ẓālim neden zaḥmet çekip teşmīr eder

III

Biñ cihān olsun fedā ol āfetiñ bir mūyuna
Nükhet-i müşk-i cinān olmaz muʻādil būyuna
Vāḳıf-ı sırr-ı ġarīb oldum gidince kūyuna
Öldürür hem ruḥṣat-ı neẓẓāre vermez rūyuna
Çeşmini ḳurbānınıñ bend etmeğe tedbīr eder

IV

Anḳara vālīsi Memdūḥ Bey edīb-i nāmdār
Eylemişdir faẓl ü ehliyyetle kesb-i iştihār
Baḳ ne ʻālī gevher eyler kā'ināta yādigār
Gösterir de kārd-ı ser-tīzini destinde yār
Kendi desti olduġun ḳurbānına tebşīr eder

V

İsterim olmaḳ Emīrī yāra ḳurbān raḥm edip
Eylemez ḳurbān beni hem eyler iḥsān raḥm edip
Uġradım bir ḥāle kim aġlar bañа cān raḥm edip
Cān iken ḳurbānı ey Memdūḥ cānān raḥm edip
"ve fedeynāhu bi-ẕibḥin" āyetin tefsīr eder

57[1]

Sivas Vālīsi Reşīd ʻĀkif Paşa'nıñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefāʻilün feʻilātün mefāʻilün feʻilün]

I

Ṣafā-yı ʻālemi rüʾyā-yı ḫˇāba beñzedirim
Temevvücāt-ı ġamı naḳş-ı āba beñzedirim
Ḥayāt-ı ādemi ʻömr-i ḥabāba beñzedirim
Fürūġ-ı mihr ü mehi hep serāba beñzedirim
Bütün güẕāriş-i ʻahd-i şebāba beñzedirim

II

Şuʻūru var mı bu dünyāya meyl eden şaḫṣıñ
ʻAyān değil midir encāmı her gelen şaḫṣıñ
Olur refīḳ-i vefādārı bir kefen şaḫṣıñ
Vefāyı görmedim ʻālemde ben diyen şaḫṣıñ
Ḫaṭā da olsa ẕehābı ṣavāba beñzedirim

III

Şarāb-ı sāġar[2]-ı aḥvāli şöyle süzdükçe
Mürekkebāt-ı meh ü sāli şöyle süzdükçe
Bütün menābiʻ-i āmāli şöyle süzdükçe
Şu lā-beḳāyī-i iḳbāli şöyle süzdükçe
Kibāra ʻarż olunan intisāba beñzedirim

IV

Yaratdı nüsḫa-i kübrā vücūd-ı insānı
Cenāb-ı Rabb-i ezel Kibriyā-yı bī-ṣānī
Cihān içinde cihān etdi ḥüsn-i ḫūbānı
Cihān cihān ḫarekāt-ı ʻacīb-i cānānı
Ḥayāt-ı ẓāhire-i pür-şitāba beñzedirim

1 AE 37: 76b-77a; OTEM, sy. 10, 1334/1918, s. 186-88.
2 sāġar: şāʻir OTEM

V

Sihām-ı ġamze-i cānāneden naẓar ürkmüş
Naṣıl cemālini seyr eylesin baṣar ürkmüş
ʻUrūḳ-ı cism-i keder-dīde ser-be-ser ürkmüş
Gönül o şūḫ-ı cefā-cūdan ol ḳadar ürkmüş
Ḫiṭāb-ı nāzikini hep ʻitāba beñzedirim

VI

Şuʻūrum aldı benim dilberān-ı māhveşān
Bütün güzel görünür çeşmime zemīn ü zamān
Taḫayyülāt-ı münevverle dil olur raḫşān
Perīveşān-i ḫayāli miṣāl-i kāh-keşān
Semā-yı Ḫaḳ'da birer āfitāba beñzedirim

VII

Feżā-yı ḳudrete pervāz edince murġ-ı şuʻūr
Ġarīb manẓaralar oldu çeşmime manẓūr
Göründü ẕerreleri Cebre'īl-i Rabb-i Ġafūr
Nücūm-ı zāhireyi ben be-ḫaḳḳ-ı āyet-i nūr
Naẓīr-i vaḥy-i Ḫudā bir ḫiṭāba beñzedirim

VIII

ʻAceb ne yapmalı kenz-i muṭalsam-ı fikre
Nuḳūş-ı ḥayret-i emr-i muʻaẓẓam-ı fikre
Taḥavvülāt-ı ʻacīb-i dem-ā-dem-i fikre
Baḳ imdi ʻaks-i ḳāżāyā-yı ʻālem-i fikre
Şihāb-ı ṣāḳıbı ġamgīn seḥāba beñzedirim

IX

Nedir bu ġafleti bilmem gürūh-ı bed-şiyemiñ
Ki farḳı bir nefes olmuş vücūd ile ʻademiñ
Derūnī ʻāşıḳı oldum şu nuṭḳ-ı muḥteremiñ
Vücūd-ı yek-digeri maḥve saʻy eden ümemiñ
Refāh-ı ḥālini ben ıżṭırāba beñzedirim

X

O rütbe oldu muvaḳḳar müdāhinān-ı denī
Ṣanırsın[1] her biri olmuş veliyy-i Rabb-i ġanī
Ḳasemle yād ederim Kibriyā-yı ẕü'l-mineni
Zamān ü ehl-i zamāna tabaṣbuṣ etmeyeni
Ḫudā bilir şeh-i 'ālī-cenāba beñzedirim

XI

Kibār-ı 'aṣrımızıñ ḥırṣı oldu öyle mezīd
Emīrī meslek-i Ḳārūn değildi böyle şedīd
Nedir bu ġaflet-i 'uẓmā nedir bu de'b-i Yezīd
Baḳınca maḥşer-i "hel min mezīd"-i 'aṣra Reşīd
Ḥayāt-ı milleti yevmü'l-ḥisāba beñzedirim

XII

'Ulüvv-i nuṭḳ ile olmuşdur ol vezīr-i güzīn
Emīrī pey-rev-i feyż-i cenāb-ı Muḥyiddīn
Kelām-ı vāḥidi biñ ma'nī[2] eyliyor telḳīn
'Ayān ṣaḥāyif[3]-i naẓmında öyle nūr-ı mübīn
Derūn-ı āyīnede[4] āfitāba beñzedirim

58[5]

Vālī-i Müşārun İleyhiñ Dīger Ġazeliniñ Taḫmīsi
[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

I

Ṭālibān-ı ders-i ḥikmet maṭlab-ı a'lā arar
Keşf içün sırr-ı ledünnü mürşid-i yektā arar
Terk eder ḥubb-ı cihānı ḳudret-i Mevlā arar
Ḫod-perestān-ı zamān dünyā vü mā-fīhā arar
Bir bilen aṣl-ı vücūdu başḳa bir dünyā arar

1 İlk tef'ilede vezin bozulmuştur.
2 ma'nī: nükte OTEM
3 ṣaḥāyif: menāẓır OTEM
4 derūn-ı āyīnede: ufuḳda ṣa'ṣa'-i OTEM
5 AE 37: 77a-77b; OTEM, sy. 14, 1335/1919, s. 269-70.

II

Ṣanma bu‘d-ı muṭlaḳı ḥikmet-verān bī-cā arar
Āsumān-ı ma‘rifetde necm-i nev-peydā arar
Pençe-i ḫurşīde beñzer nūr-ı feyż-efzā arar
Dil ne sāḳīden çaḳar ne cām-ı ġam-fersā arar
Meşreb-i ehl-i ḥamiyyet bir yed-i beyżā arar

III

Bī-sükūn ẕerrāt-ı ḫilḳat mā-sivā ser-geşte-ḥāl
Hey’et-i mecmū‘a-i dünyā şitābān-ı zevāl
‘Acz ü ḥayretdir cevābı kimden eylersem su’āl
Ḫālī olmaz bir nefes derd-i taḥarrīden ḫayāl
Ḫilḳatinden riḥletinden maḳṣad-ı aḳṣā arar

IV

Kim bilir derseñ bańa rāh-ı tecellīgāhı kim
Sevdiğim ‘irfān-perest ol ańla resm-i rāhı kim
Zīver-i gūş et bu nuṭḳ-ı ‘ārif-i āgāhı kim
Bir cemīl ol bil nedir sırr-ı cemālullāhı kim
Dilberāndan ‘āşıḳān ‘irfān-ı müsteşnā arar

V

Vermiyor ‘uşşāḳa artıḳ neş’e baḫş-i cām u mül
Derd-i ser verdi fiġān-ı bülbül ü teşbīh-i gül
Böyle söyler söyleyince şi‘ri bir üstād-ı kül
Serde nār-ı ‘ışḳ-ı ehlü’l-beyt yansın kim göñül
Ḥükm-i fermānı mü’eyyed nūrdan ṭuġrā arar

VI

İstiḳāmet pertevi tenvīr ederken ṣadrımı
Görmemek lāyıḳ mıdır nūr-ı cemāl-i bedrimi[1]
Hep le’īmānıñ nifāḳı mūcib oldu ġadrimi
Şimdi varsın bilmesin ebnā-yı ‘ālem ḳadrimi
Dem gelir elbet zamān bir ma‘delet-pīrā arar

1 görmemek lāyıḳ mıdır nūr-ı cemāl-i: gözlerüm gördükçe ġarḳ-ı nūr olurken OTEM

VII

Oldu bu dünyā Emīri mekteb-i kesb-i kemāl
Eyle rıḥletden muḳaddem derk-i ders-i irtiḥāl
ʻĀrif-i ḥāżır-cevāb ol vāḳiʻ olmazdan suʾāl
Naḳlden evvel gerek insāna feyż-i intiḳāl
Ey Reşīd erbāb-ı dil elfāẓdan maʻnā arar

59[1]

Vālī-i Müşārun İleyh Reşīd ʻĀkif Paşa'nıñ Dīger Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[feʻilātün feʻilātün feʻilātün feʻilün]

I

Verme derd-i sitem-efzāyı göñülden göñüle
Kerem et şevḳ-i mücellāyı göñülden göñüle
Ey veren zīnet-i zībāyı[2] göñülden göñüle
Ey dizen cevher-i esmāyı göñülden göñüle
Parlatan ṣoñra müsemmāyı göñülden göñüle

II

Beyt-i maʻmūr-ı tecellāyı olurken ṭā'if
Oldu dil mes'ele-i ʻilm-i yaḳīne vāḳıf
Ḳalbimi Kaʻbe-i nūr etdi bu nuṭḳ-ı hātif
Başḳa bir feyżdedir vech-i mübīn-i ʻārif
Ṣaf-der-i ʻālem-i maʻnāyı göñülden göñüle

III

Kim ki feyż-i ezelī nūruna müstaġraḳdır
Āşinā-yı ebedī zümresine mülḥaḳdır
Ādeme ʻaşḳ-ı ḥaḳīḳī kerem-i muṭlaḳdır
Pertev-endāz olan envār-ı cemāl-i Ḥaḳ'dır
Gezdiren Ḳays ile Leylā'yı göñülden göñüle

1 AE 37: 77b-78a; OTEM, sy. 22, 1330, s. 533-34
2 zībāyı: dünyāyı OTEM

IV

Merdüm-i bī-ḫıirediz ṣanma fīrāvān-ʿaḳlız
Ṣadme-i miḥnet-i hicrān ile vīrān-ʿaḳlız
Bī-ḳarār-ı elemiz derd ile ḥayrān-ʿaḳlız
Elimizden ne gelir biz ki perīşān-ʿaḳlız
Baġlarız zülf-i semen-sāyı göñülden göñüle

V

ʿAḳl ü temkīn ile oldum hedef-i derd ü belā
Her ṭarafdan niçe ehl-i ḥased oldu peydā
Keyf-i mey-ḫāne-i ye's etdi bizi bī-pervā
Mest-i lā-yaʿḳiliz ol rütbe ki bī-ḫavf ü ricā
Dökeriz neşve-i ṣahbāyı göñülden göñüle

VI

Ceẕb-i kevneyn ile ḥayrān-ı miyān-ı rāhız
Biz iki kāh-rübānıñ arasında kāhız
Yine bir ʿacz ile bir başḳa tecellīgāhız
Sırr-ı ẕātız yed-i beyżā-yı Kelīmullāh'ız
Serperiz nūr-ı tecellāyı göñülden göñüle

VII

Ey Emīrī bize ṭaʿn eylemesin ḫaṣm-ı ʿanīd
Ḥubbu fillāha değil vāḳıf o merdūd-ı pelīd
Ṭıfl ikenden ṭutarız mātem-i maẓlūm-ı şehīd
İḫtiyārī değil Allāh bilir ḥāl-i Reşīd
Naḳş eder sırr-ı tevellāyı göñülden göñüle

60[1]

Vālī-i Müşārun İleyh Reşīd ʿĀkif Paşa'nıñ Dīger Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]

I

Her nev-civān rūḥ-ı revān başḳa başḳadır
Bī-mū ruḥān āfet-i cān başḳa başḳadır
ʿAşḳ-ı bütān ḥubb-ı miyān başḳa başḳadır
Şems-i ʿayān necm-i nihān başḳa başḳadır
Şevḳ-i cenān ẕevḳ-i cinān başḳa başḳadır

II

Saʿy et küşād-ı maʿden-i mestūr-ı fenn ile
Faḫr eyle keşf-i cevher-i mebrūr-ı fenn ile
Ṣābit değil mi kişver-i maʿmūr-ı fenn ile
Vāżıḥ bütün meʾāṣiri hep nūr-ı fenn ile
Evvel zamān şimdi zamān başḳa başḳadır

III

Zaḫm-ı sinān ü tīġ ile ben çekmedim cefā
Mecrūḥ eyledi beni ḥussād-ı bī-vefā
Aḥvālimi bunuñla ḳiyās etsin āşinā
Vardır[2] *birinde çāre vü yoḳ dīgere devā*
Cerḥ-ı sinān zaḫm-ı zebān başḳa başḳadır

IV[3]

Ol dem ki yār-ı cilve-niṣār ibtisām eder
Gūyā bütün cihān-ı mesār ibtisām eder
Deycūr-ı leyle nūr-ı nehār ibtisām eder
Ḥüzn-i ḥazāna ḥüsn-i bahār ibtisām eder
Çār-ebruvān-ı sāde-ruḥān başḳa başḳadır

1 AE 37: 78a; OTEM, sy. 27, 1336/1920, s. 733-34.
2 vardır: mümkin OTEM
3 IV/59: -AE 37

V

Kūy-i ḥabībe atdı beni luṭf-ı Kibriyā
Yār oldu ṭāli‘im diye kesb eyledim ṣafā
Eylermiş emr-i müşkil ise şimdi ibtidā
İẓhār-ı ‘ışḳ bir elem iżmārı biñ belā
Derd-i beyān keff-i zebān başḳa başḳadır

VI

Bir dil-rübā ki ‘āşıḳ-ı nālāna nāz eder
Fikr eylesin o vaḳti ki ‘arż-ı niyāz eder
‘Āşıḳ da böyle nükte ile keşf-i rāz eder
Ḥüzn-i ḥazāna ḳarşı bahār iḥtirāz eder
Çār-ebrūvān sāde-ruḥān başḳa başḳadır[1]

VII

Arż u semāya baḳ ki cihān bir cihān iken
Mehd-i ẓuhūru her beşeriñ bir mekān iken
Bir ṣūret üzre ṣāḥib-i çeşm ü dehān iken
İnsānda hep tesāvī-i ḫilḳat ‘ayān iken
Ḥāl-āgehān bī-ḫaberān başḳa başḳadır

VIII

Ben bilmiyordum erşed-i feyż-i mezīd kim
Kimdir yegāne ṣāḥib-i nuṭḳ-ı sedīd kim
Bildim Emīr*ī* şimdi edīb-i vaḥīd kim
Nuṭḳuñda feyż-i lāmi‘a-zādır Reşīd kim
Ders-āverān besmele-ḫān başḳa başḳadır

1 VI/59: -OTEM

61[1]

Taḫmīs-i Ġazel-i Ṣāfī

[mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün]

I

Ey şūḫ ne var ben de ḫalāṣ-ı ġamıñ olsam
Cennet gibi kūyuñda gezen ādemiñ olsam
Dil-sīr-i temāşā-yı ruḫ u perçemiñ olsam
Bezmiñde seniñ bir gicecik hem-demiñ olsam
Bir bāde-i cān-baḫşıñ ile ḫurremiñ olsam

II

Baḫtımda olan ḳuvveti seyr eylese aḥbāb
Olsam ḥarem-i vaṣlıña bir kerre ẓafer-yāb
Būs eylese dāmānıñı bu ẕerre-i kem-yāb
Sürsem yüzümü pāyıña ey mihr-i cihān-tāb
'Ālemde seniñ ḫāk-i reh-i maḳdemiñ olsam

III

Keşf etdi cemāliñ bańa feyż-i müte'āli
Āyīne-i ḫilḳatdeki esrār-ı kemāli
Dilden nice münfekk ola bu maḳṣad-ı 'ālī
Luṭfuñla olur ḳābil-i idrāk-ı me'ālī
Sırr-ı dil-i feyż-āveriñe maḥremiñ olsam

IV

Ẓulmetkede dehre veriyor şu'le cemāliñ
Dünyāya seniñ gelmeyecek bir de miṯāliñ
Etdikçe münevver feleği nūr-ı kemāliñ
Ma'dūm-ı vücūd etse beni ẕevḳ-i ḫayāliñ
Sāyeñ gibi ey rūḥ-ı revān tev'emiñ olsam

1 AE 37: 78b

V

Ḫāk olsa Emīrī güẕeriñ zinde ḳılardı
Feyż-i ḳader-i yümn-eṣeriñ zinde ḳılardı
Mestāne nigāh-ı baṣarıñ zinde ḳılardı
Ṣāfī ḳuluñu bir naẕarıñ zinde ḳılardı
İḥsānıña şāyeste olup münʿamıñ olsam

62[1]

Taḫmīs-i Ġazel-i Lebīb-i İstanbulī

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]

I

Āteş urdu şerer-i ʿaşḳıñ ile cānıma āh
Dil de ṣabr eylemedi āteş-i sūzānıma āh
Bürünür perde gibi sīne-i ʿuryānıma āh
Gelse beytü'l-ḥazen-i ʿaşḳda seyrānıma āh
Eyler inṣāf benim çāk-ı girībānıma āh

II

Ne ḳuṣūr etdi nedir āh günāh-ı baḫtım
Uġruyor vādī-i nā-refteye rāh-ı baḫtım
Görmüyor çehre-i maḳṣūdu nigāh-ı baḫtım
N'eyleyim perde olur dūd-ı siyāh-ı baḫtım
Meş'al-efrūz-ı niyāz olsa da sulṭānıma āh

III

[.....
.....
.....]
Sebz-i berg ile gelir semt-i niyāz-ı ġamdan
Müjde-i ḫaṭla bu şeb bezm-i şebistānıma āh

1 AE 37: 78b

IV

[…….
…….
…….]
Dāġ-ber-dāġ ise de ʿayn-i baṣīret görünür
Çeşm ü gūş-ı hevesi olsa n'ola her yanıma āh

V

[…….
…….
…….]
Baña ol çeşm-i siyeh-mest ḫaber verdi Lebīb
Yār olurmuş naẓarım nergis-i mestānıma āh

63[1]

Dāmād-ı Şehriyārī Maḥmūd Āṣaf Paşa Merḥūmuñ Bir Ġazeliniñ Taḫmīsi[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

Bugün gönlüm gibi bir murġ-ı āteş-lāne çıḳmışdır
Ḥamiyyet āteşinde cān yaḳan pervāne çıḳmışdır
Helāk-i ġayretim ben ḫalḳ ise seyrāne çıḳmışdır
Melāmet ʿāleminde şöhretim dīvāne çıḳmışdır
Bütün esrār-ı ʿaşḳım fāş olup meydāna çıḳmışdır

II

Olur bilmem niçün aḳvām-ı ʿālem ḫaṣm-ı yek-dīger
Birāderdir bütün evlād-ı ʿādem çünkü ser-tā-ser
Cihānıñ ḥāl-i maʿkūsundan oldum āh pek mużṭar
Gönül meʾyūs cānān bī-vefā dünyā melāl-āver
Güẓergāh-ı ümīdim sū-be-sū ḥirmāna çıḳmışdır

1 AE 37: 79a

2 AE'nin dipnotu: "Merḥūm Maḥmūd Āṣaf Paşa'nıñ şu iki ġazeli ibtidā-yı Meşrūṭiyyet'de Nekre-gū ġazetesiyle iʿlān olunaraḳ ġazeteniñ bir senelik abonesi verilmek üzere mevḳi'-i müsābaḳaya ḳonulmuş idi. Bu iki taḫmīs biʾl-icrā Diyarbekirli Muẓaffer imżāsıyla gönderilerek 'umūm taḫmīsler içinde birinciliği ḳazanmışdı."

III

Döşendikçe cihānda meslek-i Şeddād u Fir'avn'i
Döner berg-i ḫazāna ḫayretinden ādemiñ levni
Erişmez ḥüsn-i niyyet olmadıḳça Ḫāliḳ'iñ 'avni
Geçirdim ḥādde-i tedḳīḳden mecmū'a-i kevni
Ḥaḳīḳat ṣandıġım şeyler bütün efsāne çıḳmışdır

IV

Ḫamiyyet-aṣlı göstermez reḫāvet 'azm ü cezminde
Fütūr etmez yaġarsa yıldırımlar rāh-ı 'azminde
Oḳur bu nuṭḳu ser-bāzān-ı ümmet vaḳt-i rezminde
Per ü bālim bu yerde cilvegāhım 'arş-ı bezminde
Benim 'Anḳā-yı rūḥum ḫāric-i imkāna çıḳmışdır

V

Emīrī geldi eyyām-ı ṣafā-yı mes'adet-encām
Münevver oldu ḥürriyyetle 'ālem gitdi hep ālām
Demiş bu şi'ri ḥürriyyetden evvel Āṣaf-ı nā-kām
'Aceb mīzān-ı māhiyyet-nümādır nekbet-i eyyām
Ḳadīm aḥbāblar Āṣaf bütün bīgāne çıkmışdır

64[1]

Dāmād-ı Şehriyārī Maḥmūd Āṣaf Paşa Merḥūmuñ Dīger Ġazeliniñ Taḫmīsi[2]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

I

Vāṣıl-ı ḥürriyyet olduḳ mülke ḫidmet bekleriz
Sizden ey me'mūrlar nūr-ı ḥamiyyet bekleriz
Ḥüsn-i niyyet sa'y ü ġayret istiḳāmet bekleriz
'Ālem-i miḥnetdeyiz ẓann etme rāḥat bekleriz
'Azm-i bezm-i yāra bir muḫtār sā'at bekleriz

1 AE 37: 79a-79b

2 AE'nin dipnotu: "Merḥūm Maḥmūd Āṣaf Paşa'nıñ şu iki ġazeli ibtidā-yı Meşrūṭiyyet'de Nekre-gū ġazetesiyle i'lān olunaraḳ ġazeteniñ bir senelik abonesi verilmek üzere mevḳi'-i müsābaḳaya ḳonulmuş idi. Bu iki taḫmīs bi'l-icrā Diyārbekirli Muẓaffer imżāsıyla gönderilerek 'umūm taḫmīsler içinde birinciliği ḳazanmışdı."

II

Olmamışdır cīfe-i ālām-ı dünyā ḳaṣdımız
Ḥīle vü aġrāżdan olmuş müberrā ḳaṣdımız
Mülkü iḥyā eylemekdir mülkü iḥyā ḳaṣdımız
Bismil-i ʿaşḳız fedā-yı cāndır ammā ḳaṣdımız
Ġamze-i rāz-āşinādan bir işāret bekleriz

III

Kām-yābız devletiñ feyż-i ṣuʿūdundan bugün
İttiḥād-ı fikr-i aḳvām u cünūdundan bugün
Geçdi millet nefse ʿā'id hep ḳuyūdundan bugün
Fāriġ olduḳ ʿālemiñ būd u nebūdundan bugün
Ehl-i tecrīdiz ser-i sūḳ-ı melāmet bekleriz

IV

Ey ebed-pīrā-yı ʿālem ey ezel-efrūz-ı dīn
Ey perestişgāh-ı vicdān ey ṣuver-bend-i yaḳīn
Yaʿnī ey ḥürriyyet ey nūr-ı mübīn ey nāzenīn
Öyle düşdün ḫāk-i pāya çāk çāk olsa zemīn
Başımız ḳalḳmaz o yerden tā ḳıyāmet bekleriz

V

Ey Emīrī baḳ naṣıl lāhūtīyiz nūrānīyiz
Encümengāh-ı *elest*iñ ṯābit-i peymānıyız
Mekteb-i ḥürriyyetiñ tilmīẕ-i ḥikmet-ḫānıyız
Ey Fużūlī biz de naẓmıñ Āṣaf-ı ẕī-şānıyız
Senden ammā naẓmıñı tanẓīre himmet bekleriz

65[1]

Taḫmīs-i Ġazel-i Cedd-i Faḳīr

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

I

Öyle mest ol bilme dünyāda ṣafādan çoḳ ne var
Ġam-şikest ol añlama ẕevḳ ü vefādan çoḳ ne var
Zer-be-dest ol baḳ ki yār-ı meh-liḳādan çoḳ ne var
Mey-perest ol sāġar-ı ‘ālem-nümādan çoḳ ne var
‘Aşḳa isti‘dādıñ olsun dil-rübādan çoḳ ne var

II

Kesdik atdıḳ ġayr ile artıḳ nizā‘-ı vuṣlatı
Çekmeyiz şimden geri derd-i ṣudā‘-ı vuṣlatı
İnḥişār etdiñ bizimçün intifā‘-ı vuṣlatı
Cān verip almaḳdayız her dem metā‘-ı vuṣlatı
Beynimizde yār ile bey‘ ü şirādan çoḳ ne var

III

Tām[2] iki yüz elli yıldır ey muḥibbān-ı kerīm
Yazdı bu şi‘ri benim ceddim olan cennet-muḳīm
Böyle söyler söyleyince işte üstād-ı ḥakīm
Başḳa ‘ālemdir ḥaḳīḳat ṣoḥbet-i yār-ı ḳadīm
Bī-vefā bīgāne-meşreb āşinādan çoḳ ne var

IV

‘Ārif-i rūşen-dil ol merd-i ḥaḳīḳat-meşreb ol
Muḳdim ol ẕāt-ı vefākār ol mürüvvet-meşreb ol
Burc-ı istiṯnāda bir māh-ı ‘adālet-meşreb ol
Mülk-i istiġnāda sen şāh-ı seḫāvet-meşreb ol
Yoḳsa terk-i mā-sivā etmiş gedādan çoḳ ne var

1 AE 37: 79b; OTEM, sy. 11, 1335/1919, s. 221-222.
2 tām: tā OTEM

V

Ben miyim ancaḳ Emīrī mübtelā-yı āh olan
Cān fedā-yı vuṣlat-ı yār u neẕā'ir-ḫˇāh olan
Baḳ ne der ceddim gibi bir ʿārif-i āgāh[1] olan
Sen misin ancaḳ Emīrī pey-rev-i Āgāh olan
Şehrimizde şāʿir-i nāzik-edādan çoḳ ne var

66[2]

Ḫalīl Nihād Beğ'iñ Ḥaḳḳımda Mizāh-Āmīz Bir Ġazelleriniñ İʿtirāż u Īżāḥı Ḥāvī Taḫmīsi[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

I

Nāmzedlik etmedi teklīf iẕʿānım[4] baña
Bī-ḫaberken ben revā görmüşdü iḫvānım baña
Lāyıḳ olmaz böyle yañlış maṭlaʿ ey cānım baña
Baḫş edip bir gün cesāret ʿilm ü ʿirfānım baña
Haydi mebʿūṯ ol diyü emr etdi vicdānım baña

II

Ḫāṭırımdan geçmemişdir nāmzedlik berzaḫı
Münteḫablar ekṯeriyyetle düşünmez dūzaḫı
Yaradır bu beytiñ ey merd-i süḫan-dān ü saḫī
Nām-zedlik eyledim icrā uṣūlen ben daḥi
Öñceden tebrīke geldi cümle yārānım baña

1 āgāh: billāh OTEM
2 AE 37: 79b-80b; OTEM sy. 24, 1336/1920, s. 601-602.
3 *OTEM*'de şu başlıkla neşredilmiştir: "Şāʿir-i nezīh Ḫalīl Nihād Beg Efendi'niñ ḥaḳḳımda muḥterem Vaḳit ġazetesiniñ 798 numro ve 27 Kānūn-ı ṣānī 1336 tārīhli nüshasındaki hezl-āmīz manzūmelerinin taḫmīsi"
4 iẕʿānım AE 37k: AE 37

III

Usta Nu'mān intiḫābı ṣandı ẕevḳ-i meykede[1]
Vardı ṣandıḳ başına herkesle yapdı[2] 'arbede
Söz budur yoḳsa muḫālifdir bu beytiñ maḳṣada
Ḫaṣmı yenmek istemişdim ṭaş verip bir ḥamlede
N'eyleyim kim ṭaş çıḳardı usta Nu'mānım bañа

IV

Şi'r ile faḫr etmek aṣlā olmadı kārım benim
Lāf-zen çapḳınlara āteşdir āṣārım benim
Herze söylersiñ Ḫalīl [sen] tāze güftārım benim
Bil ki yüz biñ beytdir dīvān-ı eş'ārım benim
Faḫr içün kāfī gelir elbette dīvānım bañа

V

Yoḳ benim dünyā yüzünde raġbet-i ālāyişim
İttiḥād-ı ümmet ü feyż-i vaṭandır ḫ'āhişim
Nā-be-cādır böyle hezl-āmīz beytiñ ḳardeşim
Noḳṭasız biñ bir ġazel ḥattā ḳaṣā'id yazmışım
Sāde el 'ālem değil kendim de ḥayrānım bañа

VI

Yār ola meb'ūṯlarla devlete feyż-i celī
Milletiñ günden güne mes'ūd ola müstaḳbeli
Baḳ ne istihzā 'ayān eyler edīb-i müncelī
Ben ser-ā-pā noḳṭasız yazdım yazıñ siz noḳṭalı
Bī-muḥābā söyleyiñ ol demde aḳrānım bañа

VII

Herkese verdiñ ẕekā ey Ḫāliḳ-i cān-perverim
Ḳıbleli maḥrūmuñ oldu ey Ḫudā-yı ekberim
Ben bu güftārı lisānından Nihād'ıñ söylerim
Ḫaḳ beni inṭāḳ eder ben ḥaḳḳı inṭāḳ eylerim
Böyle bir feyż-i dehā baḫş etdi Yezdānım bañа

1 III/1: Usta Nu'mān'ı keder sevḳ eyledi ol mesnede OTEM
2 Vardı ṣandıḳ başına herkesle yapdı: Ḫāliḳ'iñ iḥsānına ḳarşı ḥaṭādır OTEM

VIII

Bī-ḥamiyyetler benim āteş bıraḳmış cānıma
Öyle alçaḳ şarlatanlar gelmesinler yanıma
Baḳ neler söyler Ḫalīl-i ma'rifet-efşānıma
Başḳa meydān isterim ben tevsen-i 'irfānıma
Reh-güẕārımdan çekil dar geldi meydānım baña

IX

Yaḳdı İstanbul'u berbād eyledi nār-ı fiten
Çeşmelerde āb-ı şefḳat yoḳ perīşān merd ü zen
Ey mu'īni milletiñ ey Kibriyā-yı ẕü'l-minen
Ḫā'inān-ı dīn ile dolmuşdur Allāhım vaṭan
Destime ver Ẕülfiḳār'ı söyle arslanım baña[1]

X

Mülkümüzken kā'inātıñ bir cihān-ı mücmeli
Böyle eğlenmek ḫarāb etdi bu mülk-i ekmeli
Neylesün eğlenmek ister şā'irānıñ a'ḳali
Ġayż ile geçdikçe yādımdan yumurcak Ḳıbleli
Āteşīn bir āfet-i cān oldu her ānım baña[2]

XI

Bāġ-ı ṭab'ımda niçün nā-dīde güller bitmesin
Naḫl-i 'irfāna niçün desti Nihād'ıñ yetmesin
Böyle çıḳmaz bir yola artıḳ Emīrī gitmesin
Münteḥablar intiḫāb etsin dilerse etmesin
El verir zīrā cihānda şöhret ü şānım baña

1 AE'nin dipnotu: "Bu mıṣra' faḳīriñdir tām beyt şudur:
Terk edip tevḥīdiñi azmaḳdadır yā Rab bu ḫalḳ
Destime ver Ẕülfiḳār'ı söyle arslanım baña"

2 AE'nin dipnotu: "Bu mıṣra' daḥi faḳīriñdir tām beyt şudur:
Pīş-i ye'simden mürūr etdikçe ḫāl-i kā'ināt
Āteşīn bir āfet-i cān oldu her ānım baña"

67[1]

Reşīd ʻĀkif Paşa Ḥażretleriniñ Bālādaki Ġazel-i Bī-Naẓīrleriniñ Taḫmīsi

[fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün]

I

Paralar çaldıḳ ṣafā sürdük ṣadāḳat nāmına
Milletiñ mevcūdunu ḳapdıḳ ḥamiyyet nāmına
İḫtiyār-i ẕillet etdik kesb-i ʻizzet nāmına
Mülkü taḫrīb eyledik ẕevḳ-i riyāset nāmına
ʻAdli yıḳdıḳ ḫalḳı maḥv etdik siyāset nāmına

II

Bī-emān düşmen kesildik riḳḳat ü işfāḳ ile
Aç bıraḳdıḳ milleti fıḳdānī-i erzāḳ ile
Vermedik bir ferde meʼmūriyyet istiḥḳāḳ ile
Cism-i ḥürriyyet kefen ber-dūş olup aḫlāḳ ile
Defn olunmuşdur mezār-ı yeʼse devlet nāmına

III

Bī-ḥamiyyetler eder feryād ile baḫṣ-i vaṭan
Dāʼimā maḥrūm-ı fıʻliyyāt olur her lāf-zen
İş başında onlar oldu mülkü imḥā eyleyen
Ḳaplamışdır arż-ı ʻOṯmānīyi Yeʼcūc-ı fiten
Ḳalmamışdır olmayan ẓāhir ḳıyāmet nāmına

IV

Etmemiş bir ferde Ḥaḳ iḥsān ḥayāt-ı cāvidān
Ḥāl böyleyken nedir bilmem yine bu ḳaṣd-ı cān
İşte tārīḫ işte dünyā işte erbāb-ı zamān
Görmedim ḳadr-āşinā-yı Ḥaḳ-perest ü kār-dān
Vaḳfe-gīr-i ḥayret oldum istiḳāmet nāmına

1 OTEM, sy. 25, 1336/1920, s. 650-51.

V

Ba‘żılar etmekde mecnūnāne taġyīr-i ḥurūf
Ba‘żılar pek sāḫte-kārlıḳla eder cem‘-i züyūf
Şimdi bu dört şey’e ‘ālem eylemiş sell-i süyūf
‘İzz-i nefs ü ḥubb-ı millet ḫavf-ı Ḥaḳ bir de vuḳūf
Lāzım-ı[1] *ġayr-i mufārıḳdır ḥükūmet nāmına*

VI

Cehl ile etmekdeyiz şiddetle ışrār u ‘inād
Söz budur ben bildiğim vallāhu a‘lem bi’r-reşād
Terk edip bu dört ‘ālī şey’i olduḳ nā-murād
Sa‘y-i ẕātī fikr-i istiḳbāl ‘ilm ü ittiḥād
Müncelī olmaḳ gerek bi’l-cümle millet nāmına

VII

Nūr-ı isti‘dād bir milletde olmazsa bedīd
Ey Emīrī gökden altun yaġsa olmaz müstefīd
Ḥaḳḳı var bu millete çoḳ görse ol ẕāt-ı ferīd
Ẕevḳ-i mālı neşve-i iḳbāli çoḳ gördüm Reşīd
Cümlesinden geldi istiġnā ḳanā‘at nāmına

MURABBALAR

1[2]

Tercī‘-bend

[mef‘ūlü mefā‘īlün]

I

Çıḳmaz yolu derk eyle
Ḥaḳsız işi terk eyle
Endīşeyi merg eyle
Nef ‘-i vaṭana sa‘y et

1 lāzım-ı: +gelir M (vezne halel getirmektedir.)
2 AE 37: 69b-70a; OTEM, sy. 4, 1334/1918, s. 81-82.

II

Eyle a gözüm ġayret
Kesb-i hünere ġāyet
Tā kim bulasıñ rif'at
Nef'-i vaṭana sa'y et

III

'İrfān ile tābān ol
Bir nūr-ı dıraḫşān ol
Ay gün gibi raḫşān ol
Nef '-i vaṭana sa'y et

IV

Āyīne-i şeffāf ol
Gencīne-i inṣāf ol
Rūḥ ol güher-i ṣāf ol
Nef '-i vaṭana sa'y et

V

'Ömrüñ ḳuşu ey şeh-bāz
Her gün ediyor pervāz
Durma a gözüm ḳış yaz
Nef '-i vaṭana sa'y et

VI

İn'ām ile meşhūr ol
İḳdām ile me'cūr ol
Başdan ayaġa nūr ol
Nef '-i vaṭana sa'y et

VII

Maġrūr-ı cemāl olma
Dil-dāde-i māl olma
Bī-mīve nihāl olma
Nef ʿ-i vaṭana saʿy et

VIII

Gençlik bir uçar ḳuşdur
Hep ƶevḳ ü ṣafā boşdur
Vicdānıñı pek ḳoşdur
Nef ʿ-i vaṭana saʿy et

IX

Ṣanʿat gibi yoḳ bir nūr
Dünyāyı eder maʿmūr
Ṭopraḳlar olur billūr
Nef ʿ-i vaṭana saʿy et

X

Saʿy et geceler yatma
Ḫalḳı ṣaḳın aldatma
Kiƶb ile hüner ṣatma
Nef ʿ-i vaṭana saʿy et

XI

Mey ālet-i şirretdir
Bilmem bu ne ġafletdir
ʿÖmrüñ saña niʿmetdir
Nef ʿ-i vaṭana saʿy et

XII

Sen doġru ol ey muḥtāc
Allāh bıraḳmaz aç
Etmez seni ġam iz'āc
Nef'-i vaṭana sa'y et

XIII

Tenbelliğe aldanma
Bu zehri şeker ṣanma
Cāhil sözüne ḳanma
Nef'-i vaṭana sa'y et

XIV

Üslūb-ı selefdir bu
Fikr et ne şerefdir bu
İtḥāf-ı ḫalefdir bu
Nef'-i vaṭana sa'y et

XV

Olma vaṭana düşmen
Ġaflet ile ey dil sen
Söz añla[1] Emīrī'den
Nef'-i vaṭana sa'y et

2[2]

[mef'ūlü mefā'īlün]

I

Ben mużṭaribu'l-ḥālim
Yā Rab bañna imdād et
Girmez ele āmālim
Yā Rab bañna imdād et

1 añla: diñle OTEM
2 AE 39: 66b

II

Bu ḥāl-i felāketde
Ḥāl-i göñül uṣlanmaz
Meyyāl-i ḫaṭ u ḫālim
Yā Rab bańa imdād et

III

Müfsidlere maḳrūnum
Üftāde-i maḥzūnum
Cāhillere pāmālim
Yā Rab bańa imdād et

IV

Atmış beni ḳardeşler
Ṣatmış beni yoldaşlar
Batmış benim iḳbālim
Yā Rab bańa imdād et

V

İş böyle devām etse
Ġam böyle hücūm etse
Berbād olur aḥvālim
Yā Rab bańa imdād et

VI

Ḳurtar beni yā Allāh
Bu mażīḳ[1]-i ḥayretden
Bir bende-i abdālım
Yā Rab bańa imdād et

1 mażīḳ: Bağlam içerisinden anlamlı olan kelime bu haliyle vezni bozmaktadır. Şairin kelimenin ilal yapılmamış hali olan "mażyiḳ" biçimini itbara almış olması zayıf da ihtimal dahilindedir.

VII

Ben ʿāciz-i bī-ḳudret
Ḫaṣm ise ḳavī-müknet
Ser-geşte-i aḥvālim
Yā Rab bańa imdād et

VIII

Baḳmaz yüzüme yārān
Ṭutmaz sözümü iḫvān
Ber-geştedir iclālim
Yā Rab bańa imdād et

IX

Raḥm et bu Emīrī'ye
Ey erḥam olan Allāh
Şermende-i emṣālim
Yā Rab bańa imdād et

3[1]

Terkīb-bend[2]

[mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün]

I

Hem gülse o gül-ʿiẕār ḫoşdur
Hem gülmese de o yār ḫoşdur
Zīrā gül-i lālezār ḫoşdur
Hem ġonca-i nev-bahār ḫoşdur

1 AE 37: 70b; OTEM, sy. 13, 1335/1919, s. 253-54.
2 Terkīb-bend AE 37k: tercīʿ-bend (üzeri çizilmiş) AE 37

II

Āhımla ṣafā bulur o dil-dār
Ba'żan da ḫuşūnet eyler iẓhār
Ammā baña keşf olur bu esrār
Her cilve-i rūzgār ḫoşdur

III

Yarın gelirim deyince cānān
Müstaġraḳ olur sürūra vicdān
Şiddetlenir intiẓār-ı insān
Ammā ki bu intiẓār ḫoşdur

IV

Āyīneye ḳarşı dursa ol ḥūr
Güyā dikilir 'amūd-ı billūr
Bir yerde 'ayān olur iki nūr
Āyīnede 'aks-i yār ḫoşdur

V

Kimseyle ḳonuşmasaydı ol şāh
Aġyār ile olmasaydı hem-rāh
Nāz eylese āfitāba ol māh
Olsa ne ḳadar kibār ḫoşdur

VI

Devr eylese biñ bahār-ı raḫşān
Gönlümde değil ṣafā nümāyān
Cānānım ederse bir gül iḥsān
İşte o zamān bahār ḫoşdur

VII

Eyyām-ı bahār olunca dil-dār
Biñ gül yerine verirse bir ḫār
Mādām ki luṭf edendir ol yār
Elbette bu yādigār ḫoşdur

VIII

Gülzāra gelip oṭursa cānān
El baġlasa ḳarşısında yārān
Güller de ṣafādan olsa ḫandān
Feryāda gelen hezār ḫoşdur

IX

Yoḳ şimdi yanında bir ḥabībi
Ḳaḥṭ oldu Emīr'iñ naṣībi
İster bula bir gül-i necībi
Zīrā gül ile bahār ḫoşdur

4[1]

Terkībāt u Tercī'āt

Nāmıḳ Kemāl Beg Merḥūma Naẓīredir

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]

I

Ne Cemşīd'iñ bu dünyā meclisinde cāmı ḳalmışdır
Ne de İskender'iñ mir'āt-ı nūr-endāmı ḳalmışdır
Hünersizler elinden ḳurtulan eşyā mı ḳalmışdır
Hüner-ver mücid-i eşyānıñ ammā nāmı ḳalmışdır

II

Çalış himmetle i'lā-yı vaṭanda terk et evhāmı
Cihān ḫaşm olsa ibrāz et yine temkīn ü iḳdāmı
Ne müşkil iş henüz etse bulur elbette encāmı
Cihānda ṣulḥu intāc etmeyen ġavġā mı ḳalmışdır

1 AE 37: 81b

III

Değildir ʿaḳlı her şaḫṣıñ müsāvāt üzre dünyāda
ʿUḳūl aṣḥābı azdır mecmaʿ-i cumhūr-ı şūrāda
Tebāyün rū-nümādır dā'imā efkār u ārāda
Miyān-ı iḫtilāfa düşmeyen daʿvā mı ḳalmışdır

IV

Çalış tezyīn-i vicdāna bütün nūr olsun endāmıñ
Geçerse ḫāk-i ġamda bir zamān ḳayd etme eyyāmıñ
Gelir bir gün olur ṣadr-ı saʿādet cāy-ı ārāmıñ
Atılmış sāḥil üzre gevher-i yektā mı ḳalmışdır

V

Ġayūr-ı müstaḳīme maʿnevī imdād gördükçe
ʿAẕāb-ı ḳalbden ṣādıḳları āzād gördükçe
Emīrī ḫā'inānı dā'imā berbād gördükçe
Vücūdumda ṣadāḳat dolmayan aʿżā mı ḳalmışdır

5[1]

Dīger

[mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün]

I

Ḳalbimde ṣafā ẓuhūra gelmiş
Teʾşīr-i ricā ẓuhūra gelmiş
Taʿdīl-i cefā ẓuhūra gelmiş
Yārimde vefā ẓuhūra gelmiş

II

Feyż-i ezelī tehācüm etmiş
Nūr-ı ebedī tecessüm etmiş
Ādāb ü ḥayā terāküm etmiş
Ol māh-liḳā ẓuhūra gelmiş

1 AE 37: 81b-82a

III

Feryād o şūḫ-ı nev-edādan
Yoḳ ʿāşıḳa ḳurtuluş belādan
Çeşmindeki pertev-i ẕekādan
Biñ berḳ-i belā ẓuhūra gelmiş

IV

Ol māhdaki celāli seyr et
Ṭavrındaki infiʿāli seyr et
Yāḳūta dönen cemāli seyr et
Bilmem ne ḳażā ẓuhūra gelmiş

V

Girmiş ele fırṣat-ı tekellüm
Üftāde[si] eylemiş taẕallum
Etmiş o gül-i ḥayā tebessüm
Bir nūr-ı ṣafā ẓuhūra gelmiş

VI

Ben nerde Emīr*ī* yār nerde
Bu vaṣf-ı güher-niṣār nerde
Ṭabʿımda bu iḳtidār nerde
İmdād-ı Ḫudā ẓuhūra gelmiş

MUSARRA‘ VE MÜFREDLER

1[1]

[**mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün**]
Ey dil yetişir zülf-i girih-gīre teşebbüṣ
Dīvāne gibi eyleme zencīre teşebbüṣ

2[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]
Birbirin ta‘ḳīb eder dünyāda dā’im ceng ü ṣulḥ
Gösterir te’ṣīrini eşyāda dā’im ceng ü ṣulḥ

3[3]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]
Hele nūr-ı ma‘ārif maşrıḳ-ārā-yı ṭulū‘ olsun
Görürsüñ ol zamān milletdeki ārā değişmişdir[4]

4[5]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]
Pāyini ‘āşıḳlarıñ ister ḳosun baş üstüne
Ba‘żı kerre şāh olur bir efser-i ẕī-şān arar

5[6]

[mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün]
Tecāvüz etme ṣāḥibsiz değil ḥūbān-ı gül-rūyān
Bu gülzār-ı cihāna onları bir gönderen vardır

---

1 AE 39: 72a
2 AE 39: 79b
3 AE 39: 114b
4 Yazmada (114b) bu beyitten sonra 3-4 beyitlik boşluk bırakılıp üzeri tamamen çizilmiş bir mahlas beytine yer verilmiştir.
5 AE 39: 120a (Bu müfred, önce gazel olarak planlanıp yazılan; ancak sonradan diğer dört beytinin üzeri çizilmiş bir gazelin “müfred” başlığı ile dışarıda bırakılmış hâlidir.)
6 AE 39: 121a

6[1]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]
Lerzende ʿaksi çarḫ-ı yem-i mevcnākde
Bu cilvelerden encüm ü eflāk bī-ḫaber

7[2]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
Bir hümā-yı lā-mekān-pervāzdır baḫt-ı bülend
Sāyesi aṣḥāb-ı ʿirfān ü kemāl üstündedir

8[3]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]
Seni kim görse derūnunda muḥabbet uyanır
Eñ güzel yüzlü perīler bile senden utanır[4]

9[5]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]
Uṣandım vālidi mevcūd olan maġrūr dilberden
Bańa dünyāda bundan böyle bir ḳalb-i selīm ister[6]

10[7]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]
İntiḫāb etmede cānānı baṣīret lāzım
Her gözü ḳaşı güzel ʿāṣıḳa cānān olmaz

1 AE 39: 121b. Yazmada bu müfredden önce aynı kafiye ve redifli bir musarra beyit yer almaktadır.
2 AE 39: 122b
3 AE 39: 123b
4 Yazmada, bu müfredden sonra üzeri tamamen çizilmiş bir mısra yer almaktadır.
5 AE 39: 124a
6 Yazmada, bu müfredden sonra üzeri tamamen çizilmiş bir mısra yer almaktadır.
7 AE 39: 127a

11[1]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]
Mizāc-ı çarḫı etdim tecrübe ben belki biñ kerre
Eğer encāmı cevr olmazsa luṭfa ibtidā etmez

12[2]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]
Gördükçe bir yetīme ile bir faḳīr ḳadın
Ḳalbim eder kemāl-i teʾesṡürle ihtizāz

13[3]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]
Nīk ü bedi ḳayd eylemeyen kimse cihānda
Rāḥat yaşamış pāyini meydāna uzatmış

14[4]

[mefʿūlü mefāʿīlün mefʿūlü mefāʿīlün]
Ḫoş rāyiḥa neşr eyle yansañ da eğer nāra
Şol ʿūda şebīh ol kim āteşde nihān olmuş

15[5]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]
Biñ tecrübeden ṣoñra bu ḥāl oldu muḥaḳḳaḳ
Elbette bulur kendi gibi aḥmaḳı aḥmaḳ

16[6]

[mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün]
Yoḳdur bu cihānda bizden alçaḳ
Ḫāla işimiz adam ḳayırmaḳ

1 AE 39: 135a
2 AE 39: 135b
3 AE 39: 142a
4 AE 39: 142b
5 AE 39: 161b
6 AE 39: 162b

17[1]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]
Ka'be'ye gitmiş ḳadar memnūn u şādān eyledi
Nāzenīnim dün gece ḫurmā getirdi bir ṭabaḳ

18[2]

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]
Çarḫa baş eğmeyeni dāmeniñe baş eğdir
Öyle ṣarf et birine merḥamet ü iḥsānıñ

19[3]

[mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün]
Gerçi hezār dilbere dil-dāde olmuşuz
Ammā ki böyle ṣūḫ-ı cefākāra düşmedik

20[4]

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]
Zişt-rūlardan naṣıl gönlüm ṣafā kesb eylesin
Encümengāh-ı ezelde gördüğüm ṣūret değil

21[5]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]
Efendim ben seniñ endāmıñı ġāyet beğendim gel
Beni üzme yeter ey zülf-i şeb-gūnī-kemendim gel

22[6]

[mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün]
Değil dīvān-ı eş'ārım baḳıp aḥvāl-i dünyāya
Bañа ḳan aġlatan ālāmı yazdım bir kitāb etdim

---

1 AE 39: 163a
2 AE 39: 167b
3 AE 39: 172a. Bu beyit üzeri çizilmiş olarak 142a'da da kayıtlıdır.
4 AE 39: 178a
5 AE 39: 178a
6 AE 39: 192a

23[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]
Mülk içün ümmīd-i ḫidmet olmasa etmem ṣu‘ūd
Ḳaṣr-ı devlet bezmine altundan olsa nerdübān

24[2]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]
Naḳş ederken ṣūret-i cānānı naḳḳāş-ı ezel
Pāre-i āhen ḳomuşdur sīneye dildir diyü

25[3]

[mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün]
Düşdüm ayaġına saña cānım fedā diyü
Çekdim göze ġubār-ı rehin tūtīyā diyü

26[4]

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]
Etdi cānān ‘adūyı istiṣḥāb
Yine oldu ṭarafda vāḳi‘ vāv

27[5]

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]
Ne ḳadar mūnis idiñ evvelce
Ṣoñra olduñ neden öyle bed-ḫū

28[6]

[mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün]
Ḥuḳūḳ-ı nāsa az çoḳ diḳḳat etdim
Ḳuṣūrum çoḳ benim Allāh’a ḳarşu

1 AE 39: 204a
2 AE 39: 208b
3 AE 39: 209a
4 AE 39: 209a
5 AE 39: 209b
6 AE 39: 209b

29[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]
Gülşende gezerken bulunur yār yanımda
Baʿżan da raḳīb olmadadır ḫār yanımda

30[2]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]
Çıḳdı bir ḫāneden ol māh-liḳā şūḫāne
Bizim evdir dedi ol yār işte şu ḫāne[3]

31[4]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
Dün raḳīb-i kāfiri gördüm ḥużūr-ı yārde
Baş başa vermişler idi bir iki melʿūn ile

32[5]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]
Etdi ġam-ḫānemi teşrīf o cānān bu gece
Elime girdi benim mühr-i Süleymān bu gece

33[6]

feʿilātün mefāʿilün feʿilün
İstemem germ ü serd-i ṣayf ü şitā
Muʿtedil bir bahār var dilde

1 AE 39: 224b
2 AE 39: 225a
3 Mısrada vezin bozuktur.
4 AE 39: 225a
5 AE 39: 225b
6 AE 39: 226a

34[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
Mālik olsaydım cihānda kāşkī bir ḫāneye
Daʿvet eylerdim o yāri gizlice kāşāneye

35[2]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]
Her gün bize gelse o güzel cān uṣanır mı
Her günde güneş doğmadan insān uṣanır mı

36[3]

[feʿilātün feʿilātün feʿilün]
Fitneden ḥāli değildir ḫālī
Sāde-diller onu ṣandı ḫālī

37[4]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]
Yaşatıp n'eyleyelim fā'idesiz bir başı
Laʿle tebdīl edelim yār eşiğinde ṭaşı

38[5]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]
Eyyām-ı rebīʿiñ dem-i zībāsı yetişdi
Gencīne-i bāġıñ güzel elması yetişdi

39[6]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]
Bir būse onu eyledi biñ renge taḥavvül
Baḳ ṣafḥa-i ruḫsārına yāriñ neler oldu

1 AE 39: 226b
2 AE 39: 243a
3 AE 39: 243a
4 AE 39: 243b
5 AE 39: 243b
6 AE 39: 244a

40[1]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]
Ġāfil ḳalır ʿāşıḳıñ derd-i dilinden[2]
Nāz uyḳusuna yatmış o cānānı uyandır

41[3]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
Bir peder evlādıyız ammā ṭabīʿat muḫtelif
Herkesiñ sīmāsı bir efkārı ammā başḳadır

42[4]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
Eksik olmaz derd ü ġam ḳalbinden ehl-i rāḥatıñ
Bāġı gör kim ḫār u mārıñ mesken ü meʾvāsıdır

43[5]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
ʿĀḳıbet uṣlanmadı gitdi o yār-i bī-vefā
Çekdiğim ālāmı bir ben bir de Allāhım bilir

44[6]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
Derdimi bilmez benim cānān beni ḫandān bilir
Ḥaḳḳı vardır şād olanlar herkesi şādān bilir

1 AE 39: 246b
2 Mısrada vezin bozuktur.
3 AE 39: 246b
4 AE 39: 246b
5 AE 39: 246b
6 AE 39: 246b

45[1]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
Bezm-i vuṣlatda o meh kim gün gibi ʿuryān olur
Şu ʿle-i āyīne-pūş ıṭlāḳına şāyān olur

46[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]
Sükūt etme kelām-ı ḥaḳḳı söyle rūz-ı maḥşerde
Niçün dünyāda sākit durduñuz der Ḥaḳ ʿitāb eyler

47[3]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]
Saña taḳrīre[4] ḥālim yoḳ mecālim ey melek-sīmā
Ḥużūruñda ġarībāne nigāhım ʿarż-ı ḥālimdir

48[5]

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]
Cerḥ etdiğini ġamzesi inkār ederse
Cānāneye sīneñde olan yāreyi göster

49[6]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]
Ẕevḳ-ı viṣāl-i māh-ruḥān başḳa başḳadır
Her mīvede teleẕẕüẕ-i cān başḳa başḳadır

50[7]

[mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün]
Deşt ü cibāl-i ḫāric-i şehre nigāh içün
Etmiş ḳıyām ṣanki ayaġa mināreler

1 AE 39: 246b
2 AE 39: 246b
3 AE 39: 246b
4 Taḳrīre AE 39k: AE 39
5 AE 39: 246b
6 AE 39: 246b
7 AE 39: 247a

MISRALAR

1[1]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]
Baḫş eder feyż-i teraḳḳī vaṭana ʿilm ü ṣalāḥ

2[2]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]
Niçün dünyāda sākit durduñuz der Ḥaḳ ʿitāb eyler

3[3]

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]
Saña taḳrīre ḥālim yoḳ mecālim ey melek-sīmā

4[4]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
Çekdiğim ālāmı bir ben bir de Allāhım bilir

5[5]

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]
Her güzel çehrede muṭlaḳ eṣer-i ḫāl olmaz

6[6]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
Bir de dönmez diḳḳat et (?) bir cān çıḳmasın

1 AE 39: 79b
2 AE 39: 121b
3 AE 39: 122a
4 AE 39: 124a
5 AE 39:127a
6 AE 39: 205a

7[1]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Bir temennā dost eder insānı bir maḥbūb ile

8

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

Celb ü tekṣīr-i denānīr bir iki (?) ile [2]

9[3]

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

Ṣarf-ı mevcūd etmeyen olmaz kerīm-i rüzgār

1 AE 39: 224b
2 AE 39: 225a
3 AE 39: 246b

KAYNAKÇA

Aclûnî, Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs ammâ İştehere mine'l-Ahâdîs alâ Elsineti'n-Nâs*. 2 cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1932.

Adak, Abdurrahman. *Ali Emîrî'nin Gözüyle Diyarbakırlı Şairler.* İstanbul: Kent Işıkları, 2012.

Adsoy, Şerafettin. "Ali Emîrî, Mir'âtü'l Fevâ'id fî Terâcimi Meşâhiri Âmid: Diyarbakır Ulema Eşrafı". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi = Journal of the Near East University Islamic Research Center* 2, sy. 2 (Kıbrıs, 2015): 229-231.

Ahmed Refîk Efendi. "Ali Emîrî Efendi, Hayatı ve Âsârı". *İkdâm*, sy. 9631 (1340/1924): 45-51.

Akçay, Ülkü. "Ali Emîrî Efendi'nin Hânedan Sevgisi ve II. Abdülhamid'e Yazdığı *Levâmi'ü'l-Hamîdiyye* Adlı Eseri". *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1, sy. 1 (Mart 2014): 11-19.

Akçay, Ülkü. "Ali Emîrî'nin Hükümdar Şiirlerine Yazdığı Tahmisler Üzerine Bir İnceleme". *Journal of Turkish Studies /Türklük Bilgisi Araştırmaları (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi'ye Armağan)* 46, sy. 2 (Aralık 2016): 1-16.

Aksakal, Ali. "Ölümünün 60. Yılında Kitap Dostu Ali Emîrî Efendi (1858-24 Ocak 1924)". *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 33, sy. 1 (1984): 31-35.

Aksakal, Ali. "Ölümünün 60. Yılında Kitap Dostu Ali Emîrî Efendi". *Türk Kültür Dergisi* 22, sy. 250 (1984): 25-28.

Akün, Ömer Faruk. *Divan Edebiyatı*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2013.

Ali Emîrî. *Hakikat Çiçekleri.* İstanbul: Beyan Yayınları, 2017.

Ali Emîrî. *Levâmi'u'l-Hamidiyye.* Hazırlayan Hasan Doğan. Diyarbakır: Buhara Yayınları, 2017.

Ali Emîrî. *Mir'atü'l Fevâ'id fi Terâcimi Meşâhîri Âmid*. Hazırlayan Günay Kut, Mesud Öğmen ve Abdullah Demir. İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2014.

Ali Emîrî. *Vesâiku'l-Âsâr*. İstanbul: Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, 1341/1338/1922.

Ali Emîrî. *Yemen Hâtırâtı*. Hazırlayan Yusuf Turan Günaydın. Ankara: Hece Yayınları, 2007.

Ali Emîrî. "Levâmi'u'l-Hamidiyye". *Ma'lumat Dergisi* 1, sy. 27 (İstanbul 1310): 216.

Ali Emîrî. *Cevâhirü'l-Mülûk*. Hazırlayan İdris Kadıoğlu, Halil Çeçen ve Ramazan Sarıçiçek. Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Yayınları, 2013.

Ali Emîrî. *Dîvân*. Millet Kütüphanesi, AE Manzum 37.

Ali Emîrî. *Dîvân*. Millet Kütüphanesi, AE Manzum 38 (cepkendeki bâ harfli gazeller).

Ali Emîrî. *Dîvân*. Millet Kütüphanesi, AE Manzum 38.

Ali Emîrî. *Dîvân*. Millet Kütüphanesi, AE Manzum 39.

Ali Emîrî. *Durûb-ı Emsâl.* Millet Kütüphanesi, Edebiyat: 282-283-284.

Ali Emîrî. *Esâmi-i Şu'arâ-yı Âmid*. Hazırlayan Galip Güner ve Nurhan Güner. Ankara: Anıl Matbaası, 2003.

Ali Emîrî. *Hakikat Çiçekleri - Ezhâr-ı Hakîkat*. Sadeleştiren Abdülkadir Demir. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2007.

Ali Emîrî. *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkıyyesi*. Hazırlayan Abdulkadir Yuvalı ve Ahmet Halaçoğlu. İstanbul: BKY Yayınları, 2015.

Ali Emîrî. *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi*. İstanbul: Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, 1918.

Ali Emîrî. *Tenkîdât-ı Edebiyye*. Millet Kütüphanesi, AE Manzum 523.

Ali Emîrî. *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid.* Hazırlayan İdris Kadıoğlu. Ankara: Sonçağ Yayınları, 2014.

Ali Emîrî. *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*. İstanbul: Matbaa-yı Âmidî, 1328.

Altınay, Ahmed Refik. "Ali Emîrî Efendi (1274-1342) Hayatı ve Âsârı". *Türk Tarih Encümeni Mecmuası* 1, (1340): 47-51.

Arslan, Mehmet. "Ali Emîrî Efendi'nin *Ezhâr-ı Hakîkat* Adlı Eseri". *Kızılırmak Dergisi*, sy. 9 (Eylül 1992): 7.

Arslan, Mehmet. "Ali Emîrî ve *Tezkire-i Şu'arâ-i Âmid*". *Yedi İklim* 4, sy. 35 (1993): 70-7.

Arslan, Mehmet. *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri.* İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2007.

Arslan, Mustafa Uğurlu. "*Ali Emîrî Dîvânı*'nda Meşrutiyetin İzleri". *100.*

Yılında II. Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu: Bildiriler. 457-465. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Arslan, Mustafa Uğurlu. "*Ali Emîrî Efendi Dîvânı*'nda Kitap ve Şairin 'Kitâb' Redifli Üç Gazeli". *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature], Prof. Dr. Mine Mengi Özel Sayısı* 2, sy. 5 (2016): 272-285.

Arslan, Mustafa Uğurlu. "Ali Emîrî Efendi ve Dîvânı". Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 2008.

Arslan, Mustafa Uğurlu. "Ali Emîrî Efendi ve Şiir Dünyası". Millet Yazma Eser Kütüphanesi 100. Yıl Etkinlikleri'nde Sunulan Bildiri, İstanbul, Millet Kütüphanesi Müdürlüğü, 2016.

Arslan, Mustafa Uğurlu. "Ali Emîrî Efendi'nin Dîvânı Üzerine". Ali Emîrî Hatırasına Uluslararası VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri, Diyarbakır, 2014.

Arslan, Mustafa Uğurlu. "Bir Nâşir Olarak Ali Emîrî Efendi ve Gazete Kasîdesi". *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (DÜSBED)* 8, sy. 17 (2016): 1-14.

Arslan, Mustafa Uğurlu. *Diyârbekirli Kâmî ve Dîvânı*. İstanbul: DBY Yayınları, 2018.

Aşan, Aziz. "Ali Emîrî-i Âmidî 'Âmid' Şehrinde Vaktiyle Bir Milyon Kırk Bin Cilt Kitabı Hâvî Cesîm Bir Kütüphane". *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 1, sy. 2 (2009): 181-191.

Aşan, Aziz. "Amid Şehri Sûret-i Feth ve Teshiri / Ali Emîrî -i Âmidi". *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 4, sy. 7 (2012): 263-288.

Atik, Arzu. "Ali Emîrî'nin Seçiciliğine İki Örnek: Sadullah İzzet'in Mecmuası ve Dîvânı". Millet Yazma Eser Kütüphanesi 100. Yıl Kutlama Etkinlikleri Sunulan Bildiri, İstanbul, 2016.

Avcı, İsmail. "Şair Osmanlı Padişahlarına Dair Bir Eser: Kelâmu'l-Mülûk Mülûku'l-Kelâm". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13, sy. 35 (2016): 427-438.

Ayangil, Handan. "17. Yüzyıl Türk Edebiyatında Gazel". Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 2011.

Aykanat, Timuçin. "Diyarbakırlı Emîrî ve Divançesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11, sy. 61 (2018): 12-28.

Azamat, Nihat. "Âdile Sultan". *DİA*. 1: 382-383. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Baştürk, Sadettin. "Ali Emîrî Efendi'nin Sicil Kaydı (Dâhiliyye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Komisyonu Defterlerine Göre)". *Ali Emîrî Hâtırasına VII. Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu.* 57-63. Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları, 2014.

Baysanoğlu, Şevket. "Ali Emîrî Efendi'yi Anarken". *Ziya Gökalp Dergisi* 6, sy. 33 (1984): 3-12.

Beyatlı, Yahya Kemal. *Eski Şiirin Rüzgârıyle*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.

Beysanoğlu, Şevket. *Diyarbakır: Müze Şehir*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.

Bilge, Kilisli Rifat. "*Dîvânu Lügati't-Türk* ve Ali Emîrî Efendi". *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 20, sy. 3 (1971): 156-172.

Bilge, Kilisli Rifat. "*Dîvânu Lügati't-Türk* ve Emîrî Efendi". *Türk Kültürü* 8, sy. 88 (1915-1917): 253-270.

Celepoğlu, Ayşegül. "Muhtar Tevfikoğlu'nun *Ali Emiri Efendi* Adlı Eseri Üzerine". *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi* 31, sy. 1-2 (1993): 471-473.

Ceyhan, Adem. "Hıfzî'nin Manzûme-i Emsâl'i Yahut Türk Atasözleri ve Deyimlerinin Havas Diline Çevrilmiş Hali". *Journal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları* 34, sy. 1 (June 2010): 85-119. Festschrift In Honor of Walter G. Andrews. Guest Editor: Mehmet Kalpaklı.

Cunbur, Müjgan. "Ali Emiri Efendi, Kütüphanesi ve Çıkardığı Mecmûa". *Atatürk Kültür Merkezi Dergisi* 6, sy. 16 (1990): 239-251.

Çelik, Kemal. *Bir Kitap Dostu Ali Emîrî Efendi*. Ankara*:* Mor Yayınları, 2007.

Çelik, Kemal. "Türk Bilim ve Kültürüne Hizmetleriyle Ali Emîrî Efendi". *Tarih ve Toplum* 22, sy. 129 (1994): 9-13.

Çeltik, Seher Erdoğan. "Ali Emirî Efendi'nin *Âmid-i Sevdâ* Mecmuası". *Uluslararası VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu: Ali Emîrî Hatırasına*. 97-110. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi ve Diyarbakır Valiliği Ortak Yayını, 2014.

Çeltik, Seher Erdoğan. "Ali Emîrî 'nin Biyografi Çalışmaları ve Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid". *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyum Bildirileri.* 259-266. Nevşehir, 6-8 Mayıs 2010.

Çeltik, Seher Erdoğan. "Ali Emîrî 'nin Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası". *Turkish Studies=Turkoloji Araştırmaları: Prof. Âmil Çelebioğlu Armağanı* 8, sy. 1 (2013): 237-247.

Çeltik, Seher Erdoğan. "Ali Emîrî'nin Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası Üzerine Bir İnceleme". Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2007.

Çeltik, Seher Erdoğan. "Ali Emîrî'nin *Vesâikü'l-Âsâr*'ı". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, sy. 51 (2009): 259-274.

Çeltik, Seher Erdoğan. *Ali Emîrî'nin Osmanlı Tarihi ve Edebiyat Mecmuası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015.

Çetin, Kamile. "Diyarbakırlı Ali Emîrî Efendi nin Bazı Kaside Nesiblerinde Çizdiği veya Kurguladığı Şair Portresine Dair". *Diyarbakır Valiliği Uluslararası Diyarbakır Sempozyumu.* 133-142. Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Yayınları, 2016.

Derviş İbrahim Hilmî. *Menâkıbnâme-i Mustafâ Safî-i Âmedî*. Hazırlayan Serdar Uğurlu. İstanbul: Kriter Yayınları, 2017.

Doğan, Enfel; Fatih Tığlı. "Sultan V. Mehmed Reşad'ın Çanakkale Gazeli ve Bu Gazele Yazılan Tahmisler". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. C. 33, (2005): 45-95.

Durmuş, Mustafa. "Ali Emîrî'nin *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid* Adlı Eserinin Üslup Özellikleri ve Klasik Tezkire Geleneği İçerisindeki Yeri". *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Uluslararası Diyarbakır Sempozyumu II* (15-18 Kasım 2006). 867-880. Diyarbakır: T.C. Diyarbakır Valiliği, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2008.

Eğri, Sadettin. "Hıtay Sefâretnâmesi/Seyahatnâmesi ve Ali Emîrî Neşri", *Journal of Turkish Studies /Türklük Bilgisi Araştırmaları (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi'ye Armağan)* 46, (2016): 87-103.

Ekinci, Hasan. "*Levâmi'ü'l Hamîdiyye*, Ali Emîrî". Yüksek LisansTezi, Harran Üniversitesi, 2019.

Emir, Ali Haydar. "Ali Emîrî Efendi'nin Vefatı Dolayısıyla Enteresan Hatıralar". *Vakit* Gazetesi, 28 Kânûnusânî 340.

Eraslan, Kemal. "Ali Emiri Efendi". *Erdem: Atatürk Kültür Merkezi Dergisi* 4, sy. 16 (1990): 235-237.

Eren, Aysun. "Ali Emîrî'yi Okumak". *Ali Emîrî Hâtırasına VII. Kılasik Türk Edebiyatı Sempozyumu.* Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları, 2014, s. 169-192.

Ergin, Ali Şakir. "Hansâ". *DİA.* 16: 46-47. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Ergun, Sadeddin Nüzhet. *Türk Sairleri*. İstanbul: Suhulet Basımevi, 1936.

Ertek Morkoç, Yasemin. "Şiir ile Tarihi Buluşturan Bir Kitap: 'Mardin Müluk-ı Artukiyye Tarihi' ve Ali Emîrî Efendi". *Artuluklular.* Editör İbrahim Özcoşar, 2: 77-92. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2020.

Esen, Muzaffer. "Ali Emîrî Efendi". *İstanbul Ansiklopedisi*. 2: 659-662. İstanbul: Reşat Ekrem Koçu, 1960.

Gençboyacı, Melek. "Ali Emîrî Efendi ve *Dîvânu Lugâti't-Türk*". *2. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri: Kaşgarlı Mahmud ve Dönemi.* 251-260. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.

Gençboyacı, Melek. "Cumhuriyetten Günümüze Millet Kütüphanesi: Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nden Bir Seçme". *Ali Emiri Efendi ve Dünyası: Fermanlar, Beratlar, Hatlar, Kitaplar (Ali Emiri Efendi and his word : fermans, berats, calligraphies, books)* içinde, 45-53. Çeviren Melis Şeyhun. İstanbul: Pera Müzesi, 2010.

Gençboyacı, Melek. "Ali Emîrî'nin Kütüphanesinden Fâtih Sultan Mehmed ve Ona Sunulmuş Eserler". *Fatih Sultan Mehmed Han ve Dönemi Sempozyumu*. 360-381. Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2016.

Gençboyacı, Melek. "Diyarbakır'dan İstanbul'a Ali Emîrî Efendi". *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 4, sy. 7 (2012): 210-247.

Gençboyacı, Melek. "Millet Yazma Eser Kütüphanesinde bulunan Ali Emîrî'nin Telif ve İstinsah Ettiği Tezkirelerden Örnekler". *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu (6-8 Mayıs, 2010) Bildirileri.* 303-314. Ankara: AKM Yayınları, 2011.

Gençboyacı, Melek. "Osmanlı'dan Günümüze Kadar Gelen İhtisas Kütüphaneleri ve Millet Yazma Eser Kütüphanesi". *Kent Hafıza Merkezleri, Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu Bildiriler ve Tartışmalar Kitabı*. 196-221. Kayseri: Detay Yayıncılık, 2010.

Gençboyacı, Melek. "Kuruluşunun Yüzüncü Yılında Millet Yazma Eser Kütüphanesi ve Ali Emîrî Efendi". *Journal of Turkish Studies /Türklük Bilgisi Araştırmaları (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi'ye Armağan)* 46, (2016): 105-145.

Gövsa, İbrahim Alaeddin. "Ali Emîrî", *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*. İstanbul: Yedigün Neşriyat, 1889-1949.

Gündoğdu, Raşit. "Ali Emîrî Efendi'nin Yeni Bulunan Eseri". Ali Emiri Efendi Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri, İstanbul, 2009.

Gündoğdu, Raşit. "Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığındaki Ali Emîrî Tasnifi Belgeleri (AE)". *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi'ye Armağan)* 47, (Aralık 2017): 23-42.

Gür, Nagihan. "Son Dönem Osmanlı Edebiyatının Nazîre Derleyicisi: İbnülemin Kemâl İnal ve Gülzâr-ı Nezâir Adlı Mecmuası". *Bilig* 84, (2018): 123-157.

Gürbüz, Mehmet. "Şiir Mecmûaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* içinde, 97-113. Hazırlayan Hatice Aynur v.dğr. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012.

Gürlek, Dursun. *İbnülemin Mahmud Kemal İnal: Cumhuriyet Devrinde Bir Osmanlı Efendisi.* İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2017.

Harman, Ömer Faruk. "İdrîs". *DİA.* 21: 478-80. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Hüseyin Vassâf. *Bir Eski Zaman Efendisi İbnülemin Mahmud Kemal Kemâlü'l-Kemâl.* Hazırlayan Fatih M. Şeker ve İsmail Kara. İstanbul: Dergah Yayınları, 2009.

Işın, Ekrem. "Osmanlı Modernleşme Çağında Bir Muhafazakârın Portresi: Ali Emîrî Efendi". *Ali Emiri Efendi ve Dünyası: Fermanlar, Beratlar, Hatlar, Kitaplar (Ali Emiri Efendi and his word: fermans, berats, calligraphies, books)* içinde, 17-33. Çeviren Melis Şeyhun. İstanbul: Pera Müzesi, 2007.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal. *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlü'ş-Şuarâ)*. 1. cilt. Hazırlayan Müjgan Cunbur. Ankara: AKM Yayınları, 1999.

İslamoğlu, Abdülmecid. "Ali Emîrî'nin *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*'nda Yer Alan İki Na'tı". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12, sy. 3 (2012): 87-117.

Kaçar, Mücahit. "Ali Emîrî Dîvânında Dönem Eleştirisi". *Journal of Turkish Studies* 46, (2016): 181-203.

Kaçar, Mücahit. "İbni Kemâl Dîvânı'nın İncelenmesi (Nazım Bilgisi-Belâgat-Üslup ve Dil Özellikleri- Muhtevâ). Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2010.

Kadıoğlu, İdris. "Said Paşa, Diyarbekirli". *DİA*. 2: 450-451. Ankara: TDV Yayınları, 2019.

Kadıoğlu, İdris. "Ali Emîrî Efendi'nin *Cevâhirü'l-Mülûk*'u ve Yavuz Sultan Selim'in Şiirleri Üzerine Değerlendirmeler". *Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu (15-16 Mayıs 2009)*. 373-382. Ankara: Adıyaman Üniversitesi Yayınları, 2010.

Kadıoğlu, İdris. "Diyarbakırlı Said Paşa Dîvânı Divandaki Sade Türkçe Şiirler ve Şairin Hikmetli Beyitlerine Ali Emiri Efendi'nin Yazdığı Nazîreler". *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (DÜSBED)* 1, sy. 1 (2009): 1-12.

Kadıoğlu, İdris. "Havası Şairlere İyi Gelen Büyülü Şehir Mardin'in Ali Emîrî ve Said Paşa'nın Hayatındaki Yeri". *Makalelerle Mardin III: Eğitim - Kültür – Edebiyat* içinde, 223-240. İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayınları, 2007.

Kadıoğlu, İdris. "Hayatını Milletine Adayan Şark Bilgini Ali Emîrî ve *Cevâhirü'l-Mülûk*'u" . *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBARD*), *Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'ye Armağan* 3, sy. 6 (2005): 557-580.

Kadıoğlu, İdris. *Osmanlı Hânedânı Hayrânı Ali Emîrî Efendi: Terceme-i Hâl ve Cevâhirü'l-Mülûk Mukaddimesi.* Malatya: Öz Serhat Yayıncılık, 2007.

Kahraman, Bahattin. "Ali Emîrî'nin Yenişehr-i Fenâr Gezisini Anlatan Bir Makalesi: Kitâbeler Zâyiâtı". *Yedi İklim* 4, sy. 33 (1992): 24-299.

Kalpaklı, Mehmet. "Osmanlı Şiir Akademisi: Nazîre". *Türk Edebiyatı Tarihi*. 4: 133-137. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2006.

Kaplan, Mahmut ve Hüseyin Alpsoy. "Diyarbakırlı Emîrî Çelebi-Hayatı ve Şiirleri". *Uluslararası VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Ali Emîrî Hatırasına)*. 241-286. Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları, 2014.

Karabey, Turgut. *Türk Edebiyatında Tarih Düşürme*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2015.

Karataş, Üzeyir. "Sultan V. Mehmed Reşad'ın Çanakkale Zafer'ini Konu Alan Gazeli ve Bu Şiire Yazılan Tahmisler". *Milli Saraylar Belgeler*. sy. 1, (2007): 166-186.

Karateke, Hakan T. *İşkodra Şairleri ve Ali Emîrî 'nin Diğer Eserleri*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1995.

Karavelioğlu, Murat A. "İbnülemin'in Dîvân Neşirleri". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 4, (2015): 27-58.

Kâtib Ferdî, *Mardin Mülûk-i Artukiyye Tarihi: Kitabeleri ve Sâir Vesâik-i Mühimme*. İstanbul: Kader Matbaası, 1331.

Kaya, Bilge. "Nazîre Mecmûaları ve Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir*'i". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6, sy. 8 (2005): 47-56.

Kınalızâde Hasan Çelebi. *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. Hazırlayan İbrahim Kutluk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.

Kocatürk, Vasfi Mahir. *Nâmık Kemal'in Şiirleri*. Ankara: Edebiyat Yayınları, 1966.

Köksal, Asım Cüneyd. "Bir İslam Âlimi Olarak Lutfi Paşa". *Osmanlı Araştırmaları L* içinde, 29-72. İstanbul: 2017.

Köksal, M. Fatih. *Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazîre.* İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2018.

Köprülü, Mehmed Fuad. "Kitâbiyât Tenkîdleri: Acâ'ibü'l-Letâ'if/Hibetü'l-Hakâyık". *Millî Tetebbular Mecmuası* 2, sy. 5 (1331): 351-368.

Köprülü, Mehmed Fuad. "Bizde Millî Tarih Yazılabilir mi?". *Yeni Mecmûa* 1, sy. 22 (1918): 427-28.

Köpür, Âdem. "Ali Emîrî Efendi'nin *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*: 319-637 Arası Sayfalar". Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2013.

Kurnaz, Cemal ve Halil Çeltik. *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*. İstanbul: H Yayınları, 2010.

Kurnaz, Cemal. *Osmanlı Şair Okulu.* Ankara: Birleşik Yayınevi, 2007.

Kurtuluş, Rıza. "Muhteşem-i Kâşânî". *DİA.* 31:77-78. Ankara: TDV Yayınları, 2006.

Küçük, İslam. "Ali Emîrî Efendi'nin *Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye*'si [Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin]". Doktora Tezi, Kırgızıstan-Türkiye Manas Üniversitesi, 2014.

Küçük, İslam. "Ali Emîrî Efendi'nin *Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye*'si". *Avrasya Sanat ve Medeniyet Dergisi,* sy. 1 (2015): 12-26.

Latîfi. *Tezkiretü'ş-Şuarâ*. Hazırlayan Rıdvan Canım. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 2000.

Lutfi Paşa. *Âsafnâme*. Hazırlayan Ahmet Uğur. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2018.

Mazıoğlu, Hasibe. *Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilikler*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2012.

Meral, Hayrettin. "Sultan Mehmed Reşad'ın Çanakkale Gazeline Yazılan Tahmisler ve Yahya Kemal Beyatlı". *Arşiv Dünyası*. sy. 11, Temmuz 2008:121-127.

Mermutlu, Bedri. "Ali Emiri'nin Tarih Yazımı ve Yayıncılığı Konusunda Bir Raporu"**.** Millet Kütüphanesi 100 Yaşında Toplantısı'nda Sunulan Bildiri, İstanbul, 2016.

Mermutlu, Bedri. "Ali Emiri Efendi'nin *Mir'atü'l-Feva'id* Notlarından Diyarbakır'ın Anıtsal Tarihi Yapıları". *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 4, sy. 2 (2012): 88-100.

Mermutlu, Bedri. "Bir Kültür Tarihçisi Olarak Ali Emiri Efendi'nin Biyografi Yazarlığı-Kaynakları ve Yöntemi". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24, sy. 24 (2012): 109-119.

Mermutlu, Bedri. "Devlet Kayıtları Arasında Bulunan Ali Emîrî Efendi'ye İlişkin Belgeler". *Journal of Turkısh Studıes Türklük Bilgisi Araştırmaları* 46, (2016): 205-221.

Mermutlu, Sait. "Ali Emîrî'nin *Ezhâr-ı Hakîkat*'i". *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, sy. 5 (2011): 112-139.

Nakkaş, Gıyaseddin. *Hıtay Sefaretnamesi***.** Hazırlayan Betül Mutlu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.

Nigâhî. *Dîvân.* Hazırlayan Ahmet Tanyıldız ve Mustafa Uğurlu Arslan. İstanbul: DBY Yayınları, 2017.

Özcan, Tahsin. "Pîrîzâde Mehmed Sâhib Efendi". *DİA*. 34: 290-291. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Özerdim, Sami N. "Ali Emiri'nin Kütüphanecilik Anlayışı" . *Belleten* 2, sy. 19-21 (1962): 4-5.

Özgül, M. Kayahan. "Klasik Sonrası (1800-1860): Şark Ekspresiyle Garb'a Sefer". *Türk Edebiyatı Tarihi*. Editör Talât Sait Halman v.dğr. 2: 603-662. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2006.

Özgül, M. Kayahan. *Dîvan Yolu'ndan Pera'ya Selametle*. İstanbul: YKY Yayınları, 2018.

Özkırımlı, Atilla. "Ali Emiri". *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*. 1: 88-89. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2004.

Özlük, Nuran. "Ali Emiri Efendi". *Akademik Sayfalar* 8, (2008): 442-444.

Öztürk, Tuncay. "Ali Emîrî Efendi - *Osmanlı Târih ve Edebiyyât Mecmuası*". Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2011.

Sağlam, Ayşe. "Ali Emîrî Dîvânı'nda Etik ve İnsanî Değerler Eğitimi". *Uluslararası Diyarbakır Sempozyumu*. 842-848. Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Yayınları, 2017.

Sağlam, Ayşe. "Ali Emîrî'nin 'Âyine-i Dünyâ' Redifli Gazeline İslam Estetiği Açısından Bakış". *Turkish Studies* 11, sy. 10 (2016): 489-500.

Sağlam, Nuri. "Ali Emîrî Efendi ile Mehmet Fuad Köprülü Arasındaki Münakaşalar-I". *İstanbul: İlmi Araştırmalar Dergisi,* sy. 10 (2000): 113-134.

Sağlam, Nuri. "Ali Emîrî Efendi ile Mehmet Fuad Köprülü Arasındaki Münakaşalar-II". *İstanbul: İlmi Araştırmalar Dergisi,* sy. 11, (2001): 89-98.

Sarıçiçek, Ramazan. "Ali Emîrî'ye Göre II. Bâyezîd (Adlî)'in Şiiri". *Ali Emîrî Hâtırasına VII. Kılasik Türk Edebiyatı Sempozyumu.* 379-384. Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları, 2014.

Serin, Sefer. "Diyarbakırlı Ali Emîrî Dîvânı: Metin-İnceleme". Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2007.

Tâhirülmevlevî, "'Alî Emîrî Efendi Merhûm". *Mahfîl* 4, sy. 45 (1342): 165.

Tak, Sabiha. "Ali Emîrî Efendi ve *Dîvân-ı Lügâti't-Türk*". *El Sanatları Dergisi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK) El Sanatları Dergisi,* sy. 5 (2008): 57-59.

Tanç, Nilüfer. "Klâsik Türk Şiirinin Son Temsilcilerinden Kürkçüzâde Osman Remzi ve Ali Emîrî'ye Nazîreleri". *Filoloji Dergisi* 2, sy. 2 (2017): 232-249.

Taş, Kenan Ziya. "Ali Emîrî'nin *Vilâyât-ı Şarkiyye* Adlı Eserinde Kürtler ve Kürt Kavramı". *Tarihte Türkler ve Kürtler Sempozyumu Bildiriler*. 183-196. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

Taşkın, Gülşah. "Geleneğin İzinde-Modernin Kıyısında, Parçadan Bütüne 'Melez' Bir Tezkire Örneği: *İşkodra Vilâyeti Osmanlı Şairleri*". *Journal of Turkish Studies (Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi ve Kurucusu Ali Emîrî Efendi'ye Armağan)* 46, (2016): 381-402.

Tayşi, Serhan. "Ali Emîrî". *DİA*. 2: 390-391. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.

Tekin, Mustafa. "Ali Emîrî'nin 'Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi' Bağlamında Diyarbakır". *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Diyarbakır*. 3: 633-644. Diyarbakır: 2008.

Tevfikoğlu, Muhtar. "Millet Kütüphanesi Kurucusu Ali Emîrî Efendi". *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 20, sy. 3 (Ankara 1971): 147-155.

Tevfikoğlu, Muhtar. *Ali Emirî Efendi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,1988.

Timurtaş, Faruk K. "Millet Kütüphanesi'nin Kurucusu Ali Emîrî Efendi". *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 28, sy. 3 (1979): 115-117.

Tuğluk, Abdülhakim. "Diyarbekirli Ali Emîrî Efendi'nin Vefatının Ardından Yazılanlar". *Diyarbakırlı Âlimler, Ârifler, Edîpler*. 57-64. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.

Uçarol, Rifat. "Gazi Ahmed Muhtar Paşa". *DİA.* 13: 445-48. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Uçarol, Rifat. "Gazi Ahmed Muhtar Paşa". *DİA.* 13: 445-448. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Uçman, Abdullah. "Kasîdenin 19. Yüzyıldaki Serüveni". *Kasîdeye Medhiye: Biçime, İşleve ve Muhtevaya Dair Tespitler* içinde, Editör Hatice Aynur v. dğr., 456-473. İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.

Ünver, İsmail. "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* 11, sy. 1 (1993): 51-89.

Yahya Kemal. *Edebiyata Dair*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 2017.

Yakıt, İsmail. "Ali Emîrî Efendi'nin Tarih Düşürme Sanatındaki Yeri". *Uluslararası VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu: Ali Emîrî Hatırasına*. 457-466. Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Yayınları, 2014.

Yakıt, İsmail. *Türk İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve* Tarih *Düşürme*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1992.

Yaşar, Muhammed Yusuf. "Ali Emîrî ve Mardin Müluk-i Artukiyye Tarihi ve Kitabeleri Vesair Vesâik-i Mühimme Adlı Eseri". Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006.

Yazar, Sadık. "Ali Emîrî Efendi'nin *Durûb-ı Emsâl*'i". Ali Emîrî Efendi Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri, İstanbul, 2 Mayıs 2009.

Yazar, Sadık. "Manzum Koleksiyonundan Hareketle Ali Emîrî nin Kurduğu Millet Kütüphanesi ndeki Nüshaları Az Bulunur Eserler". Ali Emîrî Hatırasına Uluslararası VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri, Diyarbakır, 2014.

Yazıcı, Nesim. "Milli Tetebbular Mecmuası". *DİA.* 30: 83-84. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.

Yeşilyurt, Yahya. "[Ali Emiri, Yemen Hatıratı, Yusuf Turan Günaydın (Çeviri), Hece Yayınları, Ankara 2007, 119 s.]". *History Studies = Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 2, sy. 1 (2010): 388-392.

Yeşilyurt, Yahya. "Ali Emîrî'nin Yemen Islahına Dair Görüşeleri". *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4, sy. 3 (2009): 2300-2321.

Yeşilyurt, Yahya. "Ali Emîrî'nin Yemen Hatıratı". Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2007.

Yetiş, Kazım. "XVI. yy Başlarında Yazılmış Bir Kavâ'id-i Şi'riyye Risâlesi", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi 29*, (2000): 285-343.

Yılmaztürk, Hasan. "*Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid*'in Tenkitli Metni". Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 1999.

Yorulmaz, Hüseyin. *Dîvân Edebiyatında Nâbî Ekolü*. İstanbul: Kitabevi Yayınları,1996.

Yörükan, Yusuf Ziya. "Ali Emîrî". *Yavuz Argıt Armağanı*. (İstanbul 2010): 315-319.

Yusuf Ziya. "Ali Emiri". *Mihrab Dergisi* 1, sy. 6 (1340): 187-191.

Ziya Paşa. *Terkîb-i Bend, Tercî'-i Bend.* Hazırlayan Özge Şahin Uğurel. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2014.

DİZİN

A

Âbâü'l-Akvâm 124
Abbâs 311
Abdî Bk. *Abdülkerim Abdî*
Abdî Bey 1149
Abdullah Vehbî 28, 156, 157, 1197,1198
Abdurrahman İzzet Efendi 157, 160, 1177, 1178
Abdurrahman Nesîb 93, 153, 160, 512, 1098
Abdurrahman Şeref Bey 53, 109
Abdülaziz (Sultan) 29, 31, 137, 146, 255, 256, 258, 259, 262, 266, 267, 516
Abdülaziz Sabri 160, 1166, 1167
Abdülbakî Fevzî 50, 67
Abdülfettah Fethî 27, 28, 29, 32, 33, 45, 156, 1132, 1133, 1184, 1185
Abdülgafûr 360
Abdülhak Hâmid 112, 152, 171, 1083
Abdülhamid (Süreyyâ Paşa'nın oğlu) 160
Abdülhamid Han. Bk. *Abdülhamid II*
Abdülhamid II 62, 64, 84, 88, 89, 138, 139, 140, 141, 143, 146, 147, 148, 152, 153, 155, 160, 161, 162, 288, 289, 292, 293, 296, 297, 300, 301, 305, 306, 311, 324, 334, 368, 378, 405, 406, 407, 409, 411, 417, 418, 421, 423, 424, 426, 431, 435, 437, 444, 445, 446, 449, 450, 451, 452, 454, 455, 463, 464, 467, 468, 469, 470, 472, 473, 475, 476, 477, 478, 481, 482, 484, 486, 487, 488, 490, 491, 493, 499, 500, 501, 504, 506, 511, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1096, 1097, 1098, 1100
Abdülkerim Abdî 27, 32,156, 1133, 1134, 1174, 1175
Abdülmecid (Sultan) 112, 324
Abdülmecid Efendi (Halife) 160, 515, 516
Abdülvehhâb Vehbî (Remzîzâde) 157, 1198, 1199
Abdünnâfi Efendi (Adanalı) 825
Âbidin Paşa 30, 31, 34, 35, 36, 121, 141, 142, 143, 146, 147, 148, 150, 152, 159, 160, 161, 162, 163, 180, 181, 220, 328, 329, 331, 333, 334, 338, 339, 343, 347, 355, 358, 361, 378, 381, 385, 412, 414, 430, 452, 453, 454, 474, 476, 507, 965, 1071, 1073
Acâibü'l-Letâif 51, 109, 114, 117
Acem 53, 262, 391
Ada 46
Adana 35, 161, 162, 163, 412, 430, 452, 453, 896
Adana Vilâyeti 36
Âdem (Hz.) 199, 234, 239, 409, 443, 542, 543, 593, 646, 692, 709, 731, 762, 830, 852, 917, 945, 954, 994, 1121
Aden 1204
Adıyaman 155, 1149
Âdile Sultan 128
Âd Kavmi 340
Adlî. Bk. *Bayezid II*
Adnân 239, 542
Afgân 1078, 1202
Âgâh 1149, 1223
Âgâh-ı Semerkandî 26, 107
Ahmed. Bk. *Muhammed (Hz.)*
Ahmed Âkif 23, 24, 25, 28, 156, 807, 1173
Ahmed b. Kâsım b. Ahmed b. el-Fakîh Kâsım b. Eş-Şeyh 119
Ahmed Cevdet 55, 111
Ahmed Çelebi-i Âmidî (Kuyumcu Ustası) 107
Ahmed Eyyûb Paşa 161, 162, 415, 419
Ahmed Hanîf. Bk. *Şeyh Ahmed Hanîf*
Ahmed Hilmî 32, 33, 44
Ahmed I 111
Ahmed III 127, 128
Ahmed Muhtar Paşa (Gazi) 93, 143, 350
Ahmed Refik 43, 78, 93, 121
Ahmed Reşid 23, 24, 26
Ahmed Rıza Bey 160
Ahmed Vefik Paşa 94
Ahmed Zekâî 157, 1155
Ahter Gazetesi 377
Âkif. Bk. *Ahmed Âkif*

Âkif Paşa 88, 89, 111, 156
Akkoyunlular 107, 117, 118
Akşam Gazetesi 132, 521
Alâeddin Paşa 123
Âlem Matbaası 88
Ali Avnî 157, 1179
Âl-i Bermek 462
Ali Bey. Bk. *Ali Kemal*
Ali Fuad Bey 863
Ali (Hz.) 29, 30, 33, 71, 223, 227, 230, 231, 239, 240, 241, 243, 246, 247, 248, 251, 256, 259, 301, 305, 310, 311, 325, 334, 371, 392, 405, 406, 410, 442, 475, 731, 742, 791, 821, 948, 1058, 1059
Ali Kemal 31, 41, 48, 54, 59, 60, 64, 66, 93, 104, 110, 112, 1083
Âl-i Osmân. Bk. *Osmanlılar*
Ali Rıza Bey 111, 112
Âl-i Sâsân (Sasaniler) 277
Allâme-i Tûsî 344
Alman 1078
Altay 1019
Amerika Birleşik Devletleri 63, 81, 899
A'meş 294, 1067
Âmid 20, 49, 107, 117, 162, 181, 271, 274, 309, 328, 332, 336, 503, 869, 889, 1068, 1149
Âmid Gazetesi 114
Âmidî 398
Âmid-i Sevdâ 11, 62, 70, 105, 106, 108, 117, 130, 135, 155, 177, 179, 180, 183, 187
Âmid Matbaası 106, 114
Ammâr ibni Yâsir 230, 311
Amr 962
Amr ibni Abdûd 241
Anadolu 17, 40, 42, 66, 118, 154, 1113
Ânî Hanım 120
Ankara 103, 113, 162, 456, 1207, 1208
Ankara Gazetesi 417
Ankara Savaşı 119
Ankara Vilâyeti 36
Ankara Vilâyeti Gazetesi 85
Anter 231, 260, 269, 314
Arap 30, 42, 45, 65, 100, 103, 107, 190, 192, 193, 237, 331, 391, 468, 543, 1103, 1159
Ârif Beyzâde Âsım Bey 162
Ârif Efendi 453
Meclis-i Mâliyye evrâk kâtibi 160
Ârif Hikmet (Hersekli) 53, 98, 944
Aristo 307, 384
Arnavut 420, 1103
Arnavutluk 36, 414
Artuklu 73, 116
Âsaf. Bk. *Âsaf b. Berahyâ*; Bk. *Mahmud Âsaf Paşa*
Âsaf b. Berahyâ 307, 309, 339, 340, 342, 347, 349, 354, 360, 1220, 1221
Âsafnâme 114
Âsâr-ı İslâmiyye ve Milliyye Tetkik Encümeni 41, 51, 114, 125
Âsâr-ı Müfîde Kütüphanesi 97
Ashâb-ı Kehf 71
Âsım Bey 456
Asiye (Hz.) 806
Aslı 265
Âsûrî 704
Asya 199, 324
Âşık Çelebi 78
Âşık Gazi Hasan 113
Âşık Ömer 28, 522
Atabek 462
Attâr. Bk. *Ferîdüddîn-i Attâr*
Avâmil 29, 30, 33
Avnî 86. Bk. *Ali Avnî*
Avrupa 31, 32, 39, 42, 50, 59, 63, 80, 102, 199, 324, 459
Avusturya 1078
Ayasofya Camii 56, 98, 127
Âyişe Hanım 120
Aynîzâde. Bk. *Aynîzâde Mehmed Ali*
Aynîzâde Mehmed Ali 33, 54, 59, 74, 105, 112, 113, 122, 176
Azâzîl 563
Âzer 221
Azrâ 288, 393
Azrâil 651, 721

B

Bâbıâli 31, 59, 104, 161
Babil 356
Babilî 704
Babilistân 278
Bâbülmendeb 401, 402, 403
Bağdat 4, 28, 32, 44, 317, 497
Bahâüddin Efendi 162, 430
Bahr-i Ahmer 403
Bahr-i Muhît 402
Bâkî 127, 128, 148, 154
Bakî'a 1061
Balıkesir 113
Bardahî 117
Basri Bey 160, 508
Basri Efendi 40
Bathâ 490
Bayat 115
Bayezid Camii 98
Bayezid I 859
Bayezid II 85, 87, 124, 151, 493, 495, 1082
Bâyezîd-i Bistâmî 355, 407, 1006, 1067
Bayezid (Şehzade) 78, 88
Bayezid Umumi Kütüphanesi 60
Bayındır 73
Baykara 358
Bedehşan 266, 278, 779
Bedir 312
Bedreddîn-i Şâmî 353
Behmen 263, 355, 432
Behrâm 233, 276, 353, 914
Behrem 259
Behzâd 556, 978, 1048
Bel'âm 294
Belh 284, 303, 317, 322, 349, 521, 757, 1078
Belkıs 376, 932
Bengal 322, 869
Berat Sancağı 99
Bersîşâ 294
Beşiktaş 1152
Beyoğlu 42, 46, 81, 174
Beyrut 161, 469
Bilâl-i Habeşî 231, 454
Bilecik 161, 423, 424, 510
Binâ 28, 33
Binbaşı Nâci Bey 423
Bî-sütûn. Bk. *Ferhad*
Bitlis 101
Bolu 23, 24, 25, 149, 159, 493, 807, 808, 1066, 1068
Bonapart 199
Botemya 199
Budinli Hisâlî 96
Buhara 4, 284, 317, 352, 869, 1078
Bulgar 259, 1075, 1078
Burâk 632, 714, 816, 974, 1051
Burhâneddin 473, 474
Burhâneddin Efendi 80
Bursa 161, 423, 424, 456, 500, 510, 858, 1161
Bünyâmîn 353

C-Ç

Câbir 230, 783
Ca'fer (Ca'fer bin Yahyâ el-Bermekî) 385
Ca'fer-i Tayyâr 230, 311
Câhız 881
Calinus 476
Câlût 362, 645
Camasb 390
Câm-ı Cem-Âyîn 114, 115, 117
Câmî 360
Câmi'u'l-Fürs 117, 118
Cebelika 81
Cebelkozan 452
Cebrâil 197, 204, 210, 213, 222, 223, 224, 230, 231, 233, 240, 252, 253, 254, 274, 285, 289, 348, 354, 356, 358, 379, 387, 399, 401, 406, 429, 435, 437, 440, 443, 466, 469, 472, 474, 483, 541, 527, 568, 574, 580, 592, 596, 615, 630, 633, 651, 721, 741, 770, 831, 833, 872, 884, 928, 931, 955, 978, 1053, 1060, 1062, 1066, 1069, 1112, 1158, 1193, 1207, 1210
Celâl 400, 817
Celâl Paşa (İşkodralızâde) 160, 425, 426
Celâleddîn Ekber Şâh 312
Celâleddîn-i Ergun 254
Cem 233, 258, 259, 260, 263, 265, 272, 282, 289, 298, 305, 306, 307, 308,

310, 319, 320, 321, 339, 340, 348, 355, 360, 367, 373, 390, 399, 400, 405, 444, 496, 498, 545, 546, 568, 575, 588, 596, 612, 619, 659, 717, 728, 741, 771, 823, 852, 934, 947, 960, 995, 997, 1046, 1113, 1142, 1147, 1151, 1180, 1181, 1182, 1197
Cem (Şehzade) 78, 88, 110, 114, 115
Cemal Bey 415, 416, 457, 460
Cemil Paşa 521
Cemşâh 259
Cemşîd 223, 269, 275, 325, 344, 361, 379, 387, 399, 578, 710, 794, 914, 941, 1033, 1115, 1139, 1152, 1180, 1181, 1190, 1192, 1234
Cenab Şehabeddin 97
Cengiz Han 312, 812, 914
Cevad Bey 161, 462, 463
Cevad Paşa 418, 419, 449, 478, 479
Cevad Rüşdî (Çiçekçi) 160, 508, 509
Cevâhirü'l-Mülûk 11, 85, 86, 87, 88, 124, 158
Cevherî 430
Cezayir 1078, 1204, 1205
Cezire 62
Cüneyd 383, 1067
Cürcânî 344
Çâker 1149
Çaldıran 321
Çanakkale 72, 148, 151, 152, 1200
Çanakkale Savaşı 72
Çelebi Mehmed. Bk. *Mehmed I*
Çelebizâde Hüseyin Hüsnî 93
Çenberlitaş 81
Çerkeş 1068
Çermik 121
Çin 259, 284, 302, 312, 713, 792, 865, 1202, 1205
Çüngüş 121

D

Dârâ 282, 312, 400, 633, 790, 944, 947, 952, 1181
Dârât 287
Dârülfünun 59, 60, 108
Dâvûd (Hz.) 339, 387, 645, 783
Dâvud Paşa Mektebi 67
Defterdâr Ali Efendi (Gelibolulu Mustafa Âlî) 78
Dehlî 388
Deli Petro 199
Denizli Sancağı 25
Dersaadet 36, 38, 66, 96, 100, 374
Derviş Alizâde Abdurrahman Âdil 41, 111
Devhatü'l-Meşâyih 93
Devlet-i Aliyye 30, 31
Dımaşkî 269, 309
Dıragoman Camii 127
Dırâr ibni Ezver 230
Dicle 659
Divanyolu 57, 899
Dîvânü Lügâti't-Türk 13, 17, 57, 72, 77, 80, 82, 183,
Diyarbakır 13, 17, 19, 20, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 47, 62, 63, 72, 73, 86, 90, 101, 102, 103, 106, 113, 116, 121, 139, 141, 142, 157, 162, 180, 328, 336, 386, 412, 503, 659, 896, 1004, 1166
Diyarbakır Kıraathanesi 81
Diyarbakır Valiliği 86
Diyarbakır Vilâyet Gazetesi 139, 305
Diyarbekirli Muzaffer 1219
Durûb-ı Emsâl 93, 94, 114, 128
Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye 94
Düldül 71, 240
Dürretü't-Tâc fî-Sîret-i Sâhibü'l-Mi'râc 44

E

Ebû Ali Sinâ 385, 477, 673
Ebû Bekir (Hz.) 227, 230, 232, 237, 242, 311, 383, 406, 411, 475, 484, 501, 821
Ebû Cehil 872
Ebû Hanîfe 430, 447
Ebû Hureyre 311
Ebû İbni Ziyâd 1061
Ebû Leheb 551
Ebû Lü'lüe 236
Ebû Tâlib 240
Ebû Türâb 249
Ebû Ubeyde 311
Ebû Yûsuf 447, 488

Ebûzer 230, 311
Ebü'd-derdâ 294
Ebü'l-feth Sultan Mehmed Han-ı Sânî. Bk. *Mehmed II*
Ebü'l-Kāsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî 103
Ebü'z-Zehrâ. Bk. *Muhammed (Hz.)*
Edhem Efendi (Tâlib Efendizâde) 1149, 1150
Edhem Paşa 139, 307
Edirne 113, 118, 161, 317, 463
Edirneli Hıfzî 94
Edremit 401, 402
Eflatun 225, 259, 311, 331, 339, 343, 348, 353, 359, 381, 384, 451, 501, 616, 852, 937, 1071, 1072
Efrâsiyâb 268, 432
Efrenc 302
Eğri 120
Ehrimen 268, 339
Ekrem 152, 1083
Elazığ 17, 35
Emetullah Sıdkî Hanım 120
Emile Zola 78
Emine Sultan 162, 516
Emîrî (Ali Emîrî'nin dedesi) 20, 21, 28, 156, 181, 286, 305, 1127, 1223
Emrî 127, 128
Emrullah Efendi 80
Emsile 28, 33
Engelyûn 353
Enmûzec Tercümesi 103
Erdeşîr 432
Erenköy 161, 505
Ergani 35
Ergenekon 1019
Ermeni 65, 101, 132
Ermeni Devleti 101
Ermenistan 103
Ertuğrul Gazi 423, 424, 510, 858
Ertuğrul (Şehzade) 160, 404, 405
Ertuğrul (yer adı) 508
Erzurum 17, 36, 40, 65, 85, 101
Esad 521
Esad Paşa 162, 421
Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid 26, 91
Esedullâh. Bk. *Ali (Hz.)*
Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası 101
Evkâf Nezâreti 56, 57, 76, 98
Eyyûb (Hz.) 658, 684, 953
Eyyûb Paşa. Bk. *Ahmed Eyyûb Paşa*
Ezhâr-ı Hakîkat 75, 99, 100, 177

F

Fahreddîn Râzî 353
Fâik 1207. Bk. *Mehmed Fâik*
Fâik Ali Bey 1017
Fâik Bey 24
Fâik Reşad Bey 82
Fâmî 1149
Fârâbî 385
Fârûk. *Ömer (Hz.)*
Fâtıma (Hz.) 137, 146, 240, 241, 246, 247, 248, 249, 251, 456, 498, 1061
Fatih. Bk. *Mehmed II*
Fatih Camii 43, 515
Fâtih-i Hayber. Bk. *Ali (Hz.)*
Fatih Sultan Mehmed. Bk. *Mehmed II*
Fav 839
Fâzıl 26. *Fazlî Efendi (Câmidîzâde)*
Fazlî Efendi (Câmidîzâde) 157, 1183, 1184
Fazlullâh 816
Fehîm-i Kadîm 181, 584
Fenârî 29, 30, 33
Fergânâ 322
Ferhâd 550, 556, 564, 565, 629, 745, 812, 867, 961, 978, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036
Ferhâr 259, 349
Ferîde Hanım 120
Ferîdûn 462
Ferîdüddîn-i Attâr 260, 270, 430
Ferîdûn Bey 125
Ferrâ 294, 830, 1067
Ferruh 408
Fethî. Bk *Abdülfettah Fethî*
Feyzî 26
Feyzî Bey 423, 510
Feyzî Efendi 1185, 1186
Feyzî-i Hindî 881, 1119
Feyzî Paşa 497
Feyziye Medresesi 75

Fırat 252, 1061
Fıtnat Hanım 120
Fikret 152, 1083
Firavun 277, 362, 806, 1179, 1220
Firdevsî-i Tûsî 32, 270, 359
Fireng 1103
Fîruz Ağa Camii 56, 98
Fransa 63
Fransız 1079
Fransız Hastanesi 42
Fuad Paşa 112, 162, 498
Fuad Paşa Konağı 53
Fûr 259
Fuzûlî 49, 75, 172, 181, 549, 944, 1221
Fürs 543

G

Gâlib. Bk. *Mehmed Said Gâlib Efendi*
bk. Leskofçalı Gâlib Bey
Gat 839
Gazâlî 401, 434, 447, 830
Gazanfer 400
Gazi Giray 181
Gedikpaşa 43
Gerşâsb 361, 390
Geyv 361
Gıyâsüddin Ömer Nakkâş 127
Gûderz 310
Gurer 224
Gül Camii 1171
Gül Camii Mektebi 157
Gülistân 29, 33
Gülşenîzâde Vâsıf Efendi 157
Gülzâr-ı Nezâ'ir 902
Gülzâr-ı Savâb 78
Güstehem 259, 391

H

Habeş 238
Hâbil 852
Hâcer 543
Hacı Bektâş-ı Velî 56, 126, 127, 161, 475, 476
Hacı Kemâleddin Efendi 116
Hacı Sâlih Efendi 153
Hadîce İffet Hanım 120, 157, 1138, 1139, 1140
Hâfız Hasan Hayrullah Efendi (İmâm-ı Sultânî) 93
Hâfız-ı Şîrâzî 32, 336, 880, 881
Hâfız Osman 79
Hâkân 275
Hâkânî 32, 336, 345, 352
Hakâyık Gazetesi 377
Hâle 311
Halh 312
Hâlid b. Velîd 230, 281, 703
Halîl. Bk. *İbrâhim (Hz.)*
Halil Bey 43
Halîlî 181, 1149
Halil Nihad 157, 158, 838, 839, 858, 1223, 1224, 1225
Halim. Bk. *Halim Giray Han (Kırımlı)*
Halim Giray Han (Kırımlı) 156, 1150, 1152
Hâlis Efendi 50, 57, 58, 110
Halvetî 23
Hâmân 362
Hamdî 181, 1149
Hâmî 21, 26, 181, 1149
Hâmid. Bk. *Abdülhak Hâmid*
Hamidiye Camii 161
Hamîdîzâde Mevlânâ Ömer bin Hüseyin el-Âmidî 24
Hamza 311
Harezm 1078, 1200
Harîrî 32, 337
Harput 336, 387
Hârûn (Hz.) 69, 241, 1192
Hârût 278, 356, 387914
Hasan Fehmî Efendi 93
Hasan (Hz.) 137, 146, 247, 248, 249, 250, 821, 1058
Hasan Tahsin 160, 470
Hasib 512
Hâsim 1149
Hassân 363
Hâşim 239, 542
Haşmet 345, 1025
Hâtim et-Tâî 259, 301, 398, 479
Havvâ 409, 443, 542, 543, 593, 646, 692, 762, 830, 917, 945, 954, 994, 1121
Hayâlî 127, 128, 157, 400

Hayâlî Ahmed Efendi 26
Hayâlî (Kâmî Efendizâde) 1152, 1154
Hayber 229, 231, 240, 312, 742
Haydar. Bk. *Ali (Hz.)*
Haydar Ganî Bey (Toptanzâde) 162, 420, 421
Hayreddin (Barbaros) 703
Heft Evreng 359
Hekimoğlu Ali Paşa Camii 56, 98
Hendek 240
Herat 322, 349
Hersekli Ârif Hikmet 53, 98, 944
Heşt Behişt 115
Hey'et-i Islâhiyye 30, 37
Hıfzî Paşa 415, 454
Hısn-ı Mansûr 155, 1149, 1159
Hıtâ 259, 302, 792
Hıtay Sefâretnâmesi 117, 127, 128
Hızır 260, 279, 402, 431, 1038
Hicaz 473, 490, 882, 915
Hind 254, 284, 302, 312, 796, 821, 881, 1200, 1202, 1204
Hindistan 254, 1078
Hoca Gıyâseddin en-Nakkâş 117
Hoca Mesûd Lütfî Efendi (Müftîzâde) 1190
Hoca Re'fet 157, 1158, 1159
Hocend 349, 521
Horasan 4, 284
Hoten 713, 1001, 1205
Hubbî Hanım 120
Hudeyde 37, 401
Hûd (Hz.) 340
Humârî 1149
Huneyn 1077
Hurşîd 306
Hûşeng 276
Hutût-ı Mütenevvi'a 26
Huzeyfe 311
Huzeyme 311
Hülâgû 312, 915
Hürmüz 263
Hüseyin Hilmî Paşa 160, 503
Hüseyin (Hz.) 137, 146, 148, 149, 247, 248, 250, 251, 253, 615, 1056, 1060, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066
Hüseyin Kenan 160, 482
Hüseyin Nâmık 57, 110
Hüseyin Vasfî Efendi 157, 1196, 1197
Hüseyin Vassâf 97
Hüsn-i Melek 162, 456
Hüsrev 282, 312, 578, 812, 1182,

I-İ

I. Dünya Savaşı 64
II. Meşrutiyet 178
Irak 84
Isfahan 277, 322, 349, 373, 387, 673, 796, 921
Islahat Fermanı 13, 173
İbni Amîd 348
İbni Bâ'ûrâ 294
İbni Edhem 478
İbni Esîr 32, 336, 434
İbni Fâriz 32, 337
İbni Haldûn 32, 336
İbni Hattâb. *Ömer (Hz.)*
İbni Hilâl 400
İbni Kemal 110, 114
İbni Kesîr 433
İbni Mukle 387
İbni Rüşd 703, 830
İbni Sînâ 285, 343, 434, 703, 830
İbnü'l-Cerîr 434
İbnülemin Mahmud Kemal İnal 48, 50, 53, 97, 98, 107, 170, 179, 902, 955
İbnü'l-Hamîd 434
İbrâhim Câvid Bey 162, 493
İbrâhim Efendi 144, 372
İbrâhim (Hz.) 221, 244, 359, 444, 543, 615, 617, 731, 1013
İbrâhim Nazmî Efendi 157, 1190, 1191
İbrâhim Paşa 82, 146
İbrâhim Paşa (Nevşehirli) 117
İbrâhîm Reyyâş b. Ahmed Gânim b. Muhammed b. Zekeriyyâ Endelüsî 119
İbrânî 343
İçel 452
İdrîs (Hz.) 543
İffet. Bk. *Hadîce İffet Hanım*
İkdam Gazetesi 55, 92, 96, 109, 113
İleri Gazetesi 123
İlmî 120
İlmiyye Salnâmesi 92, 93, 187

İmâm-ı A'zam 488, 497
İngiliz 113, 1079
İngiltere 63
İran 881, 1078, 1202
İrem 439, 676, 755, 960, 1021, 1045, 1046, 1117
İrfân Paşa 1175, 1176
Îsâ (Hz.) 268, 273, 282, 284, 285, 286, 292, 293, 295, 309, 352, 476, 583, 602, 603, 605, 770, 784, 816, 836, 909, 1024, 1058, 1123, 1180, 1194
Îsâgūcî 29, 33
İsâm 360
İsfendiyâr 995
İskender 233, 263, 269, 275, 287, 290, 307, 313, 353, 391, 400, 790, 844, 944, 1033, 1139, 1152, 1181, 1234
İslamcılık 59
İsmâil Efendi 119
İsmâil Fedâyî 120
İsmâil Hakkı 97
İsmâil Hakkı Efendi 104
İsrâfil 254, 1066
İstanbul 13, 31, 35, 38, 41, 46, 56, 57, 58, 59, 66, 68, 75, 80, 88, 90, 98, 99, 101, 104, 110, 116, 117, 124, 125, 132, 140, 141, 143, 153, 173, 272, 314, 322, 324, 364, 373, 458, 521, 678, 811, 1002, 1019, 1225, 1269
İşkodra 17, 36, 38, 83, 92, 99, 115, 117, 122, 1106
İşkodra Vilâyeti Osmanlı Şairleri 92
İtalya 63
İ'tidâl Gazetesi 377
İttihat ve Terakkî 37, 38, 48, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 101, 140, 178, 184
İttihat ve Terakkî Cemiyeti 64, 65, 67
İzhâr 29, 30, 33
İzmir 66, 113
İzzet 1025, 1143. Bk. *Abdurrahman İzzet Efendi*
İzzet Paşa 38

J

Jean Jacques Rousseau 78
Jön Türkler 67, 178

K

Kā'ânî 32, 336, 352
Kâbil 349
Kader Matbaası 27, 100, 116, 117
Kadızâde Şeyh Mehmed Efendi 120
Kâdirî 460
Kâfiye 29, 30, 33, 167
Kahramân 259, 306, 349, 350, 472, 1020
Kâmî. Bk. *Mehmed Şâbân Kâmî Efendi*
Kâmûs-ı Osmânî 33
Kanber 231
Kandehar 322, 387
Kânî (Tokatlı) 345
Kanûnî. Bk. *Süleyman I*
Kanûnî Sultan Süleyman. Bk. *Süleyman I*
Ḳaplan Paşa 420
Kara Ahmed (Pehlivan) 162, 459
Kara Halil Efendi 93
Karasu 1100
Kâren 353
Kars 101
Kârûn 553, 1211
Kasım Padişah Medresesi 30, 32, 44
Kasîde-i Bürde 29, 33
Kasîde-i Emâlî 29, 33
Kasr-ı Nu'mân 277
Kaşgar 312
Kâşgarlı Mahmud 72
Kâtib Ferdî 116
Katrân 363
Kays. Bk. *Mecnûn*
Kayser 230, 312, 802
Kayseri 120, 474
Kazan 1078
Kelât 322
Keldânî 343, 704
Kelîm. *Mûsâ (Hz.)*
Kelîmullâh. Bk. *Mûsâ (Hz.)*
Kelkût 388
Kemal 162, 472. Bk. *İbnülemin Mahmud Kemal İnal*
Kemâl-i Isfahânî 471
Kemal Paşazâde 79
Kenân 816
Kerbelâ 229, 250, 251, 252, 253, 807, 1056, 1057, 1058, 1061, 1065, 1069, 1075, 1083

Kerem 265
Kerrâr. Bk. *Ali (Hz.)*
Keskin 85
Keşmîr 312, 349, 388, 521, 659, 869
Keşşâf 103
Kevser 241, 440, 605, 676, 696, 755, 762, 852, 947, 990, 997, 1030, 1031, 1064
Key 1113
Keyhübed 307
Keyhüsrev 289, 379, 390, 952, 1181
Keykâvus 276, 284, 578
Kıblelizâde Fuad Bey
bk. Köprülüzâde Mehmed Fuad
Kıblelizâde Mehmed Vassâf Bey 110
Kıbrıs 1204
Kıbtî 704
Kırım 181, 1079
Kırkkilise 162, 422
Kırşehir 17, 36, 37, 56, 66, 85, 104, 161, 417, 455, 1207
Kırşehir Sancağı 85, 88
Kıssa-i Uhdûd 342
Kirâmen Kâtibîn 651, 745
Kisrâ 230, 1182
Kitâbü'l-Egânî 104
Kitâbü'l-'İzzi ve'l-Menâfi' li'l-Mücâhidîn bi-Âlâti'l-Hurûbi ve'l-Medâfi' 119
Konya 162, 253, 254, 455
Konyalı Nizâmî 114
Korkud (Şehzade) 78
Kosova 122
Kostantiniyye. Bk. *İstanbul*
Kozan 36
Köprülü Mehmed Paşa Kütüphanesi 56, 98
Köprülüzâde Mehmed Fuad 41, 46, 48, 50, 51, 52, 54, 55, 58, 61, 105, 109, 113, 117, 125, 127, 128, 179, 184
Kubâd 259, 282
Kufe 387, 1060
Kûh-i Elburz 302
Kûhken. Bk. *Ferhâd*
Kur'an 237, 238, 242, 249, 252, 254, 345, 364, 370, 380, 428, 429, 459, 466, 469, 484, 486, 495, 499, 523, 541, 612, 613, 626, 652, 730, 909, 931, 991, 1053
Kureyş 238
Küçük Ahmedzâde Ebûbekir Efendi 26
Küçük Çelebizâde İsmâil Âsım 117, 127
Kürkçüzâde Osman Remzî 49, 110
Kürt 65
Kütüphane-i Umumiye 81

L

Lahâver 312
Lahor 302, 312, 349, 388
Lebîb 26, 1149
Lebîb (İstanbullu) 157, 1218, 1219
Lebîbzâde Muhammed Subhî 162
Lebîd 361
Leskofçalı Avnî 944
Leskofçalı Gâlib Bey 157, 1180, 1181, 1194
Leskovik 17, 36, 40, 143, 161, 378, 454
Levâmi'u'l-Hamîdiyye 37, 88, 130, 444
Leylâ 265, 288, 393, 616, 1082, 1147, 1185, 1214
Leyla Hanım 120
Lice 157
Lokmân 198, 261, 278, 302, 363, 381, 427, 428, 477, 479, 485, 579, 699, 720, 746, 758, 795, 891, 938, 967, 996, 1052, 1135
Louis Massignon 111
Lugat-ı Osmâniye 45
Luşna 99
Lutfi Paşa 114, 115
Lührâseb 390

M

Maârif Nezâreti 41, 51, 58, 60, 80, 81, 82
Mâbeyn-i Hümayun Başkitâbeti 66
Macar 1078
Macar İlimler Akademisi 82
Maden 35, 248, 328, 405, 408, 654, 825
Mahfil Mecmuası 77
Mâhir 26
Mahmûd. Bk. *Muhammed (Hz.)*
Mahmud Âsaf Paşa 156, 1219, 1220
Mahmud II 127, 128
Mahmud Nedim Paşa 162, 496
Mahmud oğlu Hasan el-Bayatî 115

Mahrûkîzâde Cafer 87, 111, 124
Maksûd 28
Ma'mûratülazîz 35, 101, 328, 825
Manastır 122, 1106
Mânî 279, 978, 1031, 1048
Ma'n ibni Zâid 358
Mansûr 644, 676, 816, 839, 846, 1052
Manzûme-i Durûb-ı Emsâl 94
Maraş 387
Mardin 30, 32, 33, 34, 44, 73, 114, 116, 117, 130, 305, 386, 388, 825
Mardin Mülûk-i Artukiyye Tarihi 27, 114, 116, 117
Ma'rûf 383
Mârût 387, 389, 645, 713
Matbaa-i Âmidî 91
Matlau'n-Nezâir 96
Meclis-i A'yân 80
Mecmau'n-Nezâir 94, 95, 96
Mecnûn 265, 288, 532, 550, 582, 616, 629, 867, 1147, 1165, 1185, 1213
Medine 4, 168, 238, 241, 242, 298, 539, 540, 632, 633, 634, 1058, 1060
Medyen 356
Mehdî 292
Mehmed Âkif Ersoy 47, 171, 178
Mehmed Ali Paşa 160, 502
Mehmed Ârif Efendi (Pirinççizâde) 162, 503
Mehmed Cemâleddin (Şeyhülislâm) 93, 160, 488
Mehmed Esad Efendi (Şeyhülislâm) 93
Mehmed Fâik 156, 1129, 1131
Mehmed I 821, 859
Mehmed II 43, 57, 78, 80, 85, 86, 106, 109, 110, 124, 125, 181, 282, 443, 859, 1074, 1082, 1099
Mehmed III 88
Mehmed Kâmil Efendi 111
Mehmed Nâmî 160, 448
Mehmed Reşad. Bk. *Mehmed V*
Mehmed Reşid Paşa 23
Mehmed Sabri Efendi (Güzel Abdurrahman Ağazâde) 157, 1165, 1166
Mehmed Said Gâlib Efendi 157, 1182
Mehmed Subhî (Lebîbzâde) 503, 504
Mehmed Şâbân Kâmî Efendi 22, 26, 27, 28, 29, 30, 45, 73, 74, 90, 123, 147, 156, 157, 160, 162, 180, 448, 459, 460, 1142, 1143, 1187, 1188
Mehmed Şemseddin Efendi 120
Mehmed Şükrî 114, 115
Mehmed Tâhir Selâm Bey 107, 902
Mehmed V 107, 140, 146, 161, 162, 315, 316, 320, 323, 325, 426, 439, 440, 441, 442, 1201, 1202
Mehmed VI 67, 140, 146, 163, 323, 325, 404, 442, 443, 444, 1201
Mehmed Ziyâeddin Efendi 93
Mekke 463, 490, 540, 1075, 1267
Melek Ahmed Paşa 107
Melîha 160, 461
Memduh Paşa 111, 156, 160, 481, 1205, 1207, 1208
Menâkıb-ı Hünerverân 78
Merhab 241, 392
Merv 1078
Meryem 197, 354, 580, 994
Mescid-i Aksâ 634
Mesîh 197, 279, 287, 354, 379, 752, 993, 1086
Mesîhâ. *Îsâ (Hz.)*
Mesnevî-i Ma'nevî 143, 254, 255, 337, 378, 379, 380, 381, 382, 384
Mes'ûd 279, 434
Mes'ûd-ı Cürcânî 345
Mes'ûdî 32, 336
Meşâirü'ş-Şuarâ 78
Meşrutiyet 30, 37, 48, 59, 61, 62, 64, 75, 104, 113, 124
Metûselh 757
Mevâhibü'ş-Sülûk 122, 123
Mevlânâ. Bk. *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî*
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî 32, 137, 143, 146, 253, 254, 255, 335, 337, 378, 380, 383, 473, 550, 577, 1162
Mevlânâ Kırımî 109, 181
Mevlânâ Sâlih Efendi 24
Mısır 45, 355, 800, 848, 944, 1204, 1205
Mihrân 458
Mîkâil 254, 754
Mikdâd 230, 311

Millet Kütüphanesi 16, 17, 20, 21, 40, 41, 54, 61, 75, 77, 78, 79, 82, 86, 93, 95, 100, 101, 103, 112, 113, 118, 119, 124, 130, 181, 187, 517
Milli Mücadele 64
Millî Tetebbûlar Encümeni Riyâseti 41
Millî Tetebbular Mecmuası 126
Mir'ât-ı Muhammedî 162, 462
Mir'âtü'l-Fevâid fî Terâcimi Meşâhîri Âmid 24, 25, 34, 56, 74, 83, 89, 91, 121, 157
Mîr Cemal (Cemal Bey) 416
Mîr Cevdet (Ahmed Cevdet) 55
Mirdâs 311
Mîr Mehmed Bey 160
Mîr Muammer b. Râşid Paşa 160
Mîr Reşad 161
Mîr Said 161, 488
Mîr Selçuk 438
Mîr Tevfik 424
Mithat Cemal Kuntay 19
Mohaç 321, 322
Moliére 78
Mondros Mütarekesi 63
Moskova 199
Muammer bin Râşid Paşa 511
Mu'cemü'l-Büldân 388
Mu'cemü'l-Üdebâ 113
Muhâ 401
Muhakkık 473
Muhammed (Hz.) 206, 209, 211, 212, 214, 229, 231, 233, 234, 235, 237, 240, 242, 244, 245, 246, 247, 251, 252, 296, 297, 328, 334, 395, 404, 406, 421, 426, 461, 466, 468, 469, 482, 504, 523, 535, 541, 542, 544, 551, 583, 650, 656, 660, 669, 685, 702, 712, 730, 751, 758, 759, 767, 817, 837, 865, 867, 929, 1053, 1058, 1070, 1120, 1121, 1122
Muhammed Bey 460
Muhammed Hayrî (Şeyhülislâm) 160, 471
Muhammed Mansûr Efendi 112
Muhammed Reşîd 24
Muharrem 482, 514, 575, 791, 1056, 1133
Muharrem Sâlim 162, 498
Muhibbî 87
Muhiyddîn İbnü'l-Arabî 956
Muhtar Paşa. Bk. *Ahmed Muhtar Paşa*
Muhtasar-ı Meânî 29, 33
Muhteşem-i Kâşânî 149, 1056
Muhyiddîn 830, 1211
Muhyiddîn-i Ekber. Bk. *Muhyiddîn İbnü'l-Arabî*
Murad Hudâvendigâr. Bk. *Murad I*
Murad I 821, 858
Murad II 859
Murad IV 120
Murad V 136, 137, 138, 145, 271, 272, 274, 276, 280, 282, 324
Murtazâ. Bk. *Ali (Hz.)*
Mûsâ (Hz.) 69, 241, 277, 285, 352, 356, 551, 553, 583, 587, 617, 632, 634, 710, 806, 886, 1029, 1064, 1090, 1169, 1192, 1214
Musa Kâzım 93
Mustafâ. Bk. *Muhammed (Hz.)*
Mustafa (Şehzade) 88
Mustafa Âsım Efendi 80
Mustafa Çerkeşî 1068
Mustafa Hayrî (Şeyhülislâm) 76, 93, 160, 439
Mustafa II 127, 128
Mustafa Nedim 114, 127, 128
Mustafa Neşet Paşa (Yanyalı) 162, 422
Muzaffer Esen 37, 42
Mücîb 1149
Müftü Derviş Efendi 26, 73
Müftüzâde Hoca Mesûd Lütfi Efendi 157
Muharrem Sâlim 162
Münîr Paşa 145, 146, 398
Münşeât-ı Ferîdûn Bey 126, 127
Müntehabât-ı Durûb-ı Emsâl-i Osmânî 94
Mürsel Sabri 157, 1169
Mürüvvet Hanım 162, 457

N

Nâbî 148, 154, 181, 880, 1110
Nâci 521
Nâci Paşa 43
Naîm 26

Nakşibendi 460
Nâmık Kemal 19, 69, 71, 100, 148, 157, 159, 177, 178, 179, 181, 1191, 1193, 1234
Napolyon 199
Nasîr 348, 434
Nasûhî Bey 161, 469
Nâzım Efendi 1189, 1190
Nazif. Bk. *Süleyman Nazif*
Nazif Paşa 160, 161, 498
Nazif Paşa (Vanîzâde) 80
Nazîme (Ârif Efendi'nin kızı) 160, 453
Nâzım Efendi 157
Nazmî. Bk. *İbrâhim Nazmî Efendi*
Necâtî Bey (Fotoğrafçı) 127, 160, 482
Neciyyullâh. Bk. *Nûh (Hz.)*
Necmeddîn-i Kübrâ 353
Nefeszâde İbrâhim 78
Nef'î 49, 137, 146, 147, 181, 220, 374, 522, 944
Nekre-gû 1219
Nemrûd 203, 341, 362, 444
Nerîmân 267, 269, 275, 285, 308, 311, 312, 350, 361
Neşâtî 181
Neş'et 1152
Nevâdir-i Eslâf 114
Nevâdirü'l-Âsâr 33
Nevinli Mehmed Emin Efendi 29
Nevres 1025
Nevzer 310
Nîl 787, 800, 928
Ni'met Hanım 162, 498
Nizâmeddin Bey 43, 426
Nizâmî 308
Nizâmu'd-Düvel 114
Nûh (Hz.) 221, 402, 684, 1006, 1063
Nu'mân. Bk. *Ebû Hanîfe*
Nu'mân 1224
Nu'mân ibni Münzer 311
Nûri Efendi (Şeyhülislâm) 160, 447
Nûri Paşa 160, 433, 435
Nusretiye Camii 98
Nûşirevân 109, 110, 391, 774, 776

O-Ö

Oğuz Han 443, 821
Orhan 821, 858, 1074, 1077, 1082
Osmân (Hz.) 230, 237, 242, 259, 311
Osman Gazi. Bk. *Osman I*
Osman I 56, 84, 88, 95, 110, 443, 821, 858, 1074, 1077
Osman Kemal 97
Osman Paşa (Yanya valisi) 450, 506
Osmâniyân. Bk. *Osmanlılar*
Osmanlıcılık 59, 63
Osmanlı Devleti 13, 26, 37, 39, 42, 53, 63, 64, 88, 92, 101, 113, 182
Osmanlı İmparatorluğu 48, 64
Osmanlılar 103, 109, 119, 121, 151, 320, 325, 379, 404, 442, 443, 486, 502, 858, 981, 1075, 1076, 1080, 1081, 1082, 1099, 1200, 1204
Osmanlılık 65
Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi 18, 20, 34, 48, 62, 63, 64, 71, 83, 177
Ömer (Hz.) 223, 230, 235, 236, 237, 238, 242, 259, 281, 283, 311, 334, 406, 411, 442, 478, 484, 501, 515, 534, 703, 821
Ömer Lutfi Efendi 93
Ömer Seyfeddin 41, 58, 59, 60
Örfî-i Şîrâzî 352

P

Pazarbaşızâde Feyzî Efendi 157
Pencâb 312
Pervîz 263, 307, 812
Peşeng 307, 390
Peyâm Gazetesi 54
Pîrîzâde İbrâhim 77
Pîrîzâde Mehmed Sâhib (Şeyhülislâm) 93, 160, 162, 438, 439
Prusya 199

R

Râbia 1024
Râgıbiyye Medresesi 27
Râgıb Paşa 29, 983
Râgıb Paşa Kütüphanesi 60
Râif 26. Bk. *Yûsuf Râif (Mukâbelecizâde)*
Raûf Bey 965

Ravza-i Tâhâ 540
Râzî 783, 830
Razkat 459
Refik Efendi (Şeyhülislâm) 93
Refref 383, 816
Remzî Efendi (Diyarbakırlı) 157, 1146, 1147
Reşad Bey 160, 492
Reşad Paşa 160, 421, 422
Reşid. Bk. *Reşid Âkif Paşa*
Reşid Âkif Paşa 423, 775, 1209, 1213, 1214, 1215, 1216, 1226
Reşid Mümtâz Paşa 899
Reşid Paşa 54, 66, 112, 161, 423, 510, 926
Rey 757
Rifat 1195
Rifat Baba 155, 157, 180, 182, 1149, 1159, 1160
Rifat Bilge 82
Rifat Halil Paşa 162, 493
Rodosizâde 78
Rûm 151, 262, 352, 471, 472, 473, 544, 948, 1076, 1103, 1106, 1107
Rumeli 92, 141, 324, 328, 336, 420, 422, 948, 965, 1098, 1106,1107
Ruscuḳ 459
Rusya 102, 139, 199, 305
Rûşenî 26
Rûyînten 353, 390
Rükneddin Bey 161, 162, 456, 463, 464
Rüstem 233, 259, 263, 268, 276, 285, 306, 307, 308, 309, 310, 314, 353, 388, 390, 400, 1074

S-Ş

Saâdet Gazetesi 377
Sabah Peyâm Gazetesi 858
Sabri. Bk. *Mehmed Sabri Efendi*; Bk. *Abdülaziz Sabri*; Bk. *Sabri Efendi (Kefevîzâde)*; Bk. *Mürsel Sabri*
Sabri Efendi (Kefevîzâde) 157, 1168, 1169
Sa'deddîn Teftazânî 447
Sa'd ibni Ebi Vakkâs 311
Sadreddîn-i Rûmî 353
Safâyî 20, 21
Safeviler 149
Safî. Bk. *Şeyh Mustafa Safiyuddîn*
Sâfî 1217
Safvân 230
Sahbân 279, 361, 363
Sâib 434, 856, 880
Said. Bk. *Said Paşa*
Said Bey 38, 489
Said Halim Paşa 97
Said (Hızır Ağazade) 157, 1163, 1164
Said Paşa 27, 33, 34, 72, 90, 144, 146, 156, 157, 160, 180, 181, 182, 258, 387, 470, 1135, 1136, 1137, 1143, 1144
Sâlih (Hz.) 71
Sâlim 20, 21
Sâm 259, 263, 275, 308, 361, 654
Sâmiye Sultan 160, 500
Samsun 66
San'a 162, 436, 438
Sâre 543
Sarı Abdurrahman Paşa 23, 33
Sarıkamış 65
Sedâd (Çicekçi Cevad Rüşdî Beyin oğlu) 160, 509
Sehî Bey 114
Sehî Bey Tezkiresi 114
Selâhaddin Bey 162, 514
Selâhaddîn-i Eyyûbî 312
Selâhaddîn-i Zerkûbî 254
Selâm Gazetesi 377
Selanik 35, 141, 148, 153, 154, 336, 1098, 1099, 1100, 1101, 1102, 1103, 1104, 1105, 1106, 1107, 1108
Selçuk Bey 160, 438
Selim I 53, 59, 78, 85, 86, 87, 106, 107, 179, 282, 295, 301, 443, 821, 1074, 1077, 1099
Selimiye Camii 113, 118
Selim Sâbit 54
Selkût 388
Selmân 230, 279, 349, 360, 363, 434
Semerkant 322
Sencâb 312
Seyfeddin Bey 79
Seyhan 412, 452
Seyhan Nehri 161

Seyhan Nehri Köprüsü 163
Seyyid Şerîf Cürcânî 447
Seyyid Burhâneddîn Muhakkık Tirmizî 161
Seyyid Hasan 22
Seyyid Mahmud 22, 23
Seyyid Mahmud Hamzevî 1119
Seyyid Mehmed Şerif (Ali Emîrî'nin babası) 21, 22
Sıddîk. *Ebu Bekir (Hz.)*
Sıdkî 157, 1171, 1172
Sıffîn 948
Sındırgı 161, 426
Sırbistan-Karadağ 139
Sırrı Paşa 161, 417
Sırrî Râhile Hanım 120, 157, 162, 458, 1140, 1141
Siirt 27, 29, 33
Silsilenâme-i Osmânî 8, 115
Sind 312, 821, 1202
Sivas 34, 35, 66, 101, 141, 142, 156, 159, 160, 162, 328, 329, 331, 333, 336, 337, 362, 364, 412, 450, 1209
Siverek 28, 157, 1166
Sokrat 353
Sokullular 1099
Son Asır Türk Şairleri 18, 54
Sûdî Bey 161, 473
Sultan Abdulhamid Han. Bk. *Abdulhamid II*
Sultan Hamid Han. Bk. *Abdulhamid II*
Sultan Sencer 306
Sultanahmet Meydanı 98
Sûmenât 227, 285
Süheyl Ünver 44
Süleymân (Hz.) 222, 229, 252, 261, 268, 275, 283, 307, 312, 364, 376, 569, 634, 645, 667, 708, 710, 853, 879, 912, 931, 934, 941, 949, 974, 1017, 1057, 1167, 1169, 1242
Süleyman (Şehzade) 1074
Süleyman I 78, 85, 86, 88, 97, 114, 124, 127, 128, 151, 295, 821, 1077, 1082
Süleyman Nazif 97, 109, 112, 152, 157, 480, 1083, 1144, 1145
Süleyman Paşa 420
Sülûkiyye Medresesi 30
Sülûkiyye Mescidi 22, 33
Sülûkiyye Mescidi Mektebi 28
Sünbülzâde Vehbî 28
Süreyyâ Paşa 160, 161, 450, 464, 466, 514
Süryânî 343
Şâbân Kâmî. Bk. *Mehmed Şâbân Kâmî Efendi*
Şâdî (Karslı) 157, 1164, 1165
Şakâyık-ı Nu'mâniyye 21
Şâkir Paşa 148, 154, 1113, 1117
Şam 1060, 1119
Şarl Verne 112
Şa'yâ 352
Şeddâd 203, 961, 1220
Şehâre 162, 497
Şehnâme-i Firdevsî 32, 44, 270, 309, 359, 369, 716, 808, 907, 920
Şehzadebaşı 127
Şemsi Paşa Camii 56, 98
Şem'ûn 353
Şeref Hanım 120
Şevket Bey 162, 455
Şevket-i Buhârî 270, 285, 308, 352, 856
Şeyh Ahmed Hanîf 162, 448, 449
Şeyh Halîl-i Halvetî 1068
Şeyh Hamdullah 78
Şeyhî 21
Şeyh Mustafa Safiyüddîn 23, 24, 26, 28, 148, 149, 156, 159, 1066, 1067, 1128
Şeyhülislâm Feyzullah Efendi 75
Şeyhülislâm Feyzullah Efendi Medresesi 75
Şiblî 383, 644, 816, 1024
Şifâ 673
Şifâ-i Şerîf 30
Şinasî 94
Şîrîn 812, 1030
Şirvan 27, 29
Şişli 42
Şît (Hz.) 731
Şîve-i Tarîkat 114
Şükrî-i Âmidî 105

T

Tâcüddîn 449
Tâğût 388
Tâhâ. Bk. *Muhammed (Hz.)*
Tâhirülmevlevî 42, 43, 77, 1259
Tahmeseb 391
Tahmûres 737
Tahrîb-i Harâbât 179
Tâiz 402
Tâk-ı Kisrâ 277
Talat (Üsküdarlı) 43, 845
Talat Paşa 82
Talha 311
Tâlib 157
Tâlût 387
Tanin Gazetesi 52
Tanzim Gazetesi 374
Tanzimat 46, 173
Târîh-i Edebiyat-ı Osmaniyye 51
Târîh-i Osmânî Encümeni 41, 109
Târih ve Edebiyat Mecmuası 7, 11, 18, 26, 33, 52, 76, 79, 80, 96, 105, 107, 111, 118, 122, 130, 135, 180, 183, 187, 1253
Tarîk Gazetesi 144, 374, 377
Tarsus 161, 163, 412, 413, 452
Tasnîf-i Vesâik-i Târîhiyye Encümeni 41
Tatar 259
Tayfûr 1009, 1071
Tecrîd 400
Tefsîr-i Celâleyn 30
Tengelûşâ 353
Tenkîdât-ı Edebiyye 97, 1250
Tepedelen 161, 414
Tercüman Gazetesi 377
Teselya Osmanlı Şairleri 122
Tevfika Nesîbe Hanım 120
Tevfik Bey 500
Tevfik Paşa 160, 446
Tevhîd-i Efkâr 97
Tezkire-i Râmiz 21
Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid 11, 18, 19, 21, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 44, 45, 73, 90, 91, 123, 130, 147, 157, 180, 1252
Tibet 312, 349, 1019
Tiflis 1205
Timur Han 312, 774, 776, 801, 802, 914
Tirmizî 473
Tokatlıyan Tepebahçesi 46
Tophane 621
Trablus 161
Trablusşam 36
Tufeyli 1149
Tuhfetü'l-Beliyye 123
Tuna 1082
Tunus 1078
Tûnus Tarihi 113
Tûr. Bk. *Tûr-ı Sînâ*
Turan 871
Turancılık 52, 65
Turgut 163
Tûr-ı Sînâ 69, 568, 571, 773, 794, 806, 817, 859, 966, 1016, 1090, 1192
Türk 1103, 1107
Türkçülük 59, 60, 65
Türk Ocağı 60

U-Ü

Ubeydî 127, 128
Ukâz 882
Ulah 1103
Ummân Denizi 403
Uryânîzâde Ahmed Esad 93
Ülfetî 1149
Ümnî 1149
Üsküdar 56, 98, 127
Üsküp 1106

V

Vahdeddin. Bk. *Mehmed VI*
Vakit Gazetesi 52, 1253
Vâlî 21, 181, 1149
Vâlide Hastanesi 42
Vâmık 288, 393, 1182
Vasfî. Bk. *Hüseyin Vasfî Efendi*
Vâsıf 26.
Vâsıf Efendi (Gülşenîzâde) 157, 1194, 1195
Vassâf 53
Vatan Gazetesi 42
Vedâd 160, 511
Vehbî. Bk. *Abdullah Vehbî*, Bk. *Abdülvehhâb Vehbî (Remzîzâde)*

Vehbî Paşa 467
Vekâyiu'l-Fuzalâ 21
Vesâiku'l-Âsâr 94, 95, 96, 112, 181, 1249
Veyse'l-Karânî 948
Veysî 25, 32, 44, 120, 361, 808
Vilâyet Gazetesi 143, 378
Vise 161, 414
Viyana 1098

W

Wilson İlkeleri 63, 101

Y

Ya'kûb (Hz.) 353, 355, 502, 649, 659, 953, 955
Ya'kûbî 343
Yâfes 731
Yağmâ 303, 352
Yahudi 1103
Yahyâ (Hz.) 352
Yahyâ (Şeyhülislâm) 53, 97, 991
Yahya Kemal 77, 104, 171, 175, 520, 1200, 1252, 1258, 1260
Yâkût el-Hamevî 113, 388
Yâkût el-Müsta'sımî 387, 645
Yanya 17, 36, 38, 40, 92, 99, 115, 117, 122, 143, 161, 162, 317, 378, 414, 419, 454, 489, 490, 491, 506, 514, 1106
Yanya valisi 161
Yaşar Şadi Bey 112
Yavuz Sultan Selim. Bk. *Selim I*
Ye'cûc 1226
Yehûdâ 353
Yemen 17, 36, 37, 38, 78, 100, 101, 122, 162, 304, 497, 779, 865, 1250, 1261
Yemen Hâtırâtı 101, 1250
Yemen Tarihi 78
Yeni Mecmua 52
Yenişehir 122, 162, 489
Yesrib. Bk. *Medine*.
Yezîd 1062, 1211
Yıldırım. Bk. *Bayezid I*
Yıldız Sarayı 65, 154, 1100
Yunan 1075
Yunanlılar 420
Yûnus Emre 126, 127
Yûsuf (Hz.) 198, 229, 259, 305, 353, 355, 502, 562, 582, 649, 659, 667, 683, 733, 772, 816, 840, 891, 944, 955, 991, 1192.
Yûsuf Kâmil Paşa 19, 64
Yûsuf Râif (Mukâbelecizâde) 157, 1147, 1148, 1155, 1156, 1157
Yûsuf Ziyâ 162, 461, 517

Z

Zâbil 349
Zahîr 336, 349, 434
Zâl 263, 276, 400
Zehrâ. Bk. *Fâtıma (Hz.)*
Zekeriyyâ Efendi (Şeyhülislâm) 97
Zend 353
Zerdüşt 397
Zeyd 962
Zeynep Hanım 120
Zeynîzâde 30, 33
Zihnî Efendi 143, 159, 367, 368, 371
Zihnî-i İstanbulî 181
Zihnî Paşa 146, 161, 295, 505, 506
Zîver Paşa 156, 1161, 1162
Ziyâ Bey (Mutasarrıf) 424, 501
Ziyâ 110, 119, 126, 162, 177
Ziya Gökalp 52, 126, 1252
Ziyâ Paşa 119, 177
Ziyâd 1062
Zübeyde Hanım 22, 23, 24, 27, 183
Zülfikâr 240, 256, 588, 605, 1225
Zülkarneyn 660
Zünnûn 383, 644, 1009, 1071

EKLER

EK 1: *DÎVÂN*'DA YER ALAN ÂYET, HADİS VE DİĞER ARAPÇA CÜMLE YA DA İBARELER

1. ÂYETLER

Aḥsen-i taḳvîm: Tîn sûresinde geçen bu ifade "en güzel şekil" anlamındadır. (Tîn, 95/4)

'Alleme'l-esmâ: "Ademe isimlerin tümünü öğretti." mealindeki bu ibare, Bakara sûresinde geçmektedir. (Bakara, 2/31)

Berd ü selâm: "Serin ve selâmet" anlamındaki bu ifade, Enbiyâ sûresinin 69. âyetinde geçen "berden ve selâmâ" ifadesinden mülhemdir.

Bismillâhi mecrahâ ve mürsâhâ: "… Onun yüzüp gitmesi de durması da Allah'ın adıyladır…." (Hûd, 11/4)

Elest: "Elest" sözcüğü Kur'ân-ı Kerîm'de A'râf sûresi 172. âyetinde geçmekte olup klasik Türk şiirinde sıklıkla iktibas edilen bir kelimedir. Âyetin aşağıdaki mealinden de görüleceği üzere, "elestü" sözcüğü "değil miyim" anlamındadır. Bahsi geçen âyetin meali şöyledir: "Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' demişti. Onlar da, 'Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin).' demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, 'Biz bundan habersizdik.' dememeniz içindir."

Elḥamdülillâh: "Hamd Allah'a özgüdür." mealindeki bu ibare, Kur'ân-ı Kerîm'in birçok yerinde geçtiği gibi günlük dilde de bir dua ifadesi olarak kullanılmaktadır.

Elḥamdü lillâhillezî: "O Allah'a hamd olsun ki…" mealindeki bu ibare, Kur'ân-ı Kerîm'in muhtelif âyetlerinde geçmektedir. Birkaç örnek için bk. Zü-

mer, 39/74; Fâtır, 35/34; Sebe', 34/1; Neml, 27/15.

Eṭa'nâ: "… itaat ettik." anlamındaki bu ibare, Kur'ân-ı Kerîm'de Bakara sûresinin 285. âyetinde geçmektedir.

Fe-'azzeznâ bi-ṣâliṣ: "…üçüncü bir elçi gönderdik…" mealindeki bu ibare, Yâsîn sûresi (36) 14. âyette geçmektedir.

Fe-terżâ: "…ve sen de hoşnut olacaksın." mealindeki bu ibare, Kur'ân-ı Kerîm'de, Duha sûresinin 5. âyetinde geçmektedir.

Fetaḥnâ: "…açtık" mealindeki bu ibare, Kur'ân-ı Kerîm'de birkaç âyette geçmektedir. Bk. En'âm, 6/44; A'râf, 7/96; Hicr, 15/14; Mü'minûn, 23/77; Fetih, 48/1; Kamer, 54/11.

Hel etâ: "İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti." mealindeki bu ibare, İnsan sûresi 1. âyetinin ilk iki sözcüğüdür.

Hel min mezîd: "Daha fazlası var mı?" (Kâf, 50/30)

'İhni menfûş: "renkli yün" anlamındaki bu söz grubu, Kur'ân-ı Kerîm'in Kâri'a sûresinin (101) 5. âyetinde geçmektedir.

İn hiye: Bir bağlam içerisinde ancak mâna kazanabilen bu ibare, Kur'ân-ı Kerîm'in birkaç yerinde geçmekte ise de burada Hz. Mûsâ ile ilintili olan A'râf sûresi 155. âyete bir gönderme bulunmaktadır. Söz konusu âyetin meali şöyledir: "Mûsâ, kavminden, belirlediğimiz yere gitmek için yetmiş adam seçti. Onları sarsıntı yakalayınca (bayıldılar). Mûsâ, 'Ey Rabbim! Dileseydin onları da beni de bundan önce helâk ederdin. Şimdi içimizden birtakım beyinsizlerin işledikleri günah sebebiyle bizi

helâk mı edeceksin? Bu, sırf senin bir imtihanındır. Onunla dilediğin kimseyi saptırırsın, dilediğini de doğruya iletirsin. Sen, bizim velîmizsin. Artık bizi bağışla ve bize acı. Sen, bağışlayanların en hayırlısısın.' dedi."

İnnâ fetaḥnâ: "Biz sana, apaçık bir fetih verdik." mealindeki bu ibare, Fetih sûresi 1. âyetinin ilk iki sözcüğüdür.

İnnallâhe hüve'l-ġaniyyu'l-ḥamîd: "Şüphesiz Allah, her bakımdan sınırsız zengin olandır, övülmeye layık olandır." (Lokman, 31/26)

İnnî a'lemü: "Ancak ben bilirim…" mealindeki bu ibare, Kur'ân-ı Kerîm'de üç yerde (Bakara, 2/30, 33; Yûsuf, 12/96) geçmektedir.

İnnî enallâh: "Şüphesiz ben Allah'ım…" mealindeki bu söz grubu, Kasas sûresinin 30. âyetinde, "Ey Mûsâ! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım." bağlamında yer almaktadır.

İrci'î: "Dön." mealindeki bu kelime, Fecr sûresinin "Sen O'ndan râzı, O da senden râzı olarak Rabbine dön!" mealindeki 28. âyetinde geçmektedir.

İz humâ iṣneyni fi'l-ġâr: "…Hani yalnız iki kişiden biri olduğu halde…" (Tevbe, 9/40)

Ḳâbe ḳavseyn: "…iki yay aralığı kadar…" mealindeki bu ibare, Kur'ân-ı Kerîm'de Necm sûresi (53) 9. âyette geçmektedir.

Kâf u nûn: "كن" (kün) sözcüğünün iki harfine gönderme yapılmış olmaktadır. Bahsi geçen sözcük Yâsîn sûresi 82. âyette "kün fe-yekûn: ol der ve oluverir" şeklinde geçmektedir.

Ḳâlû belâ: "Bilakis (tabii ki sen bizim Rabbimizsin) dediler." mealindeki bu ibare, Kur'ân-ı Kerîm'in birkaç âyetinde (En'âm 6/30; Zümer 39/71; Mü'min 40/50; Ahkâf 46/34; Hadîd 57/14;

Mülk 67/9) geçmekte ise de burada A'râf (7) sûresi 172. âyete telmih bulunmaktadır. Sözkonusu âyetin meali şöyledir: "Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' demişti. Onlar da, 'Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)' demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, 'Biz bundan habersizdik.' dememeniz içindir."

Kefeynâ: "…biz sana yeteriz." mealindeki bu ibare, Kur'ân-ı Kerîm'de (Hicr, 15/95) geçmektedir.

Kün-fe-kân: "Ol (der) o da hemen oluverir." mealindeki bu ifade, Yâsîn sûresi 82. âyette "kün feyekûn" şeklinde geçmektedir.

Keyfe mâ-yeşâ: "… dilediği gibi…" anlamına gelen bu ifade, "keyfe yeşâ'u" şekliyle Kur'ân-ı Kerîm'de (Âl-i İmrân, 3/6, Mâide, 5/65 ve Rûm, 30/48) üç yerde geçmektedir.

Lâ taḥzen: "Üzülme…" mealindeki bu sözcük, Kur'ân-ı Kerîm'de birkaç âyette geçmekteyse de "Korkma, Allah bizimledir…" ifadesinin yer aldığı Tevbe sûresi 40. âyete göndermedir.

Lâ şerîke leh: "O'nun hiçbir ortağı yoktur." mealindeki bu ibare, En'âm (6) sûresi 163. âyette geçmektedir.

Lâ taḳnaṭû': "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz." (Zümer, 39/53)

Le-'amruk: "(Resûlüm) Hayatın hakkı için…" mealindeki bu sözcük, Hicr (15) sûresi 72. âyette geçmektedir.

Len terânî: "Beni asla göremezsin." mealindeki bu ifade, Kur'ân-ı Kerîm'de (A'râf, 7/143) âyette geçmektedir.

Mâ evḥâ:	"Sonra da vahyedilecek şeyi …" mealindeki bu ibare, Necm (53) sûresinin 10. âyetinde geçmektedir.
Mâ zâġa'l-baṣar:	"(Hz. Muhammed'in) göz(ü) şaşmadı ve sınırı aşmadı." (Necm, 53/17)
Rabbenâ enzil 'aleynâ mâ'ide:	"Ey Allahım! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir." (Mâide, 5/114)
Rabbenâ etmim lenâ âmâlenâ:	"Rabbimiz, nurumuzu tamamla, bizi bağışla. Çünkü sen her şeye kadirsin." (Tahrim, 66/8)
Rabbi lâ-teẕer:	"Ey Rabbim bırakma." mealindeki bu ibare, "Nuh dedi ki: Rabbim! Yeryüzünde hiçbir inkarcı bırakma." mealindeki Nuh sûresinin 26. âyetinde geçmektedir.
Rażayt:	"Râzı oldum." anlamındaki bu kelime, Mâ'ide (3) sûresinin 5. âyetinde "ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim…" mealindeki bağlamda yer almaktadır.
Sübḥânellezî esrâ:	"Kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan (Mekke'den), kendisine bir kısım âyetlerimizi göstermek için, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya (Kudüs'e) götüren Allah'ın şânı yücedir. Doğrusu O, işitir ve görür." mealindeki İsrâ sûresi 1. âyetinin başlangıç sözcükleridir.
Şidâd u ġılâẓ:	"…gayet haşin ve sert…" anlamındaki bu söz grubu, Tahrîm (66) sûresinin 6. âyetindeki "ġilâžun şidâdun" ibaresine telmihtir.
Urve-i vüṯḳâ:	"kopmaz ve sımsıkı bağ, kulp…" mealindeki bu sözcük grubu Kur'ân-ı Kerîm'de (Bakara, 2/256; Lokman, 31/22) geçmektedir.
Tesürrü'n-nâẓırîn:	"…bakanların içini açan…" mealindeki bu ifade, Bakara sûresi (2) 69. âyette geçmektedir.
Ve'd-duḥâ:	"Kuşlık vaktine yemin olsun" (Duhâ, 93/1)

Ve fedeynâhu bi-ẕibḥin: "Biz, (İbrahim'e) büyük bir kurbanlık vererek onu (İsmail'i) kurtardık." (Sâffât, 37/107)

Velleyl: "Sükuna erdiği zaman geceye yemin olsun ki…" (Duhâ, 93/2)

Venşaḳḳa'l-ḳamer: "…Ay yarıldı" mealindeki bu ibare, Kamer (54) sûresinin 1. âyetinde geçmektedir.

Yâsîn ü Ṭâhâ: Sırasıyla Kur'an-ı Kerim'deki 36. ve 20. sûrelerin ismidir.

Yuḥyi'l-'iẓâm: "… kemikleri diriltecek…" mealindeki bu ifade, Kur'ân-ı Kerîm'de (Yâsîn, 36/78) geçmektedir.

Yu'ṭîke rabbüke fe-terżâ: "Rabbin şüphesiz sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın." (Duhâ, 93/5)

2. HADİSLER

el-Faḳru faḫrî: "Fakirlik övüncümdür." Tasavvufî metinlerde sıklıkla zikri geçen bu hadis ve değerlendirmesi için bk. Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ,* c. II, s. 102.

Men 'aref: Bu iktibas, tasavvuf kültüründe oldukça meşhur olan "men 'arefe nefsehû fe-ḳad 'arefe rabbehû" lafzında ve "Nefsini (kendini) tanıyan Rabb'ini de tanır." mealindeki hadistendir. Hadisin metni ve değerlendirmesi için bk. Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ,* c. II, s. 309.

Hâdimü'l-leẕẕât: Çeviri: "Tatları yok eden…" Bu ibare Hz. Peygamber'in "Eksirû ẕikre hâdimi'l-leẕẕât: el-mevt." lafzıyla hadis külliyatlarında yer alan hadisinde geçmektedir. Bahsi geçen hadis "lezzetleri yok eden ölümü sıklıkla hatırlayınız." şeklinde Türkçeye çevrilebilir. Hadis için. Bk. https://hadislerleislam.diyanet.gov.tr/sayfa.php?CILT=7&SAYFA=547&SRC=-lezzetleri

Küntü kenz: Bu ibare, tasavvuf edebiyatında sıkça kullanılan mevzû bir hadisin ilk iki sözcüğüdür. Hadisin tam metni "Küntü kenzen maḫfiyyen fe-aḥbebtü en-u'rafe fe-ḫalaḳtü'l-ḫalḳa li-u'rafe." şeklinde olup "Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi/tanınmayı istedim ve tanınmak için halkı (tüm yaratılmışlar) yarattım." şeklinde Türkçeye çevrilebilir. Hadisin metni için bk. Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ,* c. II, s. 155.

Levlâk: Tasavvuf literatüründe meşhur olan bu hadisin tam metni *Levlâke levlâke lemâ halaktu'l-eflâk* şeklinde olup "Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım." anlamına gelmektedir. Bk. Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ,* c. II, s. 164.

3. MESELLER

A'ṭi'l-ḳavse bârîhâ: "Yayı taşıyana (bilen) ver." şeklinde birebir çevirisi yapılabilecek bu söz grubu Arapça bir atasözü olup Türkçe "At binenin kılıç kuşananın" atasözü ile karşılanabilir. Oldukça meşhur olan bu atasözü, bir işi onu hakkıyla yerine getirecek bilgili ve becerikli kimselere bırakmayı tenbih için kullanılır. Bk. Numan Yazıcı, *Arapça-Türkçe / Türkçe-Arapça Atasözleri ve Deyimleri*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003, s. 287; Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, c. I, İstanbul: Sütun Yayınları, 2008, s. 63.

el-Mülûku mülhemûn: Arapça bir kelâm-ı kibâr olduğu anlaşılan bu ibarenin çevirisi şöyledir: Padişahlar, ilhama mazhar olmuş kimselerdir.

4. DİĞER

Aleyhi'r-raḥme:	(Allah'ın) rahmeti onun üzerine olsun.
Allâhu ekber:	Allah en büyüktür.
Bârekallâhu'l-ḫamîs:	Allah beşincisini mübarek etsin.
Celle celâl:	Azamet ve şânı yücedir.
Edâmellâhu mülkehû:	Allah onun mülkünü daim kılsın.
Fâsidü'n-niyyât:	*Niyetleri bozan*
Hâẕâ Ḥüseyn:	Bu Hüseyin'dir.
Kenz-i lâ-yefnâ:	Tükenmez hazine.
Ḳuddise sırruhu'l-vefî:	Allah onun vefalı sırrını kutsasın.
Lâ yüs'el:	Sorgulanmaz.
Rażiyallâhu 'anh:	Allah ondan razı olsun.
Rıḍvânullâhi 'aleyhim ecma'în:	Allah hepsinden razı olsun.
Seyfün min süyûfillâh:	Allah'ın kılıçlarından bir kılıç.
Vallâhu a'lem bi't-tamâm:	En doğrusunu Allah en iyi bilir.
Ve ḳażayt:	İ'râbı (son harfinin harekesi) verilmeyen bu kelime "tamamlamak, doldurmak, vakit geçirmek" gibi anlamlara gelen Arapça çekimli bir fiildir.
Yâ mucîbe'ş-sâilîn:	Ey sorana / isteyene cevap / karşılık veren (Allah)!

EK 2: ALİ EMÎRÎ'NİN YAZDIĞI NAZİRELER

1	**Kaynak Şiir**	**Şāir Adı**	**Emīrī'nin Nazîresi**
2	Ḥarīm-i rūy-ı yāri ṭurra-i ʻanber-feşān saḳlar Siyeh-pūşīdedir kim beyt-i maʻmūru nihān saḳlar[1]	Abdünnāfi' Efendi	Vaṭan ʻaşḳı gibi bir nūru vicdānım nihān saḳlar Nihān saḳlar ʻayān saḳlar ḫulāṣa her zamān saḳlar
3	Bilmem neye ʻāşıḳān utansın Bīgāne-i ʻaşḳ olan utansın[2]	Adanalı Ziyā	Ḥaṭ gelse neden cüvān utansın Baġıñ ṣuçu ne ḫazān utansın
4	Bir iltifātı başladı iẓhāra gözleriñ Ḥācet mi var bu ḫandeyi tekrāra gözleriñ[3]	Alī Rızā Bey	Zīnet verir o ḥüsn-i żiyādāra gözleriñ Āyīnedir ṣaḥīfe-i dīdāra gözleriñ
5	Eşkim görüp ol şūḫ n'ola etse tebessüm Bu āb-ı revān bir güli ḫandān edemez mi[4]	Āgāh	Maḳbūl olamaz būse dirīġindaki ʻöẕrüñ Bir bāġı olan bir güli iḥsān edemez mi
6	Dildār ile gördükde raḳīb etdi tevāżuʻ Ol ḫam-şüde dīvārdan Allāh'a ṣıġındım[5]	Āgāh	Rām etdim Emīrī baña ol āfeti ammā Aḥbābdan aġyārdan Allāh'a ṣıġındım
7	Aġyār görmesin meded ol sīm-sīneyi Gösterme her gedāya görünmez ḫazīneyi[6]	Āgāh	Zīr-i zemīnde etme taḥarrī defīneyi Ehl-i zirāʻat ol ki bulursuñ ḫazīneyi
8	Ẕerre deńlü derd bulmak güç devādan çoḳ ne var Sen seni işkeste göster mū-miyādan çoḳ ne var	Āgāh-ı Āmidī	Çeşmimizde girye-i ḥasret-nümādan çoḳ ne var Yār ile mā-beynimizde mācerādan çoḳ ne var
9	Bülbülleri de gülleri de ḫārı da ḫod-bīn Seyr et ki cihān bāġı temāşāya değermiş[7]	Āgāh-ı Semerkandī	Ben āhımı ẓann eyler idim ġayr-ı müʼeşşir Tā küngüre-i ʻarş-ı muʻallāya değermiş
10	Zülāl-i laʻl-i yāri isteyen gīsūya baġlansın Ki āb-ı zemzemi iḫrāc içün bir rīsmān ister[8]	Agop Lutfī-i Āmidī	Göñül bildi ẓuhūr-ı mevceyi ḫışm-ı nigāhından Nuḳūd-ı ṣabrı yaġmā eyledi yāḳūt-ı cān ister
11	Maḳdemińle pür-żiyā ḳıl bezmi ey hūrī-liḳā Defʻ ola tā ki derūnumda olan renc ü ʻanā[9]	Ahmed Hilmī	Şām-ı ḫaṭṭıñ mihr-i ḥüsnü eyledi maġrib-nümā El verir artıḳ devām-ı cilve-i bī-intihā
12	Dest-res olmaz onuñ-çün ẕemm eden erbābını Yoḳsa cāhil cānını eyler fedā-yı maʻrifet[10]	Azmī-i Āmidī	Ḥāṣılı āb u havāsı bu ʻanāṣırdan değil Başḳadır bāġ-ı bahār-ı dil-güşā-yı maʻrifet
13	ʻĀşıḳ-ı ṣādıḳ iseń etme cedel aġyār ile Merd-i dānā eylemez nā-dān-ı bed-ḫūlarla baḫş[11]	Bekrī	Māh olur mu mihr-i ʻālem-tāb ile hem-kevkebe Şūḫ-ı nev-ḫaṭṭ etmesin ḫūbān-ı bī-mūlarla baḫş
14	Sāḳī-i gül-çehresiz vermez ṣafā ʻāşıḳlara Dolsa gül-gūn bādelerle eylese cevlān ḳadeḥ[12]	Bekrī	ʻAks-i reng-ā-rengi verdi başḳa revnaḳ meclise Etdi ṭāvūs-ı mülemmaʻ-per gibi cevlān ḳadeḥ
15	Dem-be-dem fürḳat ṣalar maʻşūḳ u ʻāşıḳ beynine Melʻanetdir añladım eṭvār-ı bed-peymān-ı çarḫ[13]	Bekrī	Köre şemʻ-i rūşenā bīnāya baḫş eyler ʻaṣā Mevḳiʻinde eylemez bir kimseye iḥsān çarḫ

1 *OTEM*, sy. 14, s. 263.
2 *OTEM*, sy. 3, s. 69.
3 *OTEM*, sy. 7, s. 133.
4 *TŞA*, s. 31.
5 *TŞA*, s. 80.
6 *TŞA*, s. 81.
7 *TŞA*, s. 92.
8 *TŞA*, s. 89.
9 *TŞA*, s. 91.
10 *TŞA*, s. 86.
11 *TŞA*, s. 119.
12 *TŞA*, s. 119.
13 *TŞA*, s. 119.

16	Ḳaṭre ḳaṭre düşdü ḫūnīn gözyaşım ṣaḥrālara Hep sirişkim toḫmudur bitmiş uyanmış lāleler[1]	Bekrī	Neş'etinde ḥāl-i ḫūnīn-i cihānı añlamış Dāġdār olmuş bütün ḳana boyanmış lāleler
17	Eyleyen maḥzūn beni dünyāda ṣādān olmasın Dem-be-dem ḳan aġlasın ʿālemde ḥandān olmasın	Bekrī	Kūy-ı cānānda benimle etme ġavgā ey raḳīb İḫtirāz et kim ḫarīm-i Kaʿbe'de ḳan olmasın	
18	Āh u feryād etdiğim her şebde ben ey māh-rū Görmedir bir kerre ancaḳ günde dil-ḫᵛāhım seni	Bekrī	Cünd-i ervāḥ-ı ricālü'l-ġaybı ḫuddām eylerim Eylesem vird-i münācāt-ı seḥergāhım seni
19	Söyleşip çoḳ mācerā yār ile oldum sīne-ṣāf Baʿd-ez-īn vaʿd-ı vefādan kām-yāb oldum bu şeb[2]	Bekrī	Ḫoş gelir şimdi bańa bīdārlıḳdan meyl-i ḫᵛāb Ḫᵛāb içinde vāṣıl-ı luṭf-ı ḫiṭāb oldum bu şeb
20	Gülsitān-ı ʿārıżıńdan olmadım gül-būse-çīn Müjde oldı sünbülistān-ı ḫat-ı ḫārıń bańa[3]	Bekrī-i Āmidī	Ġonca-i fırdevsi görmek etse gönlüm ārzū Ḥall eder ol ārzūyu fikr-i ruḫsārıń bańa
21	Çıḳar fesden o müşgīn kākülüń yer yer nümāyān et Dağıt ālām-ı sevdāyı dil-i ʿuşşāḳı ṣādān et[4]	Cāmī-i Āmidī	Gözüńde ḫūn-ı dil olmaz o şāhıń ʿaksine mānīʿ Sarāy-ı nūr içinde taḫt-ı yāḳūt üzre mihmān et
22	Bańa dersin ki laʿlim sırrını göńlüńde pinhān et Ṣınıḳ billūr içinde bāde-i engūr dursun mu[5]	Cehdī	Firār eyler reʾāyā ehl-i ẓulmüń ḳurb-ı şītinden Uzaḳdan ṣavt-ı şāhīn güş eden ʿusfūr dursun mu
23	Taḥṣīl-i kemālāta eden ʿārifi taḥrīż Enẓār-ı mürüvvetle olan luṭf u ʿaṭādır[6]	Cehdī-i Āmid	Verdi beşere ḳarż ile Ḥaḳ nakd-i ḥayātı ʿİnde't-ṭaleb elbette müheyyā-yı edādır
24	ʿAyān olduḳça ġonca dem-be-dem yanında ḫār artar Bu gülzārıń raḳīb-i pür-cefāsı artar eksilmez	Cehdī-i Āmidī	Beşer beñzer bu dām-ı ibtilāda murġ-ı pā-bende Eğer āsūde durmazsa cefāsı artar eksilmez
25	Hemīşe cām-ı mey ḫālī bu dil meksūr dursun mu Raḳīb-i bed-meniş nālem görüp mesrūr dursun mu	Cehdī-i Āmidī	Vücūdu ehl-i ṣıdḳıń mülke celb eyler tecellāyı Kelīm'iń ʿavdetinden soñra nūr-ı Ṭūr dursun mu
26	Çarḫa ḳılma ser-fürū iḳbāl içün devlet budur Hem gedā hem pādişāh-ı ʿālem ol devlet budur[7]	Cevrī	ʿAdl ü ḥaḳḳāniyyeti icrādan etme inḥirāf Dergeh-i Mevlā'da eñ maḳbūl olan ṭāʿat budur
27	Maḳṣadı cām-ı pey-ender-pey ile sāḳīniń Sāġar-ı ʿayşı tehī sāz u nigūn etmekdir	Cezmī	Ḫande-i nāz ile bu cilve-i pey-der-peyden Maḳsadı ʿāşıḳı bī-ṣabr u sükūn etmekdir
28	Taḥammül eyleyemez āteşīn ruḫ-ı yāre O zülf-i ḫam-be-ḫam-ı müşg-bār nāzikdir	Cezmī	Tekellümünde edā var lebinde feyż-i beyān Tebessümünde ṣafā var o yār nāzikdir
29	Olduń hemīşe ṭālib-i āsāyiş-i ḫużūr Dīvānevār terk-i diyār eyledíń göńül	Cezmī	Ġadr etdi kendine saña ḥaḳsızlıḳ eyleyen Anlar ziyāna uġradı kār eyledíń göńül
30	Etmez iẓhār-ı ʿuḳde-i ḫāṭır Vażʿ-ı dildāra dāġdır göńlüm	Cezmī	Ṣoldı hep ġonca-i niḥāl-i ümīd Bir ḥazān-dīde bāġdır göńlüm
31	Ben şehīd-i nigāh-ı cānānım Renciş-i dest-i cān-sitān bilmem	Cezmī	Lāne-i inzivāda ʿanḳāyım Meyl-i ġavġā-yı üstüḫān bilmem
32	Ey bād-ı ṣabā göńlüne gir luṭf ile yāriń Gel soñra dil-i Cezmī-i nālāna ḫaber ver[8]	Cezmī	Ey baḫr-ı maʿārifde şināver geçinen ẕāt Her mühreyi almam bańa dür-dāne ḫaber ver

1 *TŞA*, s. 119.
2 *TŞA*, s. 119.
3 *TŞA*, s. 80.
4 *TŞA*, s. 87.
5 *TŞA*, s. 81.
6 *TŞA*, s. 163.
7 *TŞA*, s. 83.
8 *TŞA*, s. 138.

33	Süvār olsa eğer sulṭān-ı nuṣret tevsen-i bāda Ġubārāsā verir cem‘iyyet-i a‘dāyı ber-bāda[1]	Çeteci ‘Abdullāh Paşa	Yine ḫ‍ᵛāb-ı cehāletden ayılmaz merdüm-i ġāfil Eğer biñ ‘ilm ü ḥikmet āfītābı doġsa dünyāda
34	Gördü rūy-ı şu‘le-tābıñ şebde şem‘-i encümen Ṣubḥa dek dökdi ‘araḳ reşkinden ey nāzik-beden[2]	Dervīş Bey	Ḥizmetinden mürtekibler vursa dem ẓann eylerim ‘İşmetinden bir utanmaz fāḥişe söyler süḫan
35	Naşıl dil ayrılır la‘l-i muṭalsam genc-i rūyuñdan Ederken her ḫaṭıñ bir pāsbān-ı cān-sitān peydā[3]	Edhem-i Āmidī	Yine firdevs-i kūy-i yāra per-cünbān-ı ḥasretdir Gönül ‘anḳāsı etse ‘arş içinde āşiyān peydā
36	Ey ḫ‍ᵛābgeh-i ḥażret-i peyġamber ü şeyḫeyn Ey ḥücre-i pür-feyż ü pür-envār güzelsin[4]	Emīn Feyzī	Ey ravża-i sulṭān-ı serāperde-i *levlâk* Āfāḳ-ı ‘avālim eder iḳrār güzelsiñ
37	Şeb-i viṣāl geçer dilde intiẓārı ḳalır O bādeniñ çekilen renciş-i ḫumārı ḳalır	Emīrī (ced)	Ne ḫandenāki cihāñıñ ne nāle-kārı ḳalır Ne gülsitānı ne bülbülleri ne ḫārı ḳalır
38	Bir dil ki ṣadāḳatle maḥabbet var içinde Bir āyīnedir ḥüsn-i leṭāfet var içinde	Emīrī (cedd)	İstanbul’uñ āṣār-ı sa‘ādet var içinde Sulṭān-ı ümem nūr-ı ḫilāfet var içinde[5]
39	Añladan dil mācerāsın ḫāmedir Yazdıġım yāra onuñ-çün nāmedir[6]	Emīrī-zāde ‘Ākif	Yazdıġım gülşende yāra nāmedir Gül nihālinden elimde ḫāmedir
40	Leb-i gül-fāmı temās eyledi peymānemize Rūḥ-ı Cem gibṭa eder ḥālet-i mestānemize[7]	Fā’ik Ālī	Geldi cānān bu gece nāz ile kāşānemize Nūr yaġdırdı sa‘ādet güneşi ḫānemize
41	Bilinmez gizli bīmārım lebiñ būs etmedir çārem Ṭabībā gel dirīġ etme devālar vaḳtidir şimdi[8]	Fā’iz-i Āmidī	Ṭabībim ḳaṭ ‘-ı ümmīd et dil-i bīmārdan artıḳ Bıraḳ tedbīr-i dermānı du‘ālar vaḳtidir şimdi
42	Ne mümkündür dile o ġamzeden bī-vehm ü bāḳ olmaḳ ‘İlācı olmayan bīmāra sıḥḥatdir helāk olmaḳ[9]	Fāmī	Niçe alçaḳları gördüm ki olmaz mūcib-i ‘ibret Şu ‘işretgāh-ı imkānda defîn-i zīr-i ḫāk olmaḳ
43	Ne ḥācet Fā’iḳā da‘vā bugün mehd-i ma‘ānīde Olur nev-zāde-i ṭab‘ımda āṣār-ı hüner peydā[10]	Fā’iḳ	İlāhī ḳudretiñle ẕirve-i kühsār-ı bālāda Olur bī-cūybār u bāġbān ‘ālī şecer peydā
44	Behişt-ābād-ı yāri başdırır ṭūfān-ı ḥasretle Sirişk-i çeşm-i Fāżıl Dicleveş Baġdād’a yüz tutmuş[11]	Fāżıl-ı Āmidī	Ḫulūş-ı niyyeti elbette maġlūb eyler a‘dāyı Emīrī bir büyük dergāh-ı feyż-ābāda yüz tutmuş
45	Rūh-ı ‘uşşāk olmada pervāne-āsā mużṭarib Oldı gūyā şu‘le-i şem‘-i tecellā mużṭarib[12]	Fehīm-i Kadīm	Zaḫm-ı düşmen-iltiyāmımdan eṭibbā mużṭarib Dehşet-i ye’s-i derūnumdan eḥibbā mużṭarib
46	Olmuş ey ġamze-i ġammāzı zebāndān-ı ḳażā Çeşm-i mestüñde ‘ıyān nükte-i pinhān-ı ḳażā[13]	Fehīm-i Kadīm	Sicn-i endüh idi ‘āṣıḳlara zindān-ı ḳażā Ḫāḳ-i miḥnetde binā olmadan eyvān-ı ḳażā
47	Bir ḥayāt için ḳażā bilmem ne nāz eyler bańa Ben şehīd-i ġamzeyim ‘Īsā niyāz eyler bańa[14]	Fehīm-i Cedīd	Tīri istiġnā eder şemşīri nāz eyler bańa Ben marīż-i ġamzeyim Loḳmān niyāz eyler bańa

1 *TŞA*, s. 91.
2 *TŞA*, s. 83.
3 *TŞA*, s. 90.
4 *OTEM*, sy. 23, s. 567-68.
5 Bu gazele birçok nazîre yazılmıştır.
6 *TŞA*, s. 86.
7 *OTEM*, sy. 3, s. 68.
8 *TŞA*, s. 87.
9 *TŞA*, s. 87.
10 *TŞA*, s. 87.
11 *TŞA*, s. 87.
12 *OTEM*, sy. 24, s. 594.
13 *OTEM*, sy. 24, s. 598.
14 *OTEM*, sy. 22, s. 539.

48	Ey vücūduñ pertevindendir ʿadīm olmak bańa Vācib oldu sāye-i mihr-i ḳadīm olmak bańa[1]	Fehīm-i Kadīm	Ḥoş gelir bir başḳa ʿālemde muḳīm olmaḳ bańa Cürʿa-nūş-ı encümengāh-ı ḳadīm olmaḳ bańa[2]
49	Dildir kemend-i zülf-i girih-gīr-i iltifāt Cān mübtelā-yı ṭurra-i zencīr-i iltifāt[3]	Fehmī-i Kadīm	Ḫayrān olup perestiş ederlerdi resmine Gönderse Çīn bilādına taṣvīr-i iltifāt
50	Dolaşsa murġ-ı dil kūy-ı dil-ārāyı ʿabeş şanma Bulunsa bāġda ḳumrī serinde bāz olur peydā[4]	Feṯḥī-i Āmidī	Bulur sūz-ı ḥayātım vāpesīn bir āh ile encām Yanarsa nāra pervāne ḥazīn āvāz olur peydā
51	N'ola beytü'l-ḥazeni eylese Rāʾif mesken Sevdiği dilber onuñ Yūsuf-ı Kenʿān'a değer[5]	Feyżullāh Rā'if Efendi	Görmedim elde kemānın o büt-i ṣayyādıñ Ya niçün tīrleri tā dil-i nālāna değer
52	Gülşenī dervīşidir gül ġoncalardır Mevlevī Bülbül-i ḫoş-hˇān oḳur geh Maʿnevī geh Meşnevī	Firāġī ʿOsmān Paşa	Maġz-ı Ḳur'ān-ı İlāhī'dir Kitāb-ı Meşnevī Nūr-ı tābān-ı semāvīdir ḥiṭāb-ı Maʿnevī
53	Gerçi ey dil yār içün yüz virdi yüz zaḥmet sańa Ẕerrece ḳaṭʿ-ı muḥabbet itmedük raḥmet sańa[6]	Fuzūlī	Her ne cevr etseñ şikāyet etmem ey āfet sańa Ḳorḳarım cevr eylemek lākin olur ʿādet sańa
54	Gerçi ey dil yār içün yüz virdi yüz zaḥmet sańa Ẕerrece ḳaṭʿ-ı muḥabbet itmedük raḥmet sańa	Fuzūlī	Çeşm ü ebrū ḥāl ü gīsū vermedi rāḥat sańa Bir belā oldu göñül her nāzenīn āfet sańa
55	Gerçi ey dil yār içün yüz virdi yüz zaḥmet sańa Ẕerrece ḳaṭ ʿ-ı muḥabbet itmedük raḥmet sańa	Fuzūlī	İnfirād-ı meslek olmuşdur göñül ʿādet sańa Herkesiñ nūş etdiği şerbet değil ḳısmet sańa
56	Gerçi ey dil yār içün yüz virdi yüz zaḥmet sańa Ẕerrece ḳaṭ ʿ-ı muḥabbet itmedük raḥmet sańa	Fuzūlī	Böyle meşreb lāyıḳ olmaz ey perī-ṣūret sańa Ḥoş gelir bilmem niçün nādān ile ṣoḥbet sańa
57	Öyle ser-mestim ki idrāk itmezem dünyā nedür Ben kimim sāḳī olan kimdür mey ü ṣahbā nedür	Fuzūlī	Öyle medhūşum ki bilmem etdiğim şekvā nedir Yār kimdir ben kimim derd-i dil-i şeydā nedir
58	Dimiş her ġoncaya ʿāşıḳlıġım rāzın ṣabā dirler El aġzın ṭutmak olmaz ḳorkaram ey gül sańa dirler	Fuzūlī	Şüküh-ı ḥüsn ile şāhāne bir dilber sańa derler Ḥücūm-ı ʿaşḳ ile dīvāne bir ʿāşıḳ bańa derler
59		Fuzūlī	Cevher-i cānım ola rü'yet-i dendāne fedā Ḫande-i laʿline biñ gevher ü dürdāne fedā
60	Yaḳma cānım nāle-i bī-iḫtiyārımdan ṣaḳın Dökme ḳanım āb-ı çeşm-i eşk-bārımdan ṣaḳın[7]	Fūzūlī	Açma derdim iştidād-ı āh u zārımdan ṣaḳın Alma āhım āteş-i dūzaḫ-şerārımdan ṣaḳın
62	Rāyete meyl ederiz ḳāmet-i dil-cū yerine Ṭūġa dil bağlamışız kākül-i ḫoş-bū yerine[8]	Gazi Giray	Ḳanlı iller gezelim gülşen-i ḫoş-bū yerine Ḫūn-ı aʿdāyı revān eyleyelim şu yerine
63	Remz ile fehm eyledim ʿaşḳıñ imiş ṭāʿat bańa Ẕevḳ-i kevneyni bıraḳdım el verir ʿuzlet bańa[9]	Ḫadīce ʿİffet Ḫānım	Tā ebed ḫāmūş olurdum ʿālem-i imkānda ben Nāz u cevriñ olmasa sermāye-i ṣoḥbet bańa
64	Mevc-i girdāb-ı belā silsile-i ḳayd-ı ḥayāt Girih-i kākül-i ḫam-der-ḫam-ı gīsūdur hep	Ḥafīd Paşa	Arama ġamz u nifāḳı ʿurefā bezminde Sözleri ḳıṣṣa-i gīsū ile ebrūdur hep
65	Yüzünü ḳaralasın ḫaṭṭı o gül-ruḫsārıñ Bezm-i ʿirfānı eder meclis-i nā-dāna fedā[10]	Ḥafīd Paşa	Cān-ı şīrīnimiñ olsun bu acı giryeleri Bir şeker-ḫand-ı leb-i dilber-i ḫandāna fedā

1 *OTEM*, sy. 23, s. 568.
2 Başka nazîreler de var aynı gazele.
3 *TŞA*, s. 88.
4 *TŞA*, s. 88.
5 *TŞA*, s. 84.
6 *OTEM*, sy. 5, s. 103.
7 *TŞA*, s. 75.
8 *OTEM*, sy. 5, s. 51.
9 *TŞA*, s. 84.
10 *TŞA*, s. 238.

66	Ḥār ile hem-sāyedir ġoncañ seniñ Yoḳ yere gel iñleme ey ʿandelīb[1]	Hāletī	Gülşen-i ʿālemde kimdir kām-yāb Gül müheyyā-yı sefer bülbül ġarīb
67	İḳbāli ḳo ey Ḥāletī vur tekme sipihre Māżide geçen ḥāl-i selāṭīne nigāh et	Ḥāletī	Ḥayretle girībānı ṣevābıñ ola ṣad çāk Bul öyle güzel sāḳī-i ṣahbā-yı günāh et
68	Esneyip nāz ile ol tāze gül açtıḳda dehān Beñzer ol ġoncaya kim ola sabādan ḥandān	Halîfe-i Āmidī	Ġayret et ʿazm edesiñ āḫirete vezni tamām Çünkü var maḥkeme-i rūz-i cezāda mīzān
69	Rāh-ı ʿaşḳa baş ḳadem Ḥaḳḳ'a giden bu rāhdır Her ki ġayrı rāha başdıysa ḳadem güm-rāhdır	Ḫalîfe-i Āmidī	Rind-i mey-keşler değildir ʿārifi dil-gīr eden Ṣūret-i Ḥaḳ gösteren bīgāne-i güm-rāhdır
70	Açıp leb söylese ol gül çemende ġonca-femlerle ʿAceb mi ġoncanıñ ḥasretden aġzı dolsa demlerle	Ḫalîfe-i Āmidī	Reʿāyā olsa ehl-i ʿadle inṣāf eyleyip münḳād Olur ḳābil yürütmek gürk-i ḫūn-ḫʾārı ġanemlerle
71	Meh-i nev ṣanma gökde kūşe-i naʿl-i semendiñdir Uçup cevlāngehiñden künbed-i devvāra yaṣdanmış[2]	Ḫalîf-i Āmidī	Birāderdir bütün evlād-ı ādem ya niçün bilmem Kimi bālīn-i nermīne kimi dīvāra yaṣdanmış
72	ʿÖmri olduḳça belādan ḳurtulup şād olmasın ʿĀḳibet ber-dār olup rüsvā-yı ʿām olsun raḳīb[3]	Halîlî	Āteş-i ʿaşḳınla yanmışdır oda gönlüm gibi Ey Ḫalîlim vāṣıl-ı berd ü selām olsun raḳīb
73	Ḥalîlî ġurbete düşmüşdü ḥayli müddet idi ʿİnāyet erdi yine seyr içün mekāna gider	Ḫalîlî	Olur ḥużūr-ı İlāhî'de cümle necm ḳabūl Şu āhlar ki bugün semt-i āsumāna gider
74	Bilsem günāhımı ki niçün ḥışm eder bańa Gāh āşikāra yüz çevirir gāh nihān ḳaçar	Ḫalîlî	Dünyānıñ altı üstüne mi geldi şimdi āh Bir kimse müstaḳīm ise ondan cihān ḳaçar
75	Ey Ḫalîlî şol hümā-himmet faḳīr ol kim müdām Ārzū-yı cennet etmez dost dīdārın görür	Ḫalîlî	Merd-i kāmil seyr eder bāġ-ı cihānda ḥār u gül Şaḥṣ-ı cāhil güllerin görmez faḳaṭ ḫārın görür
76	Ey bād-ı ṣabā ḥālimi dildāra ḫaber ver Yürekdeki yaram ḳatıdır yāre ḫaber ver	Ḫalîlî	Ben ṣāmit-i bī-ṭāḳat-i zaḫm-ı vaṭan oldum Aḫbāba açıl ḥālimi ey yāre ḫaber ver
77	Ey Ḫalîlî dīde-i maʿnā ile dildāra baḳ ʿĀḳibet bu dīde-i ṣūret türāb ile dolar	Ḫalîlî	Vaḳt-i idbārımda ancaḳ sāʾil eyler daḳḳ-ı bāb Devr-i iḳbālimde bezmim şeyḫ u şāb ile dolar
78	Ol ki sīmīn elleri ʿāşıḳların ḳanındadır Gönlümüñ cemʿiyyeti zülf-i perīşānındadır	Ḫalîlî	Lebleri bī-hūde sürḫ olmuş değil dilberleriñ Ḫūn-ı ʿuşşāḳıñ vebāli lebleri ḳanındadır
79	ʿĀrif-i nefs olmayınca kimse bulmaz Ḥaḳḳ'a yol Daʿvī-i ʿirfān ederseñ göster iṣbātıñ nedir	Ḫalîlî	Gösterir cemʿ etdiği altınları şaḫṣ-ı leʾīm Ehl-i ʿuḳbā ṣorsalar dünyāda ṭāʿātiñ nedir
80	Cemāliñe ne kemāl ile beñzedem ayı kim Yüzünde bedr olıcaḳ māh ḳarası görünür	Ḫalîlî	Muḥabbet-i vaṭanımla ʿalīl-i meʾyūsum Cigerde derdimiñ eyvāh yarası görünür
81	Ey dil ʿarūs-ı dehr ki ḥaddini āl eder Aldanma cānıñ almaḳ içün mekr ü āl eder	Ḫalîlî	Olma Emīrī yeʾs-i mücessem kilīd-i āh Bir gün olur ki rūyumuza feṭḥ-i bāb eder
82	Niʿmet-i dīdār-ı Ḥaḳ'dan tā-ebed maḥrūm olur Kim ki nefs-i şūma derd ü ġuṣṣayı aş eylemez	Ḫalîlî	Ketm-i esrār etmemek de herkesiñ kārı değil Bińde bir ʿāḳil olan esrārını fāş eylemez
83	Gitdi şehriñden Ḫalîlî ḥaste ey nā-mihribān Sine pür-ḫūn dīde pür-nem zār u giryān el-vedāʿ	Ḫalîlî	Şervet-i dünyāya maġrūr olma ey merd-i saḳīm Nā-gehān eyler sańa çünkü şu devrān el-vedāʿ
84	Ey ḥabībim luṭf ḳıl inṣāf ḳıl inṣāf mı Ḫurrem u şād ola aġyār ben ġarīb zār aġlamaḳ	Ḫalîlî	Maʿşer-i evlād-ı ādem ḥāline baḳdıḳça āh ʿĀdet olmuşdur bańa riḳḳatle her bār aġlamaḳ
85	Şād ol ey dil ki bugün cismiñe cāndır gelecek Ḫurrem ol cān ki yine cān-ı cihāndır gelecek	Ḫalîlî	Yaş döker dīdelerim ḥālimize baḳdıḳça Ḳorḳarım yaş yerine şimdi de ḳandır gelecek

1 *TŞA*, s. 82.
2 *TŞA*, s. 271.
3 *TŞA*, s. 82.

86	Var ümīdim bulayım ṣaḥrā-yı miḥnetden ḫalāṣ Pertev-i ʿaşḳ oldu çünkim reh-nümāsı gönlümüñ	Ḫalīlī	Anda yoḳ ḫūb-ı vaṭandan ġayrı naḳş-ı şeş-cihāt Başḳa bir ʿālemdedir ʿarż u semāsı gönlümüñ
87	Beni āşüfte vü şeydā ḳılan dil Bāña bu ʿaşḳ odın peydā ḳılan dil	Ḫalīlī	Belā etdiñ bāña ḫūb-ı bütānı Beni ʿālemlere rüsvā ḳılan dil
88	Şöhretinden geçmişim dünyā-yı fānīniñ tamām Bī-nişānī olmuşum nām u nişāndan fāriġim	Ḫalīlī	Yükselir gönlüm hevā-yı ġamla mānend-i seḥāb Şimdi ben meyl-i zemīn ü āsumāndan fāriġim
89	Ṭālib-i derd olmayan dermāndan olur bī-nasīb Derd-mend oldum anuñ-çün ereyim dermāna ben	Ḫalīlī	Görmüş olsam ḫāʾinān ḳalbindeki eşkālī āh Seyr içün āyīne bulsam ṣūret-i vicdāna ben
90	Nāz ile şol ḳarşıdan gün yüzlü yār mıdır gelen Gönlümüñ şehrinde yaʿnī şehriyār mıdır gelen	Ḫalīlī	Ḫāl-i dehre meslek-i yārāna baḳdıḳça derim Ġāyet-i eyyām-ı ʿömr-i nev-bahār mıdır gelen
91	Bu māh-ı cān-fezā mı ya yār-ı pür-ṣafā mı Yā ḥüsn ilinde şāh-ı eşher mi bārekallāh	Ḫalīlī	Kim olsa ḫādim-i mülk tebrīk edip göñül der Ḫālid midir bu yoḳsa Ḥayder mi bārekallāh
92	İster ki tavāf ide ser-i kūyuñu her dem Ne Mekke diler bu dil-i miskīn ne Medīne	Ḫalīlī	Kevneyn oña ḳıymet olamaz öyle kim olmuş Bir gevher-i tābendeye gencīne Medīne
93	Onuñ kim nūr u vaḥdetden dü çeşmin rūşen etmiş Ne şevḳi var bu keşretde ne ẕevḳi var bu ġavġāda	Ḫalīlī	Sükūn nā-būd olur keşṭīde deryā olsa mevc-engīz Ne mümkin muntaẓam reftārı insānıñ bu dünyāda
94	Bir āşiyān-ı vaḥdetiñ murġ-ı hümāyūn-bālisin Sen āfitābı ḳıl ṭaleb meyl eyleme ẕerrātına	Ḫalīlī	İskender-i ṣāḥib-ẓafer mūr-ı naḫīf ü der-be-der Seyyāndır anda ser-te-ser baḳ maʿrifet mirʾātına
95	Ser-mest ġamzeñ dem-be-dem ḳanın içer ʿāşıklarıñ Yaʿnī diler hem-reng ola rindān-ı dürd-āşām ile	Ḫalīlī	Bir merd-i ʿālī-şīme kim hem-cinsine ḳadr eylemez Āḫir nefesde ʿaẓm eder īmān ile islām ile
96	Biz Ḫudāʾyı bilmişiz ʿilmeʾl-yaḳīn ʿayneʾl-yaḳīn Görmüşüz her şeyde ẓāhir ḫālıḳuʾl-eşyāmızı	Ḫalīlī	Birtaḳım kelb ü ġurāb u kerkese baḫş etmişiz Kimse görmez cīfe-i dünyā içün ġavġāmızı
97	Dilde key müşkil imiş sevgili cān ayrılığı Tende key ḥasret imiş rūḥ-ı revān ayrılığı	Ḫalīlī	İderiz fānī cihān şervetine ḥasr-ı vücūd Gelmiyor ḫāṭıra eyvāh cihān ayrılığı
98	Ne ravādır ḳılalım āh-ı fiġānı her gün Sen ḳulaḳ vurmayasın nāle vü efġānımıza[1]	Ḫalīlī	Ḳalmadı bay u gedāmızda mürüvvet eyvāh Geliñiz aġlayalım ḫāl-i perīşānımıza
99	Meşk-i ʿaşḳa ḳāmetiñ şevkiyle ḳıldım ibtidā Mektebe vardıḳta ṭıfl-ı dil elifden başlanır		Bāʿiş-i teʾḫīr olurmuş ibtidādan başlamaḳ Şimdi her emr-i mühimme intihādan başlanır
100	Bu mezraʿada kesb-i hünerden bize ḫāṣıl Ser-māye-i evḳātı tebāh etdiğimizdir	Ḫamdī	Dersem ki göñül terk-i cihān etdi inanma İṣbātı bunuñ yāra nigāh etdiğimizdir
101	Zülf-i müşk-efşānını daġıtdı dilber raḳs eder Nāz ile ṭāvūs-ı ḳudsī açdı şeh-per raḳs eder	Ḫamdī	Cān ü dil şevk u şeṭāretden olur pür-zelzele Ol zamān ki nāz ile bir māh-peyker raḳs eder
102	Ser-güzeşt-i Ḳays u Vāmıḳ'dan ḫaber-cūyā iseñ Ḫūblarla baḳ benim aḥvālime ey dil *ve ḳıs*	Ḫamdī	Nefse ʿā'id eyledim pek çok günāhı irtiḳāb Ḫamdülillāh olmadım ammā cihānda muḫtelis
103	Gerçi hezār dilbere üftāde olmuşuz ʿAmmā ki böyle şūḫ-ı cefā-kāra düşmedik	Ḫamdī	Yoḳ inzivādan özge bizim elde çāremiz Biz dāmen-i mülevveṣ-i aġyāra düşmedik
104	Geşt-gīr-i elemi gürz-i sebū ile yıḳıp ʿArṣa-i ʿarbede-i ʿaşḳda Rüstemlendim	Ḫamdī	Olmasa bezm-i ṣafāda o büt-i ḥūr-likā Selsebīl içsem eğer ẓann ederim semlendim
105	Etmek revā mı beste-i zünnār-ı fürḳatiñ Ey büt esīriñ oldum ise kāfir olmadım	Ḫamdī	Ḳaldım cihānda bī-kes ü bī-āşinā ġarīb Zīrā dürūġ u ḥileye ben ḳādir olmadım

1 *TŞA*, s. 284.

106	Żaʿfdan medrese vü mescide varmam ammā Ederim Hind'e sefer var ise bir dilber içün	Ḥamdī	Ẓann eder ehl-i veraʿdan beni erbāb-ı riyā Ben ise mescide de ʿaẓm ederim dilber içün
107	Sen ḥüsn ile bulduñ kemāl etdiñ bizi şūrīde-ḥāl Şimden girü ehl-i maḳāl terk etdi Ḳays efsānesin	Ḥamdī	Oldu niçe ehl-i hüner ġavvāṣ-ı yem seyyāh-ı ber İşte cihān işte beşer kim buldu bir dür-dānesin
108	Olmayınca ġonca-i maṭlūbu zīnet farḳına ʿĀşıḳa Nevrūz ile Berdü'l-ʿacūzüñ farḳı ne	Ḥamdī	Tāc-ı istiḥsān değil lāyıḳ ḥasīsiñ farḳına Bī-kerem Ḳārūn dahı olsa gedādan farḳı ne
109	Mecnūn odur ki kiżbi medār-ı maʿāş ede Lāyıḳ mı ḥīle ʿömr-i sebük-bāra ʿāḳile	Ḥamdī	Kibr etme ʿāḳilāne heyūlā-yı cāh ile Cāhil ḳalır pederlere evlād ʿāḳile
110	Tāze sevdim yine bir mūg-beçe-i ḫoş-menişi Beni mey-ḫāneye ceẕb eyledi āḫir keşişi	Ḥamdī	ʿİş ü nūş eyleyelim kām alalım dünyādan Bulalım biz daḫi bir dilber-i ʿālī-revişi
111	Bendesin ḳaṣd etse de eyler işābet düşmene Tīr-i çeşm-i şūḫu yāriñ böyle kec-revdir bańa[1]	Ḥamdī	Vāṣıl-ı nūr-ı viṣāl eyler ẓalām-ı ḥicr-i yār Ẓulmet-i şeb mūcib-i tebşīr-i pertevdir bańa
112	Ḥalḳa-i çeşmim benim dām etdi ṣayyād-ı felek Ṭutmadı dünyāda bir āhū-yı nāz illā seni	Ḥāmī	Perde-pūş olmuş cemāliñ kākül-i şeb-reng ile Nūrdan bir Kaʿbe etmiş ḳudret-i Mevlā seni
113	Maḥall-i feyż idi fevvāre-i kilk-i hüner evvel Dirīġā seyl-i ġam taḥrīb-i mecrā-yı ḫavāṣṣ etmiş[2]	Ḥāmī	Olur kibr ehliniñ ʿuḳbāda şiddetli mücāzātı Künūz-ı ʿizzetinden kibriyānıñ iḫtilāṣ etmiş
114	Ḫavfım budur ki tel ḳıra ol rind-i bī-şuʿūr Zülf-i nigāra dil ḳarışıp şānelenmesin	Ḥāmid-i Āmidī	Bezm-i ezelde ḥüsn ile ʿaşḳ āşinā idi Artıḳ o dil-rübā bize bīgānelenmesin
115	Eylemiş niyyet ʿitāba gūş ḳılmaz nālesin Gülşen-i ḳūyunda Ḥāmid zār u giryān olsa da	Ḥāmid-i Āmidī	Sen gül-i ḫandān iken bir kerre gülmezsiñ bańa Ben sańa ḳurbān ederdim bende biñ cān olsa da
116	Ḥamdülillāh cevr ü luṭfuñ hep bańa oldı naṣīb Vermemiş Mevlā-yı ʿālem böyle devlet bir ḳula	Ḥāmid-i Āmidī	Saʿy eder ʿilm ü kemāle ʿadl ile mümtāz olur Vermek isterse Ḫudā baḫt u saʿādet bir ḳula
117	Ḳasdıñ öldürmek mi ẓālim Ḥāmid-i bī-çāreyi Cevri muʿtād eylemiş vermez amān ebrūlarıñ[3]	Ḥāmid-i Āmidī	Levḥa-i āfāḳa ḫūnīn dāsitānlar şebt eder Bī-mürüvvet çeşm-i mestiñ bī-amān ebrūlarıñ
118	Başa düşmüş bir belā-yı nā-gehāndır perçemiñ Yaʿnī zincīr-i cünūn-ı ʿāşıḳāndır perçemiñ	Ḥamīdī-i Āmidī	Āteşīn ḥadd üzre gösterdikçe mevc-i ihtizāz Ḫānuman-sūz-ı şebāt-ı ʿāşıḳāndır perçemiñ
119	Ey Ḥamīdī şiʿr-i gevher Rāġıb'ı tanżīr içün Ḫāme-i muʿcize şimdi bir ġazel meydāna at[4]	Ḥamīdī-i Āmidī	Düşme deryā-yı ʿamīḳ-i ḥikmetiñ teftīşine Sürmek olmaz semt-i dehşet-āver-i ʿummāna at
120	Geldikde yār bezme düşer ḳalbe ıżdırāb Taʿẓīm içün ḳudūmuna dil sīneden çıḳar	Hāmī-i Āmidī	Verseñ ḥayāt feyż-i nigāhıñla ʿaksiñe Zī-rūḥ olur saḥīfe-i āyīneden çıḳar
121	Bir peşşeniñ īcādı nedendir bilemezsin Ey cehl-i mürekkeb deme ḥikmet bilirim ben	Hāmī-i Āmidī	Maḥşer gibidir ondaki cemʿiyyet-i ʿuşşāḳ Cānān ilini sāḥa-i cennet bilirim ben
122	Çāk çāk etmez ise tīşe-i ʿafvıñ yā Rab Günehim kūhunu mīzān-ı ʿadālet çekmez	Hāmī-i Āmidī	İsterim ṣabr edeyim elde değil neyleyim āh Ṣıḳlet-i zāhidi mīzān-ı ṭabīʿat çekmez
123	Cānib-i yārdan olsam da eğer ruḫsat-yāb Bī-sebeb būsesin itlâf u iżāʿat edemem	Hāmī-i Āmidī	Ben de bilmem ki nedir istediğim yārimden Ne ḳadar luṭf u vefā etse ḳanāʿat edemem
124	Kim der sańa ḥaḳīḳat-i ḥüsnüñ mecāza çek Ne ebrūvāna vesme ne ruḫsāra ġāze çek	Hāmī-i Āmidī	Gelsin ẓuhūra kevkebe-i āfitāb-ı nāz Bir gün o şūḫu semt-i ḥarīm-i niyāza çek

1 *TŞA*, s. 250.
2 *TŞA*, s. 206.
3 *TŞA*, s. 185.
4 *TŞA*, s. 257.

125	Çarḥ ayırdı cennet-i kūy-ı dil-ārādan bizi Ba'd-ez-īn ṭāvūsveş düşmez münaḳḳaşlik bize	Hāmī-i Āmidī	Berg-i ḫuşk etmiş bizi bād-ı ḫazān-ı fürḳatiñ Etme ey rūḥ-ı revānım etme āteşlik bize
126	Cāy-ı emniyyet görüp ḫalvetgeh-i fānūsveş Ḫāneme her şeb gelir şem'-i şeb-ārālar benim	Hāmī-i Āmidī	Luṭf edip güftār-ı cān-baḫşıñla iḥyā ḳıl beni Ḫānumān-sūz-ı ḥayātımdır bu īmālar benim
127	Beni cānımdan uşandırdı ol āfet yā Rab Düşmen-i cānıma sen böyle ṭabī'at verme	Hāmī-i Āmidī	Naẓar-ı pāke acı baḳma raḳīb-i zişte Gözümüñ nūrı gözüñ nūruna zaḥmet verme
128	Cefā-cū kīne-perver bī-vefā ḫāṭır-şiken bed-ḫū Hemān ebnā-yı 'aṣrıñ meşrebin dünyāya beñzetdim	Hāmī-i Āmidī	Görünce cebhe-i raḫşānı bālā-yı 'izār üzre Emīrī Ka'be'niñ üstünde doġmuş aya beñzetdim
129	Gören püskürme beñler rūy-ı ālinde o şūḫuñ der Benekli bir ḳumāş-ı tāzedir Bengāle'den gelmiş	Hāmī-i Āmidī	Emīrī naẓmıñ olmuş Āmid'iñ nā-dīde kālāsı Ne Keşmīr ü Buhārā'dan ne de Bengāle'den gelmiş
130	Ḥasan'a ḳılma cefālar güzelim iḥsān et 'Āṣıḳ-ı ṣādıḳa cevr eyleme kim yazıḳdır[1]	Ḥasan Paşa Vālī-i Āmid	'Ārif ol ṣūrete aldırma amān sīrete baḳ Ruḳabā ṣūret-i Ḥaḳ'dan görünen fāsıḳdır
131	Bād-ı Nevrūz gibi ġonca-güşālıḳ eyler Mevce-i cūş-ı tebessüm leb-i dildārımda	Ḥāsim	Ġālibā çāh-ı elemden beni reh-yāb edecek Bir tenezzül görürüm baḫt-ı nigūnsārımda
132	Felek ol dilber-i ālūfteyi çoḳ gördi bańa İki gün bir büt-i āşūfteyi çoḳ gördi bańa[2]	Ḥāsim	Herkesiñ güller açar bāġ-ı ümīdinde felek Açmadan bir gül-i neşkūfteyi çoḳ gördi bańa
133	Gocunur ölmekden el ben isteyip de bulmazam Ey ecel durma eriş cān vermedir āsān bańa	Ḫayālī	Eñ büyük şükrüm budur yā Rab seniñ elṭāfıńa Ḳalb-i ḳāsī vermediñ verdiñ ḥazīn vicdān bańa
134	Şöyle bend olmuş deli gönlüm kemend-i zülfüne Ummazam raḥm eyleyip bir gün onu āzād eder	Ḫayālī	Mürtekibler ehl-i haḳḳıń ẓulm ile imḥāsını Rüşveti şimşīr-i bürrān kendini cellād eder
135	Ol dem ki Ḫayālī'yi hicr āteşine yaḳdıń Kim bilmez anı kimse āteşde nihān olmuş	Ḫayālī	Erbāb-ı riyā mesrūr asḥāb-ı vefā me'yūs Āyā bu cihān şimdi bir başḳa cihān olmuş
136	Yārdan her ne gelirse cānıma ḫoşdur benim Bilmeyen aḥvālimi aġyāra bilmem neyleyim	Ḫayālī	İńlerim derd-i vaṭanla çırpınır āh eylerim Tā cigerde ẓāhir oldu yara bilmem neyleyim
137	Miḥnet ü endūḥ u ġamdır bunda ekl ü şürb ü ḫāb Mihmān olursa her kim bu yıḳıḳ kāşāneye	Ḫayālī	Müctenibdir ni'met-i vālidden evlād-ı şehīm Beççe-i şeh-bāz pervāz etse dönmez lāneye
138	Ḳanatlandı yine bu ḳalb-i seyyār Felek-pervāz olup cevlāna düşdü	Ḫayālī	Muḫanneşler elinden dād u feryād Ciger yandı gönül efġāna düşdü
139	Endūḥ u ġam u derd ü belā başıma üşdü Ben düşküne yā Rab niyedir bunca sipāhī	Ḫayālī	Nef'-i vaṭana her kim eder nefsini tercīḥ Ḳahretsin onu ṣā'iḳa-i ḫışm-ı İlāhī
140	Var mıdır kūyuńda dīvāne benim tek bir daḥi Cümle el ḫayrān bańa ben olmuşam ḫayrān sańa[3]	Ḫayālī	Ben siyeh-dil bir gedā sen āfṭāb-ı muḥteşem Bende yoḳ taḳdīme lāyıḳ bir dil-i raḫşān sańa
141	Mümkün mü Ḫayālī edeyim şükrünü īfā Kāmī gibi faḫrü'l-fużalā bir pederim var	Ḫayālī-i Āmidī	Ben mekteb-i ḥikmetde sebaḳ-ḫ'ānım Emīrī Kāmī gibi üstāḏ-ı faẓilet-eşerim var
142	O ṭıflıń gūşuna bir söz demekle öpmek isterdim İşāret eyledim gel ġālibā bilmiş güler gelmez	Ḫayālī-i Āmidī	Le'īmü'l-ḫulḳ olan nāḳış eder hem-cinsini ıżrār Ṣafiyyü'l-ḳalb olan kāmilden insāna żarar gelmez
143	Yed-i ḫayyāt-ı ḳudret ẓātına maḫṣūṣ biçmişdir Yakışmış ḳāmet-i zībāsına dībā-yı istiġnā[4]	Ḫayālī-i Āmidī	Avālim manẓar-ı 'ulvīsiniń altında ḳalmışdır 'Acā'ib mürtefi'dir mevḳi'-i bālā-yı istiġnā

1 *TŞA*, s. 89.
2 *TŞA*, s. 173.
3 *TŞA*, s. 305.
4 *TŞA*, s. 315.

144	Olur peydā meṣā'ib ādeme rāh-ı sekāmetden Necāt isterseñ ayrılma ṭarīḳ-i istiḳāmetden[1]	Ḫayrī	ʿUlüvv-i himmetin bir kerre fikr et müstaḳīmānıñ Cihānda rüşvet almaz maḥv olur ammā żarūretden
145	Ben bādeyi ruhsār-ı mücellāya değişmem Mey-hāneyi kāşāne-i aʿlāya değişmem[2]	Hulkī	Gül-gün ruḫunu gülgülī dībāya değişmem Ḫūn-ı dilimi ḳırmızı şahbāya değişmem
146	Nām ile ṭutsa ser-ā-ser n'ola dünyāyı tamām Geçdi evreng-i ser-i naẓma emīrāne ġazel[3]	Humārī	Olsa şāyestedir elbette emīr-i şuʿarā Bu Emīrī yazıyor böyle emīrāne ġazel
147	O vechi görmeyen nāḳıs kemāliñ ḳadrini bilmez Yüzüñ bayramını etmez ḥilāliñ ḳadrini bilmez[4]	İbrāhīm Gülşenī	Bu maṣnūʿāt-ı kübrāya nazar-bend olmayan nāḳış O aʿmādır ki envār-ı kemāliñ ḳadrini bilmez
148	Bezme gel ey duḫt-ı rez yoḳdur seniñ nā-maḥremiñ Sāḳīyāndır şaġdıcıñ rindān şevherdir saña[5]	İbrāhīm Hafīd Paşa	Böyle raḫşān ḥüsn ile ḫūrşīd hemşīreñ midir Yoḳsa çarḫıñ bedr-i tābānı birāderdir saña
150	Ḥaḳ daʿvetine ḥāżır olup durmadıñ eyvāh Geçdi geceniñ nıṣfı uyan vaḳt-i seḥerdir	Kāmī-i Āmidī	Ḳalḳ aġlayaraḳ baġla eliñ iste murādıñ Ġafletle yeter yatsıñ uyan vaḳt-i seḥerdir
151	Sebz-i ḫaṭ ḳaynadı nev-kerd-i leb-i laʿliñde ʿAcabā oldu zümürrüd mü o ʿayn-ı yāḳūt[6]	Kāmī-i Āmidī	Nice ben ʿaşḳımı taʿrīf edeyim yaʿnī seni Ey ṣafā-yı ebed-i perde-serā-yı melekūt
153	Cüduñ olmaz lisān ile taḳrīr Luṭfuñ olmaz kelām ile taʿbīr[7]	Ḳāsım Ġubārī	Olmuşuz pençe-i ḳażāda zebūn Düşmüşüz sāḥa-i belāda esīr
154	Sen ḳuzusuñ sevdiğim çıḳma ḳoyundan ḳıl hazer Değmeye tennūrdan tā kim ten-i nūra żarar[8]	Kāsım Rāsim-i Āmidī	Sū'-i meslek kimseye yā Rabb ṭabīʿat olmasın Müfsidi ifsāda īcāb-ı ṭabīʿat sevḳ eder
155	Ne bākim var beni ḳılsın şehīd-i çeşm-i cellādıñ Velī ḫūbān içinde ḳorḳarım ḫūnī çıḳar adıñ[9]	Lebīb	Alır Mirrīḫ'den mi dersini ol ġamze-i ḫūn-ḫˇār Vekīl olmuş mu şimşīr-i ḳażāya çeşm-i cellādıñ
156	Bir perīdir ṣanki girmişdir derūn-ı şīşeye Eyledikçe cām-ı revzenden o meh ʿarż-ı cemāl[10]	Lüzūmī	Cilvelenmez ʿarş-ı istiġnāda artıḳ dilberān Ḳaldırıp yüzden niḳābın eyleseñ ʿarż-ı cemāl
157	Gīsū-yı ʿıṭır-sāzlarıñ ile perīşān Üftādelere sünbül-i firdevs-i berīn ṣat	M.Emīrī-i Āmidī	Lāhūtī nigāhāne ile bāġa revān ol Dil-dādelere nergis-i lāhūt-ı berīn ṣat
158	Kimseniñ şemʿ-i şeb-efzūnunu söndürme ṣaḳın Ḳudretiñ var ise eṭrāfıña pervānelik et	M.Emīrī-i Āmidī	Kendi endāmını tezyīne zenān meyl eyler Mülküñ iʿmārına iḳdām ile merdānelik et
159	Eder mi ġonca-i bāġ-ı ḥaḳīḳate teʾşīr Nevā-yı zemzeme-i bülbül-i mecāz-ālūd	M.Emīrī-i Āmidī	Emīrī ṣarf edecek nūr-ı çeşmine acırım O mehveşe yazamam nāme-i niyāz-ālūd
160	Dil aks-i ruḫuñ dide-i hūn-ābda ṣaḳlar Ol tāze güli şīşe-i pür-ābda ṣaḳlar	M.Emīrī-i Āmidī	Dil ʿaşḳını cemʿiyyet-i aḥbābda ṣaḳlar Gūyā ki bir āyīneyi mehtābda ṣaḳlar
161	Gönül saḥrā-nişīn-i vaḥşet olmuş ḥavfı var senden Şeh-i ġamzeñden ey meh aña bir ḫatt-ı emān al ver	M.Emīrī-i Āmidī	Der-i cūduñda ʿāṣıḳ bir fakīriñdir niyāz eyler ʿİnāyet maṭbaḫından destine bir loḳma nān al ver[11]

1 *TŞA*, s. 83.
2 *OTEM*, sy. 4, s. 86.
3 *TŞA*, s. 82.
4 *TŞA*, s. 82.
5 *TŞA*, s. 82.
6 *TŞA*, s. 90.
7 *TŞA*, s. 87.
8 *TŞA*, s. 344.
9 *TŞA*, s. 92.
10 *TŞA*, s. 88.
11 Hazırladığımız divanda bu beytin yerinde şu beyit vardır:
Niyāz eyler ḳapıñda bir gedādır ʿāṣıḳ-ı kemter
ʿİnāyet maṭbaḫından destine bir loḳma nān al ver (G. 433/2)

162	Ẓuhūr-ı fitne-i ḥattından alsaḳ bir ḥaber yāriñ O diller ṣayd eden zülf-i perīşān añlaşılmışdır	M.Emīrī-i Āmidī	Duḥūl-ı bezm-i yāra sūd-mend olmazsa yol vermez Der-i ḳasr-ı emelde fikr-i derbān añlaşılmışdır
163	Beni dīvāne eden nergis-i cādū bu mudur Dām-ı ümmīde şikār olmayan āhū bu mudur	M.Emīrī-i Āmidī	Çıḳmayan naḳş-ı ḥayāli dil-i pür-dāġımdan Meskeni gülşen olan ġonca-i dil-cū bu mudur
164	Diliñ feryādı ol meh ġayra dildār olduġundandır O gül zīnet-dih-i āġūş-ı her ḫār olduġundandır	M.Emīrī-i Āmidī	Baña meyli o şūḫuñ ʿiffetim yār olduġundandır Raḳībān-ı siyeh-dil ʿişmet-āzār olduġundandır
165	Ey bād-ı ṣabā kūy-ı dil-ārāda ne vardır Bir tāze ḫaber ver bize dünyāda ne vardır	M.Emīrī-i Āmidī	Eflāke ṣuʿūd etmege bir çāre bulunsa Bilsem ʿacabā ʿālem-i bālāda ne vardır[1]
166	Etmesin kebk-i heves pervāz-ı evc-i vaṣl-ı yār Pençe-i şehbāz-ı çeşm-i fitne-sāz ardıncadır	M.Emīrī-i Āmidī	Çırpınır elbette ḥevl-i cān ile murġ-ı ḥayāt Āşiyān-ı gülşen-i ʿālemde bāz ardıncadır[2]
167	Tīşe-i āhım ile seng-i deriñ ḫāk ederim Bende Ferhād gibi niçe hünerler vardır	M.Emīrī-i Āmidī	Çalışır ḳalʿ-ı cibāl etmeğe Ferhād gibi Naẓar et ʿālem-i himmetde ne erler vardır
168	Şaḳın üftāde-i ḫāk-i helāk olmaḳ muḳarrerdir Bugün ol şeh-süvārım ḥışm ile meydāna girmişdir	M.Emīrī-i Āmidī	Şu dünyā pençesinde ʿāḳıbet zār u zebūn olmuş Ne ṣafderler ne erler ḥışm ile meydāna girmişdir
169	Bī-hicr-i yār ẕevḳ-i viṣāliñ ne luṭfı var Feyż-i neşāt-ı bāde ḫumār-ı ġamımdadır	M.Emīrī-i Āmidī	Naḳş-ı ḥuṭūṭ-ı mevce-i esrār-ı ḥādişāt Deryā-yı bī-kerān-ı cihān ġamımdadır
170	Gel Emīrī'den zekāt-ı ḥüsnüñü menʿ eyleme Āsitān-ı devlete iḥsāna gelmişlerdeniz	M.Emīrī-i Āmidī	Her ne cevriñ var ise icrā et artıḳ ey felek Çāre ne dünyā denen meydāna gelmişlerdeniz
171	Ḫāk olsa göñül ṣāġar-ı mīnā da mı olmaz Ḫūn-ı ciger ol sāġara ṣahbā da mı olmaz	M.Emīrī-i Āmidī	Çāḳ olsa göñül perde-i dībā da mı olmaz Pūşīde-i mirʾāt-ı mücellā da mı olmaz
172	Emīrī mū-şikāf-ı maʿrifet olmaḳ gerek yoḳsa Kişi taḳlīd-i eşʿār eylemekle ẕū-fünūn olmaz	M.Emīrī-i Āmidī	Kemālāt ü fünūna öyle saʿy et kim cihān ḫalḳı Desin yoḳdur navīri böyle merd-i ẕū-fünūn olmaz
173	Yā sāye bıraḳmış ruḥına zülf-i siyāhı Yā ẓulmet-i şeb ol meh-i tābāna doḳunmuş	M.Emīrī-i Āmidī	Yā pister-i nāz üzre yatıp cilveler eyler Yā sāye-i peymāne o fettāna doḳunmuş
174	ʿĀlemde göñül birliği güç yār ile yoḳsa Aġyār-ı sitem-kāra müdārā olagelmiş	M.Emīrī-i Āmidī	Dīdārına çeşm-i naẓar eylerse gücenme Meh-pāreleri seyr ü temāşā olagelmiş[3]
175	Üftādeñe çünki yoḫ idi mīve-i vaṣlıñ Sen gülşene ey serv-i dil-ārā niye geldiñ	M.Emīrī-i Āmidī	Feryād-ı hezārān seni bīzār edecekdir Sen gülşene ey ġonca-i raʿnā niye geldiñ
176	Ben üstüḫˇān olurum ey hümā-yı ḫˇāhiş-i dil Sen āşiyān-ı emelde ḳarār edinceye dek	M.Emīrī-i Āmidī	Görür ne berd-i zemistān ne şiddet-i temmūz Göñül o yār ile seyr-i bahār edinceye dek
177	Dili zaḫm-āşinā-yı çeşm eyler Dilber-i dil-nüvāzdır ġamzeñ	M.Emīrī-i Āmidī	Murġ-ı dil can-fedā-yı ḫayretdir Bī-emān şāh-bāzdır ġamzeñ
178	Sipihri yaḳsa bārī āh-ı āteşnākden göñlüm Bu taḳrīb ile alsa intiḳām eflākden göñlüm	M.Emīrī-i Āmidī	Bu dehr-i āteşīn-ʿunṣurda ḥırṣ-ı cāha aldanmış Yazıḳ kim lāne yapmış kendine ḫāşākden göñlüm
179	Neşāt-ı laʿl-i leb-i yār var iken zāhid Şarāb-ı kevṯeri açma riyāyı depretme	M.Emīrī-i Āmidī	Ḳoparma maḥṣeri zāhid fiġān-ı ḫīle ile Sipihri yaḳma zemīn-i riyāyı depretme
180	Kem etdi ḳadr-i ʿālemi ḫāliş-ʿayār iken Şimdi zamāne ḫalḳınıñ aġzı gümüşleri	M.Emīrī-i Āmidī	Ẓālimleriñ sefīh ü münāfıḳ yılanlarıñ Zehr oldu cism-i devlete altın gümüşleri
181	Ne ẕevḳ-ı ḫˇāhiş-i vuṣlat ne ġuṣṣa-i ḥicrān Bu dil taʿalluḳ-ı ḫavf u recādan ayrıldı	M.Emīrī-i Āmidī	Göñül muṣāḥabet-i dil-rübādan ayrıldı Vaḥīm ḫastaya döndü şifādan ayrıldı

1 Hazırladığımız divanda bu redifte bir nazîre var ise de bu beyit bulunmamaktadır.
2 Hazırladığımız divanda bu redifte bir nazîre var ise de bu beyit bulunmamaktadır.
3 Hazırladığımız divanda bu redifte bir nazîre var ise de bu beyit bulunmamaktadır.

182	Bilmem nedir meserret ile ġam dedikleri Birdir yanımda sūr ile mātem dedikleri	M.Emīrī-i Āmidī	Bir laḥẓa vermiyor beşere rāḥat ü sükūn Gehvāre-i belā mı bu ʿālem dedikleri
183	Feryād-ı ciger-sūzunu bülbül kime ṣatsın Gülzār-ı muḥabbetde ḥarīdār tükendi	M.Emīrī-i Āmidī	Ḥāl ehli olan ʿārif-i esrār tükendi Hep bī-ḥaberān geldi ḥaberdār tükendi
184	Bir dil ki ṣadāḳatle muḥabbet var içinde Bir āyīnedir ḥüsn-i leṭāfet var içinde[1]	M.Emīrī-i Āmidī	Mesrūr edemez ehl-i dili zīnet-i dünyā Altın ḳafesiñ bülbüle zaḥmet var içinde
185	Ne ḳadar ṣaḳlasa āyīneden ol ḥaṭṭını yār ʿĀleme ṣāyiʿ olur ḳara ḫaber çoḳ sürmez[2]	M.Emīrī-i Āmidī	Görmüyor çīn-i cebīn-i sitemin şimdi o māh Gösterir kendine mirʾāt-ı ḳader çoḳ sürmez
186	Zamān-ı żevḳ-ı vaṣlı geçdi ezhār-ı çemenzārıñ Çıḳar dilden yeter bu āteşīn efkārıñ ey bülbül[3]	Māhir-i Āmidī	Gül-i ḫoş-būyı sen sevdiñ büt-i gül-rūyı ben sevdim Muvāfıḳdır benimle meslek ü miṣvārıñ ey bülbül
187	Firāḳ-ı iştiyāḳıñla ḥamīde-ḳadd olur mı hiç Edenler ser-fürūyı tāḳ-ı ebrū yā Resūlallāh	Meḥmed Emīn	Seniñ luṭf-ı ʿaẓīmiñdir ümīdim yoḳsa bī-pervā Benim ʿabd-i siyeh-rū şaḫṣ-ı bed-ḫū yā Resūlallāh
188	Nuḳūd-ı vaḳtimi ṣarf etmedim kālā-yı ʿirfāna Telef oldı meded hep ol ḫazīne yā Resūlallāh	Meḥmed Emīn	Vücūduñ lü'lü'-i yektāsına baḥr-ı ʿavālimde Ne ʿālī bir ṣadef olmuş Medīne yā Resūlallāh
189	Ḳılma ten ḥammālı bu bār-ı girāndan ḳıl ḥalāṣ İnşirāḥ-ı dil gelip vāṣıl ola taḳdīse rūḥ	Meḥmed Emīn	Bir çerāġıñ dūdudur fikrimde sevdā dilde āh Pertev-i esrārıdır bir āfitābıñ ʿaşḳ u rūḥ
190	Cevher-i ʿaşḳıñ değil ey dilber-i sīmīn-beden Dağ-ı derdim penbelerle şaḳlarım sīnemde ben	Meḥmed Emīn	Cevher-i ʿaşḳıñ göñülden çıḳmaz ey sīmīn-beden Şaḳlarım ol gevher-i yektāyı gencīnemde ben
191	Miʿmār-ı ezel yapdığı dem şehr-i vücūdu Cān dīdesiniñ vaḥdet ili oldı şühūdu	Meḥmed Emīn	Ẓann etme ʿabeş sende olan ʿaḳl u vücūdu Seyr et bu ḳadar ḳudret-i kübrā-yı şühūdu
192	Dü ʿālem ehline feryād-res ẕāt-ı şerīfiñdir Cemīʿ-i kā'ināta fażl-ı Ḥaḳ'dır yā Resūlallāh[4]	Meḥmed Emīn	Şefāʿat nūrı deycūr-ı günehde berḳ urur yoḳsa Bu ʿabdiñ her ʿaẓāba müsteḥaḳdır yā Resūlallāh
193	Her dem firāḳ-ı laʿliñ ile eşk-bār iken Ḳan aġladıp bu çeşm-i teri neyleseñ gerek	Meḥmed Emīrī	Artıḳ mecāli ḳalmadı taʿḳīb-i dāneye Murġ-ı dil-i şikeste-peri neyleseñ gerek
194	Niyāz-āver olup eṭfāl-i Āmid şīve-i naẓmı Emīrī şāhid-i pür-feyż-i eşʿārımdan öğrendi[5]	Meḥmed Emīrī	Emīrī böyle ʿālī sözleri ṭabʿ-ı süḫansārım Kelām-ı muʿciz-i cedd-i hüner-kārımdan öğrendi
195	Yetiş sāḳī ki meclis-i ġayret ḫuld-ı berīn olsun Mey-i pür-şūr anda leẕẕeten liʾş-şāribīn olsun[6]	Memdūh	Göñül senden sipihre isterim refʿ-i enīn olsun Murādım ḳubbe-i ʿālemde peydā bir ṭanīn olsun
196	Ey ḫoş ol vaḳt Mesīḥī ki seniñ cānibiñe Yār düzdīde baḳıp eyleye şekker ḫande	Mesīḥī-i Āmidī	Gülerek nāz ile baḳdıḳça o rūḥ-ı raḥşān Naẓarımda oluver rūḥa berāber ḫande
197	Döküp zülfüñ yüze pinhān ḳılma ruḫlarıñ luṭf et Çıḳ ey mihr-i ümīdim çıḳ verā-yı perde-i şebden[7]	Mesʿud Luṭfī-i Āmidī	Göñül ṣabr et ümīd-i leyle-i ḥablā-yı dünyāda Doġar elbette bir gün ṣubḥgāh şām-ı maṭlabdan
198	ʿAşḳı taḳlīdiñ mücerred bir güzāf u lāfdır Kesb-i aʿmāl etmedik her dem işiñ isrāfdır[8]	Muḥammed Bey	Kūy-ı yāra öyle keşretle birikmiş ʿāşıḳān Nevbet olmaz iltifāta ṣanma bī-inṣāfdır

1 *TŞA*, s. 55-56.
2 *TŞA*, s. 57-64.
3 *TŞA*, s. 88.
4 *TŞA*, s. 108.
5 *TŞA*, s. 94.
6 *OTEM*, sy. 15, s. 306.
7 *TŞA*, s. 91.
8 *TŞA*, s. 88.

199	Sāḳīyā destiñde sāġardan ruḥuñ yüz reng alır Gāh reng-i lāle gāhī reng-i gül gāh erguvān[1]	Mustafā Fā'iḳ Bey	Başḳa bir şems-i ḥaḳīḳīniñ tecellīgāhıdır Sāfil olmaz āfil olmaz nūr-ı fikr-i 'ārifān
200	Mihr-i ḥüsnüñ maġrib-i ḫaṭdan olur ṣūret-nümā Ṣübhesiz 'uṣṣāḳıña ol rūz-ı rüstāḫīz olur[2]	Mülhem-i Āmidī	Şīrine ḳanım ḳatar bilmem o ṭıflıñ dāyesi Ḳorḳarım çeşmi vekīl-i fitne-i Cengiz olur
201		Nābī ve Fuzūlīye nazîre	Görmemişdi şekl-i insānda ġamı 'ālem henüz Ben ẓuhūr etdim tecessüm etdi şekl-i ġam henüz
202	Göz gördü gönül sevdi seni ey yüzü māhım Ḳurbān olayım var mı benim bunda günāhım[3]	Nahīfī	Sevdim seni aġlatma beni ey yüzü māhım Ḥüsnüñ geçer ammā ḳalır üstüñde günāhım
203	Ḥāżır et cānıñ dem-i vaṣl-ı dil-ārādır gelen Eyle ḳurbānıñ müheyyā 'īd-i aż̧ḥādır gelen[4]	Nahīfī	Ḥüsnüne düşmüş güneş yār-ı dil-ārādır gelen Yā beşer şeklinde bir nūr-ı dü bālādır gelen
204	Māni'-i dīdār-ı ḫayret cān-ı şeydā nā-murād Nūr-ı vaḥdet müncelī mest-i tecellā nā-murād[5]	Nāmık Kemāl	Ḥūn aḳar deryā gibi merdān-ı ġavġā nā-murād Ṣubḥ-ı maṭlabdan doġar mihr-i tesellā nā-murād
205	Ne ḥükm-i devr-i aḫterden ne ḥūrşīd ü ḳamerdendir Cefā 'ādāt-ı 'ālemden sitem ḥulk-ı beşerdendir[6]	Nāmık Kemāl	Ne te'şīr-i kevākibden ne çarḫ-ı kīneverdendir Tedennī bizde meyl-i fitneden terk-i hünerdendir
206	Ne kimseden temennī vü ne āh u nāle et Ġaddār-ı bī-mürüvveti Ḥaḳḳ'a ḥavāle et[7]	Naẓīf-i Āmidī	Yaz mācerā-yı 'aşḳı müzeyyen maḳāle et 'Uṣṣāḳa yādigār olacaḳ bir risāle et
207	Ey ṭurre bāġ-ı ḥüsnde sünbül müsün nesin Zülf-i nigār yoḳsa ḳaranfül müsün nesin[8]	Nāmī (Murtaza Kuli Hān)	Çeşm ü dehen mi 'ārıż u kākül müsün nesin Nergis mi gül mü lāle mi sünbül müsün nesin
208	Ṣanmañ ki felek devr ile şām u seḥer eyler Her vāḳı'anıñ 'āḳıbetinden ḫaber eyler[9]	Nef'ī	Ādem ki 'ademden bu cihāna sefer eyler Durmaz yine az müddet içinde güzer eyler
209	Hevā-yı 'aşḳa uyup küy-i yāre dek gideriz Nesīm-i şubḥa refīḳiz bahāre dek gideriz	Nā'ilī	Kemāl-i şevḳ ile bir ḫoş diyāre dek gideriz Ziyāret-i ḥulefā-yı kibāre dek gideriz
210	Yā Rab dökerim ḥüzn ile ḫūnābe-i ḥasret Yā Rab keremiñ merhem-i zaḫm-ı dil-i zār et[10]	Nigāhī	Yā Rab baña ver zemzeme-i vadḥet-i 'aşḳıñ Yā Rab beni gülzār-ı kemāliñde hezār et
211	Maḳṣūd ise sırr-ı dehen-i şāhid-i vaḥdet Var noḳṭa-i mevhūme gibi maḥv-ı vücūd et[11]	Nigāhī-i Ḳādīm	Geç pest ü bülendiñ süḫan-ı nīk ü bedinden Terk-i heves-i daġdaġa-i būd u ne-būd et
212	Fırḳa fırḳa küy-ı yāri etmesin aġyār seyr Vara vara gitmesin elden Nihānī meskenim[12]	Nihānī-i Āmidī	Revzen açdım küy-i yāra ḫāne-i endīşeden Rü'yet eyler gülşen-i fırdevsi şimdi meskenim
213	Nedir bu kec ḫareket rāst söyle sultānım Felek misin a benim pādişāh-ı devrānım[13]	Nisbetī	Ṣabāḥa münḳalib oldu mesā niçün ḫālā Ṭulū' etmiyor ol āfitāb-ı raḫşānım

1 *TŞA*, s. 91.
2 *TŞA*, s. 89.
3 *OTEM*, sy. 4, s. 84.
4 *OTEM*, sy. 6, s. 120.
5 *OTEM*, sy. 8, s. 153-54.
6 *OTEM*, sy. 9, s. 171.
7 *TŞA*, s. 88.
8 *OTEM*, sy. 7, s. 130.
9 *TŞA*, s. 71-72.
10 *TŞA*, s. 92.
11 *TŞA*, s. 91.
12 *TŞA*, s. 90.
13 *TŞA*, s. 90.

214	Ġayret-i ḫār ile her dem āh edip çırpınmadan Ḳuşça ḳaldı ża'f ile cism-i nizār-ı 'andelīb[1]	Nūrī Paşa	Ben ölürsem kūy-ı dilberde beni defn eyleyiñ Gülsitānda olsa lāyıḳdır mezār-ı 'andelīb
215	Sāz u nāzı dehr-i dūnuñ bādī-i ġamdır bańa Gülmedi bir gün yüzüm her gün Muḥarrem'dir bańa[2]	'Abdī-i Āmidī	Ḫaṭṭ-ı vechiñ üzre baḳdıḳça o raḫşān cebheye Ben naṣıl āh etmeyim māh-ı Muḥarrem'dir bańa
216	Ḫāke düşdü servler gördükde reftārıñ seniñ Āteşīn renk aldı güller gördü ruḫsārıñ seniñ[3]	'Avnī-i Āmidī	Gird-bād-ı ḥaşre beñzer āh-ı cevvālim benim Fitne-ārā bir ḳıyāmet oldı reftārıñ seniñ
217	Ḫayāl-i zülf ü rūyuñla girerse deyre bir 'āşıḳ Olur bir Ka'be her bir rişte-i zünnārdan peydā	'Avnī-i Yenişehrī	Gelirken 'ayna müjgāna ilişdi 'aks-i ruḫsārıñ Gül-i mu'ciz-nümā gūyā ki oldu ḫārdan peydā
218	Lücce-nūş-ı āb-ı ḥayvān eyler āzārıñ beni Çīn-i ebrū mevc-i enfās-ı Mesīḥā'dır bańa[4]	'Avnī-i Yenişehrī	Rū-nümūnumdur benim esrār-ı ḳalb-i Cebre"īl Cevher-i dil dūr-bīn-i rūḥ-ı bīnādır bańa
219	Gelenler 'āleme cümle ṣabī geldi gelen bilmez Gidenlerden ḫaber gelmez gelen bilmez giden bilmez[5]	'Azīz Mahmud Urmevī	Naṣıl bilmem bu sırr-ı mübheme kesb-i vuḳūf etseñ Bilenler söylemez esrār-ı 'aşḳı söyleyen bilmez
220	Zebānıñ günde yüz biñ inkisār-ı ḳalbe ḳādirdir Hüner bir ḳalb-i vīrānı 'ināyetle 'imāretdir	'Azmī-i Āmidī	Ḥiyānet irtikāb etmek değil şāyeste inṣāf et Bu mesned kim sańa tefvīż olunmuşdur emānetdir
221	Ḥalvetinde görelim yār cemālin dediler Keşret oldu yıġılıp ḫalvete cümle 'ālem	'Ömrī-i Āmidī	Ḳavs-ı ebrūsını yāriñ nice çeksin Bihzād Çünki ol ḳavs değil ṣa'nat-ı dest-i ādem
222	Hāk-i pāyiñ etmişim iksīr-i a'ẓam i'tiḳād Ẕerrece yoḳ fā'ide kibrīt-i aḥmerden bańa	Rā'if	İstemem minnet ile gönderse Cibrīl-i emīn Meyve-i ḫuld-ı berīni 'arş-ı ekberden bańa
223	Tā ḳıyāmet *bāḳīdir* naḳş-ı muḥabbet sīnede Ṣarf-ı iḳdām etse imhāya bütün ehl-i fesād	Rā'if	Ẓulmet-i çāh-ı cehennemdir belā-yı iḫtilāf Zīnet-i 'arş-ı mu'aẓẓamdır żiyā-yı ittiḥād
224	Olmuş bize pīr-i ezelī Ḥayder-i ṣaf-der Dāmād-ı Resūlü'ṣ-ṣaḳaleyn Fātiḥ-i Ḫayber	Rā'if	Meh-pāre mi bu yoḳsa ki insān ṣıfatında Ḫalk eyledi bir berḳ-ı belā Ḫāliḳ-i Ekber
225	Bāda verdiñ varımız āsūde-ḥāl olduḳ bugün Rāhımız düşvārdır bār-ı girānı neyleriz	Rā'if	Ṭā'ir-i āfāḳ-ı 'aşḳız bizde yoḳ ḫāl-i sükūn Lā-mekān 'anḳāsıyız biz āşiyānı neyleriz
226	Kūşe-i vaḥdetde ol herkesle etme iḫtilāṭ Rāzıñı her nā-kese fāş etme eyle iḫtiyāṭ	Rā'if	Öyle müfsidler çıḳar ba'żan benī ādemde kim Ḫavf eder etsin onuñla rūḥ-ı şeyṭān iḫtilāṭ
227	'Īd-i aḍhā mevsiminde her kişi ḳurbān keser İşte ben ḳurbān sańa artıḳ ne lāzımdır ġanem	Rā'if	İḫtilāf īcād eden dā'im 'uḳūlüñ 'aczidir Yoḳsa olmuşdur bütün āşār-ı ḳudret muntaẓam
228	Bisyār kerem eyledi Rā'if bańa ol yār Ḳūyunda fedā olsun oña cism ile cānım	Rā'if	Yāriñ ġażab-ı ġamze-i hūn-rīzini görsem Āyīne olur çeşmime ferdā-yı cihānım
229	Muḥabbet neş'esiyle mest olup maḳşūda erdim ben Nigāh-ı iltifāt-ı sāḳī-i devrāna yalvarmam	Rā'if	Ṣıḳıldım mürtekiblerden şu 'ālī ḳubbe altında Marīż-i ġayretim zehr isterim dermāna yalvarmam
230	Dā'imā aġyāra şefḳat 'āşıḳāna ẓulm eder Ḳadr u ḳıymet bilmeyen dildār elinden el-emān	Rā'if	Zehr-i ẓulmü rüşvet-i mesmūmu nāfi' 'add eden Mülkü ber-bād eyleyen ġaddār elinden el-emān
231	Ḫatādır Rā'if'e hercāyī dildāra göñül vermek Kişiniñ pest olur ḳadri naṣıl merd-i 'azīz olsa	Rā'if	Ḫaḳīḳī ehl-i himmet inḥirāf etmez şebātından Cihān ṭūfāna dönse ḫāl-i 'ālem rüste-ḫīz olsa
232	Nice ṣabr eylesin Rā'if ẓalām-ı şām-ı ḥicrāna Ḳamer tal'atli yārim meh-cebīnim nerde ben nerde	Rā'if	Metīndir re'yim ammā 'aẓmime yārān muḫālifdir 'Ulüvv-i himmet-i re'y-i metīnim nerde ben nerde

1 *TŞA*, s. 90.
2 *TŞA*, s. 86.
3 *TŞA*, s. 83.
4 *TŞA*, s. 81.
5 *TŞA*, s. 91.

233	Kemāl-i maʿrifet bulmaḳ dilerseñ benliği terk et Ṣaḳın ardınca gitme nefs-i ġaddārı helāk eyle	Rāʾif	Vaṭan firdevse dönsün muʿcizāt-ı istiḳāmetden İlāhī mürketib ḫāʾinleri ḳahr u helāk eyle
234	Gehī mest ü gehī ḥüşyār gehī sākit gehī pür-zār Dolaşır ʿāşıḳān her bār ser-i kūy-ı dil-ārāyı	Rāʾif	Giyince dūşuma derd-i ʿalāʾiḳ ṣardı eṭrāfım Ṣanırdım ben giyen bī-derd olur semmūr u dībāyı
235	Viṣāliñ vaḳti geldi güller açdı nev-bahār oldu Keremler luṭf u iḥsānlar olur ʿuşşāḳ-ı şeydāya	Rāʾif	Yine ḫ̔āb-ı cehāletden ayılmaz merdüm-i ġāfil Eğer biñ ʿilm ü ḥikmet āfitābı doġsa dünyāya
236	Hemān yārim bańa yār olsa aġyārım cihān olsun Ne bākim zümre-i aʿdā bütün şīr-i jiyān olsun[1]	Rāʾif	Ḥamiyyet ehliniñ ʿanḳā-yı sīt-i ʿadline yā Rab Sipihriñ ḳubbe-i pür-iḥtişāmı āşiyān olsun
237	Aḥvāl-i perīşānımı söylersem o yāre Der ki şuʿarā sözleri hep böyle yalandır[2]	Rāʾif-i Āmidī	Maḳsūd-ı haḳīḳī bańa iʿlā-yı vaṭandır Yoḳ gizlice bir maḳṣadım Allāhʾa ʿayāndır
238	Düşmen-i cāndan alırdım intiḳām-ı āhımı Ḥażret-i Mevlā verirse bir nefes fırṣat bańa	Rāġıb-ı Āmidī	Etdi ḥüsn-i meslekimden ictināb ehl-i zamān Ben daḥi uydumsa sūʾ-i mesleğe laʿnet bańa
239	Hem-demim hem-maḥremim ġamdır refīḳım ḥecr-i dost Yār-ı ġār olmuş benimle bir iki āvāreler	Rāġıb-ı Āmidī	Seyyiʾāt-ālūd olan şaḥṣ-ı mehīn-i memleket Vech-i nāmūsun naẓargāh-ı ümemde ḳaralar
240	Tevbeler olsun ayaġım çekmeyem mey-ḫāneden Var iken mestānelik erbāb-ı ıẕʿān olmayam	Rāġıb-ı Āmidī	Bāġbān ḫayret-nümā güller ḫazāna muntaẓır Ben naṣıl yā Rab vaṭan bāġında giryān olmayam
241	Bir görüşle yapışıp ḳaldı dü-çeşm-i ḫūn-feşān Ḥalḳa-i cevher gibi şimşīr-i āteş-zārına	Rāġıb-ı Āmidī	Her gül-i maʿnāda bir ġam āteşi ẓann eyledim Ben daḥi girdim cihānıñ bāġ-ı āteş-bārına
242	ʿĀşıḳa remz-i ġażab aġyāra īmā-yı viṣāl Bu mudur resm-i nigāh-ı dilbere merdānelik[3]	Rāġıb-ı Āmidī	Erẓel-i dünyā vü mā-fīhādır ol bed-māye kim Gösterir ʿācizlere Rüstem gibi merdānelik
243	Derd ü miḥnet çekdiren bunlar değiller mi bańa Āh u zārım ḳalmasın ʿirfān ü istiʿdādıma	Rāġıb-ı Āmidī	Eyleyiñ ebnā-yı dehriñ ḥālini bundan ḳıyās Ḥüsn-i şītim bāʾiş oldu keşret-i ḫussādıma
244	Eder her cilvede biñ dürlü istiġnāyı ʿuşşāḳa Şaşırdı Ḳays u Ferhādʾı ne Şīrīnʾdir ne Leylāʾdır[4]	Rāḥile Sırrī Hānım	Bulunmaz ṭurra-i cānāna lāyıḳ sünbül-i taʿbīr Göñül çoḳdan beri cūyā-yı sünbülzār-ı maʿnādır
245	Ne bī-ḳaydāne cānānsıñ ne bī-raḥm āfet-i cānsıñ Ne şehr-āşūb-ı devransıñ ne bī-ḫavf u recā kopduñ	Rāmiş-i Āmidī	Refīḳ-i maḥşer olduñ rüsta-ḫīz-i mā-sivā ḳopduñ Cehennemden nişān verdiñ ḳıyāmetden belā ḳopduñ
246	Vüsʿatgeh-i zamānede mānend-i gird-bād Ṣad güne pīç u ṭāb oluruz bir mekān içün	Rāmiş-i Āmidī	Saʿy etmeli vuḳūf-ı kitāb-ı ḥaḳīḳate Geldik bu dār-ı māʿrifete imtiḥān içün
247	Pejmürde olsa her ne ḳadar gülüşüm yine Cünbiş-fezā-yı bāġ-ı cināndır ḫazānımız[5]	Rāmiş-i Āmidī	Mihmān-serā-yı dehre bizi daʿvet eyleyen Kesmez zamān-ı ʿavdete dek āb u nānımız
248	Tesellīmiz ġazālān seyridir vādī-i fürḳatde Ġazālān ġıbṭası ṣol gözleri āhūdan ayrıldım	Rāşid-i Āmidī	Selām olsun size ey bülbülān-ı ʿālem-i bālā O firdevs-i şafādan ravża-i dil-cūdan ayrıldım
249	Sifle-perver kīnever ehl-i dile kārı keder Ḥaḳ yedimde çarḫ ile girsem eğer daʿvāya ben	Rāşid-i Āmidī	Ḳıblegāhı cebhe-i yār oldu nūr-ı çeşmimiñ Āfitāb-ı muḫteşemle olmuşum hem-pāye ben
250	Dem-i fürḳatde aḥibbā dedi saġlıḳ olsun Ben nice ṣaġ olayım rūḥ-ı revānım gitdi	Rāşid-i Āmidī	Yetmedi kūyuna yāriñ ne ḳadar yüksek imiş Felek-i aʿẓama tā āh ü fiġānım gitdi
251	Ruḥ-ı zībāsı üzre ḫāl-i ʿanber-sāsı cānānıñ Gül-i taṣvīre güyā naḳş olunmuş bir ḳaranfildir[6]	Rāşid-i Āmidī	Değil ḳayd-ı ʿalāʾiḳden cihānda kimse āzāde Ya şahbāya ya ḥüsne ya nuḳūd-ı ḥırṣa maʾildir

1 *TŞA*, s. 339.
2 *TŞA*, s. 338.
3 *TŞA*, s. 361.
4 *TŞA*, s. 84.
5 *TŞA*, s. 378.
6 *TŞA*, s. 85.

252	Dil ṣadefdir maḥzen-i lü'lü değildir yā nedir Bu cihetden her sözüm incü değildir yā nedir[1]	Rāṣid-i Āmidī	Yārı meşhūr-ı cihān ʿāṣıḳları giryān eden Çeşm-i pür-nem ʿārż-ı bī-mū değildir yā nedir
253	Ne aldı der ise ehl-i riyā mey-ḫāneden Re'fet De ki āğūşuna sāġar-be-kef bir dilber almışdır[2]	Re'fet	Cihānda ʿaşḳ derler nāmına bir mülk-i dīger var Ne Cem żabt etmiş o mülkü ne de İskender almışdır
254	Sāde metāʿ-ı naẓm-ı Refiʿā bahārda Ol şehr-i Āmid'iñ bu beyāżlıca kālesi[3]	Refiʿ-i Āmidī	Ḫūn-ı cigerle nesc ediyor gerçi göñlüm āh Değmez cihānda bir pula kālā-yı nālesi
255	Āteş-i seyyāleveş meydāna geldik sāḳīyā Çoḳ ayaḳlatma bizi elden ʿinān ayrılmasın	Remzī-i Āmidī	Gezmesin tenhā ḫaṭar vardır feżā-yı ʿişvede Nezd-i lālādan o ṭıfl-ı mihribān ayrılmasın
256	Şimdicek ey dil vaṭan oldu yine daġlar bańa Yār içün ben aġlarım ḥasretle yār aġlar bańa[4]	Remzī-i Āmidī	Ḫande-i nāzik ile kesb-i neşāṭ etdikçe ben Fikr edip encām-ı ḥālim ʿāṣıḳān aġlar bańa
257	Ṣūretā gerçi ġılāfından nihāndır ḫançeriñ Maʿnīde ʿālemlere āteş-feşāndır ḫançeriñ[5]	Remzī-i Āmidī	Ġamze kāfidir bütün ʿuṣṣāḳı bī-cān etmeğe Heybeti tezyīd içün belde ʿayāndır ḫançeriñ
258	Yaḳdıñ beni ey āh-ı ciger-sūz kül etdiñ Ol ṣūḥ-ı vefā-düşmene de bir eṣer eyle	Resmī-i Āmidī	Ey kelb-i dü-pā hep emel-i nefsiñ ararsın Bir kerre de teftīş-i ḳulūb-ı beşer eyle
259	Yedi zencīr-i cünūnum yedi iḳlīme değer Yedi zencīr-i fünūnum yedi iḳlīme değer	Resmī-i Āmidī	Gerçi müşkil görünür ṭālibe taḥṣīl-i ʿulūm ʿİlm ile ādem olur zaḥmet-i taʿlīme değer
260	ʿĀlim-i bā-ʿameliñ basdıġı ṭopraḳ biziz Cāhil-i bī-ʿameliñ başına ṭoḳmaḳ biziz	Resmī-i Āmidī	Bize maʿṣūḳ-ı ḥaḳīḳī vaṭanıñ ḫādimidir Böyle meh-pārelere ʿāṣıḳ u müştāḳ biziz
261	Ḳaṣd-ı taʿlīm-i şikār etmeğe uçurma verir Ṭabʿ-ı şeh-bāzıma sayyād-ı ezel Cibrīl'i	Resmī-i Āmidī	Vāṣıl-ı ḳurb olamaz olmasa ḥüsn-i niyyet Çıḳsa eflāke ḳadar şeyḫleriñ tehlīli
262	Ol rind-i ʿārifiz ki bizim bir duʿāmızı Kevn ü mekāna alsa kişi rāygān alır[6]	Resmī-i Āmidī	Ḳaç ʿāṣıḳıñ bu kevn ʿacabā girdi ḳanına Dil kūy-ı yārdan yine muḥriḳ fiġān alır
263	Şerʿ ile yürüyelim ʿāleme burhān olalım İttifāḳ ile gözüm maḥrem-i sulṭān olalım[7]	Resmī-i Āmidī	Görelim refref ü ʿarş-ı melekūt-ı ʿaşḳı Bir gece ḫāne-i cānānede mihmān olalım
264	Fürūġ-ı mihr ü mehi hep serāba beñzedirim Bütün güzāriş-i ʿahd-i şebāba beñzedirim[8]	Reşīd Ākif Paşa	Şitāb-ı eşheb-i ʿömrü şihāba beñzetirim Fürūġ-ı rāḥatı berḳ-ı seḥāba beñzetirim
265	Ḫod-perestān-ı zamān dünyā vü māfihā arar Bir bilen aṣl-ı vücūdu başḳa bir dünyā arar[9]	Reşīd Ākif Paşa	ʿĀrifān her żerrede biñ ḳudret-i Mevlā arar Meyl-i ṣūret eyler ammā ḥikmet-i maʿnā arar
266	Bālāya doġru bir feverān etmek isterim Taḳlīb-i ṭavr-ı devr-i zamān etmek isterim[10]	Reşīd Ākif Paşa	Ben derdimi o yāre beyān etmek isterim Çün nükteler beyān u ʿayān etmek isterim
267	Ey dizen cevher-i esmāyı göñülden göñüle Parladan ṣoñra müsemmāyı gönülden gönüle[11]	Reşīd Ākif Paşa	Açalım rāh-ı temāşāyı göñülden göñüle Edelim yāre temennāyı göñülden göñüle

1 *TŞA*, s. 354.
2 *TŞA*, s. 85.
3 *TŞA*, s. 407.
4 *TŞA*, s. 85.
5 *TŞA*, s. 414.
6 *TŞA*, s. 85.
7 *TŞA*, s. 382.
8 *OTEM*, sy. 10, s. 184.
9 *OTEM*, sy. 14, s. 268.
10 *OTEM*, sy. 18, s. 394.
11 *OTEM*, sy. 22, s. 532.

268	Mülkü taḥrīb eyledik ẕevk-i riyāset nāmına ʿAdli yıḳdıḳ ḥalḳı maḥv etdik siyāset nāmına[1]	Reşīd Ākif Paşa	Mülkü yıḳdıḳ irtiḳā-yı feyż-ı millet nāmına Sirḳat ettik iʿtilā-yı dīn ü devlet nāmına
269	Şems-i ʿayān necm-i nihān başḳa başḳadır Şevḳ-i cinān ẕevḳ-ı cenān başḳa başḳadır[2]	Reşīd Ākif Paşa	Ḥüsn-i beyān ʿaḳd-ı zebān başḳa başḳadır Āb-ı revān-ı bī-cereyān başḳa başḳadır
270	Yek-be-yek ḳable'l-ḥisāb Āgāh-kirdār ol Rızā İḥtisāb-ı vāpesīn āsān ola yā olmaya	Rızā Yenişehrī-i Āmidī	Būs-ı lāʿliyle göñül şādān ola yā olmaya Ġonca-i ümmīdimiz ḫandān ola yā olmaya
271	Her kāra ʿazīmetde gerek ṭavr-ı baṣīret Eṭvārı eder tecrübe dānā-yı muḥabbet[3]	Rıżā Yenişehrī-i Āmidī	Dād u sited-i ḫilḳatiñ olmazdı ṣafāsı Dünyāda eğer olmasa kālā-yı muḥabbet
272	Nā'il olmaz ḥaḳḳ u ʿadl ehli nigāh-ı raġbete Çeşm-i insāniyyet-i āḫir zamāna geldi ḫˇāb[4]	Ruşenī-i Āmidī	Vaḳt-i vuṣlat başḳa bir revnaḳ bulur sevdā-yı dil Nev-bahār eyyāmı yaldızlar seḥābı āfītāb
273	Rūyuñda ne ḫoş sāye-i zülfüñden eṣer var Gülzārda gūyā ki biraz ebr-i maṭar var	Sa'īd Paşa	Bil ḳadrini yāriñ ki saña ḥüsn-i naẓar var Nīk ü bedi farḳ etmelisiñ sende baṣar var
274	ʿİbret alsın ʿālem-i fānīde istikbār eden Sām'dan Firʿavn'dan Nemrūd'dan Cālūt'dan[5]	Sa'īd Paşa	Menfaʿat insāna gelmez cāhil-i fertūtdan Olsa ʿālī kevkeb-i iḳbāli burc-ı ḥūtdan
275	Almadıñ āġūş-ı ümmīde ʿarūs-ı tāzeyi Ḫaclegāh-ı vaṣla mānīʿ Ṣabrīyā eller midir[6]	Ṣabrī-i Āmidī	Ṣoḥbet-i ehl-i riyā insānı ḫayrān eyliyor Ḥiss ü vicdān yoḳ mu ancaḳ söyleyen diller midir
276	Maṭlaʿ-ı nūr-ı hidāyet tācdār-ı aṣfiyā Zübde-i ṣāḥib-risālet mültecā-yı ṣeyḫ ü ṣāb[7]	Safī	ʿAḳdesiyyet ṣuffası üstünde ʿālī pādişāh Aʿẓamiyyet ḳubbesi fevḳinde yektā āfītāb
278	Sükūnet-yāb olur mı hīç āṣārı ṣuʿūnātıñ Muʿallaḳdır havāda ṣu cesīm āyīne-i dünyā	Saʿīd Paşa	Teşāvīr-i ḫaḳāyıḳ perdeniñ altında pinhāndır Ḥaḳīḳatde değil vażʿ-ı ṣaḳīm āyīne-i dünyā
279	Hele baḳ sīnedeki yarama inṣāf eyle Nedir aya ġarażı ġamzeniñ ey ḫūnī bāña	Saʿīd Paşa	Ġāyet-i cevrini ṣorduḳça o meh-peykerden Gösterir dāʾire-i vüsʿat-i gerdūnı bāña
280	Ġaraż seyyāle-i berḳiyyedir eczā-yı ʿālemde Ġarażsız kimse etmez kimseye ceẕb-i derūn peydā	Saʿīd Paşa	İlāhī muḳteżā-yı ʿālem-i imkānı maʿkūs et Yeter oldı ḫaḳīḳat muḫtefī vehm ü ẓunūn peydā
281	Leṭāfetle tebessüm eyledikçe lebleriñ ey şüḫ Gören der laʿl içinde lüʾlü-i şehvār olur peydā	Saʿīd Paşa	Dil-i berrāḳı semt-i şehvete sevḳ etme ey ʿāṣıḳ Yazıḳ ol nūrdan āyīnede jengār olur peydā
282	Dest-gīr olmaḳ kibārıñ şānıdır üftādeye Refʿ eder bir ṣeb-nem-i nā-çīzi yerden āfītāb	Saʿīd Paşa	Bunca maḫlūḳāta olmazdı ṭarabgāh-ı ẓuhūr Nūr-ı iḥsānın dirīġ etseydi yerden āfītāb
283	Yā ʿuzleti muḫtār ederek terk-i cihān et Yā ḫāliñi taṭbīḳ-i aḥālī-i zamān et	Saʿīd Paşa	Tezyīne çalış cevher-i ṣafvetle vücūduñ Taṣvīriñi ārāyiş-i mirʾāt-ı zamān et
284	Taḥḳīḳ ile taḳlīde müsāvī ise raġbet Taḥṣīl-i kemālāt ile ʿirfāna ne ḥācet	Saʿīd Paşa	İblīs-i cihān oldı zamān ḫilekārānı İḍlāl için insānları şeyṭāna ne ḥācet
285	Cigerde dāġ-ı ḥasret lāle-ḫad bir dil-rübādandır Bize bu yādigār elden değildir āşinādandır	Saʿīd Paşa	ʿAḳıllarda tefāvüt ol ḳadar gördüm ki ḥükm etdim Bütün dünyāyı ıslāḥ eylemek fikr-i ḫaṭādandır
286	Ḳalır ḫāşāk içinde bāġbān baḳmazsa gülzāra Leṭāfet gülşen-i ādābda ḥüsn-i naẓardandır	Saʿīd Paşa	Tenevvuʿ üzredir eşyā olur her nevʿiñ aʿlāsı Naẓar ḳıl gevher-i şeffāfa kim cins-i ḫacerdendir

1 *OTEM*, sy. 25, s. 649.
2 *OTEM*, sy. 27, s. 731-32.
3 *TŞA*, s. 395.
4 *TŞA*, s. 418.
5 *TŞA*, s. 68.
6 *TŞA*, s. 86.
7 *TŞA*, s. 85.

287	Ādeme yümn ü saʿādet geç gelen devletdedir Pek çabuḳ parlar fişenk ammā çabuḳ nā-būd olur	Saʿīd Paşa	Cilvegāh-ı naḳş-ı ḳudretdir ḳulūb-ı ṣāfiye Āfītābıń ʿaksi her bir cūyda meşhūd olur
288	İḫvān ne ʿālemdedir aḥbāb ne demde Ey bād-ı revān-baḫş vaṭandan ne ḫaber var	Saʿīd Paşa	Biń ʿāşıḳ-ı sevdā-zedeye bir gülü vermez Ey ġonca o yāriń deheninden ne ḫaber var
289	Āyīneniń ṣafāsı gülüń reng ü nükheti Yek-dīgeriyle birleşip oldu cemāl-i yār	Saʿīd Paşa	Ben ṣūret-i haḳīḳati etdikçe cüst ü cū Fikrimde cilve eyledi nakş-ı ḫayāl-i yār
290	Ḫaṭ ki ol maḥbūb-ı dil-cūyuń yanaġından çıḳar Ṣol duḫānıń ʿaynıdır ʿanber ocaġından çıḳar	Saʿīd Paşa	Menbāʿ-ı Dicle Diyār-ı bekr'iń eṭrāfındadır Selsebīliń ʿaynıdır Firdevs bāġından çıḳar
291	Kiẕb kim zaḫm-ı fesād-ı bāṭınīniń ḫūnudur Ḫasta aġzından ziyāde gelse dem bulmaz ḫalāṣ	Saʿīd Paşa	Mülk ü dīne mekr eden zehr-i ḥelāḥil nūş eder Bu muḥaḳḳaḳdır ki her kim içse sem bulmaz ḫalāṣ
292	Eşyā-yı kāʾināt ruḥ-ı yāre ʿaks eder Mirʿāt-ı ṣunʿ-ı ḥażret-i Perverdigār'a baḳ	Saʿīd Paşa	Āyīne oldu her biri esrār-ı ḳudrete Ẕerrāt-ı ṣunʿ-ı ḥażret-i Perverdigār'a baḳ[1]
293	Ṣūret-i endāmı rüʾyet etdirir āyīne var Ḫayf kim aḥvāl-i ḫulḳu gösterir āyīne yoḳ	Saʿīd Paşa	Laʿl ü yāḳūt u leʿāli gösterir gencīne var Cevher-i vicdānı iẓhār eyleyen gencīne yoḳ
294	ʿAbeṣdir ülfet-i ehl-i nifāḳa iʿtimād etmek Dehāna ẕevḳ vermez soḥbet-i ḥelvāyı yād etmek	Saʿīd Paşa	Şeref versin tevārīḫe yine bir ġazve-i kübrā Raḳībiń üstüne lāzımdır iʿlān-ı cihād etmek
295	İşte āṣār-ı ṣaḥābet eylemez buṭlān-ı Ḫaḳ Zehrden gitmez maẕarrat ḳand ile taḫmīrden	Saʿīd Paşa	Nev-nihālāsā dıraḫt-ı köhne etmez ihtizāz Nev-civānıń az olur ḫazm u ṣebātı pīrden
296	Rūy-ı dilbermiş meger ʿaks eylemiş āyīneye Nāgehān bir ṣuʿle çıḳdı revzen-i kāşāneden	Saʿīd Paşa	Vaḳt-i idbārında tevḫīş etme bir bī-çāreyi Leyl-i muẓlimde firār etdirme murġı lāneden
297	Eşk-i maẓlūmān ile teʾsīs-i ʿumrān eyleyen Bir ḳuşa beñzer ki seyl aġzında yapmış lāneyi	Saʿīd Paşa	Ol ḳadar cān yaḳmadan dāmen-keş olmuş ol perī Meclisinde şemʿi yandırmaz yaḳar pervāneyi
298	Saʿīd elde ne ḳaldı ḳīl ü ḳāl-ı zülfden ġayrı Ben artıḳ şarf-ı efkār eyledim sevdā-yı dilberden	Saʿīd Paşa	Seni gördükde ey nūr-ı mücessem ẓann eder ʿālem Ya ḥūrī çıḳdı cennetden ya gün berḳ urdu ḫāverden
299	Eyler biri yüzüń biri kākülleriń ṭaleb Ḥikmet budur tetābuʿ-ı leyl ü nehārdan	Saʿīd Paşa	Mihr-i sürūr u şemʿ-i şafānıń esīriyiz Fehm eyledim tetābuʿ-ı leyl ü nehārdan
300	Olur sū'-i ḳarīn emniyyetiń imḥāsına bādī O ḳuşda cān ḳalır mı mār olursa lāne yanında	Saʿīd Paşa	Ḳonuşma āşinā-yı çeşm-i ḫūbān olmayanlarla Ḫaṭādır keşf-i esrār eylemek bīgāne yanında
301	Vefā gösterse de ehl-i nifāḳa iʿtimād etme Şifā-baḫşā olur mu yaraya zehr olsa merhemde	Saʿīd Paşa	Ḫabīr olmaz feżā-yı lā-mekāndan murġ-ı kem-pervāz Naşıl cevlān eder ʿaḳl-ı beşer ʿarş-ı muʿaẓẓamda
302	Seḥerden neşr eder envārını ḫūrşīd-i ʿālem-tāb Nümāyāndır kerīmü'l-ḫulkuń isti'dādı neşʾetde	Saʿīd Paşa	Vücūduń ḫāliş eyler zer gibi kim olsa manẓūru ʿAceb ḫāṣiyyet olmuş müstetir iksīr-i himmetde
303	Ṭutar ḳoluńdan atar ḫufre-i mezāra ḳader Felek çıḳarsa da rifʿatle āsmāna seni	Saʿīd Paşa	Şu şervetiñle nedir ḫırs u sīm ü zer ey pīr Felek mi müjdeledi ʿömr-i cāvidāna seni
304	Sen müstaḳīm olunca cihān ḫaṣmıń olsa da Ḥıfẓ-ı Ḫudā ḳapıńda seniń pāsbān olur	Saʿīd Paşa	Yüzden şu zülfü refʿa çalış bād-ı āh ile Ḳalḳınca perde vech-i haḳīḳat ʿayān olur
305	Kāmiliń ednā ḳusūru der-ʿakab meşhūr olur Bedrde cüzʾī ḫusūf olsa hemān manẓūr olur	Saʿīd Paşa	Āfītābāsā o meh-rū gerçi benden dūr olur Ḫāʾil olmaz mā-sivā her gün bańa manẓūr olur
306	Ḫāliṣü'l-ḳalb eylemez ülfet nifāḳ u buġż ile Ḫār u ḫas kaʿr-ı yem-i ʿummāna olmaz āşinā[2]	Saʿīd Paşa	Ehl-i isti'dād olur dil-dāde-i rūşen-dilān Münṭafī bir şemʿaya pervāne olmaz āşinā

1 Hazırladığımız divanda bu redifte iki nazîre var ise de bu beyit bulunmamaktadır.

2 *TŞA*, s. 76.

307	Ṭayy edip nāṣūt-ı berrīn ġarḳ-ı lāhūt olmuşum Baḥr-ı vaḥdetdir maḳāmım onda gizli māhīyim[1]	Seyyid Hasan	Cevher-i āyīne-i ḳalbimde yoḳ jeng-i ġaraż Çünkü ʿaks-i nūr-ı dīdārıñ tecellīgāhıyım
308	Ḳalb-i taḥassürümde yatan yāda değmesin Mehtāba söyle ḫāṭır-ı nā-şāda değmesin[2]	Süleymān Nazif	Reng-i ġażab o ġamze-i bī-dāda değmesin Naḳş-ı ʿadem ṣaḥīfe-i īcāda değmesin
309	Ḳalb-i taḥassürümde yatan yāda değmesin Mehtāba söyle ḫāṭır-ı nā-şāda değmesin	Süleymān Nazif	Güm-nām-ı kā'ināt ol adıñ yāda değmesin Şöhret ṣafāsı āfet-i taʿdāda değmesin
310	İmdādıma ey Ḳays yetiş ki heder oldum Düşdüm bu belā-ḫāneye senden beter oldum[3]	Süleymān Nazīf	Baḳdım vaṭanıñ ḥāline ġarḳ-ı keder oldum Bildim bileli kendimi-i ḥaşm-ı beşer oldum
311	Kūyunu gezdikce gördüm cüst-ü-cūlar var idi Dīdelerden cūşişe āmāde cūlar var idi[4]	Süleymān Nazīf	Bezm-i ʿālemde ne zībā māhrūlar var idi Āfitāb-endāmlar kerrūbī-ḫūlar var idi
312	Dili geh ḥasret eder ḫāneye daʿvet ge ġam Şimdi pek ʿizzeti var o getirir bu getirir[5]	Şehdī-i Āmidī	Dil-i zār añladamaz maḳṣadını kimseye āh Ḳorḳarım sīnesini derd ile memlū getirir
313	Āmid'e etme taʿarruż ey Şeref aġzıñ düşür Āmid'iñ ednā süḫan-dānı süḫan-dān öğredir[6]	Şeref-i Āmidī	Müntehā-yı Sidre'de lāhūtī pervāz eylese Ġamze-i çābükteriñ Cibrīl'e cevlān öğredir
314	Bend-i dām etmişdi murġ-ı ʿaḳlı ḫāliñ bir zamān Şimdi de etmiş esīr ol ḥalka-i gīsū beni[7]	Şevḳī-i Āmidī	Maḥv eder ṣabr u ṣebāt-ı ʿāṣıḳı sevdā-yı ʿaşḳ Gezdirir ṣaḥrāları bir gözleri āhū beni
315	Naẓargāh-ı Ḫudā'dır dil velī ṣanma cüdādır dil Uçar miṣl-i hümādır dil geçer ʿarş-ı muʿallādan[8]	Şeyh Ḫayālī	Göñüldür mest-i çeşm-i yār göñüldür ʿāşıḳ-ı dīdār Göñüldür rind-i bī-hüşyār içer cām-ı muṣaffādan
316	Yād-ı laʿliñle edip pervāz deşt-i bī-ḫodu Tende mevc-i lerziş-i pey-der-pey oldu per baña	Şeyḫ ʿAbdulkerīm	Seyr ediñ artıḳ benim fevvāre-i ʿirfānımı Dest-gīr-i himmet oldu sāḥib-i kevşer baña
317	Ḫaṭ-ı sebziyle cānānıñ Şuhūdī ḥoḳḳa-i laʿli Zümürrüdle muraṣṣaʿḥoḳḳa-i yāḳūtdur gūyā[9]	Şuhudī	Bilinmez nisbet-i nevʿi Süleymān mührünüñ ammā Seniñ şāhāne laʿliñ ḫātem-i yāḳūtdur gūyā
318	Gül gibi pür-ṭarāvet olmuşsuñ Reng ü būdan ʿibāret olmuşsuñ[10]	Tāhir Selām Bey	Ne leṭāfetli āfet olmuşsuñ Āfitāb-ı leṭāfet olmuşsuñ
319	Gül gibi pür-ṭarāvet olmuşsuñ Reng ü būdan ʿibāret olmuşsuñ	Tāhir Selām Bey	Ey güzel sen ne āfet olmuşsuñ Ehl-i ʿaşḳa felāket olmuşsuñ
320	Gül gibi pür-ṭarāvet olmuşsuñ Reng ü būdan ʿibāret olmuşsuñ	Tāhir Selām Bey	Ne güzelsiñ ne āfet olmuşsuñ Zübde-i nūr-ı ḳudret olmuşsuñ
321	Gül gibi pür-ṭarāvet olmuşsuñ Reng ü būdan ʿibāret olmuşsuñ	Tāhir Selām Bey	Ey göñül sen ne ʿibret olmuşsuñ ʿĀşıḳ-ı naḳş-ı ḳudret olmuşsuñ
322	Ḳabūl etdi Emīrī pey-rev olduñ naẓmına Ṭalʿat Ṭabīʿat aldı feyżi āfitāb-ı ḥikmet-ārādan[11]	Talʿat-ı Āmidī	O bīmārım ki dermān-ı ṭabībe ser-fürū etmem Marīż-i ʿaşḳ olan ṣıḥḥat-peẕīr olmaz müdāvādan
323	O dil ki nerm olabilmez sipāriş et ʿaşḳa Bir iki günde eğer āhen olsa mūma döner[12]	Ṭālib-i Āmidī	Olursa ṣaf-der-i yektā eger ki bir bed-baḫt Dehān-ı ebrem-i tīġi doḳunsa mūma döner

1 *TŞA*, s. 81.
2 *OTEM*, sy. 11, s. 205.
3 *OTEM*, sy. 16, s. 339-40.
4 *OTEM*, sy. 17, s. 376-77.
5 *TŞA*, s. 86.
6 *TŞA*, s. 85.
7 *TŞA*, s. 84.
8 *TŞA*, s. 83.
9 *TŞA*, s. 82.
10 *AS*, sy. 3, s. 43.
11 *TŞA*, s. 83.
12 *TŞA*, s. 86.

324	Nigāh-ı ḥüsnüñe tāḳat getirmez zühre-i mirrīḥ O şūḥ-ı fitne-cūda bir bakış bir çeşm-i cādū var	Ümnī	Bu dünyāda hüner bir ẕāt-ı ʿādil bulmadır yoḳsa Benī ādemde çoḳ Cengiz ü Ḥaccāc ü Hülāgū var
325	Mir'āt-ı dilde rūy-ı ṣafāyı görmez miyiz Çeşm-i emelde kuḥl-i cilāyı görür müyüz	Ümnī	Milletde feyż-i neşv ü nemāyı görür müyüz Ṭūr-ı ṭalebde nūr-ı Ḥuda'yı görür müyüz
326	Aḥvālimi ʿarż etmeğe ol yāra ḳomazlar Bülbül gibi gülzāra varıp zāra ḳomazlar	Ümnī	Bāġ-ı ḥarem-i yāra saḳın varma tehī-dest Vermezseñ eğer ücreti gülzāra ḳomazlar
327	Biz şikenc-i zülf-i ʿanber-fāma girmiş çıḳmışız Ṭāyir-i ser-geşteyiz biñ dāma girmiş çıḳmışız	Ümnī	Ḳalbimizden çıḳmadı ḥayfā ki naḳş-ı mā-sivā Kaʿbe-i maṭlabda biñ iḥrāma girmiş çıḳmışız
328	Misk-i ezfer ʿanber-i sārā mı mūy-ı kākülüñ ʿIṭr-sāy oldı meşām-ı cāna būy-ı kākülüñ	Ümnī	Başḳa istiʿdādı var rūyuñda mūy-ı kākülüñ Feyż-i cennet neşr eder dünyāya būy-ı kākülüñ
329	Raḳīb olmam zen-i dünyāya Ümnī bu mecāzīde Ḥaḳīḳat-ḳār-ı ḫūbāna göñül verdimse merd oldum	Ümnī	Lisān ü ḳalbimi yek-dīgerinden etmedim tefrīḳ Metānetle Emīrī mesleğimde böyle ferd oldum
330	Dem-beste vü dermāndeyim eyle beni ġālib Raḥm eyle benim ḥālet-i maġlūbuma yā Rab[1]	Ümnī	Maḥbūb-ı haḳīḳī baña ʿaşḳıñdır İlāhī Maḳrūn-ı vüṣūl et beni maḥbūbuma yā Rab
331	Eşk-i nā-āmede-i dīde sebū-yı dilde Eşer-i feyż-i leb-i laʿliñ ile bāde olur[2]	Vaḥyī-i Āmidī	Meclis-i yār ki dilberler ile memlūdur Böyle bir bezm-i ṣafā cennet-i ʿulyāda olur
332	Mest-i peymāne-keş-i zehr-i ġam olsun Vālī Sāḳī-i dehrden eylerse temennā-yı ṭarab	Vālī-i Āmidī	Rākib-i keştī-i tāliʿden onu eyle suʾāl Hangi sāḥilde olur gevher-i yek-tā-yı ṭarab
333	Dökülmüş ʿārıżıñ üstünde gīsūlar mıdır bilmem Ya sünbül sāyesidir pertev-i mehtāba düşmüşdür	Vālī-i Āmidī	Kimi miḥrāba yüz ṭutmuş kimi ebvāb-ı maḥlūḳa Cihānda ḳısmeti her ādemiñ bir bāba düşmüşdür
334	Benim ḥāl-i perīşānımdan almaz mı cihān ʿibret Ḫaṭādır ʿāşıḳa şimden geri ḫūbān ile ülfet[3]	Vaṣfī-i Āmidī	Döner ṣıfr-ı ḥesāba ġāyet-i her ẕevḳ-ı dünyānıñ Ḫaṭāya ḥaml olunsa zümre-i ḫūbān ile ülfet
335	Ṣabāya uyma ey sevdā-yı ġam ḥayrānıñım gitme Başında Vāṣıf-ı şūrīdeniñ bir tāc-ı rifʿatsiñ[4]	Vāṣıf-ı Āmidī	Zebūn etdiñ niçe ṣaf-derleri ey ʿaşḳ-ı efsūn-kār Görünmezsiñ göze ammā ki bilmem sen ne ḳuvvetsiñ
336	Aġlarım ben her gece derd ile Eyyūb muyum Dökerim āh ile göz yaşını Yaʾḳūb muyum[5]	Yetīmī	Yūsufumdan beni dūr eyledi Yaʿḳūb muyum Feleğiñ ṣabr ederim cevrine Eyyūb muyum
337	Raḳīb-i bed-meniş varsın işitsin baġrı çāk olsun Bi-hamdillāh Rāʾif yār ile soḥbetdeyim şimdi[6]	Yūsuf Rāʾif	Suʾāl eylerse ḥālim sāḳinān-ı ʿālem-i ervāḥ Cihān ġam-ḫānesinde kūşe-i ḥasretdeyim şimdi
338	Ṣatdı ʿaşḳın aldı ḫüsnün arada bir kimse yoḳ Kendi ṣatdı kendi aldı kendi bāzār eyledi[7]	Zaʿifī	*Kün* buyurdı cümle mevcūdātı iẓhār eyledi Aʿẓamiyyet salṭanat ḥikmet be-dīdār eyledi
339	Añılsın kūşe-i mey-ḫāne kim şād olduġum yerdir Ayaġın būs edip sāḳīniñ irşād olduġum yerdir[8]	Zārī	Añılsın bezm-i vaṣl-ı leyle-i miʿrāc-ı endīşe Cihān zindānınıñ ḳaydından āzād olduġum yerdir
340	Şebātı münʿadim esbāba baş ḳoşmaz mücerredler Nedir rüçḥānı keşkül-ı gedādan tāc-ı Kisrā'nıñ[9]	Zārī	Ḫarīş-i pertev-i baḫt olmayıñ benden alıñ ʿibret Lisān-ı ḫāli söyler yana yana şemʿ-i raḫşānıñ

1 *TŞA*, s. 46.
2 *TŞA*, s. 90.
3 *TŞA*, s. 88.
4 *TŞA*, s. 89.
5 *OTEM*, sy. 7, s. 129.
6 *TŞA*, s. 84.
7 *TŞA*, s. 85.
8 *TŞA*, s. 420.
9 *TŞA*, s. 91.

341	Ṣanma her nāzik-edā dildārdır eğlencemiz Cān dayanmaz nāzına bir yārdır eğlencemiz[1]	Zekā'ī-i Āmidī	Kūşe-i ġurbetde fikr-i yārdır eğlencemiz Her gelenden yārı istifsārdır eğlencemiz
342	Naḫl-i ḫuşk-i emel elbette verir meyve-i ter Görünür muʿcize-i eşk-i başar çoḳ sürmez[2]	Zihnī-i Āmidī	ʿİlme saʿy eylesin isterse teraḳḳī bir ḳavm Sehv ile düşse yed-i cehle ẓafer çoḳ sürmez[3]
343		Rāgıb Paşa	Bir laḥẓa nihān olsa o dilber naẓarımdan ʿĀlem dar olur başıma ḥüzn ü kederimden
344	Ey vücūduñ pertevindendir ʿadīm olmaḳ bańa Vācib oldu sāye-i mihr-i ḳadīm olmaḳ bańa[4]	Fehīm-i Kadīm	Ḫoş gelir bir başḳa ʿālemde muḳīm olmaḳ bańa Cürʿa-nūş-ı encümengāh-ı ḳadīm olmaḳ bańa
345	Ey vücūduñ pertevindendir ʿadīm olmaḳ bańa Vācib oldu sāye-i mihr-i ḳadīm olmaḳ bańa	Fehīm-i Kadīm	Yārsız renc-i dem-ā-demdir selīm olmaḳ bańa Yār ile olsam selāmetdir saḳīm olmaḳ bańa
346	Ey vücūduñ pertevindendir ʿadīm olmaḳ bańa Vācib oldu sāye-i mihr-i ḳadīm olmaḳ bańa	Fehīm-i Kadīm	Ḳudretiñ iḥsānıdır yā Rab selīm olmaḳ bańa ʿĀlem-i keç-revde merd-i müstaḳīm olmaḳ bańa
347	Pertev-i mihr-i ʿāmādır dīde-i bīnā bańa Ġaybdır meşhūd olan ʿālemde ser-tā-pā bańa	Nāmık Kemāl	ʿAşḳ ile her ẓerre oldu sāḥa-i Sīnā bańa Manẓar-ı Ḥaḳ'dır bütün āyīne-i eşyā bańa
348	Tīr-i istiġnā çeküp ġamzeñ ne nāz eyler bańa Āfet-i'aşḳım ḳażā ʿarż-ı niyāz eyler bańa[5]	Nāmık Kemāl	Tīri istiġnā eder şemşīri nāz eyler bańa Ben marīż-i ġamzeyim Loḳmān niyāz eyler bańa
349	Kaʿbe-i ʿaşḳım ki zīnet reng-i mātemdir bańa Dīde-i giryān-ı ḥasret çāh-ı zemzemdir bańa Hecr ile Ṭūr-ı tecellā bezm-i mātemdir bańa Her münevver berḳı bir māh-ı Muḥarrem'dir bańa	Nāmık Kemāl	[……] Taḫt-ı gülzār-ı ṣafā üstünde bir Cem'dir bańa
350	Keşret-i eşyā ki ṣūret-bend-i vaḥdetdir bańa Pertev-i nūr-ı nigeh mir'āt-ı ḥayretdir bańa	Nāmık Kemāl	Her sözüñ bir şehriyār-i rūḥ-ı ṣoḥbetdir bańa Her nigāhıñ başḳa bir şāhāne niʿmetdir bańa
351	Ṭolsa ʿālem çoḳ degül dūd-ı siyāhumdan benüm Mihri görmem ẓerrece gün yüzli māhumdan benüm[6]	Avnī (Fatih Sultān Mehmed)	Eylese meyl-i tenezzül ġayra māhımdan benim Ḥaḳḳ'a şekvā eylerim nūr-ı nigāhımdan benim
352	Ṭutarken elde ṣūḥ-ı muḥtesib tamġā-yı istiġnā Daḥi maḥbūblar göstermesin kālā-yı istiġnā[7]	Rif'at (Adıyamanlı Rif'at Baba)	Yetişdirdi henüz bir nüsḫa-i kübrā-yı istiġnā Cihān-ı nāz ü naḫvet ʿālem-i bālā-yı istiġnā

1 *TŞA*, s. 328.
2 *TŞA*, s. 330.
3 Hazırladığımız divanda bu redifte iki nazîre var ise de bu beyit bulunmamaktadır.
4 Nāmık Kemāl'in de Ergun neşrinde 49. gazeli bu redif ve kafiyededir. AE'nin edası Fehīm'den ziyade Nāmık Kemāl'e yakındır.
5 Nāmık Kemal'in gazeli ise Fehīm'in yazdığı şu beyte nazîre olsa gerektir:
Bir ḥayāt içün ḳażā bilmem ne nāz eyler bańa
Ben şehīd-i ġamzeyim ʿĪsā niyāz eyler bańa
6 *AS*, *sy.* 2, s. 29-30.
7 *AS*, *sy.* 1, s. 13.

			Eder ʿāşıḳlara her ġamze bir īmā-yı istiġnā Olur çeşm-i süḫan-gū-yı bütān gūyā-yı istiġnā
			Yetişdirdi henūz bir nüsḫa-i kübrā-yı istiġnā Cihān-ı nāz ü naḫvet ʿālem-i bālā-yı istiġnā
			Vücūduńdur ḥabībim dürr-i bī-hem-tā-yı istiġnā Yetişdirmez naẓīriń bir daḥi deryā-yı istiġnā
			Cemālińdir ḳarīn-i nüsḫa-i kübrā-yı istiġnā O bir nūr-ı İlāhī'dir eder peydā-yı istiġnā
			Kelāmımdır rümūz-ı ḥüccet-i kübrā-yı istiġnā Me'āl-i vaḥy-i muṭlaḳ zübde-i maʿnā-yı istiġnā
			O rütbe oldu cānānım cihān-ārā-yı istiġnā Görür vardıḳda ḥ ʿāb-ı tāzede rū'yā-yı istiġnā
			Serā-yı nāz olur ol dilbere me'vā-yı istiġnā Serīr-i ışṭıfā üzre eder icrā-yı istiġnā
360	Rūḥuńdan istiʿānet edip eylerim ricā Ārām-ı cān-ı zārım içün bir nefes baba[1]	Sultān Ahmed Hān-ı Sālis	Sensiń yegāne maẓhar-ı enfās-ı maʿnevī Senden niyāz etmedeyim bir nefes baba
361	Nā'il-i elṭāf-ı Ḥaḳ ṣāḥib-velâyet Gül Baba Şāriḥ-i maʿnā-yı esrār-ı ḥaḳīḳat Gül Baba[2]	Edirneli Örfî	Böyle lāzımdır Budin uġrunda saʿy ü ihtimām Bir naẓar ʿaṭf eyle nerde rıḥlet etdi Gül Baba
362	Mest-i ġam küstāḫ-dil kemterleriz Ḥāfıẓ u settārımız Hāşim Baba[3]	Giridī Salacıoğlu	Faẕlınıń ʿanḳā-yı maşrıḳ ḥücceti Fāẕıl-ı ṭayyārımız Hāşim Baba
363	Ümmetińden eyleyen maʿdūd Ḥaḳḳ'a ṣad şükür Ey şeh-i Yeṯrib, meh-i Baṭḥā resūl-i müctebā[4]	Vakanüvis Hüseyin Şākir Bey	Derdime dermān Ḥasan-ı müctebā Mürde dile cān Ḥasan-ı müctebā
364	Beni dīvāne edip ʿāleme rüsvā etdi Daḥi neyler baña bu ʿaşḳ u muḥḥabbet ʿacabā[5]	Hilmī	Luṭf eder ġayrılara her gün o gün yüzlü ḥabīb Bir gün olsun bize etmez mi mürüvvet ʿacabā
365	Ne yapdı ṣadme-i ʿaşḳıń derūnuma bilmem Göńül yıḳıldı serāpā sebeb nedir ʿacabā[6]	Lebīb, takvīmhāne nāzırı	Melekle yoḳsa perīlerle mi hem-ülfetdir Görünmüyor o dil-ārā sebeb nedir ʿacabā
366	Beni bu ḥāle ḳoyan dil-rübā mıdır ʿacabā Murādı nāz u cefā mı vefā mıdır ʿacabā[7]	Lebīb, takvīmhāne nāzırı	Cihānda bulmadı göńlüm vefālı bir güzeli Cihān güzelleri hep bī-vefā mıdır ʿacabā
367	Ṭoġru söyle ḳadd-i mevzūnuń içün sulṭānım Ḳocabilsem mi seniń mūy-i miyānıń ʿacabā[8]	Gelibolulu Ālī	Nice bilmem ki ederler ṭaleb-i vaṣl-ı miyān Mūya beńzetmiş olanlar o miyānıń ʿacabā
368	Güft ü gūy-ı dil ü endīşe-i ṭabʿı göricek Ḥayret el verdi ki ben bunlara nitdim ʿacabā[9]	Pīrīzāde Şeyhülislâm Osmān Sāhib	Birṭaḳım cāhil ü bed-māye hücūm etmededir Ḥayret el verdi ki ben bunlara nitdim ʿacabā
369	Kim eyledi beni giryān benim beğim ʿacabā Niçün eder göńül efġān benim beğim ʿacabā[10]	Lebīb, takvīmhāne nāzırı	Nedir bu cevr-i firāvān benim beğim ʿacabā Nedir bu ḥāl-i gürīzān benim beğim ʿacabā

1 *VA*, s. 5.
2 *VA*, s. 5.
3 *VA*, s. 6.
4 *VA*, s. 6.
5 *VA*, s. 7.
6 *VA*, s. 7.
7 *VA*, s. 7.
8 *VA*, s. 7.
9 *VA*, s. 7.
10 *VA*, s. 7.

370	Sīm-i ḫāliṣ gibi ol baldırı dir kim görse Raḥm-ı māderde gümüş ma'deni var mı 'acabā[1]	Enderunlu Vāsıf	Gören ol ḫüsnü olur ġarḳ-ı tecellā-yı kemāl Demez artıḳ daha bir aḥseni var mı 'acabā
371	Ẕerreden kemter iken Nehcī-i zār Kūh-ı cevriñ götürür mü 'acabā[2]	Behisnili Seyyid Mustafa Nehcī	Yaramı aġlayaraḳ 'arż etsem Yāre şefḳat getirir mi 'acabā
372	Būy-ı zülfüñle behişte ger vara bād-ı ṣabā Ravżadan ḳarşı çıḳıp rıḍvān diye kim merḥabā[3]	Sultān Bāyezīd Hān-ı sānī	Ḫāneme teşrīfiñ etdi reşk-i firdevs-i berīn Ey şeh-i ferruḫ-liḳā ehlen ve sehlen merḥabā
373	Ḫayr-maḳdem kūy-i dilberden mi geldiñ ey ṣabā Gel gel ey nūr-ı baṣar ehlen ve sehlen merḥabā[4]	Budinli Hisālī Çelebi	Ey ṣabā ey zübde-i cān-baḫş-ı enfās-ı Mesīḥ Yārdan verdiñ ḫaber ehlen ve sehlen merḥabā
374	Bir göz açdım her varaḳ verdi baña būy-i vefā Ḳanḳı gülşen verdisiñ ehlen ve sehlen merḥabā[5]	Nev'ī mu'allim-i şehzādegān	Ey gül-i bāġ-ı melāḥat gülşen-i ümmīdimiñ Nev-küşā bir verdisiñ ehlen ve sehlen merḥabā
375	Ehl-i 'aşḳ olduñ dilā terk eyle şād u rāḥati Derd ü ġam gelsün berü ehlen ve sehlen merḥabā[6]	Cenābī Paşa	Gülşene ey ġonce-fem vaḳtinde teşrīf eylediñ Pek ederdim ārzū ehlen ve sehlen merḥabā
376	Mevsim-i 'īd-i cemāl mest idüp ol āfeti Eylemiş ebrū ile zülf-i dü-tā merḥabā[7]	Şerīf Sabrī	Ḫayr olur uġrum o gün bilmediğim bir güzel Yolda teṣādüf idüp etse baña merḥabā
377	Gerd-i rāhıñ ger ire firdevse ḥūrīler diye Merḥabā ey tūtiyā-yı çeşm-i devlet merḥabā[8]	Konyalı Nizāmī	Ḫoş yetişdiñ luṭf edip imdāda ey ḥaṭṭ-ı siyāh Cevr-i yāre ḳalmadı cānımda ṭāḳat merḥabā
378	Şer'e ri'āyet eyleyüp biñ cān ile cehd eyle kim Ḥaḳḳ'ıñ ḥabībi Muṣṭafā ede saña bir merḥabā[9]	Şeyh Nasūhī-i Üsküdarī	Nā-kām olan baḫtın eder dünyā vü mā-fihāya nāz Bir kerre faḫr-i kā'ināt etse saña bir merḥabā
379	Sa'y edip erdim ḥaḳīḳat şehriniñ bayramına 'Īd-i ekberdir bugün gel merḥabā ver merḥabā[10]	Derviş Askerī	Merd-i rūşen-dil odur ki eylemez iẓhār-ı ġayẓ Herkese rūy-i beşāşet gösterir der merḥabā
380	Diñlesin 'āşıḳ Cesārī dilde mezmūzuñ seniñ Ey hünermend-i süḫanver ḫoş geldiñ merḥabā[11]	Benderli Cesārī	Āferīn ey luṭfu 'ālī işte ulviyyet budur Dīde-i aġyārdan rū-püş geldiñ merḥabā
381	Geldi yārim nāz ile ṣordı Nesīmī nicesiñ Merḥabā ḫoş geldiñ ey rūḥ-ı revānım merḥabā[12]	Nesīm-i Kadīm	Öyle me'yūsum ki 'Azrā'il'i görsem söylerim Nerde ḳaldıñ gel benim rūḥ-ı revānım merḥabā
382	Sensiz ey rūḥ-ı revān bir laḥẓa ārām eylemem Yoḳ ḳarārım görmesem bir ān efendim merḥabā[13]	Yanbolulu Türābī Baba	Göñlümü şāhāne teşrīfiñle taṭyīb eylediñ Şehriyārım şeh-levendim meh-pesendim merḥabā
383	Ey şehīd-i Kerbelā vü ey şehīd-i dil-rübā Ey şehīd-i pür-'aṭāyā mātemiñle merḥabā[14]	Murād Emrī	Ey şehīd-i Kerbelā sulṭān-ı maẓlūm-ı cihān Eylerim her bir Muḥarrem mātemiñle merḥabā
384	Merḥabā ey nesl-i pāk-i nūr-i Yezdān merḥabā Merḥabā ey cāmi'-i āyāt-ı Ḳur'ān merḥabā[15]	Seyyid Nizāmoğlu Seyfullāh	Şöyle dursun bir kelām-ı luṭf ile etmek ḥiṭāb Raġbet etmez eylesem ol āfet-i cān merḥabā

1 *VA*, s. 7.
2 *VA*, s. 7.
3 *VA*, s. 7.
4 *VA*, s. 8.
5 *VA*, s. 8.
6 *VA*, s. 8.
7 *VA*, s. 8.
8 *VA*, s. 8.
9 *VA*, s. 8.
10 *VA*, s. 8.
11 *VA*, s. 8.
12 *VA*, s. 8.
13 *VA*, s. 8.
14 *VA*, s. 8.
15 *VA*, s. 8.

EK 3: ALİ EMÎRÎ'NİN ŞİİRLERİNE YAZILAN NAZİRELER

385	Emīrī'nin Tanzir Edilen Şiirleri	Nazîre Yazan Şairler	Nazîre
386	Gösterir dā'im ṣavāb u ṣıdḳı vicdānım baña Muḥterem güller ʿayān eyler gülistānım baña	Muhyiddīn	Öyle bir feyż-i naẓar vermiş ki cānānım bana Kīmyā eyler türābı istese cānım bana[1]
387		Alī Haydar Paşa	Öyle bir cām-ı ṣafā ʿaşḳ etdi cānānım baña Dil-perestīdem yine baḫş etdi dermānım baña[2]
388		Ra'dī	Aġlarım bir kerre gülmez şāh-ı ḫūbānım baña Derd ile ḳan aġlasın baḫt-ı perīşānım baña[3]
389	Ben neler çekdim neler dünyāda dildār uġruna Çeşm ü ebrū uġruna zülf-i siyeh-tār uġruna	Seyfī	Cān verir hep şimdi ʿālem cem'-i dīnār uġruna ʿĀşıḳım ölsem n'ola ben zülf-i zer-tār uġruna[4]
390	ʿĀrifān her ẕerrede biñ ḳudret-i Mevlā arar Meyl-i ṣūret eyler ammā ḥikmet-i maʿnā arar	Muhyiddīn	Ṣanma cāha meyl eder ālāyiş-i dünyā arar Rind olan bir ʿömr-i sevdā bir melek-simā arar[5]
		İsmāīl Hakkı	Kenz-i maḫfiden ḫaberdār olmayan dünyā arar Ẕevḳ-i vuṣlat bilmeyenler başka bir sevdā arar[6]
391	Baḳdım vaṭanıñ ḥāline ġarḳ-ı keder oldum Bildim bileli kendimi ḥaşm-ı beşer oldum	Muhyiddīn	Bezm-i edeb oldu ṣadefīm bir güher oldum Tāb ü fer-i feyżim ile reşk-i ḳamer oldum[7]
392	Baḳdım beşeriñ ḥāline dünyāya gücendim Ḥall olmadı gitdi bu muʿammāya gücendim	Abdülbākī Efendi	Yoḳ neş'esi bezm içre görüp nāya gücendim Sāḳīye meye sāgara ṣahbāya gücendim[8]
393	Ḫūbān ḳonuşurlardı gülistān arasında Bülbüller öterlerdi nihālān arasında	Abdülbākī Efendi	Meclisde ḳalıp dün gece hūbān arasında Pervāne idim ṣanki çerāġān arasında[9]
394	O zamān ki yanıma yār-ı vefā-kār gelir Ḫāk-i pāy ile devā-yı dil-i bīmār gelir	Süleymān Nazīf	Nereye her kime baḳsam önüme yār gelir Yāri gördükçe faḳaṭ ḫāṭıra aġyār gelir[10]
		Muhyiddīn Bey	Gülerek nezdime vaḳtā ki o dil-dār gelir Bana dünyā denilen ġamkede gülzār gelir
395	Yaḳma vücūd-ı ādemi berḳ-ı belā gibi Titretme ḫalḳ-ı ʿālemi berd-i ṣitā gibi	Vahdetī-zāde Suʿūdī Beğ	Düşme lisān-ı zillete ḫarf-ı recā gibi Ḳal münferid bu ḳubbede bir ḫoş ṣadā gibi[11]
		Muhyiddīn	Ġamzeñ cihānı yaḳmada berḳ-i belā gibi Süziş-i ezelden āh ana mübtelā gibi[12]
396	Bir gün bize ol gül-beçeniñ raġbeti yoḳ mu Evḳāt-ı vefāyı bilecek sāʿati yoḳ mu	İhsān Alī Rızā	Ḫülyālarımın salṭanat ü rifʿati yoḳ mu Ufḳunda perestū-yı ṣamīmiyyeti yoḳ mu[13]

1 *OTEM*, sy. 5, s. 105.
2 *OTEM*, sy. 6, s. 119.
3 *OTEM*, sy. 7, s. 136.
4 *OTEM*, sy. 7, s. 125.
5 *OTEM*, sy. 17, s. 389.
6 *OTEM*, sy. 17, s. 390.
7 *OTEM*, sy. 16, s. 342-43.
8 *OTEM*, sy. 14, s. 271.
9 *OTEM*, sy. 14, s. 272.
10 *OTEM*, sy. 16, s. 339-40.
11 *OTEM*, sy. 16, s. 344-45.
12 *OTEM*, sy. 17, s. 381.
13 *OTEM*, sy. 18, s. 398-399.

397	Rām olup fermān-ı aşka kūşe-i meyḫāne tut Neş'eyi taḥṣīl et ṣafāsız ʻömrü bir efsāne tut	Emīrī	Bir elinde zülf-i müşgīn bir elinde şāne ṭut Sen de ḫayrān ol yüzüñ āyīne-i raḫşāne ṭut
398	Gel bezme vücūduñ sebeb-i def'-i ġam olsun Olsun beğim olsun Her kūşe-i dil reşk-i ṭarabgāh-ı Cem olsun Olsun beğim olsun	Kemāleddīn	İclāl ile isterse cihān muḫteşem olsun Olsun beğim olsun İster yıḳılıp sāḫa-i derd ü elem olsun Olsun beğim olsun[1]
399	Devre-i māh-ı felekde görünen hāle midir Yoḳsa ʻaşḳıñla döner şuʻle-i cevvāle midir	Hulkī	O mehiñ ḫüsnüne aġyār ʻacabā hāle midir Deheninden ḳopacaḳ ʻāşıḳınıñ nāle midir[2]
400	Göster āyīne-i ḫüsnüñ Cem-i devrān olayım Maḫrem et mühr-i leb-i laʻle Süleymān olayım	Muhyiddīn	Ṣademāt-ı elem-i ʻaşḳ ile vīrān olayım Devlet-i vaṣla erip nā'il-i ʻumrān olayım[3]
401	Etme efġān olmasın derler o cānān mużṭarib Etmem efġān naṣıl zīrā olur cān mużṭarib	Muhyiddīn	Ḥasret-i rūyuñla oldum ey perī-şān mużṭarib Āh-ı dil pür-pīç ü tāb eşk-i ḫurūşān mużṭarib[4]
402	Bu ġafletiñ ṣoñunu muḳbilāna gösteririm Ḫumārını bu meyiñ mey-keşāna gösteririm	Muhyiddīn	Ṣafā-yı ṭab'ımı rūḫāniyāna gösteririm Me'ālī-i dilimi āsumāna gösteririm[5]
403	Kilk-i Saʻdī himmet-i ṭabʻ-ı Emīrī'yle bu dem ʻArṣa-i tanẓīre günde bir ġazel atmaz mı ya	Saʻdī-i Ḫarputī	ʻİşmete maġrūr olup da olma dünyādan emīn Sīne-i māderdeki maʻṣūmu aġlatmaz mı ya
404	Açalım rāh-ı temāşāyı göñülden göñüle Edelim yāra temennāyı göñülden göñüle	Muhyiddīn	Daġıtıp ḫālet-i sevdāyı göñülden göñüle Söyleriz rāz-ı süveydāyı göñülden göñüle[6]

1 *OTEM*, sy. 18, s. 401.
2 *OTEM*, sy. 26, s. 699.
3 *OTEM*, sy. 27, s. 740.
4 *OTEM*, sy. 27, s. 741.
5 *OTEM*, sy. 27, s. 742-43.
6 *OTEM*, sy. 25, s. 654.

EK 4: ALİ EMÎRÎ EFENDİ VE ESERLERİNE DAİR GÖRSELLER

Süheyl Ünver'in çizdiği Ali Emîrî portresi
Millet Kütüphanesi, D. E. 69

Liyakat madalyası
Millet Ktp., Ali Emîrî D. E. 67

Hamiyyet-i Vataniyye nişanı
Millet Ktp., Ali Emîrî D. E. 68

Üçüncü dereceden Mecîdî nişanı
Millet Kütüphanesi Ali Emîrî D. E. 69

Hilâl-i Ahmer madalyası

Millet Kütüphanesi Ali Emîrî D. E. 305

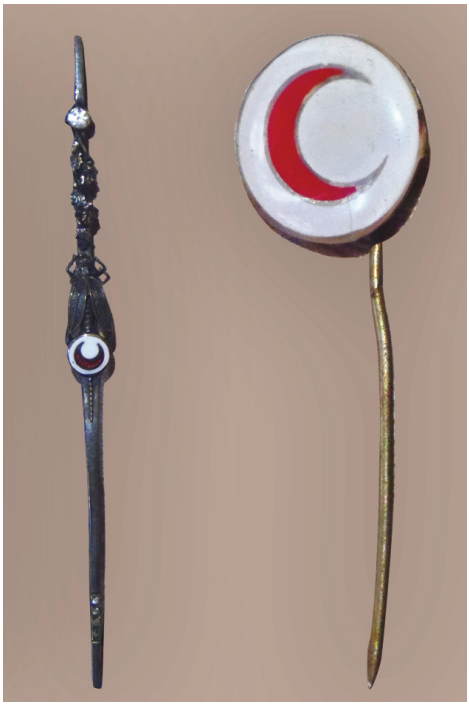

Hilâl-i Ahmer kıravat iğnesi

Hilâl-i Ahmer yaka iğnesi

Millet Kütüphanesi Ali Emîrî D. E. 25

Ali Emîrî Efendi vakıf mührü

Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî D. E. 303

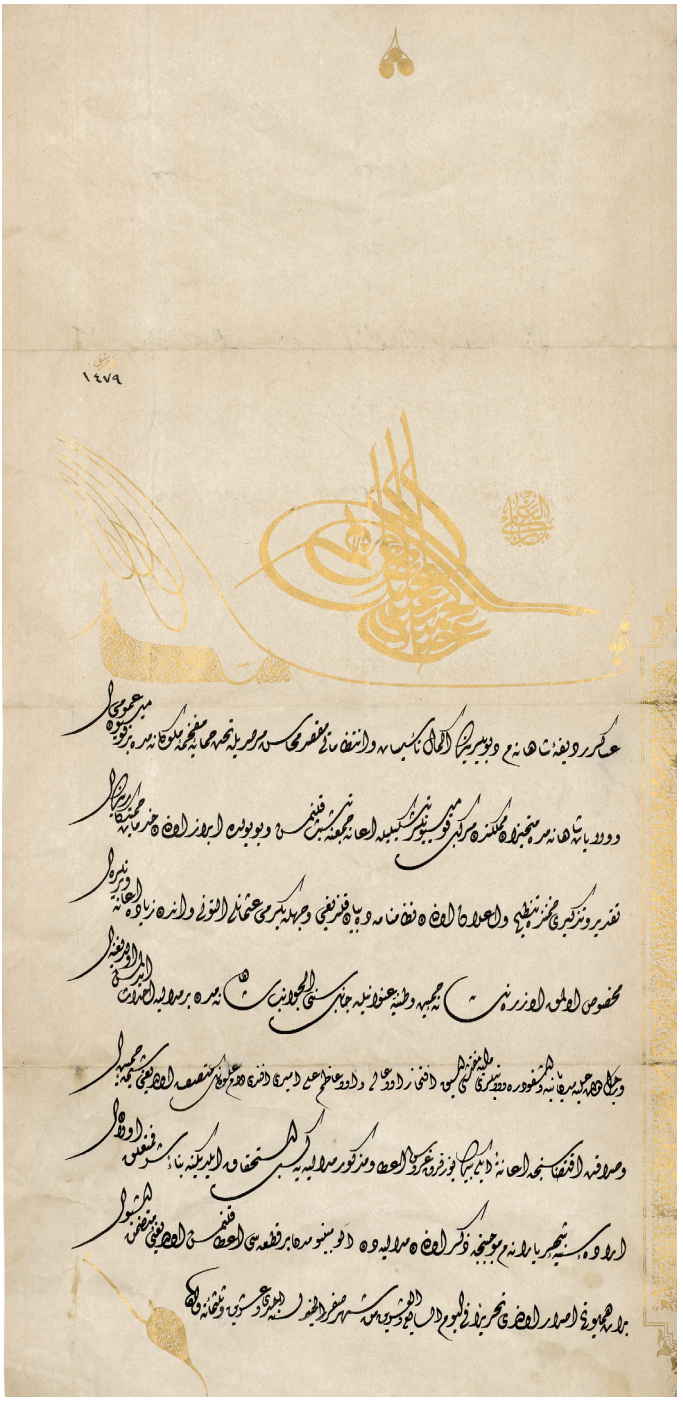

Ali Emîrî Efendi'ye Hamiyyet-i Vataniyye madalyası verildiğine dair berat
Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Belge Nr. 49

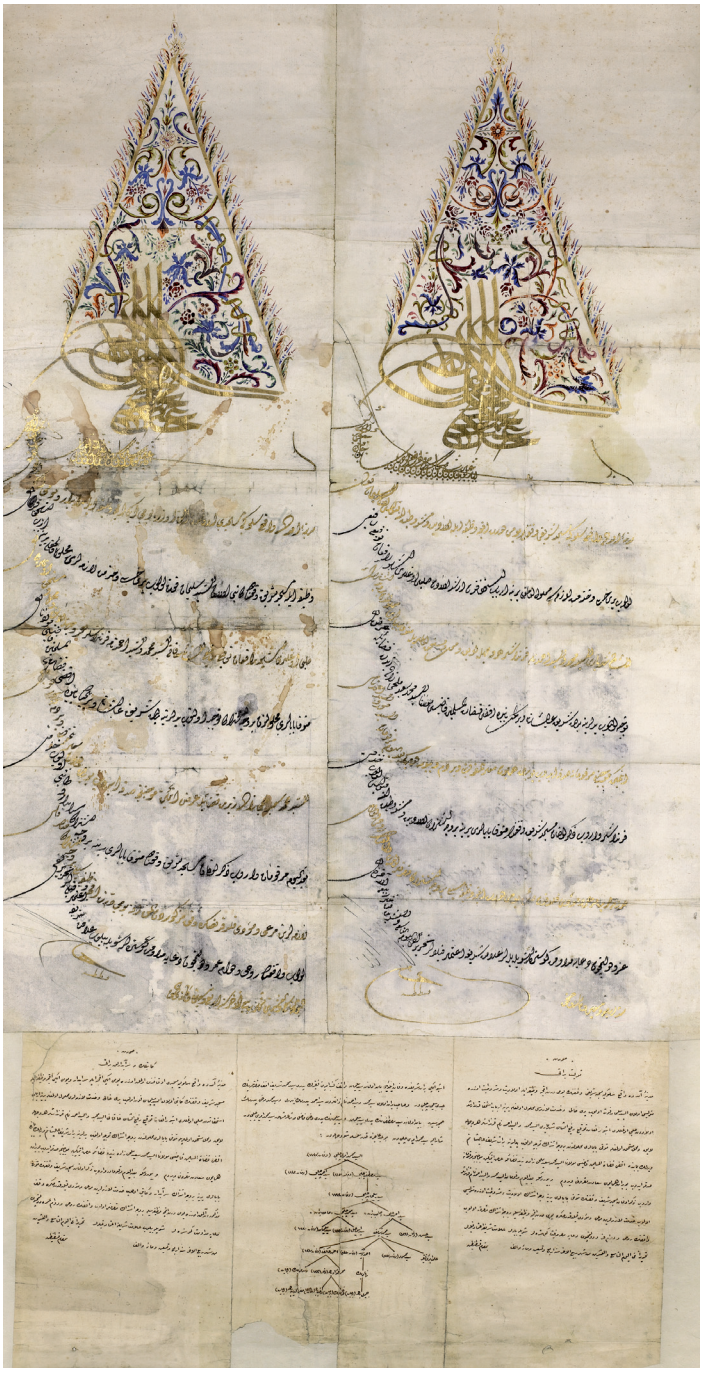

Sultan I. Abdülhamîd tarafından Ali Emîrî Efendi'nin ailesine verilen berat ve Alî Emîrî'nin çizdiği soyağacı
Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Belge Nr. 28

Ali Emîrî Efendi'nin Fatih Camii haziresinde bulunan mezar taşı
Fotoğraf: Ekrem Işın, 2005

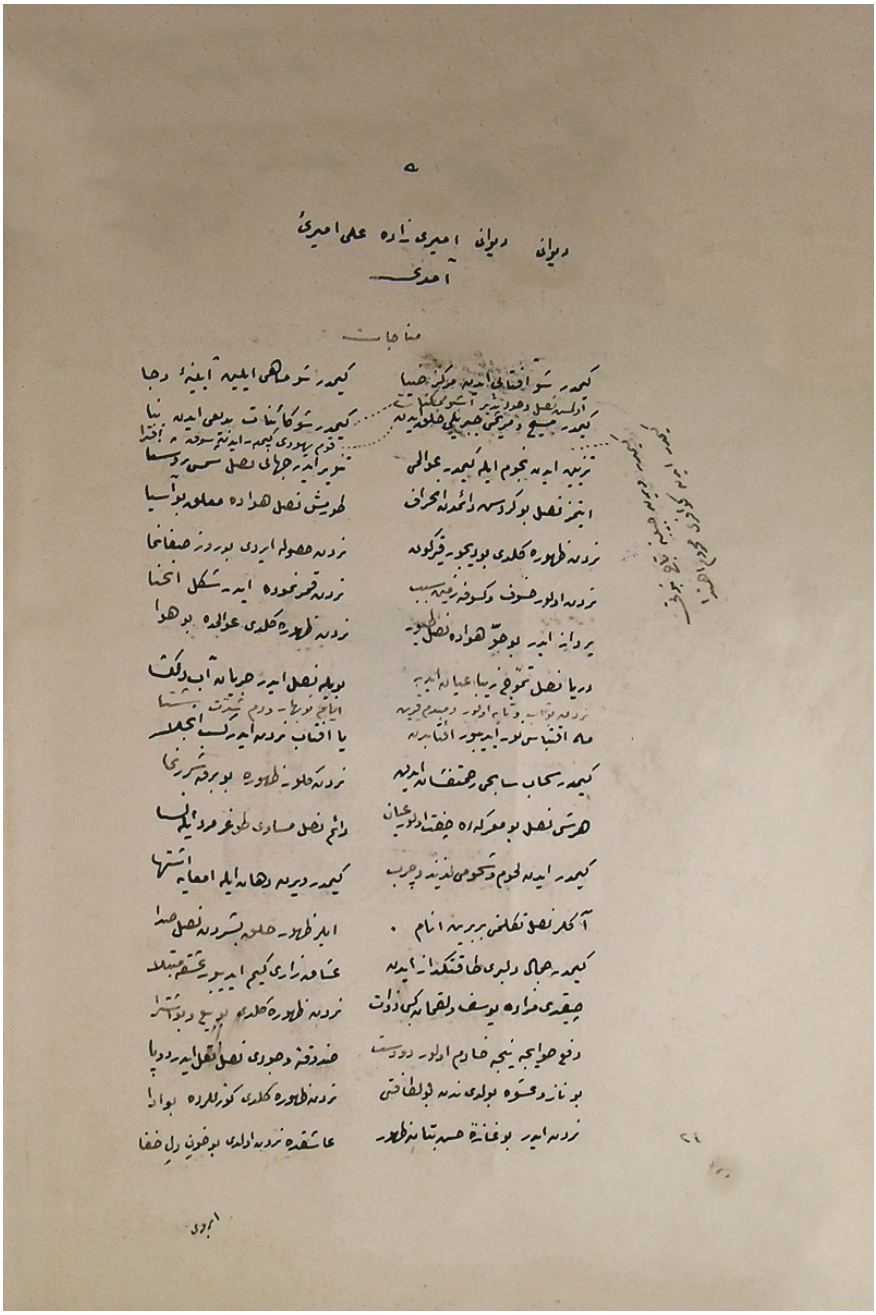

Ali Emîrî Dîvânı, Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum Nr. 37

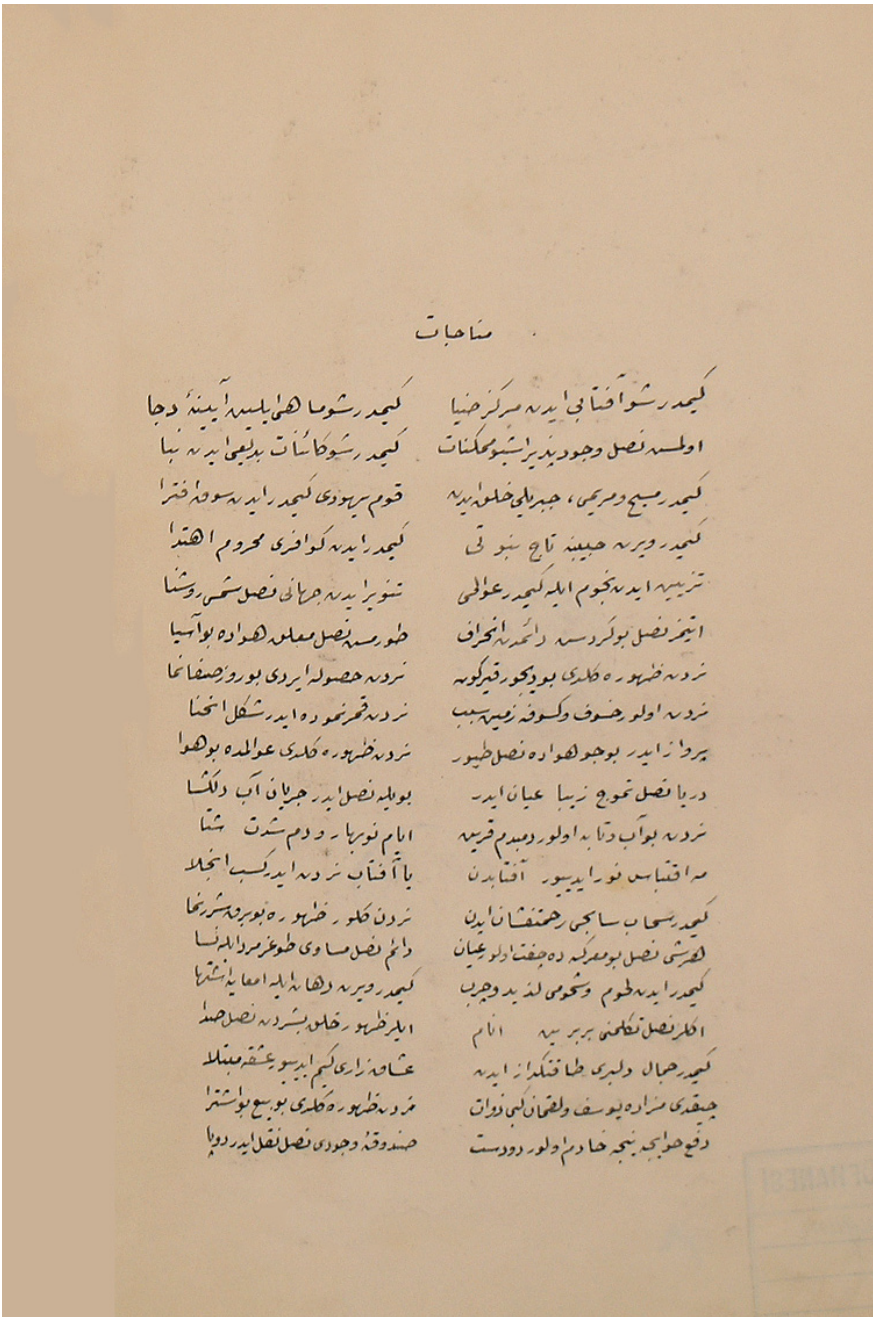

Ali Emîrî Dîvânı, Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum Nr. 38

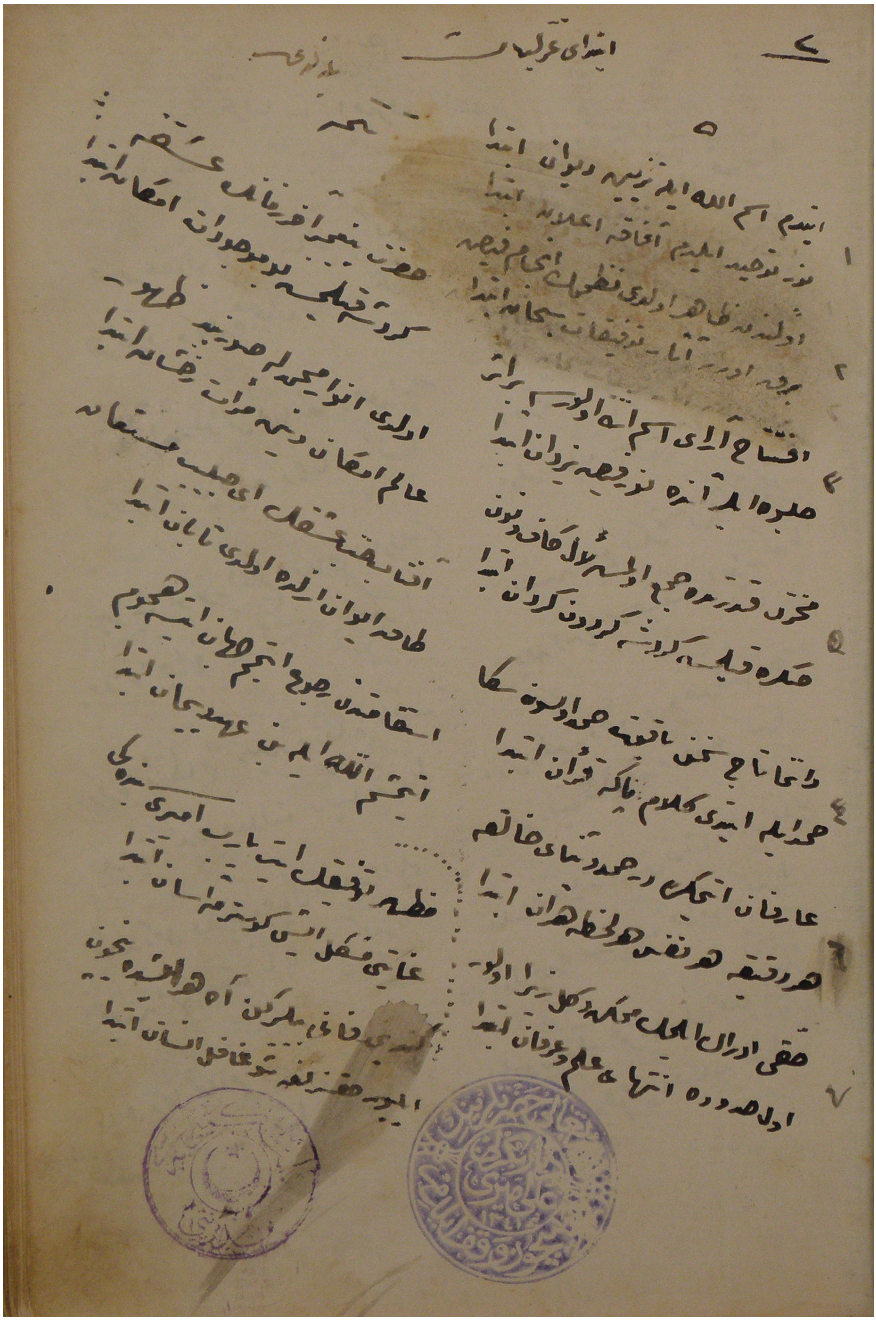

Ali Emîrî Dîvânı, Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum Nr. 39

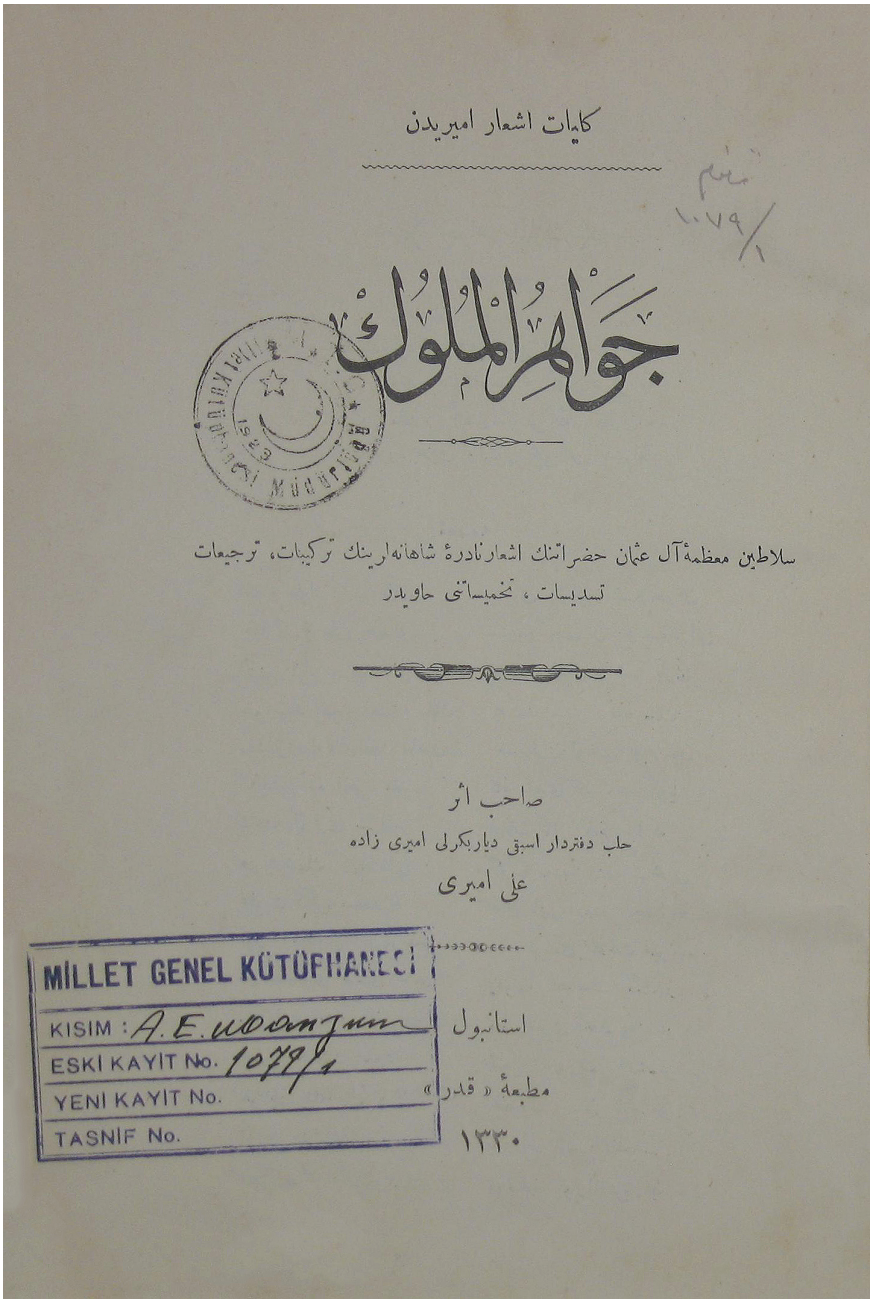

کلیات اشعار امیریدن

جواهر الملوك

سلاطین معظمهٔ آل عثمان حضراتنك اشعار نادرهٔ شاهانه لرینك ترکیبات، ترجیعات
تسدیسات، تخمیساتی حاویدر

صاحب اثر
حلب دفتردار اسبق دیاربکرلی امیری زاده
علی امیری

MİLLET GENEL KÜTÜPHANESİ
KISIM : A.E. Modern
ESKİ KAYİT No. 1079/1
YENİ KAYİT No.
TASNİF No.

استانبول
مطبعهٔ « قدر »
۱۳۳۰

Ali Emîrî'nin *Cevâhirü'l-Mülûk* isimli matbu eserinin iç kapağı

Ali Emîrî'nin *Levâmi'u'l-Hamîdiyye* isimli matbu eserinin iç kapağı

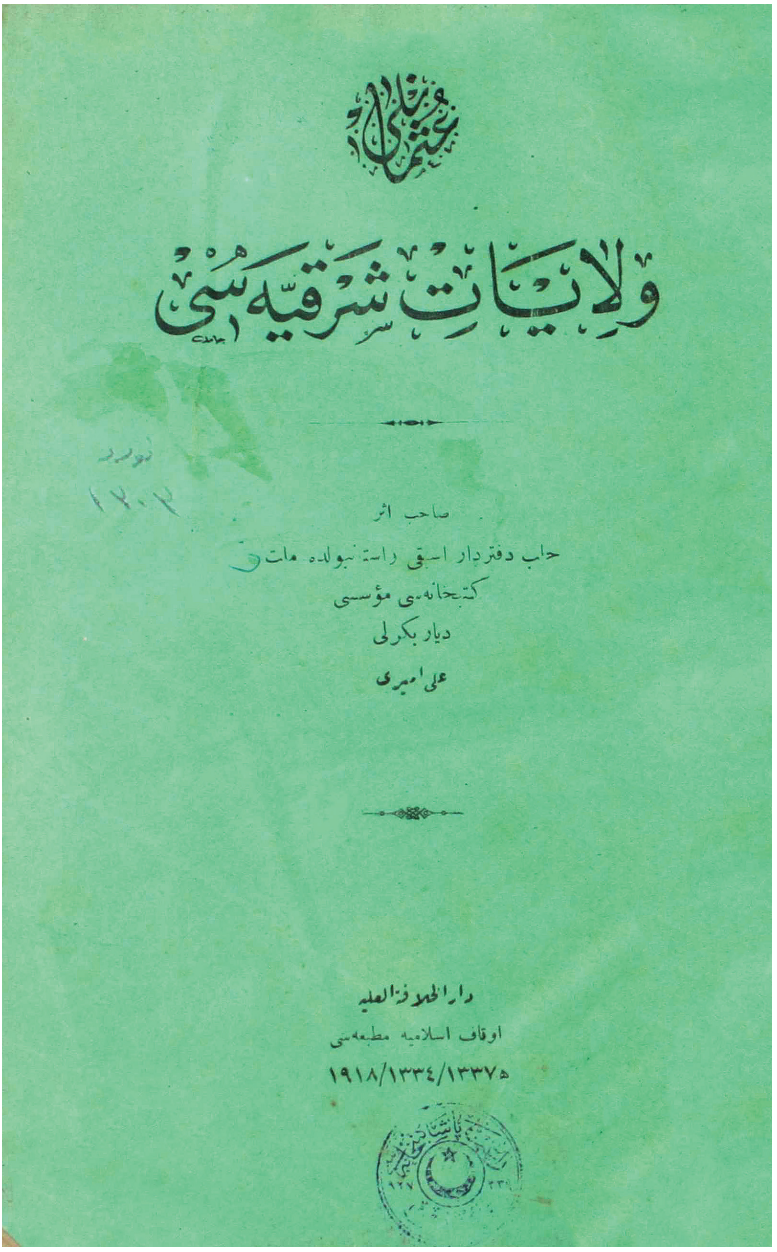
عثمانی

ولایات شرقیه سی

صاحب اثر

حلب دفتردار اسبق راسته نبولده مات

کتبخانه‌ی مؤسسی

دیاربکرلی

علی امیری

دار الطباعة العلیه

اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

١٣٣٧/١٣٣٤/١٩١٨

Ali Emîrî'nin *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi* isimli matbu eserinin iç kapağı

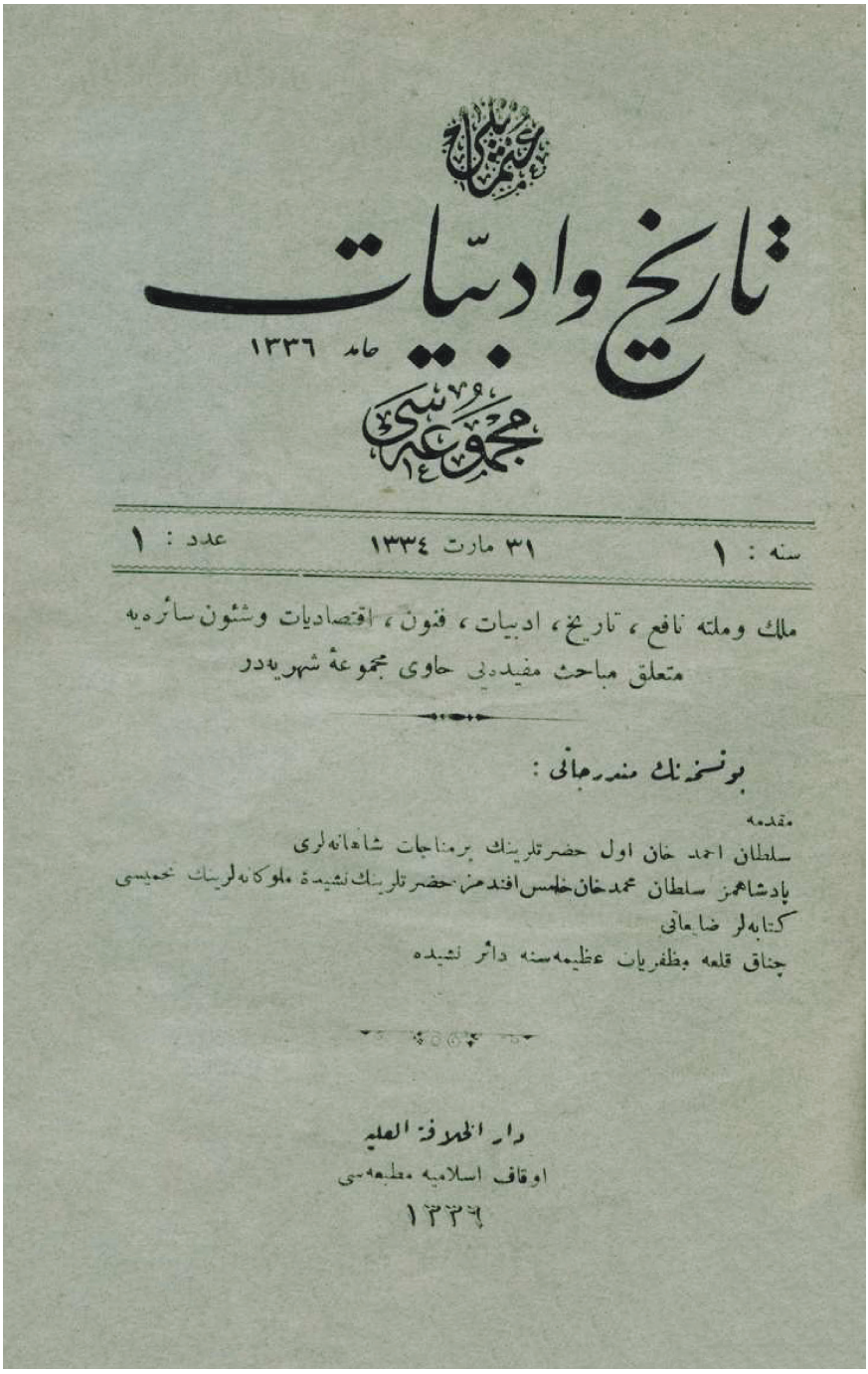

تاریخ وادبیات

حامد ۱۳۳۶

مجموعه سی

سنه : ۱ ۳۱ مارت ۱۳۳٤ عدد : ۱

ملك وملته نافع ، تاریخ ، ادبیات ، فنون ، اقتصادیات وشئون سائره یه
متعلق مباحث مفیده یی حاوی مجموعهٔ شهریه در

بو نسخه نك مندرجاتی :

مقدمه
سلطان احمد خان اول حضرتلرینك برمناجات شاهانه لری
پادشاهمز سلطان محمد خان خامس افندمز حضرتلرینك نشیدهٔ ملوکانه لرینك تحمیسی
کتابه لر ضایعاتی
چناق قلعه بظفریات عظیمه سنه دائر نشیده

دار الخلافة العلیه
اوقاف اسلامیه مطبعه سی
۱۳۳٦

Ali Emîrî'nin çıkardığı *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuasi*'nın ilk sayısı

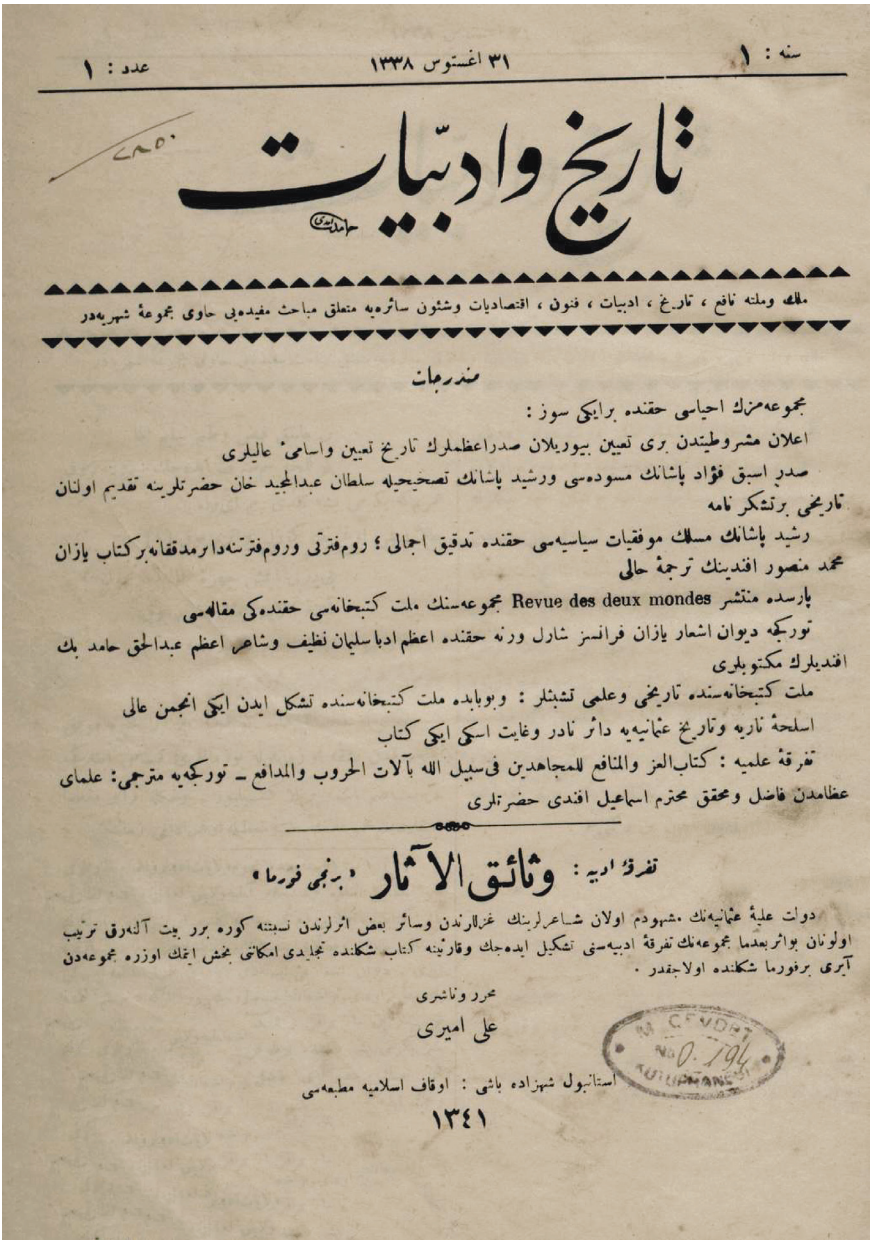

سنه : ۱ ۳۱ اغستوس ۱۳۳۸ عدد : ۱

تاریخ وادبیات

ملك وملته نافع ، تاریخ ، ادبیات ، فنون ، اقتصادیات وشئون سائره یه متعلق مباحث مفیده یی حاوی مجموعهٔ شهریه‌در

مندرجات

مجموعه‌مزك احیاسی حقنده برایکی سوز :

اعلان مشروطیتدن بری تعیین بیوریلان صدراعظملرك تاریخ تعیین واسامیٔ عالیلری

صدر اسبق فؤاد پاشانك مسوده‌سی ورشید پاشانك تصحیحیله سلطان عبدالمجید خان حضرتلرینه تقدیم اولنان تاریخی برتشکر نامه

رشید پاشانك مسلك موفقیات سیاسیه‌سی حقنده تدقیق اجمالی ؛ روم‌فترتی وروم‌فترتنه‌دائر مدققانه‌برکتاب یازان محمد منصور افندینك ترجمهٔ حالی

پارسده منتشر Revue des deux mondes مجموعه‌سنك ملت کتبخانه‌سی حقنده‌کی مقاله‌سی

تورکجه دیوان اشعار یازان فرانسز شارل ورنه حقنده اعظم ادباسلیمان نظیف وشاعر اعظم عبدالحق حامد بك افندیلرك مکتوبلری

ملت کتبخانه‌سنده تاریخی وعلمی تشبثلر : وبوبابده ملت کتبخانه‌سنده تشکل ایدن ایکی انجمن عالی

اسلحهٔ نادره وتاریخ عثمانیه‌یه دائر نادر وغایت اسکی ایکی کتاب

تفرقهٔ علمیه : کتاب‌العز والمنافع للمجاهدین فی‌سبیل الله بآلات الحروب والمدافع ـ تورکجه‌یه مترجمی: علمای عظامدن فاضل ومحقق محترم اسماعیل افندی حضرتلری

تفرقهٔ ادبیه : **وثائق الآثار** ، برنجی فورما ،

دولت علیهٔ عثمانیه‌نك مشهودم اولان شاعرلرینك غزللرندن وسائر بعض اثرلرندن نسبتله کوره برر بیت آلنه‌رق ترتیب اولونان بوائر بعدما مجموعه‌نك تفرقهٔ ادبیه‌سنی تشکیل ایده‌جك وقارئینه کتاب شکلنده تجلیدی امکانی بخش ایتمك اوزره مجموعه‌دن آیری برفورما شکلنده اولاجقدر .

محرر وناشری

علی امیری

استانبول شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

۱۳٤۱

Ali Emîrî'nin çıkardığı *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*'nın ilk sayısı

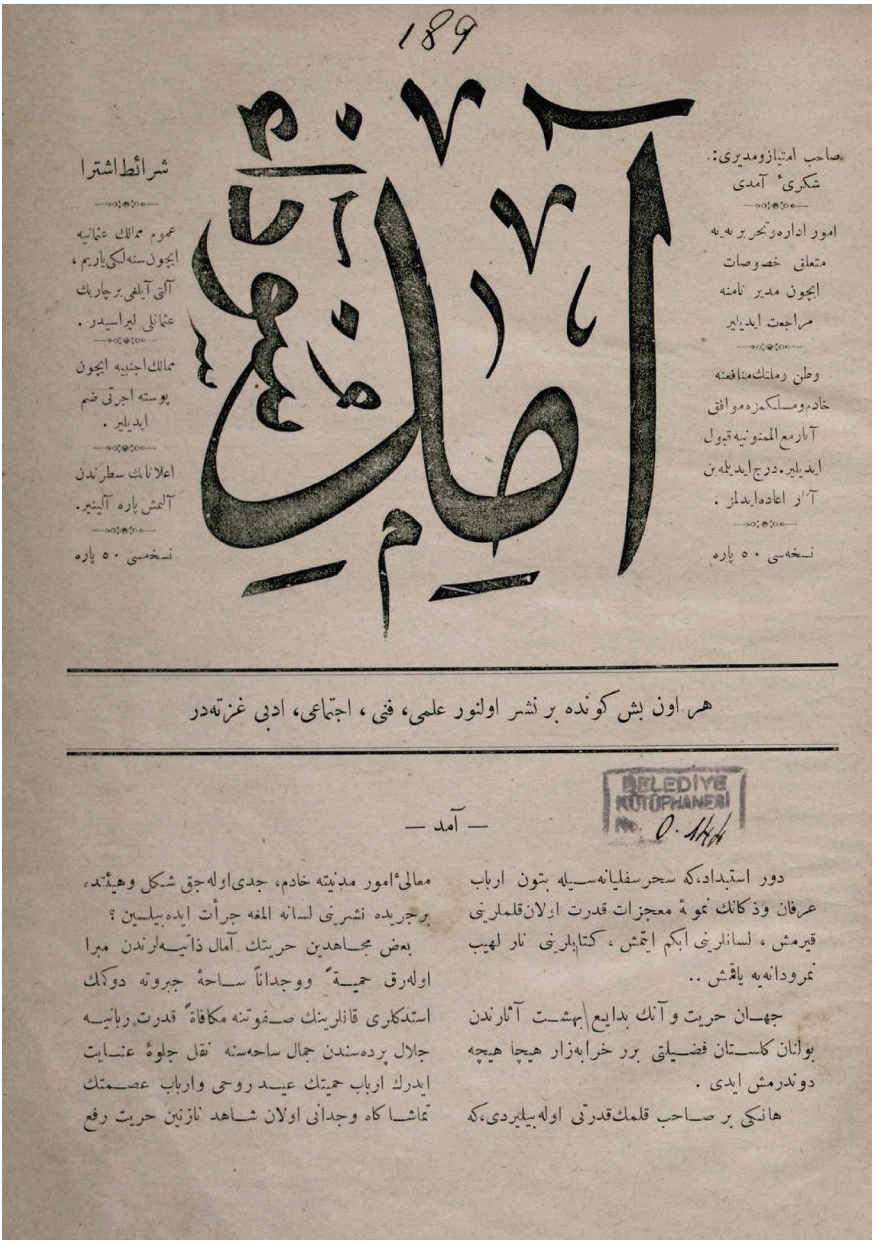

189

آمد

صاحب امتیاز ومدیری:
شکریٔ آمدی

امور اداره وتحریریه یه
متعلق خصوصات
ایچون مدیر نامنه
مراجعت ایدیلیر

وطن وملتك منافعنه
خادم ومسلکمزه موافق
آثار مع الممنونیه قبول
ایدیلیر. درج ایدیلمه‌ین
آثار اعاده ایدلمز.

نسخه‌سی ٥٠ پاره

شرائط اشترا

عموم ممالك عثمانیه
ایچون سنه‌لکی یاریم،
آلتی آیلغی برچاریك
عثمانلی لیراسیدر.

ممالك اجنبیه ایچون
پوسته اجرتی ضم
ایدیلیر.

اعلانانك سطرندن
آلنمش پاره آلینیر.

نسخه‌سی ٥٠ پاره

هر اون بش کونده بر نشر اولنور علمی، فنی، اجتماعی، ادبی غزته‌در

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ No. O. 144

— آمد —

دور استبداد، که سحر سفلیانه‌سیله بتون ارباب عرفان وذکانك نمونهٔ معجزات قدرت اولان قلملرینی قیرمش، لسانلرینی ابکم ایتمش، کتابلرینی نار لهیب نمرودانه‌یه یاقمش..

جهان حریت وآنك بدایع بهشت آثارندن بولنان کلستان فضیلتی برر خرابه‌زار هیچا هیچه دوندرمش ایدی.

هانکی بر صاحب قلمك قدرتی اوله‌بیلیردی، که معالیٔ امور مدنیته خادم، جدی اوله‌جق شکل وهیئتده، برجریده نشرینی لسانه المغه جرأت ایده‌بیلسین؟

بعض مجاهدین حریتك آمال ذاتیه‌لرندن مبرا اوله‌رق حمیةً ووجداناً ساحهٔ جبروته دوکمك استدکلری قانلرینك صفوتنه مکافاةً قدرت ربانیه جلال پرده‌سندن جمال ساحه‌سنه نقل جلوهٔ عنایت ایدرك ارباب حمیتك عید روحی وارباب عصمتك تماشاکاه وجدانی اولان شاهد نازنین حریت رفع

Ali Emîrî'nin yayımlanmasında önemli katkıları bulunan *Âmid-i Sevdâ*'nın ilk sayfası

Ali Emîrî'nin kurduğu ve kitaplarını vakfettiği Millet Kütüphanesi

Millet Kütüphanesi okuma salonu